Prohászka Ottokár
Napló

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a http://www.ppek.hu internetes címet.

Impresszum

Prohászka Ottokár
Napló

Prohászka Ottokár – Jubileumi Sorozat / 6–8. kötet

A borítón Fülöp Elemér Prohászka szobra látható

Sorozatszerkesztő
Barlay Ö. Szabolcs

Szerkesztette
Felsővályi Ákos

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című három kötetes mű elektronikus változata. A három kötet 2011-ben, 2012-ben és 2013-ban jelent meg a Prohászka Baráti Kör kiadványaként Székesfehérvárott, az ISBN 978 963 88578 7 3 (I. kötet), 978 963 89658 0 6 (II. kötet) és 978 963 89658 3 7 (III. kötet) azonosítóval. E kötetek a Prohászka *Jubileumi Sorozat* 6–8. kötetét képezik. Az elektronikus változat a három kötetet együtt tartalmazza. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. A *Napló* szerzői joga – ilyen változatban és a Függelékkel – a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtáré.

Tartalomjegyzék

Impresszum 2
Tartalomjegyzék 3
Tájékoztató 5
1877 7
1878 8
1879 20
1880 27
1881 37
1882 50
1883 57
1884 67
1885 75
1886 86
1887 99
1888 111
1889 120
1890 131
1891 136
1892 147
1893 164
1894 174
1895 182
1896 189
1897 192
1898 194
1899 198
1900 200
1901 204
1903 206
1904 208
1905 217
1907 221
1908 224
1909 228
1910 232
1911 246
1912 299
1913 305
1914 321
1915 338
1916 358
1917 370
1918 373
1919 374
1920 459
1921 481

1922 ... 500
1923 ... 525
1924 ... 563
1925 ... 591
1926 ... 598
1927 ... 599
Függelék ... 601
Naptár ... 601
Névmutató ... 652
Tárgymutató ... 683
Utószó ... 700

Tájékoztató

A Jubileumi Sorozat következő kötetei Prohászka Ottokár *Napló*ját tartalmazzák. Érthető, hogy ez számos kérdést vet fel; például miért van szükség egy új kiadásra? mi a célja a szerkesztőnek?

Prohászka *Napló*ja eddig két kiadásban jelent meg a teljesség igényével (tudunk még két szemelvényes kiadásról, amelyek az emigrációban, Bécsben [1960] és Argentinában [1962] jelentek meg). Az első Schütz Antaltól származik, aki *Soliloquia* címmel két kötetben, Prohászka műveinek összkiadásában adta közre (Szent István-Társulat, Budapest 1929, 23. és 24. kötet). Ezt tekintjük ma is a *Napló* alapkiadásának. A második teljes kiadás 1997-ben jelent meg három kötetben, *Naplójegyzetek* címmel (Agapé, Távlatok és Ottokár Püspök Alapítvány, Szeged–Székesfehérvár). A Szabó Ferenc S. J. irányításával közreadott művet Barlay Ö. Szabolcs, Szabó Ferenc és Frenyó Zoltán szerkesztették.

E második teljes kiadás első kötete 38 esztendő (1877–1916) feljegyzéseit foglalja magában. A második kötet az 1891–1919 közötti huszonnyolc évet öleli fel, tartalmazva – külön részként – a Schütz-kiadás óta megtalált ún Némethy-féle füzeteket és a Shvoy-hagyatékot. A szerkesztők már akkor érezték, hogy az újonnan megtalált szövegek nem simulnak bele a többi naplójegyzetbe, hiszen Prohászka ugyanabban az időben, sőt ugyanazon a napon többször is tollat ragadott, és leírta gondolatait, olykor különböző papírra, esetleg a napi posta valamelyik lapjának hátsó oldalára (még az is előfordult, hogy a nyomtatott sorok közé jegyzetelt).

A Jubileumi Sorozatban most megjelenő *Napló*nak egyik célja az időrend helyreállítása. Ezért beledolgoztuk az előbb említett feljegyzéseket az alapszövegbe. A másik célja a *Napló*-kutatásához szükséges mutatók kidolgozása. Ezért minden bekezdés elé szögletes zárójelben sorszámot írtunk ([1], [2],...). Ezeket a három kötetre tervezett kiadás utolsó kötetében közreadandó név- és tárgymutató hasznosítja majd. Ugyancsak a kutatást megkönnyítendő, a Függelék tartalmazza a kötetben szereplő összes év naptárát a nagyobb egyházi ünnepek megjelölésével. E kiadás legfontosabb célja azonban Prohászka „ébresztése” és tiszteletének terjesztése. A boldoggáavatás szempontjából nélkülözhetetlen *Napló*t már csak antikváriumban lehet megvásárolni, és a kiadók, beleértve az egyháziakat is, kereskedelmi, piaci szempontok miatt nem vállalkoznak e három kötetes munka megjelentetésére. A Jubileumi Sorozat viszont egyértelműen Prohászka püspök kultuszát hivatott szolgálni.

A *Napló* egyedülálló nemcsak a szakirodalomban, hanem műfaját, stílusát és természetfeletti jellegét tekintve is. Az első kötetet imakönyvnek is lehet nevezni, amelyben Prohászka római és esztergomi évei eligazítást nyújtanak az aszkézis és a misztika soha nem látott egységére. A fiatal kispap és neopresbiter a legkeményebb aszkézis pillanatában is misztikus lelkületű. Nem önsanyargató, hanem mindent azért és úgy tesz, hogy Urának igazi, megbízható és hűséges lovagja legyen.

Bangha Béla szerint *Napló*ját olvasva megtudjuk „hogyan fejlődött Prohászka, hogyan küzdött, vívódott magával ez a nagy lélek, hogyan őrizte s tisztogatta magában a papi lelkület értékeit, hogy ítélt emberekről, dolgokról, mik voltak legmélyebb, legbensőbb benyomásai, mi hatott rá, mi keltett lelkében visszhangot, hogyan imádkozott, hogyan örült, hogyan méltatlankodott magában, hogyan öntötte ki szívét Teremtője előtt. E tekintetben Prohászka naplója éppen az őszinteségével néha valóságos szenzáció. Itt nem kellett palástolnia gondolatait, nem kellett hangfogót tenni érzelmeire. Kemény szavak pattannak fel tollán, még esztergomi spirituális korában, de utóbb is, egyesekről, egyháziakról is, nemzeti nagyságokról, akiket kifelé kesztyűs kézzel kellett kezelnie. Szigorú, de igazságos és mindenképp beigazolt vádat emel ama keresztény politikusok ellen, akik csak szájaskodni

tudnak s akik a kereszténységet nem élik. A parlament intézménye iránt mélységes megvetés árad nem egyszer feljegyzéseiből; örül, mikor megszabadul a képviselőségtől. Főképp azonban balfelé, a vallástalan és erkölcstelen világ felé mondja el véleményét roppant világosan...” (Magyar Kultúra, 1929, 461–465).

2011. Húsvét

Barlay Ö. Szabolcs

1877

[1] Laudetur Jesus Christus!

[2] A. M. D. G.

[3] Lángoló szívvel kívánlak
keresni Istenem;
Küzdve érted v. bírva téged
egyaránt szolgálok
neked!

Nov. I. fele [1]
[A napló elején négy oldalon keresztül kb. két évről részleges lelkiismeret-vizsgálatának feljegyzései találhatók vízszintes vonalakra írt rovásokkal. Ezek a rajzok később is előfordulnak az első naplófüzetben.]

A.M.D.G.
December 2án 1877. [1]
a philos. 3ik éve mint bidell

[2] A lelkiismeret-vizsgálat táblázatai között található még 1878-ból.
[3] 1/ a lelkiismeret-vizsgálatban egyszerűen áttekinteni 2/ a formális kísértetekkel törődni 3/ mindent az ima szellemében, nagy céljaim számbevételével végezni 4/ a studium érdekét félénk imahosszítás által meg nem rövidíteni 5/ a társalgásban egyszerű modorban kerülni a tüntetést, és barátságosan eljárni. Evégre egyszerű tartás, beszéd, taglejtés ajánlható.
[4] Jézus öt Sz Sebe az öt föltét felfogadója, rejtője, sürgetője!
Dec. 30. [1] 1/ A lelkiismeret-vizsgálat még nehézkes, hosszú, egyet szembentartó, a többit meg nem figyelő; ami nem jó. Nekem a bűnöket föl kell lelnem, bizton, de nem egyet hajhászni, s a többit a rostán átbocsátni. 2/ tehát egyszerű áttekintés, a bűnök felötlenek, ha tett – v. kívánságban nyilvánultak. 3/ Nem oly lanyhán bánni a stúdiummal, a pontokkal. 4/ barátságosabb társalgás kívánható.

1878

Jan. 13.[1] **[1]** Fölötte gyengének érzem magam, oly bágyadt, oly tehetetlen minden életerőm; látom megnyílni rendeltetésem terét, megpillantom föladatom nehézségeit, megfontolom az eszközök minőségét, ezek nagy tehetségeket követelő voltát. Köröttem társaim, oly sokban pezseg az erő, oly sokban előtérbe lépnek kitűnő tulajdonaik, különösen melyek a társas életben oly fontos szerepet játsznak: az érdekes, bő, soha ki nem fogyó társalgás, véleményeik, ötleteik megbeszélése, a mód, mellyel azokat fönntartani, begyőzni igyekeznek, az élénk szellemet eláruló kifejezés, a részvét, mellyel a fölvetett tárgyat követik, a bőség, melyből mindenhez némit hozzáadnak, s mely éppen az ész és szív érdeklődését az élet iránt, s minden változatai, helyzetei iránt fogékonyságot mutat. Honnan mindez bennök? – Mert élnek, mert nyíltak minden benyomásnak, mert fölfogadják mindazt, mi az ember világában előadja magát.

[2] Ily közlékeny, ily fogékony lelkülettel nem bírok. De megalázva magamat beismerem hátrányaimat; amennyire pedig tőlem telik, én azon leszek, hogy nagyobb részvéttel lépjek az életbe. Xavéri Szent Ferenc utasításaiban a lelki vezetőktől megkívánja a világ ismeretét, a szív ismeretét; pedig elzárkózottnak e tér sohasem nyílik meg. Ezt is azon magasztos célba, mely életföladatom, foglalom. Ó, a szeretet mily utat-módot nem jelöl ki s nem követ célja elérésére!

Febr. 2. [1] 1/ a fölgerjedő hangulatokat elnyomni 2/ az imát gyorsabban végezni 3/ a stúdiumra figyelni 4/ a lelkiismeretvizsg. szabadabban kételkedem. 5/ az elmélkedést jobban. 6/ szemeimet fékezni 7/ csak ha való rossz, akkor elfordulni, különben egyszerűen viseltetni.

[2] Én kész vagyok mindenre Istenért. Odaadom, ha kell, életemet. Ha pedig ez elhatározásom őszinte, akkor minden más mellékes s könnyű. Tehát Istennek tetszeni: ez célom; ezért el a bűnnel. Bűneimet őszintén bánom, s hogy eltöröljem nyomaikat s biztosítsam magam azokba való visszaesés ellen, megragadok minden alkalmat, mely elégtételnek beillik. Vigyázok, hogy ne túlozzak, mert nem sanyargatni magamat jöttem ide; erőim a legnagyobb célra irányozvák, de a kellő határok közt őszintén megvetem vágyaimat, kényemet, kedvtelenségemet s testemet. Mortificationem J.C. in corporibus circumferentes[2], ahol erőszak kell, legyen.

[3] Különösen mi becsültetésemet, tiszteltetésemet s a gerjedő s ingó s változékony szellők gyanánt jelentkező hangulatokat, azaz gyengélkedő s kényes figyelmet, melyet mástól személyem iránt kívánok, illeti, mindazt valamint utálom s megvetem, úgy kiirtását is őszinte akarattal felfogom.

[4] Enni egyél, amennyit P. spir. előszab, nem függök e hulladékokon. Itt-ott keveset a jó Jézus számára félreteszek. – Fékentartom szemeimet, azonban ténylegesen csak határozottan kifejtett kísértésekre figyelek. Tehát nézhetsz bármerre, s ha nézesz rögtön eredt gondolatnál, melynek szemlélt tárgyban oka nincs, ne zavarodjál meg. Általában csakis tettet vagy kívánságot figyelj.

Febr. 8. [1] Szentatyánk meghalt[3]. Mennyit fejezhetnek ki e szók! Elnyomják már-már kitörő zokogásunkat, könnybe fürösztik szemeinket. A múlt kezéből élvezett jótéteményei édesebbek, a jövő sejtelemteljes következményei súlyosabbak. A szív szorul, az ész határán

---

[1] Schütz itt kezdi a napló közlését. Itt hozza zárójelben: „A filozófusok bidellusa voltam akkor.” Schütz megjegyzi: Lásd *Utak és állomások,* ÖM 16,158–271: A Collegium Germanico-Hungaricumban, mely általában a legjobb kommentár az 1878–82 évek följegyzéseihez.

[2] Jézus Krisztus szenvedését hordozzuk testünkben (2Kor 4,10).

[3] IX. Pius pápa, 1846–1878.

múlt, jelen, jövő egyaránt remélik határozatlan elmosódott vonásokban. Ó mi mindez? A jövőben ő nem lesz, s mi árván állunk, a jelenben elhagyott megfosztott gyermekek gyanánt érzünk, s a múltnak csak fájdalma, csak keserű emlékezete van számunkra. A szeretet iránta nagy. Mért ne jelentkezzék!? – Mindennek vége föloszlás, s komor éj, s minél szebb volt bája, minél mosolygóbb tekintete, annál komorabb, sötétebb hűlt helye. Keressük, de hiába, s elménkbe hat mind mélyebben az eltűntnek emléke.

[2] Legyen e sorokban kifejezve fájdalmam, mely szívemet zaklatja; őszintén érzek s örvendek, hogy érezhetem azt, mit vesztünk.

Febr. 11. [1] Ma reggel Szent Péterben voltunk a pápa ravatalánál. A nép folyton tolong az egyházban. A bemenettől az Oltáriszentség kápolnájáig a kormány katonái két sorban utcát képeznek, hogy a rendet némileg fönntartsák. – Nem tudom, mintha az emberi sors változatai legkülönösb kombinációját látnám magam előtt. A férfiú, ki az egyesült Itáliát ékként hasítá s egyesülésében is mindig megóva bár szűk területet, melyet Itália magáénak nem vallott, most e kormány katonáitól őriztetik. Ő, ki élve áthághatlan űrt vetett személye s a betolakodott elem közé, most mintegy megközelíttetik ez utóbbitól.

[2] A pápa vonásai rendesek, mosolyog és szenved. Rálehelte a halál élte jellegét: crux de cruce[4]. – Megtartja ő a szenvedés kinyomatát, s azzal támad föl, hogy szenvedés okozta minden ráncát, igazságtalanság szántotta minden barázdáját egy rettenetes ítélet bosszúja elsimítsa. Nyugodj addig, Atyánk! Fiaid harcaid vívói.

Márc. 3. [1] 1/ Nincs még határozott, biztos szilárd modorom, sok habozásnak, sok megzavarodásnak van alávetve. 2/ A part. vizsg. tárgya nagyon oktalan, s még nem sikerült kitépnem. Ugyan nem törődöm majd vele, ez kívánatos. Gyakori az ingerült kedélyállapot, s akkor jő a kapkodás. 3/ Csakis tett, szó, gondolat a vizsg. tárgya, s ne egy nemben. 4/ Az imát gyorsabban, tisztelettel. 5/ Az elmélkedést jobban.

Márc. 14. [1] Szent Ferenc mondá: Die festeste Stütze in allen Gefahren sowie in Versuchungen sei eine unerschütterliche Furchtlosigkeit vor dem Feinde unseres Heils: vereint mit Mißtrauen in uns selbst und einem unbedingten Vertrauen in Gott, daß wir unter dem Beistand eines solchen Schutzes nicht allein nichts fürchteten, sondern auch nicht einmal vom Siege zu zweifeln scheinen[5]

[2] Bizalmat az Úrban táplálni, ez biztosítja reményinket. Ha minden eszközzel élve mindig egyedül az Úrra kell vetnünk szemünket, nem ugyanaz-e, ha az Úrra vetjük szemünket az eszközöktől eltekintve? Isten minden, az ember semmi; ha ennek szeretete kigyullad, Istenért lángra lobban … akkor rajta, nincs akadály! Bár sohasem tántorodnánk el, kik Istenért fölhevültünk, bár mi sem akadályozna utunkon! Bár! bár! ó, Jézusom!

Márc. 20. [1] „Ich tröste mit dem Gedanken, daß die Fehler, deren ihr euch anklaget, und die ihr euch täglich vorwirft, dazu dienen werden, einen rechten Abschen gegen alle Anmaßung und wahrhaftige Liebe zu christlicher Vervollkommung in euch zu erzeugen, und daß jeder Lobspruch euch endlich ein Kreuz werden wird, das euch nur desto kräftiger an eure Fehler mahne[6].”

[2] Ki sokat akar s nagyra tör, kicsinyekben győzze meg magát…

---

[4] Kereszt a keresztből.

[5] Xavéri Szent Ferenc: Minden veszély és kísértés közepette legyen legerősebb támaszunk az üdvösségünk ellenségével szembeni rendíthetetlen félelemmentesség. Ehhez társuljon önmagunk iránti bizalmatlanság és az Istenbe vetett feltétlen bizalom, úgyhogy ilyen védelem segítségével élvezve nem csupán ne féljünk semmitől, hanem még ne is tűnjünk kételkedni a győzelemben.

[6] Azzal a gondolattal vigasztalom magam, hogy azok a hibák, melyekkel vádoljátok magatokat és naponta meg is bánjátok azokat, végül is arra szolgálnak, hogy helyesen megvessétek önhittségeteket. Ez megteremti majd bennetek a keresztény tökéletesség szeretetét. Így minden dicséret keresztté válik számotokra, és egyre erőteljesebben figyelmeztet hibáitokra.

[3] „Wer es sicher weiß, daß die göttliche Hilfe seine Stütze sei, kann nimmer schwach gefunden werden”.[7] Xavéri Szent Ferenc.

Márc. 31. [1] 1/ Az elsőben kevés haladás ez utolsó napokban jobban ment. Tehát most őszinte feltétem e tekintetben jobbulnom, miután utálom az indulatok labdájának lenni.2/ A part. vizsg.-ban nem haladtam; érdekem nem volt iránta. 3/ A lelkiis. vizsg. rossz, sokat keresek egyben, ezóta átnézem a napot, s mindenben. 4/ Az ima rossz, nem kell mindent értenem. 5/ Az elmélkedésben kevés megindulás, megfontolás hiányzik.

[2] 1/ Ki az, aki szenved? 2/ Mit szenved, s mit kívánna szenvedni, ha kellene? 3/ Kiért szenved, mily hálátlanságért? 4/ Miért szenved? a bűnért, s irgalmának engedve. 5/ Amit szenved, mily odaadás – s benső vággyal, mily erényekkel? 6/ Mi háramlik ránk e szenvedéséből?

Ápr. 28. [1] 1/ Sim mitis, sine exaggeratione, et cum prudentia. 2/ De eodem exam. partic. 3/ Examen gen. melius, velis te emendare, ideo te poeniteat peccati, quod scire non sufficit. 4/ Puncta melius praepara. 5/ Noli quaerere te, sed Jesum in oratione, ideo considera te, ut non nimia sollicitudine in sensum.

[2] Quantum punct. habebis, tantum dapi. non ed[8].

Jún. 10. [1] 1/ Nem haladtam társaim iránti viseletben. 2/ Gyorsabban a lelkiismeretvizsg. 3/ A meditációnak tűzzek biztos célt. 4/ Imáimat 1.) szolgálatom elismerésére 2.) bűnbocsánattal 5/ Gyorsabban imádkozzál.

Júl. 7. [1] Édes Jegyesem! akarok készülni; a te szereteted, a te buzgalmad edényének lenni készülök, hogy Te bennem hajlékodra, nyugalmad helyére ismerj s találj!

[2] Mindenem erre irányul: célom az Úr szolgájává lennem.

[3] 1/ Jobban ment a társakkali bánás s érintkezés. 2/ Biztosan tudva az utat és módot, mely abban áll, hogy ha látom, hogy szükségük van valamire, mit kérnek, szíves leszek, ha látom, hogy gondatlanság, törekszem nyugodtnak maradni, de nem mutatok szívességet; előre haladok. 3/ A lelkiismeret-vizsgálat könnyítésére a nap részeiben rövid átpillantást tartok s a bánatra fektetem a fősúlyt. 4/ Semmiféle imát sem ismétlek.

[4] Csak e három pontot; könnyű, de bár kivinném létesítésöket!!

Aug. 4. [1] 1/ A társalgási modor jobb. Igen fontos ügy ez, hogy az ember hízelgés nélkül, egyszerűen s szívélyesen, gondosan s okosan társalogjon. 2/ A lelkiismeret-vizsgálatot egyszerűen intézem, átnézem a napot s bizonyosan felötlik, ha van valahol baj. 3/ A meditáció s az adorációk kincseit jobban használom. 4/ Az irigységgel nem törődöm, mert figyelmem alatt naggyá nő. Légy nyugodt és egyszerű, látván mindent, ítélj tartózkodva, okulj figyelmesen; öntudattal helyzeted s a drága alkalmak iránt, melyekből kincseket szedj az Úrnak.

Aug. 17. [1] Mai nap volt a tudori koronázás szertartása. A Római Kollégium sok virágot hajtott az Isten dicsőségére. Mintegy hatvanan nyerték a koszorút. Mieink közül tizenegyen. A jó P. Ghetti izzadott a próbánál, s miután kicsinyes észrevételeit, melyekre más nem figyel, megtette, elégedetten megnyugodott. Következő nap felvirradt méltóságunk bíbora az ég hátán, s mi négyszarvú birétumainkkal vártuk az ajtó előtt, mire behívnak. – Bent Card. Franzelin elnökösködött, a tanárok és sok vendég körében, s a hátul telepedett tiszteletes közönség érdekelten-e vagy sem, várta a történendőket.

---

[7] Aki biztos abban, hogy Isten segítségére támaszkodhat, soha nem lesz gyenge.

[8] A jófeltételek pontjai: 1. Legyek szelíd, túlzás nélkül és okosan. 2. Erről tartsak részletes lelkiismeret-vizsgálatot. 3. Legyen jobb az általános lelkiismeret-vizsgálat. Akarj megjavulni, ezért bánkódj a bűnökön, melyeket nem elég csak felismerni. 4. Az elmélkedési pontokat jobban készítsd elő. 5. Az imádságban ne magadat keresd, hanem Jézust. Ezért fontold meg, hogy ne figyelj túlságosan a dolgok megértésére. (Az utolsó mondat rövidítései érthetetlenek.)

[2] Megnyílik az ajtó, a doktorok kettecskén nagy szerényen bevonulnak. A sok ceremónia, körjárat, csók, bók, ölelkezés csupa gyengédség – végre megteszi, fölavatja az ünnepelteket tudorokká. Régi jó szokás, melyet föl nem hagynak; emléke is szép. Doppelbauer azután a szokott értekezést olvasá föl, a jog tárgyalásának ferde irányáról, s az iskolák eszeveszett s eszevesztett rendszereiről.

Aug. 18. [1] Tegnap azt mondák, fölhős volt a bíbornok homloka és fösvény a beszéde. De az okát, meg tán azt is, hogy úgy volt és látszott, amint ma mondják, csak ma találták ki. A pápa elrendelte, hogy a peripatetikus rendszer előadassék, s ez a Római Kollégium élét letöri, mert kosnak nézik e rendszereket vívó harcokban. Én nem tudom, úgy van-e, mint sokan mondják. De sok fecsegés a rendszer alapos ismerete nélkül nem válik dicsőségére senkinek[9].

Aug. 21. [1] Ha az ember előzékeny, megnyer bárkit is, s ha úgy látszik, hogy minden fáradsága semmis, akkor is éj fordultával a dacos szív trónján ül. Ez különös; kivált hol rosszakarat nincs, biztos az eredmény. A sok ellenszenv így nagy és érdekes tapasztalattal legyőzetik.

Szept. 1. [1] Minden tökély és haladás állásunk szerint, kötelmeink szerint megítélendő. Aki jól teljesít mindent, mit hivatása tőle megkíván, az mindent megtett. Azért:

[2] 1/ Az ima hiányos még a kitartásban s az érzékiestőli függésben, nem emelkedik túl ezen az ember hangulataitól függő nyomorúságon. A pontok, a meditáció, a bánat még sok kívánnivalót hagynak hátra. 2/ A stúdium több szorgalmat igényel. 3/ Társaim iránt táplálnom az őszinte tiszteletet s nagyrabecsülést. 4/ Minden módon azon leszek, hogy mindig jókedvben legyek.

Szept. 29. [1] 1/ Az imában haladtam, nem mutatva külsőleg az áhítatot, és az Isten jelenlétében járva. A pontok, meditáció és bánat még igen hiányos. 2/ Nagy és folytonos nehézségem az esti lelkiismeret vizsgálat, oly bíbelődő és töprenkedő módon járok el benne. Félek a bűn hallatára, és félelemmel vizsgálva vész el az őszinteség. Egyszerűen fogom magam kérdezni, mit tettem, mintegy eltekintve a bűntől, s az én büszkeségemnek mely mindentől menten hófehéren akar előállni, nem nyújtok anyagot, közönséges cselekedetet látván mindenben. 3/ Szinte jobban ment a közlekedés másokkal, a partikuláris vizsgálatban ismét csak a tényleges gondolatokat jelzem, s a kétest nem vonom figyelembe. 4/ A jókedvet művelem, nagy emeltyűje ez az erénynek.

Okt. 17. [1] (Lelkigyakorlaton[10] a philosophia 3. éve után) Én semmi sem voltam, az Úr teremtett engem, ő adott nekem mindent. – Semmi, – az Úr akarata – és én. Ő magáért teremtett, másért nem teheti, míg tehát fönntart, érte kell élnem, mert mindaddig azt kívánja, mit teremtésemkor kívánt. Tőle függ képességeim mennyi- és minősége, tőle a hely, hová helyez, tőle a körülmények és idő, melyekbe tesz. Én nekem csak tennem kell, amit Ő akar, s csak azért, mert akarja. Magamat ki kell zárnom mindenből. Én = semmi. Én és az Úr akarata = személyem (létem), ugyanezen akarat, csak még terminatioban a parancs, tehát Én és az Úr parancsa: szolgálj dicsőségemre egyedül, tökéletes v. i. szolgaszemélyem.

[2] Én Uram, szolgálok neked! mást nem értek, mint szolgálni neked!

[3] I. 1/ Boldog vagyok, hogy létem, lényem Istenem szolgálata; én más nem vagyok, mint az Úr szolgája, mást tennem nem szabad, mint Istenemet szolgálni, ó, bár minden cselekedeteimben ez öntudatot bírnám, szállnék, repülnék! 2/ Alázatosan imádom Istenemet:

---

[9] Római tanulmányainak harmadik évében, 1878. aug. 17-én a filozófia doktorává avatja több társával együtt Giovanni B. Franzelin bíboros, aki a Gregoriána Egyetemen 1858–1876-ig a dogmatika professzora volt. Az itt említett pápai rendelet XIII. Leó *Aeterni Patris* enciklikájában olvasható, mely sürgeti a tomizmus érvényesítését az egyetemi oktatásban is. Vö. Barlay: *„Prohászka O. tanulmányévei”*, Prohászka ébresztése, I. 63–64.

[10] A lelkigyakorlatokra való gyakori utalás megértésére vö.: Prohászka: Szent Ignác lelkigyakorlatainak szelleme ÖM 8,259–322. – Schütz e lelkigyakorlat bejegyzéseit nagyon foghíjasan közölte.

a szolga édesen hordozza urát. Mást nem akar mindenben. Én és Istenem, ez minden; szívem és Uram! Ó, bár nem kellene kilépnem e körből, bár maradnék e szent kötelékben, ez összeköttetésben! Szolgálnék csendesen, másra nem figyelnék, haladnék egyszerűn! O si nunquam oporteret edere, bibere, conversari, sed soli Jesu uniri[11].

[4] II. De a természet rendje más; minden kívülem szinte az Úrtól teremtetett értem; én mindevvel érintkezésbe jövök. De szolga lévén, lényegében, mindezt uramra kell viszonyítnom, kell vonatkoztatnom. Minden, mi utamba akad, jó, rossz, mindent az Úrért, mindent megbecsülni csakis ezen szempontból, vagyis minden eszköz lesz, vagy használva, vagy visszavetve azt az Úr parancsai szerint, és semmihez ragasztva szívemet, csakis Uramhoz. Amit ő tőlem kíván, azt teszem mindennel.

[5] 3/ Mily jó Istenem vagy Uram, ki szívemet feléd irányozva, mindenben ez irányt adtad, hogy én mindig veled legyek mindenben, és semmiben sem akadjak meg, én Édesem!

[6] III. Én Istenemé vagyok, ő föltétlen uram, mindenem az övé, ő le nem mondhat, miután nincs semmi, csak ő, s azért magáéról mondana le, de ez azonnal semmivé lenne. Ő tehát uram! én nem tekinthetek másra, mint szolgálatára, ez célom miután övé vagyok. Szolgálni, mily sokszor nem tettem azt, mindannyiszor ellenmondásba jöttem magammal.

[7] Hanem én belátom, hogy nincs más célom, mint szolgálni az Urat mindenben, miután mindenem az övé. Semmi sem láncoljon le, én ostoba lennék quid prodest homini, si aliud ponit sibi finem, quod vilius simul et ipsi damno est[12]. Másra nem figyelek, mint e kettőre: én és Ő. A többi közben fekszik és csak eszköz, és e kérdést vetem föl: quid haec ad servitium Dei!![13]

[8] IV. Amit itt mintegy a priori magamban elhatároztam, azt most a posteriori megvizsgálom. A szolgálat ellentéte a bűn. Mi ez? Mily rossz? A bűn az angyalokat, kik tiszta, nagy tehetségű és legnemesebb akaratú szellemek voltak, rosszakká változtatá. Előbb fölismerték az Úr szépségét, jóságát és szerették őt, vágyódtak teljesebb bírása után, szent örömmel csüggtek rajta. A teremtőt, a jótevőt szerették őszintén. A jóért, a szépért, a nemesért buzdultak, innen mit szépnek, szentnek, nemesnek kitűnő fokon ismerünk, angyalinak mondunk. – Angyali jóság, mely csak könyörület, szánalom, segély, gyógyír, vigasz, mely a nyomort enyhíti, a megszaggatott lelkeket keblére szorítja, mely az anya és gyermek gyengédségét bírja! Ha előbb azon angyalok látták nyomorainkat, ó mily ima szállott volna föl lelkeikből e szegényekért, mily szánalommal tekintettek volna tévelygéseinkre, melyekben mint uszított megtépett árvák, epedő, kiholt tekintettel, sóhajjal szíveikben, nyögéssel ajkaikon kiaszadt tagokkal milliónkint az Isten atyai keblére vágyunk, és elveszünk; ó mint akartak volna segíteni, mint utainkat könnyítni, mint vezetni és őrizni. De egy bűn, – és mindennek ellentéte! Magok az aljasban és utálatosban, a piszokban lelik kedvöket, és az emberek rettenetes tetteiben, bűzös turkálásában, poshadásában örvendnek. A legszánalmasbb jelenetek, a nyomor, a szegénység, az őrjöngő látogatás a szerencsétlenség minden nemeivel az emberiségnél gyönyörük. Letépik a vigaszt, a szeretetet, a szánalom és emberszeretet karjait levagdossák, vigasztalanul uszítanak űrrel szíveikben, hogy minden szenvedésre még több és rettenetesb jöjjön. Mindent le lábaink alá, csapást csapásra! pusztítani, ölni, rémíteni!! Ezt tette a bűn, ez lényeges hatása, ez természete!

[9] 1/ Ó, fiam, a bűnt mindeniket lábbal taposom, nincs közöm, mihelyt bűn, akkor ilyen; minden hiba ilyen, részt vesz annak természetében![14]

[10] V. A pokol azon helyéről feltátongó örvény vagyok a bűn számtalan torzítása iszonyával, piszkával, rémítésével telve.

---

[11] Ó, ha sohasem kellene enni, inni, beszélgetni, hanem csak egyedül Jézussal egyesülni!
[12] Mit használ az embernek, ha más célt tűz maga elé, amely hitványabb és saját kárára van.
[13] Mi ez Isten szolgálatához!
[14] Ezután kb. 5 sor ki van vágva (Némethy), az V. elmélkedés kezdete is.

[11] 1/ Én tantillus puer, az eltűnő lény ez iszonyú bűnökkel terhelve, undok, torz alak vagyok, mely az Úrhoz emeli a bűzhödt, mérgezett, kiaszott karokat, kérve segélyt s bűnei bocsánatát. 2/ Istenem, én tudom, helyem a pokol, nekem kell másképp élnem, lehetetlen tovább így tengődnöm, kell, kell, kerüljön bármibe is. 3/ Ha mások hibáit s tévedéseit látom, keltsek föl magamban egy elismerést, hogy én oly bűnös vagyok, ki csak töretik, s ki azért mást nem ítélhet, hogy oly árva vagyok, kinek elég baja s rémülete van magával. 4/ Fölkeltem többször magamban ez érzelmet: amily gyűlöletes előttem az atyagyilkosság és a tehetlenségében olvadó paráznaság és tiszta szeplőtlen lelkek mérgezése, oly gyűlöletes vagy előttem te, te bűn és kísértet!

[12] VI. Az én bűneimnek ki van jelölve a pokolban a helyök. E rémesztő hely, hol a rémület és iszony lakik. Itt látom magamat szenvedéseimben, vigasztalan, elhagyott, kínzott magányomban. A pokol képe és az én helyem megtekintése következőkre határoz:

[13] 1/ Vörös ruhám a pokol tüzét említi föl nekem. 2/ Mily őszintének kell alázatomnak lennie, ki magamat ott látom, ott a pokolban: társaim iránt, tiszteletem, becsültetésem megfigyelésem iránt; a tudományban, a disputációkban, másoknak való alávetésemben, mások szolgálatában[15].

[14] VII. Én magamat bűneim miatt a pokolban látom, elhagyva mindenkitől, gyűlölve és átkozva mindenkitől azon bűzös, rothadó, torz testek tömkelegében, összeütközve, kavarogva a tömegben, a kétségbeesés, a sírás, a jajgatás iszonyú körében, kiégett, holt, gyűlöletes tekintetek, utálatos lábbaltaposó megvetés; énmagam magányosan, szívem eped, de hiába, vágyódik, óriási erővel tör Urához, de vissza, örökre itt bolyong, a lélek teljesen megzavarodva s őrülten, a test rémes fájdalmakban.

[15] 1. Gondolnék ott azon kegyelmekre, imákra, áldásokra, körülményekre, melyekben éltem. Mint tenném azt ott? Én magamat most az Úr irgalmában visszatértnek gondolhatom a pokolból:

[16] a/ milyen lesz azért buzgalmam kötelmeim teljesítésében, b/ milyen az ima s a szentségek használata, c/ milyen másokkali bánásmódom, alázatom, türelmem, szeretetem, ha hibáikat látom is, milyenek bűneim, s hol lennék miattok, d/ mily örömmel veszem magamra a nehézségeket, a megalázódást, mások figyelmetlenségét, mások kinevetését, vagy valamiféle tiszteletlenségét magam iránt.

[17] Ima: Ó, én mindenható Teremtőm, tekints a te szolgád alázatos esdeklésére, ki látva helyét bűnei miatt, gonoszsága miatt ott a pokol örök kínjaiban, hálát ad neked türelmedért, mellyel még fönntartod és a lángokba nem meríted örökre; gyűlölöm a bűnt, minden legkisebbet egész életemről és bánom őszintén, és reájuk hárítom mindazon gyűlöletet és átkot, mely rám hárulna minden teremtéstől; örömest kívánok mindent tűrni, mit te türelmedben reám küldesz, és lábbal taposom személyemet alázatban és töredelmemben. Kérlek, add segélyedet. Amen.

[18] VIII. Én meghalok, s akkor minden földinek vége, eltűnöm teljesen, más követ mindenben. Én, én meghalok, ő P. O. nincs többé – egy marok por, ez P. O.

[19] A halál mindent fölbont, mi mulandó. Nem lesz többé személyem föltűnése, nem tudományom, működésem, nem lesz mások behatása, mások tekintélye, mások tekintete, nem lesz szobám, könyvtáram, semmi mindebből; ez tehát mind semmi, mert a lélek lesz egyedül, amint dőlt, s mindez eltűnik. Minden tehát semmi és meg nem figyelendő, minden megvetendő, minden! Csak a lélek nem.

[20] IX. Erre jön az ítélet. Élet v. halál fog itt eldőlni számomra; igen, én fogok ott megállni, én amint itt írok s talán majd olvasok. Ítélni kell, ha élek-e vagy gyötörtetem majd? Én félni fogok rémítően; várok, tekintek magam körül; de ó a bűn, a fogyatkozások, a

[15] Ezt a bekezdést ollóval kivágták a kéziratból.

hűtlenségek, a mulasztások, a hibák iszonyú sokasága, és én árván, a végtelenül szent és tiszta Isten előtt, kinél a legkisebb hiba lehelete oly rémisztően büntettetik. Ez ítélet vár reám, minden bizonnyal, amint bizonyos a halál!

[21] 1/ Ó, mily őszintén akarok lelkiismeretemmel bánni, mint akarok mindenre figyelni, mint mindent hűen elkerülni (gyónjál mindig jól!) 2/ Ó, mily szívesen akarok bűnhődni alázatban és penitenciában, akarok vezekelni, akarok bűnbánatot, őszinte bánatot!! 3/ Mily jól fog esni a jócselekedet!

[22] X. De filio prodigo[16]

[23] XI. Az Üdvözítő nem kívánja – amint tehetné – szolgálatunkat természetünknél fogva, mely szükségképpen szolga, hanem mintegy szabad elhatározásunkat várja. Ő a mi jogos urunk és felkent királyunk, mi szolgái: s mégis ő, mint hozzánk leereszkedő, csatát kíván vívni társaságunkban; a teremtés ügyét, mely kötelmünk, mintegy fölvett, elvállalt vállalatot és tervet ki akarja vinni; azért kihirdeti a hadat: „nem érdekemben, de érdeketekben viselem a harcot, mert szeretlek, én vállalom el a legtöbbet magamra, de kérlek, jöjjetek velem, a ti üdvötök e harc, melyben a győzelem biztos."

[24] 1/ Azt mondom, ha e király ily fölhívásával is árván látja magát és megindult, tűrhetném-e ezt, nem! Uram, királyom, te ne vérezz üdvömért, íme itt vagyok, küldj, vezess; ellenkezőleg te, ha nem is adod át nemes lelked vállalatát senkinek, hogy azalatt te mint urunk nyugodjál, legalább vígy magaddal, adj hason bajvívót szemben nekem! 2/ Én Uram, már a pokol örök kínpadain hurcoltatnék, te megbocsátasz és fölhívsz, ó, Uram, megyek, szállok, éltemet neked, mert visszaadtad nekem, midőn még el nem kárhoztattál.

[25] I/ Küzdj, tűrj az erény útján, sohasem nyugodjál, a te zászlód, mely a küzdelemben forog, leng, hajlik, emelkedik, e jelszót bírja: agendo contra, semper! contra quem? contra te ipsum, íme a harctér és az ellenség csatazaja! agendo contra![17]

[26] II/ Az érzékiség elleni tervem: a/ – mindig, minden bénulás érzetében kimondom Jézus szent nevét s egyszerűen továbbmegyek tekintetemmel. – b/ az ülés[nél] vagy állásnál kényelmetlenebb helyzetet veszek, mi mintegy figyelmessé tesz. – c/ tagjaimat és ruháimat mindig rendben tartom, – d/ szemeimet fékezem és a lépcsőkön szemlesütve járok. Gondolom azonban, hogy nagyon félénk vagyok, és mint látom, mindenütt fönnakadok, ennek természetesen engednem nem lehet, hanem egyszerűen megtagadom neki a figyelmet[18].

[27] XII. XIII.

[28] Amit az Úr először felém hangoztat, az: fili, praepara animam tuam ad tentationem, militia est vita[19], ezt nem szabad elfelejtenem, s ennek érzetében kell magamat fölajánlanom.

[29] A második az Úr születésében: a szegénység, az önmegtagadás és az alázat. – Mindezt bőven nyújtja az élet.

[30] 1/ Collegiumunkban ingyen tartatom, ezért valóban koldus vagyok, de mint tesz s viseli magát a koldus. 2/ Az önmegtagadás tere a mindennapi élet, a türelem és a szeretet, különösen másokkali közlekedésemben. Alapos szeretet, tisztelet, előzékenység úgy gondolatim, mint szavaimban s tetteimben, és általán. b/ c/ d/ (ez a szerénység). 3/ Az alázat, ezt nyomorom hozza magával. Őszinte tisztelet mások iránt, készség vágyaikban, ítéleteimben vigyázat, másokról sohasem beszélek, elfojtom fölületes következtetéseimet vagy a látszat gerjesztette vélekedést.

[31] Az önmegtagadás:

[32] I. Isten iránt:

---

[16] A tékozló fiúról

[17] A Szent Ignác-i *agere contra*: Küzdeni mindig, mi ellen? Önmagad ellen.

[18] Némethy itt törölt jó három sort. Olvashatatlan.

[19] Fiam, készítsd fel lelkedet a kísértésre, katonáskodás az élet.

[33] a/ a bűn utálata és kerülése, akár bocsánatos is legyen. b/ a collegium szabályai és iskolai kötelmeim hű teljesítése. c/ az imák vigyázat- és tiszteletteljes, nemkülönben kitűzött időközbeni elmondása (rózsafüzér, officium, asztali imák, meditáció). d/ a lelkiismeret-vizsgálat pontos, mindenre kiterjedő és határozott időközre szabott elvégzése. e/ Sacramenta.

[34] II. társaim iránt:

[35] a/ fölületes vélekedés vagy ítélgetés elfojtása. b/ a tiszteletlen gondolatok ellenében becsülést s tisztel. felkeltése. c/ róluk nem beszélni, őket illetlenül szóval nem illetni. d/ a társalgást, amennyire lehet, vígan folytatni. e/ ha ők kissé sértenek vagy nem figyelnek vagy lefőznek, készséggel egyszerűen veszem. f/ utolsó, legnyomorultabb vagyok, azért előzékeny.

[36] III. magam iránt:

[37] a/ azon határozatlan, mindent össze-visszahányó, mindenen felüllebegő, kritikus hangulat – mely aztán csak úgy foghegyen veszi az imát, a stúdiumot, s nem egyéb szórakozottságnál – elfojtása, s egy szerény, határozott, készséges hangulat megszerzése. b/ az evésen nem csüggni. c/ szerénység feszesség nélkül. d/ a számtalan alkalmat penitenciámra, a türelem, a kényelmetlen, a hideg és a társaim részéről. e/ keress megaláztatni.

[38] XIV. 1. Az Úr példájára engedelmeskedem:

[39] a/ a szabályok b/ az elöljárók (spirit. praef. bidel.) úgy, hogy közönyös dolgokban tüstént, kisfontosságúakban szinte csakis a sz. engedelmességért; különben lehet valamit megjegyeznem alázattal, ha elfogadják. – c/ a társak iránt készségesen, kéréseikben, kívánságaikban, s ha nem tehetnék eleget, akkor nyugodtan adom elő. – (ez a tettre vonatkozik)

[40] Nagy hatást gyakorol rám, hogy az Úr oly soká maradt a magányban; ez fölötte fontos, mert én csak magasra, csak nagyra gondolok, pedig ez valóban csak büszkeség; minden állás szent, hol az Úr akaratát tesszük, bármily kicsiny legyen, bármily eldugott s eltűnő legyen. Tehát én minden állásban az Úr akaratát kívánom teljesíteni s az állással magával nem sokat törődöm.

[41] Ó, Istenem! bár emelnél annyira engem, hogy szent egyházadban az utolsó helyet is méltán betölthetném. Alázzam csak meg magamat, s ne gondoljam, hogy én reám van ott szükség; ez ostoba gondolat, hogy énnekem kell föltörni. Hol az Úr kívánja, hogy legyek, ott szívesen megállok; s erre indul minden törekvésem az erény és tudomány útján.

[42] Egy általános föltétem s elhatározásom: Jó az Úrnak szolgálni, jó mindig mindent reá viszonyítni. Jó vele mindig összeköttetésben lenni és semminek magát úgy átengedni, hogy tőle idegenedjünk. Nagy és folytonos kegyelmek folynak akkor számunkra, s erő tölti el lelkünket mindennek férfias elviselésére s megtevésére. A társalgás ebben nem ad nagy nehézséget, mert Istent tartva szem előtt, az határozott, szerény és szívélyes lesz; hanem igen, nehézség a stúdium. Nekem ez összeköttetés szükséges, ezért szent őrangyalommal szent ligát kötök. Én bízom benne, tudom, hogy ő tényleg, éppúgy mint társ társának segítend; tiszteletére mindig teszek valamit. – Ily öntudattal akarok járni utaimon, ez nagy segítségem lesz!

[43] XV. XVII. De tribus humilitatis modis[20], ezen meditációt üdvös többször tennem, mert nagy nyomorunkat szemünk elé állítva észrevesszük, hogy dacára utálatunknak gyűlöletünknek, oly gyönge akaratunk, hogy mindig esünk. Ezzel az Úrra vetjük szemünket, s csak tőle várunk jó sikert s kimenetelt. Istenem, bár lenne mindig szívemben tehetlenségem öntudata, s benned való bizalom, reményeim, törekvéseim segélyedtől, kegyelmedtől eszközölt sikere.

[20] Az alázatosság három módjáról szóló ignáci elmélkedés.

[44] Én itt mintegy tervrajzát adom lelkem jövendő dispozíciójának, melyet üdvösen elintézni akarok.[21]

[45] Első kerék

tehetetlenségem, erőtlenségem, elégtelenségem, másra való szorulásom mély, alapos meggyőződése s érzete
Istentől várni segélyt erős bizalommal és félelem nélkül nézni az Ő irgalma és könyörülete elé
Humili f(ide)
az ima
Domine, in adjut.
Folyton kérni és esdekelni:
az Ő irgalma és könyörülete elé
Istentől várni segélyt erős bizalommal és
az ima
Humili f(ide)
Folyton kérni és esdekelni: Domine, in adjut.

hibáik nem figyel.
társai elnézés.
ellenszenv v. sértéseik kész. leküzd.
examen conscient.
regularum observant.
meditare d. novissi.
humilitation quaer in disputation.
Crucem in pector. portas
B.M.V. et Ang. Custod confide
modest. composita
adversa pati in paenitentia
Sacrament. usus[22]

[46] Második kerék
[Prohászka eredeti rajza.]

A kisebb kerék közepén:
ora
(négy küllőjén:)
B.V.M.
pract. pia extraordina
önmegtag.
engedelmes.

[47] XVI. Nekem minden módon kell kiirtanom azt, mi az Úrnak visszatetsző, mit ő kíván, hogy kitépjek. Szívesen, Istenem. Szégyenteljes tapasztalatom a lelkiismeret-vizsgálat, mely annyira hátrál, s melyben mindig engedtem.

[48] 1. Semmi módon sem fogok többet mint negyed órát a tökéletes vizsgálatra fordítani. Ha pedig gondolnám, hogy ezzel keveset javíthatok éltemen, akkor inkább mindjárt a hiba elkövetése után gerjesztem föl a bánatot, s ígérek javulást.

[49] Már öt éve, hogy e nyomorban fölötte nagyon sínylődöm; Kalocsán is jól emlékszem kérdezém P. Uhlarikot, min vehetem észre, hogy beleegyeztem-e valami gondol.[23]?

[50] XIX. Az Üdvözítő mint szegény ember jelenik meg előttem, fél kínzástól, fél megbecstelenítéstől. Gondol bűneimre s szörnyek ott állnak az alsó sorban, látja aljasságomat s a végtelen szeretet mely engemet átkarol, mely megérti, hogy mi a bűn s mely itt a szegény érző s szánakozó szívre lejti mintegy azon rémületet, mely ott fájdalomra változzék. Egy bocsánatos vétek mily rémítő, mily fájdalmas tehát az Úrra, ki rémítő sorsunkon bánkódik; egy halálos bűn, ezer millió, számtalan!

[51] Ó részvéttel legyünk e jó Jézus iránt, ki itt oly tehertől elnyomatik, mert szeret minket, s mi őt nem; segíteni akar, s mi megvetjük, mert szán, s mi megvetjük.

[52] I. Mit hoz tán nálam a jövő? nagy az én nyomorom!

[53] Tartsak szívósan, kitartóan, alázatban tervemnél. Ima! Ima!

---

[22] Magyar fordítás: lelkiismeret-vizsgálat – a szabályok megtartása – elmélkedni a végső dolgokról – a megaláztatást keresni a vitákban – bízz a Boldogságos Szűzben és őrzőangyalodban – összeszedett szemérmesség – a nehézségeket penitenciaként elviselni – a szentségek vétele.

[23] Itt hiányzik a folytatás. – A 14 éves Prohászka kalocsai lelkivezetőjéről vö.: Barlay *Távlatok* 1996/1,29 és Prohászka ébresztése, I. 49.

[54] Én édes Jézusom, a te szenvedés.
[55] II-ik tervrajz.– Ego moriar, volo mori in Domino.[24]
[56] 1. Az én tapasztalatom, mely nagyon gyászos, tanít engem arra, hogy életemet, erőimet, az Úr drága kegyelmeit, az Úr vérét szétfolyni ne engedjem, hanem biztos, határozott elvek szerint igazgassam.
[57] Főhiányom a természetes erények egyikének nélkülözése, amely az okosság.
[58] Én élem napjaimat fölületesen, veszem a dolgokat, amint jőnek, lelkem valódi alapos és rendszeres művelése nélkül.
[59] Hibáim:
[60] a/ a lelkiismeret-vizsgálat oktalan, fölületes és gyerekes módja. b/ az imáról táplált fogalom, mely feszes, bizalomnélkülivé teszi s rideg kötelemnek láttatja. c/ az emberek fölületes megítélése s ismerete (másoktóli befolyásoltatás, másokszerinti igazodás). d/ az erényes törekvések alaptalan, a jó színével beérő gyakorlata minden bíráló, ítélő, intéző tapintat nélkül, mérséklet nélkül.
[61] a.b./ Az első kettő szűkkeblűség, az utóbbi kettő a tulajdonképpi okossághiány: azok ellen tudom, hogy mit tegyek; kell a határozottság, bizonyosság, mit tettél? ez a kérdés, ha nem tudod, hadd! c/ az utóbbi ellen, egészen elnyomni azokat a vélekedéseket, s a hajlamokra mit sem adni, s a tetszésre és látszatra. d/ az utolsót P. Spiritualisnak kell átengednem, itt ez a kérdés, mit kíván tőlem az Úr? Figyeljek én életemben előkerülő szükségekre, az imák jó elvégzése, a recreatio egyszerű nyájas s való szeretettel töltése, a tanulásban a jó szándék és szorgalom. e/ figyelj a körülményekre gyakorlatidban, beszédedben okaidra – és akkor nem függsz majd másoktól.
[62] A pokol rémítő helye, mely nekem szánva van, lebeg előttem!

[63] Rossz	**[64] Ellenszere**
Szenvedély	1/4 óra és a kérdés: mit tettél?
(Félénkség)	
Veszély	öntudatos és megfontolt felülállás
	és nem oly túlzás
(a lelki vizsgál.)	mások megtekintése, megijedés
(az érzékiség)	az olvasásban
(az erényes törekv.)	az odaképzés megfigyelése
(mások utánzásában)	itt a kérdés vezet: mit kíván tőlem
(mások befolyása)	az Úr?
(ítéleteinkben, példáinkban)	Itt az okok ügyes megfontolása
	mi szavaimnak irányt ad.

[65] Jó
Önsemmiségem érzete a pokol elmélkedésében

É az önmegtagadás		C az
L Isten (sacram, ima	KOLDUSSÁG	engedelmesség
T examen. rosar.)		O szívesség
E emberek (alázat)		L föl nem indulás
M magam vide supra		L szeretet szolgálat
iránt		E
		G

[24] Meghalok, az Úrban akarok meghalni.

[66] Ima, és Istenbeni bizalom!!

[67] Meggondoltam: Az Úr apostolának választ; küld; mire? amire ő jött végtelen szeretetben, végtelen irgalomban, mindenhatósága teljes fölhasználásával. Ami szent, lángoló, szerető, epedő, jótevő szíve akart, azt akarja általam is. Tehát: valamint ő reám ruházza küldetését, úgy magamra kell öltenem érzelmeit, az ő szándékát, az ő buzgalmát, az ő szelíd alázatos szeretetét.

Dec. 2. [1] S. Franciscus Xav. o.p.n. Én apostolságom érzetében kívánok járni s éppígy társaimban is apostolokat látni, kik egy sanyarú jövőnek édesítői, bajainak, szenvedéseinek lánglelkű enyhítői, harcainak lelkes vívói lesznek; hol lesz akkor a balvélekedés, az önző vetély, az érzékies arcvizsgálat?

[2] 1/ Haladás az érzékiesnek leküzdésében. 2/ Éppúgy a lelkiismeret-vizsgálatban, azonban jobban a gyakorlatira kell bánatomat irányozni. 3/ Az imát nem kell oly szűkkeblű időnyerés[sel] s méréssel végeznem. 4/ Férfiasan kívánom magam viselni, határozottan gondolkozni másokról, nem oly gyermekies modorban. 5/ Az irigység ellen harcra kell kelnem. 6/ Az adoratioban az exercitiumi fölajánlást.

1879

Jan. 5. [1] A lelkiismer. vizsg. még nem jó: amennyiben bánat kevés, b/ a jobbulás, jobbítás nem igen lép előtérbe c/ még kiterjesztem 1/4-nél[25] tovább 2/ Az ima sem jó: mert a/ feszes b/ érzéki c/ nem öntudatos d/ nem meggyőződésteljes e/ idővel bíbelődő, f/ nem ment pedantizmustól. 3/ Társaimmal még némi balítélet, ellenszenv, gyermekszerű befolyásoltatás, képzelődés. 4/ part. exa. nem csináltam. 5/ Néha oly féktelen hangulatot érzek magamban; ezt el kell fojtanom, s biztos határozott akarat uralma alá helyezem érzelmeimet, hangulataimat. Ezáltal egyszersmind úgy a gyengélkedő érzelgésnek, mint haszontalan gondolatoknak elejét veszem.

[2] Az imának oly öntudattal kell elvégeztetnie, hogy ez Isten imádása, hálaadás, kérés, hogy ettől függ mindenem sikere, ez öntudattal egyszerűen elvégzem, külsőleg mit sem mutatva, bensőleg mitsem függve, egyszerűen elmondani.

Febr. 2. [1] Én egészen a jó Jézusnak áldoztam föl életemet, halálomat; egészen rendelkezésére állok. Mit adhatnék ez isteni kisdednek? Ó, Jézusom, tied akarok lenni!

[2] Ima és tanulás és társalgás. a/ Lelkiismeret-vizsg. a bánatot és e hármat általános tekintet alá fogni. b/ elmélkedést buzgóbban c/ a particular exam. jobban ment: rajta! d/ nem szabad oly zsugorinak lennem. (áldozatkészség) e/ meggyőződnöm kell, hogy ez az Úrnak kedves szolg.

[3] II. a/ csakis az Üdvözítőért tanulok, gondolom, föltűnéstőli félelem b/ repetitio nehézségem semmi.

[4] III. a/ némely társaimtól idegenedem. b/ a recreatioban szabadabban. c/ a képzelődést lábbal taposom. d/ fönntartom az ítéletet, nem ejtem.

[5] könnyen túlkapok, jóakaratomban elvesztem az okosság és mérséklet ösvényét.

[6] az alázat, az áldozás

Márc. 9. [1] a/ A lelkiismeret vizsgálat jól megy, csak még nem kell tartózkodnom tovább mindennek latolásában. b/ a part. examen nem ment jól. c/ az elmélkedés jobban. d/ időmet mindig meghatározom, bőven adok az Úrnak időmből adoratiomban. e/ némely társaimtól idegenedem. f/ fölötte fölületes, gyerekes képzelődésekben lelem kedvemet, én megvetem ezeket, és nevetem, de megaláztatásomra veszem, amelyet keresni akarok társalgásomban, és tiporni lábbal énemet.

Ápr. Zöldcsütörtök.[26] **[1]** 1/ a lelkiismeret-vizsgálat jól megy. 2/ Az ima szinte eléggé jó. 3/ A meditatioban a reflexio nem rendezett. 4/ Gyerekes képzelődés még mindig rabjaként parancsol velem, csúfot űz velem. 5/ Ne legyek áldozatkészségemben az Üdvözítő iránt ismét mások szolga követője. Megvannak mindenkinek saját elvei, melyek szerint igazodik szükségeiben. 6/ A szorgalom nemcsak vállalkozó, fölhevülő lelkesedésben áll, hanem igen, a megkezdett tanulmánybani hű kitartásban.

Máj. 3. [1] 1/ Haladjak utamon öntudatosan, szemeim előtt tartva célomat, közeledését, működésem nagy fogyatékosságát; haladok pedig ez úton akkor, ha okosan figyelve beszélek, intézkedem, társalgok s közlekedem másokkal, alázatosan föléjök nem emelkedve, és férfias körültekintés[sel] és elővigyázattal. 2/ A meditatiot jobban, reggel az additiokat. 3/ a part. examen nagyobb ítélettel. 4/ a ház szabályait meg kell jobban figyelnem. 5/ másokkal szívélyesen, de nem igen gyengéden és engedékenyen. 6/ a képzelődés, hiúskodás, irigykedés.

---

[25] Negyed óránál.
[26] Nagycsütörtök, 1879. ápr. 10.

Jún. 2. [1] 1/ Azon öntudatos, megfontolt előhaladás igen jó. – Határozott rendben és elvek szerint kell éltemet rendbe szednem. – Szemeim előtt tartom célomat, s az idő rövidségét. 2/ a társalgásban semmi személyválogatás, mely a szabállyal is ellenkezik. Semmi ítélgetés, mely fölületes, s nevetséges. 3/ az imában kijelölöm időmet, s ez által nyugtalankodni megszűnöm. 4/ A képzelődés ellen újra föl (part exam). 5/ másokkal szívélyesen. 6/ figyelj a félénkségre. 7/ a lelkiismeret-vizsgálatban talált tévedéseket a jövő napon elkerülni törekedjem.

Jún. 6. [1] Az ember lénye az Úr akaratából van létrehozva, a létbe hívatva. Ez akarat adja neki mindazt, ami; ez akarat tartja fönn mindazt, ami. Magában tehát semmi. És mások iránt? Semmivel sem emelkedhetik mások fölé, egyetlen tette sem tökéletes, s ami jó van bennök, Istentől van. De megvethető, gyalázat s megaláztatás méltó része-e? Aki vétkezett, mindent megérdemelt; örömmel kell azért vennie minden gyalázatot; aki a pokol kínjaira méltó, az az emberek gyűlöletében rettenetes kárhoztatás árnyékát látja; ne fogadja-e el ezt, midőn attól megóvatott? Mindenkiben Jézust látja, tehát tiszteli, mindenki kényében bűnhődése könnyítését, tehát szívesen fogadja.

Júl. 6. [1] Aki az életbe tekint, annak a gyerekes, fölületes képzelgős gondolatok nevetségesek. Tudom, hogy fölséges és komoly hivatásnak leszek hordozója, áldozata, minek tehát azon hiú fölfogás és cselekvésmód?

[2] 1/ Az ima: a meditatio, és minden ima, az Úr imádása, hódolatunk, segélykérés, harckészület. Végezzem ez öntudatban. 2/ Mire való a látszat, a föltűnés, ha nem felel meg a való? Nem törődöm tehát a képzelt nagyságommal, megjelenésem hathatós föltűnésével. 3/ Az érzékiség ellen harcolok, ha nincs is tüstént sikerem, legalább megaláztatom. 4/ Egyszerűen és alázatosan kell mindig gondolkoznom, s e tekintetben magamat féken tartanom. 5/ az önmegtagadás. 6/ a házszabályok.

Aug. 3. [1] 1/ Különösen felteszem magamban, hogy öntudatosan bizonyos terv szerint, vizsgálódva, reflektálva akarom művelni lelkemet; egyes foglalkozásaim után számot kérek magamtól. 2/ A meditatio és a bánat éppúgy a partic. examenba. 3/ a part. ex. ugyanarról még továbbra is. Ez az erény is, melyet keresek. 4/ Az ítélgetést másokról elfojtom különösen QH ellen. 5/ Egyszerűen és fontolóra véve ügyeimet haladjak, nem pedig gyerekes, fölületes, határolt gondolkozásban. 6/ Szerényen és Istenre és szenteire függesztve lelkem tekintetét, mindig minden alkalmat üdvösségem könnyítésére. (önmegtagadás, alázat).

Aug. 31. [1] 1/ a colleg(ium) (szabályait) separatio cam(erarum) silentium, promtitudo. 2/ a meditatiót minél nagyobb érdekkel, és a vizsgálatot jobb rendben; a bánatot; az imákat különösen az adoratiót; ebben mindig más és más gyakorlatot végezhetek. 3/ a part. exam. ugyanaz, még nem megy jobban. 4/ az érzékiség támadásai hevesek; más nem segített, mint a meg nem figyelés. – 5/ a felebaráti szeretet jó. 6/ Különös alkalmak: az áldozás utáni ingerültség, az ének, a recreatio com; a lármás pranzo; a délutáni alvás.

Szept. 28. [1] 1/ az ima: meditatio, adoratio, evés, tanulás előtt, bánat, olvasó, officium, mindezt a legnagyobb készség[gel], alázat[tal] és szeretettel, a gyónást és sz. áldozást alázattal és hő vággyal. 2/ a bánásmódban vígan, és készséggel; de nem túlhajtott előzékenység[gel] és bókolással. 3/ még sokszor ingerült vagyok és akkor ellenszenves. 4/ a part. exam még nem hatolta át valómat. 5/ amennyire lehet tartsam szemeimet az Üdv. sz. sebein, a szórakozottságot kerülve[27].

Okt. 7. [1] Ma Tivoliban voltunk Niemoeller prefektussal. Én Sándorffyval mentem majdnem az egész úton. A Nobilik villájába szálltunk, szépen az Anio fölött. Nem hinném, hogy oly kevéssé lehet csak a hízelgésekben bízni, minden alapot nélkülöznek, s a hiú embert mégis jégre vihetik. Visszafelé magyar nótákat húztunk, és a P. Zanpieri a passerano mögött fekvő csordást meg akarta téríteni.

[27] Itt egy lap hiányzik a naplóból. Talán maga Prohászka vágta ki.

[2] Acta martyr. sincera (Ignat.)

[3] vinctus (sum) decem leopardis, quod est militaris ordo. In injustificationibus autem eorum magis erudior, sed non propter hoc justificatus sum. – Hostias bestiis mihi esse paratis, et oro promtas mihi inveniri, quibus et blandiar cito me devorare, non quemadmodum quondam timentes non tetigerunt. Ignis et crux, bestiarumque congregationes, dispersiones ossium, concisio membrorum, molitiones totius corporis, malae munitiones diaboli in me veniant, solum ut J. Ch.to fruar; Non delector cibo corruptionis, neque delectationibus vitae huius. Panem Dei volo, quod est caro J. Ch.ti, ejus qui ex genere David, et potum volo sanguinem ipsius, quod est caritas incorruptibilis'[28].

Okt. 19. [1] A.M.D.G. 1879. [Lelkigyakorlatok.] a th. 1. éve után a másod. meditatióból. A dolgokat a hitben kell felfognom, mely azokat mind egyet sem kivéve eszközöknek mondja az Isten szolgálatában. Szükség azért, hogy én is a hit fényében tekintsem a jót vagy rosszat, akár anyagi, akár erkölcsi, akár szükséges, akár szabad okból eredt.

[2] És mindez eszköz 2. Isten kezéből folyó eszköz.

[3] Tehát 1/ mindegyikkel úgy kell élnem, mint eszközzel, ha jő betegség, megaláztatás, hiába való esés, kevés haladás, ez mind eszköz, élj vele az illető dolog v. esemény természete szerint. 2/ ne tedd az eszközt célnak, amit az által teszesz, ha úgy irányzod vagy használod, hogy többé nincs irányozva egyedül Ist. szolgálatára, ut me juvet, p. mennyisége által (evés, ivás) öncél esetében (hiú mutogatása jó oldalainak). 3/ Ha eszköz mindez, akkor ezen tekintetet kell a dolgokban tekintenünk, és csak erre figyelve köztük válogatunk. – Melyik eszköz jobb: megvetés vagy dicsőítés? az alkalmasat válaszd. 4/ Tehát akaratom erőtlensége a hiúság megvetésében, tehát testi hiányom, tehát antipathiáim mások ellen, néhai rosszullétem, mind az Isten kezéből eredő eszköz. Tehát menstrában, vagy másféle kudarc, tehát fitymálás, éppoly eszköz, és éppúgy stúdium, ima, önmegtagadás, siker csakis eszközök.

[4] Jó Jézusom, mindig ez lesz imám: Ami itt és most engem nyom vagy emel, ami kedvez vagy akadályoz, ami gyengeségem vagy erőm, az 1. kezedből jő és 2. eszközként jő; ó, én megragadok mindent ezen oldalról, hogy ez vagy az eszköz, hogy használnom kell úgy, amint használhat nekem, az Úr szolgálatában. Ez a szent meggyőződés és a látszaton túli bölcsesség.

[5] Med. 4. 5. Önsemmiségemet semmi sem tünteti föl oly mérvben, mint a bűnről elmélkedés. Alig merek az Úr előtt megállni, alig hozzá szemeimet emelni. Itt bizalom és bánat kell.

[6] I. Jó lesz, ha időnkint a földön térdencsúszva mondom el a Veni S. ez önsemmiség és a bűn rémítőségének belátására és a De profund. bánatom kifejezésére.

[7] II. A gyűlöletet és az irtózást keltsem föl magamban a lelkiismeret vizsgálatánál, amidőn ha nem is élénk az érzelem, mégis éri a bűnt, mint melyre irányul és sújtja gonoszságát, jóllehet világosan nem látja.

[8] III. Az is válhatik hasznomra, hogy a bűnt utálva és gyűlölve ne tartsam azt szemeim előtt ily elvontan, hanem fejezzem ki mindig tárgyilagosságában; tehát inkább meghalni, mint

---

[28] Antiochiai Szent Ignácnak a rómaiakhoz írt leveléből: Vadállatokkal küzdök, tíz leopárdhoz kötözve, vagyis egy katonai osztaghoz. Gazságukban ezek mindig csak rosszabbakká válnak, – de nem emiatt igazulok meg. Örvendek a vadállatok miatt, melyeket számomra készítettek. Kívánom, hogy röviden végezzenek velem; csalogatni is fogom őket, hogy gyorsan faljanak fel, nehogy megijedve hozzám se érjenek, mint néhány esetben megtörtént… Jöjjön tűz és kereszt, harc a reám küldött vadállatokkal, tagjaim szétszabdalása, csontok összetöretése, a test tagjainak levágása, az egész test felőrlése, csak törjenek rám a sátán gonosz kínzásai, hogy egyedül Jézus Krisztusé legyek. Nem lelem örömömet semmi romlandó dologban, sem ezen élet gyönyörűségeiben. Isten kenyerét akarom, mely Jézus Krisztus teste, aki Dávid törzséből való, azt az italt kívánom, mely az Ő vére, ami a romolhatatlan szeretet. – Prohászka emlékezetből idézte a latin szöveget.

szemeimnek most szabad gyeplőt vetni, utálom a hajlamot, e vonzalmat, a test e nehézkedését ezen ítélet hozására, ezen tárgy megtekintésére, ezen tétlen időtöltésre.

[9] Med. 6. Igen kívánatos a pokolról többször elmélkedni sz. Borg. Ferenc példája szerint. A pokol buzdítni fog:

[10] 1/ türelemre minden eshetőségben. 2/ türelemre minden még oly ellenszenves ember iránt. 3/ buzgóságra minden kegyelemeszköz hű felhasználására.

[11] Gyakoroljam magamat e gyakorlatba, hogy időnkint bár néhány percre is tekintek azon elkárhozott lélekre, mit csinál, mit gondol, mit vár! és én itt a refectoriumban, itt a kápolnában, itt a sétán, itt a mulatásban.

[12] Med. 7. 8. Jó, ha keresztem előtt, melyet halálomban kezemben remélek tartani, kezdve stúdiumomat, elmélkedve, vizsgálódva, ezeket a halál fényében és megvilágításában végezem. Ha gyónom, törüljem le homlokomról (a kereszttel) a bűnt, hogy végső órámban a remény kecsegtessen, hogy ezzel többet nem számítok.

[13] El vagyok határozva, hogy határozatlan, félig-meddig való életet nem akarok folytatni.

Okt. 21. [1] Délután gyóntam; jó gyóntatóatyám azt mondá: Nun also müssen Sie nicht nur die schwere Sünde meiden, wie Sie ja auch gewillt sind, sondern auch die läßliche[29]. Ó Uram, mondám magamban, ne vond el irgalmadat és könyörületedet tőlem, mert íme bármi színt játsszék is büszkeségem és sötétségem előttem, hogy elámítson, életem egy harmadikra azon hatást és benyomást teszi, mintha én nem igen lennék hangolva és áthatva a bűnnek mindenekfölötti kerülésére. És ebben látom mélyen és csalhatatlanul a mélységet, melyet bennem az ördög és a bűn bír. Ez vagy, mert ennek ismernek föl mások, kiknek szemét nem takarja az önszeretet hályoga. Tehát valóban igaz az: csak az irgalom és az Úr szánakozása lehet részem, és ezen igazságon meg kell törnöm büszkeségemet, dölyfömet. Legyen az Úr irgalmas nekem.

[2] Az Úr próbára tett fölötte nagy vigasztalanság által; pedig gyónásom után volt. Isten kemény atya, ő nem is atya, mi az ő bocsánata, kegyelem-e, ér-e valamit – … efféle gondolatok nehezedtek súlyosan lelkemre, s én a székbe dőlve fölsóhajtottam; oh wie elend fühle ich mich, oh wie elend[30]! És jóllehet az Úr kegyelmével nem tudom, vajon beleegyeztem-e azok egyikébe, mégis e lelkület megmaradt. Elgondolom, gyónás után az ördög összeszedte erejét, hogy e szegény, partra vergődött lelket azon iszonyú örvénybe taszítsa, hogy letépje ismét lelke díszét, hogy megrontsa és tönkrejuttassa lelke nyugalmát, boldogságát. Ó, Úr Jézus, mily gyenge, szegény vagyok.

[3] Med. 9. Jézus katonája lettem. Szívem lelkesül követésére; a természetes nemesség, azon nemes szolgai hódolat, azon nagyra lelkesülő hősi lelkület, azon tettre buzduló alattvalói hűség késztet e lépésre.

[4] I. gyónásaimon áttekintve látom, hogy a sz. tiszt. és a felebaráti szeretet elleni kísértetek és a büszkeség uralnak. – Ennyi világos. – Nem vezethető-e egyik a másikra vissza? – és melyik a fő? melyik ad legtöbb dolgot? Vajon a természetben van-e gyökere vagy az ördög csele?

[5] II. Jézussal fogok harcolni, ha magamat legyőzöm, megtagadom, megvetem, ha a világot, a tiszteletét, gondolkozását megvetem; Ha vigasztalatlanságot, kemény kísérteteket, lelki dermedtséget elviselek, hasonlóan azon vezér katonájához, ki hideget, meleget, fáradalmat, éhet, szomjat, erőt, álmatlanságot tűr[31].

[6] Med. 13. A názáreti házban rejtőző Jézusom példát szolgáltat: 1/ mint kell mindenben az alázatot gyakorolnom. Elvonulni, elzárkózni, ha tőlünk függ és az Úr nem kívánja elrejtve maradni tudásunknál, képességeinkkel. – Tehát a beszédben a názáreti Jézust, az iskolában őt,

[29] Most tehát már nemcsak a súlyos bűnt kell kerülnie, hiszen ezt akarja is, hanem a bocsánatost is.
[30] Ó milyen nyomorultul érzem magam, ó milyen nyomorultul.
[31] Itt egy lap kivágva.

a mulatságokban őt, a vállalatoknál őt kell utánoznom. 2/ az engedelmességben, mely nálam még sokban tökéletlen, rajta! engedelmeskedni gyermeki odaadással!

[7] Általában a názáreti ház legyen többször elmélkedésem tárgya.

[8] Med. 14. Jézus Krisztus szent élete következő határozatokat ébresztett bennem:

[9] 1/ J. K. benső élete folytonos ima és Istenneli egyesülés volt. Az ima adja a világosságot, az erőt. Az egész napi munkát az ima szakítja meg, ha ez imát mindig bensőséggel és a foglalkozásra vetett tekintettel végezem Istennek ajánlva azt föl, akkor fölindíthatom magamban azon lelkületet, mely a cselekedet pontos és alázatos végrehajtására szükséges. – Így p. Istenem, én most ezt akarom és kell törvény szerint ezt akarnom, érezve erőtlenségemet és nyomoromat, hozzád sietek, neked ajánlva e föladatot, kérve a te kegyelmedet, ha adsz sikert jól van, ha nem adsz, az is jó. Legyen legszentebb akaratod. Az ima szelleme nem egyéb, mint az alázat, az engedelmesség szelleme, keltsd tehát ezeket föl magadban. 2/ Nem lehet pedig az ima szelleme bennem, ha nem tartom féken érzékeimet, úgy látás és hallásban, mint beszédben. 3/ J. K. tehát mindig az imából indult ki mindannak elvégzésére, onnan vette a jó tanácsot, onnan a buzgalmat.

[10] II. A külső viselet legyen egyszerű nyájas, nemes, mint kik legatione Christi fungimur.[32] – Ebben szintén sok akadályt találok korlátoltságom miatt. Gondoljam meg emellett, hogy férfiasnak is kell lennem.– Készséggel tehát, de nem udvarolva, szívesen, de nem bókolva. Ha beszélek, ne tegyem azt bizonyos fönnhatóság kifejezésével: legyek elnézéssel, és bizonyos tartózkodással mások tettei iránt. – E tartózkodás magával fogja hozni, hogy itt-ott túlzás nélkül valami szívességet teszek majd másnak. – Mindent összefoglalhatok ekképpen:

[11] Van különféle jellem, változó hangulat, nem várhatom, hogy mindenkinek minden kedves és alkalmas lesz, azért szükséges egyszerű, nyájas, nemes viselet és modor, melyet az Úr kegyelmével megőrizni törekedjem; ezenfelül nem kell másra figyelnem, mert ez maga után vonja a tartózkodást, a tiszteletet, a mérsékelt figyelmet.

[12] Med. 15. De duob. vex.[33] ez iránt jobban mondva csak őszinte vágyamat jegyzem föl. Szolgálni az Urat alázatban és önmegvetésben.

[13] Semmi sem szükségesebb büszkeségem legyőzésénél. Nagy ez bennem, s nyilvánul egyszersmind a megvetéstőli félelemben az előli irtózásomban. – Csak megalázódni csak megalázódni, erre, erre térj. – Imádkozzál, hogy az Úr megvilágítsa lelkedet, mert ez ügyben mi sem könnyebb a tévedésnél.

[14] Med. 16. Az előbbi ismétlése. 1/ Jézusomhoz bizalommal és nyomorúságom bevallásával kell közelednem, lábaihoz borulva hűtlen gyenge szolgájának bemutatnom magamat. 2/ Az ő jelszava alázat, szegénység, önmegvetés.

[15] I. Föltéve, a/ hogy bűneim s tehetetlenségem alapján én vagyok a legutolsó ember. b/ hogy mindegyik az Isten képe, Jézus testvére, vérével megváltott drága lelke. c/ hogy nyomorai vannak mindenkinek, melyeket szeretnünk nem szabad, és lehetnek szenvedélyei is, melyekről mit sem tud, vagy nem bűnös.

[16] E világításban a/ tisztelni fogok mindenkit, alábbvalónak tartva magamat, b/ hibáit elvetem, c/ róla ítéletet nem hozok, d/ ha többször látom azt a hibát, és engemet illet a személy, mondom: meglehet, ez árny van Isten azon képén.

[17] Tehát nem ítélni, hanem óvatosan és tartózkodva gondolni: meglehet, ez árny van azon képen; tűnjék el, igen.

[18] II. Az önmegvetés… Ebben sok hibára akadok. Ismerem nyomoromat, így a hajnyírásnál; az olvasásnál az ebéd alatt, ha magyar olvas; nem akarok föltűnni mellékesnek,

---

[32] Krisztus követségében járunk.

[33] A két zászlóról.

meg nem figyeltnek, hanem igen előtérben lenni. – Ez mind helytelen. 1/ És azért: érzelmeid és gondolkodásodban szokj nyomorodnak megfontolásához, különösen másokról tartózkodjál ítélni, hanem azon óvatos figyelemmel légy irántok. 2/ Ha valami megaláztatás lesz mások részéről vagy bárhonnan részed, fogadd egyszerűen és zavarodás nélkül. 3/ Imádkozzál, borulj le, más nem jut eszedbe Jézus táborában és keresztjénél; gondolj az alázatra, az önmegvetésre, a szegénységre. 4/ Külső viseleted egyszerű, tartózkodó jellege sokat segít ebben. – 5/ Vigyázz a repetitiókban és a disputálásnál. – Ez mind nehéz, azért figyelem.

[19] Med. 18. Hogy az oltáriszentség iránt azon szeretetet mély vonzalmat és tiszteletet lelkeinkben ébresszünk, szükséges, hogy Urunk szeretetét fontolgassuk; mikor helyezi be e szentséget, miért a kenyér színe alatt, hogy ölelhessük, hogy csókolhassuk, mi több, hogy véle összeforrjunk.

[20] I. Vágyódnom kell e végtelenül jó barátom, megváltóm után, mint szoktam volt atyám, anyám után; nézzem meg a naptárban, mint van azon ünnepek sora, melyeken őt magamhoz vehetem, s eszerint azután vágyakozzam, kívánkozzam utána.

[21] II. A sz. misét becsüljem magasra, egyesüljek alatta az Úr Jézus szándékával, vágyaival, törekvéseivel, és fektessem ezekbe minden érzelmeimet, törekvéseimet, jó szándékomat, kéréseimet. És jó ima lesz, ha úgy a sz. mise, mint az adoratio alatt colloquiumot tartok Jézusommal e sz. titok fölött.

[22] III. Buzduljak e gondolatoknál Jézus szeretetére, és kívánjak érte tűrni, őt nehézségek közt is imádni, neki áldozatokkal is szolgálni ily szerelméért.

[23] IV. Hogy mit tegyek az adorat. körül, azt nem is említem.

[24] V. Nagy szívvel és buzgó lélekkel kell a szent misét hallgatnom, azt mint a napi munka alapját és az áldás forrását tekintenem.

[25] VI. Mily vágyakat és érzelmeket táplál az Úr Jézus a bűnösök megtérítése, a bűn kiirtása, a hitetlenek megvilágítása iránt.

[26] Med. 19. Az Úr Jézus aggódott értem az olajfák kertjében, magára vette bajaimat, azonosítá magát velem, és szenvedett helyettem.

[27] I. Jézus szeretete az, mi bennem a bűn gyűlöletét ébreszti, mi szolgálatára indít jobban, mint minden más; ó mint lehetnék is oly érzéketlen az Üdvözítő iránt. Egyesüljek vele bűneim gyűlöletére és bánatára, s ugyanazt tegyem mások bűneivel.

[28] II. Zárom különösen imáimba a haldoklókat, nagy ezek szüksége és a lépés élet és halálról dönt.

[29] III. És ez apostoli szellem növelésére ajánljam föl e szándékból egyes jó tetteimet, szenvedéseimet, önmegtagadásomat.

[30] Med. 20. Jézus K. ostoroztatása és töviskoronáztatása a megaláztatás legrettentőbb (hogy úgy mondjam) példája. – Ő megsemmisült ott a szó szoros értelmében; midőn őt az utcákon hurcolva mint valami sihedert ott vesszőzték.

[31] I. A példa tán elégséges lesz nagy gőgöm, nagy büszkeségem legyőzésére. Magamat lábbal kell taposnom, szigorúan lábbal taposnom, lehetetlen oly büszkén gondolkodnom magamról, ítélni társaimat, mindenütt szerepelni, előtérbe lépni. Jézus példája ez elegendő ok lenne arra, ha a legkitűnőbb ember lennék is, hát ha még utolsó vagyok.

[32] II. Legelhatározottabb akaratom az Úr kegyelmével gondolkozásmódomat, érzékenységemet becsültetés és figyelem iránt, de különösen másokról való gondolataimat leküzdeni. Ó Istenem a te lábaidhoz! Ott van nyugalmam, ott mások lábai alatt.

[33] III. És imádkozni alázatosan és folyton e kegyelemért.

[34] Med. 21. Jézus bebizonyítja, hogy szeret szenvedései gyötrelmei által; én beszélek sokat szeretet-buzgóságról és ha tekintem magamat valóban szégyenkezem. Ó legyen ez is nagy silányságom fölismerésére, és buzduljak Jézusban a tettek szeretetét föllelni, szívében, melyből a vértanúk merítettek.

[35] 1/ Szégyen az oly kis dolgokban, milyen az étel, ital, az ellenszenv meg nem tagadni magát! Mily szeretet az? Nemesítsük!! 2/ tettben, igen tettben szeressük az Úr Jézust!

[36] Med. 22. 23. Jézusunk kegyesen tekint le ránk, kik itt harcolunk, miután az emberek is szeretik becsülik azokat, kik értük a tűzben állnak. Tartsam a paradicsomot szem előtt s meggyőződöm hogy: 1/ Itt a földön a tűzben állok, nyomoromban, mindig küzdve, s azért férfiasan, egyszerűen, és alázattal kell lennem. 2/ Féken kell magamat tartanom mindig, és társalognom nemes, nyájas, mindig tartózkodó modorban.

[37] A.m.D.g.[34] Erőnk Istentől van, mindenünk onnan veszi eredetét: az Istennel való egyesülésből; amiért is ezt kell szívünkben híven megőrizni. – Tartsuk mindig ez életmeleget magunkban, és intézzük minden körülmény közt akképp éltünket, hogy el ne tűnjék – Megvalósítom pedig e vágyamat elsőben is a jó szándék által, melyben mindent végzek. 2or az által, hogy kezdve az első adoratiotól, melyben az alapot vetem, minden imámban Istenbe hatni törekszem, előállítva őt magamnak, mint vezéremet, kinek zászlójához borulok, melyre e szavak irvák: alázat és engedelmesség. 3or hogy érzékeimet féken tartom, tartózkodva lépek föl. 4er hogy a megalázott Jézust tartom szemeim előtt 5ör hogy azon lélekre tekintek. A második pont illeti az alázat utáni törekvést; ezt illetőleg Istenneli egyesülésemet rá irányzom, hogy magamban nyomorultságom és hitványságom öntudatát ébresztem és fönntartom, a gondolkozásban magamról erősen tartva az elvet: Servus inutilis sum[35] és én vagyok utolsó helyen, mert legbiztosabb nekem. – 2or Másokról nem gondolkozom, hanem tartom azt, mit előbb írtam. 3or imádkozom, megaláztatásomért. 4er fölhasználom a meg nem figyeltetést, az egyszerű modort, a háttérben való okos tartózkodást. 5ör a názáreti magányban rejtőző Jézus példáját követem tartván, a legutolsó maradjon rejtve. – 6or erre vonatkozik az, mit a külviseletről jegyeztem és az önmegvetésről. 7/ gondolkozzam csak férfiasan, hagyjak másokat nyugton. 8/ az imában különösen alázat[tal] és önmegvetéssel. 9/ a lelkiismeret-vizsgálatban egyszerűen és pontosan (időre vont).

Nov. 30. [1] Ami az Istennel való egyesülést illeti:

[2] a./ a jó szándék megvan és törekedjem

[3] 1/ mindig nyugodtan végezni sürgős teendőimet is. 2/ csendesen leborulva az Úr lábaihoz kérni segélyét. 3/ ha járok-kelek gondoljak őreája és imádkozzam. b/ az adoratiokat jobban és éppúgy a lelkiism. vizsg. átvevén elsőben is röviden az egész napot s aztán utánanézve mi s hol volt a hiba. c/ az officiumot nyugodtan, nem tekintve aggódva az időre d/ nem kell soká imádkoznom, mert nem mindig lehet, de őszintén. e/ Előre a part. vizsg. még nem állapodhatom meg. f/ Az irigy gondolatoknál csak arra kell figyelnem, ha vajon kívántam, hogy ne legyen másnak. Nem kell mindent dicsérnem.

[34] Ad maiorem Dei gloriam = Isten nagyobb dicsőségére.
[35] Haszontalan szolga vagyok.

1880

Jan. 4. [1] A lelkiismeret vizsgálat nem jó, csakis egyre figyelek; az ima nagylelkű; a part. exam. nincs kellően határolva: a képzelődésben. 2/ Az adorat. és refect.[36] Emlékezzen meg a sz. áldozásról. 3/ a studiumot buzgóbban. 4/ az irigy gondolatok túlzottak. 5/ figyelnem kell a köznapi egyszerű életre.

[2] Ezt kell vizsgálnom, vajon az alázat az engedelmesség, a hit szellemében élek-e.

Febr. 1. [1] 1/ Tartsam általában lelkem előtt a hitet, melyben életemet mint Isten szolgálatát tekintem, s minden csekélységet buzgóan, megadással és nagy bizalommal végzek. 2/ A bánatot jobban; az imát gyermeki bizalommal, s mint való szükséget, egyszerűen, nyugodtan. 3/ A szeretet jobbra fordult, a fő az alázat és a szelídség, készség, nagyrabecsülés. – 4/ Mértékletesen éljünk, és mindent a penitencia szellemében. 5/ A stúdiumot buzgón, tettre buzdulni és az istentelenségen el nem csüggedni, el nem bátortalanodni. 6/ Kis ájtatossági gyakorlatimat buzgón.

Febr. 29. [1] 1/ Az alázatot valóságában gyakoroljam, mely az isteni akaratban való megadás, ha buzgó kötelemteljesítés, kész szolgálat. 2/ legyek táglelkűbb, ne oly szorultszívű az adoratiokban, az időben, társai szeretetében. 3/ Az imát meggyőződéssel és buzgón. 4/ okos elővigyázattal figyelni tetteimre, szavaimra, – másokéval összevetni. – 5/ Jézus képét magamban lenyomni.

Márc. 27. [1] A két lelkiismeret-vizsgálatot jobban. 2/ vessem meg magamat hajlamaimban. 3/ különösen figyelek az alázatra és feleb. szeretetre. 4/ a társalgásban, tanulásban és imában határozott férfias szellemet.

[2] Utálni magamat, mint a bűn mirigyét, és nagy szívvel járulni az Úrhoz! – Föltámadunk!

Ápr. 7. [1] Szándékom akkor volt tiszta, ha minden eshetőségben az isteni akarattal egybeesik. Ellenkezőleg pedig gyanús a szándék tisztasága, ha mást várva, mint ami előadta magát, nyugtalankodunk, elégedetlenek vagyunk, némi keserűséggel csalódunk. Szent, tiszta szándékot táplálok szívemben, érte imádkozom; legnagyobb szüksége van reá a papnak!

Ápr. 10. [1] Mi az Isten akarata? személyem, tetteim, törekvéseim körül? ez a fő ennek megismerése sz. Ignác szerint. – Azért ima és diplomatikus vigyázat a szívre, a körülményekre mások viseletére, szavaira.

Ápr. 14. [1] Imádkozzál Jézusod elébe árasztva szívedet, lelkedet! mint sz. Magdolna.

Máj. 2. [1] 1. A lelkiismeret-vizsgálatot szabadabban és gyakorlati módon. 2. a part. exam. a bánatot határozottan. 3. a felebaráti szeretetet férfias erővel, ne oly finnyásan, érzékenyen, hanem egyszerűen és jellemesen, és az ellenszenvet minden erőmből megvetni. 4. A bánatot napközben, önmegtagadást, regulákat, okos vigyázatot magatartásomra. Bizalmas szeretetet a sz. Szűz iránt. Egy év még!

Máj. 5. [1] Jézus K. hálásnak és figyelmesnek mutatkozott, midőn Bethániába ment mennybemenete előtt. – Legyek hálás iránta!! 1/ már közelg fölszenteltetésem 2/ minél hálásabb én, annál nagylelkűbb ő 3/ eddig oly hálátlan voltam.

Máj. 9. [1] Az imát minél buzgóbban, és ájtatosabban, tisztelettel és összeszedettséggel, és azt mindenek fölött és minél behatóbban szívembe vésem. Mint egy cherub, úgy kell testemben lelkemben Uram előtt állnom.

Máj. 11. [1] Nekem is meg van ígérve a Sz. Lélek. 1/ Ő ugyanaz, aki akkor volt 2/ Az egyház szentelője 3/ a lelkek üdvözülése most is missiója 4/ ő szívesen ad.

---

[36] Szentségimádás és étkezés.

Máj. 12. [1] Meggyőződve, hogy Ő eljő részemről az egyedüli föltét: a kitartó ima, mily hatalom ez, melynek kétségkívül a Sz. Lélek meg van ígérve. Ez folytonos kérelem az Úr pecsétjével ellátva (ígéretével), melyet átküldünk.

Máj. 13. [1] Járjak a közös és közönséges úton. Ami mások fölé emel gondolataimban, törekvéseimben, az rossz. Ó, legyek buzgó, de ne emelkedjem ezáltal mindenek fölé, mintegy kicsinyelve őket. Íme a szív büszkeségének új redője. Jó káplán, jó plébános, az Úr dicsőségének elvonult és csendes munkálója!

Máj. 14. [1] Szeretni és tisztelni akarom társaimat, mint Jézust. Okos tartózkodás és alapos szeretet, és jóakarat üdvök, szerencséjök iránt, e háromban áll a fel. szeretet.

Máj. 17. [1] A zúgás utasít a házhoz, minket más jelek az egyházhoz, melynek hű, alázatos, ragaszkodó tagjai legyünk, 1o mert a Sz. Lélek teste, 2o mert sok kegyelem szülője, 3o mert biztos hű anya. Itt szó van, de regulis ad sentiendum vere cum Eccl[37].

Máj. 19. [1] A nyelv a bensőnek nyilatkoztatója. Ne beszélj, hol nem kell; 2or ne másokról 3or elvetőleg ne ítélj 4/ vigyázz megjegyzéseidre mások beszédéhez 5/ tartózkodva, okosan, figyelve, S 1o sok hibának ez oka 2/ sok idegenkedésnek, sértésnek 3/ a papra mind figyel 4/ hallgatva sokat látsz 5/ ez tetszik és igen nemes.

Máj. 21. [1] Mi a malaszt! Szebb minden földi szépségnél 2o minden észnél 3o Istenhasonulás; és mi a bűn! Hasonlat: egy viruló köztársaság s egy enyésző rom!

Máj. 26. [1] A teljes Szentháromság valami csodálatos és megsemmisítő módon nyújtja nekünk a szentáldozást. Az Atya Fiát, a Fiú lángolva önmagát, a Szentlélek pedig hív és sürget. Mindennapi kenyérként ajánlja magát az Isten, önti, kommunikálja magát, valami összehúzó módon; a megdöbbent, az ájuldozó ember étke lesz. Isten, mit csinálsz? Ember, ó, mily méltatás! felelősséged rémítő. A végtelen, örök Isten szubstanciája belénk forr, ó Jézusom…! mint a refektórium kenyere, hogy élj belőle!

Máj. 28. [1] Az Oltáriszentség egy emlék, nem szobor, nem irat; a szeretet emléke, maga a szeretet … mintha egy férfiú szobrában élne ő maga, és szeretne, mint szeretett egykor, és amiért most e szobra állíttatott.

Máj. 30. [1] 1/ A lelkiismeret-vizsgálatot irányzom az egyes foglalkozások egészbeni áttekintésére. 2/ a part. ex. semmi haladás. Mindig oly gyerekes, változékony, kislelkű fölfogás; pedig a fő az alázat, magamat nem lehet becsülnöm. – A többi hiba a szeretet ellen is könnyen tér vissza. – Nem hangoztatok mást, mint férfias alázatot, tekints célodra, hivatásodra, akkor tűnik a gyerekes, elfogult képzelődés. 3/ a fel. szeretetben figyeljek folyton, hogy ne sértsek, hogy készséges legyek. – 4/ a studiumot buzgón, tekintve az életre 5/ az imát is e meggyőződésben.

Jún. 2. [1] Jézus sz. szíve összezúzva, lesújtva, keserűen bánkódva eseng az olajfakertben. – Ha az Oltáriszentség előtt megjelenve mondjuk: Jézus, íme én bűnös, emlékezzél meg, láttál a kertben. Jézus egyesíti bánatunkat bánatával, a cseppet a tengerrel örömmel.

Jún. 5. [1] Féken tartva ítéletemet, nem mondom ez vagy az rossz, mert meglehet, személyes nézetem, hangulatom, a benyomás indulata 2or ki tudja, miért teszi, 3or ha rosszra magyarázom, miért nem jóra. Okosan, tartózkodva sohasem ítélni, így a legjobb véleményben mindenkiről okosan fogod magad viselhetni, mert ehhez nem kell ítélni, annál kevésbé rosszra magyarázni.

Jún. 7. [1] Borzasztó gondolat: a pokolban én magányosan, lenyomva fájdalmaim önterhétől állnék, minden résztvevő szívtől megfosztva, sőt mindentől gyűlölve, átkozva, üldöztetve. Ó türelem, ó szenvedés, ó földi büszkeség, mik vagytok ti a pokollal szemben!?

---

[37] Az Egyházzal való igazi együttérzés (egyházias érzés) szabályairól.

Jún. 9. [1] Az ima előtt gondold meg, hogy koldusként állsz az Úr előtt könyörögve, állhatatosan esedezzél: az ima tüzes ajkakról folyjon, mélyen érző szívből, állhatatos lélekből. Csak jól imádkozni, csak jól! ez támaszunk, ez hidunk, ez erőnk.

Jún. 15. [1] Attendite a falsis profetis.[38] Oly sokszor csalódunk a jó látszatban: tehát mind magam, mind mások iránt tartózkodva és okosan: mihelyt vlmi az erényt sérti, az rossz lesz.

Jún. 25. [1] Természetem egy mű, melynek járnia kell, rendeltetésem szolgálni, minden cselekedetem köteles. Tehát dolgozzál, munkálkodjál, emészd magad, ha célodnak meg akarsz felelni; s ő uram alkotóm ó e természetes rendű igazság mint hangoztatja: servus in omnibus, omnia perficiens, inutilis tamen[39] – Sz. megadással imádjuk Urunkat szolgaságunkban!

Jún. 26. [1] Sok jogcím a megváltás, mely nemesített polcunkra oly verejtékes áron visszahelyez, ő megvette minden cselekedetünket (övé tehát), de visszaadta nekünk: ó annál kötelesebbek azok neki, s mit tesz a rabszolga, kit egy úr oly áron szabadon vesz, sőt szép birtokba helyez: nemde szegénysége iparkodása zsengéivel áll meg szerényen és igénytelenül a hatalmasnak palotája előtt?

Júl. 4. [1] 1/ Másokróli gondolataimat fékezem, mindig tisztelettel gondolkozom. Különösen, ha látom, hogy önmodoruk szerint viselik magokat, s azon nem lehet megütközni. 2/ A beszédben több vigyázatot, néha sértek. 3/ A föllépésben természetesen, egyszerűen és uralva magát. 4/ a part. exam. verjük a vasat. 5/ az egyes cselekedeteket buzgón, megtörődve. 6/ a legpraktikusabb szentség a fel. szer. [felebaráti szeretet], azért ezt mindenütt.

Júl. 14. [1] Volt egy angol ábrándozó, ki a halált az emberek rossz szokásának tulajdonítá; mintha csak gnosztikus fantáziája lenne. Tűrni, megvettetni, szenvedni, ezek szívem vágyai, ezek után kell kívánkoznom, vágyódnom. – Nem szabad meghökkennem, megütköznöm ez alkalmakon. – 1º mert ez éltem rendes folyása, ki a tökély után török. 2º S Jézust követem 3º S a boldogító szeretet kifejezése ki szeret, az szenved.

Júl. 23. [1] Az Isten szeretetét mindenben kívánom, 1º mert a legmagasztosabb, 2º S oly könnyű, nem lyukakban való félholt tengődés, 3º S oly sokat tűrnek mások semmiért: a katonák, 4º S a legboldogítóbb, nyugtatóbb, – azért iparkodni hibáid leküzdésében nehézségek közt is.

Aug. 1. [1] 1/ Ha látok hibát, vessem el, de a személyt ne becsméreljem. – Az irigységet ne túlozni éppúgy a büszkeséget. 2/ a part. exam. buzgón, jobban megy. 3/ a fel. szeretet mindenben, ellenszenv ellenében is, áldozat kell itt – 4/ vigyázva, egyszerűen, tartózkodva. Prudentiae stude[40]. – 5/ lehet-e mindenkivel kijönni. A paps. készület.

Aug. 27. [1] Át meg át kell hatva lennünk az evangéliumi elvektől; megfogamzanak, nőjenek, ápoltassanak, akkor hoznak gyümölcsöt – az alázat, a szeretet, a buzgalom, – s oly erősen, hogy a köznapiság ne rontsa meg, meg ne ingassa. Ne induljak ebben mások után, hanem önállóan gondolok a szentekre.

Aug. 29. [1] 1/ Az ima jó: a reflexio offic. 2/ A társalgás a/ egyszerű, b/ nyájas, c/ ne sérts, d/ ne tartózkodjál és ne vonulj vissza 3/ Ebben találsz önmegtagadást, ha alázatosan viseled magad, ha oldalra tolnak 4/ bánj az emberekkel szeretetben, de természetök szerint 5/ a par. exam. csakis büszke képzelődést. 6/ rózsafüz. offic. séta, penitenciám 7/ légy alázatos, szerény de erővel párosítsd.

Szept. 4. [1] Jézus jó pásztorként jár el velünk, szeret, őriz, táplál, vezet, vállaira vesz, ha eltévedtünk, s hazahozva örvend szerencséjének; jó, jó szíve van Jézusnak; mi sugallta volna is e példabeszédet neki, mint önfeláldozó, leereszkedő szeretete a bűnösök iránt. Példát nyújt

---

[38] Őrizkedjetek a hamis próféktáktól (Mt 7,15).
[39] Mindenben szolga, mindent teljesítő, mégis haszontalan.
[40] Tanuld meg az okosságot.

a papnak, mint kell érzenie a bűnössel, mint kell hangolva lennie, mit kell reménylenie minden bűnnel szemben az Isten irgalmától. Nem adunk jó pásztorunknak semmit, nem tejet, nem gyapjút, hozzásimulva melegíthetjük lábait, térdeit; ó igen, támasszuk, helyezzük fejünket pásztorunk térdeire, lábaihoz omolva, és kérjük, hogy szent kezével simítsa el gondjainkat, s öntsön világos nyugalmat lelkünkbe.

Szept. 16. [1] A kereszt hatalma: a szegénység, az alázat, a megvetés, az önmegtagadás. Becsüljük e világhatalmat, mely oly nagy titkot rejt; mert titkos és rejtélyes az, hogy a kereszt, mely a világ előtt balgatagság, ugyannak hódítója lőn. Becsüljük azt, mit a világ elvet, mit kicsinyel, és tiszteljük ez erények művelőit. – Megszakadva a világgal, vessük magunkat teljesen az erény megszerzésére! Mily sajnálatos látvány, hogy azok, kik a világtól megváltak, az erényben nem törekszenek igen előhaladni, és oly gyermeteg erényök van, hogy az első ütközésre szétoszlik, mint délibáb; oly érzékeny, mint a csiga bogái, melyek mihelyt hozzá közeledünk, máris visszahúzódnak. – Törekszem ma érzékenységemet alázatban és szeretetben megtagadni.

Szept. 19. [1] Mária a kereszt alatt! A legnagyobb anyai szeretet a legnagyobb kínban! Jézus szenvedése az ő szívében nyomja le magát, mint a pecsét a viaszban; a lélek ott van, ahol szeret, s azután ahol él: Mária lelke a kereszten; az ő szenvedésének jelképe maga az Üdvözítő keresztje. Ó anyám, a bűn a karjaidban nyugvó testet még ostorozza, még döfi; ó anyám, én, János vegyem az ostort, és töltsem dühömet rajta? Ó bűn, ó mint kell irtóznom tőled!

Szept. 22. [1] Sáfárjai vagyunk az Istennek; övé az ég és a föld, övé maga az ember. A sáfár gazdálkodik először nem magának, hanem másnak (intentio), gazdálkodik (opus) jól és híven (modus). Nem töprenkedik azon, hogy kicsi, nagy-e a jószág, hogy köves-e vagy nem, hogy van-e másnak több, mint urának, pláne ha mind egy s ugyanazé. Éppúgy mi alázatban, szeretetben, messze minden rendetlen vágy[tól] és versenytől, minden irigységtől… Műveljem csendesen a földet, melyet Uram rám bízott, s más érzelmeknek szegjem el útját.

Szept. 28. [1] Talán utolszor rándultam ki Mondragonéba, a szíves fogadtatás és a hosszú időzés is arra utalt. Mintha utoljára tovább élvezni kívántuk volna a hely szépségeit. Az eső már Tusculum tetőjén nem kímélt meg, a tenger felől fekete felhőket hajtott felénk a szél, mely elseperte az esőt; egy fa oldalán kerestem oltalmat; különös látvány a hamvas felhők, a gyönyörű kilátás, s előttem a tusculumi színház. Az ebédnél zene, este színház, miből senki sem értett semmit, éjjel bivak[41], Fischer kísértet alakjában emelkedett fel nyughelyéből, egész nap locskos ácsorgás.

Okt. 3. [1] 1/ Természetemet sokban kell legyőznöm, mi a szenvelgést, ítéletet, hangulatot illeti legyek egyszerű és érdekelt a körben, melyben éppen találom magam, és mással ne törődjem, ha más sok szelet csap, ha dominál, hagyjam. 2/ legyek nyájas, de egyszersmind férfias, különösen azok iránt, kik többet engednek meg magoknak. 3/ Győzzem meg hangulataimat, türelmetlenségemet. 4/ Lássam mindenkiben Jézust, és bánjak velök akképp, de egyszersmind okosan. 5/ a part. exam.-t még egy kissé.

[2] Okt. 3. A bold. Szűz maga jelölte ki a rózsafüzért, hogy őt vele megtiszteljük és hozzá esedezzünk, maga jelölte ki az utat, melyen hozzá menjünk; tette ezt nagy nyomor és zaklatások közt, és segítségünk belőle származott. Imádkozzam mindig a belső meggyőződéssel és a nyomor, meggyőződés éleszti a hitéletet és a kereszt. erényeket.

Okt. 5. [1] Az üdvözítő Istent mint jó házigazdát tűnteti föl, s minket szolgái, béresei gyanánt. A mindenható tehát egy jó szívű, egyszerű, gondos házigazda, ki csakis minket gondoz, mintha mása nem volna! quam dilecta tabernacula tua Dmne virtutum concupis[42]…!

---

[41] Bivak (bivouac, fr.) táborozás szabad ég alatt.

[42] Milyen kedvesek a te hajlékaid, Seregek Ura, Lelkem vágyakozva eped az Úr udvaraiba (Zsolt 83,2–3).

Okt. 8. [1] A munkások elnyerték béröket egyaránt, de némelyek irigykedtek a többiekre, kik később jöttek[43]; ezáltal kimutatja Jézus, hogy a boldogok, tekintve az örökkévalóság kincseire, irigyelnék mások buzgóságát, ha lehetne, sajnálva, hogy néhol restek voltak; ó örökkévalóság, és ti jó alkalmak az önmegtagadásra és érdemes tettekre: zúzd össze súlyod alatt a lelket!

Okt. 9. [1] Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda et quod reliquum est radicem deorsum et faciet fructum suum[44]. Úgy tette Jézus is, ki tanítása kezdetén a keresztségben mélyre vetette művének alapját, én is mélyen alázzam meg magamat ítéletemben és a társalgásban.

Okt. 11.[45] **[1]** Et tu venis ad me?[46] Mily érzelemben mondá ezt Szent János Jézus keresztelésénél, úgy kell mondanom azt nekem. Jézus hozzánk jő a szentmisében, az áldozásban s velünk marad az Oltáriszentségben; ó ki ez, kit itt bírunk? A világban annyi nyomor, annyi vajúdás, annyi zavar és gond, szocializmus, revolúció, adók, kivándorlások, éhség; pillantsunk azonban az oltárra; ki misét olvas, az többet tesz, mint a kormányférfi, a szociálista, nagy tervek és vállalatok vezetői, mert kezeiben a Mindenható, a Gondviselő, és mindehhez a végtelen Szeretet. Ó mit bírunk benne! Becsüljük e kincset; a legkisebb falusi templom többet rejt, mint az egész világ nagysága erejében és szenvedéseiben. Becsüljük azért Jézust és a szentmisét, és alázzuk meg magunkat ily végtelen kincs bírásában.

Okt. 15. [1] Jesu baptisato et orante[47] … megnyílt az ég, leszállt a Sz. Lélek. Csodálatosan tanít ebben az Úr az ima hatalmára, ha ugyan megalázódunk; aki megveti magát és imádkozik, aki megtagadja magát és imádkozik, az hathatósan eljár dolgában.

Okt. 16. [1] Mily imádás[sal], hálaadás[sal], megalázással kell a szentségekhez járulnunk, melyekben az isteni kegyelem és malaszt mennyei fénye és nemessége ömlik lelkeinkre. A gyónás, az áldozás, a hit világában mily fölfoghatatlan intézmények!

Okt. 19. [1] [Lelkigyakorlat] A theol. 2.k éve után, 1880. I. Egészen Istenemé vagyok, ő belőle való, tőle származó és eredő, és egész lényemmel és valómmal. – Mint a patak vize nincs szoros összeköttetésben a parttal, az ágak[kal] és kavicsokkal, hanem a kútfővel, éppúgy én Istennel; az ő jószága. Ő végcélom is, hogy neki éljek és a halál után benne fölleljem magamat. Mint az ő műve, mely csakis azt bírja és abból áll, mit az Isten belefektetett, nincs lényegi tekintete önmagára, hanem Istennek él, mint a fűrész és kalapács nem magának, hanem a mesternek szolgál és arra való.

[2] II. Isten[nel] és lelkemmel szemközt eltűnik minden; és azért nem veszem tekintetbe a mit, a milyent, a mennyit, hanem csakis Istent és magamat, aki itt és így vagyok. Legyek Istenembere az észben, a szívben hordva őt. Isten és én, ez minden, e viszonyba bele nem vegyül sem vér, sem név, hír, kincs, kín, vágy, sem ész, erő, akár enyém, akár másé.

[3] + Ebből következik a jó szándék, mely mintegy megaranyoz mindent, de 2º a törekvés, a keresés Isten nagyobb dicsősége után. Keresünk mint mozdíthatjuk elő az Úr dicsőségét. Oda állunk és behatolva az Istenbe válogatjuk az eszközöket, melyek egy nagyobb dicsőségre szolgálhatnak. Ez adja a férfias és kitartó iparkodást tenni vmit Istenért.

[4] + A pillantás szolga, mert lényében van, hogy általa Isten szolgáltassék, éppúgy a hallás, a lépés, a gondolat, a szó, a mozdulat.

[5] + Mennyire kell tehát keresnem Isten akaratát, s a szolga teszi Ura akaratát, az egész reformom. Isten akarata a dolgokban, melyeken nem változtathatok, és ugyanaz szabad

---

[43] Vö. Mt 20,1–16.

[44] És küldi azt, akik megmaradtak Júda házából – azok újra gyökeret vernek lenn, és gyümölcsöt hoznak fenn. Vö. Iz 37,31.

[45] Ez a naplójegyzet Schütznél okt. 9. alatt található.

[46] És te jössz hozzám? – Vö. Mt 3,14.

[47] Mikor Jézus megkeresztelkedett és imádkozott… Vö. Mt 3,16.

törekvésemben szolgálatára, melyek milyensége, módja, ideje, helye a sz. közönyösség szerint meghatározvák: így a tanulás módja, ideje, a könyv, a tanár, az óra. Isten embere kérdem, mi Uram ebben és itt akaratod.

[6] IV. Borgiai sz. Ferenccel megtekintem helyemet és arról meggyőzöm magamat, hogy nem lehet rossz néven venni, ha az átmenő egy bűzös örvényben lát valami szörnyfélét, mélyen, mélyen, leköp, ha ignorálja, ha elfordul tőle, ha a tisztátalanságot odadobja. Ó e meggyőződés e mély igazság, melyet az elkárhozott lélek kevesebb bűnei mellett felém hangoztat.

[7] V. Férges nyelvem, szemem, fülem a testet emésztik, rágják, bűz és genny tör ki a mirigyeken, íme én az ember, jaj, ha mások látnának, és az Úr felségében, hatalmában, de egyszersmind szeretetében! hogy össze nem zúzott, csodadolog: nem, ő oltárához vezet.

[8] + A bűn gyűlölése és megbánása a biztos út a szentségre, mely a szívet kis tövis gyanánt szúrja és kelti, és oda mutat az iszonyú teherre: a bűnre, mely minket oly nyomorultakká tesz: azért a lelk. vizsg. ezt keltem föl magamban és napjában többször a szentelt víz hintésénél; és amikor másokkal beszélek bűneim rothadását és bűzét képzelem magamon viselni: e két actus sokat segít.

[9] VII. Vétkezhetem, meghalhatok, s elkárhozhatom, én, amint ha az Úr nem irgalmas, most már a pokolban égek, már ott látok e szemekkel, hallok e fülekkel, tapintok. Ott magamra hagyatva, ha arra képes vagyok, mire nem lennék, mily elszánt, mily önálló, mily rettenthetetlen az Isten dicsősége és üdvöm ügyében. – Ott kellene már szenvednem, tehát legalább most vértezzem föl magamat.

[10] + Az irgalmas Szamaritánus az Úr Jézus, aki a penit. szentségében oly sokszor és oly szeretően felfogad, a bűn megrongált, Jézus vérével mos minket, és azt ismételten, ó becsüljem nagyra nagyra e szentséget, melyben sz. vére mossa és gyógyítja lelkemet. Élő hittel kell azért hozzá járulnom, és tisztelnem a szentséget sz. előkészület és helyes fölvétele által.

[11] IX. A lélek kikelve a testből látja magán minden undokságát, nem kell hasonlítania magát rohadt, gennyedt, férges, nyives, bűzhödt zsákhoz, hanem látja a mindent meghaladó valót. – És e foltokban, e rettentő öntudatban lép Jézus elé, kinek sebeiből kegyelmeket nyert, a jövő percben pedig kezdi a rémítő valóságot érezni, az Isten átka, a pokol kínja és örök szenvedés zúzzák össze a reménytelen kétségbeesettet.– Perc perc után, most most s így lesz mindig … O timor Dei confige carnes meas[48]. Imádkozzunk, esedezzünk e félelemért. Ó ha bírnálak Isten sz. félelme, de eltűnsz hamar az elmélkedéssel, ó, mint tartsalak vissza! Ó sz. Lélek!

[12] X. Jézus hív, von magához, mint azt éltemben tapasztaltam. Mi lesz velem, ha Losoncon maradok, ha Feldkirchbe megyek? Hív a legnemesebb harcra, melyet ő velem együtt vív, a harcra önmagammal és azután az Úr ellenségeivel: agendo contra propriam sensualitatem, mundanum et carnalem amorem[49], hogy fölszabaduljunk minden nyűg alól az erényben.

[13] XI. A bold. Szűz ott jő először említésbe, hol az irgalom és a kegyelem áramlik az emberre; azért simuljunk ez édes Anyánkhoz, benne leljük örömünk okát, benne a hit titkait. – A Szűz oly alázatos, nem ismeretes, nem híres, egyszerű, senki sem törődik vele; látod, mire való a vágy tisztelet, becsülés után? Én szegény, vézna gennyfakadás szégyenkezem P. spirituális előtt, ki tudja vétkeimet. Az oltáron Jézus – de hová vetemedtem én tőle? Nézek az égre, mit látnak bennem a szentek? Nézek a földre – az emberek ha tudnák bűneimet, nem mernék szemeik elé kerülni, mint a P. spirituális elé! A teremtmények – és én pap legyek? Ó

[48] Ó, Isten félelme szúrd át testemet.
[49] Harcolva saját érzékiségemmel, a világi és testi szeretetemmel szemben.

Isten, Mária! A Szűz mondá: Ecce ancilla[50] … midőn szent volt; mit mondjak én? … Ha az ördög kibeszélné bűneimet!

[14] XII. Az Úr Jézus születésében csodálatos alázatban, szegénységben és önmegtagadásban indul a hadjáratra, melyet hirdetett; én tehát utána megyek. De egy bajom van: oly hamar kifáradok, elapad lelkesülésem s meggyőződésem; azért, mert promptus quidem sed non diligens[51] vagyok; vigyáznom kell, állhatatosnak kell lennem, azzá válnom – harcról van szó –, akkor nem jő mindig vissza ugyanazon büszke gondolat; tehát alázat… Mindig jobban érzem semmiségemet a törekvésben, a gondolkozásban. Ó, Úr papja, mi lesz veled? Mindig e gondolat sarkantyúz…

[15] Alázat először meggyőződésemben 2or másokkal szemközt, mely ugyan nem mutatkozik holmi furcsa huzakodásokban, hanem a tiszteletben, gondolatom[at] és szavaimat illetőleg nem veszekedni, nem önfejűen vélemény mellett megállni, nem ítélni másokat, róluk nem beszélni, 3or a repetitiokban egyszerűen és nem genirozva 4or a társalgásban barátságos tisztelettel, ez a tett szava. Megtagadás 1o compunctioban 2o az étkezésben 3o szenvelgésemet és hangulatomat ez iránt, más iránt itthon és a sétán 4er különösen ha nem szerepelek valahol legyőzni azt az oktalan féltékenységet és fölfuvalkodottságot, ez utóbbi 2 pont a fő. Ó tegyek vmit Jézusért, menjek vele, ne hagyjam magán ő hív, Ó Uram, húzz teljesen, odavetem magamat neked! Isten akaratát! ezt! ezt!

[16] XIII. Lássam az Úr kezét mindenben, ami történik, bárhonnan eredjen a dolog, és nyugodjak csendesen mint az Egypt. futó Jézus. – De az Úr hív, alázd meg magad, tűrj, szenvedj, dolgozzál értem, szorosabban egyesülsz majd vélem, én átkarollak, örüljek, kérem, keresem a megaláztatást, nem kerülöm. Jézushoz akarok, oda! oda. Ó hol tolnak majd oldalra társaim, hol löknek meg, ignorálnak, hol kicsinyelnek engem bűnfekélyt, gennyfakadást, undok férges bolyt. – Mit kívánok, mit várok, mitől félek? – Mindenben látom az Úr akaratát, a napirendben, a társalgásban, a rendeletekben … a tanár, a rendszer circul.

[17] Cap. 14. L.3 XIV. S. József a legalsóbb a szent családban és ő parancsol, jobb szeretne mindannyiszor Jézus lábaihoz borulni, de más az Isten akarata, azért szeretni az alázatot, keresni az elvonulást, a megvettetést, az ignorálást … de először az Úr akaratát. Engem is fölemel az Úr, oltárához, és én nem tudok hová lenni. Ha jól meggondolom, és kérem őt fölvilágosításért, s mit tegyen az, kiben annyi nyomor, annyi fölületesség, a gondol. az ítéletben, és érzelemben, kiben oly kevés erő és férfias szellem, s kiben főleg a múlt élet bűnei csupa fekély, rothadt, átrágott és dögletes kórtól átjárt lelket mutatnak, egy nyomorék, egy eltorzított, megbénított koraszülött álljon-e oda az Úr oltárához, ki ha mutatná magát, amint van, nem találna embert, ki visszaborzadó szánalommal nem tekintene rá és szemétdombot, mely méltányosan hordhatná. Istenem, érzem a te hívásod óriási fenségét, és a roppant felelősséget és annak igényeit, követelményeit, de uram ebben is nyomorom, olyan vagyok mint a víz, a rázuhanó szikla le nem nyomja, de odább, maga mellé tolja. Ó alázat, ó érzet, mikor semmisítsz meg, ó ha megaláztatom az isk. a rep[52]. imádkozzam, imádkozzam, hogy úgy legyen, ha ignorálnak, ó imádkozzam, legyen úgy. S. József magasan volt, de alázatos volt, én nem vagyok alázatos. Hol az alkalom, hol az Úr akaratával megaláztathatom hol? hol? kapkodjam utána, fussak, sürgessem!

[18] + A nyugtalanságot az imában legyőzhetem, 1o ha kijelölöm már előre az időt, 2o ha alkalmas ez az idő, 3o ha addig behatóan és szorgalmasan tanulok. – A tanulásban pedig

[50] Íme a szolgálólány
[51] Kész vagyok ugyan, de nem serény.
[52] Az iskola, az ismétlés által…

rendszer, tanár, könyv, adva van, tekintsem practice és férfiasan az egészet, mint ki föl akarja használni emberekkel szemben.

[19] XVII. De 3. hum. mod.[53] Ha magamba tekintek, nincs semmi, mit az Úrnak föl ne ajánlanék, ha akarná: látom vélekedésemet ítélgetésemet, másokról tetteikről eljárásukról. figyelmemet minderre, elhatároztam ezt ajánlom föl 2º a társalgásban az első szerepet 3º a körömrágást 4º az ellenszenvet mi különben az 1º foglaltatik: de nem csak akarnék, … indulattal, de akarok erővel. – Imádkozzam, hogy az Úr akaratát mindjobban megismerjem.

[20] XVIII. Rossz: a szeretet ellen: 1/ aemulatio a társalgásban 2/ az ellenszenv 3/ a vélekedés és figyelemmel kísérés 4/ az elzárkozódás s komorúság; az alázat ellen: a képzelődés; az imában: a nyugtalan törődés másokkal. Jó: compunctio; conformitas mindenben a napon át; fortitudo a beszéd, bánásmód, gondolkozás, föllépés, intézkedés, ima, lelk. vizsgálat, tanulás, társalgásban tekintve az életre; humilitás a gondolkodásban magam[ról] s másokról, a társalgásban: szerény, figyelmes egyszerű modorban, a tettben szolgálatkész, illedelmes, elnéző, alkalmas (opport.) meghúzódás visszalépés; a szóban kímélő, másokról nem ítélvén és nem beszélvén, – poenitentia[54] minden alkalommal. A hivatás megmarad nyomorom dacára – Van bennem bizonyos határozatlan félénk önszerető szellem (fortit.) Jó föltételeimet a szobában asztalomon, a templomokban a tabern., az iskolában az IHS., a rekreációban a szent. víz és a missio v. Bonifatius újság S. Sabán ugyanott és a loggián egy keresztnél.

[21] XXII. Jézus, az Isten óriási alázata tulajdonképp nevetségessé teszi még az alázatos föltételeimet is. Ó, tegyem lánglélekkel, ahol szerét tehetem, ragadjam meg az alkalmat, és azt annyi szívvel, érzelemmel, amennyire lehet! Társaimmal összejőve leomlok lábaikhoz, de hevülő meggyőződéssel hallgatom türelmesen tudományukat, csókolom a földet, nem veszekedem, futok minden hiú gondolattól vagy ítélettől. És a hajnyírásnál férfias egyszerűség.

[22] + Most a pokolban szenvednék magamra hagyatva, szükség, hogy az erény útján tanúsítsam azt a férfias erőt s fölülemelkedést, melyet egy magánálló magára utasított s legfőbb érdekektől buzdított férfiúnak tanúsítania kell; azért határozott, egyszerű, nyugodt gondolkodás; a legőszintébb alázat társaim iránt; a compunctio és comformitás pedig eredjen szeretetből, mely liberabit nos ab angustiis et anxietate[55]. – Férfias alázat: a társalgásban; az imában; a lelk. vizsgálatban; a tanulásban; és az Isten akaratából vett eseményekben.

[23] XXIV. Érted kívánok valamit tenni, Jézus, mert tied vagyok, teremtményed, szolgád, gyermeked, és e szív, e lélek, e szemek, e kezek a tied, a tied, neked élek, Jézus! Amint tied vagyok, bár oly kis szív és kis lélek, mégis én és senki más az, ki neked e csekélységemben szolgálhatok; nem kell tekintenem mások nagy tehetségét és erejét, mások nemességét; szép ez, szép, de én e szív, e lélek, ily kicsinységben vagyok tied és szolgálok neked. Fordulok ekként magamba, járok betérve magamba, hol találom Uramat és e szív és lélek erőit, melyekkel neki teljes szeretetben egyedül szolgálhatok.

[24] Sokat segít ez a meditatban ez a betérés, a szívnek a lélek a szemek a kezek megjelenítése önmagok előtt, hogy elvesszünk e kicsinységünkben, dolgainkban, – e kis körünkben az Úrban, – 2º nap közben járok az Úr akaratában és jelenlétében nem figyelve másokra, mi sok kísértéstől megment és minden cselekedet előtt merülök kis körömben az Úrban habár röviden, – ez a conformitas miről szól egy föltétem. – Conpunct. erga Deum,

---

[53] Az alázatosság 3. módjáról.

[54] A szakaszban előforduló szavak fortitudo = erősség, – humilitas = alázat, – poenitentia = bűnbánat, – aemulatio = vetélkedés, – compunctio = töredelem, – conformitas = megegyezés.

[55] A töredelem és az [Isten akaratával való] megegyezés eredjen szeretetből, mely megszabadít minket minden aggályosságtól és aggódástól.

humilitas erga proxim. conform. erga me dirigitur[56]. Compunc. szenteltvíznél, úrfelmutatás alatt, lelk. vizsg. Conformi. minden cselekedetnél Isten jelenlétével egyetemben, különös alkalmakat előre látva: a séta, a recreat. a studi. a repetit.[57]

[25] Humil: minden összejövetelnél; napjában 4.: a társalgásban; a vélekedés; az illem és készség; másról nem beszélni; nem veszekedni; Poenit: mindig vmi keveset szeretetből!

[26] Fortit[udo].

Nov. 17. [1] A büszkeség mások fölé való emelkedés, nem pedig helyes, igaz ítélet a valódi tehetségek-, erényekről. Ha látom, hogy van valamim, mi másnak nincs, nem mondhatom: nekem nincs, hanem csak: abból semmi sem következik; nem adom magam mások megítélésére, hanem ha látok rosszat, nem mondom, hogy jó. Másokkal ne törődj, magadat, az észt vesd meg; akkor van béke és nyugalom.

Nov. 24. [1] Jézus gyenge, egyszerű embereket választ apostolaivá, hogy művébe semmi emberit, hanem csak istenit befektessen, természetfölötti mű az egyház, minden benne malaszt, kegyelem és isteni hatalom, azért szolgáinak e szellemet kell magukra ölteni, a gyakorlati életben a gondolkozás és érzésben a hitet, a hitet, különösen az Úr akaratát mindenben látni, és reá vetni bizalmunkat semmi más eszköz[re] vagy közegre. Elég nyomorult vagyok arra, hogy az Úr papjának válasszon!

Dec. 6. [1] Hibázom a szeretet ellen: alkalom a hallgatag komorság, mások elütő modora; hibákra akadok a vélekedésben, a féltékenységben, mi jobb, mint a mély megalázódás lábaik alatt. Ne törődjél semmi gondolattal másokról. 2/ A part. ex. semmi jót sem mutat, bánat hiányzik; ne légy hiú, hanem mozogj szabadon, ne függj másoktól 3/ esto fortis non respiciens dependens ad alios; 4/ buzdulj föl újra a: conpunctio conform. hum. fort. poenit.-ra, dominus enim prope est.[58] 5/ a gyónás, az ima, a társalgás, a poenit. ez! ez!

Dec. 10. [1] Gondold meg, ha az egész világ pusztaság lenne, semmi út, sem falu, kert, csak bozót, haraszt, erdők, mocsárok, csúszó-mászó vadak, s itt alacsony kunyhók, bennük szegény, ronda, kiszáradt emberek, kiütés- és fekélyekkel borítva, hallgatagon, mogorván, szeretet és béke nélkül, megtámadva és nyugtalanítva minden lénytől: képe lenne ez a bűnbe esett emberiségnek; de ha lenne emellett Istene, boldog volna; de Istene nincs, és hiányát semmi sem ábrázolhatja. És az embernek ily végtelenül szegény állapotában az Isten önmagát atyává, testvérré, orvossá, megváltóvá tette az irgalom és szeretet legfőbb nyilatkoztatása által, mert a megtestesülés az Isten legfőbb nyilvánulása, legnagyobb dicsősége, s azért legnagyobb javunk; glorificamus te, gratias agimus tibi![59] Ó mennyire, mennyire! hálát! hálát! nyissuk meg szíveinket e jó Isten kegyelmeinek és szeretetének, és ne engedjük, hogy összeszoruljon kislelkű aggodalom és bizalmatlanság által!

Dec. 14. [1] Jézus a mi testvérünk lett, és mi természetének részesei, ő reparator naturae, de terra et de stercore. Cognosce o homo dignitatem tuam[60]! Ó mi lesz belőlünk, ha Jézus nem nemesíti elkorcsosult természetünket, de ő nemesíté, és ismét a testben az ördög uralói lettünk, ne adjuk meg magunkat, ily elsőszülöttnek egyvérű testvérei!!!

Dec. 15. [1] Jézus a mi tanítónk, tanít szeretni és ismerni Istent, mily tanok, mily igazságok áramlanak sz. Szívéből az egész emberiségre! mi lenne nélküle, ó mily könnyű és dicső miránk nézve követni a mestert, szívvel és fölvilágosított lélekkel. Nézeteim a szeretetről

---

[56] A töredelem Isten előtt, alázatosság a felebarát előtt, azonosság önmagammal szemben irányít.

[57] Felüdülés, tanulás, ismétlés.

[58] 3/ Légy bátor, ne tekingetve, függve másoktól, – 4/ buzdulj fel a bűnbánatra, megegyezésre, alázatosságra, bátorságra, vezeklésre, mert az Úr közel van.

[59] Dicsőítünk Téged, hálát adunk Neked!

[60] Ő a természet helyreállítója földből és szemétből. Ó ember, ismerd meg méltóságodat.

kicsinyek, alacsonyak, az erényről fölületesek, legyünk az Úrban erőslelkűek, ismerveit, és nem törődve mással. Fac domine, ut sciam et faciam tuam SSS. voluntatem! Illumina![61]

[61] Add Uram, hogy tudjam és tegyem legszentebb akaratodat! Világosíts meg!

1881

Jan. 2. [1] 1/ A part. ex. nem halad, sok emberi tekintet, másoktóli függés, nincs megállapodás jellememben. 2/ A szeretetben még több hiba van; légy barátságos és figyelmes mások szavaira, tetszésére, benyomásra, melyet a szavak önmagadra tesznek. 3/ A lelk. vizsg. legyen tárgyilagos érdekkeresés. – 4/ Járjak elvek szerint külviseletemben, másokróli ítéletemben tanulásomban. 5/ Buzgó az ájtat. gyakorlatokban. Mindent akarok tenni, de íme itt a mindennapi eszközök; az Isten akaratával való egyformaság, a poenit. a szabályok…

[2] Jan. 2. Jézus sz. neve: a hatalom, az üdv, a vigasz kifejezése, mindezt merítjük e névből, e név által, ha tehát szükségem van ilyesmire, ím hangoztassam Jézus sz. nevét, és legyek erős, bizalomteljes, vigasztalt!

Jan. 5. [1] Jézus menekül, nem tesz csodákat, tanít természetes eszközökkel is élni. A hit először mindent Istentől jönni lát, az okosság mindig utána néz, mi most itt az Úr akarata. De erre nézve imádkozzál alázattal és folyvást és hőn. Domine illumina et perfice me![62]

Jan. 14. [1] Mily örömmel mentek föl Jézus, Mária, József Jeruzsálembe, az Úr házába! Mily házunk van nekünk, mily közel, mily kinccsel! A kereszténynek mindig ujjongva kellene erre gondolnia; köznapi élete is csupa áldás, csupa kegyelem; s ha a templomba lép, megfoghatlan öröm.

Jan. 16. [1] Jézus kérdez: kérdezzünk inkább, mint oktassunk; különösen a jártasokat szakukban; szerényen, alázatosan figyelve szavaikra álljunk társaságukban; az illedelmes viselet 1/ tiszteli Jézust másokban 2/ önmagát becsmérli, 3/ megóv soktól, mit a hamarkodó, előretolakodó modor magával hoz.

Jan. 17. [1] A Bold. Szűz és Szent József hibájok nélkül elvesztették Jézust; vigyázz ítéletedben; minél rejtettebb a tárgy, melyről ítélnél, annál inkább vigyázz. Látunk sokat; 1/ nézz utána, hogy úgy van-e; 2/ ha úgy van, ne következtess abból a szándékra, a lélekre; 3/ ha ezt is teheted, alázd meg mélyen magadat! Ó, inkább semmi ítélet, mint Istent megbántó egy ítélet.

Jan. 18. [1] Jézuson csodálkoznak az írástudók, mily szerénység, mily angyali egyszerűség! Vide, fac![63] A sz. Szűz mondja: atyád és én; ő az alázat példánya fölhasznál minden kis alkalmat; ó, annyi az alkalom a szeretet, türelem – alázat, megtagadásra … csupa kis szemek és nagy kincsek gyűjtői, hic et nunc … keltsd föl magadban a szándékot az egyes erényeket gyakorolni, kezdve reggeltől egész estig.

Jan. 24. [1] Aki szeret, az elégtételt kíván nyújtani Istennek, annak a szüksége, vágya; azért első a szeretet, aztán az elégtétel, különben nincs alapja. Nem érzi az ember azt magában a tettben, mert ez keserű. Azért szeressünk, és gyűlöljük a bűnt, és törekedjünk Istennek dicsőségét helyrehozni, akkor mindenütt találunk alkalmat. Ó, ha az Isten szeretete gyullasztana, mindenütt lenne tér és alkalom az alázatra, a szeretetre, az önmegtagadásra, a megnyugvásra! Fiat!

Jan. 30. [1] Van őszinte vágyam Istent szeretni, a dolog nagyon gyakorlati 1/ a szeretetben legyek erősebb, nem ingerlékeny 2/ az alázatban, s a part. ex. még hiányos 3/ eltökélt szándékkal haladok magamnak számot adva mindenről csendesen és gondolkozva 4/ az ima lelk. vizsg. medit. buzgóbban. – 5/ isteni elvek, erény, szerény beszéd, alázatos gondolkodás. – Most a szeretetre figyelek és az ima buzgó végzésére.

---

[62] Uram! Világosíts és tökéletesíts engem!
[63] Nézd, tedd!

Febr. 7. [1] Jézus helynöke leszek, qui est sanctus innocens;[64] ha angyal képviselné jó, de ha ember, mily kis igény hogy szent és ártatlan legyen! de én? mint sirathatom gyászos esetemet. – Ha a zürichi betegápolóval történt, hogy el kellett hagyni állását, mi lesz velem? Fogjam erős kézzel, határozottan az alázat eszközlését!! Ez a hencegőre rábizonyult vlmi természetellenes bűn!

Febr. 13. [1] Agitur nunc de vita aeterna, mily gn ez! és minden lépten nyomon lép előtérbe megoldása, minden foglalkozásom megoldására van irányozva; minden gondolat, szó, érzés ennek befolyása alatt álljon, agitur enim semper ubique de vita aet[65]. Meglátszik-e ezen nagy igazság rajtam és éltemen!

Febr. 20. [1] Jézus a kafarnaumi csodatétel után Péter házában száll meg, nem csodálóinál, nem a gazdagoknál, nem ünnepelve stb. Ő szabad, ő felül van minden emberi tekintetnek, őt semmi sem köti meg. Ilyen az Isten igéjének hirdetője, non est alligatus nec respectu, nec beneficiis, nec salutatione, obsecratione etc.[66]

Febr. 23. [1] Fructum afferent in patientia, in caritate, devotione[67]… S tűrni kell mindenben, tűrni várva soká, tűrni szenvedve. De Jézus koronáját viseljük, ha tűrünk, ó szorítsam fejemre ez édes töviseket, nagy szívvel, az alkalmaknak örülve, a kísértésben, az ellenszenvben stb…

Márc. 3. [1] Összehasonlítom magamat Júdással a kegyelem bőségében, ki nem kaptam kevesebbet, mint a mártírok itt a katakombák fölött, és oly sokkal többet, mint egy koldusgyermek a Pinción. Használjam, érvényesítsem, költsem magamban a keresztény szellemet, mint hajdan élt.

[2] Márc. 3. Midőn pezsegni érezzük erőinket, lássunk utána, hol és miképp használhatjuk fel buzgalmunkat; oly tényező a lelkesülés, melyet számba kell venni mindenkinek. Előttem áll a fölszentelés napja, a kegyelem bőven áll rendelkezésemre, széttekintek s látom a nagy hivatást, föladatot, a tért, mely munkálkodásomat várja. A tudományt gyakorlati szempontból tekintem, mert jelen időben mindent az életben érvényesíteni kell, a lappangó meleget is kell fölszabadítani, mert a fásult, az elhaló, a lankadt korszellemnek minden életerőre van szüksége; ha máskor az éléskamrákba halmozhatták kincseiket, most mindent a vásárra kell hoznunk, mert válságos, ínséges, bizonytalan időben, amikor nem tudunk a holnapról semmit, menteni kell ma, amennyit lehet.

Márc. 6. [1] Part ex. a dolgokat a hit világában, – 2/ a medit. és ájtos. gyakorlatokat is úgy. 3/ figyelj a csüggedésre, az ingerültségre, a türelemre, a meghunyászkodásra 4/ ne vizsgálj csak idején. Legyen a tettben, a szóban, a lelkesült szeretet tüze. A böjtöt a vezeklés szellemében.

Ápr. 1. [1] Bajulans sibi[68] … mily gyengédség, mily vonzalom, „sibi”, magának az ölelést, magának a hő csókot, másnak nem … „Bajulans”, édesen fogadva a halált, mert szeretett, a gyötrelmet, a gyalázatot, a kereszt terhét. Íme elöl a zászló, szeressük Jézust, ki a kereszthez simul, menjünk utána, nagy dicsőség van a jelben, melyet az Istenfia választott címerül.

Ápr. 6. [1] Jézus szenvedése felülmúlja a mártírokéit; különösen a belső, melyet a bűn terhe okoz sz. szívének. Ó, ez a Megváltó a bűnök myriádjaival tetézve, az Isten haragját viselve! – Mi is bűnökkel dolgozunk és bánunk, ó vegyük a mértéket a keresztről … a bánatban, a pásztorkodásban, a buzgalomban Isten dicsőségéért!

---

[64] Aki szent ártatlan.

[65] Most az örök életről van szó, mily gn (gondolat) ez! – Mert mindig és mindenhol az örök életről van szó.

[66] Az Isten igéjének hirdetője nincs összekötve tisztelettel, sem adományokkal, sem köszöngetéssel, sem könyörgésekkel, stb.

[67] Gyümölcsöt hoznak türelemben, szeretetben, áhítatban.

[68] Önmagának hordozva (ti. a keresztet).

Ápr. 8. [1] Jaj de ritka nálam a körmölés, ritka a jóravaló gondolat, kiszáradt az a kis ér is, mely néha megeredt. Az újság az, hogy betegfajtájú embernek néznek, valódi borjúnyúzó péntekekből sorakozik a nagyböjt; valami carciofoli nevű beafsteakkel gondoznak, vándorlok szobából szobába, máris az ötödikét illusztrálom. Az infirmiere a campagna szülöttje; disputálok és vitatom neki, hogy a föld forog; nem hiszi, pedig vele forog. Azt a tanúságot szedtem ki az égető vitákból, hogy ha az egyszerű embernek az Isten nagyságának megmutatására akár a természetből általa nem értett dolgokat (csillagtávolt) hozunk, nem kapósak az érvelések.

Ápr. 10. [1] 1/ part ex. humilitatis sensus cum fortitudine in conversatione[69] 2/ nem vizsgálni 3/ medit. és bánatot. 4/ szégyenlősséget irtsd ki egyszerűség- és szerénységben 5/ az érzékiséget illetőleg ne félj különösen a testi szépség iránt 6/ a társalgásban Szeretet és erősség.

Ápr. 24. [1] Este halt meg P. Patrizi; sokat áldozott, mindenről lemondott, mindent megvetett; bár úgy lenne, hogy a jövő nap evangéliumának üdvözlete neki is szólhatott: Pax vobis! Ily példa magas útra terel, messze alacsony hiúságtól.

Ápr. 25. [1] Némely ember oly annyira kedves nekem, s ha gondolom, hogy elkárhozik, éles fájdalom nyilall át lelkemen; Jézus sok szép, nemes, kedves lelket elkárhozni előrelátott, tán milliókat … Mily fájdalom szaggatá szívét, s készté imádkozni üdvünkért?!

[2] Ápr. 25. Sz. Magdolna keresi Jézust, és a szeretet nem hágy neki nyugtot; nem törődik akkor mással, nem függ, nem igazodik más szerint, csak a szeretet irányadója. Lát angyalokat, de nincs meglepetve, nincs kielégítve, semmi teremtményen nincs megakadása…

Máj. 1. [1] Szűz Mária segíts! 1º a bánatot serényebben 2/ az érzelgést és hiúságot 3/ a szeretet jobban megy. 4/ a part. ex. továbbra is. 5/ több bizalom és nyugalom a gyónást illetőleg. Szeretnék a hitben járni, mint erős férfiúhoz illik, a hitben másokkal bánni, egyszerűen és vigyázva, kímélettel.

Máj. 15. [1] Ma két zarándok látogatott meg minket, temeriniek; a Szentföldről jönnek s hozzánk beláttak. Egyszerű, hívő emberek, földmívesek. Mély meggyőződéssel mondták: Adjunk hálát Istennek, az ebéd végén; elbeszélték, hol s merre jártak, hol hullatta az Üdvözítő könnyeit, hol állott jászolya. Arcaikra függesztém könnybelábadt tekintetem, mert oly érzéssel, oly vággyal, mintha lelkem ki akarna kelni szűk határaiból, föláldozni magát e szegény, zaklatott, szorongatott népért; mint tehetek valamit érted, magyar nép? Nép, nép, nem a művelt világ vágyaim tere, hol verejtékben kívánnék segíteni, vigasztalni, üdvözíteni! Ó, bár az Úr áldása borítná el lelkemet, melyre nemsokára a papság fölkenése vár, a kezeket, melyeket a krizma a szeretet és kegyelem osztogatóivá ken.

Máj. 17. [1] Azt a szegény két parasztot éjjel egyszerűen az utcára kergette az Anima[70] rektora; a templom tornácában húzták meg magukat, de csakhamar a csőcselék faggatta őket. Történt pedig ez, mert magyarok. Mily igazán énekli Vörösmarty, hogy a magyarnak hazáján kívül nincs helye. A nemzetiségi ellenszenv csúnya kinövés az emberi lelken: falják, marják egymást; vész itt humanitás, természetegységen épülő szeretet; s milyenek az egész népek előítéletei, bárgyúságai, rossz szokásai, embertelen, szívtelen hibái! Humanitás, természetes szeretet, mely a bőrbe, szép orrba, szép hajba, melyet holnap a borbély elsöpör, szeretsz, mi vagy! Egy-két napra gyűlöletté válsz; ma szeretetteljes, kedves, édes modorú valaki irántam, közbejő valami, látom a lelket hibáiban, határoltságában, más vélekedésben, s gyűlöletet találok helyeden. Mert nincs erény, tehát szeretet sem; csak a hitben gyökerezhetik. Csak Krisztusban igaz, hogy in eo neque Scytha, neque Graecus[71]…

---

[69] Részletes lelkiismeret-vizsgálat az alázatosság érzületével, a társalgásban bátorsággal.
[70] Anima: német kollégium Rómában.
[71] Benne nincs szkítha, sem görög. (Vö. Gal 3,28)

Máj. 18. [1] Habetis pulmentum?[72] Jézus kérdez, vagy kér valamit, hogy többet adjon. Keveset kér, hogy öröklétet adjon, erényt kér, hogy koszorút adjon. Van-e fönségesebb pályabér, van-e messze kihatóbb törekvés: számomra öröklét, s híveim számára áldásthozó, sikerdús működés. Ó egy pillantást e halhatatlan végcélra, és lábtoppanásra itt a jókedv, öröm, buzgalom, bátorság!

Máj. 29. [1] 1/ az érzelgés és hiúság 2/ a part. exam. 3/ a buzgóság a vezeklésben, imában … 4º a társakkal óvatosan bánni, okulva 5/ vigyázz a csüggedésre. 6/ sokszor lehang bátortalan, – szégyenlős (unbeständig sie und her morgend?[73])

Jún. 10. [1] Spir. S. disciplinae effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus quae sunt sine intellectu. Sap[74]. Az egyszerű, alázatos – és okos szívben van sz. Lélek. – Ó mint kell magamba térni, ha sz. Lelket akarom, mint kell okosan, óvatosan gondolkoznom és beszélnem. Félelem járja át lelkemet e gondolatnál, mily alkalmatlan edénye vagyok én neki. – Minden idő és hely vádol hűtlenségemről.

Jún. 22. [1] Széttekintve a világban, eszmélődve az uralkodó eszmék, elvek fölött a közéletben és a kormányzásban, a legszomorúbb jövőnek néz elébe a hit, a vallásosság. Nem gondolhatunk valamiféle, a tömegeken átható reformokra, míg a romlottság és a rombolás csatornái szabadon hordják dögletes vizeiket; inkább egyesekre kell kiterjednie a lelkipásztor mentő törekvéseinek. Lemondani mindenről, mi nagyot, dicsőt, feltűnőt mond, ez az evangélium és a jelen körülmények követelése. Hivatal, rang, kitüntetés, értetek kezdve a legelső föllépéstől és a papi rendbe való belépéstől egy tapodtat sem mozdulok.

Jún. 23. [1] Mily kedves, édes, békés érzelmek ömölnek el lelkemen! Mily kegyes volt irántam Szent Alajos; alig fejezhetem ki, eltöltött a béke az Istennek való szolgálat édességével. Hozzá fohászkodtam lelkem mélyéből, átkarolva tartám szent lábait, édes szerelmet rebegett ajkam; Ó, Alajosom, én hódolva szeretlek s bízom benned, hogy meghallgatsz, hogy el nem hagysz; el nem válom tőled, míg ki nem eszközlöd lelkiismeretem tisztázását! S ő békét öntött szívembe; én megnyugodtam, nem dúlt bennem az aggály; honol a szeretet. Ó szép, rendkívül szép ünnepnap 1881. jún. 21.; három énekkar zengett Szent Ignác tágas boltjaiban.

Jún. 27. [1] Az evangélium szelleme az egyszerű szegény nép közé vezeti a buzgó papot; más körökben nagy a kétszínűség és tettetés. Szerezzünk magunknak nyugodt, egyszerű és férfias külviseletet, mely kifejezi a belső alázatot, szelídséget, szeretetet.

Az bizonyos, hogy az alázat és eszesség dacára soknak nem tetszünk; ez ne zavarjon, mert bennünk van minden törekvéseink iránytűje és indítóoka: Jézus szeretete. A kereszténynek mi sem lehet nehéz, mert minden nehézség és szenvedés kedves neki, és szeretetből viseli és kívánja!

Jún. 28. [1] Édes Istenem! Mily világ ez, melyben a hívő él; mily méltóság, melyre a hit emel; mily tudomány, mellyel fölékesít. Ó szent hit! Ki emelkedhetik fölénk, hol a gőg, hol a fölfuvalkodottság? Ki gazdagabb nálunk, az utolsó anyóka rózsafüzérrel tudósabb, emelkedettebb, méltóbb minden egyetemnél! Éljünk e szent hit fölfoghatatlan világosságában, öntudatában, nemességében! Erősen a sziklán állva, a római székhez ragaszkodva, melyet sziklának emelt az Úr, mely ellen apró gyerekek támadnak. Óvjuk e hit világosságát, sugallatát szívünkben és uralmát a hívekben.

Jún. 30. [1] Sz. Péter első prédikációjában minden isteni, mindent a sz. Lélek tesz és végez, legyen ez bennünk is, szívjuk e szellemet mindenütt magunkba az imában, az egyház tana és erényei és jellegei tanulásában, a szentek példájában.

---

[72] Van ennivalótok?
[73] Állhatatlan ma is, holnap is.
[74] A fegyelem szent lelke menekül a hamisságtól, távol tartja magát az esztelen gondolatoktól. Bölcs 1,5.

Júl. 3. [1] 1/ az érzelgés még zavar, gondolom, hogy oktalanságomból ered 2/ a szeretet még kislelkű, könnyen bántható, szavaimra figyelek. 3/ buzgóság az áhítatban és a bánatban, a szentséglátogatásban 4/ erény [egy szó olvashatatlan] hamar fogy erőm, az alázat nem alapos, észreveszem magam, hogy itt és ott a baj. A földiekkel jól állok, s töreksz. Penitenc. buzgóságban.

Júl. 4. [1] [Következik egy és egynegyed oldalnyi szöveg; a második része X szent imája. Mivel az eredeti kézirat eltűnt és a másolat sok helyütt olvashatatlan, lehetetlen átírása.]

Júl. 19. [1] Szent István diákonus nagy kegyelme: Ecce video coelos apertos, szenvedésének oka volt. Kegyelmet nyerünk, hogy szenvedhessünk; mennyi kegyelem irányul erre; ha nem használom, hiányát érzem nehéz bús napokban: ideo particula boni doni non te praetereat. Éppúgy Szent Pált elönti az Úr kegyelmével, hogy szenvedhessen: ego ostendam illi, quantum oportet te pro nomine meo pati[75]. Szenvedés – kegyelem, és viszont.

Aug. 7. [1] Erény: alázat még fölületes, sokat akarok, s ha nem bírom, csüggedek. Még hiú és emberi tekintetekre figyelő, 2º a szeretet könnyen sérthető. – 3º ítéletemben nem állhatatos. – 4º az önmegtagadás és bizalom Istenben – sz. gyónásaimban a szeretet és alázat ellen, ítélet és bizonyos féltékenys. (intés) (alázatos meghúzás)

Aug. 11. [1] 1/ Isten kezdetem és végem; amit nem érte teszek, hiábavaló, vagy káros; az ő jószága levén, szolgálatára rendeltetem, s nem keresek semmi mást, semmit, csak őt; gyermeki szívvel és bizalommal fontolgatom mindig e szavakat: Isten és én, és én… Szorosan hozzá, hozzá és erővel e célomhoz… Ez az ember, a koldus és király célja. E célt keresem: Ad majorem Dei gloriam. Fáradalmaim, önmegtagadásim, törekvéseim mind e célra törnek… Nagyobb célom nem lehet; forróbb, alázatosabb, gyengédebb törekvést sem akarok nélkülözni.

[2] 2/ Mindent eszközként használok, mert semmit sem akarok Istenen kívül; de mint kell erre törekednem, mily erőfeszítéssel ezután járnom! Mert ez a szentek tudománya és ereje, hogy nem mozdultak, csak mikor az örökkévalóság követelte, csak annak fejében. Imádkozni és meditálni sokszor e fölött!

[3] 3/ Az örök élet elérése egyedül szükséges; nem szükséges itt élnem, egészség, becsület; én érzem azt, és mindenütt és mindenben kell utána törekednem… Csakis ezt … élve és halva.

[4] 4/ A bűntől való iszonyodást fölkeltem magamban, és ahol csak tehetem, fékbe verem hajlamaimat és csúnya érzelgésemet; a bűnt irtom magamból és másokból.

Aug. 13. [1] Berchmans Szent János ünnepe: gyóntam egész életemről… Deo gratias et Sancto suo![76]

[2] Meghalok mindig, mindenütt, itt és most: e gondolat édes vigasz; másodszor jó kánon. Mily boldog, aki szent megnyugvással mondja magának: tán meghalok, s azért nem keresek semmit, csak egyet: szeretem Istenemet. Fölajánlom: Istenem, nincs más vágyam kívüled, Te vagy mindenem, fölajánlok neked bármily állást, pályát, javadalmat; ha úgy akarod, amint én köteleztetem, akkor elvonulok valami csendes helyre, hogy vezeklésben és imában töltsem napjaimat. Ó nehézségeim lesznek ezentúl is, de a halál gondolata előzzön meg minden elhatározást, minden mozzanatot. Amen.

[3] 6. A halálos bűn: a megszentelő malaszt elveszése 2/ Isten átka 3/ egy szívtelen zsarnok befogadása 4/ a lélek halála, hulla vagyunk, van szemünk, nem látunk, fülünk … 5/ minden érdem elvesztése.

[4] 7. Discedite a me 2/ maledicti 3/ in ignem aeternum 4/ qui paratus…[77]

---

[75] „Bizony látom a megnyílt eget" (ApCsel 7,56). Ezért a drága ajándék legkisebb része se suhanjon el melletted észrevétlenül. – „Megmutatom majd neki, mennyit kell értem szenvednie." (ApCsel 9,16)

[76] Hála Istennek és Szentjének!

[5] 8. meghalni = mindent elhagyni 2/ én halok meg 3/ hol, hogy, mikor, mint.

[6] 9. A rossz, a lanyha, a buzgó pap halála; ez örvend; mert minden nap estéjén örvendett, hogy céljához közelebb ért. A rossz halál lehetősége gazdag bányája az alázatnak; én rosszul meghalhatok, ó, mily gyenge vagyok tehát. A breviáriumot alázattal végzem, az egyik intenció: a tisztaság, melyet kérnem kell. Az első perctől kezdve kívánok mindent szentül és buzgón végezni, hogy halálom óráján vigaszom legyen. A meditációban kérnünk kell mély alázattal és 2or fölbuzdítani önmagunkat; az a mi kemencénk; arra való, hogy melegedjünk.

[7] 10. Az ítélet: magányosan, tetteivel 2/ a bíró Sanctus, Justus, Omniscius[78] 3/ a cselekedetek, az okiratok, hozatik az ítélet. Hilarion remeg halálos ágyán: 17 éves koromban vétkeztem, Sz. Terézia, Ágoston.

[8] 11. A végítélet: körülmények 2/ a bíró megjelenése … József: ego sum 3/ a válás.

[9] A partikuláris examen oly fontos, amilyen fontos a haladás és nemesbülés a lelki életben és az erényben; mert ez a hathatós eszköz minden bűn kiirtására és az erény megszerzésére. E partikuláris exámen igázza le az embert és hajlamait, és az Isten igája alá hajtja teljesen. Azért a pap nem tehet kedvesebbet az Úr előtt, mint ha kérlelhetetlen szigorral nyes magán a partikuláris exámen késével, állhatatosan és elszántan tör előre. Jegyezni kell, mert anélkül nem csinálunk partikuláris exámen.

Aug. 14. [1] Nyugodjunk meg csendesen az Úr karjaiban; elfeledve népünket és atyai házunkat; fátyolt borítva a múltra, mely oly búsan sötétlik mögöttünk. Ezen a napon az Úr szent megnyugvást öntött lelkembe, hogy reá vetve bizalmamat megnyugodjam, et requiescam, oly hosszú tövises út után, mely megszaggatott és megviselt. Feledd a múltat és nézz bízvást a jövőbe!

Aug. 15. [1] Ó, én alig jöhetek eszméletemhez, mert impetus laetificat civitatem Dei[79] az én lelkem az Úr szent városa, és az ő szeretete és édessége áradozik benne. Ki hitte volna, hogy ily boldog lehetek; előíze ez a mennyei örömnek! Alleluja! Haec dies, quam fecit Dominus, exultemus et laetemur in ea[80]. – Alleluja! Alleluja!

Aug. 16. [1] A szívekből kiveszett a meleg, a mély érzelem; oly törpe, elkorcsosult szellem uralg bennök, minden eredeti száműzve van, az egész világ rendezett sorokban, mintegy dobszó mellett, egyenlő lépést tartva nyílt, tág országutakon halad; aki a sorokból kiugrik, aki kényinget leveti, sokszor meg nem értetik. Ó, mily majom-ruhát szabtak az emberi szellem- és szívnek, mely nem él, nem hajt; s ha valahol kihajtana, lenyesnék tüstént, mert abban eltérne a többitől. Hol van a vallásos népélet? Tűnik. Hol a polgári élet? Nincs. A szabad polgári elem a középkor virágzó századaiban a hitélet termékeny talaja volt, melyen termett művészet, tudomány, nagy erő és tevékenység. Nagyban származik e baj a politikai rendszerből, az állam istenítéséből, az egyház elnyomatásából, a hitetlenség támadásaiból. A népet oktatni kell, de nem szabad együgyű hitét elvenni. Az ősrégi, erőteljes egyesületi szellem az egyházban meghozza mindig gyümölcseit; ez képes felkarolni és létrehozni valami kitűnőt és nagyot.

Aug. 22. [1] Ismét a kikötőbe hajóztam, csendesen megpihenek, édesen megnyugszom. Ó, kedves Jézusom, lángoló szívvel karollak át téged; véredbe mártom lelkemet, hogy termékeny talaja legyen a szeretetnek, hogy gyümölcsöt hozzon, édeset és tetszőt neked! Ó, hogyha szerethetnélek, hogyha érted élhetnék s halhatnék, Kedvesem!

[2] I. meditáció. Quid prodest homini … 1/ Ad aeternitatem natus sum[81]; örökké élek, éveim el nem fogynak. Mit gondolok majd száz, ezer év múlva? Min örülök majd? Ó, hitvány

---

[77] Mt 25,41: „Távozzatok tőlem átkozottak az örök tűzre…!”

[78] Szent, Igaz, Mindentudó.

[79] (A folyam) rohama megvidámítja Isten városát. (Zsolt 64,5)

[80] Ez az a nap, melyet az Úr készített nekünk, ujjongjunk és örvendezzünk benne. (Zsolt 118,24).

[81] Mit használ az embernek … Az örökkévalóságra születtem.

mulandóság, élet, pálya, dicsőség, hír, tehetség, siker, gazdagság! Mit ér ezer év múlva, hogy ez vagy az 20, 40, 80 éves lett és meghalt. – Mily utálatos valami mindez, mily undorító; mily bohóc és mégis rettenetesen komoly ködképek. Ó mit akarsz ember? Mit nézesz csak oda és neki? És szíved itt ragadjon? 1540–50-ben így gondolkozott Xavéri Ferenc, és most erősíti-e, helybenhagyja-e? De utálnom kell mindezt, nemcsak megvetnem; erős lélekkel, határozottan; egy tapodtat sem földi valamiért; ad Deum, káplán leszek … igen egy tapodtat sem teszek magamért, szegény leszek … igen, keresek-e kényelmet … soha … Istenem, imádkozom mindig e hő buzgalomért, a jó szándékért a szentmisében, fölajánlok a paténán mindent neki – magamnak semmit. 2/ Küszöbén állok. Mint egy éji szállás, olyan az élet az örök élethez képest. 3/ Én készítem elő magamnak…

[3] Szent Ignác lassan és kimerítően és hosszasan beszélt egy tárgyról; nem szökött hamar másra.

[4] II. meditáció. Si poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis[82]. 1/ Számtalan bűneimért; mint bűnhődtek a szentek… Tán az Istennek mondjam: jaj, Uram, ki bírja ki ezt az éhet, szomjat, ezt az embert? Ó nyavalyás, gyáva lélek! – 2/ Mert szükséges az erények gyakorlatában: a szeretet, alázat, türelem, érzékiség, vidor készség. – 3/ Az áldás és isteni malaszt gazdag forrása…

[5] Kell mindennap bűnbánatot tartani: az ülésben, a szemlesütés- és gyengéd cilicium-, holmi kellemetlenség eltűrése-, valami szívesség megtevésében. A szeretetellenes és érzéki benyomást (érzelem, vonzalom) vagy idegenkedést minden áron, módon és a lélek minden áldozatán: el!

[6] Tartani kell magát mindig úgy, mintha mások néznének, megfigyelnének. 3a Fontos hivatal van vkire bízva, óriási mennyiségekkel számol, itt-ott ügyei nincsenek tisztában, van ellensége fondorkodó … mi lesz vele? és velem? reméljek … a múltról … de a jövőben? Élet, pokol, elégtétel, öröklét mint fognak szemeim előtt állni, mint fogok kárpótolni, figyelni, tisztázni, Uramat bizalomra ébreszteni?…

Aug. 23. [1] A bocsánatos bűn is rettenetes és borzasztó, rosszabb minden baj- és nyomornál; menj a kórházakba, mondd: ez csekélység … dögvész, háború, éhhalál – mind semmi. Mint áldozópapnak rettenetes harag[gal] és kíméletlen lélekkel kell minden bűn iránt viseltetnem… És mennyi van lelkemen! Bűnbánat … irgalom … gyűlölni és sírni!

[2] 2a A bocsánatos bűnt szívem mélyéből gyűlölöm (eddig oly gyarló voltam) a/ tekintettel Istenre: megvonja különös gondviselését, b/ különös malasztját c/ eltávolít színétől. És mennyire kell nekem a malaszt; akarok-e ily bő forrást elretezni [sic!]; az Úr karjaiba, az Ő malasztja árjába!…

[3] b/ tekintettel magunkra: elhomályosítja a halhatatlan lélek természetfölötti szépségét; ó az a lélek, a paradicsom szülötte … ki szúrná ki egy tiszta, ártatlan, angyallelkű gyermek szemeit? Bénítja erőnket a szokás … az értelem elhomályosul; c/ készíti a halálos bűn útját.

[4] Ó, ha valaha halhatatlan lelkekre lesz irányozva munkásságom, tanítva, intve, oktatva, mily hivatás!

[5] Ó, mit tegyek számtalan bűneimmel szemben, melyeket oly könnyen elkövettem? … Minden héten … ó elszántan … itt az irigy, itt a féltékeny, tisztelethajhászó, … érzéki gondolat. A … püspök mondá, hogy a soká tartó alvás sok pap romlásának kezdete.

[6] VI. Piushoz jött egy plébános, hogy mentse föl a breviárium alól, mert nagy paróchiája van; mondja a pápa: nekem nagyobb van.

[7] Van egy kép: két sorban recitáló papok: köztük ördögök kosarakkal, kik az elnyelt, elhadart szókat szedik.

---

[82] Ha nem tartotok bűnbánatot, ti is mindnyájan éppen úgy elvesztek (Lk 13,5).

[8] 3o Az a való kath. szellem, ha a bocs. bűnt a szív mélyéből gyűlöli, és undorodik az akarat ily rendetlenségétől, mely oly gyarló, hitvány engedékenység által, olyasmit elkövet.

[9] A bocs. bűn büntetése Lóth, David, … egy máglya … miseremini[83] …

Aug. 24. [1] Az érzékiség a nézésben és a büszkeség sok hiba forrása. Volo mundari[84]: akarj és tégy; vedd komolyan az alkalmakat, tartsd ott rendben, ráncban szavaidat, érzelmeidet, viseld férfias egyszerűséggel magadat. A büszk: ott van a p.e. de szívvel érzelemmel és határozottan … különben semmire sem mész…

[2] E nap estéjén, melyen az Úr nagy kegyelmének végét veszem, annyi bizonyos és világos előttem, hogy csak akkor haladhatok előre, ha külső viseletben nyugalmas, méltó, szelíd modort [tanúsítok]; belsőleg: az alkalmakat előrelátó, a halál gondolatában rendelkező, hol tehetem, Istennel foglalkozó, bűnbánó életet élek. – Harc és önmegtagadás az én sorsom.

Aug. 25. [1] Ma diákonus lettem. Hála az Úrnak, kinek szolgájává avattattam; buzgó, szent, hű szolgája leszek, készen szolgálatára test- és lelkemmel, vérig, véglehelletemig. Deo gratias; Mariae laus; Sancto Stephano et Laurentio, Ignatio et Francisco Xaverio honor et gloria!!!

Aug. 28. [1] A Szűz tisztasága tekintetéből romlatlanul föltámadt; ó mily romlás és fölosztás mutatkoznék rajtam, ha bűneim szerint történnék.

[2] Ez a med. 1ik neme, ha erényről elmélkedünk: megtekinteni, hiányát bennünk és azért megalázódni, utána törekedni, az eszközök után nézni, kérni, imádkozni.

Szept. 11. [1] a/ Az imát és gyakori áldozást; b/ az alázat (particulare examen); c/ társalgás. Még 49 nap, és pap vagyok. Szent, hű férfiú. Használj föl mindent, hogy a hitnek embere légy, az imá[ban], a gondolatmenet-, a szemléletben, a véleménycserében. Amily szerény, éppoly érdekes társalgó, vigyázva a szívre és érzelemre.

Okt. 1. [1] A hitben látjuk, miért kell alázatosnak lennünk. 1o mert magunkban semmi sem vagyunk, s mindent Istentől nyertünk, ki többet, ki kevesebbet; ő adhatott volna kevesebbet 2o S a kegyelem rendében élve tehetetlenek vagyunk, a kegyelem mértéke, a visszaélés, a bűn, a kárhozat és vétkezés lehetsége semmiségünk érzetét kelti, és az utolsó helyet választja 3o s testvérek közt gőg nincs, hanem egyenlőség és szeretet, mely szolgálatkészséget szül, 4o S a halál gyermekei vagyunk, csakis Isten irgalmából fölemelve, – A büszkeség szenvedély, s ki büszke, nem üdvözül, aki nem az, azért nem alázatos, az alázat erény, mely az Isten fönsége és az önsemmissége megfontolásából, önmagát teljesen megveti és Isten gyermekei hasonképű teremtései alá helyezkedik, tisztelve, szeretve, szolgálva bennök az Istent.

[2] Minél alázatosabb vagy, annál alkalmasabb az Isten szolgálatára; s Isten dicsőségére teremté az embert, és valamint ő semmi, úgy neki nem jár semmi, hanem minden Istennek, neki ellenkezőleg gyalázat és büntetés, ez az alázat alapja, és ha nem is vétkezett, akkor is e semmisége föltüntetésére illeti a megaláztatás.

Okt. 2. [1] 1/ Imádkozni és a Sz. áldozáshoz előző napon elkészülni. 2/ A fölszentelt. gondolni 3/ kis penitenciát. 4/ a szeretetben erősödni, előzékeny, alkalmazk. ne hadd magad lehűteni, lesodorni a jó útról 5/ a part. exam. 6/ külső viselet és okos beszéd 7/ türelem és nyugalomban mindent 8/ Istennel egyesülve, reá gondolva, hozzá fohászkodva etc. etc.

Okt. 9. [1] Tisztában van minden, néha-néha átvonul lelkemen valami sötét árnyék, de én nem figyelek rá; én szent és tiszta vagyok. Visszaemlékszem mindig föltétemre, midőn confessio generalis-omat megégettem, hogy többé ne számoljak vele. Úgy is lesz; én nyugodt

[83] Irgalmazz!
[84] Meg akarok tisztulni.

vagyok, nincs semmi lelkemen, mindent meggyóntam … boldog vagyok… Ó, higgyek, reméljek … esto fidelis … bonus est Jesus Dominus meus[85].

[2] Olvassam át ezt újra meg újra, nem mostani felhevülés műve ez, hanem régi emlékezet előtűnése.

Okt. 18. [1] Első napja a lelkigyakorlatoknak.

[2] Szent akarok lenni minden áron; utamról még nem határoztam. Istenemért valami nagyot akarok tenni, s egészen érte élni.

[3] 2. med. Jó az én Uram, ő maga teremtett saját kezűleg, – minél inkább lemondok semmiségemnél fogva mindenről, annál kedvesebb leszek, ez az alázat kulcsa .– 2or ő így teremtett, nyugodj meg tehát, minőségedben 3or övé vagyok teh. ő gondoz.

[4] Deus, a D. in D. propter D…[86] minden por és füst, csak ez nem.

[5] 3., 4. m. Nagy igazság az, hogy minden eszköz, hogy mindent közönyösen vegyünk – és különben oktalanul fáradunk, ostobául becsülünk, köz-köz minden melyen áthaladunk. – Verjük le szívünkben a rendetlen vágyat, azt a félséget, mely a világgal kacérkodik – nem, törjön az egész világ, hiú délibáb után nem megyek az Úr segélyével a szokás útján. – Jó Istenhez simulok, ó uram, mily jó téged mindenben szolgálhatni.

Okt. 19. [1] 5. med. Mélységes megszégyenülés és teljes megzavarodás tölt el bűneim szemléleténél: ily iszonnyal lelkemen az Isten előtt, annyi bűn – bocsánat – ismételt esés után mint állok ott, mily szemrehányás, mily tehetetlen gonoszság, és mennyiszer – gyenge lélekben; és a kárh. lélekkel szemben – bűne, nekem …, ott az Isten haragja, itt a kegyelem, ott a kárh., itt az öröm in spe – mily szégyen. – Alkalmazd ezt az emberek közti hason ügyekre.

[2] Consid. Ó, Jézusom, szúrd szívembe a töredelem tövisét, hogy érezzem mindig ezt a kedves kínt … Magam állok bűneimmel, itt nincs társ, nincs barát, amit én teszek, az számít, az használ; ha sokat áldozok, nagy leszek, és másokat elhagyok; magad haladsz, magad érdemelsz, magad dicsőülsz … én, én! Ó, tehát én penitenciát akarok tartani … különösen papi életemben … ott az oltár lépcsőjén, ott e leölt bárány vérében, melyet kezeimben tartok; egyesítsd pap, a szentségi Jézussal töredelmes fájdalmadat, könnyeidet…

[3] De peccatis propriis.[87] Oly bánat, oly fájdalom vonul át lelkemen, mely a magányba vonszolna, hol minden teremtés alatt, csendben és szeretetben bánnám a bűnt és szeretném Istent. Dio ed io[88] … ó, én a semmi. Alázat, alázat! Ne tartsak magamra semmit, ne törjek holmi óriásra. Istennek nem kellek, és bűnös lévén semmire sem vagyok méltó. – Szent és egyszerű pap.

[4] Med. 7, 8, 9. A pokol indít hálára Isten iránt, ki bele nem taszított és tanít hatályosan az önmegtagadásra, ott tanulsz szerénységre, óvatosságra, kíváncsiságod fékezésére. Ó, hogy én még itt élek, ha találkoznám lelkekkel, kik kevés bűnök miatt kárhozottak, kiket tán ismerek, ha több bűn miatt is, … ó én még itt élek és imádkozom és remélek.

[5] Med. 10, 11. Tartsam erővel azt az ítéletet, melyet a végső dolgok szemlélete kelt, megvalósítására a világgal és fölfogásával és a közvéleménnyel szemben sok erő kell; s azért kell tartanunk, erőszakolnunk magunkat elsőben a végső dol. szemmeltartására, azután a szerintök való intézkedésre. Gondoljak a Szentekre, én azokkal állok és másokkal nem törődöm.

[6] 2o Álljak magam és állhatatosan, szokjam Sustinere fortiter etiam solus Dominum.[89]

---

[85] Légy hűséges, jó az én Uram Jézus.
[86] Isten, Istentől, Istenben, Istenért.
[87] A saját bűnökről.
[88] Isten és én.
[89] Megtartani erősen egyedül is az Urat.

Okt. 21. [1] Ma délelőtt gyóntam; két év előtt is e napon gyóntam. Ma törültem le az utolsó mocskokat, az utolsó árnyat. Most tehát minden rendben, amennyire azt nagy nyomorom engedte. Ó, Uram, irgalmas Jézus, ó, most meghúzódom lábaidhoz, hogy ezentúl halljam szavaidat és figyelek minden sugallatodra, és szívembe térve élek neked.

[2] Elég, ha azt jól teszem, mi előttem fekszik, erre irányul figyelm. Tudom, hogy hol hibázom, figyelek tehát azon alkalomra: Ó … Sz… Refector. Másokról való vélekedés.

[3] Med 12. 23 évet éltem és elmúltam, hamar múlik minden, s mindig válunk, semmi sincs mindenből, csak az Istenért élt időből, van-e unalom? nincs, csak dolgozzál. Jövő percben meghalhatsz: nehéz-e ily élet. Csak ezt most jól … a többi semmi. Átmegyünk és elköltsünk mindent, mire odaérünk és élni kezdjünk. – Most tehát más az én életem – új ember – új gondok – új bátors. – erő és különösen el a bűnnel … imázó és penitenciás áldozó élet … az érzékek … a töredelem … a hangulat … az ébersége.

[4] Med. 14. Jézus országa az alázat, a szenvedés, a küzdelem országa. Könnyen buzdulunk harci eszméknél, de ne felejtsük a valót: az önmegtagadás ez mindenek alapja és vége – a hiúság – a becsvágy – a becsületpontok – a látszani és tűnni vágy – a szórakoz. – a kapkodó túlzás megfékezése; egy napnak a más utáni buzgó átélése ez a föladat.

[5] Med. 15. Ch nascitur.[90] Engedelmesség ez hasonulás a világba Isten és a világi hatóság iránt. – Szegény végképpen, de ahol ő van ott, gazdag mindenki, ez a mi kincsünk, mely örömmel eláraszt in omni tribu[91], és arra büszkék lehetünk, tartsuk ezt öntudattal a világgal szemben.

[6] Med. 16. Erat subdit.[92] Az engedelm. alapja Isten rendelete és nem az elöljáró esze, képessége … Isten gondoskodik, hogy emellett szégyent ne valljunk. Jóvátehetem hűtlenségemet, ha ez utolsó évben hű és pontos leszek, ó drága erény, bár lenne mindig alkalom gyakorlásodra.

[7] Med. 17. Az Isten akarata ezt tartsam szem előtt cselekvés. ez – itt – az Isten akarata 2/ az imában mindig: az alázatot és penitenc. és áldozatkészséget … a Szents. előtt különösen.

[8] Med. 19. – Erat pernoctans in oratione[93] – ez nekünk szól, jó az ima, ott van édelgésünk – míg ez jól megy, mind jól van – tehát nagy meggyőződéssel. – Quis arguet me … mily jelenség ez? mily tünemény? mily csodaalak … Jézus … mi tanítványai ily mesternek.

[9] Med. 20. Jézus az olajfa kertben imádkozik… íme ima! de mint kell azt tennem, nem kislelkűen, nem sokallva minden nehézséget, nem kétségbeesve és sopánkodva … ó törpe lélek … tűrő és fáradó férfiakat akar az Úr viros sustinentes eum et miserias proprias, dimicando etsi sine successu, quia haec est via, ut eradicemus paulatim, ut purgemus de novo, ut procedamus caute circumspecte etsi Dom se abscondat[94]. És félt a haláltól … én is félek és félni fogok, ez régi dolog … de tudom, hogy ez természetes, emiatt nem kell lamentálni, de az Úr szelleme mindig öntudatos szabad küzdő akaratban van.

[10] A bűnt kell utálni és törleszteni és az erényt ültetni … ez az exerc. célja. Arra segít: a bánat többszörös fölkeltése, különösen az olt. Sz. előtt, és a mortific. S a test valódi bestia, s tartani kell: a szemek, fülek, nyelv fékez. az ételben keveset. az alázat fölkeltése, a buzgó ima. Az erény: a valódi alázat, minden földi hiúság megvetésével, az utolsó hely keresésével, a társalgásb. másokkali érintkezésben. – a szedettség nyugalomban és egyszerűségben férfias

---

[90] Krisztus születik.
[91] Minden törzsben.
[92] Engedelmes volt.
[93] Az éjszakát imádságban töltötte.
[94] Olyan férfiakat, akik elviselik őt és saját nyomorúságukat, küzdenek siker nélkül is, mert ez az út ahhoz, hogy lassanként kitépjük a gyökereket és újra megtisztítsuk, hogy óvatosan és körültekintőn haladjunk előre, mégha az Úr elrejtőzik is.

erény és méltós. ut minister Chti[95] nem félve, hanem öntudattal kincséről, figyelve reá mindig és kívánva, hogy megfigyeljék. – okosan és fontolva beszélve és intézked. függetlenül.

Okt. 24. [1] Jézusomnak hozva csekély önmegtagadást az Oltáriszentség [előtt] élénken éreztem bűneim és nyomorom nagyságát, és gondolva fölszentelésemre, elfogott a fájdalom, hogy oly erőszakot követnek el rajtam, mintha egy alvó kisdedet arany bölcsőbe és selyembe és koronákkal ékítnének. Ó, de mi ez mind a kegyelemhez képest, és mi vagyok én a gyermekkel szemben!

[2] Med. 21. Jézus a kereszten a megvetett fájdalom embere … ó, ezt tartod majd kezedben, mit fogok tőle kérni mást, mint alázatot, szenvedést, mit fogok eltanulni mást, mint ezt … ó ne legyen ellenmondás életem és professióm közt.

[3] Med. 23. Jézus szenved, de szeretettel az emb. és Ist. iránt, de hát hisz én is szenvedek J.ért … ő megédesíté … gondold, hogy J. mondja minden visszás érzetnél: most … most szenvedj értem, ó hogyne én pap, ki az Úr áldozatát hozom … hozzam személyemben is. Ő szerzett erőt és különösen közel álltak szívéhez papjai ott véres áldozatánál.

[4] Med. 24. Jézus érzelme nagy szeretete hő vágya készsége nyilvánul a 2. szóban – ó mit ne tennék érte! tanuljam el ez érzelmeket, e hő vágyat és imát és gondoljak rá midőn letérdelek a fölmutatás után.

[5] Erősen kell hozzáfognom e nagy műhöz, nem kímélve határozottan semmit, mi akadályoz, mert egyszer élek, egyszer vagyok, és minden perc gyors. Mindent visszaviszek a szentmisére, mely forrásom lesz mindenre. Ekképp az ima emberének kell lennem, és belső életet élnem, hogy Jézus érzelmeit magamra öltsem, és a haldokló érzelmeivel áldozzak, a szórakozást kerülve, a szobát őrizve, szerényen kint, vigyázva beszélek, előre megfontolva; a breviárium és adoráció jól, a töredelmet keltve és az alázatot magamban; (különös eszköz erre a szemek fékezése) Jézusért fáradnom kell, dolgoznom; ezt ne felejtsem; a test bestia.

[6] 2. hogy az önmegtagadás embere legyek, bűneimért mindenütt erre figyelve, magamat J.-sal áldozva, és szellemét a keresztről az oltárra átvive, hol ő érez, imádkozik, eped éppúgy

[7] 3. hogy a büszkeséget és hiúságot és más hibákat a szeretet ellen határozottan leküzdjem gondolva a szenvedő J.-ra, ki minden alkalommal mintegy arra fölhív lelkesülve, buzdulva és beszélve az evang. szellemében.

[8] 4. hogy a társalgásban okos és buzgó legyek a jó példa és szemes buzgalom által a jót előmozdítva: a semin. Panz. haf. a magy. egyesü. az erény. az exerc. a brev. a phil. magyar. tudakolva.

Okt. 28. [1] J. a bűnnel terhelve hozza az áldoz. töredelmes alázattal imádva, eleget téve, meghajolva, megsemmisülve, másrészt öntudatában nagy tettének hő vággyal az emb. üdve iránt. Íme alázattal és bizalommal hozd, J. imád érted, J. tisztít a bűntől, örömmel J. dicsőségére és annyi áldás és erő leesdésére.

Okt. 29. [1] Egész nap sírnék, midőn az Úr méltatására és nyomoromra gondolok, magasztalnám őt az egész világ előtt… Ó, mily fönséges és csodálatos és nagylelkű; bár szeretnélek, bár véreznék érted! De erős határozatom mindennel szemközt; Deus Deus meus…[96] és minden lépten-nyomon vigyázz!

Jézussal hozom áldozatomat, de egyszersmind az egyházzal, minden szent papjaival, a szentek[kel] és angyalokkal… Accedamus cum fiducia ad thronum gratiae[97].

Okt. 30. [1] 1/2 7–10-ig pappá szenteltettem. Jézus, csókolom lábaidat földre terülve, csókolom kezeimet, e szentelt kezeket; szívemben áradozik a boldogság, szemeim könnyekben úsznak, lelkem megszűnik magának élni, mert szeret; szívem tágul. Ó, hű

[95] Mint Krisztus szolgája.
[96] Isten, én Istenem.
[97] Bátran lépjünk a kegyelem trónusához.

barátom, kebleden pihenek; ne folyjanak e percek … ne múljék az idő; hisz boldogabbat nem lelek, hisz magamnak ez utolsó kedves örömöm. Az isteni kegyelem ékítse lelkemet és őrizze meg szívemet a szent szeretetben. Trinità dei Monti[98] áldott emlékű hely, melyre meghajlott az ég, és lenézett a mennyei udvar. Nem akarok pihenni, aludni, nehogy elmulasszam az időt.

Nov. 6. [1] Jézus csodálatosan eltűri tanítványait, ez biztat; (Délután volt) ő választott, ő ismert; azért: szeretet és bizalom iránta, s ne a merev félelem.

Nov. 7. [1] A kegyelem lassan, lépcsőzetesen, alkalmazkodva, nemesítve, vagy irtva halad, azért minden morzsáját használd, mert nem tudod, mi függ tőle … a tanítványok választ … az Úr.

Nov. 8. [1] A kánai menyegzőben az Úr tanít kegyességre az emberek iránt; át kell hatva lennünk a végső dolgok rémítőségétől; de annál meg ne állj, hanem légy praktikus szent. Bizalom és bíztatás sugárzik a Szűz szavaiból és érdeklődéséből.

Nov. 9. [1] In silentio et spe erit fortitudo vestra[99] … Szenvedni kell; tehát rajta! Hisz annyi az alkalom. Jézus szenved, érte én; ez sorsunk, ez dicsőségünk, ez örömünk; minek azt restellni, sokallni – a kegyelmet.

Nov. 13. [1] Szent Szaniszló megszégyenít … Quousque[100] … Ó, én szent lehetek; de fogjak ma hozzá lángszeretettel necsak tudni a jót, de tenni … tenni … Alázat, megvettetés, türelem, szeretet …!

Nov. 14. [1] Jézus kívánja megbocsátani vétkeinket, mintegy meg sem figyeli személyes sértéseit, Pater, dimitte illis – hát még nobis, qui amamus, etsi peccamus! Nesciunt quid faciunt; et ego?[101] Én sem tudom Jézus szeretetét, szellemét, különben nem lennék oly hiú…

Nov. 19. [1] Sal et lux mundi, nincs hátratérés, előre kell törnöm a szentségben, hogy magamat és másokat megszenteljek. Ez a papi szellem, a mentő szeretet, a buzgó feláldozás, a könyörgő irgalom! Ó, ha feloldódom mint a só, ha fölemésztődöm – mily élet, mily halál!

Nov. 20. [1] Qui ergo solverit unum ex mandatis[102]… Én az Úr hirdetője, ajkaimon az igazság – és szívemben? Ha hódolunk a bocsánatos bűnnek, mily gyenge és nyomorult tekintetek igazgatnak: a hiúság, az érzékiség, az ellenszenv. Nem, égnem kell a szeretetben, utána néznem, előre látnom. Ha aggály elfogott, akkor Uramhoz lépek és mondom: Uram, add tudtomra, ha valamit kívánsz, és bizalmasan élek, szeretetből teszek mindent és győzöm le magamat.

Nov. 24. [1] Isten atyám, bizalmas, őszinte szívvel járulok hozzá. Mit gondol a gyermek, mit érez ezen-azon körülmények közt! S miért nem én annyi bajban, mint a szentek? Szalézi Szent Ferenc…

Dec. 4. [1] Sursum corda 1/ part. exam. 2/ ne törődj az érzékiséggel 3/ türelmet és alkalmazkodást, szorítsd formába hangulatodat a/ töredelem és megalázás b/ öntagadás és az érzék fékez. 4/ ne légy oly összezsinórozott, hanem dülleszd ki melledet mély és lelkes lélekzéssel[103].

Dec. 8. [1] Kedves anyámnak, a Szeplőtelen Szűznek ajánlom bűnbánatomat, az eddigi gyónásokat és a partikuláris exáment, mit ezentúl sub titulo Immaculatae Conceptionis[104] gyakorolni kívánok; örömtől ujjong lelkem e fönséges napon; bizalommal lépek hozzá, ha őt tisztelem, biztosan állok. És mint akarom azt tenni később is, ahol csak alkalom nyílik!

---

[98] A Trinità dei Monti-templom a Spanyol lépcső felett áll.

[99] A csendben és a reményben lesz a ti erőtök.

[100] Meddig.

[101] Atyám, bocsáss meg nekik, – hát még nekünk, akik bár vétkeztünk, szeretünk. Nem tudják, mit cselekszenek –, és én?

[102] Mt 5,19: „Aki tehát csak egyet is elhagy a parancsok közül …”

[103] Itt visszatér az ex. part. (részleges lelkiismeret-vizsgálat) rajzzal. (Ahogy Szt. Ignác ajánlja a lelkigyakorlatokban.)

[104] A Szeplőtelen Fogantatás alatt.

[2] Dec. 8. Ma négy boldog szentté avattatik;[105] él tehát Isten, és él az egyház; a szentesítés mennyei lelke élteti! Minden küzdelmei és viszontagságai csak a külgátokat érik, belül pedig pezsg az erő és élet; nyissunk ez életnek a lelkekbe utat, ez erőnek rést és tért a világ rothadásában, és fölvirágzik a korhadt gyökér. Le nem rontatott az aranyhíd a föld és ég közt, nem rabolták el kezeink közül a boldogságot zálogosító gyöngyöt; itt e földbe van temetve, adjunk el mindent, és vegyük meg e telket, és ássunk, és míveljük és öntözzük. Boldog, ki az egyház szentesítésén, kincsei érvényesítésén fáradozhatik.

Dec. 25. [1] A kisded Jézusnak mutattam be lelkemet, hogy tisztítsa és szentelje … megnyugszom csendesen, ő jó és kegyes irántam nagyon, lelkes szívvel török előre és buzgón mindenben: a part. exam, az érzékiség…

Dec. 26. [1] Mily nehéz harcokat küld az Úr Jézus nekem! Tegnap minden csendes, édes, ma harc és keserv. Mily nyűg e kedves iga, de nem a súlya, hanem önnyomorom miatt, mert ez nem enged odamenni, hová vágyok; ez bilincs lábaimon, és az a vigasztalan száraz sötét hangulat ijedelmeivel, aggályaival, oly holt és ízetlen, oly puszta, kopár; oly sikertelen és kiaszott törekvésnek látszik törekvésem … Domine, Domine, non recuso laborem, oro gratiam![106]

Dec. 27. [1] Ó, ne hagyj föl az Úr szolgálatával, végy egy napot, egy órát, mondd most, most – aztán meglátom; és szeress és buzogj és figyelj, alázatos fogékony szívvel minden iránt.

Dec. 29. [1] Öntsünk minden kellemetlenségbe, minden szenvedésbe lelket: szeretetet, mely eleget tesz, mely törleszt. Mennyi gyöngy; mindegyikén Jézus képe tükröződik!

Dec. 31. [1] 1/ p. ex: Buzgóan Jézusért mindent 2/ a szeretetben hibák 3/ méltóságosan szóban és tettben 4/ az érzékiséget nem eltúlozni 5/ a szmisét lassan 6/ szemesen Isten dicsőségét munkálni társaimban.

---

[105] Montefalcói Szent Klára vagy Keresztes Szent Klára, Benedek József Labre, Brindisi Lőrinc, Rossi Szent János gyóntató.

[106] Uram, Uram, nem vonakodom a munkától, kérem a kegyelmet.

1882

Jan. 1. [1] Mindent Jézusnak engedelmesség[ben] és alázatban, szedve a gyöngyöt, átérezve az erényt, figyelve minden nyomára, nagylelkűen mindenben, hogy kipótoljak és jól kezdjek.

Jan. 6. [1] Az Úr mindenkit hív a maga módján, mert minden megállás és foglalkozás Jézushoz vezet, és neki hódol. Az egyszerűeket maga az angyal, a bölcseket tudományuk, mindnyájokat a kegyelem vezeti a jászolhoz, hol hitben egyesülnek és egyenlők lesznek. Ó, hódítsunk Jézusnak mindent, mert övé minden; és feleljek meg neki életemben, ki választottja, szeretett gyermeke vagyok.

Jan. 8. [1] Aki szereti Jézust, az lángjára szenvedést rak, hogy lobogjon, gyengéden szemel ki mindenütt szenvedhetést, és mily vigasztaló epedés tölti el, midőn mindinkább elválva magától Jézusba tér.

Jan. 31. [1] Jézus elküldi tanítványait a tengerre, ő imádkozik; azok küszködnek, ő nézi. Mi vigasz ez nekem: tudni, hogy velem érez, hogy segít, hogy vigyáz. Maradjak mindig vele; legyen szent oltára szívemben; öt rózsa illatozik rajta, a szeretet ég benne.

Febr. 8. [1] Maradj mindig Jézussal, szent sebeiben; ő veled van, ha alszik is; ő néz, ha hegyen áll is; ha küzdesz, ha buzogsz: ne félj, ne rémülj – ego sum: Az erényben van az ő szava; aki szeret és alázatos és erős, az hallja őt.

Febr. 13.[107] **[1]** Modicae fidei, quare dubitasti?[108] Legnagyobb érdekünkben, az örök üdvben bízunk az Istenben; miért nem bíznánk a kisebbekben, hol ugyanegy Jézus és szeretet honol? Minden nehézségben ne inogjunk; nincs okunk; megbántanók Istent, ha a nehézséget nagynak gondolnók. Nagy az nekünk, semmi neki; már pedig mi vele dolgozunk – ki ellenünk?

Febr. 18. [1] Ma reggel Monsignore Duval vezetése alatt a katakombákban voltunk, meglátogatva előbb a Via Appián fekvő Columbariumot. Szent Callixtus katakombáiban voltunk; onnan a velök összekötött Soter és Lucina temetőiben. Megálltunk a pápák sírjainál: Fabianus episcopus martyr, Anicetus episcopus martyr … a vérben fürösztött egyház első főpapjai; mily fönséges csöndben alusszák álmukat, millió hívek körében; és a kezek, melyek e folyosókat vájták, és a hívők, melyek itt összegyűlve a csodálatos áldozatban erőt merítettek, akik itt egymást követve szent zsolozsmákat zengve hozták halottaikat a föltámadásra. Itt az egyszerű festésekben, hol a hal hátán kosárban kenyér és bor látható, itt Mózes, ki Pétert jelképezi, a sziklából kegyelemforrást fakaszt, mely az egyház hajójába helyezi át a hívőket, melyen kívül veszély és enyészet – a halál szörnye elnyeli ugyan a halandót, de a hit a föltámadásban visszanyeri prédáját; s mindenütt ismét a jó pásztor alakja és jegyese: az orante. – Ó, szent hit szelleme, lengd át lelkemet, ó, tűz, mennyből eredő, jöjj, szálld meg e szívet! Hol vannak nyomorúságunk és gyöngeségünk jajai e fönséges szent egyház bölcsőjében? Csak a hit és egy nagy, de édes szenvedés lengenek rajta át. Kell erő, kell önérzet, kell megvetés; ó, borulj lélekben a hűvös vértanú sírokra, testvéreid emlékkörülfogta nyughelyeire, higgy, amint ők hittek, tűrj nemesen, amint tűrtek egy ádáz elfajult világ közepette, hideg, közönyös, de üres műveltségben. Mindig nagy, mindig lélekemelő gondolatot gyújtanak ez emlékek bennem, mely eltörpülni, mely gyerekessé válni nem enged. Ó, egy prezbiter e kriptákban nem lehet, csak erős és szent férfiú.

---

[107] Ez (Febr. 13) nincs meg a kéziratban, mert itt fölszabdalt laprészletek maradtak meg. Ezután több részlet hiányzik (kivágva) a kéziratból. Schütz jórészüket még látta és közölte.

[108] Te kishitű, miért kételkedtél? (Mt 14,31)

Febr. 20. [1] „Tu es Christus, filius Dei."[109] Szent Péter felel, nem várva másra, ő buzog. Íme nem kell mindig csak mások után indulni, s a semmittevésben követni; a buzgó férfiú, kit szeretet hevít, lát mindenütt, buzdul mindenen, hasznosít mindent, itt is, ott is talál célszerűt. – Jellem képződik kicsiben; aki ezen buzgóság jeleit adja, áldást hoz, aki ezt nem teszi, nem jogosít különösre.

Febr. 26. [1] Az evangélium szép és egyszerű; a mennyből jő, az Isten ajkairól foly; fönsége nem a szó és képzelet ékessége – elveszne a fönség szép szavakban; csak az igazság áll előttünk, a szó elvesz. És ez azért van, mert a hit, a gyermeki egyszerűség és készség erénye, a hit és együgyűség együttjár; s innen a szó, az együgyű kifejezés, mely nem gyönyörködtet, nem foglalkoztat, csak hirdet, hogy értelmének hódoljunk. – Overbeck képei.

[2] Az evangélium mindent nemesít; mi tanában a házasság és a gyermek, mi minden ember, a szegény, a torz; mi a társaság! Mindenütt az Isten keze köt össze, mindent valami isteni szépít.

Márc. 2. [1] Leo pápa koronázása napja. A Sixtinában voltunk; a pápa a trónusán, a bíbornokok fenséges szenátusa körben; a falakról az emberi ész és művészet örök hódolata – csak Jézus megjelenése lett volna magasztosabb. Itt láttam a legcsodálatosabb emberi méltóságot, mely fényét mennyből nyeri. Nagy és emelő mindez.

Márc. 5. [1] 1/ főhiba, hogy nagyon gyerekes vagyok gondolat. ítélet. 2/ ha valóban alázatos és férfias lennék, ilyesmi meg nem esnék. – 3/ ugyanazt mondom a Szeretetről is, ha nyugodt és szilárd vagyok, nem gondolkozom 4/ győzd meg tehát magadat a/ medit – b/ az imában c/ nyafogó hangulatodban.

[2] Gondolj, hogy pap vagy, mi tévő, mire törsz, kitől (Istentől) függsz! Lehet-e, hogy egy férfiú csakis merő képzelet- és leányos szégyenkezésben találja főnehézségét? Ne engedj egy fölületes gondolatot sem magadnak. Magad állsz, igen is; tehát mindig csak majmolni, csak együtt szenvedni, vagy dolgozni akarsz?!

Márc. 12. [1] Fussatok a hitetlenségtől, mert utálatos forrásai vannak. Első a tudatlanság; mert aki tud, az hisz: aki tudja a hit méltányosságát, mely Ádámtól minden koron át oly fönségesen átragyog. Második a szenvedély utálatossága, mely a gyakorlati igazságok ellen tör. Harmadik a büszkeség: Salamon mikor imádta az Urat…

Márc. 31. [1] 1/ Jézus Krisztus szenved, mert káromolják a latrok, a nép, az átmenők, a papok, őt a tanítót, a prófétát … megsemmisül minden tanítása, fáradsága, milliók üdve. 2/ A papok részéről jő mindez, kik őrzik a messiási hitet, reményt. 3/ Jézus pedig csendesen szenved…

[2] Az emberi gonoszság a két latorban mintegy asszisztál az üdvözítésnél. – Mindenünk a kereszt: váltság, oktatás, vigasz, mély bölcsesség, dicsőség, gyönyör; mert Jézusban eltompult a kereszt kínja, a kereszt fájdalma, a kereszt gyalázata. – Rettentő embertelenség a szenvedő előtt ruháira kockát vetni, ecettel itatni. Egli ci mostra la croce senza spaventarci, ce ne carica senza opprimerci é invita a seguirlo, ma ce ne appiana la strada[110].

Ápr. 2. [1] Ó, ha lelkes és törekvő, elszánt és kitartó, okos és nyugodt lennék! Eamus et nos et moriamur cum illo[111] – ah, ha nem itt csíp, ott viszket, itt fáj, ott szorít! Mily gyávaság ez; elefántot nyelünk és rovarral vívunk. Isten velünk!

Máj. 1. [1] Be kell hatnunk a titkok és tanok mélyébe. Aki fölfogja, mily erő és valóság lakik bennök, az képes helyesen ítélni és tenni. Amit a példa tesz, azt a tan hirdeti …, fölfogni mindkettőt!

---

[109] Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia (Mt 16,17).

[110] Olyannak mutatja meg nekünk a keresztet, hogy ne féljünk tőle, úgy helyezi ránk, hogy nem nyom el, és követésére hív, de elegyengeti az utat.

[111] Jn 11,16: Menjünk mi is és haljunk meg vele.

Máj. 7. [1] 1/ part. ex. Szégyenkezés. 2/ a Szeretetben mily engedékenységet, mily elnézést kell tanúsítanom 3/ méltóságos viselet. Sokszor elérzékenyülök, látva a nehézségeket vagy lehangoltatom, látva mások fölényét 4/ a Sz. Szűz tiszteletére meggyőzöm magamat és forrón kérem, hogy segítsen. […]

[2] 7/ Fölbuzdítom magam sokszor. 8/ Jézus sz. szívébe zárkózva élek. 9/ Máriára emlékezve sz. érzelmet keltek magamban. 10/ a hiúság megvetése /egyes actusok/ 11/ bűnbánat fölkeltése /egyes actus/ 12/ bizalommal fordulni többször a sz. Szűzhöz. 13/ Mária képeit csókolom 14/ szerényen fékezem szemeimet 15/ kérem hően a sz. Szűz segélyét. 16/ sz. vágyakat keltek a bölcsesség után. 17/ megtagadom magam vlmiben. 18/ az officiumot buzgón tiszteletére. 19/ szeretem társaimat. 20/ kérem a Sz. Lelket. 21/ szeretem társaimat. 22/ üdvözlöm a Szeplőtl. fogant. 23/ erős vagyok és nem siralmas. 24/ szeretem társaimat. 25/ bánom bűneimet. 26/ bánom bűneimet (hiányos). 27/ hívom a Sz. Lelk. 28/ megtagadom hangulataimat. 29/ buzgón végzem ájtatosságomat. 30/ megvetem a hiú gondol. 31/ fohászkodom a Sz. Szűzhöz.

[3] Midőn P. spirituálissal beszélek, mintegy kiemelve érzem magamat ez eltörpült körből – ő a szerény, alázatos szerzetes. Ó, Istenem, minek ismerek ily kitűnő férfiakat? Mire szolgáljon csak szemrehányásul? Nem kell úttörőnek lennem, legyek hű követő. De ez elszántan, hogy ki ne mozdítson minden parányi esemény!

Máj. 23. [1] Albanóban voltunk[112] P. rektor, spirituális és P Schneider kíséretében. Mily fönséges nap, oly forró, mint a marmói bor, oly kellemes, mint a sötétkék tó tekintete, oly vidám, mint a lebegő pacsirta éneke. Ott a tó fölött van egy kis keresztút, háttal a tóhoz; ott ültünk és gondoltunk az örök szépségre; és érte elhagyjuk ezt a sok szépet is, és még szebbet.

Máj. 28. [1] Az alázat erő és nem gyöngeség. Az lenne, ha gyávaságból származnék. Ki ezt tartja forrásának, beszél arról, mihez nem ért.

[2] Ki öntudatában fönséges hivatásának lép ki a világba, az nem fogékony a világ eszméi és vélése iránt; az tudva, mit bír, tudva, hogy mindent bír, törhetlenül feszíti meg magát, hogy oda elérjen, hová mindennek megvetésével célját tűzte; az tudja, mit becsüljön, tudja, minek tulajdonítson becset és értéket.

Jún. 1. [1] 1/ Jézus sz. szívéhez fohászkod. 2/ elégtételt adok neki részvétemmel. 3/ 4/ csókolom képeit. 5/ tartom magam fegyelmesen. 6/ különös buzgósággal végzem teend. 7/ 8/ szerényen. 9/ forrón szeretni az Úr Jézus szívét. 10/ kérni tőle a sz. Lélek ajándok. 11/ mindent Jézusnak különösen fölajánlni. 12/ tisztelegni 4szer Jézus Szíve képénél modestia: aspect. habitu, loquela.

[2] 1/ part exam még nem megy főleg szégyenk. 2/ a szeretetben gyönge 3/ könnyen kimozdulok irányomból 4/ örvendjek, ha a világ megvet … ebben most erőt érzek. 5/ a meditatiót buzgóbban – kívánva előre haladni. – 6/ ne gondoljak sokat holmi nehézségekkel, melyek lehangolnak, hanem ellenkezőleg. – 7/ tartsam magamat állásomhoz illően – ez ad önérzetet olyat, hogy nem hederítek hiúságra, szeszélyre, vonzalmakra.

Aug. 12. [1] Átlapozgattam irataimat … Forró hála emelkedik szívemből s még forróbb csókot nyomnék azon kedves atyai kézre, mely oly csodásan vezetett. Ó, Uram, mi varázsfényben tűnik föl előttem a Kollégium csendes és békés helyiségeivel, Szent Pásztor[113] ragyogó színekben pompázó naplementével!

[2] Az első években nagy teher nehezedett lelkemre s elfojtá az ifjú kedvet … de a szenvedés alatt nem satnyultam el, de tanultam tűrni és ismerni az emberi szívet, megfigyelni mozzanatait; számítni.

---

[112] Vö. ÖM 8,1: Zinka halhatatlan.

[113] San Pastore a Collegium Germanico-Hungaricum közkedvelt villája. Vö. ÖM 16,252–267.

[3] Aug. 12. Visszaemlékszem, mint vidultam föl olykor, midőn P. De Mariával beszélgettem,[114] az a természetes erőteljes beszéd és szabad vidám gondolat fölelevenített s mindig visszhangra talált lelkemben. E férfiak emlékezete ébresztőm lesz.

[4] Aug. 12. Szívesen fogadnak Nyitrán. – Nagy érdektelenség uralkodik a jobbakban is minden nemesebb törekvés iránt; a parasztok helyzetéről beszélgetve egy fiatal ügyvéddel, azt a fölvilágosítást vettem búcsúzóul: „tudja a fene, mi lesz”.[115]

Aug. 18. [1] Első napja pásztorkodásomnak; tegnap délután jöttem Esztergomba, a királyvárosi plébániához. Ma mise volt asszisztenciával[116]. Nekem minden fáj, mi tiszteletlen, hanyag, rendetlen az Úr oltára előtt; s oda gondolok a kedves Germanicumba, ahol angyali áhítat és tisztelet vezeti kedves testvéreimet, ők szolgálnak Isten színe előtt; tekintetök földre szegezve, menetök halk, lassú és figyelmes; csak néha néznek a ragyogó oltárra, s arcukon lelkesülés fénye siklik el. Ó, ha nem érzem a szent tüzet, ha minden hideg és megszokott, zarándokolj gondolatiddal Szent Machutba[117]; ott az áhítat tömjéne, ott a szeretet hevülése, ott az istenneli társalgás titokteljes csendje.

Aug. 19. [1] Egyszerűn és mégis méltóságosan kell föllépnem, jóllehet jobb szeretnék elvonultan, csendesen a tudománynak élni; de ezt is csak Isten dicsőségére. A népnél szükséges a tekintély, mely fékezze és vezesse. Figyelek és reflektálok magamra folyton.

Aug. 20. [1] Megkezdtem a gyóntatást. Féltem; de nem voltam megelégedve. Kevéssé veszik szívökre a legfontosabb dolgot – minden még előtérben van, az üdv ügye, az élénken áll szemeik előtt; kevés a lelkiismeret gyengédsége, az a kedves töprengő félelem, mely oly közel vezeti Jézus szent Szívéhez a lelket; s azért: kalapálni a vasat!

Aug. 22. [1] Ma három olaszt gyóntattam; eső szakadt, de szakadt a kegyelem is reám! Szeretem Jézust mindenek fölött, vigaszom, örömöm ő! Figyelek, nehogy nagyon elvonult legyek; beszélek a tárgyhoz, melyről szólnak, de szerényen és fitogtatás nélkül.

Aug. 23. [1] Jézusom előtt tisztán akarok megjelenni; ne legyen köztünk válfal, ne legyen köz. – Én nem csüggedek, kitartóan kívánok előretörni; mondom másoknak: imádkozzunk és tűrjünk; ha egy bűnt megakadályoztunk, sokat tettünk, eleget éltünk. Néha elgondolom, mit tesznek most Rómában, s egy keveset velök vagyok, tiszta derült körükben.

Aug. 24. [1] Ma szent érzelmek töltik el kedves társaim lelkeit a diakonátus-szentelésen. Én pedig az ispitály kápolnájában miséztem, és ott a csendben, a szent szüzek áhítatában éreztem újra méltatlanságomat, éreztem, mily alázatosnak, mily gyengéd szerelműnek kell lennem Jézusom iránt. Ne hűtsön le a környezet hidege, ó ne; hisz Jézus szíve nyílt, oda beléphetek, ott tanulhatom a szeretet, az áldozatkészség, az önmegvetés, az alázat, a hűség érzelmeit; mint kell tűrnöm, mily titokteljesen szeretnem, mint hallgatnom a sugallatot, mint észrevennem szózatát, és a csodás nyelvet, melyen beszél minden szellő suhogásában, minden virág mosolyában, minden csepp, minden hullám csevegésében, hogy szeresd, hogy szeresd alázattal.

Aug. 25. [1] A szentmise után indultam az első beteghez… Jézust tartva keblemen, készen őt bevallani mindenütt, mindenkor; mily bizalmas vagyok Jézusommal!

[2] Ma több pappal beszéltem; reám mindig azt a hatást teszik, hogy finom és nem eléggé határozott lelki emberek [ahhoz], kiknek homlokán ez a fönséges jelleg díszelegjen, [kik] ellenségei a világnak, kikről tudják: íme ezek azon edzett, határozott férfiak, kik azért élnek,

---

[114] Michele de Maria a logika és a metafizika tanára a Gregoriánán.

[115] Vö. ÖM 16,5.

[116] Simor hercegprímás 1882. júl. 21. keltezéssel az esztergomi belvárosi plébánia káplánjává nevezi ki, – szept. 2-án pedig a kisszemináriumba helyezi át. Prohászka esztergomi működésének első tíz esztendejéről részletesen Barlay: Útkeresés Sion hegyén 1883–1893, Prohászka Életrajzi Adattár, 20–39.

[117] A Collegium Germanicum Szt. Machut kápolnájában misézett primíciája napjaiban.

hogy minél előbb betérhessenek hazájukba. Én nem engedek ennek a finom szabásnak; én tudom, hogy pap, hogy Isten szolgája vagyok. Isten velünk!

Aug. 26. [1] Az első keresztelést végeztem; látva a hitben ténykedésemet, nem gondolhatok fönségesebb végzést, eget nyílni, a lélekbe drágábbnál drágább keneteket önteni. Mi egy arany korona, drágakövei fényében, ez ékszer mellett, melyet e kisded fejére tűztem! Mi a kincs, a tudomány és természetes erény a theológiai erények[kel] és a Szentlélek ajándékaival szemben! Nagy és megérdemetlen adományokat nyújtottam annak kincstárából, ki vérével fizetett meg a menny[beli] Atyának.

Aug. 27. [1] Először prédikáltam. Először mint Isten fölkentje intéztem szavaimat a néphez; szavaimat kísérte a kegyelem, mely a szívekbe vezeti, mi fülekben cseng; és minél szentebb az ajak, minél lángolóbb a szív, annál mélyebbre fog lehatni a lelkekbe. Ó, Jézusom, milyen volt a te prédikációd? Én téged hirdetlek, minden szó és hang, mely ajkaimról ellebben, csakis feléd, dicsőségedre tör.

Aug. 29. [1] Exerciciumokat tartok amint lehet; Istenemnek föláldozom életemet egészen; legyen áldozat, nagy és teljes. Ó, az a szeretet, mely Jézushoz forraszt, képesít tettre is; sőt nem akar szeretni, csakis szenvedésben. Nehéz nekem most megszokni; magam állok, idegen szokások és emberek közt; föláldozom ezt is!

[2] Utálom a bűnt, s mint hű pap megutáltatom. Élénken érezni a bűn iszonyát, hogy másokba is csepegtethessem ezen érzelmeket, és mélyen szívembe vésni, hogy ki ne vesszen! Hallottam, hogy X. elveszté magas véleményét rólam; jól van, ez nem akadályoz. Jézusom, tovább megyek, rosszabb azért nem vagyok.

Aug. 30. [1] Ha valami lenyom, gondoljak az Úrra: ipse faciet[118]; van mindenféle baj és kellemetlenség: ipse faciet… Nincs okunk félni, sopánkodni: ipse faciet. Ó, Jézusom, én kedvesem, lelkem, akarok naponként egy órát meditálni, lelkiolvasást tartani, megtagadást gyakorolni, jól a breviáriumot elmondani, az adjutoriumnál fölserkenni, a glóriánál hálát adni, a szentmisét híven és buzgón előkészülve, a partikuláris exáment a papi szellemben folytatott beszélgetést. Ó, Istenem, mindezt, mert a hit éltet, édesít, áld, buzdít, könnyít.

Szept. 1. [1] Többször sírok, ha Jézus szeretetére gondolok, melyet azon gyengéd, tiszta, derült angyali körben, a Collegium Germanicumban éreztetett velem. Akkor fölbuzdulok, s midőn vágyódva tekintek vissza a lefolyt hét évre, melyek a béke és áldás csendes és kedves ligetein vezettek, meg akarom hálálni, ki akarom pótolni mulasztásomat. Nem akarok visszatérni, mert méltó nem vagyok, de Jézust akarom lángolón szeretni és szeretetére méltónak bizonyulni.

Szept. 10. [1] Itt vagyok az esztergomi szemináriumban. Nem veszítem szem előtt az életszentséget, melyre török; most, nyugalmasan rendezem életemet: 1/ partikuláris exámen: az érzékek fékezése; 2/ méltóságos viselet mindenki iránt; 3/ híven az egy órás meditációt, examen conscientiae-t, gratiarum actio-t félóráig; 4/ szíves mások iránt; 5/ törekedő szorgalom. Magas eszmény lebeg szemeim előtt, nem hagyom elragadni.

Szept. 17. [1] Szolgálom az Urat mindig jó szívvel, gyermeki örömmel. Mindig könnyen mozdítható a jó ösvényen, s ne morózus, vagy nehezen indítható… Látok itt is, ott is jó példákat, tegyek szerintök mély meggyőződéssel és buzogással.

Szept. 21. [1] Senkit sem tartott meg életben az Úr, hogy működjék tovább is óriási erővel, mély bölcsességgel, ha még annyira is bővelkedett e kettővel; az apostolok megölettek, ki hamarább, ki később. Senkire sincs szüksége a végtelen Istennek; tervébe beleolvaszt minden tulajdont, minden tehetséget; de mindenki él, aztán meghal. Tehát működni e mély alázattal, teljesen elvetve önmagát, csakis Istenért fáradva! Itt a Szemináriumban is jó emberek vannak, de törpék; kik nem emelkednek, v. nem lebegnek oly magasan, mint azt az egyház fönsége és

[118] Ő megteszi.

a nagy világharc megkívánná; nincs itt erő az ellenségnek ellenállni; észreveszem azt a beszédben, mikor ily kérdésre kerül, akkor oly sovány és legföllebb holmi jámbor fohászkodás jobb idők után.

[2] Van itt egy folyóirat,[119] azzal először tudni kellene valamit elérni, az legyen szerve egy közös érzelem és gondolatnak – míg nincs papi élet, nincs magas gondolat!

Okt. 7. [1] Nem kívánok semmit annyira, mint hogy áthatva legyek a keresztény igazságoktól, és oly élénken érezzem azokat, hogy lelkem és szívem minden moccanatát vezéreljék. Mily rettenetes a gondolat a jövő életre; vele szemben minden tűnik. Mire való a betegség, a szükség, a sok baj és nehézség? Hogy szenvedjünk 1/ érdemelve 2/ törlesztve, 3/ tiszta szeretetből a hasonlatosságra Krisztussal. – Két fáklya világít iszonyúan a bűn éjjelében: a pokol és a tisztítótűz. Az ember, ha szemébe világítnak, megrendül; e rendítés nagy erőt és bölcsességet nyújt a törekvőnek, hogy előre haladjon törhetlenül, meg nem tántorítva az emberek fölületes élet- és cselekvésmódjától. E világosságban jól ítélünk, e világosságban tűnik fel aztán a jobb és nemesebb fény; de csak miután izzóvá lett az érc, lesz verőfényes tiszta fehér lángja: éppúgy a bűn fáklyája űzi az éjt, és a pitymallatban kél a szeretet napja.

Okt. 12. [1] Isten tudatja velem, hogy érezzem a papi szellemet, mely a tökéletességre tör, hogy fogékony legyek a gyengéd áhítat és a szorgos törekvés gyakorlatai és érzetei iránt: mert a világban könnyen törpülünk, nem értjük az önmegtagadást, a szerénységet, a test szerény tartását, a röpimákat, a kedves kis áhítatgyakorlatokat, az isteni Szent Szívnek való kedveskedést, azt a buzgóságot, mely mindig forr, mely nem hideg, mely minden után kap, hogy Istent szolgálja, mi a kezdők szép jellege; a gondolkozást és érzést a hitben, a beszélgetést ájtatos lelki dolgokról stb. Az Úr tudatja, figyelmeztet erre, és én szívembe veszem a figyelmeztetést; jól van, Uram, máskor is.

Okt. 13. [1] Az Úr irgalma – az ő nagysága, mely a szíveket vonzza. Irgalomból van ezen világrend, a megváltás, irgalomból az élet a bűn után; irgalom az egész világ, irgalom az egyed élete; méltán: misericordia eius super omnia opera eius.[120] Az isteni jellem nagysága legfényesebben nyilvánul az irgalomban; nem a mindenhatóság, nem az igazság, hanem az irgalom tünteti legfönségesebben az Isten nagyságát. Ó, hogy e nagyság megrendítené lelkemet, s én imádkozni megtanuljak!

Okt. 17. [1] Ma a fundamentumról elmélkedtem. Én szívemben elolthatatlan vágyat érzek életemet Istennek szentelni, mert világos előttem, hogy minden perc veszteség, ha nem az övé. Csakis Istenért – nincs, amit érte nem tennék. De ezen elhatározás érvényesítése a változatos életben nehéz, és szükséges, hogy az ember kivetkőzzék hiúságából, mely férgessé teszi a gyümölcsöt, büszkeségéből, hogy csakis Isten legyen támaszom, s magamat elvessem. – Kész vagyok minden percben belépni Jézus-társaságába, mert lelkemet a tökéletességre akarom vezetni bármely áron; de ha ez most nem történik, akkor legalább fölajánlom Istennek e jó vágyamat és foglalatosságomat és munkáimat, hogy bírjon bennem egy nagy, egy kitűnő férfiút (értek erényes embert).

Okt. 29. [1] Ma (vasárnapot tekintve, melyen ordináltak, és kedden mindenszentek) van 52 hete, hogy ordináltak. Ott állok a szentélyben, jelen van a Kollégium, az apácák; fejemre teszik kezeiket: P. Schröder, Wertenberg, Hüninger, Leonardi, talán Cornely vagy Schneider. Ma van egy éve; ó, tehát ma gyengéden emlékszem meg arról. Mit tegyek? – Ó, dolgozzál! Miképp, Jézusom? – Bizton és bátran! De fogy a szellem; – Fiam, ott a szentmise! De lehangolt vagyok, vagy törpe szellemem; – Fiam, ott az erő és kincsek tára. De soká kell

[119] Magyar Sion egyházirodalmi folyóiratot 1863-ban hozta létre Knauz Nándor (†1898). 1870–1887 között Új Magyar Sion címmel jelent meg. 1887–1903-ig ismét Magyar Sion volt a neve. A tényleges szerkesztést Prohászka végezte. Cikkei, könyvismertetése dr. Pethő Rudolf álnéven jelentek meg.

[120] Az ő irgalma minden műve fölött.

várnom; – Fiam, hiszen sietsz. De mit tegyek? – Fiam, emlékezzél meg, hol voltál hét évig, mit várnak tőled; scimus quia simus origine nati![121] Nem vagyok-e büszke? – Légy méltóságod érzetében! Nem vagyok-e törpe? – Ne fogjon rajtad üres gondolat és szó.

[2] Istenem, Te nagy és tűrő vagy, én kicsiny és türelmetlen: de excelso mitte ignem in ossibus meis et erudi me!!!!![122]

Nov. 4. [1] Beszéltem P. Schlickkel: ajánlotta a szelídséget, a szívnek azt a nyugalmát, mely képesít egyesülni Istennel, szeretni az embereket, megérteni Isten legszentebb akaratát; a szelídség a szentség zománca, mely megnyeri a szíveket.

Nov. 6. [1] Isten a boldogs. Sz. Máriát szeplőtlenül teremté: először, mert Isten anyjának kell lenni 2or mert anyját különös irgalommal akarta megváltani praeservend. 3or mert ő hozzá hasonlónak akarta.

Nov. 11. [1] Jól tudja Isten, mint kell rólunk gondoskodnia, tudja ő megegyeztetni az anyaságot a szüzességgel. Adjam magamat neki át, et ipse faciet. Semmiféle igénnyel nem lépek mások elé; én mélyen érzem érdemtelenségemet és jelentéktelenségemet mindennel szemben. Ó, az alázat, mily feneketlen örvényt nyit nekem, melybe mélyen kell alászállnom. Ha ott mélyen leszek, nagy erőm lesz.

Nov. 17. [1] Jézus szenvedő testet vett, mert a szenvedés a megváltás eszköze; minden embernél éppúgy, mert a szenvedés a szeretet izzító kályhája. Azért azon kell lennem, hogy jól és szívesen szenvedjek. – Jézus fölvette alázatból, szeretett nyomorult lenni, hogy alázatos lehessen; örülök, hogy gyönge vagyok, mert alázatos lehetek. Látod, minden kincs és gyöngy, mit a világ tapos és fél. Dominus nobiscum!

Nov. 19. [1] Ma kaptam Esterházy úrtól levelet, melyben bocsánatot kér. Én szívesen megbocsátok, nem is haragudtam, jóllehet fájt.

Nov. 22. [1] Rómából Ludwig, Hilgers, Sándorffy, Thill, Rosentreter megköszönték a gratulációt a primiciára. Én a leveleket onnan külső kegyelemnek tartom, mert fölbuzdítanak, megszentelnek, szerénnyé és buzgóvá tesznek. Isten veletek, kedves öcséim!

Nov. 24. [1] Jézus sz. Szíve jósága orgánuma, Isten mindent jóságból teremtett, Jézus mindent jóságból tett; az ember hálát adva és imádva Jézus sz. Szívét a legtisztább és legfönségesebb gyakorlatot végzi.

---

[121] Tudjuk, hogy honnét származunk.
[122] Tüzet küldj a magasból csontjaimba, és oktass engem.

1883

Jan. 1. [1] Márianosztrára vezetett az Úristen, hogy a kolostorban fölüdüljek azon enyhe, édes légkörben, melyet ott az áhítat és ártatlanság terjeszt. Mindez az Isten szelleme, mely oly telve van mindennel, és kiömlik és kiárad, de a papi szívben van először, mert innen ömlik ki hódítva mindenfelé, hol ajkai nyílnak, hová kezét teszi. – A papok előtt is idegen a vallásos élet, a természetfölötti erény, a hitről való élet. Itt beteg a Zlatényi úr, de nem mernek neki beszélni a halál- és Istenről, mily szomorú látvány, hogy oly kevéssé van meghonosítva e gondolat és érzelemkör! A collegiumban az természetes volt, és semmiképp sem hiányzott volna. A spirituális hivatala olyan, melyet mások magukhoz tartozónak nem gondolnak, pedig ez nem egyéb, mint a buzgó papi szellem működése, s ezen szempontból mindnyájunknak spiritualisoknak kell lennünk.

Jan. 6. [1] A csillag jelenti a kegyelmet, mely feltűnt a pogányoknak és elvezeti a jászolhoz. Ez a kegyelem napja! A kegyelmet csak Isten adja; az ember közreműködik. Ma a gratiarum actióban mélyen éreztem, hogy a kegyelmet kérni kell, miután oly mindent meghaladó jó. Az oltárszekrény fölött áll a csillag. Hic Deum adora.[123] Itt kegyelmet kapsz. Ez a kegyelem napja. A legfőbb kegyelmet közli az Úr, a hitet. Ez a hit ünnepe, meghívó a hitre!

[2] Jan. 6. Nem ítélek el senkit, hanem arról képezek ítéletet, hogy mi jó, mi okos, mi illő stb. Tennem kell ezt saját érdekemben. Minek is lenne akkor az elvont igazság, ha nem felel meg neki a való. 1/ Mondjuk, hogy aki nem meditál, az fásult, érdektelen, kevésbé buzgó, kevésbé megbízható nagy szeretetet és benső hitéletet követelő dolgokban. 2/ Vannak igazságok, az exerciciumokban meditáltatnak, ezeknek nem szabad fontosságukból semmit sem veszíteniök. 3/ Az ájtatosság a szív zsengéje, akiben az nincs, nincs meg az utóbbi. 4/ Lehet nagyon sokról véleményt cserélni és változtatni; de bármin essék az ember keresztül, ezen pontok megváltoztathatlanok, és szerintök helyes lesz az ítélet.

[3] Jan. 6. Többször van alkalmam fölszólalásra, de én nem igen teszem. Tekintélyem nincs, de szerényen és okosan viselve magam megjön. Én akarok sokat és nagyot, de szavam nem bírja; érzem, de a kifejezés hiányos.

[4] Itt[124] nincs silentium ami elkerülhetetlenül szükséges a lelkiélet kezdeményezése és gyarapítása miatt. Gyónás és áldozás igen ritka s a lelkiismeret-vizsgálat nem helyes naponként, mert kevés és nem értenek hozzá, s azért a gyónási előkészület nehéz és sok időbe kerül. A hálaadás nem rendezett; mindegyik megy, amikor akar... A meditáció nem az, aminek mondatik. Lectio spiritualis nincs. Rózsafüzér egyszer szombaton, – az adoratio gyakorlatibb lehetne. Ha nincs törvényből hát szokásból... Aszketikus műveltség nincs, honnan is? A példa nem indítja, mert nincs sem adoratiora, sem gratiarum actiora!

Jan. 11. [1] Föl kell tartanom a szent élet elveit és követelményeit, kell tudnom, mi illik, mi nem, mi kívánatos, mi szükséges, hogy szentek legyünk.

Jan. 21. [1] Ma a prímásnál voltam, kápolnáját szentelte. Az ebéd alatt beszélt sokat Rómáról; ott a csalhatatlan Szentszék körül csoportosul a tudomány és művészet, és magasztos köreibe vonja a legtehetségesebb férfiakat. Ott uralkodik a szellem s háttérbe lép minden, amit a világ fölületessége magával hoz. Róma, Róma, mi sokat vársz tőlem; meg fogok-e felelni azon várakozásnak, melyet a te neved, a te szellemed, a te nagyságod ébreszt?

Jan. 24. [1] 1/ Az alázat lélekerő, mert nem marad és nem függ a látszattól; behat a dolog lényegébe, és miután fölismerte a semmiségét, nem mozdíttatik helyéből a külbenyomások

[123] Itt imádd Istent!
[124] Ti. a szemináriumban

által; ha valaki szegényes-, oktalan-, hibásnak látszik, azért ő nem veti meg: tudja, hogy nyomor, de nem lát benne mást, mint következményét azon gyöngeségnek, melyet maga is bír. A lélek hangulata sem változtatja meg ítéletét, ő erős. Tehát az alázathoz az akarat és ítélet erőssége szükséges.

[2] 2/ A szilencium leginkább zárja el a lelket minden külsőtől, s azért hangzik benne saját érzetei és gondolatai szózata; akkor figyelheti meg magát leginkább és nemesbül.

[3] 3/ Én mindent föl akarok használni, hogy bennem s ott, hol tőlem függ, határozott hitélet és törekvés legyen a jóra. Ezt sohasem vesztem szem elől, és mindenütt a hit mérvvesszejét alkalmazom.

[4] 4/ A hit szerint élőnek oka van nemes büszkeséggel eltelni; sajnálhatja inkább, mint szégyellheti azt, aki különben tesz; sajnálom, ki az utcán harangszókor nem imádkozik, ki a hiúságnak hódol, ki világi elveket vall. Ez érzelem mellett biztosítva van a bátorság és erősség.

Jan. 30. [1] Ó, ha volna barátom, ki támaszom lenne. Ha társalgok, azt veszem észre néha, hogy hűlök vagy semmi sarkalást nem találok. Ha nem, akkor is magamra hagyatva nélkülözöm a nemes ösztönzést. Ma itt volt egy svájci pap. Az asztalnál mondá: tisztelem a germanikusokat! Ó, mint emelkedett szívem! Mily férfiak ezek a germanikusok! Istenem. Méltán okom lehet önérzetre, okom lankadatlan hevülésre. Domine, pauper sum et in laboribus a iuventute mea![125] Mit tegyek, hogy el ne veszítsem ezt a fönséges eszmét, hogy megfeleljek neki? Hol találok tápot e fényes eredetemnek, hol erőt minden hátrány leküzdésére? Ki tanít majd? Ki vezet és igazgat? Egyedül Isten és a hit szelleme, a buzgóság; ez őrzi meg a szent tüzet!

Febr. 1. [1] Az igazi szeretet nem kislelkű, nem sopánkodik lehangolva mások hibái fölött; ezt az érzetet öntötte az Úr szívembe, hogy elnéző legyek mások hibái iránt; és ha szent buzgalom tüzel is azok irtására, mégis egyesítsem vele a nagylelkű engedékenységet.

Febr. 13. [1] Ma levelet kaptam P. Rectortól. – Leírja a P. Wertenberg halálát, ez naplót vezetett, ahol mind föl van jegyezve az erényes actus. Istenem sírtam a rózsafüzért imádkozva, Istenem még én gyűjthetek sokat: még ma. (És feljegyzem magamnak külön a szándékból véghezvitt cselekedeteket:

[2] 13. Van egy kis Jézus Szíve képem, többször fohászkodom hozzá, ostoroztam m. és leküzdöttem egy érzetet.

[3] 14. megtagadás az evésb.)

Febr. 16. [1] Jézus szemei előtt hordá fájdalmait és mindazt, ami öröme, ami fájdalma volt. Ó, mily iszonyú érzet. Kedves Jézusom, de mint viselhetted azt? Sohasem nevettél? Mily undor volt előtted minden, amit a világ tisztel, becsül! És a bűn, és a kárhozat? Bár minél mélyebben behatolnék Jézus érzelmeibe; én nem tudok tőle elválni, mindig erre gondolok. Mily mély és titkos és csodás minden! Ha valamit hozhatnék Jézusnak, ha életemet föláldoznám neki, ha valami csekély vigaszt nyújthatnék neki!

Febr. 17. [1] A szenvedő Jézus szemlélete mélyen meghat, és elszomorkodnám vele soká, soká! Igen, qui addit scientiam, addit et dolorem[126]; ha lelkemre veszem csak részben azt, amit Jézus lelkén hord, akkor sírva fakadnék keservesen. A komoly hangulat vesz rajtam erőt; örülök, ha a társaságból szabadulok, hol Jézusról és ügyeiről szívem szerint nem beszélhetek. Emitte lucem tuam[127]. Mint nevethetnék valamin, mi Jézus szent szívébe tőrt döf, ami Jézus keserve, ami az ő súlyos gondja? S azért megütközöm azon, ha könnyelműen beszélnek dolgokról, melyek Jézust érdeklik, akár örömé[re], akár fájdalmára legyenek.

---

[125] Uram, fiatalságomtól kezdve szegény vagyok, és sokat bajlódom. – Zsolt 88,16.
[126] Aki gyarapítja a tudást, a gyötrelmet is fokozza. – Préd 1,18.
[127] Küldd el világosságodat.

Febr. 22. [1] Ismét forró vágy támad bennem az igazi alapos alázat után. Mily erő van ebben, mily megdönthetlen, nyugodt, mélyenható tekintettel néz a zűrzavarba, a világ tarka játékába, s ha minden dől, inog, ő áll, mert Isten által erős. Én mindig valami erős, lelkes, kritikus ember akarok lenni, aki Istent igazán szereti, és érte szenved, kinek lelke tűz, akarata érc, szava hajlítható, erős és gyengéd. A keresztény erény a férfiasság iskolája, az ismeret nemesítője, a tudomány hasznosítója, az érzelem rendezője, a világ taposója; szabadság, mely fölényt nyújt minden földi eszmény, minden emberi tekintet fölött. Elimádkoznám este órahosszat is az oltár előtt, mert akkor érzem, mennyit kell kérnem; és sajnálom a percet, mely eltűnik, látszólag fáradozásom, munkám nélkül; ó idő, örökkévalóság bölcsője, csodálatosabb mintha kis forrásból bugyogna a mérhetetlen óceán!

Febr. 27. [1] Szükséges Jézus képét magán az életben föltüntetni, hozzá hasonulni, az ő szellemét kinyomni. Jézus tana az életben nyilvánul, mint maga a személy Jézus Krisztus. Azért mindenben az életet kell szem előtt tartani, úgy a magamnak való élést, mint a másokkal való érintkezést. Ez a kereszténység – nem tan, hanem az élet, valamint nincs elvont tanunk, hanem megtestesülésünk, a tan érzékesítve.

Márc. 18. [1] Az Úr ma édes vigaszt öntött lelkembe, hogy bátorítson. A Királyvárosban gyóntattam, és jól hatott reám. Nem akarok szenvedéseimmel fontoskodni, nem emelem ki azokat, meg sem figyelem, csak az Úr akaratja történjék velem. Az az akarat szentté akar tenni, hőssé, naggyá, a világ megvetőjévé; csak az nagy, ki magában nagy, nem ki mások véleménye, állása, szerencséje által az.

Ápr. 1.[128] **[1]** De mennyire szeretem én az Urat! hogy jóllehet oly kicsiny vagyok a mindenségben és oly gyenge, hozzájárulhatok a szférák Urához, és hogy ő oly közel van, hogy bennem van, hogy átkarolom, szívemhez csatolom, szeretem, csókolom, kebelén pihenek oly édesen, oly kedvesen, hogy ő úgy szeret, hogy én őt szolgálhatom, hogy mi oly egyek vagyunk! Bár lennék nálad, kedvesem! Minek csalogatod szívemet, minek kínzod szerelmemet? nézz a lángra, mely érted lobog.

[2] Ápr. 1. Az ember ereje önmagában van az isteni kegyelemmel. A súlypont belül fekszik; ha kihajlik, elvész az. A súlypont a megfontolás, a jellem, a meditáció, az ima szellemében fekszik; ez mind a szív bensejében van. Ott keresd s őrizd; addig jól állsz, különben bukol. Valamint minden életre benső erő kell, úgy a lelkire is; támaszok csak akkor segítnek, ha ez ép. Erőtlen testnek támasz nem sokat segít.

Ápr. 17. [1] Névnapomra többen írtak; legkedvesebbek a rómaiak; a Kollégium tiszta szent szellemét lehelik, olyan, mint illatos esti fuvalom a tavasz virányaiból, éltet és nyugtat, homlokomat csókolja, figyelmeztet első szerelmemre.[129] Ó, mily szépen egyesül az ártatlanság az apostoli buzgalom[mal] s erővel; mily forrón lebben el a rózsás ajkakról az ima értem is; mennyi édes érzelmet s emlékezetet takar el e vörös ruha, véresebb szerelmetek tüze. Ó, kedveseim, szívembe rejtettelek, mert tiszták vagytok, tiszták, felhőtlenek, virítók. Ha kimegyek délelőtt és látom a pezsgő, rügyező, zöldellő természetet és azt a dagadó kis madártorkot, melyből csak úgy tolong az a csengő ének, és a nap játszi sugarait, melyekben az árny is kedves és meghívó, rátok gondolok, lelketek tavaszára, mely oly teljes, oly vidám, oly reménydús és gondnélküli. Szeretlek titeket, ti is engemet.

Ápr. 18. [1] Nagy levelet kaptam Rómából, Esterházy úr szorgalmazására. Olvastam, hogy Hilgers jezsuita lesz. Ó, te kedves ifjú, fáj nekem, hogy elmész tőlünk. De én is testvéred szeretnék lenni; csakhogy visszatart az a nagy nyomor, melyet itt látok, s melyre valami írt adni biztat az isteni gondviselés. De jó és buzgó akarok lenni, hogy halljam Isten szavát és menjek tán utánad.

---

[128] Az első sor törölve, olvashatatlan.
[129] Vö. Jel 2,5.

Ápr. 29. [1] Azt veszem észre, hogy nekem nagy erőre és erőteljes föllépésre van szükségem; mert látom, hogy az embereken ez fog, a többi semmit sem ér velök szemben. De erő nincs igazán szellemi és lelki meditáció nélkül. Ma voltam Süttőn, mit láttam? Szellem-, élettelen lapályt. Ó, hogy lapult el a magasröptű szellem, mint mállik szét, aminek erőnek kellene lenni. Életerő, kiható lendület hiányzik, minden elsimul és ellapul. Ami szent, az oly íztelen és oktalan dolog lesz, hogy az ember beleún. Dehát mi fog majd megragadni és lendületet adni, hogy a porból fölemelkedjetek; mely roham veri föl lelketeket; mely sas von föl nagy nemes ellenállhatlan iramodással? Ahol meditáció nincs, ott nincs telj és erő, ott párolog a folyadék ereje. Beszédetek, cselekedetetek málészájból, lomha kézből ered; ha nem ront, nem javít senkit.

Máj. 3. [1] Az Úr mennybemenetén tartottam tavaly nagymisét Szent Machutban (1882). Fényes és megható volt. Ezidén Piszkén voltam. Szükség, hogy az apostol nagy bizalom- és bátorsággal bírjon, s midőn mindent Istentől várt, semmitől se féljen, ne hagyja magát holmi nehézségek által háttérbe szorítni, hanem mozogjon, igyekezzék tevékenyen, szemesen; fölvállaljuk mi a harcot, bármit hozzon is miránk, csak ne hagyjuk a lelket bezsinóroztatni. Azért kell buzduló és lelkes, nem félénk s bizalmatlan hangulat. Ne félj az emberektől; tudod, hogy mindenik szívében vannak húrok, melyek közé bizton nyúlhatsz, hangozni fognak, az Isten feszíté ki azokat.

Máj. 6. [1] Úgy érzem lelkemben, mintha még lenyűgöztetve lennék; mintha elborítana szikla és törmelék; még nem bír áthatni, áttörni önmagán keresztül a lélek, nem bírja maga-magát; nem lép föl belülről az alakító erő; még többnyire a külső benyomások adnak neki alakot, nem ő nekik. Az élet belülről jövő, ható, hasonító erő; minél nagyobb, annál teljesebb, termékenyebb, annál nagyobbra terjeszkedik s mindent magával tölt el.

Máj. 9. [1] A Szentlélek Isten adományainak teljessége mint szeretet, mindent eltölt, mindenbe önt valami szépet, jót; egyrészt tehát az a kábító gazdagság, másrészt a tehetetlen, erőtlen nyomor ... és íme közbelép a Szeretet Lelke, és ad minden jót. Gyenge a mezei virág, és Isten mégis fölékesíti azt, s örül ékességén; gyenge a madárka, és Isten áldja s neveli nagyra; gyenge a lélek, és Istennek telik öröme földíszíteni azt. S e gondolatban a tehetetlenség által keltett részvét és szánalom összefoly az Isten végtelen gazdagsága csodálatával, aki gyengéd kézzel osztogatja javait. Azért az érzelem, ha a Szentlélekre gondolok, magasztos és gyengéd; sírok és lelkesülök is, ha áthatva imádkozom: Veni Sancte Spiritus!

Júl. 3.[130] **[1]** [Exerciciumok Kalocsán; első nap.] A bűn következményeiben, a büntetésben és közvetlen hatásaiban nyilvánítja iszonyát. A bűn ugyanis 1/ az angyalokat, a legmagasztosabb- és fönnköltebb fölfogású, nagylelkű, nemes akaratú szellemeket ördögökké változtatta; 2/ magában véve a lélek halála, tehát bűz, genny, piszok, rémület; 3/ a rendetlenség legnagyobb foka; következőleg pusztulás, rombolás, nélkülözés, megfosztatás; 4/ és mindez ellentétben áll a legtökéletesebb, a legfönségesebb, a végtelen Lényhez, mellyel osztozkodott a szépségben; azért most nyomorultan sínyli rettenetes sorsát. S mindezen iszony, mást nem mondhatni, van a lelken! Mily látvány Isten szemében! fölfoghatlan; az ember félig képzeli, és reszket és ájuldozik.

[2] Nehéz-e az alázat bárkivel szemben? Istenem! ha az ember csak keveset lát ebből, máris elveszne szégyenében! hát még ha másnak szemébe néz! S ki teheti azt önhitten, ha e meditáció áthatotta. Csak aki nem tartja hatalmában e gondolatot, az lehet kihívó, hiú, szerénytelen; hogy egyébről ne is szóljak.

---

[130] Exerciciumok Kalocsán; első nap.

Júl. 4. [1] Nagyon száraz és nehézkes vagyok. Van sok kísértetem, de azon örülök; én csak Istenemet tartom szemeim előtt, s minden egyéb jöhet, mehet, csak örömömre szolgál; bár lennék erősebb, és függetlenebb jellem.

[2] Szeretném az exerciciumot minél nagyobb buzgalommal végezni, mert epedve kívánom és várom az Isten kegyelmét, s mit ne tennék érte? Ó, a halál mire tanít? Nem akarok élni, csak egészen Istenért; minden perc az időben, minden tett a tevékenységben legyen övé; nemcsak, de törjön az ő nagyobb dicsőségére. Ha van e mellben lehellet és a szívben lüktetés, minek legyen az másra, csak a legmagasztosabbra?! Drágán adom oda életemet; nem húsz törökért, hanem az egész istentelen táborért, miután mindent Istennek szolgálatára akarok magamban szentelni, s e szentelés, e fölajánlás egy életemben millió életet ad, s minden egyesben az egész világot ajánlja föl, Istennek hódolatára hozni törekszik.

[3] De ha a Társaságban élnék, mily könnyű lenne ez, s a világban támasz, segély nélkül mily nehéz! Társaim közül ez évben (1883) Thill, Hilgers, Schwab, Wessel beléptek; ők szentek s nagylelkűek lesznek, de mi tart engem? Uram, Te látod, semmi, ami tőlem függ! Ne késsünk, kedvesem! Siessünk, minek oda későn érkezni, hol majd sok nagyot és szépet tehetünk? Addig, Uram, legyen akaratom a három szent fogadalom helyett, mely minden cselekedetemet drága gyöngyfüzérrel köti oltárodhoz. A halál közeleg! Légy üdvöz! Ó, de vannak még perceim, legyenek 1/ fönnkölt gondolkozás, 2/ nagylelkű áldozatkészség által gyümölcsözők, 3/ legyenek a hit világában és 4/ a keresztény, tiszta együgyű erények ékesítsék azokat.

Júl. 6. [1] Jézus szelleme az alázat. Mindhiába, ki e szellemet nem bírja, annak nincs fogalma az Üdvözítőről; e szellem pedig mély és mérhetetlen, a haladásnak nincsenek korlátai. A szent papok alázatosak szívük mélyéből; Isten elé csak az alázat kíséretében állhatunk; ha alázatosak vagyunk, nagylelkűek, rettenthetlenek, lelkesek, igazi reális célokra törekvők leszünk. Minden más foltozás és torzalak; azért ahol lehet, ezt indítsd föl magadban szüntelen; majd ha ez habitusommá válik affektáció nélkül, akkor más élet küszöbén állok majd.

[2] Júl. 6. Lelkes, szellemes élet nem lehet áldozatok nélkül; mert mindig a földön csúsztunk, mert soha ki nem keltünk magunkból, azért nem kellett áldozni, de azért nem is lettünk férfiak; az áldozó magára vállal sok nehezet, de úgy, hogy mindenben erős lelkű és ne oktalanul engedékeny vagy gyáva legyen. Nézd ügyeidet, melyeket másokkal szemben elintézesz, és értsd meg, mit tesz az.

Júl. 7. [1] Szent pap: mily szó! pedig, Uram, az akarok lenni, a szó teljes értelmében; azt a szellemet akarom magamon teljesen kifejezni, azt mindenben föltüntetni; Krisztusnak papja vagyok. Legationis munere fungor[131]; Krisztus ügyésze. Törekvésem az emberi megváltás; e szempontból ítélem a világot, elveit, eszméit, egészen ellenkezem szellemével, mert ezt kell megváltani; a rabság szellemét. A mulandóság, a szűk határok, a fölület tüneményei, a látszat, az érzék okossága, a test hajlamai rabláncra verik a szellemet; a pap szabad a lánctól, nincs kötve azokhoz. Sua libertate Christus nos liberavit[132]. Krisztus fölszabadítá a szellemet, azért az Isten fiai szabadok. De a világ rab, rabok közt élünk; amint rabnak meri magát mutatni a világ, éppúgy nyilvánítom én szabadságomat: a szóban, a tettben.

[2] Merítem e szellemet bőven az imából, a meditációból, szabad férfiak lelkéből.

[3] Júl. 7. A fundamentumról szóló meditációban nem jött Istentől arra való indítás, hogy ne írjak dolgozatokat; én tehát rendezve szándékomat, tovább folytatom azt, az Isten nagyobb dicsőségére.

---

[131] Követségben járok

[132] Krisztus saját szabadságával szabadít föl minket. – Vö. Gal 5,1; 2Kor 3,17.

[4] Júl. 7. Az apostolok tanítottak hit szerint élni, hitből való életet. Ebben foglaltatik 1/ a hit, 2/ a malaszteszközök használata. In abstracto ezekről is van hit.

Júl. 8. [1] Isten gyermeke – annyi kiváló jótétemények és a gondviselés különös szeretetteljes vezetése által kitüntetett – jezsuitáknál neveltetett – Rómában képeztetett – templomaiban fölszenteltetett – a szentek sírjain áldozatát bemutató – nagyvilágra szóló férfiak körében szívesen látott – sok kitűnő pappal összeköttetésben élő – fönnkelt, nemes, nagylelkű gondolkozás[ra] és érzésre törő – szűk korlátokat, alacsony nézeteket, törpe fogalmakat, sovány tekinteteket ignorálni törekvő – áldozatkész és fáradhatlan, önmagát megvető, Isten dicsőségét mindjobban előmozdító szolgája Krisztusnak.[133]

Júl. 10. [1] Ma van utolsó napja az exerciciumoknak. Én szeretni akarom Istenemet; e vágy bennem oly erős, oly heves, oly természetszerű, hogy nem kétkedhetem rajta: én szeretem Uramat. Jaj, de nagyon gyengén teszem azt, ha a tetteket szemlélem; több estére emlékszem, midőn Szent Pásztorban, a villa csendjében végeztük a meditációt ad amorem spiritualem[134]. Ó, Kedvesem, oly közel vagy, s mégis oly messze; oly erővel vonzasz, és ismét magadhoz nem engedsz. Istenem, Kedvesem, lelkem olvadoz; miért ne legyünk egyek, miért ne adjak neked annyit, amennyit akarok adni, hogy szomjamat csillapítsam. Tett, fiam, tett!

[2] 1/ Tégy és közel lész; maradj velem, jelenlétemben, necsak meddőn, érzéketlenül; e termékeny, e gazdagító szent igazság és vigasz öntudatában. Ez part. vizsgálatom júl. 11-től fogva. 2/ Azután nem szabad semmi földi dologra valamit adnom: gazdagság, tisztelet, dicsőség, hatalom vagy szépség, tehetség, erő, megelégedés, tudomány, ékesszólás; mert a kegyelem legalsóbb fokával sem hasonlíthatók össze. És a nagyság és a nemesség mértékét Istentől venni. 3/ Nem szeretni a vagyont, a méltóságot, a mulatságot, és nem használni, csak Isten akaratából. 4/ Minden magában közömbös foglalkozást vagy dolgot csak a végcél tekintetéből, töprenkedés, aggódás nélkül megtartásuk, elérésök iránt. 5/ Miután minden eszköz, azért mindent egykedvűen, mérsékelten, a rendes időn kívül arra ne gondoljon és a siker iránt közömbös legyen, és ezt nemcsak az érzéki és földi javak iránt, hanem a szellemiek iránt is: forró áhítat, világos ismeret, irgalmassági és felebaráti tettek. 6/ A törekvés rohamossága rendetlenség. 7/ Örömöt, szomorúságot, félelmet, ellenszenvet tarts távol magadtól, amennyire lehet. 8/ A gondolatok is ne időzzenek kelleténél tovább Istenen s az istenieken kívül.[135]

Aug. 10. [1] Néha lehangoltatom jelentéktelen esetek vagy megjegyzések által. Így ha a társalgásban valaki a főkolompos, s engem mintegy elnyom óriási roppantságával. Ma lelki vigaszomra írhatom, hogy az szóra sem érdemes. Mi az a szereplés, mely nem boldogít, mely egy hajszállal sem tesz jobbá? Mi az az uraskodó, fontoskodó, hencegő modor? Semmi. Vedd az embereket, amint vannak. Csak az erény az érték; mint gyermek olvastad, most értsd meg. Én is az erényt becsülöm az egyesekben, mást nem. Tudom, mi a káprázat, meg tudom különböztetni, éppúgy, mint a gazdag sörfőzőt aranyláncától vagy a parasztot bocskorától. Így kell tisztán és okosan látni és ítélni mindenben; különben összefut, összeszűrősödik minden. Én szeretem és tisztelem és becsülöm az egyes embereket, de azért utánanézek mit, hogyan tesznek, beszélnek.

[2] Aug. 10. A jó létben elvész a léleknek a szellemiekre irányzott határozott törekvése. Midőn jó neki, nemcsak hogy elveszti erejét, hanem nincs fogékonysága fölismerni a szellemieket, és buzdulni a fensőbb érdekekért. Ilyen lelkek lelketlenek, és a szoba kényelme s megrakott asztal meghívó látványa lecsendesíti a pezsgő buzgalmat s elveszi élét. Élj nehány hónapig ily körben, s már nem érzesz hevesebb, nemes indulatokat.

---

[133] Ezt az önjellemzést a kéziratban végig aláhúzta Prohászka.
[134] A szeretet elnyeréséért végzett szemlélődés Szent Ignác lelkigyakorlatai végén.
[135] Vége a kalocsai lelkigyakorlatoknak.

Szept. 2. [1] Tartottam a reformatiót[136] ezen pontokban: 1/ A tiszt. és szeretet ellen támadó kísértésekben még nagyon gyönge vagyok, nem fejlődött még ki a férfiú határozottsága, ereje, átható tekintete és jó critériuma. Sokszor megzavarodom mindebben. 2/ A beszédben törekedjem szabatosságra, a viseletben egyszerű, nyílt, de határozott, és okos. 3/ Az áhítat gyakorlatait szükség a szellemnek áthatnia, mely magasabb törekvésekre irányozza és egyesíti a különálló gyakorlatokat. 4/ a part. exam. erővel és kitartóan.

[2] Szept. 2. Akarom naggyá tenni lelkemet, szilárddá. Nem akarok fönnakadni a köznapi élet alacsony nézetein, ítéletén, nem akarom szem elől téveszteni a legmagasb érdeket, mellyel lelkem bír; minden hiány és fogyatkozás szinte elemel a polcról, melyre állunk, ha rendeltetésünk, lelkünk örök érdeke szerint határozzuk el magunkat a ténykedésre. Az apró-cseprő, egymást váltó foglalkozásokon végig a lélek elveszti fensége önérzetét, szétfolyik tehetsége folytonos, de érdemtelen törekvésében. Hanem ha a szellemben az erény, a hit, az evangélium tana s az abból származó bölcsesség, a bölcsesség által támogatott határozottság, jellemszilárdság uralkodik, akkor a lélek el nem veszti önmagát, akkor ő az úr a dolgok és események fölött, akkor ő szorítja azokat rendszerbe, alkalmazza tevékenységéhez, indul el rajtok fönsőbb elvek szerint. Akkor kezdi fölismerni önmagát, érezni fölényét, s örvendeni, hogy örökre szól, hogy elévülhetlen s megtörhetlen.

Szept. 11. [1] Hallgattam az első pap gyónását. Ó Uram, hogy lehetséges az, hogy kezeiben hordjon téged valaki, s oly keveset szeressen, hogy lehetséges, hogy zárt és elfödött a kincs, mely naponkint ereszkedik a lelkébe, s ő nem érez, ő nem hevül, ő vétkezik. Nagy titok az ember, vak is, béna is, alávaló, gyöngélkedő; pedig a lélek egy örökkévalóságra vár, halhatatlan, fönséges, képes egy szépség- és tökélyre, melyről fogalma sincs. Hanem meg kell törni, be kell vezetni, át kell hatni; különben idegen, néma, mely nem tud szólni, süket, mely nem érti a nyelvet.

Szept. 14. [1] A rektor úr panaszkodott a szemináriumban nyújtott elégtelen szellem miatt; jót akar, Isten adja neki az erőt, s nekem a belátást, hogy jól és ügyesen adjam tudtára azt, amit a kitűnő Kollégiumból ide átültetni lehetne.

Szept. 15. [1] Vasárnap van, a Boldogságos Szűz hét fájdalmának ünnepe. Az Úristen megsegített és megvigasztalt a szent meditációban. A Szent Szűz fájdalmai mind Jézus szeretete miatt vannak rá mérve; mert édesanyja az Üdvözítőnek, azért szenvedett. Boldog, aki szenved azért, mert Jézusé, akár anyja, akár testvére, társa, szolgája! A Szent Szűz szívében a gyengéd és lobogó szeretet tengere mélyed; és mit érzett, midőn éjjel kebelére zárta szent fiát, vele álmodhatott; és mit érzett, midőn szamárháton ülve a kisded Jézus szemléletében elveszett! És fölajánlta; s az Úr, hogy a szenvedés forrását fakassza lelkében, s hogy fölajánlását drága fűszerrel fűszerezze, lelkébe helyezte a világot, mellyel megismerte fia szenvedését, és szenvedni kezdett azonnalővele. Áldozat csak szenvedéssel jár, a szeretet áldozattal; s minél nagyobb a szeretet, annál inkább él bennünk a szerető; s minél inkább él ő, annál kevésbé élünk mi, s a szeretet által okozott e lassú gyilkolásunk fáj, vagyis szenvedünk. Végre a Boldogságos Szűz gyengéden szeret, mert neki fáj, mi szent Fiától elválasztja, mert benne csak ez az egy vágy élt, csak egy élet volt, az Úr Jézus Krisztus. Kedves Szent Szűz, bocsásd meg, ha édesanyai szeretetednek mélységét csak fürkészni is merem; ó, kedves jó Anyám, taníts meg szeretni, s akkor megértlek!

Szept. 18. [1] Forrón szeretni az Istent, vagyis tenni mindenben szent akaratát. Én germanikus vagyok; az első, amiben kimutassam ezen jogcímen lekötelezett szeretetemet, az Isten akaratának hű teljesítése legyen; keressem buzgóságom kifejtésére a tért. Íme, ezt nyújtja az Isten mindennap; ha ezen fényeskedem, biztosítom magamnak az ő kegyelmét minden nagyra s teszem azt, ami a legfontosabb, s mi nélkül minden egyéb működés üres.

---

[136] Életreformot

Szept. 20. [1] Ki érti azt, hogy van különös ismeret, különös érzelem, melyet csak az Isten önthet a lélekbe. Pedig úgy van; az ember magától azt meg nem szerezheti. Íme ez az Isten drága ajándéka! Látom, hogy Jézus oly gyengéd, oly figyelmes és türelmes irántunk, elviseli nyomorainkat és hálátlanságunkat. Nemcsak gyengéd, de bensőséggel teljes: so lieb und so innig[137]; s a szegény ember botorkál és kapkod, vak és süket is; nem látja szerelmét, nem hallja benső intelmét. Kedvesem, ma értettelek a gratiarum actioban, ma oly jó és gyengéd voltál, s én láttam fásultságomat; láttam, hogy a pusztaságba irányzom lépteimet, s elmegyek szereteted illatos, fűszeres, fényteljes, csöndes, zsongó, árnyékos berkei mellett. Ó, Kedvesem, zárj kebledre, tanítsd ezt a szívet, képezd ki; alakítsd egy gyönyörű szentségtartóvá, egy drága fűszer- és tömjénfüstölővé!

Szept. 21. [1] Isten akar valamit tőlem; bár tudnám, hogy mit. Akar papi életet és szentséget. Paratum cor meum![138] Akar-e kívülre való hatást? Ó, Uram, hogyan? Vagyok-e elég erős? – gondolom. Szívemben nincs az az ónsúly, sokban gyenge, elnéző, határozatlan... Domine, ecce cor meum, infunde illi charismata gratiae! Scio infinitam carentiam meam! Domine adiuva miseriam meam[139]!

Szept. 22. [1] Lehetetlen itt valamire menni; gyónnak nálam többen, de nem tudom, mennyiben lehetek segítségökre, mert a vezetés annak a kezében van, ki a szellemet uralja, nekem nincsenek eszközeim, amit mondok, hiányos, kevés, foltozás.

Okt. 7. [1] A prímás beszéde a kor rémületes nyomorának és bajainak öntudatára ébresztett. Rettenetes és vészthozó az ár, mely elnyomással fenyeget. Messze elestünk az elmúlt korok vallásosságától, mindenfelé a hitetlenség kísért; az olvasó nem köríti a fővezér kardját, nem imádkozik olvasót a törvénythozó testület; ó, de mennyire van csak a gondolatjától is. Messzire estünk az Isten-feledés és feledettség sötét, vigasztalan zűrzavarában; elvesztettük majdnem az ismeretet, a fogalmat arról, aminek lennie kell; pedig a fogalom, az reményeink horgonya és szikra az enyészetben. De messze vagytok a fogalomtól, idegenek tőle; hisz ha lelketekben támad, akkor elborzadtok hozzátartván a jelen állapotokat, a kötelességet az Isten irgalmának állapotaihoz. Sötét felhő ül ónnehézséggel lelketekre; azt búgja felétek: mi lesz belőlünk! hova rohanunk? Avagy nem is tudjuk, hogy a vigasztalan elhagyottság örvényébe ragadtatunk?

[2] Én a kor rettenetes állapotát fölfogni törekszem, s annak borzalmas veszélyeit, melyekben máris milliók el-elsüllyednek, lelkem előtt tartom. Íme a te munkád, a te föladatod! Szívedben fölébredt a borzalom; öntudatod elé idéztetett a rémületes helyzet. Segíts magadon, segíts társaidon, annyi millió lelken. Tudod, mennyire távoztatok Isten és a parancs útjától? Tanuld azt, nézd azt, ne felejtsd, hogyan kellene lenni, és szólj úgy, ne gyáván, de ültesd a meggyőződést homlokod- és ajkaidra. Imádkozzál és tűrj lelkedben. Ez a tűz a forró kívánság heve lelkemben; száll belőle az ima; de a tűz éget és emészt! Ó, csak emésszen; ily nagy célokért e pillanatban áldozom föl életemet. Mint a háborgó tengeren, a halál öntudatával állok a veszély elé; látom, amint süllyed millió lélek, s mennyi menthető. Egy örökkévalóságra szóló műhöz fogtam. Keresztülviszem az utolsó pontig, éltem végső leheletéig, az utolsó csepp föláldozásáig. E célból fölajánlom a rózsafüzért:

[3] Én meg vagyok győződve a helyzet iszonyú veszélyei és a társadalmi romlás bekövetkezéséről.

[4] Tudom, hogy idegen a hit és az erény a földön a világ és a papság előtt.

[5] A papság elveszté a fogalmakat az életről, amint annak lennie kellene, és tréfába nézi a rengeteg pusztulást s még nagyobb vészt, mely közeleg.

---

[137] olyan gyengéd és bensőséges

[138] Készen áll a szívem!

[139] Uram, itt az én szívem. Öntsd belém kegyelmeid kincseit. Nagyon ismerem végtelen gyengeségemet. Uram, segíts az én nyomorúságomon.

[6] A papság az ima szellemével s önfeláldozó és önmegtagadó, lélekmentő és a világot gyűlölő szellemmel teljék el. Szakítania kell a világgal s azon elemekkel, melyek elaltatják, vagy minden törekvését bénítják. A papság föladatáról azon fogalmam van, hogy az a világ megmentése. Ezen föladatot akarom megismertetni mindenkivel.

[7] A rossz körülmények miatt elvész ezen öntudat óriási nyomása, s azért beszéd[ben] és társalgásban résen állok, hogy ezen fontos elem bennem ne sérüljön.

[8] Fölajánlom a Bakács-kápolnában tisztelt Szűznek az imát, a szót, az írást, a szenvedést; övé ez. Kérem, hogy tökéletesítse; amennyiben akarja, hogy használjon. Minden héten külön egyszer ott fölmegyek elmondani a rózsafüzért, melyet mindennap e szándékokból fölajánlok:

[9] A pápa és püspökök, a papok krisztusi szelleme; a szeminárium, az irodalom, a tudomány, a nekem nem tetszők tökéletesítése és szentesítése; az én mélyen áthatott, a dolgok fontosságát átértő szellemem, ehhez illő buzgó alapos törekvés a lelkek mentésében minden téren; szent, világiatlan, nagylelkű és áldozó szellem.

Okt. 8. [1] A szeretetben ne szatócs ... áttör a lelkes lélek kisszerű nehézségeken, nem tapad, nem lapul; mindig erős és kitűnő. 2/ A társalgás deprimál, keltsem ott föl magamban a lelkes szellemet. 3/ végy részt a társalgásban, erővel és szelíden, 4/ minden erényes tett, v. alkalom iránt serényen. 5/ a part. ex.t megváltoztattam.

Okt. 28. [1] Szeretni kell, ha érteni akarunk. Miért? A szeretet kitágítja a lelket, szellemesebbé, élesebbé, behatóbbá teszi. Aki szeret, az ért, annak szemei megnyílnak, azt nem kerüli el a dolog jó oldala, érzékkel bír, észrevesz. Lelke hasonul a szeretett tárgyhoz, s a tárgy benne élni kezd, egyesül vele, nemcsak érti. Ó, ki tudja elmondani, mit tesz a szeretet által bírni; miképp történik, hogy a lélek annyira emeltetik, mintha új tehetséget nyerne, mintha egy új világ nyílna; nem tudja miképp, csak látja.

[2] *Zwischen Amboß ja und Hammer wird Gefäß zur Zier der Kammer*
ausgewirkt; doch muß es glühen, sonst ist eitel Künstlers Mühen
Käm' es kalt unter den Hammer, spränge das Gefäß, oh Jammer,
Und zu gänzlichem Verderben, würfe man hinaus die Scherben.
Drum sollst du vom Herrn nur Gluten [?], Kreuz, und Not, und Pest und Ruten
Dir erflehn und Pein, die der Welt so schrecklich scheinen.[140]

Nov. 4. [1] Part. exam: szeretetlen gondol. 2/ Még sokszor kislelkű és nyomott hangulatú vagyok; pedig csak a lelkes igazán erényes. Ne akadj föl mindenen; örülj, hogyha mások előtt háttérbe szorulsz.

[2] Szedjem örömmel az alkalmat az igazi erényre, önmagam megvetésére; ne becsüljem a mellékes dolgokat, csak az örökkévalóságnak élek! 4/ Végezzem buzgón az imákat, a sz. misét, a lelk. olvasást.

Dec. 31. [1] 1/ a szeretet még tökéletlen 2/ épp úgy az alázat, mint azt sok tény bizonyítja. 3/ Nagy vágyat érzek szigorú rendbe lépni, hol Istennek ajánlhatom föl erőimet. 4/ keresztény érzelmeket kell mindenben táplálnom, hogy mély gyökereket verhessenek lelkemben. 5/ Nem

---

[140] A verssel azt kívánja érzékeltetni, hogy a szeretetnek izzania kell, mint a tűzbe tett vasedénynek, melyet az üllőn kalapálnak. Ellenkező esetben a kalapács darabokra törne mindent és ki kellene dobni a szemétbe.

Igen, az üllő és kalapács között alakul ki az edény a kamra díszévé,
ámde izzania kell, különben hiábavaló a művész fáradozása.
Ha hidegen kerülne a kalapács alá, ó jaj, megrepesztené az edényt, –
s végső pusztulásként kidobnák a cserepeit.
Ezért az Úrtól magadnak csak tüzet, keresztet és ínséget és pestist és vesszőt kell kérned,
és kínokat, amik a világ szemében oly borzalmasak.

engedem magam befolyásoltatni a világias gondolkodás által, a beszédre sem ügyelek, melyben nem látom Isten bölcsességét. 6/ Állásomhoz képest mindent teszek, hogy az Isten dicsőségét előmozdíthassam; kell pedig ahhoz mindenekelőtt a keresztény igazságokat mélyen fölértő lélek és a keresztény erények gyakorlatában élő szív. Amennyit e két tekintetben érünk, annyit élünk, különben nem vagyunk önmagunké, hanem hasonlók az élettelen vászonhoz, melyre az ecset rakja a színeket, majd egyöntetűen, majd tarkán.

1884

Jan. 2. [1] Egy derék, nyíltszívű, egyszerű, alázatos passzionista látogatott meg e napokban. Tetszett nekem ez ember; benne a természet összefolyt mély vallásos érzettel, minden erőltetés nélkül keresztény volt s ember maradt. Sok szenvedés és tapasztalat s különösen az embert megtörő mély alázat türelmessé s nagylelkűvé tette; nem akadt fönn a kemény bánásmódon, mellyel mások iránta viseltettek. Egyszerűségében szeretett és tisztelt mindenkit, és szívélyes volt és gyermekded volt, dacára, hogy mindig ingatlan, hajthatlan férfi maradt. Adott jó példát és fölébresztette bennem a vágyat, hogy ne vesztegessem időmet, midőn mások oly magasra emelkednek.

Febr. 24. [1] Tegnap nagyon levert voltam; magam mentem ki a Szamárhegy felé, s a sok jóakarat bánattá változott, miután másképp kielégítést nem nyert. Ma az Úristen megvigasztalt az elmélkedésben. Én az elmélkedést az erő és üdeség forrásának tartom; ha távol állunk a forrástól, akkor a víz, mely belőle árad, könnyen elvész a fövenyben, beissza a száraz homok. De a forrásban mindig van víz, itt merítek. Úgy tetszett ma a meditációban, hogy az Úr Jézus az oltáron már nem érezheti a sok keserűséget és bánatot, melyet különben érezne, ha még földi életet élne; de e keserűséget érzi a morális Krisztus, érzi Krisztus misztikus teste, akik szívéhez közelebb állnak, azok bővebb mérvben. Ó, tehát míg az Úr bántalmai, míg a közöny, míg a vakság nehezemre esik a világban, addig egy-egy mirrhaszemet hullat az Úr az ő szent Szívéből! Ki ne akarna többet szenvedni, ha az annyi, mint Jézushoz közelebb állni. Veni Domine Jesu![141]

Febr. 28. [1] 1/ Erősen, mindenben az erény, a feddhetlen erkölcs szempontjából; kellemes bájt önt ez mindenre, s az ember sohase bánja meg.

[2] 2/ A tapasztalat erősséget önt belém másokkal való viseletemre nézve; de lelkem és szívem forrása az Oltáriszentség. Ott tanulok, ott okulok, éppen azért, mert nincs más tanítóm.

Márc. 4. [1] Szép az a Wolkonsky-villa sötéten benőtt vízvezetékeivel és kellemesen mosolygó rózsavirányaival; szép az a mennyei regg a Pincio Mózese mellett a sinistra ilex gumós ágai alatt; szép az az út az albanói örökszép lejtőkön a Campagna fölött a ködben úszó Róma körvonalaival a háttérben; ó, de szebb a szív, melybe mint drága élő kehelybe a legszebb regg, a legtündöklőbb fény, a legpompásabb színjáték díszességét összefoglaló kegyelem balzsamcseppje ereszkedik, és az Oltáriszentség szíve visszatükröződik.

Márc. 21. [1] Sokszor egészen határozatlan a buzdulás érzete, átfogja a világot, ég, lángol; s midőn gyöngeségét veszi szemügyre, akkor aléltan, tehetetlenül visszarogy a tehetetlenség érzetének tág karszékébe. Nem úgy – a papi buzgalomnak ki vannak szabva határai, meg van adva tere, megvannak egyes művei, Isten, lelkek s azok minden állása, rangja, és a lelki és hitélet előmozdításának számtalan eszközei.

Ápr. 15. [1] Előbb is lehetett volna ugyan írni, de nem történt, mert csak most determináltattam, midőn a Tokodról hazatérve, hol a nagyhéten plébánoskodtam, e jegyzeteken végigfutottam. S mit érzek? Nem úgy, mint akkor, midőn azokat írtam! De értsem meg jól! Semmi változás sem történt az elvben, hanem az élet, a közlekedés a törekvő és elszánt léleknek erejét veszi, mint az időjárás változatos behatásai a szikla és az acél keménységét! De Uram, én mindig egy vagyok! Odaadnám szívemet az Üdvözítő kezébe, hogy formálja bármily fájdalmak és keserűségek árán, csakhogy legyen belőle egy nagy érzelmekkel átjárt, és az igazság átváltoztató, megkapó, legyőző erejével fölruházott szív és lélek. Forrjon a szívben az élet, mely nem a külvilág hullámázásából egy sarokba vetett

[141] Jöjj, Úr Jézus!

habarék, hanem tiszta, üde, éltető forrás vize; a szívből, a lélek mélységes bensejéből fakad az élet teljessége; s minél mélyebben van forrása, annál bőségesebben árad, s annál erősebb, behatóbb, átjáróbb, élesztőbb, hasonító s nem hasonló – csakis ahhoz hasonul, ami természetének megfelel; s akkor vigan egyesül s egyesülésében erősbül, mint két gyorsan elsíkló kristálypatak testvéri ölelése.

[2] De ha az élet bensőséget mond, lépj a benső világba s ápold azt: suum solem, sua sidera norunt![142] A meditáció és az ima, e sötétkék égbolt napja-holdja, körülöttük ezer pislogó csillag: a szép ismeretek s gondolatok szikrái, lenn pedig milliónyi virágcsa nyitja kelyhét a szende sugarak játékára; az Istent s embert szerető szív virágcsái az érzelmek, melyeket ama magas égbolt melege sarjaszt. Íme a teremtő eszményi világnak, mely az Istenben, végtelenségében rejtőzik, kis hű képe; szinte némi előképe, causa exemplarisa a teremtésnek.

Máj. 25. [1] 1/ A hit elveit életemben, nézeteimben, ítéleteimben kifejezni, s e tekintetben egészen szabadnak lenni más befolyástól.

[2] 2/ Ezen elvek szilárdsága együtt járjon az alázattal, melynél fogva magamat nem becsülöm; ismerve középszerűségemet, igényeket nem táplálok.

[3] 3/ Az elvszilárdság és alázat megadja a szív szabadságát, ad lendületet, nem akad fönn másokon, ad tetterőt, és a tudományos és erényes törekvésekbe irányt.

[4] 4/ Ezekkel nem ellenkezik, hogy szabad ítélettel bírjak másokról, legalább hogy mások cselekvései, beszédei, modora ne legyen reám nézve, ami a hitből való életet és világnézetet illeti, bénító visszahatással.

[5] 5/ Tehát a szabadság nálam összeesik a nagylelkűséggel, melyben megvalósul a szó: sicut aquilae iuventus renovabitur, assument pennas aquilae, volabunt et non deficient[143].

[6] 6/ Mindjobban belátom az Isten és gondolatai ismeretének szükségét; ha hozzá közeledem nézeteimben, megerősödöm.

[7] 7/ Különben legyek nyugodt, törekvő, állhatatos és super omnia Istennel egyesült s emberekkel szemben szabad.

Júl. 5-én **[1]** kezdtem a lelkigyakorlatot Kalocsán.

Júl. 6. [1] A pokolból merítem az életerőt, az önállóságot, a törhetlen bátorságot és buzgalmat. Mi is kell nekünk más, mint ez; mély alázat, usque ad inferos! Nonne veritas est, quia inde sumus?[144] és fáradhatlan, törhetlen buzgalom a szent életre. Ezt teszem ki; nem azt, hogy az Isten dicsőségére, mert ez csak kisugárzása a benső hőnek. A pokol nem törpít, hanem óriásivá növel; a pokol nem bátortalanít, hanem erősít, és határozottságot ad. Ugyan honnan szedjük ezt az élet tompító, lanyhasztó, langyos élvei, a világ lágy, kellem[et] és elnézést követelő nézetei, gyönge s azért nyomorult ítéletei közt? Agitur de vita aeterna[145]. Íme egy lángnyelv végigcikázik a sötétségen, a pokolból a földön; megvilágítja a kétes ügyet, az ítéletet és nézetet, a hajlamot; ó, de más irányba terelődik az ész és a kedély! Halálos merevség, égi sötétség, azután a pokol őrjöngő zúgása és kivillanó tüze környezik az ész diktátumát és az akarat velleitásait, midőn szó van az örök érdekekről. Pedig hol nincs róluk szó pályámon és gondjaim és eszményeim után való törekvéseim közt? Hideg legyen a kéz minden baráti kézszorítás közt, rideg az arc minden csábító mosolyra, rettenthetlen az ész ítélete a rosszra, a slendriánra, mély hallgatás a felelet minden könnyelmű, gyöngyöt és makkot összekeverő beszédre. Pap és papság ... ezekről vonom le ezen gondolataimat.

---

[142] saját napját, saját csillagát nem ismerik!

[143] Két szentírási hely egybekapcsolva: „Mint a sasé megújul ifjúságod”. Zsolt 103,5. – „Szárnyra keltek, mint a sasok, repülnek, de nem fáradnak ki.” Iz 40,31.

[144] Egészen a poklokig! Nemde igazság, mivel innen vagyunk?

[145] Az örök életről van szó.

Júl. 7. [1] (De regno Christi.) Az Isten országa lesz bennem, s legyen is, mert különben minek élek. Christus rex aeternitatis[146]; én vagyok a harcosa. Az Isten országában folyik a harc, vagyis a szív- és lélekben. Minél többet teszek e harcban, annál közelebb állok Krisztushoz; ha végleg győztem, akkor bennem él Krisztus. Krisztus és én egyek vagyunk; akkor elérem az élet teljét. Tehát add oda ami a tied, s vedd ami Krisztusé. A folytonos önmegtagadás, az élet szünetlen fokozása, a testi ember hátrálása, a lelkinek előlépése; az eszme uralma, a szeretet kidomborodása ... s határ nincs e haladásban. De gyötre élet! mint a legszentebbért küzdő lovagé; ha nem – mocsár.

[2] Júl. 7. A fődolog Istennek szentelni magát minél tökéletesebben. Ezt tanulom e meditációból. Célja Istennek lánglelkű szolgákat toborzani. Akit áthatott, azt kérdi: mit tegyek, hogy Istennek tökéletesen szolgáljak. Jézusra való gondolkozás szent buzdulást önt a szívbe: ó, Jézus; és ki mondhatna többet, és ki gyújthatna jobban; hanem érezni kell azt mélyen és bensőséggel. Jézus sokat tett értünk, s nekem meg kell hálálnom; ő érdemel lángoló szeretetet. Vegyem csak emberileg mindazt, amit Jézus tett, és ki ő; s hogy föl fogok buzdulni! Ha pedig Jézust szeretem, akkor vagyok azon dispozícióban, melyet e meditáció kíván. Szent Ignác mellőzi a szeretetet, csak a nemes szív- és nagylelkűségre utal.

[3] Júl. 7. A Szentírásban és mindenben, ami Istenre vonatkozik, mély értelem van és igazi bölcsesség. De nem vagyunk mindig disponálva nemcsak megértésére, de annak belátására sem, hogy mély. Mély ismeret, ó, ha el nem távoznál tőlem! Példa: in decreto inarnationis[147]. A Szent Szűz semmit sem foly be a világ dolgaiba ... a Szentírás csak mellékesen említi a történteket az ó- és újszövetségben; mert mindez hiúság ... el akarod-e veszteni talán? tégy mindent Istenért, azt is, ami nem az üdv ekonómiája.

Júl. 8. [1] A názáreti házban minden szeretetet és kedvességet lehel; ott a Szent Szűz a ház rendezésével elfoglalva; nézem őt soká és áthatóan; mily kedves, mily bájos. Most belép az Úr Jézus; ah mily ifjú ez, szemeiben a legszebb lélek ragyog, homlokán az isteni fönség, minden mozdulatát a kellem uralja; s ha találkoznak tekinteteik, a Szent Szűz imádja őt, s az Úr Jézus tudja, és megáldja édesanyját. Van-e szebb ennél minden eszményi kép és lehetőség közt? Ismerjem csak, de szemlélhetően, s szeretni fogom!

Júl. 9. [1] Jézus táborából való vagyok. Az alázat, a megvetés, a szegénység háromszínű lobogója... A legnagyobb revolúció és a leggyőztesebb mozgalom e trikolor alatt indult meg. Dux generalis Christus Dominus.[148] S mindig ebből kell kiindulni minden újjáteremtő áramlatnak. A harc mezején állunk, velünk szemben a tábor: a pénz, a tisztelet, a gőg. Inimicus capitalis humanae nostrae naturae.[149] Nincs-e így? Csak azt add Jézusom nekem, hogy e két tábor rettenetes, elkerülhetlen, kiolthatlan, mindenütt egymásra bukkanó ellentétét fölfogjam; hogy az idők szükségét mélyen átérezzem, hogy a lélek e váltóútjait átértsem. Hic Christus, hic Belial. Csak Krisztus erejében győzünk. – Amennyi erőt veszünk, annyival harcolunk és győzünk. Krisztus ereje a szegénység, a megvetés, az alázat; anélkül nincs értelem. Próbáld meg és tapasztalod. A többi fuserozás!

[2] Júl. 9. Az élet, melyet eddig éltem, nem felel meg fogalmaimnak és vágyaimnak. Pálmakerteket képzelek buja virágbokréták közt; kopár, tengődő, sivár hegyszakadékokon vezet át utam; magas, nyilt márványcsarnokok[ban] és termekben képzelem magamat, s földalatti nyirkos lebujokban találom magam; az óriási bükk helyett, mely a Vaduzzi vár lábát beárnyékolja, csak törpe cserjére akadok, melynek csúcsa letörve, kórós ágai gyarlón és gyötrén terpeszkednek. Ez a benyomás, melyet nyerek, ha e lapokat olvasom. Mindig több az,

---

[146] Krisztus az örökkévalóság királya.
[147] a megtestesülés elhatározása
[148] Az általános vezér az Úr Krisztus. – Szt. Ignác elmélkedése a két zászlóról.
[149] Emberi természetünk legfőbb ellensége.

amit a lélek óhajt; sokszor fölismerhetlen a valóság és a fentszárnyaló eszmény közt a hasonlóság viszonya!

[3] Csak a lélek bensejében fejlődhetik az erő, mely a cserjéből pálmalombokat hajt; csak ha fokozódik a benső tűz és termékenység, akkor lehet életteljes, üde virágzást várni a lélek talaján. Adná az Isten, hogy úgy legyen. Addig is festem magam tovább. Bár visszajönne vagy el nem tűnnék a kor, mely a tavasz fogékonyságát és minden hajtás gyengédségét bírja s legalkalmasabb, hogy beléje oltsuk a nemesebb élet ágát.

[4] De tribus binariis[150]: Semmit sem találok, amit Istennek adni vonakodnék; úgy van alkotva szívem, hogy legalább a fölajánlásban, az áldozatkészség ívének körözésénél gyűlöli a kislelkűséget és borzad a tunya és lemondó lelkület elől. Mire éreztem magam mégis indíttatva? Hogy vessem meg a világot, s mindent, mi benne van, a tudomány-, a művészet-, az emberi erénnyel. Mily kevés mindez, mily silány, mily lézengő ... vanitas vanitatum![151] Írunk művet, alapítunk iskolákat, kórházakat; hát azután? Csak egy van, ami előtt meghajlom: ez az Isten és az Istenért dolgozó emberi lélek. Nem hajlom meg a lélek eredményei előtt, mind törpe ... legalább nagyrészt s kevés a kivétel ... meghajlom azért, mert Istenért vannak s lettek. Tehát megvetni mindent, csak Istent s Istenért nem és semmit. Ez is emel, fölmagasztal – nem bénít, mert dolgozom Istenért. Iskola, az alumnusokkal való társalgás valamely lelki eredmény kivívása reményében, tanulás, irkálás, kisegítés, másokkal érintkezés – íme egy kis, törpe világ, s az ember majdnem képtelen fölfogni, hogy innen adatik átlépés az örökkévalóságba. Megvetem mindezt; ez az önérzet ó, hogy emel az égig! Hisz megértem egy más világ számára, ha az itteninek törpeségét mindenben áttekintem. S így teszek, mindent megvetek, semmi sem méltó hozzám, csak Isten és Istenért! E két szó, e két fogalom, s az utóbbinak polipkarjai tartanak, kötnek a világhoz, s amint azok állítanak a világba, úgy állok.

Júl. 10. [1] Nem üvegházi növény, nem erőtlen, satnya cserje, nem összezsugorodott, csak félni tudó, ütött-kopott koldus az Isten fiainak előképe... Nincs ezekben szabadság; a szabadság óriásokat nevel, sablonokat gyűlöl; eszménye az Úr Jézus, iskolája az emberek és a nyílt természet; ez iskolában jár-kel a mester és tanít, s tana csak itt bír életerővel; ha innen kiveszed, elméletté senyved, elfonnyad. Ez iskolába állva hallgass a mesterre; meglátod, mily más színben tűnik föl ő és minden szava; s magadat is az életben állva képezd rajta, s erőteljes és nagylelkű férfiú lesz belőled. Faxit Deus![152]

[2] Így kell meditálni! A pontok ne theorizáljanak; kár volna a fáradságért. Az evangélium kontempláció.

Júl. 11. [1] Semmivel sem hagyok föl a körülmények mostohasága miatt. Lelkem előtt feltűnnek papságom első hónapjai, az az élet, mely egészen a hit mennyei fénytől körülsugárzott oszlopain emelkedik. Nemde germanikus vagyok? Mit tehetek róla, hogy lelkembe a fönségesnek, az erőteljesnek csíráit rejtették, hogy a romlatlan élet és a kegyelem termékenységét biztosították! Hit, hit! Ember, ki az örökkévalóságnak él, ki az egész világot kiemelheti, ki úgy néz le környezetére és az eseményekre, mint Szent Péter kupolája és obeliszkje a Porta Cavallegeri mellett fekvő trattoriának iddogáló és verkli mellett mulató népére, mint Szent Márk és a dogék sötét palotája egy arra elmenő komédiás társaságra.

Júl. 12. [1] Mi lesz tehát a kitűzött irány, melyben haladni akarok? Jézus Krisztus, aki alázatos és fölülemelkedett minden emberi, vagyis világias gondolkozás- és érzelemmód

---

[150] A három kettősség, a három választás Szent Ignác lelkigyakorlatában: 1. halálos avagy bocsánatos bűn (sose követni el halálos bűnt, legfeljebb bocsánatost, ha muszáj); 2. bocsánatos bűn avagy Istennek tetsző dolgok (a bűn helyett mindig erényes cselekedeteket tenni); 3. Istennek tetsző dolgok avagy Jézus kínszenvedéséhez hasonló tettek (a szenvedéssel mindig Jézushoz lenni hasonló).

[151] hiúságok hiúsága

[152] Bár megtenné Isten!

fölött, mindig nagy, a bajban úgy, mint a köznapi életben. Alázat és férfias, a világot megvető érzület, ez nem enged gyerekessé, az dölyfössé lennem. Nézd, amit júl. 9-én de tribus binariis[153] éreztem. Az a hiány, melyet sokszor férfias és fölülálló érzületben érzesz, tény; de csak úgy távolítod el, ha magadba szállsz, ott eszméidet és törekvéseidet világosan kifejted, s ezeknek élve erős leszesz mindennek megítélésére, ignorálására, vagy megvetésére. Tudom, hogy e sorok nyerseknek látszanak, ha érzelmeimtől eltekintenék, s mások elébe adnám. Sed in se non sic – ecce coram Deo![154]

Szept. 16. [1] A pillangó fürgén repdes levélről levélre, midőn a kora reggeli nap fölkel és megindul az ég széles boltján. Kiterjeszti pompás szárnyait, s megvilágíttatni engedi az üde sugaraktól: így tesz a keresztény lélek, lelkének pompás szárnyait kiterjeszti az örök világosság napja felé, s engedi magára esni ez üdítő fényt. A pillangó is, valamint minden teremtmény hirdeti az Úr dicsőségét, ha önmagán kimutatja keze remekelését: éppúgy a keresztény lélek leginkább dicsőíti az Istent, ha minden tehetségeivel feléje fordul, s a tőle nyert világosságban föltűnni engedi a beléje oltott szépségeket. Ó, csak ez kell! Van a lélekben sok letéve, ami csak akkor fejlődik ki, csak akkor lép elő, ha az Isten világossága és heve folyik le rája.

Szept. 26. [1] Tehát kitárom lelkem minden érzékét. Az az egész lélek olyan, mint a zárt rózsabimbó, lassan-lassan feslik, lassan nyílik; ó, de ha majd kinyílt, csókolgatja azt azután az a rezgő fénynyaláb, mely a magas égből ömlik reá, s kifesti bájait. Nem szeretem a formákat; minek az életet formákba és sablonokba szorítani; nemde nem így teszesz a fával, mely az ágakat és leveleket arányosan fejleszti magából, nem így teszesz a testtel, mely minden tagnak kiszabja arányait. S ezt érzem én magamban; szabadon ereszteni a szót, a lélek belső, plasztikus erejét, s levetni az egész emberből amennyire lehet a szokást, mely nézeteket és elveket is alakít, de nem mindig helyeseket, s melyek ennek az élő egyednek megfelelnek. Lázas izgatottságban tartatom most azért, mert meztelenül mosakodom, mi van azon? Hogy mentek a szentek a vérpadra? Csak szokás! Le kell törni a szokást nagy, fönnkelt egyszerű és észszerű gondolkozás által. Gondolod, hogy vétkezel? S tudod-e okát adni? Igen, vétkezel, ha Isten képét magadon, szűz magadon egészen ki nem nyomod! Ha ettől a gyengeségtől is megszabadulsz, jobb leszesz.

[2] Szept. 26. Ha az Oltáriszentség elé lépünk, s szívünkbe betérve jól és mélyen elgondoljuk, ki előtt állunk: akkor föllebben az a takaró, mely korlátoltságunkat elfödi, akkor érezzük egyoldalúságunkat, érezzük, mily törpe, önhitt, összetöpörödött fajzat vagyunk. Mint a messze faluból Rómában megfordult egyszerű pap, aki fejvesztetten hallgatja a Gregoriana disputációit, betekint a kongregáció forgalmába, hallja a fülét eltompító sok nyelvet, sejti a nemzetközi összeköttetések hálózatát, és csak ámul és bámul: Jézus előtt a világ ügyei, milliók kérelmei, milliók lánglelkei, milliók csodálatosan szép szívei, melyek majd az ártatlanság, majd a vértanúi szeretet, majd az alázat s önföláldozás és az erény számtalan árnyalatának színpompájában és zománcában égnek!

[3] Szept. 26. Ha tükörbe nézek, oszladoz a titkos önszeretet és büszkeség szűk, öntelt páraburkolata, mint mikor a nap ragyogva a lomha ködtávolba néz. Kiemelem, kevésre bár, önmagamból a súlypontot.

Okt. 4. [1] A proletár sokaság egyre nő számban és nyomorban az ethikus materializmus befolyása alatt. Az ipar és kereskedelmi szabadság és a magánérdek korlátlan uralma természetszerűen szaporítja és nyomorítja. Egy végtelenbe menő szétforgácsolásnak és szétporlásnak nézünk elébe, mely miután meglazítá az összetartozás inait, miután egy szellem és jog nélküli arisztokráciát ültetett pénzeszsákok halmazán egy kiszivattyúzott sokaság

[153] a három kettősségről (lásd a 70. oldal jegyzetét)
[154] De önmagában nem így – íme Isten előtt!

nyakára, a társadalom összeomlását eredményezi. Az ethikus materializmus az egoizmus; természetes következése, hogy uraságot és szolgaságot teremt. Az uraság együtt jár az azt teremtő elvek védelmével és telhetőleg jogos színezésével, brutálisabb kedélyekben erőszak[kal] és könyörületlenséggel; a szolgaságot pedig követi tehetséges lelkekben az ily helyzet jogtalan és tarthatlan voltának ismerete, mely egyesül intéző és vezető szereplésben a tömeg sóhajai- és jajával, esetleg bosszújával. Hanem az uraság elégedett; gondolja, hogy kedvező körülményeit az emberiség fensőbb érdekeiből, melyek művelésére magát hívatva látja, kimagyarázhatja; különben ki ápolja a művészetet, a tudományt? A kereszténység is hozzászól e viszonyokhoz, hanem inkább általános elvekben, melyek részletezése és alkalmazása eszméitől áthatott és fölvilágosított férfiakra vár. Szent Ferenc nagy szociálista volt; könyörögj értünk!

Okt. 31. [1] Ha a lélek útra kél a testből, úgy festi az szenvedő arcát, oly bágyadt fényt önt a szemekbe, mint a búcsúzó nap, ki hűlő sugarait szórja ki a tájra.

[2] Amily lágy és enyhe a fuvalom, mely a természet és a tavasz ébredésekor végiglejt a gyengéden zöld vetésen s elsusog az ifjú lombok közt: olyan az isteni kegyelem és a megnyugvás, lágy és enyhe és gyengéd a szívben fölkeltett érzelme.

[3] Mint mikor az őszi sugár az élet szikráját föléleszti a halványuló növényben, úgy látszik, hogy fejlésnek indul és még virágot hajthat, de csakhamar megakasztja a nedvek folyását az őszi hideg est: éppúgy az elhanyagolt vagy kedvezőtlen körülmények közt felnőtt lélek a kegyelem vagy tapasztalat sugaránál néha kitágul s helyre akarná hozni mulasztását, de észreveszi, hogy csakhamar megdermed, mintha ifjúság, hajlékonyság, gyengéd szív nélkül nagyra nőni s kifejlődni nem lehetne.

[4] Ó, bárcsak lennék én egy derültebb ég, egy sötétebb kék mennyország alatt, ahol virágzóbb a környék és enyhébb a szellő fuvalma, ahol nőhetnék mint a pálma s messzire kimagaslanám az esti alkony aranyhátterén. Dehát e körben és ez életben az észak cserjéje vagyok, törpe és fejletlen; ki tehet róla? Lelkemben a legszebb virány, a legragyogóbb szín, a legderültebb fény, egy csendes és mély vágy, egy célját elérni nem tudó megnyugvás űzik játékukat. Mind azt mondja: nem ez az, amire lelked hívatva van; ne szunnyadj, ne töpörödjél! Ó, bár lelkem életté és erővé válnék!

[5] Szép, örökké szép vágy ez, a legszebb borostyánkoszorú a halhatatlanságra törő ifjú lélek hajtásaiból; elzarándokolom vele, s leteszem holnap Szent Ignác sírjára, ahol három év előtt az első szentmisét mondtam. Nem vagyok otthon, szeretnék hazamenni, ahol úgy éreznek és szeretnek, mint én, ahonnan e meleget, melyet féltékenyen szívemben rejtek, hoztam s járok vele hideg és közönyös emberek között. Néha szúr, néha éget a szív eme kincse; értlek lelkem lelke, ó, csak sebesíts, s ha beheged az emlékezés édes sebe, szakítsd fel újra.

Nov. 4. [1] Minden emberi lélek olyan előttem, mint az Úristen szeretett gyermeke. Ha eltévedt is, ha bűnbe süllyedt is, ha undok piszok takarná is, átcsillog mindenen a test takarójába rejtett kincs: a halhatatlan lélek. Én szeretek minden embert, különösen a bűnös, de nem rosszakaratú embert. Ha letörülhetem fekélyeit, ha nemes érzelmeket önthetek lelkébe, sokkal inkább lettem atyja és anyja, mintha testét tőlem vette volna.

[2] De erre mély belátás s gyengéd anyai érzék kell, mely oly tapintattal és természetes ösztönnel tapintja és megfogja, érinti a beteg, a fájó lelket, mintha sajátmaga lenne. Magán tanulta ezt.

Nov. 12. [1] A szenvedő s magába vonult lélek érzelme oly mély, mint a drágakövek fénye; a lélek egész bensőségét sugározza ki, ha átizzítja őt a fájdalom heve. Az én lelkemben is meggyűl millió emberek keserve, s miután átjárt, fohászokban tör ki; minden ily fohász a szeretet sötétvörös rubinjának mély fénye.

Nov. 22. [1] Miért oly szép a szemérmes szűz, kinek szemeiből a szív tisztasága ragyog, s talpától álláig redős ruha borítja? Nemde szépnek mondják a testet? Takard le tehát, szebb

lesz ragyogása. Mint a fény, ha letakarod s csak szűk nyíláson bocsátod ki, ragyogóbb és meglepőbb: éppúgy a szellem szépsége az arcról ragyog feléd annál élénkebben, minél szorgosabban takargatod a testet. Az arcról ragyog a lélek, az élet, az erény, a testről nem. Olyan a test, mint a liliom gyökere és szára, elragadó szépsége virágában van kifejlődve, gyökerét a föld, szárát lecsüngő levél borítja. A növényen is csak akkor fakad virág, ha a levelek dísze takarja csupaszságát. A testet is csak akkor díszíti a liliom virága, ha szűzies, ha be van takarva.

Nov. 29. [1] A lélek szárnyai az érzelem, a lelkesülés, a szeretet; tehát rendén van, hogy szárnyaljon és repüljön. De sok emberi lélek hasonlít a tyúk- vagy lúdhoz, melyeknek szinte vannak szárnyaik, de majdnem csak a nevük. Más lelkek meg sólymok, sasok; mások kedvesen csicsergő énekes madárkák; száll, repül mindenik tehetsége szerint, s bár úgy volna, hogy a természet késztetné minél többször a lelkesült áhítat, az áldozatkész szeretet szárnyaira kelni!

Nov. 30. [1] Szívem buzog, hevül, forr, mint a lázongó erő, mely cselekedni akar. Az advent első napján íme jó föltételeim:

[2] 1/ Szívem az Úr kertje, gyönyörűségének zárt ligete; csak vele gondolkozom, és vele érzek; csak előtte járok és jelenlétében beszélek. Mint a kristálypatak mindent partra vet, ami tükrét zavarná vagy homályosítaná, épp úgy az én lelkem csak Jézusomat tükrözi vissza, s mindent mi zavarná, kilöki.

[3] 2/ Mindennap önmegtagadást végzek valamiben.

[4] 3/ Cselekedeteimet egészen a szenvedő lelkekért ajánlom föl.

Dec. 24. [1] 1/ Amit már sokszor írtam, ismétlem: Bár ne hagynám magam oly könnyen lehangolni, vagy másképp befolyásoltatni, különösen az apostoli buzgalomra nézve; ebben nincs tekintély előttem, csak az, aki ég, s nem aki füstölög, – beszéljen bár, amint akar, s legyen, aki akar.

[2] 2/ Tanulni, tanítani, írni mindig tekintettel a célra s ne összevissza!

[3] 3/ Az alázat társadalmi erény, mert ellene van az önteltségnek, ellene a lélek határolt nyegleségeinek, melynél fogva mindenben magát tolja föl központul, ítél, szeret, beszél, akar, de előbb az »én«-nek hektikus, podagrás, inaszakadt, émelygős bálványa előtt hajlik meg. Mily gyönge és vaksi az ember! A nyitrai éhenkórász is csak azt gondolja, hogy ő tulajdonképp respektábilis jelenség.

Dec. 27. [1] Az ember befolyásoltatik környezete által; sokszor hamisítja ítéletét is oly dolgokban, melyekről előbb biztosan s tétova nélkül ítélt. Gondold meg, hány környezetet cseréltél, kedveset is, kellemetlent is; most távol vannak, kik előbb életeddel összenőttek, kik a szálakat nyújtották életed szövetéhez. Te pedig itt állsz, talán ismét, hogy a játékot újra kezdd. Mily baj volna az, ha ily változó, jöttment elemek vésnék s idomítanák tervük vagy ügyetlenségük szerint életed épületéhez a köveket. Ha máshol lennél, ugyanők úgy tűnnének el, mint a füst a láthatáron.

[2] Sokszor miattok ítéletünket hamisítjuk; gondoljuk: jó lesz, mert ők teszik. Ez a gyöngeség szellemi fattyúja. Ó, be kár volna, ha mindez bénítólag hatna és nyomorítólag. Azért kell a lélekbe természetes életerő, mely az isteni kegyelem üdítő sugaraiból és az életkörülmények és események és az alanyi érzelem s gondolatvilág alaktalan s értéketlen földéből szövi testét s növeli termetét. Ó, menjek gyorsvonaton föl az égbe; ki fog föltartóztatni? Hivatalos gravitással lépkedő hivatalnokok, szurtos, tompalelkű bakterek, a peronon feszítő idegennézők?

Dec. 28. [1] A világ nekem suvix; és beszédei, ítéletei, törekvései a kefe, mellyel azt alsó végtagjaim borjúbőrös hüvelyeire kenem. Nem akadok fönn minden gondolaton és ítéleten másokról, nem tartok mindent jónak, amit tesznek, azért mert reverenda borítja csontjaikat, hátha kicsapták volna őket, amint bizonyos, hogy úgy sokkal kellett volna tenni. Tehát

fölöttük állni, szeretni és szolgálni Istent; a többi mind semmi. Ezen tekintetben, mint világos, nem vagyok a tekintély-imádásnak barátja. Temperanter sed independenter![155]

Dec. 29. [1] Csak tudnék mit tenni a szeminárium érdekében. Mi függ tőlem? Az ima, a jó példa, a leereszkedő nyájas viselet, jó szó és buzdítás az egyesekkel való érintkezésben, tanítás az iskolában és gyónásban. Van-e más? Van-e valami vállalat? Ajánljak-e másoknak egyes rendszabályokat? Mindez elégtelen. Programom, ha spirituális lennék: meditáció, szilencium, direkció!

Dec. 31. [1] Este a bazilika oszlopcsarnokában sétáltam. Fönt az égen ezüstfelhők közt úszott a hold, s kísérteties fénye finoman szőtt lepelt borított a kétes körrajzokban mélázó vidékre. A hatalmas sugároszlopok mély árnyéka nemcsak testi szemeimre, de lelkemre is esett. Sokszor föltekintettem az oszlopfők közt letetsző akanthus levelek által határolt darab égre; úgy látszott, mintha az erőteljes, impozáns oszlopsor az egekbe nyúlna. Azután megszólalt a harang és nyugalmat imádkozott le a földre, s miután elhallgatott, a csend még mélyebbnek látszott.

[2] Az én lelkemben is sok hang, sok vágy, sok bánat szólalt föl, mintha életre ébredne a lélek mélyében nyugvó, eddig ismeretlen életerő. Úgy éreztem magam, mint a fa, midőn a tavasz éltető csókjára megrezzen benne minden sejt, és az élet folyama kezdi benne útját. Ki állhat ellent a benső, alakító, teremtő erőknek? Mindent szétfeszítenek, mindent megrepesztenek; az emberi kebel is befolyásuk alatt tágul és feszül, kitárná ha lehetne szárnyait, s menne, menne a végtelenbe. A benső, teremtő erő a lélekben a hit, az igazság, a szeretet, ha testet és életet öltött. Karjai mintegy mindenhatók, titáni erővel emelnek, egyesítenek embereket, viszonyokat, teremtenek új állapotokat, képesek nélkülözni barátot, társaságot, civilizációt, minden szükségest, elővarázsolnak templomokat, csarnokokat, múzeumokat; s ha kifáradnak, lehanyatlanak a kövekre, fölismerik bennök azokat, melyekből Isten templomát, a természetet alkotta. Domine doce me![156]

[155] Mérsékelten, de függetlenül!
[156] Uram, taníts engem!

1885

Jan. 1. [1] Valamint a napközben kifáradt, lármá[val] és sürgéssel eltöltött, a nap hevétől átizzott föld a csendes éjben az égre leheli forró leheletét s az ég részvéttel könnyűt sír és üdítő harmattal hűsíti ábrázatját: épp úgy a világban halálra uszított, megtépett, elnyűtt lélek az éj csendjében az égbe küldi szíve fohászát, és a kegyelem éltető harmatában megtisztul és megújul.

Jan. 7. [1] Mit írjak, Kedvesem, mint hogy szeretlek téged! Mit tegyek? Lelkemet öntöm ki előtted; mint a polip ezer szemölccsel kapaszkodom beléd. Ó ki fog elválasztani tőled? Jézusom, miért kell oly messze, oly hidegben vándorolnom, magamra húzom tehetetlenségem rongyait, hogy ki ne repüljön a szív melege! Ó, hidd el nekem, nehéz és undorító életem, terhemre vagyok, mennék hozzád közel, minél közelebb. Kitárom lelkemet, hogy belefolyjon a mennyei éltet adó erő; szeretném, ha megtestesülne bennem mindaz, amit sejtek és homályosan hiszek. Szeretném, hogy egyediségemmé válnék; jaj mily erővel s mily önállósággal léphetnék föl akkor! Sokat, sokat szeretnék; lelkem, szívem békét nem hagy nekem; miképp csillapítsam vágyaikat? Könnyemmel oltom.

Febr. 2. [1] Az Úr lelkemet világával tölti el, s kérdem: mit akarsz? Tudomány, ragyogó eszme, lángérzelmek kifejezései, tervek, nagy tettek kívüled vannak! Belőled kell kiindulni a nagynak. Igazán a szív, a lélek, a szeretet megtestesülése legyen; akkor van kincse, van értéke, önmagában, maga magának. S ezt éreztem: Viszontszeretetet akar az Úr; az Oltáriszentség és a kereszt ugyanazt követeli. Ha ez a szellemed lesz, bölcs és tapintatos és leleményes leszesz.

[2] Ez a formája minden gyakorlatnak, melyet mellesleg említek:

[3] 1º alázat a társasági életben, mindenképpen 2º buzgóság a tanításban és lelkipásztorkodásban 3º ima, s az Úr mindjobban fölvilágosítson.

Febr. 4. [1] Uram, nyilvánítsd ki előttem, mi az én végem, és elég lesz nekem. Istenem, kinek lelke képes átérezni ez igazságot? Annyi az, mint egész létünk; annyi az, mint maga ez a lélek amint él, törekszik, eped, bánkódik. Lénye mélyébe van az Istentől az örök élet és boldogság tüzes üszke rejtve, mely pihenést és elhamvadást nem ismer. – Ma jöttem egy szegény olasz halálos ágyától. Már nem gyónhatott. Fölkeltettem előtte a haldokló és hívő emberhez illő érzelmeket. Ó bárcsak értett volna. Sajnáltam szegényt. Mennyire igaz szó! De kire nem alkalmazható? Mindenki szegény akkor, csak az nem, ki meg nem halhat.

[2] Febr. 4. Igen szép a sopánkodás; sok jóakaratra mutat, sed quid hoc proficis?[157] Ki kell magunkból lépnünk, kivetkőznünk, tennünk; s akkor helyesen lesz. Így érzek a Majer-estély után; tudom, hogy nem sokat adok a világ mulatságaiból merített lelkesülésre, hanem mért nem használhatná föl ezt is az igaz erény céljaira?

Febr. 19. [1] Folyton és erélyesen kell dolgoznunk, s én is úgy akarok. A kitartó munka szívósságot kölcsönöz az akaratnak, hogy ne legyen olyan, mint egy gumidarab, melyet húzni-vonni lehet, amerre tetszik. Az Úristen pedig alkalmat fog adni, hogy az ő dicsőségéért folytatott lankadatlan igyekvést hasznosítsuk. Hacsak a szorgalom tudományt és ismeretet fölhalmozott és az akaratot kidomborította, a többit Istenre bízhatod; jacta sollicitudinem tuam in Dominum, et ipse faciet![158]

Febr. 22. [1] Este a szacellumból jövén elővontam az én iskolatársaim fotografiáját, melyet a nyolcadik osztályban készítettünk. Szerettem volna fejemet lehajtani és sírni. Íme Ottokár,

---

[157] de mi hasznod ebből?

[158] Vesd gondjaidat Istenbe, és ő gondoskodik!

ez voltál te tíz év előtt; és mért hagyott az Úristen annyi ballépést, annyi csalódást rád? Miért nem vezetett tiszta, derült, nagylelkű szívek útján, miért úgy fejlehajtva, mintha egy kőszénbánya alacsony folyosóiban haladnék? S ez a gondolat már sokszor jött reám. Szeretném kitágítani lelkemet, szeretném karjaival átfogni az eget és a földet. Miért tűnődöl? Miért lézengsz? Miért kúszol? Ó, ha sasszárnyakon keringhetnék a magasban! Nem tudom, mit jelentsen e mélyen érzett, de célját és teendőit nem ismerő vágy. Légy szent és erényes! Akkor lelkedben az Isten ereje lakik, s összefoly benne a végtelen e selejtes, nyomorult földi léttel!

Febr. 26. [1] Lelkemet elborítja bánat, ha oly disputációkat kell végighallgatnom, mint ma este... Hogy értik, mi a buzgó pap kötelme s mi nem. Természetes, mindenik a maga lelkét szólaltatja meg a szavakban. Pedig ez, egyik-másikban a buzgóságot illetőleg oly szegény és árva, sicut radix in terra sitienti.[159] S én nem beszélhetek, fulladozik szavam, a szenvedély hulláma elnyeli azt. De máshol kimondom, amit érzek, – s ami még hálásabb, – máshol megteszem, amit érzek; hadd őket buzgóságukkal, evvel a szurtog, füstög faggy gyertyalánggal, és szeress. Azután a szacellumba mentem, s lelkem kiderült, mint a nap a megtisztult, üde égen. A sötét felhő messze szállong, itt-ott átnyilal még valami hevesebb érzelem, de azután csend van és andalító béke. Kioltom a lámpát, mely a szacellumban égett, s a mély sötétségen át az oltár felől pislog az öröklámpa fénye; mily bizalmas, mily békés, mily szelídítő e szende piros sugár. Kilépek a szacellumból, bezárom az ajtót s egy forró csókot nyomok rá, pecsétül; benn hagyom szívemet és szeretetemet, őrül hagyom ott a csókot; ezt a pecsétet nem töri meg hatalom.

Febr. 27. [1] Be jó, ha a lelken az új élet árama vonul végig; akkor kikelésre készti a sok eltemetett magot, mely benne nyugszik. Oly derült a lélek, mint a nap a felhőtlen nyári égen; akkor ömledez belőle minden tehetségébe, minden ízébe ébredés s élet; akkor tarkázza, akkor színesíti képzeteit, érzelemvirágait; akkor sző gondolatainak étheri szárnyakat, s a legszebb harmóniában nyugszik egymásba folyva a harc s a nyugalom, a dárda az eke mellé szúrva. Ma szép napom volt, mert nagylelkűen éreztem Jézus iránt a meditációban, társaim iránt a nap folyamán. Hogy is lehetnék kislelkű? Kinéztem a késő hajnalba; határozatlanul egymásba nyúlva emelkedtek el az átellenes hegyek a tiszta szűzi égről, a szobi hegyet a hajnal pírja vette körül, s mint széles ezüstszalag kanyarult a Duna a félhomályban merengő völgyben.

Márc. 5. [1] Reggel rendszerint ingerült vagyok, könnyen visszatetszést szül bennem mások viselete, s a visszatetszés ítéletben gumósodik össze. A szentáldozás után azonban a szív megint tágul, s magától eltűnik a visszatetszés s az ítélet. Ilyenkor belátom, hogy a visszatetszés az alanyi korlátoltság gyermeke; visszatetszik valami, mert én nem úgy teszek, mások másképp tesznek; mert a szubjektív érzület önmaga mértékét akarja másokra szorítani; nézetei olyanok, mint a csiga bogái, terpeszkednek, mások felé tapogatnak, s mihelyt kellemetlenül éretnek, elérzékenyülve nyálkás »én«-ük házába vonulnak vissza. De a nézet, a gondolat, az elv, az ítélet követelése ne legyen érzékenykedő, hanem szellemi, alapos. Minden ember, kivel találkozunk, élünk, új meg új látkört nyit szubjektív felfogásunknak; bele kell nézni abba az új tájképbe; ekképp életünk virányok, lombos erdők, bozontos üstökű sziklafalak, mosolygó rétek, hullámzó tavak, siető folyamok közt bírja útját, s nem siet tova füstös s félelmesen zúgó alagutakban.

Márc. 15. [1] 1/ Eddig nem éreztem részvétet a szenvedő Jézussal, ma igen. Némi keserűség, félreismerés, visszautasítás emlékezete, mi akkor lett részem, midőn jót akartam, s attól, akinek akartam, utat nyitott érzelmeimnek az Úr Jézus szenvedő Szívéhez. Saját tapasztalatunk és életünk marad mindig minden szív megismerésének kulcsa. Meditációmban átéreztem azt, hogy az embernek dolgoznia és szenvednie kell; fáradalom[ból] és

[159] Mint a gyökér a kiszikkadt földben.

szenvedésből építi ki az isteni gondviselés terveit, melyekhez semmi közünk; épp annyit teszesz, ha dolgozol, mint ha szenvedsz, a dolog nyújtja az anyagot, a szenvedés a ragaszt, az összeforrasztást!

[2] 2/ Beláttam, hogy minden szenvedésemet az Úr Jézus Szívéhez emeljem, hogy közelében nagylelkűvé, lemondóvá csüggedetlenné váljak.

[3] A reformatiót összekapcsolom ez elmélkedéssel:

[4] 1º tartsam össze lelkem erőit, ne szórakozzam nagyon, a Szenv. J. lebeg szemeim előtt, akivel együtt szenvedek, dolgozom. 2º fölkeltem s élesztem magamban a dolog és szenv. vágyát, és törekszem ennek a kettőnek tápot s alakot adni! 3º reggel 5kor kelek, medit. part. exament tartok arról, s megcsókolom többször a keresztet, s kérem J. s vele egyetérezzek. 4º e törekvéseknek öntudatában minden elterelő befolyástól őrizem lelkemet, s kidomborítom rajta ezen eszméket.

Márc. 21. [1] Lehangolva éreztem magam, mert láttam másban valamit, amim nincs, s amit nagyra tartok. De azután elhaladtam egy koldus előtt, aki a szegletben fejét a falhoz támasztá; ez is ember, ifjúsága, reményei voltak, szíve van, óhajokkal teljes, és mit kell tennie: jó koldusnak kell lennie! Az ily lehangoltság tehát erőtlen, beteges hangulat!

[2] Krisztus Urunk a világ gondját viselte! mit jelent ez? ő egyedül, mint a született közbenjáró, mint főpap, mint király – mint szerető, gondos atya...

Márc. 30. [1] Ma ismét sírva vágyódtam oda, hová szívem vonz. Azután azt gondoltam, hogy ha most meghalnék, csendesen magamba zárnám ezt a kedves édes fájdalmat lelkemben: Secretum meum mihi[160], s hogy e forró sajgó fájdalom lelkemet könnyebben oldozná ki a test kötelékeiből, fakasztaná benne az áhítat és lángoló szeretet sebeit, s édesen keserű volna az érzelem, mely lelkemen e sebekből átvonulna; hevesebben szeretnék, lángolóbban hevülnék, s lelkem mintegy égre, Jézus Szent szívére csapó láng emelkednék ki innen a jobb hazába.[161]

Ápr. 8. [1] Táthon tartottam a nagyheti és húsvéti ájtatosságokat. Új erőt érzek lelkembe öntve; a melankolikus honvágy a szemináriumba meglágyította ugyan lelkemet, mikor a táthi úton rázott a kocsi; de »Isten is így akarja« gondoltam és elűztem ez érzelgést, e beteges hangulatot.

[2] Táthon a nagypénteki prédikáció után az Isten Igéjének és hirdetésének örök, fontos, életbevágó, világot mozgató ereje és hatalma emelte öntudatomat. Aki Krisztust hirdeti a kereszten, annak ki kell bontakozni a pólyákból. Ez az öntudat bennem ép, erőteljes, s úgy érzem magam, mintha kicseréltek volna. Evvel az öntudattal jöttem haza a szemináriumba, s még két nap múlva sem simultak el e benyomás határozott élei. Nem vagyok »tekintetes«; nem a tekintet szabja elémbe az utat, nem lavírozok. Lelkem, nézeteim, elveim, minden a hitből van, s megvetek mindent, ami e magaslatokig föl nem ér. Csakhogy ebben a Sem.ban sokszor eltompult, és elsimult, és ellapult lelkem erőszakosabb érzelme vagy benyomása. Mert kívül nem talált nem találok neki tápot, pusztaság, érzéketlen, sivár, holt, éktelen űr és messzeség. Hanem azért evezünk, sűrűn szórt csapásokkal a hínáron és bozóton keresztül.[162]

[3] Ápr. 8. A húsvéti öröm magas árján úszom. Lehet-e nemesebb és boldogítóbb öröme a szívnek, mint mikor az emberi szívből fölszabadul a szenvedés által letartott életöröm, megzendül az ajkról a dicsőítő himnusz: föltámadt Krisztus, és a lélek ünneplése és a bensőséges öröm derűje és a boldogító, győzelmes hit mosolyogni s örvendezni látja maga körül a sötétzöld vetések hosszú sorait, a rügyeikben dagadó, vörösbarnás fákat, a zsongó

---

[160] Ez az én titkom

[161] Ez a márc. 30-i feljegyzés az eredeti naplóból kivágva.

[162] A „Csakhogy ebben...” kezdetű mondattól kivágva a naplóból.

habokat, a felsőbb légáramokban méltóságosan úszó fehér fellegeket. Csupa ébredés, csupa megújulás, vagy legalább törekvés a föltámadásra.

Ápr. 15. [1] Fáj a szívem, 8 derék fiú búcsúzott ma tőlem, fölszenteltettek és mentek. Cs. is elment, én forrón szeretem ez ifjút, mily tiszta, egyszerű, igénytelen, őszinte, derült lélek, – ha okos is lesz, akkor nagy örömömre válik.

Ápr. 18. [1] Nagy szárazság van; szaporodik a bolha, a hernyó, az egér, a ciniphes és bruchus; ha pedig az embernek szíve vágya teljesednék, ha oly kedvesen és éltetően mosolyogna reá a szerencse és jólét napja, mint azokra az állatkákra az áprilisi nap, akkor a szív bujaságában is bőven megteremne a könnyelműség, a megszólás, a csapodárság, a tisztátalan, a szív virága gyökerén rágódó féreg és állat.

Ápr. 19. [1] Ma Óbudán voltam Barach primiciáján. Cselka mogorva, nyers, de buzgó, erélyes és jószívű úr. Utazásom, ha magam vagyok, fölér egy reformatio menstruával[163]. Igazi morális tűnődés, magamra hagyatva egészen idegen emberek közt és azon tudatban, hogy rokonérzésre nem találok, mert tévúton járnak, megrohanja lelkemet a természetes rokonszenv: segíts rajtuk. Elvész a gyengéd és érzékeny vonzódás ezen vagy azon kedves klerikus iránt. Az élet valóság; nem borongás, nem tűnődés, nem mámor, csak tény és tett számít benne.

Ápr. 25. [1] Néha semmi tudományos olvasmány nem ízlik, nem találok benne zamatot és nedvet. Utóvégre minden termékenységnek talaja az élet, melybe gyökerezzék a tudomány is és fölhajtson egész az égbe. Különösen a theológiában érzem ezt, ha valami a végletekig elfinomított, az eltűnésig szétködlő kérdést tárgyalnak, vagy a jus canonicum valamely szaván rágódnak. Az egyház, az Isten országa egy nagy, terebélyes lombbokrétás fa; gyökerében örök élet, minden íze és ága az életbe nyúlik, s egészen él. Ez a nagy emberiség, mely a társadalom rétegeit tölti be hemzsegve, él belőle és körülötte; ebben az emberiségben pedig minden konkrét![164]

Ápr. 30. [1] Valamint az Isten, hogy szépségét megmutassa, csillagokkal hintette be az eget és virágokkal a földet, a szárnyas dalosoknak elképzelhetlen, bűbájos melódiákat kölcsönzött, hangot adott a zsongó ligetnek, és lágy zengést a fuvalomnak, egy csendes majd elhaló, majd emelkedő harmóniát a déli nap hevében hullámzó virányoknak, zengést a jégnek is, mintha húrok pattognának le a citeráról, üvöltő zúgást és harsogó bömbölést a szélvésznek, recsegő csattanást a villámnak, és még millió színt és hangot rejtett el a leleményes ember elől, melyeket az kicsal a természetből s elbájoltatik a nem sejtett gyönyör által: épp úgy az ember is, ha lelkesülve szíve mélyéből emelkedik az Istenhez, egybegyűjti a színeket, egybehangoztatja a hangokat, és a kellem és gyönyörérzet puha szárnyain fölér az égbe. Ó azért van kápolnánkban az a színpompás rózsa az oltárképnek szolgáló üvegfestmény fölött, hol a színek játékában eltéved a tekintet, s míg eltéved, azt gondolja: ennyi színben, mint ez a rózsa, borul lelkemre az Isten kegyelme; azért van az ajtó fölött az orgona, számos sípja egy-egy szelep, melyen kioson a holt fém hangja és oly érthetően szól szívünkhöz, oly szendén és fölségesen, oly enyhén és harsogón, oly kedvtelten és borongón, oly játszin és komolyan. Ezer szín és ezer hang támad mindenegyre lelkemben s fölragyog és fölzendül e pompában és harmóniában a szív temploma: Veni Domine Jesu, és ismét: Ecce habitatio Dei cum hominibus[165].

Máj. 1. [1] Örülök rajta, ha valamit szenvedhetek; lelkem átszellemül, szívem ruganyossá válik; minden szenvedésemet gyöngy gyanánt rejtek el lelkemben. A szenvedés az alázat és

---

[163] Havi lelki nap életreformmal.

[164] Itt már megpendíti azt a gondolatot, amelyet székfoglalójában kidolgoz. – Vö. Szabó Prohászka ébresztése, I. 88 kk. Ez a naplójegyzet Schütznél ápr. 15. alatt található.

[165] Jöjj, Uram Jézus; Íme Isten lakása az emberekkel. – Ebben az ápr. 30-i jegyzetben már megjelenik Prohászka természetmisztikája.

bölcsesség iskolája, hatalmas faltörő az önzés kínai fala ellen. Szűz Anyámtól fogadom a szenvedést, s hálásan csókolva kezét kérem, adjon többet. Kis bajom, hogy a kertben énekelnek trágár dalokat a papok. Lelkemben ha erre gondolok, úgy mozog és mozdul keresztül-kasul a sok érzelem, mintha kígyófészekre ütnék bottal; s mégis lelkem nyugodt lesz csakhamar, nem közönyből, de a szenvedés édes megadása csillagos szárnyain felülemelkedik mindenen: papi kocsmaszagon, meggondolatlan sértő szón, satöbbin.

Máj. 3. [1] Reggel a nyergesújfalusi plébánia kertjében sétáltam. Gyönyörű tavaszi díszben duzzadott minden; akkor azt gondoltam: a föld legszebb éke és leggyengédebb teremtése a virág; a szív kis világában megfelel neki a szent szeretet; s valamint a virág míg levele és szirma fonnyadozik, a gyümölcsöt rejti s fejleszti ölében: épp úgy a szent szeretet is ékességében a tetterőt rejtegeti, mely alkalomadtán előlép hatásosan.

Máj. 10. [1] Korinthusi sugároszlopok tartják könnyen s mégis méltóságosan a halhatatlanság templomának csarnokát, a mindig kelő, soha hanyatló nap derűje és fénye sugározza körül; bevonul lelkesülten és emelkedetten lelkem – így érzem magam.

[2] Reformatio: 1/ Az önszeretetet gyűlöld, csúnya reves gyökér az; a kellemetlenségekben látom, mily nagy része van bennem; a szenvedés kibont belőle, örülj tehát ha szenvedsz; pedig most sokat szenvedek; ez az epikurosz szellemi hasalás, ez az élet lágyság, mely itt dívik, sokszor elkeserít. Patientia vobis necessaria est.[166] 2/ ne hangold le magad, az Úr példája kedves symphonia. 3/ part, exam. ítélg. másokról. 4/ nyílt fej és szív, reflexió, akkor majd megy.

Máj. 22. [1] Csak ne engedj! Nem én! Itt az ítélet éle, nem hagyják elcsorbulni, köszörülődik az egyházi szellemen! Érzékeny is a papi élet minden előnye és hátránya iránt! Itt őrt állok! Vigyázz! Isten élesítse tekintetemet, hogy jól különböztessek.

Máj. 24. [1] Ma ismét egy értelmes intést vettem arra nézve, miképp kell a fiatal kedélyekkel bánnom. Sok nehézségekkel küszködnek ezen kifejletlen fiatal lelkek, melyek talán rájuk mélyebb benyomást tesznek, mert egészen lefoglalják őket. A fiatal szív a körülmények lenyomatát viseli magán. Mit akarok én rájok nyomni: nem mást, mint őket szerető, nemes és lelkes ember képét.

Máj. 27. [1] Keresem a bölcsek kövét. Szeretném leköszörülni lelkem szögleteit, kelletlen éleit, s egyszersmind mások lelkébe nyúlni hatásosan. Nagy mesterkedés szállja meg s járja körül néha lelkemet; kívánnám kitudni a módját, hol kell a lélekbe markolni. Mindig önmagamban találom az akadályt, karom inaszakadt vagy inkább eltörpült mint egy fenyű, melynek koronáját levágták; fejetlenül terjeng vastag, bamba karokkal szerteszét. Ha aztán a lourdes-i Szűz szobra elé térdelek, mint ma este, midőn a nyitott ajtón az élettelen hold fénye jött be imádkozni és az éj illatos lehelete a tömjént pótolta, akkor megint érzem lelkesen: Fiam, tégy! lelkem megembereli magát, mellem és vállaim is erősödnek a harcra. Szűz Mária, minden porcikám Istené! Nem kívánok e világon semmit, s nem törődöm semmivel, csak azt kívánom és azzal törődöm, hogy amit Isten adott, azt tisztán és egy végben neki szenteljem!

Máj. 31. [1] Lelkem olyan, mint a virágzó hársfa, kellemet és illatot áraszt minden ágán és virágából, s nem törődik a szomszéddal. Visszamentem gyalog Táthról, s a hídról a patak mentében fölujjongott lelkem; úgy vigadott. Különben csak mosolygok a világ ostobaságán; nyugalmas, csendes mosoly arcomon visszatükrözi az isteni gondviselésből származó öntudatot.

Jún. 1. [1] Alkonyodik. Békét imádkozik a vár és Szentgyörgymező harangja a földre. Ma temették Párizsban Victor Hugót; ki tudja mi történt? De az alkony és a harangszó békét és

[166] Türelemre van szükségtek.

édes nyugalmat sugall; hiszen ismét egy nap múlt el, s ha sok vétek követtetett el, az is elmúlt; csak arra figyeljünk, hogy végre készen legyünk.

Jún. 22. [1] Minden nehézség utaimon csak gyerekjáték, mert a lélek, mely Istenben elmerül, vígan lejt ez ideiglenes akadályok körül, körülszövi azokat a mulandóság délibábja, s miután elmúltak, csodálkozunk, hogy valaha lehettek. Istenem! Szívem olyan, mint az az üvegrózsa fönn a szacellum homlokzatán; változatos sok színt játszik benne az érzelem; csak oda föltekintek és elveszek benne. Jó az, szeretem az Istent. Örülök, hogy az öröklámpára a szám: 1875 van vésve, ifjú szívem forró vágyai és lángoló érzelmei száma. De most is úgy érzek! Nem is gondolhatom, hogy másképp érezhetek, s miért is? Nemde az örök, szent idealizmus, vagyis a tökély s az Isten-szeretet mezőin járok, játszom, enyelgek – mert szeretek.

Júl. 1. [1] Ma kezdtem meg az exerciciumot, mégpedig lelkesen és bátran, nem félelemmel, hanem örömmel; hiszen az Isten nagy kegyelmeket ad bennök énnekem. Különösen a második meditációban éreztem, hogy erőre, lankadatlan kitartásra, szemes okosságra van szükségem, hogy mindent a világon lelkem üdvére használjak föl. Az imelyes-ámolyos hangulat, a beteges lemondás, a csüggedés nem lécei a tökéletességre vezető lajtorjának. Sed fortiter et firmiter![167] az órarendben, a társalgásban, a nézetcserében etc.

[2] Júl. 1. A harmadik meditáció. A lélek indifferenciája az, ami a szirt hajthatlansága. A legfönségesebb önérzet, oly magas, mint az ég. Mindennel szemben indifferens leszek, quantum libertati nostri liberi arbitrii licet.[168] Ez aztán hatalom a lélekben: törekedni és fáradni, lángolni és lelkesülni, de egyszersmind indifferensnek lenni! Ez az erény kiveszti belőlünk az érzékiséget, a világ zsidó, számító szellemét, nem tűri a bizakodást és elhittséget; hanem mindent csak Istenben lát és boldogan előreront.

Júl. 3. [1] Annyit imádkozol, amennyit eszeddel és akaratoddal működöl. Eltérdelhetsz órahosszat, ha csak merengsz, nem tudni, lesz-e hasznodra; de ha értelmed és akaratod magára ölti azon érzelmeket, melyek a tabernákulumban vagy a meditált tárgyban rejlenek, akkor lesz hasznod.

[2] A keresztény alázat, mely a kegyelemről szóló tanban kiváló tápot nyer, egyesítve pontos, lelkiismeretes imával, lesz biztosítékom a jövőre nézve.

[3] Az exerciciumot igazi érdeklődéssel és érdekből kell tartani; várjuk ugyanis általuk az Isten malasztját és áldását, és törekszünk fokozni képességünket az Isten dicsőségére végzendő nagy tettekre!

Júl. 4. [1] Mindenekelőtt nagylelkűnek és fentszárnyalónak kell lennem. Ez az egyedüli megengedhető lelkület és érzület, mellyel az Úristenhez közeledhetem; mindig ruganyosnak, mindig késznek, soha pigra massának[169] kell lennem! A test, a kényelem, az emberi tekintet, a kellemetlenség, mások nézete, szokása, tétlensége – apró-cseprű jószágok –, nem akad fönn azon, aki elszánt, s aki magára veszi Krisztust. Nemde azok a középkori dómok, azok a verőfényes korinthusi oszlopcsarnokok, az a nap, az a hold és a méltóságos csillagos ég, az a kereszt és számtalan fegyveres népe nem tűr kis, törpe lelket!? Az ifjúság emlékezetéből, melynek javarésze még csak néhány (10–8) évnyire van a múlt ködében, és igen élénk előttem, úgy hogy összehasonlításokat tehetek és öntudattal követhetem a buzgóság és tűz fogyását vagy más változatait, és növekvő belátásom- és tapasztalásomból állítok össze magamnak viseletem és törekvéseim számára módot és mértéket. Életem ekkép egyöntetű, egyfolyású lesz, mint a folyamé, mely egy marad, de mindig más, és mindig nagyobb, hatalmasabb és szebb!

---

[167] De erősen és szilárdan!
[168] Amennyire szabad akaratunknak megengedett.
[169] lusta tömegnek

Júl. 5. [1] Naplómat olvasva szégyenkezem. Istenem, csodálom, hogy ennyi türelemmel viseltél el engem. Mily erőtlen, fejletlen, belátás és tetterő nélküli voltam; de ne mondjam, voltam; meglehet, most is csak az vagyok. Másokkal való érintkezésemet szeretném különösen jobb karba helyezni. Erre nézve kell keresztény alázat, türelmesség, függetlenség, szabad, nemes nyílt szív és lélek. Másokkal közlekedni jó és hasznos, ha objektív szívességgel és okossággal tesszük. A szavak és bókok mézesmadzagát huzogálni mások szájára, vagy mit tudom én minő tekinteteknek hódolni a beszédben és bánásmódban, méltatlan viselkedés. Isten! szeretet Istenért, buzgóság Istenért, Isten ügyéért: ezt tartsd szem előtt; a többin túladhatsz, nem veszíthetsz vele semmit.

Júl. 6. [1] Istenért! más gondolatra képtelen az, ki a de tribus binariis[170] meditáció után szíve mélyében érzi, hogy egészen Istené, nincs amit kívánna, amit óhajtana, nincs tekintet, mely vezérelné, csak Istenért! És én egészen így érzek. Ez fölemeli lelkemet, s nem akadok meg mások hibáin vagy éppen vétkein. Nem hat reám bénítólag; kinn vagyok a lőtávolból. Kérdezem magamtól, mit kíván az Isten az iskolában, a gyóntatásban, a klerikusokkal való bánásmódban, a legényegylet körül, a lelkészek kisegítésében, elöljárók-, egyenrangúak-, alattvalókkali viszonyomban? És rendületlenül előre; ne törődjél a nagy többség menthetetlenségével. Ne töprenkedjél a lehetetlen fölött. Hanem ez a lelkes, mérsékelt, fölülálló, megközelíthetlen, határozott, fáradhatlan érzület, ez való nekem!

[2] Júl. 6. A buzgóságnak mindenfelé tág tere van. Programja egy: a halálos bűnnek kiirtása és az Isten szeretetének előmozdítása. Ha pedig ez szemeim előtt lebeg híven, akkor talál sokféle alkalmat: Istennel az imában és az emberekkel szemben minden másfelé. És sokat fog tenni; mert már a fáradhatlan és a csüggedetlen törekvés is Isten előtt nagyon kedves.

[3] Júl. 6. Jézus szíve az enyém! Több nem kell. Nem kell más tűzoszlop, más felhőoszlop, más tudomány, más kincs. Ó a végtelen, a nagylelkű, az isteni szív az enyém! Ezt fogom tanulmányozni meditációimban, róla beszélek prédikációimban. Mily kedvesek a percek az Oltáriszentség előtt! az az adoráció, gratiarum actio, szentmise! Istenem, nincs bú, nincs bánat, nincs keserv, nincs csüggedés, mert Jézus van velem, mert misézem, mert adorálok, mert mindannyiszor hozzá futhatok! O dilecte, adorate, anhelate![171] Éreztem és mondtam én azt Rómában klerikus koromban: hacsak misézhetek naponkint, a többi jöhet, mehet, semmit sem tesz.

Júl. 7. [1] A hit adja legteljesebb és legerőteljesebb gondolataimat és érzelmeimet, úgy, hogy a természetes ész minden termékeivel mögötte áll. S méltán; mert a hit az ember szövétneke, s nem az ész; az ész elégtelennek bizonyult. Aki eszével és szívével egészen a hit talajára költözködik és annak termékenységét hajtatja és virágoztatja gondolataiban és érzelmeiben, az úgy cselekszik, mintha fűzfába a legnemesebb pálmát oltaná, föltéve, hogy a nemtelen gyökér a nemes törzshöz hasonulna. De valamint minden növény maga nő, s magából hajt ki és rügyezik, éppúgy mindenki természetének, ki a hit termékenységét kívánja önmagán kimutatni, magának kell a hit talajából kinőni, gyökereit, melyek a lélek tehetségei, e talajban elágaztatni; magának kell szívni a nedvet, s vele fejleszteni a gondolat rügyeit s az érzelem bimbóit. Minél inkább teszi ezt maga és magából, annál többet él s annál inkább lesz övé az a lombbokréta s az a virágfüzér, mely lelke köré simul. Ez az eredetiség nem lesz más, mint a természetében rejlő erőtelj, melyből többet bírni s a hit által nemesítve bírni annyit jelent, mint a boldogsághoz közelebb állni. Szükséges ahhoz, hogy a lélek magába vonuljon, s hogy bensejében uralkodjék, hogy amit lát és hall, s ami érzelmet tűr, azt hatalmával sajátos gondolat- és érzelemvilágába vonja s úgy megvilágítsa, amint a hitből eredő gondolat és

[170] a három kettősségről (lásd a 70. oldal jegyzetét)
[171] Ó szeressetek, imádjatok, lelkesedjetek!

érzelem magával hozza. Ne emelje ki az erőteljes, bőven termékeny lelket a tapasztalat tarka játéka, ne tompítsa el kelletlen benyomásaival érzékeny életét, ne meszelje be a közönséges, átlagos ember színére azokat a tőről metszett, sajátos formációkat, melyek a legtulajdonabb kincse az öntudatos, törekvő, s hitből élő léleknek. Az érintkezés a világgal, a közforgalom, a közész és közbeszéd azt teszi, amit a természet körforgalmának elemei, a víz, a szél, a meleg, a hideg, az eső, hó, fagy stb.: nivellírozzák az Alpesek csúcsait, tompítják a gótikus faragványok éleit, egyenlővé, közönségessé tesznek mindent!

[2] Júl. 7. Az Úr Jézus kitépi szívemet mellemből. Ó, végtelen szeretet, jöjj, emessz föl engem. Az a szenvedés, az a kín s az a nagy, hatalmas, tüzes szív, qui proposito sibi g[audio], sustinuit crucem[172]. Értem, hogy vannak nemes lelkek, kik szenvedni akarnak, mert Krisztus szenvedett. A hasonlóság hozzá fölér a boldogsággal, ha keresztről is van szó! Jézusom, szívem öröme és élete, ó, add e tüzes érzelmet belém; szenvedhetni veled, szenvedhetni érted. Ó, én csak Krisztusnak élek, mást nem ismerek; nekem élni annyi, mint Krisztus, és meghalni nyereség. Azért az Úr szenvedéseiről sokszor kell meditálnom nyugodtan és szenvedve. Ami szenvedés kínálkozik, ó, add, Jézusom, hogy versengve átkaroljam: dilectus meus mihi[173]; és az önmegtagadás Krisztusért édes-kedves csendes örömöm lesz. Amit pedig érzek így Krisztusról, ó annak szót és hangot és lelket keresek, melyek érzelmeimet lemásítsák! Csókolom szent lábaidat.

Júl. 8. [1] Nagy mérséklettel és felháborodás nélkül menj tovább utadon, miután itt ismét pihentél keveset. Dominus est; tőle függ minden szív és minden törekvés, és lutea vasa portantes, quae sibi invicem angustias parant[174]; türelem az emberekkel és nagy lélek! Faxit Deus.[175] Amen.

[2] Júl. 8. Istené vagyok, jelenlétében járok; mindenen, ami ér, örvendek, semmin sem bánkódom; s magamat mindenben megtagadni akarom, vagyis érte fáradni, dolgozni, hogy így neki mindent bőven viszonozzak, jobban mondva, hogy övét visszaadjam, amit nélkülem is elvihet. Exam. part: Isten jelenlétében élni. Legközelebbi meditációim: ad amorem obtinendum[176], és Jézus Szent Szíve érzelmei.

Aug. 11. [1] Ima, mely a szív mélyéből forrásozik, édes kellemmel önti el a lelket; oly jól esik, mint a csendes békében ringatódzó léleknek a gyönyörű tavaszi reggelen mélázó tekintet; és önkénytelenül és kenetteljesen árad a szívből, s az egész szív melegszik, föléled, kitágul. Minden szó mélyebbre hattatja a tekintetet, s a mélységgel nő a benső tűz, az édes, vigaszos egybeforrás Istennel s a boldogsággal; így érzem magam, midőn e szavakat imádkozom: Domine Pater et Deus vitae meae, ne derelinquas me in cogitatu maligno: extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi et desiderium malignum averte a me Domine; et animo irreverenti et infrunito ne tradas me Deus. Ne derelinquas me Dominus, ne accrescant ignorantiae meae, nec multiplicentur delicta mea.[177]

Aug. 19. [1] A kereszténység által áthatott földön állok (Regensburg);[178] érzem, lelkemben izeg-mozog valami otthonias, jótevő érzet. A vallásos mély érzelem az, mely ébredezik és villog bennem, mint a rézsodronyban az a titkos, rejtélyes erő, midőn hozzá közel a villanyfolyam elsiklik. Az a gyönyörű sok emlék, az ósdi tornyok és templomok, Emmeranus

---

[172] (Jézus) „a rá váró öröm helyett elszenvedte” a „Keresztet”, Zsid 10,2. – Schütz a g. rövidítést gratia-ra oldotta fel, gaudium helyett.

[173] szerelmesem nekem

[174] cserépedényt hordozva, egymásnak szorongást okoznak

[175] Bár megtenné Isten!

[176] a szeretet elnyeréséért

[177] Uram, Atyám és életem Istene, ne hagyj engem a rossz gondolatokban: ne verj meg engem nagyravágyó szemmel, és a rossz kívánságoktól óvj meg engem Istenem, ne engedd, hogy tiszteletlen és buja lelkület vegyen erőt rajtam. Ne hagyj el engem, Uram, ne növekedjék tudatlanságom, ne szaporodjanak vétkeim (Sir 23,4–6).

[178] Vö. ÖM 16,1 kk. és 98 kk.

és Wolfgang impozáns sírkövi alakjai, a dóm, a régi, komoly, tiszta erkölcsű utcák – mind a tiszta erkölcsöt és a lángoló hitet ébresztik bennem. Ha feltekintek a dóm magasra meredő oszlopaira, ha szemmel kísérem a falak tekeredő, majd kinyúló, majd ismét összegomolyodó gerinceit, amint végre fönt a csúcsív rózsájában elenyésznek, mintha elvékonyodva oly magasra törtek volna, hogy eltűntek: ó, akkor az én lelkem is tágul és nyúlik, mintha az a sok karcsú, anyagtalan, nyúló oszlop lelkemet nyújtaná, hívná; szinte erőszakot vet el rajtam.

[2] De a Walhalla! ó, ez ott állhat miattam márvánnyal kirakva. Hideg vagy, lapos vagy, pogány vagy, alkatodban és szellemedben egyaránt törpe vagy! Hiába nézesz keletre; te nem vagy az élet és a halhatatlanság temploma! Engem nem emelsz egy cseppet sem. Ó, mi a mi szerelmünk, a mi buzdulásunk, a mi reményeink és félelmeink tárgya, mi az Isten veled szemben, aki csak eszményt adsz, oly elégtelent, mely az életre hatni sohase fog emelőleg, csak lohasztólag, mely a művészetben megörökíthet szép alakokat, de amelyek, ha ugyan méltók rá, csak akkor válnak lelkesülésünkben a szépért életerőssé és hasznossá, tehát akkor valósítják meg a művészet praktikus föladatát, ha belénk a szellem és az erő azon forrásból beszivárgott!

Aug. 20. [1] Nürnberg. Egész délután lábon vagyok; nyakamba vettem a várost kívül, belül. A középkor utcáin járok, újkori emberek közt, a dómok sötéten meredeznek, gyászol Szent Lőrinc és Szebald temploma. Megcsókoltam Szent Lőrinc remekül taglalt oszlopait, s a főoltár hátsó falára vésett kereszthez érintettem rózsafüzéremet: olvastam a sacramentarium ajtaján: Ecce panis angelorum![179] de nem láttam, amit nézzek. Aztán mentem föl-alá az utcákon, a várban tisztelegtem a vasas szűznél. Most ver az óra Szent Lőrinc tornyán féltizet, komoran és mélységesen. Mennyi és mily háztetőkön jár végig ez ünnepélyes hang, mennyi kőpárkányzatba, oszlopba, arabeszkbe, díszítménybe ütközik; s most úgy mint a végzetteljes reformációban. Istenem, mit tudna nekünk elmondani Szent Lőrinc templomának védszelleme az Isten ítéletéről és megengedéseiről; itt a consol-alakok igazán nehezen tartják a boltív gerinceit; gondolják, minek tartsuk?!

[2] Az ipar igen virágzó, minden ház házias gyár; a ház itt gyár; máshol a gyár nem ház, nincs stílje, nincs házias alakja, itt a ház az első, azután alkalmazkodik hozzá belül a gyár. Auch Wurstfabrikation! Lauter Fabrikationen![180]

Szept. 15. [1] Münsterről újult erővel és nagy bátorsággal fölszerelve jöttem haza; többször volt alkalmam e lelkületet magamban tapasztalnom, ha e szeminárium légköréből egyidőre távoztam. Ma van nyolcadik napja, hogy itt vagyok; s először vettem észre magamon az erőtlenséget, mintha a fa törzsét fűrészelnék, s az inog, leng, nem bír magával. Ez érzet oka úgy látszik azon körülmény, hogy félretolva mint utolsó hallgatok s cselekvés és működés nélkül veszteglek. S visszataszító nyersessége is hat rám. Ezek az eddig észlelt érzületi ingások.

Nov. 1. [1] Dorogra mentem reggel; ködös, barátságtalan idő volt, jól illett hozzá az őszi lomb és a legelő fakó színe, az útszéli akácokban zörgött a szél. Mily jól esik a természet elhaló élete, oly megnyugtató, oly csendesítő. A nichtsbrodi pusztán friss vakondtúrásokat láttam. Nyirkos földben fúr ezen állat, örömtelen s világtalan útja, a növényeknek csak gyökereibe akad, virágukat s lombjukat nem ismeri; olyan az ember élete: nyirkos s sötét falak zárják, az igazi szépséget nem látja; a csillagfény, a virág zománca, a gyengéd, finoman szőtt élet titkos remekei amennyiben ismertek, az igazi szépség-, a gyengéd szeretetnek csak gyökerei; milyen lesz ezek virága és színe és élete?

[2] A természet folyton játszik a szellemi élet és a hit analógiáival, s amely utalásait a szellemi életre ellessük tőle, azok kellemes s megnyugtató megvilágításba helyezik azt, amit

[179] Íme, az angyalok kenyere!
[180] Még a kolbászgyártás is!

megértünk bennük. Elnézném órahosszat az ablakból az őszi vidéket, a sárguló, a vöröslő színeket, a hulló leveleket, a hideg őszi esőt, a távolabbi hegyek ködös, elmosott, sötétlő alakjait. S nem borzadok, jóllehet az elhalás és a halál képe, sőt ellenkezőleg édes, élvezetes, mélyen érzett örömben úszik lelkem.

Nov. 8. [1] Ó, Istenem, szívemen ismét átnyilalt a vágy, az ébredés érzete. Szentnek lenni, kell! Különösen: 1/ mindent, ami a hitre és az üdvre vonatkozik, nagyratartok; ezen dolgokban határozott, kemény, szúrós, hegyes leszek; 2/ ami mások üdvét illeti, nagyon buzgó és szemes; 3/ ami engemet illet, penitens, szelíd, alázatos, szellemes. Jól imádkozni, meditálni, gondolkozni, kutatni, ébernek lenni.

Nov. 15. [1] Őszkor a természet életsugara halványpirosra festi a növényzet leveleit, mint a leáldozó nap a nyugati láthatárt. Szívem legmélyebb érzelméből szeretnék írni valamit a szentekről. Néha érzem, mily áthatott lehet az ő lelkük a túlvilági valóságoktól, mily szabad, mily fönséges, mily elszánt.

[2] Én tiszta akarok lenni gondolataim[ban] és érzelmeimben; arra indít az alba, arra corporale, arra némely átszellemült, tiszta, angyali tekintet; s a testre is kiárasztanám a szellem szépségét és ragyogását.

[3] A Duna másik partján robog a vonat; hosszú, fehér füstfelleget vonszol maga után, mely lassan oszladozik és eltűnik, a kéményből gomolyogva tódul ki, azután elszéled, míg végre mint átlátszó fátyol szétfoszlad: szétszedik szálait a szellők – olyan az emberi indulat és érzelem: hiába csitítod, midőn előtör; várj, majd eloszlik, mint a sóhaj.

Nov. 22. [1] „Látván Jézus hitüket, mondá az inaszakadtnak: bízzál, fiam, megbocsáttatnak bűneid."[181] Ó, milyen a prédikáló Jézus alakja, és fönséges szívéből forrásozik a beszéd árja! S mit beszél mást, mint bűnről, megtérésről, lélekről, Isten szereteté[ről] és irgalmáról? Mások hite segített az inaszakadton; az én hitem is fog segíteni sok szegény emberen. S mint felelhetnék „hitemről", „reményemről", „szeretetemről", ha buzgó nem volnék? Látok öreg embereket s mondom: szegények, minek éltetek, ha nem volt szívetek tűz, lelketek ragyogó hő, karotok emeltyű?

Dec. 1. [1] Hogy nálunk az egyház ellen való harc nem lesz akutabb, azt nem kell tulajdonítanunk elvi barátságos érzületnek, hanem a tehetetlenségnek, s azon mély erkölcsi bajoknak, melyeken a magyar társadalom bűzlik. A lusta, energiátlan, korrumpált, henye élet adja e bamba türelemnek kulcsát.

Dec. 8. [1] 1/ Kérem hogy az ifjak szellemét éltessem és az életben a hitet alkalmas intézmények fölállítása által ébresszem.

[2] 2/ Élek a hitből. A hitből. A hit életfrissé tesz, lelkessé fortyanások nélkül, emelkedetté, érdeklődővé, méltányossá, kivetkőztet a tepsi lemondásból, kiemel az önszeretet nyálkás csigaházából; a hit elszánttá tesz, nem nézi, mit kellene másnak tenni, hanem maga lép hatalommal a küzdtérre, s porzik a fövény. A hit nem hagyja lehangoltatni magát, ismeri, hogy együgyűnek tartják, pedig szíve édenkert, s ereje a csillagokat mozgatja; de elnézi mások oktalanságát, mint az esztelenek hóbortjait. A hit keres módot, hogy férkőzzék az elhagyott szívekbe, hol előbb temploma állt, és az egyedüli fényt, leborítva az éretlen kor vékája alá, a hit képezte. Nem érinti mások hidege és tétlensége, legföljebb azt látja, hogy hiányzik bennük azon erő, mely szívét lükteti, mint látja az aranyos hajnal, hogy az éj fénytelen, és a bíboros ajkakkal kifeslő rózsa, hogy a szikla élettelen; nincs benne sem bíbor, sem szirom, sem illat, sem mosoly. A hit mint pajzsos sziklafal nem sérzik ostrom és gúny által, nem veszi föl a megszóló szót, lepattan róla ártalmatlanul, mint a nyíl a kőfalról, s hever a fal előtt; a fal bizony nem bánja. A hitnek nehézségei nincsenek, csak egyenesen néz az ég felé; megfürdik reggel az isteni világosság hajnalában; feje fölött kél a bárány világossága, és

[181] Mt 9,2

az Üdvözítő vérének kelyhe. Ó, mily túlvilági hajnalt fest az minden nap reggelére! A hit körülnéz, és Jézus szívéből szedi elhatározását; azt mondja: ezt teszed, mert Isten akarja; az emberi körülvevő akaratok mint szalmaszálak, mit akarnának az üdv sisakja és a hit páncéla ellen! A hitnek első ihletője Isten, s emberi gyarlóságon föl nem akad, szeme tiszta ragyogású, s mintha érzéketlen volna a földi viszontagságok iránt, úgy világít le rájuk, mint a nap az óriás, a széles égboltról; midőn mérhetetlen a pálya s az égre írva, megállhat-e az ember sóhajánál, émelygésénél, nedvzavarodásánál?

[3] 3/ A meditációt jól akarom végezni, és törekvésemet mint az acélt folyton izmosítani, hogy legyen mindenütt ahol föllép, oly sújtó és éles, oly metsző és átható, mint a damaszkuszi kard!

[4] 4/ A Boldogságos Szent Szűz megközelíthetetlen báj[ba] és fönséges egyszerűségbe öltözködött; lelkében az áhítat csodálatos aranyos levegője és rózsás illata: oly erős minden erőltetés nélkül, lába az érzékiség tengerén halad elmerülés nélkül: „miképp lesz ez, mert férfiút nem ismerek?” Szíve gyönyörű szentély, nesztelenül és zavartalanul világít hit és az erény sérthetetlen és igénytelen, de annál bájosabb, annál ragyogóbb világa. A csendes Názáret rejti hite fönségét; ki tudja, hogy ez az Isten anyja, ki érzi, hogy az? Ó ragyogó, ó bűbájos, ó szende és méla, ó mosolygó kert az Isten csodáiból alkotva! Mert csodák is képesek mosolyt terjeszteni magukra; ez leplük, mert az Isten játéka és az ember alázata. A természet remeklése is mosolyog sokszor, jóllehet mélységes tavakból, millió élő, lihegő fá[ból] s növényből, ragyogó égboltból, aranyos derült légből, óriási hegyekből rakja össze a tájt, s mégis mosolyog. Gigászok emelik a hegyeket, és a föld oszlopai nyögnek a tavak terhe alatt, beláthatlan bölcsesség élteti a végtelen sejteket, színezi a lombot, zörög a targalyban, zeng a habok s a lég zsongásában.

Dec. 13. [1] Szellem! Fönséges hatalom; apostoli szellem, testnek, kényelemnek, fájdalomnak, emberi tekintetnek, mások lenyomó példájának leküzdése. Az apostoli szellem előre tör, romoknak nézi az ember dolgait, él benne az eszme, lángol, sugárzik, sziporkázik, villan és villog. Meg nem állíthatod, mert a szellem, ha kiemelkedik a testi létből, úgy száll, mint a sas; nézzünk utána, némelyiknek tán ott vesz tekintete azon fönségen, mellyel a magasban nyugalmas méltósággal kört kör után ír le s szárnyat sem legyint; úgy az apostoli szellemű lélek, miután kiküszködött, s áttörte a törmeléket, mellyel a világi élet elborítja a lelket, nyugalmas méltósággal fönt kering; aki utána jöhet, el nem tiltja, de maga bizonyára nem száll le, hogy szűk utcákon és elzárt udvarokon bicegjen szárnyszegett csóka gyanánt.

1886

Jan. 7. [1] Midőn az Oltáriszentség előtt álltam ma 140 papnövendék jelenlétében, a fehér alba és kazula jelentőséges öltözékében, s szemeimet a Szentostyára s a tabernákulum csillagaira emeltem: akkor éreztem, hogy ne sokalljak semmit; éreztem szemrehányásképp, hogy tán bizony az az óra is soknak látszanék az Oltáriszentség előtt? Ha hideg is volna?!

Jan. 24. [1] A nap az égről lövelli forró fénysugarait, s ahová a fénysugár el nem jut, oda is elhat a napfény visszaverődő világossága; épp úgy a lelki világban; a kegyelem a napsugár, s az ész pedig mintegy visszaverődött, megtört fény; mindkettő Istenből van, s övé minden fény: signatum est super nos lumen vultus tui Domine[182].

[2] Valamint a forró égöv alatt pompásabb és változatosabb az állatok és növények alakja és színe, gazdag, buja az élet, de annál több a veszély, a vihar, az ellenség, mely a gazdagságot fenyegeti, épp úgy az ifjú szív és kedély termékeny és gazdag földjén az érzelem és föllobbanó szeretet virágai díszlenek, kedvesek, mosolygók; de annál nagyobb az enyészet s a rombolás is; annál állhatatlanabb a pompa s az élet is.

Febr. 2. [1] A december 8-i reformáció pontjainak megfelelőleg 1/ Nem hagyom magamat lenyomni, szívem világát elhomályosíttatni, színeit s életét elfojtani az ifjak vagy mások közönye, érzéketlensége, mosolya s talán egészen elütő belső világa által!

[2] 2/ Legyen a szív teli, akkor kicsordul élete, ereje, kicsap lángja, szerelme; nem bántja őt semmi, nem sérti, nem kínozza. Szárnya nő, nem csapdosódik a porban, föllendíti magát s úszik a lég magasságában. Ó, ha tudnátok, papok, hogy honnan szedjétek ezt a buzgó, ezt a hevülő, ezt a szárnyaló szellemet, mely oly fönséges szabadságban meg nem indul a nagy világ fölfogásán és viselkedésén, melyen a példa nem fog, sem a hideg, sem a közöny, sem a gúny, mely fönsége és szellemi nemessége önérzetében, telve lelkesüléssel és megrendítlen meggyőződéssel halad a néptelt utcákon a kétkedő, a hitehámlott, a gúnyos, a megvető emberek sorai közt, mintha a bőség haladna homokpusztákon át, mintha a teljesség kongó ürességben, mintha az élet és a bensőség festett alakok és a látszat hiú karikatúrái között! Nem értik őt; maguk szerint mérik; a különbséget sem látják, talányt gondolnak s nevetnek. Ó, de a bensőség, vagyis a belülre fordított termékeny, buja élet millió érzelmet s új érzékeket ébreszt, mint a tavasz éltető csókjai alatt a fa, rügyezik s föltöri ott is a kérget, hol zöld hajtást senki nem várt volna.

[3] 3/ De hogy ellentétben élj a világgal s annak meddő sóstengerével – ennek mondhatod a korszellemet –, máshonnan kell merítened: belső forrást kell nyitnod, midőn a külsőket betömted, vagy jobban mondva midőn kiszáradtak; itt van a meditáció, ima. Ó, szent tűz- s hőnek örökké sugárzó forrásai, ti napok a szellemi égen; belőletek merítek, rajtatok örvendek s függök téveteg tekintettel.

[4] 4/ Mindent a hitből kiindulva ítélek, a bűnt gyűlölöm s üldözöm s kívánom, bár az Isten gyámolítaná érzéketlenségemet.

[5] 5/ Üreges, kivájt, mosott, kitaposott lesz a lélek a világ hiú szelleme folytán; teljességét s teltségét veszti s kap helyette filigrán külformákat, mint a tölgy, melyet duzzadó élettől megfosztottak, s holmi finom arabeszkeket faragtak belőle; életével elvették erejét, s idegen mesterséges alakokká dermesztették deli törzsét.

[6] 6/ Ennek a termékeny, benső életnek legbővebb forrása a hit; aki ebből él, magában él, magából indul ki erőteljesen, hathat, éltethet, teremhet.

---

[182] Ránkragyog arcod fénye, Uram. – Zsolt 4,7.

[7] 7/ A természettudománnyal foglalkozom Jézus szíve dicsőségére; jóllehet a tudománytól sokszor vissza-visszahajtatom a benső érzelem s hitvilág délövi kertjeibe, életet szívok magamba, édes gyönyört s új lendületet.

[8] 8/ Kitartó akarok lenni munkálkodásomban, s legyőzöm a természetes restséget vagy inkább azon ízetlenséget, mellyel a hosszabb munka és fáradság eltölti az érzelmes lelket!

Febr. 7. [1] A tudomány olyan, mint a könyvtár; tudunk sokat, de minek? Hol marad az ember, a tevékeny, életrevaló teremtő erő? Mint a kiszáradt pók hálózatán terped, úgy az elvont tudós tudományán mereng! A fiziológ nem lesz életképesebb, az anatóm nem tagosabb, az archeológ nem öregebb; úgy látszik, hogy az élet s a tudomány két különhatárolt szak. Az Isten tudása, vagyis az Isten maga – mert tudása: lényege – képezi alap- s létokát a létnek és ténynek; ez a lét s ez tény megvalósítható anélkül, hogy az ember életét a tudományba ölje; elég, hogyha a természet és az okosság, vagy az isteni kegyelem világossága nyomán halad. Szóval jó, hasznos a tudás, vezérfonala a tevékenységnek; de magában értéke nincs, csak ha igazán az élet, a tett nő ki belőle; valamint magában véve is a tettből származik, ti. vagy a teremtett dolgokból, vagy az Istenből.

Febr. 8. [1] Semmivel sem törődni, ami mások irántam való viseletében tükröződnék: akár tisztelet, akár megvetés. Nem is akarok az effélével lélekben foglalkozni, azt konstatálni, oka után nézni. A világ reám nézve jelentőséggel nem bír. Ugyanez lesz részletes lelkiismeret-vizsgálatom tárgya. Nem törődni, vagyis nemcsak föl nem venni, de a gondolatot ettől egyszerűen elfordítani.

Febr. 25. [1] Jézus az Oltáriszentségben régi szerelmem legédesebb tárgya. Ma láttam őt a hófehér ostya alatt oly kicsinynek, oly megtörtnek. Lám, mennyire szerethetett, aki érted ilyen kicsiny, ilyen összeszorított, ilyen megsemmisült lett. Ha te ilyen leszesz, akkor te is szeretsz. Lám mi a szeretet eszköze: a szenvedés, a megtörődés. S viszont, ha szeretsz, akkor ilyen leszesz. Mert a szeretet szenvedésre tör. Miért? Azért, mert a szenvedés a szeretet könnye, s megenyhíti.

[2] A szentek tanulás közben is szorosan Istennel egyesültek. Szoptak mindig az isteni bölcsesség emlőin. Istent látták mindenben. S e mély tekintet megvilágosította a dolgok természetét!

Febr. 27. [1] A klerikusokon nem veszek észre javulást. Nincs meg a szívben a rugó, mely hajtaná. Tudja fene, hogy miféle gyúrmányok! Nem vesznek észre lendületet, lelkesülést. Magamra e tekintetben emlékszem; mennyire hálás lettem volna az iránt, ki engem úgy fogna föl, mint én néhányat itt és most! Vagy talán nem markolok eléggé szívükbe? De ha nincs érdeklődés és szent vesd-el-magad, mit csináljak én ott! Vagy nem mutatják, tán nem tudják mutatni; mert hisz az akarat bukfenceiből nem lehet kiható ítéletet hozni! No de ismétlem, az a hév, az a lelkes, epedő, pihegő, dobogó, kebel hol van?

Márc. 7. [1] Elöli lelkemet Jézus nagysága. Olvadozik szívem, a „Szent vagy” énekben sírni való lágy melódiákat lát. Ma prédikáltam Szent Ignácban, s mondtam lelkemben, hogy kérlelhetetlenül s kegyelem nélkül Istennek élek; úgy éreztem magam, kinek ellent nem állhat ég és föld. Fülembe cseng prédikációm egyik helye a szegénységről: „Jézusom, ki Betlehemben szalmán feküdtél, íme én is szalmán fekszem; s ki ott szalmán feküdtél, szeretetből értem, íme én is szalmán fekszem szeretetből érted; s ki a keresztfára elterültél szeretetből értem, add, hogy én is elterüljek itt szeretetből türelemben.” Ilyenkor világos lesz előttem a szentek ereje, és Xavéri szent Ferencet értem. Az Isten végtelen fönsége és szerelme a földi kicsinység pályáiba s a nyomorúság szenvedéseibe zárva! Ó Istenem, ez imádandó nagy, ez csodálatosan könnyekre indító; ez fullaszt, ez olvaszt, ez lelkesít, ez hevít. Domine! O Sanctissima Trinitas![183]

[183] Uram! Óh Szentséges Háromság!

[2] És én így írnék tovább, tovább; csillog kezemen könnyem, szemembe mosolyog csillogó sugára. Ha a szó tartalmát bírnám, lelkemet kikiáltanám, halálom hadd legyen ordítás, dörgés, mely a világon végiglejt. Istenem, forrón szeretlek tégedet!

Márc. 8. [1] Istenem, ma este megint forr s fő bennem; s mint repesztő gőz tágítja mellemet a vágy, hogy bár lennék hatalmas, Istenben erős! S nem akarok a világ előtt föltűnni, mert megvetem; hanem csak azt a boldogságot kívánom, mely abban áll, hogy Isten, Isten világossága, Isten ereje legyen szívemen s lelkemen kifejezve; e vágy öli éltem perceit. Aztán megint csodálkozom, hogy lehetek oly bágyadt, oly tehetetlen, hogy oly kevés haladást teszek Krisztus életének szívembe való átültetésében. De nagyon törékeny és silány az én lelkem; hamar összeroskad; ha éleszti is darabig valami eszme, nemsokára lehűl. Mindegy, föl nem hagyhatok.

Márc. 17. [1] Bakunin katekizmusában olvasni: „a forradalmár szent. Nincs semmije, ami személyes birtoka lenne, nincs érdeke, nincs érzelme, nincs birtoka, neve sem. Benne mindent elnyel egy tárgy, egy gondolat, egy szenvedély: a forradalom”. Ó, mintha szívemből szúrták volna a talajt, melyen ily érzület terem. Csakhogy nem a forradalomra alkalmazom, hanem az igaz, a való, az égbe nyúló s igazán szent törekvésre. Kérdezem magam: ugyan hát nem termettél te az ilyen érzületre? Minden oda késztet, hogy igen. Ó kincsem! mint zárjalak szívem rejtekébe, hogy ki ne ragadjon semmi, ki ne szárítson semmi? Oly kicsiny körülöttem a világ; ó, én nem akarok, nem, soha kicsiny lenni! Az Isten is naggyá, lelkessé teremtett. Jaj, de hogyan? Hát nem villant át szíveden s lelkeden az érzet, az ismeret, mint szenteld magadat fönntartás, kivonás nélkül Isten szent ügyének? Ami erő van a karodban, s ahol maroknyi tér nyílik: jaj, karold, markold át, ne engedj. Ami körülvesz apró-cseprű jószág, ne nézz oda neki; nem való a reflexióra. Az ilyen ember pedig nem ismer kíméletet! Nem sinli, nem bánja, ha nincs nyugalma! Csak az eszmét érezze kezei alatt testet ölteni, akkor mindenütt föltalálja magát. Ilyenkor aztán mindig a társadalmi tér nyílik meg szemeim előtt: Kell tudni s kell beszélni ... mindkettőnek határozottan s elszántan életet, létet teremteni.

Ápr. 1. [1] Ma megnyílt szívem, midőn a Táthnak szánt prédikációt írtam. Éreztem, hogy a bánat fájdalma egy csendes, békéltető, lassan a lélekre boruló fájdalom, ellenkezik az érzéki fájdalommal, mely rohamos, erőszakos, kínzó. A lélek a bánat fájdalmában derült s mégis könnyez, mint a virág, melyen a harmatcsepp reng. Nem bírom leírni azon bánatos, mély érzelmet, mely lelkemet elfogja; nyugalmas is, s mégis átható; békés, mégis erőteljes; csendes, s mégis mintha fölébresztene minden képző s alakító erőt; mintha életet lehelne oda, ahol az előbb érzéketlenül lappangott. Mindenesetre mély érzelem, mely megrezzenti az életet az egész szív- s az egész lélekben. Éppen azért fogékonyabb, elevenebb, kifejezőbb ily állapotban a lélek; érzelmei alá a természetben és az életben mindenütt termékeny talajt talál, melyből a gondolat és gerjedelmek virágait neveli. Ez az élet; csak ami mélyen belülről jön, az érdemli meg ezt a nevet. Ó, ha tudnám lelkemet megolvasztani, élőbbé, termelőbbé, rügyezőbbé tenni. Ezt szeretném. Pedig messze vagyok tőle. Nem bírok kifejezést adni annak, aminek keresek. Sok lélek jégtükör, nem víztükör; tükröztet mindkettő, de benyomást magára egyformán nem enged; a víztükör mindent kitölt, s mindent fölfogad s tarka játékban emelgetik hullámai, karikái, fodrai azt is, mit habjai elnyeltek. A másik csak visszataszít vagy magára fagyaszt, siklik s elsiklik róla gyorsan minden.

Ápr. 5. [1] A nép az élet százféle bajai által van nyomva, melyek mivel a jelen óra égető szükségével lépnek föl, lefogják minden gondolatukat és érzelmüket. Ezek mind praktikusak, mind azt nézik ki, hogy mi fogni, markolni [való] van a dolgon, a munkán, a pörön, az adás-vevésen; mind közvetlenek, amily közvetlen a betevő falat; mind találók, mind érdekesek, mert az életből nyúltak ki, s oda nyúlnak vissza. Aki oly praktikus, közvetlen gondolat- és érzelemkörbe valami irányzó gondolatot akar állítani, jól találja el a környezet által szabott föltételeket. Legyen az erőteljes, velős, közvetlen, az élet szükségére irányult. Ami nem ilyen, az célját veszti. Azt az ember sallangnak, papolásnak, értelmetlen szószaporítás- és

habaréknak nézi. Akkor nem lesz üres a gondolat és a szó, ha az élet gondjainak és közvetlen zaklatásainak ellenében tudja a hit ellenerejét és hatalmát kifejteni. A művészet mindig abban fog állni, hogy valaki a hallgató szívében a hitet oly reális gondolattá, oly mozgató indokká, oly eleven érzelemmé varázsolja, milyen a többi gondolat, mely ott tért talál; ha olyannak tünteti föl, hogy az ide szól, mostanra, a jelen szükségre.

[2] A népben megvan a hit; meg kell rezzenteni a hit erejét s fölébreszteni azt azon gondolatban, mely itt és most a bűn ellen vagy a csüggedés ellen győzelmesen megáll. De a hitnek különféle fokai, mintegy magaslatai vannak. El kell találni azt, melyen a nép áll. A nép a kereszténységből legjobban érti a keresztfát, Krisztust, akiben a hit minden fölfogása a nép eszéhez mérten, élő kifejezést talált. Krisztus élete, példái, a keresztény dogmák megtestesülése. Azért adott testet, mert tudta, hogy a szellemhez, ha elszigetelten áll, nehéz emelkedni. Szent Pál csak Krisztust hirdeti. Úgy látszik, hogy minden gondolat Krisztusról közvetlen.

[3] Azután pedig meggyőződünk, hogy az életben a legközvetlenebb és bevilágítóbb indok ez: Isten parancsolja, Isten tiltja. A filozófok valóban kiszáradt pókok; de azután minden, ami egyszerű, ami az életből való, ami ott termett az ő mezejükön, csakhogy mi oltjuk be, az mind alkalmas és találó. Azért van bennem mindig az oly vágy, hogy a hit bennem és szavamban erős, velős és zúzó hatalommal találjon kifejezésre. Mindig oly merengő álmélkodással s szinte meghatottsággal nézem a hegyeknek fölfelé sikló hajót; ami meghat, az a hajó ereje, mely a hullámokat élesen és erősen szeli. De eddig nagy hiányt érzek úgy a gondolat metsző élét, mint a szó csattanós és bő és eleven és folyékony egymásutánját illetőleg. Reménylem, hogy ez még megjön; mert különben nem tudnám okát érzékem ez irányban való tetemes kifejlettségének.

[4] Mindenekfölött meg vagyok győződve a hit hivatásáról, mely szerint annak erejét minden téren, az élet egész vonalán, hatólag és sikeresen érvényesíteni kell. Reám e tekintetben nem tesz tántorító benyomást az élet meddő érzéketlensége a hittel szemben és a benne uralkodó szükséges lebonyolódás a szenvedély és a bűn kerekein. A hit exulál és a világ él, nem törődik vele, s sok ember elhiszi, hogy ennek úgy kell lenni. Megbomlik bennük a hittel járó szükséges hit magáról a hitről, hogy ez lelke és sava és életet-adó eleven ereje valamennyi történetnek, mert mind ami történik, a gondviselés tervébe foglaltatott.

Máj. 20. [1] Többre becsülöm a lélek bensőségét, mely magába mélyed s ott fölleli boldogságát, új színpompás, harmatüde világot, a tudománynál s minden egyéb birtoknál. Nagyon változatosak levén az emberi jellemek, sokan érzékkel eziránt nem bírnak; de nekem ez fölér mindennel! S jóllehet én jobbára csak sejtem, s nem tudom, mi azon bensőséges élet gazdagsága, teljes virágzása, mégis a sejtelem nyomán is találok sok élvezetet, s nincs más kívánságom, mint a sejtelmet, a lélek kivirágzásának rügyét és bimbóját teljes kifejlésében érezhetni.

[2] Máj. 20. Ma sötét ólomszínű égen fönséges kettős szivárvány szövődött millió cseppekben megfürdött sugarakból; egyik szarva a városi temetőbe nyúlt, színeitől a fák s a sírok gyenge ragyogásban rezegtek, képezték a mennyei híd fejét. Ily hídon léphetnek be a lelkek a mennyországba, ha szélvészek után tiszta lelkükben megtörik a szenvedés égető sugara s fölragyog az érdem és az erény szebbnél szebb s többféle színeiben.

Máj. 24. [1] Hogy a világ nyomorát és szükségeit élénken átérezzem, Krisztus szempontjára kell állnom; onnan néznem a lélek értékét, rendeltetését, veszélyét, az örök kárhozatot, a bűnt és bocsánatát, a bánatot és önmegtagadást, a testet és hajlamait. Ezek élénk és meggyőződő fölfogása a lélekben érzővé teszi tehetségeit, mindmegannyi szívó gyökér indul ki a lélek észrevevéséből bele az életbe, a történetek, események, életek és lények csodás ölelkezésé[be] és váltakozásába.

[2] Ma kigyúlt szívem a gratiarum actioban,[184] s úgy éreztem, hogy nem akarom az Isten legdrágább ajándékait, kegyelmeit, a tudományt, a munkát, a sikert azért, hogy többet tegyek másoknál s felülemelkedjem; nem imádkozom most is itt azért, hogy többet nyerjek másoknál, képesebb legyek náluk, hanem tiszta szeretetből, hálából; trahit me mea voluntas, amor Christi mei.[185]

Máj. 25. [1] Az erdőben sétáltam; a legszebb s legelevenebb lomb-bőségben; oly jótevően szólt lelkemhez az a duzzadó, millió alakulásban illatozó élet. Úgy látszott e gazdag élet által keltett sejtelmek és érzelemdagadás közben, mintha erőtlen s energiátlan lennék, s nem volna bennem az, amit a fák, cserjék és füvek szapora, egymásnak nyomában kelő élete folyton hangoztat: fejtse ki minden lény egyedi természetében rejlő életét, hajtson, alakítson; önmagát ismétli minden levélkében, minden rostjában; ne akarjon a mellette termő karcsú vagy alacsony, pajzsos vagy kardos, csipkézett vagy éles levelekre figyelni. Van neki is virága, neki is illata. Föltettem magamban, hogy szemembe szökő, a városok járdáin nem, de az erdő élettől illatos fuvalmában föltűnő léhaságot leküzdöm.

[2] Mintha lombbá változnék az élet hullámos, taréjos hegyvölgyön elsikló árama.

Máj. 30. [1] Ma tudnék szónokolni, szívet lágyítani, forró lávabeszéddel melegíteni főt és szűt. Az iskolában azt mondanám: Két forrásunk van: az Oltáriszentség és a tudomány! Azután sürget a szeretet, hogy lelkükbe öntsem azt, amit semmi könyvben nem találni: a buzgóságot. Ha egyszer elszélednek, hiába keresem. Ó, pedig attól függ az élet termékenysége! Ó, dolgozz; mert egyszer virul ez élet tavasza! Prédikáltam a Királyvárosban! Júl. 4-én Jézus szívéről beszéltem. Klerikusok is hallgattak; azután egy olaszt gyóntattam Velenczéből.

[2] IV. exercicium Kalocsán[186]

Júl. 6-án **[1]** este kezdtem az exerciciumokat. Jó kedvben. Az első nap (júl. 7.) azon gondolat lelkesít, hogy Istenért dolgozzam; hogy buzgón előretörtessek. S komolyan; mert könnyen képződik az emberi szívben a lelkület olyatén bozótja, melyben a nehézségek szemlélete fönnakasztja a törekvést; a lemondás, a reménytelenség, a szkepszis, a bizalmatlanság, a meghúzódás, a gyávaság dudvája, hínárja mindjárt hurkot vet a léleknek és a tétlenség árnyékában sóhajtja meg véle az elköltözött jobb időket.

[2] Érzem nagy megelégedéssel, hogy ez a kegyelem ideje; hogy itt verhet a lélek gyökeret, melyből sudártörzs és büszke korona emelkedik; hogy itt gyűl a lélek erőtelje, mely eltölti és megtelíti minden tehetségeit; boldoggá tesz, teljessé tesz; nem kell más; semmit sem nélkülöz. Íme a benső paradicsom, azzal az egyetlen egyszer pompázott növényzettel. De a lélekben folyton pompázik minden érzelem tökéletes s másra nem támaszkodó alakban; önmagából nő fel. Törvénye élete, tevékenysége összhang, vágyai a benső fénynek elősugárzása a sötétségbe.

Júl. 8. [1] Mit várod az exercicium végét? Mit számítod napjait? Vita brevis, vita longa[187] ... minden iránt közönyösen. Az ember mint a pillangó repdes, csatangol, játszik, kering; egyszerre leütik, kettőt rándul, vége van. In omnibus respice finem![188] Jövő nincs, csak jelen; ha a jelen kitűnő, büszke jövőt emel.

[2] Júl. 8. Az örök igazságokba elmélyedő lélek erőteljes s mérsékelt önállóságra s állhatatosságra vergődik. Ítélete ezen villanyfénynél izzóbb fényben tisztult, s kiveszett belőle az érzékiség rothasztó penésze. S amilyen az ítélet, olyan a hajlam s az érzelem termékeny,

---

[184] hálaadásban

[185] Vonz akaratom, Krisztusom szeretete.

[186] 1886. július 6–15.

[187] „Rövid élet, hosszú élet”: Szt. Ignác szerint indifferensnek kell lennünk, hogy Isten akaratához igazodhassunk.

[188] Mindenben figyelj a célra!

de egyszersmind nemesített gyökere. E kettő lassú, biztos s lankadatlan tevékenységben kinöveszti magából az isteni kegyelem s az emberi józan és hathatós fáradozás gyümölcseit.

[3] Sokat kell törődni és bajlódni, míg az öntudat föltalálja jellemünk gyengéit s tudja reájuk visszavezetni a mindennapi bajok tekintélyes ágait. Most is úgy tűnik föl, mintha gyönge volnék, mintha jellememben az önálló, szilárd, egyedi vonás gyönge, halvány pontozat lenne. Talán tulajdoníthatnám a gyámságos vezetésnek, mely életemet szabadjára sohasem engedte, s legnagyobb kincseimnek hű fönntartója volt. Folyton érzem az ösztönt, hogy ezen kiskorú, ingerlékeny, összerogyó minden szónak vagy nézetnek odatekintő lelkületnek véget vessek. Nagyrészt a társalgás hiányának tudom be a félénk, túl szerény viselkedést. De a társalgás után nem járok, mert ha ezt nyerném, mást vesztenék. A lélek súlya külre nyom; önállósága mindennek (pláne jött-ment embernek) elébe áll; sokkal magasabb és magasztosabb, mint bármi, ami a szellemi élet s az önmegtagadás iskoláján át nem ment. Az emberek durvák, nyersek, hidegek, szabadok és kihívók, de nem önmeggyőzők, tisztaértelműek, értők és képzettek.

Júl. 9. [1] Fölteszem magamban különösen, hogy önálló, határozott és emberi tekinteteknek oda nem néző leszek. A klerikusokkal szemben is*;* nem eltarisznyázni az időt, hanem okosan fölhasználni alkalmas tárgyról való társalgásra. A kétes exisztenciákkal szemben pedig sine misericordia ad salutem eorum et aliorum.[189]

[2] Az a gondolatom jött, hogy leírom a pokol borzalmát az öt érzékre tett benyomásokból. Ha ez nagy draszticitással történnék, kimondhatatlan hatása volna.

[3] Új lendületet ad a buzgóságra és az isteni kegyelemnek leesdésére a gondolat, hogy az óriási harcokra, melyek küszöbünkön nyugtatják már fegyvereiket, nagy erőre és méltóságra lesz szükség. Másrészt azonban úgy vélem, hogy korán születtem, mert a harcok nem zúdulnak tájainkra életemben; annál szükségesebb, hogy azok, kik örökösei némileg szellemnek, bővebb, gazdagabb résszel legyenek ellátva. S ha ezen végzetes, közeljövőbe nézek, akkor érzem csak át, hogy mennyire nincs éltem a pillanatnak szentelve, s mennyire kívánnak azon elvek, melyeken az ellentmondás éle súrlódik majd s csorbul, egy szabad, fönséges, önmagára mit sem adó, magával, kényelmével, reményeivel, kilátásaival s az egész világgal rég leszámolt lelket.

[4] Gondolataim és törekvéseim mindig célban tartják a korszellemet, a világjárás áramát, mint a vadász a lesen. Bogarakkal nem bíbelődhetik. A köznapi élet találkái, esetei, történetkéi apró bogarak, ezeknek oda nem nézünk; de annak a büszke áram föl-fölborzadó taréjának mindig odavágunk.

[5] ...Mily duzzadó érzelemár, mily Isten-gondolat és szeretet, mily teltség! mi ehhez képest a mi lapos, üres, színtelen érzelmünk vagy gondolatunk!

Júl. 10. [1] Mi az igazi boldogság? Valami szívet töltő ... tehát benső. S mi töltheti a szívet? Érzem jól: lelkesülésünk, hitünk, reményünk kidomborodó, bőven s élesen kifejezett eszméje, mely él szívünkben. Semmit sem várni, kolerától nem félni, semmi által sem zavartatni a benső élettelj által mozgatva hatni és alkotni. Csak a benső életnek van termelőereje; ha szórakozom, érzem, hogy ürülök; hogy vész az eredeti fölfogás és gondolat. Az örök igazságokba merülve, teljességükben résztvesznek gondolataim, támadnak ötleteim, szándéklataim, terveim; érzem a szükség kiterjesztett száz kezét; mind akar, mind kér, mind sürget.

[2] Júl. 10. Luk. első fejezete két, Istennel telt léleknek gyönyörű képét tárja elénk: Szűz Mária, Szent Erzsébet. Aki az egyszerű, tiszta, alázatos, okos, szilárd, megfontoló, harmattiszta, rózsás, liliomos, szerelmes lelkű Szűz Máriának minden báját, mely ez első

[189] Irgalom nélkül, az ő és mások üdvösségére.

fejezetből sugárzik, összefoglalná, a legkedvesebb képet nyújtana, egy ragyogó lélek képét. Csak ide térj vissza s fontold meg újra.

[3] Jézus születése a megsemmisülés állapotába mélyeszt. Mellemre kulcsolom görcsösen kezeimet, s forró, mély, erőteljes fohásszal mondom: Jézus született. Ó mit kell érezni, aki átérzi, hogy Isten született szegényen, szenvedés[ben] és alázatban. Volna csak a szív hevétől izzó képzeletem, volna csak színes pompás nyelvem, tükröződnék csak rajta vissza minden szín, minden kép, minden izzó, hevülő érzelem, mikor erről beszélek. De hiszen minden titok ilyen: tűz kell hozzá, élet, szépség, bensőség, ragyogás!

[4] Szolgálni akarok másnak (Szent József a Szűznek); és zsebredugni alkalomadtán a sértést vagy méltatlan támadást. Lehetetlen másokat erényekben nevelni, ha azokat a nevelő nem gyakorolja. Mert a gyakorlat élettel jár, ez pedig érzékkel. Alázatosnak lenni, akkor aztán könnyű mondani: így tedd, erre figyelj, ezt gyakorold.

[5] Szűz Mária lelkesült, elragadott Szűz. Olvasd csak a Magnificatot, megtudod, hogy mit jelent gratia plena;[190] és Zakariás énekét, megtudod, hogy mit jelent Szentlélekkel telve. Mily duzzadó érzelemár, mily Isten-gondolat és szeretet, mily teltség! mi ehhez képest a mi lapos, üres, színtelen érzelmünk vagy gondolatunk!

Júl. 11. [1] Bár tudnám mindazt, ami lelkemben megrezdül, megzörren a gondolkozásnak és elmélkedésnek mintegy legyintésére, nem annyira a világos ismeretnek, mint inkább a sejtelemnek gyenge derűjében erőteljesen, markos, érzéki alakokban kifejezni, hogy az a szellemi fönség s gyengéd szépség érzéki valóságban az események és a nyelv plaszticitásában éljen, indítson, hasson.

[2] A művésznek márványa van, eseményei, történetei vannak, ezekben rejlenek az eszmék, melyeknek ő kifejezést ad; a mi márványunk a szó, a nyelv; a természetben, az eseményekben, a történetekben föl kell keresnünk a gondolatot, az eszmét és plasztikus közvetlenséggel kell azt kifejeznünk.

Júl. 12. [1] Jézus ügyének szentelni minden erőimet: ez tiszta, világosan fölfogott célom. Ezért leszek jezsuita, ha Jézusnak úgy tetszik. Addig úgy dolgozom és részt veszek mindenben, mint az idegen, aki tudja, hogy holnap elutazik; még mindent megjár, fölmegy erre a lejtőre, benéz abba a házba, szorít kezet barátságosan mindenkivel. Ez a gondolat, hogy talán ez az utolsó év, buzdítson. Csak azokon a klerikusokon tudnék valahogy lendíteni. Szabok nekik föltételeket, melyek alatt elfogadom őket gyónóimnak.

[2] Ez a férfias szellem, melyet a tribus binariis[191] nevű elmélkedésből szedtem: nyugodt, benső, egyensúlyban, melyen a külvilág legyinteni sem képes, érzelgő lágyság nélkül, az emberek elismerését, ítéletét, tetszését s annak hiányát nem érezve, dolgos, s a nagy célok öntudatában önmagából verbuválva munkakedvet és nyugodt, biztos, körültekintő ítéletet az iránt, hogy mit kell s hogyan kell tenni; (a gyerekes szégyenlősség kereket old, nézi távolról, hogy ott megszűnt országa); egyszerű, határozott, meg nem ijedő s nem érzékenykedő magaviselete az embereket nem tekinti, mert az erényt Istenért teszi. Szereti ezen szempontból a megaláztatást, a gúnyt, s nem ámul el rajta. Minden áron-módon kerülöm én ez utolsót, azt érzem, s azért van annyi bajom; főleg a lehangoltság, kedvetlenség, s sok apró megháborodás abból bugyog.

Júl. 13. [1] Ó, Jézusom! Te annyit tettél értem; kell, kell nekem is tennem, fáradnom, küzdenem, szenvednem érted. Ha mindennap egy ostorcsapás hullna hátamra, egy a te ostoroztatásod gyötrelméből – mint érzeném át, hogy szeretnem, hogy lángolnom kell érted. Fogadd böjtömet és a csütörtöki adorációt, s add kérlek, hogy érezzem, mily sokat jelent az a

---

[190] malaszttal teljes

[191] a három kettősség (lásd a 70. oldal jegyzetét)

szent, csodálatos óra az Oltáriszentség előtt ... késő este! A szent kereszt láttára mindannyiszor földre szegzem szemeimet jeléül a fölfoghatlan mély titoknak.

[2] A bűnt bánom, törlesztem, másokban pusztítom és szívesen akarok szenvedni is, megaláztatni is, hogy Jézushoz hasonló legyek.

[3] Csak a mély, gyakori elmélkedés, ima és olvasás képes minket a kereszt[hez] s a szenvedő Jézushoz illő gondolatokra hozni.

Júl. 14. [1] Gyóntam ma is és az Úr békét adott. A mennyország mindent ér: a bajt, kínt, megtagadást, törekvést. Mindent oda érte. Nagy szabadsággal és jó kedvvel akarok járni-kelni, örülvén, hogy közeledik, s élvezvén az elszórt jót és szépet, melynek nyomán az Isten minket magához vezet. Tehát jó kedvvel mindenben s mindenkivel, de okosan és tartózkodva is.

[2] Tanulni nyakra-főre a korunkban elkelő tudományokat. Hadd nyíljék most föl szívem, lelkem huszonnyolcadik évében. Amen.

Szept. 12. [1] Kritikám P. prédikációjáról meddő homokbuckák, melyeket meggondolt gyors készülés v. is készületlenség hadart egymáshoz.

Szept. 17. [1] Lelkem kifeslik ragyogó színekben, mint az őszi georginák fodrozott virága. Ó, ha meghalhatnék Krisztusért! Ó ha lelkem minden érzete mélyen belefúródnék, ezer gyökeret bocsátana Jézus szívébe, mint a repkény a falon. Ó, ha szívna, szívna tiszta, hősi szellemet, mint azok a vörös fenyűk Almás fölött a néma, patakmosta völgyben; s ha minden érzelme illatoznék, mint azok lombja, és tűkoszorús ágai s keresztjei. Minden fenyő keresztben végződik, onnan szabadul föl illata; midőn feljebb nő, új keresztet hajt s csupa keresztezkedő keresztből épül föl az az örökzöld, a télben is zöldellő, mintegy halhatatlan fa. Lelkem is úgy nő: érzem azt édesen. Azért vonz oly ellenállhatatlanul a hatalmas s mégis oly gyengéden mélázó fenyő.

[2] Szép ez a 17. napja szeptembernek, talán olyan volt sok száz és tíz év előtt Alvernia körül. Van napsugár, van lomb, van illat; de van hűs lehellet is. Nincs az a melengető reggeli lég, mely a virágzás és az ezerszerű élet takarója. Ó emberi szív, te is érzesz s virágzol; de van-e annyi meleged, mint volt ifjúságod hevében? Bár adtad volna át azt Istenednek.

Szept. 19. [1] (Jubileumi processzió) Ó, ma mély, nagyon mély indulattal, mintegy elkeseredett lelkesüléssel, mintegy tehetetlen önfeláldozással emeltem föl szemeimet föl az oltárra a barátok templomában. „Önfeláldozással”, mert kitéptem volna, ha kellene s lehetne szívemet azért az ügyért, azon ügy lelkes, életerős, ízig s sejtig ható kidomborításáért, azon ügy győzelmi jelének mindenek fölött való emeléséért; s „tehetetlen”, mert szegény és gyönge vagyok. Ó, ha volna tollam, éles mint a kard, hegyes mint a tű, ropogós és tápláló; ha volna nyelvem, mely oly hajlékony és gyengéd s oly erős és alakító volna! Mi másra használnám, mint Krisztus dicsőségére?

[2] Fölkelteni, fölkelteni a mámorból ezt a papságot, megmutatni neki: Íme árván állsz; fej vagy test nélkül, vezér sereg nélkül. Fölkelteni az egyházias öntudatot, mely nem lapul, és a férfias lélek édenkertje, melynek öröme telik, ha művei közt járhat s bizalma támad önerőihez, hogy valamit mégis csak tehet, mégis csak létesíthet.

[3] Kiöntöm lelkem apostoli szikráját; telítem és lövellem: újra telítem! Amim van, Istennek ajánlom!

[4] Ráférne már ránk is, hogy föltámadna köztünk, aki a lelketlen s rendetlen emberaprólékba szellemet öntene, és a szétszórt csontokban az egység öntudatával életerő. Ráférne közéletünkre, melynek darabosságát és ziláltságát a társadalom különböző rétegeiben egymást űző vajúdások, kapkodások érvelik; ráférne a közélet ezen tehetetlen szellemébe merült egyházunkra is, hogy támadna kebeléből a német Görreshez hasonló!

Szept. 20. [1] Jézus szerelme ihlet, azt szívom, azt lehelem. Úgy piheg keblemen. Ó, mézédes érzelem, hogy az Isten szeret engem. Boldogító tudat: Isten szeret engem. Hogy élek, hogy vagyok, onnan van, mert Isten szeret engem.

[2] Ó tüzes boldogság!

[3] Értsük meg egymást! Mit akarunk? Harcot? Nem harcot, életet!

[4] A magyar egyházi élet az indifferentizmus és a vallási lethargia karjaiban fekszik. Midőn ezt a mondatot e lapra írjuk, teljesen átéreztem jelentését és keserűségét. Nincs itt szó a köznépről, melynek nincs nálunk öntudatos szerepe: hanem szó van azon rétegekről, melyeknek van. Bátran fölhívom: nézzen szét szűk vagy tágas körben, s számítsa el ujjain a katholikusokat, értem a praktikánsokat, „catholiques pratiquants", nem a terített asztal- vagy kirándulásoknál – ott mind „pratiquants" és hálás vendég, hanem a hitben, a vallási és erkölcsi elvekben. Az ujjakon való számolás után néhol csak törtszámok jelentkeznének. Szomorú jelenség a katholikus öntudat ébredésével szemben Német-, Angol-, Francia-, Olaszországban.

[5] A katholikus elvek igazságát és jogosultságát a tudományos, a társadalmi élet, az erkölcsi haladás terén az iskolák s főleg a theológia, azután a sajtó tanítja s terjeszti. A lelkes theológia, melyben nemcsak szentírási citációk és zsinati dekrétumok szoronganak, hanem melyből szellem is csordul, sokszorosítva lép be az ifjúság iskoláiba a papi tanárokban s különösen a hitoktatókban, kiknek elsőrendű befolyás van nyitva az ifjak férfiasodó lelkébe.

[6] A sajtó pedig míg egyrészt ébresztően s lendítően hasson az érdeklődő körök gondolkozására, másrészt a fölébredt gondolatnak alkalmas orgánummal szolgál, hogy közkinccsé legyen, ha kincs, s közelvvé a válvetett törekvésekben, ha elv.

[7] A katholikus ébresztésre még sok irányban és sok téren van szükség: parlament, iskola, irodalom, társadalmi élet.

Szept. 25. [1] Mélységes jelentése van a keresztképnek, melyet a hívő nép rétjei s szántóföldjei közé ékel. Ha letérdel kövére az ember, mintegy visszhangban hallja Jézus szívéről a kapáló, szántó nép nyögését, panaszát, fohászát, reményeit, félelmét, szenvedését, örömét. Oly ékesszólóan folyik mindez össze a keresztben, s az alatta térdelő a kereszt jelentésében találja föl, ami szívének jól esik. Elgondolja, mennyi szorongó, mennyi bánatos, mennyi ártatlanul szenvedő lélekbe sugárzott be már ez a kereszt itt: mennyiszer tűzött a fölfeszített lábaihoz mezei virágot az, aki itt dolgozott, vagy erre tért útjában; tán gyermek volt, s romlatlan szíve súgta neki: tűzd oda Jézusod sebéhez a virágot: sokat tett ő érted, mutasd, hogy szereted; tán ifjú, tán hajadon kellemben; tán kapás volt érdes, ráncos kézzel, tán munkásasszony volt törődéssel, tán egy vén anyóka, kinek szeme egyre a földre szegződik, s hajlott nyakán nehezebb lesz egyre feje.

Okt. 13. [1] Ó, mit sírsz lelkembe esti harangszó, mely onnan a Szentgyörgy-mezői sírhantokról szállsz hozzám? Ó, mily csodás, olvadékony, könnyes az a visszhang, melyet szívemben keltesz? Sötét az est; hűvös, nedves; őszi lankadással méláz a vöröslő vagy sárguló lomb. Nézi sírját lekonyulva; érzi, hogy hamar hull bele. Tán ez az az olvadékony könnyes visszhang értelme, hogy gondolat nélkül elmerengünk, s dermedve nézünk abba a sejtett életőszbe; bánatos, csendes, enyhe, de mély, nagyon mély a fájdalom, melyet az enyészet kelt. De nem fájdalom, nem bánat! Sírok, de nem szomorúan; sírok, de nem fájdalomból; jól esik ez a néhány könny. Csendes és békéltető; nem annyira bánat, mint annak lehelete, fátyola, árnyéka, melyet a lélek magára ölt részvétből a test[nek] és minden anyaginak enyészete fölött. Sír, mint a menyasszony siratja szüzességét, melyet elhágy termékeny anyaságért, sír mint a virág, mely lehull, hogy szirmai tövén gyümölcs fejlődjék.

Okt. 17. [1] Tegnap estefelé a kertben járkáltam; sötétszürke felhőket kergetett a szél; egyes apró cseppeket söpört arcomba. Körülöttem a csendes s mégis életteljes természet. Szomorú voltam, pedig nem tudtam, miért. Azután szemem az őszi növényzeten akadt fönn. Most is hajt, most is lombosodik, most is kényszerít magának alakot, formákat ... s mennyit! Minden fa fölemeli sötétzöld lombját, dacol széllel, faggyal, esővel. Él, él, nem enged. Úgy akarnék én lelkileg élni, külvilággal nem törődve, egy életteljes gondolattal eltelni, s annak tőről növő, természetes, közelfekvő, szemhez szóló s mégis mélyen az élet forrásából kiindult

kifejezést adni. Mint ez a fa, mely a kivágott vén törzs oldalához forrva erősen fejlődik, mint ez a bojtorján, az a gyökönyke. Telve légy egészen: nagylelkű Isten és ember iránt. Az erény a legnagyobb teljesség, duzzadó, dudorodó, kifelé alakuló élet!

Okt. 21. [1] Lelkem olyan, mint a magányos szűz; elvonultan, hajlékába zárkózva szövi szíve édes érzelmének fonalát, megaranyozza a napsugárral, megszínesíti valamennyi természetadta színnel. Amit kint a fák lombján a haldokló napsugár, a hűs éj és a csípős szél fest, minden színük, minden árnyalatuk rálehelődik lelkem érzelmeire.

[2] Tegnap este a tabernákulum előtt térdeltem, reszkető, mélységes vággyal sóhajtottam föl lelkem Istenéhez. Fölajánlottam magam neki: hatna át, áztatna át, rengetne át!!! Ó, szívemnek egyetlen, gyengéd és szellemes, teremtő és vajúdó érzelme: Isten-szeretet, ó, virágozzál föl valamennyi érzésem s érzékem rostjából. Élet kell nekem; nem öröm, de élettelj; ha fájdalom, se baj; ó, hiszen a fájdalom, mint a sziklafúró feneketlen mélységből vízsugarat szökeltet. Fáj nekem mélyen, szinte senyveszt, szinte emészt, hogy vétkeztem.

[3] Ma áldoztattam egy kis fiút a kórházban, ki most vette először magához az Úr Jézus Krisztust. Tisztább volt a lelke, mint az enyém! Ó, bárcsak szállna föl mielőbb öntudatlan törekvése s vágyódása hazájába, ahová én is elmegyek, a csillagvirágos mezőkre, hol a szín és a fény magából szövődik, és nincs nap, mely színesít és fényesít, hanem az Isten világossága tündöklik minden boldogon varázsteljes pompájával. Ó, mily ragyogó lehet egy olyan szem, ó, mily kellem- s bájteljes egy oly megdicsőült arc, ó, mily fönséges egy oly tündöklő márványhomlok, melyre lágy árnyékot vet az örök dicsőség babérjának füzérje. Ó, halhatatlan szépség, ó, csókolj meg engem, ajkaid szellemi érintése elbájol, elábrándít és egy ily csók titkos rezzenéssel fölébreszt szívemben ismeretlen tündérvilágot. Sírnék, s mégis tudom, hogy boldog vagyok, hogy ujjonghatnék, hogy tombolhatnék, mert az Isten szerelme körülfoly engem. Vegyen hát egészen magába föl ez a tündérvilág. Jó, nagyon jó!

[4] Mint a patak, mely csevegve siet, játszva szökik, örvényt s karikát ír, fénytölcséreket rajzol, simogatja a kavicsot s enyeleg a parti fűszállal, meg nem áll, de nem tudja hová megy, hová ér: olyan minden ember, ki törekszik, de nem a hitből él; fut, siet a perc röppenésével, folyton sürög, folyton forog, s ki tudja hová ér – mocsárba, abba az Írás emlegette kénes mocsárba, vagy a tengerbe, abba a sejtett, de soha föl nem értett jóság tengerébe.

Okt. 24. [1] A szentgyörgyi temetőből elvezető dűlőn sétáltam; a földeken már kibujt a téli vetés, itt-ott már tavaszi zöldben pompázott, máshol meg még nagyon is aprócska volt; úgy látszott, nem találta bele magát a gyengédtelen, szeles világba. A szürke, vörhenyes, zöldes, rozsdás, szóval minden színben játszó lapátkák izegtek-mozogtak a szellőben, fáztak szegénykék, mint az imént született gyermek. Majd a napsugár önt s olvaszt beléjük erőt és színt.

[2] Ott pedig kiránduló társasággal találkoztam. Hisz vasárnap délután volt. Három kutya fölkereste a földekre kihurcolkodott szemétdombot. A barátság sérthetetlennek látszott. A nagy, fekete kuvasz, mely már ballagás közben is viselte a hegemóniát, a „restaurációba” érve, nemsokára kikapar nagy csontot, lefekszik s alapos megdolgozáshoz fog. A másik kettő most kezdte csak érezni, hogy vannak privát dolgok is, s két hátsó lábaikra leülepedvén, tisztes távolból nézték az operációt. Így vannak kirándulások, partik a vasárnapos közönségben. Kivándorolnak valami korcsmába, s azután privát nézeteik óvásának dühében összemarakodnak.

[3] A másik kutyaparti reggeli órákban szövődik s bonyolódik le. Midőn ugyanis a vasárnapi tűzoltó, bajtársait fényes pályájuk ideáival szaturálandó, trombitaszóval harsogtatja körül a Szent Tamás meredélyeit, valamennyi szomszédos kutya csatlakozik kíséretéhez, mely azután vágtatva iramodik az olasz hegyi faluk nyaktörő közlekedési utait föltüntető tamáshegyi kapaszkodókon.

[4] Azután a temetőbe mentem. Itt-ott a vasárnapi csendben térdeltek a sírhantokon azok, kiknek egy darabjok testükből vagy lelkük fele porlad a porondban. Én is imádkoztam.

Azután néztem a megfakult, az elrongyolt szalagokat, az összekuszált, megtépett, elázott sallangokban lelógó papírkoszorúkat, melyeket az emberi emlékezés a keresztre aggat. Egy mulandó, romladozó emlék nevetségessé teszi a hűnek látszani akaró emlékezetet. Ki állít füstoszlopot kedvese emlékeül?

Okt. 26. [1] Az isteni értelem rajzolja a képet, melyet a szeretet, az irgalom, a mindenhatóság sző ki a természetben.

[2] Mint apró moszatok kiemelkednek a szervetlen világból, úgy az emberi ész az érzékek országából. De mily kevés változatot engednek meg azok, s mennyi sokat a gondolat!

[3] Párákból is, nézd, mi fényes és kápráztató sátort von magának az Úr!

Okt. 27. [1] A szentek érdemei mint áldástelt felhő az egyház felett: hull belőle eső mindenkire. Mint a ragyogó nap, besugároznak mindent. A búzának köszöni a konkoly, hogy ki nem tépik; a szenteknek köszönik sokszor a gonoszok, hogy élnek.

[2] Mélyen a tenger titkos völgyeiben rakódik bizarr bokorrá a korál; senkitől meg nem figyelve, csendesen, zajtalanul nő a kagylóban a gyöngy, azután kihalásszák, mások köszörülik, mások aranyba foglalják, remek áldozati kelyheken, ragyogó szentségtartókon törik meg a gyertyafény s az epedő szem ájtatos sugarát. Ó, ki tudja – szalmakunyhókban, emberi keservben sajtolódik a szenvedő szemekből a könny, kristálytiszta vizében eltéved, elmereng a mélázó tekintet, azután lepereg a halvány, kiaszott arcon, harmatos útját írva le, s eltűnik... De ez a könny Krisztusért fakadva, tiszta gyöngy; angyalok fogják föl és föltűzik a léleknek szánt mennyei koronába. Ó, ki tudja, – sorvasztó fáradalmak közt, az izzó napsugár alatt vagy a lelki küzdelmek hevében, az afrikai missziókban, a szántó eke és pengő kasza mellett olvad le a homlokról a verejték, érdes kéz, poros, fakult ruha fogja föl... De ez a verejték a hitben tüzes, véres, szeretetet gyújtó koráll, mely e földön rejtve van, de majd az ég fölszínére kerül, s fölragyog majd rajta is az örök dicsőség!

[3] Az őszi nap pirosra festi a fák leveleit, majd élénken, majd halványan, majd élesen, majd sötéten, meleg színnel s hideggel is... Lám, mennyit dolgozik nemcsak az ifjú tavasz menyegzős ruháján, hanem a haldokló ősz szemfödőjén is.

[4] Az őszi napsugár melegen süt a tájon, de a pirosló vagy sárguló lomb nem fejlik már, csak melegszik, dédelgeti szűnő életét: az öröm, a lelkesülés késő életünkben nem fejleszti a szívet, melengeti kissé, de nem indítja meg a dermedt életet!

Nov. 7. [1] Az Isten mindenhatósága kitűnik azon gondolatban, hogy ő minden; de nem is lehet róla szó, mert nincs kívüle semmi. Az örök végtelen szükségesség; nem a semmi, hanem a minden van, volt. Ha sarat sárra teszek, aranyat nem kapok: éppúgy, ha földi hatalomból akarnám konstruálni az Isten hatalmát.

[2] De ez a meditáció mélyen szívembe vágott. Tiszta, nyugtató fényét kiönti minden törekvésre, ád nyugalmat, alaposságot, útbaigazít, elmélyeszt!

Nov. 8. [1] A hit igazságai mindmegannyi bujtvány, keresztül-kasul járják át a lelket; szellemi lendítés által, mint ébresztő tavasz leheletre, kihajtanak erőteljjel.

Nov. 15. [1] Mindig könyörületesen, főleg az emberek tudatlan gonoszsága és gyöngesége iránt! Ha nem az egyéni benyomás szűk karikájába szorítom lelkemet, mindig nagylelkű leszek. A kislelkű szűk egyéni fölfogás deszkafalas ketrecében dühöng, rugdalódzik.

[2] De ne hadd azért soha lelkesülésedet leoltani. Lelkesülésed a villanytelep; ha szikrája nem is gyújt, hát nem villám marad azért mégis?! A rossz siker, vagy bármi más, külső, mellékes.

Nov. 24. [1] Diadalkocsin vitetik a győző, erényes lélek. Homlokán a hajtatlan törekvés borostyána; alatta a bátorság és az elszántság tiszta, szeplőtelen ragyogása. A diadalkocsi elé valamennyi szenvedély van fogva, Krisztus a kocsisa. Ez a lélek behajt az égbe a diadalív alatt. Mi köze lehetne a bűnhöz, mely ott lenn sötétlik, rothad és senyved. Nem lázadna-e föl lelke ragyogó, nyugalmas ereje, ha valaki csak gondolatban is összekötné a bűnt a Krisztust szerető, Krisztusban megdicsőülő lélekkel?

Dec. 7. [1] A három isteni erény a kegyelemnek, mint az ifjú, életteljes léleknek hármas varázsa és külre való fölragyogása. A hit tudás, fensőbb bölcsesség, mennyei világosság, minél mélyebb, minél ragyogóbb, minél tüzesebb, annál szebb; oly szép, mint egy magasztos, mélyérzelmű, átszellemült léleknek szempárja. Szép-e az ifjú sötét, tüzes szeme, melyből a legmelegebb érzelem sugárzik, vagy a gyermek nyílt, őszinte tekintete? Ki bírná a szem minden báját és kellemét ecsetelni, mely reá olvad a lélekből? A remény az ifjú élet zománca, a lélek és szív üdesége; amilyen tett a tavaszi hajtás a fán, olyan az ifjú lelke, s minden gondolata, jövője virágzás. A természetfölötti remény is egy szentelt pihegés, a törekvő lélek mély, fohászos lélekzése. Üde és friss, telt és várakozó. Hajt, hajt – folyton keres, hol bujtathatna, hol feselhetne virágot. A szeretet a lélek lelkesült forró érzelme. Néha csak forró és csendes, máskor forró és kitörő. Valamennyi szenvedély szolgál neki, királynéjuk. Szép, fönséges, nemes és nagylelkű, áldozatkész.

[2] Az ifjú tekintete, pihegő keble, lelkesen dobogó szíve, mely gyújt színeket az arcán, oly eleveneket, nemcsak, hanem oly élőket, mintha maga a lélek színe volna! Íme a hit, remény, szeretet!

Dec. 8. [1] Mit tanít a Szűz? Az Isten műveit, műveiben örök, hű gondolatait! Tiszta, bűntelen teremtést tanít! Az Atya szeretni akarta; hogy gyengéden, hogy édesen, hogy behatón szerethesse, bűntelenné tette. A Fiú, hogy édes gyermeki vonzalmának, a legédesebbnek semmi sem álljon útjában, bűntelenné tette. Ugyanúgy a Szentlélek. Ó, ami rajta tetszik: az a ragyogó szem, az a mosolygós ajk, az a kellem, az a báj – a páratlan Szűzön: az a szemérem, és mélybevonuló érzelem, az a liliomos homlok, az a rózsás arc, az a bíboros ajk! Ó, mily szép vagy barátném! Szent Szűz, vonzzad lelkemet, ó hadd szeresselek!

Dec. 9. [1] Ma ismét keserűség fogta el szívemet, midőn a papság elégtelen képzettségére, szellemi élete tátogó hiányaira gondoltam. De midőn lelkem nyomorúságaira, múltam és jelenem, lelkem ezen törzse és ágai bajaira, törékenységére, azokat körülnyüzsgő féregre, petére gondoltam, a férfias megnyugvás és rendületlen, Istenben nyugvó áldozatkészség fuvalma üdített föl.

[2] Tegnap Szobon voltam az apácáknál. Reggel a csavargőzös túlsó állomásáról néztem szét a tájon. Sötét, bizarr alakokban váltak el a kövesdi sziklák az égboltról, túl a messze elnyúló hegyoldalon bodros felhők kóboroltak, itt-ott is szállt föl fehér lepelben a mélyebb völgyekből valami kísértet. Csendes elvonultságába a természetnek csak Esztergom valamely harangja tévedt, s néha, ha a légáramlat el nem kapta, a malmok kelepelése. Keleten bágyadt rózsaszínben úsztak a felhők; néhol világosabb sáv, máshol sötétebb vonal bujdosott köztük. Ave Maria!

Dec. 24. [1] Ó, édes szent bensőség, lelkem paradicsoma, illattal telt mező, kifeslő piros rózsa, romokon kúszó repkény, sötétzöld lombon ragyogó narancs, mennyire szeretlek. Hogy boldogítsz, midőn Jézussal összekötsz; hogy törsz magadnak utat lelkemben! Először egyszerű lánggal égsz: azután emelkedik hőd, s dől a szívből szín szín után, egyik a másikból ömlik, mint Itália nyugati tengere fölött az egymásból olvadó szín! Krisztus Jézus szívet hozott a szegénységbe, a szenvedésbe, az alázatba. Szív nélkül ezek tűrhetlen állapotok. Csak ahol ez a szent Szív él, ott boldogító a szegénység, a szenvedés, az alázat is. S mit mondok, ott csakis ez boldogít. Szeretlek, szeretlek, lelkem lelke: akarok ezentúl: 1/ a meditációt pontosan megtartani, 2/ önmegtagadást gyakran gyakorolni – főleg azt, mely az emberek részéről akad elém, 3/ az embereket hőn szeretni; a szegény, zsíros, piszkos, gubancos embereket is, 4/ a lelkiolvasmány. Ó, akkor az örök szép való költészet fogja lelkemet hevíteni; melynek lángja most is ég ... csak tudnék szavakat hozzá!

[2] Ó, gyönyörű kis világ, Lelkem édenkertje,
Hol nyilik mezei virág, Szűzi tiszta kelyhe.
Hol csattog a csalogány, Jézus szerelméről,

Hol a pompás szivárvány, Színt hint a kék égről.
Rózsák közt járt föl-alá, Szerelmetes lelkem.
Illatuk vigasztalá, árnyakban megpihen.

1887

Jan. 11. [1] Dec. 31-től jan. 7-ig Márianosztrán voltam az én édes testvéreimnél. Azóta folyton édes örömben élek, szívem Jézusért halni-élni vágyik. Mindig csak csitítom, csak mondom: édes lelkem, lám, hisz folyton sietünk, folyton közeledünk Jézushoz. Mindent érte teszünk. A szenvedés is édes. Mint a növénynek törzsét fölhasítja a hajtás, melyből virág feslik, de a hasítás nem fáj: úgy a szenvedés fölhasítja a lelket, s feslik belőle remek erényvirág, de nem fáj, sőt édes, kedves. Nem történhetik semmi, ami fájna, hisz Krisztus kezéből jő, s érte, hozzá tör.

Jan. 18. [1] Szeretem Jézust; lelkem mint tiszta, szentelt forrás, csörgedezik s azt suttogja: Szeretem; párája eleven s termékenyítő, ha lelkemen átvonul, lelkesít. Mindig lelkesen, – s mindig szenvedve; jaj be szép a piros rózsa, a vérpiros; ha a lelkesülés, a győzelem fehér hamva lehelődik rá, akkor halványabb lesz, nem sötétül, nem ijeszt. Jézus drága vércsöppjeit, amint a Getszemani-kertben legördültek, angyalok szedték föl, mit csináltak velük? csillagokat gyújtottak belőlük az égen; a földön pedig helyükön szép virágok nyíltak, azok a szenvedő virágok. Virág s csillag egyesült s lett belőlük virágzó, ragyogó lélek. Szent Katalin, Szent Teréz, Szent Limai Rózsa!

Febr. 17. [1] Édes Jézusom, forrón szeretlek. Ne hagyj szűk körben ellapulni, hanem mindig nagyra, tágra, magasra törni. Szép, de kissé élesfuvalmú délután volt ma; elmentem a dédai kocsmáig. Visszafelé kis preparandistát szólítottam meg, ki ékes, választékos nyelven beszélt el különfélét. Így azt is, hogy az ő öccse, „tejből készült anyagokat szeret”, e helyett: ételeket. Pilis-Marótról való, Patasinszki-féle neve van. Három fiútestvér tanul ott. Anyját kísérte, ki élelmet hozott fiainak.

Febr. 23. [1] Ma mélyre hatolt lelkembe a gondolat a szentekről: erejükről, hatásukról, hódításaikról. Gondoltam azt is, hogy ez erőt el nem veszthetik. Ha volnának most, hatnának úgy, mint máskor. Ha a szenvedő Krisztus minél több szívben öltene emberi erényt, áldozatot, megújulna a föld. „On se prend à croire, que le sens moral des peuples n’est pas aussi profondément affaibli qu’il le paraît, et qu’il suffisait peut-être de la présence de quelques saints dans cette société decrépite, pour y renouveler la foi, qui sauve le monde.”[192] Ezek a gondolatok, melyek nem tűrik a skepticizmust, a tétlen bánkódást a vallástalanságról. De csak egy hadsereget lehet ellenük állítani.

Márc. 2. [1] Szinte csodálom, hogy minden áldozásom új föléledés. Oly édes és tüzes, oly kedves, szerelmes, oly mély és erős, oly gyengéd és átható, oly bensőséges és késztető, oly felforrasztó és oly nyugodt, oly kemény és oly kellemes, oly bájos és oly követelő, oly engedékeny és engesztelhetlen. Azt suttogta ma: légy buzgó és tüzes főleg az ifjak iránt. Ne engedj, ne csüggedj. Lám, nem hagylak el. Ó, ne hagyj el. Lelkem olvadt ezüst, szívem mennyei tűz. Úgy jött le ma Jézus, hogy láttam őt fenn a csillagok felett, ahol sötétség van; onnan vette útját, leszállt a mindenség régióiba; mind üdvözölte őt mint átvonuló királyt s végre a föld körébe jött, s nézett végig rajta, s ím hozzám lejött. Mennyi szívet látott, mennyi tüzes üszköt, mennyi szivárványos ragyogó égboltot, s mégis hozzám jött!

Márc. 13. [1] Szívem érez olyasmit, ami a kereszt szeretetéhez hasonló; azt a szabad, embert megvető, minden világi dolgot mint komédiát szemlélő szellemet. Jaj, be szeretném, ha kinőné magát, tiszta, szabad, lelkes érzelemmé. Csak add át magadat Jézusodnak teljesen!

---

[192] Az ember hajlamos azt hinni, hogy a népek erkölcsi érzéke nem gyöngült el annyira, semmint látszik, és hogy néhány szent jelenléte ebben az elaggott társadalomban elég lenne ahhoz, hogy megújuljon a hit, amely megmenti a világot.

[2] Nekem a magyar jellem átható, szellemi életre képtelennek látszik; a szellemi törekvések sziklás, gyéren földdel bevont talajra akadnak, nincs benne tápuk. Mikor nekem a mély és a gyengéd, az átható és kitartó, az elszánt s Krisztusban élő lélek tetszik.

[3] Nincs szó, mely leírja a tenger moraját; nincs nyelv, mely kifejezze az erdő zúgását; nincs szó, nincs nyelv, ha még oly ékesszóló, mely visszaadja a szív legszentebb s legmélyebb érzelmeit. Érezz: ezt akarja a szó valahogy elérni, hogy érts!

Márc. 14. [1] Megcsókolom germanikus keresztemet s rálehelem szívem hő vágyát, hogy úgy maradjak, amint illik egy élet-, virágzó lélekhez, oly fennkölt, oly édesbús, oly magasztos felfogással, mint a bárkás felhő langy eső után a mai reggeli égen. Csak gyengéden és gyermekdeden, csak lágyan és érzékenyen; ó, aki lágy, aki gyermek Jézus szerelmében, az érez, az észrevesz, annak lelke folyékony, – tűz és kékszín ég! – Ma az én kis ministránsom megindított engem, egyszerű gyermekdedségével, virág gyengéd áhítatával, harmat-üde tekintetével. Lám, ha Jézust úgy szeretnéd, mint ez a gyermek, oly szent tisztelettel, távol a szokás megfásult ridegségétől. Mit taníts tehát? Hogy a gyermektől tanulj, gyermeki módon érezni, ami Krisztusnak úgy tetszett, hogy például állítá fel. Hogy oly felhőzetlen legyen szívünk viránya, hogy oly szűzi legyen földje; mint a természet gazdagságában érintetlenül pompázó berek, mint a Senki szigetje.

Ápr. 2. [1] Mennyire kell ápolnunk magunkban az egyházi szellemet, a gyengéd érzéket minden iránt! Hisz az érzék az élettel, a gyengédség a szeretettel jár. Bír-e érzékkel az egyház iránt a liberális újságíró? Tartja-e Szent Ignác reguláit ad sentiendum cum ecclesia.[193] Semmit sem tanulhatok tőle. De engem nem visz a jégre! Az ő felfogása a nagylelkű heroizmusról, melyet a hitét bevalló mutat, nevetséges; nem méltányolhatja. Szaturálva van feje a kor legfelületesebb eszméivel, eszerint választja ki az anyagot, eszerint ítél, eszerint megvilágít. Folyton azzal traktál, hogy az olvasó benne él, a csapodár, ledér, frivol gondolatok, elbeszélések, események közt. Érdeklődése mindig csak ez irányban srófoltatik fel. Az a világ – ő arról akar tudni, mit tesz, mint él; de nem hogy megtérítse. Nem, hiszen látja, hogy az egyházra azok semmit sem adnak, hogy parancsait megvetik. Ő az egyházat köznapi olvasmányaiban csak mint tehetetlent ismeri. Azért nincs bizalma, nincs öntudata hatalmáról. De mi a Krisztus szelleme? Csak ez? Nemde a leghőbb szeretet; az önmegvetés; a buzgóság? Nem ütközik-e meg folyton azon a bitangoló szemtelenségen? És a világ élvezeteinek pora nem lepi-e be lelkét? Nem hajlik-e folyton oda? Élénk, szoros összeköttetés az egyházzal, érzelmei-, gondolatai-, kenetessége-, bensőségével – ez kell a papba; különben massa iners[194]. Jobban hisznek az ellennek, mint a katholikus lapnak, s mély benyomást tesz rájuk, amit azok írnak.

[2] Ápr. 2. Jövök P. Tomcsányi elmélkedéséről. Elvek, azok a túlsok metafizikus elvek! Jaj, ha kinőnék magukat bennünk életté, vérré, erővé. Hogy fölhasítanák lelkünket legislegmélyéig, hogy csak úgy pezsegne és sarjadna belőlünk az erő! Mikor csak ezúton lehet előremenni. Anélkül rendetlenség, féktelenség, szemtelenség, zűrzavar. Az ész racionalizmussá lázad, a szabadság liberalizmussá; az Isten az örök elv; a dulakodó zűrzavarból, a harcok füstgomolyaiból fölvillan az örök „elv”, a Deus, Szent Mihály zászlója: Quis ut Deus?[195] Csupa tévtan, de Isten az elv. Csupa ledér, frivol könnyelműség, „Isten” a fenéksúly; az a teremtő! Mily elv? Minden ízed, minden parányod, minden mozdulatod: minden Istené. Isten bírás, jog, kényúri hatalom! Minden! Íme e gondolat gyökerén sarjad az a sok lánglélek, kik Istenért élnek; ebből mint tűzszivárvány ragyog az „Omnia ad maiorem Dei gloriam”.[196] Ó, hogy égeti velőmet, mintha csak izzó görög tűz olvadott le volna rá. S

[193] Szabályok az egyházias érzékhez (Lelkigyakorlatos könyv).
[194] Erőtlen tömeg.
[195] Ki olyan, mint az Isten?
[196] Mindent Isten nagyobb dicsőségére.

hogy szeretném magamban s másokban világrendítő hatalommá tenni! Isten – Dominus; igazságai – dominans, regens; fölénye – vele szemben közhódolat: ész, tudomány, művészet, kormány, politika, intézmények. Ó, suhanc, rongyos, kiéhezett, megevesedett racionalizmus! Ó, aposztázia Istentől hitben, észben, életben! Ó, borzasztó örvények, mily titáni karok fognak ismét kitölteni! Ó, fönséges isteni, emberi harmónia! Ó, mű, melyet Krisztus létesített a földön, leomolva, romban, dísztelenül, ki fog fölemelni? Elv, elv! Mivel zúzhatnók és mállaszthatnók össze ezt a nemtelen, nyomorult korcsszülöttet, a racionalizmust? Íme az elvvel! Hatolj át ezen! Ne engedj! vérig! Minden Istené. Ó, mily méltóság és bensőség és teljesség tölti el majd lelkedet!

[3] Mire jó a filozófia? Elveket kutat, azokra utal: csak azt! Könnyű portéka az ész elvek nélkül, Velence sárra építve, cövek, cölöp, karók nélkül!

Máj. 12. [1] Ma a pokolról meditáltam. Rettenetes az a hely; megfagyott a vérem. Hanem hát a szegény világ mit csinál? Úgy látszik, nincs tájékozva; nem ismeri veszedelmét. Ó, először a papi szívben kell az igazságnak életté s érzelemmé változnia, s úgy kihatnia; előbb nincs megtörve, nem táplálja a népet. Mi a pap? Igazi sacramentale. Argumentuma a vallás isteni eredetének. Benedictio! S milyen óriási hatása. Vonz magához mint a mágnes. A kegyelem van vele.

Máj. 22. [1] Veni Sancte Spiritus![197] Ha kimutatod azt a nyomort, mely az észben s a szívben lakik, ó, hogy fog kitörni lelkedből a Veni S. Spiritus! Ó, a szívnek gyengéd, zsenge hajtása, áhítat és istenfélelem! Oly gyengéd, mint a kétnapos hajtás a fatörzsön; tele van élettel; világoszöld s vörösbarnás; illatos kenet ragyog rajta, rezeg minden fuvalomban. Ó, ápold bennem hatalmas s mégis bizalmas, messziről jövő s mégis otthonos Lélek azt, ami jót találsz. Ne engedd, hogy elcsenevészedjék, hogy fonnyadjon, hogy lankadjon. Mikor én jól kiérzem, hogy hol van az élet, hol a teljesség, hol a bensőség, hol a boldogság. Mintha fénysugárban övezne s folytonos változatban kigyúlna a fénygyűrűből ragyogónál-ragyogóbb szín, sziporka tűz, pezsgő szikrázat, s játszaná a fény játékait: olyan az érzelem a boldog, Szentlélektől telített szívben; változatos pompa, érthetetlen bűvölet; Veni S. Spiritus!

Máj. 28. [1] Pünkösd van; nem piros, de izzó és fönséges. A Szentlélek valóban lejött; szélzúgás, tűz, csodás nyelvek, ezek jelei. A Szentlélek uralkodik, nincs vele ellentétben semmi, sem tudomány, sem művészet, sem ügyesség, sem ipar, sem civilizáció; sőt tökéletes összhang. Hisz mindez az Ő műve. De hogy öntheti ki lelkét az ily fenséges művész „minden testre”? Ó, csodálatos irgalma Istennek! Mutatja, hogy a természet minden remeklése fölött közvetlenül elvezeti magához a lelkeket, hogy a természet csak szőnyeg, mely oltárát díszíti. Szent és hatalmas székfoglalója a Szentléleknek a pünkösd ünnepe; amennyivel nagyobb e Lélek saját műveinél, annál többre kell becsülni ezt a tüzet, ezt a fényt, ezt a színt, értem a kegyelmet, a természet színeinél, ezt az életet a természet virágzásánál, ezt az erőt a természet erőinél. Mindezek imádják.

Máj. 30. [1] Szent Péter beszéde pünkösd napján[198] a mély meggyőződés és a közvetlen praktikus kívánalmak szónoklata. S az eredmény? Nem azt mondták, hogy szép volt, hanem: mit cselekedjünk? Tartsatok penitenciát ... és elveszitek a Szentlelket. Mennyire hangoztatja: teljes bizonyossággal tudja meg tehát Izrael egész háza stb... Csupa praktikus eredmény, s az élet, mely a Szentlélek folyamának mentében fölvirágzott, mily csodás és iránytadó. Ó, csókolj meg engem Jézus: a Szentlélek a te csókod!

Júl. 5. [1] Krisztus az én szerelmem! Úgy szeretem őt, oly tisztán, oly ártatlanul, hogy édes méz és langy illat tölti el mintegy keblemet. Kitágul szívem, de nem erőlködve; nem, hanem vágyai kedvében, természetes kedvesen, mint a virág kelyhe. Úgy szeretem őt, hogy tiszta és

[197] Jöjj el, Szentlélek!
[198] ApCsel 2,14kk.

alázatos kívánok lenni vérem árán; ó, mikor az a lépcső, mely szentséges szíve, lángsebéhez vezet! Ha én is lángsebet veszek fel lelkembe, akkor óriási léptekben haladok; tovább érek egy nap alatt, mint mások egy év alatt. S e lángsebből édes bölcsesség csepeg: bölcsesség, mely oly mélyre lát és átérti, hogy minden semmi, hogy az egész világ felhőivel, napjával, virágaival, dalaival, berkeivel, suttogó titokzatosságával – minden silány, silány ahhoz képest, amit egy Istent-szerető szív rejt. Mondd csak: miért adnád oda csak ez érzetet is? Miért adnám oda azt a koronát, mely csillagsugárból szövődik, s a föld királyává tesz? Mivel cserélném fel a trónt, melyen mindenekfelett uralkodom, szemeibe lemosolyg a Szent Szűz bájos mosolya, ragyogó arca liliomsugárzása, ajka szende kelleme? Mivel cseréljem? Ó nem cserélem! Szeretem őt is, őt is. Lelkem galambját, tubicáját, gerlicéjét! Légy hát tiszta s alázatos! Ha ez leszesz, mennyi lelket teszesz tisztává és alázatossá! Mint az édesanyában a szerelem éltető tej-forrást fakaszt szíve gyümölcsének: úgy az isteni szeretet a küzdelmes bajvívásban és szenvedésben a kegyelem s az irgalom forrását fakasztja – tán nagyon sok lélek számára. Legyünk anyák, a szerelem felfogadói és gyümölcsöztetői.

Aug. 18. [1] (Lainz.)[199] Telidesteli szívvel lépek az Istenhez. Őt keresem, ha tán megtalálhatnám. Leteszem lelkemet eléje, s élvezem teljesen fuvalmát. Istennek szolgálni programom; mindent magába zár, s ki a megmondhatója, hogy mennyire kívánom ezt. Különösen megragadott a gondolat, hogy mivel Isten teremtménye vagyok, szolgálatára szenteljem magamat. „Se suaque omnia laeto corde Deo offerat...”[200] Valaki gondolhatná, hogy ha nagy hivatalra tesz szert, többet fog tehetni Isten dicsőségére. Úgy látszik, hogy ez nem isteni gondolat. Minden isteni mű (csak erről lehet szó) az Isten lelkében fogamzik, s csakis általa érheti el befejezését. Azért gyökere, eredete, célja a szentség. És pedig ismét (csak erről lehet itt szó) mindenkinek saját szentsége. Erre vagyunk a földön. Mások megszentelése csak eszköz. A termőgyökér az egyedi kis világ. Az exercicium csakis ennek szól. Ego et nemo alius homo et creatura et accidens.[201] Ó, zárkózzam jó be, jó el!

[2] Aug. 18-án este. Az Úr Jézus kiválasztott és fölkent; ó, mennyire vágyódom, hogy azon áldásdús hatalmat a lelkek üdvére fordítsam. Szépen misézni s a szentségeket ájtatosan kiszolgálni nem nehéz; lesz is bennük erő, mert nem a mi cselekvényeink; de ahol a mi cselekvényünk lép elő s az Isten csak concurrens, ahol a szubjektív gondolat külső alakja, a szó lép föl, ó, ott kell szentség, mely levonja az Isten segélyét. Akkor lesz hatásos a szó is, ha az Krisztus szava lesz, mint hatásos a szentség, mert Krisztus cselekvénye. Szentnek lenni, ez a valódi hatás forrása; áldozni, megtagadni, megvettetni!

Aug. 19. [1] Szeretnék úgy írni, amint érzek. Vastollal sziklalapra; oly erővel, oly mély vonással. Mit? hogy a bűn utálata, undora, förtelmes pártütő gyalázatossága, vért lázító és minden tehetségünket megdermesztő alávalósága oly szúrósan, mint a tűz, s oly élesen, mint a villám lebeg lelkem előtt. Erre valók az exerciciumok: kipréselni az alvó, fonnyadó lélekből azt az életerőt, melyet Isten adott természetes érzületébe, markos öntudatra hozni benne mindazt a kötelmet és tartozást, mellyel Istenhez fűződünk láncos kötelékkel, melyet bármely életvihar sem tép el. Ez az, a férfias, nem, az isteni elszántság, mely a mély belátás és kegyetlen önmeggyőződés kötelén húzódik s tekerődzik a lélek köré, s mintegy sodronytekercset képez, melyen a bűntől való irtózás, mint sötét, felhős égen leszakadó villámtűz átrobog; s lelkünk a delej – jaj, hogy izeg-mozog, szinte kikelne, szétolvadna, megszakadna; új meg új folyam, tűzfolyam; igen, mert tűzfolyam a gondolat fénye s a rajta felcsillogó érzelem. Mit csinálsz, szegény lélek? csikorog valód! de nem bírsz megszabadulni; nem! Hiszen szabadulni nem kívánsz; nem bírsz megsemmisülni, hogy ne kelljen látnod, érzened, hogy életed valóján borzalmas élő kifejezést ne találjon a bűn

[199] Jezsuita lelkigyakorlatos ház Bécs külnegyedében.
[200] Önmagát és mindenét vidám szívvel ajánlja fel Istennek.
[201] Én és nem másik ember, teremtmény és járulék.

rémületes, csúf, irtózatos, borzasztó valósága. Jaj, bár halálommal jóvátehetném! Ó, hisz lázad, bomlik bennem ész, értelem, képzelet, emlékezet; mintha fogyna erőm, mintha ájuldoznám; hiszen úgy látszik, megsemmisülök. De nincs, nincs kifejezve! Erőteljes élő ébredése, a bűnt utáló léleknek! Mintha acélsodronnyá változnának idegei, s vaspálcákká izmai, mintha áthatlan pajzzsá domborodnék melle, mintha tűz gyúlna szívében, mintha villámok indulnának a szívből s a szemekből kicikáznának; mintha valami varázslátomásba merülne az ész, és minden tehetség, minden sejtje végerőfeszítéssel egy teljes, mindent záró aktussal foglalkoznék, mely a szív s az észből fonódnék, s koszorú gyanánt kinőjön a mindent szépségéért és fölvirágzásáért feláldozó s önmagát szétbomlasztó test- és lélekből, melyet az ember nyomora és bűne jóvátételére, tehetsége s jósága romjaiból kikeltet és felajánlt. Ó, a bűnt utálni, gyűlölni oly mélyen, hogy a gyűlölet gyökerét ki ne szakíthassa orkán, mely a Tátrát is kidöntené! És tenni, tenni, mindenütt tépni, mindenütt irtani! Gyermeteg érzékenységgel, de acélizmos karral. Úgy mint előbb, úgy mint régen! Megegyeztetni a gerlice búgását az oroszlán törtető, méltóságos hatalmával. Sírni, sírni a kápolna csendjében minden bántalom felett s keresni, kutatni s fáradhatlanul dolgozni; oly szívvel, mint egy kedves galambja az Istennek, mely fátyollal fején, angyali arccal, csókra késztető szépséges szemekkel imádja Jézust valamely román szentély csendjében, s oly lélekkel, melyen a könny foltja nem látszik, melynek, úgy látszik, forrása benne ismeretlen, mely a szemekből csak oly pillantást lövell, mint a hadvezér a romok és testroncsok labirintján. Szeresd tehát az Istent! Értem, elég!

[2] Aug. 19. Mint liliputnépség, mely fölcifrázott póznákra mászkál, az egyik a másik nyakán, közbe még rúg is egyet a felső az alsóbbra, töri magát, hogy ki ér föl előbb, s aki már valahol megvetette lábát, az önérzetes duzzadozással néz szerteszét, sürgősebb dolga sincs, mint hogy megmutogassa magát: olyan a világias, karriérben ügető emberiség. Igazi Reitschule, cirkusz; olyan keserű is a mosolya, mint annak a galoppírozó komédiás leánynak a dunaparti cirkuszban (1887. aug. 9-én). Az ezt megvető emberek pedig mindig erőteljesek; de hogy boldogok is legyenek s ne legyenek másféle bolondok, Istenért való munkálkodásban vessék meg mindezt!

Aug. 20. [1] A langyaság jele, hogy az ember a meditációt, a szentséglátogatást, a lelkiismeret-vizsgálatot lassankint kiirtja, közben abba is hagyja; hogy a meditációt és az imát benső lelki érzelem és haszon nélkül végzi; hogy a lelkek üdvében lanyhul és apad; hogy a külső élvezetek[re] és szórakozásokra szívesen fanyalodik; hogy könnyen ítélget; hogy csinyán[való] és tiszteletes bánásmódra nagyon rátartós; s hasonlók.

[2] Magamról érzem, hogy ez iskolai év 1886–7 második felében gyorsan alábbhagytam; midőn elhagytam a meditációt, az a gondolatom támadt; no lám, hisz jó lehetsz te meditáció nélkül, nem érzesz semmi hiányt, s másokat is helytelenül ítélsz meg, ha a meditáció hiánya miatt őket kevésbé buzgóknak gondolod. Mindez lári-fári és szemfényvesztés. Őrizd a benső meleget s ne engedj. A benső, termékeny és alkotó erőnek száz meg száz fokozata van. Gondoskodjál, hogy teli légy, s hogy e benső feszerő minden tehetségeidet mozgásba hozza; ez a normális állapot. Megvan, ha mozgat; ha pedig a sok gondolat, tehetség és erő úgy lóg, mint kukoricatörés után a megtört levél a törzsön (a száron); akkor baj van. Gyónni, bűn nélkül lenni, jót olvasni, templomot, egyházat szeretni – ezeket sürgesd, bárkivel beszélsz.

[3] Aug. 20. Este van, ablakomból látok egy közel, hosszú magaslatot, szélét erdő borítja, szántóföld, szőlő, kertek, villák váltakoznak rajta. A nap búcsúsugárait önti gerincére. Lám, itt ez íróasztal mellett ezzel a tollal kezemben, mellyel kiírhatom, hogy nekem nem kell semmi, csak az Isten, e ketyegő óra előtt, melynek szökcse percmutatója a halálba rohanó idő futását percegteti fülembe, e négy fal közt, hol nincs bársony, selyem, szőnyeg, garnitúra, komfort, érzem az erény fönségét, mely belém önti szeretetét. Nyugodj meg; dolgozzál szakadatlanul Istenért; amit bírsz, akármit, de azt teljes, áradó szívvel. Mindig nagy az, ki az örökkévalókból él; minden lélek arra termett, de nem mindenik bírja ki.

[4] Aug. 20. A keresztény szeretet impozáns eredetiségben fölvillan a szamaritánusról szóló példabeszédben. Ott merevül oldalt a zsidó felfogás, hogy kit szabad szeretnünk, s hogy tán nem lesz bűn, ha a zsidón kívül mással is jót tesz a zsidó. S a keresztény szeretet? „Kein Abwägen zwischen Freund und Feind, kein Unterschied des Stammes, des Standes, des Glaubens besteht vor der christlichen Liebe, welche immerdar denjenigen als den ‚Nächsten' erkennt, welchem sie den Dienst des Erbarmens leisten muß, wenn und weil er ihn bedarf."[202] A tudomány mindig letromfolva és lefülelve áll, valahányszor Jézus Szíve szeretetének, a keresztény erkölcs szellemének hatalmába belekötni, avval disputálni készül.

Aug. 21. [1] Követni akarom Krisztust az önmegtagadásban, a kellemetlen sokfélének eltűrésében az erény útján. Alakja mindig imponál. Ellentmondás, akadék, lustaság, massa iners, közöny, csupa ellenség mások részéről, külről. Hogy felelj e támadásokra? Pattantsd vissza a csapást; parírozz! Vagy tán támolyogsz, görnyedsz, roskadsz? Akkor hát jól találtak. Ez roppant fontos megjegyzés: Krisztussal tartok; utam tehát az önmegtagadás, a szenvedés, az alázat, a megvetés. Ez még mindeddig írott malaszt. Még nem értem jól.

[2] Aug. 21. Éljen Jézus, szívem ura, lelkem jegyese! Éljen a Szűz, a szeplőtelen mennyei királyné! Éljen Szent József, az áldott, őszbeborult, patriarkák patriarkája. Ma gyóntam. Lelkem fölszabadult; kikelt nyomora, tehetetlensége bilincseiből, fejletlensége gubójából; fellélekzett a lelki szabadság tavaszi fuvalmán. Ez az a fennkölt gondolat, mely nagyot fogalmaz, kőben, ércben, ecsettel, tollal; ez az a boldogító béke, mely Jézus Szíve sebéből árad éltető csermely gyanánt, virágos diadalkapukat csókol útjában, cseveg az árnyas part tekervényei közt, mindenütt kering, mindenütt szökik, nem erőszakos, nem búskomoly; csak vidám szava van, s nem fogy ki ajkán: reggel a hajnallal, éjjel a csillagos éggel, nappal a hozzá lehajló finom zöld, kék, piros, szőke virágfejecskékkel elfecseg. Ó, ha a szív tele van, hogy hímezi ábrándjai fátyolát, hogy szövi boldogsága menyasszonyi ruháját, hogy köti csendes mezei tiszta örömei koszorúját; azután újra kezdi s mondja: boldog vagyok. Tartsd meg e teli, tiszta szívet, melyet édes béke, szent szeretet koszorúz, s nyomd magadba e virágfüzér tövisét, a szent élet nehézségeit, küzdelmeit; minden sebzés új forrást nyit, s minden seb új virágot kelt a Jézus-szeretet s az érte küszködő s törő lélek önérzetén.

[3] Csók alakjában nyomom egész ártatlanságom s boldogságom tengerét a keresztre, rálehelem ezt a telidesteli lelket, s azt mondom: Magasztalja az én lelkem az Urat; mert nagyot tett velem s rajtam s bennem az, ki hatalmas. Ez volt penitenciám is!

[4] Széttéptem bűnjegyzékemet; három általános gyónás volt benne; az első végén ez áll: 1884. júl. 8-án: Christo vivam, mihi moriar. Vivo ego, jam non ego.[203] A második végén: 1885. júl. 3-án, a hó első péntekjén gyóntam, mély lelki nyugalom követte a gyónást, érzem az Isten kegyelmét! A harmadik végén: 1886. júl. 9-én, gyóntam az évről. A negyedik most, ma, 1887. aug. 21-én volt s fentebb olvasható dicsérete: a szabadság lehelete!

[5] A Nagyboldogasszony ünnepi első noct. első lectiójának responsoriuma fönséges képet nyújt a Szűzről: patak partjáról felszálló galambnak mondja, illatpárázat veszi körül, a tavaszi nap eleven pompáját öntik köré a rózsa- és liliomberek.

[6] Aug. 21. Mélységes minden hittitok; kell magábamélyedő lélek, hogy feltalálja értelemgazdag nyitját. Ilyen a megtestesülés titka. Valami rendkívüli nagy, világ folyását megakasztó esemény; minden történetnek központja. Hol pörölyökkel, hámorokkal dolgoznak, ott vesszőparipát és sípos lovacskát ne keress! Az Isten-tanács a mindenhatóság műveinek színhelye. Nagy, világot roppantó emeltyűk. – Ezt kell kifejteni!

---

[202] Semmi eltérés barát és ellenség között, semmiféle különbség a származás és a hit között nem létezik a keresztény szeretet számára, amely mindenkit „felebarátnak" ismer el, akinek az irgalmasság szolgálatát kell teljesítenie, amikor az illető erre rászorul, és mert rászorul.

[203] Krisztusnak éljek, haljak meg önmagamnak. Élek, de már nem én. (Gal 2,20)

Aug. 22. [1] Qui laetificat juventutem meam![204] Velem legalább úgy tesz az Isten szelleme; felráz. Érzem, hogy alábbhagyott törekvéseim, érzelmeim, szóval lelki feszerőm hőfoka; de újra nekimegyek; átkarolok mindent; minden gyakorlatot, mely melegített, minden gondolatot és eseményt úgy szövöm körül, úgy illesztem benső kis világom sugárzó, gyengéd, csírázó, nyíló fái, virágai, kövei, csillagai közé, mint régen; oly buzgó, oly epedő, oly érzékeny, oly sürgölődő, csakhogy erősebb, mint régen. Oly ájtatosan imádkozó, oly gyermekdeden, isteni félelem- s szerénységben tündöklő, mint régen; új föltételek, új aspirációk hasonló termékenységgel, mint régen. Ó, Jézusom, alázat, szegénység, önmegtagadás példaképe!

[2] Aug. 22. Rábízás az isteni gondviselésre, készséges engedelmesség, megnyugvás az Isten akaratán, – íme erények, melyekhez gyermeki kedély, egyszerű hit kell. Örvendek és sietek gyermekké lenni, hogy rábízhassam magam az Isten gondviselésére, hogy az Istent lássam minden eseményben legalább mint olyat, ki azt megengedi. Kapaszkodás, számítás, kalkulálás, intrikák félre, csak nagy, lángoló Istenszeretet és tettre szánt buzgalom. Ezen erények az életből száműzettek s velük jár a boldogság és a megnyugvás édes anyja. De másrészt küzdeni azon polcon, melyre állított az Úr, pl. a szegénységben a megélhetésért.

[3] Aug. 22. Bárcsak élhetnék a szent engedelmesség és az elvonultság csendes falai mögött. Szeretem az egészen Istennek felajánlt életet; ha most felteszem magamban, hogy az elvonult életet kedvelni fogom, nem zárom ki a tevékeny munkásság terét; nem is lehet, de tudom, hogy az út sikamlós. Hogy válasszak pl. spirituális állást; vagy pláne utána járjak?! Vagy Esztergomban maradjak-e? Máshol mégis csak többet tehetek. Ha tőlem függne, egyet gondolnék, s mennék jezsuitának. Dolgozni Istenért; áhítozásról szó sincs! P. Steinhuberrel is beszélek.

Aug. 23. [1] Mint életet lehelő tavasz, úgy üt be a lélekbe a gondolat derűje s az érzelem duzzadó életkedve a „duo vexilla”,[205] a két zászlóról tartott elmélkedés alatt. Szegénységet, megvettetést, fájdalmat szeretni, szóval a nyomorból paradicsomot varázsolni, s mindenből, ami a világon csak lenyomhat, gyúrhat és tűrtethet, abból égbe emelő gépet alkotni: aki ezt bírja, az ugyan megemberelte magát, s bátran nézhet bárkinek szemébe. Az ilyen lélek óriás; nem beteges, nem zihál, nem hektikus, hanem talpratermett hős aspiráns. Csak e fuvallatot a lélekbe s úgy hasítja a küzdelmek s ellenkezések tengerét, mint a háromárbocos hajó, mikor valamennyi vitorlája feszül. Nem lehet jobb iskola a jellem képzésére a theóriában, bölcsességgel való eltöltésére, az emberi tekintetek alól való felszabadítására, mint ez az egyenes, szilárd, nyílt utánjárás a szegénység, a megvettetés s a szenvedés világot váltó s Jézustól fölszentelt zászlója után. A szégyenlős, a bátortalan – főleg, mert emberekkel nagyon is számoló – lelkület a nagy gondolatok e kohójában úgy pereg le, úgy szivárog le, mint a salak a nemes ércről. Most, midőn e gondolat férfitalkotó benyomása alatt érzem az igazi fönség szívlüktetését, behelyezkedem egy kanonia vagy püspöki palota termébe, szőnyegen állok, selyembútorok kitárják karjaikat, művészi órák mozognak különféle tempókban, csillárok színesítik a beáradó fényt, az asztalon szép illusztrált munkák pompáznak, az inasok lábujjon recsegtetik a parkett-padlót – nézek s érzem a semmiséget, mely sok szívet eltölt, véletlenül az arannyal hímzett ezüstlapú tükörbe tekintek s azt veszem észre, hogy gúnyosan mosolygok a – komédiára.

[2] Aug. 23. Számtalan személy, dolog, szó, esemény, tett – mindmegannyi szál, kötődik bele az értelmi, benső világ szövőszékébe; kellemes, kellemetlen, amint jön. A szenteken bizonyos egyszerű észrevevését látjuk azon jónak, melyet itt, e személyeken, ezen körülmények közt tenni lehetne. Ez az egyszerű felfogása az Isten érdekeinek nagy tökélyre

[204] Aki megvidámítja ifjúságomat!
[205] két zászló (Szent Ignácnál a két szemben álló tábor: Krisztus és az evilág, a Sátán)

vezet. Arra az apró, szakadatlanul ránk befolyó benyomásra jól reagálni – ez az erős lelkek jellege. Reagálni Krisztus szellemében – ez a keresztény tökély jellege. Reagálni a kellemetlenre, a kínra, a sértésre, a hamis állításra, a könnyelmű szóra, az ellenszenves személyre, a hízelgésre, a tolakodásra, a szerénytelenségre, a szemtelenségre a hitből; felvenni s feldolgozni ezt, akkor lesz anyag fényre (a gondolatban), tűzre (a szeretetben), törhetlenségre (a buzgóságban), színre (az érzelemben), kiapadhatlan szófolyamra (a szónoklatban), pompára és bőségre (az érzelmi kis világban). „Azt a kis patakot, mely a szívet hajtja, ha egyszer kiapadt, ki nem pótolhatja tengereknek árja."

[3] 1/ Ne bosszankodjál oly állításokon, melyek Krisztus szellemét nélkülözik. 2/ Iskolában ne dörögj. 3/ Imáidat mind buzgón végezd. 4/ Csendes, megfigyelő pozícióba helyezkedjél, mikor valakivel érintkezned kell. 5/ Az ülésben, a viseletben nyugodt, s emberi tekinteteket megvető légy. 6/ Ne jeremiáskodjál, hanem tedd meg buzgón mindazt, amit tehetsz, s másokkal is e szellemben beszélj.

Aug. 24. [1] A keresztről meleg lehelet száll meg; enyhe, andalító, nyugtató. A kereszt élő fa; mintha csak érezne, úgy hat miránk. Minden exerciciumban nagyon jótevően hatott reám a kínszenvedés megfontolása; vonzott, s midőn belévetettem magam, édesen átölelt. Támadtak akkor bennem édes vágyak, máskor nem érzett, nagylelkű érzelmek. Azért mindannyiszor feltettem magamban, hogy a kínszenvedésről többször elmélkedem. Most is úgy akarok. Hogy a keresztől igen távolesem, hogy inkább áhítat, mint élet a keresztben való hit, észreveszem nagy érzékenységemen a külső tisztelet iránt. Mily gyerekes s egyszersmind beteges lelkület! Szívd magadba Krisztus kínszenvedéses szellemét s örvendeni fogsz, ha megvetnek. Ez a lelkület a fönségesnél magasabb, az éggel határos. Tehát 1/ édes-keservesen siratni az Üdvözítő kínszenvedését, járulni ahhoz valami csak sejtett, még át nem értett szívteltséggel, s kopogni nagy alázatosan; tán egyszer csak megnyílik az az édes forrás nekem is. 2/ A keresztről hősi szellem is leng; az, hogy Krisztusért szívesen elviseljünk bántalmat, megvetést, fájdalmat, sőt, hogy ezek után vágyva kapjunk. Krisztussal szenvedni, ó, ez az a varázsszó, ez az az ihletes gondolat, ez az a felfoghatlan termékenységű gyökér, melyet nem bír sarjadzásában, hajtásában elfojtani hőség és fagy, közöny és gyűlölet; csak maga ölheti meg magát, azáltal, hogy nem akar többé lenni; vagyis a szeretet halála csak akkor áll be, ha nem akar többé szeretni.

[2] Aug. 24. Jézus Szíve töviskoszorúja édes szemrehányás, mely buzgóságra gyullaszt. Ó alázat! Hol, merre jársz, távol lelkemtől? Szánalommal, elnézéssel, részvéttel lenni a bűnösök, a lelki szegények, az elesettek iránt – ez is alázat. Borzadni a bűntől s ugyancsak abban a borzalomban leereszkedni a szegényhez – mindkettőt egyesítsd. Ó, az alázat nem gyengeség; az alázat férfias, komoly, higgadt gondolat, oly komoly, s oly erőteljes, amily mély igazság. Jézus szeretete keresztet tűz ki lángjai taréjára; ily szeretet kell, mely szenvedni s tűrni tud. De ez a szeretet nem érzelmes, kopár, szikkadt, mint a szikes pusztabucka? Nem; szeretet kell, mely megtöri a szenvedés, a kellemetlenség fullánkját; győzelmes szeretet kell! Ilyen szeretet kell belém, ez egybeforr az alázat férfias nyíltságával s a lélek erejét alkotja.

[3] Jézus Szívét megismerem 1/ az evangéliumból, 2/ az imá[ból] és elmélkedésből, 3/ az erények gyakorlatából. Jézus Szíve lehelete: az elszánt, buzgó, lelkes, nem engedő, érzékeny lélek, mely alázat[tal] és szenvedéssel koszorúztatik. Csodálatos ellentét –; ezt az ellentétet csak az élet önti át összhanggá.

Aug. 25. [1] Az Isten mindent adott, s magát is akarja egészen átadni. Mindenben művel és dolgozik, fogdos engem, ha valahogy elragadhatna-e. Az Isten csodálatos közelségét a teremtményhez, s e közelség szeretettől telített melegét csak mély megfontolás után érthetjük át; akkor aztán szívünk felszökel, égni, szolgálni kíván. Ha Isten folyton, mindenben, személyesen örök szeretettel gondoz és melenget, minden tehetséget neki adni, minden erőt

érte megfeszíteni, ez kívánatos, nem – ez dicsőség. O sacer status religiosi famulatus![206] Tehát égj s buzgó légy. Légy harmatcsepp, mely virágon reng, s felszívja a napsugár. Ha erőteljes akarsz is lenni, maradj gyengéd. A törzsökös hársnak is csak oly virága van, mint csemetéjének. A lélek, mely férfiasságán alulvalónak tartja a gyengéd, figyelmes szeretetet, talán haldoklik. Légy kicsiben mindig buzgó s mindig fogékony.

[2] 1/ Járj az Isten jelenlétében, s gondold meg néha, mint tesz, cselekszik körötted. Aranyport hint a verőfényes légbe, tiszta kegyet. 2/ Légy áldozatrakész. Minden, ami kellemetlen, ami sért, gyöngy, mely az égből lepereg. 3/ Légy gyengéden ájtatos, a kis önmegtagadásokban, a röpimákban, a természetnek Istenben való szemlélésében. 4/ Légy nagy-buzgó, ahol a lelken valami jót tehetsz, főleg a tanításban s a gyóntatásban. 5/ Légy tartózkodóbb a fiúkkal való társalgásban, de csak azért, hogy komoly, szent dolgokról beszélj. 6/ Egészen Istennek, aspirációimban is; jó szeretnék lenni; megpróbálom elszántan, mert múlik az idő.

Aug. 30. [1] Szívem nagyon tele van, oly forró, mint a nap tüze, mely a magas égről rezeg és hullámzik rám. Jót tesz ez nekem, hogyha éget, hogyha hevít, mert hisz ez a külső érzés a bensőnek megfelel. Ó, én szeretem Jézust, lelkesült szívem egyetlen szerelmét; a bokor suttogásában, a virág színében, a tágas égboltban, a leveleken áttündöklő fényben, a mindenben őt. S hacsak találnék szót, oly égőt, ha találnék gondolatzsarátnokot, oly izzót, s ha akadnék fergetegre, mely a villámmal versenyt fut: akkor gyújtanám fel a világot s kitárnám először mellemet, hogy ez a tűz reámcsapna!

Szept. 15. [1] Ó, bár sírhatnék mindig szívem benső megilletődésétől; oly jól érzem abban magam; midőn Krisztus szívembe jön, suttog nekem minden gondolatom, minden vágyam, érzelmem, félelmem ő róla, hogy mily gyengéd, mily enyhe, mily szelíd, mily édes, mily lágy, mily kedves; s akkor olvadozom; úgy szeretem ezt a lehet, mely a lélek szerelmes illata.

[2] Ó, de a bűn! az a harc, mely ott kezdődött vívatni a csillagok közt. Az az enyészet, mely hollószárnyakon ereszkedett felénk. Ó dölyf, ó szellemek lázadása. Romjaitokat siratjuk s borzadunk. Az az első harc teljes volt, részetekről teljes bűn, s Isten, a győztes részéről teljes büntetés, teljes átok, teljes szenvedés. Ó, sírjunk, hisz szeretnők őket, ha ismernők!

Szept. 18. [1] A Szent Szűz lelkébe merülni, hogy megismerjük fájdalmait... Milyen volt anyai szeretete, melybe beleszövődött egész hite, reménye, lelkesülése, az egész nép s emberiség hite, érdeke, üdve?! Azok a hangok, melyek a Magnificatból átcsengenek; azok a nagy, magasztos nézőpontok! Benne minden tiszta, hevülő, szűzies, anyai szeretetté változott. S ez a szeretet hogy értette meg Fiát? Hogy értette meg fájdalmát, bánatát, keservét. Arra a tiszta, gyengéd lapra, lelkére, mily éles vonásokban szállt minden egyes benyomás! Mit lehelt, mit suttogott lelke? minő képeket? mennyi gyengédség, bensőség volt bennük, mily színváltozat? S abba a fájdalomba nem vegyült keserűség – nem volt bosszú. Az a fájdalom önmaga fölött is volt; mert érte is szenvedett Krisztus. De ő azt a Krisztust már szerette, ezek pedig még nem. Ő apostola akart volna lenni; ő minden bűnöshöz külön akart volna menni. S ez a pietà oly mély, oly meleg jelenet, oly factum, melyből ki nem fogy az érzelem. Minden művészet megpróbálkozik! Elismeri minden ember, hogy ez páratlan s egyetlen. Tiszta és érintetlen mint reggel az ég s a levegő, csak úgy reszket; oly teli van, oly bőven van, s mégis egészen átlátsz rajta. S az a pír vagy az a napsugár, mely a hegy mögül árad bele, az is oly gyengéd leheletszerű rajzban festi útját. A Szent Szűz lelkén, azokon a liliomszövésű gondolat- és érzelemszálakon, hogy rajzolódik a fájdalom, a könyörület, a szánalom. Azon a szemsugáron, hogy veszi észre ezt a bánatos fátyolt!

[2] Ó édes, csendes merengésem, ábrándozásom, mély érzésem, forró lelkesülésem lelke, forrása, gyökere, édes, bánatos Szűzanya! Hogyha csak felfoghatnám, ami szívedet tölti, azt a

[206] A vallásos ember szolgálata szent állapot!

kegyelmetes, azt a résztvevő, azt az olvadozó fájdalmat, melyet a kereszt alatt éreztél; annak minden árnyalatát, mely a teremtmény mély imádásából és hálájából és a teremtő szerelmes áldozatkészsége megcsodálásából eredt – ez volt a mélységes, hódolatos, alázatos érzelem, mely az „Isten szolgálója" első dísze! azután, mely az anya résztvevő lelkéből, de minden anyáéból, abból az Isten lelkesítette anya lelkéből, kinek szeretetét minden érzelem, a nép, az ősök, az emberiség nagy reményei, hite, vágya, minden nagy és nemes fokozta, s annak a szerelmes fiúnak szenvedései megtekintéséből eredt; azután, mely az Istent szerető s hozzá legközelebb álló lélek, Krisztus fenséges mély értelmének és érzelmének a keresztfán részesüléséből eredt!

Szept. 22. [1] Csak a Krisztust! Hol vagy szerelmem lángoszlopa; célom, mely felé szállok, rohanok, siklom, evezek! Ó cél, cél! vággyá válik minden ízem, s feszül s kinyúl utánad. S mennyi fény, mennyi erőtelj tölti el lelkemet. Hozzá vagyok kötve vasláncokkal; minden földi érzelem, tett és gondolat csak vízfodor, mely ingerli, de mozgatni nem bírja. S ó, ez az öntudat, mily erős, mily bátor, ahol keblében maga az Isten ég! Mit neki a teremtés szikrája! Mily nemes az a lélek, melyen csak az örök gondolat és érzelem képes csillámot gyújtani, képes tükrözni, minden egyéb fény tehetetlen, hideg sugár. Ó, tehát átadni magát. Minden szenvedélyt, minden erőt Krisztusban. Mily boldog a hadvezér, ki minden erejét, amennyije van, s amennyi elég, kifejtheti, kinek minden szolgál: nap, szél, időjárás, völgy, hegy, fa, bokor, árok, s a döntő pontra szegezheti biztos szemmel golyóit, ágyúit, lovait, embereit. Úgy vagyunk mi! Szép a hajó, midőn vitorláit feszíti szél, halad csendes, erős méltósággal: úgy én is, én is. Krisztus szelleme feszíti lelkem erőit!

Okt. 2. [1] Nem hiába van ma rózsafüzér vasárnapja. Valami leheletszerű, tiszta, gyengéd érzület tölti el szívemet. Úgy tudom elképzelni, hogy mint kell mélynek s bensőségesnek lenni; hogy a hitnek csak úgy van gondolat- és érzelmi tartalma, mint bármely más fogalomkörnek, csakhogy sokkal bensőségesebb, s azután mennyei, étheri, sugárzó, a természetet átszellemítő. Igazi oltás a természet fölé; nincs többé a merő természetesnek létjoga; mindennek fölfelé kell nőni, a kegyelem virágaivá fejlődni. Ne gondolj természetet, gondolj mindig kegyelmet. Ez tükröződjék eszményeiden, erény csillogjon szemükben.

Okt. 15. [1] Semmit sem várni, nem kívánni, pénzt nem keresni, semmi cafrangot, semmi zsuzsát; csak egyet: Jézusom édes szellemét. Ó, ezt nem lehet beszívni Szent Péterben, nem lehet leolvasni a márványról s a díszről; nem, csak a szív olvadásakor lehet édes sejtelmét percekre érezni. Forrón szeretlek; önmegtagadás, önmegvetés, ó fönséges két mennyei szárny, vágtatok föl városok, mezők fölé, a csillagok közé!

Okt. 23. [1] Ó, édes Jézusom, boldogok a tiszta szívűek, vagyis telik, egészen csordultig. Az Úr kegye telíti, nincs semmi űr; a gondolat is teli, nem pöfeteg gomba. Én is szent mélázással vágyom ez után. Ó szívtisztaság érintetlen báj, rezgő zománc, lehelet, harmat, ó honnan vegyelek? Ugye a bűnt gyűlöljem: de nem csak a bűnt. Vigyázok a megbánt bűn nyomában is kelő érzéketlen, vak, fásult állapotra, s tisztítom lelkemet a bánat vizében s az önmegtagadásban. Mi szebb, mint a tiszta szem, melyen nincs tisztátlan csillogás, melyen nincs testi benyomás, melyen a testi dolgok csak gyönge árnyként lebbennek el?!

Okt. 30. [1] Fölszenteltetésem hatodik évfordulója. Borús, ködös a nap, de verőfényes, színpompás lelkemben. E napokban érzem a kegyelem erőfeszülését, mely sürget és szorít, hogy buzgó legyek; főleg az Úr Jézus iránt az Oltáriszentségben. S kitépném szívemet s letenném az oltárra tűznek. Örülök, s itt az Isten akaratát teljesíthetem; nem kívánok semmit, mindent hiúságnak nézek. Megnyugszom teljesen; nyugtatnom nincs mit; mert ez a normális állapot: lángolni Jézusért mindenütt. Evviva Gesù e Maria![207]

[207] Éljen Jézus és Mária!

Nov. 2. [1] Lelkem éretlenségét érzem a kislelkű hangulatban, mely néha elfog, ha saját bűneimet s másokét bánni szándékozom. Ez az üdvös szomorkodás nálam lehangoltságba, kislelkűségbe olvad át. Szent Katalinról olvasom: „Catharina mußte stets bedacht sein, ihn (Neri di Laudoccio) seiner Neigung zur Schwermut und Verzagtheit zu entreißen und ihm die ihr selbst eigene starke und hochherzige Hoffnung einzuflößen”[208] A hitnek boldogítani kell; lehetetlen, hogy sivárrá tegye a lélek mezőit. A túlzott visszavonultság beteges tünet.

Nov. 10. [1] Ma az a gondolatom jött: ó karolnám föl jobban gyónó fiaimat. X-nek tegnap azt mondtam: vagy rendkívüli szenvedélyből vagy könnyelműségből vétkezik folyton; mit gondol melyikből? Felelte: Könnyelműségből. Azon csak maga segíthet, válaszoltam, s ez hatott. Gyónás után hozzám jött s tanácsot kért: mondtam, hogy olvasva elmélkedjék Kempis Tamás megrendítő fejezetein; kellett volna ajánlanom: a szentséglátogatást, a gratiarum actiót, az önmegtagadást.

Nov. 19. [1] Lesújtólag, mintegy összezúzólag hatott rám az Isten fölségének gondolata, mely nem válthat ki kellő megsemmisülést, megalázódást a lélekben. Azért hívták a szentek segélyül a világot: hogy köpjék le, vessék meg, gyalázzák őket. Azért karolták át elleneseiket. Ó, hisz ezek segítették őket alázatra. Ezek megkönnyítették nekik, hogy kellő mélyre szállhassanak. Ez megragadja lelkemet s én is kívánom, hogy megvessenek, megutáljanak, semmibe se vegyenek engem!

Dec. 8. [1] Szobon voltam. Prédikálni akartam; szívem oly teli volt. Szerettem volna kiönteni, szeretném most is tűzárrá változtatni. A plébános beszélt valamit Amata t.-ről; mélyen megrendültem. Tavaly karácsonykor a márianosztrai iskolában oly mennyei benyomást vettem tőlük, s most mindkettő kint van a paradicsomból. Ó fölfoghatatlan átka az emberi szívnek! Leborultam volna lábaikhoz, megcsókoltam volna lábnyomukat, úgy becsülöm, úgy szeretem az Isten lelkét s annak az emberi szívben való kinyomatát. S most, most! Ó, lelkemet fájdalom szúrja át! Ó csak előbb föl, föl az égbe! De jönnek-e utánam? jaj! nem jönnek? Ó rémület.

[2] A bűn által a lélek és a test halála, a lélek és a test rothadása, a lélek és a test végzetes gyengülése és a semmiségbe való hajlása lépett a világba. Hogy mi a lelkek rothadása s a semmibe való hajlása, azt a szívek keserves s örök végzetes története illusztrálja. Valamint meghal szép és csúnya, itt úgy romlik szép lélek és csúnya. Valamint meghal fiatal és öreg, úgy romlik ifjú és vén. Még Istennek szentelt szüzek is esnek! mint Lucifer az égből! ó rémületes sorsa ez az embernek! Ez az a „fomes peccati”[209]. Egyedül a Szűz áll szeplőtlenül! Őt tartja az Isten ereje. Ő választott, első köve a kegyelem remek szentegyházának. Nincs benne semmi természetes romlás, nehézkedés, hajlás a rosszra. Ő áldott Szűz! Ó mit tegyek én!

Nov. 27. Dec. 4. [1] Márianosztrán voltam.

Dec. 11. [1] Ó pihegő, boldogító lelkesülés! Erőteljes érütéssel lüktet benned a legédesebb örömérzet! Íme lelkem! Szentségeid mint az égben sziporkázó s égre fölcsapó tűzkohók! s én egyikből a másikba rohanok. Naponkint szentmise! fönséges szentség! Naponkint elmerülök az izzó lángtengerbe! Ó áldott, ó áldott a keze remeklése. Ez az áldozatos élet boldogító élet. Ó be boldogság, égni, lángolni, szétbomlani, átszellemülni. Hogy szeretnék mindenkit belevonni! Különösen a papokat; mennyi tűzfolyam indulna ki szívükből szerteszét, hogy lobogna föl itt is, ott is lángjuk, mint a kiégett prairieben, ha a szélvész szétszórja a zsarátnokot. Krisztusom, én szeretlek!

Dec. 13. [1] Te vagy édes Jézus, mindenünk. Ó, mennyi bűn van a földön; mennyi kötelék, rablánc: te oldod! Mennyi tehetetlenség: te gyámolítod. Lelkünk ájul, ha belenéz e borzalmas

---

[208] Katalinnak ügyelnie kellett arra, hogy őt (Neri di Laudoccio) kimentse búskomorságra és csüggedésre való hajlamából, kitépje és belé öntse erős és nagylelkű reménységét.

[209] A bűn „vírusa”.

esés örvényébe. Te hordod a bűnt! Ó mily szó! Hová lennénk e nélkül? Hogy el ne rothadjunk, hogy meg ne haljunk, téged eszünk, te mélyedsz belénk. Beléd vagyunk oltva. Nélküled nem létezünk. Hogy kell szeretnem Krisztust, s hogy dobogjon szívem, hogy rajongjak érte. Ó, szent testvéreim, valahogy értlek. Csak meg tudnám tartani ezt az energiát!

Dec. 15. [1] A kis Jézus karácsony napján szopta először az édesanyai tejet Szűz Mária kebelén; adjon nekünk szerelmi édességet, hogy érte éljünk, haljunk csupa édes élvezetből. Ó, szívem rajongó, árasztó, özönlő mézfolyama!

1888

Jan. 29. [1] Mint a tavaszi esőben mállik a göröngy s csendes élvezettel szívja magába a mennyei éltető vizet: úgy mállik szívem göröngye az isteni kegyelem szelíd benyomása alatt; ó, mennyei boldogság, szolgálni Jézusnak. Csak ne lobogna, ne ingadoznék lelkem szerteszéjjel: 1/ Buzgóság: belső tűz; áhítat; gyengéd szerelem; jegyesi figyelem; bűntől irtózás. 2/ Önmegtagadás; bűnért elégtétel; képesítés nagyobb kegyelemre; hasonlóság Jézushoz. 3/ Munkásság, mely Istennek szól. A módja, a neme különböző, de a cél egy. Gyóntatásban, prédikálásban, tanításban! Jézus, szívem szerelme, ne szakadj el tőlem!

Febr. 6. [1] Ismét egy keserves nap! Az elkeseredés mások fölött többet árt nekem s nem használ senkinek. Pedig szívem mélyéből fakad; szeretnék ugyanis Krisztusért föláldoztatni. Ó de oly hitvány, gyönge az én erőm. Pedig oly őszintén szeretnék Istennek élni, és önmagamat egészen megvetni; de nem találom módját. Keresek, de hiába!

Febr. 11., 12., 13. [1] Édes napok, mert ismét az édes testvéreknél[210] voltam, még pedig vendégszámban. Náluk ebédeltem, vacsoráztam, reggeliztem; a szalvétán, a vánkoson ott volt a jegy † S. † V., megcsókoltam. Azután föltűnően megismertem, hogy ott mérgezők, gyilkosok meghalnak mint szentek, mert a testvérek áldozati szelleme kinyeri számukra ezt a kegyelmet. Íme mily eredmény! Máshol meg elvesznek a nem nagy bűnösök! Ó édes testvérek! mennyi kegyelem háramlik körötökben mindenkire, ki szellemetek szelíd, enyhe, szeretetreméltó leheletét érzi. (Lásd Schlőr II. 392.)

Febr. 22. [1] Szerdai nap van, most jövök a keresztútról. Ó, a kereszt alatt arcraboruló Jézus, ó, megalázott, fönséges Megváltó, már csak hadd sírjak. Nem gondolhatok csodásabb és lezúzóbb s amellett édesebb és vonzóbb szellemet, mint mely a te keresztedet szerető lelket eltölti, melyből ez a lélek teli szívja magát. Az az önmegsemmisülés, mely csak „szegény” lelkével gondol; mely csak üdvözülést, irgalmat keres, s midőn a kereszten találja, akkor fájdalomban elbódul. Az a gyengéd szerető szellem tölti el akkor minden ízét, minden sejtjét. Ezt a szellemet találom a rendekben. Csodálatos légkör: megsemmisülés és teljesség, alázat és hódítás, gyengédség és szigor. Mikor az a kereszt úgy bevilágol, úgy belesüt; és a „szegény” emberi lélek átszegeztetik, átveretik. Penitenciát tart, keserűen sír, mert az összeroskadó Jézus elől nem tud kitérni; fölveszi azt a fölfoghatlan valót, hogy ő érte szenved. Ó, mily áldásthozóan és megnyerően vonult e gondolat: keservesen édes szeretetté változott egyes kiváló lelkekben, ezekből kilépett s maga köré választott népet gyűjtött, férfiakat, szüzeket, nőket s szentekké tette. Ez a szeretet mindent képes; ez bírja, ez teli van s csak önmagával nem bír; érzi teltségét; folyton sóvárog, folyton eped, folyton reszket, nagyon nagyon szeret; szerelme él, közel van hozzá, szívében lakik, ösztönzi, sürgeti; nem hideg eszme, nem emberi képzemény, édes szent valóság. Hasonlíts össze egy zárdaszüzet, egy kedves testvért valami humánus, filozofikus emberbaráttal. Csak érzületüket vedd. Az a közvetlen, természetes vonzalom, mely lelke szerelmét, kincsét, Jézusát átkarolja, kiben szíve minden vágyát s örömét összesítve látja, egyszerű, természetes vonzalommal karolja át a szegényt is, kiben az imádottnak képét, testvérét látja, szolgálja, enyhíti. És a filozóf? Az az emberi nem egységességének öntudatából indul ki a tettre, tényre. Terméketlen magva; nem ébreszt követőket; nem bír melegíteni, boldogítani áldozat és kereszt által senkit.

Febr. 23. [1] Hogy sokan a buzgón kezdett életet nem folytatják, annak oka az önmegtagadás félbenhagyása. Nem lehet az evangélium szellemét bírni önmegtagadás gyakorlata nélkül. Hány szép ifjú lélek korhad el később papi pályán, mert nem gyakorol

[210] Prohászka rendszeresen járt Márianosztrára, ahol 1854 óta női fegyház volt, amelyet a Szent Vince nővérek vezettek. (Erre utal az S. V. monogram.)

alázatot, nem szentséglátogatást, érzékfékezést, gyakori gyónásra nem jár, röpimáktól elszokik, a bűnt irtani megszűnik és az édes affektálást, mely a szeretet jellege (plus affectat quam valet)[211], elhagyja. Azért kell mindenkit ahhoz szoktatni, hogy Krisztus keresztjét saját szenvedésében megszeresse!

Febr. 24. [1] A tudás, az ott duzzog, irigykedik, kutat, ítél, kevélykedik a farizeusokban, ezekben a legcélszerűtlenebb, tökmaglelkekben, kiknek Krisztus, malaszt, üdv semmit sem használ. A hit pedig a kapufánál hagyja az önérzetes tudást s leborul Jairussal és üdvöt talál. A tudomány vak ablak, üvege bírja reflektálni a fényt, de nem nyújt kilátást a túlvilágba.

Márc. 7. [1] A fiúk föl nem melegednek, ha nálam gyónnak is. Látom azt némelyikén, ki már a szemináriumot elhagyta s kinn a legprimitívebb pigra massa.[212] Ma az egyik buzdításomra azt felelte, hogy könnyű azt mondani! Igaza van! de nem is azt mondtam, hogy nehéz. Öntevékenység kell a meditációban, imában, lelkiolvasásban stb.; az pedig nincs, s így nem fejlik ki bennük a lélek.

Márc. 21. [1] Tegnap este olvastam, hogy Dom Guéranger bús megsebzett szívvel költözött át az örökkévalóságba, s mivel ma én is bús hangulatban voltam, azért a szentáldozás után az a gondolatom jött, hogy ez sem bírja tehát föllendíteni a lelket. De én azt el nem hittem; nem, nem! Mint tűz-kemence, lobogó, ropogó lángokkal, vakító, szétözönlő fénnyel állt előttem az oltár. Mit merítettek ebből az angol vértanúk! Mennyi tüzet és odaadást! Mit merítettek az apostoli férfiak? Hogy-hogy nem adták meg magukat! Nem mondtak le, nem keseredtek el, nem hagytak föl semmivel. Lemondás nem volt, mert ahol tűz és vér, tüzes vér, véres tűz özönlik, izzik, ott ilyesmit nem ismernek. Azt a képet, hogy Jézus szíve töviskoszorús tűzkohó, soha el nem felejtem. Nem, nem! tűz, tűz, tűz és vér, vér és tűz! Most, fél 8-kor reggel ragyog fel szobám falán a napsugár! Az örök élet, az örökös föltámadás képe! S az oltáriszentség ugyanaz, csakhogy nem kép, hanem valóság! Élet és föltámadás! És itt minden van! Számunkra és másoknak! Azért nem engedünk.

Márc. 23. [1] A Szent Szűz fájdalmát bájos gyengédséggel futja be azon körülmény, hogy ő ott a kereszt alatt Krisztust önmagáért szenvedni látja. Nem kárhoztat, nem vádol hóhért s nagytanácsot! Nem; hisz Krisztus értünk szenved s legelőször értem. Lelke ragyogásáért, nagy fönséges szerelméért. Ne mondd Szent Szűz: ne szenvedj Fiam! vagy tán kívánod Krisztust nem szeretni? Vagy nem inkább érte mindjobban lángolni? Ó akkor szenvednie kell: oportet Christum pati![213] Így marad mindenki szegény lelkére utalva, mely a kereszt alatt nő, erősbül, nemesbül. A Szent Szűz is szegény lelkével áll Krisztus keresztfája alatt, s látja a kínt, mely által lelke szerelmet és részvétet nyert – végtelent! Azért az ő fájdalma oly természetes, oly bensőséges; sír benne a szeretet, Krisztus szeretete; sír benne a legtisztább, s legvalódibb hangon, saját bűnös, nyomorult voltának beismerésén, s beismerésén annak, hogy mindent e kínok által nyert. Mindent, még szeretetét is. Pedig szeretetet, még nagyobbat, még többet kíván. Így kell a kereszt alatt zokognunk, önmagunkat s bűneinket siratnunk. De ne sajnáljuk Krisztust! Ó, hiszen ha nem szenved, akkor mi nem szeretünk; s minél többet szeretünk, onnan van, mert mindent meghaladva szenvedett. Tehát szeressünk; szeressünk forrón, szüntelenül; miután Krisztus minden szeretetre már elegendő szenvedést tőkésített!

[2] Ezt a gondolatot, hogy a Szent Szűz Krisztus szenvedésében önmagunkra, szegénységünkre – ezáltal a legvalódibb öntökéletesedésre fordítja figyelmét, fejtem ki a kórházban. Ez az első a szentekben. Csak így lehet az egyensúlyt fönntartani a jó élet s a világ bűnössége közt! Hogy el ne bízzuk magunkat, a mérleg rúdját saját semmiségünkre

[211] többet mutat, mint amennyit ér
[212] tunya tömeg
[213] Szenvedni kell Krisztusnak.

illesszük, melyet Krisztus szenvedésében látunk. Ezáltal lesz mély, hamisítatlan, valódi, bensőséges, ki nem fogyó! Ellenkezőleg, mily hamar kiszárad.

Ápr. 4. [1] Tegnap este jöttem haza Zebegényből. Gyönyörű tájon legszebb ünnep a húsvét. Rügyezett az erdő, szivárgott a fákban az élet nedve, nyíltak az ibolyák, a tavaszi kikerics, s a levegőn átszűrődött a tavaszi illata. Ó húsvét, ó teli szív! Fölkelt a nap, szemembe tűzte sugarát, ó isteni jóság! Hogy mentem a zöldellő vetések közt, a kanyargó Duna ezüst tükre fölött! S este, mikor az erdők sötétlettek csak nyugat felül, hol nyílt a völgy, ragyogott hozzám az alkony lohadó tüze, s a Dunában tükrözött. Ó örök szép képe Istennek! Hogy áldozhatnám föl magam! Zebegényben egyszer-kétszer a gyóntatásban kifogyott türelmem. Másnap semmit sem türelmetlenkedtem, s éreztem, hogy így van jól.

Ápr. 12. [1] Erőteljesnek, ép egészségesnek érzem szívemet, midőn azon meggyőződés hat át, hogy az ilyen egyszerű, szerény, fiatal papocska sehol sem nyom a latban. Különben egészségtelen, gyengélkedő, mert hazug, csalfa, szemfényvesztő az én hangulatom. Ez az utóbbi mesterkélt, nem egyenes, – ez előbbi tősgyökeres, – bírja azt a szépséget, melyet a harmattól megesett tavaszi rét, s azt az illatot, melyet az eső után áraszt az erdőszél. Ami egész képzettségünk[ből] s lelki alkotmányunkból alapjában hiányzik ez az erőteljes, valóigaz, félreérthetetlen természetesség. Ez nálunk nem jön meg, csak akkor, ha már kiterítve vagyunk. Nálunk az apáca sem az a minden világiast levedlett, minden kíméletet, figyelmet, bókot megvető Isten-szolgáló, hanem valami érzelgően befutott jó lélek. Nem tudom, mi ez; azt sem, vajjon amit itt írok, igaz-e, hisz szót sem találok rá. De úgy látszik. Olaszországban például nem oly szégyenlős, nem oly gyengélkedő ez a fajta sem; nálunk mindenütt sok a bók, a fucus, a szemfényvesztés, az önámítás, a galantéria. Máshol nagyobb a szabad frank föllépés, de kétségtelenebb az erény is; nálunk minden takaródzik szavak, elmésségek, bókok, galantériák mögé – s úgy látszik az erény helyén is inkább gyengédség s érzelmes devóció ül.

Ápr. 27. [1] Tegnap este a Herzberg által küldött rhetorikát lapozgattam s élénken fölfogtam a logikus célukat élesen fölfogó tanulmányok nagy befolyását a lélekre; szemembe is tűnt néhány mondat a dogmatikus tanulmányokról s az elszánt törekvésről, mint kelljen a gyónókban felkeltenünk azokat a legmélyebb gondolatokat: nagy szemrehányást éreztem ekkor csüggeteg, félénk, elsimuló életemről, melyet ott folytatok. Semmiesetre sem vagyok megelégedve magammal. Íme meditációm: az éles, világos, logikus ismeret eo ipso határozott, s az akaratban elszánt, erőteljes cselekvést kivált. Pl. a bűnnek, a lélek nyomorának, a szeminárium hiányának, az erény szükségességének, a rhetorika, dogmatika mivoltának éles, világos fölismerése az akaratban határozott, elszánt irányt teremt. Bírja tehát parírozni mások helytelen vagy semmilyen fölfogását, nemtörődését. Tehát megragadni; anélkül nincs.

[2] A világos ismeretnek még prezentnek, jelenlevőnek, hatónak, nem pedig elfiókozottnak kell lenni. Ez egy új momentum! A gondolat jelenléte! a többinek hátraszorulása, bizonyos hegemónia; ellentétben a szórakozott lélek piaci tarkaságával. Ethikus momentum, mely lelkes szeretetből ered! Ezt elérjük, ha a gondolattal foglalkozunk, s érzelmeinkben bevezetjük. Az ilyen megragadás energiát ad, fensőbbséget mindazok fölött, kik ezt nem teszik. Innen a lelkesnek hatása másokra. Száműzi a gyerekes félénkséget, tartózkodást, bujdosást, mely lehetetlen, hogy vonzzon.

Máj. 18. [1] Ó, gyönyörben túláradó szív; ó, élet Jézus Szíve lüktetésével; ó bensőséges friss, üde életkedv, oly gyors tempóban dobbansz! Forrón szeretlek téged Szent Szív! Ó, varázsszó: Szent Szív! ébredésem, illatfelhő, erdőpárázat, árnyékos berek, melyben millió virág lehel, suttog, titkosan reszket szeretettől; pirul, halványul, méláz; ó, mennybemenet és pünkösd egyszersmind! mily gazdag és királyi a te szellemed! Csak Jézus Szívéhez, mindent belőle, az embereket is csak benne, érte, vele szeretni, tűrni, megnyerni. Oly nagy szívvel, oly független, fönséges érzelmekkel, meg nem csökönyösödve, mindig hajlékonyan, ruganyosan,

frissen, üdén! Érted-e már? Mindent Jézus szívében! Mily jót tesz néha a meditáció Jézus Szívéről!

[2] Jézus Szíve nagy szív! minden szívnek van benne helye; akármilyen kinövéssel, dudorodással, bibirccsel: mindenikét érti, de nem hajlik hozzá, hanem magához hajlítja; nem töri, de tűri! Nagy, mert sokoldalú, alkalmazkodó, vezető, lelkesítő!

Jún. 17. [1] Forró lélek szállt meg ma s felnyitotta szerelmem sebét; e pontokba foglalom reformációmat: 1/ Bensőséges hitszellem kell; nem politikát, nem sakkhúzást, – hanem Istent s tiszta szeretetet látni a dolgokban, mint Assisi szent Ferenc látta. 2/ Meditációt és imát buzgón; Magyarországban nincs élet, mert keveset imádkoznak. 3/ Minden buzgalmi tényt hitből: legényegylet, gyóntatás, prédikálás. Anélkül szürke, kopár a vidék; azzal s azáltal üde, virító, derült, teljességes. Nincs szkepszis, nincs lehangoltság; van dal, van ének, van virág; van csók, van gyúló szív! Ha kinézek a virágokon, az égen, ó, minden sugárzik, duzzad, fakad, lehel, illatozik. Mit akarok? Semmit. Deus meus et omnia![214] Mindenem van, mert semmi sem kell; s nem kell semmi, mert Krisztusom van. De ki adja nekem azt, hogy Jézussal elteljek?! Jézust lehelni, látni, Jézust beszélni! Lám a bensőség mily metamorfózist létesít! Krisztust bennünk! Hálát rebegek, hogy látok, hallok, élek, – s kigyúl lelkem, hogy nekem süt a nap! O Francesco, fattore del mondo nuovo per lo Spirito di Dio, a cui piacque spirar in te![215]

Jún. 28. [1] A Szent Alajos-ájtatosságot minden gyónómtól fogom követelni.

Júl. 6. [1] Úgy kell Jézus Szívét szeretnem, hogy tőle sohase távozzam. Mindenben csak változatát, csak funkcióját kell látnom azon csodaszeretetnek, minden színben csak változatát azon fénynek, azon tűznek, mely csakhamar átcsap abba. Ó, úgy érzem, hogy szívem tele van, s mivel tele van, boldog!

Júl. 10. [1] Nánán voltam, prédikáltam is; de mivel nem írtam le a prédikációt, nem éreztem azt az erőt és kenetet rajta, mely különben nagy megnyugtatásomra szolgált. Föltettem magamban, hogy a prédikációt, amikor csak lehet, leírom.

Júl. 11. [1] Ecce nos reliquimus omnia![216] Ki hagy el mindent? Aki meghal. Borzasztó kegyetlen válás! csontig-velőig. Krisztusért így kell válni, de szeretetből! A papokat buzdítani kell exerciciumok tartására.

Júl. 18. [1] Este a Vitéz-út Szűz Mária-szobránál álltam. Szerteszét néztem a gyönyörű vidékre, azután érzelmeim távolába merült tekintetem. Mozdulatlan állt a falevél, élesen rajzolódott bele a tiszta alkony egére. Pók szőtte nagy kedvteléssel a levelek közt hálóját, leereszkedett, fölhúzódott, majd ide, majd oda illesztgetett egy szálat. S én Szent Vincére gondoltam, Vince szellemére; gondoltam, hogy hány szív dobban fel ez estén forrón, lelkesen emlékezetére, hogy mennyi bensőségest, mennyi gyengédséget vált ki emléke Isten és ember iránt. Az Aranyszarv kellemes paradicsomában, Szaloniki- és Kairóban, Párizs- és Teheránban, nem néznek vidéket, népeket, csodákat; nem mennek nézni, mennek szeretni. Szűzies szívvel, tüzes lélekkel! – In fide vivo filii Dei, qui dilexit me.[217] Nem akar megcsalni, hiszek benne, mert szeretett; reménylek benne, mert hű hozzám, hisz szeretett.

Júl. 19. [1] Zebegényben voltam, jöttem le 6-kor a kis kápolnából, hol a Karmelhegyi Szűznek tiszteletére miséztem; árnyékot vetett a hegy, csak lenn ért a napsugár, s amikor ért, fölvidított, átrezgett lelkemen; azt gondoltam, no lám, úgy újongott föl Szent János, mikor a Szent Szűz beköszöntött Erzsébethez! – Ó, csak teli, teli szívvel; nem tudok hová lenni?! Ma

---

[214] Istenem és mindenem!

[215] Assisi Szent Ferenc jelmondatához (Istenem és mindenem!) kapcsolódik ez az olasz szöveg: Ó Ferenc, akivel a Szentlélek új világot hozott létre, hiszen benned lehelt a lelke!

[216] Íme, mi mindent elhagytunk!

[217] Isten Fia hitében élek, aki szeretett engem (Gal 2,20).

(júl. 19.) a kedves testvéreknél miséztem! Istenem, virágok közt, csengő, gyengéd hangok lágy zengésében. Elfelejtettem megcsókolni lábuk nyomát. Majd holnap!

Aug. 1. [1] (Nagyszombat, P. Flodung.) Édes Jézusom, ismét veled vagyok egymagamban; közel vagy hozzám, jól tudom, s édes illatos örömöt szívok belőled. Én mindig szerettelek; de ha Oltáriszentség nem volna, nagyon félnék tőled, nyomorúságunk válfala emelkednék közénk; így azonban nem. Azért szeretem Jézust az Oltáriszentségben... Neked ajánlom szent gyakorlataimat, dolgozom, töröm magam, buzdul szívem, elmélyedek; valamennyi szép lélek, mely a lelki élet izgó-mozgó tömkelegéből szedi erényei, jelleme, fejlettsége, szépsége szálait, – ott szövődnek, ott ízülnek, ott alakulnak. Vonzalmas példaképül szolgál; ó, bár követném őket a hősi önmegtagadás és áldozatos, komoly fáradozás útján!

[2] Óriási riadalmat reprezentál azon gondolat, mely az egész embert mindenestül mélyen fölrázni, és erőit egy célra indítani képes. Ily gondolat eltölti a lelket, uralkodik érzelmeinken, s igazgatja külső cselekvésünket. E lelkiállapot mellett a külső cselekvésben mély érzelem, lelkesülés, zamat és édesség rejlik, mit nem ért az, ki e lelkiállapotot nem bírja. E lelkiállapot mellett elszántak vagyunk, tűrők, alázatosak, engedelmesek mindhalálig. E lelkiállapotban emelkednek ki az élet lapályából a szerzetesrendek, impozánsabban, mint a Tátra – nem elhaló, de folyton növekvő s életteljesebb viránnyal, flórával; napjuk a „Bárány”.

[3] Aug. 1. Már érzem az eltökélt szellem fuvalmát; ez az az erős, férfias, hatalmas szellem, mely a lélek szabadsága. Nő benne, fejlődik s kifejti lénye legmélyében is szunnyadó erejét, s érzi, ez az, hol naggyá lehetsz. Az exerciciumokban ne exkuzáljuk magunkat, hanem lebbentsük föl a fátyolt mindenről. Még ha oly látvány tárulna is föl előttünk, hogy megmerednénk. Azután sokat imádkozzunk mély alázattal, hogy levonjuk magunkra s napjainkra az Isten áldását.

[4] Rettenetes a bűn; sírok, mint a gyermek édesanyja koporsója fölött, midőn ezt megfontolom. Rémületes, fekete átok, mindennek mi van, mi jó, mi igaz, mi szép, tagadása; egy iszonyú ellentét, gravitálás a semmiségbe. Ó, mi tartsa meg bennem ez iszonyt élénken, elevenen? A meditáció, az exercicium! Exerciciumokat ajánlani papjainknak; ó, szegény papok, mennyit kell értük imádkoznunk!

[5] Elszántan kell a világ gondatlanságával szemben, melynél fogva a bűnről fogalmai hiányzanak, a mi fogalmainkat állítanunk fel; anélkül bankrottok vagyunk. Ez a gondatlanság tért foglal a papok közt is; hányszor vesznek tréfába valamit, amin sírni kellene. Ez ellen tehát rendíthetlen elszántsággal. Ó, be gyenge, férfiúhoz nem méltó fölfogásunk volna a bűnről, tehát leglényegesebb elvekbe vágó dologról, ha ez mások vicceivel, bonmot-jaival szemben mindjárt elmosódnék. Nekem igazán más fogalmam van az exerciciumok kerekei közt megtörődött férfiúról; az komolyba veszi, s érti dolgát, midőn bűnről szól, s éppen úgy, midőn bűn ellen tesz. Nemde kiviccelése volna ez egész föladatunknak, lelkesülésünknek, aspirációinknak? Hogy e fogalmak megtartsák élüket, ne koptasd kardodat pelyván, pozdorján, taplón, kövön; vagyis kerüld a szószátyár társalgást.

Aug. 13. [1] Édesanyám meghalt aug. 2-án, csütörtök éjjel 11-kor. Dörgött, zengett az ég, iszonyú zivatar tombolt az országon végig; nagyon félt, utolsó szavai voltak: „ich ergebe mich in den Willen Gottes mit Leib und Seele”[218]. Azután meghalt. Nővérem kérdezte: „Hogy megy föl a lélek villámok, zengések, sötét felhők közt az égbe? nem történik baja?” Ó, nem! nem! nem éri semmi, nem fér hozzá semmi, hisz lélek. Többször akartam sírni, de visszafojtottam; csak mikor szombaton, aug. 4-én, bold. atyám névnapján a nyitrai temető kápolnájában, hol ki volt terítve, a fekete zsámolyon letérdeltem, s a hamvas selyemszemfedőt félrehajtottam, ó, akkor igen, igen zokogtam. Megcsókoltam kezét. Lám, itt

[218] Prohászka szüleiről lásd Barlay Prohászka ébresztése, I. 21kk. – A német mondat fordítása: „Testemmel, lelkemmel Isten akaratának adom át magam.”

van élted fája, melynek érett gyümölcse te vagy; itt van szíved vérének forrása, innen csergedezett élted kis patakja. De azután imádkoztam, s többé jóformán nem sírtam. Amikor este magányosan voltam a kihalt csendes szőlőben, szinte sírni kezdtem; de fölnéztem az égre, s oly szendén, oly kedvesen mosolygott rám az esti csillag, mintha édesanyám nézett volna le belőle. Kételkedni se tudok, hogy ő a boldogok sorában van, annyi bizalommal tölt el az, hogy oly szépen szólt utoljára. Ha pedig arra gondolok, hogy az első péntek előestéjén, éjjel, a virrasztási szent óra körül halt meg, eszembe jön: no, talán e jó halál kiérdemléséhez te is hozzájárultál, s akkor fölkiáltok: „es ist eine Lust zu leben”[219]; annyit érhetünk el még mások számára is, annyit! – magát az örök életet!

[2] Aug. 13. Közeledik Szűz Mária dicsőséges napja. Izzik lelkem, ég már szívem! Tótmegyeren soká vártam a vonatra; elmentem az izzó nap alatt a vasutat szegélyező sövény és fák mögé, s ott leborultam és imádkoztam. Körülöttem mezei virágok hallgattak, suttogtak. Nézd, mily nemes, nagy, hatalmas az emberi lélek, mely miatt a test is föltámadt. Mert közelébe jutott s érintkezett e szent tűzzel, e lánggal, áthat rá is a halhatatlanság. A test elporlik s porából virág nő, csodálatos élet, kellem és szépség alakul az alaktalan porból. De ez nem elég, halhatatlan megdicsőülés kell neki: föltámadás. Mindez a szépség arról a szépségről szól, én a virágcsákra mosolygok s intek fejemmel, hogy értem. Szeretem az Isten e kedves teremtményeit, mert mintegy életet érzek, midőn a pázsitra lépek.

[3] Húsvéti prédik.: mily nagy, becses az emberi lélek, következik a föltámadásból!

Szept. 12. [1] Szűz Mária nevenapján nagyon korán reggel fölkeltem, hogy Zselizre menjek, ahol prédikáltam. Öntudatom ébredésekor egész lelkem, egész szívem mintha fölnyílt volna s titkos, édes élvezettel kilehelte volna azt, ami egészen eltöltötte, csak azt rebegte: ó, bár sohasem vétkezném. Ezt pedig nem azért, hogy be ne piszkítsam lelkem tisztaságát s elrondítsam az Isten képét bennem, – nem, hanem csak azért, hogy Istent szeressem. – Ma a kórházban ez a párbeszédem volt: „Nem gyónnék meg?” „Majd, ha ráérek.” „Most nem ér rá?” „Nem, dolgom van.” „Mi dolga van?” „Ülök.” Hazamentem, de nem szomorkodtam; hanem édes csókot nyomtam engesztelésül Jézus Szíve szent sebére. A megbántásban is csak az Isten megbántását látom, s mindjárt sietek jóvátenni azt gyengéd részvétem által, mit piszkos száj és durva szív vét.

[2] „Ki rekesztette be a tengert ajtókkal; ... midőn a felhőt ruházatul adtam neki és azt homállyal mint a gyermeket pólyákkal betakartam”. (Jób 38.)

Szept. 16. [1] Mily bensőséggel írom e sorokat. Ma van a Szent Szűz hét fájdalmának ünnepe. Nagyon belehatott lelkembe szeretete, gyengédsége, fönsége. Litániába szedtem minden kedvességét. Szép lélek! Tiszta szeplőtlen! Tavasz lehelete, árnyékos liget illata! Tündöklő lélek. Harmat arc! Érintetlen lehelet! Liliomkehely! Színekkel játszó gyöngy! Fátyolos mély kellem! Ó, igazán elgondolom, ma annyi szép, tiszta lélek ébred s emelkedik pihegve a Szent Szűz keblére, tisztább szívvel, mint én, nagyobb egyszerűségben, szeplőtelenebb gondolatban, rózsásabb, üdébb ajakkal, nem profanált testtel, nagyobb áldozatok után, kolostorok izzó buzgalmában, nagy küzdelmekből kiemelkedett lemondással, – ó, tudom, hová gondolok, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Anglia, Németország vallásosságának, bensőséges hitéletének pompájára, csodáira, győzelmeire. De én is jövök őszintén a Szent Szűzhöz, s azt mondom: édesanyám, a hívő lelkesülés eszménye, valamennyi emberi küzdelmek győzelmi jelvénye, minden nemes, izzó, nyögő, s amellett mosolygó áldozatos lélek édes nagyasszonya, ó gyámolíts; ne hagyj parlagon, ne hagyj pusztában, ne hagyj eltapostatni, ne hagyd nyomorogni, mit Isten oltott, mit keze ápolt, mit szíve szent szeretetében óhajtott; hanem segíts, tégy szentté, tégy áldozatossá, tégy áldozattá;

[219] Élvezet élni!

úgy kívánom én azt. Tegnap írtam először rejtélyben öcsémnek; édesanyám, most kapja a levelet; áldd meg!

[2] Szűz Mária szenvedett, mert Isten-anya volt s Jézust szerette! Csak azért szenvedett. Én is szenvedek, s mert Istent szeretem: magamtól, a világtól. Két ellenkező szeretet tövist szúr lelkembe, az önszeretet és a világ! Ettől a kettőtől nem szabadulhatok. Az Istent szerető lélek mindig töviskoszorús, két mezőről szedi: saját szívéből, a másikat kapja a világ parlagáról. Mindkettő alatt sajog a szív, sír, reszket. De ez a tövis el nem hagyja, véges tökéletlen létünk határoltsága ez a töviskoszorú; számtalan visszaesés, lemondás, nemes föllobbanás, bűn, hiba ... csupa tövis. A másik a világ érzéketlensége az Isten iránt, ami nekem fáj. De ez a töviskoszorú csak emeli a lélek báját, szenvedéseiben tisztítja szerelmét.

[3] Szűz Mária Betlehemben. – Az Isten szeretete, mellyel Fiát adta, s a Fiú szerelme, mellyel magát adta, kiváltotta Szűz Mária lelkében az emberi szív legmélyebb, legizzóbb érzelmét, a leghőbb anyai szeretetet, s a tiszta léleknek Istenbe összeforró lángját. Akart az Úrnak édes, kedves helyet készíteni; de az emberek érzéketlenségén, hidegségén megtört. Hogy ment ez a szent Szűz végig Betlehemben? Úgy menj végig az emberek közt! És csak ne hadd kioltani, mi benned ég, eszméidet, szeretetedet. Ne gondold, hogy nem férfias! Hisz igaz! Bemártod a kenyeret, s gondolod, Isten adja az ízét, ő van benne, ő tartja, ízleled édességét, szíved felforr. A katonatiszt nekiül és fal; monoklin mustrál s gondol mást. Kinek van igaza? Angyalod van, Isten vezet, ő ölel, ő csókol. Ó, hevülj, mert így kell.

[4] Szűz Mária a templomban. – Teszi negyedik fogadalmát: az áldozatot. Itt felavattatik, megerősíttetik valamennyi fogadalma. Itt kapja a lelket, a bájt, az illatot. Eddig virág volt: most kapja termékenységét. Eddig csak szép volt, most kapja kifejezését; eddig fiatal, erőtlen volt, most kapja nyomatékát; eddig szeme tiszta fény volt, most kapja tüzét. – Minden fogadalom ennek szolgál! Arra való, hogy áldozatos lelkeket teremtsen. Az áldozat a szeretet mániája; nagy szeretet, mely magát elveszíti. A fogadalmak is azért vannak, mert szeretünk, s azért, hogy áldozzunk. Valamint gyökerük áldozatos szeretet, úgy befejezésük szintén az áldozat, s tökéletességük az önfeláldozás.

Okt. 2. [1] Heute war ich in heller Freude nach der hl. Kommunion, wie ein Kind, welches bekommen hat, wonach es sich sehnte[220]. Az Üdvözlégy Máriába foglaljuk a titkokat: Máriába, szívébe, lelkébe, hogy kiemelkedjék és kidomborodjék az is, amit csak az anya érezhet ki, amit csak ő födözhet fel. Ó, mily találékony, elmés bensőség!

[2] Az örvendetes rózsafüzérnél elgondolom, hogy Szűz Mária erénye, szeretete képezi Krisztus méltó fogadását e világban! Hogyan kellett volna méltón fogadni Krisztust? Talán összecsődíteni a népet s ünnepélyesen lejönni a mennyből? Mily harsogás, öröm, áldás?! Valamint ha a világ valamennyi gyermeke csinálna alakokat, nem volna benne több művészet, mint Mózes szobrában, és ha verseket, mint Petőfi vagy Arany költeményeiben; valamint sok lúdvirág nem szebb egy gyönyörű rózsánál: éppúgy millió tökéletlen, erőtlen szív nem oly fönséges, mint egy nagy csodálatos lélek; érzékenysége, bensősége, gyengédsége, finom árnyalatai, színezése, pompája, remeklése, az az olvadó szeretet, az a harmatgyengédség, az a bájoló illatár. Minden erény volt benne; magas, mint a Montblanc, fehér, érintetlen, szűzi fölmeredése a teremtésnek; vele közlekedett az Isten; Mózest fölhívta a hegyre: a Szent Szűz föl volt magasztalva kezdettől. Parádé mily holt és lelketlen valami; mi ahhoz egy izzó, tiszta szív, – egy szerető szív!

[3] Az örvendetes rózsafüzérben mint tiszta, szeplőtelen édesanya, kihez lehajol az ég, és az Atya szűz szívébe önti Fiát. A fájdalmasban az erőteljes, keresztes, küszködő, erős asszony; a dicsőségesben a naptól környékezett Istenanya; ragyog tiszta, szent örömben.

---

[220] Ma ragyogó öröm töltött el a szentáldozás után, (boldog voltam) mint a gyermek, aki megkapta azt, amire vágyakozott.

[4] A Szent Szűzért szomorkodott legfőképp Krisztus; s véréből készíté a koronát számára; virágja belőle szívta életét, s hogy a Szent Szűznek legyen élete, Krisztus elhalt. Ez a gondolat az áhítat mélyes mélységébe meríté a Szűzanyát. Ostorozása által lettek szüzek, s az első szüzek; mintegy a szenvedés első melegében hajtott ki közvetlen szemei előtt; magába vette e kín valamennyi érdemét s kifejezte magán, hogy bűn nem lehet benne, mikor Krisztus úgy szenvedett. Koronáztatása által szülte az alázatot, s aki leginkább fölfogta szenvedését, az lett legalázatosabb: Szűz Mária.

Okt. 29. [1] Jókai „Eppur si muove" első fejezetei parasztos durvasággal telvék; úgy látszik, ő ott azt tartotta, hogy a magyaros írmodor csak oly specialitás, mint a kostök, szalonna, makrapipa, nadrágszíj, paprika; azután a kálvinista káromkodások fűszerezik, hol malaszt, Krisztus, egy zsákba dobvák házasságtörő szépekkel, csókokkal. Egyetlen morális motívum nincs benne, ami az emberben nemes érzelmet ébresztene, mind aljasít; vigyorog mindenre, s azért nincs előtte semmi, ami komoly, mert csélcsap képzelettel képtelen megérteni valamit; speciem habet, cerebrum non habet.[221] Nagyobb fölfogást találok az élet komoly kérdéseiben egy jóravaló birkapásztornál, mint nála. Tanulni tőle szókat, de vesztünk gondolatokat. Az ilyen olvasmány ifjú, meg nem állapodott lelkekben a vallási gondolatot beteges halványsággal futtatja be, erőtleníti, hülyéket nevel.

Okt. 31. [1] Ma ismét szép ébredésem volt. Múltkor, Szűz Mária nevenapján, mintha virágkehelyből egyszerre kiáradna minden illat, úgy éreztem, hogy csak vétket ne! Ma az ifjú pap lelkét úgy éreztem, mint mennybe iramló tűzárt, mint a Karszt szikláiból előtörő, pezsgő, eleven, szabad, természetes folyamot. Hogy ragad mindent magával, mint a fölcsapó láng a pozdorját, mint a nyilaló vízár a falevelet. Tehát újítsd föl magadban e hevet, e lelket, ez ifjú, szent, zsibbadást nem ismerő életet. „Resuscita gratiam Dei!"[222] Krisztus és kegyelme, áldozatos heve, mely az égbe s az örökkévalóságba nyúlik és ragad – és a pap szeretete, buzgalma, mely ragadtatik; íme ez a primicia szentelt emléke!

Nov. 23. [1] Az erény az erkölcsi világban az egyedüli valóság, igazság, erő. Ha valaki jól tud latinul és jól szónokol s más őt fitymálja, de nem tarthat vele lépést, mit törődik azzal az előbbi? övé az erő, s előre juthat vele! Az erény ilyen értés a sértéssel, a kicsinyléssel, a megvetéssel szemben, az erény legyűri ezeket s mén tovább. Az erény szuverén. Az erény örök. Scit, qua sit origine.[223] Azért nem imponál neki semmi. – Hát még ha szerelmét tekintjük, Krisztusért való lelkendezését! Nemcsak mert erős, győz; hanem mert szereti Krisztust; azért hódít számára mindent.

Dec. 1. [1] Júdás elhagyja Krisztust; a farizeusokhoz áll s mondja: „mit akartok nekem adni?" Mi a becsület, ez az erő, ez az érték, Arábiában s a sarkon? Mit adtok nekem? – ó, mily szegény lész, ha ezt eladod. Fényes palotád suttogó selyemredői titkában, bíborpalástod alatt nemde hitvány ember maradsz? Miután látogatóid elmentek, s a mámor a csendbe merült, ha visszavonulsz s lámpád fényénél egy keveset eszmélsz e borzalmas mulandóságról ... s mégis „mit akartok nekem adni?" Mi az erény? ez isteni fönség, ez örök, halhatatlan élet? „Mit akartok érte adni? borzasztó!" Mi az Isten? lelked minden íze hozzánőtt, belőle szívja létét! Mit akartok adni?

[2] „Volt egyszer egy róka, aki megvénhedett, ekkor lemondott a vadászatról és kalandokról, hanem ehelyett esténkint be-bejárós lett egy vackával szomszédos ketrecbe. Ott hízlalta magát veszély, fáradság nélkül. Egy alkalommal megfeledkezett a vigyázatról, és csak akkor távozott, mikor már a nap az égen, és mindenki munkában vala. Lakását fölkeresni veszéllyel járt; hogy tehát a világos veszedelmet elkerülje, a róka elterült az úton és halottnak tevé magát. »Türelem«, úgymond, »türelemmel megmenekülhetek«. Az első, ki

[221] Szép arca van, agya nincs.
[222] Éleszd fel Krisztus kegyelmét!
[223] Tudja, honnan ered.

a dög mellett elhaladt, rá sem hederített; a második fölrúgta lábával, hogy meggyőződjék, vajjon csakugyan kimúlt-e; a harmadik – egy gyermek – azzal mulatott, hogy bajuszát szálankint kiszedegette. »Türelem«, mond a róka, »e gyermek nem tudja, mit teszen. Meggyalázni nem akar, és okosabb dolog az ily bosszantást eltűrni, semmint magát a bizonyos halálnak kitenni«. Utána vadász jött puskával vállán. »Ez állatnak körme« mond, »nagyon jó szer körömgyulladás ellen«. Azzal kihúzta kését. »Türelem«, mond a róka, »okosabb dolog három körömmel járni a világon, mint néggyel meghalni... « És megcsonkíttatá magát egyetlen szusszanat nélkül. Végül egy asszony ment el arra, gyerekkel a karján. »Ez állatnak fogaiból – mond a nő – füzért készíttetek gyermekem nyakára, mely megóvja gyermekemet ránézés ellen«. A róka megfosztatta magát fogától, mondogatván: »türelem, türelem«, s addig várakozott, míg utoljára egy tolvaj szívét tépte ki. Csak akkor vette észre, hanem már későn, hogy a legbiztosabb veszedelem – a türelem. Mihelyt az ember megalkuszik a maga lelkével, nem áll meg többé."

Dec. 30. [1] Krisztus testét enni és vérét inni – mily odaadást, elmerülést, kellemes lefoglaltságot mond ez. Hozzáülni, és azzal a természetes jóízű funkcióval egészen eltelni. Az emésztés sokféle ezer mozgás, működés, fölszívás, kiválás, kombináció, alkalmazás; éppúgy a hasznos áldozás az ész[nek] és akaratnak apróra szétszedő, méregető, összevető, simító, alkalmazó, idomító működése. Azzal a belátás[sal], lelkesülés[sel], izzással, melyet az Úr nyújt, szét kell szedni szükségleteink, hibáink, gyengéink szálait, és Krisztus szerelmé[vel] és világosságával összefűzni, illeszteni, alakítani, ami hibás és rossz! Például a tisztaságban a szót, gondolatot, érzelmet, külérzékeket illetőleg, belevilágítani mindenhová Krisztus szellemével, azután a távolabbi alkalmakat, viselkedést, foglalkozást átnézni. Hozzávetni, hogy mit kíván és gondol erről Krisztus, s mily fönséges az ő fogalma erről, s mit kell tennem. Ez igazi emésztés, vagyis ezerféle mozgás, szétszedés, összefűzés stb.

[2] Nekünk foglalkozni kell az Úrral; mások foglalkoznak piszokkal, s csoda, hogy ha mi halljuk ezt, televesszük ezzel képzeletünket és gondolatainkat; én úgy gondolok, hogy ki piszkot lát vagy hall, az kérlelőleg emelkedik Jézus szívéhez, de azután saját isteni gondolataihoz fordul, azokba elmerül. Ez imádás értelmünk s emlékezetünk részéről.

1889

Jan. 4. [1] Nyitráról jöttem, hideg volt; fagyos szél csapkodta arcomat; de alig hogy megláttam a szobi vidéket a párkányi útról, oly édes kellem, oly illatos lehelet, oly bájos igézet vett rajtam erőt. Mit érzek? Érzem a hevülést a liliomtiszta lélek vonzalmas arcán. Hevülést és gyengéd tisztaságot; egyikét a másikban. Arra, ott a Duna partján s tovább a tölgyerdőkön át, le a Nosztra csendes, mélázó völgyébe; az égen izzott a nap, a földön virult sok virág, illat, szín, báj, kellem, szépség környezett; s szívem! Ó, hogy olvadt rá mindez a szépség; hogy gyúlt ki benne a Szent Szűz szerelme, az a szerelem, mely a tiszta arcon piroslik, mely a galambszemben csillog, mely az ájtatos skarlát-ajkakon suttog, mely az örök dicsőség babérja által beárnyékolt homlokon dereng! Ó szép, ó édes Szüzem! Olvasómat tartva kézben megyek. Úgye szökellt szívem a Szentlélek örömében? S ott voltam az édes testvéreknél! Angyalok ezek, azért szeretem; oh, Isten látja lelkem! S hogy vonz ez a szende, ez a szelíd, gyermeki, női báj, kellem a ker. erény foglalatában! Ahol elsurran egy mellettem, mintha villanyfolyam nyilalna át rajtam.

Jan. 9. [1] Folyton a szentáldozásról elmélkedem; hogy kell ezt a kincset hasznomra fordítanom. Enni kell, vagyis szétszedni és mindenhová juttatni az isteni erőt. Ó, szívem izzó tüze! Hányszor visszaéltem veled! Azután gyakorlati mély hódolatot mutatni az Oltáriszentség iránt, minél több misét hallgatni, minél többet adorálni. Azután törni magát, mert szenvedve értjük meg Krisztust; önmegtagadásban, kényelmünk lehorzsolásában, a lelkek üdvének tüzes előmozdításában. Szeretlek, Szerelmem!

Jan. 20. [1] Ma van Jézus nevenapja! Titkos tűz, szent folyam éleszt! Ó, bár tudnék Krisztusé lenni egészen; úgy keresem, úgy szeretem a lelkeket! Ezzel föl nem hagyok, ahol csak szerét tehetem, oktatás, utánjárás, rendtartás, figyelmeztetés, büntetés által; valóban értem, mit tesz: importune opportune,[224] és pedig minden emberben.

[2] Jézus folyton üdvözít! Az egész vonalon minden üdv tőle vonja a lelkeket magához, hatalmas mély áramban. Az emberiség színe-java, ereje és kelleme hozzá... Ó, szent lelkesülés és áldozatos szellem! Folyton működik a szentségekben, hosszútűrő tanító és mester. Az egész emberiség kiáltása „Jézus”; bánkódása és reménye!

[3] A Szent Szűz első, ki a kereszt mellé térdelt! Azóta sokan térdeltek oda. Vezette őket egy mély meggyőződés és egy érzelem: a hit és a szeretet. Minden lelken s minden szíven van a kereszt, rálehelve eltörülhetlenül. Ahol áldás van és élet, ott van a kereszt. Ahol remény van, a bűntől való szabadulás reménye: ott a kereszt! Ahol sok a jó törekvés, sok fönséges ihlet: ott a kereszt. Mind oda simul s tanul, lelkesül és ég, tűr és örvend. A gyermek csókolja ártatlan ajakkal, és az, ki más mindenen átesett s kinek szíve mint kiégett vulkán. Megmoccan-e még benne nemes tett s nemes tűz? Képes-e még bízni, nem engedett s nem mállt-e szét? Ó, ha odatérdel, akkor nem.

Febr. 24. [1] A papnak úgy kell lelke hevét munkává változtatni, mint a gőznek, mely mozgat és lök mindenütt, hol alkalmat talál. Mindenütt, hol alkalom nyílik inteni, biztatni, kérni, hogy misére járjanak, gyónjanak, botrányokat elhagyjanak. Ó, Istenem, ki a vak, ha nem a pap; ki az érzéketlen, ha nem a te szolgád, hogyha észre nem veszi a bűnt, ha nem érzi Szent szíved forró leheletét, mely azon hevül és forr föl, hogy szeretné a halhatatlan lelkekről letörülni, levenni. Sokat kell imádkozni a lelkekért, kik kezünk ügyébe esnek, kik szemünkbe tekintenek. – Tegnap egy itteni cipész leánya, ki már régen szolgál, azt mondta, hogy még sohse mulasztotta el szolgálatában a misét, hogy az csak szóbeszéd, hogy nem lehet misére menni. S hozzátette, hogy mióta a gróf Csáky plébánoskodott Esztergomban, azóta az

[224] alkalmatlan alkalmas időben

asszonyok engedik a cselédet a misére! Lám, szent buzgalom, utánjáró szeretet! Ezt kell tennünk!

Febr. 26. [1] Ezek gyöngyeim, gondolataim, érzelmeim, melyeken kigyúl Jézus szerelme, tündöklők a piros izzásban, vakítók a fehér izzásban. Ma a szentmisében mintha szétömlött volna a lelkem, s széttört volna szívem. Mert ugyanazon nagy titok, az az izzó nap, s az a tüzes bor, mely által egyesegyedül imádjuk Istent, egyesegyedül kérünk, hálát adunk, megkérlelünk, az a titkos hostia pura, hostia sancta, hostia immaculata,[225] az az áldozat, melyet megvilágít valamennyi áldozat, valamennyi szerető seb, valamennyi pezsgően omló vér, melyet megvilágít Ábel ártatlan, Ábrahám hívő, Melchizedek áhítozó, s valamennyi szenvedő, áldozatos lélek heve, mély tüze, ragyogó sugárzása, titkos, benső kínja, hevülő epedése, bűvös napkeleti, tropikusan gazdag lelkivilága; akiben, aki által és akivel az Atyának a Szentlélekkel van minden dicséret és tisztelet; aki által van szabadulás a rossztól; van béke mindennek; akire ráruházzuk az egyház békéjét, és minden menekülést és kegyelmet alapítunk: az végre ránkborul, tüzes fénye ránk borul, vére, tüzes vére ránk omlik. Ó, mennyire bízhatunk, mennyire megsemmisülhetünk: mikor Krisztus minden! De mennyi tűz, Uram, és mennyi bensőség, mennyi örvény, mennyi hegy és csúcs, mennyi kellemes, hűs, titokzatos berek, mennyi napos, izzó vadszekfűvel behintett hegyoldal, mennyi dongó-zsongó rét, mennyi mélázó alkonyat, mennyi tiszta, leheletgyengéd, harmatos, titokzatos, érintetlen hajnalhasadás, mennyi csillagos égbolt, mennyi végtelen, kimondhatlan, az öntudatot kéjbe borító lángolás; a kéj, az öröm, a lelkesülés, olvasztó vágyódás, boldogul elemésztő egyesülés, ezer életet föltaláló megszűnés édes nirvánája[226].

Márc. 3. [1] Volt-e nagyobb ellentét a látszat és valóság közt valahol s valamikor, mint midőn Jézus Krisztus állt Kaifás előtt s mondá: Én vagyok, s meglátjátok az Isten Fiát jönni a felhőkben. Oly közel, oly velünk született a vakság, a megátalkodottság, hogy a legfontosabb mozzanatában a világnak borzasztóan tévedtünk. Lám, kegyelem nélkül semmi! Folyton ugyanaz az átok a hit és a világ közt. Nevetséges, ami fönséges; gúnyra ingerel, ami imádandó. Sola fides potest viam monstrare.[227] Izzom, lelkesülök, vágyódom, imádkozom a hitért. Ez reformációm ütere: Hitből irtózni a bűntől. Hitből szeretni minden lelket. Hitből előmozdítani, ami a bűnt irtja. Hitből magamat megtagadni. Ó, csak gyújthatnék szent tisztaság szerelmére itt, a szemináriumban lelkeket! Egyet sem eresztek el a kórházban. Semmit sem szokom meg. Ájulok és bágyadom, ha annyi bűnt és annyi bűnöst látok; hogyan, hogyan segítsek? Imádkozom többet; mindent Jézus szívébe rejtek; Szent Istvánt, Szent Imrét, Szent Alajost, Szent Tamást tisztelem kápolnánkban, hogy könyörüljenek. Domine miserere![228]

Márc. 12. [1] Szent József feledve, én is a/ a világ előtt; b/ kis körömtől; s ez fáj; buzgólkodom, s nincs tisztelet, elismerés; alkalmas gondolat, hogy fölhagyjak jobb vággyal; másnak nagyobb sikere; feledjek én is, vessek meg én is; Istenért minden, szorosan hozzá, tisztít a megvetés, bölcsességet ad; a kegyelmet becsülni s azt keresni, csak arra nézni;

---

[225] tiszta áldozat, szent áldozat, szeplőtelen áldozat

[226] Itt már egészen határozottan megjelenik Prohászka misztikájának kettős vonása, amely élete vége felé teljesedik ki: az Eucharisztia iránti „szent szerelme” és természetmisztikája, éspedig itt a kettő összekapcsolódik, kicsit „panteista” színezettel. De igazában, miként Teilhard de Chardinnél, Prohászkánál is inkább *panentheizmus*-ról kell beszélnünk: Isten minden mindenben (vö. 1Kor 15,28). Lásd még Schütz A. jegyzetét (23,363): „Amit Prohászka itt mond, az a misztikusoknak sokszor még merészebben kifejezett állandó gondolata: a teremtménynek teljesen ki kell vetkőznie önmagából, egészen átadni magát Istennek, magának semmit meg nem tartani. Ez nem az én-megsemmisítő pantheizmus misztikája, amint mutatja Prohászkának nemcsak egész theológiája, hanem maga ez a hely is: »*ezer életet föltaláló megsemmisülés*«, voltaképpen az, amit az Üdvözítő mond: Aki elveszti életét, megtalálja azt.”

[227] Egyedül a hit tud utat mutatni.

[228] Uram, irgalmazz!

Istennek örvendeni; mily benső tekintet, kívül nincs alapja; örvendeni a különös gondviselésnek, az angyalok oltalmának, a békének, az előmenetelnek.

Ápr. 9. [1] A Szent Szűz az én hölgyem, én vagyok szerelmese; az én úrnőm, én vagyok a szíve választottja. Oly nemesen érzem magam, oly fönséges fennköltségben! Piros mint a vér, fehér mint a tej, kedves, kellemes, mint az arcon egybefolyó vér és tej. Oly bensőséges, és oly zsenge, gyengéd. Már megdicsőült, távol minden érzékiségtől. De ez mind nem érzékiség, ez csak kép, hasonlat, mely éleszti a hevülő gyengéd szív szerelmét. Virgo gratiosa, singularis, tenerrima, virentissima virgula![229]

Ápr. 30. [1] Örülök, hogy alacsony sors- és állásban vagyok; jóllehet még nem hiszem, hogy gyenge tehetségeim vannak. Az ilyen alacsony állású embernek könnyebb az alázat, mely különben oly nehéz. Istenem, hogy csalja magamagát az ember! Valahol csak lehet, kapaszkodik, valamiben kitűnni kíván; legalább a lelkiekben. Pedig semmit sem akarni, csak azt, mit Isten akar, ez az egyedüli bölcsesség. Nem lehetünk szentek mindnyájan; jól van: tehát nem akarok lenni. Riens refuser, ni demander! Servus inutilis[230]; de újra mondom, hogy e szavak értelme olyan, mint a hieroglif; én ugyan még nem értem utol. Biztos, hogy mindig fölfelé vágyom, hogy a földi érdekekkel törődöm: pedig meghalunk, elveszünk, tönkrejutunk. Az ördög mindenből kovácsol fegyvert s azt mondja: az igaz alázatost használja föl az Isten; az alázatos pedig azt feleli: amit az Isten tesz, az mind Istené, s nem a mienk! Futni a kitüntetések- és dicséretektől!

Máj. 6. [1] Tiszta, világos ész; annyi szál van a lelken, amennyi a fűzfán vizigyökér. Nem a pénzért dolgozom; nem tisztelet- és dicséretért; „Semmit Istenen kívül” mondjuk sokszor; de ezt még nem bírjuk. Befolyásol minket sok tekintet: a siker, mások tétlensége, jutalma. Márta mit szól Máriáról? Mindenütt van felsőbb, alsóbb. Aki megzavarodik, mert kevés a fizetése, vagy mert másnak nagy az elismerése, vagy mert más kommodizál s ő dolgozik s jól esik neki, ha őt is jutalmazzák vagy ha elismerik, vagy hogy van neki mégis valami előnye, ami másnak nincs: íme, ha jó példát adok, s nem követik, zavarodom; – nem egészen tiszta szeretet. Nem szeretünk kopott ruhában járni!

Jún. 28. [1] Jézus Szíve ünnepe! Jézus szíve az a szív, melyből emelkedett az Istent engesztelő bánat. Ezen Szívből szállt föl az az erő, mely megnyitotta az eget. Az engesztelés színtere tehát a Szív! Ezen Szív erejében emelkedünk, e nélkül nem emelkedünk. Az aspiráció a boldogság felé ezen szív érzelmeiben nyer hathatós alakot; szentek leszünk, kitűnőek, fönségesek ezen szív által! „Ó, örök szeretet” midőn ezt a lágy, édes dallamot hallottam, ó mi mély alázattal és tisztelettel gondoltam Jézus szívére, mily titokzatos mélység, olyan mint az égbolt csillagmezeje. Mi minden szeretet áradt belőle! Ó, örök szeretet!...

Jún. 30. [1] (Prédikációra.) Minél magasabbra megyünk a mindenségben, annál kisebbek vagyunk, minél mélyebbre hatolunk Jézus Szívébe, annál nagyobbak. Érzelmeiben megtanuljuk nagyságunkat. Ld. „Duilhé de S. Projet” utolsó fejezetét!

Júl. 23.[231] **[1]** (Kalocsa, P. Hippich.) Ó Istenem, mint a fenyőfa, mely kinyújtja örökzöld, keresztes ágait, s hogy pompásabb életteljjel álljon ormon, illatozva fakad új meg új hajtása: olyan az én lelkem. Fölébred bennem első, gyengéd szerelmem, az a kedves gyermekarc, melynek jellemzője szépsége – határozatlan, még ki nem fejlett báj. A szív Isten-szerelme ily elmosódott; gyöngéd, inkább sejtett, mint átértett érzelem; melynek annyi szála, annyi ága, annyi tűje, s annyi illatozó keresztje van; szeretne kifejlődni, szeretne kifakadni! Ó, Uram, hidd el nekem, hogy minden rólad regél, s oly édes örömmel látom mindenben szellemed rejtőző erejét! Mély alázattal vetem le magam ma; kivetkőzve minden vágytól, csak avval a

[229] Bájos, páratlan, gyengéd szűz, zöldellő ágacska!
[230] Semmit vissza nem utasítani, sem kérni! Haszontalan szolga.
[231] Lelkigyakorlat

reális törekvéssel eltelve, hogy szeretnék pompázni s kifejlődni, s hogy a lelkem, ha rózsa, bájoljon, mint a legszebb május rózsája a nagymarosi parton; ha fenyő, ezer karját új keresztben fakassza s oly hervadhatlan szépségben álljon szíved előtt! Minden dicsér téged, a visegrádi erdő éppúgy, mint a vad „Malom-patak” és az a gőz, mely a hajót hajtja; minden egy örökös „glóriában”; – csak az ember!... Pedig kell, kell! Szívünk késztet, lelkünk vágyik: kell! Ne fojtsd meg ezt az angyali lelket magadban; nézz gyönyörű szemébe s karold át! Mikor te oly nagy és dicső lehetnél s egész az Istenig, nem a virág-, nem a fenyű-, nem a csillag szépségéig – hanem az Istenig van szabadságod, s halhatatlanságod? A föltámadás is neked szolgál!

[2] Ó fundamentum! Hogy az ember az Isten szolgája! Mily dicsőség és szükségesség! Mily törhetlen vaskényszerűség s gyengéd rózsakötelék; iszonyú rablánc és a jegyes gyengéd nefelejts-füzére!

[3] Júl. 23. délután. Csakis Istenért tenni mindent; ez az aranyelv elveszti színét, fényét a világban. Pedig oly megdönthetlenül áll kezdetben: ott az olajfás San Pastore alkonyati magányában, amikor még nem hatott rám az a sok erkölcsi romlás, szellem- és eszménytelen zűrzavar, össze-visszakuszált szálai az érdekeknek, hanem a lélek tisztán s szabadon tárta föl keblét, mint egy erdei rét, mely illatosan és hűsen rejtőzik az erdő homályában s egyedül az égre mosolyog. Csak Istenért dolgozni, csakis a szent szeretet impulzusából; veszett, céltalan minden egyéb munka. Tanítani, prédikálni, gyóntatni csakúgy, ahogy Istennek tetszik. Ekkor meglesz bennünk az a tősgyökeres, zamatos teltség. Különben mit akarunk? Miféle fintorítás után lódulunk? Bátran mondhatni, hogy’ lehet valaki oly kicsiny, hogy a nagyravágyás vagy mások fénye képes legyen leszorítani lelkében a vezérlő szerepről e célt, e hatalmat: Isten?! Hogy’ bódulhat meg annyira, hogy e fönség, mely csakis az Istent szerető lelket illeti, benne vak, süket, tehetetlen lényt talál? Ó tuskó! Ó báb! Buta vagy tompa, érzéki vagy frivol, vagy blazírt! Hol van erőd?

Júl. 24. [1] reggel. Iszonyú a bűn; aki súlyát érzi, az tudja, mit tesz alázatosnak lenni; mert annak lelkében nyílik egy mélység, melyből a meggyőződés és az erő árja ömlik. A többi mind férfiúhoz méltatlan. Mondják, hogy’ lehet Krisztus Isten, mikor nincs foganatja megváltásának? Ez a megváltás a hit által működik, de ez bensőséges világ. Mert ezt nem ápolják, mert fölületesek: azért nincs foganatja. Első a papság: élnie kellene e gondolatokban; akkor kevesebb bűn volna!

[2] Júl. 24. délben. Mintha ájuldoznám s kimerülne erőm, mintha szétfolyna szívem s kiömlenék mint a pohár víz: úgy érzem magam most „de propriis peccatis”[232] nevű meditációban. Annyi tény, hogy rettenetes a bűnös valósága, s nincs az a gyalázat, hova nem meríthetné őt méltán az Isten. Azért kell neki alázat és a lélek megtörődöttsége mérték nélkül. Látja a bűnben mindazt, mit megvessen, mit utáljon, látja a fönség karikatúráját, az erő eltespedtségét, látja az erkölcs, az életerő blazírtságát, látja az eszmény szilánkjait. Ó, és mégis lehanyatlik a nekihevült alak, csuklik a lába, lelóg a keze: a szegény ember! Gyönge vagy, nem bírod el ezt a súlyt, mellyel az Isten fönsége nyom rád; gyereknek, bábúnak születtél, vasárnapi piaci sétára termettél; de hogy kitartsd a hozzád közeledő Istent, ó, arra rég elfajultál. Életed és körülményeid, szokásaid úgy tűnnek föl, mint egy füstös, szurtos vityilló; lelked az a nyomorult pimasz paraszt, ki a vityillóban ül, feje fölött füst kóvályog, piszok és nyomorúság takarja az Isten hasonmásának vonásait, bámul és lomhán hordja szét szemét. Szegény ember! Mikor fogsz te lakni márványpalotában, s mikor ítélsz majd a világról az angyal gondolataival! S úgy vagyunk mindnyájan; mereven rögzítjük azt a darab helyet, azt a néhány embert, azt a forgó kerekét az eseményeknek, melyet időnek hívnak; de szemünket a darabos tudatlanság, a századok oktalanságával naggyá teremtett előítéletek

[232] a saját bűnökről

hályoga födi; nem mozgunk szabadon, csak tétovázunk az emberi tekintetek pórázán; szabad önelhatározásunk kezdet óta egy gyászos gyámság alá van helyezve; fölületességünk a dolgokat csak a praktikus élet posztulátumául szemléli; az eseményekben a pillanatnyi öröm és baj meleg és hideg színeit szemléli. Úgy élünk azzal a cók-mók gondolatokkal, mit úton-útfélen összeszedtünk, mint egy hóbortos leány, aki magára aggat mindenféle rongyot. Beleéljük magunkat tévelyekbe, erőtlen nézetekbe, melyek az idők forrásának piszkául szerepelhetnek. S amellett elsatnyul az ember lelke, mint egy gyermek, kit koldusok nyomorékká illesztenek. Az Isten gondolatai kellenek nekünk; az az erkölcsi élet, mely belőlük szövődik, az a verőfényes tekintet, az a nyílt, nemes föllépés az ész és szív isteni öröksége körül! De odaadás nélkül semmi sincs. S nagy elszántság nélkül nem törünk át ezen a bozóton, mellyé apai kertünk, paradicsomunk fajult.

[3] Júl. 24. este. Az iszonyú nyomor a pokolban és a földön hirdeti a bűn borzasztó átkát. A földön mindaz a baj a „misererét" hangoztatja. Könyörülj, Istenem! Az a beteg ott a kórházban, aki úgy nyögött és csuklott, a keserű szegénység, a sorvasztó gondok hirdetik a bűnt. Nagy nehézség, hogy az az irgalmas Isten ennyi bajt bocsát ránk; de íme, ott sötétlik a bűn éjféli vaksága, ott cikázik véres és lángoló pallosa az angyalnak; megfejti nyomorunkat a bűn. Hiába! Innen kell kiindulni, ezt kell irtani, Istent engesztelni, nevét és napját szentelni. Mélyen megrendülök, s imádkozom a Szent Szűzhöz, Krisztushoz, az Atyaistenhez. „Hunc humiliat et hunc exaltat, quia ... faex eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terrae".[233]

Júl. 25. [1] reggel. Hiányos fölfogás, mely szerint most mindenkinek a világban kell működni s a kolostorokat mintegy terhet tekinteni. Most is áll Krisztus szava: si vis perfectus esse...[234] De különben is első az Isten-szeretet, s csak ez úton lehet előretörtetni; ennek a szeretetnek melegével lehet hatni és alkotni: tehát inkább azt mondjuk: minél nagyobb tüzet, minél több kigyulladó lelket a kolostorokba, hogy azután a világ könnyebben melegedjék.

[2] Júl. 25. délben. Rettenetes az ítélet gondolata. A magára hagyatott egészen árva lélek föl fog-e küszködni a bűn és a nyomorúság örvényéből az isteni irgalom révpartjára? Isteni ítélet – mily távol van minden emberi ítélettől. Hogy járja át a fénye, szúró tüze a lelket; hogy rengeti meg alapjaiban sárból épült házát, földi igazságát és erényét. Stabit conflans;[235] mindent átnéz, mindent ítél; hisz Isten a mi bírónk, s most van a számadás. Minden egyéb vizsgálat és ítélet átmeneti, efémer, de ez az örök, a változatlan sors fölött ítél. Most akar az igazság valósulni, most az, vajjon van-e Isten az égben; most az, hogy mi az erény; most az, vajjon a jó vagy a rossz az, mely győzzön? Igazság napja! Borzasztó nap! Hol vannak cselekedeteim, melyeket bízvást raknék világossága elé! Hol vannak? Hogy merném, mikor apriori gondolhatom hiúságom-, büszkeségem- és érzékiségemnél fogva, hogy jócselekedeteim papírfoszlányok, rongyok és cafrangok? Hát még a bűnökkel mi lesz?! Mi lesz ezzel az egész élettel, mely ceremónia, tekintet, olcsó dicséret, pillanatnyi impulzusok, kíméletességek, s nincs benne egy hatalmas szellemi irány, mely mint vasrúd, összetartsa a napi apróságok összehordott köveit? Iszonyú; s ez lelki élet? Ez keresztelt lélek? Ez fölszentelt, áldozatos lélek? Mélyen megalázom magam s mondom: szívem keservében bánok minden bűnt, minden rendetlenséget s minden világiasságot! Ó, mi sokszor sírtam kápolnánkban este! Hogyne sírnék, mikor ez a szellem bevallott lelkületemet képezte; most is úgy legyen! Borzadok a bűntől s reszketek, mint a nyárfa levele! Ha nem leszek vasból és acélból, hanem csak föld és hús maradok, szétmar egyben az isteni ítélet tüze.

---

[233] Zsolt 74,8–9: „Az egyiket megalázza, a másikat fölemeli ... még a seprőt is ... meg kell inniok a föld gonoszainak."

[234] Ha tökéletes akarsz lenni...

[235] Állni fog elsodróan

[3] Ezt akarom tehát tenni: Bűneimet és hajlamaimat az Isten fényébe állítom; s látom, mind foszlad szét eszem, vágyaim, tetterőm szövedéke. No, hát azért dolgozol? De jó cselekedeteimben is határozottan csakis Istent keresem s minden mást explicite kizárok; azért senki se tudja meg azokat, dicséretet utálok és visszautasítok. Mostani lelkületem szerint valóban terhemre van s utálatos minden dicséret. Bár az Isten lelke megmaradna bennem továbbra is!

[4] Bujdokolni kell az Isten szellemének, hogy az emberi bárgyúság ne rontsa s ne piszkítsa. Nehézségeink roppant nagyok, s az Isten szíve szerint nagyratermett jellem a világban rendkívüli nagy valóság. A jellem bizonyos éles, pregnáns és imponáló oldalai nélkül nem leszünk képesek magunkban az Isten képét úgy kifejezni, hogy távol tartsuk tőle az emberi nivellirozás, blazírtság és szemtelenség tolakodásait, melyek megszólásba, irigykedésekbe, hiúságokba sodorják az embert, s teletömik lelkét a világi dolgok és érdekek becsülésével s erőtlenítik az eszmény lendítő hatalmát. Az ember úgy kezd pénzért dolgozni, mint mások; úgy szeret elismerést aratni, mint mások; úgy tetszik meg külsőségekben, mint más; áhítata úgy vész, közönye úgy nő, buzgalma úgy hemzseg a kivételektől, mint a kalendárium időjóslatai. Ó eszménye, ifjú ereje lelkemnek, miért mész el tőlem? Tán öreg lett szívem, s nem gyullad ki lelkemen szerelmed? Tán terméketlenné lett kedélyem, s nem nyílnak rajta gyöngéd érzelmeid virágai? Nézz, most is oly gyengéd, oly vágyó, oly bánatos vagyok; most is úgy reng lelkemen szikrád, mint csillag a mélységes ég kékjében; most is oly érintetlenül őrzöm szerelmed gyöngéd gyöngyét, mint a rét a korány[236] harmatcseppjeit. Most is érzem, mint szúr, ahol nem szeretnek, nem tisztelnek téged, s kitárnám lelkem melegét ott, ahol látom, hogy hideged van, s véremmel festenék neked szerelmes hajnalpírt ott, ahol látom, sötétek a lelkek. Csak ne hagyj el, ne vess meg, szent, boldogító isteni kegyelem; kegyelem és szerelem; szerelem és kellem; kellem és lelkesülés; lelkesülés és megsemmisülés. S azért nagy alázatosan akarom bánni bűneimet, s könyörögni s esdekelni bocsánatért. Sírva járok s megalázom magam, mély bánatba merülök és bánkódom és sóhajtozom: jöjj el, jöjj el, kegyelem. Mindenütt keresem, mindenütt kutatom, s fölismerem. Ó, irtsd ki szenvedélyem rettenetes átkát!

[5] Júl. 25. délután. Kórház, iskola, gyóntatás otthon és künn, prédikálás mindenfelé: íme működésem. Szűkkörű kis tavacska, akár a Zugi- vagy Sarneni tó, de kedves és kies, mélázó és mosolygó; a kellem és egyszerűség finom, lágy keze alkotta, rendezte, színezte. Csak fönséges és Isten lelkével telt legyen szívem, mely e kis tavon jár, ide-oda méláz, bolyong; teljék meg az Isten kellemével, hogy áraszthassa szét a tiszta szeretet áldását; hasson és áldjon minél több lelket s boldogítson minél több embert. Ó, mily gyönyörteljes az ilyen szív, minden hegytetőről int felé a vidék őrangyala, minden erdő s minden árny üdvözli a benne járó Krisztust, és a Duna és a patak vize egyre lejtnek, mintha szökkennének, mintha ujjongnának. Elhalad a völgyek mellett, üdítőleg mélyed bensőségükbe tekintete, a mező illata kedves felhő gyanánt leng ösvényei s az országút fölött. Az útmelléki keresztkép édesbánatosan borul lelkére, elmondja, hogy reá vár és hogy tovább is itt áll majd, tovább is áldani s édesíteni fogja útját. Csak teli legyen a szív! Ó, ez kész boldogság.

Júl. 26. [1] reggel. Amint méltán rásüthetnék a tyütyüske emberre az „ignavus milest";[237] éppúgy nyomoréknak mondanók az olyat, ki nem akar Krisztus után indulni, még pedig a komoly önmegtagadás és áldozatok útján. Meg kell indulnunk Krisztus után, ha már lejött a földre az az Isten-adta király, ki szívünknek, lelkünknek, kedélyünknek eszménye! Rajta, rajta! Föl! Agendo contra![238]

---

[236] hajnal (nyelvújítási szó)
[237] gyáva katona
[238] Ignavus miles = hitvány katona; agendo contra = szembeszegülve érzékiségükkel stb. – Szent Ignác Krisztus Király hívásáról szóló elmélkedésére utal Prohászka (Lgy 94. és 97.).

[2] Júl. 26. délben. A végtelen Isten miképp lett ember, hogy lehetett azzá, fölfogni képtelen vagyok. Csak érzem szívem dobogásán s mellem pihegésén, hogy csak ő maga képesít annak némi megértésére. Tagadok minden emberit: dicsőséget, nagyságot, hírnevet, tudományt, fényt és trónt, mindent, mi imponál, mindent, mi elragad: s megtalálom a megtestesült Istent. Akarom tagadni; de fölhív: ne tedd; vesd el előbb magadtól az emberit, korlátoltságodat az észből, kislelkűségedet a szívből; csak amit én állítok, azt állítsd: kegyelmet, malasztot, Isten-megalázódást, imádást s mindezt mélyen, szívedbe rejtsd: kezded majd sejteni az „Urat", a „fölségest", a „mindent". A szellem éltet, a betű öl; az alázat, az imádás, a megadás betűk, undorítók s utálatosak, mert emberiek; de a szellem, melyet Isten lehel abba, kiben alázat, imádás, megadás van, isteni s boldogító. Hogy akarod fölfogni kevélységben Istent, mikor a kevélység Istenhez hozzá nem férő gondolatkorcs, s mikor ez undorítóvá teszi az alázatot, melyet nem értesz, miután nincs benned. Csak betűje van benned; s ez a baj, mert ez megöl. Az evangélium betűje undorító, alacsony, méltatlan csúszás-mászás, gyönge, érzelgős fogalmak, természetellenes, kiélt lemondás, effeminált lelkek halavány világnézete; sápadt, zúgba, rongyba kívánkozó ájuldozás! Ó, de mennyire öl a betű, megöli a hitet végső csírájában, s undorodó tehetetlenség légkörét hagyja bennünk, melyből a XIX. század szelleme kivágyik, föl a szabad cselekvés mezejére, a haladó, finomodó élet piacára, a magán segítő emberiség csodatettei közé, melyek hódítanak s diadalra juttatják az eszmét, hogy az ember az úr, s ez úré a világ. De a kevélység nem boldogít; izgat, igen – hevít, tombol, érzéket tompít, mámorban hullámzik végig a világon, diadalszekeren csörög végig fővárosokon és kápráztat színházakban, múzeumokban, de a gondolkozó emberben utóvégre is le kell csillapulnia, nem zaklathatja végig.

[3] Nincs-e más nagyság, mint ez a lázas küszködés, s ez az a boldogság, mely után kívánkozunk? Nem hajolhatna le Isten hozzánk, s nem lehetnénk-e arra valók, hogy e Fölségeshez való járulásban nyugodjék izgalmunk? Nincsenek-e a szívnek biztosabb és áldásosabb hatalmai, mint azok, melyek az embert csak öntelttté teszik és mellét s idegeit túlfeszítik? S nem lehet-e azokra a csendes, mély gondolatokra és vigaszos érzelmekre bízva a boldogság aranyálmának megvalósítása? Vajjon a zajgás, pezsgés, az izgatott, az embert kevélységbe s önmagával való megelégedésbe kergető szenvedélyek nagyobb zálogot és biztosítékot nyújtanak-e boldogulása iránt, mint azok, melyek az emberi lélek mély csendjében, legfönségesebb sejtelmeiben, legnemesebb vágyaiban, leghajlékonyabb s jóra legalkalmasabb pillanataiban lépnek elébe? Szóval vajjon az öntelt emberiség vagy egy fensőbb hatalom alá meghajló elismerés révén jut hozzánk a boldogság? Mialatt nézem a fergetegben a nyugodó ondavai vámost[239], kezdem érezni a fölséges Istent, ki leszáll irgalmasan hozzám s eltölt csodálatos, bűvös mély gondolattal, méltatlanságom megsemmisülő érzetével; kezdem érezni, hogy az emberi lét és természetes képesség pókhálóján túl mérhetetlen utak és pályák vannak a boldogságnak nyitva: s ez az érzet a legmélyebb hódolat s önmegsemmisítés súlyával meghajlítja lelkemet; íme, ez az alázat szelleme és nem betűje! Fönséges világ! Új álomlátás! Megrendítő valóság! Ilyen is van a földi életben! Azokban a szegény emberi lelkekben! Fogalmam sem volt róla! Íme, ez a hit hatalma és világa.

[4] Júl. 26. délután. Tiszta akarok lenni Szent Pál szava szerint: elegit nos Deus, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius[240]. Következőleg mind a három concupiscentiát legmélyebb gyökerében utálom és üldözöm, s bármit látok másban, ami ezzel ellenkezik, az nem változtat felfogásomon. Ilyen pontok: a megszólás, kritizálás, debachálás, a fölös és világias bútor, ruha, pénz, az asszonyokról, főleg mint szépségekről való beszéd, az illetlen

[239] Vö. ÖM 8,26: „Az ondavai vámos."

[240] Ef 1,4: (Isten) „Benne (Krisztusban) választott ki minket a világ teremtése előtt, hogy szentek és szeplőtelenek legyünk előtte."

tréfák. „Quid qaueris inter mulieres, qui in altari conversaris.” Hieronym[241]. Ó, minél világosabban látom a romlást, melyet nem is sejtettem, annál fönségesebb lelkem hevülése, s annál lelkesültebben kelek szárnyra oda eszményem felé, mely változatlanul ragyog, int, hív. Édes Jézusom, első szerelmem félénk gyöngédségével, méltatlanságom szégyenpírjával kívánok hozzád lépni; mindennap oltárodhoz.

Júl. 27. [1] reggel. Egészen beletalálom magam azon édes, buzgalmas, alázatos hangulatba, melyben mint germanikus exerciciumaimat végeztem. Ó, szent engedelmesség, alázat és rejtett élet, jöjjön el mennyországotok. Meglepi lelkemet az alázatos imádás s az Isten fönségét hirdető komolyság, mely a gót dómokban talált kifejezést. Azért sírok én mindig a gót templomokban. A testté lett Ige, mely mint csecsemő fekszik szalmán, körötte egyszerű szűzies anyja és az együgyű ács kimondhatlan mély alázatba merítik a lelket, mely ez egyszerű alakokban szemléli a végtelent: s ez a gyermekded egyszerűség, mely játszik, mely mosolyog, s melynek szemléletében elveszve magad is egyszerű gyermek lettél, körötted átfolyik a gót stíl magasztos és komoly alkotásaiba. Sehol sem lehet tanulni alázatot, egyszerűséget, engedelmességet, csak Jézusnál; ez az ő iskolája; maga mondta: discite a me[242]; de mily megvilágítást nyernek e szavak a testté lett Igében! Adoro te devote latens deitas![243]

[2] Júl. 27. délben. Akár mindig ugyanazt írhatnám; megragadó Krisztusnak, az Ember fiának szeretetreméltósága, kedvessége és alázata. Ez a szellem mintegy drága kenet, mely a lelket Krisztussal való szoros összeköttetésben tartja. Ez az ő szívének illata, mely elillan legmélyebb valójából, mintegy lelke. Ó, tehát egyre fontolgatni ezt a hármat: 1/ szegénység, akár tényleges, s nemcsak szándék szerint való; 2/ a mellőzés, figyelmetlenség, kevésbe-vétel szíves fogadása; 3/ igaz, szív szerint való alázat. Lehetőleg nem törődni mással; az embereket tisztelni, becsülni, nekik jót akarni, de emberileg velük keveset foglalkozni; istenileg s Istenért sokat, sokszor, amikor alkalom van rá.

[3] Júl. 27. este. Rákényszerítem magam a bensőséges életre, hogy ti. foglalkozzam Istennel, Krisztussal, s azokkal, mik a hitből valók. Lelkem mindig szertecsapongni vágyik, az érzéki dolgok, a napi események, a mulandók iránt érdeklődik. Íme a fölületesség öröksége, melyet magunkkal cipelünk. Pedig természetes volna önmagunkkal foglalkozni, magunkba behatni, lelkünk ügyeit vizsgálni, érzeteinket tisztítani, gondolatainkat a hithez idomítani, az Úr Jézust, lelkünk eszményképét egyre, folyton megtekinteni; őt magunk elé állítani s párhuzamot vonni közte s köztünk. Édes és sok dolgot adó foglalkozás: mert jól kell behatni az egyes érzelmekbe, például az alázatba vagy engedelmességbe, folyton beleillesztgetni lelkületünket, melyről nagyjában tudjuk, hogy mije nincs, mije hiányzik. A szellem az egy maradandó, kezünk ügyébe fekvő lelki állapot, és az állapotot megteremteni, ahhoz hosszas szoktatás, illesztgetés, próbálgatás kell. Például, hogy az Úr Jézus alázatát, ezt a pregnáns, éles jellemvonását átértsem, sokáig kell vele foglalkoznom, míg jól kezdem látni, érezni jelentőségét, gyakorlati hatását észlelni, gondolkozásmódomba átvenni. Már ezáltal is megnyílik valami mélyebb belátás, betekintés az Úr Jézus szívébe evvel együtt a lelki életbe. Ez a lelki élet együtt jár a világtól való elvonulással; a lelkiekkel való foglalkozás magunkba mélyeszt, összeszedettebbekké tesz, az imát és a komoly munkát megszeretteti. Ó, bárcsak haladnék ez irányban; világias érzelmű papság nem hathat, a világias érzelem kikerülésére pedig nem elég az elvek tudása; kell az Úr Jézus szíve erényeinek folytonos, élénk átérzése, szívünknek hozzájuk idomítása; a szegénység-, alázat- és engedelmességhez való gyakorlati affekcionálása. Nekem is jobban kell ezt gyakorolnom: vájnom a kősziklába a csendes megvonulás barlangját.

---

[241] Szt. Jeromos: „Mit keresel az asszonyok között, te, aki az oltárnál szolgálsz.”
[242] tanuljatok tőlem
[243] Rejtőző Istenség, hittel imádlak!

Júl. 28. [1] reggel. Mindig szerettem az Oltáriszentséget; ó, legyen ez a szeretet jellemvonása lelkemnek. Két pont a szembeszökő: 1/ Az előkészület. a/ Krisztus mondja: desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum[244]. Mily tekintet mélyed e szavak által Krisztus szívébe; látom azt a felcsapó vágyat ezen szentségi állapot után: kedves az Krisztusnak; kedves előtte szeretettjeinek az a bensősége, lángolása, hevülése; b/ vizet önt a tálba s kezdi mosni tanítványai lábait: alázat és tisztaság. Két nélkülözhetlen kellék Krisztus ismeretére; alázat és tisztaság; Krisztus alázata valósuljon meg bennünk, Krisztus tisztasága; ó, akkor értjük meg, mi az Oltáriszentség. 2/ Maga a rendelés. „Ez az én testem." „Ezt cselekedjétek ..." Krisztus először velünk van; másodszor áldozatot hoz; harmadszor, szorosan egyesül. Velünk van mint mester, vigasztaló, buzdító, példát adó; a magányba, az imába és az áldozatra hív; ezt kell utánozni. Másodszor áldozatot hoz, vele áldozunk... Harmadszor szoros, bensőséges, titkos egyesülés! – Ezt főleg mások miatt írom, hogy kellően előadhassam.[245]

[2] Júl. 28. délután. Krisztus szenvedésének imádandó kezdete az Olajfák kertjében. Hogy szomorkodik Krisztus! Íme az ember fia! Ó, be közel áll hozzánk, ó, be jól érezzük, s ő a mi testvérünk. De sohasem meríthetem ki ezt az összetartozási és testvéri érzetet, kedves, szomorkodó Megváltóm! Érzem azt a közelséget, melyben tiszta, galamb lelkeidhez állottál, kik úgy sirattak, vigasztaltak, enyhítgettek téged. Ó, én is mindjárt odasietnék az oltárhoz, elgondolni ezt az egy, nagy, csodatényt, hogy te szomorkodol. S min szomorkodol, kedvesem? Tudom jól okait bánatodnak. Lám, mind, mind enyhíthetem; ó, hogy fogok dolgozni, a bűn irtásán, hogy pusztítom vadonját, hogy bátorítok fel másokat is tisztaságos szerelmedre. Főleg mi, papok, mit tehetünk, ha Krisztust úgy mint testvérünket szeretjük, ha a bűnt oly eleven élénk borzalommal látjuk. Íme ez az érzülete a Jézust szerető szívnek. Enyhítsük, hisz kér, hisz könyörög.

[3] Nagyszerű gondolat: Krisztus imádkozik! Ó mit? Kér irgalmat: „Atyám, ha lehetséges..."[246] Összezúzó ima! Ó, szívem Istene, hogy imádkozhatol te, hogy könyöröghetel? Fáj tehát valamid? Terheli, kínozza szentséges szívedet, s te szabadulni vágysz? Tehát te szereted a te kedves életedet? Szorongatott lelked fölsír az égre? Ó, mi lesz velünk, szent, irgalmas Isten, mi lesz velünk? Krisztus, a mi életünk, szorong és sír! Ó, hogyha a teremtés elsőszülöttje és királya így vergődik, Istenem, mily baj érhet minket? Hogy küszködik föl ebből az áldott szívből az a hang, mily könyörületre s könnyekre indító, melybe az édes Jézus szíve vágya, félelme, szomorúsága rejtőzik! Mily gyengéd, édes érzelem, mily mély és rokonszenves, ó hogy hatja meg az édes Isten lelkét?! S nem hatotta meg, nem; – sírhat tovább; ó, ki segíthet rajta? Én, én ... főleg a pap. – Krisztus nem hallgattatik meg! Ez a legborzalmasabb vonása az evangéliumnak, az Isten ekonomiájának. Sötét marad, engesztelhetlen; nem veszi el a kelyhet. Ó, íme a legjobb felelet minden szenvedőnek, aki panaszkodik, hogy Isten meg nem hallgatja! Íme Krisztust meg nem hallgatta. Mily mély hódolattal, alázattal s megsemmisüléssel imádkozott, s mégsem hallgatta meg. Részünkről a megadás, a szolgai hódolat az, ami Istennek jár.

[4] Krisztus mondotta, hogy sok elvész, multi sunt vocati ... lata est via et spatiosa porta ... et multi sunt, qui ambulant in illa[247]. Krisztus imádkozott, hogy ne vesszen el egy lélek sem;

---

[244] „Vágyva vágytam ezt a húsvéti vacsorát elfogyasztani veletek." (Lk 22,15)

[245] Figyelemre méltó ez a megjegyzés. Prohászka egyre inkább majd arra gondol, amikor elmélkedései lumináit lejegyzi, hogy azokat felhasználhatja a prédikációiban, vagy – amikor az esztergomi szeminárium spirituálisa lesz – a kispapoknak adott punctákban. Az 1892-től 1898-ig terjedő időszakban kevesebb a személyes feljegyzés; füzetei jórészt a szeminaristáknak adott elmélkedési pontokat rögzítik. Minderről lásd még a *Naplójegyzetek* II. kötetét (Székesfehérvár, 1997). Ez magyarázza, hogy Schütznél nagyon hiányosak az említett évek naplójegyzetei.

[246] Lk 22,42

[247] Sokan vannak a meghívottak ... széles az út és tágas a kapu ... és sokan mennek be rajta (Vö. Mt 7,13).

de nem hallgattatott meg. Kérdezzük miért? Feleletül csak azt nyerhetjük: a hit által akarta Isten üdvözíteni az embert; mély alázattal kell hinnünk s benne mindenekfölött bíznunk: így akart ő üdvözíteni minket. Aki nem akarja eszét és akaratát ez útra terelni és a dolgok fölfogása után jár, az már nem a hit ösvényén halad. Placuit Deo per fidem salvare mundum.[248] Ahelyett, hogy azt mondják, az nem lehet, hogy annyi ember elvesszen, és Isten oly kevés eredményt elérjen, hinniök kell; amit megtehetnének, ha Istennek hódolni akarnának; mert mihelyt valaki ezt erélyesen és következetesen megteszi, az már üdvözül. Tehát aki akar, az üdvözül; aki nem akar, az nem üdvözül. De lehet-e csodálni azt, hogy csak azt üdvözíti Isten, aki üdvözülni akar, s nem inkább azt kellene-e csodálni, hogy Isten üdvözíti azt is, aki üdvözülni nem akar? Belátjuk ebből az óriási kötelezettséget: hinni és másokat is mindenáron hitre vezetni, a hit érdekeit mindenütt óvni, főleg a mai világban, hol minden lerontására tör.

Júl. 29. [1] délben. Jézus szíve koszorújával, mely nem borostyán, sem virágkoszorú, főleg pedig keresztjével és sebével hirdeti, hogy mily nagy és hatalmas erő az az ő szenvedő szeretete. Az a kereszt a világ üdve úgy, hogy minden a világon általa, belőle; hiába prédikálnak, tanítanak; hiába erőlködnek: minden Krisztus által. A kereszt által, s azon mély seb által, mely megsemmisíti, tönkreteszi, kimeríti; olyan legyen a mi szeretetünk: lángoló, igen hevülő és lelkes s egyszersmind megtörő, kimerítő, tönkresilányító. Legyen Krisztus áldozatos szeretete mindennek Ura. S ezért hevüljünk: hisz minden éren hajókázunk, s e hömpölygő, áradozó folyamot megvetnők? Minden lendületen örvendünk, s e mélységes impulzust használatlanul hagynók? Tehát ez a férfias odaadás kell; mely nem inog meg ellenkező benyomások alatt s mely fáradhatlanul tör egy célra! És pedig ne felejtsem: áldozatok árán; nincs más szeretet, mely krisztusi, mint a szenvedő szeretet; azáltal, hogy keresztjét magam ügyévé teszem, szellemét vallom; majd gombamódra kelnek a nehézségek és a bajok: ezeket szeretetből, szívesen eltűrni s rajtuk át Krisztus ügyét győzelemre vezetni!

[2] Júl. 29. délután. Az a bús, érzelemteljes alkonyati kép van szemeim előtt, melyet a Szent Szűz nyújtott, midőn a kereszt alatt ült, az édes Jézust tartván ölében. Ismét öledben van, Szentlélek mátkája, ismét – hej, azóta, hogy tengernyi kegyelemtől elárasztva azt mondtad: íme az Úr szolgálója, s méhedbe fogadtad, be sok lett másképp! Életed is, kedves Szent Szűz, ugye csalódás és keserűségek változata, s most kifogyott végleg szívednek vigasza; mint kettétört pálma hajlott le a földre, pihenni vágysz. De másképp kell felfognom nekem, édesanyám, töméntelen kínodat, – úgy mint az Isten kegyelmét, úgy mint leszakasztott ágat arról a keresztfáról, melyen Szent Fiad szenvedett. Krisztusban legyen életünk és halálunk, benne örömünk és kínunk, sőt több kínunk, mint örömünk: akkor jó és édes lesz minden. Ezt én még nem értem: azt az elrejtett életet Krisztusban. Az életnek értéke annyi, amennyit Krisztusért tettünk; más itt nincs elszámolni való. Tehát belső izzás, nagy buzgalom, forró imamagány, önmegtagadás, alázat; mást nem tehet senki, legyen pápa vagy miniszter, lángész vagy kukkó. S ez adja azt a nyugodt, férfias jellemet, mely megállja helyét Istenért, s mással nem törődik. Különben csak a nagyok és szereplők lehetnének boldogok; pedig a nyolc boldogságban ezeknek nincs helyük.

Júl. 30. [1] este. Most fejezem be szentgyakorlataimat. Nincs sehol annyi mélység és bensőség, mint itt; s ezek formális óvszer az ellapulás s a modern fölületesség ellen. Bár megmaradna, ami úgy megragad ott a lélek elevenjén, hogy ugyan hiába vergődik. Legalább habitualiter biztosítom ez érzületet, ha mondom: akarok minden bajt, kellemetlenséget, gúnyt és félreismerést szívesen tűrni és akarok „agere contra sensualitatem, carnalem et mundanum amorem”.[249]

---

[248] Úgy tetszett Istennek, hogy a hit által üdvözítse a világot.

[249] Szt. Ignác, *Lelkigyakorlatok*, 97: „Szembeszegülve érzékiségükkel, testi és világias szeretetükkel.”

Aug. 21. [1] „Kegyelmet találtál, Mária”, vagyis nagyon megtetszettél, Szűz Mária, az Úrnak, s ő szeretett téged nagyon, nagyon; azért az a sok dicséret, melyet rád alkalmaznak, hogy elömlött rajtad a kellem, hogy mint királynő, úgy díszeskedel. S miért szeretett meg téged? Mert szíved oly bensőségesen volt berendezve Krisztus Jézus számára; szívesen pihent volna ott; húztad őt, vontad őt. „Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suavitatis.”[250] Itt is föltűnik erényed: alázatod, gyengédséged, bensőséged, okosságod, egyszerűséged. Ego flos campi, et lilium convallium[251]. Nem lehet ezt lefesteni, sem kimondani, csak az Istenért hevülő szívben a dagadó hit tudja sejteni. Azért gondolom, hogy a lelki férfiaknak és a festőknek ezekben kell élniök; mert oly bő a tárgy és oly vonzó, kellemes annak, ki megízlelte.

Szept. 5. [1] Mindenütt korlát és tehetetlenség, – nem élhetünk s nem biztosíthatjuk életünket, csak kicsiben és kevésben, – a nap, ha nem süt; az eső, ha nem esik; a szél, ha nem fúj ... sine me nihil potestis facere.[252] – Mindent Jézusért, jól tanítni s tisztán élni.

Dec. 18. [1] Mi a tevékenység rugója? Az élet! Csak élni kell, örvendeni, ó, akkor megy minden. Minden könnyű és kedves. Nehéz köd, sűrű ború a lelken, az örömtelen nap: hasonlít a halálhoz. Szent Szűz, izzó lelked, lángoló szíved hogy telt meg szerető, ömlengő bensőséggel! Az Üdvözítő szellemének inspirációját szívtad, nemes nagy lelkének szárnyalása által lendültél föl az Isten tiszta ege alá. Ő adott neked gondolatokat, neked érzelmeket; ő beszélt, s te megértetted; Surge amica mea, speciosa mea et veni; ecce jam hiems transiit[253]. Hogy örültél, hogy szegényen, csak a szív bőségében fogadhatod; hogy magányban, csak az érzelmek dagadó árjával üdvözölheted. Jól értetted te őt; jól szellemét, azt az euangeliont, hogy boldog az, ki mindent odaad, ki mindenről lemond Krisztusért. Te lested el ezt az ébredező jó hírt; te voltál suttogásának egyetlen tanúja. Téged talált első tanítványának; tiszta szívedről visszhangzott először; az rebesgette vissza: „értlek, értlek, szerelmem! Gyerünk a magányba; ott, hol ember nincs, ott legyen pihenésünk. Hol a szív gyullad, szeretettől, midőn mindent elvetett, hogy tisztán égjen lángja!” Örvendtél, nem búsultál; repesett a szíved, nem volt borúban; ruganyosan, hajthatatlanul néztél, mentél, tűrtél; boldog, igen boldog voltál. Hisz ez Krisztus! Ó, hogy gondoljuk mi, hogy szomorkodtál: mikor az Isten keze, szíve voltál ... édes édesanyja! S mikor nem kívánhattál forró vágyadban mást, mint tűrni, engedelmeskedni, áldozni!

[2] E szíven fölcsillámlott az Isten bölcsessége, s lett belőle evangélium; – az Isten tökélye s lett belőle emberi erény! Ezen szívben összegyűlt az érzelem, s megtört úgy, hogy irgalmat talált. Ezen szívben megemberelte magát a biztatás, melyet Isten hangoztatott, s ment utat törni.

---

[250] Én 1,12: „Míg asztalnál mulat a király, nárduszom jó illatot áraszt magából.”
[251] Én 2,1: „Én vagyok a mezők virága, a völgy lilioma.”
[252] Nélkülem semmit sem tehettek.
[253] Én 2,10–11: „Kelj föl, kedvesem, gyere szépségem! Nézd, elmúlt a tél.”

1890

Jan. 5. [1] Vasárnap van. Kora reggel léptem az oltárhoz. A holdvilág a gyönyörű üvegfestményekre szórta sugarait, szürkés fényben emelkedtek ki az ónlécecskék. A tölgyfaoltár erdei erőben állt előttem, széles tündöklő lenkendő takarta. Elfogott egy mélyen hódoló, bensőséges érzés, gondoltam erre a magikus erejű és termékenységű körre, melynek középpontja az Oltáriszentség. Gondoltam, hogy aki térdelt volna egész éjjel e delejes fényű, halványszínű ablakok alatt s aki szívébe fogadta volna sejtelmét és bensőségét ennek a szentségnek, melyből Krisztus annyi szívet gyújtott s vonzott ide, hogy az elmerült volna kerubini imádásba. Hol a titkos, képzelhetlen színek szivárványos íve? Hol az ismeretlen erők sziporkázása? Hol az a termékenyítő, új színeket gyújtó, új alakokat fejlesztő magnetizmus? Hol az az erőközpont, melyből a szívek kivirágzásainak árama indul; melyből a lelkekbe az érzelemvilág pompája hinti szét magvait; honnan az a titokzatos élet-melege rezeg be szíveinkbe, melynek érintésére a szellemek megnyílnak s szeretnek s hevülnek, s izznak, és az alázat s a szemérem étheri fátyola alatt az emberi gyöngeségben nyilvánuló dicsőségét a teremtő s megváltó Istennek rejtegetik!? Nincs-e itt másvilági hangok harmóniája, nem cseng-e itt szűzi lelkek ezüsthangú éneke? Nem szabadul-e itt föl a lélek varázsszépsége az anyag békói közül? Nem kezd-e élni s érezni úgy, ahogy ott túl?

[2] Ó élet, ó titkok, ó másvilág, a halálban megújuló bájvilág! Miért nem mutatod meg magad a halandó szemnek? Miért nem ízlelteted meg édességét teljességednek és boldogságodnak? Ó, miért korlátol öt érzék? Hisz annyi szépség és fönség, annyi erő és alak, annyi nyugvó, alvó alakulás rejtőzik körülöttünk! S minden titkok közt, az az Oltáriszentség! Hit titka; mily fények, mily színek, mily villámlások, mily derűk, mily sziporkázások, mily lángok, mily visszfények vannak a mindenségekben, s hogy nem jönnek ide? Mily erők, mily hatalmak, s hogy nem jönnek ide? Mily mérhetlenségek, s hogy itt hagyják piciségben az Oltáriszentséget? Miért nem nyílnak meg szemeink előtt s nem mutatják csodáikat? Hit titka, ó imádlak! Azért kell tehát kutatnunk s néznünk a végtelenségbe s lehozni azt e tölgyfaoltár elé! El kell lesni a színeket, az alakok kecsességét, az illatok hullámait, a fénynek fátyolait, s el kell ide hozni az Oltáriszentség köré; föl kell kutatni az anyag titkait s fönséges valóságukból kell alakítani az oltáriszentségi monstranciát!

Jan. 10. [1] Kifeszítettem a mellemet, ropogott a csontom bele, úgy kívánkoztam az örökkévalóságba. Áztattam Krisztus vérében idegeim gyökereit, hogy egy új virágzás fejlődjék ki rajtuk; s nem akartam látni, érezni, hevülni – csak az édes javamért, Jézusért. In foraminibus petrae, in caverna maceriae![254] Nem féltem semmitől, járványtól, háborútól. Mint gyönge délibáb látszott a francia forradalom átélt remegése, borzalma. Semmi sincs, minek oda nézz! Csak a Krisztus szerelme! Ó, legyen szenvedésben is oly életerős a lángom, mint most. Tegyek, tegyek! Mit? Szeress. Pá! Pá!

Febr. 4. [1] A bűn elborítja egünket, mint a felhő az égboltot; cikázik belőle az Isten haragja, máskor száraz borongással függ fölöttünk. Legjobb, mikor megnyílik csendes esőben; ez az édes bűnbánat. Termékenyítő áldás!

Febr. 5. [1] A halál eltorzítja az arcot, mint mikor a csinált virágok leheletszerű szirmaiból, levélkéiből, ágacskáiból kiszakítjuk a sodronyt; kifacsarva, összetépve, összezsugorítva, ronggyá szakadva erőszakról panaszkodnak. Úgy húzza ki a fájdalom a lelket azokból a szövetekből, azokból a finom rostokból, azokból a pillákból.

Márc. 23. [1] Ó, nagyobb részvétem nem lehet az édes szenvedő Jézus iránt, mint ma volt, midőn elgondoltam, hogy ő az én kiváltó levelem, ő az én nemességi, vigasztaló, szerelmes

[254] Én 2,14: „Sziklák hasadékában, a fal mélyedésében...”

levelem. Mindent benne bírok, ezen megtört, szétzúzott csontok alatt dobogó, és szerető szívben. És azután az az Oltáriszentség, avval a megsemmisült Jézussal. Hát keresztem, édes szent keresztem, csak szeressek, ha szenvedek, és sohase hangoljam le lelkemet. Nagy, édes szeretet, mely tűrni vágyik, szomjazik! Mi sok neki? Perboire, Kuya, Czimmermann lassú haldoklása?[255] Ó, dadogó szív, mikor mondod már: „elég”. Úgye soha! Ó, és nincs hatalmam megtagadni valamit tőled! Nincs, hisz neked adni annyi, mint élni. Fogadj hát mindent.

Ápr. 21. [1] Mi emberibb, emelőbb, lelket s életet adóbb, mint az áhítat? Ó, ez tesz egész emberré! Mily puhák és tiszták e kezek, melyekbe arcunkat borítjuk; mily könnyű ez a test, mely itt mint a sudár liliom díszeleg az Úr előtt; mily tiszta, magasan úszó felhő ez a hangulat, mely érintetlenül áll a világban s nem a világból való. Az ember megtalálja magát egészen; érzi magát egészen; oly boldog, oly csendes, oly elég magának! Ó, nagy bölcsesség, ó mély filozófia, Regnum Dei in vobis![256] Szívem kifeszül, mint a festővászon, hogy felfogja minden ecsetvonását annak a színnel, fénnyel, élettel, alakkal telt Léleknek! És kér és könyörög ezen fiatal lelkekért, melyek kezeimre bízvák, teljes megnyugvással lévén a bajok és a nyomor láttára is! Van udvarunkon egy pár gerlice; búg magában sokat, fölhallatszik csendes estéken a kápolnába: lelkem is úgy elbúg mindenről Krisztus előtt. Ah, mi csak előre, csak ki a mélyre; nem be? Uram, segíts meg engem! Alázattal és gyermekileg kell imádkoznom, maradjunk a külsőségben gyermekek s a belsőben legyünk férfiak; tegyük össze kezeinket szépen s imádkozzunk! Térden, fejlehajtva, lesütött szemmel! Meditációt, lelki olvasást el nem hagyni!

[2] Klerikusoknak vakációra: legyen gondjuk, hogy kikkel érintkeznek, azokat a templomba vigyék. – A primiciánsok áldozást kívánjanak rokonaiktól. Köszönteni, szóba állni a néppel!

Ápr. 22. [1] Ó, mily mély bepillantást engednek az Úr Jézus fájdalmas Szívébe a szentségtörésektől romban heverő oltárok, az eldugult kegyelemforrások ... a régi papi erény füstölgő szilánkjai. Egy rettenetes átok pusztít a szent helyen, a tisztátlanság kísértete ... hallani a kitombolt, de ki nem elégített szenvedély tördelt panaszát... Elsuhognak gyászos árnyak gyanánt az elcsábított fiatal, gyenge lelkek... Halotti sápadtságban lézengenek a hajdan erőteljes eszmények... Ó élet, hová lettél? Hova lett lelkesülésed; mily fertőbe estek rózsáid; mily szennybe fúlt bele lelked?!

[2] A tisztaság, a szüzesség védangyala az eucharisztiának, őrszelleme az oltároknak ... a liliom címere valamennyi áldozatos műnek.

Máj. 2. [1] Mit kívánnék? Pénzt és javadalmat? Ah, mily boldog vagyok, hogy szívem őszinteségében azt mondhatom, hogy nem. Micsoda édes, boldogító tudat ez; „nekem nem kell!” Püspökséget? Nagy szónoki nevet? – Ah, mily boldog vagyok, hogy azt mondhatom, „nem!” Ez a szív, ez az ottokári szív, ez volna ott is, – s tán nem volna neki oly virágos Mária-oltára, nem oly szikrázó eucharisztiája? Tán nem mosolyogna felé úgy a lomb és virág; tán nem illatoznék neki oly édesen az erdő?! Ó, Jézusom, régi ifjú szerelmem! A boldogság a szív gyengédsége; – az a mély forrás az, mely a szívet mindig öntözi, s benne mindig tavaszt fakaszt. Csodáljuk, hogy nincs ember, ki a tavasznak nem örül; mind, még a keserű lélek is fölrezdül; lám, mi való neki? Tavasz és élet! S miért nem szerzi meg? Miért téved más örömök felé, hol csalódás vet véget bolyongásának? Miért nem marad azon eszméknél, melyek mindig virágoznak, azon reményeknél, melyek ki nem vesznek? Siratja később ifjú üdeségét, bánatosan föléleszti emlékeit, panaszkodik az élet küzdelmeire és kegyetlenségére, melyek kiapasztották forrásait; szegény lélek, én is sajnállak; de látom, hogy fonnyadásodnak

[255] három korabeli misszionárius (?) neve
[256] Isten országa bennetek van!

te vagy oka; te szakítottál az élettel; te léptél le az ösvényről; te fölmondtad az engedelmességet; lásd szegényke! Ó, Jézusom, add, hogy szeressünk téged.

Jún. 9. [1] Mitto vos sicut oves inter lupos[257]. Új hadakozás ... a lélek ereje. Csakis az! Sokszor nem tudjuk, mit képzeljünk az alatt „sicut oves", de hozzá kell gondolni Jézus szívéből kivált lelkeket, s minden érthető. – A lélek Istennel telt, s akkor mert nagy, csakis „ovis" lehet. A nagyság nem erőszakos, csak hódító, nem éri be, ha szétmarcangolja ellenét, hanem ha szívét meghódítja; s meghódítani szíveket csak az Istentől kiinduló s Istenért lelkesülő szeretet, a lelkek üdvét munkáló, rugalmas türelem képes. Hisz ez csupa szellem, csupa élet; ha az erőszak a sziklához csapja, mint gyöngyöző hullámtaréj törik meg, pezseg, hűs leheletet, harmatos párázatot lehel s tovább siklik; ha sebet ütsz rajta, nem seb az, hanem édes hasadás, melyből illat, az erény illata árad! Alakokat támaszt benne minden ütés, csapás ... legszebbeket a nagy szenvedés!

[2] Ó, tehát valóságos harc; de milyen! Amilyennel az esti csillag harcol a tobzódó ellen, a csillagos ég a kétkedő ellen, a virág a bús lélek ellen, a gyermekszem és arc a bukott leány ellen!...

Júl. 2.[258] **[1]** Este negyedik meditáció[259] a papi buzgóságról. Kicsordult a szívem, leszállt az Isten angyala és fölzavarta a vizet, azt a vizet, mely a szív titokzatos mélyeibe húzódik, melyről sokszor úgy látszik, hogy kiszáradt. Gyógyító víz, szívet gyógyít, új életet, buzgalmat kelt; ó mily lágy és mily tiszta, gyöngyharmatos, égből való! Gondolom néha, elrekedt, elhalványodott szellememből már sok elkallódott, elpárolgott; drága lelkem, szívem sugárzó melege, ne menj. Maradj az ifjúnál, ki már férfiúvá válik! Az áhítat virágos kelyheiből öntlek össze, tiszta harmat; összeszedlek, felszívlak, hogy szívemben enyhe balzsammá változzál. Millió lélek vár rám; ó Jézusom segíts!

Júl. 3. [1] Ha előbbi exerciciumaimat olvasom, nem érzek mindig jó benyomást. Van abban folyton valami fejletlen, erőtlen fajulat. Ez az észrevevés, valamint mai harmadik meditációm a bűnről felébreszti bennem a vágyat erőteljes, megállapodott, határozott jellem után. De hát száz szónak is egy a vége: ezt a jellemet az örök igazságok törzséről kell törnöm. Ha valaki ma is kész elhagyni a földet s örvend, amikor megtudja, hogy ütött órája; ha valaki a teremtményeknek egyáltalán oda nem néz; ha valaki teljesen kizárja szívéből a káprázatot, mely szerepléssel, lendítő kihatásokkal, reformokkal tartja pezsgésben reményeit és életkedvét: az férfiú. De hogyan egyeztessük meg evvel a működést a világban? Azt mondanám, hogy a szolid, örökkévalósággal számot vető működés nem veszi a „férfiú" eszét, aki belső életében kellő ellensúlyt találhat a hiúság szele ellen.

[2] Az ember szenved s vajúdik testében; csiklandozza, égeti, bántja, szúrja, a férfi ennek dacára kitart: éppúgy a szív hangyabolyában, ahol annyi nyüzsög, sürög, az erényé lesz a béke jogara[260].

[3] A halálról. Nem lesz egyszer többé időm. Rettentő szó. Hová lesz? Eltűnik. A semmiség vesz körül; sárga, füstöslángú gyertyák borítják el szemeim fényét; mintha üres

---

[257] Úgy küldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé. – Mt 10,16; Lk 10,3.

[258] Lelkigyakorlat

[259] Némethy Ernő feljegyzése (aki az eredeti kéziratot látta, – ez ma nincs birtokunkban): Prohászka 1890. júl. 2–10. között Lainzban (Bécs) végezte a lelkigyakorlatot P. Kulcs (?) vezetésével. Erről 16 oldalnyi kézirat van, sűrű, apró betűkkel. Sok benne az idézet P. Faber könyvéből. Nyomtatásban (Schütznél, *Sol*. I, 157–160, az itt következő szövegről van szó) csak három oldal szerepel.

[260] Ez a júl. 3-i feljegyzés nagyon jelentős. Prohászka végigolvasva korábbi lelkigyakorlatos feljegyzéseit, megállapítja, hogy korábban milyen „fejletlen", „erőtlen" volt. Gyakran leírta, hogy férfias magatartásra kell törekednie. Úgy tűnik, 1890-re „beérik", „megállapodik" férfias jelleme. Ezután következik a szemináriumi spirituális, az író, az ország apostola „diadalmas" eszméinek szétsugárzása. A naplókban ritkulnak az egészen személyes feljegyzések.

koponyának két szemgödréből ijesztő semmiség bámulna s az suttogná hangtalan hangon: semmi, semmi!

[4] Bánom szívem mélyéből a bocsánatos bűnt is. Látom, hogy csak a halál fénye az igaz világosság. Ó, hol fényeskedik hát? Csak az Istenért lelkesülő szívben. Azok a mulatozások, azok a murik, (most épp ez órákban adja Cs. a szemináriumkertben a névnapjáról elmaradt mulatságot) azok a disputák, azok a pártérdekek, folyóirat-versenyek, műkiadások – csupa füst; s mennyit áldozunk e füstért! De hát Istenem, mit tegyek? Úgye nehéz kórók közt pálmának lenni? Valóban nehéz. Csak az istenes férfiú teheti! Akinek lelke valóságos fény, akarata valóságos szentség, akinek tapintata, ítélete, diszkréciója finom, mint a lélek. Hogy lehet azt másként, mint teljes bennélés által e gondolatokban? A többinek eldudvásodik érzéke. S lám, ezek az exerciciumok valóságos új életre ébredések. Lelkem elfordul a legkisebb bűntől, fájdalmasan szorul, mintha meg kellene halnia, látván azt a tömérdek bűnt. Ki segít, ha a papok nem?

Júl. 4. [1] délután negyed négy. Kezdem érezni ismét a régi kollégiumi szellemet: csendesen Istenben élni, csakis a belső világnak. Boldognak érezni magát abban a bensőséges körben. Hisz ez az életcél. Lelki emberré kell válnom; akkor tudom, miért élek. Ezt a paréja az életnek elfedi. Az ember működni akar; de másrészt látni, hogy nincs bensősége. Lelkekre hatni nem fog. A Társaságban[261] ez a fő: az ember Istennek él. Foglalkozik reggeltől-estig ... önmagával, Istennel, haladásával.

Júl. 5. [1] délután, szombat, 3 óra 36 perc. Amily nagy elhatározással kész vagyok a Jézus-társaságba lépni s mindenről lemondani, sőt amily őszintén fölajánlom magam Istennek akár erre, akár másra, amint szent felségének tetszik: oly rideg valósággal, oly hideg józansággal, oly leplezetlen keménységgel, milyen a halálé, bánom és utálom a bűnt magamban és másban. Forrón kívánkozom oly lelkiállapot után, melyben folyton és állandóan dolgozhatnám önmagam és mások megszentelésén; kívánkozom folytonos önlegyúrás után, folytonos és kivételetlen önlemondás után, hogy életem minden perce telt pillanat legyen, nem pedig üres lengés, melyre gúnyt és gyalázatot szór az örök valóság. Lám, és a világ mindenütt mosolygó, üres hiúságával nehéz megküzdeni kint a világban; nehéz védekezni csókjai ellen, midőn ölében ülünk; szakítani akarok vele s kötelékeivel. Bennem megvan ez a forró vágy: tönkresilányítani „én”-emet az Isten nagyobb dicsőségére; ha tudnék előtte kedvesebbet, megtenném, de eddig nem tudok. Az Istenhez legközelebb hoz az alázatos szeretet, mert ez a legtisztább és leglángolóbb: ezt keresem; s mivel ezt a Jézus-társaságban meghozni remélem Istennek, azért akarok belépni. Édes Istenem! Te látod, hogy szentigaz mindez, amit írok, vedd, kérlek, szent neved dicsőségére ez érzelmeimet. Tégy velem, mint jószággal szokás; rendelkezzél, használj, mint tetszik, csak add meg azt a kegyelmet, hogy neked teljes kimerültségig szolgálni: ezt tartsam legdicsőbb életfeladatnak s legnagyobb szeretet-zálognak. Amen.

Júl. 7. [1] Rendkívül érdekes nap! Ma examináltak hivatásomról[262]; P. Dengel keményen ostromolt; szurkom nem volt, tehát le sem önthettem. A kérdés mindent dönt: mi az Isten akarata? Én kint azt gondoltam, hogy ez; talán bizony nem ez? Honnan tudjam? Mindenre a föld hátán kész vagyok, szívem repes áldozatok után az Isten dicsőségére, szeretnék tűzoszlop lenni az Isten szeretetében; gondolom, hogy a Jézus-társaságában elérem ezt. Quid

---

[261] Jézus Társasága = jezsuita rend

[262] Erről (jezsuita hivatásáról) Schütz a következőket írja: „Fölvételért folyamodott, 1890. július 7-én ki is állotta Lainzban a szabályszerű vizsgálatot. Azonban valaha atyjának könyörgése, most püspökatyjának, Simornak határozottsága tartotta vissza. Simor, aki nagyon tisztában volt Prohászka értékeivel, nem engedte el az egyházmegye kötelékéből, hanem módot adott neki a Collegiumban [a római Coll. Germanicumban] kialakult papnevelési eszményeinek korlátlan érvényesítésére.” (25,31; vö. még 23,224.) – Erről részletesen: Barlay: Prohászka Életrajzi Adattár 29–30.

juris? Le akarom gyúrni „én”-emet szeretetből; kint ezt nem tehetem. Quid ergo?[263] Gondolom, hogy lelkes jezsuita lennék. Nem hivatás-e ez? Künn rendkívül sok akadály! Igaz, hogy én künn is gondolok boldogulni; mert el vagyok szánva még a vasba is harapni s valamennyi fogamat benne hagyni s teljesen célra vezetni föltételeimet az Isten segítségével. Kívánok nem csüggedni, nem elbátortalanodni és lelkiéletemet illetőleg a teljes önmegtagadás[on] és teljes önmegvetésen alul meg nem állni. Vasszigorúsággal ragaszkodom az órarendhez és a szelíd alázatossághoz másról és más iránt.

Júl. 8. [1] reggel. Mélységes, édes bensőséggel rezdül meg szívem Jézus emlékezetén. Ha a misében imára kulcsolt kezeimet mellemhez illesztem, mindjárt távozik tőlem minden szórakoztató gondolat, s kedves otthonlét, Jézussal egyedüllét érzete csitít el mindent. Ez a régi szellem, a bensőséges szeretet, mely oly lágy és gyengéd vonzalommal fűzött az Oltáriszentséghez; mely oly ékesszólóvá tette csendjét, s oly gondolat- és érzelemdússá minden szimbólumát, s oltárait titokzatos langyos világokká, fáját s köveit színt, hangot, életet szóró túlvilági valóságokká, oly sokat láttam rajtuk – visszasugárzott róluk tiszta szellemi lelkek áhítatos tekintete; szemeké, melyek tüzét ecset nem utánozhatja; arcoké, melyekből a lélek kisziporkázik; hallottam visszhangját mindannak a suttogásnak, mely a tiszta szívek titokzatosságából Jézus szívébe áramlott; azoknak a hangoknak, hangtalan hangoknak, melyeken a szeretet szól, mikor olvad; mikor szinte foszlik élete, mikor átmegy szellemi, égi szférákba, s mikor léte édességét elénekli; mikor életét, annak gazdag mélységét elsírja – örömében. Csodálatos Oltáriszentség, csodálatos még abban a búzamagban is, melyből liszted készül, mely kint lengett s esti csillagokból megtudta rendeltetését; mely a kék búzavirággal ölelkezett s beszélt örök szeretetről és hűségről; melynek kalászát lengette a szél s alázattal s vidám készséggel hajolt meg hullámaiban. E hullámokon evezett a szentelt harangszó, mely a kegyelem áldását viszi szerteszéjjel mezőn-erdőn s elvegyül a zsongásba, az énekbe, kalász- és lombsuttogásába.

[263] Mennyit a jogból? ... Tehát mit?

1891

Júl. 20. [1] Még szeretni sem lehet határtalanul; ha édes és lelkes érzelmeiddel embereket karolsz át, – ha bíboros, szemérmes fénnyel árasztod el azokat a hegyeket és völgyeket is, melyek lejtőin és kígyózó ösvényein szeretettel küszködő szívedet hordoztad, s mosolyogtál minden fűszálra s színt és kellemet szívtál minden virágból, fényt kölcsönöztél az égből és árnyat a bokrok és erdők hűs homályaiból: hiába, határt szabnak szeretetednek az emberi szívek, gyarlóságaik, óvakodásuk, sőt még szárnyalásuk is oda, fölfelé. Pedig szeretetből élnek a lelkek, – szeretet az ő édes anyai tejük; szeretetben fakadnak a virágaik, szeretetben legédesebb hangjaik ... s e szeretetben nagyok, oly nagyok, mint az égi csillagok; hisz a Szent János bogárkái is, midőn mint tündöklő virágok lejtenek az erdő sötétségében, nem kisebbek, mint a csillagok. A szeretet az élet; a szeretet által lesz rokonszenves az ember, drága, édes a lélek, otthonná válik a hegy és völgy, kiessé és ékesszólóvá a magányos, völgyi út; nem más által, csak a szeretet által; valamint csak a ragyogó szemben nyer a sötét rezgés színt és életet, a fülben a léghullám hangokat, melódiát.

[2] A liliom szép és illatos, de ha szobádba viszed, fejfájást okoz; hagyd a maga helyén s ne közeledjél hozzá nagyon.

[3] „Laisser faire, laisser aller”[264], erény és bűn is, függ az indító októl; szeretet vagy kegyetlenség, türelem vagy nembánomság. Tele van korunk az individualizmussal; az ipartörvények mind azt akarják a „létért való küzdelem” állatias törvényével érvényesíteni; és mégis soha kevesebb egyediség, önállóság, jellemesség, mint most.

Júl. 21. [1] Van-e szánalmasabb ember annál, aki dicsekszik szellemi szegénységével s düllesztí mellét s mereszti nyakát, mikor érzi, leginkább érzi ürességét. Lám a világ oly jellemszegény, hogy sallangnak nézi a győzedelmes zászlót s elhagyja és száraz fűre font békanyálát, a sivár skepszis eszmeszegény jelét lóbázgatja. Nem meri bevallani, hogy most levitézlett, előbb hős volt; most éhes, előbb jól táplálkozott; most szegény, előbb szép riska-tehenek álltak a majorban, lomhán bámészkodva tarka borjaikra, a rekeszekben szép pejlovak álltak, melyek játszva beszolgálták a külső jószágot; előbb szeretettel, lelkesedéssel függött a rögön, melyet az erény bearanyozott, a hazaszeretet, most oly petyhüdt a szíve, hogy akár ki is vágná az első fiatal meggy-csemetét vándorbotnak; előbb hittel, reménnyel bővelkedett, mely szívéből kicsordult s az idő köznapiságát az örök dicsőség közeledésével varázsolta át kinccsé s örök érdemmé; a sírban csak barázdát látott, melyet az ideiglenes halál ekéje vont, hogy a föltámadás tavasza rengesse a hanton bele a tavaszi friss légáramba a nagy „családos ember” vetését; s most oly szegény, ütött-kopott; szavakért odaadta érzelmeit, mesterkélt hajlongásért erkölcsét, bodros fejkötőért dús aranyhajzatát, ingerlően rengő derekáért vett turnürt.[265] Ó, mikor oly teli van az ember szíve, hogy ki se mondhatja, csak elénekelhetné, csak elregélhetné ragyogó csillagok integetésével, reszkető nyárfalevelek suttogásával azt, amit belehel s kilehel szegény, szerelmes lelke; mikor a nap beüti vidám arcát azokba a ragyogó ablakokba s megaranyozza azt a révedező lelket, mely ott ül mögöttük... Minden oly regélő; hosszú szalagokban nyúlik ki a füst a kéményből, el-elkapja a szél, s a szalagok összetépődnek a fák ágain...[266]

[2] „Sírva vígad a magyar”, „szomorúan szól a magyar nóta”; a népdal sokszor ingerkedik, pajkoskodik, de csak olyan, mint a mosoly a fájós arcon; édesmézű pálinkát hajtogat, de az

[264] Hagyni cselekedni, hagyni menni.
[265] szoknyabetét (derék magasító)
[266] Vö. ÖM 8,9. „Ó áldott türelem.”

alján keserű üröm van. Bor és szerelem el ne kapjon, abból meg nem élünk; nemcsak – de ne is terjengjen az erőteljes erkölcs rovására, mint az aranka a lóherésben.

Júl. 28. [1] Kelcsével átellenben fönt a hegyen álltunk. Petőfalva felől, amily széles a völgy, bodrosan fel voltak gyűrve sötét, gomolygó felhők mint óriás színpadnak kárpitja; jobbról-balról vörhenyes fényben ijesztettek a magaslatok bükkerdői...[267]

Aug. 7. [1] Pozsonyban tartott lelkigyakorlat. 1/ Istentől vagyok, – hogyan függök, – mily föltétlenül, mondhatnám kegyetlenül, mert szükségesen, mert akaratom nélkül. Itt nincs mit akarnom; itt elnyel mindent az Isten. Tehát itt csak fejet konyítani s hallgatni, mert „sine nobis de nobis".[268] Ebben egyforma a víz, a növény, a kő, az állat, az ember. Az isteni akarat mint a tenger; – benne úszik a lét. Ő teremtett; mintha a bányász fúrna, ásna; még egy kalapácsütés, s amit akkor kiszed, azt fölviszi, hogy törjék meg rajta az alkonyodó napsugár; s az a jegeces lap, mely évezredek óta a sötétségben fázik, most fölvillan és szikrákat hány ... Akarat... Hol akasztja föl a szél a léghajózó békanyálat? Akarat ... ő, ő – ipse fecit nos[269] ... Teremtett ... erővel... Nincs ki ellenálljon. Ez erő tere: elfárad a villám, a gondolat; elvész s eltéved, elveszti lábai alatt a talajt; nem tér vissza, nem találja meg a földet, mint mikor a szél beletáncol a pehelyes dunnába s szétfújja s karikázik velük; nem találod meg s nem ismered meg azt, melyre először tekinteted esett. Ez erő nagysága: fegyvere a semmiség, ezt forgatja. A nagy, hatalmas emberiség hogy bukdácsol e hullámokon.

[2] 2/ Istenért vagyok. A célt rám nyomta, mikor tett azzá, ami vagyok. Leginkább a tükör mutatja, mi a célom? Tükrözni. Szépnek, jónak lenni, – fölfogni a fényt, a színt, állni remek alakokban. Nézd, hogy méláz a csillagos éjben a kelcsei kastély, trónálló fenyője, hársa; várja míg ráfordul a nap, míg belenyög a szél, s zúgássá válik bozontossága, érdessége, homálya, bólingása.

[3] 3/ Isten saját dicsőségére teremtett; ebben is egyforma az állat, az ember, csak magasabb fokon áll a formális dicsőség miatt. De fölvillan az ember előtt az „én"; s ez ént az Isten megint lefoglalja; ennek is szolgának kell lenni, de szolgálnia boldogság azért.

[4] 4/ Isten boldogságra teremtette az embert. Boldogságában rejlik az Isten dicsősége!

[5] Aug. 7. De ami a vaslánc a jégárban ide-oda lökdösődő kompnak: az a léleknek annak a hatalmas szónak átértése: ut salvet animam suam.[270] A végcél úgy pattan föl e mondatban, mint a mag a hüvelyből, mint a vasszögek és roncsok a bombából. Körülötte keringenek álomképek – a világi és egyházi pályák; tevékenység, tervezgetés, működés... Pázmány Péter alkotásai, tolla, a Collegium Germanicum, a Jézustársaság ... de ez mind semmi, ez mind vaktöltény; de ez a „salvet animam suam", ez letarol, pusztít, kaszál; ez bont, kiéget, fölforgat, kirág, kiétet mindent; mert tiara, mitra, biretum[271], – a csákó, a tiszti sapka, a generális kalpag, – a paraszt zsíros kalapja vagy a főnemes bogláros kucsmája – esetékes különbségek – mind elmúlik...

[6] Salva! Salva![272] Ez mint egy hideg kéz érinti a világ lázában égő homlokot; lám, világosan ítélek: hanyatlottam lelkiismeretem gyengédségét, a tökéletességre való törekvést, a lelkek üdvének keresését, egyes gyakorlatok folytatását (meditáció, lelki olvasás, penitenciák) illetőleg. – Ó, de mennyire kell ragaszkodni mindehhez s nem engedni soha. Csak amennyit én égek, annyit égetek; azért az embert össze nem nyomorítani, mert annyival vész ereje; etetni kell a gépet, mert megáll; nem szabad vékonyítani ellentálló falait, mert szétrobban. Ó, magamba veszem e jótékony szellőt: kedves és éltető; életemet szívom benne.

---

[267] Vö. ÖM 8,26: „Az ondavai vámos."
[268] nélkülünk rólunk
[269] Ő teremtett minket
[270] hogy üdvözítse lelkét (Szt. Ignác)
[271] pápai korona, püspöki süveg, papi süveg
[272] Üdvözíts!

Én tehát úgy járok ... nagy önzéstől hajtva ... egy gondolatnak élve: salvem animam[273]! Ha nekilendülök, ott lebben el ez az árnyék, ez a kérdés: quid hoc ad aeternitatem?[274] Ha tervezgetek, ha harcra készülök, ha tollamat hegyezem, ha a jövőbe mélázom: egyszerre összerezzenek, mint kit rajtakaptak valamin, ami nem egészen jó, nem rossz, de restelli: salvet animam suam.[275] No, ezek aztán erők! Iszonyú ez a tisztulási folyamat az emberben. – Majláth a kézdi fiúról, ki meggyógyult, azt mondta, hogy éles fájdalmat érzett, mikor a vér a megdermedt tagokba nyomult: ez az élet fájdalmat okoz; éles, bensőséges, egészséges.

[7] Aug. 7. Ó, Istenem, tedd gyengéddé szívemet; lám hisz a vén gumóstőkén is hogy kicsordul a nedv: úgy legyen az én szívem is; gyengéd, s lebbenjen el rajta a buzgalom és indulat pírja; piruljon s halványodjék; izzék és lankadjon – mindezt szeretetből. Köszönöm Jézusom, már ez első napon e világos ismeretet: tenni mindent Isten nagyobb dicsőségére! folyton és soha pihenni! Hol lehet jót tenni és hogyan?! ajánlani fűnek-fának a lelkigyakorlatokat; rajta lenni keményen, hogy Guszti gyónjék; Alfonznak Goffinet![276] És más papokat rávezetni a jóra: M. M., a káplánok, legény-, Vinceegylet. Semper aemulari...[277] De hisz meg van ez írva Szent Pálnál, s olvassuk is; de a kegyelem adja az érzést; ez pedig egyedül az élet. Már én megint alázatban, forró vágyban, gyengéd érzésben ringatódzom: Deo gratias![278] Így kell mindig odaállnunk, megtörődve, fohászkodva, bensőséggel: akkor megnyílik a szív!

Aug. 8. [1] Mint olyan szegény koldus, aki igazán talpig van és torkig van, aki csak úgy szedi magára a rongyot, mert szégyelli kiaszott, csontos testét, aki már nem sír és nem zokog, nehogy fájjon neki jobban a fájdalom; csendesen zizzen, hogy föl ne keltse és meg ne zavarja azt a sötét, mély tengert: úgy állok én előtted, Uram; kérlek, bánjál velem könyörületesen; látod, csupa seb vagyok, s az ilyen beteget türelem kezelheti csak. Irgalmazz nekem, s mert sajnálom s fájlalom mindazt, amit tettem.

[2] Aug. 8. Átérezni a bűn undokságát! Ó, hisz annyi undor van a földön, s minden undorban a bűn az a sötét lélek! Undok a pocsolyában, a bűnfertőben hentergő ifjú, aki leszakítja a liliomokat, melyeket lelkes, gyengéd kezek s harmatos szemek őriztek; undok letiporni a könyörület és szeretet alkotásait; undok és kény, undok Báthory Erzsébet (?), csejthei úrnő tette, ki ártatlan gyermekek vérében fürdött; undok a lazultság, a szétmállás; csupa erkölcsi bűz és rothadás. Lám mindezt látni a bűnben, mely az élet, az erő, a szépség, a lelkesülés, szóval az „isteninek" ellentétje, tagadás, tehetetlenség, restség, betegség; vigyorogva falják, emésztik, amit mások áldozatos, mirrhás kezei alkottak, azután kihányják; s mikor végigrágták és taposták a szenvedély ösvényeit, akkor aztán megtörve, hörgő mellel, kiaszott arccal, keskeny, szederjes ajkakkal, az üszök s a rák bűzét lihegve, ismét csak a tiszta, áldozatos szeretetre szorulnak, nála koldulnak. Azért hát ez ér legtöbbet: utálni a bűn utálatát, megvetni a bűn gyalázatát, reszketni gyűlöletétől, megrendülni az utolsó ízig közeledténél. Ez mind bensőség, élet, egészség... Ah, ez oly erő, minő az erdő; csendes, homályos, de hatékony, éltet szövő, illatot lehelő. Minden egyéb nem ilyen, a tudás, az értés, félélet, de az érzés egész élet.

[3] A lélek erős és nagy, mely derekassága, önérzete, indulatainak tisztasága és bősége által él, nő, s azon irányban fejlődik, melyben minden érzelme, ösztöne, alakja kifejezést talál. A lélek akkor nő, mikor Istennel egyesülve mindig arra tör, hogy lehetne neki jobban szeretni, hogy telhetnék el jobban, hogy csalhatná ki azt a sok ragyogó színt, azt a sok édes lágy

---

[273] üdvözítsem a lelkemet
[274] Mi ez az örökkévalósághoz képest?
[275] üdvözítse a lelkedet
[276] Goffine lelkiírását
[277] Mindig törekedni.
[278] Istennek hála!

hangot, azt a sok gyengéd, kellemdús, sugár, rengő alakot, mely benne rejlik. S mikor van az? Mikor sír, mikor szenved, mikor vágyik, mikor küzd; vagy amikor örül? Itt a földön mindannyiszor; mert megfeszül, mert belétör, átnyilallja az indulat s fölhasítja kérgét, hogy kihajtson belőle az új ág, feseljen rajta az új virág ... szélesedjék a világ!

[4] Aug. 8. Pokol! Mit látok? alakok ... arcok ... szemek ... embereké; de érzés, vigasz, remény nélkül. Mi van utálatos? Kórház, hol rák eszi az arcot, a tüdőt? De mennyi szépség és nemesség ez arcokon, mennyi erény és győzelem e romokon! Csatamező! De itt nincs már érzés, nincs kín! Ah, csak itt van, hol a szeretet búcsút vett, hol nincs otthona, itt nem jár ... mily fagy, mily sötétség, mily idő, mily jövő! Hol nem esik jól semmi, hol nem szeretünk senkit, semmit, csak gyűlölünk. Ily ellentmondás a kárhozat; élni a halálban, halni az életben. S én ott legyek? Szemeim, melyeket szegfűn s búzavirágon legeltetek, lássák a poklot? Jaj, nekem! kinek bölcsőjét édesanya ringatta, kinek atyja verejtékkel édesítette kenyerét; az a pokolba temetkezzék?! De a világ, hic autem quid? Quid ad te?[279] Éljek e gondolatokkal eltelve: ő is hamarább eszmél, ha én égek! – Nincs hazája, nincs otthona, hol szeretik, hová vágyik, amire örömest gondol. Hát hiába, tagadni kell mindent ... főleg a szívet ... azután kész a pokol; de mi az, ami kész, ha nincs benne s vele szív?!

Aug. 9. [1] Elmegy a lélek, mert nem idevaló. Hová való? Hol a lelkek otthon vannak! Itt nincsenek otthon; itt rájuk aggatnak mindent, betapasztják földdel gunyhóját, földi szemeket adnak neki, földi füleket, érzékeket; ezt leveti magáról s megy. Idegen-e ő ott? Nem; kihámozódik a másvilág lakója, a szentek testvére, a mennyország örököse; itt elcsúfították, gubát, rongyot adtak rá, elnyomorították; de a halálban fölébredt benne az érzés, hogy ez az ő portája, át kell menni a kapun, mert ez diadalív, fölirata: aeternitas[280] ... atyai címerének jelszava fölébreszti azt az alvó, delejes erőt; s ő otthon van.

[2] A lélek ad színt és alakot... Mily nagy, mikor ennyit tehet! Amivel érintkezik, az él; oly forró, hogy melegít mindent; oly illatos, hogy illatot áraszt mindenre. S mert egyszer érintkezett, újra föltámad; s mivel a Szent Szűznek a lelke még fönségesebb, mindjárt föltámasztja a testet. Minél melegebb van, annál szebb a virág, a melegágyakban feselnek a legszebbek, s hamar kelnek... Míg levetkőződnek, kibonyolódnak testből, bűnből ... azután lesz föltámadás: itt mindjárt volt. Még a szentek testének is kell rothadnia; de ennek nem!

[3] Aug. 9. A társalgás és érintkezés a világgal eltompítja fegyvereink élét; aki hatni akar, annak eszményi irányban, mozgékonyan s élesen kell a dolgokhoz látni. Roppant sok pont van, mire gyámoltalanságunkban nem ügyelünk; a szemináriumban is sok semmirevaló van... Gézát nem szabad magára hagyni; a papokat mozgatni; panaszaik által ne üssön belénk is a hideg villám, mely rémít, de nem gyújt.

[4] Aug. 9. Elsősorban állnak mindig az ember belső érdekei: az a csatatér a szív, a vezér Krisztus, az ellenség a bűn, szenvedély stb.; másodsorban a világ. – Az eljárás a vezéréhez hasonlít, aki tudja, hol, mikor, miképp, mily csapatokkal hajtsa végre a műveleteket, aki hathatósan és tapintattal vezeti a csatát. Azért tehát éber, érdeklődő tekintettel méri végig a tért, s mindent, ami rajta áll, éles észrevevéssel rögtön oda is vág, s oda talál, ahová kell. Lásd a sok mindenféle művet, irányt, támadást, nehézséget az Isten országában; emeld föl magas álláspontra lelkedet: onnan fogod csak átlátni a csatatért. Krisztus mikor fölhív, hogy küzdjünk „contra sensualem et carnalem amorem”[281], valósággal legmagasabb szempontra emel. E körül forog beláthatlan változatban a jelen, készül a jövő, kísért a múlt. Tehát ezt keményen szemügyre fogni, s ha habzik és hullámzik, ha tajtékzik s járja táncát az örvény, ha karikázik és tombol: tudni, hányadán vagyunk. Adjon az Isten erőt és kegyelmet, hogy ez

[279] Itt pedig mit? Mi köze hozzád!
[280] örökkévalóság
[281] az érzéki és testi szerelem ellen

óriási harcot mindig kellő éllel lássam, megismerjem és megítéljem s tudjam, mit tegyek ellene.

Aug. 10. [1] Este félhétkor gyóntam. Vértanúi lelkület szállt meg, higgadtan, zavar és kapkodás nélkül a lélek alázatos érzületében pihentem. Csendes, mély béke szőtte rám virágos takaróját, azt a takarót, mellyel a tavaszi virányokat borítja. Éreztem, hogy mily lelkülettel lehet a halálba menni, mikor az ember nem fél, csak örökkévalóságot remél. S ó, mit ér az a gyónás?! a gyónás, mely a szív redőit szétvonja, mely a képzelődések délibábjaival játszó lelket egyszerre hideg számítóvá teszi, mely kezébe adja a kést, hogy kivágja a húst önmagából, saját testéből. Valóban isteni gondolat a gyónás, s a szívbe bevonuló béke e hatalom isteni címere!

Aug. 11. [1] Ó, bár élnék kizárólag az örökkévalóságnak! Hogy ne volna soha szándékom, törekvésem, célom, melyet a hiú érdekek csevegő patakja visz el! Azt gondolom tehát, hogy összeszedettebbnek kell lennem, azután meg, hogy az önmegtagadásban (evés-ivás) folytonosnak.

[2] Aug. 11. Oltáriszentség! hogyne reszketne bele szívem, mikor kezeimen folyt az az olaj, mely az Úr könyörületének kenete, hogy méltóan kezeljem az Oltáriszentséget. Már hiába, az őrültségig, a mániáig elragadott szeretet ez. Borzalmas ... és kegyetlen. Nem fogyok ki bámulatából. S ugyanakkor: ó, félreismert Szent Szív! hát hol szeretnek téged, s mit tegyek én, kit kiválasztani méltóztattál? Mindenütt imádni az Oltáriszentséget, emelni díszét, fényét, szemlesütve áldani, s éjjel azt az órát a szeretet édes enyelgésének szentelni.

Aug. 12. [1] Csak buzgón és rendületlenül kitartani az elmélkedésben; behatolni e bányába, melyből színaranyat hozunk napfényre, melyben az ember először sötéten jár, de azután csillog-villog mindenfelől, mintha fáklyával járna sóbányában. Arra való az adnotációk[282] elolvasása, rendkívül nagy haszonnal jár. Ez újabb tapasztalatom miatt reménylem, hogy a meditációt el nem fogom hagyni ezentúl soha.

[2] Jézus föltámadása. Hogy lép ki az a lélek a keresztrefeszített testből, hová lép. Mily űr, mily köz ... mélység és magasság ... borong és sűrű sötét, s ott derű, örök fény! Lenn van a mag a sötétben, le van taposva, de már megrezzent benne az őserő, már elsőt cirpelt az a csíra, már megmozdult az a sejt, az a folyam, melyből gyökér ered, gyökér, s abból törzs ... s lemegy a „várókhoz". Várnak ... mást nem mond az Írás, a nagy érzelmek írása, a mélységes élet beszéde; várnak, hát mást mit csinálnak? Minek emlegetni a vakondtúrásokat a Tátra körül? Úgy tesz, mint a festő, ki a pagonyt, a cserjést, a lábas erdőt egy-két ecsetvonással veti a vászonra; hát az a töméntelen élet, – hát az a harc, az a szeretet és gyűlölet? A pagonyból kiemelkedik egy száraz ág, azon madár ül, erre a madárra pazarolja művészetét, figyelmét; s ebbe a nagy, évezredes várakozásba belép Krisztus lelke... Ó, mint a meteorok, ragyogó, önemésztő tűzzel rohannak feléje, az élet felé ... ott, ahol nincs a világok óceánjában más, akit átölelhetnének; ahol nincs tapodásnyi hely, idegen, hideg minden. S az a föltámadt Jézus? Az az első tekintet, az az első érzet... S a Szent Szűznél hogyan? Mikor én Rómából júl. 30-án délután 5–6 óra közt a szőlőbe jöttem, anyám nem volt honn; érte mentek ... vörös lett, úgy örült. Kevésre van szüksége a szívnek, hogy örüljön.

Nov. 12. [1] Qui est mater mea et qui sunt fratres mei?![283] lehetséges-e, hogy a názárethi gyermekben, ki velünk sírt és nevetett, – ki velünk játszott, ki velünk növekedett, az isteni erő megnyilatkozzék?! Nem! Íme, az emberi mérték! Ember, miért akarod folyton tagadni az istenit? folyton anyaginak, szűknek, tehetetlennek állítod oda magadat, – igazságért fegyverkezel s harcolsz megdicsőülésed ellen? Miért tagadod az örök érdemet a silány cselekedetben, ... az istengyermekséget a halandóban, ... az istenhasonlóságot a lélekben!

---

[282] (pót)jegyzetek

[283] Ki az anyám, s kik a rokonaim? (Mt 12,48; vö. Mk 3, 33)

Krisztus nem törődik velük ... ne vessétek oda gyöngyeiteket a disznók elé! Szentségtek, méltóságotok, boldogságotok a tagadástól nem sérül, nem tűnik el. Azért Isten templomai vagytok, ha az együgyűség menedékhelyeinek is látszotok, ... a vértanúság izzó lelkeinek otthona voltak a katakombák még akkor is, midőn azokat a római szkepszis, az alávalóság és istentelenség vakondtúrásainak tartotta. Az a szeretet, amelyet őrültnek ... az a szüzesség, amelyet betegségnek gondolnak, győz mindenen ... s hozzá ami a fő ... boldog, ... egy izzó szívet árul el az a pihegő mell, – egy mélységes ismeretet az a ragyogó szem, ... gyöngyfejéket hordoz abban a csendes, méltóságos derűben az a tiszta homlok.

[2] Omnis, qui facit voluntatem [Patris] ille mihi frater et soror et mater est![284] Íme, mily rokonságba vonattunk bele. A szellemnek, az isteninek vérrokonsága. Kasztokon, rétegeken, rendeken, ... családokon, nemzetiségeken felül, azokon kívül, azok nélkül egy más fensőbb elvben való közösség és egyesség. Ez elv, ez erő, mely kifejleszti magát, mely kitárja önmagát nem egyéb, mint a Krisztus az emberben. Az ember alakja, körvonalai, élete, szokásai, nyelve elmerül mindenestül e fensőbb elvbe. Íme az ember! magyar, német ... gazdag, szegény, ... tudós, tudatlan , ... előkelő, paraszt, ... mint az árvíz elföd palánkot, házat, falat, követ, fát, bokrot, ... úgy ez elv, ez egység. – De ez az elv, ez a Krisztus nem érvényesül ... A francia revolutio segít, szolgál neki, ... a kasztok gyűlöletessége szétreped, szűk a léleknek, a léleknek, mely az embert, a méltóságot, az egységet és testvériséget lépteti föl a régi formákba! ... A socialdemokrácia segíti ... a nemzetiségek gyűlöletessége szétreped, szűk a léleknek, a léleknek, mely az embert, a testvért keresi. Ezek testvérek ... ezek a gazdagok és szegények, ezek a tőkepénzesek és munkások; megbosszulja magát a Krisztus rajtatok! De a rossz szellem s nem a jó lépteti érvényre az evangéliumot!

Nov. 14. [1] Az Isten magvainak a sorsa ugyanazon emberben is különböző: a gyermekkorban útszélre esik, – az ifjúkorban köves földbe, – a férfikorban tövisek közé; főleg az utóbbi szentigaz, a világi szorgosság, mások közönye, a sokszoros visszautasítás, a gyakori csalódás csupa tövis, mely bök és lyuggat! – Akinek van, adatik, akinek nincs, még az is, amije van, elvétetik; a fogékonyság és készség megnyitja az utat az értésnek; a hívő gondolja, hogy igaza van, a hitetlen szintén, – a buzgó gondolja, hogy igaza van, a lanyha szintén: tehát nem az egyéni meggyőződés ad jogosultságot a cselekvésnek; hanem az igazság, – nem a konokság, hanem a készség, – nem a dölyf, hanem az alázat; – a valódi belátás, melyről másutt az mondatik: nisi credederitis, non intelligetis[285] s e helyen Krisztust jellemzi, hogy ott van, ahol készség és fogékonyság van a jóra, nem önhittség. Lelkiekben a vak is azt véli, hogy lát. Mily ellenállást fejtett ki tegnap a kórházban az a különben szelíd, levitézlett munkafelügyelő; nem akar gyónni. De miért? ízetlen neki; nem látszott rajta gyűlöletes elfogultság, nem volt megperzselve szocialista rakétáktól s mégis nem és nem! –

[2] Én úgy, ahogy most vagyok, elélnék örökké! Bizonyára jól emészt a gyomrod, s jól ízlik a szivar, nincs hideg és kellemesen mosolyog rád a szőlőgerezd, – testvéreid el vannak látva, s neked 3000 frt. a jövedelmed; de lelked vágya, értelmed öntudata most behunyta szemét, – lusta vagy a gondolatra e relatív lét értékéről, – függőségedről, e világ tengerén úszó forgács honnan s hová valósága elől futsz! De ha gondolkodni nem akarsz, a halál fölnyitja szemeidet, fölráz s azt dörgi feléd: mi van veled.

Nov. 16. [1] Együtt nő a konkoly az egyházban, a szemináriumban, a szívben. Nem látni; nem nézik konkolynak. De lassan föltetszik abban a lanyhaságban, abban a megátalkodottságban, abban a megfeneklésben, abban a hősi szerepvivésben az elöljárók ellen. Íme a szeminárium, az Úrnak szántóföldje; mit lát rajta az Úr szeme. A tavaszi vetés zöldül, csupa mosolygás, csupa szende leheletek járnak rajta, de mi lesz belőle? Valóban

[284] Mindaz, aki Atyám akaratát cselekszi, testvérem és nővérem és anyám!" (Mk 3,35)
[285] ha nem hittetek, nem értetek

borzalmas sok lélek jövője. Az ifjúságban a hibák nem tűnnek fel oly kifejlettségben, de mégis csak megvannak. Inimicus homo![286] Kicsoda közülünk fúj vele egy követ?

[2] Az oltári szentséget kívánnám magamhoz venni az első keresztények bensőségével. Ki van taposva már a mi hitünk, a mi buzgalmunk, nem a XIX. sz.-dal, hanem az elsővel akarok érezni. Mikor Krisztus csodáinak légkörét szívták, mikor abban a teljes odaadásban éltek iránta, mikor azoknak a lelkeknek nyílt, tiszta szemük volt, szívük egyenes, az örökkévalóságba mélyedő, Krisztus közvetlen mesterük, tanítójuk, nevelőjük, útjuk, világosságuk. Nem evvel a nyelvvel, nem, hanem a katakombák nyirkos falaitól visszhangozhatott, édes, reményteljes hangokon; azzal a nyelvvel, melyen szólt a legtisztább, hősies szeretet; olvadékonyabban, vágyóbban, gerjedelmesebben, mint a májusi éjek csalogányai. – Nem ezekben a városokban dívó életszokások közt, hol a tespedés és rémítő tudatlanság emelt téglás házakat, ah nem, hanem azon városok szellemével, melyek 19. sz. év előtt a középtenger hullámaiban tükröződtek. De jaj minden elkopott, elfásult, elfakult, kitaposottá lett, – hol szedjük erőnket, ifjú buzdulásunkat?

[3] Columbiában Ortiz úr indítványozta, hogy az országot törvény által Jézus Sz. Szívének szenteljék; a nép lelkesen fogadta az indítv[ányt], s van remény, hogy a kamara, melynek O. tagja, elfogadja. Exercitiumok és népmissziók dívnak, seregesen járulnak a szentségekhez. Nincs egyházi ünnepély, melyen gazdag és szegény ne versenyezne, hogy fényét emelje. A két egyh. parancsa sz. misehallg. és évenkénti gyónást illetőleg mindenkitől megtartatik.

[4] Ecuadorban Jézus Szíve bazilikája épül. Quitóban valaki elrabolta a Szentségtartót a Sz. ostyákkal. Reggel (Nov. 3. 1890.) 70-et szétszórva találtak a földön; minden odasietett, s mialatt a világi hatóság a rablót kereste, a püspök engesztelési triduumot rend[elt el]; – a sz. áldozás nagyszerű volt. Könnyek peregtek s az emberek hangosan irgalomért esedeztek. A második napon még növekedett a buzgalom, midőn a többi sz. ostyát is megtalálták a gonosztevő házában. Az egész város odatódult imádkozni. Nagyszerű menetben vitték vissza.

[5] Peruban széles körökben hullámokat vert egy Magdala című cikke a Peru illustrádonak, mely Krisztus imádandó személyét megbecsteleníti. Alighogy megjelent a cikk, két nagy város emelte fel ellene szavát: Puno és Arequipa. Protestációt adtak be, melynek melege, hitbensősége elragadó. Punóban 630 polgár írta alá a tiltakozást. „A szerző nemcsak Arequipát, Perut és az egész világot gúnyolja, hanem mélyen sérti a kath. öntudatot, és a kereszténység hitét. Arequipa katolikusai, mint az Üdvözítő vérével megváltott igaz gyermekei nem tűrhetjük, hogy nyilvánosan gyaláztassék vagy hogy atyjuk és istenük becsületét, nevét és isteni erényképét a legcsekélyebb lehelet is zavarja. S midőn A. most helyén[valónak] találja ünnepélyes kifejezést adni szeplőtelen kath. érzületének, azáltal kívánja legalább jóvá tenni az égbekiáltó igazságtalanságot, melyet rajta egy nyomorult, garázda, kloakaszáj elkövetett, midőn őt egy a kath. vallást államvallásnak elismerő köztársaság fővárosában a sárba rántotta. A. követeli, hogy a gyalázó, piszkos cikk szerzője példás büntetésben részesüljön, s hogy elítéljék őket Istenkáromlásért s a ker. társadalom megsértéséért. Ar[equisa] ezáltal nyílt ünnepélyes hitvallomást tesz a szeplőtelen tiszta, szentséges Krisztus személyére vonatkozó meggyőződéséről. (Defensa catolica.)

Nov. 17. [1] Hát csak írok! Álmos, ködös borongás szállta meg tegnap lelkemet; nem az alázat volt hangolóm! De ma megint teljesen ép és ruganyos vagyok, s gondolom magamban: nem engedek. – Sz. János erénye elbukott hősies halálban, az öröm, a szabadság, a teltség, a dicsőség kísérte nyugalmára. – De János sem térítette meg Heródest; mert a bujaság káprázatos benyomásaival feledteti a lélekkel az örök valót. Hogyne mikor az urak

[286] Gyűlölködő ember!

J[ános]nak ellenvetésére: esca vermium[287] azt felelték „de addig”. Örvény a bujaság, úgy szorít és kerít, s aki belejön karikáiba, úgy elhagyja magát, s az örvény tölcsérébe sodortatik.

Nov. 18. [1] Ker. János születésnapja! véres, vigasztalan, nyirkos, bujdokol az erény napja, nyakát a bárd alá hajtja, pohárcsörgés, zene dana, bárdsuhogás, vér ... táncos leány, mosolygó ajk, rózsás arcok, bogárszemek, hollófürtök ...! Ezt az ismeretlent az egyenletben megfejti Krisztus mondván: boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért. Az a lélek, amely küzd és szenved, csak azt tudja, hogy ügye az igazság s ne botránkozzék, hogy az igazságnak szenvednie kell. Nincs privilégiuma, a legderültebb sugárfényt a szenvedés önti rá. – Ez ad a lélekbe ruganyosságot! Egy feszülés, reakció, visszalökés, fölpattanás, letepertetés és fölrázkódás. Így hűtik a vasat s készül az acél. – Egy véres test, ... az igazságért ne botránkoztasson, ne inogj, ne kétkedj, mit vársz? Krisztus küzdelmet és üldözést emleget ... nagy boldogságképpen ... Angyali arc vérben ... dobogó szív agyonkövezve, hősies lélek kiüldöztetve... Sz. István! Nem gondolja-e Isten, hogy kár így pazarolni az embert a maga fönségességében, ... hogy táncoló lányoknak s bőszült tömegeknek essék áldozatul? Nem pazarlás ... megdicsőülés! Le kell csapni a trónról a zsarnokot...! Az erény más utakon győz, nem az erőszakéin.

Nov. 21. [1] Tegnap kaptam meg Meschlich M. levelét, hogy minden alak differencialéja az absolut térnek s minden lény az absolut lénynek. Istenem, végtelen Uram! Hát az az olt[ári] sz[entség] akkor micsoda, mily édes, mily kellemes, mily jóltevő. A végtelen táplál minket közvetlenül s mélységesen.

Nov. 24. [1] Haec est illa preciosa margarita![288] Az olt[ári] szentség! Az ifjú papokba nagy buzgalom kell; meg lesz, ha mindenüket az olt[ári] Sz[entség]re vonatkoztatják. Ha előtte sírni, buzdulni, kérni, panaszkodni, reménykedni tudnak. Hogy ezt tehessék, kell a gr[atiarum] actiót[289] jól buzgón alázattal megtartani. Lelkemet úgy átjárja valamiféle érzelem, mintha elevenedni, testet ölteni, melegedni készülne ott valami abban az oltáriszentségben, ami eddig csak láthatatlan. – Az élet ide való; jól tudom; embereket keresztényekké szentség nélkül varázsolni nem lehet. Ne akarjunk nagyot tenni, de nagyon szeretni Jézust az oltáriszentségben; majd kapunk feleletet oly derítőt, oly mély értelműt s megnyugtatót. – S csak kihámozódni minden önzésből s rendetlen hajlamból, hogy magához vonzzon minket Krisztus. Kihámozni a tiszteletet, az áhítatot, a külső fényből, a hely, az idő körülményeiből, – kihámozni a zené[ből] és énekből, – hisz ezek nélkül, a szív mélységes hevülésében van meg a Krisztus. Úgy volt a katakombákban, úgy van a Zambezinál.

Nov. 25. [1] Ti akartok gúnyolódni s a papok számlájára íratni az egyházzal a bűnténeket s ebben oly tehetetlen, esélytelen expedienst láttok; hát ugyan a ti törvényeitek hová érnek el enélkül? Mi hordozza a társadalom erkölcsösségét, tán bizony az államtörvény? mi ringatja a családi erkölcs bölcsőjét, – mi állít az emberiség oldalára őrangyalt, tán bizony a törvény?! Nemde az egész erkölcsöt a lelkiismeret hordozza s a társadalmi élet rugóit nem a paragrafusok tehetetlen sablonjai, hanem az erkölcs képezik. (Schulmeister v. Sadova. „Erkölcs” (jegyzetek) a szív természete, Germania. – Az erkölcstelenség egyáltalában titkos: angyalcsinálás, vérfertőzés, onanizmus, – szegények segítése, nevelés.

Nov. 26. [1] A „Kreuzzeitung” ezeket írja: Aki e napokban az emberek beszédeit hallgatta, kik a csődbe került, öngyilkos bankárok házait ostromolták, megrémült azon, hogy mily mélyre vette bele magát a materialista nézet a gondolkozásba. Míg volt valaki, ki a szitkot, átkot nem toldotta volna meg az efféle megjegyzéssel: most meg öngyilkosok lettek, – a nyomorultak, kiknek a törvény szigorát, a tömlöcöt és a rabságot kellett volna élvezniök, –

[287] férgek eledele
[288] Ez az a drágagyöngy!
[289] hálaadást

Ezek ugyan kinyalták magukat „dir sind fein raus”.[290] Senki sem bánthatja már őket, s élvezték az életet. Íme, az élvezet evangéliuma, mely annyira terjed, amennyire a hatalom ér. Csak a hatalom löki vissza vásott homlokát. Mihelyt szemtelenség és szerencse távozik tőlük, viszik gyorsan az irhájukat s maguknál ostobábbakat küldenek a tűzbe. Az állam pedig már nem érvényesíti az erkölcsi elvet, ő már csak az a nem szívesen látott avatkozódó, aki öreges szorgoskodásával a tagbaszakadt pimaszok ellen védelmezi a gyöngébb csemetéket. Vallás és erkölcs meghaladott s elkopott tényezői a népek boldogságának. Derekasan és sikerrel ássák alá falaikat. Velük szakad azonban romba az állam is, s az embernek ember által történő barbár kiszipolyozása új aerákat nyit. Aki ezt nem látja, az nem figyel a kor jeleire. De aki észreveszi, az azt is megtudja, hogy kell ez elharapódzó bajnak, eszményi javaink tönkjének ellentállanunk... A feladatot nem az állam, hanem a társadalom fejti meg. Először azon elemek vonják ki magukat az idő csábjaiból, amelyek családi hagyományaikban erős alapot mentettek meg. „... A kár, hogy többnek lenni látszassunk, mint ami vagyunk, az élet súlypontját a látszatba helyezni, tovább terjed. Magyarázzuk azt bár a nagy gazdasági lendülettel, nem egészséges állapotok azok, ha középszerűen módos családok hónapszámra telelnek a fővárosban, míg a módból kifogynak.” „Helyzetünk mély fölismerése és egy erkölcsi magábaszállás élénk érzete menthet meg minket. Az intelligens körök kezdjék, ők tehetik legelőbb, – legalább is hamarább, mint a közember, kinek ítélete az agitátorok és a politikai pártok igézete alatt áll.”

Nov. 27. [1] „Tetszett esztelenségnek látszó tanítás által üdvözíteni a hívőket.”[291] Penitencia bolondság ... pedig a magábaszállás termel kiváló gyümölcsöket ... Alázat, engedelmesség bolondság ... pedig a fékek között fejlődik az ember ... önmegtagadás bolondság ... pedig egy önmegtagadó ifjúság reménye az emberiségnek ... munkás takarékosság ... szerény elvonultság... pedig ez ad hősies családanyákat... egyszerű hit, falusi erkölcs... pedig ez ad tiszta vért, mely a városokban poshad. Pokol... mennyország... minek? elég a törvény vasszigora! tetszett ez esztelen pokolra való emlékezés által a társadalmat fönntartani. Ampère két tenyérbe fogta fejét s mintegy bódulva kiáltott: „ó be nagy az Isten!”

[2] A világ tele van érthetetlen hieroglifekkel... az Istenség temploma, az erkölcsi világrend hasonlóképp örvényeket léptet fel szemeink előtt, melyekbe elvész a gondolat, mint a szikra, melyet a fenyvesek közt álló kohó kilök a novemberi éjbe! E mélységek az ember tehetetlensége a föladattal szemben, melyet világosan ismer, – az emberi kar lankadása, hogy hidakat építsen rajtok, ... egy mélység, melybe ha bekiált, szava rémületesen elhal s nem vált ki feleletet: s azért egy fensőbb hatalom fölléptetésével segít magán; hitében egy kéz egyesül erőtlen kezével, melyet a halál meghidegített. – Elevenítő szózat üti meg fülét, mely behat az alvilág mélységeibe, megrázkódtatja a halál országát, s kényszeríti, hogy adja ki zsákmányát. Az Istennek kell a lelkeket elevenítenie ... kell a „fiat” sokszor ... kell az „absolvo”.

[3] Az emberiség istenülni akar, – levonja folyton az Istent magába, – azonosítja magát vele ... Íme e vakmerő vágya a logikai következetességgel fölismert végtelenbe mindenütt ostoba tévedésekre ragadta ... csak a kereszténység egyszerűségében a megtestesült Istenségben bírja az igazság teljét. Az emberiségbe oltott Isten ... ez a fölcsapódó ár, mely a tengert földuzzasztja s a vonzás bűverejével görgíti vizeit fölfelé ... ez az egyház. Valamennyi örök tendencia ide fut be s itt tör fölfelé s viszont minden áldás fölülről jön lefelé. Az isteni öntudatra ébredt ember, ... hol az öntudat isteni ... ez a Krisztus ő az ember mondja: én Isten vagyok! ... én pedig által mondhatom „én az Isten testvére vagyok!” Ez a természetfölötti tény ... az egyház! s Krisztus szeret minket mint *övéit* (Hurter. I. 226) Minden érdek

[290] finoman kikászálódtak/kikerültek
[291] Vö. 1Kor 1,21

Krisztusban kiegyenlíttetett ... bűn ... nyomor ... kereszt ... halál ... emberi méltóság ... testvériség ...

Nov. 30. [1] Faciamus hominem[292] ... Kész a ház, de kihalt, ... nem ... de ki van nyitva a könyv... legcsodálatosb bölcsesség puszta ... minden szám és viszony szerint ... harmóniában ... az ész, a Verbum kifejezése az anyagban, ... az örök szépség belefojtott sugarai ... de minek a képek, ha nincs szem? minek az ének, a zene, a hangok harmóniája, ha nincs fül? minek érzelmet kisugározni, ha nincs szív, mely felfogja? napot, mely kilövelje sugarait a mérhetetlen éjbe? Minek megy ki az Istenségből az anyag árama, ha nem tér bele vissza? De hogy térjen vissza? A gondolat által! Rejtsük az anyagba az észt... a fejbe a tüzet ... kezdete az értelmi világnak. Alatta ... fölötte tömérdek alak...

[2] Faciamus hominem: tehát két világ határán ... két tenger összecsapásánál ... zúgó, áramló, viharos létet! *Veszélyes lét* ... eresszük útnak e törékeny sajkát erre a viharos tengerre ... jól felszereljük, körülpántozzuk, fölvértezzük. Az észt viszi az égbe ... a jót viszi a szenvedély viharaiba ... Mennyi harc ... mennyi küzdelem, mennyi esés! de mennyi erő és dicsőség. Angyaloknál magasabb... ördögöknél mélyebb!

[3] Faciamus hominem: mi, nyomatékozzák; alkossunk! Nem agyrém, az Istenre visszavinni az ember teremtését ... kicsi ugyan ... de lelke van! Nagy méltósága van? ad imaginem et similitudinem nostram![293] Boruljunk le mélyen, midőn e szavakat halljuk. Most már tudom, miért ez ünnepélyesség, e fönséges vállalkozás, e nekigyürkőzés ... a mű nagyságának föltüntetése „ad imaginem et similitudinem." Íme az emberi méltóság: Istentől... folytonos teremtés... közvetlen akarata az Istennek ... Nem idegen hatalom ... édes az anyai tejben ... kedves az anyai szeretetben ... áldásos a jóban!

[4] Faciamus hominem: ad imaginem ... *szereti önmagát bennem,* minél többet ad, annál több imago s minél több imago: annál nagyobb, szebb, annál nagyobb az ő dicsősége! In gloriam meam feci illum, creavi, formavi, illuum![294] Íme az ember! Non est judaeus necque Graecus[295] ... Hová lett az ember? A négerek, a kannibálok! Fölkelt az *isteni szeretet:* s *embert csinál* belőlük. Isteni gondolat ... fölemelni az embert az Isten dicsőítésére „ad imaginem et similitudinem Dei!"[296] Mondják, s lealázza a reveláció! Ah az a tudomány, mely felmagasztalja, vajon az istenhasonlóságot felejtette-e ki benne? Vajon a kétségbeesés, vajon a semmiség legyen-e az ember csillagzata? Ah, az a függetlenség vajon boldogította-e az embert, midőn Úrnak proklamálta? Servi dominati sunt nobis?![297] Szabadon bocsátotta a fúriákat, melyek belerágva magukat az emberi kebelbe, elállatiasítják azt!

[5] Nov. 30. Ad imaginem Dei; a/ halhatatlanság ... ó tiszta, lelkes álom! minden vész, ez nem. Pulvis revertitur in terram suam, *unde erat* et Spiritus *revertitur* ad Deum, qui dedit eum.[298] Évezrek, örök haza... egy fensőbb egységben... nem a nyelv és a testi származásában összegyűlnek. Egyszerű lét ... animam occidere non possunt[299] ... Vég nélkül ... végezni buta szó! ... Nous sommes dans le vestibule de l'infini![300] Halhatatlanság, ó, akikben öntudattá fejlettél, mit műveltél ... ifjakban is ... Vagy tán elfojtsuk a legerősebb vágyakat tréfákba, pletykákba, emberi nézetekbe. Intsük-e: fiam tégy így, tégy úgy; Ne haragudjál ... Ne osztogass neveket, ne beszélj tisztátalanul! nem... hanem ébresszük fel bennük a halhatatlanság öntudatát ... Vágy a halhatatlanságba! a Szentek.

---

[292] Alkossunk embert! (Ter 1,26)
[293] a mi képünkre és hasonlatosságunkra
[294] Saját dicsőségemre alkottam, teremtettem, alakítottam őt.
[295] Nincs zsidó, sem görög (Gal 3,28)
[296] „Saját képére és hasonlatosságára!"
[297] Szolgák uralkodtak rajtunk.
[298] A por visszatér földjébe, *ahonnan vétetett,* és a lélek *visszatér* Istenhez, aki adta őt.
[299] a lelket nem tudják megölni
[300] A végtelen előcsarnokában vagyunk!

[6] b/ a három tehetség: ész; emlékezés, akarat ... Megfoganjuk az Istent.

Dec. 2. [1] Szentté tette az első embert; kinyilatkoztatta magát neki, isteni ismeretbe vezette bele s szeretetet adott bele, gyengédet... Mily szép az emberiség hajnala a természet s a kegyelem fényében, fölmagasztalva ... Azt az egyet tudom, hogy Isten az első embert igazzá teremtette, ő pedig töméntelen kérdésbe bonyolította magát. Ki az a bölcs, ki az igét megfejtse? Tiszta, világos, derült ismeretben, az Isten ismeretének egyszerűségében. Az ember ahelyett a jó és a rossz többféleségét választotta. Disciplina intellectus replevit illos; creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum.[301] Szívét uralkodóvá [tette] a rossz hajlam fölött, nem vágyódott az érzékiség szabadon, hanem az észtől függött! Az ember Ádám typusa az embernek és atyja minden rendben... Gyengéd az Isten behatásaira; „in aura per perambulantem Dominum percepit”[302] Redves, vásott törzs, melybe belevette magát a rothadás, – ijesztőleg világít phosphorenciája! Mi, akik beleavultunk gyöngeségeinkbe, féltékeny érzékiségünkbe, apprehensioink – az őserővel a lélek tiszta tekintetét is nélkülözzük, – előítéleteinkbe gumósodtunk!

[2] A *teljes* embert Isten gyermekévé tette. Leereszkedés... felemelkedés. Gyermek legyen az ember. [...][303]

[301] Az értelem fegyelmével eltöltötte őket, a lélek tudományát teremtette nekik, érzéket adott szívüknek.

[302] észrevette a hajnali szellőben sétáló Urat (vö. Ter 3,8)

[303] A személyes elmélkedéseket Prohászka punctákká fejleszti, amint az előbb az ember teremtéséről szóló eszmélődésében láttuk. Ezért itt megszakítjuk a jegyzetek közlését, és csak a személyesebb szakaszokat közöljük.

1892

Márc. 4. [1] Jézus szíve pénteke! ó gyönyörteljes erő, mely eltölti a lelkemet, mely ég a gyertyafényben, ragyog az aranyműveken, villan a mélytűzű drágaköveken, nő avval a szent tölggyel, melyből az oltár van faragva. Szent az az erdő, – az a hely; külön megállnak az ég angyalai utukban, lengnek a sz. János bogárkák szikrái, illatoznak fűszeresebben a virágok, – szebb dalokat zeng a csalogány! – Ó be édes gyűlölni, – a gyűlölet pokoli tűz ... ezt is a szeretet tüze szítja; két tűz, az Istent szerető lélekben is lángol a pokol tüze, ó be édes e mámoros, tüzes bor; gyűlölet a rossz ellen: ez a szeretet lángos pohara! Jó, jó, ... gyűlölni a bűnt. S mi gyűlölhetjük, – mi a pokol erőit ellene fordíthatjuk, – mi az Istent gyűlöletben is imádhatjuk. Ó nyújtsuk ez érzelmet, mely a kárhozat fiaiban ellene fordul, az ő dicsőségének.

[...]

Márc. 29. [1] Édes Jézusom, könnybe lábad a szemem, ha rád gondolok; ha nézem vánszorgó lépéseidet a skala sanctán,[304] mikor hallom Pilátus szavát: Ecce adducam eum vobis foras![305] hirdeti, hogy csodálatos látványt terjeszt eléjük: nézzetek rá, gondolkozzatok, eszméljetek ... Krisztust, a meggyalázott, megtépett, leköpött, megostorozott Krisztust. Ecce adducam eum vobis foras! Ó haldokló kereszténység, mi bajod! Ó ifjú kereszténység, mi a te erőd?! Krisztus sajnálatától, Krisztus mélységes részvététől támolyogsz, szenvedsz vele, ostorozod magad, tövissel koszorúzod fejed ... lész magad is hasonmása a Szenvedőnek, az ecce homónak! Azért adja neked ifjú kereszténység fotografiáját a Krisztus! s te magadba szívod vonásait, nősz úgy, mint ő, érzesz úgy, amint ő! Nekem pedig össze van zúzva a szívem, mint ha temetésről jönnék, hol legdrágább kincsünket sírba tettük, erőnket, védőnket, – mint egy nagy csatavesztés napján, midőn elbujdosik az, ami erőnk s dicsőségünk volt, vagy vérébe hanyatlik a mi hősünk! Úgy érzem magam, mint aki el van hagyatva, akitől elfordult a világ, elfelejti s beláthatatlan messze pályákra indul hátat fordítva nekem! Ó az Úr Jézus összezúzott lelke, ó ez a taposott, az a megtörődött mag ... ó felserken-e valamikor. Ó szívem szíve nyiss könnyeidnek örök forrásokat, elapadhatlan vizeket, csodálatos mágikus erőket, melyektől nyílnak bűbájos virágok, – melyektől a szellő is harmonikusabban suttog, – ezüstharangok távol csengésére, édesen lágy zengésre emlékeztet. Ó miért nem szerethetem én a szenvedő Krisztust ... szeretni, szeretni ... hisz meghalni akarnék, hogy ne lássam a kereszténység sorvadását, – vesztét a Krisztus részvétének, tűnését a megtörődésnek, fájdalomnak, ájulásnak ... Szívem szenved, ó be éles a fájdalma, szenved, mert él kínok közt, kínjai a világ megfeledkezése Krisztusról, kínjai ez ismeretlen, másoktól meg nem értett fájdalom ... kínjai a szív árva egyedülléte bajában s nyomorában, keservében, könnyeiben. De szerethet ... szeretetből, boldog, nagy, fönséges hatalom ... dolgozhatik, kínlódhatik végmegfeszülésben s nagy dicsőséges ambíciója, elveszni e hősies, kitartó megőrletéstől! S mikor így van és kesereg, mindig magára gondol, kevélységére, hiúságára, kényeire ... s úgy szeret, oly izzón, oly forrón, hogy mindig magának karolja át először azt a Krisztust mindig magának, – fáj neki első sorban büszkesége, hiúsága, bűne, hálátlansága ... s midőn ezekkel bajlódik, a nagy világ viselkedése hiúságos árnyékká, ködképpé válik. Az ő szeretetével, lelke bajával, s nyomorával, keservével neki van csak baja ... az a másik baj ... messze van ... mintha nem volna. „Az én szegény lelkem”... ezt mondja Magdolna ... ezt mondja János ... ezt mondja még a Szent Szűz is, s nem azt, mi lesz a zsidókkal ... de van ott Krisztus mellett egy nagy kathedra, melyen a lator tanít, a bűnös ember az ő kínjában s ez a lator azt mondja:

---

[304] szent lépcsőn (Pilátus palotájában)
[305] Íme, elétek vezetem. vö. Jn 19,4

memento *mei* [Domine], *mei*[306] ó szeretet, ó mélység, ó bölcsesség, ó kereszténység. Krisztus keresztje mellett az ember érzelme ez, mindenik magáról, magában, magával „mei" ... mindenik oly mélyen, oly borzalmasan, oly rettentően látja, hogy mi kell neki? nekem kell az egész irgalom, nekem az egész kegyelem, értem Krisztus egész vére ... értem egész kínja ... ne gondolj másra ... nem tehetsz semmit, ne gondolj, mintha te biztosítva volnál, mintha Krisztus nem érted szenvedne ... S azért értem ... értem ... a szent alázat, a szeretet, a hő bánat szava. Szent, lelkes egoizmus, – mély igazság! Hagyjatok magamra, imádkozom magamért ... nem mondom, hogy imádkozzatok értem, ne ... hiszen ti is nyomorultak vagytok ... csak Krisztus imádkozik értem ... Minden lélek külön-külön odatérdel a kereszthez ... s megcsókolja azt rebegvén „értem" ... elmerül körülötte a világ ... mintha nem léteznék semmi ... csak ő, ő egymaga s az a kereszt ... s abból a keresztből reménye és hite ... csak egy segítő kar ez a leszegezett kéz, ... csak egy melegítő láng ebben a nagy fagyban: Jézus Szíve. S mikor így elmerül, még ragyogóbbá válik az a kereszténység, kizárólagosabbá, egyetlenné az ő jelentése, az ő titka, az ő ereje ... az ő édessége ... s megérti, hogy úgy szeretett, hogy ha csak magam voltam volna a földön, értem, árva magamért szenvedett volna ... Mert csak én vagyok magamnak ... lelkemnek, boldogságomnak, csak én vagyok érzésemnek, öntudatomnak: mindenki magának van, magának él, magának boldog ... Krisztus tehát enyém, egészen értem, – egészen nekem, ... ó értsd meg, hogy mi vagy te s megérted, hogy a kereszttel szemben legigazabban, legmélyebben, legkizárólagosabban csak magadat értheted, kérheted! ... Ez a legszentebb s legerősebb indulatja a szívnek ... ez a keresztet átkaroló, mindent megsemmisítő nagy önzés ... ez emeli ki a lelket, ez domborítja ki erőit, jellemét, ez feszíti meg gyengéd szálait is... Nem hagyja sokat botránkozni mások közönyén s érzéketlenségén ... úgy ráég, úgy beleég, mint a görögtűz saját szeretetlenségének szemrehányása s ettől a belső hőtől s erőtől megnyílik, – fagyban is, jég közt is ez a szeplőtelen fehér és piros szirmú virág! Hogy más lelkek bolyongnak ... nem, arra most nem gondol ... hisz nincs más csak ő, csak ő, tehát ő veszi magába a Krisztus hevét, Krisztus vérét. Krisztus sebeinek lázát, Krisztus testének reszketését, –nem bír kitérni, ráborul egészen a szenvedő Krisztusra, nem bír kitérni, hova lépjen, – nem kérhet fel másokat, hogy fogják fel a vérző Jézus testét, hogy ne kelljen őt, mint saját lelke üdvének áldozatát felfognia, – nem kerülheti ki elhaló szemének sugarát, mert könnyeiben törhetik csak meg s olthatja ki tüzét ez a sugár ... nincs más víz, mely e tüzes nyilat eloltsa, – nem zárkózhatik el elhaló szavától, mert ez oly szó, mely csak az ő fülében halhat el: sitio[307], nincs más, senki és semmi, csak én, – „Consummator noster, qui initiavit viam novam et viventem..."[308] zsilipet kinyitotta, hogy áramlott az új irányban minden! Ő az első hajó, megroncsolva futotta be útját és a kikötőbe tért ... csak egy! valóban consummator! a többi mind elveszett s rajta is látni a nagy küzdelmet, annál nagyobb dicsősége!

Értem az egész

[...]

Máj. 4. [1] Ma reggel midőn a miseruhát letettem, keresztülnyilallt rajtam a gondolat, hogy az Úr Jézus belőlem, mint márványtömbből farag magának síremléket, – kifarag alakokat, virágokat, indákat, képzelmes leveleket ... gyönyörű gondolatokat ... azok mind egymásba nőnek, nyílnak ... ó remekmű! S mennyi remekmű díszíti a sírokat ... (Krisztus sírját mi díszíti?) az áldozásban hevülő lélek ... s csupa élet ... komoly, nem szomorú, csendes de életteljes ... s milyen teljes. Nincs itt poshadás ... itt élet és szellem van. Ó hogyan ékíti föl,

[306] emlékezz *rólam,* Uram, *rólam*!
[307] szomjúhozom
[308] Bevégzőnk, aki új és élő utat kezdett.

hogyan dolgozza föl Krisztus a lelkeket ... emlékei a szentek. Gyönyörű szobrok, ... nem templomok. Jézus, édes szerelmem, nőj ki bennem!

Máj. 10. [1] Sz. Alajos áhítatáról. Valami szent kenet, – szent légkör ... lefoglalás az Isten részére. Úgy látszik, hogy az áhítat nem egyéb, mint Istenben való elmélyedés, – benne való eszmélet, érzés, vágyódás. Mintha körülfolyna valami láthatatlan tenger, puhább, mint a hullám, lágyabb, mint a lég s az aether, oly illatos, oly vigaszos, szende és enyhe ... Ki tudná leírni! Tiszta, de mily tiszta világot hint szét a lélekben... tüzes, óh mily forróságot idéz elő a szívben ... bensőséges, mintha az élet leglényegesebb gyökeréből virágoznék ki. Az ájtatos lélek legközelebb érzi az Isten jelenlétét. Mintha legyezgetné arcát az elvonuló Isten fuvalma.

[2] Az áhítatban az Isten közeledik a lélekhez! Boldog kinél ez a közeledés korán esett meg; akinek lelkében jókor alakot öltött mindaz, ami szent, – akinek szíve hamar ébredt ... de luce vigilat[309]! Mily korán volt ez Alajosban ...

[3] De hisz mindenki tud ilyesmit; régi benyomásokról beszélünk! Georgiana Fullerton mindig emlékezett, hogy három éves korában betűzvén egy nagy könyvben e három betűt találta ki: G, O, D[310] Isten s anyja megintette: leányom: azt áhítattal mondd. Egyet tanult, szentnek tartani s tisztelni azt, ami szent. Tisztelettel kellett bánni szent könyvekkel, képekkel, szavakkal, soha [sem] volt szabad könnyelműen nyilatkoznia az egyház szolgáiról... Athanázia K.t is azt mesélte, öreg anyja megtiltotta, hogy soha se beszéljenek papokról rosszat; az nem hoz áldást!

[4] Georg. Fullerton kis korában csent csokoládé pasztillát és rosszul lett tőle, senkinek se szólt, de nagy félelemben volt; nem azért, hogy meghal, – ez nem volt előtte borzasztó, – hanem hogy most mint öngyilkos jelenik majd meg az Isten ítélőszéke előtt.

[5] Nagyon ájtatosak! ha nem bírunk valamit elérni, imádkozzunk. Sokat kell imádkozni a papnak másokért. Istenem! mily szükségletekkel találkozunk! S ki imádkozzék, ha mi nem! Ha lesz bátorságunk imádkozni: bátrak leszünk hozzá is fogni a munkához, a dologhoz!

Jún. 15. [1] Mélyen átérzem Krisztus engesztelő szerepét, összetörődöttségét, kínját, borzalmát a bűn miatt. Pusztítás most körülöttünk a Duna, – rothadás és enyészet van a kalásztenger s a kék búzavirág helyén ... kiáltanám: Uram, irgalmazz ... de nem tehetem, azt kiáltom: Uram sújts ... iszonyú gondolat: Uram, égess, sújts, vágj, ... csak azután kegyelmezz. Mert mi az örök enyészet?! s miért takarnád azt tőlünk? Hogy kívánhatnánk, hogy ne büntess ideiglenesen?! Ó rémíts meg minket szívünk – lelkünk mélyéig; hadd reszkessünk és vergődjünk! Édes Jézusom, lelkem Istene büntess engem és másokat, de úgy, hogy félni és borzadni tanuljanak. Nagy Kegy!

Jún. 16. [1] A mi nagy, áldozatos betegünk az Úr Jézus sátorában, köztünk fekszik. Sebeit mi gondozzuk. Olajat s bort öntünk beléjük; csendben vagyunk körülötte; mert szenved. Nagyon nehéz a szíve, tudja, hogy mennyi a bűn mindenfelé, éles dárdák szegeződnek reá, átfúrják. Íme a mi áldozatos nagy szenvedőnk. Ó Istenem! Csak a szemek gyöngyét, mely oly habos, hullámos, réteges, azt ajánlhatjuk föl neki; minden egyéb gyöngy üveges, törékeny!

[2] Ha az egész világ az Istenháza, ha ő mindent eltölt, mindenütt jelen van, de a gyöngy e gyöngyházban az eucharistia!

[3] Lilium inter spinas, – lilium convallium, – lilium agri![311]

[4] Exercitia.

[5] 1/ Összetartás! minél többen az ár ellen! elszigetelve gyengék!

[6] 2/ Szellem ... erő! hogyan kopik ... nagy küzdelem az eszmék enyészete ellen.

[7] 3/ Segíteni a lelkeken, millió szükségeiken; az ima szellemében.

[8] a/ silentium ... [csend]

---

[309] napkeltétől virraszt

[310] God = Isten

[311] Liliom a tövisek között, a völgyek lilioma, a mező lilioma.

[9] b/ reformatio [életreform]

Aug. 12.[312] **[1]** Szt. Klárának, a testben élő angyalnak, – a testen áttetsző, kedves, tiszta arának névnapján kezdem meg sz. gyakorlataimat. Lüktet bennem, dübörög a gőz, mint mikor a propellert álltában próbálgatják; tele vagyok tettvággyal, tele lelkesüléssel. Kivált pedig tenni akarnék; hatni magamon kívül. Látom az óriási szükséget s okvetlenül azt kérdem önmagam felől „hic autem quid”?[313] Mondják, nem való nekem; én is úgy vettem többször észre, hogy nekem inkább cella való, de az agitáció nem. De nem is agitálni akarok én, hanem dolgozni a nép szellemi és anyagi javán, s azt agitáció nélkül is lehet.

[2] Ma tehát „in die clara”[314] elvonultam s oly jól érzem magam, ha magányomat nem tördeli más, mint az óra ketyegése s egy-egy apró kis hangyának szorgalma. Nagy nyugalmat önt belém az Úr! Jelenleg nem akarok mást, mint úgy disponálni magamat, hogy rögtön meghalhassak. Mert ez utóbbi hónapokban azt vettem észre, hogy nehézséget találtam ezen és hasonló gondolatokban: ha most már meghalnék, ... mikor még oly keveset tettem, ... be nehezemre esnék, stb. Most evvel szakítani akarok: semmi nehézségem ne legyen, rögtön meghalni, ha az Úr akarja, ez a jó. Kell az az indifferentia, melyről ma P. Tim. azt mondta, hogy készség a nehéz dolgokra.

[3] Én Uram, szeretlek és szolgállak! semmit sem akarok mást, csak amit te; amit akarsz, úgy legyen! De minél többet tenni, tűrni, dolgozni, fáradni, áldozni, szenvedni. Ez az! ne felejtsd el soha: minél többet ... áldozni is, ... amit az Úr kívánna! S azért minél szentebb életet, ezt bizonnyal kívánja. Hol lehet nagyobb ellenkezést s következésképp nagyobb áldozatokat hozni? P. Nadig legtöbbet hoz; én semmit; mert nekem minden kedvemre megy! Tehát ne felejtsd el: minél többet áldozni! van áldozatod Esztergomban? emberekkel ... körülményekkel ... sikertelenségekkel ... avval a kopár nagy Ázsiával szemben, melyben élsz?!

[4] Az „én”-ben ellentétben látja magát a természet az Istennel. Az „én” a hatalom, uralom, jog alanya, ... az Isten képe! Ez az a rengő, lengő szikra, mely a tűzből kipattan ... Laudet, revereatur, serviat,[315] mintha ez kevés volna; mintha csak része volna annak a rengetegnek, annak az emberi életnek körülöttünk; pedig dehogy része, ... ez az egész! Vedd ki ezt ... mi az emberi élet célja? mi tartalma, mi értéke? hova tűnik idealizmusa, – hová bújik erénye, mi lesz abból, ami szent, nemes, örök benne ... ó mindaz a sürgő, forgó kerék csak arra való, hogy azt a sima fonalat fonja s aztán tündöklő, ragyogó virágokká szője az élet szőnyegén. Istenem, hová téved a világ? a célt felejti, ... s mely a gondok terhes, ködös, olajfüstös levegőjében nem gondol arra az illatos, harmatos párázatra, mely a völgyet, ligetet takarja s a hegyek kékségét ihleti! S azért lett szegény, – pedig sürög, forog, félti idejét, nem akad ideje fölnézni a végtelenbe. Dolgozik, erőlködik semmiért!!! Pihend ki magadat és eszmélj ... gondolj célodra! Közvetlen célodra, mellyel bearanyozzad életedet s örök célodra, mely örömmel töltsön el!

[5] Este. Egy nap már letűnt s én azt hajtogatom: Istennek élek, halok, neki egyedül szolgálok. Laudo, revereor, servio.[316] ... szigorú kötelmek; ha az egész világ enged s nem teszi, mit csináljak én mást, mint hogy még buzgóbban szolgálok s hozzá ... még nagy belső vigasszal s örömmel. Nem hagyom lelki világomat, mely derült az Isten mindenek fölött való szeretetétől, elborítani. Csak lehetne azt úgy elválasztani, hogy itt nálam legyen belső, ígéretes világomban, az Isten kertje, kinn pedig vízmosás, kopár törmelék: de nem lehet. Azt sem akarnám, hogy az a belső édesség a teljesség közönyössé s elzárkózottá tegyen a szegény

---

[312] Következik lelkigyakorlatos jegyzete; vsz. Kalocsán végezte.
[313] Ez pedig mire [jut]? vö. Jn 21,21.
[314] világos napon
[315] dicsérje, tisztelje, szolgálja
[316] Dicsérek, tisztelek, szolgálok.

emberek iránt; jaj, hisz az tökéletlen Isten-szeretet volna. Hanem úgy kell tennem: hogy be be be tolongjak, mint a Hallstadti gletscher örvényébe, kék, ékes, kristály örvényébe a víz, azután pedig titkosságomban kizúgjak a Waldbach-Stubban; senki se mehet utánam, se felülről, se alulról.

[6] Tehát mi lesz? Buzgón és lelkesen szolgálok az Úrnak; minden töprengésem, tipegésem, vajúdásom, érzelgésem, gondolatpitymallásom az övé ... S mindig jobban az övé, – kizárólagosabban, rohamosabban!

[7] Gott sich vermählen,
Glücklicher Wählen,
Gott sich verbinden,
seliges Finden!
Lass dich nicht irren,
Blendend verwirren!
Alles vergeht,
Gott – er besteht! ...[317]

[8] Még az toporkál agyamban: kinn tedd ezt mind, az emberekért ... nem jobb benn? mikor el nem érhetjük őket!

Aug. 13. [1] Könnyes szemmel írok; mert szívem vágya emészt, tenni, tűrni Istenért, s minden, ami most kezem ügyébe esik, kevés, kicsiny. Hát legalább magamba térve bánkódom és sírok bűneim fölött, felajánlom magamat az Úr Jézusnak ismételten; tegyen velem, amit akar. Legalább ezt akarom hevesen, mélységes izzással; be jól esik, hogy e felajánlásomban mondhatom: Istenem, szeretnék úgy érezni, hogy semmim se legyen kívüled, s ne éljek másért, mint érted!

[2] Saját bűneimről tartott elmélkedésben fölismertem azt a fokozást, mely az embert beláthatlan nyomorának örvényébe mélyeszti. Quid sum ego? quid est Deus![318]

[3] Hiába, én mindent bearanyozva látok; még Szt. Tamás szegény kunyhói is fénylenek nekem; s ha azon a tarlón Ipoly-Damásd fölött fölsietek mintha repülnék, – ott látom azt a vén keresztet s a kígyózó, vízmosásos utat, a kifáradt, partot döntő patakot, ... s nekem ez mind aranyos, mind illatos, mind gyengéd s aztán megyek tovább a szent szeretet édes lejtőjére, Mária-Nosztrára. Tudom én, hogy mindenütt sok a baj, a kereszt s az áldozat, de nekem ez mind illatos. Mindazonáltal úgy vagyok, hogy ha az Úr mondaná: hagyd ott azt az aranyos, verőfényes világodat, – mindjárt megtenném.

[4] Aug. 13. délelőtt A pokol iszonya kipréselte könnyeimet bűneim fölött; ó szent források, ki ne apadjatok; gyöngyforrások vagytok, – megolvadó szív csurog belőletek, azért onnan csörgedeztek, hol az anyag leglelkebb, hol a lélek a testből kinéz: a szemek aljából! Minél több a lélek, annál jobban folytok, dadogtok!... Mit látni a pokolban? oh, azt kimondani nem lehet; mert a ragyogó, élő szem azt nem láthatja; már a földi romlás fátyolba takarja ragyogását: éj borulna rája, ha a pokolba pillantana. Tűz van ott; valami olyan anyagi ható, mely oly éles és borzalmas fájdalmat tud kiváltani az idegekből, mint a tűz; mikor látom a felhalmozott tölgy- és bükkhasábokat, mint pattognak és dudorodik ki belőlük egyre gyors tempóban a láng: iszony fog el a gondolatnál: jaj, ha rá kellene feküdnöm. S az a kedves Jeanne d'Arc, midőn megcsókolta kezeit: „ó, én ártatlan testem, – mondá, – hogy jutottál ennyire, hogy ily halállal kell kimulnod." Ó én testem, hogy jutottál ennyire, mi hozott tégedet ide? Nem is kellene ezt festeni vagy csak siránkozva kellene e képekre tekinteni! ... Iszonyú erő a tűz, s ez is borzasztja idegeinket. Hát az az örök tűz! mit látunk még? milyen testeket, szétrohadt, rákfenés arcokat. Jó, hogy látok ilyeneket, látom az ember ideiglenes

[317] „Istennel egyesülni, szerencsés választás, Istenhez kapcsolódni, boldog találás. Ne hagyd magad eltévedni, megvakítva összezavarodni. Minden elmúlik. Isten megmarad."
[318] Mi vagyok én? Mi Isten?

romlását, de e romlásban lakhatik az Úr kegyelme: milyen lesz a romlás, melyben nem lakhatik! Mondják: jobb szeretnék ott lenni a szépek társaságában? ó, gondolattalanság! mivé lesz a szépség, ha megromlik, – mivé a rákfenés arc ... mivé a kárhozott arc? Kárhozat, vagyis halál, enyészet! Ha Erzsébet azt mondta: hagyj 40 évig uralkodni s aztán szívesen elmegyek a pokolba; ez a legfelületesebb lélek lehetett és a szenvedély csapongásától nyugtalan. Nyugtalan! igen, nincs alapja, pihenője, eszmélése, – nincs, ahol megláthassa önmagát; tehát üres és valótlan s csak élvezetekkel töltekezik. Élvezet, szomjas lélek ... tehát üres és éhes! s mit ad neki az idő, az a folyam, amely szívet lelket érintetlenül hagy? mit a levegő? élteti az éhest, de nem elégíti ki.

[5] Mit szagolni ott! Bűzt, vagyis romlást; ez a legiszonyúbb romlás, ettől iszonyodik az érzék, – az érzék fél attól, ami ellenkezik vele s mivel az élet hajtása, fél, undorodik a haláltól. Itt a halált szagolni; de a második, borzalmas halált! Ó, ha az élet úgy tud illatozni annyi virágban, fűszerben, gyantában, olajban – pedig korlátolt, gyönge élet: hogy tud bűzleni a halál, a végenyészet és romlás!

[6] Aug. 13. du. A tisztító tűzről elmélkedtem; mennyit mulasztottam; itt ebben a szent házban gyengéd képekben lebbennek el emlékeim hangulatomról, melyet a Collegiumból való visszatértemkor éppen 16 év előtt lelkemben hordoztam. Az ifjú gyengéd, bánatos, Isten-szerető lelkülete volt az. Jól tudom; irtóztam a bocsánatos bűntől; de nem azért írom ezt a múlt idő alakjában, mintha most nem irtóznám, ó dehogy nem; hanem azért, mert a tavasz színei gyengédebbek és elevenebbek a nyárinál. Hála az Úrnak, irtózom most is; de avval a sokat szenvedő öreg Bittnernével mondom: sokat láttam k.l.a.[319]

[7] Mit tegyek? az most a kérdés. Hogyan érjem azt el, hogy lelkem gyengédségét a bocsánatos bűn iránt megőrizzem? Kedves, édes lelkem, te az örök dicsőség jelöltje, te az Úr Jézus szívének arája, – te láthatatlan, gyönyörű teremtés, ó ne fürödjél a porban, csattogtasd s terjeszd ki szárnyaidat a napfényben s repülj ... mikor látsz, érintsz valamit, ami piszkos, poros, ó csak azt úgy legyintsd meg, s menj, repülj tovább. Tehát szemeidet s szívedet a testi szépségtől vond el s ha látsz valamit, csak úgy lásd nyílrepültében; ó lelkem, galambom, szép gerlicém repülj, repülj vágyaid végtelenjébe repülj! meg ne akadj, fönn ne akadj, különösen ne a szép arcokon; ne fogjon meg igéző tekintet, ne bók, ne ezüsthangú édes szó, ... csak repülj égszülöttje; ne hadd magad megakasztani érdekek, versenygések, ambíciók, sikerek, észvívmányok, elismerések által, melyeket másokban észreveszesz ... te csak repülj s ne nézz semerre!

[8] Azután mindent pontosan és szorosan venni: megszólást, szeretetlenséget, kritikát, lelkigyakorlatokat, gyóntatást ... repülj kedvesem, menj föl, fonják koszorúdat. Ó édes érzelmek, bár rohamosságtokkal elragadnátok lelkemet tettekre, szent, pontos, buzgalmas életre.

Aug. 14. [1] reggel Ma a halálról elmélkedtem s ismét erősen felvetődött bennem a készség meghalni, amikor Istennek tetszik; ez a készség zálogát képezi jóakaratomnak, melynél fogva csak Istennek élek, ha ma tetszik, ma halok meg, – ha holnap, hát holnap. Mintha csak arra készítene elő az Úr, hogy nemsokára meghalok. S óh mily édes öntudat jár e készséges fölajánlás nyomában; öntudat, mely boldogít, mely biztosít, hogy ekkép életem valóban Istené. Másrészt pedig telít a vágy: minél többet tenni Istenért! íme mintha csak két ellentétes sarok közt izzna lelkem; pedig szépen egybefolyik e két indulat, mert midőn minél többet akarok tenni és tűrni Istenért, nem találok nagyobbat és többet, mint éppen ezt: meghalni, amikor, ahol Ő akarja: így bizonyítom életemmel s halálommal, hogy Ő az Úr s én semmi!

[2] Aug. 14. de. Krisztus országáról! Krisztus már nem Úr, tényleg csak jogilag; a világ már elfordul tőle s más gondolatok uralma alatt áll. Reánk nézve fontos, hogy mi Krisztuséi

[319] kedves lelki atyám

legyünk. S ez marad mindig a főkérdés: mit tegyek, hogy Krisztusé legyek? hogyan közelítsem meg őt s az ő példáját? De a világ üres és hideg; mi lesz vele? Föl kell azt rázni s praktikus kereszténységét kezdeni, kimutatván, hogy erkölcs nincs: vegye tehát Krisztustól; – szegényedik, gazdagodjék Krisztus által; tönkremegy eszményeiben: keresse azokat Krisztusnál. Gondolom, hogy másképp lehetetlen, meghódítani a világot. A vallásnak minden hajtása praktikus, e hajtások elfonnyadnak vallás nélkül: e hajtásoknak kell megfogni az ügyet. Nevelés, tanítás, iskola, gazdaság, szegényügy, munkások, kórházak, sajtó, társadalom: csak ez érték manapság: ez a nyelv járja most. – Mint papoknak legnagyobb tekintélyük van a jezsuitáknak; gondolom, hogy közvetlenül a lelkiekben nincs az a püspök, aki a jezsuitával fölvehetné a kesztyűt; de ők elzárkózottak s azokban, miket fönn felsoroltam, nem igen működhetnek... Én tehát keresem a kereszténységnek jelenleg elfogadható s elfogadásra számítható „kurzusát". Molnár apáttal beszélnék, hogy mit kellene tenni; hogyan lehetne az embereket angazsirozni;[320] minő táncot járnának? Az a veszély, mely az embereket lenyomja, a gazdasági tönk, – a nehéz élet s úgy látszik, hogy a kereszténységnek ez oldaláról kellene fúrnia. Ha ezt a keresztény elvek által emelhetnénk, legalább könnyíthetnénk, – ha az emberek belátnák, hogy ez segít, hogy ez jóbarát, kezet fognának vele. Úgy látszik, hogy legnagyobb kilátása sikerre, egy keresztény szociális programnak és lapnak volna; az egyházat magában, – általános, régi alakjában feltüntetni, nem segít. – Az egyletek mind azt inaugurálják, ezt az irányt. – Beszélek több plébánossal a parasztegylet érdekében. Valóban csodák kellenének megmentésükre!

[3] Imádkozzam buzgón, mély bensőséggel s lelkesen; vonjam bele gondolataimba a germanikusokat első sorban is a Szent Imre egyletet ... buzgó világiak megragadása által.

[4] Aug. 14. du. Ez az elmélkedés a megtestesülésről nem sikerült; nagyon megszokottnak és ismeretesnek látszott s egy gondolatba se hatoltam bele mélyebben. Később azonban beláttam, hogy hol van a hiba. Nekünk mindig nagy alázattal föl kell magunkat ajánlanunk az Úrnak, s szóljon hozzánk, s indítsa föl szíveinket s keltse föl bennünk a kellő érzelmeket, mert ez a fő; minden igazság örvényt nyit, beleereszkedni, öntudatunkra hozni e mélységeket, azt érzelmes behatolás által tehetjük csak. Ezt keressük az elmélkedésben, ezt kérjük az Úrtól. Így például ebben iparkodunk megérteni az Isten végtelen leereszkedését s nagy kötelességünket, azt neki lehetőleg meghálálni; tehát élénk öntudatba visszahozni, érzelmes fölfogássá emelni a száraz, régi tudást, ez az elmélkedés célja.

[5] Istenem, mily érzelmek járnak Fölségednek tőlem; mint, hogyan kellene viszonoznom kegyelmeidet? sokszor kell ezt kérdeznem? így könyörül majd rajtam az Úr!

[6] Aug. 14. este. Oh, be jó volt: ki érti azt, hogy mi a szív békéje? csak az, aki az Úr tanítását az alázatról, szegénységről, szükségről, gyalázatról megérti. Az evangélium összfoglalatát képezi Krisztus Jézus születése; s mivel a II. hétnek célja Krisztus tüzetes ismerete és szeretete; ebbe a mély tanításba kell behatolni, melyet Krisztus ad. Alázat, szegénység, szenvedés, megvettetés ... íme az Úr társasága; itt legfeltűnőbb, mert legelső, legkiválóbb alkalom, melyből Krisztust megismerhessük. Mivel ezt látni, mielőtt hangját hallanók. Mind ez az ő élete s ez több, mint a szó. Aki ezt meg nem érti, az Krisztus szívébe nem hatol s nem vezetheti saját szívébe Krisztus érzületét. Az angyali szózat fölöslegesen még külön kiemeli, hogy mit jelent ez itt, ez az életem, „pax hominibus". A békébe csak ez a kereszténység szeret: ez az alázat, ez a gúny és ignorálás... tehát vágyódjunk rongyba és feledettségbe, mondja valaki... valóban önmagunk számára akkor érünk el mindent, azonban az emberek miatt, mint Krisztus mutatja, kell működni, tenni, küzdeni, harcolni... és győzni. De aki rongyba nem vágyódik, az nem fog sokat Krisztusért eszközölni; aki az Úr alázatát önmagán ki nem fejezi, az nem fog sokat lendíteni mások üdvén. S íme ez a nehézsége az

[320] alkalmazni (munkára)

apostoli életnek: szívbeli, mélységes alázat, – szeretete az emberek közönyének és ignorálásának, szomj a megvetés és gyalázat után, – igazi hempergés, gyönyörteljes dülöngés ezekben a tövisekben és csalányokban, s másrészt praktikus törés és igyekvés. Istenem, meditáció nélkül, imában nagyra nőtt lélek és lelkület nélkül aligha... de azért többnyire azt látni, hogy a kettő megoszlik; bizony Opitz barátunk s más agitátorok alig bírják ezt a keresztény lelkületet s lehet-e újságíró ily keresztény? az szinte hihetetlennek látszik. A szentek tényleg ilyenek voltak ... de úgy látszik, hogy ilyen praktikus s a világi életbe belenyúló, abban szétmosódó művekben nem volt részük. Újkori szent az Don Bosco, s hasonlók, de újságírással nem tudom foglalkozott-e? S honnan itt a nehézség? mert az emberi szív nagyon nehezen óvja meg azt az önmagába való térést, azt a bensőséget, összeszedettséget a különféle lökések, támadások, fölháborodások közt; a kalkulálás világi tényezőkkel, az emberek kormányzása, gondozása, ügyeikkel való bajlódás valóban farkasszemet néz a szív mennyasszonyi elvonultságával és érzelmes teltségével. Mégis azt mondom, jobban kellene a külső óvóeszközöket igénybe venni s egy megtestesült külső munkásságot a benső összeszedettség kerekében folytatni!

Aug. 15. [1] reggel. Ismételtük a tegnap esti elmélkedést: az alkalmak a szegénységre, megvettetésre, kigúnyoltatásra számtalanok; tekintetbe nem veszik a papot, sőt megvetik; mindezt szívesen tűrni Krisztusért s azt gondolni: így van ez jól, ez krisztusi sors. Azután pedig tenni, dolgozni fáradhatatlanul, feltartóztathatatlanul. Ó, boldogságos Szűz, mennyi édes illatos érzelem kelt már fel e napon szívemben; Ó fejleszd e szívet, e lelket örömödre, mind tovább; felajánlom magamat Neked, s forrón kívánom, hogy minél teljesebben megfeleljek szentséges anyai indulatodnak. Érzem is az ösztönt, hogy nagyobb megerőltetéssel adjam át magamat a benső, lelki életre. Óh akkor majd neked teszem, szent Szíved örömére válom. Jaj, Istenem, van-e gyönyörködtetőbb indító ok a föld hátán, – s volt-e valahol valamikor lovag, aki ily hölgynek kegyelméért tört lándzsát?! Nem volt; hát leszek én.

[2] Aug. 15. du. Jézus iránt a leggyengédebb és legbensőbb szeretettel viseltetni; tőle akarom venni minden gondolatomat és érzelmemet; iránta úgy érdeklődöm, mint mélyen tisztelt, sőt imádott, de egyaránt szeretett barátom iránt. Azért tisztán, derülten őrzöm meg az ő képét lelkemben; szeretetre méltó, kellemdús vonásait, édességét s bensőségét, mellyel elárasztja a szeretőket. Istenem, nincs a világon semmi, ami a kopárságot, a haldoklást, enyészetet bearanyozhatná, csak a szeretet; szeretet pedig csak az emberek közt lehet. Érted, én lelkem, hogy mit tanulsz az emberszeretetből? ugye azt, hogyan kell szeretned Jézust, az embert. Nincs kétség benne, hogy az Úr Jézus, ha majd láthatólag megjelenik köztünk, elragad, szerelemre hevít, mely szerelem édesebb, tüzesebb, lágyabb, szenvedélyesebb lesz minden egyéb szeretetnél; mert a Megváltó iránti szerelmünk. – Lám mivel az Úr Jézust evvel az emberekkel átölelő szeretettel kell szeretni s mivel a mi szeretetünk mindig emberi marad: azért kell Krisztus iránt szívünknek úgy viseltetnie, hogy kivirágozzék benne ez az édes, ez a gyengéd, ez a hódító érzelem; azért kell szívünknek megfigyelnie az Úr Jézus iránt s mindazt a gyengédséget, azért kell kedveskednie neki virágokkal, ajándékokkal azért kell örömmel meglepni őt némi kis hódolatokkal, azért kell nevét szopogatni, mint gyermek a cukrot, s édes mámorban elandalogni a reávaló emlékezetben; azért kell a virágokban Sz. Sebeit csókolni, a harmatban könnyeit siratni, az erdő suttogásában nevére bólintani, s ó ha lehetne vele s róla álmodni, vajon nem természetes volna-e ez? Az Eucharisztia marad mindvégig a mi verőfényes vagy derült csillagéjes tartózkodásunk; néha olyan mint egy pálmakert, – néha olyan, mint télen az ég kékszíne, midőn halványságából csillagok kezdenek föltűnni. Érzem én, hogy mily nehéz ily gyengédnek maradni s gondolom, hogy a főbaj a gyóntatás s a sok bűn, mit az ember hall; de másrészt tudom, hogy gyengéd maradnék én ott is, ha gyengéd lélek gyónik nagy bűnöket, mert szerelmem gyógyírjával akarnám behegeszteni sebeit; a főbaj tehát nem annyira a gyóntatás, mint a lelkek durvasága s

nyersesége, melytől van saját lelkünk lágysága. Folyton kell tehát lelkünket melengetni, nevelni, öntözni, védeni kenetekkel s illatpárázattal gondozgatni. Kiváltképp a penitencia fogja megtartani épségében és gyengédségében lelkemet; ettől szétfolyik, megolvad, ellankad szegényke: azért fölteszem, hogy este nagyon mértékletes leszek, – hogy pénteken és szombaton böjtölök, s hogy csütörtök éjjel megtartom szentségimádásomat.

[3] Aug. 15. este. Csodálatos meditáció ez, mely a két zászlóról szól. – Az a nyugtalan, rohamos, előretörtetés, az a herce-hurca, az a hajsza, amelyben az emberek izzadnak s fáradnak, s nem tudják, miért; századunk szignatúrája. Azután átlag a gazdagságra irányul és pedig úgy, hogy a fölkavart hullámok, a szenvedély, az étvágy örvényei az egész emberiséget hullámzásba, bizonytalan ingásba, félelmekbe hozzák. Tehát az a mohóság, az a féktelen kapkodás, az a bizonytalan megrendülés ... ez dominálja a világot. Minek következtében homályban élnek; nincs idejük eszmélni; sötétség-, lelki borúban ténferegnek. Ez a gyors tempó, ez az ideges élet, ezek a gondok, küzdelmek, sötét rejtelmek elveszik a békét.

[4] Krisztus Urunk az ellenkezőjét nyújtja. Nyugodt, derült; az ember maga természetszabta korlátoltságában; örül az életnek a napsugárnak; nem nyúlkál az elérhetetlen után s szíve békéjében várja Istenét ... Beuron[321] tűnik föl lelkem előtt, vagy Kedves Testvérek háza... Pax serena requies.[322] De ezzel a paxszal rosszul járunk; oda érünk, ahol vagyunk; a nembánomság árkába. Csodálatos kontraszt! Csendes édes békében élni, a szenvedély támadásait, a puskaszurony rohamait kerülni, nem mohón, nem levegő után kapkodva s mégis buzgón, lelkesen. Örülni az Istennek, a napsugárnak és virágnak, a hópehelynek s a szent szegénység s az önmegvetés mélyénél vértezni a szív örömeit. Ez a béke, ez a nyugodt derű, ez a szelíd, megnyugasztalt tekintet a természetfölötti rendé ... s ennek nem szabad számkivettetnie soha. A világ elégedetlensége, békétlensége, megzavarodása nyilvánvaló, lázasan s idegesen rángatózik s félrebeszél. Az a nagy kérdés: a szív rengetegében és vulkánjai közt, ki fogja e félrevezetett, fölkavart szívekbe a békét teremteni. Abban a forró és tomboló chaosban van-e ott az élet lelke, mely alakokat s rendet teremt? vagy nem kellene-e ezeket inkább abban az áldásos, de csendes hatalmakban keresni? Mi vezeti az emberiséget a boldogságra? a törtetés vagy a megnyugvás? belső élet s nem nyugtalanság.

Aug. 16. [1] reggel. Szívem folyton reszket, hullámzik, mint a villanymutató a villanysodrony közelében: óh kicsapongásom, s ha kicsap, föl az égre, egészen... azt nem bánom. Nem tudom, hogy mit tartsak magamról; otthonosan legyintett meg az Úr Jézus példája, hogy midőn 5000 ember szíve szenvedélye viharban tört ki, ő a csendes tó fölött kiemelkedő hegyre ment s ott megnyugodott: az a sima tükör, abban látta, hogy mit tartson a pezsdülő sokaság érzelmeiről, – az az éji csend ékesszólóbb lett, mint a zsivaj és lárma, – azok a néma, homályosodó bokrok, azok az árnyékban már szendergő füvek s virágok... fölemelték reá bóbitájukat s suttogtak neki édesen és nyugasztalólag. Úgy vagyok én; szétomlanék sokszor, ha a Vaskapun[323] állok, s nézek az esteledő tájra, irigylem azt a magányos madárkát, mely a lombos lejtőn estimára hangolja zöngéit; itt szeretnék én meghalni; nem az emberek közt... sehol sem találom azt, amit itt. S mégsem akarok maradni abban a csendben, ó az megölne; az embereken akarok segíteni; a csendben csak szívemet kívánom fölemelni az Úr Jézus Szt. Szívéhez!

[2] Édes Jézusom, tudom, hogy értesz engem; ó nem érzelgősség, hanem tiszta, tettre pattanó vágy beszél belőlem; mély alázattal imádlak téged; te vagy a szívek ura s kormányzója; szívünk a legcsodálatosabb labyrinth, csak te ismered magad ki benne; tenger, hol hullámok keringenek, lejtnek, ütköznek, de irányt nem látni. Az öntudat is egészen a szív

[321] Bajor bencés központ, ihlető, újszerű egyházművészettel
[322] Derűs béke, nyugalom.
[323] magas hegytető Esztergom alatt, tetején óriási fenyőkkel

aspirációiban elmosódik, benne fölmegy s mint a suggestiós, idegbajos csak az ő érzelmeinek él; a szív alakítja, festi, színezi az egész fölfogást, a szívtől magunkat distinguálni vajmi nehéz. Nagy katasztrófák, – éles villámok, melyek bevilágítanak legmélyebb alapjaiba, képesek csak fölébreszteni s velünk megértetni: oh, ez az én szívem varázsa volt. Azért vajmi igaz, hogy a szív csal, ámít, hiteget, csapodár és csalfa... s kiismerni magát, az már tökéletesség.

[3] Aug. 16. du. Az Úr Istentől el nem távolodhatunk; az ő keresztje s az ahhoz való ragaszkodás útba igazítanak minden ügyeinkben. Terhes az Úr Jézus szíve, kivált mikor már közeledik szenvedése; az a bevonulás is Jeruzsálembe a kereszt jele alatt történt, az veti rá árnyékát vagy tán tán fátyolozott fényét. Nem értik a keresztet, én sem; az ember általában nem is fogja azt természetéből kiérteni; azonban nőjünk hozzá, simuljunk hozzá, mint a folyondár, a gyengéd hajlongó, tekerődző, mosolygó kelyhű folyondár – durva, nyers, de erős támaszhoz: s megértjük a kegyelemben, miképp kell örvendenünk megvetésnek, gúnynak, üldözésnek, – mily kincs rejlik azokban, – kincs, mely abban áll, hogy a szív önmagába tér s édessé válik neki az Úr Jézus. – Ne feledkezzen meg soha Jézus imádandó érzelmeiről, melyekkel a kereszt s a szenvedés iránt viseltetett! Ő az a Szent szív mily mély s mily telisteli volt!

[4] Aug. 16. este. Jézus az olajfák kertjében mindig könnyekre indít; szent ez az éj; nem tudom melyik elsőbb: a karácsony éje vagy Zöldcsütörtök éje. Ó ez éjben esik össze Jézus Szíve, amely eddig tántoríthatatlan erőben, hősies érzületben állt, a szegény ember, ki a fönségesen félelmes jelenetnek tanúja lélekben, szíve legmélyebb rostjáig összeborzad, szinte hideg leli. Kimondhatatlan szent ez az éj, s óh bár ünnepelném meg avval a gyengéd, mély vallásossággal, mely jár neki.

[5] Hát vigadhat-e a jó pap? aki látja a tömérdek bűnt s azok szomorkodó áldozatát, az isteni megváltót? Nem ... érthető, az hogy miért vonul a buzgó, apostoli papok lelkén s onnan ábrázatukon is végig a szent szomorúság vonása. Értik Krisztust, az édes Megváltót. Ha lesz szomorúságom, bajom, keservem, egyesítem mindazt az Úr Jézus szomorúságával és szenvedésével. Nem válom el a krisztusi relikviáktól, – ó! édes Megváltóm illatáról ismerhetem fel: s ez az: nehéz, terhes, ijesztő a természetes embernek, de a keresztény lélek szívesen veszi, sőt fölajánlja magát a keresztekre.

Aug. 17. [1] reggel. A kereszt s az eucharisztia ezek az éden, a lelke édenének titokzatos pótlói: ha meggondolom, ha a mise Krisztus Urunk áldozata, ó akkor mintha gyökeretet verne térdem, szinte föl nem kelnék, hanem egyre hajtogatom; ó ha úgy van, hogy kell nekem hálát adnom, – hogy kell magamba szívnom édes, fűszeres illatát; – hogy kell iparkodnom, hogy bennem oly mély forrása nyíljék az Eucharisztia imádásának, hogy gyengédsége az ifjak hevülésének, – férfiassága a nép durvább lelkületeinek eleget tegyen, – azt ápolja, nevelje, fokozza.

[2] Aug. 17. de. Az Úr Jézus föltámadása vigasztal bennünket; az az öröm, melyet dicsőségén érzünk. A keresztény szívnek nincs méltóbb és tisztább öröme, mint a Krisztus dicsőségén; örömben is ekkép leszünk vele egyek; nélküle s kívüle nincs örömünk; az ő öröme az a mienk![324]

Nov. 4. [1] Ma hősies lélek szállt meg, de nem az az erőszakos, hanem az a nyugalmas; mely nem lelkesül az általánosságba, – nem érzékenyül, – nem lendül a felhők szárnyain; hanem végig nézve a sok, jeles emberen, látja az Isten ajándékainak megoszlását. Képzeleteiből kikél; nem akar híres vagy mit tudom én mi lenni?! hanem egyet mozgat: szolgálni az Úrnak minél méltóbban; – tenni azt, amit ő akar. Igen, hozzá még azt: tenni minél többet, de mindezt egyszerűen, merő szeretetből. Hív az Isten, és végtelen nagy; –

[324] Vége a kalocsai lelkigyakorlatnak.

ember ne kívánja átfogni; hanem tegyen, dolgozzék s azután örüljön, hogy az Istené. Örüljön neki, hogy az Isten szereti őt... s erre büszke legyen, – de tegye hozzá, hogy az Isten mindenkit szeret, s e szeretetből tanulom én szeretni a többi embert. Mert az Isten is gyöngyöket keres, az Isten koszorúját fonja, az Isten építi palotáját... Keres márványt, melyből kivésse képét ... Íme Krisztus a legtökéletesebb Istenkép... legnemesebb anyag ... tiszta föld ... Szentlélek ereje. Amit szívéből eltanulunk, az a fő! S éppen szívét s nem agyát mutatja! nincs-e ebben egy fontos jelzés, hogy az a nagy kedélyvilág a világmozgatója; az a kiirthatatlan gazdag, bőséges erezet, mely folyton hajt; mint az a maróthi úti akác; kivágták a törzsét, most egész liget zöldül környékén.

Nov. 5. [1] Korona nem kellett Imrének a földön, ... István király is fölajánlja a Sz. Szűznek Magyarország koronáját: hány szent király teszi ugyanazt! Pedig mily dicsőség a korona, az az arany karika, mely egy fejet díszít, az ország kincse és talizmánja! Nagyobb ambíció volt bennünk, a másik nagy „Istenország" koronája után. Az arany fejék helyett a „diadema speciei"[325] az örök szépség ékességét; – ibolyaszemeket, nádszál karcsú, hajlékony termetet, mint harmaton feslő rózsabimbó mosolygó piros szájjal... hisz ez szép ékesség az ifjú élet örök tavasza, ez kellett nekik. Kerestek koronát, mely el nem fonnyad, mely azoknak az ártatlanság és szűziesség halványságával szép lelkeknek jár: „Veni de Libano sponsa, veni coronaberis"[326]. Jöjj a tiszta, fűszeres magaslatok lakója, jöjj Libanon havasának hóvirágja, – jöjj gyémántragyogású lélek, – ereszkedjél az erdők és ligetek illatos hullámain le ... jöjj, megkoronáztatol. – Koronád gyöngyökkel és drága kövekkel ékes; hiszen te tudod, mit olvas ki a lélek a piros rubinból, milyen tüzet, – mit a zöld smaragdból, – mit a sötétvörös, mélységes fényű ... nézd ily koronát: „posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso... vitam petiit a te et tribuisti illi longitudinum dierum in saeculum saeculi."[327]

[2] Korona kell nekünk: ó rajta, ki ne buzdulna az „ország" koronájáért!

Nov. 8. [1] Mi itt hitet vallunk... szívünk hitét és hűségét; hitet, mellyel a keresztségben megáldattunk, de azután mintegy magunkra maradtunk; és hűséget... hitet, hűséget itt a Bakács kápolnában, mely akkor épült, mikor még nem volt szakadás a kereszténységben! Örüljünk, hogy visszamehetünk abba az egyházba,

[2] a) mert azon egyházéi vagyunk, melynek Krisztus tekintélyét adta: „aki titeket hallgat: engem hallgat. Neked adom a menyország kulcsait, ... Atyád van, de nincs anyád.

[3] b) melyre lelkünket bízta; 7 szentséget adván neki mint 7 színű szivárványt: olajába a Szentlelket, kenyerébe a Krisztus testét, – szavaiba a bíztatást: fölöldozlak.

[4] c) mert az ő templomaiban van a jegyes... ott vár... van az áldozat... az örök remény s ez oltárból táplálkozik a szeretet. Hol Szűz Mária s a szentek mosolyognak le ránk a boltozatokról; hol a holtakért imádkoznak!

Nov. 11. [1] „Sanctissimum"[328] ez a földön... Ó Istenem, s én vele érintkezésben; Sanctum Sanctorum[329] régen volt, Sanctissimum most van; fátyol ott, kárpit, – fátyol itt! de mily változat: Szeretet, merő szeretet! Jézus a legizzóbb szeretetben; mi lehetne szent és szentebb, mint az Úr Jézus szeretete; ez a titokzatos, mélységes, bensőséges szeretet. Jól mondod és ismétled: sanctissimum! odaadással legteljesebb, – legvéresebb s én úgy tűnöm föl magam előtt, mint a középkor lovagjai, kik vérükkel beálltak a hitért s amellett a hölgy mosolyáért is viaskodtak: mert azt mondhatom, hogy szeretem és imádom az eucharistiát, bár sok nyomorúság van rajtam! – ó fogadjunk mindent mint szentet! fogadjuk az oltárról a

---

[325] szépség fejdísze
[326] Jöjj le, jegyes, Libanonról, megkoszorúznak (vö. Én 4, 8)
[327] Fejére koronát helyeztél drágakőből, ... életet kért tőled, és a napok hosszú sorát adtad neki mindörökre.
[328] Legszentebb
[329] Szentek szentje

megszentelt kardot, – a megszentelt ruhát, – a megszentelt jegyest... fogadjuk, mint visszfényét Krisztusnak. [...]

Nov. 22. [1] Midőn ma az utolsó evangéliumnál[330] az evangelistákra néztem, kiknek szobrai az oltáron állnak, mélyen bevilágított lelkembe az a gondolat, hogy ezek az egyszerű emberek hivatással bírtak az evangelium hirdetésére. Tudomány s műveltség nélkül, – szerep és hírnév nélkül; háborítlanul mentek Alexandria zsivaján, fényes boltjai, márványpalotái mellett, – tőlük uralkodhatott Caracalla vagy Vespasian; folytathatta üzleteit a pénzváltó; az államminiszterek és praetorok igazgathatták műveleteiket: ők a szegényeknek hirdették az evangéliumot, a jó hírt! S valóban mily független ez mindentől; s mi köze neki ahhoz? Van-e a szívekben kiolthatatlan vágy az örök élet után? s lehet-e azt elfojtani bennük? nézzétek a vallás domináló hatalmát! Mondják, hogy a szó s nem az ész, – hogy a sejtés s nem a tudás tárgya, – mondják, hogy érzelem kiáradása?! s én mindennek igazat adok! Látjátok, hisz azért lehettek a vallás apostolai a szegények s a tudatlanok... de emberek voltak, vágyódó, szenvedő, örök aspirációk világos öntudatában élő emberek! ez az apostolság! A vágyódó, Istent s boldogságot kereső lelkek szelleme! Van ebben gondolat is... hogy ne volna, van ész, van tudás is, ... de mindez hozománya az embernek s azért minden ember theológus.

[2] ... Hol tanult Assisi sz. Ferenc theológiát? Assisi sz. György templomában hallván a predikációkat és a középkori vallásos család körében... Mit tudott Vianney Mária a theológiából? Minő theológiát tanított Claver Péter... azt a logos spermatikost[331], mely a természet adománya, Krisztus Jézus kinyilatkoztatásával megvilágosította. – De hát van theológia az egyetemeken is! Van... de az a száraz, hatni nem képes theológia... Ó igaz az, hogy erkölcsi fogalmaink nem növekedtek, igaz az is, amit Bnekle mond; igaz az is, amit Lucas mond, hogy a vallásos férfiak több theológiát tanulnak édes anyáinktól, mint valamennyi theológustól. De azért ne támadjatok az egyház ellen; az egyház intézmény; külső rend, gerendák és deszkák, cölöpök és fosztnyik[332]... Külső támaszok a szellem óvására és megsegítésére... ezen belül, de meg nem kötve nyilvánul a szellem! Nézd szentjeit, honnan veszik magukat; ki nevelte, honnan a lelkük? ... Ez az egyház a társadalmi alakulások szorulatain küzdi át magát; számol; diplomatizál; küzd; ennek az egyháznak van főpapja! A socialdemokraták panaszkodtak, hogy mi még mindig „papi nép" vagyunk. Mennyire igazuk van! Minden felekezetben vannak mélyen vallásos lelkek! Erős meggyőződések, milyen Huss J. és Luther Márton. A huszita küzdelmeket... a keresztény hadakat, ... a szerzeteket nem a pápa alkotja... de a szellem, mely független! Az államtól teljesen függetlennek kellene lenni... Krisztus nem kérdezte: zsidó vagy pogány-e az a gyermek? A szentek sem, de magukhoz ragadták! ... A vallás s az egyház főpapja... egy rostélyt tisztel a kegyelet, melyen hajdan Lőrincz diakónust megsütötték... Ez a püspök itt akarta magára ruháztatni a lelket! Kérdezem, hogy mit gondolt volna itt a protestáns... mit a mohamedán... testvéreknek ismerték volna egymást! Ez mind vallás.

[...]

[3] Nov. 22. „Szenteltessék a te neved." Aki mást szeret, az tudja, hogy miért ragadja feléje a gondolat; őrjöngő viharokat, édes mámorokat, az indulat orkánjait támasztja a szeretet s uralkodik rajtuk... hogyne volna az imádságban is első jussa, első helye! Imádkozó szív, ... neked vonzódnod, vágyódnod, szeretned kell őt! Ima, téged is glóriával övez a szeretet. Imára is késztet, ... a legszentebb a legvágyóbb indulatra... „szenteltessék a te neved."

[4] S valóban lehetne-e szentebb ima, mint ez a nagy fölhívás, melyet a mindenségbe áraszt? Lehet-e a léleknek élesebb sugára s a szíveknek reszketőbb indulata, mint ez a paraenesis: „szenteltessék a te neved." Ismerd meg és szeresd, úgy, hogy megszenteld!

---

[330] a tridenti szentmise általában János evangéliumának kezdetével zárult (Jn 1,1-14): Kezdetben volt az Ige...
[331] csírában rejlő ige
[332] oszlop (Pfosten németül)

Ismerd meg ... pihentesd rajta tekintetedet; midőn a végtelenbe téved, abban az űrben ő lesz vigaszod... Ismerd meg ... és dicsérd, és öleld és szeresd valód minden rostjával, ... becsüld nagyobbra mindennél, – szentebbnek, fönségesebbnek semmit se tarts ... ő az Úr!

[5] Ez legyen eszed s szíved ébredése! Ez legyen fáradt pilláid lecsukódása! Ez legyen álmod s álmaidban tündéri angyalod, ... Ó mily szent és igazságos kérelem.

[6] Az égben visszhangzik s a földön! mert „szent, szent, szent az Úr”,[333] telve az ég s a föld az ő dicsőségével.

Nov. 27. [1] Mit érzett Ágoston a csendes nyári éjben, midőn Ostiában édes anyja oldalán a csillagos égre nézett; szívében avval a nyugalommal, mely sok hányatás után lelkünkbe levonul? érezte a nagy vágyat a mennyeiek, a halhatatlanok, az el nem évülők után! Fölébredt a mámorból! Szeszélye az emberi szívnek: hajszol a tünékeny virágok kelyhéből, az élet örömeiből mézet inni, s miután szürcsöltük sóvárgó ajakkal: lelkünkben nagy űr támad! s avval az űrrel valamiféle utálat a világ, s mondva csinált nagysága, örömei iránt, – még inkább szívtelensége, kegyetlensége iránt. S ez elévülésben, e foszlásban, ez elfakulásban látja kiemelkedni a lelket, mely folyton lerázza magáról a port, – csattogtatja szárnyát s repülésre készül. – Az emberben mindenfelé jelentkezik, a vágy az anyagiasságtól el az eszményibe s az eszményiből a kereszténységbe. Ammon vágyódik Támár után, de megutálja; a szép testen kívül szeretetet keres... Sz. Ignác fölmegy többször a ház lapos födelére s onnan röpíti vágyait az égbe; ha hozzáhajtjuk fejünket, meghalljuk: Heu quam sordet terra.[334]

[...]

Dec. 6. [1] Óriás csatasorok... rossz az egész csatavonalon; nyomor, szenvedély, baj, halál, bűn, kárhozat; lábtoppanásra előállnak újak meg újak, – fejlődik a rossz, s a bűn, – aléltan, leteperve a hadsereg, – elcsigázott kedéllyel, reményleni nem tud... akkor föltűnik, mint a Macchabeus harcokban fehér lovon az angyal s a csataél elé áll... a boldogságos Szűz... egy Szűz, kin a győzelem megtestesült... lelkünkben föltűnik az erény győzelme... Isten által ti itt győztök. Nézzetek e csatajelre, a harcos Szűzre! Tiszta, szeplőtelen, makula nincs rajta; de ő is ember; ó tehát megvan törve az átok?!

Dec. 8. [1] Ne legyen az Isten gondolata legalább egyben tiszta és szent, – sértetlen és fényes? Íme az ember, amint azt Isten gondolta a Szűzben. Praedestinációja utolérhetetlenül ragyog, sziporkázik rajta. Ego ex ore altissimi primogenita...[335] Változatlan erőben... !

[2] Dec. 8. Isten háza... nagy közös érdekünk háza... Szent a család, mert ahol ember ered, fontos hely s tiszteletben tartandó... Szent a temető, tiszteletben tartandó... Szentek a kórházak, árvaházak, iskolák, hová az ember menekszik nyomorában: de a legszentebb, ahová az ember jön imádkozni! Itt a legnagyobb és legnemesebb, mert tudja meghajtani a fejét egy Úr előtt, kit szemével nem lát, csak eszével és hitével.

[...]

Dec. 14. [1] Úgy-e szép nap, pedig oly sötét a reggele, csak a hó világít. S mégis szép, szívünk gyönyöréből veszi kellemét. S szívünk gyönyöre az a boldogságos Szűz, kit az angyal üdvözöl. Van-e szebb kép festői ecsetre, emberi teremtő képzeletre, szívünk áradozására érdemesebb, mint az a kedves Szüzecske abban a názárethi hajlékban, tiszta és romlatlan, mint egy remekmű. Hajnalnak hívja a szentírás; oly tiszta és józan kedélye, mint a hajnali fuvalom, – oly gyengéd, mint a korai égbolt, midőn a közeledő nap halványságát bíborral futtatja be. Máshol meg a hajnalnak szép virága, az egyetlen, aki nincs elcsúfítva; az Isten őrizte, hogy szépen nyíljék, – szépen, mint az első ember, kit az Isten keze alkotott úgy, hogy kedve telt benne. Ez az egyedüli romlatlan leánya az emberiségnek; homlokán a

---

[333] Iz 6,3

[334] Mennyire mocskos a föld!

[335] Én a magasságbeli szájából elsőszülött vagyok. – Vö. Péld 8,22.

tisztaság derűje; arcán az almavirágszín üdesége, – szemeiben a szemérem csillogása, – ajkain a kellem, – egész testtartása vonzó és fölséges, mint az angyalok szűzi királynőjéé. Így képzelte őt az egyház, midőn reá alkalmazta; ego ex ore altissimi prodivi primogenita...[336] az elsőszülött, mielőtt elhomályosult a gyönyörű Isten-kép, mielőtt elromlott vére, mielőtt elcsenevészedett szűz ereje! S ismét: Ecce tu pulchra es amica mea... genae tuae sicut turturis[337], oly gyengéd és finoman színezett a te arcod... S teljes díszedben lát a zsoltáros: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato[338]: aranyból van szőve ruhád... változatos szépség ömlik el körülötted.

[2] S íme az első Istengyermekhez indul az angyali ... Missus a Deo... Az Istentől; hol van az Isten? távol talán? nem közel; de megnyilatkozik a Szűznek angyali szépségében, angyali jelenésben, angyali hangban, angyali érzésben és erényben. Az Isten szól hozzánk a jegecek tornyos, rovátkos alakjaiból, a csillagok ragyogásából, ... az elömlött szépségből... szól műveiből, szól a nemes szívekből, nagy ragyogó lelkekből s íme a Sz. Szűznek áhítatos szívéhez szól a legmagasabb angyal gondolataiban és csengő szavában; Az Istentől küldetik az „Isten ereje” a gyenge, tiszta harmatos szűzhöz az „Isten szerelmes leányához”. Az Isten ereje az alázatos Isten cselédkéhez, – a legmagasabb és szelleme a názárethi völgyek liliomához, mintahogy jő a napsugár messze a magasból s játszik a kert rózsájának rügyeivel; aetheri finomságában a lombok közt reggeli párából fátyolt lenget, s a harmat gyöngyeivel ékíti a gyepet, – azután pedig szövi a virág koronáját: Ó nemes, fölséges követe az Úrnak; Isten angyala, – erős, mint Sennacherib tábora, – ragyogó, mint az édenkertjét őrző lángpallos; bölcs, mint aki az Istenbe néz és elmerül.

[3] De minek küldi az Isten angyalát? Hiszen ő az Úr és tehet amit akar? minek kérdez? ó mert a természetfeletti kegyelem mindig az embertől függ. Fölemellek, ha akarsz? megáldlak, ha akarsz? leányom leszesz... anyám leszesz, ha akarsz? De itt nem csak az van, hanem eljegyzi magának az emberi természetet az Úr; küldi a vőlegény követét ... a Szentlélek? akarsz jegyesem lenni? s ajkairól kívánja hallani a szégyenlős, szemérmes igent. Előbb kell megfoganni az Istent lélekben, azután testben! Íme mily közel áll a Szent Szűz üdvünk munkálásában! s ugyanazt az utat követi az Isten minden lélek megszentelésében. Akarat, akarat... ez a szentély! nem az érzelem! ott születik a bűn, ott születik az erény! Sokan vádolják magukat, hogy rossz gondolatuk volt; de ez nem bűn.

[4] Dec. 14. Az angyal belép mély tisztelettel, szeretettel és vonzalommal üdvözölni királynőjét. De lehetett-e azt tennie? nem hízelgés, nem tettetés? Légy üdvöz, boldogság és üdv neked, – miért hajlom meg előtted? koronád a kegyelem, üdvözlégy malaszttal teljes, – hatalmad az Úr hatalma, az Úr van veled, – nemességed és szépséged nemcsak királyi véred, hanem az az áldás, mely rajtad nyugszik minden asszony közül rajtad ... áldott vagy az asszonyok között. Nézzétek mily páratlan üdvözlet, mily csodálatos dicséret! Angyal ajkról hallani ily isteni üzenetet; tudni világosan, hogy az az áhítat, az az erény nem látszat, hanem boldogító valóság, – tudni, hogy lelkünket körülfolyja a koszorú, – hogy szívünk az Úr drága kincse ... pretiosa margarita,[339] – tudni, hogy lelkünk értéke a halhatatlanságban és örökkévalóságban változatlan, – hogy van ott egy világ számunkra és egy diadalív, melyen a lelkek Istenhez térnek. Nemde nagyszerű? mit gondolunk nagyobbat? úgy-e örök aspirációink erre terelnek? úgy-e ha a földön csak úgy megyünk végig, mint a számkivetett király darócban ellenséges földön, aki tudja, hogy palotái vannak otthon és fényes meze. De mi ez mind k. t. u.[340] mily képek? mi lehet nagyobb, mint ez „gratia plena”?[341] válogassatok

[336] a legmagasabb szájából eredtem elsőszülöttként
[337] Íme szép vagy barátnőm... orcáid mint a gerlicéé (Én 1, 15)
[338] Ott állt a királynő jobbodon, aranyos köntösben (Zsolt 45,10)
[339] értékes gyöngy
[340] Kedves tisztelendő urak

... elhomályosít mindent ez a királyi szárnyalás, ... ez a méltóság, ... ez a szépség ... Libanon hava éked és a rózsa pírja szemérmed, isteni gyermek. Erényeid drága köveid ... erőd a romlatlanság ... légy tehát üdvöz királynő és Szűz. Királyi szűz ... Szűz királynő! s beleheli a követ szíve tiszteletét a gyengédséget és áhítatát.

[5] S mit tesz a Szűz? Szerénységében, szemérmében, alázatában megzavarodik! Nézd e virág szirmait? nézd, mi nyílt Istennek? szirmai a gyengéd erények ... ezekbe az erényekbe foglalta magát csírában az Isten. Lám mikor kinyitotta kelyhét, beleszállt a harmat gyöngye... Mikor legszebben nyílt az a páratlan virág, akkor megtermékenyíttetett s gyümölcse a testté lett ige! Így fogantatik az Isten; ő szív, mely fogan! boldog vagy! boldog, mint senki más! ó termékenységed a te erényeid! Nézd a tavaszt, nem-e ilyen? s ha a szívnek van tavasza, nem-e ilyen? nem-e gyengéd és tiszta, – hajlékony és harmatos, – érzékeny?

[6] S mily szépség ez, melybe temetkezik az Isten ... s mely előtt meghajol az angyal?!

Dec. 17. [1] Istenem van-e borzasztóbb, mint a meghasonlott kedély? hová meneküljön önmagától ... kettészelve ... ontológiában lehetetlenség, a logikus, morális rendben szörny. Harmónia s egység, rend és szükségszerűség ... ezt dancolja[342] és dúdolja úton és útfélen minden, s íme az ember, kiben öntudatra ébredt a természet ... ezeket a viperatojásokat kelti ki! Tagadhatja-e a kötelesség, a törvény, az erény valóságát; ha mindent tagad, ezt nem tagadhatja; ha tombol, ezt le nem rázhatja. Ha zúdul ellene, megsebesül; sivár, üres nélküle az élet! Mit tegyünk? Rendületlenül így argumentáljunk: emberek, mitek van? ha nemes, öntudatos lények akartok lenni; érzitek, hogy nyomorultak vagytok. Nézzétek meghasonlástokat! belső ellenkezés pusztít titeket: ez-e a világ? ez-e az igazság?

Dec. 22. [1] [...] Mikor édes anyai teje fakad az Isten táplálására, kiről a breviarium himnusza: „et modico lacte pastus est, per quem nec ales esurit”.[343] Mikor egyik szűzünk, aki az ártatlanok ártatlana az Istent találta méhében s legtisztább, sugárcsillámosabb Istent imádó érzelmeit gyermekére terelhette, mert e gyermek Isten volt. S ő lett nagy Debóránk, – harcias asszonyunk, kik fölszabadításunk harcában előre megy s Istenünket testvérünkben mutatja meg ... gyermekében! Ó nagy gondolat, a nagy tények úttörője ... nagy szűz ... Szűzek szüze ... Isten anyja. Várod az embert, aki Isten; csak ez kellett nekünk! S te borulsz le legelőször s biztosítsz minket: ez a ti Istenetek! Félünk a bálványozástól ... Ne féljetek...! [...] Ó igazán a lélek ünnepet érez. Ünnepet érez; ... valami mélyen megható indulatot, ... valamit abból a békéből és nyugalomból, melyről oly sokat beszélnek s oly keveset találnak. Valami olyat, mint a rab, midőn billincse lehull, ... olyat, mint a reménytelen, midőn újra fölserken erénye, ... olyat, mint a küszködő, mikor ismét bízni kezd. Szent nap ez és vigaszteljes ... szent, mert a legszentebbet üli: Isten irgalmát s az ember megváltását ... vigaszteljes: mert az a nagy átok, melyet az ember cipel bűnében és vergődésében, mintha szétfoszlanék rólunk.

[2] Amikor az ünnepélyes érzelmekkel telve keresünk alkalmas helyet, ahol elérezhessük és elsírhassuk, amit érzünk: íme egy barlangba vezetnek, istálló szemetjére, ahol egy jászolban egy gyermeket találunk pólyába takarva, édes anyja van mellette; ápolja és imádja.

Dec. 25. [1] – Világosságot és életet kér az emberiség; ó mily bensőséggel rimánkodik ezek után, a szeretet örök és mélységes ösztönével. Az éj és a halál két rém; az egyikbe kísérteteket és rémlátomásokat helyez, – a másik mögött kárhozatot és ördögöket lát. Leglágyabb érzelmeivel folyja körül a világosságot s az életet; emlékei gyengéden kinyílnak, s minél több fény, annál több élet, s mikor a fény a nap sugarain ömlik le a földre, kivirul az ... föld, s a nefelejcs és vadrózsa színeivel mosolyognak bele a világba, mihelyt a világosság s az élet megrezzen a lélekben. S mit csinál a liturgia? A liturgia kifejezi a hittitkot; nagyszerű kerete hitnek, a misekönyv lapjait a művészet beszegi lombbal, virággal, ... (?) adással s

[341] kegyelemteljes
[342] ringat (népiesen)
[343] és kevéske tejjel táplálták, aki által még a madár sem éhezik

állattal: éppúgy a hittitkot is környezi a csicsergő, mozgó, szökkelő, pajzán indulat, – kép és alakzatok, az arabeszkek szunnyadozó s álmodozó vonásai! S miről beszél mármost karácsonykor? mily alakzatokat s képeket használ? Fényről és életről! éjről és halálról. Ez suggestiója, – ha ébredez; csak erről beszél; mámorában is erről félrebeszél! Deus, qui haec sanctissimam noctem veri luminis fecisti illustratione clarescere: da quaesumus, ut cujus lucis mysteria in terra cognovimus, ejus quoque gaudiis in coelo perfruamur".[344] – Vannak tehát titkai a fénynek, – vannak fényes titkok, – s van titokzatos fény! „Mysteria lucis". Ó bár lelkünk felfogná e titokzatos fényt"! A karácsonyi éj a fénynek éjjele. Ez egészen az égből jön, a magasból s megindít egy életet, melyet kegyelemnek s nem természetnek hívunk! A próféta szavai kezdik a hajnali misét: „lux fulgebit hodie super nos, quia natus est nobis Dominus et vocabitur Admirabilis..." és az oratio ismét arról beszél: „Da nobis, quaesumus, omnipotens Deus, ut qui nova incarnati Verbi tui luce perfundimur, hoc in nostro resplendeat opere, quod per fidem fulget in mente." Halljuk: nova lux, ... fulget in mente! Új ismeret ... homo genitus idem refulsit et Deus ... Homo-Deus ... ez az a „nova lux". Amit mond és tesz, mind igazság és szentség, ragyog előttünk; látunk új elveket és gondolatokat! „Dies sanctificatus illuxit nobis, venite gentes et adorate Dominum: quia hodie descendit lux magna super terram." „Viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri." „In ipso vita erat, et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet..." Így azután a fény életbe csap át s aki fényt kér, az fölváltva életet emleget; kéri, hogy az ész fénye a testekben tündököljön s a hit fénye életet adjon; kér istenülést: „Accepta tibi sit, Domine quaesumus, hodiernae festivitatis oblatio, ut tua gratia largiente, per haec sacrosancta commercia, in illius inveniamur forma, in quo tecum est nostra substantia" (Secr. I missae). „...Ut sicut homo genitus idem refulsit ac Deus, sic nobis haec terrena substantia conferat, quod divinum est." (Secr. missae II), ezt a secretában suttogja... ez a legmélyebb irányzatossága és vágya. Ó szép, örökifjú vágyak, csak Krisztust segítsétek felölteni, életünkben kifejezni! Mily nagy késztetés ez a jóság az igazi keresztény erényre. Szégyenkezem, ha magamat Krisztussal összehasonlítom. S azért azt a kereszténységet keresem, mely tűr, nélkülöz, lemond, áldoz, ... szeret és pedig áldozatban szeret.

---

[344] Prohászka a három karácsonyi mise szövegéből idéz. A magyar fordítása (az új misekönyv szerint):

Az éjféli mise könyörgése:

„Istenünk, te az igazi világosság felragyogásával tetted fényessé ezt a legszentebb éjszakát. Kérünk, hogy akik (Fiad megtestesülésének) tündöklő titkát megismertük a földön, az ő örömeit is elnyerjük a mennyben."

A hajnali mise kezdőéneke:

„Fényesség ragyog ránk a mai napon: (Urunk megszületett! Ő a Csodálatos, (az Isten, a Béke fejedelme)"...(Iz 9, 2.6.)

A hajnali mise könyörgése:

„Mindenható Istenünk, örök Igéd megtestesülésével új fény virradt ránk. Add, hogy a hit fénye, amely lelkünket eltölti, tetteinkben is megnyilvánuljon."

Az ünnepi mise Allelujája:

„Fölragyogott ránk a szent nap. Jöjjetek, nemzetek, és imádjátok az Urat, mert nagy fényesség szállt le a földre."

Áldozási ének:

„Meglátta a föld minden határa: Istenünk hozott nekünk szabadulást."

Az ünnepi mise evangéliumából (Jn 1,lkk):

„Őbenne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. A világosság a sötétségben világít..."

Az éjféli mise felajánló könyörgése (secreta):

„Kérünk istenünk, fogadd kegyesen mai ünnepi áldozatunkat, hogy az itt megvalósuló titokzatos csere által eljussunk Üdvözítőnk dicsőségére, akiben emberségünk már egyesült az istenséggel."

A hajnali mise felajánló könyörgéséből (secreta):

„...ahogyan ma emberi alakban felragyogott előttünk az Isten, úgy ez a földi áldozat szerezze meg nekünk az isteni életet."

Dec. 30. [1] Jókívánságok repkednek a légben s a legtöbbről azt kell mondani: „légvár”; tündérkertek, alapok, támfalak nélkül! Vannak nekünk jókívánságaink; vannak kívánságaink, melyek követelmények, kellékek, alapföltételek boldog élethez. Vannak kívánságok, melyek áldásként lebegnek ezen szeminárium fölött is, imává olvadnak ajkainkon; kívánságok, melyek az egyház kívánságai... Sőt Jézus Szíve kívánságai. S mi e kívánságokat ismerjük, k.t.u.[345] s azért nem követek el merényletet, ha Jézus Szíve e kívánságai tolmácsának csapok ma fel, s e kívánságokban visszhangoztatom saját jókívánságaimat egy boldog újesztendőre![346]

[345] kedves tisztelendő urak

[346] Folytatódik a szemináriumi puncta; Prohászka felsorolja a kispapoknak elvárásait: mit kell tenniök, mit kell kerülniök...

1893

Jan. 1. [1] „A kereszténység csak ígéret volt. A szocializmus a teljesítés. Akarja a gondolat és a tett egységét, – az élet harmóniáját, a valóságos morált, mely teszi, amit parancsol. Nem tűri, hogy az „én" minden s mások fölött álljon, – akarja egyenlőségét mindannak, aminek emberi ábrázata van... Meg akarja törni a Mammon s a Moloch kettős igáját, azt a borzasztó ikerpárt, mely az emberiséget arany- és vasláncokkal rabságban tartja, mely Isten tiszteletét ünnepli szennyben és vérben. Nehéz és küzdelmes harc, – Moloch és Mammon erősek."[347]

[2] Akarnak békét...erőszak által; a liberális állam, hadseregek által; a szocializmus a fölkorbácsolt népszenvedély által, mely megtörjön mindent, ami van, államot, hadsereget. De a békét nem erőszakra kell fektetni, hanem a béke fejedelmére, mint aki kezdet óta békét hozott!

[3] Láttuk csillagát: a fényt az éjben! Az ismeret által mutatja be magát a Messiás. Kiút a pogányságból. Csillag az éjben. „Populus vidit lucem magnam."[348] Megvilágítja, elítéli: föltünteti, hogy mi a pogány.[349]

[...]

Jan. 19. [1] Nagyon sírtam. Hogy lehet az, hogy ahol 13 helyen imádkozik Krisztus az Eucharisztiában, mégis oly nyomorúságos állapotok legyenek; hogy a gyermek anyjukat így szólítsák: te vén kurva; hogy az anya kis leányának így bókoljon: hol voltál te kis kurva? Iszonyú elvadulása az erkölcsi fogalmaknak; s ezt katolikus templomok árnyékában! Nem Uram! Itt nincs rendben a te egyházi rended; a te papjaid; ó itt nem égnek; hiszen elemésztené őket a bánat, a fájdalom. Hogyan tűrhetnék azt, ha szeretnének téged forróan? Amint szívemben csak megrezdül szereteted: már kiállhatatlanná lesz, unszol, feszít, nógat; mit nem tennék érte, hogy kielégítsem! Értesz, édes Jézusom? nagy főpapunk! Istennek, az Atyának Apostola! Hogy itt a nevetés szentségtörés, bűnnel nevelnek naggyá embert; csoda-e, ha átkukká válik?! csoda-e, ha a szülők szélütötten gyermekük istállóiban reszketnek a fagytól? íme, ez itt napirenden van? A gyermek nem tiszteli szülőjét, mert bűnt lát rajta; káromkodással ösztönzik az engedelmességre; annak csak kárhozat lehet a vége.

[...]

Húsvét (?) (márc. 12. és ápr. 7. között)

[1] Halhatatlanság. Ó boldogító és vakmerő gondolat, – ébresztő, lelkesítő hit: de van-e alapja? Szívjuk magunkba halhatatlanságunk biztos öntudatát.

[2] Lelkünk halhatatlan: erre következtetések által jutunk. Ne beszéljünk most lélekről; vagy nem tudjuk, van-e lelkünk: beszéljünk önmagunkról; mi a mi természetünk?

[3] 1) Van számunkra valami nagyvilág: az igazság országa, melyet elfoglalunk az ismeret által. Ismerni ... ismerni: minden arra hív és késztet, s midőn ismerünk, közlekedésbe lépünk a szükségessel, az abszolúttal; időből és térből kiemelkednek a gondolatok, az eszmék, a törvények. Minden, ami körülöttünk van, az enyészet s a romlás alatt áll, de mi ebben az enyészetben és romlásban örök szükséges valóságot emelünk ki: az igazságot. Ha világ nem volna: az igazság volna, – ha mi nem volnánk, az igazság volna; s az igazság mindenütt van, – mindenben van, s mégis csak számunkra van; az állat ebből semmit sem bír; de nekünk ...ánokat nyit és hív, hív föltartóztathatatlanul. S mi magunkba vesszük, élünk belőle: értjük sz. Ágoston szavát: quid enim fortius desiderat anima, quam veritatem?[350]

---

[347] Nincs megjelölve, honnan az idézet. [*Szerk.*]
[348] Nagy fényt látott a nép.
[349] Prohászka reggeli elmélkedését továbbszövi, kibontja punctává.
[350] mit kíván erősebben a lélek, mint az igazságot?

[4] S mire való ez a veritas s ez a desider(ium) verit(atis)? Mire való? Hogy gondtalanul éljünk, hogy az élet küzdelmeiben biztosan átvergődve nyugodalmas létet biztosítsunk? minél nyugtalanabb az élet: annál inkább ébred bennünk a desid(erium) verit(atis); annál inkább kifejti erejét és fényesen bizonyítja, hogy az emberben van valami, ami önmagáért szereti az igazságot: ez az ő eleme: benne s belőle él; a változatlan, örök, halhatatlan igazság a mi „elemünk". S minden lény pedig „eleme" után vágyik s belőle él, – belőle épül föl: Van tehát bennünk valami, ami az örök, változhatlan, halhatatlan igazságból épül föl: ami elemeit belőle meríti; folyton asszimilálja magamagát az örök, változhatlan, halhatatlan igazsághoz. Tehát a mi lelkünk olyan, mint az igazság: örök, változhatlan, halhatatlan.

[5] De azt mondhatnák: igaz, hogy az igazság örök, de az embernek csak ideiglenes életéhez van rá szüksége. Praktikus haszonná változtatja, s az emberiség haladása eléggé mutatja, hogy mire az igazság?!

[6] Sőt éppen az ellenkezőjét mutatja; mutatja, hogy nem erre való. Ha az igazság ismerete a földi élet kényelmes berendezésére volna való, akkor jobb volna helyette az ösztön s a tisztán érzéki ismeret. Dacára a modern vívmányoknak, nem tudjuk természetünk követelményeit úgy födözni, mint az állat; mert ez biztosabban, könnyebben és tökéletesebben tesz mindent. Szövőiparunk sohasem fog úgy gondoskodni rólunk, mint a természet az állatok mezéről, – cipőink sohasem lesznek olyanok, hogy azokat bármelyik állat megirigyelje; lakásunk sohasem lesz oly nekünk való, mint a fecskének a fészke, és az orvosságtan haladása, kémia, fiziológia, anatómia... képtelenek oly diagnózisra és ellenszerekre, mint ... állatának ösztöne szolgáltatja. Ha tehát csak erre adatnék az igazság ismerete: jobb lett volna finom állati ösztönnel ellátni, könnyebben s tökéletesebben élhetnénk a földön.

[7] S mialatt ezt a reflexiót tesszük: megcáfol minket az igazság beláthatatlan világa, mellyel szemben a praktikus hasznosság csak gyönge, keskeny erecske, s kérdéseket vet föl, melyeknek semmi közük az ideiglenességhez. Ittassá tesz az igazság szemlélete s mindent elfelejtenénk tőle; mindent szívesen. Sőt azt vesszük észre, hogy akik az igazságot keresik, mindent elhanyagolnak; kutatnak, hogy tudjanak; föláldozzák erőiket és egészségüket, gyakran életüket; ideiglenes kárukkal átkarolják az igazság kincsét. S minél nemesebb, kiválóbb s kitűnőbb az ember: annál magasabbra emelkedik e halhatatlan régiókba! annál többet él! Bizonyára onnan való az igazság igézete, melyet a lélekre gyakorol, hogy ez a lélek halhatatlan, független az ideiglenességtől s azért nem törődik vele: hasznára van-e itt a földön ismerete vagy nem.

[8] De hiszen a lelkek szinte beleélnek, belenőnek.

[9] 2) Tekintsük meg az élőlények fejlődését. Mindegyiknek van egy határvonala, melyen túl nem mehet. Ha ezt eléri, ha életének teljéhez jut: egy darabig megáll rajta; aztán lehanyatlik. Az emberi test is e törvény alatt áll, fejlik, virul, pompázatában áll: elhal. S így magán viseli minden az enyészet és mulandóság jellegét. Mert ami kifeslett és teljes: ami végzett, csoda-e, ha elmúlik?! S ha minden itt, az élet határai közt, futja be fejlődése pályáját: folytatódjék. De ha egy ember sem készül el, egy ember sem fejlődik ki itt e világon: nem kimondja-e a fejlődés ugyanaz a törvénye, hogy folyása egy más világban legyen? Pedig egy ember sem kész itt a földön ... egy sem!

[10] Az emberi szellem tökéletesedése a végtelenbe nyílik; bármit ért el: eszméinek kerülete új ívekké domborodik, – új gondolatok meghosszabbítják ezer mérfölddel távkörünk sugarát. Ha élethossziglan is búvárkodott: szerényen ismételheti Newtont: „Nem tudom, hogy mit szól majd a világ munkáimról; gondolom, hogy csak gyerek voltam, aki a tengerparton játszik s majd egy kavicsot vesz föl, mely simább, majd egy csigát, mely fényesebb: míg az igazság nagy óceánja véghetetlenül terjeszkedik előttem." Ismertek nagy férfiak vágyódásai, – telhetetlen, elégedetlen hánykódásai, – esedeznek nagyobb világosság után. Legvilágosabb

ez a befejezetlenség, s annak emésztő érzete éppen a legfontosabb kérdésekben, hogy honnan és hová? minek és miért? mily viszonylatban vagyunk az ősokhoz és a végcélhoz?

[11] Általános bevégzetlenség... ez a legáltalánosabb tény! Értelmi, erkölcsi, emberi bevégzetlenség! Az emberiség óriási többségének még alkalma és ereje és ideje sincs bevégződni; a 10 000 művelt pedig világosan látja, hogy befejezetlen az élet.

[12] De hát maradjon befejezetlen?! Befejezetlen legnemesebb s legmagasabb tehetségeiben? Ez a természet törvénye ellen van! Minek adta rá akkor a leküzdhetlen szükségességet? Minek a küzdelmet, mely a természet mélységeiből tőr föl s magával ragad. Minek a követelést folyton hangoztatni?

[13] Azonban azt mondják tudákosan: hány ikra, hány pete, hány tojás vész el, hány körte, hány alma hull le éretlenül? De ha egy ikra se, egy pete se ... ha egy körte se érne meg? mi volna e természetből? egy ember sem érik meg ... pedig az ember nem körte, – nem ikra; lelke szabad, önálló individuum; célja nem másnak szolgálni, hanem befejezettségét elérni!

[14] 3) Vessünk még egy pillantást az ember akaratára. Leghatalmasabb s legtermékenyebb vágya: a boldogság után való vágy. Mindenki tisztában van ez iránt. – Ez nem álom, nem képzelet; nagy valóság! De ha ez természetes, általános vágy, nem lesz-e befejezettsége? A természettudomány ezt tanítja: ahol ösztön, törekvés, szerv van valamire: ott kell tárgynak is lennie, melyre irányuljon. A kis bogarak és férgek milliárdjai közt, ha testükön valami kis szerv, valami kis csáp, valami szagló szerv vagy védőeszköz van: azért van...mert van tárgya, s oktalanság volna azt mondani: az tárgytalan.

[15] Utánozzuk a természettudósokat: ellesik az állatkák ösztöneit, kutatják természetüket s így következtetnek: az állatnak erre meg arra van ösztöne: tehát ez a táplálék létezik. – A vándormadár érzi az ösztönt, mely melegebb tájakra hajtja: tehát. – A hernyó hernyósága végén új életre megifjul... Az ásatag állatoknak szemük van: tehát volt fény akkor: és a boldogság nagy ösztönével mi lesz? Ha nőne szerve a boldogságra: ezt mondanátok: van boldogság; nohát van szerve, van ösztöne, mély és hatalmas.

[16] Ó tehát örüljünk nemességünknek. Gondolják el, hogy mit hordozunk? Kérjenek bármit: gazdagságot, tekintélyt, méltóságot, hírt, sikert... jöjjön aztán elő valaki, s kérdezzék, mit akarsz? Halhatatlanságot! igazán, de kérek legtöbbet s legfönségesebbet. S íme kérnek sokat, halhatatlanságot: Nagy Sándor és Napóleon, Horác és ..., de mi az? Szappanbuborékok. S Krisztus jön: „ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam”.[351]

[17] S ápolja bennünk ezt az örök életet: „qui manducat meam carnem ... habet vitam aeternam et ego resusc...”[352] S az off. def.[353] így kezdődik: „regem cui omnia vivunt...”[354]

[18] Ó mily szép a föltámadás hajnala, az éjfélből bontakozik ki: oly szép a remény, mely int felénk! Szép ez a húsvéti reggel, megcsendülnek a harangok, s visszhangzik az üdvözlet: Regina coeli...

Ápr. 7. [1] Szép, kellemes meditáció Krisztus Jézus emberséges szívéről föltámadása után; mint siet vigasztalni s az asszonyok sürgölődését, virrasztását, jóakaratát megjutalmazni. Íme az emberséges Szív! nem változott. Nem kicsinyel ily szolgálatokat; miért kicsinyelje? hiszen az emberi gyengéd buzgalom kivirágzásai s az Isten mindent méltányol, ami kinő a természetből...

Júl. 18.[355] **[1]** Szeretetből váltunk ki az Istenből. Ez a mi bölcsőnk: az örök szeretet! Creatus est homo, ut salvet se.[356] A potenciából kiemeltetett, hogy akció legyen, egész az

---

[351] hogy mindaz, aki hisz benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen (Jn 3,16)
[352] aki eszi az én testemet, annak örök élete van és én feltámasztom... (Jn 6,54)
[353] a halottak officiuma
[354] a királyt, akinek mindenki él...
[355] Lelkigyakorlat Kalocsán július 18–24.

örökkévalóságba, föl bele az Istenségbe. Egyik terminusa: a semmi; másik terminusa: a minden. Elmondhatja: signatum est super me lumen vultus tui;[357] *az örökkévalóság* fénye. Mert ami van: örök és leginkább *én vagyok.* Törni az örökkévalóságba: ez a cél. Ez fönséges és vonzó cél. Mint ahogy vonzza a lázkereszt tetejéről fölnyilalló halász-sas; – ez energikus és mélységes cél, fölkavar és megfeszít – e változatos és mindent átfogó, hasonlít a minden-Istenhez. Mindenben suttog és perceg, – szivárog és élet, – sürget, tol, feszít.

[2] Ha a teremtő kézből kiszóródott mag vagyunk s az Isten magva: úgy-e nem csoda, ha felé növünk?! s kifejlik bennünk az Istenség, a maga analóg vonásaival: mélységgel és magasztossággal, az általánossal és osztatlansággal, – az örökkel és ideiglenessel. Hasonló, hasonló az ember a nagy Istenhez. *Hiszen tőle van.*

[3] Tehát hozzá nő, simul és hasonul. Hasonulni ez a fejlődés. S minél jobban teszi ezt: annál inkább lesz meg a másik is: laudet, revereatur, serviat[358].

[4] Kifejlődni, pompázni: Istenhez hasonlóvá lenni... s ennek kifejezést adni, mint *dicséretben*. Hiszen ebben hozzá emelkedünk, – érzelmeit magunkra öltjük, – gondolatainkat kifejtjük.

[5] 1) A mű dicséri a mestert? nem szóval csak, hanem tettel. Ez a mi megszentelésünk. *Mindig az örökkévalóságért tenni s másoknak is örökkévalóságát biztosítani;* ehhez a karóhoz kötni létünket; erre a vonásra reflektálni folyton. Tehát *lelkünket legtöbbre becsülni s megszentelését követelni.* Én igazán nem tudom, hogy valamit többre becsülnék. Előttem Pofel és Ramsch és Wurst[359] minden egyéb. Látom a rondaságát ezeknek.

[6] 2) Servire. Minden érdekét megfeszülve fölkarolni. Az első érdek: lelkem. Tehát bravúrral s passióval neki iramodni az erényeknek. A többi érdek egy őserdő, melyet fölgyújtunk.

[7] *Compendium.* Az ember az Isten magva; csírázik, nő, mindig hasonul.

[8] a) lappang benne az isteni; de mag is, erőtlen, fejletlen.

[9] b) csírázik, nő, hasonul; minden erővel és tulajdonsággal; föltartózhatlanul (laudat, revereatur, serviat.)

[10] c) benne pihen.

[11] Júl. 18-án délután. Tökéletlenségünk okai

[12] a) hivatáshiány, ellenszenv, kelletlenség. b) hajlamok más foglalkozásokra s azért undor: nauseat anima nostra[360] a bölcs szerint: a fokhagymával telt gyomor undorodik a mennyei kenyértől. c) sok fáradság ... kimerülés. d) sikertelenség; szántunk tengerpartot.

[13] De hányszor jön haza üres kézzel a vadász, a halász, a földműves.

[14] Okok: hit ... remény ... Krisztus szeretete irántunk és a mi szeretetünk Krisztus iránt.

Júl. 19. [1] Szent Vincze napja; máris könny fátyolozza szememet; úgy vagyok, mintha révedezve a tenger partján állnék s néznék a messze távolba. Mindig vágyódom; mindig küzdök. Főtámaszom és alapom: Krisztus. És pedig a folytonos Krisztus, a folytatott Krisztus. – Nem lehet ellankadnom, nem lehet lemondanom semmiről; Isten látja lelkemet. Mindig ki vagyok feszítve; ó de mennyire! Sohasem pihenek, sohasem nyugszom meg; nyugtalan vagyok; csapkodom korlátaimat, mint a tenger a partot. Énekelnék, de csak a „vándor” éneke tetszik nekem. Ich komme vom Gebirge her, – es saust der Wald, es braust das Meer![361]

---

[356] Az ember azért teremtetett, hogy üdvözüljön.
[357] Megjelölt arcod fénye.
[358] dicsérje, szolgálja, tisztelje
[359] selejt, érdektelen
[360] undorodjék lelkünk
[361] A hegyről jövök, zúg az erdő, morajlik a tenger.

[2] Lehet, hogy ez büszkeség és hiúság; de én csak élni, csak Istent keresni akarok. Lehet, hogy határozatlan kapkodás, de egyben határozott: csak Istenért dolgozom. Talán nagyon földi, de Istent keresem a földön. Hibák, ismeretlen balfogások, tévelyek ösvényei, – elfogultság szögletes szirtjei, – szakadozottság s elszóródás erózió és porladás, – csuszamlások... emberi mindez; de sasként emelkedem mindezek fölé. Kicsiny és alacsony az ember; gyönge és hiú; s mikor jót tesz, akkor is gondolkodik róla, hogy baklövéseket tegyen. De a szeretet s az ismeret segít, emel és biztosít.

[3] Júl. 19-én. Ismét az az ájuldozó, kegyelmes érzés, mely az exercitiumban összezúz. A lélek megtöretik, összezúzatik, s az jó neki. Ráborul az Isten. Az Istent a teremtmény el nem viselheti, nem mint szeretetet, nem mint igazságot; attól olvadoz, ettől megfagy. Mintegy végtelen fagy, mely megroppant mindent, – halálmezőt terít be szemfödőjével. Ó mily borzasztó vagy s fagyasztó vagy nagy igazságos Isten! Be könnyű ilyenkor a mély magábaszállás, a kesergő bánat. S mily tisztelettel telik el az Úr iránt! Átérzi, hogy végtelen az Isten s fél és imád.

[4] A „propria peccata”[362] megfontolásánál, a II. pontban. A bűn utálatossága: mint romlásé, korhadásé, – mint fölületességé és törpeségé. Főleg a különös kegyelem révén: a papban. „Filios enutrivi!”[363] s kiöli a nemes tiszta érzést, mint a megfertőzött szűzből.

[5] A III. pontban: mily kicsiny vagyok. Kivált az alacsony látkörnél fogva: mozdulni sem tudok a jövő problémáival szemben; a patkány látköre milyen, ha fölmászik a hegyre! Tiszavirág, ephemer! No ez igaz; a nap emberei: „Männer des Tages”. Mit bízzunk rájuk? – Meddig hatolunk a térbe? a mélységbe, a magasba? – Mi a mi erőnk? a függés láncaiban. – Mi a mi erényünk? Az a nebántsvirág, – az a pityergő ne nézz rám. Az a sopánkodó, – az a magamagát hamar mártírrá fölavató, folyton önmagával bíbelődő, – körben járó; tehetetlenség és gyámoltalanság. Hol vannak igazán magas látókörű s a pillanat és a méter szerint mért nehézségeket legyőző lelkek? Nekem bizony úgy tetszik, hogy az ember eszénél fogva kilát messze, de azután a reflexió őt a legszűkebb s legalacsonyabb körbe szorítja s ott csömöríti és eltörpíti. Ha pedig meggondolná, hogy ez mind apróság és piszmogás, hogy az idő s a tér csak a határolt lét bódéja, vásáros panorámája, melyben sok a kép s körülötte nagy a lárma, de azután fölszedik. Ha valaki szem előtt tartaná a nagy érdekek örök értékét s ideiglenes veszélyeit: akkor küzdene s le nem kopnék s nem hagyná letörni szarvait. Ha belenézünk az emancipáció föladataiba, melyeket lelkünkben meg kell valósítanunk, az emancipációra a bűntől, hibától és szűkkeblűségtől, a jellegtelenségtől és törpeségtől: bezzeg nem lesz lekonyuló fej és sápogás ephemer sikertelenségen, hanem elementárisan kitörő vágyódás és harc az ifjúság egész bravúrjával és lelkességével.

[6] Úgy éreztem magam előbbi exercitiumaimban, mint aki mindig megifjul s rendbeszedett érzelmekkel és indulatokkal s nagy reményektől duzzadó vitorlákkal szeli a tengerpart hullámait: s mintha ez nem volna most. De csak nem volt; most már van. Az előbbi lapon leírt reflexióm megtörte a jeget. Ez a jég – ne tagadjuk – az érlelődő por hidege. De én nem akarom tűrni magamon. Én mindig ifjú lenni s maradni kívánok. – *Dolgozni az örökkévalóságnak:* ez ad erőt, nem konyul, nem forráz, nem perzsel, nem öregszik, mert nincs az időben, sasszemű és angyalszárnyú, gyermekarcú és leányszívű, tiszta, gyengéd, le nem tarolt, ki nem taposott szívű. Keresi a szépet, az eszményit, a nemest, – épít dómokat, rak múzeumokat, rendez játékokat: ez által ember van a földön. Nézzétek mindenütt e törekvés! De sehol oly forrása, mint az örök valót affektáló szívben! Nem építsz-e nagy, hatalmas hajót, bár öreg vagy? Nem nyílik-e meg szíved szép városaidon és életvidor népeden? Nézd te élni akarsz. No lám, hol van élet, olyan, mint a miénk??

---

[362] saját bűnök
[363] fiakat tápláltam

[7] A fáradt, életunt öngyilkos nem teremt: nincs élete. A lelkes haldokló csodadolgokról szól: van élete. Hát akinek van örök élete?

[8] Az élettelje: az örökkévalóságba törés: ez a buzgalom forrása.

[9] Júl. 19. este. Mit tett Jézus velem? Én papja, helyettese vagyok. *Kiválasztott, nevelt, oktatott*. Folyton foglalkozom ezekkel, forgolódom ebben: mivel foglalkoznak mások? szennyel? s íme hasonló lettem hozzájuk: mindenben velük! Jó házból származott leány, mivé lett? – ó hogy fáj az?! sír az idegen nemeskeblű ember is.

[10] *Fölszentelt,* – fölvezetett a kisebb rendek lépcsőin az oltárhoz s oda állított s rám bízta szentségeit, igéit, rám lehelte lelkét s barátságába fogadott! Megbízott, hogy járjak el nagy céljaiban, Szíve nagy szándékaiban! Kezeimbe helyezte főleg eucharisztiáját, szenvedésének emlékét. Izaiás látja fölmagasztaltatásomat: Tu cherub extentus! protegens.[364] S igazán a lelkeket védem! Angyaluk vagyok!

[11] S ez a kiválasztott, fölszentelt ember vétkezzék? pártot üssön a kedves gyermek s megfertőztessék a drága szent kehely? a templom istállóvá, s az oltár rommá legyen? igazán sírnak az angyalok. S mennyire vette magát bele ez a kenet lelkembe; jobban, mint a zománc a tüzes kehelybe.

[12] Quomodo cecidisti Lucifer [Iz 14,12]... Qui dulces mecum capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu?![365]

[13] Náthán próféta szavai Dávidhoz! S Dávidnak egy szava van: peccavi[366] A következmények úgy a községre, mint a papra kimaradhatatlanok s véres könnyekkel megsirathatók, de le nem moshatók!

[14] Valóságos eredeti bűn! Iszonyú következményekkel. Halál, métely, ragály!

[15] Krisztus vére lábbal taposva; minden fölforgatva és tönkretéve!

[16] S a papban? a halál dögletes bűze s rögtöni halál. Szent Alfonz szerint a rögtöni halál gyakran büntetése a bűnös életnek; Szent Pál mondja, hogy miért halnak vagyis alusznak sokan a korinthusiak közül? mert méltatlanul eszik az Úr testét. Tehát ez is ítélet!

Júl. 20. [1] Farsang keddjére ez lehetne témája a prédikációnak: az Isten házának szelleme az ima; az Isten házához hasonuljanak házaink; imádkozni közösen; Klobusiczky;[367] Tirolban közszokás; ha harangoznak miseközben, otthon imádkozzunk.

[2] Azért van itt ez a ház, hogy áldása kiáradjon reánk. E háznak szelleme az ima. Jézus imádkozik. Ha az ember nem imádkozik: eltéved, elfárad, elgyöngül, kioltja lelkéből az örök gondolatot, – s oda tapad bajaihoz.

[3] Ha az ember imádkozik: ég lámpája az éjben s föl van övezve a küzdelemre. Gondolatai Isten felé járnak.

[4] Igazán nagy munka: az ész s a szív munkája s imádkozunk mindenkiért; Jézus érdekeiért.[368]

Júl. 21. [1] A vezér alakja már magában világosan fölismerteti velünk a küzdelem szükségességét; ahol az emberek élén ily alak áll, ott csak harcról lehet szó. És ha háborúról volna szó, bizony nem maradna otthon egy árva lélek sem. Hiszen fellah és pária senki sem akar lenni. De nem is tulajdonképpeni hadjárat ez, hanem fölszólítás, hogy mindenki jószágán várat építsen, – foglaljon az ellenséges földön minél többet jobbról-balról. Küzdjön

---

[364] Te kitárt Kerub! Oltalmazó!

[365] Hogy lezuhantál Lucifer (Iz 14,12)... Aki velem édes ételeket kaptál, az Isten házában jártunk egyetértésben.

[366] vétkeztem (2Sám 12,13)

[367] Klobusiczky Péter szentéletű kalocsai érsek (1752–1843)

[368] A július 20-i jegyzeteknél több sorközi betoldás található: Prohászka nagyon apró betűkkel, rövidítésekkel írt, kibogozása szinte lehetetlen.

saját szakállára, itt nincs ütközetről, mint inkább várvédelemről és körötte térfoglalásról szó. S mindenki úr és várkapitány.

[2] Így vagyunk mi mindnyájan az Úr Jézus országában. Ostrom alatt, folytonos támadásoknak kitett várak. Erőseknek kell lennünk a test, az ördög, a világ ellen. De ne gondoljunk először Krisztus érdekeire az emberekben, hanem magunkban. Meglehet, hogy tehetségünk sincs külső sikerekre, s hogy oly időkben élünk, melyeknek forrongása alkalmatlanná teszi az egyház s Krisztus érdekeinek fölléptét. Mit használt a múlt században annyi jezsuitának meditációja, „de regno Christi?”[369]. Mit használ most? Tehát ne kápráztasson el a külső siker. Bensőnkre kell gondolnunk s avval beérnünk! Azt kérdezem tehát: mit kell leküzdenem önmagamban, hogy Krisztus uralkodjék bennem? Hogy kell vigyáznom jobban a kritikára és megszólásra? Hogyan készülnöm halálom órájára? Gondolom, hogy külső tevékenységre alig van alkalmatlanabb ember nálamnál s mégis azt veszem észre, hogy folyton oda ragad vágyam. Csodálatos önámítás és gondolatlanság! Még a semináriumban is kénytelen vagyok tapasztalni, hogy némelyek a klerikusok közül féltenek, hogy mások rászednek s azok a némelyek azután tanácsot adnak, hogyan kell viselkednem. Nem mutatja-e ez az egyetlen körülmény is eléggé azt, hogy az emberekkel való bánásmódomra nem adnak patentet?! Hogy mások legkevésbé sincsenek elragadtatva az én szereplésemtől. Tehát csak dörgöljük ki szemünket, hogy lássunk! El vagy-e te ragadtatva Czen... vagy O... tevékenységétől? S fölötted pedig az ég olyan, mint a hős primadonna szemeiben a bámuló és tapsoló páholysor és karzat.[370]

Júl. 22. [1] A szent szegénységet meg kell szeretnünk, mert az Úr Jézus élete és szava hozzá utasított, mondván, hogy benne van a boldogság. A gazdagság u. is elvonja az embert, megbékéltetni akarja itt e földön és sok bűnnel cimborál.

[2] Ez tény! A szocializmus hamis, mert a mennyországot megveti s itt akarja, azért hamis és ugyanakkor ostoba és elégtelen. Hiszen vannak jómódúak most is sokan, akik a felsőbb javakról azért le nem mondanak, és hol van az a logika, mely szerint ezt a kettőt összekapcsolhatnók: jó dolgom van: tehát nem törekszem magasabbra. Minek ezt a fölületes cikkelyt fölvenni ott, ahol a szegénység nyomorának megszüntetéséről tanácskoznak? Ha igaz, hogy a szocializmus által nagy haladásnak nyílik meg útja: akkor a belátás is tért foglal majd, hogy halhatatlanság és örök élet az egyedüli, amit az ember méltán kíván.

[3] Júl. 22. Az Úr Jézus rejtett élete az igazi bölcsesség. Kihatására számított Krisztus megváltási munkájában. Én szívesen zárkózom el vele. Nem is lehet boldogság a földön, ha nem egy zárt szívben. Azért elzárni a szívet s az elzártat telíteni; ez bölcsesség, ez szükség! Érzem a szükséget, hogy reggel hosszabban meditáljak, és napközben a lelki olvasmányt megtartsam. Úgyis szeretem a magányt, a magány élet nekem.

[4] A tökéletes élet önmagunkban foly le. Az élet bensőség. Szereplés, forgolódás a nyilvánosságban, az nem élet. Az csak az élet egy külső munkája. Olyan az, mint a malom a patakon. A patak nem a malomért van, nem miatta szökell és tükrözik, nem miatta cseveg és karikázik. Hát az a kis patak, mely a szívet hajtja,[371] – az ugyancsak nem néz oda más malomnak. *Elég az a szív neki.*

[5] Ajánlom a Kempis Tamást világiaknak.

Júl. 23. [1] Krisztus Jézus a szenvedésben kivált a megalázásból veszi ki magának a számítatlan mértéket. Nem nyitja ki ajkait! Péter neki vág a tömegnek, nem fél; csak miután Krisztus gyalázatát látta, zavarodik meg, s megtagadja Urát. A vereség lehangolja a sereget, a gyalázat elveszi erkölcsi erejét. De az apostolnak nem veszi el erejét, mert a gyalázatból él.

---

[369] Krisztus uralmáról

[370] Czenczik és Okányi karkáplánok voltak Esztergomban. – Itt kb. másfél oldalnyi német szöveg következik – Prohászka hirtelen átváltott németre. A kereszténység helyzetéről szóló megjegyzések eléggé személytelenek.

[371] Prohászka Arany János: Ráchel siralma című verséből idéz

Igaz, amit olvastam: más a dragonos és más a püspök bátorsága. Szó szerint igaz! A megalázás az apostolét növeli; a katonáét tönkreteszi.

Júl. 24. [1] Ó édes Jézusom, szenvedni még nem tudok; ha tudnék! Nagyon összeszedve kell magamat tartanom, hogy ezt a balzsamot szívemben fölfoghassam. Betegségben, mellőzésben, kicsinylésben Jézus keresztjét fölismerni, s ápolni magamban gyengéd részvétet a szenvedő Úr Jézus iránt.

Aug. 12. [1] Hideg a léleknek minden; világosság számára nincs, hiszen szeme ólmos; szeretet számára nincs, hiszen szíve elakadt; bensőség számára nincs, hiszen vére megaludt; szegény és árva lett. Háza nincs, otthona nincs, lerombolták falait. Mint a száműzöttnek proscribálták birtokát és lerontották házát, jeléül, hogy „non est inventus locus ejus”[372], szegény lett. Igazán szegény! Csak a beteg ember szegény, mondta húsvét hétfőn március 26. nekem egy asszony! Hallottam, hogy mondták: meghalt a szegény prímás! Szegény a halott ember s a lelke!

Szept. 8. [1] Mária nap! a mi kedves kisasszonyunk napja. Kicsike ... de asszony is, domina! Be jól éreztem magamat; hevülten, égtem, lelkesültem – és ... sírtam. Könnyeim gyöngyeim! S mialatt én sírtam, addig egy ügyes pók szép kerek hálót szőtt a Mária oltár virágai fölé; őmaga pedig nem maradt a kör közepén, hanem elköltözött; mert az emberek nem szeretik őt. Nem tudom, ki lesz olyan kegyetlen, hogy levegye hálóját, hiszen finom fátyol az a virágokon, azokon a bíborszínű muskátlikon. Ó édes Szűz, add hogy újjászülessem kegyelmedben! ... az áhítat kegyelme ... édes elmerülés ...vonzalom ... átmelegülés...

[...]

Szept. 27. [1] Az öreg vértanúk napjain mindig valami mély s nagyszerű érzés vonul át lelkemen; olyan, mint a tenger lehelete, az a balzsamos, enyhe, s mégis friss tiszta fuvalom, mely hősöket s szenteket éltet. S akkor aztán egyszerre könnybe lábad szemem és sírok édes-fájdalmas könnyeket. Miért sírsz? Van egy nagy szentelt fájdalmam. Siratok nagy romokat, nagy sírt; s azután siratom az otromba együgyű népet, nemzedéket, mely e sírok s e romokon jár érzéketlenül. Siratom az egyház sorsát, az örök gondolatok telét és éjét; siratom, hogy miért születtem én most, mikor minden törpe, miért nem akkor, mikor itt is pálmák virágoztak. A grönlandi lapp hallgatja a meséket a paradicsomról, mely előbb ott volt, aztán jéggé lett, bánatosan és érdeklődve, nagyokat néz az olajlámpa lobot vető lángjába s összekuporodik még jobban medvebőrös gúnyájába. Bámulja, ha a jégből itt-ott egy pálma halavány, karcsú levelét kihúzzák s elmereng: íme nem mese a jéggé lett paradicsomról. Hallgatva üget a beduin karaván a tar pusztában, egy-egy tekintetet vet a Vörös-tenger ragyogó, izzó tükrére s a Sinai ormok kékes, violás, bíboros, karmin és vérvörös szegényeire s elgondolja: mikor vezette Allah nagy szolgája Musa[373] a kétmilliónyi népet. – Úgy siratom én ezt a telet, melyben örök, sudárpálma gondolatok megdermedve oszlanak; siratom ezt a pusztát, melyben kő és homok terjeng, s keserű források gúnyolják a fáradt utast. Hol van apostoli szellem nálunk, k.t.u.? Három missionáriusa van Magyarországban, s azokat is visszasírják rendjeik; nem prosperálnak; fiatal papjaink 4 évi meditáció után avval lepnek meg, hogy gyűlölik a németet vagy a tótot s mikor az egyszerűség annyi példáját látták, a világias tempók bábjainak bizonyulnak. Katekétáink közül többen mutogatják, hogy a szemináriumok szelleme egy kis léghuzamhoz való csak hasonló, mely földagasztja az arcot, de nem erő az, hanem ránk kényszerített toldalék. Hiába, k.t.u. ezek óriási bajok: úgy látszik, hogy csak patakok a posványban, lassan kígyóznak és erejüket vesztik. A népnek szelleme lankadt s önök is belőle valók, s nem akarnak elbúcsúzni a vityillóktól, nehogy a palotákban

[372] nem találták helyét
[373] Musa=Musza, Mózes arabul

nagyobbat kelljen gondolniok; nem akarnak szakítani a köznapiasság léhaságával, nehogy megerőltessék magukat.

[2] Hol nőnek az apostolok? itt s látni-e rajtuk ilyesmit? vannak kitűnőbbek, mint látszik; de vannak, kikben nincs vér, hanem víz, – nincs velő, hanem higany; nincs agy, hanem szivacs, mely csak váladékot csepegtet, – nincs szív, hanem tapló, mely tüzet fog, ha az ember acéllal s kovával dolgozik körülötte s akkor is csak oly tűz az, hogy pipára gyújthassanak rajta. Hibák, vétkek, rendetlenségek tovább kígyóznak; hibázik s nem veszi észre, hogy ezt is el kellene hagynia, ha szereti az Istent. 1891. okt. 4–8-ig exerciciumok s a vége az lett, hogy a negyedévesek nem beszélnek a harmadévesekkel egyet-kettőt kivéve. Én akkor nevettem...

[3] Csodálkozunk, ha bizalommal jövök valaki elé, tudják, hogy meg nem érdemlik.

[4] II. Iparkodjanak kiművelni magukat. Hogy minél magasabban álljanak a lélekben. Ne bánkódjanak, ha nincs tehetségem, mi lesz belőlem? Ha márvány nem, vagy csak szemcsés homokkő, kifaragnak s rátesznek a templom kapujára, – ha szögletes is vagy, ha csúf vagy, ilyen részletekből épül a gót dóm. Ha fölkerülsz, nézz az éjbe, ködbe s óvd magad, hogy le ne törjenek, hogy le ne szitázza éleidet az eső, a fagy: így tégy!

[5] Egy szeminárium nagy baja, hogy klerikusai a halálos bűntől nem rettegnek, az örök gondolatok még nem járták át őket; gondolatok, melyek erősek, mint a halál; mélyek ... magasak ... erőszakosak; s annyi lendület, annyi tűz van bennük, annyi fönség és szépség, hogy a boldog halhatatlanságba kényszerítenek, sürgetnek: menjünk...oda!

[...]

Okt. 17. [1] Mily kicsiny az is, amit nagy emberek, amit a szentek tesznek. Ha a világon átszáguldunk, mily keskeny közök azok, melyekben igazán nagy szívek sugároznak életet s meleget; egy város, egy vidék, – egy országot már nem mondhatok. S hogyan törhet akkor az ember a végtelen dicsőségére, mikor minden dicsőítése mint a szúnyog esti zenéje. A végtelen bizonyára szerez magának dicsőséget, a virágok szférájában kiépíti oszlopait. Jobb volna tán ha nem mondanók, hogy az Istent dicsőítjük, mert ez tévedésnek látszik; a végtelennek nem éri föl láthatatlan kis ízét, amit a teremtés neki dicsőségből juttathat. Tehát nem a végtelennek dicsősége; hanem a mi szolgálatunk; a mi felfogásunk, a mi világunk kerületében dicsőítjük a végtelent: de ez a valóságban semmi. Nézd azt a kagylót! Köszöni a végtelen tengernek, hogy öblögeti; úgy látszik neki, hogy csak vele törődik; a virág csókolja a szellőt, s gondolja, hogy csak őt ingerli; pedig hány kagylót mos az óceán s hány szirten morzsolja s hány zátonyon gördíti hullámait. Mint téved a kagyló, ha képzeli, hogy ennek az óceánnak, mely oly nagy, hogy vele is bíbelődik, ékességül szolgál!

[...]

Nov. 1. [1] Az ember mindenütt képviseli az elvet: viribus unitis[374] ez elv jegyében születik, neveltetik, művelődik, boldogul, él és küzd és győz. Az állatosság egy-két alakot kivéve sehol sem képviseli ez elvet. Az állat kész vagy mindjárt, mint ahogy a halacska készen oson ki az ikrából, vagy nemsokára, mint a veréb s kirepül fészkéből, anélkül, hogy hálát csiripelne, s emlékül egy kis ismeretet vinne el magával. Ruha nem kell nekik, házukat nem építi más, élelmüket nem szerzi más, nem tanulnak mástól semmit, nem segíti senki, nem gyógyítja senki, nem szorul senkire; önmagukban állnak, függetlenül, hidegen, erénytelenül, ismeretlenül s így is vesznek el.

[2] Nem így az ember; sohasem kész, sohasem független, mindig száz és ezer kézre szorul; minél műveltebb, annál több ember munkája szolgál neki: az ő hazája, az ő haladása, az ő boldogulása másoktól van. Ki csinálja ruhánkat? hány kéz dolgozik, míg a kenyér előttünk áll? Ki építette e házat, hány kőmíves, hány fuvaros, hány asztalos, ács, lakatos? s azokat

[374] egyesült erővel

hányan tanították, ápolták, nevelték, főztek nekik? Városaink, falvaink, az utak, melyeken járunk, a kövezet, a papír, melyre írunk, – a levél, melyben kedves sorokat olvasunk; mind a szociális munka vívmányai. S valamint a viribus unitis elve tartja fönn életünket, ugyanez az elv tartja és fejleszti minden haladásunkat; tudományunk, mesterségeink, intézményeink, mind a szociális munka eredményei: hitvallásunk az emberek közössége.[375]

[375] Az 1894-es év jegyzeteiben nagyon sok az áthúzott oldal, tehát Prohászka ezeket már felhasználta az *Elmélkedések* kiadásakor.

1894

Máj. 13. [1] (Pünkösd)[376]

A Lélek ünnepe, az élet ünnepe. A karácsony az élet szerény kezdete naivsággal és szeretettel behintve, – a húsvét az erős küzdelmes harcnak győzelmi ünnepe, – a pünkösd az élet ünnepe. Mennyi élet lombban, virágban, gyümölcsben, – reng a fák gallyain és titkos örömben reszket a virág az erdőn és mezőn. A nap tűz és fényhullámai elűznek sötét árnyakat és fagyos fuvalmukat, – s az éter hullámain ezer szín, a légben ezer hang, a szívben ezer érzelem ébred, s a sötét lombban tüzes rózsák mint megannyi égi lángok jelzik azt a tüzet, mely az égből jött. A templomban fölhangzik az ének, s a régi vágy: veni Sancte Spiritus[377]... Beszélnek tüzes nyelvekről, – de nekünk tán szól is tüzes nyelveken az Isten Lelke, oly olvadékonyan, behatóan, szívhezszólóan önmagáról, nagyságáról, boldogító, emelő, teremtő hatásáról, hogy kitör a vágy: ó jöjj! Emitte Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terrae.[378]

[2] Mindezt a lélek teszi, a lélek az emberben –, s az ember lelke adja azt, a meleg vért, a dobogó szívet, mely az ajkon szól s az arcon pirul, a szemben ragyog, s ha eltávozik, hűlt helye az irtózat és romlás fészke. S ha nincs lélek, üres és kócos a vászon, – alaktalan és erőtlen a szó, – dísztelen a kő; ha nincs lélek, néma a líra, – ha nincs lélek, gyászol az ecset, lehanyatlik a kar. Mily hideg van lélek nélkül; nincs sugár, nincs fény! Nincs számunkra virág; életünk dísztelen és tehetetlen. Halott a lélek.

[3] No hát valamint a természetben a lélek alkot és alakít, hint szépséget és életet mindenfelé: úgy a természetfeletti rendben van egy Lélek, egy imádandó Szent Lélek, – emitte spiritum tuum et creabuntur.

[4] Lehet-e nagy vágyat és reményt másképp, mint térdelve s imádkozva...(?) Egy új teremtés és új világ, egy föléledés és megemberelés, egy új alkotás a Lélek által. Hol van ez: in spiritu et veritate.[379] A Lélek világa az igazság, a szentség, az erény, a jellem, az akaraterő és szívnemesség világa; ott alkot ez a lélek, ott épít, ott teremt, ott nevel, ott erősít, ott küzd, ott játszik ... az Isten dicsőségére, a világ legyőzésére, a szív boldogítására.[380]

Aug. 1. [1] I. Ma kezdtem meg exerciciumaimat s kérem rájuk az Isten áldását. Csendes, kedves villa derült szobájába vonultam; lábaim előtt a szép felsőmagyar síkság, a zöld Csallóköz villogó Dunájával; ebbe a zöld, széles szegélybe belenyúlik Pozsony, koronás tornyával és várával[381]. Szél zúg a gyümölcsös terhes gallyai közt, itt-ott leválik az alma az ágról s nagyot koppanva a földön elgurul. Esős felhők vonulnak a Kárpátok felől az áldott síkságra, s ködös keretbe zárják az összeszorult látóhatárt. Most esik, a fák kérges levelei közt szinte zörög az eső; már fehérlik a zöld Csallóköz is, – árnyalatai elenyésznek.

[2] Milyennek gondolt engem az Isten, ki öröktől fogva gondolt engem? S mi minden rontott azon a képen, kezdve a paradicsom átkától, az emberek, a családfák, a korok, a szülők, a nevelők, a társaságok, a benyomások pusztításain át egész a személyes bűnök erdejéig? Istenem mi lett ebből? Ha egy gyönyörű szobrot, melyet művész faragott, eltorzítva, puszta vidéken valami váló-út szegletkövéül használnak, hogy néz az ki?

---

[376] Ugyanaz nap, pünkösdkor vázlat a bazilikában mondott beszédhez, továbbá elmélkedés Szent Alajosról és a Szent Szűzről.
[377] jöjj el, Szentlélek!
[378] Küldd el Lelkedet és létrejönnek, és megújítod a föld színét.
[379] lélekben és igazságban
[380] Ezután folytatódnak az elmélkedési pontok.
[381] Vö. ÖM 8,259

Kocsitengely lehorzsolta, sár és por lepi. Művészi kéz kell hozzá, hogy kijavítsa és kiegészítse. Olyan a lélek; emeljük ki rajta az istenit!

[3] II. Reliqua[382] ... az a kis gmundeni bogár jutott eszembe, smaragdgyöngyös hátával, melyet a mikroszkópban néztünk; az a csodás, titokzatos világ; az a misztérium, melyben utunk kígyózik, mint ezüst fonálka remekművű szövetben; az az ország, mely körül húzódik vízerecske gyanánt életünk. Ez az a reliqua! Létünk amennyiben öntudatlan és a lények skálájának felső fokán áll, e csodás világ betetőzése; öntudatos életünk pedig egy vonzó középpont, amely gyöngyökkel, csodákkal, misztériumokkal ingerkedik, magához húzza, megkoppantja, mint az aranyhalacska a vízbe hullatott gyémántot, anélkül, hogy tudná mi az? Ó, be csodás világ az, melyből kinövünk. S valamint a forma fölépíti a földből, a párából s az eső cseppjeiből leveleit, szirmait, forralja olaját, s széthinti illatát: úgy az emberi léleknek is kell a „reliquá”-ból az Isten szép képét a természetes és természetfölötti rendben kiépíteni. Építsük, tanuljunk ismerni; használjuk föl, élvezzük, tartózkodjunk; de mindig azért, hogy ész szerint és azután Krisztus szerint hatalmasakká, teljesekké váljunk. Íme a reliqua – az a kuszált, hálós világ; szívünk gyönyöre színpompás, verőfényes, ragyogó gondolat-kifejezéseiben; erőnk forrása fensőbb célok szolgálatában; élvezeteink titkosan megtelő s egyre kicsorduló kelyhe; igazán, mily s mennyi áldás! Reliqua ... reliqua ... egyre suttog ez körülöttem, zúg, búg, hajlong, vakít, felhőkben dudorodik az égen s virágokból illatozik a földön. – Majd anyai, puha karokkal ölel; majd a szükségesség vaspántjai közé szorít; a betegségben, szegénységben, nyomorúságban ... mert hát hatalmas és végtelen. A reliqua tehát a hatalom és a szükségesség is; a világ zordon és végtelen pályákon sodró hatalma. Csendesen megvonulok a szellő suttogásában s reszketve gyönyörködöm a villám csattanásában; simulok a levél bársony pelyhéhez és megnyugodva vonaglik a párnán fogfájásomban. Reliqua propter hominem[383], hogy simogasson, vagy sebezzen. S valamint a fa nekem nyújt árnyékot, úgy nekem gyöngyözik tömjént is, ha megvágom: úgy kell nekem tennem az Úrral szemben.

[4] Reliqua ... a gyöngeség, a végesség, a tökéletlenség ... a mirrha, balzsam, olaj és tömjén; de ez mind vág, sebez. Úgy vágjon, hogy áldásul szolgáljon. Hát ebből a reliquából kinövök. Istenért, Istennek élek; csak őt keresem.

[5] Reliqua ... amennyiben az ember a fizikában áll: csodálatos, gazdag, hatalmas világ; melyben csak mint a hópehely kergettetünk; egy erőnk van, mellyel a reliqua fölött uralkodunk: a szellem. Mélységei vannak és magaslatai és aspirációi ... Betegség, csapás, fájdalom!

[6] Reliqua ... amennyiben az ember a morálisban áll: az erkölcsi lények viszonygazdag világában. S itt ő maga határolt észben, szívben, tehetségekben; a tendenciák erdejében áll. Emberek közt jár és él.

[7] Az egyik emeli, a másik lenyomja; az egyik melegíti, a másik hűsíti; az egyiket dédelgeti, a másikat sebzi; az egyik édes, a másik keserű. Kinő ezek közt az ember. Hát a liliomnak non sunt reliqua, ut juvent?[384] Nem; mert nem cél és korona. Tönkre megy. Nincs lelke, oly erős és gazdag, oly bő és sokoldalú.

[8] Íme a fundamentum nemcsak alázatunk alapárka, de trónunk, királyi hatalmunk zsámolya: Istentől Istenért – ott pedig „reliqua”.

---

[382] Reliqua ... „A földön minden más az emberért van teremtve...” Erről Szent Ignác a lelkigyakorlatok első hetében tárgyal az ún. alapvetés (fundamentum) részben.

[383] A többi más az emberért

[384] nincs „egyébje”, hogy emelje?

[9] III. Quapropter necesse est nos facere indifferentes[385]. Ez alatt dispoziciót értünk, hogy egytől sem idegenkedünk, mihelyt tudjuk: Isten ezt akarja, vagy ezt küldi, vagy megengedi. Nem azt jelenti, hogy az ember keresse a gyalázatot, hanem hogy, ha cél: az Isten dicsősége ráhozza, hogy indifferensen eltűrje. Tehát az ész s az akarat indifferenciájával s nem másképp, pl. az érdem indifferenciájával. Ez tekintetbe sem jön. Jól értem, ha a P. Nádigra gondolok, aki indifferenciával tűrt, bár nem kereste a rákot.

[10] Különben ezt kívánja Isten hatalma és szeretete, amelynek hiába állnék ellent. Ezt kívánja az én békém és üdvöm.

[11] IV. Nekem a szívem dagad, ha angyalra gondolok; tiszteletem, szeretetem elrepül hozzá. S az Isten nem szereti őket? ezt ismételgetem kétkedőleg. S egy feleletet találok csak rá: végtelen az Isten. Az angyal glóriája új világ szűrődése, e világok fölött van az Isten. Az angyal fönséges magassága csak az Isten trónja zsámolyának illusztrálása. Deus magnus Dominus![386] Az a tudat, az az ismeret, az a kegyelem, az az életbőség az angyalban! de ez csak sejteti, hogy mi az Isten. Szerette tehát őket, de mégis összetörte; lesöpörte. Én még nem láttam virágzó várost porban ... de mit éreznék? S jaj az a kegyetlen Isten! S gyűlölik őt, mert örökre szerencsétlenekké lettek: pedig lettek, nem tette őket azzá. Lettek ... ő csak elfordult tőlük ... Jaj bűn, hová tegyelek?

Aug. 2. [1] V. Lelkem már ájuldozik s érzi, hogy nagylelkűen kell magát megtörnie és föltétlenül Istennek odaadnia. Mi minden háborog ilyenkor lelkemben, hogy szinte nem találom el, mi a vezérgondolat. Szent sürgölődés a lelki élet bensőséges összeszedettsége után; szívszorulás az Isten szent félelmének éber érzetétől; elmélyedés az örök igazságok zúgó kataraktáiba; irtózás a fölületesség általánosságától. Istenem, hogyan tartsam és szedjem magam össze? Szent kötelességérzet hat át, hogy önmagamon kifejezzem e hitemet, hogy annak érvényt másokban is, kivált a klerikusokban törekedjem szerezni. A meditációt okvetlen ki kell nyújtanom; a lelkiolvasást megtartani; délben, este keveset enni; a kis- és nagypapokat a lelkiéletre buzdítani; szigorúbban a hivatás-kételyekben eljárni.

[2] Szegénykék, nagy bajuk van, hogy nem fogják föl az életet, mint Istenben való törekvést; hanem csak úgy, mint klérikusi, kápláni, plébánosi életszakok egymásutánját; s azért üres az életük s gyenge, megbízhatlan s vigasztalan a papságuk. Az exercicium főcélja: az életet fölemelni és az örökkévalóság gondolatával megnemesíteni. Adni neki értéket önmagában, céljából s nem a körülményekből, vagyis az eszközökből. Az eszközök sokszor nehezek és sorvasztók; mi lesz akkor az életből? üres dió; nem édes, semmiféléről nem dicséretes. Mivel akarjuk megtölteni? Kellemes háziassággal, mulatozással, jó jövedelemmel; vagy pedig a fegyelmezettség, a szellemi élet gyakorlataival? Alacsony köznapisággal, vagy magas gondolatokkal? Szórakozással vagy bensőséggel? Én Istennek akarok szolgálni egyszerűségemben, beosztom napomat, soha el nem mulasztom lelki olvasásomat, elmélkedésemet. Ha lazaristák jönnének e plébániára, hogyan élnének? Csendben rendben, megtagadásban, buzgalomban, a lelkipásztorság munkái közt.

[3] Úgy látom, hogy hamar lehangolódnak, kiszáradnak, nincs forrásuk. (Semmi lelkiélet.) Nem győzik le magukat, hanem sokat panaszkodnak, hogy mások ilyenek és olyanok.

[4] Ha biztosíthatnók magunkat a pokol elől, mit nem tennénk?

[5] Vedd szemügyre Júdást. (Manning) Vezuv, az irtózás hazája ... szétmálló lávájából tüzes bort forral a nap.

[6] VI. Most megint fölbugyogott bennem az exercicium quintesszenciája: a vágy a szentség után; minden egyéb csak eltérés. Ezt a gondolatot a szívembe égetem s a többit csak úgy tartom, mint rostját az ő szöveteinek. A többi mind csak gyapjú és minta, de a szövet, a

---

[385] „Szükséges ezért, hogy közömbösekké tegyük magunkat minden teremtménnyel szemben ...” *Lelkigyakorlatok*, fundamentum.

[386] Isten nagy Úr.

posztó az a szentség, s én vagyok a fonója is, szövője is. Ez gyakran háttérbe szorul, főleg spirituálisnál. Tehát ezentúl mindent csak azért, hogy szentebb legyek; hogy alázatosabb, tűrőbb, szeretőbb, bűnbánóbb legyek. Aki ezt szem előtt tartja, az győz. Nem fogy ki se gyapjúja, se el nem szakad fonala. Csak magunkat tekinteni; az élet ezt kívánja. Ezzel fegyelmes, szelíd, igyekvő, kimért, bensőséges, buzgó, lelkeket kereső lész. Otthon, magányodban, székeden, pulpitusodnál körülleng a spiritus disciplinae.[387] Ez nem marad partikuláris examened. Ügyes lész és körültekintő. Lám én azt veszem észre, hogy túlságosan kiömlöttem. Azért ezt ajánlom klerikusaimnak is: szigorúan a lelkiéletet élni s csak ezt tekinteni: Én a királyi széken... Istenért ... alattam a reliqua tarka szőnyege.

[7] VII. A halál biztos. Borzasztó sor ez, úgy eltűnni és megszűnni. A kereszténység is odaáll a sírhoz; az áldozatos, szakító, erőszakos voltát el nem veheti; de mit érez? Krisztus és a szentek hogyan állnak a sírnál s hogyan halnak? vegyük ki ebből számunkra az áldozatot s készüljünk jó halálra a fölajánlás, az indifferencia által. Ki tudja, hogyan leszünk halálunk előtt, milyen betegség váj ki minket?

Aug. 3. [1] Jól festeni a meditációban. A készület adja a hangulatot. Hangolni kell a lelket; ez kelti föl tehetségeit. A hangulat termékeny föld. Nézd a ciklámen, mindene van ott abban az erdőben, látszatra, s mégis kivész; tán valami kicsiség hiányzik. Semminek sem szabad hiányozni. – Itt a húsvét; de hó takarja a földet; nem igen van húsvéti hangulatunk.

[2] Azután akarni, fölkavarni az érzelmeket. Aki ezt nem teszi s csak gondolkozik, hasonlít ahhoz a festőhöz, aki a képet nagy gonddal lábainál kezdi, de a fejhez amikor ér, észreveszi, hogy nincs helye.

[3] P. Lancicius az uborkát nem szerette; megtagadta magát azáltal, hogy evett uborkát, jó nagyot. A háziasszony, mikor azt látta, hogy Lancicius az egész nagy uborkát megette, hozott egy másikat, s azt is le kellett gyúrnia.

[4] Szent Terézia azt mondja, hogy az ördög jobban fél a szentelt víztől, mint a keresztvetéstől, mert hogy a keresztvetés után visszatérhet; de a szentelt víz után nem szokott visszajönni.

[5] X. Szívem a legbensőbb hálától túlcsordul s nem fejezheti szóban lángoló érzelmeit azon jótétemény fölött, melyet az Úr nekünk az inkarnációban juttatott. Oly közvetlenül velünk s élünkön lenni mint vezér, mint tanító, mint atya és megváltó; kicsoda képes ezt felfogni s átérteni? Azért az a fönséges nagy érdek, melyet nemes lelkek megvalósítani küzdenek és égnek, aranyos glóriába öltözik az inkarnáció fényében. Istenem, ily nagy kegyelem: a Krisztust, az Isten képét bírni köztünk, a leereszkedett, a mézzé vált Úristent, a testvért. Boldog barátságban közeledni hozzá és meghitten hallani szavát: ti értitek csak ezt, kik küzdötök nagyért, kik az emberiség nyomorát átéreztétek, kik sötétségét látjátok, s segíteni nem birtok. Ti üdvözlitek ezt a Megváltót a próféták ihletett ajkával, a lélek tüzével; ti nem tudjátok őt hová tenni, s legjobban tesztek, ha szívetekbe zárjátok, ott őrzitek s szavait hallgatjátok.

[6] A nagy nehézség az, hogy ez az érdek, melyet Királyunk fölsegíteni jött, lelki; nem a sikerek külső mércéjén mutathatni föl előhaladását és térfoglalását; ha valami táborbaszállás volna, ó, akkor mint sürögnénk körülötte; de így a lelki tér, a lelki harc ezernyi bizonytalansága, a nézetek kavargó szétágazása csökkenti a fölébredt buzdulást. Mégis tisztán látni, hogy mibe öltözködött az Úr s miképp akarja legyőzni a világot. Uram, add, hogy ezt értsem.

[7] Bold. Juvenal Ancina, solazzói püspök az időrablókat piócáknak mondta; mert az idő neki élet és vér.

---

[387] fegyelem szelleme

[8] Neri Szent Fülöp ajánlja, hogy este lefekvéskor úgy helyezkedjünk el egy-két percre, mintha ki volnánk terítve.

Aug. 4. [1] Szombat, délután fél 5-kor gyóntam. Deo gratias!

[2] Rendkívül és kifejezhetlen indításokat nyertem papi buzgalmam föllendítésére. Mi úgyis jégcsapok vagyunk szemben azon buzgalommal, mely az olasz szenteket eltölti, és épp ezt is, akinek életét most olvasom: Juvenal Ancina. Az Úr arra figyelmeztet, hogy buzgalmat a lelkekért folyton kell szítani és jelentkezéseit ellenőrizni; azért fölteszem magamban, hogy mindennap vigyázok s most a partikuláris exáment is erre intézem, hogy észreveszem-e az Úr Jézus érdekeit: a bűn csökkentését, az emberek megtérését, exerciciumnak tartását mások által.

[3] Mikor mással összejövök, arra vigyázok, nem szenvedett-e lelkesülésem, nem vett-e rossz benyomást tisztaságom, bizalmam, törtetésem?

[4] Este megvizsgálom magamat, nem hagytam-e alább az Isten dicsőségének előmozdításában?

[5] A káplánokat jobban kell gondoznom; leveleimmel fölkeresnem.

[6] Konferenciákat a papoknak a szemináriumi kazus megoldásával kapcsolatosan. – Szolgálók menhelye.

[7] XIII. Kiváló figyelemre méltattam a két zászlóról való meditációt. Az apostoli szellem jellegei vannak ott kidomborítva, a szegénység s a megvetés szomjazása. Én, aki papokat nevelek, csak itt merítsem eszméimet és színeimet.

[8] A szegénység alatt a szív teljes elcsatolását értem: étel, lakás, bútor, könyv s hasonlókkal szemben.

[9] A megvetés elviselésében kivált közelállóinkat kell tekintetbe vennünk.

[10] Íme tehát az én régi ideám: szegényen és megvetetten, a világtól nem ismerve és esetleg félreismerve: ez a dolog rendje az apostoli férfiúban.

Aug. 5. [1] Az Úr Jézus apostoli élete mindjobban előtérbe lép, a szegénység s a világtól való megvettetés jellegeivel. Ezt a klerikusok szívébe is kell csepegtetnem; nagyon szükséges. Minden évben jobban érzem, hogy nem teszek eleget e részben. Igaz, hogy ez a legnehezebb is, s a belső ember megtörésével jár karonfogva. Kivetköződni az apostol szerint.

[2] Láttuk ifjú papjainkban, hogy nem állhatnak ki a gátra, mint megbízható katonák; tántorodnak és szédülnek. Leveleik panaszosak és nem hősiesek.

[3] Élni tanuljunk ... szerényen ... magunknak ... Názáret. Ebből lesz egy generáció, mely Istennek s az egyháznak él. Mi mindenféle embert láttunk ... tisztességes, művelt, komoly egyházi férfiakat, kik csak azért nem ülnek püspöki széken, mert a régi egyház püspökeit utánozzák. Főleg, ha szegények atyái; mert ez kell a püspöki tiszthez.

[4] Látom a hullámzó vetést, némely még fázik, más zöldül. Mi lesz? Szigorúbban követelni az egyházi szellemet. – Mit lássanak bennem? Atyát, tanítót, őrt (silentium).

[5] B. Juvenal Ancina a kártyát széttépi. A káromlókat pofozza. A remete ásítozni látott egy ördögöt a város előtt, s izzadni több százat a kolostor előtt.

[6] Szent Ignác egy laikus fráterje beletartotta a kezét a tűzbe, hogy hogyan ízlik a pokol? Szent Ignác keresztvetéssel meggyógyítja.

[7] XVI. Én az Úr Jézus töviskoszorús Szívét választottam magamnak címerül s eszményül. Itt tudok legjobban felolvadni és könnybe lábadni. Kérem alázattal az Istent, hogy adja megismernem Jézus szent Szívét. – Ez az ismeret kétféleképp közelíthető meg: a gyakorlat által, a szentek életében való föltüntetése által. Ez az a „sancta” Ecclesia; kell az egyháznak krisztusinak lenni; mert ezen jellegeinek önmagán hordozása által lesz nekünk közelebb a Krisztus. – Kézzel fogjuk s látjuk Krisztust. A Krisztus élete a szentekben

százados és ezredes kiadásokat ér meg. Lám, mily illusztrációja ez a tézisnek az egyház nótáiról[388]. A vágyódó szívnek eligazításra van szüksége Krisztushoz is, Istenhez is, s ez az egyház; de ezen az egyházon kell neki föltalánia s kiéreznie a krisztusit. – Lourdes is ide tartozik. Csak lennének köztünk, kik az összeköttetést az Úr Jézussal önmagukon kifejeznék, vagyis bár volnának szentjeink.

[8] Azután az Oltáriszentség szellemét is legjobban az Úr főpapi beszédéből vélem kiismerhetni. Krisztus szinte érezte, hogy szíve az üdvösség központja, az örök üdvözülés sarkköve; érezte, hogy belőle születnek a lelkek. – Érezte, hogy miképp szőlőtöve ő minden Istenben élő léleknek, s hogy mindnyájan benne, vele s általa egy test vagyunk; érezte, hogy a kereszténység miképp forr össze az egy Krisztusban való összeszögelésben.

[9] Krisztus köztünk s bennünk, s mi mindnyájan egyek benne s belőle kinövünk! Ó ki adja ezt értenem?!

[10] XVIII. Nekem a passió az én rózsám és virágom. Kiolvasom azt belőle, ami leginkább kell ebben az életben a léleknek: Szenvedni és szeretni és szenvedve szeretni. Lám, ez az a párás, gőzös légkör, melyben az élettől duzzad s pompázik minden. S oly biztos ez az út, ez a mód; oly biztos; s a szívnek ez kell különösen, hogy a keresztből, mely úgyis nő úton-útfélen krisztusi keresztet faragjon. Azért fölséges Úr, Király és Isten Krisztus Jézus, térdenállva kérlek, végy engem szolgáddá a megvetésben, gyűlöletben, kicsinylésben. Add, hogy gyöngyhalász legyek ... s ezek legyenek szememben a gyöngyök. Be szeretnék menni, elémenni valami olajfás, izzó levegőjű, csendes olasz zárda falai közé, hol Alc. Péter[389] szigorú, szerafi szelleme leng; messze, valahol a Földközi-tenger sziklái fölött vagy Apulia, Calabria csupasz, kukoricás teraszain emelkedő, szegényes zárdába. Ott szeretnék és szenvednék, sírnék és vigadnék, és senki sem ismerne; csak az Úr!

[11] XIX. Épp most végeztem be exerciciumaimat a szeretetre segítő meditációval. Sokat sírtam tegnap és ma, jól kisírtam magamat. Nehéz nekem az élet; mert szenved az, akit szeretek. De mivel tettekben kell, hogy megnyilvánuljon a szeretet: azért fölajánlom magamat föltétlenül az Úr Jézusnak; s hűségem által a meditációban, a lelki olvasmányban, part. examenben, breviáriumban, gyónásban, lelkiismeret-vizsgálásban, buzgalmam által az Isten érdekeinek előmozdításában, kivált a bűnök megakadályozásában, okos, körültekintő viseletem által a papok valamiféle előmozdításában, kívánok egészen az Úr áldozata lenni.

Szept. 4. [1] Egy szentelt jelvény alatt, mely nap is, csillag is – egy jel alatt, mely az egyház egén, az utolsó idők egyházának egén tűnt fel, s melyet az Úr Jézus maga tűzött oda, kezdjük meg ezt az évet *ma*; ez a jel Jézus szíve, s a mai nap Jézus szíve péntekje. Mily vonzó, mily kedves, mily biztató találkozás! Szívjuk magunkba e Szent Szív szellemét, – melegedjünk lángjainál –, gyúljunk meg szikráitól. Hiszen ez a föladatunk. Ez a Szív *nemcsak* jel, ez a Szív *kifejezése* annak, amit tennünk, tűrnünk, éreznünk kell.

[2] 1) Jézus szíve papjaivá kell lennünk. Szellemétől, lelkétől, vágyaitól izzunk! A szív jellemről beszél. Jellem úgy-e a jót nem annyira ismerni, mint inkább szeretni, – jellem a jóval, a joggal, az erkölcsi széppel összefogni s azt mint kedves harmóniát az egész egyéniségen föllépetni. Jellem a jó és nemes léleknek kiépülése és tisztult tükrözése ítéletben, nézetben, érzésben és érzületben. S hová gravitálnak mind e vonások? úgy-e a szívbe? Jézus jelleme e szent Szívnek ereje, kelleme, melege. Azért mutatja Szívét.

[3] S kiknek inkább, mit nekünk? Kik egy jellemtelen világ csúszó-mászó exisztenciáitól körülvétetünk; nekünk mondja e szent Szív: netovább! Ne arra! Jellemek kellenek, tehetségek vannak; szívek kellenek, észből van elég: meleg, lelkes szívek kellenek, nem megtört, nem haldokló emberek, – szívek kellenek, melyek fölfelé törnek, nem hajótörött földönfutók, –

---

[388] *Nota* Ecclesiae: az Egyház ismertető jegyei: apostoli, egy, szent, katolikus.

[389] Alcantarai Szent Péter ferences szerzetes (1499–1562)

királyi szívek kellenek, s nem földhöztapadt koldusok. Nem halljuk-e: sursum corda![390] Egy nagy lapályban a lemondás kísért, az észtől segítséget a szívnek nem várhatunk. – Körülfog, körülvesz a kétség s a lehangoltság, ... csúnya lelkek aranyat szomjaznak s minden tehetségüket ráköltik, – nincs szív, nincs jellem! Sokan szegények és vívódnak a fájdalommal, melyből kijutott nekik; tompa lemondásban vagy romboló dühben ... szív kell nekik! Az átlagos ember valamit élvez, s valamit szenved, köznapi ... porban lélekzik; láthatára a sötétszürke, olyan, mint a nagy városok sajátságos homálya, mely elborul tornyok, paloták, gyárkémények fölött ... szív kell nekik. – Sokan küzdenek és törekednek, segíteni sietnek, – de terhük nagy s lelkük fáradt: szív kell nekik!

[4] És a papi pályán, k.t.u.? Kell-e oda is szív? Mintha kérdeném: Kell-e oda szárnyaló, hevítő gondolat? Gondolat föl az égig, melynek szeretetéből mint a tűzláng a száraz szalmán fölsiklik a lélek ... föl ... föl? Gondolat, mely oly mély, mint a pokol és oly magas, mint az ég, mely hordozzon és lendítsen és az érdekek napszámját megvesse, ha aranydíszben(?) vagy címsallangban lép is föl? Gondolat, mely szárnyat adjon, hogy fönn ne akadjunk azokon a tüskéken, melyeket a rosszakarat, félreismerés és fonák magyarázat ad s amely az embert halandó portól halhatatlanná teszi? Sursum corda! S ha kell hősiesség, vajon a számítgató hideg észnél kopogtatsz-e? úgy-e nem. Az okoskodás a tett halála.

[5] Apostoli férfiak származnak innen: jellemek. Áthatni tehát magát! S élni belőlük. Jól esett hallanom, hogy valaki minden eszméit megváltoztatta. [...?] Jellem, k.t.u. nézzék milyen nagy a romlás: honnan? nem hatja át őket az igazság s az élet! Könnyen kiemelik egy-két év napjai, hideg környezetben, vagy egy könnyelmű lelkület, melyre minden szó, mint a falra borsó.

[6] 2) Ami a másik intelmet illeti: Jézus szíve bensőséges embereket akar.

[...]

[7] 3) Kellenek szentek! Közönséges becsület nem győzi.[391]

[8] 4) Kellenek törekvők. Megroppan a hadsereg a békében, rozsdás lesz nemcsak a kardja, hanem a szelleme...

[...]

Szept. 30. [1] Szürke, hamvas felhőt kerget a szél, lomhán kúsznak a hegyek fölött, s az erdőt homályba burkolják; – sárgás, vörösesbarnás, meggyszínű, vörhenyes a lomb, csak az erős tölgyek lombjai zöldek még; szép színek, de nem melegek, hanem komolyak és hidegek; nem a menyasszonyi koszorút fonja most magának a természet, hanem szemfödőjét szövi; elvonul az élet. Föltámad bennünk is a vágy a tavasz s az élet után, – föl, mint a hektikus beteg aszó mellében, – s a hit által átvezettetünk egy örök élet vágyába.

Dec. 18. [1] Ó, be rejtett Isten az Úr Jézus; ó, mennyire elrejtőzött! Deus absconditus![392] Bármerre közeledünk feléje, köd borul utainkra; s midőn a tónak azon helyére evezünk, melyben képét láttuk, épp mi zavarjuk föl a sima tükröt, s a képet nem látjuk. Vágyaink pedig keresik az Urat. Íme, mily alakokat ölt! Ugyancsak nem istenieket. Ész és szív tépelődve jár körül; nézi, fontolgatja, hol van ezek nyitja? S ha el is fogadta: mennyi kísértet, mennyi elterelő irány!

[2] Hűtik a herezisek a keresztény meleg gondolatokat. Szocin[393] a szenvedő Krisztust mint erényhőst szerepelteti, s nem mint Megváltót. A Megváltónak halk meleg vérét értünk kellene ontania, értünk dobognia; értünk könnyeznie; ó, ez a fölséggel ellenkezik. Mutatta a Megváltó, hogyan kell meghalni az igazságért; de hogy az embert sirassa fájdalmai láttára,

---

[390] föl a szíveket
[391] Ez a pont nincs kidolgozva.
[392] rejtőző Isten
[393] Socinus hozta be az unitárizmust Erdélybe

hogy azt mondogassa: értem tűrsz – az nem járja. S végül is az ember elfárad. Könnyű pihentetni a szemét a hegyeken; de járni rajtuk kifáraszt.

[3] A jászol gyermeke az isteni kinyilatkoztatás telje; küzdelmeinkkel, nemesebb vágyainkkal, beteges értelmiségünkkel megállunk előtte: itt kellene hódolnunk; ennek a gyermeknek a kezébe le kellene tennünk szívünket, lelkünket; itt kellene horgonyt vetnünk s azt mondanunk: megtaláltam s megnyugszom. De a vállalat merész; gondoljuk meg: mernők-e megtenni. Kérdezzük meg, megtettük-e öntudattal, nem szokásból? Lemondtunk-e, elfogadtuk-e normának? Hódoltunk-e a gyermeknek – szívvel, ésszel, akarattal?

[4] Eszünk nehézségeivel, szívünk vágyaival állunk meg előtte. Keressük az Istent, elfátyolozva látjuk mindenütt. Hideg az Isten; messze van, titokban. – Meleg az Isten; kicsiny, mint az Isten művei; de jól esik. Erős, lendületes akarattal kell megállnunk. Mint a márványba vésett pálma, oly gyönyörű dísz a férfiú sírján, úgy mint a mi Krisztushoz való ragaszkodásunk. In hac voluntate sanctificemur.[394] Ezt a voluntast kifejezni! Ezt a meleg bensőséget őrizni! Akarat!

[394] Ebben az akaratban megszentelődünk.

1895

Jan. 11. [1] Bementem a kollégiumba; a porta külső ajtaja, mely az udvarra szolgált, ki volt nyitva, s mivel sürgős dolgom nem volt, szinte ténferegve kiléptem a befásított udvarra, inkább kert volt, mint udvar; hátul pláne egész erdő. Az egyik fán a középső csoportban P. B. állt egy gallyon s fűrészelte a száraz ágakat. „Mit csinál”, szólítottam meg őt. „Hát csak faricskálok.” Ez az ember oly benyomást tett rám, mintha nem volna hivatása komoly dolgokra, hanem el kell piszmognia az életét. E képpel többször foglalkoztam. Megszáll az erély s a működés vágya: Menj ki a világba és lázíts; áldozd fel magad és mozgasd az embereket. Bejárhatnád a vidékeket s tarthatnál beszédeket az evangélium megújhodásáról, a szellem fölelevenedéséről. – Azután megint úgy tetszik, mintha ez a működés hasonlítana Nebukadnezár szobrához, melynek cserép lába volt. Csak a lelki életet ébreszd a papságban s magadban; ez a fő; minden egyéb csak játék. S úgy látszik nekem, hogy annak a P. B.-nek a fán még sincs nagyon igaza. Csak napról-napra mindent híven és pontosan megtenni!

Jan. 12. [1] Az Isten ember lett, az isteni emberi lett; fény, de tejes üvegen átszűrve s minden ily átszűrt fény tulajdonságaival. Ez az „Isten-ember”, ez a központ, a kiindulás és a korona. Az isteni egészen hozzá alkalmazkodik a világban, ehhez a boldogító szövetséghez. Miatta van a kegyelem; a kegyelem nem egyéb, mint az isteninek beleelegyedése az emberibe. Krisztusban substantialiter; bennünk accidentaliter. Mint mikor a cukor olvad, legédesebb és egészen cukorképes maga, de azután ez az édesség kiszivárog a víz rétegeibe: olyan a kegyelem szivárgása az Úr Jézusból. Azért teremtetett már az első ember kegyelemben, mert Krisztus képe, Krisztusról levett kép volt. Az istenemberi az Istenség megnyilatkozásának dominanteja a mostani teremtésben! A gratia csak leolvadás az édes szubstanciából, Krisztusból. Azért gondolom, hogy Krisztus az első, a primogenitus s hogy miatta minden van, s hogy eljött volna, ha nincs is bűn a földön.

Jan. 14. [1] Kövesden este beszéltem; 15-én Szobra és Nosztrára; 16-án Szobra és Esztergomba... Gyóntattam is. Nagyszerű fölvilágosodásokat nyertem Z. s más gazemberek garázdálkodásáról. A felsőbbek még nagyobb és alávalóbb gazemberek, mocsárban áll a társadalom. S ez a társadalom farizeus; törvényszékeket állít föl és parádézik; elítél néhányat s milliókat futni enged. Legfőbb emberei piszok és métely. Z. O.-nak ajánlt E. 1500, Sz. 4000 frtot, ha hozzá jön. Nem ment; elesett; rokonai eltaszították; „adjatok 200 frtot, mentsetek meg;” nem. Lopott. Fölment a Rathausra Bécsben, kérdezte kis fia: „Mama, minek megyünk oly magasra?”; le akart ugrani; fiára nézett; nem tehette. Egy szegény varrónő fölfogadta a fiút, ki az anyját is tartja, s az ingyen tartja; azt mondta Z.: majd ha lesz pénze, megfizet!

[2] Más, a szobi gazdaasszony, kitagadva rokonaitól, kiült a fajkürthi erdőbe, télen éjjel gyermekével, hogy megegyék a farkasok; de a farkasok nem jöttek. Nagy szenvedők; ne dobjatok rájuk követ![395]

[3] Markovicsné meghalt; gazdag asszony, a férjét elhagyta; a jezsuiták temploma lépcsőjén ült, koldult; meghalt egy kis kuckóban, feje alatt megtalálták cselédkönyveit.

[4] Simonyiné, Csernoch úr gazdaasszonya beszélte, hogy a Reiter-kávéházban kulcsárné; 2000 frt napi bevétel; minden reá bízva. Az asszonya szerette; sokszor mondogatta: „Megint imádkozik; templomba jár. Minek az?” – „Lássa szegényül fog meghalni maga is és nem visz el majd magával semmit; jó lesz, ha átküldjük Istennek tett szolgálatainkat.” Ha valaki meghalt, bezárkózott Reiterné a szobába és nem akart senkivel beszélni a halálról. Egyszer kérdezte a gazdaasszonyt: „Miért imádkozik?” „Jó halálért.” „Ó, be hóbortos; még halálért is imádkozik”.

[395] Vö. ÖM 8,9: „Ó áldott türelem.”

[5] Nem jön eszembe, hogy hívják azt a jó asszonyt, aki az öreg Vignét magához vette; ágyába fektette, maga a földön hált; ápolta, szobácskáját s mindenét megosztotta. Talium est enim regnum caelorum.[396]

Jan. 18. [1] A belső lelki élet csupa kis apróságokból áll, mint a májusi rét csupa virágból, mint az email[397] remekei kis, pici szemekből, levelekből, rügyekből; s bámulják s drága pénzen veszik. „Mit kell itt a kereszten bámulni" – mondá Czibulka az esztergomi kincstárban. „Ezt a pici oroszlánt két oldalt." – De bár kicsi: győz. A természet mindig ez úton jár; remekel a kicsiben. Hegységeit porszemekből, finom iszapból alkotta, gyönyörű virágait szirmokból, szirmait sejtekből, jégmezőit jegecekből; sziporkázó üveghasábjait finom tömecsekből. S ami a legfinomabb, az a legerősebb; azt összezúzni nem lehet. Erőszakot nem ismer, csak vonzalmakat! Mily halkan és csendben jár és dolgozik; ha a Rossberg leszakad, nem képes súlyával úgy összetörni a cukrot s az anyagot, mint a csendes vízfolyás! S mily átható az a finomság, mily szellemi! Mily utakon jár, vonzalmai nyomában! Mint szivárog, mint illan! 100 kiló rózsasziromból 5–8 gramm rózsaolajat, 100 kiló violavirágból 3–4 gramm ibolyaolajat ... Mily finom az illat s az élet!

Jan. 27. [1] Azt tapasztalom, hogy rendesen azok tolonganak kifelé, akik rosszul érzik magukat befelé; kiknek nincs belső életük. Ott kint akarnak érvényesülni; ez természetes; de csakis természetes; a hitből nem folyik buzgalmuk, és könnyen kivész. Csak aki szigorúan belső életet él, az lehet támaszunk! Tenni; tegyünk! Lassan a testtel! Először is a mi legfőbb tennivalónk a lelkek üdve; másodszor a külső védfalak emelésében is mindig erre befelé kell húzni.

Febr. 2. [1] A szeretet Aristoteles szerint hasonló édes esszenciához, mely azon mértékben vész, melyben diluáljuk és fölöszlatjuk. Igazán a szeretet zárt kör, kevésre terjed ki; már egy családban is igaz ez! Minél több a gyermek, annál kisebb az anyai szeretet része egyiknek-másiknak. – Gondolj most a tengernyi édességre, mely Jézus szívébe zárkózik; oly nagy, hogy szét nem oszlik.

Márc. 13. [1] Ó, be imádandó belátásra vezet az a szó: amice ad quid venisti? Jézus nagy szívének szeretetreméltó készségét mutatja. Elemezd, ízleld e szót, s meggyőződöl: szeret téged. Ha bűnbánóan jössz hozzá, ez szinte több, mint a tékozló fiú és Péter esete; ah, itt nincs bűnbánó szív, nincs könnyes szem! Itt csak az Úr és vágyódó szeretete szól! Mily nagy, mily olimpusi fönség és béke van ezen Úr Jézuson árulás és bántalom közt is! „An non putas, quia possum rogare Patrem meum et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum?"[398]

Márc. 14. [1] Haec est hora vestra et potestas tenebrarum[399]. Az Úr Jézus viszi be az igazságtalanság, a zsarnoki elnyomás sötétségébe a fényt: a hit fényét.

Aug. 3.[400] **[1]** Nagyszombat. (P. Schleicher.) Mélyen belefúr a lelkembe az az „omnia propter hominem".[401] Az ember a cél; minden neki hódol. Istenem! mily hódolat!? hol az a hódolat? Küzdelmet, keservet, kínt, csalódást ad! Bizonyára ez való az embernek! Különben tönkre megy. Sült galamb nem repül! Tehát „propter hominem", hogy eszét, akaratát, kedélyét, erejét kihívják. Az ember a cél, nem hogy minden hódoljon, hanem, hogy ő meghódoltasson mindent! eligazodjék. Célja, mint a lomnici csúcs a turistának: Fölmászik rá! – Célja, hogy az ember a világban erényre jusson! De ha a világ rendje föl van dúlva, a

---

[396] Ilyeneké ugyanis a mennyek országa.
[397] zománc
[398] Jézus elfogatásának jelenete. A két latin idézet: „Barátom, miért jöttél?" (Mt 26,50). „Vagy azt gondolod, hogy Atyám nem bocsátana rendelkezésemre rögtön tizenkét ezred angyalnál is többet, ha kérném?" (Mt 26, 53)
[399] „De ez a ti órátok: a sötétség hatalmáé." (Lk 22,53)
[400] Lelkigyakorlat
[401] „Minden az emberért" – az ignáci fundamentumból.

romjai alatt nyög az ember! Ha a küzdelem elnyomja s érvényesülni nem engedi! Íme Isten akarata ellen az „omnia”.

[2] Különben tudom, hogy a fizikai rendben, mely át van járva a természetfölöttivel, Isten különös segítsége szerepel. Jártassuk át minél jobban ez aranyszálakkal! s ahol eszem megakad, gondolok az elkínzott vértanúkra! A rossznak rendkívül nagy szerepe van a világrendben! Szóval: megtenni mindent s függni, bízni Istenben! Hiszen ez a minden is csak egy melegebb sóhaj, s vége van. Mert senki sem érti az embert, aki halhatatlannak el nem fogadja, s mihelyt elfogadja, akkor a „minden” is kellő világosításban áll! Millió baj, szenvedés, bűn, aggódás, kétely: ezen keresztül (propter, per, cum, contra, juxta, infra, supra) áll föl az ember!

[3] Valóban nem ismeri az embert, aki a testi szükségleteit veszi csak tekintetbe, s csak ez oldalról gondozza! Homo materia et spiritus est![402] Hogy végleg megnyugodjék: testen, bajon, kínon át Istenben. Tehetségeit érvényesíteni, mind teljesebben kifejteni és boldogulni. E küzdelmekben sok a tökéletlen, kezdetleges, széttört exisztencia; de „relative ad se”[403] egész lesz, ha ezt tartja: „omnia propter hominem”. A műveltség terasszain küszködünk és meghalunk. Mások följebb jutnak! Tehát a célt tartva a világfolyás különböző változataiban mindig előre!

Aug. 4. [1] Este van; borult az ég; esett, s most kellemesen hűs a levegő; csend van, csak a verebek csiripelnek a hárs- és gesztenyefák lombjában, azután az orgona búgása is hallatszik az esti litániáról. Megint itt vagyok avval a vágyódó, tenni és segíteni kész szívvel. Mit tettem eddig? a papnevelés terén? valamit; nyit-e ez nekem valami különös sikerekre kilátást? nem hiszem. Mit tettem más téren a nyilvánosságban? Egyáltalán semmit! s mégis folyton ez feszít, ez hív! ha ez nem volna, egészen megnyugodnám bármely cellácskában. Egy év olyan, mint a másik.

[2] Bármint is legyen, szívem ifjú, vágyik, hevül és sír; ezek szárnyaim; ez erőm és bátorságom. Senkitől sem félek; senkinek sincs többje, ami a kincsek faját illeti, nálamnál. Ó szent boldogság! Hogy akarok belőle és benne élni. – Tehát buzgón és lelkesen és gyermekdeden és kedélyesen. Így van az jól, nagyon jól! Édes Jézus segíts meg, hogy szerethesselek.

[3] Este. Feltörtem szívemet a pokol gondolatával. Csak ez az örökkévalóság, ez a szemfödél az örök szomorúságból és kínból szőve óvhatja meg az embert. Nincs hatalom, mely vele síkra szálljon. Ez vindikálja az eszmét, az erényt, az Istent, a tiszta szívet. Nélküle elvész minden: erény, szív! Megbarátkozunk a bűnnel, a kísértéssel: de íme a pokol gondolata szétszedi a mámort. – Eszméink halványak, nincs mozgató erejük, vértanúik hiányoznak; de a pokol teremt. – Börtön, kín, kassai vértanúk fájdalma, rákfene – kicsiny játék vele szemben. Kell buzgalom a lelkekért: íme itt. Ó, ha meditálnék a pokolról többször! Kell könny és penitencia? itt a forrása. Kell elvonultság és belőle cikázó erő? Kell bátorság és önmegvetés, gyávaságunk, kényelmünk, elszonytyorodásunk letörése? Kell férfias egyéniség Isten műveire? Íme itt!

[4] De mily színeket ölt az érzéki csáb, a bűn?! Összetörve minden ereje, s egy fegyver zúz és öl: a pokol örökkévalósága.

[5] Kivált a szegény embereken esik meg a szívem; mit velük? poklot nekik prédikációban, szentbeszédben! Aki az ajtón bemegy, az üdvözül. Aki szenved, az érti. Ha az Aggteleki barlangban egy hétig voltam volna, hej, de erősebb ember volnék! A kín, az edz. Azok a vasas emberek a kín gondolatából valók, minket az érzéki megtör gondolatainkban előbb, aztán kívül is tettleg. – Nem vagyunk erősek; a rozsda megette páncélainkat és dárdáinkat;

---

[402] Az ember anyag és szellem!
[403] magához viszonyítva

míg vérrel itattuk azokat, fénylettek; most a nyugalomban megvékonyodtak, s gyermek is összetörheti őket. Azért ismét föl evvel: „ego memet in ardua fixi.”[404]

Aug. 5. [1] Ismét estefelé van; a Havi Szent Szűz tiszta, hófehér rózsaszirmai hullnak ilyenkor M. Maggiore kis kupolájából; reám is hullottak ma. Az inkarnációról való elmélkedés megérteti velem, hogy a remek szép léleknek nem kell bámuló nép; neki az Úr kell! Ezer és százezer évig áll az Aggteleki barlang világító (csillagvizsgáló) tornya, szem nem látta; százezer évig áll a jégjegecek bűbájos világa a dobsinai hegyben, nincs szemlélője; különben is minek csattog a csalogány az erdő sűrűjében, minek nyílik a virág a sziklacsúcsokon: élet-örömből, sugártól és harmatból. Úgy kell az emberi szívnek is tenni! Az erény nem a piacé, nem az emberiségé; hanem az Úré. Néhány szirom le is esik közénk s nagy lármát csapunk vele! Egy-két illat-atom ellejt felénk is s elbűvöl; de mi ez mind ahhoz a nagy valósághoz képest?! Hány oly tiszta leány volt a domremyi erdőkben, mint Jeanne d’Arc? Ki tud róluk. Domino stat quisque.[405] S ez tetszik nekem is, ez a rejtett, elvonult, önmagába zárkózó lelkiség; a többit, ami a világon él s áll, elsöpri mind a mulandóság árja; nem lesz különbség a plebejus s a gracchusok háza közt; de az erény örök, lámpája ki nem alszik.

[2] Már hétre jár az idő; este van igazán. Ismételtem az inkarnáció meditációját. Mélyen belevágott lelkembe. Kivált az a remek, az az ismeretlen szűz. Istennek élni, az inkarnáció kegyelmében... Hátha a világban való foglalkozás még jó dolgokkal is hiú! S igazán hiú, ha nem történik Istenért. Szocializmus, irkálás ... mi ez? Már 37 éves vagyok ... már! lelkemet ismét kifeszítem! Istennek élek bensőségesen, ájtatosan, könnyezve, alázatban, sejtelemben, tiszteletben a Szentek s a kedves testvérek iránt. Szívesen visszatérnék Esztergomba imádkozni, elmélkedni, szolgálni Istenért betegeknek, vakoknak, érzéketlen népnek. De teli szívet kell hordozni, hiszen különben szegény leszek, nem lesznek szárnyaim. S lehetek-e külsőséges és semmit mondó? Lehetek-e sima és könnyen elosonó? Lehetek-e világias, napról napra élősködő, az emberek bajai fölött szemeimet lehunyó?! Nem! Ki kell emelni a nagy jelet s megvilágítani vérrel és szívlánggal. Sokszor gondolom: nem vagyok arra való. De mélyebb életre igen is; a többi ennek nyomában jár. Aki az evangélium szerint radikális, de belső, lelki életben, annak lesz lelke. Aki csak ezt az evangéliumot tartja s hozzá méri a világot, azt megértik mások is. Az élet gazdagabb az evangélium alapján, mint nála nélkül; így szegényes és koldusos. Alakjai árnyak és ostobák, jellemei maszkok, se szívük, se velejük. S minek ez a komédia? mind abba az árokba siet; sokat beszél és képzelődik s azután szétfoszlik! Ha a lelket lehetne megfogni s érvényesüléseit megörökíteni s megszerettetni, mily fogás volna ez. Hát ezt a lelki irányt, a gondolat, a szellemi szépnek irányát, az erény, a belső érték örömét, a hitnek és szeretetnek való világát föl kell tüntetni. Hallgassatok nekem ezentúl másról. Ami rosszat s nyeglét látok, csak azért nézem, hogy értsem, ez nem az, amit én tisztelek. Így vagyok az egész világgal.

Aug. 6. [1] Ma kezdődik a Nagyboldogasszony novénája. Lementem a kertbe, s eszembe jutott, hogy nekem ezt kiváló áhítattal kell megtartanom: úgy mint otthon a szőlőben, mikor este fölsétáltam Urbankóhoz s körülnéztem réten s lejtőn le Esztergomig; úgy mint ott a gesztenyefák alatt, mikor izzott a napsugár s leszegezte az asztalra s a papírra a levelek árnyékait, s minden azt suttogta: szeresd a Szent Szűzet. Nézd itt hagyta saruit, s a nefelejtsben rád tekint; a virágok szemeivel néznek rád a lelkek; kedves maszk, ki magácska? mondhatod mindegyiknek.

[2] Délután. Jól vigyázzunk, semmi mást nem szabad akarnom, mint azt, hogy az Úr Jézus éljen bennem. Ez előttem világos. Tehát, hogy minél szentebb, buzgóbb, lelkesebb legyek.

---

[404] Én a keményet céloztam meg.
[405] ki-ki Isten(é)nek áll

Más tendenciákat, milyenek a nagyobb siker, a kihatóbb működés, gyerekes gondolatoknak kell tartanom. Mit használ mindez nekem? Ez az indító ok a pályaválasztásban is.

[3] Én tehát mindenképen arra törekszem, hogy az Úr Jézushoz hasonlóbb legyek; magamat minél jobban megtagadjam; az ő keresztjét hordozzam. Igaz, hogy folyton ott kísért a kérdés: lehet-e azt ott tenni, ahol most vagy? hasonló-e ott életed Jézus életéhez? Megvan-e ott az a bensőség, összeszedettség, fegyelmezettség, melyet az Úr Jézus követése megkíván? Azért tehát mindig igaz marad, amit eddig is fölismertem: engem kiváltképp a működésben való szabad mozgás tart vissza, melyet a szemináriumban föllelek. Ha künn a világban is az ima s az önmegtagadás férfiává válhatom, nincs pályám ellen kifogásom; de ha azt el nem érhetem, határozottan cserélek. Azért tehát ezt kellene kimutatnod; mert mások kedvéért a tökéletességben elmaradnom nem lehet. Ez igazán nonsens volna. Lehetséges-e, hogy az Isten ezt akarja? nem lehet.

[4] Tehát tökéletesség ... Jézusi élet ... imádságos és önmegtagadó élet, ez a jelszó; a többi mind alárendelt.

[5] Este. Választom az aktuális szegénységet és megvettetést, ha az Úr Jézust ebben utánoznom szabad. Mert Jézus utánzása, ez az Isten dicsősége. „Ubi major imitatio Christi, ibi major gloria Dei ..., major Dei gloria exigere potest, ut divitias et honores retineam”[406]. Vagyis akkor az Isten kívánja, hogy ebben az Úr Jézust ne utánozzam! Tehát megint: mit akar az Isten? Jézusi életet mindig ... a külső körülmények változatos alakulásaiban is.

Aug. 7. [1] Ah, ich muß den lieben Heiland besser lieben[407] ... e szavakban törtem ki s könnybe lábadtak szemeim. Kell! Kell! ó nagy kegyelem! Kell! Hála neked Úr Jézus, én édes Jézusom, édes és illatos, mint a méz, melyet az ég virágaiból, a csillagokból szívnak angyalok. Édes Jézus ... édes Jézus! S hogyan „jobban szeretni”? ó Istenem, mily világos ez nekem! Hogyan szeretni? hát hogyan szokás szeretni, szent bensőségbe lépni, – minél többet feledni, minél többet kicsinyelni Jézuson kívül, kit annál inkább hordozunk szemeink előtt s annál többre becsülünk. Nem is többre ... ő minden nekünk. Tehát „jobban szeretni”! Önmegtagadó, összeszedett, szemeimet fékező, Jézus édes emlékezetét folyton forgató élet és lélek. Az áhítat szellemét élvezni, szívni és lélekzeni, leborulni térdre és úgy Jézushoz simulni; hozzá viszonyítani mindent; a szentmisét, az adorációt, kivált a csütörtök éjjelit szívünk áradozásával megülni. Minden, ami gyengéd, ami erős, gazdag, szép és hangulatos, minden szolgálatomra siet, koszorúkat, színeket, lelki szűzi vonásokat, áhítatos tekinteteket, mosolygó szent szeretetet, ecsetet és angyalarcokat ajánl föl: íme itt, használd föl. S mások szívébe ezt átönteni; ami bennem szellem és élet, lelkünkbe átültetni, szívem érzelmeit sok száz szívben fölkelteni ... Istenem, mily boldogság. Én tehát most más ember leszek, a szenvedő Úr Jézus embere, a szent szenvedés részvététől megolvadó, Jézus szívének minél több szívet megnyerni vágyó, vágyódó lélek!

[2] Este. Egészen áthatott az Úr Jézus passiójának szelleme és szerelme. Az a szent éj mint egy bűbájos világ millió jegecszemmel néz reám, csillámlik szebben, mint az éjféli égbolt. Mily gazdagság ... passio Christi! Bennem is passiót kelt, ó de milyet! Passio!! Megragadott az az: ego ad hoc natus sum[408]; tehát bele kell avulnom, bele nőnöm ebbe a szent igazságba – „veritas”. S ez az egyik fő lumen: egészen átvennem Krisztus érzelmeit és elveit; csak ez igaz. Belemerednem, belekövülnöm. Azután minél többet értek és érzek Krisztus szenvedéséből, annál melegebb, forróbb, termékenyebb lesz bennem Krisztus vére. A passio által lesz meleg; a szent szenvedélyben felforr. Akiben a „passio” van, akiben az él, abban forr a Krisztus vére!

---

[406] Ahol nagyobb Krisztus követése, ott nagyobb Isten dicsősége... Isten nagyobb dicsősége megkövetelheti, hogy a gazdagságot és a dicsőséget megtartsam.

[407] Ó, nekem jobban kell szeretnem a szerető Üdvözítőt.

[408] „Én arra születtem ..., hogy tanúságot tegyek az igazságról.” (Jn 18,37)

[3] Van igazság! A Krisztus az. Körülötte káosz és szkepszis. Ezért az igazságért vérét ontotta; vérével s a szentek vérével és könnyeivel van ez a fala az igazságnak összetákolva. Melege a szent szíveknek olvasztotta egybe köveit. Ó boldogság! S ez a mienk. Azonkívül a boldogtalan kételkedéssel együtt jár a jellemtelenség. A jellem a lelkek nemes alakja, a belső valónak kialakulása, megállapodott erényessége, erélye, elve; mi a tengelye, mi a sudártörzse? Az igazság. A jellem vezérvonása a meggyőződés; hol van ez igazság nélkül?

Aug. 8. [1] Este. „Domine, si in tempore hoc etc." (Ap. Csel. 1.) Az ember sokban nyugtalankodik, küszködik. Új idők után néz s azok jőnek is; de mit mond az Úr! „Non est vestrum ... sed accipietis virtutem, et eritis mihi testes.[409] " A szent lelket, azt várjátok; azon legyen iparkodásotok, hogy azt elvegyétek: akkor jó lesz minden. Itt is, mint az előbbiben, kidomborodik a gondolat: Krisztus minden, őt bírni, neki élni; aki ezt teszi, mindent elér.

[2] Ezzel zárom ez évi exerciciumomat. Hálát adok Jézus szent Szívének. Ha magamat veszem, szívesen maradnék itt. Van bennem lázas, izgalmas tettvágy; a modern idők gyermeke vagyok én is, aki meg nem gondolom eléggé azt: Martha, Martha, sollicita es[410]. Hatalmas kereszténységet fölkelteni a világban; ez a világ üdve. Minden tehetségeinket ennek szenteljük, Isten segíts!

[3] Aki ettől fitymálva elfordul, kimutatja, hogy felületes ember. A nagy kérdések mind a kereszténység gyökerén élednek, vagy ha arról leváltak, elfonnyadnak. – Egészen nyugodtan maradnék itt; nem aggasztana a szeminárium sem. Mert ha ott találnám föl hivatásomat, képesnek kellene lennem arra, hogy radikálisan változtassam meg az irányt. Pax Christi!

Szept. 22. [1] Ősz van; az erdőn sötétlenek a színek; virág nincs, csak néhány... Hosszabbak az éjek s álmosan kel a nap, a lomha köd kerékkötője a világosságnak, késlelteti az élet ébredését. Álmos minden, – fonnyadt, fáradt, elhalni készül. Ez első őszi napon az idén egy őszi csendes kép lép szemeink elé az egyházi évben is. Szép, de szomorú, – kedves, de gyászoló; a komoly és homályosodó természet. Keretébe üdvözöljük a természetfölötti világból a fájdalmas Anyát. Szép és Szűz Mária úgy is, mint fájdalmas Anya; most is sine macula[411] ez anya, de komolyabb a vonása; – szép, de szépsége nem ragyogó, hanem árnyéka van, – a szenvedés fátyola van rajta. Ki ne akarna e gyászoló szép lélek világába merülni s ezeket a gyengéd és mély árnyékokat megmérni, amennyire teheti...[412]

Nov. 12. [1] Tegnap lehangolt voltam, mert a prédikáció nehezen ment, s nem láttam eredményt, sőt valami hanyatlást; de azután nagy kihatásomról szóltak, s ez megint föllendített. E körülményben láttam, hogy nem vagyok alázatos. Az alázat a/ önismeret, hogy mi vagyok, mit bírok, mit érek; b/ helyzetemnek alapos fölismerése; tehát Istennel s emberrel szemben való elrendezkedés, objektív alapon. Azért az emberek sem nem imponálnak, sem nem vetjük meg őket. Tehetségeiket elismerjük, de nem juhászodunk, nem hunyászkodunk meg. Előttünk az érték az Isten, s ezt az értéket kis vagy nagy tehetségekben, jó vagy rossz körülményekben, siker- vagy sikertelenségben megóvjuk. Az alázat tehát nagy erő; az erkölcsnek, a jellemnek, az isteninek preponderálása az értelmin, az efemeren, a látszaton, az emberin. Fintor és békéltető belátás!

[2] Az alázat függetlenség; tudja, hogy a fák az égig nem nőnek; nem veszti el a fejét a sikerekben éppúgy, mint balsorsban. In secundis non extollar, in adversis non deprimar.

---

[409] „Uram, tehát mostanában állítod helyre Izrael országát? – ... nem rátok tartozik ennek ismerete. De mikor a Szentlélek leszáll rátok, erőben részesültök, úgyhogy tanúságot tesztek majd rólam." (ApCsel 1,6–8)

[410] „Márta, Márta, sok mindennel törődöl..." (Lk 10,41)

[411] szeplő nélkül

[412] Következnek az elmélkedési pontok.

Humilis sine fictione; hilaris sine dissolutione; agilis sine levitate[413]. Ha a dicséret lükteti szívemet, úgy hogy könnyen kibicsaklik az ész, az rossz.

Dec. 24. [1] Leszállnak az angyalok a mélybe; ott ragyog a gyémánt; csillagokon, réteken, levegőn át, felhőkön, földre; csupa Isten-gondolat. Ezeket az isteni gondolatokat régen mutatta meg, mikor a Verbum kiindult világokat teremteni, s kísérték az angyalok. Most újra kinyilatkozott: eum iterum introducit primogenitum ... dixit: et adorent eum omnes angeli Dei[414]. Íme nézni való, új Jákob létrája ereszkedik a mélységbe: a szegénység, a megvetés, az alázat mélységébe. Éj van, hideg van, rideg minden; de íme, ez éjben fény gyullad; e hidegben a szív melege fejlik; e rideg sziklában a legédesebb méz rejlik: et petra melle saturavit eos.[415] E sziklahasadék az Isten kinyilatkoztatásának szent helye! Süllyed a föld; a nagyság, a pompa lelki lapálynak bizonyul, s a mélység kiemelkedik; lelki magaslattá válik. A szegénység lett a lelkek függetlenségének szárnya. Új világ! Tengerekből kiemelkedik. A másik leszáll; a pogányság világa! Új alap – lapidem pretiosum, electum ponam in Sion![416]

[2] a/ No hát nézzétek e leszálló, angyali kísérettől körülvett Krisztust; ezt a szegletet, alapkövet: leszáll a mélybe; tamquam lapis![417] Ami a világ előtt mélység, alacsonyság, amit elnyel a feledés és mulandóság árja; amit elborít s aminek nincs története, és neve: szegénység, feledettség, szenvedés ... Lejönnek az angyali szellemek nézni ez új teremtést. Ez új teremtés kihirdetése az elvnek: Isten fiai vagytok, örökkévalóra született lények! Jászolát letette a paloták és kunyhók közé; közéjük állt a szabadok s szolgák közé, az örvendők s kínlódók közé, élvezet és kegyetlenség közé; két világ, két élet, két polgárosodás közé. Kihirdeti az individuum egyenlőségét és szabadságát: ez az evangélium. S mi történik? a mélység emelkedik, a magaslatok szállnak le: az új világ, új civilizáció! Éppen úgy a szívben: aki e mélységekbe áll, a szellem függetlenségére tesz szert.

[3] b/ Azután nézd az angyalt: claritas Dei circumfulsit eos![418] Szárnyai a vágynak szárnyai, melyeken lejött régen 1900 év előtt: Dániel ragyogó angyala? cito volans![419] ... Szemein, ajkain, arcán, homlokán az Annuntiata szűzies szépsége sugárzik; beköszönt most is azzal a pihegő mellel és szívvel, azokkal a gráciával körülfolyt ajkakkal, azokkal az Isten-szeretettől s könyörülettől megilletődött szemekkel. Legszebb útja! Lesz neki még egy, mikor a sírhoz száll s leemeli a követ!

---

[413] A sikerekben nem fuvalkodom fel, a nehézségekben nem leszek levert. Alázatos tettetés nélkül; vidám szétszórtság nélkül; serény könnyelműség nélkül.

[414] „Mikor aztán Elsőszülöttjét ismét bevezeti a világba, azt mondja: »Imádja őt minden angyala« ...”

[415] a sziklából mézzel lakatta jól őket

[416] „Nézzétek, egy követ helyezek el Sionon, egy értékes szegletkövet, egy erős alapkövet.” (Iz 28,16; vö. Iz 8,14 és Róm 9,33)

[417] mint a kő

[418] „Az Úr dicsősége beragyogta őket.” (Lk 2,9)

[419] „Gyorsan repülve.”

1896

Febr. 9. [1] (Sexagesima) A lélek ruganyossága elsősorban a vidámságtól, derültségtől, a lelki örömtől függ. Igen, ha ruganyosak akarunk lenni; ha sokat akarunk menni [?] s el nem fáradni; ha nagy terhet cipelni s össze nem roskadni; ha a szív sebét, fájdalmát ki akarjuk heverni, s azon kívül s azon túl a békét élvezni: akkor keresztény örömre s vidámságra kell szert tenni.

[2] A régi népek közt azért van több szent, mert vidámak! S méltán szólhatok épp most erről, mert hiszen a farsangban a gyönyör poharai ... erőlködik vidámságban. Bacchanáliákká válnak a világi gyönyörűségek forrásai, szökőkutai mind ki vannak nyitva; – az élvezet mámorba ringatja, percnyi boldogságba híveit, kiindul s örömük illatárjával elárasztja a földet –, ópiumos elomlatásban nyílnak meg a báltermek, osonnak el a susogó selymek, – hangzik a bódító zene: örömöt, örömöt *isznak*, mert szomjasak.

[3] S rossz néven vegyük ezt nekik? élnek s örülni akarnak; tény, hogy az élet élvezetre szomjaz; minden attól függ, hogy merre keressük ezt.

[4] A szem nincs arra, hogy igyon, hanem hogy az Isten műveit lássa és elittasodjék; – hangjuk van, talán, hogy üvöltsön s ne énekeljenek? Szívük nincs arra, hogy keseregjenek, hanem, hogy Isten ... legyen. Mire való a föld, hogy hullákat hordozzon vagy az Isten képmásait? hogy nyákos gombákat teremjen vagy a mező virágait? úgy-e Isten, természet egyaránt azt kívánja, hogy vidámak s derűsek legyünk s örüljünk.

[5] S íme így már tárgyunk kellő közepébe érkeztünk s kérdezhetjük, hogy ez szükségesség, hogy honnan az ösztön, hogy az öntudat szükséglet az öröm után?

[6] A feleletet erre Arisztotelésztől és sz. Tamástól veszem:[420] az élvezet, mely valamely működésnek természetszerűleg jár, azt tökéletesíti, benső erejét s tartósságát emeli.

[7] Az érző lények egész világában az öröm az a tényező, mely által a természet biztossággal eléri célját, mely által erőiket kifeszíti és nekik a szükséges rugalmasságot adja:

[8] A természet bajnokának éltetője az öröm
Nagy hatalmát ez üté föl az egész világkörön
Magból ez csal sok virágot, égboltról ezer napot
S ott is gördít égi testet, hová búvár nem hatott.

[9] Ez legkevésbé sem költői képzelgés!

[10] Valami csak akkor erős, tartós s úttörő, ha élvezettel s örömmel jár. A tanítás akkor hathatós, ha örömmel történik, – a szónoklat akkor villanyos, ha szív reszket belőle, – a magány akkor igazi magány, ha úgy szeretjük, hogy mindent felejtünk. Az életpálya akkor nyújt boldogulásra kilátást, ha öröm, mikor szolgál; az erényt akkor karoljuk föl, ha maga [?] szépségétől elragadtatunk. Csak mikor a természetfeletti szépség légkörébe jutunk, akkor élünk lelkileg.

[11] Tehát öröm! élvezet! gyönyör! Mily szépen rezegnek a húrok az Úr Jézus himnuszában: Jesu dulcis... O Jesu mi dulcissime, spes suspirantis animae! Te quaerunt piae lacrymae![421]

[12] Az apostol is nyomósítja: tristitia saeculi mortem operatur.[422] Azonban nem is annyira arról, hogy öröm nélkül nincs boldogulásunk, mint inkább arról, hogy hogyan? mi az öröm szökőforrása?

---

[420] görög idézet
[421] Édes Jézus... Édességes Jézusom, sóhajtozó lelkem reménysége! Téged keresnek a jámbor könnyek.
[422] a világ szerinti szomorúság halált szerez (2Kor 7,10)

[13] Mondjuk ki mindjárt: a lelkek különböznek s így örömeiknek forrásai is változnak; mert az egyik ebben, a másik másban keresi, és pedig a *lelki életben is*. Egyik komolyabb, másik vígabb, – az egyik nehézkesebb, a másik könnyebb, – az egyik aktív, a másik kontemplatív, – az egyik elevenebb, a másik csendesebb.

[14] Eszerint az öröm forrása is más és más.

[...]

[15] De bár elismerem, hogy ez mind jó, az öröm legtisztább s legfüggetlenebb forrását mégis csak a lelki vidámság klasszikus szentjének szavában találom megjelölve: *A keresztény vidámság az Isten ajándéka, mely tiszta szívből folyik, szent szabadságban áll, kicsinyli a világot, túlteszi magát mindenen*, aminek a földies érzület szolgál, Istenben gyönyörködik.

[16] Nem keresni pénzt, becsülést, tiszteletet, élvezetet; szeretni az alázatot, – a szegényeket, a szenvedőket, – segíteni sok emberen; és nevetni a világ nagyzását.

[...]

[17] Mindent Istenbe; minden gondolatot, szeretetet, szenvedélyt, minden érdeket, vonzalmat és reményt: Istenem mindenem! Ismered úgy-e házatokat, hány ablaka, kedves helyeit, szőnyegeit, az ... lubickoló szökőkútját, képeit; ruháid, ékszereid, kedves állataid, madarad, szolgáid; tudod nevezni őket nevükön, s hangjukat s mozdulataikat ismered. Óh ha úgy belépnél s eloszlatnád a bút, s nyakába borulnál atyádnak. Te *szereted az Istent*; mindent oda érte; lemondasz; nincs más örömöd...

[...]

[18] Szeresd az Urat! Vagy ez igaz, vagy a kereszténység hamis, téves; Istent szeretni kell teljes szívből, lélekből, erőből; mindenből (?)!

[19] Ne botránkozzál másokon; szeress. Mit akarsz azoktól, kik nem szeretnek. Mit akarsz betegektől? harcokat? mit...? győzelmeket? mit akarsz?!

[20] Szeress! Kérdezi-e aki szeret: miért nem tesz más is így, mint én? minek e kérdés? Elég neki, hogy szeret.

[21] Ó ki ad szeretetet? buzgót, áldozatosat? Kísértetünk, – nehézségeink legyőzésében, milyen szerepet játszunk? a világ ellen való állásfoglalásunkban? a szeretet expanzív és hódító törekvéseiben?! Mily gyávaság?!

[22] S mikor látjuk ezt jobban, hogy szeress, mint ma?

[...]

Szept. 1. [1] Félre, félre világ; ismét itt vagyok ... Istenben! Beleáztatom egész valómat, föloldódom benne. Gondolataim, vágyaim, gyökérszálai mind belenyomulnak; hatalmában, fönségében, végtelenségében éldegélek. Ó, Úr! hála, hála neked, hogy te vagy az Úr! Megpróbálom kötelékeimet, vashengereimet; tartanak-e eresztékeikben, nem oldódik-e föl a viszony köztem s az Úr közt; az ontológiai nem; s a logikai? Ó, az sem! ... Dominus! Bánt, hogy oly keveset teszek érte s gondolom, hogy többet tehetnék, s nagyobb kihatásom volna; de ez mind lidérc és álom! Esztergomban nem lehet; s a papokkal közvetlenebb érintkezés nincs! Az aula hajó szárazon; a *püspökök* érzik gyöngeségüket; mikor emberek hiányoznak, kitűnőt tenni nem lehet. Élni lehet; másokat mozgatni és megszentelni, saját meggyőződését kiárasztani, azt lehet; hogy aztán mit érünk el, az megint más lapra tartozik; pl. Szentgyörgymezőn semmit! Legszívesebben mennék, járnék-kelnék szerteszéjjel, buzdítanék, dolgoznám, nem nyugodnám; faluról-falura, papot s hívőt fölráznék. Ahhoz is kell mélységes, de önálló, s célját élesen fölfogó s kivivő törekvés!

[2] Szept. 1. délután. A közönséges meditációkat is mély alázattal kezeld; örvények szélén jársz; mit akarsz? – A bűnről gondold meg, s hogy mint szereted önmagadat, gondolataidat, könnyeidet, lelkesültségedet ... s Isten a bűn következtében azt mind összetöri, mind!!! Kialszik minden szikra, sárrá lesz minden könny! Mi tehát a bűn? Valami, minek folytán én már nem az Isten gondolata, nem az Isten gyermeke vagyok, azért tör össze; azért gyűlöl; már nem Krisztus vérének gyöngye! Kérlek, édes Jézusom, add, hogy forrón utáljam s gyűlöljem

a bűnt; add, hogy iszonyodjam tőle! Ez kell; így igaz, hogy delicta quis intelligit; a peccatis meis munda me et ab alienis parce servo tuo![423]

Szept. 3. [1] Jó föltételek: másokról ne beszélni debachálva;[424] meditációt és lelkiolvasást tartani; magadhoz ne nyúlj; másokat érzékileg ne illess; lehetőleg elvonulj, de ahol vagy, végy részt; gyerekes szégyenkezést félre; lelki javakra komolyan buzdíts; fogd keményen a kispapok lelki előmenetelét; a visszatérő fiatal papokat kérdezd ki.

[2] Délután. Arról is meditáltam az imént, hogy nem kell nekem dicsőség és tisztelet. Konstatáltam, hogy némi klerikusi jóindulaton kívül nem is igen kerül e fajtából, s hálát adok érte az Úrnak! Pompás! Csakhogy hasznosítsd e boldog függetlenséget a lélek diadalra juttatására!

[423] „De ki látja meg saját hibáit? Tisztíts meg minden bűntől, ami rejtve maradt! Őrizd meg szolgádat...” (Zsolt 19,13–14)

[424] pökhendin, nagy hangon bírálva

1897

Júl. 25. [1] Őszintén mondom, inkább könnyeimmel szeretném ezt megírni, mint tintával. Szemem most is könnybe lábad. Istenem, mit tegyünk, mikor az inkarnáció valósága borul ránk? Hová futamodjunk? Ha a zsarnok kizsarol, eladja ruhánkat, szétveti galibánkat s annak követi s azt a letapasztott sárga anyagot is eladja s mégsem futja ki, csodáljuk kegyetlenségét s sajnáljuk szegénységünket; de midőn Isten emberré lesz, hogy minket magához vonzzon vasnál vasabb lánccal, hogy lelkünk előtt égjen, mint emésztő tűz s belevegye magát velőnkbe; hogy a tökély magaslataira hívjon s szédítő s köves, lábat szaggató utakra kerget, míg lihegve össze nem roskadunk: kérdem, ki a nagyobb zsarnok, az erőszakosabb hatalom?! Nem lehet azt érteni, azt a kötelezettséget, mely ránk hárul; azt az adósságot, melyet elvállaltunk; azt az égető, sarkunkban ügető szükségességet, hogy magunkat s mindenünket neki odaadjuk.

[2] Az Isten lett emberré! Rémséges és ész-zavaró tény; mily radikálisok leszünk; mily áldozatosak, mily vigyázók, mily törekvők, szenvedély-maniakusok, zelózusak – az Isten, az Isten lett ember! Ó, imádjuk, hálálkodjunk, tenyerünkön hordjuk, minden szavát aranygyöngy gyanánt fölfogjuk, vonásait élvezzük; kellemeibe, szépségébe, áldott lelkébe, szívébe merüljünk. Értem annak az alázatos, bűnbánó középkornak szellemét: az inkarnált Isten tette gyermekivé, hódolóvá, lággyá vaslelkét! Az a Kinga, Klára, Jolánta, Erzsébet, Margit ... azok a búgó galambjai a megtestesülésnek, azok tanítanak szeretni, hódolni, megsemmisülni engem is! Ez az egy gondolat szentté tesz. Alázatossá, szegénnyé, Krisztussal síróvá, igénytelenné! Jaj, édes Uram, hát tégy engem is azzá. Ki ne hajtana itt térdet? Istenem, be kár, hogy az angol tudomány oly emberek fejeibe került, kik a kereszténységet nem ismerték s e részben valóságos hígvelejűeknek bizonyultak ... Macaulay, aki kifogásolja a térdhajtást! Ha tudnád, ki és mi előtt hajtottak azok az Eduárdok és Kolumbánok térdet!

[3] Papság kell nekünk, mely az első szent karácsony-éj szellemét fölfogja, édességét, áhítatát, alázatát ízlelje; imáját, áldozati füstjét, az Isten örömét s a Szent Szűz boldogságát átérezze; mely az első nagypéntek szomorúságát, fájdalmát részvéttel taglalja, térden állva, szégyenpírral arcán, szemeiben könnyekkel; mely irtózzék s kiáltson: elég, elég, Uram, könyörülj Fiadon! mely az első húsvét-reggel diadalmas, csendes apotheózisát lihegő, de megnyugodni térő szívvel szívja magába.

[4] Papság kell nekünk, mely ismét gót dómokat építsen s a román stíl alakjait oleo laetitiae,[425] a lélek kellemeivel kirajzolja; mely ezen alakok belső szellemét s illatát érezze; mely a gazdag, fönséges, nyugalmas s egyre törekvő gondolatnak és érzésnek – ha lehetne – még egy új stílt teremtene. Ha templomai a keresztény gondolat mélységét tükröztetik, gondolom, akkor a templom építőinek a lelkét is átjárják.

[5] A betlehemi barlang szebb, mint bármely szentély Kölnben, Limburgban, Lainzban; a Szent Szűz áhítata s öröme s édes élvezete szövi ott a legharmonikusabb vonásokat s illesztgeti egymásba.

Dec. 22. [1] – Gyermek szeme! – mélység!

[2] *Jézus tekintete.* – Mit lát? Lelke előtt egy fönséges világ. S ahol áll, fekszik, jár, ott a mélységek s magasságok. Judea s Galilea előttem egy világ, melyben egymásra rakvák a hegyek, a magaslatok Himalaya! máskor tengereket látok ott; mélységet. Jézus lelke, élete, azok az égbe meredő magaslatok. – Lát széles világot! Világ-véget ... ítéletet ... Vére mint

[425] az öröm olajával

folyam, mely elömlik ... Oriens, splendor Patris[426] ... s ez mind a gyermek szemében. – Mit lát rólam?!

[3] *Jézus mosolya.* – Benignitas et humanitas.[427] – Az emberi élet kifejezi, de kivált a gyermek. – Karácsonyfák körül! a jóságos lélek ... Innen a parabolák a tékozló fiúról, innen a szamaritánusról. – Innen az „emberség" példái! – Isten az ő szerető gondolatait így fejezi ki.

[4] *Jézus könnyei.* – Oly közel feküsznek forrásai s oly mélyre nyúlnak. Siratja apró bajait ... és nagy keresztjét. Itt kezdődik az a szent résztvevő, s a világot váltó fájdalom ... Qui in diebus carnis suae preces suppl... cum lacrymis offerens, exaud[428]... Megindulástól is sír. A legfönségesebb áldozatra kilép ... a gyermek első léptei a Szent Szűz is ... én is! – Örömtől sír a Szent Szűz!

[426] Felkelő nap az Atya ragyogása

[427] Jóság és emberség.

[428] „Krisztus halandó életében hangos kiáltással és könnyhullatással imádkozott és könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól. Istenfélelme miatt meghallgatásra is talált." (Zsid 5,7)

1898

Júl. 13. [1] A bűn és a pap[429]

[2] a/ Méreg a bűn. Csúnya. Szétrág, eltorzít, elforgat mindent! Elrontja a vért. Víz, poshadt – genny lesz belőle. In terra sanctorum iniqua gessit non videbit gloriam Domini[430]. – b / A szervezetet erőtlenné teszi, a gyomor elfásul, a belek nem váltanak ki tevékenységet: éppúgy a bűnös pap: erőtlen; a természetfölötti élet eszközei mintha nem volnának. – c / elfojtja az életet; tagadja; halál a vége. Hát mit jelent egy Feh. tallósi pl. papsága.

[3] Kispapi buzgóság, ordináció! primicia!

[4] a/ vér: a kegyelem, a hit; Moechus[431] vén papok! b/ szervek: bánat, erősfogadás, istenfélelem. „Nem tudok bánni bűnt". c/ denudabunt te vestimentis tuis, tollent vasa gloriae tuae et dimittent te nudum[432].

[5] II. Mily pusztulás. *Szomorúság.* Szomorú az angyal; tenyerére hajtja fejét ... amare flebunt.[433] Szomorú Jézus Szíve, mennyi kegyelem földúlva. – *Nyomorúság.* Decidit corona capitis nostri.[434]– Egy szifilis ifjú, gyönyörű szeme néha még föllobban; finom ajka néha még a régi alakba tér. – *Temetés.* Firmis tuum ... portas! [?][435] – *Minden érdem oda!* Kialszik a természetfölötti élet és végső szikrája.– *Szolgaság.* – Valerián.

[6] B./ Lánc a bűn. Rab vonszolja; hánnyal terhes vagyok! – Ultimus quadrans.[436] Ezt soha nem fizetem meg...

[7] Jogtalan, sértő bántalom! /Unrecht/ s ha így tovább megyek: mi lesz. Most még legalább másnak nem ártottam.

[8] Bűn Isten ellen: hitetlenség, káromlás, bizalmatlanság, zúgolódás.

[9] Bűn önmagam ellen: mértéktelenség, fegyelmezetlenség, érzékiség, állhatatlanság, restség, gyávaság, önzés.

[10] Bűn mások ellen: kritizálás, megszólás, rágalmazás, csacskaság ... irigység, gyűlölet, látszat, hiúság, erőszak ...

[11] Hol szedjem a belső meghatottság kenetét? virágokból? a devóciót? bagdadi rózsákból? gyöngyvirágokból? Szívből?

[12] Áss mélyebbre ... Ott források vannak; de a forrás seb ... a megtört szívből jön a kenet...

[13] 1/ Mélyen érezni bűnösségünket: Nézzünk végig életünkön ... nincs-e igaza Szent Pálnak ... Magdolnának ... Cortonai Margitnak? Infelix ego homo![437] a 10 parancsolat ... ha hallatná szavát ... s a szentségek, a mulasztások ... a titkos bűnök. Néhány lélek ott túl! – Mennyi bűn! Özönvíz! Non permanebit spiritus meus, quia caro est.[438]

[14] 2/ Ízlelni a bűn keserűségét s utálatát, Isten ízlésével. Ész ellen: kivetkőzni az észből ... Az állati jegynek kiverődése ... dacára a csipkének, parfőmnek ... frakknak ... A lupus kivetkőzteti az embert ábrázatából; a hitetlenség a világosságból; a reménytelenség örökös

---

429 Vázlat egy papoknak tartandó elmélkedéshez.
430 „Az igazak földjén is gonoszságot művel, s nem törődik az Úr fölségével." (Iz 26,10)
431 buja
432 „Megfosztanak ruháidtól, elveszik ékszereidet, s otthagynak teljesen ruhátlanul." (Ez 16,39)
433 Keserűen sírnak
434 Leesik fejünk koronája.
435 Szilárdan hordozod a magadét!
436 Utolsó garas(át fizesse, az adós akkor szabadul börtönéből)
437 „Én szerencsétlen ember!" (Róm 7,24)
438 „Nem marad éltető lelkem az emberben örökké, mivel test." (Ter 6,3)

télbe állít ... más a világ. – Servus ... Nemo potest duobus dominis servire[439] ... a test evangéliuma! Az eldurvulás ... ez elszakadás Istentől: hej, mikor az Isten szeretetének napja világított rám! ... liberalizmus ... élni Isten nélkül, élvezni s fejbelőni magát: a Magasságbelit elfelejteni. A kultúra is látszat. Leroy Bermdi[?] szerint nem erkölcs, bécsi Reichsrath, Hobocken.

[15] 3/. S ki az, ki vétkezik? Jóllehet csillagokba nézett, de mily hitvány vagyok, lelkemben ... mily parányi s mily nagy az Úr ... érzem tehetetlenségemet ... test szerint elhervadó. A tisztaság, a szentség Istene tisztít lelkeket! Conflans![440] Mily fogadalmat ad a tisztítóhely. – Törődjünk a lelkünkkel! ékesítsük azt föl, töröljük el az állatit, a rosszat = megtisztulni. Érezni bűnösségünket ... Mindenki érzi, aki Istenhez közel tér. Megnyílnak szemeink; fogd meg, ne félj!

[16] A bűn romlás: vannak szép lelkek, fiúk, leányok: mint a hajnal; alakulnak; alakulásukat a fegyelem, a mérték, a szám, a szépség, a gondolat vezeti: kialakul a blazírtság, a tagadás ... a másikban a szerencsétlenség, elégületlenség, meghasonlás. – Vagy egy szép arc ... lupus.

Aug. 7.[441] **[1]** Piliscsaba, 1898. aug. 6–13. (Lollok.) Ismét legfontosabb az indifferencia, mert fölülkerekedésével úgy érzem magam, mint mikor a kocsi a kerékvágásból kihajol s azután abba visszahanyatlik. Irányt kapunk az indifferenciában. Én is nyerek irányt, melyet így fejezek ki: én tökéletes keresztény akarok lenni. Most spirituális vagyok; nem ragaszkodom állásomhoz egy percig sem; ha letesznek ma, nem lágyulok, nem sóvárgok, nem sírok. Mit csinálnak a jó káplánok? mit a plébánosok? mit lazarista szomszédaim itt jobbra-balra szobáikban? mit csinálok én, ha öregebb leszek s letesznek?

[2] Mily szívvel és lélekkel kell dolgoznom? Józanul, hívőn és buzgón. a/ Józanul, nem képzelődve, délibábos terveket főzve, nagy sikereket várva; még pedig azért, mert ez téves nézet, s hozzá elfogulttá tesz. A nagyzás jól mondatik hóbortnak. Majomszeretetre is vezet, érzékiességre, és kivetkőztet férfiasságunkból. Nem vagyok gyáva és nyárspolgárias, szégyenlős és fajankós. Egy idegen városban sokkal egyediesebben és férfiasabban viselkedem! Nekem jó volna mindig egy nagyobb utazás; ott érintkezem sok férfiúval, kik falun, városban, hivatalban, lelkipásztorságban oly önálló, alakzatos, erélyes jellemet tüntetnek föl, amilyet én alig. b/ Hívőn vagyis hitből. Mindent a hitben látni s másért semmit sem akarni. A hit fénye a nap; a világ kőszénbánya; hiába okoskodunk a kőszénbányában a napvilágról, s mutogatjuk a sima törésű, fényeslapú szénkoloncokon a nap erejét, borzasztó messze vagyunk. Csak hitből s hitért. Fölhasználni utazást, újságot, könyvet; írni, olvasni, cikkezni, de csakis azért, amik fönn vannak. S elveket honnan? Onnan! Nem önzést, nem hajlamokat, nem érzéket; lelket és életet! *Sebeszta, Jezsó, Jaross.* c/ Buzgón. Tudva, hogy jó papokat akarunk, s az nagy dolog. Azután, hogy ezt sok utánjárással, fölkarolással, sokoldalú szemességgel kell mozgatnunk. Gyönge személyes érintkezésem is hallgatag, nem érvényesülő egyediségem akadályul szolgál. De nem engedek. Be kell folynom! Mozgatnom, irányt adnom. Művelni, fölvilágosítani kell az ifjakat; nem fák ők az erdőn. Pedig e részben nem teszek eleget. Érzem, hogy ez bibém, s kifogás alá esem.

[3] A bocsánatos bűnök. a/ Istennek megbántása; nem öl, nem átkoz, nem kárhoztat: de fáj. b/ Nehéz a gyógyítása; a kétség miatt, hogy mi halálos, mi bocsánatos bűn; hol kezdődik a megszólásban, a sikamlósságban. Isten, aki parancsol, ugyanaz; csak hitből ismerjük, hogy van különbség bocsánatos és halálos bűnök közt. c/ Isten iránt való szeretetünk csökkenése. Ellenszere: finom lelkiismeret és erős föltét.

---

[439] Senki sem szolgálhat két úrnak. (Mt 6,24; Lk 16,13)
[440] Átsodró (tűzláng)
[441] Lelkigyakorlat

[4] A réznek, bronznak patinája van, s az emeli értékét, pedig ez élegülés rozsda. A léleknek patinája nincs, csak foltja, melyből lupus lesz s elcsavarodik alakja. A bocsánatos bűn beleveszi magát a lélekbe s alig vesszük észre: hanyagság, lustaság, érzékiség, mindenféle szeretetlenség stb.

Aug. 8. [1] Dacára nagy, kiáltó nyomorúságaimnak, mégis új, friss erőt érzek. Ma a lanyhaságról elmélkedtem. Caecus–secus viam–sedens–mendicans[442]. *Caecus*: akár belső életemre, akár külső kihatásomra alkalmazom. Tudom, hogy caecus vagyok; anélkül nincs. Csak a mérték iránt van ignoranciám. Valóságos szembekötősdit játszunk. S úgy szeretném egyszerre lerántani a szememről ezt a tarka fejkötőt. Mégis csak sok. Szeminárium! jaj Istenem, csak tudnék annak a Wiplinger és Czeinzinger és Csambál lelkébe bújni s onnan kikukucskálni s megnézni azt a spirituálist. – Azután saját belső életemen ott van a fejletlenség kocsánya!

[2] Ajánld a bocsánatos bűn utálatát; a foeditás[443] utálatát, a mindenféle tetű-járást, ragyát és penészt! Hogy ellepi a lelket!

[3] Istenem, Istenem! mi lesz velem! Szívem megint megolvad, s a világias érzület salakjától kitisztult; ismét tüzes, izzó láva! S mikor ilyen, akkor telítve van; gondolatok, tervek, érzelmek világa borítja. Ha itt lehetne maradnom, milyen teljes lélek volnék én; érintetlen és magas! mint a hegycsúcs a vrátnai völgy fölött. Azért egyre azt gondolom, hogy ne maradj ott, hanem jöjj, jöjj az elveszett paradicsom megkerült kis úszó szigetére. Tudom, hogy erős, teljes, hatalmas egyéniségről álmodozol, egy mozgó lélekről, mely a teremtés bájait magára szedi s gondolattá váltja ki, mint a sündisznó töviseire szedi az elszórt gyümölcsöt. De a világban lekopnak tüskéid, süneid, s szegényesen döcögsz tovább a poros utakon. Olyan vagyok, mint ki meg nem találja helyét; de azt gondolom, hogy inkább ott van a helyem; ott a Jézus társasága tiszta, fönséges légkörében, ott az izzó szellemi magaslatokon, ott az előkelő elvonultságban. Hát Vrátna büszke-e azért, mert csendes és magas? Bocsásd meg Uram bűnöm, ha rosszul hangzik, amit ide írtam; de a te evangéliumod szerint értem.

Aug. 11. [1] Jézus a Getszemáni kertben. Tristis[444] ... milyen az Isten sorsa, az erény állása a világon; a lelkek szomorú állapota; a hit, a szeretet? De Jézus szívét izzó, buzgó szívnek nézd. Milyen Sámuel éje; milyen Szent Ferenc éje: Deus meus et omnia![445] Néri Szent Fülöp éje a katakombán. Jézus szíve mint egy izzó kőszénbánya; tűz a talaj, a fal, tűz az a szénpor is, mély tűz, nem lobog. Különbség van tűz és tűz között. Más a dorogi, más a porosz szén foka. Szeretni Jézust, jó példát adni; a lazaristák megtérítettek sok papot jó példájukkal. Nekem is így kell járnom.

Aug. 12. [1] Mater dolorosa.[446] Jézus nyomaiban járt. Bosnyák Zsuzsanna Sztrencsó várából Teplickára ment templomba télen, mezítláb, s övéinek, kik fáztak, mondá: nyomaimba lépjetek. Csak az izzó lelkek hagynak nyomokat maguk után fagyban, jégben, ködben. Omnes sancti, quanta passi sunt![447]

Dec. 15. [1] Die Religion ist die höchste Betätigung unseres Geistes.[448] Mikor nagyot, fönségeset gondol, melynél feljebb semmi sincs, vallást alakít. Bármi szoríthatja az embert tehetségének primitív gyakorlására, akár ösztön, akár szükség, akár az életharc, tény, hogy a legmagasabb fokán valamely irányzatnak, ott jelentkezik a vallás; ez adta jellegét a dolognak s betetőzését. Ha erőszak ridegsége szorította az embert építésre, tény, hogy építőművészetté

---

[442] „Útjuk mentén egy vak koldus ... üldögélt...” (Mk 10, 46kk)
[443] undokság
[444] szomorú
[445] Én Istenem és mindenem!
[446] Fájdalmas Anya.
[447] Valamennyi szent mennyit szenvedett!
[448] A vallás szellemünk legmagasabb rendű tevékenysége.

a kőrakosgatás a templomokban lett; ha az ösztön enyelgett az ember harmonikus irányzatával s hangokat dallamokká olvasztott, csak a kultusz szolgálatában lett művészetté; a keresztény áhítat olvadozó bensősége alakította át a syrinxet orgonává s a csengőt haranggá. Bár a népének, a mithosz, a rege a beszélő tehetség ösztönszerű megnyilatkozásai, melyeken a természet benyomásai s a szociális szükséglet tükröződik: littera-kultúrának polcához akkor lépnek a népek, mikor szent hagyományaikat, himnuszaikat, kultuszuk tanait jegyzik föl.

[2] A templomok csarnokaiban fekszenek a tudomány első okiratai, s kezdetben mind szent tudományok; a grammatika szentiratok magyarázásán ébred; a szent helyek tájékoztatása, kimérése, az oltár fölállítása a matematikai tudományokat hívja létbe, s ezek exakt jellegét szinte a „religiozitás” támogatta, mely pontosságot kívánt; a legrégibb természetrajz a hierofizika; a legrégibb asztronómia az asztráltheológia. A jogtudomány s a történet templomi tudományok ... Íme, a vallás a tudomány bölcsőjét ringatta.

[3] Lehet szomorkodni, de nem úgy, hogy lenyűgözzön, leteperjen; s nem fog leteperni, ha látjuk a végleges harmóniát s kimenetelt. A szomorúság, ha a lelket ellepi, gyöngévé tesz, ha ráborul s elfogja a kilátást. Pl. Anglia elszakadása mily szomorúságot hozott a XVI. század katolikusaira; de ha láttad volna a végleges fejlődést, már az a szomorúság nem olyan; nem dekomponál, nem gyöngít. Az örök tudásban a jó mindig győz! Ez adja az igaz szeretetet, de egyszersmind függetlenséget; igazán szeretek egy buzgó lelket, de nem függök rajta, mint célomon. A lélek szabadsága nem engedi színezni szürkén a szomorúságtól a lelket.

1899

Aug. 29.[449] **[1]** Délelőtt fél 12 órakor. *A halálról.* a/ Föl kell magam ajánlanom, hogy bármikor kész vagyok meghalni. Tehát nem függök az életen; az örökkévalóságnak élek. b/ A világ az Isten teremtménye; gyűlöljem? Distinguo: amennyiben visszatart, vagy lehetetlenné teszi az örökkévalóságot, igen. De hogyan teheti ezt, mikor az Úré? Amennyiben tükörkép s megzavarhat. Képekkel telerakott fal mellett vízszintesen fektetett tükörben látjuk a képeket, de úgy, hogy ami a falon fölfelé irányul, az a tükörben lefelé halad; ezt szem előtt kell tartanom; a tükörkép gyakran elvon a helyes iránytól. A teremtmény elvonhat az Istentől; hozzájárul a rossz természet, mely ónsúllyal húz el tőle. Ezt a kettőt szem előtt kell tartani.

[2] A világ gyönyörű, szép, Isten remeke. Élvezni, használni szabad; meg kell ragadni mindazon vonatkozásokat benne, melyek a boldog örökkévalóságra vezetnek; így a tudást, műveltséget, anyagi jólétet, nemesbülési, finomodási eszközöket. Gazdasági szabadságot, az elnyomást megszüntető kellékeket törvényben, népéletben, kereskedésben. Szóval a világot föl kell használnunk, hogy nemesebbek, jobbak legyünk. De a/ a cél az örökkévalóság; érzelmünk a vágy utána; kézségünk odajutni, mert a világ eszköz csak; b/ amily igazán buzdulunk a világ kihasználásáért, oly óvatosaknak kell lennünk, nehogy eltérítsen az örök iránytól vagy becstelenül kielégítse alacsony vágyainkat. Örülhetek az életnek, mint Isten vonásaiban gyönyörködöm benne; de épp oly eréllyel leküzdöm minden vágyaimat s bajaimat. Tehát per mundum ad aeternitatem[450]. S lesz a világban is sok vonás, mely erre az irányra utal; ezeket ki kell emelnünk. Ilyen a geológia, mely az élet viszonylagosságát nagyszerűen kimutatja.[451]

Aug. 30. [1] De regno Christi.[452] Jézus áll itt a maga hódító egyéniségével s annak összes bűbájával. Isten Jézust küldte, kompendiumául összes nekünk való bölcsességének. Ő áll előtérben, minden más helyett. A példa, a fölszólítás, a késztetés hatalma belőle sugárzik; viszont a visszhang bennünk, a buzdulás, a fölajánlás mije s mikéntje, ez mind reá vonatkozik. Hogy mit lehetne tenni, ezt róla olvasom; hogy mi a több, a kevesebb, azon rajta igazodom el. Ő a programm! Ő az eszmény! a harcot szükségesnek mondta s a harc fokozására, a lelkesülés tüzelésére nógatja híveit. Ez eljárás ésszerűségeért ő a felelős, ő a jótálló. Az ember – s a test – s a jólét-kultusz, mely napjainkban fejlődik, okvetlenül az Úrral állítandó szembe – szembesítésre.

[2] Este. Incarnatio. Alázat; a Szent Szűz okos, hogy nem adja oda méltóságáért tökéletességét. Gyönyörű példa a fundamentumra. Quomodo fiat ut sim mater Dei, etsi mater Dei, cum virgo esse velim![453] Hány szűz nem akarna királynő lenni; Szent Ferenc nem akart pappá szenteltetni a szent alázat szerelméből. Az erényt szeretni szabad minden méltóságon fölül, még az Istenanyaságon fölül is. Virgo prudentissima![454] S honnan ez okos megfontoltság, ha nem a fundamentum mély átértéséből és habituális áthatásából?! Ő is beszédbe ereszkedik, mint Éva: ő is akar tudni; de alázatos akar maradni; fél Isten anyjává lenni. Az meg Isten akart lenni. Ez őrzi azt, amije van; az nem.

---

[449] Lelkigyakorlat

[450] A világon át az örökkévalóságba.

[451] Figyeljük meg a 41 éves Prohászka lelkiségének kiegyensúlyozottságát. A római germanikus, majd az esztergomi fiatal pap, tanár, spirituális fokozatosan jutott el a harmonikus szemléletig: sok szorongás, néha betegesnek látszó bűntudat, az aszketizmus és a világmegvetés túlzó hangsúlyozása előzte meg ezt a derűs egyensúlyt.

[452] Krisztus királyságáról

[453] Hogyan lehetséges, hogy Isten anyja legyek, amikor szűz akarok lenni!

[454] Legokosabb szűz!

[3] Mit vittünk ki s mit hoztunk be [a szemináriumba]? Lelket, testet, szellemet, világot. Miért jöttünk újra be? hogy pályánkra készüljünk. Ezt a pályát egy szóval jellemzem: Krisztus szorosabb követése. Ideálok szolgálata ... hivatás. Az ideálok szolgálatára csak hivatások képesek. Mi a hivatás? az élet odaadása egy gondolatnak.

[4] Mindnyájan jöttünk-e vissza? nem; egyik-másik meggondolja magát. Egyik átment az örökkévalóságba. Mindnyájan akarunk-e sokat? Ne tegyünk egy szalmaszálat sem keresztül! Sok akadályt gördítenek egyesek utunkba. Ha a negyedik év kimegy, örülök; azt mondom: már ideje; mert az öregebbek az akadályok, akiken nem fogott a jó szó; akik kezdetben vonakodnak s huzakodnak különösen tőlem. Kívánom, hogy jól járjanak, de többnyire az ellenkezőjét látom. Ezek azok, kik a dolgot nem fogják föl komolyan, kik a szószátyársággal akarnak tetteket pótolni.

[5] Akarok ideális életet élni egészen az Úr Jézus példája szerint. Elmondhatom az evangéliumi ifjúval, hogy ezt akartam mindenkor. Más célom, más eszményem nincs; nem is akarok szeretni semmit, ami engem az Úr Jézustól elidegenít. Azért most megint úgy indulok ki erre az évszámra (á la napszám), mint aki dolgozni, fáradni, tűrni akar Krisztusért, vitam veram vivere.[455] – Ha missziókba mennék, világos volna ez a célom, minden léptem-nyomom azt hirdetné; de ha nem is megyek, mégis élénken akarom átérezni: vitam veram vivere. – Ha kolostorban élnék, akkor is érezném azt; de ha nem is vagyok kolostorban, az őskeresztény ség kizárólagossága, égbetörése pótolja ezt nekem. Evvel szemben áll a „fraus diaboli";[456] mindaz, ami földhöz tapaszt, ami leköt, s következőleg fáraszt, lohaszt. Ily emberek elfáradnak, már azáltal is, hogy robotban dolgoznak s reménytelenségük úgy környezi őket, mint a bérmunkást a gyárak poros légköre és zakatolása. Nem; mi mindig nagyot akarunk; nem lohadunk; mi úgy érzünk, mint Krisztus Urunk. Ő pedig „heri et hodie, ipse et in saecula"; „quorum spes immortalitate plena est".[457]

[6] A fődolog tehát megtudni, mi az a „vita vera"? Úgy élni, mint Krisztus Urunk. Szívtisztaság[ban] és a szegénységben s megvettetésben (penitencia, szeretet, önfeláldozás, bátorság, nagylelkűség, buzgóság) való hozzá-hasonulás.

[7] Miért mész Esztergomba? Hogy „vitam veram vivas"! Mi a te állapotbeli kötelességed? Másokat is erre oktatni!

Dec. 2. [1] A jeles Fellermann mondta nekem: Egyre kértem az Urat: adj jelet, Uram, hogy el nem vetsz, hogy szeretsz... Egyszer világos lett előttem: te adj jelt, hogy szeretsz. Íme a predestináció igaz és praktikus értelme. – Azután kértem: „Domine verae contritionis et condignae satisfactionis";[458] de egy kereszt az, hogy gyönge vagyok az adminisztrációban; a bántó gondolat, hogy nem teszek eleget, arra vitt, hogy kérjem e kereszt elhárítását; ismét fölvilágosodtam, hogy ez a „condigna satisfactio".

---

[455] igaz életet élni

[456] az ördög csele

[457] Krisztus „ugyanaz tegnap, ma és mindörökre" (Zsid 13, 8). „Reményünk tele volt halhatatlansággal." (Bölcs 3,4)

[458] Uram, add nekem az igazi töredelem és a méltó elégtétel szellemét!

1900

Jan. 2. [1] Egyre törekszem: az élet harmóniájára. Istentől erőt kérek, de nem hogy adjon minél többet, hanem hogy amit ad, akarata szerint használjam! Akarata mint a ködös tenger, mint az új év; begombolt valaki, akiben sok nyugszik; mennyi kiindulás, kilendülés, képesítés és képesülés! – Mérsékelt lelket, derűt és temperamentumot a kellemetlenségekben! Az, hogy kizökkenek, az se baj; a tenger telefröccsenti a groteszk partok szikláit, a keserű hullám nem vész el; a lélek csapkodásai nem vesznek el; ne sirassuk, csak fröccsenjen! Seien wir nicht zuwider; keine Knaufereien vor dem heiligen Gott! Nicht fade, süßliche Ergüsse ohne Kraft; die Kraft ist das Maß[459]. A bánat se sopánkodás; s másért való imánk is nyugodt, ne hisztérikus, ne emésztő, sötét vérmes álmoktól uszított [legyen]. Ne ijedősen, ne komikusan. Az nem erény! Nem hidegen; de nem is, mint egy aggodalmakban várakozó vén lány: hogy hát mi lesz vele, hogy nem jön a mámi, a táti, a Feri, a Kari s a Bora. Temperata durant![460] S elnézően s kímélettel! Öröm kell és tartalom! A tartalomból az öröm magától fakad; szegény lelkeknek nincs örömük. Telítsük őket: akkor örvendenek!

[2] A világtól eltorzul az ember; mert könnyen helytelen viszonyba helyezkedik; életének szabadsága, gazdag tartalmassága, sokfélesége előny is; de biztosan hátrány, ha nem jó irányt választ. Olyan, mint a tenger, mely mindenfelé út, tágabb, símább, mint bármely országút; de irány nélkül enyészetet hoz ránk. Az életet is lehet eltörpíteni, elnyomorítani, silányítani! ránk borul a helytelen irány, mint a számum[461] porfelhője; lélekzünk halált! Az egész társadalmi rend olyan lehet, hogy nagy rétegek számára halálthozó, elsenyvesztő, a dolgokhoz való viszonyunk miatt. Az egyes ember is helytelenül fejlik a világ nyomása alatt.

[3] Ennek illusztrálására mondom: mi különbség van az állat s az ember fejlődése és eszközei között. Az irányt egy szóval jellemezhetem: az állatban minden az organikus tökély alatt van; az ember pedig épp ezt elhanyagolhatja: önzése dacára nem ő, hanem a világ kerül a központba. a/ Nézd a küzdelmet: az állat organikus szerekkel, erejével, tagjaival küzd; az mind ő, az övé; az ember intelligenciájának révén a technika segédszereivel. A sánta ember előbb ér vasúton valahová, mint az arabs mén; a béna, egyszemű, göthös tüzér embersorsokat, csupa szálfa-magas hősöket tehet tönkre. Jó, ha használja a technikát, de ne senyvedjen el. b/ Nézd az öröklést. A természet szervezeti tökéletességeket ad örökbe a szervezeti összefüggés révén; az ember a szervezeti összefüggésen végbemenő öröklésen kívül örökbe ad a jog révén sok mindenfélét. Gyönge természet kaphat sok eszközt; erőt keveset. c/ A verseny az állatvilágban a legtökéletesebbnek a reprodukciója; az emberben a profit. A versenyt ismét természetessé kellene tenni, mely az ember kulturális hivatásának megfeleljen! Az embert fejleszteni! Ő az Úr és nem szolga!

[4] Minden a természethez való visszatérést sürgeti. S tagadhatatlan ez lévén első és főtényezője, hordozója mindennek; s ha nincs hozzá okos, észszerű kapcsolatunk, nincs szemünk: erre kell a legfőbb súlyt fektetnünk. – Fejleszteni, fejlődni a jelszó; helyes; tehát az irányt eltalálni. Ha nem értjük önmagunkat, ha nem értjük célunkat, ha rosszul akasztjuk be törekvéseinket: mi lesz akkor!? Ha kő borul a fűre ... ha csont dudorodik agyunkra...

[5] A fődolog, hogy nem magát, hanem mást szolgál az ember, s ezen elcsenevész. Nem lelkét, nem életét, tökélyét tekinti, hanem a jogilag hozzáfűződő dolgokat; nem én, hanem tárgy; nem az élet s annak ereje, hanem minél többet bírni, minél inkább tiszteltetni, mások

---

[459] Ne ellenkezzünk; semmi zsémbeskedés a szent Istennel szemben! Ne ízetlen, édeskés, erőtlen ömlengéseket; az erő adja meg a mértéket.

[460] A mérsékelt dolgok tartósak!

[461] sivatagi porvihar

fölött állni. Ez elsősorban a rossz társadalmi szervezettől függ, mely munkára szorít és nem fejleszti az embert. Másodszor a rossz neveléstől.

[6] A természetben (oroszlán, liliom, rózsa) az alak a fő; kialakítani a konceptust; teljessé tenni; azért variál és tentál.[462] Mindent az alakba fektet (erőt, tehetséget), mindent a természetes átöröklésben átszármaztat másra; mindent reprodukálás miatt tesz, hogy az alak legyen jobb, erősebb később.

Jan. 9. [1] Gazdag az ember: Isten előtt ajándékokkal jelenhetik meg; ez ajándékai lelkiek; a súly a lélekben van. Nagy az ember: Istennel érintkezhetik, s nem vonatkozhatik el tőle. Érteni kell tehát, hogyan járuljon az ember gazdagon az Isten elé: szeretetben, az ima szellemében és áhítatban és önmegtagadásban élvén; s ő rekompenzál: „In omnibus operibus tuis esto velox (szabad, készséges, nagylelkű, fürge) et omnis infirmitas non occuret tibi". „Vidi virum velocem in opere tuo; coram regibus stabit" (Eccl. 31, 27; Prov. 22, 29).[463]

Jan. 10. [1] Sokan sürgetik a művészetet: értelmi, erkölcsi, művészeti kifejlődést. Mindig valami félbemaradt templom, az anconai, homlokzata jut eszembe; valami megakasztott mű, valami leszakított lendület, összezsugorított terv, midőn ezt hallom: a szemet fejlesztik, hogy lásson, a fület, hogy halljon; a szimfóniák tengerébe merülnek; a hangok finomságával az érzelmeiket festik; művészi japáni képek, a napkelet országának derűjével, színeivel a lelket látni, szeretni; harmóniáján gyönyörködni? Mi lesz abból?

[2] Jolau panasza, hogy az élet sekély; „az mindenütt sekély, ha nincs mély lélek hozzá ". Das Ziel der Kunstbetrachtung: „Die Gewöhnung, eingehend und ausdauernd zu beobachten und das Erwecken der Empfindung, nicht die Mitteilung oder Aneignung des Wissens ... Wie überall ist das Wissen auch hier Mittel, nicht Selbstzweck" (Lichtwark: Übungen zur Betrachtung von Kunstwerken).

[3] Sein, ein volles Sein ist der Zweck des Lebens. Die Harmonie und die daraus erstehende Freude; die Freude ist der Abglanz der Seeligkeit; die Fülle der Seele ist der Abglanz der Vollkommenheit; das Bewusstsein der Freude und Fülle der Seele ist die Gottähnlichkeit.

[4] A tudomány nem cél; mert a valóságokat nem éri föl; korlátolt; csak eszköz az életre; tapogató szervek, a világnak hozzánk való viszonyát jelzik; ezen mértékeken és kereteken túl nem mehetünk. Tenni és örvendezni: ez az élet! Was ist schauen anders als sich füllen; hören als füllen; emfinden als voll sein? Sein und voll sein, vollkommen sein ist der Zweck des Lebens.[464]

Jan. 21. [1] Szent Józsefet az angyal inti: surge.[465] Ki ne tenné a fönséges parancsot? Mily kegyelem, öröm azt tenni! Az élet telje, kifejezése, bősége ... de le van fátyolozva: mindenkivel szemben létezik; de álomszerűen. Álom az álomban. Oly messze van és oly elmosódott, mint az álomkép. Mély álom, nehéz, öntudatlan... Álom az élet, s a végtelen úgy érintkezik velünk. A világ egyik fátyol; a hit a másik. Videmus nunc in speculo.[466] – Az öntudat abban áll, hogy az isteni akaratot értsük, hogy legyen érzékünk hozzá, mint szuggesztiós, ideges médiumoknak. De ne extravaganciákkal, hanem a köznek az ellenőrzése

---

[462] próbálkozik

[463] Minden munkádban légy serény és semmi gyöngülés sem ér rád. Látom a serény férfit művedben: a királyok előtt megáll ő.

[464] A három bekezdés német szövegének fordítása: „A mély és kitartó megfigyelés szokása és az érzelem felkeltése, nem pedig a tudás közlése vagy elsajátítása... A tudás, mint mindenütt, itt sem végcél, csak eszköz." – Lenni, teljesen lenni, ez az élet célja. A harmónia és a rajta érzett öröm; az öröm a boldogság tükröződése; a lélek teljessége a tökéletesség tükröződése; az öröm tudata és a lélek teljessége Istenhez tesz hasonlóvá. – Mi mást jelent szemlélni, mint töltekezni; a hallás mint töltekezés; az érzés mint tele lenni? Lenni és tele lenni, tökéletesnek lenni – ez az élet célja."

[465] Kelj fel!

[466] Most még tükörben látunk. (Vö. 1Kor 13,12)

alatt. A kegyelem egyéni, de az irányzat, az alapelvek intézményes közjavak. Így tenni boldogság, meleg érzés.

Szept. 12. [1] – Ó édes élvezet, mely a szív teljes meghódólásából származik az Úr Jézus iránt! Teljes...! Nagy kegyelem mélyen imádhatni az Urat s nem botránkozni, hogy mások mit tesznek, mit nem; hanem önmagán érvényes az egész szent kereszt. Igen, csak magamon! hisz ez az élet; a másik szükség-gyengeség: Azután meg az élet is ráhajlít, mert tapasztaljuk, hogy másokon ki nem vasalhatjuk, de magunkon igen. Igen ... egészen. Nekem tehát lehet és kell égnem; Kell! s lehet is? Ó hogy ámulok e kedves igazságon. Áldott potencia! boldogít és hevít a lehetőség öntudata, mit fog tenni a valóság átérzése. Az az aktus igazán purus[467] s mégis egyre fokozódó, törtető, biztató!!!!

Szept. 23. [1] – Aszkezis alatt a görögök a versenyküzdéshez és futáshoz szükséges testedzést és gyakorlatot értették. A küzdés és futás magában az arenában a tulajdonképpeni cél; de aki ezeket jól akarja megtenni, különféle óvintézkedéseket kell szem előtt tartania: gyakorlatokat fog tartani; erősíti, hajlítgatja, gyakorolja magát; evésben-ivásban mérsékeli magát, nehogy elgyöngüljön, elpuhuljon.

[2] A küzdőnek előgyakorlatai = aszkezis.

[3] Aszkezis van a keresztény életben, mert itt is pálma leng felénk s azt meg kell szereznünk. Krisztushoz hasonulni erkölcsi tökéletességben. Hogy ezt elérhessük, rá kell képesíttetnünk: Gyakorlat és szabályos küzdelmek két irányban. – Aszkézis a rendezett és kitartó küzdelme a szabad akaratnak a tökéletesség akadályai ellen; aszkézis a fölhasználása az eszközök az önmegszentelésre és az erények megszerzésére. Amit az Írás mond: a régi embert levetkőzni, azt az újat fölölteni. – Tehát az aszkézis: önmegtagadás és tökéletesség gyakorlata. – Vagy mások szerint hármas idomítás: purgativa, illuminativa, unitiva.[468]

[4] Purgativa: a mily nagy a bűn s a rossz hajlandóság tere, oly nagy ez az aréna, hol a babérért küzdünk és futunk. – De mikor futunk s küzdünk, már más nemes célokra törekszünk, átvillan lelkünkön az Úr Jézus alakjának ragyogó képe; ezt jobban megismerjük s nézeteinket s gondolatainkat tőle kölcsönözzük; míg egy valóságos lelki közösségben és egyesülésben Krisztussal, a szentekkel, az Egyházzal.

[5] S gyakorlatban erősödünk meg, hogy a külvilágban el ne vesszünk!

Dec. 6. [1] – Két vendég jött le a földre: a bűn és a halál. Sötét, utálatos alak! Ki hívta őket? Az ember.

[2] Propterea sicut per unum hominem peccatum ... mors.[469]

[3] a./ Mi az eredeti bűn? „el az Istentől” ennek megtestesülése! – Az ember Istené: fecit ... creavit me[470] ...hordozott méhében ... szült ... kegyelemben magához vonzott; gyermeke ...

[4] El! el! s jött a bűn. A kevélység s az érzékiség a teste neki.– S ahová lépett, kialudt a kegyelem ... a lelkek elhulltak ... Istentől elidegenedtek s jött...

[5] b./ – a halál. A bűn nyomaiban. – Iszonyú lába van, kifordít mindent. Fű nem nő többé; az életet kiirtja. Csunya ... hideg ... kíméletlen ... föltartóztathatatlan ... lehelete hideg, s fázunk tőle ... érintése borzongós, megfagy vérünk.

---

[467] tiszta
[468] Tisztító, megvilágosító, egyesítő út.
[469] Egy ember miatt a bűn ... a halál (vö. Róm 5,12)
[470] alkotott, teremtett engem

[6] S hogyan jön? a romlással. Elromlik a vér, – az ideg ... a szervezet ...

[7] Mivel tehát mindnyájunknak egy célunk van, egy eszményünk, s kötelezettségünk ez eszmény követésére, mindnyájunknak törekednünk kell, hogy ez eszmény akadályait letörjük, hogy környezetünkben Krisztus szellemét bevigyük, hogy a társadalom javítását is előmozdítsuk.

1901

Aug. 27. [1] Itt vagyok megint ebben az én udvari erdőmben, ez udvari erdőre néző szobámban; itt állok az ablakban s szívom a fák lehelletét, az nem öl. S jól érzem magam, mint a hal a vízben, még pedig nem úgy, mint az aranyhal az üvegtartóban, sem mint a csík a nosztrai völgyben ... macskának sem kell. S az így remekül van.

[2] Az ember egy darabja a természetnek, de azért még sem ismer mindent úgy, amint van, hanem a természet illuziókkal áll elő; érzelmi világot és fantáziát és érzést ad neki; az érzés színeket, hangokat; a fantázia új világokat, az érzelem tűnő puhaságot, lágyságot kölcsönöz ... Ezek a mi valóságaink, szubjektív világunk, mint a pehely a madárfiókon; de azért az ember léte, célja, észszerűsége stb. objektív valóságok; mert keretben vagyunk ... érezzük s különböztetünk!

Aug. 28. [1] Megint odavagyok s egyre sírok ... magam s a világ fölött. Mély sír, itt sírni lehet. Ádám bűne az oktalanság kolosszusa, melynek pszichológiája az, hogy parvae res crescunt.[471] Engedünk kísérteteknek s leülünk. Röstség, lanyhaság, érzékiség... Továbbá az érzéki természet bomlása. Az érzéklés s az izgató képzelet rávetődik az észre s elhomályosítja azt. Sie folgten den Lockungen einer reizenden Phantasie, und nicht den Aussprüchen der von Gott erleuchteten Vernunft[472]. Továbbá a gyávaság fölülkerekedése. Ádám ellenállhatott volna tiszta eszével és szívével, nemes akaratával. Mi is nemes nevelésünkkel ... Továbbá megvetés és elvakulás, Verblendung, Täuschung.[473]

[2] Ó, mily szörnyű harc a tévely s az elvakultság ellen! Hányszoros réteg ül a lelkeken ...mely elcsavar gondolatot, fogalmat! Hány kormozás, mely elvette tükrét ... phoszphorencia ... s rá sötét éj ... A szellemi világ fejlődése is el van rejtve az ember előtt: kerekeinek küllői ... transzmissziójának szíjai ... lendületei ... feszereje ...

Aug. 31. [1] Ó kereszténység, mily kevéssé értünk téged! Valóságos hieroglifek nekünk az a töviskoszorús fej, az a kereszt. Nem értjük, nem fogjuk föl. Pedig hangosan kiáltják, hogy a szenvedés egy isteni mélység az ember számára, s hogy az jó lehet; sőt hogy be van véve az isteni tervekbe, mint végtelen jó. Tehát a baj, a betegség, nyomorúság hiányok ugyan, de tények egyrészt; másrészt jobbak, hasznosabbak lehetnek az örök célra, mint ellentétjeik.

[2] Aug. 31. 18. meditáció a keresztrefeszített Úrról. – Én térdeltem előtte s mondtam: „Míg a térdem le nem szakad, itt maradok”. S kértem igazi kegyelmet, igazi mélységet, s kivált hogy krisztusi legyek – egészen ... egészen úgy, mint ő; mert ő a példakép s az Isten gyönyörűsége; „dilectus”; s nincs nagyobb kegyelem, mint hozzá közel állni s vele egyet élni. S valahogy rémlik, hogy őt közvetlenül kell megfogni és a tapasztalatból meggyőződni, hogy ő az Isten-kép. Közvetlenül érzi az ember, hogy ez az; ezt kereste ő. Ezért az evangélium, s nem Kant! ne mondd azt, legalább az is annyi, mint ez, s maga lábán áll, fönségén áll! A tudománynak kritériumai vannak a revelációról, az inspirációról; de az életnek is vannak – s ez az élet maga (Jn 7,17)[474].

Szept. 1. [1] Reggel, vasárnap, csend, boldogság, ez mind együtt van szívemben, hát ünnep van. Nem hiába „festum angelorum custodum”,[475] angyalok búcsúja; s én résztveszek benne. Édes és tiszta, rejtélyes és verőfényes; s ez mind együtt van s egybe van keverve a lélekkel;

---

[471] a kis dolgok növekszenek

[472] Követték a gazdag fantázia csapongásait, és nem az Isten által megvilágosított ész utasításait.

[473] megvakulás, tévelygés

[474] Vass P. bejegyzése: Aug. 31. és szept. 1. között három és fél oldalnyi szöveg (magány, kontempláció, Szt. Szűz, Szív) kiadatlan.

[475] az őrangyalok ünnepe

napsugár, méz, kristályhullám és erdei csend és az emberi lélek, ez mind összekeverve, ez tiszta boldogság. Ez angyali érzéssel adok hálát az Úrnak, az angyalok s az angyali lelkek kedvelőjének, s oly Te Deum-ot éneklek, amilyet a fiúk énekeltek a regensburgi dómban, hogy lélekben tapsolt föld és tenger és ember: Omnes gentes plaudite manibus ... flumina plaudent manu.[476] Amen.

[2] Teljesen Krisztusnak élek[477], semmit sem keresvén kívüle, csak lelkeket; teljesen szabadon állok s kész vagyok mindent elhagyni, hisz úgy is sziget vagyok az óceánban. Jézusban rejtett életet kívánok élni, s apostolit. Rejtettet, vagyis nekem nem kell s nem imponál semmi; sem Csernoch, sem Csajka, sem Fischer iránya; a világ bölcsessége gyerekes, mert térben és időben kisszerű. Nem akarok színlelni, vagyis irányomon erőszakot venni emberek miatt; sem kereket kötni és taktikázni; én tudom, hogy csak ez az igaz. Hadd vesződjenek s okosodjanak, hadd politizáljanak és diplomatizáljanak: az egyszerűség, az alázat, az igénytelenség, az áldozat angyalfejeitől körülvéve élek, élvezek, ujjongok, lelkesülök, rajongok.

[3] Komolyba nem veszek a világon semmit úgy, hogy megzavarjon a Krisztusban való benső egyesülésben. Szent Pál szerint: Christo affixus sum cruci.[478] A támadást, csípősséget, a hetvenkedést, a szellemességet semmibe; ezt aláhúzom: semmibe. A világ bölcsességét s a tudományt is csak eszközül, merő eszközül. Ha Afrikába mehetnék, csakis az apostolságnak élnék. Inkább maradok Esztergomban spirituálisnak s azután megvonulok, mint egyetemi tanárnak Pesten.

---

[476] Minden népek tapsoljatok kezetekkel ... folyamok, tapsoljatok! (Zsolt 46 és 97)
[477] Vass P. lejegyzése: öt nagy oldalnyi szövegből Schütz csak ezt a két bekezdést közölte.
[478] Krisztussal keresztre feszítődtem (Gal 2,20)

1903

Júl. 7. [1] – A rossz. – A rossz az égben a közvetlenül s meztelenül szembeszálló hatalom a teremtő, a szenvedélyesen szerető s boldogító Istennel. Rémséges ütközet! Borzasztó elgondolni.

[2] Azért törés (összetört egészen az angyali lény), zúzódás (eltorzult): most él mint ilyen és grasszál.

[3] A grasszáló rossz. – A teremtő Isten elrontotta, a szerető gyűlölet fészkévé, a lelkesülő, istenítő Isten a romlás és alávalóság és kín öntudatává.

[4] Nem szent. Szemeiben nincs jóindulat; hangjában lágyság. Ront mindent. Megvet erényt, tisztaságot. Nem tör fölfelé, hanem csak le a szennybe gravitál.

[5] A temperált rossz. – Az ember. Jézus vére szivárog itt. S mégis mit hozott rá? a/ szégyent, Denudabunt te vestimentis tuis, auferent vasa gloriae tuae[479] ... b/ nyomorúságot, Penészflórát a testen s a lelkeken!... c/ szomorúságot, ... d/ halált.

[6] A lehető rossz. – Ha egy lelken látna bűnt, egyet s meghalna ez, mi volna? Még ha Caecilia, Alajos vagy Szűz Mária volna?

[7] Szerettek s Isten szerette őket. Hisz sokkal magasabban álltak ... szellemi frigyben ... Legszebb teremtményei ... Ő tündökölt s remekelt rajtuk ... Ez az Ő műve. A teremtést oda kapcsolta magához bennük!

[8] Itt tört szét a remekmű! Eltorzult szépség ... Elromlottak. – Ha egy jó család fia elromlik ... Ha egy tiszta primicians elromlik ... Ha egy jó leány...

[9] Nem szeret ...

[10] Ront ...

Nov. 2. [1] A tisztuló lelkek. – Jézus szenvedélye: ut faceret sibi Ecclesiam sine macula et ruga[480] ... vért adott, Qui lavarent stolas suas in sanguine[481] ... Csak ott túl nem akar piszkot látni ... a szép lelkek régiója ... tiszta verőfény. Bizonnyal ez a fejlődés útja. S ők a virágai. S ezekből koszorút. Lesz egy isteni zóna, a boldogságé, inkább az istenülésé. – Az élet telje oda siet, mint itt az ázalagból a pálmába! Méltán: itt a tisztulás a tökéletesbülés. Sok a szenny. Csak egy életen is. Elfogultság, látószög, mely parányi. S az egyéni színezés ítéletben. Korlátoltság és kizárólagosság a rokon- s ellenszenvben! Gyöngeségek, nemcsak erőszak. Gyávaság és makacsság. Engedékenység és a kevélység. Lágyság és keménység.

[2] Hogy jönnek arra az örök révpartra?! hajótörötten, szegényesen. Int a város, a gazdag, az erős s ők. Hogy jönnek gyalog, porosan ... Betegen ... Quarantaine[482] ... Pusztában kivesznek a rosszak: úgy itt az alja.

[3] Jézus hogy tisztít itt szenvedésben! Szentek! Mily érzékennyé teszi szíveiket.

[4] Az Isten igényei a tisztaságra, mi lélek. Nihil inquinatum! Qui est ter sanctus.[483] Mint hegyeknek a fecskék s a vadgalambok, úgy a lelkek feléje. Végtelen óceánja a fénynek, angyalok fürödnek, úsznak, szellemek! Sedebit, conflans, purgabit...[484]

[5] Elvész a révedező lelkület a végtelenben! A napban! Hogy jöjjön feléd a test és vér? A lélek átérzi, mint a tűz nyilalja őt át az érzés: O Lux inaccessibilis.[485] Azért félelem járja át, tisztelet.

---

[479] Lefosztanak ruháidból, elragadják dicsőséged edényeit (Ez 16,39)
[480] hogy készítsen magának folt és ránc nélküli Egyházat (Ef 5,27)
[481] Kik megmossák köntösüket vérben [a Bárány vérében] (Jel 7,14)
[482] Vesztegzár
[483] Semmi szennyezett! Aki háromszor szent.
[484] Ott ül majd, átzúdul, megtisztít (Mal 3,3)
[485] Ó megközelíthetetlen fény.

Dec. 22–25. [1] – Gloria = angyalok világa; Cherubim / Qui sedes ... Thronus tuus Deus ... Serafim ... égsz! Gyuladjatok meg! throni ... jászol ... Dominantes ... parvulus servulus... Principatus ... szegénység ... Potestates ... alázat ... Virtutes ... gyöngeség ... Archangeli ... hic Deus missus ... Angeli ... ezt őrizzétek![486]

[2] Pax hominibus.[487] Pásztorok! Jó szívek. Nem gazdagok ... előkelők ... tudósok. Nem a kultúra intézményei, de a kultúra lényege: a nemes szív!

[3] Betlehem. – Méltó bevonulást készített az Úr! Szorgoskodott = anyát teremtett; most születést rendezett. Sok vár, ház közül ezt, – sok szetim és cédrus bölcső közül ezt a jászolt; a nagyok, az óriások házai közül ezt az odut ... Az ember lúdbőrt kap; ahová ér, nyirok, fázékonyság; minden szúr. Zórád barlangjában keret volt s korong függött fölülről: csupa szeg! Befelé álló élekkel. Úgy itt szúr, bök minden ... Az érzéknek semmit sem ad ... De az érzésnek örvényeket nyit ... Isten irgalma ... A Szent Szűz érzelme ... örök Betlehem ...

[4] Szegénység. Minél kevesebb a világból, kultúrából: ijesztően kevés, „kínosan kevés”. Munka itt nem volt; itt csak víz dolgozott elementáris és szekuláris erőkkel. Vájta a barlangot; s ami aztán van? Szálfák az erdőből. De mily gazdagság; minden van a szívnek, békéje, szeretete, öröme, vigasza.

[5] Alázat. – A gyermek alázata. A gyermek az alázat szimbóluma. Oly igénytelen, egyszerű ... Köztünk oly idegen érzéseinek himezetlensége és közvetlenségével. – Kicsiny, kis ember, ... a világból nincs rajta semmi.

[6] Cherubim a végtelen bölcsesség villámlásai; az a szem látta meg őket, qui intuetur abyssos.[488] Annak a sapientiának[489] apródjai, mely az ég párkányán jár ... s most lejött. O sapientia ... Villámlások valók-e nektek? Nem nagy hasznát veszitek ... De a sapientia Dei igen ... a gyermekszem tekintete az való, igen!

[7] Serafim, kik égnek, kik meggyuladtak a tűzvésztől; a végtelen szeretet lángjaiból kipattant szikrák; kiket a viharzó spiritus, mely az Istenség szeretetének lángjait szítja, korbácsolja s a végtelenbe kinyújtja ... az a spiritus vehemens, mely végtelen lángokat gördít ... Ide jöjjetek: itt melegedjetek. Ez a Megváltó szinte szárnyra kel majd, szeráf szárnyra; két karjából szárny lesz: fölrepül, föl a keresztfára: elzengi énekét, azt a legnehezebb harmóniát szenvedés és jóság közt = leiden und doch gut sein, ist schwer, ja göttlich[490] (Martinsklause).

[8] Throni: trónállók, kik az Isten trónja előtt állnak s most a jászol előtt, az irgalom trónja előtt; kik a diadalszekér előtt, s íme a jászol diadalszekér lett.

[9] Dominationes: az úri lelkek, kik a szolgaságot nem ismerik s az Isten uraságának képviselői ... nézik elragadtatással ezt a Dominus „servulust”,[491] ki majd Úr lesz.

[10] Principatus: az előkelőségek; koronás szellemek, az Isten királyságának szimbólumai, sövényezik e kiáltó szegénységet, mely által oly gazdagok lettünk. Princeps noster szemben a Princeps mundi hujus...[492]

[11] Potestates: a mindenhatóság fegyveres népe. Harcok élén járni tudunk; Szenacherib, Macchabeusok ... nézik a meztelen kis Heroszt, aki megküzd az ellennel ... Vir potens ... Ego autem constitutus sum Rex...[493]

[12] Virtutes: a csodálatos erők, melyeket az Isten ..., melyek termékenyítenek, fejlesztenek ... itt körülállják a gyöngeséget. De jelképezik a vis, quae exit ...[494]

---

[486] Prohászka itt az angyali karok neveit értelmezve szembeállítja őket a szegény, alázatos, gyönge betlehemi gyermekkel. Ezt a vázlatot Prohászka a következőkben kifejti.
[487] Békesség az embereknek.
[488] Ki a szakadékmélyekbe tekint
[489] sapientia: bölcsesség, sapientia Dei: isteni bölcsesség
[490] szenvedni és mégis jónak lenni, nehéz, sőt isteni
[491] Úr-szolgácskát
[492] A mi fejedelmünk szemben az evilág fejedelmével
[493] Hatalmas férfi ... Én pedig királlyá rendeltettem

[13] Archangeli ... Missus a Patre, ... angeli sicut spiritus ...[495] a gyors angelus az engedelmességben.

[14] Angelus: a védő szellemek; nekünk őrangyalunk ...!

[15] Mi a jele? a címere? Nap? Medve? Egyszarvú? Szív? Nem; pólyákba takart, jászolba fektetett gyermek. Tehát? a szegény gyermek.

[16] Bámulatosan szegény gyermek. Hoc vobis signum![496] Tehát nem jelen ismerjük meg az égen; villám vagy lángbaborult ég? vagy földön a tenger zúgása, virágok nyílása, harmóniák a légben. – Nem, a szegény gyermek. Azok a jelek nagyok, szépek, bámulatosak: ez a jel az Isten emberségességének jele, szívünkbe nyúl! Az emberi érzés útjaira állít; az alázatos, igénytelen, őszinte, jó érzés ösvényeire; mint gyermek jön felénk, hogy azon kezdjük, amit a gyermek inspirál, amit az hoz, amit az kelt bennünk.

[17] Ez a gyermek az embert tehetetlenségére figyelmezteti, mert a világban nem is boldogul ... azután lelkülete alázat, egyszerűség ... Anyja mindene ... karjai gondviselése ... keble élte forrása.

[18] Mily gyönge, mily gyönge ez a Megváltó ... Mily gyönge az ember ... De benne az Isten ereje. Ez az erő úgy hat, mint az erjesztő, mint a plazma. Kicsiny szemre, de belül konstruál, belülről alakít kifelé. S tényleg, hogy állította meg, vagyis inkább, hogy fordította meg a világ folyását. Krisztusi mű.

[19] Embert gyúrt át. Hódított meg! Odaadás lett viszonzása odaadásának! Pál, Ágoston, Ferenc...

[20] A pihenjetek meg itt. Ő megnyugtat. A Theologia örvény. Az élet is örvény; titok; ti bámultok a sötétségbe, de íme a gyermek arca mosolyog felétek! Mintha örvénybe néznétek, s íme a párkány szélén egy bájos harangvirág harangoz felétek!

---

[494] az erő, mely kiárad
[495] arkangyalok ... az Atyától küldetve, ... angyalok, mint szellemek
[496] Ez nektek a jel!

1904

Pax Christi. **Máj. 26. [1]** Mélyen átéreztem, hogy mily világ és psyché az, amit a szó mond: repleti sunt omnes Spiritu Sancto[497] a) a világnézet... látás... intuíció tekintetében. Hogy emelkednek lelkünkben a justitiae Dei montes[498]... hogy izznak... hogy ragyognak, mint a tiroli hegyek Hohenschneeangauban azon a szép vasárnapon! Ó látás... szenvedély. Ó nagy gondolatok, telve tisztelettel és odaadással...!

[2] b) mily tisztult, erkölcsi világ, csupa éter és kék illat... Tisztulás, processus longus...[499] mosás, öblítés, mint a hullám... simítás, mint a gleccserek jégekéi és gyalui. Aki ezt nem éli át, az nem élvezi önmagát. Könnyeink és jéggyaluink; alázatos, megalázó, szinte rideg és hideg érintések;

[3] c) mily agitato-tempo... Az a pszichológia nekem mámor és költészet... energia és motus, mozgás. A tűz is az... a villám is az... Animus candens est animus agitatus... exagitatus...[500] Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei[501]... az agitált lelkek... nem a hideg, rideg lelkek.

[4] Mi kell? – szívbeli, áttetsző tisztaság. Sok az önzés, a titkos kevélység, az érzékiség, a kényesség, a restség, a gyávaság. Be van szőve... be van itatva... be van préselve geológiai rétegezések súlyával... s ezt érezni kell... Akkor porrá leszünk... átázunk... s kilúgozódik, kipálik belőlünk az a sok nemtelen, rendetlen, tisztátlan szál. Hajcsövecske...!

[5] Lelkünk rendetlenségének sejtése nagy kegyelem... a száraz csontoknak az élet leheletével való érintkezése... ó mily jó... jó ez nekünk!

[6] Jézusom szívből megalázódom... szívtisztaságot ez értelemben keresek... spiritualizálódást... sublimizálódást... finomodást!

[7] I. A Szent Lélek a lélek érvényesülésének s a lélek karizmáinak ünnepe. a) A lélek nem érvényesül csak a miliőtől... nem a nagy példáktól... nagy gondolatok konstatálásától... a nagy egyéniségek közellététől... neki önmagába kell térnie s önmagában átélnie az igazat, a jót, a tisztát, a szenvedélyt...! Jézus 3 éven át tanította tanítványait... a tan, a példa, a csodák iskolájába jártak... de *kell nekik lélek, ki az igazságot átéleti velük...* ki a jót megszeretteti... ki elváltoztatja őket s egy új világnézetet nyit. Nem a regnum mundi...[502] ez volt a hályog... más országba nézzetek... b) Pünkösd... lex gratiae... in cordibus scriptae...[503]

[8] II. A lelkek ez érvényesülésére kell objektív intézmény: az egyház... karizmákkal fölszereli. Két szubjektivizmus ellen a) a vélekedés ellen (infallibilitas) b) az erkölcsi elzüllés és elvadulás ellen (bűnbánat szentsége)... Pedagógia... !

Máj. 27. [1] Loquebantur variis linguis[504]... A Szentlélek tanította őket beszélni; ő tanít; ő mama; néma fiakat nem nevel! Taníts beszélni... Előbb te szólj: loquere...

[2] Loquebantur... in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus... cantantes et psallentes...[505] éneklő lelkeket nevel.

[3] Tanít énekelni. Repes szívünk, mihelyt illeti. Be szépen énekelnek! A mester kitűnő... Che gioconda armonia dovette risuonare... che su note si belle facevano quei sacrati cantori...

---

[497] „Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek.” (ApCsel 2,4)
[498] Isten igazságosságának hegyei.
[499] lassú előrelépés
[500] Égő lélek, felindult, zaklatott lélek.
[501] „Akiket Isten Lelke vezérel (mozgat), azok Isten fiai.” (Róm 8,14)
[502] világ országa
[503] A kegyelem törvénye a szívekbe írva.
[504] „Különféle nyelveken beszéltek.” (ApCsel 2,4)
[505] Beszéltek... zsoltárokban és himnuszokban és lelki énekekben... énekelve és zsoltározva.

O spirito santissimo, venite al mutola anima mia... chiedetemi: sonet vox in auribus meis... Mily kantor excellens!... Gloriam canit... Mily cantores Coelestes angeli és itt a földön animae amore succensae![506]

Máj. 28. [1] Facta autem hac voce... convenit multitudo...[507] Ezt a szent Lélek mozgatta meg; ő harsona... ő tárogató... lelkek ébresztője... amilyen széles, öblös az ég, oly öblös tárogatója... íme az ég harangja... kék lapis-lazuliból... Ő mozgathat... ha akar... lelkek rezdülnek meg tőle... nationes[508]...! S nem halljuk-e e harangot? s nem szól-e ez a tárogató? Ó jöjj... és szólj... Megsemmisülve hullok porba... porból te költesz föl dicsőséges embereket...!

[2] S ők is szólnak majd, mert eltelik lelkük a végtelennek nagyságával, az örökkévalónak fölségével s akkor eltörpül a világ. Mi a szent? A Szent egy oly lélek, mely végtelen perspektívákba néz; ezekben porrá törpül a világ... hervadt levéllé a dicsőség. – Mondjuk róla, hogy megvet; ez tán rossz kifejezés. Nem vet meg, hanem kicsiny előtte mindez. Gyönge neki ez őserővel szemben¸ ami van... Ez a természetes praeponderancia természetesekké teszi a lelkeket. Fa, che si senta altamente di Dio, delle misericordie, eccellenze e misteri... e tu ne parli, non con tiepidezza, e bassezza d'animo; ma con lingue di fuoco e con fervore ammirabile...[509]

[3] Folyton várták Krisztust. Ez a vágy utána a kereszténység hangulata, Szent Pál tanú rá. Ez a vágy fölemelte, kiemelte őket föld- és kincs- és érdekharcból. (A Szent Lélek mint nagy vágy volt elöntve, mint vágyódó szeretet. Caritas Dei diffusa per inhabitationem Spiritus.[510] A Spiritus itt lakott s búgott s vágyott Krisztus után. Az első kereszténység paruziás gyülekezet.)

Máj. 31. [1] Szeretném, ha a mélység elnyelne, egy fenékhullám elsodorna, hegyek megőrölnének... érzem, hogy investigabiles divitias Cordis Jesu patefacere deberem et non possum.[511] Szent lehet csak Krisztus kommentáriusa; csak az... Inflammatum est cor meum intra me et renes mei commutati sunt...[512] ó ezt egyre tapasztalom és szenvedek alatta... Jézus, neked organum kell, szerv, szív, lélek... az a régi szent Szív most nem lángol köztünk, csak a hit leple mögött; ó bár kitörne és alkotna... Szent Szív, szenvedek, hogy nem te vagyok... ezt, ezt sürgetem és kérem...

[2] a) Nagy, nagy lélek kell cum exultatione et simplicitate cordis... laudantes Deum... – habentes gratiam ad omnem plebem...[513] íme a paruziás gyülekezet! De ez a paruzia ragyogása, sugárzata... Animae expectantes...![514] Valamint a boldogság vágya a morális indítóoka, csírázó csírája... úgy a Krisztus országának hite a vágya feszültséget teremt bennünk s ezzel akarjuk a jobbat. A föld a mi megölőnk; temetőnk, lelkünk sírgödre... az ég a mi ifjúságunk titka... Az élet, a korlátolt lét lelkünk szárnyainak elkorcsosodása... A halhatatlanság a mi nagyságunk forrása.

[3] A boldogság vágya segítőnk! Ut bonum sit tibi![515] Ezt sürgeti bennünk minden!

---

[506] Milyen édes harmóniának kellett felhangzania... milyen szép hangot adtak azok a szent énekesek... legszentebb Lélek, jöjj, az én lelkemhez... kérd tőlem: szóljon a hang füleimben. Mily kitűnő énekes... Dicsőséget énekel... Mily angyali énekesek és itt a földön szeretettől meggyulladt lelkek.

[507] „A zajra tömeg verődött össze." (ApCsel 2,6)

[508] nemzetek

[509] Tedd, hogy hangosan Istenről, irgalmasságról, kiválóságról és titokról halljanak, és ne beszélj langyosan és lelki alacsonysággal; hanem tűznyelvvel és csodálatos buzgósággal...

[510] „Isten szeretete kiáradt szívünkbe a bennünk lakó Szentlélek által." (Róm 5,5)

[511] Jézus Szívének mérhetetlen gazdagságát kellene megmutatnom, és nem tudom.

[512] Fellángolt bennem a szívem és veséim elváltoztak.

[513] „... örvendezve, tiszta szívvel... magasztalták Istent és az egész nép szeretetében álltak..." (ApCsel 2,46)

[514] Várakozó lelkek.

[515] Hogy jól menjen neked.

[4] b) A nagy gondolatok hangolnak lelki nagyságra! ideális, nemes irányzat, a „bassezza d'animo"[516] eldurvít: utánozni kell az Urat: úgy érezni, mint ő.

[5] Tehát egy paruziás lélek s egy nagy szív nagy érzésekkel.

Jún. 7. [1] Mélységes megindulásban szenvedek. Szívem ég, s másokat is szeretnék gyújtani, de nekem inkább kín, mert nem tudom. Kín nekem és sírok: continuus dolor cordi meo[517]... mindenütt, hol lakom s ahol misézem, sírok. Másrészt ez az én gyönyöröm; az apostol kínja... O si gigas essem! Sis Potes! Quomodo? patere, age, tende, nitere... et fle! E. est anima electa a) quia in difficilibus circumstantiis educata, tamen fervore Deo adhaeret...[518]

[2] Kell gyermekeimet nevelnem a) a gratia sufficiens[519] fölhasználására; mert gyöngék magukban; vágyódjanak; imádkozzanak, erősödjenek.

Szept. 29. [1] Ecce sto ad ostium.[520] Ecce! ó mennyire helyén való ez az „ecce". Kiáltó szó az egész világ figyelmeztetésére: Ecce ... ecce ... áll itt valaki, zárt ajtók előtt és vár és zörget. Jött, nem hívták. – Jött, keres, kér. Tán koldus, s kér kenyeret; tán szerelmes s kér szívet? Tán hű szolga s szolgálni jön. Tán gyermek s atyai házának küszöbén ül. Tán vándor? ... Ó, ne találgassátok! Ne! Nincs kísérete, s nincs előhírnöke ... Ő nagy úr! Ó, akkor álruhában járhat csak s állhat itt. Nagy Úr, de nem álruhában. Nagyságának hatalmában; nem is leereszkedésből: de a dolgok természetéből, de szeretettel; a természetszerűséggel készséggel; s a spontaneitással égő vágyat párosítva. Ő a „praeveniens principium". Praevenit gratia![521] Bámuljuk; de ne mondjuk: mit akarsz? minek jösz? Ne mondjuk a napnak, minek kelsz? az esőnek: minek esel? a csírának: mit tolakszol? Domine, praevenisti eum dulcedine[522] ... Hívunk: veni, veni ... et jam praevenisti ...[523] Megelőztél! De minek hívunk, ha már itt vagy? Minek? hogy jöjj hathatósabban...

[2] Tehát bámúlj, s alázódjál! Így kell lenni. Ego deberem venire ad te: gőgös szó; sine impleamus omnem justitiam. Sine me nihil potestis agere...[524]

[3] De ne várass: ó, igen, tárom kapuimat! attolite portas ... elevamini portae...[525]

[4] Et pulso. Várok s be nem török, „cum magna reverentia disponit nos." Sap. 12,18. Tiszteli a szabadságot. Si vis! A pribék betör büntetni; az Isten kér bebocsáttatást s vár. Ó mily közel van! „ad ostium". [526] S kitart! Értsük meg. A furdalás = pulsat. A belátás = pulsat. A fölségesnek benyomásai = pulsat!

[5] Si quis audierit vocem meam et aperuerit mihi januam, introibo et cenabo...[527]

[6] Csak kinyitni ... a többi az én dolgom. Azt majd én teszem! Ó hisz mindent teszesz Uram! S én mit? eléd menjek ugy-e? Nem várod; de lehetetlen, nem tennem.

[7] Et cenabo.[528] Nem elégszel meg „ut intres"[529] mint Úr és áldást hozol ... de édesen átkarolsz: szeretet kell neked.

---

[516] Lelki lealacsonyodás.

[517] Állandó fájdalom szívemnek.

[518] Ó ha óriás lennék! Légy! Lehetsz! Hogyan? Nyílj meg, cselekedj, törekedj, törj előre... és sírj! E. választott lélek a) mivel nehéz körülmények között nevelkedett, mégis buzgón Istenhez ragaszkodik. (Valószínűleg E=Farkas Edit, *szerk.*)

[519] elégséges kegyelem

[520] Íme, az ajtóban állok (Jel 3,20)

[521] Előbb a kegyelem

[522] Uram, édességgel megelőzted őt (Zsolt 20,4)

[523] Jöjj, jöjj ... és már előbb megjöttél

[524] Utalások a Keresztelő és Jézus párbeszédére: Mt 3,14–15 és Jn 15,5: Nekem kellene Hozzád jönnöm. Hagyd, teljesítsünk be minden igazságot. Nélkülem mit sem tehettek.

[525] Emeljétek a kapukat, emelkedjetek kapuk (Zsolt 23, 7. 9)

[526] Kopogok... Nagy tisztelettel elrendezett minket... Ha akarod... Az ajtóban.

[527] „Nézd, az ajtóban állok és zörgetek. Aki meghallja szavamat és kinyitja az ajtót, ahhoz bemegyek és vele étkezem, ő meg velem." (Jel 3,20)

[8] Nagy követelései vannak: az egész szívet; a készséget szolgálatban, mint Úr hódoló akaratot: komolyan ... Szívtisztaság ... gondolat ... akarat ... ahhoz fegyelem kell ... nevelnem kell magam. Mit hoz ilyenkor?

[9] áldozatot kér; egész szívet áldozatban; kopogása erőszakos ... Ilyenkor mint szenvedő, mint résztvevő, mint jóbarát jelentkezik...

[10] figyelmeztet, buzgalmat kér...

[11] II. Et pulso, be nem török ...A szenvedély betör ... Az Úr nem. A szolga, a rabló, a tolvaj igen ... Ó mily közel van: ad ostium!

[12] III. et introibo ... Szeretete nem lágy: erős ... áldozatot, odaadást, szolgálatot kíván...

Okt. 29. – Nov. 1.[530] **[1]** Megint itt vagyok itthon. A rossz, küzdelmes, értelmetlen világból haza, ahol a léleknek legédesebb s legkincsesebb valóságára akadok: a harmóniára.

[2] Az élet rettenetes, ha szemébe nézek s ha átlátok a szitán, azon a fátyolon, melyet a gondatlanság, a káprázat borít rá. – A religio – religatio[531] a végtelenbe, ősokba, az őscélba; mindjárt a legmagasabb szempontra emel; filozófokat nevel, qui magna vivere volunt.[532] Nagy élet... a program; ez mindig mű, remekmű; a gondolatnak, az energiának érvényesítése. Mi alakítunk... s miből? létből, mely roppant nagy ... vérből ... körülményekből ... szerencséből ... szerencsétlenségből ... keresztből, kínból, szegénységből, foglalkozásból, emberi viszonyokból, családi, baráti összeköttetésekből, bűnből, szenvedélyből, lelketlen környezetből, közszellemből, szóval, amit világnak hívnak... e világban én egy járókelő öntudat vagyok. Ez öntudatba lép be a világ s nekem e bennem élő, engem kínzó világból művet kell alkotnom! – A világ ... a szikla, a fa az erdőn; ebből kell nekem formálnom embert...

[3] Ez a „világ” alaktalan, kemény, kegyetlen, szívtelen, szívós. Nézzétek a rövid élet telve illúzióval és bizonytalansággal, sok nyomorúsággal testi éltünkre nézve. Az Ecclesiast. XL.1. – Az élet rövid örömében s mégis hosszú szenvedéseiben, Jób VII. 20. A munka tör és gyötör; az állatok keveset, de a kultúra tűzzel! Ps. 89,10, hogy pókhálóinkat kiszőjük, kimerülünk s ugyan miért, hogy legyeket fogdossunk; morzsákat... Mily gondfelhő az emberiség egén s mennyi gyötrelem. – Van minden korszaknak baja. Mi az ember csecsemő korában... Micsoda öntudatosságában, lázában, álomlátásában; öregségében, midőn az élet elhagy érzékeinkben, tagjainkban...! Et pourtant il n’est personne, qui ne désire vieillir encore! Ajoutons, que l’homme n’est jamais satisfait de sa condition. L’homme vit comme un malade, qui ne fait que se retourner dans son lit, espérant, mais en vain, trouver du soulagement et du repos.[533]

[4] Ha filozofálunk: nem értjük, hogy lehet isteni, mikor aposztáziával van tele, kínnal, káromlással. De errefelé elvesztjük a talajt lábaink alatt... menjünk máshonnan befelé. – Ébredjünk öntudatra: eszmények, törvények ragyognak szemeinkbe, s biztosak vagyunk benne, hogy ezek vezetnek, szentek és törhetetlenek... fölségesek és nélkülözhetetlenek... Ezek hirdetik, hogy a jó Isten, a Szent, a mi Urunk s életen, halálon, mindenen átér hatalma; de nincs készen semmi, tehát alakítani kell... a gondolatot bevinni. Pl. a világ vad, alaktalan... a bízó, hívő gondolatot kell ráöntenem ... a világ keserves, a megnyugvását, ... a világ kegyetlen, a hűséges munkáét... az emberek bambák, ... az anya töprengését... Az alak

---

[528] És megebédelek.

[529] hogy belépjen

[530] Lelkigyakorlat. Némethy Ernő gépeléséből. Az eredetit nem találtuk. A lap tetején a felirat: Manuel des retraites suivant l’esprit de S. Vincent de Paul, imprimé par Pillet et Dumontin, Grand Augustins, 5.

[531] vallás – odakötés

[532] akik a nagy dolgokat akarják megélni

[533] És mégis, senki sincs, aki ne szeretne öregedni! Tegyük hozzá, hogy az ember sohasem megelégedett állapotával. Az ember úgy él, mint egy beteg, aki csak forgolódik ágyában, remélve, de hiába, hogy megkönnyebbülést és nyugalmat talál.

győz...! a hívő, bízó, türelmes lélek...! De az alaktalan elem ront, rombol... igaz, de ne hagyjuk. S így alakul bennünk ki a nemes, jó, alázatos lét...!

[5] Aki nem így tesz, diszharmonikus és meghasonlott! Ők nem értik a legnagyobbat, hogy csak az gondolat, mely életet alakít, igazi energia!

[6] S miért van annyi rossz? ezt „mysterium iniquitatis”-nak[534] hívják! s miért nem ad efficax[535] kegyelmet? ez ugyanaz; mindig az: miért tűri Isten ezt! minek választotta ezt a világot? ezt a küzdelmes, konvulziós, fejlődő, vulkanikus, erupciós világot? Miért ezt az utat dicsőségéhez? De nem kell-e e kérdést úgy feltennünk s miért kell nekünk a jobb világot kialakítanunk; miért nem kész az, vagy legalább miért nincs beállítva úgy, hogy spontán lepereg?! Felelet: annyi bizonyos, hogy nem, – az is bizonyos, hogy erő van hozzá; hát ha nem kész, készítsük, s ha potenciában van, fejlesszük, s ha sok a rossz kiindulás és folytatás, javítsuk; mindig tenni, ez legyen az energia moccanása, soha röstség! Mindig előre az eszme után, ez legyen a hit szava, soha a kételybe: mindig bízni, ez az alakító, feszítő remény érzése. Örök adventbe állunk!

[7] Önmagam iránti kötelmemül kivált ezt: nagyra becsülni a lelket, mint szellemet, anyagtól függetlent, örökkévalót, Krisztus vérétől ázót, s örömre destináltat. Vigyázok tehát, hogy e veleszületett s ráadott méltóságból ki ne essék; királynő a lélek, ne váljék szolgává... Azért kell önmagunkat fékeznünk, nevelnünk; az ész s a hit kettős uralmát biztosítanunk, nehogy az alacsony hatalmak szerencsétlenségbe, alávalóságba döntsenek! Kell, hogy a dicsőség, gazdagság, élvezet ne fűzzön láncra! Pas préférer des bagatelles aux devoirs. De n’est pas aimer, mais se haïr, que de s’exposer à perdre l’éternité bienheuruse pour un plaisir d’un moment! – Comment avons-nous employé notre santé, nos biens, les Grâces, les inspirations, les lumières, les pieuses affections, sa parole, les sacrements, les bons exemples, les conseils du confesseur? Vivons nous sur la terre sans attache criminelle ou dangereuse![536]

Bűnről.

[8] Peccatum est Deo horror et abominatio; detestatur impium Sap. 14.9. Mily frappáns motívum! Horror infiniti et omnipotentis[537]... Mit csinál az, ha fölborzad? Borzad a tenger; láttam kegyetlen hullámzását? Ó óceán, te szívtelen, keserű, bár tiszta mérhetetlenség... s e horrorban áll a kereszt! ... s azután a világ; szürke tenger, az alávalóságnak, nyomorúságnak tengere. Szemléld; merd szemlélni; szemléld, viseld el! – azután az ördög, akinek ez öröm. Joie du démon dans la perte des hommes: donnez-moi des âmes, et faites du reste ce que vous voulez. ... Joie du démon à provoquer des tentations incessantes. J’ai fait tout le tour de la terre ... Joie du démon à multiplier sans merci la ruine des âmes. Oroszlán... Job. XL. 18.[538]

[9] *Droits de Dieu sur l’homme.* Étendue des droits de Dieu: ils ne sont pas limités ni par l’âme, ni par le corps, ni par le temps ni par l’espace; ni par l’autorité, ni par la science, ni par la mort: tout est soumis à son autorité suprème. Le domaine est universel, il est inaliénable, indestructible: ... Les créatures disparaissent à nos regards, Dieu seul ne meurt pas. Dieu seul

---

[534] a gonoszság titkának

[535] hatékony

[536] Nem szabad elébe helyezni a bagatell dolgokat a kötelességnek. Ez nem szeretet, hanem gyűlölet, ha annak a veszélynek tesszük ki magunkat, hogy a boldog örökkévalóságot elveszítjük egy pillanat gyönyöréért! – Hogyan használtuk fel egészségünket, javainkat, a kegyelmeket, a sugallatokat, a megvilágosításokat, a jámbor érzelmeket, az ő szavát, a szentségeket, a jó példákat, a gyóntató tanácsait? A földön bűnös vagy veszélyes vonzalmak nélkül élünk?

[537] A bűn borzalom és utálatosság? „mert egyaránt utálatosság Isten előtt az istentelen és az istentelen alkotása” Bölcs 14,9. – A végtelen és a mindenható borzalma.

[538] A démon öröme az ember veszte miatt? add nekem a lelkeket, és egyébbel tégy, amit akarsz. A démon öröme, hogy állandóan kísértéseket provokál. Bebolyongtam a földet... (Jób 1,7 nem pedig XL,18). A démon öröme, hogy könyörtelenül a lelkek romlását megsokszorozza. Oroszlán: minden bizonnyal utalás erre: „a sátán mint ordító oroszlán körüljár, keresve kit nyeljen el.” (1Pt 5,8).

vit toujours, avec tout son pouvoir et tous ses droits. Aucune puissance ne peut vivre toujours, avec tout son pouvoir et tous ses droits. Aucune puissance ne peut les lui ravir... sinon cette glorieuse dépendance. Nous acceptons de grand coeur cette obligation. Au mileu des épreuves de la vie, nous serons pleinement résignés à la volonté de Dieu. Faillait-il être exposé aux mépris, calomnies, persécutions. – Les peines et les maux de la vie entrent dans les desseins de la Providence; ils nous sont souvent plus utiles, que les biens.[539] Tehát egy magasabb álláspontot! Milyet? a jó életét; addig szolgálok, míg jó dolgom van? Alacsony! Míg nem üldöznek? Míg nem apostatálnak?[540] följebb! míg megértem a világrendet? míg az Isten Úr? följebb! Mindenben ő az Úr, a rosszban is! Quis separabit nos?![541]

[10] Az ő jogai alapulnak 1° a teremtésen 2° a fönntartáson 3° a megváltáson 4°a meghíváson.

[11] *Devoirs de l'homme envers Dieu.* Le premier motif de nous acquitter de nos devoirs se tient de l'excellence et de la souveraine perfection de Dieu 2) emplir à cause de sa bonté relative, qui le porte à se communiquer. – Il nous a tracé différentes lois pour nous manifester nos devoirs: la loi naturelle... écrite ... de grâce.

[12] 1) devoir une très haute estime de sa souveraine excellence 2) amour tendre, filial, constant... 3) souverain respect pour tout que a rapport au culte de Dieu 4) une confiance filiale dans la providence 5) une sainte et religieuse crainte de ne jamais rien faire, qui puisse déplaire à un Dieu jaloux 6) une grande fidélité à nous acquitter convenablement de tous nos devoirs de religion: les prières du matin et du soir, la sainte messe, les confessions, communions et les divins offices.[542]

[13] Mit használ az embernek stb. ebben az is van s először fejlesszük ki önmagunkat. Mit használ uralkodni a szíveken, meghódítani a kedélyeket, vezetni a világot, kiérdemelni a dicséretet, mit használ?! ... a Szentlélek mondja: Kinek lesz jó, ki magamagának nem az?! Tehát szeressük magunkat... il faut être fidéles à nous rendre ce que nous nous devons.[543]

[14] *Devoirs envers nous!*[544] ezt ebben az önös korszakban hangoztatni... !

[15] Etendue de nos devoirs au regard de nous mêmes. 1° un estime raisonnable de nous mêmes, que nous fait apprécier l'honneur, que nous sommes immortels... chrétiens 2° amour raisonnable qui nous porte à nous procurer efficacement, par tous les moyens possibles, les seuls veritables biens. – Estimons beaucoup nos âmes, comme des substances spirituelles,

---

[539] Isten jogai az ember felett. Isten jogainak kiterjedése: nincsenek korlátozva sem lélek, sem a test, sem az idő, sem a tér által? sem a tekintély, sem a tudomány, sem a halál által: minden alá van vetve az ő legfőbb tekintélyének. Területe egyetemes, elidegeníthetetlen, lerombolhatatlan. A teremtmények eltűnnek tekintetünk elől, egyedül Isten nem hal meg. Isten mindig él, teljes hatalmával és minden jogával. Semmiféle hatalom nem rabolhatja el tőle az övéit... hacsak nem ez a dicsőséges függés. Nagy szívvel elfogadjuk ezt a kötelezettséget. Az élet megpróbáltatásai közepette teljesen ráhagyatkozunk Isten akaratára. Ki voltunk téve – így kellett lennie – a megvetésnek, a rágalomnak, az üldöztetésnek. A élet szenvedései és bajai benne vannak a Gondviselés terveiben? ezek gyakran hasznosabbak számunkra, mint a javak.

[540] aposztrofálnak?

[541] Ki szakíthat el minket... (vö. Róm 8,35)

[542] Az ember kötelességei Istennel szemben. Az első indíték, hogy megtegyük kötelességeinket: Isten kiválósága és legfőbb tökéletessége. 2) teljesíteni kötelességeinket hozzánk való jósága miatt, amely őt arra hajlítja, hogy közölje magát. Különféle törvényeket jelölt meg nekünk, hogy kinyilvánítsa kötelességeinket: a természetes törvény ... az írott ... a kegyelemé.

1) kötelességünk legfőbb kiválóságának igen nagyra becsülése, 2) gyengéd, gyermeki, állandó szeretet... 3) legfőbb tisztelettel lenni mindazzal szemben, ami Isten tiszteletével kapcsolatos 4) gyermeki bizalom a gondviselésben 5) szent és vallásos félelem, hogy sohase tegyünk olyasmit, ami nem tetszik a féltékeny Istennek 6) nagy hűséggel kellőképpen teljesíteni minden vallási kötelezettségünket: reggeli és esti ima, szentmise, gyónások és áldozások és a szent zsolozsma.

[543] Hűségesnek kell önmagunkhoz, hogy megadjuk önmagunknak azt, amivel tartozunk magunknak.

[544] Kötelességek önmagunkhoz!

indépendantes de la matière, éternelles, rachetées par le sang. Veillons à ne pas les faire déchoir de leur haute noblesse... Mortifions le corps[545] ... alakítsuk...

[16] Tehát becsültük-e, hogy a dicsőség címét el nem vesztettük, vagy csak a hiúság inspirálta önbecsülésünket? Szerettük-e magunkat üdvünkért s arra való tekintetből? Nem vontunk-e ez elé más semmiséget? Nem hanyagoltuk-e el lelkünk tökéletesedését?! Formáltuk-e testünket?

[17] *Devoirs envers le prochain.* Motifs[546] a) az Isten így gondolta: összekötött minket s összeszőtt szíveket... egy levegőt szívunk... b) Jézus Krisztus közénk állt s minta lett s hajtó erő lett c) az ítéletet a szeretetszolgálatok szerint szabja ki: Venite benedicti...[547] nem szabad idegennek, kegyetlennek, szívtelennek lennem.

[18] Quels sont les devoirs? aux supérieurs un respect cordial et une filialie obéissance; à nos égaux sages conseils dans le besoin, le bon exemple à toute occasion; à nos inférieurs une vigilance attentive pour les éloigner de tous les dangers et la correction pour les avancer, les punir de leurs fautes. – En général, quelle estime faisons nous du prochain? L'envisageons-nous dans les vues de la foi, par le rapport qu'il a avec Dieu? Nous nous pour lui un amour cordial, sincère, véritable, efficace, constant? Cet amour n'est-il pas interessé, humain, passioné? Ne sommes-nous pas trop souvent indifférents pour lui et pour tout ce qui le touche? N'avons-nous jamais été jusqu'à nous réjouir de ses défauts? Notre respect est-il religieux? Vient-il du coeur, ou bien est-il hypocrite, politique? ou de simple bienséance, supportant les uns, rebutant les autres?

[19] Quels exemples donnons-nous? Sommes-nous la bonne odeur de Jésus Christ? Avons-nous rempli le devoir de la correction? N'avons-nous pas fait des soupçons injurieux, ou montré quelquefois une faiblesse coupable? Sommes-nous officieux, serviables, pleins de bonne volonté, toujours prêts à faire plaisir? ... C'est le caractère d'une âme bien née, tout-à-fait chrétienne et nourrie des paroles et des exemples de Jésus Christ?[548]

[20] *A pokol.* Mysterium; az Isten érthetetlen nagysága; nagy a megmerevülésig; nagy a megsemmisítésig. – Ezt a kemény vonást most már elviseljük... s miben is áll

[21] a) poena sensus.[549] A lélek most csodás életforrás; érintésére bugyog belőle szín, hang, íz... Berkeley szerint: Isten akaratára... Kant szerint: ismeretlen behatásra... Fichte szerint: önmagától; végre is belőle: s a pokol mi lesz? az Isten nélküli lélek, elszakadva a céltól, céltalan világot él, kínt, gyötrelmet produkál.

---

[545] Kötelességünk önmagunk tekintetében. 1) önmagunk ésszerű tisztelete, ami nagyra értékelteti velünk azt, hogy halhatatlanok ... keresztények vagyunk 2) ésszerű szeretet, amely arra sarkall, hogy hathatósan, minden lehetséges eszközzel megszerezzük magunknak az igazi javakat. – Értékeljük nagyra lelkünket mint szellemi valóságot, amely független az anyagtól, örök és vér által (ti. Krisztus vére által) megváltott. Őrködjünk, nehogy lelkünk lebukjon maga méltóságából ... Fékezzük meg testünket.

[546] Kötelességek embertársainkhoz. Indokok:

[547] Jöjjetek áldottak ... [kik irgalmasok voltatok – a végítéleten Jézus szavai]

[548] Felebarát iránti kötelességeink. Indítóok a) ... Jöjjetek áldottaim... (Mt 25,34) Melyek a kötelességek? szívélyes tisztelet és gyermeki engedelmesség az elöljárónak? a velünk egyenlőknek bölcs tanácsok a szükségben, jó példa minden alkalommal; alattvalóink felett figyelmes őrködés, hogy eltávolítsuk őket minden veszélytől, és megfeddeni, hogy előrehaladjon és büntetni hibái miatt. – Általában mennyire értékeljük a felebarátot? A hit szemével tekintjük-e, Istennel való viszonyában? Szívélyes, őszinte, igazi, hatékony és állandó szeretetet tanúsítunk-e iránta? Vajon ez a szeretet ingyenes-e, vagy pedig emberien szenvedélyes? Vajon nem vagyunk-e gyakran túlságosan közömbösek iránta és azzal szemben, ami őt érinti? Vajon sohasem mentünk el addig, hogy örültünk hibáinak? Tiszteletünk vallási indítású-e? Szívből jön-e, avagy képmutatás, számító? vagy egyszerű illendőség, elviselünk egyeseket, elvetünk másokat?

Milyen példát adunk? Vajon Jézus Krisztus jó illata vagyunk? Teljesítettük-e a testvéri feddés kötelességét? Nem tettünk-e igazságtalan gyanúsításokat, vagy néha bűnös gyengeséget mutattunk? Szolgálatkészek vagyunk-e, telve jóakarattal, minden készen arra, hogy örömet szerezzünk? ... Ez a nemes lélek tulajdonsága, amely teljesen keresztény, és Jézus Krisztus szavaiból és példájából táplálkozik.

[549] érzéknek kínja

[22] b) poena damni.[550] Isten nélkül. Van a földön valami Isten nélkül, sőt ellen: van tagadás, az ő tagadása: erre egy végtelen rossz a felelet: a pokol.

[23] *Jour spirituel.* Raisons a) Dieu demandera compte de leurs actions (inférieurs, domestiques) à ceux, qui en sont chargés, et ils seront reputés coupables de leurs fautes: „Qui suorum, maxime domesticorum...” En prenant soin du salut de ses serviteurs, on a procuré la gloire de Dieu.

[24] Devoirs... instruire... reprendre de leurs défauts ... ne pas souffrir que Dieu fusse offensé dans notre maison. Travail raisonnable sans oisiveté... éloigner toute occasion de péché ... leur donner bon exemple.

[25] Moyens pour bien s’acquitter de ses devoirs: prier Dieu; leur infliger sévère correction, lors’quils manqueront gravement... Avoir soin de les faire prier Dieu à genoux, matin et soir. Tenir à ce que les dimanches ils assistent à la sainte messe. Quand ils seront malades... Veiller sur leur conduite; les exciter à une grande dévotion.[551]

[26] *De la fragilité de la vie.* a) pour les dangers qui menacent le corps. Il ne faut, qu’un air malsain, odeur pestilentieuse, rayon du soleil trop ardent, froid trop vif pour nous tuer la vie. Si l’on demande pourquoi telle personne est morte, aussitôt on nous répondra: elle a pris telle nourriture, telle boisson... frayeur subite l’a saisie, une [...] excessive l’a emportée. Isai. XL. 6.

[27] b) pour les perils pour l’âme. Nous portons un trésor ... de grâce, mais dans des vases de terre. II. Cor. IV. 7. Beacoup des dangers et d’occasions... le démon, le monde, la chaine tendue à tant de fidèles pour prendre les âmes. Ps. X. 7. Nincs biztosított hely; az égben az angyal elesett... apostol Júdás, első keresztény Safira.

[28] c) fruits à tirer de la fragilité de la vie. Dieu a permis que notre vie fut si fragile, cette considération fait grande impression sur notre esprit, savoir, qu’il n’y a de distance entre nous et l’enfer qu’une vie perissable et d’une fragilité extrème. Egerek rágcsálnak gyökerünkön...

[29] *Inconstance de la vie.* a) vicissitudes perpétuelles, l’inconstance et les changements.[552]

---

[550] kárhozat kínja

[551] Lelki nap. Indítóok a) Isten számon kéri tetteiket azoktól, (alattvalók, házi alkalmazottak), akikre rábízták őket, és vétkeseknek találtatnak tetteikért. Szolgái üdvösségén fáradozva Isten dicsőségén munkálkodott. Kötelességek... oktatni... megfeddeni a hibákat ... nem viselni el, hogy Istent megsértsék házunkba. Ésszerű munka, tétlenség nélkül ... eltávolítani minden bűnalkalmat ... jó példát adni nekik.

Eszközök, hogy jól teljesítsék kötelességeiket: kérni Istent; szigorú büntetést kiszabni, amikor súlyosan hibáztak... Gondoskodni arról, hogy reggel és este térdelve imádkozzanak. Ügyelni, hogy vasárnap szentmisére menjenek. Amikor betegek lesznek... Őrködni magatartásuk felett, buzdítani őket nagy buzgóságra.

[552] *Az élet törékenységéről.*

a) a testet fenyegető veszélyek. Csak egy kis rossz levegő kell, romlott szag, túl erős napsugár, csípős hideg, hogy megölje az életet. Ha azt kérdezik, miért is halt meg ez a személy, rögtön így válaszolnak: ilyen és ilyen táplálékot evett, ilyen italt vett magához, a hirtelen félelem ragadta meg, túlságos...? ragadta el. (Iz 40,6)

b) veszélyek a lélek számára. Cserépedényben hordozzuk kincsünket, a kegyelmet (2Kor 4,7). Sok veszély és alkalom ...a démon, a világ, láncok feszülnek, hogy elveszítsék a lelkeket. (Zsolt 10, 7) ...

c) Az élet törékenységéből levont tanulságok. Isten megengedte, hogy életünk ilyen törékeny legyen: ez az eszmélődés nagy hatással van szellemünkre? tudni, hogy köztünk és a pokol között a távolság csak egy veszendő élet és végtelen törékenység. Egerek...

Az élet állhatatlansága. a) állandó viszontagságok, állhatatlanság, változások.

1905

Dec. 14. [1] Konszekrációm[553] lelkigyakorlati kegyeleme a mély átérzése Krisztusnak, adventi vágy, szinte vihar utána, s édes birtoklása. E vágy s vihar, mely végig borzong lelkemen, mely megráz s megrendít, mely a tespedést elűzi, a tiédeur-t,[554] kigyújtja lánggá a pislogó szikrát, lángtengerré a lobbanó tüzet, s azzal tisztít, izzít, a poklot akarja tisztára égetni, a profanált vagy blazirt szíveket. Sok dolga van, míg a salakot kiveszi, míg annak az öntudatlan kínnak, mely a jobb után a lelket ismeretlenül gyötri, értelmes szolgájává, erőskarú Herkulesévé válik. Sok a salak a lelken, főleg bent, a mélyben, a rejtekben, melyet az előbbi lelkigyakorlatok bennt hagytak, mely fölgyülemlett elhanyagolt, tekintetbe nem vett zugolyokban. Most bele, oda is, az éles tűzlángot; oda ezt a nyaldosó, rettenetes söprűt, végigsöpörni rajta, hogy csak úgy szikrázzék. Lesz dolog elég; 47 év alatt bütykök, gumók, csomók megkötésére, elég a lélek titkos gyöngeségeinek erdei guzsalyakká való összefonására; 47 év alatt megszentesíttetik tán a hiba is, s a szemhunyás preskripciója erénnyé emancipálja a hibát. Ó, tüzet, Uram, tüzet az égből a mélybe, in ossibus, in repagula,[555] mindenhová! Nem lehet itt bízni, csalárd a szív; csak aki bizalmatlan s kivetkőzik belőle, az jár jól, jár biztosan. Ó vizet, Uram, vizet a mélyből az égbe; vizet, mely a mélységből bugyborékol s fölemel minden piszkot, szemetet, mindent; s elfojt minden csirát és petét, s fölemeli a bizalom, az Istenvelünk bárkáját, völgyek, dombok, hegyek fölé.

[2] Borzasztóan hatott rám a Laodiceai „angyalnak” küldött panasz: Utinam frigidus esses...[556] Ó jaj, mikor az Isten szelleme szinte a bűn jeges sírjába kívánja a lelket s reméli, hogy onnan előbb lesz kikelet és föltámadás, mert erős, ébresztő reakciók járnak ott; ellenben az ernyesztő lágymelegben szétfolynak a lelkek s nem bír velük kegyelem, eszmény, rendülés...! Ó angelus, te szellemi erő, te suhogó, te szárnyaló fölség! Ce mal, plus commun peut-être, qu'on ne pense, parmi les personnes de communauté, et qui peut s'allier avec une certaine régularité extérieure, fait qu'on n'attache pas assez d'importance à ce qu'on appelle les petites choses; parce qu'on n'aime pas à se gêner; qu'on est toujours content de soi, n'aspirant pas à devenir meilleur, et qu'enfin on devient d'une insensibilité désolante pour les choses de Dieu[557]. Az Istenben így ellenszenv, undor lakik a lágymeleg lélekkel szemben, (mint az élet, a tevékenység, a haladás lelke, a szépség géniusza!)

[3] Teljesen tisztában vagyok aziránt, hogy konszekrációm újabb köteléket fűz közém s Krisztus közé, s így nagyobb a kötelmem megérteni őt s hasonulni hozzá. Ez a fő, ez minden! Jézust bírni és élni. Az új dísz s új munkakör csak eszköz rá. Mindenesetre. Igaz, nem azért lesz valaki püspök, hogy tökéletesebb legyen; de ebben is, a püspökben is, ez az érték reám nézve. A funkció más; az érték a régi. Színaranynak kell lenni, ha arravaló is, hogy gyertyatartó legyen. A színarany az én értékem. Kristálypatak legyen, ha malmot is hajt. Magas hegyről jöjjön, ha lapályba indítják is. S maradjon magasan, ha le is kell nyúlnia. A régi irány, a régi szenvedély: a patak magasról jöjjön s tengerbe siessen ... kristályosodjék, tisztuljon ... a tenger hullámozzék, dagadjon, ha flottákat is kell hordoznia; a villám

---

[553] Prohászkát X. Piusz pápa nevezte ki székesfehérvári püspökké, és ő maga is szentelte föl 1905. dec. 21-én, csütörtökön. A dátumot Schütz Antal hibásan 1905. dec. 24-ére, vasárnapra teszi.

[554] langyosságot

[555] csontokba, reteszekbe

[556] Bár hideg volnál (lásd Jel 3,14–20)

[557] „Ez a rossz, ti. a langyosság, amely talán gyakoribb, semmint azt gondolnánk, a közösségi személyek körében, és amely társulhat egy bizonyos külső szabálytartással, azt erdeményezi, hogy nem tulajdonítunk elég fontosságot annak, hogy az ember mindig megelégedett magával és nem törekszik a jobbra, és hogy végül siralmas érzéketlenséggel viseltetik Isten dolgai iránt.”

száguldjon s feszüljön, ha sodronyokat is kell izzítania: ez mind másodrendű, az ott elsőrendű.

[4] Azért az én föladatom: Krisztust megérteni és jól kifejezni az ő »pia animáját«,[558] azt a mély kegyeletét az Úr iránt.

[5] Kimondhatlanul méltatlannak tartom magam e díszes tisztre; protestálok Isten színe előtt: Domine, vim patior![559] S hogy protestációm mekkora s mily elszánt, legjobban jellemzi az, hogy a dísz s a dicsőség szétfolyik, mint a milliagyertya széle a láng körül, mint a vízcsepp a befuttatott ablaktáblán a nagy s egyetlen feladattal: a szép lélek kialakításával szemben.

[6] Segít e részben azok nézete, kik gondolják, hogy a püspök sem imponál, hanem inkább a szabad, nemes apostoli munka, hogy az inkább egy középkori keretezéssel csillogó valami s mint tartalom minden igénytelen, buzgó papban föllelhető – gondolatok, melyek nekem *nagyon rokonszenvesek,* s melyek engem is segítenek arra, hogy a káprázat mitse vonjon le ebből az örök vonzalmú s végtelen áramú haladásból – a szép lélek felé. Tehát közös alapon állunk, közös törekvések alapján, hol fokozatok tekintetbe nem jönnek.

[7] Ma dec. 14-én tartottam adorációmat sicut angelus Albaregalensis[560]. E nagy szót mélyen érzem, érzem fölségét, s egyszersmind terhét. Tényleg úgy állok itt, mint ki ex officio első adorátora vagyok itt az eucharisztiának, megbízva szeretetével, dicsőítésével, őrzésével. S ami még rémületesebb, megbízva az engesztelés borzalmas terhével. Hány oltárt kell újra fölállítanom, hányra lelkemet kenetül ráöntenem, hánynak mécsesét meggyújtanom... Ó Uram, ime itt a te adorátorod, engesztelő arcra boruló angyalod!

[8] A főpap megmosakodott, aztán megkenték olajjal, fölöltöztették, ut sit sicut stella matutina in medio nebulae[561]. Én mosakszom könnyeimben s kérem térdenállva Jézus főpapi kenetét. Az Istenség az a kegyelem lesz nekem, de a Szentlélek is, caritas ejus diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem spiritum ejus in nobis[562]; s aztán épp ma egy hét múlva megkoronáz. Pravenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam.[563] – Szószerint igaz.

[9] Nem tudom, miféle mélység tárul föl lelkemben, de bizonnyal ez Jézus édes, sacerdotalis animae[564] kegyelme; érzem, hogy mélységes tűzű tekintettel, melyben lélek ég, kell ez egyházmegyén átnéznem, a hitnek szellemében kell falvait, városkáit bejárnom, a régi apostoli, a mindig új krisztusi nyomokon. Mécsesem van; Istenem, hogy világít az; sugarai hitből s szeretetből olvadtak meg; hogy világít, mily vidéket mutat, mily foltokkal, mily füstölgő romokkal, mily siralmas bánattal telítve. Ó mécsem, embert keresek, s te azután világíts, embert, krisztusi érzések emberét... Szívem van, isteni érzésekkel telve, nevezetesen isteni szeretettel. A szeretet emberi s isteni lehet; én az utóbbit ápolom. Ez dagad, ez tágítja lelkemet. Isteni! De ha isteni, hisz akkor úgy-e virágos, kenetes, tüzes, fényes... Ah ez a szó »isteni« csak azt mondja, hogy olyan, amilyen az Istené, de azért a kereszt is, a kin is, az Olajfák kertjének küzdelme is isteni. S lángoló lelkem van, s tényleg lángot eresztek magamból, fénysugárt, villámot, napvilágot. Tűzoszlopot a pusztában, áldozati tüzet Gedeon tölgyfaalatti oltáráról ... Illési tüzet a Karmel-hegyéről.

[10] Anima Christi piissima – adorans – sacerdotalis – hostia – pura – uncta – florida – nitida – luminosa – poeta – intuitiva – genialis – humilis – absorpta – perdita – dilecta –

---

[558] kegyes, szent lelkét
[559] Uram, erőszakot szenvedek! (Iz 38,14)
[560] Székesfehérvár angyalaként
[561] hogy olyan legyen, mint a hajnalcsillag a felhők között
[562] Róm 5,5: „Isten szeretete kiáradt szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által.”
[563] Zsolt 21,4: „Eléje siettél üdvözítő áldással, s fejére színarany koronát helyeztél.”
[564] papi lelkének

dulcis – fragrans – solitudinaria – montana – nocturna – speciosa – angelica – viator – silentiosa – meditativa – medium – dilatata – alata – ignita – candida – amorosa – cordata – vernalis – abyssis inclamans – cataractis concinens – stellis colloquens – choros ducens coeli et maris – gemmata, – apostolica – prophetica – martyrea – palmis coronata – juvenilis – infantilis – siderea – coelestis – primogenita, – idealis – typica – harmonica – jubilans, – exultans – heroica – victoriosa – evangelica – triumphans – gaudens – sympathica – contristata – umbrosa – luctuosa – fatalis – contrita – confixa – infremens – immortalitatem bibens – paschalis – hortulana – ludens – alauda – velata – excelsior – anhela – abyssalis – dominica – nuda – formosa – lucida, electa – rosea – suaviflua – affectuosa – vigorosa – pretiosa – praerupta – oblectata – lactea – melliflua – energica – vehemens – afflata – inspirata – delicata – regalis – valida – exundans, exiliens, liliosa – sanguinosa, lacrymosa – balsamea – mystica – germana, – exstatica – liquata – profunda – amabilis – ardens, argumentosa, laboriosa, gemebunda – medullata – compassiva – devota – limpida, sublevata – serena – laeta, deliciosa – sobria, casta, patiens – grandis – immaculata – elegans, nobilis – insignis – praecellens – studiosa – aspirans – amoena – passiflora – sensitiva – profusa, suavis – prospera – consolata – placida, reverentialis – psallens – religiosa – radicata, exultans.[565]

[11] Summa omnium exercitiorum internorum haec est, ut abstracti ab omnibus rebus, solum Deum in nudo indepictoque animae fundo amorose amplectamur et nos totos in amabili humanitate Christi abscondamus eique conformemur. Blosius[566].

[12] Miért nem térünk meg? nem hatolunk szívünkbe: öntudatunkba (az örökkévalóságról, a bűnről, a szebb életről, az örök vágyról, a hiúságról, a világmegjavítás hiábavalóságáról enélkül). Híres emberek észrevették, hogy imádkoznak, ha lecsendesülnek. Precatio exterior, quae ore tantum funditur, palea est, interior oratio granum est, illa et haec simul Deo grata est.[567]

[13] Egészen különös, mert titokzatos s misztikus összeköttetésbe léptem Jézussal. Mélységes hódolatban járultam hozzá s ő megértette velem, hogy ő természetfölötti erőforrás,

---

[565] Vö. Szabó F.: „Prohászka lelke és lelkisége”, *Szolgálat* 1977/4, ennek végén található az itt közölt latin „litánia” magyar fordítása. A misztikus irodalom páratlan remeke ez a szent szerelemből fakadt költői imádság. A magyar fordítás:

Krisztus lelke – bensőséges – adoráló – papi – áldozati – tisztaságos – fölkent – virágbaborult – töretlen fényű – tündöklő – költői – intuitív – zseniális – alázatos – Istentől felivott – beléveszett – szeretett – édességes – illatos – magányos – hegyvonulatos – éjszakában virrasztó – szépséges – angyali – vándor – hallgató – elmélkedő – Istentől illetett – tárt – szárnyaló – tüzes – hófehér – szerelmes – húros – tavaszias – mélységekbe kiáltó – zuhatagokkal zengő – csillagokkal társalgó – ég és tenger kórusait vezénylő – drágakövekkel ékes – apostoli – prófétai – vértanúi – pálmakoronás – fiatal – gyermeki – csillagok küldötte – égi – elsőszülött – eszményi – példaadó – harmonikus – lelkendező – ujjongó – hősi – győzelmes – evangéliumi – diadalmas – örvendező – együttérző – megszomorodott – árnyékbamerült – gyászbaborult – sorsának kiszolgáltatott – összetört – átvert – feljajduló – halhatatlanságot ivó – húsvéti – öntözött kert – játékos – pacsirta – fátyollal fedett – magasságok felé törő – repeső – örvényes – ünneplő – mezítelen – hibátlan – napsugaras, választott – rózsákat fakasztó – csendesen csobogó – gyengéd – erőtől duzzadó – drága kincs – kitörő – megenyhült – tejjel tápláló – mézzel folyó – tetterős – heves – lélektől meglehelt – ihletett – finom – királyi – hathatós – túlcsorduló, szökellő, liliomos – vérző, könnyező – balzsamos – misztikus – édestestvér – extatikus – felolvadt – mélységes – szeretetreméltó – lángoló, buzgolkodó, fáradozó, sóhajtozó – teli – szánakozó – odaadó – kristálytiszta, felmagasztalt – derűs – vidám, gyönyörűséges – józan, szűzi, türelmes – nagy – szeplőtelen – előkelő, nemes – kiváló – páratlan – gondos – sóvárgó – üde – golgotavirág – érzékeny – tékozlóan bőkezű, szelíd – boldogító – vigaszos – békés, tisztelettől áthatott – zsoltározó – vallásos – Istenbe gyökerezett, ujjongó.

[566] „Minden belső gyakorlatnak summája ez: elszakadni minden dologtól, egyedül Istent átkarolni szeretettel a lélek csupasz és egyszerű mélyével, és teljesen rejtsük el magunkat Krisztus szeretetre méltó emberségében és hozzá hasonuljunk.”

[567] A Külső imádság, amelyet csak ajakkal mondunk, pelyva, a belső imádság bizalmas, az és ez együtt kedves Istennek.

s következőleg, hogy hozzá, ily új, kikezdő, abszolút erőkkel dolgozó tényezőhöz úgy kell járulnom, mint akin ő majd segít, akiben ő majd teremt, ő majd pótol. Fiat, fiat!

1907

Okt. 27. [1] Exercitia spiritus[568] – pour affermir nos convictions surnaturelles, pour changer des habitudes regrettables, pour combattre des inclinations mauvaises. Pas de légèreté de l'esprit, de lacheté, de manque de générosité. Il me faut apprendre à me détacher de tout ce qui déplaît à Dieu. Je laisse agir Dieu, sans m'opposer à la grâce, être de toile d'attente. – Föltétlenül kidolgozom magamban az alázatos, hívő, ragaszkodó lélek lelkületét s érvényesítem azt a tudomány s az elváltozott érzések által kitágított, belső lelkivilágomban. Értem a XX. század tudományának s érzéseinek befolyását a lélekre, s mégis gyermek vagyok; mert függök, vágyódom, imádkozom; továbbá, mert fejlem, növök, több-léleknek s embernek készülök. Deo gratias!

Okt. 30. [1] Que de douceur inéffable je sentis au souvenir de mon ordination ce matin. Il me regrettait, qu'étant la dernière fois à Rome, je n'ai pas fait mon adoration en l'église de la très-sainte Trinité; mais je le reparerai bientôt. Je veux faire ma confession toujours avec des sentiments saints et profonds.[569]

[2] j'exercerai en trois manières la pénitence, c'est-à-dire a/ *la pénitence affective* en me repentant de tout mal, que je fais, b/ *afflictive, la satisfaction,* pour obtenir la rémission de la peine contractée et due au péché même pardonné. Cette peine est une dette contractée envers la justice divine, que doit être payé par la souffrances, dans cette vie ou dans l'autre. Or nous avons tout intérêt à nous acquitter ici-bas, en unissant nos souffrances à celle de N. Seigneur, aux mérites desquelles elles empruntent tout leur valeur. c/ *effective,* l'amendement de la vie[570].

[3] 1/ penitencia általában 2/ három módja 3/ a penit[encia] szentsége…

[4] *Olt[ári] Szentség*[571]. a/ Vezető gondolat: intime union … habet vitam aeternam, et ego resuscitabo illum. Ez az édessége, az intimitás … az Istenközelség… az Isten erő bennünk… az örök élet lendülete… a föltámadás csírája…! S épp azért; elle répare la vie, soutient et

---

[568] Exercitia spiritus – hogy megerősítsük természetfeletti meggyőződéseinket, hogy megváltoztassunk sajnálatos szokásokat, hogy harcoljunk a rossz hajlamok ellen. Semmi könnyelműség, engedékenység, nagylelkűség-hiány. Meg kell tanulnom elszakadni mindattól, ami nem tetszik Istennek. Hagyom, hogy Isten cselekedjék, anélkül, hogy ellenállnék a kegyelemnek, legyek várakozó vászon.

[569] Schütz A. csak eddig közölte (Sol. I, 210) az 1907-es lelkigyakorlatos jegyzetet. A megtalált kéziratban folytatódik a francia szöveg (talán saját fogalmazás, talán egy könyv alapján), amelyet a továbbiakban közlünk. (Jegyzetben a magyar fordítás.) – Mily kimondhatatlan édességet éreztem ma reggel szentelésemre emlékezve. Sajnálom, hogy amikor legutóbb Rómában jártam, nem végeztem el szentségimádásomat a Szentháromság-templomban; de hamarosan helyrehozom e mulasztásomat. Mindig szent és mély érzelmekkel akarom végezni gyónásomat.

[570] Háromféle módon gyakorlom a bűnbánatot, vagyis a/ *affektív penitencia,* bánatot indítok minden elkövetett rossz miatt, b/ *affliktív elégtétel,* hogy elnyerjem ama büntetés bocsánatát, amelyet megérdemeltem, és amely kijár a megbocsátott bűnért is. Ez a tartozás az isteni igazságosságnak jár, amit szenvedéssel kell megfizetni ebben vagy a másik életben. Minden érdekünk az, hogy itt tegyünk eleget, egyesítve szenvedéseinket a Mi Urunkéival, miért minden értéküket ezekből merítik. c/ *effektív,* az élet jóvátétele.

[571] *Oltáriszentség*. a/ Vezető gondolat: bensőséges egység … annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon. (…) helyrehozza az életet, támogatja, növeli, megrészegítve bennünket a legtisztább gyönyörűségekkel. b/ (…) A szentáldozásban bölcs tanácsadóra találunk, hatalmas szövetségest. „Az én testem valóban étel". Ez a győzedelmes asztal. *(A következő mondatok töredékesek, a kézirat olvashatatlan.)* … odaadó barát, aki meg tudja érteni fájdalmát és őszintén együtt tud érezni, balzsamot önt a sebre, amely enyhíti a fájdalmat… c/ Hogyan kell felkészülni? Helyesen disponálni magamat: 1/ a távoli előkészület a lelkiismeret nagy tisztaságában áll; 2/ a közeli készület. „Ez a kenyér éhséget követel" (Ágoston). Csak annyiban ízleljük minden zamatát, amennyiben meg tudjuk öntözni verejtékünkkel. 3/ a közvetlen (előkészület) célja az, hogy létrehozza bennünk a jelenlegi áhítatot.

augmente, en nous enivrant des plus pures délices! b/ Ezért … mécsesünk… – Ez erőnk. Nous retrouvons dans la sainte communion un sage conseiller, un puissant allié. Caro mea vere est cibus… Cette table victorieuse: „parasti in conspectu … adversus est, qui bibebant me, Caro … demon. – Ez barátunk; l'ami dévoué, qui saura comprendre sa douleur, y compatir sincèrement, verser sur les plaies le baume, qui adourica sa douleur… In pace in idipsum… c/ Comment se préparer? Se bien disposer: 1/ Préparation éloignée consistera [dans] une grande pureté de conscience 2/ prochaine… „Panis iste requirit famem (Aug.) Nous n'en goutons toute la saveur qu'autant que nous savons l'aroser de nos sueurs 3/ *Préparation im médiate aura pour but de produire en nous la dévotion actuelle.*

[5] *L'Enfer.*[572] Sz. Teréz! Quels sont les tourments? a/ Le péché crée une opposition, un état violent… Cet état constitue ici-bas le remors. Le ver rongeur ne meurt pas. b/ Le péché produit dans l'âme une tache hideuse. c/ Le péché implique une préférence donnée sur Dieu à la créature… „ultio creaturatum". d/ Le pécheur se détourne de Dieu, „aversio a Deo".

[6] Sentiments qui doivent nous inspirer les damnés?[573]

[7] a/ un cri de reconnaissance enveres la bonté de Dieu b/ prendre tous les moyens pour échapper aux flammes c/ le sentiment de l'apostolat.

[8] *Chercher le Seigneur.* a/ avec l'épouse: Où est celui que chérit mon âme? avec Madeleine … avec le prophète: Chercher le Seigneur et prener courage … avec votre mère… b/ où chercherai Vous? pas parmi les parents … pas dans le lit de l'oisiveté … pas dans les rues et sur les places publiques… Veux-tu savoire où est Jésus? il converse avec les petits; il évangélise les pauvres, il se retire dans la solitude; on le trouve dans une étable, dans la maison d'un artisan, parmi ses disciples, sur la croix. Cherche l'humilité, la douceur, patience, l'obéissance, simplicité. c/ nehézségek közt pl. betegs[égben]: 1/ remercier de ce qu'il se daigne me visiter; 2/ demander la grâce de … supporter; 3/ je m'approcherai du sacrement de la réconciliation; 4/ je m'offrirai comme une victime d'amour; 5/ je lui parlerai avec confiance: voilà celui que vous aimez, est malade; 6/ je prierai mes amis de me lire les principaux endroits de la passion… Je répéterai: afinque le monde connaisse, que j'aime Jésus, levez-vous, marchons. d/ halálban; en recevant le Saint-Viatique, je chanterai: Nunc dimittis contre toutes les embuches; mais je lui demanderai, qu'il me fasse l'onction de son amour.

[9] *Sur la perfection de nos actions ordinaires.*[574]

---

[572] Pokol. Sz. Teréz. Melyek gyötrelmei? a/ a bűn ellenállást teremt, erőszakos állapot. Ez az állapot alkotja itt lenn a lelkiismeretfurdalást. A rágcsáló féreg nem hal meg. b/ A bűn a lélekben utálatos foltot eredményez. c/ A bűn azt vonja magával, hogy Isten elé helyezzük a teremtményt, „a teremtmények bosszúja". A bűnös elfordul Istentől, „elfordulás Istentől".

[573] Milyen érzelmeket sugallnak nekünk a kárhozottak?
a/ a hála kiáltása Isten jósága miatt b/ megragadni minden eszközt, hogy elkerüljük (a pokol) lángjait c/ az apostolkodásra való felbuzdulás.
Keresni az Urat. a/ a jegyessel. Hol van az, akit szeret a lelkem? Magdolnával … a prófétával: Keressétek az Urat, legyetek bátrak … édesanyáddal. b/ hol kereslek Téged? Nem a rokonok körében, nem a semmittevés ágyában … nem az utcákon és a nyilvános tereken. Akarod tudni, hol van Jézus? A kicsikkel társalog, a szegényeknek hirdeti az örömhírt, visszavonul a magányba, istállóban találjuk, az ács házában, tanítványai körében, a kereszten. Keresd az alázatot, a szelídséget, a türelmet, az engedelmességet, az egyszerűséget. c/ Nehézségek között pl. betegségben. 1) megköszönni, hogy kegyeskedik meglátogatni, 2) kérni kegyelmét a tűréshez, 3) a kiengesztelődés szentségéhez járulok, 4) a szeretet áldozataként ajánlom fel magamat, 5) bizalommal fogok hozzá szólni: Nézd, akit szeretsz, beteg. 6) Kérni fogom barátaimat, hogy felolvassák nekem (az Úr) szenvedésének főbb szövegeit … Ismételni fogom: Hogy a világ megismerje, hogy szeretem Jézust, keljünk fel, menjünk, d) halálban: a szent viatikumot magamhoz véve énekelni fogom: Most elbocsátod; minden kelepce ellen; de kérni fogom, hogy szeretetével kenjen fel engem.

[574] Hétköznapi cselekedeteink tökéletességéről. E cselekedeteket Istenben kell végeznünk, a kegyelem állapotában, – Istennel, az ő segítő kegyelme segítségével. Nélküle csak természetünk indításai szerint

[10] Elles doivent être faite en Dieu, en état de la grâce, – avec Dieu, avec le secours de la grâce actuelle … sans elle nous ne pouvons agir que par le mouvement de la nature, – pour Dieu, avec grande pureté d'intention à Dieu rapporter tout ce que nous pensons, agissons. L'intention, que Dieu exige de nous.

---

tevékenykedhetünk. – Istenért, nagyon tiszta szándékkal Istenre vonatkoztatni mindazt, amelyet Isten követel tőlünk.

1908

Okt. 5. [1] Kiérzem a szamaritánus parabolából[575] a lélek ösztönét a formák letörésére. Tantum quantum[576]… Belőlük is; ne legyenek a haladás és fejlődés akadályai. A lélek nem tűri a copfot, a sujtást; pántlikák, quasztlik[577] ne akasszák meg. Ez most folyton lelkem irányzata. Szinte könyökkel csinálok magamnak tért. Nem akarok lekötődni mindenféle theol[ógiai] sententiákkal. Az ember attól, amit más gondolt, gondolkozni nem mer, s attól, amit más épített s tett s alakított, tenni nem mer.

[2] Bah! mily végzet! A szépet azért nézem, nem hogy megbűvöljön s belemerevüljek, hanem hogy fölszívjam s sajátosságomban új életelemmé használjam. Mindent az erős életért, tehát a szabad, szép egyéni fejlődésért. – Úgy érzem ilyenkor, mintha Isten vonzana önmagamba, mert a lelki világ mélységei belül vannak; test = a külső, – lélek = a belső; ebből jön a külső; így Istenből a világ! – Mai misém élet, erő és szépség volt lelkemben. Krisztust szeretni szívből s érteni azt, hogy javai örök értékek; pl. jelenléte… de a lelkünk azt úgy szívja föl, mint a XX. században; ez az én magán keresztül érintkezik vele; azokon a rétegeken át, melyek a több igazság, több tudás, több tapasztalat. Jézus, Isten… én Istenem! Szabadságot adj, de erős fejet és vállakat is, annak elviselésére, mert szabadságra éretlen az, ki attól nihilista vagy szkeptikus lesz! Nem szabad passzivitásba merülni, nem a templom félhomályában szenderegni; ez apathia és lustaság. Erőkifejtés… ez a program. Ez nem rothadt maghintés… ez nem lidérctűz. Kolostori aszkéták nem eszmények.

Okt. 15. [1] Lelkünk megtermékenyül a természeten, a társadalmon s kifejlenek erői: de biztosan vannak útjai s erőforrásai befelé is. A lélek ui. a legmagasabb fokán áll a világnak, ne nyúljon tehát csak visszafelé, hanem előre… előre itt annyit tesz, mint befelé. Önmagán át, a mélybe. Ez az istenség, a többnek iránya. A természettől vehet sok alakot, szépséget, formát; ébresztheti természetes energiáit, melyek lekötött erők s már megvannak, de a többet, azt, ami nincs benne Istentől, aki nem ő, nem természet, veheti csak. Ez pedig az erő, teltség, bensőség, megnyugvás, meleg, boldogság, a több élet. Az élet s az öntudat a természet; az átitatott öntudat, a széppé, erőssé vált élet = isteni érzés!

Okt. 19. [1] Függöm a *mindenségtől,* nem mint durva túlsúlyos erőtől, hanem mint rendtől, törvénytől, észtől, jóságtól… az én lelkületem nem a tompa resignatio, hanem *a szerető bizalom.* – Azután az Istent nem foghatom föl mint tisztára transzcendens valamit, de a világot s a létet átjáró, végre is immanens valóságot. – Ez immanens valóság bizonyítja magát a fejlődésben; látom az emelkedő irányzatot: szervetlen, szerves… embert mint fizist[578], de látom mint morális fejlődést, mely küzd s fölküzdi magát, mikor az egyes el is pusztul… vagy lehanyatlik… Tehát nemcsak egyed, hanem az egésznek öntudatos s az egész fejlődést szolgáló köz-lény vagyok… ki az egésznek fejlődését s haladását szolgálja; minden emberben magamat látom, ugyanazon jogokat és kötelmeket: ez morálisom… Religióm pedig: hogy az egészben nem dirib-darabot, nem véletlent és chaoszt, hanem örök törvényt és rendet látok, mely az élet, ész és jóság forrásából fakad. De nekem nem elég a világ okai láncában *érvényesülő öntudatlan ésszerűség,* nekem öntudat és élet kell bele. De nekem nem

[575] vö. Lk 10,25–37.
[576] Annyit amennyit
[577] bojtok, rojtok
[578] természetet

elég a *végtelenbe mozgatott anyag,* mert akkor a buta determinizmusba érek. Az Überwelt[579] azért kell, mert a Welt[580] nem oldja meg a föladatokat, melyekről le nem mondhatunk.

[2] Okt. 19. „Die Begeisterung für die Philosophie hat etwas nachgelassen. Ihr Schlüssel scheint mir wohl zu mancherlei Türen zu passen in dem verwünschten Schloss der Welt … Nur nicht zur Ausgangstür" (Wilhelm Busch)[581]

Okt. 28. [1] Mindenben Istent s az ő gondviselését átélni – utánaélni; ő az élet forrása s az ember belőle merít. Aki öntudatra nem hozza az istenit, az a vallás áldását át nem élheti. A szép, helyes életet mindenütt a gépies, öntudatlan, megszokott üti agyon. Szoktatni, nevelni kell, de éppen hogy legyen meg a könnyűség az akcióban, de abba aztán méginkább több öntudat; magunkból kiindulni, a lelket, a szellemet élvezni. Szívünkön, szükségleteinken át az Úrhoz; viszont fölismerni, hogy e szükségleten át ő jön, szól, emel… Így például a gyónás. Ne nézzük parancsnak, ne is csak úgy, hogy meg kell tenni, mert különben nem bocsájtja meg az Úr. Ne a kötelességet emlegessük s a kötelet és láncot rázzuk, hanem ismerjük föl a szellemet, az Isten jóságát, a lelket, mert lélekhez szól. A lelkünk meg fogja mondani, hogy az alázatos s töredelmes bűnvallás mily jól esik a bűntudattól elgyötört szívnek. Kell az ilyen szenvedőnek egy jó barát, kivel közölje baját, s ha elmondja, ami terheli, megkönnyebbül. Ez szívünk vágya, hajlama, szükséglete. Ezt szentséggé emelte, a szív természetes szükségletét istenítette. – Emeli e bűnvallás áldását, hogy a lélek Jézusnak szeretné elmondani, elsírni: íme maga helyett; én Jézust látom ott a papban; az ember benne süket, vak, nem ismer, nem lát… még élete árán is meg kellene óvnia a titkot… Továbbá, mikor az ember így kiönti a lelkét s őszintén bemutatja magát, mikor szétszakít leplet, fátyolt, melyet ember szét nem szakíthat soha: tényleg Isten világosságába, szemei elé áll s tettleg mondja: te látsz…! Veled beszélek, veled érintkezem… Ah mily vigasz ez, nincs hozzá fogható, így leomolni s … Isten keblén találni magát; elítélni magát, letörni… s íme Isten emel föl. Innen fakad az erő, az áldás – itt megoldódnak kételyeink, aggodalmaink, gyarlóságunk erőt, támaszt talál s hogy cseng akkor fülünkbe: amit megoldotok…

[2] *A vallásos élet Istenben, világosságában, erejében…* élvezni fényét, melegét, szépségét… átalakulni belé!

[3] Okt. 28. Hogy kell küzdenünk? a) türelemmel elviselni. Szembeállítani: természettel (én is az vagyok), társadalommal b) bizalommal. Bízni, hogy lehet. Van erő – Isten bennem. c) alázattal… d) kitartással… (Diessel 2.213)

[4] Mi a hit? *Mahner:* lelkiismeret. Tűzoszlop… ismeret… lélekbe nyúl! Szenvedéllyel s örömmel, kéjjel szemben örök elvekre, célokra, eszményekre figyelmeztet. b) *Richter:* ítél… c) *Freund,* der immer zum Gebete und Gnadenmitteln drängt. Jót akar, boldogítani, nem tűri a mérgezést… a léhaságot… d) Führer … durch Wüsten…[582]

Nov. 1. [1] A halál hatalma rettenetes volna, ha szeretet nem volna, mely a halált legyőzi! Mit jelent a halál, ha a szeretet megőrzi a holtnak emlékét? Mit jelent, ha a szeretet meghalni kíván, hogy a holttal minél előbb egyesüljön?

Nov. 2. [1] Horváth sárpentelei plébános beszélte, hogy Cecén káplán korában sétált, zivatar jött, fa alá bújt, az eső erősen zuhogott; ekkor gondolata támadt, hogy menjen: elindult s száz lépésnyire nem volt, mikor a villám a fába ütött.

---

[579] világfeletti

[580] világ

[581] „A filozófiáért való lelkesedés valamennyire alábbhagyott. Úgy tűnik nekem, hogy kulcsa passzol ugyan a világ elvarázsolt kastélyának különböző ajtóihoz, … csak nem a kijárati ajtóhoz."

[582] A hit egyes szempontjait német szóval jelzi: *Mahner:* intő, figyelmeztető; *Richter:* bíró; *Freund:* barát, amely mindig az imára és a kegyelemeszközökre sarkall; *Führer:* vezető… a pusztán keresztül…

[2] Svédországból írják, hogy egy úton szerencsétlenül járt egy utas, nekivágódott kocsija a kőnek, kifordult s ütőerét összevágta; alig jár ott ember, hétszámra. Az orvos 16 kilométernyire lakik s íme épp arra jött kocsijával s segített.

Nov. 16. [1] Vessetek szeretetet. Azt tudjuk, s aszerint teszünk a szántóföldön: tegyünk úgy a lelki világban. Vessünk szeretetet gyermekeink szívébe… keveset vetünk, szomorú aratás… Kevés bennük a szeretet, sok az ösztön. Továbbá szegények szívébe…

[2] Wir müssen verstehen.: die Leute fesseln wissen… singen wissen… beten wissen… arbeiten! Tue etwas neues. Sage was noch Niemand gesagt… Überall Unternehmungen: Wissenschaft, Politik, milit. Welt; nur nicht in der religiösen Welt? Dann arbeiten! Aus Glauben und Liebe.[583] Szidok valakit, hogy türelmetlen. Jöjjön – mondja – s lássa életemet, reggeltől estig! Eljött, segített.

Dec. 21. [1] In laetitia cordis! Il ne suffit pas de laisser agir Dieu dans notre âme, il faut de plus, que nous agissions avec lui, que nous coopérions à sa grâce. Celle-ci ne purifiera notre âme des mauvaises humeurs du péché que si nous faisons une généreuse pénitence. Elle n'allumera notre intelligence que si nous adhérons par une foi vive à ses lumières surnaturelles. Elle ne nous unira à Dieu dans un parfait amour que si nous nous déterminons à conformer plainement notre volonté à la sienne.[584]

[2] Mindenütt vannak energiák, s ki kell bontakozniok; az erkölcsi világ energiái a hit, az eszmény, a törvény, a kötelesség, a felelősség. Nem írni, de élni! nem vágyódni, de lenni! Az életben a gazdasági fejlődésnek, a pénzforgalomnak törvényei, útjai vannak, s azok alatt szenvedünk. Meneküljünk az erkölcsi energiák világába, magaslataira!

[3] Mindig jobban meggyőződöm, hogy az erkölcsi rendben igazodhatunk el a világ, lét, cél iránt. Így: teremtést nem értek, de függést igen; az Abszolut áll velem szemben; imádom. Vagy nem értem a lélek teremtését. Anyám mással, más dispozicióban mást szülhetett volna; nem értem; de a hálát megértem; hogy vagyok, Isten felé fordulok.

Dec. 22. [1] Ajánlják, hogy cselekedeteinket azzal a kérdéssel tegyük: qu'en dira Dieu?[585] Ó, igen, ezt szeretném tudni: Qu'en dira Dieu – arról a sok elnyomorodott, elfajult, eltorzult formáról, arról a sok betűről, természetellenes, eunuchgondolatról és felfogásról? Ha így az ő ítélete érvényesülne, az övé! Hogy törne össze sok minden, hány történeti forma, békó és kaloda pusztulna el újjáteremtő lehelletétől! S ő elviseli ezt az unalmas világjárást, ezt a hájas parasztészt, ezt a gondolat-lustaságot, ezt az energiátlanságot! Adveniat regnum tuum![586] A te ítéleted is jöjjön! Veni et considera![587]

Dec. 23. [1] Nekünk kell Isten; nélküle elszárad a lelkünk; erőtlen és céltalan, üres és fáradt, sötét és kedvetlen. Nekem [kell Isten], az én erkölcsi életemnek, melyről tudom, hogy az nem ethikai kifejezése szociális szükségleteknek, hanem igenis kifejezése az én szükségleteimnek. Ezek vannak, azoktól függetlenül; vannak, mert én vagyok előbb s én feltartom a szocietást is. Mindig elfonnyadok s elsötétülök, ha Isten nélkül gondolom magam.

---

[583] Értenünk kell hozzá; legyünk képesek lekötni az embereket, legyünk képesek énekelni, imádkozni, dolgozni! … Csinálj valami újat. Mondj olyasmit, amit még senki sem mondott. Mindenütt vállalkozások: Tudomány, politika, katonák világa; csak a vallási világban ne lenne? Tehát dolgozni! Hittel és szeretettel.

[584] A szív örömében! Nem elégséges az, hogy hagyjuk Istent cselekedni lelkünkben, több kell: az, hogy mi együtt tevékenykedjünk vele, hogy együttműködjünk a kegyelemével? A kegyelem csak úgy tisztítja meg lelkünket a bűn rossz indulataitól, ha nagylelkű penitenciát tartunk. Csak úgy lobbantja fel értelmünket, ha az élő hit által hozzátapadunk természetfeletti világosságához. Csak úgy egyesít Istennel tökéletes szeretetben, ha elhatározzuk, hogy akaratunkat teljesen az övéhez igazítjuk.

[585] Mit mond róla Isten?

[586] Jöjjön el a te országod!

[587] Jöjj és lásd!

[2] Nekem ez az Isten Jézus … az eucharisztiában; s jól mondja, hogy aki bírja, eszi, az »habet vitam aeternam[588]«. Miféle energia ez? Megnyugvás és öröm, rendületlen bizalom és béke; a rend bírása és élvezete. Mikor vele össze vagyok kapcsolva, akkor érzem ez energiákat … szivárognak; enthuziazmusom van, s az eszményi javaknak örülök. Mondják, hogy illuzióim. Szó sincs róla; erős s biztos, mint a szirt. Ez a vita[589] nagyon erős, semmi sem pótolhatja – mélyből fakad s titokzatos mint a vitis s palmites[590] összeköttetése; Isten közel, s eligazodom rajta bűneimmel, nehézségeimmel. Etenim passer invenit[591]… Más értékek: Jézus vére, az üdv, a barátság, az eljegyzés… Jó barát s hű jegyes. Mi a hozományom? S mi az ő szeretete? S mibe került neki az eljegyzés?

Dec. 24. [1] Úgy látszik, az erény statikus erő, s nem fejleszthető, mert kötött, de nem ad új alakot. Pl. a rabszolgaság megvolna a kereszténységben is. Az öntudat megállja helyét, azért beéri önmagával mindenütt. Nem tör, nem zúz, s így a hatalmat nem készteti. Részvéttel igen, viseltetik; gondolom, hogy enyhít, könnyít; de új világot, jogot, politikát nem teremt.

[2] De ha bátorságra, szabadságra van beállítva, ha Isten gondolatait megérti, ha ezek törtető, törekvő gondolatok, akkor, igen, megy előre. De nem mehet tovább, mint amennyire az elváltozott, a munka által elváltozott világ engedi. Azért a munka csinál új világot … s az erkölcs kitölti azt.

---

588 annak örök élete van
589 élet
590 szőlőtő s szőlővesszők (vö. Jn 15,5)
591 A veréb is otthont talál magának… (Zsolt 84,4)

1909

Febr. 15. [1] A mi összes notióink arra valók, hogy eligazodjunk. Lécek, keretek a világ fölfogására.[592] Bizonyára reálisok, vagyis nem hogy meghatározottságuk szerint léteznek, de úgy, hogy a létben vannak, a reális világ elvei. Tehát ideális momentumok a reális létben, például lét, ok, anyag, alaki, cél-ok. El nem különíthetők így például: ez a lét, a lényeg, az meg az okság. – Ez elvek segítenek a világ fölértésére s mi fogalmainkat kiépítjük például: Isten, világ, lélek, élet, történés. Más és más fogalmak vannak ezekről; a tüzesebbet keressük; ez mind relatív; nem is lehet más. A lélek benn van a testben s azután a nézetek, fogalmak, a hit miliőjében; abszolute, függetlenül nincs; meghatározásai vannak létünknek, kulturális fokai; járnak az eszmék s azok tartalma függ a tudomány s a történet adataitól, mert az utóbbira nézve például igaz, hogy vannak materialista és idealista áramlatok és fogékonyságok… Ettől nem szabadulhat az intelligencia, hiszen intelligens életünk is éppoly összefüggések közt van, mint építő, ruházkodó, gazdasági, ipari életünk. Nem szabad hangoztatnunk az ismeretet úgy, mintha készen volnánk; hisz nócióink, fogalmaink ugyanazok, mint voltak a VI. században, de a világkép más; pedig ennek kialakításától függ minden, vagyis ez a tartalom.

[2] Minden időszakiban korlátoltság is van, vagyis várjuk a folytatást. Tehát pszichénk is ilyen legyen: vágyódó, kutató, vállalkozó, ne maradi. – Nem nyugtalan, mert van igazunk, az *is* nagy jó, a miénk. Ezen az alapon is van *alázat,* hogy relatívek vagyunk; napszámosok, de telve aktivitással. Krisztus lelke is relatív; a kinyilatkoztatás ezt nem törli el; hiszen emberségét meghagyta, őt abból ki nem emelte s az Isten adja magát a természetben s amit ebben ad most, azt nem adta akkor. A kinyilatkoztatás Krisztus emberi, tehát történeti, tehát relatív lelkében megy végbe.[593] Adta ezt, amennyit adott 1900 év előtt s azt beállította a fejlődésbe. Hogy mindent tudott volna, az a) lehetetlen, b) senki sem mondja, például a moszatokról, s amit tudott, időleges meghatározásban volt. Az Isten végtelen; Krisztus lelke csak csepp, galileai, geocentrikus, akkori kémiai, politikai nézeteket tükröző csepp.

[3] *A filozófia okoskodik: Krisztus a tényt állítja: lelkét, öntudatát (hist. tényt) s általa új kapcsolatot a verus, vivus, sanctus*[594] *Istennel.*

Márc. 11. [1] Krisztus azért jött, ut cognoscamus Deum verum[595]. A reális Istent! A filozófia sötétben tapogatódzik, s kínlódik. Éjből s óceánból áll világa; sötétség s bizonytalanság. Irányai sokfélék, mehet arra, vagy erre s meg nem nyugszik. A nyugtalanság meg űzi új utakra. Bagolyszeme s denevérszárnya van s néhány adaton folyton egy egész világot alakítani kényszerül, vagyis gyér alapokon szellős épületeket, majd az éjszaka, majd a napsugár motívumaival. Ezeken nem a tartalom, hanem az alak, a művészet a fő; világnézeteink műdarabok.

---

[592] Itt és a következőkben megfigyelhetjük Prohászka székfoglalója (Az intellektualizmus túlhajtásai) genezisét. Erről lásd: Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 116–123. o.

[593] Prohászka elfogadja az evolúciót, a történetiséget, amely a kinyilatkoztatást is érinti, sőt – Newman nyomán – beszél a dogmafejlődésről is. Ez a gondolatkör a modernista viták középpontjában áll. Ebben az összefüggésben kell értenünk azt is, amit Jézus Krisztus emberségéről, emberi öntudatáról jegyez be majd ide, naplójába. Az újabb krisztológia mindezt már magáévá tette, de a század elején, a modernista válság korszakában gyanúsíthatók voltak egyes kitételek. Persze, a filozófiai (ismeretelméleti) problematikával foglalkozó székfoglalóba nem kerültek bele krisztológiai kérdések.

[594] igaz, élő, szent

[595] hogy megismerjük az igaz Istent

[2] Krisztus a Deus verust[596], a realitást állította bele a világba, (nem okoskodással[597], nem új világnézettel, nem művészettel, hanem ténnyel: önmagában, akarta, hogy lássunk, megnyugodjunk a reális végtelenben s az *argumentum mi volt?* ő maga, egyénisége, öntudata: mondta: az a reális végtelen én vagyok. Látni nem lehet, de megnyilatkozik öntudatomban, az egység öntudatában az Atyával.

[3] S adott fogalmat róla, helyeset – s megmutatta az összeköttetést az Istennel: összekötve, egyesülve, megpihenve, világot, bajt legyőzve, tisztelettel, imádással, hódolattal lenni. Istent önmagában nem mutatta meg, hanem nagy hisztorikus tényben, önmagában állította oda. A fogalom fontos, de az összeköttetés ténye még fontosabb. A fogalmat tanította, de az összeköttetést öntudatában megmutatta. Ez az öntudat az Atyával való egységnek, az Istenközösségnek öntudata; ez az új argumentum, az új világosság. Istenről tanítani sok okosat, jó? de Istenhez elvezetni, minket vele összekötni egy nagy tény, s ez a tény ő. E tényben látunk: lux mundi[598]…)

[4] Krisztus a Deus verust, a realitást beállította a világba a) *tannal.* Hogy ki ő … tanított, magister[599], … adott fogalmat, kijavított sok nézetet… Tanított tiszteletre, imádásra, hódolatra. Sokan tanítottak. Értéket állítottak be. S e részben metafizikai alapokon emelkedő új világnézet volna, több napsugárral, szerencsés biztató, megnyugtató motívumokkal. Végig barangolva az emberi kultúrák városain sok vigaszt találnánk. Látnók, hogy mily tiszta s nemes irányzat, – hogy nem Moloch, nem Dragon, – látnók igénytelenségét, szerénységét… az élet szépségét… nem sötét unknowable[600]. De csak ezzel állította bele? Nem, hanem b) *nagy ténnyel.* Nem okoskodással, művészettel, világnézettel; ezek fogalmak; önmagában, öntudatában mutatta meg. Nekünk ténylegesség kellett épp a gondolatok bizonytalansága miatt; nekünk logikai kapcsolatok helyett tényleges közvetlenségek kellettek: látni, tapintani akarunk, miután vakok vagyunk s éjben járunk, sok verbum[601] repdesett, csengett, akartuk megtestesülve, ténylegesülve, valósulva látni: ez a ténylegesség Krisztus. Nem a teste, a szeme, az ajka, hanem az öntudata, hogy ő Istennel egy, hogy öntudata az Istenközösség tartalmával tele. Ez az egyéniség, ez az Isten egység, ez az Istenközösség a nagy történeti tény, s ez teremt meg oly kapcsolatot köztünk s Isten közt, melyben megnyugodhatunk. Benne van argumentumunk, hogy megnyugodhatunk a realitásról, a veritasról, – ő egyesít és összeköt, – ő a kapcsolat lélek s Isten közt.

[5] Azért ő nem csak magister… hanem lux mundi… benne látunk… Azért hív: a lombsátorok ünnepén, mert a pusztai útra s a tűzoszlopban vezető Istenre emlékeztet: Ego sum lux mundi[602]… Nagy stílben gondoskodik, hogy a világosság ki ne fogyjon: ecce ego mitto ad vos prophetas[603], ő az „igazság”, „világosság” ősforrása… s így tana is: életige, élő szó… verbum vitae, vivus sermo[604].

[6] Tehát nem eszmét, eszményt, hanem az Istent mint szubstanciális valóságot… nem hipotézist és posztulátumot… melyeket nem lehet megfogni igazán, hanem velős, tényleges valóságot… Gondolatok, melyekről nem tudni valóságok-e, ki nem elégítenek… Az ember szomjas, éhes… sok inger, de ez mind emészt, de ki nem elégít… Ha a filozófia csak gondolatművészet és bravúr és cirkusz, ahol dialektikai és logikai akrobaták mutatkoznak be, kik ugyan erőt fejtenek ki, de hasznos munkát semmit, akkor ez is csak a szemek

---

596 az igaz Istent
597 A zárójelbe tett szakasz, egészen a lux mundi-ig, áthúzva a kéziratban.
598 világ világossága
599 tanító
600 megismerhetetlen
601 ige
602 Én vagyok a világ világossága (Jn 8,12).
603 íme, én prófétákat küldök hozzátok (Mt 23,34)
604 az élet igéje, élő beszéd

gyönyörködtetésére, de nem a lelkek nevelésére való. A lelkek nem szavaktól, hanem igazságtól, tehát valóságtól élnek. S amely tudomány ezt nem bírja, az csak játék, nagy erők játéka; az pózolás és mutogatás, hogy így lehetne.

[7] A mi századunk sokat beszél eszmékről, de pszeudoidealizmus, ha nem hisz bennük. Akkor szavaknál és ingereknél (dogma) egyebet nem ad; nincs tartalma. A lélek, mely valóság s valóságra született, itt életpusztító szegénységben tengődik s míg a szavak narkotikuma hat, addig jól vagyunk, de mihelyt azt fölszívjuk s elfogyasztjuk, annál sivárabb s nyomorultabb öntudatra ébredünk…

[8] Ugyanez a sivárság a *morálisban*... a történelemben.

Dec. 26. [1] Hogy miért nem mutatod meg magadat jobban, Isten, Krisztus …, miért nem jössz közelebb … miért nem felelsz …, miért nem veted le fátyolodat s nem omlasz keblemre. Ezen csodálkozom; te meg azon, hogy én ezt hogy mondhatom, azon, hogy honnan veszi magát ez az egyenes, merész vágy bennem, honnan vesz szót, színt? Én rád nézek mint titokra, – te rám mint kinyilatkoztatásra; mert vágyam kinyilatkoztatás, kitörő fénykéve, valami közvetlen, nem közvetített adat; valami gondolatba öltözködött sejtelem. S méltán, csodálatos beszéd ez, hogy én látni akarlak, – hogy édes türelmetlenséggel szinte toporzékol lelkem, s hajtogatja: mikor, mikor már, mikor végre?! Hát nem volna csodálatos beszéd, ha egy csipkerózsa mag, mely az útszélen didereg, a pocsolyaszélen, novemberi ködben, kezdene beszélni, álmodni és félrebeszélni szépségről, elegáns formákról, a vadrózsa szirmairól, napsugár szőtte pártákról s hogy az emberek meg-megállnak, s megbűvölve nézik, s azt mondják: Salamon király pompájánál szebb vagy. Ha a vadrózsamag így beszélne, útszéli kövek, s a széles országút, a nyikorgó szekér s valamennyi kereknyom kacagna s mondaná: bolondul szegényke; álmodik, s csalódik … Pedig a csipkerózsamag vadrózsavirágból, szépségből, szirmos gyöngédségből való s valahogy emlékezhetnék, hogy ehhez köze van s valamiképp övé lehet még; de hát korán, nagyon korán gondol rá; várjon, temetkezzék, rothadjon, csírázzék, mélyedjen a földbe, s ha majd a napsugár fölhúzta, színezte, kifestette és kibontotta, akkor, igen; de előbb nem! De mit szólnék hozzá, ha Donau-Eschingennél a csermely arról álmodnék, hogy ő hajókat visz majd, és hogy lánchidakkal kötik össze partjait; azt mondanók, ha csak ott látnók s nem ismernők királyi futását, hogy idejekorán töri magát ezen, s igazunk volna; mert ilyesmit nem lehet elrendelni, sem kierőszakolni, az lesz, ha lesz; s mit szólnánk hozzá, ha a pesti föveny ezer év előtt arról álmodott volna, hogy arany lesz itt minden talpalatnyi föld, hogy ezek a fűzfás buckák kincseket érnek s hogy sok római légiót lehetne eltartani rajtuk, s hogy Attila kincse homok vele szemben: hát erre is azt mondanók, hogy álom, s ha a jövőben hinnénk, azt mond[anánk]: várni kell, ahhoz sok-sok idő kell!

[2] Hát az ember Isten előtt áll: azt mondja: miért nem mutatod arcodat, miért nem szólsz? Az Oltáriszentség elé térdel, s azt mondja: ha én volnék itt, szólnék, vigasztalnálak, fényt lövelnék a szemedbe. Lélek, ne beszélj félre, édes csipkerózsa magom, igen, van benned erő és képesség, de még nem bontakozott ki, hogy mi vagy … még pocsolyák közt, ködben dideregsz, meg kell halnod … földbe jutnod … S beszélsz s kérded, miért nem lépek érintkezésbe, miért nem töltlek el hatalmammal, teljével az igazságnak, valóságnak? hát mert csermely vagy: a hajót nem birod és a lánchíd nevetség és nem tisztelet rajtad, hóbort tőlem, s kérded, mit érsz, hisz homok vagy, föveny vagy, arena maris, foenum est populus[605]; hát az, de a fejlődés más értékeket termel benned. Ne mondd: mikor? ne türelmetlenkedjél, várj, és bízzál. Így állok az én Uram, Istenem előtt, én a csipkerózsa, a szépség magva, én a hatalom

[605] Iz 10,22–23, vö. Róm 9,27: Iz 40,7: mint a tenger fövenye, mint (száraz) fű, olyan a nép.

és erő kikezdése, én a parlag, melyet világtörténelemnek kell taposnia, fölszántania, megforgatnia. Amen! Én alázatosan várok, hiszek, bízom; de azért vágyódom! Veni, veni![606]

Dec. 28. [1] Jézusom előtt leborulok, s imádom a titkot, mely keblében rejlik: az Istenség. Vele egyesült, hogy mi az, azt nem tudjuk; nem forrasztás, nem egyesülés; hanem mint mikor a réti csatornát s zsilipjét árvíz födi; nem viszi el, minek vinné, ott van, lenn van; fölötte víz, alatta víz, körötte víz, a zsilip vele, körötte az Isten; nem hordja magában, nem fér el benne, de azért valahogyan vele. Nincs erre grammatika, nincs kifejezés. Mondjuk ugyan, hogy egyesült vele; jó, hisz jelent ez sokat, nagyot, de nem mondja meg, hogy mi az. Annyit mond, hogy velünk van, közel van, testvér lett, tejen [sic!] egyek, de azért végtelen nagy és fölséges…!

Dec. 29. [1] Isten, Jézus nekem világosság, tűz, élet az nem tudás, az valóság és hatás, az erő. Látni vagy emlékezni, – tudni, hogy mi a tüz (jaj, de mit is tudunk!) s érezni azt. Tudni, mi a szülő s belőle lenni, életet osztani … élni! O Jesu lux mea, ignis meus[607]…

---

[606] Jöjj, jöjj
[607] Ó Jézus, világosságom, tüzem

1910

Jan. 2. [1] A barlang sziklafalai angyalfejekkel voltak bélelve, angyalarcokkal kitapétázva, a jászolon az alomszalmán szőnyeg gyanánt angyalmosoly ömlött el, s a nyirkos levegőben lelki feszültség, telítve volt izgalommal és vággyal, imádás[sal] és elragadtatás[sal]: a szellemi világ mennyi energiájával, itt cikáznak, gondolatok (cherub), itt gyulnak ki villanások, lángok, lelkek tüze (szeráf), itt ajánlkoznak föl, itt hódításra indulnának ki … (potestates, virtutes, throni[608]), itt emelik e jászolt szárnyaikra, itt tüzes kezekkel lelkek viszik: éppúgy az Oltáriszentség[nél is]; minden oltárszakramentum kitapétázva [a] ker[ubok] lelkének szépségével angyalmosollyal, a szeráfok áhítatával; ha kőből van is az oltárszekrény vagy fából, de egy áradó szeretet lágysága, áhítatvíziói vannak rálehelve, – ha puszta is a szemnek, de a szellemi szépség, fölség fátyola van ráborítva, – ha csupasz és szegényes, de mily tropikus világ, pálmák és virágok környékezik. Lélek, ezt a meglátást, ezt a tavaszt neked kell idevarázsolnod, az belőled való, hitedből, szeretetből. Ne várd azt, hanem teremtsd meg. Hitedben, hogy Isten itt van, megvannak e varázsos világ elemei és színe – hiszen a szép világhoz mindig szép világot látó szem kell s a kegyes helyek és vidékek legnagyobb szépségbe a szép lelkekből öltözködtek. Milyen szép és szent lett Palesztina Jézus szemeitől, – milyen szép és szent lett a náz[áreti] ház Jézus lelkétől; hogy változott el ott fénnyé a homály, s zenévé a zaj, s istentiszteletté a munka, – s mint virított az izzó parázs azon a tűzhelyen, s hogy csobogtak a názáreti hegyi források, mintha túlvilági mélységek eleven vizei fakadtak volna föl bennük, s hogy festett ott az a gyermek, mint az Isten kertjének a siralom völgyébe átültetett palántája, melyet a názáreti ház mint üvegcserépburok védett meg a téli fagyoktól … Hogy nézték ott a szegényt s a beteget, mily világításban állt az egész világ, mintha a napsugár láthatatlan szinei itt … De honnan mindez? Hát a lélekből. Az Isten lelkéből való a világ is … a művész lelkéből a mű … az én hívő, szerető lelkemből az én világom és életem. És ezt a hitet akarnám fölkelteni: hinni a hit, az eszmény, a szeretet erejében, azokban az alkotó, teremtő, alakító, színező erőkben. Hinni, hogy ezek erők, melyek a lélekben fakadnak Istenből, s hogy ezeket Isten a teremtett világ kialakítására adja nekünk. Hát ezt hinni … oly öntudatra szert tenni, ily lélekkel járni s ily szemekkel nézni.

[2] Odaadni a törekvő lelket: bele kell állni erőkkel az életbe. Nincs készen semmi, hanem ki kell fejleszteni … törekedni, erőt kiadni … kicsíráztatni … kell akarni, kell törekedni, nem csüggedni! Már most honnan merítünk? van sok forrás: természetes kedv, természetes erély, törekvés, családi érzés, becsületérzés: ellentállni a rossznak, a csábításnak … ha sikertelenséggel küzd, s kitart … vagy nehézségek, emberek, körülmények részéről … – odaadás: Istenhez simulok, a/ akaratához … b/ erőt, indítást ad, c/ vigaszt.

[3] Odaadni a szeretetben magát. Jézus szeret, én is … simulni, megnyugodni,… eltelni, örvendezni …

[4] Minden oltárszekrény, ahol az Oltáriszentséget tartják, nekem egy titokzatos szent hely, ahol a léleknek Istennel sajátos kapcsolatai vannak, egy misztikus szent barlang, ahol a lélek, ahol a lélekre ingerek hatnak, s a homály fényes lesz, s a csend némasága beszédes. Ez azért van, mert Krisztus van itt, s vele sok-sok szellemi energia. Gondoljunk a betlehemi barlangra, mily csupasz és dísztelen volt az is, de hogyan festett az a hívő, imádkozó léleknek.

[5] Az aktivitás e szellemét s a világítás s a meglátás e bizalmát önti belénk Jézus Szíve.

… **május**[609] **[1]** Ma szétroncsolt lélekkel mentem ki a világba. Tinnyén kiszálltam s nekivágtam az erdőnek és mezőnek. Fölséges virágos s napsugaras tájékon jártam. Vadrózsa-

[608] fejdelemségek, hatalmasságok, trónok (égi szellemek, vö. Kol 1,16)
[609] Eredetije dátum nélkül egy kis papírdarabon tintával írva.

s akácfaillat kíséret a berekben s a mezőn a virágzó árpa illata áradozott körülöttem, s én megint elmerültem e csoda-szépségbe: ez öntudatlan szépségben, hogy a szenvedő, csúnya lét öntudatát kijavítsam. Ott öntudatlan szépség, itt csúnya öntudat. A forma megvan, de az alakítás elmarad, mert nem értjük az öntudatos, szép életet. A szépség erő, tökéletesség kifejezve. Erő és tökéletesség így fejezi ki magát, mert a természet tele van ez alakító erőkkel. – A pitypalaty éneke kísérte ez éneklő gondolatot. S honnan e gyöngélkedés? Onnan, hogy mi nemcsak individuumok, hanem szociális lények vagyunk; nemcsak az individuum bajait, hanem a világfejlődés kínját is érezzük. De kint végre is a nemes individuum győzi le magában, s segíti legyőzni a világban!

[2] A természet azért is hat nyugtatólag, mert folytonos munkás történésben leplezi le méltóságos nyugalmát … in der majestätischen Ruhe ihres Seins die Geschäftigkeit eines beständigen Werdens…[610]

[3] Abból az Oltár s templomerőtérből és (ebből a) néma töltött felhőből kitör a Krisztus csókja … Minden szeretet fölcsap a Szent Lélekhez, s istenszeretetté válik.

Máj. 30. [1] Sokszor szinte lázban égek, gyötör a vágy, eltalálni a formát, kifejezni az ént… s így érzem azt a nagy nyugati tendenciát az egyedinek szabad különb, formákat teremtő kialakítására. Ez a tendencia a fejlődés iránya.[611] A fejlődés új fakadás, új hajtás, új alakulás, de az az új nem lehet más, csak egyedi. Annak az újnak le kell győznie a fönnállót, a szokásost, az eddig érvényben levőt; annak az újnak az általánosnak helyébe kell állnia; de az nem lehet más, mint egyéni inspiráció, az általános, a közgondolkozás, a közérzés, a divat formáival szemben…

[2] Add magad… találj ki újat, de újat, mely a haladás irányában legyen… Újat, amerre a szellem folyama s árama tódul… újat, kapcsolatosat, folytatást, hová gravitál és folyik az élet folyama…

[3] A szép, erős, egyéni, független élet új kiadása! Felszabadulás, un affranchissement de l'individu, un perpetuel effort pour briser les solidarités [?], qui l'étreignent et l'oppriment.[612]

[4] Bureau, La crise morale (342) Főleg 358 stb. dolgozatra! 381.[613]

[5] Csak aki az odaadásnak, áldozatnak, önmegtagadásnak nyit földet elárasztó áramokat, csak az tapogatódzik az elevenjén. Idealista és érzelmes emberek, kik égnek s halnak (397). Szóval égi, isteni magaslatok, erők!

1910. 5. 31. [1] Le sens religieux, le besoin rattacher à un être supérieur notre misère, qui pourtant se sent appelée à toutes les richesses et à toutes les générosités, est à ce point organique en nous et immanent à notre âme, qu'il lui fait à tout prix, même au prix des contradictions les plus évidentes, se créer de divinités nouvelles, le jour où de fatales équivoques ont persuadé aux hommes que le Dieu de leurs pères n'était plus là pour répondre à leurs appels. (401)[614]

---

[610] Az előző magyar mondat németül.

[611] Prohászka, a nyugati gondolkodás (Bergson, Nietzsche stb.) hatására itt olyan meglátásokat rögzít, amelyek az egzisztencializmusra emlékeztetnek. Lásd Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 130–137.

[612] Az egyén felszabadítása, állandó erőfeszítés, hogy megtörjék a szolidaritásokat [?], amelyek megfojtják és elnyomják.

[613] Nyilván Prohászka készülő székfoglalójára gondol; a következőkben a lapszámok és idézetek Bureau könyvére vonatkoznak. Paul Bureau: *La crise morale des temps nouveax,* Bloud et Cie, Paris, 1908.

[614] A vallási érzék, az az igény, hogy nyomorúságunkat egy felsőbb lényhez kapcsoljuk, amely nyomor mégis érzi, hogy hivatva van minden gazdagságra és minden nagylelkűségre, annyira organikus bennünk és annyira bennmaradó lelkünkben, hogy minden áron, még a legnyilvánvalóbb ellentmondások árán is, új istenségeket teremtet vele, ama napon, amikor a végzetes hamisságok meggyőzték az embereket arról, hogy atyáik Istene már nincs jelen, hogy válaszoljon kéréseikre.

[2] (Ki lehetne mutatni, hogy vallássá lesz a szocializmus, szabadkőművesség 393 stb.) A nagy vágy teszi azzá: cette fièvre réformatrice[615].

[3] Mindenütt az intellektualizmus pusztítása;[616] az absztrakt ideák s azokból való kiindulás: filozófiában; de főleg nagy a baj, ha morálisban, művészetben, szóval az élettel érintkező, az életben álló ismeret- és cselekvésirányokban érvényesül. Az absztrakció a mi művünk, nem adja a dolgot; a dolog több; végtelenül több; az absztrakció egyik másik nézőpontból fogja föl s bár fölfogását reálisnak tartom, de mivel nem meríti ki a dolgokat, azért főleg ott, hol az egész érvényesül s nem a rész, – hol az egészről mint folyásról, folyamról, fejlődésről van szó, nem mérvadó; nem futja! Más szóval, hol a valóság s nem az absztrakció dönt. Így a művészet nem indulhat ki definíciókból, ahogy e virágzás nem a mag hüvelyeiből, hanem a valóságból „aus dem unendlich verzweigten Getriebe tausendfaltiger Daseinsformen”[617], tehát végre is saját élményünkből.

[4] Amely művészet kész, befejezett mintákhoz, fölfogásokhoz, kategóriákhoz ragaszkodik, az fölöslegesen babrál és imitál. Die gesamte nachklassische Poesie ist arm an solchen selbständigen, in eigener Weltkentniss wurzelnden Geistern, und zwar vornehmlich deshalb, weil die nachfolgende romantische Dichtung ihre Schöpfungen auf dem *schönen Schein* der Dinge aufbaute, sie aus einer bereits stilisierten Kunstwelt hervorgehen ließ, statt von neuem zu *dem Naturkern der Lebenserscheinungen* vorzudringen und ihr Sein zu offenbaren… Dadurch erhielt die Dichtung jenen spielerischen, farblosen Charakter… Poetische Poesie, keine Dichtung.[618]

[5] A morálisban, a szociális evolúcióban is így vagyunk: kiemelünk általános elveket, irányzatok lesznek belőlük; kifogástalanok, jogosultak; dogmák lesznek belőlük; de azután megint csak a valósághoz, az élethez, a tényekhez kell menekülnünk az absztrakciók zsarnoksága ellen. Érintkezésbe kell lépnünk a valósággal, tapasztalnunk kell, hogy helyesen tájékozódjunk. Melyik a helyes morál? kiállja-e a laikus morál az életet? Így a régi tradíciók hívei (De Maistre) tapasztalhatják, hogy elárvulnak; hiába hirdetik, hogy igazuk van… a laikus morál hívei pedig látják a bomlást s nem segíthetnek; de az élet, a bízó élet megy a maga útján. Nem szorul bele a mintákba, melyeket a gyerekes föltevések eléje adtak, folyton kiküszöböl tanokat és intézményeket, melyek nem felelnek meg igényeinek. Dolgozik újakon. „Les hommes de bonne volonté ne doivent pas se lasser d’aller à son école, ni d’écouter d’une oreille docile les leçons à la fois si subtiles et si fortes de cette incomparable maîtresse.” (Ide való 433)[619]

[6] „Au lieu de chercher *in abstracto* où d’imaginer apriori une doctrine morale qui serait capable, en échauffant les coeurs, d’éclairer nos intelligences… il faut donc se borner à interroger une fois ce milieu social, qui nous entoure, … Regardons, si d’aventure la vie ne ferait pas éclore, quelques échantillons supérieures qui seraient comme la concrétisation

---

[615] ez a reformáló láz

[616] Itt világos, hogy *Az intellektualizmus túlhajtásai* megfogamzásánál vagyunk.

[617] Az ezerféle létformák végtelenül szétágazó forgatagából.

[618] „Az egész klasszikus utáni költészet szegény az ilyen önálló, sajátos világismeretben gyökerező szellemekben, éspedig valószínűleg azért, mivel a következő romantikus költészet alkotásait a dolgok *szép látszatából* építette fel, egy már stilizált művészi világból indult ki, ahelyett, hogy *az életjelenségek természetes magvát* bontakoztatta volna ki, és annak létét nyilvánította volna ki… Ezért mutatja a költészet azt a játékos és színtelen jelleget… poétikus poézis, de nem igazi költészet.” – Itt világosan a látszat és a lét dialektikájáról van szó, amelyet a fenomenológia mélyített el Husserl nyomán, majd pedig az egzisztencializmus fejlesztett tovább.

[619] Prohászka továbbra is Bureau könyvét idézi, vagy az oldalszámokkal arra utal. „A jóakaratú embereknek fáradhatatlanul az ő iskolájába kell menniök és tanulékony füllel kell hallgatniok e páratlan tanítónő finom és egyszerre erős leckéit.”

vivante et tangible de la solution cherchée."[620] Kell felsőbb mintáknak lenniök, kell alakulási próbáknak! (356) Kell a társadalomnak élnie… nem vész el… kell modernül és morálisan (361).

[7] Ne tartsuk sátániaknak a dolgokat (361)!

[8] A végtelennel szemben állunk: az abszolúttal, szükségessel, örökkévalóval… Mi abba akasztjuk bele magunkat… A fölség az eszmény… az abszolút tökély… Mely nékünk is regula és törvény… szóval a „felsőbb". Ezen nem ütközhetünk meg; értelmünk végre is az embert valaminek, egy darabnak; – a természetet is valaminek, végesnek ismeri, következőleg azt kiegészíti a természetfölöttivel, a végtelennel… föltalálhatja s kell föltalálnia az élet elemeit mindenütt, immanensek azok, de az nem zárja ki, hogy kiegészítésre szorul, hogy relatívak, hisz a sróf s a menete is immanens, de kívánják egymást…

[9] Ez a complementum teljességet ad s erőt s biztonságot!

[10] Ez a complementum nem csak a gyerekes kort jellemzi…

[11] Miért? hanem az emberit… 406…

[12] A Szent Lélek folyton sugalmaz, fölvilágosít s érzéket ad. Kinyilatkoztatja magát egyre jobban; mélyebb, finomabb, magasultabb erkölcsi érzéket ad. Nagyobb igényeket támaszt bennünk, s ezeket az igényeket kultúránk kiegészítő részeivé teszi.

[13 Nagyobb érdeklődést kíván embertársaink sorsa, ügye, baja iránt. E részben újabb megnyilatkozásai a lélek irgalmának és szeretetének.

[14] Dieu se révele à nous par les besoins de la vie morale supérieure, de la générosité et d'amour qu'ils sentent surgir des profondeurs de leur âme (407) 430.[621]

1910. 6. 4. [1] Telve vággyal Krisztus után, memor ejus[622]… úgy révedezem; elgondolom a lelkét. Érzem, hogy olyan mint én, de teli, túlcsorduló. Isten szeretet lévén erő: fakadás és öröm… hát ez van benne. Az ontológiát ő sem érti; sem az Istent, sem a világot. A léthez semmi közünk; a mi létünk az élet, tehát érzés, szeretet, akarat; a mi világosságunk. Krisztusnak is ily világa van! Kitölti, átjárja… nem az „on"[623], hanem az élet… Ez lép öntudatába. Én nem mehetek át másba, hanem az én tudatomba, érzetembe léphet át más; hát az isteni áthatotta Krisztust, át egészen s mikor ő azt mondta: mielőtt Ábrahám volt, én vagyok… ezt a tudatból mondta, mely egy vele, – hogy tudata a legbensőbb egyesülésről, az átérzett egységről tanúskodik, melynél fogva ő én s én ő volt. Csakis ez érzés szólal itt meg; nem az ontológia. Ez érzésnek lehet aztán ontológiai fogalmazást, mintegy substrukciót adni; de mi közünk ahhoz, s mit nyerünk vele? Hiszen az absztrakt gondolatok lánca, mely végre is csak jelez s nem merít ki; ez meg, az érzést értem, a valóság, a számunkra megközelíthető valóság. Istenem; így vagyunk mindennel: világgal s lélekkel, szabadsággal s szeretettel… Ami az életben kiváltódik s ahogyan kiváltódik, az latba esik, a többi mintha nem volna.

[2] Legnagyobb világosságot nekem saját öntudatom nyújt; az, hogy hogyan gondolkozom s érzek, magam s mások. Ezzel a mai vallásos igények miliőjében vagyok s azok szerint

---

[620] Ahelyett, hogy *absztrakt módon,* a priori elképzelnénk olyan morális tant, amely felhevítve szívünket megvilágosíthatná értelmünket… arra kell tehát szorítkoznunk, hogy kérdezzük a társadalmi környezetet, amely körülvesz bennünket. Nézzük, hogy véletlenül az élet nem bontakoztatna-e ki néhány felsőbb mintát, amelyek a keresett megoldás élő konkretizációi lennének.

[621] Isten kinyilatkoztatja magát nekünk a felsőbb erkölcsi élet igényei által, a nagylelkűség és a szeretet követelményei által, amelyek – érzik – lelkünk mélyéről merülnek fel.

[622] emlékezve rá

[623] lét

képzelem s alakítom Krisztust. Például az ontológiába nem megyek; mert alig ad valamit (például Krisztusban az isteni s emberi természet egyesülése).[624]

Jún. 21. [1] Ma remek nap. 4-kor keltem s kimentem s élveztem. A kápolnában kezdtem meditálni vágyamról Isten után s hogy mindenre kész vagyok, amit akar, amit ő akar. De ha vele akartam menni s őt megfogni, nem találtam hozzá, nem volt mit gondolnom. Nem tudtam, hogy mit akar, kíván, mi az ő gondolata. S így voltak előttem mindnyájan, a XVII. században úgy mint a IV.-ben s akkor világos lett, hogy nem lehet kívülem keresnem s hogy abból ott, a nem-énben semmi sincs nekem való, – hogy minden bennem s én magam is nem valami izolált darab vagyok, én-(em) nem abszolút, hanem csak folyó pont; mozgó pont; én, ami értést s érzést illet, csak egy szelvénye, egy bevágása vagyok annak a végtelen folyamnak, mely a gondolatvilág, a szellemi világ folyása. Mindenem funkció, amim van, azt vette, az a múltból való, ide jött, itt van, most van; ez az itt és most = én; s ugyancsak folyófélben van irányítással s iramodással, telve feszülő fejletlenséggel, elváltozófélben levő erőkkel, rügyező s ki-kifeslő gondolatokkal s érzésekkel. Ez az én egyszersmind próféta-alak, telve készülődéssel és az öntudatban sejtéssel. – Úgy vagyok a morálissal is. Az nem merev adat, az nem a múltból veendő tétel, hanem a kultúrfoknak megfelelő finomság, lelkiség, korrektség. Azt nagyon kell őrizni, félteni, óvni és nevelni.

[2] Így aztán Krisztus is mint idejének alakja mutatkozott be nekem. Ő is úgy gondolkozott, érzett, akart, mint ahogy az ő korában, Názáretben ácsminőségben szoktak. Az isteni nem változtatja el az embert; hisz ezt az embert a kifejlődés, alakulás folyamatába fektette az Úr! A kultúrával jár a morális is. Más a morál Ádám Éva korában, a klanokban. Mikor nincs tulajdon, nem lehet lopni, – mikor a házasságnak nincs jogi formája, nem lehet paráználkodni; ezek mind formák, – megfelelő erkölcsi értékelések, melyek a kultúrának, az ember viszonyainak világhoz s emberhez megfelelnek. Krisztusnak is megfelelő s nem örökérvényű értékelései voltak, vagyis Krisztus fogalmai s értékelései is az akkori kultúrának feleltek meg. Ezzel szemben állni látszik az ő istensége; de helytelenül. Krisztusban az emberi egyesítve volt az istenivel, de nem változott el; az isteni nem rontotta le Krisztust, az isteni nem merevítette meg. Márpedig az emberi nem merev forma, hanem folyam s Krisztus nem a XX. századbeli folyamnak átvágása, metszete, hanem az I. századbelinek.

[3] Mikor először gondolkoztam Krisztus öntudatáról s olvastam olyanokat, hogy az ő fogalmai is ideiglenesek, „akkoriak”, nagyon megbotránkoztam; mert bele voltam állítva az emberinek merev, statikus fogalmazásába; erről az oldalról azután nehéz ezt megbolygatnia, mert a felelet az lesz: Krisztus lelke el volt látva mindennemű tudással, ignorancia nem volt benne; ő az örök gondolatok s értékelések példaképe. De ha azt az emberit szükségképpen, amint kell is, folyófélben levőnek, alakulónak, munka- s tapasztalati funkciónak, folyton elváltozónak fogjuk föl, akkor nemcsak hogy nem lehet a Krisztusban az embert, az örökérvényűt simpliciter látni, hanem ellenkezik is, hogy valami előbb legyen; a XX. századbeli ember nem lehet az I. században. Krisztusnak is az az emberi természete volt, melyet atyáitól kapott; az, melynek fejlődnie kellett; az a múltból kinövő, kinyúló; az a jövőbe elváltozó s alakuló természete. Ez a sajátság épp oly természetes, mint az ideg s a vér. Hanem igen, az ő természete Istennel érintkezett, benne fakadt páratlanul, benne kibuggyant az isteni, de mivel emberi formában volt, hát szükségképpen kellett, hogy az is fejlődésre alkalmas. Például nála az Atya fogalma, a gondviselés megnyugtató alakja, mint gyermeki bizalom, s tudta nélkül hajunk szála sem esik le: nálunk ez az „Atya” túl antropomorf s erősebb, mondjuk, ontológiai vonások domborodnak ki: milyen az örök szükségesség; a rend, a fölség, – a gondviselés hátrább lép s inkább az emberi erők érvényesítése s bajban a

[624] Ezekről a krisztológiai kérdésekről Prohászka már korábban írt: „Kicsoda Krisztus az ember fia” (ÖM, 15,49–96) Magyar Sion, 1888, 3–17; 321–336). Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 116kk.

természetes folyásra – az isteni akaratra – való reflexió. Ha fogam fáj, gondolom: Isten ilyennek teremtette az ideget, jó is, rossz is nekem, mert ilyen vagyok, relatív…

[4] Ezzel azt is mondom, hogy Krisztusban nincs lezárva a vallásos fejlődés! Hisz látjuk, hogy nincs! S nem is lehet. Ha elemezzük a fogalmakat Istenről vagy ha átlag belátást nyerünk minden fogalomelváltozásba a kultúrától függően: akkor ez nem hittagadásnak, de isteni rendnek színében mutatkozik be s akkor az egész evangélium szintén az lesz, tudniillik egy akkori fölséges kinyilatkoztatás, mely Istenről, lélekről, Krisztusról, bűnről s megváltásról szólt; ezt mind adta, de prófétailag adta, magvában, kifejlődési keretezéssel, a folytatásra való utalással adta; melyről sok fogalmazás készülhet, de a fogalmazás sohasem kész vagyis nem lehet örökérvényes.

[5] Ezt mind kitűnően állíthatom bele a fogalmak absztrakt voltáról való értekezésembe.[625] A tartalom nincs megmondva: csak jelzésekkel dolgozunk: *substancia,* ez kasztli, de mi van e jelzés keretén belül? *persona,* ez definíció, kasztli, de miben áll voltaképp? Mi az *anima? gratia?* Hogy van az Isten *bennünk?* hogy *dolgozik?* hogy kell a *megváltást* érteni? Ezek mind nem kész dolgok. Vagy pl. hogyan gondolkozunk mi a mennyországról, Krisztus föltámadásáról, mennybemeneteléről.

[6] Érlelődnünk kell bizonyos fölfogásra, például társadalmi érzésekre; rá kell nyitnunk problémákra, a kötelességekre, melyeket előbb nem ismertünk. A társadalmi formák fejlődését szívesen fogadjuk el, de éppúgy vannak egymásután értelmi s érzelmi formák. A tömeg, az nem törődik még velük, de lassan ott is tavaszodik. Sőt a tömeg lehúz mindent, elront; elrontja az éneket, a rítust, az imát, a képeket, a templom díszét… a morális s aszketikus fogalmakat!

[7] Azt, hogy Krisztusban nincs lezárva a vallásos fejlődés, úgy kell érteni, – hogy a Krisztusban föllépő isteni kiáradást, amely tény volt, élet, érzés, ellágyulás, fölmagasztosulás volt s amelyet Krisztus így vagy úgy fejezett ki, nekünk magunknak valóan kell kifejeznünk. De nem a kifejezésen múlik. A krisztusi kifejezés, fogalmazás is efemér volt, a mienk is az. „Ex parte cognoscimus et ex parte profetamus."[626] … Az intellektualista elem mindenütt szerepel, de változik; a próféta is mindenütt van, az a fejlődő, az a tapogatódzó, a nekünk valót, a jobbat kereső irányzat. Ez nem fogalom, ez nem absztrakció, hanem az élet, a tapasztalat adata, amint lelkünkben fakad… Ez a fakadás fogalmakba is öltözik; azokat veszi magára, amelyek kéznél vannak. Mennyi ruhája volt, ha végignézünk; mily durva kócba, zsákba, mily finom áttetsző szövetekbe öltözködött. Íme az isteni élet a lelkekben nyilatkozik, kinyilatkozik s azután tükrözik absztrakciókban.

[8] Miután Krisztusban Isten nyilatkozott s az emberit átizzította, ezáltal az isteni, tapogatódzó életnek bennünk, mely ugyanabban az irányban fejlik, mint ahogy Krisztusban fejlett (hiszen ugyanaz a szellem teszi), külső mintát s eligazodást is adott, utat mutat, irányt jelöl, a fejlődés tapogatódzásait segíti; a mi isteni életünknek az ő isteni életén kell kifejlődnie… De ez nem annyit jelent, hogy azt a belső, nagy valóságot épp úgy koncipiáljuk, hanem minél tüzetesebben s igazabban. Hogy gondolják el például a természetet, melyet látnak, a régi gondolkozók, a 4 elemnek fizikusai, vagy hogyan a fényt, a villamosságot? Durván, nyersen, azután jobban, igazabban? úgy vagyunk a magát kinyilatkoztató isteni élettel. A próféták, Krisztus, az apostolok isteni megrendülései a végtelennek reájuk való hatása, benyomása, ez az isteni valóság az emberi tapasztalásban kifejezéseket nyer, beszélnek róla; míg e kifejezések spontánok, rendszertelenek, míg analízis, szintézis nem

[625] Világos utalás „Az intellektualizmus túlhajtásai" című, 1910. április 10-én felolvasott akadémiai székfoglalójára. – Az itt kifejtett gondolatokról, a dogmaértelmezésről szóló nézeteket befolyásolta a bergsonista Ed. Le Roy *Dogme et critique* című cikkgyűjteménye. Erről bővebben lásd Szabó F.: Prohászka és a modernizmus, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 107kk.

[626] Rész szerint ismertünk, rész szerint prófétálunk (1Kor 13,9)

dolgozik rajtuk, addig a kinyilatkoztatásnak természet adta elemei, telve képekkel, hasonlatokkal. Erről van a reflexió, az „adatnak” kidolgozása. A kidolgozás különböző. A ki nem dolgozott „adat” nem tézis, nem szisztéma; a ki nem dolgozott „adat” az adat; a teológia pedig alkotás, azt mi csináljuk.

[9] A kinyilatkoztatást mint adatot, közvetlen érzést s benyomást, mint tényt kell vennem. Ilyen pl. a fájdalom benyomása s az, ahogy kifejezem: fúr, tép, nyilal, ónsúly a mellemen, agyamon; vagy a lelkiismeret mint szózat, sugallat, intés! Van tehát itt kép, képzet, kifejezés, de ez nem elvont, gondolkozás által nyújtott beöltözés, hanem annak az isteni érzésnek némi kifejezése. Ezek a megjegyzések oda céloznak, hogy a kinyilatkoztatást mint adatot, összes elemeivel, valamiképp elkülönítsük az intellektuális, rákövetkező munka eredményeitől. A „kifejező” elem, a reprezentatív elem, megvan az eredeti kinyilatkoztatásban is, mert lehetetlen, hogy képzeletünkre s értelmünkre ne hasson a minket eltöltő isteni, de nem fejezi ki egészen, hanem inkább valami velejáró, illusztráló, a kinyilatkoztatásnak az észbe is hulláma, rezgése, mely valamiféle képzetet ébreszt.

[10] Mikor kinyilatkoztatásról van szó, természetesen az elbeszéléshez, ahhoz a nyerseredeti kitöréshez kell fordulnunk, de azzal a tudattal, hogy az reprezentatív ecsetelő, elbeszélő keretezés csak valamiféle spontán kifejezés, a tárgynak az ősi, eredeti kitörésszerű, a lélekbe belépésének jelzése; ez mind tárgyi; ebben tárgy van. Az az elbeszélés is csak adat, nyom, jel; csak az összefüggő tehetségek sajátos, szimpatikus rezgése… s nekünk abból következtetni, azt földolgozni kell.

[11] Ebből az is világos, hogy a *kinyilatkoztatás,* tudniillik az elbeszélés miképp ad „igazságot”? úgy adja mint a tárgyban, az átélésben, a tapasztalatban bennlevőt, tehát *tárgyilag adja* s nem *fogalmazva, mondatokba* foglalva. A kifejező elem is csak adalékos, csak egy tehetségnek, tudniillik az észnek reakciója ott, ahol a többi mind rezeg és ágál s valamennyinek eltelése a kinyilatkoztatás…

[12] Mily különbség lesz, ha a kinyilatkoztatás egy ősi emberben vagy egy maiban van!

[13] Die Offenbarung ist eine Tatsache, nicht ein Urteil. Ist nicht eine Erzählung, sondern ein Gesicht (auch trotzdem es erzählt wird!) sie selbst ist ein Gegenstand theologischen Nachdenkens![627]

Jún. 22. [1] Úgy érzem, hogy tapogatódzom az isteniben s addig, míg ott vélek lenni, csak analógiákat találok; azután meg a kezdetleges képes, metaforikus beszédfogalmaknak enged helyet s egyre precízebb lesz. Benn vagyunk az emberiben. De hogyan jöhettünk bele? S ha ott fönn maradtunk volna, vajon precizírozhattunk volna-e? Úgy látszik, hogy megfeledkezünk arról, hogy az az eredeti, ősi, kezdetszerű, hogy az szétfolyó, mert nem lehet megfogni? Öntudatában kellene lenni, hogy azt kifejezni nem lehet, – hogy az emberi kifejezés magában véve hiányos, s hogy ha van is az isteninek bennünk való jelentkezése, kinyilatkoztatása, hogy az is absztrakte, dialectice csak jelezhető, de az a kinyilatkoztatás konkrét, lelki történés!

[2] Das Gewissen ist nicht nur formal und negativ in seinen Anweisungen, es ist auch positiv und konstruktiv.[628]

Jún. 23. [1] Hogy mennyire relatívek s kicsinyek vagyunk Istennel szemben vagyis inkább, hogy érintkezésünk vele a reális világban s történelemben folyik, melyben az ő akaratát s megnyilatkozását látnunk kell, legvilágosabban kitűnik, hogy magunk, mint abszolút keretezett s önmagunkra szoruló értékek alig számolunk. Mily vallásom volna, ha a bennem folyó kinyilatkoztatásra volnék utalva? Mily kultúrám volna s nem volnék-e mindenek elején, ha kezdenem kellene? Mi volnék misztikus, szellemi világomban? ezek a tehetségek éppen

[627] A kinyilatkoztatás tény, nem pedig ítélet! Nem elbeszélés, hanem egy történés (annak ellenére, hogy el is beszélik), ő maga a teológiai reflexió tárgya.

[628] A lelkiismeret alkalmazásakor nemcsak formális és negatív, hanem pozitív és építő is.

hogy ébrednének; félig alvó, öntudatlan ténfergés volna életem. Így pedig kincseim vannak, mások, milliók tapasztalata ébreszt, vezet; a közszellem visszahat szellememre s én rá. Íme, a fejlődésbe van befektetve minden, én is. Akarok Istent s istenit, valahogy külön önmagában? nem lesz semmim; itt az Isten! Többet akarok? gyűjtsem a szikrákat; kondenzátor kell, akkumulátor. – Tehát az isteni el van ásva, bele van szőve.

Jún. 28. [1] Lelkem repes; érzem, hogy a kinyilatkoztatás szimbolikus kifejezése, kinyilvánítása az elérhetetlen realitásnak. Ez az elérhetetlen realitás, *a hit tárgya:* Isten. Ez az Isten közvetlenül is adja magát. „Is"; sőt biztos, hogy közvetlenül! Nem fogalmakat ad, nem szimbólumokat, hanem magát s mi tapasztaltuk, hogy bennünk van, hogy gondvisel, hogy most is engesztel, hogy megbocsát… Ezt tapasztalom, ezt Isten teszi bennem, ez az a „pius credulitatis affectus"[629], az „illuminatio"[630] kezdet óta. Ez ugyanakkor egészen egyéni tapasztalat…

[2] Jún. 28. Nekem a vallás nem bevégzett, történeti tény, melyet úgy bizonyítanak, mint más tényeket… Nekem nem tan, melyet úgy bizonyítanak, mint más tanokat logikával… Nem külső, befejezett, nekem juttatott kinyilatkoztatás; hanem örök, folytonos, bennem megnyilatkozó… Ádám bűne nem csak történelem; mi közöm volna hozzá; hanem öntapasztalatom… Krisztus megváltása bennem folyik… a misztérium megismétlődik mindegyikben. Ádám halála s Krisztusban való új életre ébredés s újjászületés csak személyes cselekvés által történhetik. Ami öntudatunkon kívül van, az nincs…

Jún. 29. [1] Tudom, hogy az egyes nem mérvadó s ötletei nem kritériumai a való, igaz fejlődésnek; tudom, hogy az egészben s váltakozó formáiban fejlik a végtelen Isten gondolata: de azért kell, hogy legjobb tehetségünk, s impulzív teremtő vágyunk szerint lökjünk az egészen. Nem a holt, passzív viselkedés; nem a türelmes semittevés, hanem az akció vezet…

Jún. 30. [1] Miért kell vallás? Mert lelkem gyökerei elhatnak a misztikus mélységbe, s mert öntudatom kiemelkedik a valóságból, leomlom: a világ az ő akarata: véred olyan legyen, milyet a fiziológia kíván, szíved is… munkád a világhoz alkalmazkodjék; ez az ő akarata; igen, de átütöm a világ fenekét… s kibúvik a fejem a világból, mint a szeg a zsákból. Én nemcsak mű vagyok s darabja a valóságnak, én valaki is vagyok, s nekem nemcsak a műhöz van közöm, hanem a művészhez… Azt mondják: a művész rád nézve csak művében nyilatkozik! Nem; hanem bennem is, lelkemben! Én nemcsak a világba csavarodom bele, hanem kinövök belőle. A világ a földszint; de a lét tovább épül bennem. Viszonyok kezdődnek: tehát az isteni itt folytatódik; még pedig már személyesen! csak azt sajnálom, hogy mily kevés összeköttetésem s érintkezésem van vele; gondolataim nem futják, – érzéseim nevelésre szorulnak; minden emberivé válik bennem; emberivé az isteni… De azért nem ember az Isten s ő is arra jó, hogy a több ember fejlődjék s menjen feléje. –

[2] Tehát csak emberről lehet szó nálam, emberi világról, érzésről, akarásról, mely akkor teljesebb, ha isteni alapokig ér le s isteni kapcsolatokba fekszik bele… Tele vagyunk relativizmussal s evolúcióval! De azért erő kell s bizalom s öröm s szépség! Ilyen a világ s ebből nem engedünk!

[3] Ha kérdem, mit ad a természethez! Felelet: egyáltalában nincs természetem sem nélküle, mert természetem feléje néz s telik vele, erős lesz, mély, bensőséges, bízó, bátor, öntudatos, kilátásos, meleg, inspirációs. Természetem akkor való, addig nem korrekt; nem találja meg önmagát.

[4] Ha mondod: keveset ad. Distinguo:[631] értelmit, igen; de érzelmit, valót sokat ad. S értelemmel, kész gondolatokkal kevésre megyünk; hanem a több-lét az a több életben, több

[629] a hitkészség jámbor érzéke
[630] megvilágosodás
[631] következtetek

lélekben; a fakadó lélekben, az inspirációs lélekben van adva s arról gondolkozunk, s azt megérteni iparkodunk. De természetesen minden értés csak hozzávetőlegesség, körülbelülség; nem szívja föl ezt sem.

[5] Azután a valót az értelmi különféleképp fogalmazza és fogja: lehet mélyen vallásos Dávid, mohamedán, buddhista szent; de az a vallásosság sokféleképp fogalmaztatik: Jehova, Allah, Visnu, Evangélium, Atya… s a tökéletesség ennek szebb, gazdagabb, igazabb átélésében van; hogy mit éltek át a vallásos géniuszok nekünk. – De ezt is, hogy Atya, lehet általánosabban s különösebben átélni, például milyen gondviseléssel van, milyen elnézéssel…

Szept. 18. [1] Az értelmi ismeret silányságát mutatja, hogy maga az ismereti aktus mily keveset mond a lélekről. Belőle való, tükrözése, de mily silány. Ki kell belőle okoskodni, hogy milyen is a lélek természete. Amilyen az illat a virággal s borral szemben, melyből való, olyan az aktus a lélekkel szemben. Mily óriás valóság a lélek, új adat, életelv s mily keveset mond az aktusa róla; nem is érzi azt, hogy mi; disputálni lehet róla, hogy van-e egyáltalában. Ha igaz is, hogy operatio sequitur esse[632], de mily távol van az operációtól az esse! S ezt nem értjük. Az akció a természetünk, szükséges gravitációnk. Úgy látszik két jellegét kell megkülönböztetni: a logikai tartalmat s az ontológiai vagy pszichológiai tényszerűséget. Ez kell, mert ez által halad, fejlik a lét; de ennek a valósága nincs kifejezve a logikai tartalomban, vagyis az aktus valósága nincs kifejezve az ismeretben; megint csak következtetni kell a logikai ismeret fellegeiből az aktus physicus voltára, s bizony nem is tudjuk, hogy mi az?

[2] Tehát: nem tudjuk, hogy az aktus maga micsoda? s ismeretünkre jut csak egy nem én, egy objektum.

[3] Tehát: nem tudjuk, hogy az aktus forrása micsoda s ismeretünk csak következtet… Ezek után azt mondhatom: hát mi lesz az aktusban az objektumból, mikor ily nem mély tükrözésre van beállítva?

[4] Az ismeret silányságát látszik mutatni az emberiség radikális érzéke, hogy a valót becsüli s az eszmét, bármilyet, csak föltételesen… ha igaz, vagyis ha a valósággal kapcsolatos; ha nagy valóságra támaszkodik, ha azt valamiképp födi… Neki az ismeret tükrözés s ha csak elvet mond vagy követelményt, de realitás nincs mögötte, megveti, például nagy keresztény elvek, ha nem élnek szerintük. – Csak oly tükrözést becsülünk, melynek objektuma van, akár hogy az objektumról való, akár hogy objektumot teremt vagy sürget.

Szept. 19. [1] A gondolat főirányai változatlanok a nagy változásban; nem mintha nem változnának, hiszen itt is divat járja, hanem mert alapgondolataikban egyre visszatérnek s fölváltva föltámadásukat ülik. Van azért rajtuk némi változás vagyis inkább körülöttük; más ugyanis a keret, más mellékes dolgokban a foglalat; a nüanszok, az árnyalatok mások. A fejlődő világ folyama az ő kanyarodásaiban ugyanazon tájékoztatásokat nyújtja az emberiségnek, akárcsak egy kanyargó folyó, mely lefelé folyik ugyan, de azért majd keletre majd nyugatra, északra s ismét délre kanyarodik s így az orientáció vissza-visszatér. Kant az újkantiánokban, Fichte Windelbandban, Rickert és Euckenben, Lips és Münsterbergben támad föl; Schelling Eduard von Hartmanban, Drews és Ostwaldban, Hegel Bradleyben, Taggart, Stern és Croceben; Leibnitz Stumpfban, Hume a pragmatizmusban. Van új idealizmus, új realizmus, új vitalizmus, új romantika; a régi gondolkozókra támaszkodnak az újak, s újak annyiban, hogy újak a viszonyok s körülmények, melyek közt a régi gondolatok föl-föltünedeznek s melyekhez alkalmazkodnak…

[2] Ezeket a viszonyokat megteremtik a reális tudományok, a szélesebb látókör, a dolgok gazdagabb ismerete, a haladó élet, az erők érvényesítése s ezek közt a keretek közt a

[632] a cselekvés a létet követi

gondolat, az emberi szellem az igényekhez alkalmazkodva vagy bizonyos pszichológiai törvényszerűségnél fogva, mely ráun a régire s újat vél találni, ha a régit fölelevéniti.

[3] Ezt az elevenítést a lélek adja; az új inger új reménységgel indul neki az újra fölkapott iránynak. A gondolatirányzatok egyoldalúságában rejlő igazságok vagy hasznosságok mintegy lelepleződnek. A megszokottság feledéssé lett s egyre sűrűbb fátyollal borította be azokat; azután a fátyol szétszakad s a feledett irányzat megnyílik. Ez újságban s újításban, e föltámadásban az oroszlánrész a pszichológiai elemé, a haladó ember szellemi váltógazdaságáé, a hangolt léleké.

[4] Az új világ, az új tudás, megfelelően hangolja az embert, s a világhangulat egy-egy kiválóságban teremti meg a gondolatok fölébredésének kellékeit, föltételeit… A filozófiában csak így lehet ébredés. Mert a filozófia az időszaki részleges világnézetek kivonata vagy inkább összképe. Az egyes tudományok munkálják s tökéletesítik a részleges világképet; a filozófus a részleges világképeket harmonikus összképpé, világszemlélettté alakítja; az egyes tudományok nyújtotta adatokat összefoglaló szintézisben fölhasználja.

Szept. 21. [1] A mi fölfogásunk, hogy Istent lehet fölismerni; a világ tanúskodik róla; 1) de azért sem írás, sem teológia nem mondja, hogy ez ismeret evidens vagy legvalószínűbb… Krisztussal is úgy vagyunk: hihetünk benne ésszerűen, okosan… 2) Ugyancsak, hogy higgyünk, nem elég az elv, hogy Isten az első igazság, mely nem csal… 3) a hihetőség motívumainak ismerete is olyan, hogy preambuluma[633] az okos hitnek: tehát mindenütt kell tett, a mi tettünk, s ahhoz kegyelem. A mi teológiánkban az argumentumok inkább vezetők, eligazítók: gli argumenti sono considerati come suggestioni e come guide, piuttosto che come prove; e gli sviluppi come incrementi spontanei e morali, non come risultati scientifici e convincenti di opinioni accettate." (Newman, Lo sviluppo del dogma christiano. 350)[634]

Szept. 26. [1] A lelket új erőnek tekintem, új kiindulása a hitnek, új motívumokat képes bevinni s beállítani a világba. Ő nemcsak észreveszi a bajt, a kínt – belőle (benne) az ütközés nemcsak mint kín jelentkezik, hanem mint legyőzendő kín – a mulandóság kínzó öntudat, a gyarlóság stb. Másrészt pedig a harmóniák, az egység nagy törvénye kívánja, hogy itt is harmónia legyen, – hogy a fájdalom, a szenvedés, a bánatos emlékek sivító vagy zúgó disszonanciái ne álljanak fönn, hanem szintén a harmóniák törvénye szerint alakuljanak s alkalmazkodjanak, – kell, hogy megtalálják helyüket, – a ritmust. S ezt nem lehet másképp, mint új kilátásokkal, új összefoglalásokkal, szintézisekkel tenni. A valóságból új erőknek kell előtörniök, – kell új magaslatokra hágnunk s új kilátásokat nyitnunk.

[2] S áttörések bennünk ugyancsak mutatkoznak; ilyenek: a megmaradás, azonosságunk az időben, – az összefoglalás, a kiemelkedés, hogy az atomizált más és más fölé kerülünk, – a kiindulás, hogy princípiumai vagyunk a cselekvésnek, – a fizikai egymásután s láncolat áttörése a morális törvény, az erény parancsaiban, például hogy a kellemetlenségek, szenvedések árán is kell ezt vagy azt akarnunk, amire nem a közvetlen lökések s állapotok s körülmények, hanem felsőbb tekintetek irányítanak.

[3] Szept. 26. A halotthamvasztás elleni állásfoglalást nem a dogma, hanem az érzés vagyis inkább a dogmákból kisugárzó érzés inspirálja. A föltámadás derűje a sírok fölött; de nem is ez, hisz föltámadás tenger fölött is lesz; hanem a holttest szent volt, úgy nézett rá, hogy mi

---

[633] bevezetése

[634] „Az érveket úgy tekintik mint sugallatokat és mint vezetőket, nem pedig mint bizonyítékokat; és a fejlődéseket mint spontán és erkölcsi növekedéseket, nem pedig elfogadott nézetek tudományos és meggyőző eredményeit." – A modernista viták idején a dogmafejlődés egyik központi téma volt. Prohászka olvasta (olaszul) Newmant, aki a XIX. században már foglalkozott a kérdéssel; a XX. század fordulóján pedig Maurice Blondel, a cselekvésfilozófus igyekezett helyesen megvilágítani e problémát, többek között vitatkozva Le Royval is, aki Bergson mellett Blondel megfontolásait is közvetítette Prohászkának. (Lásd Szabó F.: Prohászka és a modernizmus, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 92kk.)

vár rá, – áhítatos, rejtelmes lélekkel tudta, hogy szétporlik, de ő maga nem akarta elrontani, hagyta a természetet, de maga nem gyorsította. – Ha csak korhadt hüvelyt látunk, ha csak rothadó valamit, akkor szabadulunk tőle; mire jó; teljesen leszolgált, lekopott; de ha a nagy rendeltetések kapcsolatban vannak; s ha ezek a sírok, koporsók, hamvak még viszonyban állnak nagy katasztrófákkal, akkor nem. Ha az aradi vértanúk sírjai kapcsolatban volnának a magyarság megdicsőülésével, vajon földúlnák-e?

[4] Tehát itt érzések: ragaszkodók vagy elfordulók; ezek pogányok, azok keresztények voltak… (Newman. Lo sviluppo del dogma 419.)

Szept. 28. [1] A paleontológiában prófétai alakokról van szó, oly típusokról, melyek több oly vonásnak s jellegnek együttes föllépését jelzik, melyek később különválnak s külön faji jellegeket alkotnak. Prófétai alakok annyiban, hogy a jövendőbe, a jövőben előálló alakra utalnak; jelzik azt, ami lesz. E részben azután sejtelmesek… nem készek… De úgy látom, hogy ez a prófétai jelleg szinte általános, amennyire általános a fejlődés. Az egész élet a jövendőbe van beleakasztva, a jelen előkészíti… a jövő nem kész; nemcsak az lesz, ami van s kell jönnie a jövőnek… Így látom azt a nagy geológiai korszakokon… ezt látom a kultúra korszakain… a tudás, a technika, vagyis az ember hatalmának, az ember alkotta világnak az arculatán… De megvan a prófétai típus az egyes emberen nagyon is. Mindenkiről igaz; „véleményed szerint mi lesz e gyermekből?” S nem a karierre gondolok, hanem az egyéniségre. Nem tudni, mily nézetek, mily irányzatok… nem tudni, mily benyomásokból tevődik össze… mily eredővé egyesülnek az egyes indítások. A pszichológia lesz, fejlik… s aki ezt tudja, az önmaga előtt is sejtelmes alak… s ez a sejtelem ki van öntve életére. Érzi, hogy nem gondol mindent, mikor magára gondol… érzi, hogy a gondolat csak valamit mond, a lélek mélységeit, tartalmát nem adja, …a világból is éppenhogy valamit… Méginkább érzi, hogy ez az öntudatlan nagy valóságból gerjedések, ingerek, érzések, hajlamok fakadnak, melyek ítéleteinkre hatnak, befolyásolják s más-más értékelést adnak. S jóllehet e részben az öntudat, a belátás, a reflexió vezethet; de minden nem kész, mert ez a mai reflexió nem lesz a holnapi, belátásomat is más ingredienciák[635] tarkítják. Szóval az öntudat is jelzi, hogy az „én” más-más, némileg elváltozott tartalommal ébred önmagának tudatára. S nevezetesen az érzések fakadása szinte nincs hatalmunkban: vonzalmak s taszítások, gerjedések és apatiák, száraz és lelkes hangulatok váltakoznak…

[2] Nem lehet tehát eléggé hangsúlyozni, hogy levőfélben… hogy az élet folyamat; hogy nem kész s hogy az öntudat is a világnézeti s az érzelmi tartalmat illetőleg nagy változatosságot, elváltozást mutathat: mindez azonban csak azt mutatja, hogy a lélek valósága, az ember világa, az a nagy valami, amiből öntudatunkra jut sok érzés, érzéklés, belátás, indulat, vágy és akarás, hogy az lefelé és fölfelé, önmagában mérhetlenül több, mint mennyi tudtunkra jut, – hogy annak a léleknek van öntudatlan valósága, mely (alapja és) forrásozó feneke a gerjedelmeknek és hajlamoknak, – hogy az a valósága nem lép be egészen, nem olvad föl öntudattá, független az öntudattól, – hogy törvényei érvényesülnek, akár ismerem, akár nem; szóval, hogy az az én, az a tudatos valaki, az csak némi villanásokban megnyilatkozó emberi valóságnak csak némi megnyilatkozása, egy-két villanás belőle, melyet magában nem ismerek. E villanásokat fölfogom, ez az én lámpám s ezzel világítok magamra, lelkemre; melynek valójára, miségére csak e villanásokból következtetek. Az embernek, a szellemnek magára, mivoltára, sajátságaira, csak következtetnie lehet, hogy szellem-e, hogy halhatatlan-e? csak következtetésekből ismerjük föl, tehát csak absztrakciókon át, hogy mik vagyunk, szellem-e, halhatatlan, önarcunkat nem láthatjuk meg soha.

[635] alkotóelemek

[3] S lesz, ki e szerény tudástól elszontyorodik s inkább szkepszisre hajlik, de lesz, ki épp ebből mást hoz le, azt, hogy erre, ebben látja hivatva a prófétai jelleget, s sejti, melyet minden, tehát a lélek, az én is hord magán, a végtelennek nyomata. Épp ez az én reflexióm megsejteti velem, hogy ez a nagy, ismeretlen valóság nincs kimerítve ez apró öntudati villanásokkal, nincs megvilágítva… hogy mérhetlenül többet rejt… hogy mérhetlenül több valóság, mint ahogy öntudatba lép. Forrósodó feneke az életnek, melyből ugyancsak fakadhat több, szebb, amelytől gazdagabb s ha valóban élet a jellege, hát miféle életet fejthet ki… [… ?] miféle megnyilatkozásai, kitörései… Ha most is vannak bennük szentelt pillanatok, melyekben a lélek másképp, nemesebben, fölségesen mutatkozik… vannak megvilágításai, melyek bűvös fénybe állítanak… más világításban, [… ?][636] a létet, a főadatokat… ha vannak az entuziazmusnak, a rajongásnak, a hatalmi öntudatnak ünnepélyes fölemelkedései, mikor elhagyva az országutakat, hegyláncon járunk, ez mind az öntudatlan, ismeretlen feneketlen mélységből való. Ezt érezzük. A hipnotizmus, a telepatia, a szomnambulizmus[637] is mily fokozásait mutatja az érzékenységnek; íme a lélek erre is képes. Ugyancsak bármily állást foglaljunk az okkultizmus magyarázatában is, a tüneményeket sokszor csak a lelki öntudat ritka bemutatkozásának vehetjük, melyek a fejlődés, a több élet lehetőségei elé állítanak s ezt kiemelik. Ide tartoznak James… A lélek tényleg érzi ezt; a pszichológia fenekén megvan ez öntudatlanság, melyből öntudat lesz s így nyilatkozik meg…

[4] Az életnek mint a valóság némi, részleges bemutatkozásának alapján áll a hit a további életről… semen Dei[638] mag ez a (fenomenális öntudat) lét, vagyis inkább a létnek, a mostani öntudati tartalmaknak az alapja; most így ebben az öntudatban adja magát, ebben az ismeretben s érzésben, de más körülmények közt másképp adja magát, más megnyilatkozásai lesznek s azok öntudatunkban mint elváltozás jelentkeznek. Tehát ez öntudati tartalom, modicum quid, aliquid… nonudum apparuit quid erimus…[639]

[5] Igaz, hogy erről fogalmunk nincs; de épp a lét, az élet (önmagában megközelíthetlen) nagy ismeretlen valósága, s e valóságnak aránytalan pici bemutatkozása, a lélekben fekvő, öntudatba nem lépő energiák megsejtése, a világ fejlődésének törvénye ugyancsak a prófétai alak jellegeit süti a létre s az ember előtt is megnyitja az elváltozás csodálatos távlatait.

Szept. 29. [1] Istenbe belemélyeszteni tudatomat, elérni hozzá; mint ahogy a fizis[640] a metafizikába van ágyazva: úgy a morálist tudatosan visszavezetni az örök, végtelen akaratra. Durchleuchten, auffrischen dadurch, es pulsiere alles und bekomme ewige, göttliche Impulse… Göttliche Triebe und Brisen![641] – Más egy eszmény felé (esztetice), más a valóság felé igazodni hitben…

[2] A természet keretem, de perspektiváim azon túlra érnek s valahogy kinövök belőle, gravitálok ki. Megegyeztetni a kettőt = az erős természetet az ideális kilengéssel. Természet tekintetében hasonló a törvény más természetekével = erőkifejtés. Én is mondhatom, hogy Istenhez közeledem, ha dolgozom az ember világában, másokkal kezet fogva, emberiesen. De hát nemcsak természet vagyok, hanem én, összefoglaló, egységesítő, a világot ősokára és céljára visszavezető valaki s nekem közöm van hozzá, értelmi kapcsolatom, tendenciám. Nemcsak láncszem vagyok, hanem olyan, aki kiemelkedik minden felé s keres nem közvetett, a fizikai hatók láncán végig előre vagy hátrafelé közvetített kapcsolatot, hanem közvetlent. S az van is, épp mert metafizikai ható az a nagy x s így nemcsak a lánc végén, hanem minden

[636] Néhány egészen apró beszúrás a kéziratban olvashatatlan.
[637] alvajárás
[638] Isten magva
[639] Valami kevés, még nem világos, mik leszünk; vö. 1Jn 3,2.
[640] természet
[641] Általa átvilágítani, felfrissíteni. Minden lüktessen és kapjon örök, isteni impulzusokat, isteni ösztönöket és fuvallatokat.

szemében érvényesül, hiszen ő ez mind valamiképp. S íme így jövök én közel hozzá; a létemben van, bennem van, sajátos kiadásban van, ez az ő gondolata, akarata, tette s a felfogásban megelevenedik minden. De hát magamon kívül jutok-e így; mikor ő csak az adottban van s amennyiben adott? nem jutok; magamban maradok, de annak az énnek életerős, győzelmes alapokat, gyökereket, kapcsolatokat adtam. Senki sem bújhat ki magából, de ennek a magának mélységeiben s magaslataiban megtalálja a végtelent. – A metafizika is az én világom, az enyém, ahogy a fizist a metafizika, úgy az Isten engem jár át, – ahogy az a metafizika = fizika, úgy az Isten = én.

[3] Valahogy igaz, három emeletes a lélek: lent a sárban az alap, följebb az érzelme otthona, meleg napsugaras szobája s fönt a szellemi régió. De ez a harmadik, úgy húzódik, úgy nyomul föl föl oszlopokon, íveken, tornyosuló magaslatokon a messziségbe, hogy elvész… A létünk ki van nyújtva, ki van húzva s úgy érezzük, hogy természetes, ami fönn van, az szép s kell fönt laknunk s kinéznünk s bár szeretjük az egész házat, de e ház világgá s végtelenné tágul. Mindenkinek csak talpalatnyi a földje, de fölfelé mint végtelenbe táguló s a mindenséget is fölszívó tölcsér s ha ellentétbe jön elszalad a talpától, de azért a nagy, szellemi, több valóságért megteszi; vért ad eszmékért, port napsugárért, talpalatnyi földet mindenségért.

[4] Láncszem a lét, de föl tud emelkedni valamennyi láncon s végére ér s akkor kacag, hisz nem ott az Isten, nem az idők elején, nem a térnek szélén, hanem a létben; itt a mélység (Ursache), itt a magaslat (cél). A fizis = metafizika; isteni ez mind s a valóságos Isten itt van. Ki nem bújhatom magamból, természetem a keretem, de a természet telítve vele.

[5] Szeret-e Isten? Atyám-e? A természet kemény, a munka törvény, a fejlődés harc; itt a szeretetből kevés, de följebb kell menni; a szellemi világban új kilátások nyílnak; jobban adja magát; többet vehetek belőle: fölényből, egyensúlyból, harmóniából, kitartásból, reményből, kiterjeszkedő aspirációból, győzelmes lehetek. Itt mint végtelen jót adja magát, örök életet, tökélyt, boldogságot… Följebb a hitben: bűnbocsánat, istenülés, örök élet… Ezek több javak, nagyobb szeretet… s részemről ráképesítés. Szeretete a léttel tart lépést, s léttökélyben adja magát.

Szept. 30. [1] Az értelmi ismeret silányságát mutatja a nagy relativitás, hogy hogyan fogunk föl s értünk s hogyan meg nem értünk és félreértünk. Tudásunk minden terén, mi mások fogalmát, szisztémáit, művészetét, műveit, csak akkor értjük, ha szeretettel beletaláljuk magunkat abba, amit ők gondoltak, hogy átéljük valamiképp ezek történetét. Kívülről nem sokat látunk, talán csak ijesztőt. A metafizika legfőbb nehézsége onnan, hogy a mi kapcsolatunkat mértékéül vesszük minden tapasztalatnak s főleg, hogy nem tekintjük s nem ismerjük jól föl, hogy mennyire levőfélben, alakulófélben van. Szeretettel lehet csak érteni, – másba állva bele, magát vele azonosítva, lehet csak látni úgy, mint ő.[642]

Nov. 26. [1] A legjellemzőbb s legigazabb kifejezése a mi filozófiánknak az, hogy a valóság messze fölülmúlja a fogalmakat, – hogy ezek a fogalmak egyoldalúak s mikor elemelődnek s minden fogalom elemelődik, mert absztrakt, – el is változnak. Van sajátos fiziológiájuk, kapcsolatuk s ez a tárgyi rend fölött abban a fogalmi zárt társaságban érvényesül. Ez a zárt társaság azonban folytonos alkalmatlankodást szenved a valósággal érintkező élettől, a fölfödözésektől, a konkrét alakulásoktól; ezek be-betörnek az olimpusi nyugalomba, – ezek nagy dongók, melyek átszakítják a pókhálókat, kifordítják a szisztémák nyugalmas kereveteit, melyeken elomlik a világuralomról álmodozó gondolat; nyaka közé suhantanak őméltóságának s regbe súgják a kegyelmes urat… Akik tehát könnyen végeztek, azok mind csalódnak. Csalódnak, kik a valót valamiféle filozófiává oldják föl, akár

[642] Prohászka jegyzete itt a bergsoni intuícióra emlékeztet. Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 131 kk.

materializmus, akár dualizmus a neve; csalódnak, kik a vallást filozófiává, vagy a szellemet anyaggá vagy az anyagot szellemé változtatják, spottet seiner selbst und weiss nicht wie[643]. Vagy aki a történelmet az abszolut eszme fejlődésévé. Minden filozofálás nem akarhat fogalmakat állítani a valóság helyébe, hanem csak eligazítani akarhat, hogy tájékozódjunk. – Aki azt mondja, hogy minden megismétlődik, divat és történelem, az is absztrakt fogalmakkal játszik, melyek nagyjában illenek, ahogy szakajtóval le lehet fogni a verebet s kanárit s ahogy „zene" jelent verklit s Beethoven játékot… Ahogy a mons sacer-en[644] táborozó demokratákat egy kalap alá vehetni a német birodalmi szociáldemokrata körrel. Ahogy a modernizmusban Giordano Bruno irányzatának késői hajtását, postumus, elkésett kiadását lehet látni; ahogy a spanyol klerikalizmusról azt lehet mondani, hogy azzal már egy félszázad előbb tisztába jöttek Franciaországban s még előbb Hollandiában. De ezek oly általánosságok, hogy kifér rajtuk minden s nem marad meg semmi. Ellenkezőleg a valóság, az élet, a történelem sokkal több s más és más; ha vannak is fogalmak, melyek eligazítanak s megvilágítják nekünk a történést, ne zárkózzunk el bennük, azt gondolván, hogy ott van minden s ott értünk meg mindent, hanem kezünkkel fogódzkodva az ideák köteleibe, úszunk a valóság hullámain. A történelem is vonal, hullám, minden történelem s az individuum csak pont benne.

[2] S úgy vagyunk definícióinkkal; mit akarunk definiálni, ha a tárgy, a valóság, az élet fölülmúlja a fogalmat. A fogalommal úgy járunk, mint Dániel sárkányával; az is magába vesz, fölszív valamit, amitől megpukkad s el nem bírja. A filozófia sokszor fölszívja a vallást, vagyis az emberi lelket föloldja tudásban, azzal azonosítja, fogalmakká lapítja, képekké vékonyítja s mikor így fölvette, akkor megpukkad tőle s a lélek kitör ismét vallásos érzésekben. A teóriák erősek lehetnek, de a valóság, tehát, az érzés, s a tény erősebb. A tudományon, a jogon, az intézményeken áttör az élet.

Dec. 6. [1] Mi a valósággal az ismereten kívül is összeköttetésben vagyunk: érzés, cselekvés, tapasztalat által. Ezek a konkrétet fogják; az ismeret az absztrakt fogalmat. Azért más többféle valósági értéket kiemelhetünk omnis, qui facit, venit in lucem[645]. Azért az érzés „fölvilágosító" ereje: az intuíció.[646]

Dec. 26. [1] Az eszmék az élettel, a valóval való kapcsolat miatt vannak. Ha ezt nem teszik, hamar elkopnak. Lehet, hogy az élet árja másfelé megy, akkor nem vonzók; lehet, hogy nem igaz eszmék ingatnak s cselekvésre ösztönöznek, azok aztán erejüket vesztik. Lehet tehát, hogy a valószerűnek nincs ereje s lehet, hogy a nem valószerűnek van. Az egyikét az idő kijavítja, a másikét leszereli.

---

[643] önmagát gúnyolja, és nem tudja, hogyan

[644] szent hegyen

[645] mindenki, aki cselekszik, a világosságra jön; vö.: Jn 3,21

[646] Az előző ismeretelméleti kérdésekkel kapcsolatban lásd Szabó F.: Prohászka és a modernizmus, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 131 kk.

1911

Jan. 10. [1] Érezzük, hogy megújhodni kell s hogy új erőket belevinni a közéletbe. Új indítást vett az élet a technikai haladástól s annak nyomán a demokratikus rétegek emelkedésétől, de az egyoldalú emelkedés, mely az élet igényeit ki nem elégíti. Ahol az emelkedés történt, ott nem veszik észre, de az egész emelkedésen észrevenni, hogy nincs benne igazi haladás s hogy az egészen nem tud lendíteni. Fáradtak, unottak; nincs nagy cél s tartalom, nincs morális erő és lelkesülés. (Ginents [?], 1910. 19–20.)

[2] Nekünk is kell demokratikusoknak lenni, új erőket onnan kiemelni (274.1) Nekünk is kell a gazdasági irány (274.3); de mi látjuk, hogy a fő a lélek; hogy az idegrendszere a társadalmi testnek a szellem, hogy annak kell fejlődnie, s hogy annak kifejlődését hordozza a civilizáció s viszont az fejleszti a civilizációt. Hogy az egészséges magva az életnek, tartalma (úgy mint a velő tartalma a csontnak) a lélek értékei: a kötelességérzet, az élet átalakítása jósággá.

[3] Velő a csontba minden organizmusban kell, – jó idegrendszernek éltetnie kell az edényeket; szellemnek, léleknek, jóságnak, kötelességérzetnek kell lennie az emberben, annak a gyermekben, annak a fiúban, a férfiúban. Ez az elem nélkülözhetetlen. A szövetét sem lehet megmásítani. Ők akarják megmásítani. Tudomány miatt, mert hogy nagyobb a látókörük, – technika miatt; helytelen okoskodás: a velő ugyanaz!

[4] Ez a csodálatos elem érintkezik a különböző irányzatokkal. Ez elem constans!

Jan. 17. [1] Mentem Sárpentele felé a vasúti töltésen[647], este volt; a nap már lealkonyodott, de karmin s bíborvörös színnel borította a látóhatárt, a palástja izzó fodrai még belevilágítottak a homályosodó tájba s ami tükrözni tudott, az tele volt karminszínnel, a jég tükre jobbra-balra a töltéstől, a vasúti sínek fényesre mángolt s az ember szeme és lelke s ezek a pírok mind az elvonult királynak vörös szemfödője, mert a nap is mikor meghal, pírból sző magának szemfödőt[648]. A pápát is piros miseruhába öltöztetve terítik ki koporsójában. Azért is az a pír ott az alkonyodás egén nem örömnek színe; de hogy az is elhamvadás s az elvirágzás színe, haldokló, elhaló színek s egyre oltódnak; több több világosság alszik ki s az ember lelkét is hogy elbágyasztja ez a látvány, az alkony, hogy elnyújtja, vékonyra nyújtja, csupa vágy azután, ami elment, az erő után, a szépség után, a fény s dicsőség után, a lelkes élet s öröm után. Húzza a lelket, vékonyul, majdnem hogy szétszakad. S én elgondoltam, mi volna az, ha szaladnék a nap után, ha ez a bíbor sáv soha ki nem aludnék, ha lépést tarthatnék vele, mindig fognám, mindig uszályosa lehetnék; de akkor éreztem, hogy ez kín volna s ha kín, miért? nem nekünk való; ez a nap elénk jön, ébreszt, … a nagy gondolatok bennünk erőkké akarnak válni… springende, blühende Kräfte[649]… hullám, mely emeljen s melybe úszunk… nekem kell kivilágosodnom tőle, nem pedig homályban úsznom… ösztönözzön tettre, ne vonszoljon… mutassa meg a világot, a tettek mezejét, a problémát, ne őt nézzem, felém kell jönnie, hozzám, ha missziója van hozzám; így folyton elszalad tőlem; minek

[647] 1911. jan. 17.: „Mentem Sárpentele felé a vasúti töltésen…” – Ezt a költői jegyzetet, amely tökéletesen kifejezi Prohászka világszemléletét, szemben egy bizonyos dekadenciával (lásd Ady: „Én a halál rokona vagyok”), a fehérvári püspök – több stílusbeli változtatással és rövidítéssel, ill. bővítéssel – már közzétette „Az én napom” címmel az *Élet* 1911-i évfolyamában. Ott a kezdőmondat így szól: „A vasúti töltésen iparkodtam Sárpentele felé.” Schütz A. felvette az ÖM VIII. kötetébe *(Magasságok felé)* 117–121. – Vö. Sík S.: Gárdonyi, Ady, Prohászka, 360–361.

[648] Csiszoltabb változatban (ÖM 8,117): „…Ami tükrözni tudott, az mind fénylett, pirosan, bíborosan: a jég tükre jobbra-balra a töltéstől, a simára mángolt vasúti sínek, s az ember szeme, meg a lelke, meg amik még nem voltak befagyva, a sárréti tócsák, azok is fénylettek…”

[649] szökellő, virágzó erők

mennék utána, abban nincs köszönet, annak nincs értelme. Az erő után nem lehet szaladni, az megvan vagy nincs… annak felém kell jönnie; Isten felém jön, az élet erkölcsi nagy értékei, – a lélek világossága, a jóság és szépség… Ezek kelő napok…

[2] Bágyadtság is; elhal a lelkünk a vágytól, mikor így nézünk; ahogy azok a színek ott az égen, úgy a lélek erő, energikus érzései… mit szaladnék folytonos fáradtságban, bágyadtságban. A fáradtság miliőjében, a fáradtság tempójában… s szaladni? Az nagy fájdalom, azt nem győzzük. Nem nekünk való világ, a nyugalomra térő világ, ha mindenütt csak azt látnám, hogy az emberek hazatérnek a munkából, a kimerültség fiziognomiája az ember arculatán, mindenütt végeznek, zárnak, csuknak, ágyaznak, ásítanak, lefekszenek… Így az Óceánon, így Amerikában, a gyárak tülkölnek, a lámpák kigyúlnak, a madarak elnémulnak; így a vad West-en, így Kínában, a dalai láma hazájában… Csend, némaság! Nekünk friss, ruganyos lélek kell… (Csak a patakok lejtenek, azok nincsenek alkonyban… A fák is; sejtjeik laboratóriumában most nem raktároznak, nem zsákolnak napsugárt.) Erő kell, *mely hullámait felém gördíti, mely emel, mely lendületté, gondolattá,* érzéssé… mely gazdagít, lök, lüktet… szabad járása az eszményi, erkölcsi erőknek… fogékonyság, gördülékenység, befogadó képesség, készség, hogy végig hömpölyögjenek rajta, hogy kihúzzák, kigöngyölítsék, kiterítsék vonalaikat, domború-homorú tükörben kisimítsák felületeiket… hogy kidomborodjanak… hogy úgy tudjak elterülni, elhajolni, elsimulni, mint az óceán hullámai, mikor a spiritus, a szél vagyis hogy a lélek beléjük fekszik s megmozgatja, s alakítja őket…

[3] A reggel pszichológiájában az erő s élet árja vágtat, sugárzik, hullámzik felém s emel, a gondolat, az érzés ilyenkor mint a hegyi patak, az energia lejt benne. Ezért hat úgy a lélekre a hegyi patak is, oly frissítőleg. Nem tudja az ember, hogy miért? a folytonos mozgás, a mindig új aktus, az ismeretlen bágyadtság miatt. A patak a lélek, a szellem analógiája; a szellemi is ilyen; most az agyvelőtől s idegektől nem teheti, de a belső természete az. Mikor nézem a patakot, mikor úgy vonz, úgy tetszik nekem, az azért van, mert az ő attitűdje rokon velem. Ez kell, így kell!

[4] Elszegényedés, árvaság, elhagyatottság az… s így szaladjak folyton, ily lelkületben. Szegényen szaladni gazdag után, soha el nem érni… Elhagyatottan lelkem kincse után s soha vele nem egyesülni. Ez kín, ez betegség, őrületbe visz kár az erőlködésért. *Annak a mienknek kell lennie, föl kell kínálkoznia, keblünkre emelnie, ölünkbe hullnia…* Mit csináljon a tengerpart, melytől a tenger elvonul, – a gazdagító hullám, mely kincseket gördített, most homokot hoz s azzal temet el; ha ásnának mélységet, azt is telehordaná: iszappá, – ha a csatornák karjaival nyúlkálnának utána, bűzös lagúnákká válnának… Istenem, nem lehet szaladnia a partnak az elvonuló tenger után, nem az öreg embernek az ifjúság után s én sem szaladhatok a letűnő nap után. Nem állítok föl elméleteket; az élet járásáról, a szellemi világ óceánjainak eleven áramairól; nem mondom a betegnek, légy egészséges, de a léleknek vannak mélységei, lüktetései, benne a titokzatos gazdagság,… itt nincs elhagyottság… Isten jár itt…

[5] S mikor így szaladnék, mindig azokat a színeket nézném s a világból semmit, azt csak fátyolosan, álmosan… nagy fátyolon járnék… De a nap nem azért van, hogy őt nézzük; az téves irány és betegsége a léleknek; az fordított, fonák eljárás; a világosság nem maga miatt van, az mást világít… az is csak medium, finom, csodálatos medium; az összebogozza a lelket mindennel… Az a nap ragyogó pók, fönn az égen, villámgyorsan szövi fényfonalakból hálóját, ezer lábával hogy dolgozik, hogy sző, minden sejtbe, minden tömecsbe[650], minden szélre, útra ráakasztja s azt teregeti lábaink elé, s azt teregeti ránk, azzal kikárpitoz mindent… azért, hogy tessék, lássék legyen szemed hozzá, láss, nézz; a mint az életinger idegeiket

[650] molekulába

birizgálja, ráncigálja, lök, húz, ezer fényingerrel, hangingerrel, ezer vallásos, erkölcsi, esztétikai motívummal dolgozol, körülötted fénytengerben lebhullámokat gördít rád, életed mélységeinek energiáit [… ?][651], s lám ez mind a naptól van, attól, mely a világot besugározza, s mely a létnek fény- s színhálót szövő pókja… Ne kergesd a pókot, mikor elment, mikor nem sző neked mikor sötét minden, akkor már nincs közöd hozzá, azért hogy ingereljen s leakasztja a szememet magáról s oda fordítja a világra s azt mondaná: ugye hogy szép… no lám s van mindenféle szépség, de ahhoz szem kell s van a lelkednek is egy olyan kidudorodása, szenzóriuma s a szemedben egy olyan idegkiágazása, hanem hát hegyezd ki, élesítsd, feszítsd ki s légy áhítatos, ájtatos, imádkozó, misztikus néző s akkor látni fogsz…! Minél jobban látsz s többet látsz, s minél több tisztelettel telsz el e fölséges világ iránt s minél inkább érdeklődöl e fátyol iránt s hamiskásan el akarod lebbenteni; mesterkedel, hogy az arcot is lássad, a létet; annál jobban becsülöd a fátylát is s tiszteled a fátyol alatt rejtezőt s szeretetre gyullad ki a szíved, mert úgy érzed, hogy közöd van hozzá, ő magához vonz és csatol.

[6] Íme mily lelki vonatkozásban állunk a fénnyel s ezek a vonatkozások hogy világítják meg, hogy tárják föl lelkünk pszichológiáját a psziché értelmét s természetét. Igazán itt az alkony is világít, az világítja belém, hogy nekem a felkelő nap, az életerő energiái kellenek, az élet kell, s nem a haldoklás, azt ne kergessem, azt kergetni is annyi, mint megfagyni.

[7] Ha utána mennék s a fényt imádva, azt mindenáron megszerezni s bírni akarnám, kihúzna a világból, a valóságból; a fény s a világosság szomja kiűzne a társadalomból… látok sokakat így indulni: anarchistákat s vértanúkat… szaladnék, akkor kiszakadnék abból a világból, mely miatt ő ott fönn jár az égen; azért jár ott fönn, hogy úr lesz s benn maradjak s ki ne menjek semmiféle eszményért, semmiféle nagy gondolatért ne felejtsem el az élet való problémáit s kötelességeit.

[8] Vannak az isteni fényszomjnak aszkétái, kik így indulnak. Mi a bajuk? Nem szabadna szakítaniok, nem szabadna kiszabadulniok a reális okosság s életbölcsesség talajáról; hinniök kell a fölkelő napban, az invictus sol[652]-ban. De sok nem tehet róla, fut utána… mégis szebb, mint nem vágyódni, nem menni. Kell az eszményt szeretni, kell folyton feléje iparkodni, de *kell az eszmény vágyába is fegyelem, mely a mértéket kiméri* s a lehetőségek korlátjai közé szorít… Nem szabad elvesznünk a végtelenben, a vágyban… Nem szabad tagadnunk s felejtenünk mindent, ami van, azért aminek kellene lenni. Nekünk itt élnünk kell, s az eszményt alkalmaznunk. Nem akadémiai tradíciók, hanem az élet folytonossága, újraátgondolás és alkalmazás.

[9] Úgy szaladnak eszmények után, hogy kiszakadjanak a világból, például mint Tolsztoj, aki a tökéletes harmónia után a bizonytalanba szaladt, azt se tudta, hová; hanem dolgozzunk a harmónia megteremtésén s higgyük el, hogy az eszmény fölöttünk álló hatalom, mely elsötétül s kigyullad, de mindenütt jelen van s gondoskodjunk, hogy lélek legyen hozzá, hogy azt érvényesítsük.

[10] Lázféle gyötört, kihúzott, elnyújtott; a láz, hogy menjek utána. Ily láz gyötör… Fáj; érezzük, hogy mi nekünk ez a nap – hogy mennyire élünk belőle s ez jó ismeret; de nem szabad gondolnunk, hogy elhagy, – hogy égbe, sötétbe borulunk; csak azért megy el, hogy jobban essék nekünk. Tarló az éj, pihen a lélek, az élet tarló, erőt gyűjt s várja napját. Nem lehetünk nap nélkül, centrum, világosság, vezető, tartalmat adó, kitöltő erő, lefogó eszmény nélkül.

[11] De attól nem kell búcsúzni; nem kell azt kergetni; be vagyunk kapcsolva.

---

[651] Az apróbetűs beszúrásból két szó olvashatatlan.
[652] legyőzetlen Nap

Jan. 21. [1] A hegyi patak útjának minden pontján mozgásban, vonalakban, lendületben, hullámban, pezsgésben váltja ki azt az erőt, mely a part köveiben, az álmodó fényükben is hatalom, de nincs akcióban kiváltva. Életünk inkább folyam s áram, mint kőzet s álmodó erdő s nekünk igényünk is van az akcióra s mint kínt érezzük, ha merevek vagyunk. Ez lesz az öntudat élete, mozgása, izgalma, lendülete… a pihenő erők ébredése… ingerek kiváltása… érezni, hogy megyünk, hogy vonz… hogy az élet hajt, lüktet csakis az értékek öntudatunkra hozása által. Hogy ki van töltve életünk; a jelen perc, a jelen helyzet jóságával, – mi itt és most a teljes jóságot kibontjuk magunkban… A lélek jelen tudata ki van töltve jóakarattal, lelkiséggel… íme ez fakad, ez mozgás, ez a mélység fakadása, a fölség leáramlása… A jólelket itt és most állítom be, az egészet… tovább lejt a patak is, de szépsége s elevensége az és most kihúzott vonalaktól, a lendülettől függ; ő aktuális, nekem is itt és most kell az életet vennem, megfognom egészen, a percben, a helyzetben adni s bírni az egészet… Tehát aktualitás és jelenvalóság… jelen élet.

[2] *Mi az a jóság?* a gravitációja a léleknek Istenbe… ő húz minden percben… itt is… a nagy gravitáció kifejlik… A jelen élet, minden perc szépségbe kíván öltözni, kíván; értsem meg.

[3] Szebbé tenni, tartalmassá; tehát ingerekkel dolgoznak, aktualitást, mozgást… Az élet folyása szolgál vele; az ember keresi a képzelet, az irodalom, a kifejezés hatásával. Több ingert, a több aktus miatt s az aktusokkal tartalmat adni a tudatnak. Mértéktelenül teszik, a lélek, a szeretet rovására, például ott, ahol a test szeretetét élesztik, csak a formát: meglesz a formák ingere, de ne lepje el a lelkit… Van szépség, harmónia, van a vonalak folyása, varázsa, játéka, álló s nem folyó harmóniája… Ha csak a testit élesztem s mindenféle savval s aljjal dolgozom körülötte, inkább emésztek erőt s életet, mint fejlesztek. Nem pásztortűz ez, hanem kohózat… mesterséges vegyületek hevülete… nem az alkony színjátéka, hanem látomások, melyeket szemidegem mechanikus bolygatása által látok… Ha virágot savval, aljakkal kezelnénk, hogy bűvös színekben gyúljon ki kelyhe… ha az idegeket, a szöveteket szétmálásig, szétfoszlásig letapogatjuk, lekopogtatjuk…, ha az erős reakciók a folytonos képzeleti viszketegekben kiadják erejüket, mind olyan lassú égés, mely csupa füst s elhamvadás, de láng nincs rajta.

[4] Ez a raffináltság, mely erőtlenséggé válik… a tűt úgy hegyezik, hogy eltörik, a borotvát úgy fenik, hogy a hajszáltól kicsorbul, a fonalat úgy finomítják, hogy a lehelet szétszakítja. Az ilyen emberek mint a repedt fazekak, kiszivárog erejük, erotikus folyásuk van, vérfolyásuk… s éppen arra nem képesek, amire folyton vágynak. Kihasznált, kizsarolt földek, melyek azonban gazban, üres kalászok, csíraképtelen magra erőtlen gombatermelésben adták ki erejüket.

[5] Folytonos gőzölgése, párolgása az új életerőnek s az egyesülés vágyának, amely ki nem elégít egy félt sem, mely a nem egyesülésben adja ki erejét… képzelet s nem bírás… eunuchok üres éldelgése… Nem valóság; képzelet. Dekadens, nem igaz irányítása a fantáziának. Minden fantázia is csak irányít, csak kapcsol a valóval, ez elkapcsol s gyöngít… ez nem termékenyít. Ez nem folyam, mely a vizeket a tengerbe lejti, ahonnan jöttek, mint eső s hó; hanem szárító szél, mely kiapaszt forrást, nem ad harmatot, vad tóvá változtatja a patak öntözte völgyet. Ah ezek a kábító, száraz szelek, a puszta leheletei.

Jan. 29. [1] Naiv az, ami nascitur[653]; ami a lélek adata, a léleknek valóságából, abból a megközelíthetlen konkrétből való. Azt nem csináljuk, azt nem gondoljuk, azt nem tervezzük; az nem az absztrakcióból való, hanem az öntudatlan alapból. Mint ahogy a rügy, a gyermek; nem a mi érdemünk. Ami naiv a szó nemes értelmében, az lelki… meleg… közvetlen… a forma korlátoltságával s bájával s a forma az öntudatlan fundusból való… Ami naiv, az

[653] születik

springend[654], friss, nem az észhez van címezve, neki nincs ahhoz köze; ő a konkrét világból való… Nem bizonyít, nem cáfol; nem oldoz problémákat, hanem adja magát… Az ibolya naiv, a csillag az égen naiv, vagyis ha úgy nézem ezt a valamicskét s a lelkem megérzi a maga ibolyaságát s csillagsugárságát, – hát naiv nekem. – Mikor a természettel összefolyom, mikor az idegenszerűség benyomását a mély összeköttetések közvetlen érzete váltja föl, mikor úgy egynek, nem magaménak, magaménak csak kis részben, tudniillik öntudatomban, nem magaménak pedig sokban, az egész nagy ismeretlen valóban érzem magam, akkor naiv vagyok. Mennyi naivság, amennyi érzésben, vágyban, formában, magát adásban megnyilatkozó nagy valóság. Ez a lélek nagy naiv alap, ein kühler Grund, ein blummenreich umflorter Grund[655]… az a tulajdonképpeni termékenység s erő… minden költészet, művészet, minden érzés s vágy onnan, aus dem tiefen Grund[656]; s onnan nem lehet fogalmakkal meregetni; nincs oda út és híd, az megközelíthetlen, de magát adó mélység. A rügybe sem lehet bejutni, hanem kinn kell várni, míg fakad, a kérgen kívül kell várni! Ez a naiv alap különböző; tehetségekről beszélnek; hát igen, az ibolya más tehetség, mint a tölgy s a pálma más, mint a kankalin; de szuverén adatok, a mélység adatai… S az egyik ember más, de naivnak kellene lennie, naivnak, születőnek, fakadónak, melegnek, közvetlennek a valóság fakadásának… Az is igaz, hogy az alapnak a fakadásoknak temperatúrájába kell jutnia; kell idejét s körülményeit megvárnia… mert a szemétdombnak naivsága a nadragulya s a műveletlen földnek a paréj; mozog, indul, adja magát; de a benne rejlő jobbnak kell kifejeződnie, kell a lelket művelni, – de a művelés nem változtat a nagy tényen, hogy a valóságos alap, a termékenység energiái, az, ami fakad és alakul, az adat, azt nem szabad elnyomni, ignorálni vagy elhanyagolni. Különös művelés volna, mely a földet tönkre tenné, – különös kertészet, mely a magot elfojtaná! Naivnak, fakadónak kell lennie minden léleknek s a műveltségből csak annyit fogadjon be, amennyi a lelket kiemeli; ne annyit, amennyi elfojtaná… Legyen meg a lélek naivsága; minél többet tud, annál jobban értse, hogy nem a tudás teszi, hanem az csak eszköze az életnek, mint a kapa viszonylik a burgonyához s a kukoricához, mint az eke a kalászhoz: úgy a tudás a léthez. Nézzen úgy tudományára, mint a kukoricacső nézne a kapára. Istenem, már csak nem gondolná a kukoricaszár, hogy ez a kapa ő, vagy a kapa miatt van ő, hogy a kapa több, mint ő. Az perverz irányzat volna a kukoricaszárban, s bizonyára tönkremenne tőle, degradálná magát, mert már csak nem lesz kukoricaszár, mely fölcsapván filozófnak a kukoricaföldön ily hereziseket tanítana. A kukoricaszár naiv hatalom, sokat köszön a kapának, de azért a kapa csak azokat az alvó, rejlő energiákat segíti, hogy ébredjenek, tehát a naivságot segíti. Segítse a tudomány is a naivságot, segítse a lelket, hogy adja magát, hogy alakuljon, fejlődjék, hogy több, szebb legyen, – hogy többet fakadjon, tehát hogy naivabb legyen!

[2] Erkölcstannak, műveltségnek is azt kell szolgálnia, a lélekfakadást. Az erkölcs a jóság, ez tisztára lelkiség; ez a léleknek oly terméke, mint az alma, a körte, a barack, az alma-, körte- s barackfának, nincs fa nélkül gyümölcs; nincs a nagy természetben egy szemernyi jóság lélek nélkül. Tehát jóság, lélekfakadás, még pedig a jó, nemes akaratnak fakadása; öntudatos s nem öntudatlan, tehát a lélek megnyilatkozása jóságban s szeretetben, hűségben… s naiv, mert adja magát, s naiv, mert beleszökik a világba s nem viszonylik s nem veszi arányait s mértékeit környezetéből… nem lenyomat… adat. Úgy belenő, úgy beletáncol… mint a gyermek mosolya.

[3] Minden, ami naiv, szuverén; nem mondhatom, hogy fölséges, hanem hogy eredeti, nem lökték, nem faragták, ember nem alkotta, olyan mint a forrás, mint a hegyi patak. Mikor még malomkerék alatt sem bujdosott; olyan mint a sas, a sólyom, mikor még nem látott embert s

[654] szökellő
[655] hűvös alap, virágpompás alap
[656] a mély alapból

rajta ruhát, – menházat, hanem csak sziklát, erdőt, s ami ily eredeti és friss, az természetesen erős is lesz, mert eredeti s erős meg ér meg vér, az mind valahogyan egy; hisz minden erő voltaképp eredeti; nem lehet hozzá adni, nem lehet erőt teremteni; az erő eredeti, az megvan, csak összetenni, összeadni lehet. Tehát az erős eredeti s az eredeti erős s csak a fejlődés és haladás irányában foglaljon helyet s akkor győzelmes is lesz. Van eredeti s naiv szépség… van eredeti naiv jóság, de mivel a szépség inkább forma s a jóság inkább tartalom, vagyis mivel a lélekben az arculat is típust inkább a tartalomtól kap, azért a legszebb naivság a jóság.

[4] *Das neue Jahrhundert 1911. n.3. (27. l.)*

[5] Ennek is sokféle faja lehet. Lehet a támadó, hódító, ellentálló erő (Mitra Dienst) vagy lehet krisztusi…

[6] A naiv misztikus is; nem érti meg magát; azaz hogy ha filozóf is, akkor tézise is, hogy nem érti magát, ha pedig nem filozóf, akkor csak tényleg nem érti meg magát.[657] Nem érti; ez nem az ő aktusa az értés; azt mondhatná: az más: a fülemüle énekének semmi köze a repüléshez, az ének nem a szárny, az más! Hányszor kell azt mondani, hogy az más, más – folyton más s mily nagy a kísértés, hogy abba akar sodorni, hogy az = másik; hogy értjük s értéssel végeztünk vele. Nem értjük, s ha értettünk is valamit róla, azzal nem változtathattunk rajta, azzal nem teremtettünk semmit… S mit értünk? Látjuk, hogy fakad, hogy van, hogy fakadó valóság; csak annyira vagyok, mint az ember a forrás előtt; nem is ez ért valamit, hanem mint az ősember a fakadó barackfa előtt: amit gondol és ért, csak szimbólum, fogalmai csak az adatnak némi lenyomatai… S így mindig misztikusokul állunk, gondolatunk homályba vész! Folyton mélységek, megközelíthetlen mélységek nyiladnak… Mint a gyermek, ujjával tipegeti a sziklát, melyből a forrás fakad… Nem is néz a mélybe, de ha néz, nem lát, s nem a látástól függ, sőt a nem látással összefügg, úgy értve, hogy nem a látás a tényező; mert azt nem kinézni, azt nem meglátni kell, hogy legyen; azt nem megtanulni kell. *Az más úton jár s nem a tudás útjain. A lélek* mély alap s adja magát, mint érzés *alakban* (szépség) jóságban ölt formát… öltözködik… alakul… A mély alap s adja magát mint *vágy, mint tendencia,* kitölti magát jósággal… telik.

[7] A naivság a hitben mint egyszerűség s közvetlenség jelentkezik, mely belülről hajt ki s nem gondol a sokféle tannal, kerettel, filozófiai-teológiai szisztémákkal… azok pókhálók és száraz, élettelen gondolatfonatok s borzasztó egy szoba, hol sűrű százados pókhálókkal van befüggesztve ablak, teleaggatva fal és szöglet; pókhálók lógnak kötél gyanánt, pókhálók lengnek ívben, indák gyanánt, pókháló csap szembe, szemébe, pókhálót visz a lélegzet az ember orrába; pókhálót nyelünk, köpünk, pókhálót törlünk le magunkról; pókhálós a padló, nesztelen a lépés; pókhálós a levegő; mert bele ide levegőt, kinyitni ajtót ablakot, északi szelet bele és söprűt a kézbe s neki… ne ezt a poros fáradt levegőt szívni… hát így érzem magam, mikor a lelkem bizalma ébred… Vallásosság csak közvetlen lehet, annak fakadnia kell… Isten a napsugár s a lélek a fája… s fakad. – Kell művelődés, eszmélődés… de csak a nemesítésért… Nem mondhatom, hogy mennyire tele vagyunk ezzel a teológiai pókhálózattal, fuldoklunk; egy gondolatunk nincs; mindenütt kész kaptafa; jaj, száraz fa!

[8] A naivság egyszerűség, kielégít, fölszabadít… Törmelék alól ki; az egyszerűség forrása az érzés…!

[9] A naivság egyedi, szubjektív: szükségképpen; de a nemesen egyedi, nem lázad a szociális ellen.

---

[657] Prohászka itt olyan gondolatokat jegyez le, amelyeket székfoglalójában bővebben kifejtett (ismeretelméleti szempontból). Egzisztenciális, misztikus megismerést, látást sürget, ami különbözik a fogalmi, elvont ismerettől. Mindig a hegyipatak, a szökellő erő, a fakadás dinamikus képe tér vissza, ami egyrészt a bergsoni életlendületre *(élan vital)* utal, másrészt az akciót, a cselekvést hangsúlyozza: ez blondeli hatás. Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 131kk, 144kk.

[10] A naivság erő pl. az isteni kapcsolatok tudata, a fölszabadulás, a fölény tudata, a tiszta, derült, bízó tekintet, egy darab friss ág a fizika világában, új hajtás, – a mély összeköttetések érzete az a lélek gyökérzete s abból indul ki a szépség s lelkiség lüktetése… erős lüktetések… Jól orientált lüktetések. Mert hát lehetnek itt is helytelen, vérszegény, gyönge, életképtelen hajtások… Lehet falsche Liebe… wahre Liebe[658]… Kell a fát nemesíteni… A nagy irányításokból nem szabad kivenni!

Jan. 31. [1] Búcsújáró helyen sok mankó lógott… száraz fa, forma; nem láb, nem élet, nem hajlékony, nem ruganyos, hanem segíti a gyönge lábat… A mankó nem való, hogy láb legyen belőle; az túl van azon; *száraz forma* (száraz formák – szisztémák). Az ember mankót azért hordoz, hogy megszabaduljon tőle, hogy ne szoruljon rá, – hogy a mit a mechanizmus ad, az az életerőből fakadjon. A szisztémák arra valók, hogy erős életre segítsenek; csak mankók a cselekvéssel szemben, vagyis eszközök; míg absztraktak, addig külsők, s míg *gondolatok közt járunk* s azokkal bíbelődünk, addig mankókon döcögünk; mikor a gondolatot fölszívjuk, akkor a mankót fölszívtuk…

[2] Mankókamra s mankókamrából való kidöcögés s mankókamrába való visszadöcögés… s gondolta, hogy szent. Lakott ily csodahelyen… s a népek csodálták… Jöttek a nagy mankós emberek, hatalmas mankókkal s letették s azt mondták: ki akar híres ember lenni, az fogjon egyet s lett sok híres ember s azok jártak mankóikon. Pedig az igazi szent hely, hogy az ember ott hagyja a mankót, mások gondolatait s él!

[3] De hát megvetni a mankót? dehogy; nem ragaszkodni hozzá, nem ütni el vele az életet…

[4] Volt egy mankós ember s annak fia; a fiúnak sok öröme s az apa verte a mankóval s elnyomorította, neki is mankó kellett. A fiú a mankókat igazította, kritizálta, egyenesítgette, jobbakat gondolt ki; rátámadtak s elnyomorították, neki is mankó kellett, azután szabadulni kívánt, s mindenütt mankókat kínáltak neki, végre eljött egy szent helyre s ott felakaszthatta a mankót. Azért szent hely, mert a) jó, vigyázz, ne légy mankós; élj erősen. Csak ne mankóval! Úgy buzdít az élet teljére, a sok szép színnel, az árnyas bükkel, a fakadó forrással … szent kút, szent hely, szent fa s azok a csúnya fák (mankók) mily ellentétben s azok a viaszlábak a fürge erős lábakkal s azok a viasz-borjak a legelésző, csilingelő fö-le járó, mászó borjakkal, – mennyi vonal egy ilyen árkon, horpadáson legelésző, mind a négy lábát négy különböző színvonalon fekvő hanton, az a csontok, az izmok, az edények; b) mert szabadít a mankótól!

[5] Van, aki a mankókat úgy gyűlöli, hogy a lábakat is elvágja (aki a gondolatot mint ismeretet tagadja), kell láb… vagy aki a járást kifogásolja, tehát a földet, melyen járunk, a gravitációt, az egyensúly képletet: ezeket sem lehet megérteni; de biztos, hogy a lét valóság, tehát el kell igazodni s nem a világot tagadni, vagy rossznak tartani; ördög hálójának, alávaló ingernek (budhizmus, nesztoriánizmus). Ez mind arra való, hogy legyek; ettől nem akarok megváltatni! Élettől nincs megváltás; azt halálnak hívják…! (Die Lehre von der stellvertretenden Genugtung. Christi, Staab, 260.)[659]

[6] Vannak, akik válogatnak a mankók közt (szent helyre nem azért jövünk), akik csak azt keresik, hogy mit gondoltak mások s nem örülnek a gondolatfakadásnak magukban. Pedig az az Isten csupa a fakadás, életindítás, lélekoltás és inger, izgalom és indítás, actus purus[660]; ahol nincs mit ingerelni, mert minden mozgásban s nincs mit pótolni, mert semmi sem adható hozzá… az az örök, kitöltött élet… az a szépséggel s erővel telítettség… ha volna harmónia,

[658] hamis szeretet, igazi szeretet

[659] Prohászka a későbbiekben is hivatkozik Staab értekezésére, amely Krisztus helyettesítő elégtételéről szól: Dr. theol. Karl Staab: *Die Lehre von der stellvertretenden Genugtuung Christi,* historisch-kritisch dagestellt, Paderborn, 1908. A könyv megtalálható Prohászka könyvei között. Az itt hivatkozott 260. oldalon a bűntől való megváltásról van szó.

[660] első, érintetlen cselekvés (filozófiai fogalom)

mely telítve van, nem lehetne több s nem olvadhatna át másba… s ha volna test formával telítve, hogy a hasonló s a más mind kevesebb volna… Hát ez a vidék, ahogy úgy telítve színnel s befuttatva fénnyel s a vetés aranya, s a bükkerdő zölde; a lankás partok, s az sok lila s a pipacsok pírja, de mind oldatban, éteri diluciókban s azok a bodrozatok, bóbiták, szögek, kopják, fodrok, erdők, amiket tele vonnak az árkok sötétlő árnyalatai s azok a homályok a bokrok körül… azok a haragos zöld bodrozatok… színkazalok… s ez mind lélekkel átitatva, kigyulladó érzésekkel, melyek nem fénybe gyulladnak, hanem mindenféle színbe, érzelmi kolorátokba[661]… ez a sok játék, ez a színjáték, ez az amfiteatruma a nap sugarainak s ezek a fényes kopják hogy villannak, hogy cikáznak, itt egy egész vágtató fényes kopjás vitéz neki s törik a lándzsa s máris törik, mennyi szilánk lesz belőle, vérteken, pajzsokon, szemeken, cseppeken, arcokon, virágokon, vele szemben minden fűszál, minden faszál, minden levél rajzvonal s az a sok pajzs leválik, s rátámad s hogy törik s porzik, ahogy fénytörik, ahogy színporzik s nagy csata s vér folyik, kék vér… ibolya vér… s azzal van beöntve, de halványan, leheletszerűen, mert a vér itt oly híg, mint a lehelet… s aki ezt hallaná az ütéseket, a töréseket, akinek fájna a fénytörés… nekünk pedig nem fáj, mert nem halljuk s mert szépségbe öltözik.

[7] Nékem ez a főszabályom: mankó a gondolata másnak; a tudomány mankók háza, tára s válogatnak mankók közt…; míg magamat hozzá vagy ráakasztom, mankón járok… lábbá kell lennie, enyémmé s mikor enyém? ha élek belőle, ha élni segít… ha elvisz, – ha nem gyökeresít meg, ha nem állok meg tőle. De íme, hány mankó a gondolatok közt, megállunk tőlük. – Attól sem szabad megállni, hogy nem tudom, mi a föld, milyen mély, milyen erős; elég tudni, hogy lábunk termett, tehát hogy a föld elbír… Az én szent helyem, hol mankómat hagyom…! Teológiát, spekulációt s hol a szívem fakad…!

[8] *Baj volna, ha a lábam is mankó volna,* ha nem volna enyém, ha külön élete volna, ha magáért volna, ha nem az életet segítené… ha a földtől való függéseit kezelné főcéljának s ha nem akarna indulni, mielőtt tisztába nem jönne, ha az egyensúly képletei érdekelnék, szóval ha nem élne! S hogyan helyezkedem be? a boldogságba, lelki békébe, a korrektségbe, a világfölénybe… hogyan adom át magamat Istennek! Ezt mind tanultam s elfogadtam s lábammá tettem, most már előre; mikor átélem, akkor az enyém. S hogyan lesz? Hát az élet jár körülöttem s ingereivel hat reám, mint a napsugár a magasból, csodálatosan ömlik. S a lelkem fogékony lesz számára, ez is az isteni benne, úgy meglágyul főleg a végtelenségtől, a közelségtől, a fölségtől (ettől a szakadékos, misztikus örvényes, mély völgyes, égbetörő csúcsos világszemlélettől, nem a szemlélettől, hanem az azonosságtól vele; a lelkem ilyen) s a bűntől, a sötét árnyékoktól s a szenvedéstől s azután az ezeket harmóniába foglaló kifakadó győzelmes érzéstől, hogy az ember megfogja Istent. Ez illuminatio[662]! De milyen! Az erő ilyenkor vonz, elragad mint pozdorját a szélvész, mint pókhálót a kohó lángja s érzem, hogy tisztít, megbocsát…!

[9] Mankó a bánat, ha múltba néz, abba, amit tettem, ha a zátonyon ülök s sírok; el tehát, a szebb életet szolgálja, nem mankó, nem láb, hogy maradjon s dobogjon, hanem hogy lépjen s vigyen föl! Renovatio, regeneratio![663]

[10] Tehát ide vigyen; a gondolat mankó, mely a szebb életre nem visz. S akkor érzem, tudom, hogy más vagyok. Ez az igazi fölszabadulás. A mankó nemcsak a gondolat, de minden megmaradás az alacsonyban, csupa mankó. Mikor más lettem s jobb lettem, akkor akasztom le magamról a mankót s ez folytonos folyamat! Hát bizony mankón járunk, de a jobbnak tudata s győzelme, a mi reakciónk minden mankózás ellen. Inkább elv és törekvés,

[661] árnyalatokba
[662] megvilágosodás
[663] Megújulás, újjászületés!

mint célt érés. Ez is akció sine fine![664] Ez élet; élet csak ilyen lehet. Legyen, amen. (Staab, 263.1.)[665]

Febr. 2. [1] A naivság gondolatlanság, az absztrakt elmélyedés halványulása, vékonyulása, páraszerűsége, kísértetiessége nélkül. A naivság a valóság gondolatlan adata; van mélység alatta, van csodavilág, maga is a mélységből s a csodavilágból való, de úgy jön, úgy bújik ki reflexió nélkül… Igazán úgy látszik, hogy a konkrétság s az alakítás, a valóság kinyilvánítás s mélység sejtelme nélkül, s elemzés s betekintés, reflexió, visszatérés, önmagára való reflexió, kérődzés nélkül. – A mi életünk oly érthetlen, a gondolatok is csak bimbózások, csak vérserkenések; nos aki adja magát s formásan adja, aki ezt az érthetetlen, megvonalozhatatlan valóságot a maga sajátosságában, fakadásaiban, vetületeiben adja, az a naivot bírja. A szironták[666] aranytálcája s a cinege ezüst csengésű sipogása s az embernek a való, a több való, a bízó való irányában való megnyilatkozása = naivság. Studiere mir, du kommst nicht weit[667]… a patak hullámfodra nekem annyi, mint a gondolat… De belőlem, kell jönnie, enyémnek kell lennie; nem rámszoktatottnak, rámgyalultnak.

Febr. 3. [1] A naiv a léleknek gyermetegsége. Például tisztelni a nagyot azzal a jelleggel, hogy messze fölöttünk áll; korlátoltságunk közvetlen megnyilatkozása; a valaminek, a végesnek spontán megnyilatkozása. Amit kinézek emberi korlátoltságommal Istenről, keresztről, világról, emberről s amit érzek biztatót, összetartót. – Voltaképp az ember mindig naiv gondolkozván Istenről, végtelenről, – mindig szimbolizál, ha tudja, hogy ez mind kell s ő ebben örökké korlátolt, valaki… *A színek is naivságok;* nem szabad ezen megütközni, fölütődni…

[2] Naiv az ősember gondolata, hogy Isten tűz, vagy állat; a szeme úgy volt beállítva… Íme gyermeki nézetek (*Religion und Ethos.* Scherer. 16. l.) A vadember naiv nézetei…; de ő nem tudja, hogy naiv! Tehát relatív valami a naivság, máshoz viszonyul tudniillik, aki nem naiv. – De az ember önmagát s életét s tudását ily fazekas babrálásnak nézheti… íme nézi a naiv embert. – *Az Istennek alakjai naivságok.*

Febr. 4.[668] **[1]** „Unter Mythos versteht Wundt die unmittelbare durch die Objektivierung der eigenen Gemütsbewegungen entstehende Weltanschauung des Menschen samt ihren dichterischen Umgestaltungen und Überlebnissen.” Hát nincs ez mindenkor?!

---

[664] végnélküli akció

[665] Staab itt az előbb idézett művének 263. oldalán a kegyelmi megvilágosodásról beszél, éspedig a bűnbánat kapcsán (lásd 659. jegyzet).

[666] réti boglárka

[667] Tanulhatsz kedvedre, nem jutsz sokra

[668] A febr. 4-i jegyzet német kivonat Scherer *Religion und Ethos* című dolgozatából. A magyar fordítása: „Mítoszon Wundt az embernek azt a világnézetét érti, amely a saját érzelmi megindulásainak közvetlen objektivációi által keletkezik, költői alakváltozással és továbbéléssel… Valamennyien vallásosak vagyunk. Hiszen a mindenségben állunk, a kapcsolatokban, az életáramlásokban… felbuzog öntudatunkban; nem tehet másképp… Érezzük… Kell éreznünk azt… felmerül öntudatunkban. Egy vég nélküli láncolat remegése. Mi ez? Érzés, gondolkodás, akarás? Emberi öntudat, tehát mind a három! Nem csupán érzés… Felmerül a kérdés, hogy vajon a vallás érzés vagy gondolkodás vagy akarás dolga-e; ezt a kérdést manapság egyáltalán nem kellene feltenni, – minden könyv egyetért abban, hogy ez a három lelki funkció és készség nem választható el egymástól, tehát hogy egyszer csak az egyik, másszor pedig csak a másik [működik], logikailag megkülönböztethetjük őket, de a valóságban soha sincsenek elválasztva, hanem minden tudati mozzanatban annyira elválaszthatatlanul össze vannak kötve és annyira kölcsönhatásban vannak, hogy egyik sem érthető a másik nélkül.
Az érzéssel kezdődik, vagyis ez az első adottság, azután fejti ki magát. Itt hibázott a romantika; olyan szenvedélyesen reagált a felvilágosodás lapos értelmességére és fagyos moralizmusára, hogy egyedül az érzést emelte mindenek fölé pajzsra mint a vallás mindenét; ez történelmileg érthető, de tévedés (ti. ez a kizárólagosság). – De az sem helyes, hogy »minthogy a vallás az egész ember önátadása, egészen az emberi élet gyökeréig, az észig, az értelemig kell behatolnia«. (Pesch), ez nem lenne „be” és „ig”, hanem „fel”.
A fogalomból kiindulva dolgozunk… Istent tudatunkban hordozzuk be (szándékosan tudatot és nem érzést

[2] Wir sind alle religiös… Wir stehen ja im All, in Verknüpfungen, im Lebensstrom… es quillt auf in unserem Bewußtsein; es kann nicht anders… Wir fühlen's… Wir müssen's fühlen… es steigt in unser Bewußtsein… Es ist die Vibration einer unendlichen Verkettung…

[3] Was ist's? Ist's Fühlen, Denken, Wollen? Es ist menschliches Bewußtsein, also alles Drei! Nicht nur Fühlen… Auf die Frage, ob die Religion Sache des Gefühls oder des Denkens oder des Willens sei; es sollte diese Frage heutzutage überhaupt gar nicht mehr gestellet werden, da ja alle Bücher darüber einig sind, dass diese drei seelischen Funktionen und Zustände nicht so voneinander trennbar sind, dass bald nur das eine, bald nur das andere [?]; wir mögen sie wohl logisch unterscheiden, aber in der Wirklichkeit sind sie nie geschieden, sondern in jedem Bewußtseinsmoment so untrennbar verbunden und in Wechselwirkung untereinander, dass keines ohne das andere sich verstehen lässt.

[4] Es fängt mit Gefühl an, das heisst das erste gegebene, dann entwickelt sich's. Da hat die Romantik gefehlt; in ihrer leidenschaftlichen Reaktion gegen die flache Verständigkeit, den frostigen Moralismus der Aufklärung hat sie das Gefühl als das ein und alles in der Religion auf den Schild gehoben; geschichtlich ist es zu begreifen, aber es ist ein Irrtum.

[5] Aber auch das ist nicht richtig, dass „da die Religion Hingabe ist des ganzen Menschen, so soll sie bis in die Wurzel des Menschenlebens, bis in den Verstand, die Vernunft hinein gehen" (Pesch.), das ist nicht „hinein" und „bis", das ist hinauf… (*Religion ung Ethos* 166. l.)

[6] *Wir arbeiten aus dem Begriff… Wir tragen Gott in uns im Bewußtsein (ich sage zu Fleiss, Bewußtsein und nicht Gefühl);* denn im Bewußtsein sind alle drei Elemente. Es wär falsch die religiöse Gewissheit nur auf das emotionelle Element, auf einen Gefühlswert oder Instinkt zurückzuführen. (*Religion und Ethos* 169. jegyz.) Also in der Religion muss man zum Erkennen vordringen.

[7] 2) Ist die Religion sachlich, wenn sie ein Gefühl ist? So Sachlich, wie die Verknüpfung des Menschenlebens mit der Welt! Es sind in ihr starke Emotionen, Wertempfindungen; selbsverständlich; der Unendlichen Welle, das Aufleuchten einer überweltlichen Macht und Güte. Wir arbeiten aus dem gegebenen Bewußtsein unsern Gott als Begriff heraus, *wir erkennen!*

[8] 3) Wir kommen zu Vernunftideen (Weltgrund und Weltzweck), das sind aber schon leblose Abstraktionen; *Gott* ist nicht nur abstrakt, *er ist uns eine lebendige Macht. Wirklichkeit…* „Er". Nicht als Idee, sondern als geglaubte und unmittelbar gegebene Wirklichkeit kann das Ideal geschätzt werden. Dieser Weltgrund ist da, er ist in der Wirklichkeit. Darüber machen wir uns Vorstellungen und Symbole. Wir arbeiten an menschen- und gotteswürdigen Ideen…! (173.) *Das Erkennen ist unerlässlich.*

---

mondok!); mivel az öntudatban jelen van mind a három elem. Hamis lenne a vallási bizonyosságot egyedül az emocionális elemre, az érzésre vagy az ösztönre visszavezetni. Tehát a vallásban a megismerést előnybe kell helyeznünk.

2) Vajon a vallás tárgyilagos, amikor érzés? Olyan tárgyilagos, mint az emberélet kapcsolata a világgal! Vannak az emberi életben erős érzelmek, értékmegérzések; ezek természetesen a Végtelen Hullámei, egy világfeletti hatalom és jóság felragyogásai. Mi az adott tudatból dolgozzuk ki Istent mint fogalmat, így teszünk szert ismeretre.

3) Így eljutunk értelmi fogalmakhoz (Isten mint a világ alapja és a világ célja), de ezek már élettelen absztrakciók; *Isten* nemcsak absztrakt (elvont), hanem *eleven hatalom. Valóság*… „Ő". Nem mint eszmét, hanem mint elhitt és közvetlenül adott valóságot értékelhetjük az eszményt. Ez a világalap ott van, a valóságban van. Erről alkotunk fogalmakat, ezt jelöljük szimbólumokkal. Emberhez és Istenhez méltó eszmékkel dolgozunk. *A megismerés elengedhetetlen. Vallásfogalmunknak a szellemi életet illetően minden oldalról helyesnek kell lennie.* A vallás tudat, amelyben a szellemi élet minden oldala tevékenykedik."

[9] *Unser Religionsbegriff muss dem Geistesleben nach allen seinen Seiten gerecht werden.*(175.) Religion ist Bewußtsein, in dem das Geistesleben nach allen seinen Seiten hin sich betätigt.[669]

1911. febr. 5. [1] Mi a megtapasztalás, az érzés viszonyába is jutunk a végtelenhez, például fölséges természetben… s akkor érezzük mint titokzatost… Mi a fölséggel magunkban is találkozunk! – Ahhoz kell, hogy nagyon megkülönböztessük magunkat a világtól, hogy szemben álljunk vele, hogy nézzük … És személyes viszonyba lépni… Hát nézni fogjuk lelkünk fakadásait… az élet kivillanásait… Távlatból, hogy gondolnók, hogy értjük, természetesnek vesszük e más világnak öntudatunkba való kiágazódását. Érezni fogjuk a mélységeket.

[2] Azt mondják: ezek hangulatok! Igen, de kapcsolatok is. Honnan veszed azt a tudást, hogy a valósággal csak tudás révén kapcsolódol! Biztos az ellenkező. Tudom, hogy kapcsolódom; tehát kritika kell, igen, de nem ennek letörésére. Tehát megyek bele.

Febr. 6. [1] Tele vagyok átérzéssel, hogy az értés kevés.[670] Íme mily hajlandóság a dogmatizmusra: materialista, evolucionista, determinista, animista, fajfanatikus dogmatizmus. Csupa részleges elv, mely itt és ott, bizonyos téren beüt s azt átviszik mindenre. Villanások, melyek kápráztatnak; így lesz belőlük Mózes vesszeje, tengert és sziklát nyit… kulcsok minden zárra. – A lelkünk az oka, mert egység a törvénye s így sajátos gravitációk oda viszik, hogy minél többet akar egyre visszavinni… majd mindütt… Csodálatos, mily ellentét ez benne, hogy akcióra való s mégis folytonos s rémes absztrakciókra vetemedik, – folyton a konkrét cselekvés előfutárja s mindig befejezettséget sürget. Hogy lehet a lélek öntudatlan mechanikája e téves irányba beleállítva? Hogy szolgálhatnak appercepciói, asszociációi arra, hogy a sokfélét egy-egy fonállal egybekössék s egy szövedéket adjanak? Felelet: az attól van, hogy egy-egy szállal, absztrakt notióval dolgoznak s összekötni egy-egy fogalommal s szállal sok mindenfélét lehet; de épp az a körülmény, hogy az csak egy-egy szál, fonál, notió; szövedéket lehet csinálni, de rájutnak, hogy e szövedék egyáltalában nem a dolgok értése, mint ahogy az a szál önmagában is csak valami s nem kimerítő adat. Ne mondjuk, hogy a varrás, az egy szállal való összefűzés csalás, hogy egyesítése a nem egynek; hanem mondjuk, hogy alkalmas szer és eljárás a dolgok összekapcsolására.

[2] De most megfordítom a nyársat: folyton tapasztaljuk, hogy csalódunk s játszunk, hogy nincsenek meg azok az egységek s kimerítések, sőt, fogalmaink analízise rátanít, hogy nem is lehet. Naivság az, ha várjuk a végső szót, mikor betűzünk, ötlünk – hatlunk. Maga a gondolat, hogy a tudomány összefoglalja a világot képletben, oly naiv és kritikátlan, – éppúgy használható teóriáknak s hipotéziseknek általánosítása, oly mitikus, hogy az öntudatnak gyermekkorába való.

[3] Tehát az ész e gravitációjában is a tendencia maga jó és szükséges (kell nekünk az összefoglalás, egységesítés), de nem a tartalom kifejezése miatt (hisz az egészben nem lehet több, mint az összetevő részekben), hanem az irányítás miatt. Kell nekünk világ, mely a miénk… kell bizonyosság, kellenek axiómák. De, ismétlem, a korrektúra megvan: van sok világ, sok bizonyosság, mely mutatja, hogy aliquid et hoc et illud, valami ez is, az is.

[4] S mit látok végre mindebben? Azt, hogy az élet s az akció szükségletei determinálják az észt. Íme az ész valamit lát s tendenciája (ez akció) viszi át általánosításra (ez nem látás, de érzési elemnek érvényesítése); valamit lát s csinál belőle dogmát (hogy kezelhessen – íme az akció – sokat). Az akciónak célja nem az értés, azért is itt nincs garancia arról, hogy a dogma

---

[669] Prohászka nyilvánvalóan azért idézte ezeket a szakaszokat Scherertől, mivel kiegyensúlyozottan mutatnak rá arra, hogy a vallás tudat, amelyben a szellemi élet minden oldala tevékenykedik.

[670] Prohászka itt már megvédett akadémiai székfoglalója *(Az intellektualizmus túlhajtásai)* gondolatait variálja. Nyilván igyekszik számolni egyesek ellenvetéseivel is. (Pragmatizmus, agnoszticizmus…)

igaz s az általánosítás helyén való; hanem az akció fölhasználja. Ezek vágányok, utak, lehet rajtuk előbbre menni. – Ugyancsak ebben látom a megokolását vagyis a forrását annak, hogy miért van annyi dogma, annyi igazság. Ezeket a hangulatok, a tendenciák és a praktikus használhatóságok csinálják. Az élet tapogatódzik, úszó, zajló jégtáblákon jár.[671]

[5] De hát ebből szkepszis lesz? A valaminek elismerése nem szkepszis s a valaminek mindenné való általánosítása nem igazság. A mi Kredónk: valami sokban (materializmusban is stb.), ami igaz, ami nem általánosítandó. – Azután erre a sokféle valamire nyílt, nagy befogadó képesség, ein wirkliches Offensein für jeden Wirklichkeitseindruck, und eine stete Bereitschaft, sich nach dem wohlgeprüftem Wirklichkeitseinduck einzurichten.[672]

[6] Tehát minden tudásunk nyílt, nem zárt, nem befejezett, valami végtelenbe nyílt tölcsér. Nyílt kapu, mely minden adatot, lehetőséget fölvesz, – új kilátások, új álláspontok, új kombinációk… Hajlékonyság, változási képesség, átformálás, átidomítás…

[7] Fontos körülmény, hogy az indulatnak mily nagy hatalma van a fogalom fölött.

[8] II. Az ész hajlik a dogmatizmusra s megmerevülne benne; de az élet kiránt onnan; s késztet a benemvégzettségre, az aliquid (valami) öntudatban tartására, a többre, a másra való készségre; összetöri házikóit… keresztülgázol rajtuk… kegyetlenül. A dogmatizmus zsémbes, protestál, mert valaki mást gondol: nem lát, csak a képletét; de nem is halad, nem fejlik, öl. Tehát életellenes, ellenséges hatalom; túllő, túltengés: élettagadás, megmerevülés. Életidegen, mert életből kivonult irányzat.

[9] III. De hát minden folyik, elváltozik, nincs objektív, biztos ismeret? Ez is szkepszis volna. Nem teljes bizonytalanságot; ellenkezőleg használatát, alkalmas, ügyes (épp mert általánosnak nem hitt) alkalmazását az elveknek; a sokfélének; eszközszámbavételét, szíves készséges használatát; nagy, bízó jókedvet, tartani ezeket s becsülni mint termékeny teóriákat s eligazításokat…

[10] Febr. 6. Religio mint népvallás! (Rel. und Geisteskultur. 1909. 2. 134. l. kitűnő!) Religio mindenekelőtt vagyis valóságban konkrét, megtapasztalt viszony, kölcsönösség, egymásrahatás és függés… Tehát nem értés csak, nem világnézet; de tényszerűség, valóság. Azt is mondhatom: élet. – Ez irányban intellektualizmus által vétkeznek a műveltek, kik mindent megérteni, s bebizonyítani akarnak… kik világnézetet akarnak, az értelmi tartalmat kivenni s ennek folytán csak szimbólumokat látni az institúciókban is… Ugyancsak vétkezik a nép, mely a vallást hitcikkelyek és institúciók összegének veszi s azt mint történeti örökséget átveszi, hordozza s átadja.

[11] Tehát élni: nem okoskodni, nem kimeríteni akarni. Erleben,… erklügeln…[673]

[12] S élni nem egy irányban például vigaszért, segítségért, hanem az élet gyökeres kezdetétől föl, végig… valóságom, életem. Ez nem világnézet. Ez viszony… személyes… meleg. Tudja, hogy meg nem foghatja; tudja, hogy sok elváltozást szenvedhetnek gondolatai… Kilátásai, a teljesebb élet kilátásai… Érzi, hogy az fő, amit bír… Érzi, hogy életének ez ad tartalmat… elvei, eszményei, kigyulladnak a végtelenségből… erkölcsi törvényei kimélyednek isteni akarattá… érzi összeköttetéseit vele s egyrészt ez entuziazmust ad az életre, másrészt nagy stílt, mert tudja, hogy ez a végtelen fejlik, adja magát; bizalommal vagyok karjaiban s tudom, hogy mélységei égbe dagadó vízoszlopok…

[13] Mi a bizonyossága? az élet, a valóság bizonyossága. Tudja, hogy nem érti és sokféle felfogás lehetséges; de az ő bizonyossága nem a tudományé, a tézisé… az érintkezés bizonyossága; nem arról ítél, hogy mi az az érintkező.

---

[671] Prohászka itt Ed. Le Roy befolyása alatt ír, aki Bergsont és Blondelt közvetített neki. Lásd Szabó F.: Prohászka és a modernizmus, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 92kk.

[672] A német szöveg fordítása: „igazi nyitottság minden valóságbenyomásra, és teljes készség, hogy a megvizsgált valóságbenyomásokhoz igazodjunk.”

[673] kitapasztalni… kiokoskodni…

Febr. 7. [1] (Megvan a szembeállítás: Isten és a világ; de nem lehet ezt a térben gondolni, hogy a világ fölött legyen, de kvalitative s lényegében is lehetővé s létezővé teszi, tartja, átjárja… Önálló, más élete van, de benn van; magát adja benne. A szellemnek mindenütt önálló élete van: az emberi szellemvilág is szemben áll a természettel; nálunk ugyan függ a természettől, de mégis más!)

[2] *Az én Istenem:* Lelkemen indulok el Isten felé… Csak róla vehetem vonásait; ő a leghasonlóbb… A természetben sok a hasonlóság a lélekhez, s a lélekben az Istenhez. S az első az, hogy nem látom, nem tudom, hogy néz ki, dunsztom sincs róla… fogalmakkal nehezen boldogulok; vannak, hogyne volnának; kellenek, ki tagadná, hát hisz ez az írás is csupa fogalom; dehát mily gyöngeségek ezek a fogalmak, s mennyire maradnak távol egymástól az élet, a valóság s azok a következtetéssel, absztrakcióval készült fogalmak. No de engem ez nem zavar: én a lelkemet, magamat érzem, s örülök neki, ezt a definiálhatatlan élő valóságot s ugyancsak az én Istenemet, szívem Istenét, azt a rokon valakit, aki ilyen, mint én, s akinek az arcát nem látni, mint a lelkem arculatát sem; akiről van sok gondolatom, de valamennyi nem bír vele, nagyobb… nem fogom meg, kisiklik, de más… Olyan megint, mint a lelkem… oly éteri valami, oly diffuz, ki van öntve s hömpölyög, de *más*... Benne van, de más; különb…!

[3] S ezen a ponton sok barbárság és naivság találkozik. A barbárság, hogy ezt nem akarják elismerni; tagadják, azt mondják, hogy nem más s a naivság is ront, mert az megint azt mondja, hogy nagyon is más, azt, hogy fölötte ül. S azok a haladók, akik a világ képét kitágítják, akik nagyobb fogalmakra segítenek, akik a mélybe is hatnak, mindenütt csak természetet, – akik az ember életét is csak fizikával magyarázzák, s azt a szellemi létet a valóságot tagadják. A naivok, akik elgondolják a természetet, a földet, levegőt, a csillagokat s a fölötte trónoló Istent s a barbárok, kik azt a keretet széttörték s azt mondják: látjátok, nincs ott fönn. Hát hol van, ha nincs ott fönn? Hát benn! S erre a barbárok azt mondják: annyira benn, hogy vele egy; a naivok meg megijednek s imádják istenüket s nem gondolnak igen rá, hogy tehát benn vagy fönn, vagy hol is.

[4] Igen, benn, benn; de mennyire benn: lényegében… A tér korlátai szerint nem határoljuk az Istent, hogy kívül ő; de nem is zavarjuk össze a kettőt. Igen, benn… főleg bennem. Lényegében van; az mind isteni, mint kópia, mint tartalmi, valamelyest ráemlékeztető részleges utánzása valóságában… tartja, teremti folyton, mint ahogy a víz a forrásból folyton, s a fény a lámpából folyton: úgy a tevékenységében, működésében, fejlődésében… a világ általa folyton… az egésznek rendjében, főleg az akaratok, a tendenciák, a feszülések, a vágyódások, a fejlődések világában, az emberben s ideáljaiban. Gondolataimban kiverődik… kinéz belőlem… át van itatva a lelkem nemcsak törvényszerűséggel, de ideálokkal, s az erkölcsi törvény mint kötelező, engem lekötő, engem vonzó, örök ideálok szolgálatába hajt. Varázsok alatt állok, sugárzások alatt… egész lényem érzi s ki … nem emancipálja magát; mint a nehézkedéstől nem menekülök, úgy ettől sem. De ez a kötelezés, ez a szükség nem fizikai, nem lökés, nem nyomás, hanem az élet vonzalmai, melyek a szépség, jóság felé tartanak, s melyek diadalukat csakis a szabad akarat által, ennek hódolatában vagyis az eszményinek szabad kialakításában érik el. S ez jelenti azt, hogy benne van az Isten, vagyis úgy van benne, mint az öntudatos, egyéni, eszményt sugárzó, eszményt kidolgozó lélek.

[5] … mint az örök szépség, jóság, szentség, mely itt van s gondolataimban is kivetődik mint ideál; kinéz belőlem; kifakad öntudatomban. Át van itatva a világ a jósággal, avval az ideális jóakarattal s az kivillan lelkemen, s fölszabadít engem! Az erkölcs az éppen a jóságnak, szentségnek, fölényességnek érvényesülése, a személyinek a tárgyi fölötti szupremáciája, s átérzése, hogy van ilyesmilyen akarat.

[6] Benne van s más! Megint csak a lelkemhez fordulok: önálló, mint a szellem élete!

[7] S így van világ és Isten. Nem azonosítva, nem végesítve, nem anyagosítva, nem elvilágiasítva; de nem is elszakítva… szembe állítva… A végtelenség nem tér, nem idő, nem

súly, nem kiterjedés, hanem élet. Belefférnek világok… belőle valók, nem mintha kiadná magát s kifogyna s kiszőné mint a pók, de hogy kiad s megtart, egyformán teljes, mint a művész lelke. Nem veszített, mikor teremtett, sőt a művész lelke teltebb lett. S a világban él és sző, s dolgozik; de nem úgy, hogy azt a világ s Isten teszik, mint ketten egymás mellett, mint két kéz egy kereken, melyet hajtanak. Nem is úgy, mint ahogy a gyermek kezét az anya keze fogja s igazítja, ez mind külső dolog, külső szembenállás… külön nem mérhető, sőt amit mérünk, az más. Maga az (a valóság s) a törvényszerűsége, a rendje sok elemnek, a szükségszerűsége isteniek, – a dolgok valóságában, létében Isten fönntartó ereje, de ez a mélység a fizikán, kémián túl, ezek nem érnek oda… s mi sem érünk le oda. Biztos, hogy isteniek létünkben s isteniek törvényeikben, mint ahogy az én létem ettől a bennem működő lélektől függ; de ott lenn, hogy az hogyan is van, azt nem tudom, s nem értem, sötét nekem s távol van tőlem, az érző, gondolkozó, akaró öntudat tényeitől, benyomásaitól. Azért azt nem firtatom; s inkább fölfelé tartok, ahol kiismerem magam s itt fönn megint egy csudálatos analógiát látok, azt, hogy az öntudat, az eszmék, s eszmények s az akarat világa úgy terül el bennem a vér s az idegek s edények szisztémája fölött, mint a virágzás, a színek, a fények, a napsugárral tele szórt levegős világ s föld, a szirtek, a tenger fölött. Kapcsolatban vannak, egymáshoz tartoznak, de mennyire mások. Ebben az én világomban szabadabban járok-kelek, alakítok, rendezek. Így terül el a szellem világa s így terítette ki Isten is a szabadság s szeretet világát s e világban erőket léptet föl, kegyelmeket s mindig győzhetünk. S az egészet Isten magas célok szerint intézi, mint ahogy öntudatom is a szükségesen nem változtat, de a szükségest is céljaira eligazítja. Íme a lelkem jellegein igazodom el hozzá; legyen gondunk, hogy e magaslatokról, az öntudatlanul is Istenből embert s természetet csináló vallásos érzések le ne húzzanak!

[8] Nem vagyunk panteisták, Isten nem a világ.[674] A világ szélesebb lett, nagyobb lett, de nem lett Isten. Nem nyelte el Istent. Néha úgy beszélnek, mintha maga a világ az volna; néha úgy túlozzák azt, hogy benne vagyunk, élünk, mozgunk, mintha ez a napsugár, ez a levegő, ez a sok fényes háló, ezek a szép kis tavaszi fakadások ő volna. De nem ő. Azután meg az is igaz, hogy immanensnek szoktuk elgondolni s az isteni hatalmat úgy nézzük, mint amely magát adja, kibontja, kiteríti… s hogy egyre jobban kitolakszik s elnyom mindent s kitölti az emberi tudatot s azt mondja: itt vagyok. Azután meg halljuk: maguk panteisták, immanentisták, pedig dehogy: Istenünk van. De az Isten transzcendens! Igen, de hogyan? mert azon fordulna.

[9] Religion ist nicht Wissenschaft, sie ist Leben. Musik ist nicht Kontrapunkt! Auf Leben und Individualität kommt es in der Religion an. Wir müssen auch stark und freudig werden an unseren Gott, uns erfüllen![675] S bennünk tényleg fejlik; tele vagyunk istencsírákkal!

[10] Isten felé az első lépésem, ösztönszerűleg is kivitt… Ki a természetbe, mert az elnyúlt s feszült… sírt, ingemiscit[676], folytonos fejlődésben, feszülésben, munkában s azt a benyomást vettem: úton van… keres… alakul… Azután az égre s az nyugodt volt s tele tavaszi színekkel, kék, sárga, arany zöldezüst fénnyel átitatva s tele akasztva a fák gallyai közé; oly sok diszharmónia a fakó avarszínek s az éteri fények közt, nagy kontraszt s nem a mienk… Mustrák[677], ezeket kópiázni, fényes foltok, ezeket föl kell itatni.

---

[674] Prohászka itt olyan gondolatokat pengetett, amelyek egyesek számára talán panteista ízűek. Ezért hangsúlyozza, hogy nem panteista. Ugyanígy a bergsonista Teilhard-nál is (miként más misztikusoknál) megtaláljuk azt a szemléletet, amelyet Szent Pál így fejez ki areopaguszi beszédében (ApCsel 17,28): „Benne élünk, mozgunk és vagyunk." Teilhard ezt pan-en-theizmusnak nevezte, utalva 1Kor 15,28-ra: „Isten lesz minden mindenben."

[675] A vallás nem tudomány, hanem élet. A zene nem ellenpont. A vallásban az élet és az egyéniség van előtérben. Meg is kell erősödnünk és örvendeznünk is kell Istenünkben; be kell tölteni magunkat!"

[676] felsóhajt, felnyög

[677] minta, példakép

Febr. 8. [1] Az akarat a lélek tendenciája… vágy is, buzdulás is, kitágulás, hogy befogadjon s töltekezzék… kiáltó, vágyódó, kinyújtózkodó mélységek, melyek bírni s eltelni kívánnak… Azért tehát tesz, cselekszik, a jóság, szentség szabályai szerint törekszik. Benne nyilatkoznak meg új értékek, új ideálok; kihajtanak a lélek mélyiből, mert azok a mélységek Istennel érintkeznek; az akarat ugyancsak bírni akar, töltekezni akar.

[2] Minden létnek törvényei benne vannak s megnyilatkoznak; a lélekéi is megnyilatkoznak. Nem az élvezetért, nem valami apriorista törvényért; hanem a lélek természetéből fakadva. Ezzel kitöltődik, eltelik a lélek; ez levegője. –

[3] S ugyancsak minden létnek vannak értékei, céljuk akar ezért aktuálódni; ezek a célok abszolút értékek, örök értékek, s azért az életen túl vezetnek. Istenből Istenbe!

[4] Man schafft Werte mit der Hand und baut Kartoffeln und trasportiert und kocht sie. – Man ordnet Luftschwingungen in einem Oratorium und hebt Massen himmelhoch; man ordnet Farben und schafft Meisterwerke… Man wird gross durch seine Werte und weckt Menschen. Die psychologische Struktur unseres Geistes gibt es nicht zu, dass man sich zum reinen Positivismus bekenne![678]

[5] Febr. 8. Mit gondolok a lelkemről? Arról könnyű gondolnom s elgondolnom, mert öntudatomban nyílik, nyilatkozik s terül el mint virágos rét, s összeszedem, s csokorba kötöm s először azt mondom: ez mind belőle való. Ha kérdeznék, hogy mi a rét? hoznék róla virágot: nézzétek, ez a rétről való. Ha kérdeznék: mi a patak? hát végigmennék velük, s mutatnám ezt a mozgó tükröt, mely ott fodrosodik, ott szökik s apró habkoszorúkkal játszik, ott meg csacsog és táncol s azt mondanám: ez mind patak.

[6] Hát én is úgy teszek: gondolat és érzés s akarat… színek, alakok; nem csak rezgések s gondolatok s érzések a világról s öntudatok s gondolatok magáról… s egyre a végtelenbe nyúlik ki… s lát, amit szem nem lát s csodálatos szálakat fon, együvé húz, köt… s célokat s értékeket… Oly bámulatos elágazásai s fölszabadulásai vannak: számokon mér, tereken föl-föl szövi a végtelent… harmóniákat vesz észre s eltelik szépséggel… s az akaratban kifejlenek az igazság, jóság, szentség ideáljai… S ezek mint fényes eszményi árnyak, úgy kiemelkednek, mint a köd s úsznak a magasban… S azok az értékek… s így az élet kincses lesz teljes értékekből… s mindennek a magva, az alapja az irracionale, a lélek. (*Relig. und Kultur.* 1909. 3. 205. l.)

[7] Azt mondják: ez metafizika! Jó; hát próbáljuk másképp: a természet anya, művész és teremtő; de voltaképp csak tömecs mozgás: a látás, a szépnek érzete… Azt mondják: ezt tudjuk. Mi a mozgás? mi a víz kristályosodása? Mi a kvalitás s az individuum s a történés? (uo. 191.)

Febr. 23. [1] Egy új világ kezdődik bennem, melyet én teremtek. Hogy új és más, mint a többi, az nem a jellege; hiszen új és más többféle; a kristály nagy újság a világban, a növény élete óriás újság, az állat világa óriás újság, szenzáció. Mily újság a látás, hallás. Az állat is ismer, képzetei vannak, emlékszik, fölismer, asszociációi vannak… Az állatban vannak ösztönök; az ösztönös akarat… vannak hajlamok, a morál kikezdései… az állatban vannak érzéki élvezetek… Új világ, adott világ, természetszerű adatok… *lekötött világ*... nem teremtett, nem alakított… lehet dresszúra, kívülről alakítás; de az igazi újság az, mikor az adotton s a természetszerűn föllép egy új tünet, új mozzanat, mely maga tesz, maga alkot, alakít; mely a természetszerűtől elemelődik, vele szemben áll, *mely alkot* s ez az én, ez a szellem!

---

[678] Az ember értékeket teremt kezével és krumplit termel, szállít és főz. Az ember levegőrezgést rendez el az oratóriumban, és égi magasba emeli a tömegeket; az ember festéket rendez el és mesterműveket alkot… Az ember nagy lesz értékei által és felébreszt embereket. Az ember pszichológiai struktúrája nem engedi meg, hogy puszta pozitivizmust valljunk.

[2] Ezt a szellemi világot alapozza az összefoglaló ismeret, az általános fogalom; mely a konkrét benyomáshoz s képhez kötött fogalommal szemben áll. S bizonyára ez alapban van már óriási különbség… Összefoglal s magát is érti… logikáját megkonstruálja, pszichológiáját érti…

[3] De a különbség nyilvánvalóvá lesz ott, hol az öncselekvés, öntevékenység lép föl: a művészetben. Az állatnak is vannak élvezetei… de az alakítás e téren, *a művészet* hiányzik… Az állatnak vannak faji, szülői, szociális csordaérzései… de morálisa nincs. Ez a kötelesség érzetével kezdődik s ideálokba néz… itt új világ, új erőkkel, új csillagokkal, új gravitációval… Ezt én csinálom…

[4] Ez az én, ez a kiinduló, rendelkező erő, mely fölhasználja az ismeretet, a tudás által szolgáltatott elemeket s azután tesz. Tesz a tudományban. A tudomány nem csak adat, passzív fölvétel, – a fogalmak s ítéletek, a gondolatok útjai nem csak természetszerű agyfolyamatok; törvény érvényesül bennük, de azt a törvényt is én kezelem; én bírálom az adatokat, a megfigyeléseket, – én hasonlítom össze az ítéleteket, – én vizsgálom fölül s rostálok s kritizálok; én választom ki a gondolkozás lehetséges útjait. Vannak az asszociációnak törvényei, vannak kapcsolatok; adottal állunk szemben, de nem mint inkubációval; a szellem kilendül, fölemelkedik.

[5] Az alakításban, a művészetben nincs meg a szépség vezető fogalma, nincs fejlődés… A faj sok ezeréves lehet, nem halad… (Rudolf Otto, 258. l.) itt a vallás regiója…!

[6] Itt kell teremteni, itt kell kezdeni lenni; amit lét és élet eddig produkált, az mind adva van; itt kezdődik az, hogy most *én* teszek. Eddig van sokféle, aminek sokféle a neve: itt kezdődik az, amit embernek, egyénnek hívnak; az nem kész; csak a feltételek vannak meg; most kell föllépnie annak az új tényezőnek, meg kell indulnia annak az új cselekvésnek, hogy előálljon az az új adat: az ember. Az ember nem test és fiziológia, az ember nem pszichológia, logika, etika, amennyiben ezek törvények, adatok; az ember nem ingerek, ösztönök, benyomások, s jóllehet mindenki érzi, hogy ezek mind mélyen befolynak, s hogy ezek mind építési anyagok, s hogy az ember is szoros összeköttetésben s összefüggésben van velük: de az ember ott kezdődik, hol az, ami az övé, az ő tette, a maga önalakítása, a maga önadása kezdődik. Ahol magát érzi, adja…

[7] Ez a kikezdés is kaotikus, a kikezdésnek gyarlóságaival, kezdetlegességeivel. A jellegek fejletlensége, gyöngeségük is; nem bírnak gyökeret verni s állandóságra szert tenni, bukdácsolnak, föltűnnek, letörnek. Gondoljunk arra, mily soká tart, míg a vegetatív s gyöngén szétfolyóan induló önkényes, tetszik – nem tetszik motívumoktól uralt érzési élettől akaratos élet indul… Míg annak az ütköző, ingeres, izgatott impulzív kavarodásban erősebb központ fejlik, mely uralma alá hajtja a periferia, a szétszóródás erőit, azt a sok oligarchát… azt a sok parasztot, lázadót… Ebben a rendezettebb világban s öntudatban, ahol rend s uralom, központi s intéző erős öntudat van, ott van az én világom, a lelkem világa.

[8] Ezt a világot másból lehozni nem lehet; az érzés, a gondolat nem mozgás. Mozgással jár, de nem mozgás… Toto coelo…[679] Azt mondják, hogy kísérő tünemény, hogy az élő testeken van csak, hogy ahol élő testek vannak, ott mindenütt. Igen, mindenütt; de *új kvalitás*. Tegyük föl, hogy lombikokban új sejteket, új élő alakokat hoznak létre; igen, ahol élet van ott ez is! A fejlődéstan mutat életfejlődést is, – igaz, de az új *kvalitást* nem magyarázza. Rezgések járnak s a fiziológia kimutatja az ingerek útjait: de mi a látás s hogy lesz az?

[9] b) Sőt ez a tulajdonképpeni világ. A mi állásfoglalásunk a naturalizmus ellen s a naturalizmus támadása azon alapszik, hogy az az úgynevezett anyagi világ, a környékező természet, hogy az az igazi valóság… hogy az előkelőbb különb bizonyossági rangfokozaton áll.

---

[679] teljesen égi

[10] De van sajátos szellemi okozás és kihatás. A mechanikában minden állapot egy más állapotnak az okozata, a-ból való b s b-ből c… De a szellemi világban nincs meg az a szoros és szegényes kapcsolat, hogy a-ból b, hanem az érzések, fölfogások, vágyak útjai kiszámíthatlanok. Gondolatok gondolatokkal, vágyak vágyakkal kapcsolódnak, melyekben belenyúlhatunk, melyeket irányíthatunk. – A kapcsolatok s találkozások egészen új formáit teremtik meg; nem az összeadás s kivonás a számtani művelet, melyet végeznek. Ha az anyagi világban két erő találkozik, akkor egyesülnek; ha egyirányban hatnak, összeadódnak; ha különbözőben, eredőt adnak; a lélekben nem úgy van; például három hang akkordja nem összeadás; két ellentétes motívum találkozása nem kivonás.

[11] *Ennek a más, új világnak a legsajátosabb jellege a cselekvés:* itt nem történik, *itt tesznek.* A legkiszökőbb jellege a szellemi világnak, melyet nem lehet kimagyarázni, s amiben leginkább eltér minden mechanikától. Minden eleme cselekvés; amit perceptiv vagy volutiv elemnek neveznek, amiből magyarázni akarnak, az már mind cselekvés, akció: Nincs ott atom, nincs ott tömecs; az mind akció; nincs ott egyesítés, összeadás, kivonás, integrálás, az mind akció. Nincs ott kémia s kémiai képletek, melyek szerint lesz valami, hanem cselekvési törvények… Ez a szintézis nem összeadás, mely magától áll elő, hanem melyet teszünk.

[12] Ebben a világban van az én. a) szemben a gondolatvilággal. Nemcsak fogalmak asszociációk, nemcsak logikai törvények, hanem a cselekvő intézkedő én… Én ítélek, osztatlan öntudatban kapcsolok össze két fogalmat. Én az egység, bennem lesz eggyé, ami más és más. Én hozom össze az alanyt s állítmányt, – én az előmondatot s utómondatot, – minden gondolat az én gondolatom, az én ismeretem…

[13] b) szabad vagyok, gondolkozásomat igazítom. Vannak asszociációk, de azokat is én intézem, maradok náluk, elfordulok. Tudom, hogy van törvényszerűség s természetszerűség, de én intézkedem.

[14] c) magamat fegyelmezem, alakítom: *választok.* Érzem, hogy tehetem. Nem vagyok passzív. Ha nem volnék szabad, csak konstatálnám, hogy ez meg az van bennem s hogy vitetem… Ha minden szükséges, minden igaz, s minden jó; mert ha minden szükséges, akkor eo ipso úgy történik, mint ahogy kell. De ez nem áll. Van igazság, van jóság s arra törekedni kell. – Minden törekvés jó volna, de akkor fölösleges is törekedni, minek? Csak ha különböző irányokról…[680]

Máj. [1] A vonat vágtatott Szob felé, kibontakozott előttem az ismert látóhatár; túl a Dunán a Lázkereszt sziklája, s jobbra-balra tőle a magaslatok vonalai, – itt szemben velem jobbra nézve a sátoros hegyek s a Kovácsipatak trachit-vonala. A kálvária alatt vágtatunk, azután jobbra-balra a szobi házak; udvarok rongyos dísztelensége; azután a Sághegyet látom, kikezdett trachithomlokával, erdős övével s lent a dolinával. Érzelmek árjai ömöltek el rajtam, éreztem, hogy a lelkem térdelt áhítatban s hálában mindattól s azért, amit e hegyoldalakon s a völgyben átéltem jósággal, érintetlen lelkiségből, naiv izoláltságból, egy édes lelki világ gazdagságából.

[2] Nostra, mila[681] Nostra… én így énekelhetnék; de hát mi van rajta szép és behízelgő? Istenem, csupa lélek s lelkiség virágzik itt; embereket s eseményeket a tisztelő s áhítatos lelkület temperamentumával néztem. Néztem a kedves nővéreket, lebegő kornetjukat[682], esetlen alakjukat s élveztem édes, evangéliumos lelküket. Láttam őket holtan (Leontina), betettük a sírba, le nem födtük, el nem hantoltuk; maradjon úgy, míg megjönnek rokonai, hogy lássák még egyszer s utoljára. Bakternak leánya Zalából. Láttam őket dolgaikban,

[680] A mondat nincs befejezve. Ebben a füzetben (az ún. Shvoy-hagyatékban) következik az 1911. júl. 6-i jegyzet. Közben Prohászka értesül az indexre tételről, mely más naplójában szerepel.

[681] kedves

[682] apácák fehér színű fejviselete

munkában, imában, a hivatástól, szentségétől átitatva. Láttam e szent leányokat, mint kelyheit az Úrnak, melyeket megtölt mézzel, akác- és hársziruppal, démutka[683] illattal és keserű fűszeres ízekkel. Mindegyiknek megcsókoltam volna a kezét! Boldogok, kik ezt meg is értenék, azaz hogy leányosan elpirulnának s elfutnának. – Nosztra, Nosztra… hogy is volt az, mikor először szent karácsony estéjén talán 1882-ben vagy 83-ban kerültem ide parasztkocsin, bundába temetve, s a jó Brühl Tóni feküdt az ágyban, de tárt karokkal fogadott, s aztán vacsoráltunk, én lefeküdtem, s éjfélkor értem jött a fegyőr, lámpással s nagy, csörgő kulcscsomóval s elvezetett a fegyházba, s én a folyosókon úgy mentem végig, mint szent helyen s kezdődött a mise s fölcsengett az ének: Krisztus Jézus született… Ah, nem írni való s nem tintának való ez mind; ez léleknek, lírai lelkületnek, karácsonyi áhítatnak, ember-istenülésnek, Krisztusba eltávozásnak motívuma, – ezt csak a lélek tudja énekelni s elpihegni magában … hangtalanul! – S mi mindent tettem, élveztem s lelket vittem s lelket leheltem s suttogtam testvéreim, az egyszerű nép fülébe s szívébe itt gyóntatva aug. 14–15., május 2–3-án! Ki jött volna ide, hogy én itt ne legyek? A jó Böhm és Steinhübl segítségére, P. Felicián, kóspallagi adminisztrátor s Poliákovics Náci jóízű, mezei fuvalmú eszmecseréire? S ha mind szétmentek, s én még itt maradtam s felmentem a »Kopaszra«, élvezni napnyugtát, természet álomba-ringását, bíborlila eget, – leereszkedő illatfátyolokat, kékséget, szürkületet, kialvást?! Sírtam s énekeltem, hogy ez mind mily szép és tiszta, olyan máriás s olyan nosztrás, s hogy úgy a »mienk« lehet, ami az »övé«, sőt ami valamiképpen »Ő«! Ő, az Úr, s ő, a Szent Szűz, akiket katolikus szívünk el nem választ, bár soha össze nem zavar.

[3] No, és voltam én itt egyszer télen, január 1-én, gondolom 97-ben vagy 98-ban; dél volt, nap nem sütött, de világa átszűrődött, s kettősen világított a hólepel a tájon, s én ott álltam az erdőben, s valami kimondhatlan, finom lüktetésekben, leheletszerű ütésekben érintette fülemet s lelkemet távolból jövő harangszó! Csupa ezüstös csengés és lágy elhalás, elülés, mintha éppen ide jönne utolsót lehelni, utolsó hullámában, zsongásában elhalni! Ah, ez a fölséges Angelus Domini! Hát nem igazi angelus a harangszó? oly lágy, oly légi, oly harmonikus, oly lelki. Kevés anyag van benne, s ami van, az mind harmóniába olvasztva, gondolattal, mértékkel s szépséggel átjárva. Igen, ez angelus is szimbólum. Szimbóluma annak az égi végtelenségnek, mely megtestesült s szeplőtelen szépségbe öltözött s harmóniát jött hozni s az evangélium légi hullámain bejárja a világot… eljár mindenfelé, beleharangozza magát minden lakásba, lebujba… ah, menjünk innen, áporodott levegőt, emberszagot, zsír, zsíros bőr szagát érzem – ez lejt borókás hegyoldalak s a hóleple alatt pihenő növényzet fölött s démutkák s materna dusinkák[684] megremegnek tőle álmukban… Ellejt meghitt, kedves helyek fölött, hol most csak fázó bokrok, zuzmarás ágak, hó s jég szomorkodnak, de majd májusban selymes füvek s virágdísz lepi azokat; s ezek az erdők őrangyalainak találkái, s annyi emlék, annyi érzés s boldogság fér a lélekbe; hoz magával színt, dalt, nüánszot; tavaszok, nyarak, őszök s telek kerülnek ki belőle… Istenem, Istenem, ott a lélek mélysége valamiképpen a te feneketlenségedbe örvénylik. Isten-rokon a lélek… csend, ez harangszónál is szebb!

Június [1] Tragős, Balschhof. Vivat![685] – Keserves hónap; 11-én kézhez vettem egy kis nyomtatványt; nem tudom, ki küldte; alighanem a nuncius. Kinyitom, hát mintha tiszta kék égből villám csapott volna belém, olvasom, hogy indexre kerültem: Az intellektualizmus túlhajtásai, A modern katholicizmus, s az Egyházi Közlöny egy cikke![686]

---

[683] kakukkfű

[684] dúška materina: szintén kakukkfű

[685] Éljen!

[686] Az index-ügyről bővebben: Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 119kk. Továbbá Schütz Antal ÖM, 25,77–99. Részletes és legújabb feldolgozása: Adriányi Gábor: Prohászka és a római index, Szent István Társulat, 2002.

[2] No, hát fiat voluntas Dei![687] ha ezzel a világon csak egy légynek is segítenek, szívesen elviselem; elviselem mint megaláztatást, büntetést bűneimért – el, el. Megérdemlek én mindent; s ha ezzel csak azt érdemlem ki vagy szerzem magamnak, hogy az Isten biztosabban megbocsát s jobban szeret: ó, nem bánom, hogy hegyébe minden irka-firkámat indexre tegyék s az ujjamat is levágják; szívesen!

[3] De most a történelem számára is kell okoskodni s másoknak is igazi javát ez esemény által szolgálni, s ezt akarnám én most megtenni, mikor erről való gondolataimat írom le.

[4] Mik azok a szellemi törekvések, melyeket kidolgoztam magamban, legalább törekedtem, s melyeknek itt kifejezést igyekeztem adni e kis művekben? Én az egyház hű fia vagyok, s nemcsak passzív lelkületű, hanem aktív természetű híve is akartam lenni. Komolyan vettem azt, hogy az egyháznak minden korban van hivatása a lelkek vezetésére s hogy minden időben »ad maiorem Dei gloriam«[688] elvet főleg a lelkeknek Krisztushoz való vezetésében, a hit s szeretet uralma alá hajtásukban kell érvényesíteni. Ezt a XIX. században is kell megtenni; ezt nekünk kell megtennünk. A világ változik; a szellemi áramlatok, az uralkodó eszmék, a nézetek úgy változnak és váltogatják egymást, mint a kalendárium lapjai; ezeket az áramlatokat megérteni, ezekből tanulni, a világ igazsági tartalmát a történet föltárt lapjairól leolvasni, igényeit úgy az igazság beállítására, mint a helyes metódusra nézve, melyen vezessük, megismerni: ez a mi feladatunk. Nemcsak a Szentlélek »res delicata spiritus«[689] Szent Vazul szerint, hanem minden lélek olyan; érzékeny, s van sajátos ízlése és érzéke, s úgy kell őt fogni és kezelni, ahogy azt elviseli. Aki másképp fogja, az rosszul fogja, s ha betegnek nézi, rosszul kezeli; ha pedig neveletlennek, mint kihez missziója volna, akkor csak az ellenkezését s durva kamaszságát ébreszti fel maga ellen. Meg kell tehát érteni a szellemet, irányát, pszichológiáját, orientációját, hogy azután azt, ami téves vagy egyoldalú vagy rosszul orientált, kijavíthassuk s kipótolhassuk. Így akartam én is megismerni, fölérteni és megérteni azt, ami elfogadhatatlan a korszellemnek a kereszténységből, s főleg megismerni és megérteni azt az utat, melyen nem tudom miféle befolyások rossz s jó érzések s tapasztalatok benyomása alatt fejlődött oda s fejlődött azzá, amivé lett.

[5] Mindenféle alakban foglalkoztatott a probléma, hogy mi az oka a mai kor vallástalanságának, s főleg az egyháztalanságának? Úgy láttam ugyanis, hogy a mai nemzedéket kiválóan jellemzi a vallásos érzés hanyatlása s a vallásos élet csődje. Mi hát ennek az oka? A fölfogásban, az érzésben, a magatartásban, az életben van-e?

[6] Arra a meggyőződésre jutottam, hogy az oka elsősorban a szellemi anarchia, mely az egész művelt világot sivataggá, mondjuk egy úttalan, de össze-visszataposott mocsaras sárrétté változtatja. A lelkek elvesztették az orientációt; nem tudják, hol az igazság, mi a cél; s így zűrzavarban vannak, s ténfergés, blazirtság, közöny s apathia jellemzik őket.

[7] Az anarchiát a filozófia hozta ránk, mely teljesen kompromittálta az észt, mely sarlatánokat s száj-akrobatákat léptetett változatos műsorban a deszkákra, s rendszerekben, egymás fölött bukfenceket hányó filozófiai tanokban oda juttatta a jámbor közönséget, hogy ennek nemcsak szája, de a szó szoros értelmében az esze is elállt. Mi hát az igazság? Ez, vagy az ellenkezője? Kinek higgyünk? Mit állítanak, amit mások kétségbe nem vonnak; mi szent és imádandó, mit mások nem káromolnak? Itt a nagy akrobata Nietzsche, a nyelvművész, kinek úgy látszik, minden azért van, hogy feldöntse, mint ahogy a Rontó Pálnak is azért akad meg valamin a szeme s a keze, hogy szétszedje; neki minden, vagy mondjuk akármi, vörös posztó; s ő, a filológ az a bika, mely majd a zápult papiros-világba lyukakat szakít. Azután jött a szalonfilozóf, a spiritualista, vagy nem tudom mi, Bergson, s az bájolt s bűvölt, s nagyszerű frazeológiával bizonyítgatta, hogy ami van, az nincs, s ami áll, az folyik, s ami

[687] legyen meg az Isten akarata
[688] Isten nagyobb dicsőségére (a jezsuiták jelmondata)
[689] érzékeny lélek

különálló, az mind kontinuum, s más egyéb paradoxonokat produkált.[690] Azután a sok eredeti gondolkodó, kiket nem feszélyez semmi; kik a régi szofisták bűvész-céhét sétáltatják el szemeink előtt nem görög tógákban, hanem klakkban[691] és frakkban. Könyv százezer számra jelenik meg, s mindenféle új megváltók, új világ- és igazság-felfedezők, ész- és értelem-mentők törnek a színre. Ezzel a termékenységgel fordított arányban áll a lélek fogékonysága, s rohamosan vész a hit a szívekben; üresség, elégedetlenség, kétségbeesés…

[8] Ezt a bajt s a baj-okozót *intellektualizmusnak* hívják.[692]

[9] Az intellektualizmus a fogalmi világnak önkényes elszigetelődése és despociája az emberiség élete és sorsa fölött. A fogalmak világába zárkóznak el filozófusaink, s ott abban a híg miliőben karikáznak s csinálják akrobata ugrándozásaikat és szökelléseiket. Az igazság komoly szolgálata helyett az újdonság ingerli és vezeti őket. Ők az utat mindenütt s mindig új útnak gondolják; ami régi út, azt útnak nem tartják, s így természetesen minden ügyeskedésük az útvesztők geográfiájának minősül. Hogy az igazság csak egy, bár bemutatkozása változatos lehet; hogy az igazság szolgálatának stílusa, keresésének liturgiája van; hogy a logikában s dialektikában e szolgálatnak valami illemtana s udvartartása van; hogy az egész nagy világ kapcsolatai s az élet szükségletei s tapasztalatai nemcsak ellenőrzői, de árgus szemű testőrei; s hogy ennek a nagy, hierarchikus szolgálatnak, bármily bravurral s zsenivel végezzék, folyton a nagy valóság, az egész lét tükrében kell magát megnéznie s vigyáznia, hogy rendben van-e egész magatartása, s hogy nem hagyta-e magát megzavartatni a folyton jelentkező ötletek, népszerű, de igazsági tartalomra nézve ellenőrizhetlen elemekből – ily lelkiismeretesség, józanság, szolídság nincs a szellemi áruk forgalmában; ott a nem tisztességes kereskedés egészen zsidó erkölcsű, s ezért azután a filozófia telekitéri vásárrá fajul. S a művelt intelligencia, mely adorálja a zsenialitást s hódol a szellemi kiváltságnak, e tarka-barkaság, e vásári reklám s megbízhatatlanság benyomása, disszolváló behatása alatt lelki beteg lesz, beleesik az intellektualizmus betegségébe összes következetlenségeivel, blazirtságba és skepszisbe.

[10] Az intellektualizmus egészségtelen állapota abban nyilatkozik, hogy az emberi értelem megzavarodik a szuverén és isteni igazság iránt, s maga egy általános tohuvabohu[693]-ba kerül bele. Nincs talaj a lába alatt, biztonsági érzete elhagyja; feje szédül, mintha tengeri betegség gyötörné agyvelejét. Sőt ennél is nagyobb a baj; mert nemcsak a talaj mozog, hanem az ég is szakad; az eszmék csillagai leesnek, s a célok sarkpontjai kiszakadnak.

[11] De egészségtelen az intellektualizmus azért is, mert hibásan aktuálja az észt: egy tehetséget minden más tehetség, tehát az egész emberi szisztéma rovására; mindent csak az ésszel, tehát absztrakciókkal akar eligazítani, s egyoldalú (absztrakt fogalmi) életreakciókkal akar eleget tenni az élet sokoldalú s a valósággal sokféleképpen érintkező s a valóságnak sokféle befolyása alatt álló emberi természet igényeinek és szükségleteinek. Az intellektualizmus a világot csak levonásokban s elvonásokban tartja és fogja; köze van azokhoz a higított, az absztrakció s elkülönülés ollóival kivágott részletekhez, azokhoz a desztillált, ad usum delphini[694], abstracte preparált képekhez s azokon át a valósághoz. Ez a valóság a substantia prima; az a gondolati, fogalmi világ s a substantia secunda; s az emberi ész bizonyára arra való, hogy a fogalmak által az eligazodást megtalálja; de betege lesz, ha az

---

[690] Bergson és Prohászka viszonyáról, illetve az intellektualizmus (racionalizmus) bírálatáról lásd: Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 88kk. – Vö. még Prohászka 1911. júl. 27-i jegyzetét (280. o.).

[691] összelapítható, rugós báli cilinder

[692] Azt a szellemi irányt, melyet Prohászka itt jellemez, találóbban doktrinérizmusnak vagy ideologizmusnak lehetne nevezni. Ez mindjárt az elnevezéssel elejét venné minden félreérthetőségnek.

[693] üresség (héber kifejezés, lásd Ter 1,2)

[694] a francia trónörökös használatára (szószerint a delfin használatára) – görög és latin írások 64 kötetes gyűjteménye a trónörökös oktatására (a zászlójában szereplő delfin után kapta a „delfin” címet)

absztrakciókat eligazodásra, a konkrét, nemes élet s az egész természet aktuálására fel nem használja. A teljes, igazi tudás csak a fogalmaknak a valósággal, a gyakorlattal való kapcsolatából lesz; ellenkezőleg pedig ködbe s felhők tengerébe vezet s az embernek az önmagából csúfot űző ember bolond csörgő sipkáját nyomja fejébe.

[12] Az ész magában véve csak orgánum, s ha ez orgánum sajátos tevékenysége a többitől elkülönül s az egész életet, annak minden tartalmát, az élet filozófiáját s értelmét minden mástól, az ember valóságától s a világ s az élet megtapasztalásának valóságától elszigeteli s ezek kooperációja nélkül a fogalmak pókhálószálaiból akarja kifonni: ostobául, képtelenül s az organikus együttműködés szabályai ellen cselekszik.

[13] Józanítsuk hát ki a modern emberiséget; lássa be, hogy nem agyvelő csak, hanem szem, szív, kedély és akarat is; hogy nemcsak ott érintkezik a világ benyomásaival, hanem mindenfelé vannak egyensúlyi, magatartási motívumai, vannak a cselekvésnek nevelő, eligazító tapasztalatai. Ha ez sikerül, az intellektualizmust kétféleképpen győzi le: úgy is, hogy a filozófiák hóbortja helyett azokat a szinthéziseket fogja tisztelni, melyek az egésznek, az életnek mértékhitelesítő jegyzéseit viselik; úgy is, hogy maga is skepszis s blazirtság helyett a harmonikus cselekvés programját teszi magáévá, s nem az értelmi, fogalmi világnak mint célnak szolgálatában, hanem a fogalmi világot csak eszköznek nézvén, az egész ember ethikai fölépítésében adja ki erejét. Ez utóbbi éppen oly szükséges az igazi szellemi gyógyulásra, annál is inkább, mert hiszen az értelmi nevelés s műveltség túlhajtásában s a jellemnek, az erénynek, a belső ember legnagyobb értékeinek elhanyagolásában látjuk a látszatos kultúra tévedéseit, s ezt sínyli nevelésünk s nemzedékünk. A lelkek mind el vannak torzulva; s ahogy a kínaiak a nők lábait, úgy az európai kultúra a jellemet, a belső embert, az akaratot, a lelkiséget torzította s alaktalanította el.

[14] Mély meggyőződésem, hogy az intellektualizmust nem megint intellektuális disputákkal s az intellektus erőinek emelésével s fokozásával győzhetjük le, hanem az egész lélek szerkezetének erősbödésével s az életnek a valósággal való kapcsolódásával. Kifelé az absztrakcióból! Érintkezni, élni az egész vonalon a valóság életét, való célok felé törni; a valóságokon, »an der Wirklichkeit«, a realitáson, annak jó megfogásán, kezelésén erősíteni a lelket! Az intellektualizmus azért betegség, mert egyoldalúság, mert túlhajtott részkultúra (májdaganat); ha a való, egész életre állunk be s igazodunk, akkor »egész«-ségesek leszünk. Átvinni a valóságba, az életbe, az alacsonynak s a legfelsőbbnek harmonikus aktuálásába! Ami itt megállja a helyét, az igaz. Igazság – nem az elgondolható ige, hanem az az Ige, mely testté, életté lesz. Csak az élettel, a valósággal való folytonos kapcsolat képes minket azt intellektualizmus hóbortjából kivezetni. A filozófiának megint oly tájékozódásúnak kell lennie, mely megtanít élni, mely ráképesít a célok hierarchikus fokait tisztelni s azoknak akaratunkat alávetni. (Van aztán a vallásosság eltűnésének más oka is, az az élet materializmusa; de arról itt nem szólok.) Világosan látom, hogy az intellektualizmus az európai szellemi dekadenciának főoka; azért ellene fordult figyelmem mindenképpen s választottam akadémiai székfoglalóul e témát. Elhiszem s beismerem, hogy van abban a füzetben sok egyoldalú megjegyzés; több mondat, melyet kár volt oly élesen kifejezni, s kellett is volna félreértések elkerülése végett másképp fogalmazni. No, dehát »in Ecclesia catholica loquebatur et ideo catholice intelligebatur«[695]. Szent Ágoston Aranyszájú szent Jánosról való szava szerint, félni nem tudtam; eszem ágába sem jött; hogy itt baj lehet; dehát lett. – Én megtettem, amit meg kellett tennem, alávetettem magamat.

[695] A katolikus Egyházban beszélünk, ezért katolikus értelemben mondottuk.

Júl. [1] No hiszen van most dolga a postásnak; repül felém mindenfelől a megsajnáló s vigasztaló levél; levelek, melyek mély bepillantást engednek az általános felfogásba s a közérzésbe.[696]

[2] Mind botránkozik, hogy ilyesmi történhetik, – hogy az egyház így fizet, hogy a buzgóságot így honorálja, etc. Nagyon megindított Schütz doktor ragaszkodása. – …Különben ez az általános vélekedés a német theol. körökben is X. Pius pápa állásfoglalásáról, a modernistáknak kikiáltott s egy szakajtóba dobott irókról, mihelyt valami gondolatnak adnak kifejezést, mely nem egészen ósdi és kopott. – Isten ments, hogy a tulajdonképpeni modernizmust, mint filozófiai szisztémát, – ha ugyan ilyen, védjem; én szabadabb mozgást, a reakciók élénk és érdekes megvilágítását kivánom, semmi egyebet. – Mi is hát az a modernizmus? ha valami szisztémát csinálunk belőle, akkor az a filozófiában Kant ismeretelmélete s a tört. felfogásban a hegeli fejlődéstan alkalmazása; a teológiában az ezen nézőpontok szerinti eljárás. – Nekem ez mind nem kell, s távol állok a reális alapoknak s elveknek ilyetén elvetésétől; hiszen éppen ez volna a „purus et purus intellectualismus”[697]. A német theológusok – hallom – azt mondogatják: Wir werden uns doch nicht compromittieren”[698] s hallgatnak nagyokat!

[3] Apponyi Albert gróf is írt, Fischer-Colbrie, Mailáth Károly gróf is, ezek tiszteletüknek és sajnálkozásuknak adnak kifejezést, – főleg Apponyi nagy örömének és épülésének adott kifejezést, hogy alávetettem magamat. – A többi jó barát mind hallgatott, bizonyára a lelkiismeretük félt, hogy a gondolat- s érzelem-csere valamiképpen sértené a „sentire cum Ecclesia”[699] jellegét; dehát „sentire cum amico”[700] is lehet, s ezt a két „sensust” meg lehet egyeztetni.

[4] Legközelebbi hiveim, a patronage, a Szoc. Missz. formálisan el voltak képedve s egyáltalában alig tudtak magukhoz térni; az Ecclesiát, mely engem sújt, nem tudták megérteni. Úgy fogták fel ésszel, hogy hát mi is az a veszedelem, mely belőlem áramlik. Én mindenütt csitíttam a lelkeket s hivatkoztam más megindexelt exemplárisokra is, s egyáltalán főltettem magamban, hogy éppen úgy dolgozom. Konferenciázom, lelkigyakorlatozom ezentúl is. – A leveleket mind megsemmisítettem; nem maradt hírmondónak sem belőlük.

1911. júl. 6. [1] Tragös. Mi a vallás? az embernek önalkotta világa, melyet rárak mint ideológiát, mint érzelmi világot – koszorúk, melyeket ráborít; – vagy talán flóra, melyet a lét, a valóság mélyén lát, mint ha víz mélyén látna. A pogány érzés azt mondja: minek? Minek azt mondani, hogy a bajt Isten küldte? Hogy Jézus a Getsemani kertben az emberekben Isten akaratát látta? s valóban ez utóbbi már a legmélyebb vízió s a legfinomabb vallás; de a pogányoknak azt kell mondanunk; ha van szemünk, mely a mélységbe lát, ha van fejünk, mellyel kiemelkedünk, mit tehetünk róla?! Pedig így van; igaz, hogy ez a vízió in aenigmate[701]… oly álomszerű… oly szakadozott… de hát mindenütt van. Azért ne oltsuk ki, hanem örüljünk, s nézzünk s hívjuk elő képeinket s ne féljünk, hogy mi csináljuk; mi variáljuk, mi fantáziánkkal dolgozunk, de az alap, a motívum megvan: az hangzik s az zúg s az belecsalja magát a vízesés zúgásából, az erdő zsongásából lelkünkbe, mint himnusz. Ó köszönöm, hogy vagy s hogy látlak! Köszönöm: s szabadítsd föl érzéseimet, hogy jobban lássalak!

[2] Biztos, hogy az ember túl szubjektív s antropomorf ebben, s azért szükséges, hogy az objektív nagyvilágon s történésen eligazodjék. Gondolataink s érzéseink e részben mint az

---

[696] Innen kezdve Schütz kihagyta a bejegyzéseket az „Én mindenütt csitíttam a lelkeket…” részig.
[697] tiszta és tiszta intellektualizmus
[698] csak nem fogjuk kompromittálni magunkat
[699] együttérezni az Egyházzal
[700] együttérezni a jóbaráttal
[701] ködös, rejtélyes

őserdő s a kultúra, a több uralom és hatalom az, hogy itt irtsunk s jobbat plántáljunk. Hogy örülök e buja természetnek, ez őserőnek, hogy tud hajtani s másrészt annak a revíziós, szabadsági, eligazító képességnek; ellentétek, melyek egymással ellenkeznek… egymásra szorulnak; a természet az anyag, a revízió az alak…

Júl. 7. [1] Ne panaszkodjék, aki egy talentumot kapott; ha Istentől kapta, arra való, hogy gazdaggá legyen. Ebben az egy talentumban megvan a rátermettség, hogy az egész életet széppé, jóvá tegye. Olyan az, mint az arany, mellyel lovat lovasostól bearanyozni lehet. Csak húzni, csak verni, szét kell kalapálni; kifutja, elég arra. Az Isten nagy talentuma a szeretet! jóindulat; szeretni a jót, akarni a jót, juttatni belőle; mily nagy baj, ha valaki ezt elássa s szegénynek tartja magát. Van az Istennek sok más ajándéka; van öt talentuma, van két talemtuma s a világ, a közérzés azt többre tartja s az ember, ki az egy talentumra van tulajdonképp beállítva, az ötnek, a kettős talentumnak szemléletétől az egyet, az egyetlent kicsinyli…!

[2] *Spiritus fortitudinis.*[702] Jut belőle patetikus mértékekben vértanúknak, küzdőknek. De a Szent Lélek ajándékai mindenkinek valók; a spiritus fortitudinis is. Kell mindnyájunknak belőle, hogy kitartóan, hűen, jellemesen, bízóan éljünk. Azok a bátor emberek, kik bíznak, hogy élhetnek, hogy össze nem roskadnak. Ez nagy és szép temperamentum; ez derűt borít lelkünkre s az élet hajlékonyságát biztosítja nekünk. Bátorság annyi, mint élet; gyávaság annyi, mint halál. Bátorság annyi, mint cselekvés, feszülés; annyi, mint akarat mely célok után kinyújtózkodik. Bátorság melegít s lelkesít; folyton kiemel s az önállítás, s önbeállítás szempontjaira emel. E szempontokból összefoglalni segíti az életet, bántalmak, szenvedések, kicsinyességek fölött. A Bátorság meleget ad s míg a megtört emberek az éjszaka, a lét hűvös lehelletében fáznak s azt tovább adják, míg maguk körül haldoklást, hervadást terjesztenek; addig a bátor, bízó emberek elevenítenek. Íme lélek járt bennük, ez élteti, ez éltető élet sugárzik belőlük is. Természetes, hogy ez kell a léleknek, ez levegője, eleme. Oly kongeniális ez a szent Lélek nekünk. – A pesszimizmus ellen, mely bizalmatlan, sötét s megrohasztja az ifjúság lelkét, – mert a lélek gyökereit elvágja s erejét veszi.

[3] A világ szép, a világ jó; nincs az a költészet, amely fölér vele; de az emberi gondolat és kultúra sokszor oly kisszerű benne, mintha szép vidéken csúf pagodákat, utálatos bálványképeket látok… Az ember tömlöcöket épít magának, gátakat emel, moréna sáncokat szánt útja elé, akadályokat gördít; mindenki külön építi házát, esetlen, lapos, alacsony, rongyos, tépett fészerstílusban.

[4] *Spiritus sapientiae*[703]. Az életbölcsességben adja magát a Lélek. Az életbölcsesség nem készen vett valami, hanem hosszú fejlődésnek eredménye, adat, drága kincs, amely belőlünk, életünkből, szenvedéseinkből, csalódásainkból, küzdelmeinkből lett, bennünk nőtt mint a kagylóban a gyöngy. Itt minden csepp életnedű, s minden csepp nemzedékek és századok könnyeiből s verejtékeiből szűrődött. Szőlővel hasonlítanám össze, mely virágzik, buján lombosodik, napsugárban izzik, s azután jön prés alá s szivárog; de annak is még forrnia, erjednie kell… ! Abban is hasonlít a borhoz, hogy le kell ülepednie, feküdnie… soká, nem 9 évig, apud senes sapientia[704]: azt nem lehet kiolvasni könyvből, azt meg kell ízlelni, megtapasztalni. Akkor lesz belőle vígság, s nemzedékek ereje, s öröme való belőle.

Júl. 8. [1] Az igazság megismeréséhez, értéséhez is lélek kell, lelkület, az a meghatározhatatlan valami, ami a lélek fenekén van. Hiszen értelem, érzelem, akarat, mindez a léleknek szükséglete; szükséglet van e mögött; e tehetségekbe árad a lélek ereje, mint a gőz a különféle gépekbe. A gép, a szerv sajátos alkatú, sajátos munkára van beállítva, de az erő egy: gondolat s érzelem, öntudat s öntudatlanság, hit és tudás, akarni s érezni, idealizmus,

[702] lelki erősség (a Szentlélek hét ajándékanak egyike)
[703] bölcsesség (a Szentlélek hét ajándékanak egyike)
[704] az öregeknél a bölcsesség

realizmus, különbségek, organumok, de a mozgató erő egy, s az a baj, hogy ezek széttagolva, kirántva, eresztékeikből kifeszítve, torzkép gyanánt állnak. Ahelyett, hogy valamennyi egyet szolgálna, s visszacsavarodnék az élet élesztésére, a kedv, az erő, lelkesülés szítására; ellenkezőleg töri, gyöngíti egymást s az egészet. – A tudomány e részben sok bajt csinál; ellentétekbe, diszharmóniákba kerget. Ó Szent Lélek, lelkem lelke, kérlek, legyek akkord a lét harmóniájában.

[2] *Scientia*

Júl. 10. [1] Minden tudásnak tetőpontja s célja az élnitudás s azért a tudásokat összefoglaló s az okokra visszanyúló tudás is ezt akarja tudni s adni. A filozófia koronája az etika s a filozófoknak az élet tudását kell tanítaniok. Minden igaz filozófnak nevelőnek kell lennie s az embert emberré, jobb-, nemesebb valakivé formálnia. Ha tudásról van szó a Szent Lélekkel kapcsolatban, erre a tudásra kell gondolnunk: *scientia vitae*[705], az etika… Mily biztató gondolat: Ő az, aki minket élni, érezni, tenni megtanít. – Ez nem az a száraz tudás, mely absztrakt fogalmakat fűz egybe, hanem mely az életet a maga üdeségében, eredetiségében, egyediségébe, a maga gyökből fakadó érzelmes, indulatos melegségében fogja meg s alakítja s tárgyalja. Azért a tudás is tele van érzéssel, kedéllyel s a tudás közlése s átvétele csak meleg lelkeknek sikerül. – Ezzel függ össze az, hogy azért akarjunk sokat, többet tudni, hogy jobbak legyünk, jobban szeressünk, s hogy az is tudás, mely az embert nézi.

[2] Intellektus = látás, önszemlélet s világszemlélet. Belehatol az valóba, a létbe s látni akar s magába hatol s önmagát megérteni. Kinézni valami célt a létben, – kinézni valami központi ideát, hol a küllők összefutnak mint agyban s hol a tengelyt, a forgó tengelyt s haladást szolgálják. Az intellektusnak nem szabad a semmiséget rögzítenie, nem a semmit látnia; attól elborul. Bíznia kell a szemnek látó hivatásában s épp úgy az intellektusnak is, hogy látásra született; zum sehen geboren, zum Schauen bestellt[706]… annyit amennyit! Távol a sötétségtől, pesszimizmustól, ürességtől, nihilizmustól! Ne szúrjuk ki szemeinket; ne kételkedjünk; hanem nézzünk s lássunk! Van sok fátyol, sok árny; az nem baj, de látunk! De amellett azt is tudjuk, hogy valamit látunk, s hogy így látunk, s mások másképp látnak s mást látnak sokban. De hiszen nem vagyunk készen; sok helyütt az út elvész, vagy összevissza futó, próbálgató ösvénnyé vékonyul. Tele vagyunk ingerkedő kérdésekkel s kikezdésekkel, mint ahogy a most pompázó fa tele van már a hervadáson túlra intő rügyekkel. – Ez gazdagságunk!

[3] *Consilium*

[4] A sapientia ellentétje az oktalanság, melyet ész és nagy tehetség oly nagy arányokban termel, az a sok beteges, helytelen gondolat, az a céltagadó, kételkedő, pesszimista nézet. Ez teszi azt, hogy sok, aminek lehetetlennek kellene lennie, valóság, s sok, aminek lennie kellene, képtelenség. A világ eltorzítva, intézményeiben, nézeteiben, szokásaiban mind megannyi töltés és gát, melyen át kell magunkat vágni. A Szent Lélek megérteti a jóakaratú emberekkel, hogy mi a rossz, a nyomor, a szégyen, a merev, lánc és tömlöc, ketrec és kolonc s biztat, tedd túl magadat. E fölismerésből a szabadító irányzatok, melyek Isten gondolatait ássák ki törmelékből és limlomból, – melyek szenvedés, sötétség, főleg lélekelnyomorodás ellen küzdenek. A Szent Lélek nem fegyverezhető le azzal, hogy így teszek, így van, így volt; ő éleszt s újat ad! Tehát a nemesebb egyedekben él, mozog, fejlik a Szent Lélek, minden a megtisztult lelkekből indul. Lelkekből, kikben világosság s derű lett, kikben kisütött a Szent Lélek sugara! Erre a világosságra az eleven, s küzdelmes élettel való érintkezésben teszünk szert; ott foszforeszkál a Lélek, nem a könyvekből csak, – nem absztrakt, régen kikalapált és

[705] az élet tudománya
[706] látásra született, szemlélésre rendeltetett

kifényesített gondolatkeretekből… ah ahol az élet fakad, ott lesz… Gyerünk oda… A legnagyobb tézisek ott készülnek.

[5] *Inspiráció*

Júl. 13. [1] A fák, ha 100 évesek is, tavaszkor újra hajtanak, lágy, finom, gyengéd, olajos hajtásokat. E hajtások újak, szemben az acélos, vaskos tövissel s új kikezdést, új mozgást, új kiindulást jelentenek. Hogy indul meg ilyenkor minden! Akar, mozog, lesz. Es ist im Werden.[707] S ezt az erőteljes akaratot, mely akar valamit s keres s indul s feszül, ezt a nagy levőfélben való belső munkát, mikor munkában van az alak, a szépség, az egész erős lét, tavasznak hívjuk. – A lélek is hajt; új érzések, új gondolatok új gerjedések nyújtják, feszítik; akkor tavasz van bent. Azért szép a tavasz, mert az ég energiáját fölszívta minden, ami célszerűen, formásan mozoghat, feszülhet s magát s ami benne pihen s rejlik, kifejleszteni, kifejteni akarja… Hát a belső világ is ilyen… tele kikezdéssel, önpihenéssel arra, hogy fölkeljen s induljon…

Júl. 14. [1] Credo in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem![708] A legfőbb elv, hatalom és őrsélet, – de mely éltet. Éltet adó élet, ősforrás és őstermékenység. Atya is ősélet, a Fiú is ősélet; de az Atya az ősélet mint őselv, a Fiú az ősélet mint önmagának közlése és folyása, a Szent Lélek az ősélet, mint az isteni öntudatnak önmagán, azaz hogy az Atyából a Fiúba való átömlésen való tetszése, öröme. Az egy örök, végtelen életnek mint öntudatnak és folyamatnak önmagához való viszonya. Ezt imádjuk, ezt úgy, ahogy sejtjük, de alakokban el nem képzeljük. Az örök végtelen szellemi élet e belső folyamatát saját lelkünk osztatlanságában s különbözőségében halvány analogiaképpen látjuk és sejtjük. Bennünk is érthetetlen mélységekből indulnak ki folyamatok, áramok, melyek mint különböző tartalmak s értékek jutnak tudatunkra, mint az értés és akarat tartalmai; a végtelen élet mélységei is tele vannak folyamatokkal, a fény s a meleg, a látás s az öröm, a teltség s az áradás, az adás s a bírás viszonyaival. Erről megint csak a lelkünk ereje, öröme s érzelme, ifjú üdesége s lendülete, bensősége és melege, heve és szerelme tud valamiféle képet adni. Az érzés, a gerjedelem, indulat, az öröm és lelkesülés, a kedély és bensőség az a Szent Lélek felé irányít… Az ő vonásai! Mily közel áll, mennyire nekünk való. Hogy értjük, profunda scrutatur[709]! Hogy ott fakad s ott jár a mélységben, de ugyancsak hogy van kimerevülése, kilendülése… Hogy olyan, mint a föld legmélyebb rétege, melyet azután az erupciók a felhőkbe merevítenek föl, föl! föl!

[2] Qui a Patre Filioque procedit[710]… Való, a vérük, a lelkük… Az Atya szellem a „paternitas”, a fiúé a „fraternitas” s ezt hozza a Lélek. Mint ahogy az erdő lehelete telítve illattal s a tengeré sóval: úgy az Atya s a Fiú Lelke… S ez a Lélek nemcsak lehelet, mely fölszedi az illatot s a párát, hanem mely a mélyből lehelődik, az Atya valója, a Fiú valója ezt a Lelket lehelik s *lélegzik.* Atya Lelke Fiú Lelke… Spiritus Patris… Filii… Jesu… Először ez egységen, azután e szétágazó különbségen… azután e lélegző, magát érző, magát adó, magában kialakuló, kiáradó Lelken… Látás, bírás, erő, önérzés… gazdag mindenség!

[3] Idea = energia, a teljes, gazdag élet hordozója, ahol minden legteljesebb s leggazdagabb harmóniában egyesítve van, s az életet telíti. Veritas propter veritatem[711], vagyis az igazság, a több értés a több életért, – l’art pour l’art, vagyis a művészet a szebb életért… bonitas propter bonitatem, a jóság a jobb, több élet. Ez mind élet s mind az élet aktuálása és kiáradása…

---

[707] Levőfélben van.
[708] Hiszek a Szentlélekben, az Úrban és Éltetőben.
[709] a mélységeket kikutatja
[710] Aki az Atyától és a Fiútól származik
[711] igazság az igazságért

[4] Az élet ezekben mint formáiban, eszközeiben s céljaiban adja s bírja magát. S a lélek mindennek az ösztöne, a gyökere… mint nagy vágy s nagy erő a mindennek magában való s életben való kialakítására, kifejtésére.

[5] A Szent Lélek magában mérték, szépség, zene; abból is világos, hogy fructusa „in omni justitia”[712], így adja magát. A geniusz sokféleképp adja magát mértékben, énekben, alakban, vonalakban… A lélek alakja a justitia, a rend, arány!

[6] Az ősélet kivet magából mindent, ami nem ő, ami nem élet, ami rossz, bűn, fekély… Azért tiszta, áttetsző, idegentől, ellentéttől ment valami. S minél erőteljesebb, annál inkább sürgeti a tisztulást. Innen a penitencia szelleme, mely nemcsak megújulást akar, hanem jóvátételt, elégtételt! Hiába okoskodunk s magyarázunk bele mindenfélét; a fő, hogy megértsük pszichológiánk elemeit s adatait nem tagadni, de megérteni akarjuk.

[7] *Spiritu Dei aguntur*[713]… hogy kell, hogy tenni s lenni kell, hogy levőfélben áll a világ s hajtja az őserő. S ennek a „kell”–nek s történésnek az útja a törvény, mely a szellem világában mint kötelesség jelentkezik… Tenni kell, lenni, válni kell, ennek a szükségességnek célja van, arra felé lök s késztet és szorít föl. Az az út, az a cél, az a szükségesség csak úgy érthető, hogy van mögötte valami nagy akarat, akarat, mely nagyon akar s ugyanakkor hajt is s szabadságunk elé lép s diktálja útjait, de nem töri meg. – Így értem, fogom föl a Szent Lelket, az élet s a fejlődés nagy energiáját, mely bennünk új igényeket, helyzetet, új állapotokat, viszonyokat érleltet, előkészít s azután oldozgat.

Júl. 16. [1] Magas sziklák alatt álltam a Klammban, 800–900 méter magasságra tolta föl a régi geológiai katasztrófák ereje a szirteket s úgy merednek vele az égbe. Mily magaslatok! Szemünk csak könnyen bír velük, de ez nem megtapasztalás, ez csak szemlélet, tehát teória. A megtapasztalásban akkor van részünk, ha megmásszuk. Ez praxis. Az a teória is ad valami fogalmat; de ez fogalom, a fogalmaink parányi, kevés, szerény valósági tartalmával; csak ha fölmegyünk, akkor tudjuk igazán. Ez a tudás igazi, közvetlen; az élet részletes folyamának a magasság, a szirtek részletes darabjaival való összemérése: egy kontaktus. Életemet ráapplikáltam, mint a mérővessző; tapasztalatom, öntudatom egymás utánja volt a lánc, melyet kiterítettem a kiterjedésre s így összeméródött életem, tudatom a valósággal. A szemlélet is csak a kiterjedésről való éterrezgésekkel, míg a praxis a valóságos kiterjedéssel dolgozik. – Magasak hát azok a sziklák s őserő kellett hozzájuk s én, aki ott lenn állok s parányiságomban s gyöngeségemben összetöpörödök, ugyancsak tudom ezt értékelni; de azután ellebben az szirtek fölött a felhő; Istenem, mily magas az s mily könnyen jár ott s mily más erő, éteri erő emelte oda. Hogy erőlködnék a geologiai erőszak, hogy ezeket a szirteket oda emelje. Ennek a magyarázata, hogy új qualitások, új állapotok, másféle erők lépnek föl itt, melyek a magaslatoknak a sziklákra nézve lehetetlenségeit, ellentmondásait játszva legyőzik; itt örvények, szakadékok, de ott fönn simaság, egyenesség, – itt csupa nehézség és útbanállás, ott fönn csupa szabad tér, melyet kitölteni nem lehet s lefoglalni meg éppen nem. Hát íme: új magasságok, új erők, új létállapotok s ez új színvonalon legyőzetik az alsóbb színvonal sajátos ellentéte s ellentmondása.

[2] Így gondolom, van ez az életben is. Az élet is sokféle színvonalak, magaslatok rendszere; csupa új adatok, mindmegannyi új rétegzések világa; ott is alulról épül föl minden, kevésbé szellemtelenen, durvábbon, ösztönösön a finomabb, a gazdagabb lét. S minden fok legyőzi az alsóbb fokon álló nehézségeket, nem azáltal, hogy eltörli, s megszünteti, hanem hogy felsőbb elhelyezkedéssel föléjük emelkedik, az ellentétek megvannak, – a nehézségek fönnállnak, de fölöttük megy el s más, sajátos fölényességgel emelkedik föléjük. Ilyen a lélek maga, vagy mondjuk az élet. Új fajsúly, új adatok, új törvények. Ott lenn az a buta,

[712] gyümölcse csupa igazság (vö. Ef 5,9)
[713] Isten Lelke vezérel (Róm 8,14)

értelmetlen szörny tömeg. Ha belefúrunk, hány kilométert tehetünk! S mily tömegek, ott fönn az égen s iramodnak s ütköznek s alakulnak tűzben, vízben számítatlan századokon át! Mily őserdeje a mozgásoknak, rezgéseknek, kapcsolódásoknak; de minek ez? Ezt a tömeg kategóriáiban legyőzni nem lehet; de ha egy parányi szemben világosság lesz, ha az élet megjelenik, értem! Íme a tömegek nehézségei megoldatnak egy csepp életben.

[3] Júl. 16. Mit adjon a lélek? Docebit vos omnem veritatem.[714] Nem azt jelenti, hogy minden igazságot, hanem azt a nektek való, az egész igazságot, mely által egészek, erősek, nemesek lehettek. Nem azért jön, hogy a tudást szaporítsa, hogy tanítson „mindent", hanem hogy azzal az igazsággal hasson ránk, mely az akaratot naggyá neveli. Az egész emberiség akaratát igazítsa, terelje, hevítse. Ő vonz, ő húz. Nekem a kellő, helyes viszonyban kell lennem ez akaratokat igazító lélekhez; úgy is, hogy egész vagyok, föltalálom magamat a sokféle viszonyban, – úgy is, hogy az egészet tartom szem előtt s azt sürgetem. Ne veszítsem el magamat, – hanem találjam meg magamat s a helyemet az egésznek megtalálása, megértése s helyemnek s föladataimnak az egészben való föltalálása által.

[4] *Önmagunkat, szabadságunkat, boldogságunkat ki kell dolgoznunk.* Mindez helyes viszonyt, rendet, sok befolyás és inger, vágy és szenvedés közti egyensúlyt jelent. Ezt nem adják, ezt megszerzik. Ezt ki kell érdemelni. De hogyan is legyen másképp? A szabadság öntudat, állapot, melyre kiküzdöttük magunkat, – magaslat, melyre másztunk s a honnan lenézünk az ütköző elemek s tényezők közé, nem ki, hanem be s lenézünk. „Vor der Revolution war alles Bestreben, nachher verwandelte sich alles in Forderung!"[715] (Goethe.) A boldogsághoz kell, hogy kis dolgok, apróságok is örömet okozzanak, egy virág, napsugár… Ahhoz megint az kell, hogy pusztaságon és sötétségen át mentünk légyen. – Boldogsághoz kell, hogy az ember önmagában megnyugvását bírja vagyis célját, melyet már magában hord, s ugyanakkor folyton fejleszt; – erőteljes, biztos s biztató fejlődésben … tehát úton, de jókedvvel, tudván, hogy ez út, mely haza visz, – úton fáradsággal, de kételyek nélkül, belső lélekszakadások nélkül. Kell boldogság, mely ilyen nekünk való, belső s tiszta s olyan legyen, hogy munkára, alakulásra, fejlődésre ingerekkel telítve legyen.

[5] *A nagy Lelken léleknek lenni,* – a nagy egésznek életén élni, nem úgy, mint az élősdi, hanem úgy, hogy önéletünk legyen, ugyanakkor kontaktusban, egységben, folytonos érintkezésben legyünk. Hogy ez a nagy élet s ez a nagy Lélek lelkiségünk hajcsövein folyton fölszivárogjon, bennünk lüktessen. Belőle kapjuk ingereinket, de azután megint reagálunk, kidolgozzuk azokat; adunk valamit annak a nagy egésznek, de azzal a tudattal, hogy az csak parányi, kis funkció az egészet s beláthatatlan perspektíváit nézve, de itt a parányi is egész, nagy boldogság.

Júl. 17. [1] Isten képe a nap: a) központ, erő, szükség, fölség; tisztelet neki; b) világít, melegít fejleszt, szép és nemes, jó és édes; c) adja magát, szétárad világossága; utainkon, dolgainkon ő; nem kell a napba nézni, mégis belőle s általa dolgozhatunk. – Csak egy a különbség: Istennel mint személlyel viszonyban! Mert rágondolunk, neki szolgálunk, őt szeretjük; d) a napba nézni nem lehet, de erejét, melegét érezni lehet.

[2] A *Szent Lélek* mindenütt van, mindenkinek adja kegyelmét, hat reá, indítja, mozgatja; úgy van, mint a villamosság, mint az éter hullámai, mosnak, nyaldosnak; a jó gondolatok s érzések hullámai; de azután van villámlás is; tűzben nyilatkozik s megvilágít egyszerre. Ott kiadja erejét ünnepélyesen s így keretezi, villámló tűzben! Pünkösd napján így jött.

[3] *Summum bonum.*[716] Az Isten a legfőbb, a végtelen jó, tőlünk elvonatkozva is. Önmagában, tehát magának jó; a végtelen magát látja és fölérti: ez a Fiú, ugyanakkor magát szereti, élvezi, eltelik, áthevül, öröm, ének, tüze és illata önmagának. E viszonyba állítjuk a

[714] Megtanít benneteket a teljes igazságra.
[715] A forradalom előtt minden törekvés volt, utána minden átalakult követelménnyé!
[716] Legfőbb jó

Szent Lelket! Fölséges, éneklő, ünneplő, élvező lélek; illat és ének [pneuma]! Ez az a magát akaró Isten, ez az isteni terminussá, kulminálássá emelkedett s kifejeződött akarat… élet!

Júl. 19. [1] A Szent Lélek föladata adni magát s ez által a világba állítani az „új teremtményt”. Mindenki, ki a megszentelő malaszt állapotában van, lélekben elváltozott. Isten természetének részese, vagyis isteni. Nem azért isteni, mert erkölcsös, hanem azért erkölcsös s Istenhez, a legfőbb jóhoz s végcélhoz helyes viszonyban áll, mert a lélek isteni. A jóság, tisztaság, az erkölcs, az egész vonalon az isteni elváltozással adatik, bár az erényt azután gyakorlat által kell könnyebbséggé változtatni. – Természetesen az az isteni elváltozás itt a földön nem esik öntudatunkba, a léleknek ontológiájában van, de nem érzésében. A dicsőség is, mely ezzel jár, csírában van lefektetve lelkünkbe s ki nem fejti magát. A léleknek ez átalakulását semmiféle morálissal el nem érhetnők; bármennyire fokozzuk is a természetes erényt s jóságot, ezzel az isteni elváltozásba föl nem érünk; ez más rend, más viszony, melyet nem lehet kiérdemelni, nem lehet kifejleszteni, hanem ezt a Szent Lélek adja, ez az ő új teremtése. Küldd ki lelkedet, s minden megújul…

[2] A Szent Lélek világa s új teremtése tulajdonképpen a lelkek, kiknek magát adta, kiket átalakított. Ez *az Isten országa a földön* s az Isten fiaivá tett minket s az Isten fiai életében kialakítja a kegyelem életét, fölserkenti a kegyelem gyümölcseit, az erényt, a jóságot. Ez új teremtést a szentségek által eszközli, úgy értve azt, hogy ha lehet is kegyelem állapotába jutni hit, remény és szeretet által, de az új teremtés, az újjászületés eszköze, tulajdonképpeni szerve a keresztség. Amilyen természetfeletti új tény s új valóság az istenülés, oly új s tényszerű organuma van, az a keresztség. Íme a Szent Lélek szerve s ugyanily szerve a többi szentség. Nem jel, nem szimbólum csak, hanem hatások eszközlője. Eleven vizek forrása, élet, természetfölötti élet közlője… A Szent Lélek misztériumai!

[3] A keresztség által a Szent Lélek az Isten látható országának, az egyháznak tagjává tesz, az Isten gyermekeinek társaságává. Ez az Istenország is egy nagy tény, a Szent Lélek teremtése; ezt nem érjük el erkölcsi fejlődés, javulás, nemesbülés által. Ez nem az erkölcsi s kulturális fejlődés által elérendő tökéletesebb állapot, hanem Isten ténye. (Örök életet igényel minden ember; erkölcsi életünk gyökerei misztikusak, igényeink transzcendentálisak, de nem az erkölcsiség a mi isteni életünk; nem a természetes erényesség s a justitia a vallás. Nem azért jött Krisztus, nem ezt akarja a Szent Lélek.) Az Isten országát nem lehet erkölcsi haladás útján várni s nem lehet mondani, hogy a nemesebb, emberhez méltó erkölcs, melyre az emberiség valamikor szert tesz, az a vallás, az az Isten országa, melyet Krisztus hirdetett. Nem, azt az országot a Szent Lélek teremti meg. Igaz, hogy a természetes erkölcs is vallásos, hogy annak is misztikus gyökerei vannak s hogy az is örökkévalóságból való s Istenbe utasít, de ez nem vallás s főleg nem krisztusi vallás. A vallás több; a vallás viszony s élet Istenhez: s a krisztusi vallás istenülés s Istennek kedves gyermekség, lelki állapot, melyet Ő teremt meg a Szent Lélek által s melyből való az erény s a jóság. A krisztusi vallásban magunktól is van hitünk: az, hogy isteni átváltozás, isteni élet magva s csírája, az átszellemülés seminalis rációja van bennünk; világ, melyről hisszük s várjuk, hogy kifejlik, „más”, „dicsőséges” világgá. Erkölcsösek vagyunk, de a mi isteni életünk nem az erkölcsiség, ez abból fakad azután isteni természetfölötti valósággal. Ezt méltán hisszük, hiszen nem a természetes erkölcsiség kifejlesztése miatt jött Krisztus a földre s nem a természetes erkölcsit fejleszti a Szent Lélek.

[4] A vallás szükségképpen vonatkozik túlvilágra. Mikor rájöttek, hogy az Isten erkölcsileg jó s hogy az erkölcs Isten akarata s szolgálata, akkor a vallás és erkölcs szorosan kapcsolódik.

[5] De jóllehet Krisztus nem azért jött, hogy a természetes erkölcsben rejlő vallásosságot kifejlessze, vagy hogy a természetes erkölcsöt vallássá fejlessze s jóllehet a Szent Lélek is nem jó, az emberi ész kerületén belül álló jósággal rendelkező lelkek miatt jött, hanem az istenülés csíráját hordozó s az istenülés végleg majd valamikor kifejtő élet miatt; de azért mindaz, amit Krisztus akart s a Szent Lélek megteremt, bennünk van, kik más-más történeti

korszakokban élünk, kik tehát elváltozó irányzatok s értékelések fejlődési útján járunk s épp azért más-más igény, más-más érzék jellemzi lelkületünket. A kultúra vagyis a természetes erők, tudás, művészet kifejlődése az erkölcsi érzéket is más-más irányba terelheti, érdeklődését fölébresztheti s így ami istenülésünkből folyó morálisunk is más-más benyomást és ingert vesz s más-más föladatok által foglaltatik le.

[6] a) Mi ezzel a mi istenülésünkkel a világban, a fejlő világban állunk; az istenülés alapjáról belenyúlnak erényeink a praktikus világba, kötelességeinkbe. Istenült valónkkal a konkrét élet problémái előtt állunk, – kötelességeink az elváltozó kultúrák behatásai alatt. Hiba volt, ha az első keresztények itt-ott az Isten országának katasztrófaszerű megérkezését várva a világból, a munkából, a kulturális tevékenységből kikapcsolódni akartak. A Szent Lélek kikorrigálta e nézetet s ráterelte őket a konkrét élet szükségleteinek kielégítésére. Nem lehet az életből elvonulni, az istenült ember is a természet keretében áll, végezve ott dolgát. A fejlődő, munkát igénylő világban áll az Isten gyermeke az istenült lelkiséggel, mely segítse őt rá, hogy helyét megállja a világban, hogy győzedelmesebb, a világot s a létet elbíróbb ember legyen. Az ember belseje, lelki egyensúlya szerint istenült s az legyen, de mint a természet darabja, a mechanikus s az evoluciós világ munkájának napszámosa. Azt kell mondania: természet és Isten bennem bírják kapcsolatát, *az összeköttetések láncszeme természet és Isten közt én vagyok,* úgy értve azt, hogy lelkemben s hitemben e kettő kapcsolódik. Én természet is vagyok s istenült is vagyok. Én erők szisztémája vagyok, mely e világon van hivatva tevékenységbe lépni s ez az Isten akarata, másrészt egy transzcendentális világot hordok már magamban, mely kifelé, túlra gravitál. Vallásosságom entuziazmusa is a túlvilág. De e két tendenciát harmóniába kell hoznom s úgy hoz, hogy az erő kifejlést s eo ipso a kultúrát Isten akaratának tartva, magamat minden érdeklődésemmel arra rávetem s magát ezt az érdeklődést s buzgalmat természetfölötti energiákkal s motívumokkal táplálom. Az Isten lelke teremtette a világot s ugyanaz a Szent Lélek egy más, isteni világnak a kikezdéseit s erőit helyezte belém. Az Isten alkotta természet munkám s haladásom által számtalan ingert s szolgálatot nyújt lelkemnek s az Isten által bennem teremtett istenülés munkámat éleszti, éberebbé, buzgóbbá tesz s kivált morális életem kötelességeit motívumai s indításai által mérhetlenül kiemeli.[717]

[7] b) A történet folyamán a pszichológiának nagy problémája lesz, úgy bele állítani az embert, hogy e két nagy értéket: a természetet s a gyakorlati életet egyrészt s az istenült lelkiséget másrészt élje, fölkarolja, fejlessze s excentricitásoktól óvakodjék. A Szent Lélek e részben nagy korrekcióval szolgált. A kereszténység apokaliptikus irányzatát az első időkben a gyakorlati élet útjaira terelte: itt kell élnetek. Aki nem dolgozik, ne egyék. – Megszállhatja fölfogásunkat gyakran a tévely, hogy hiszen túlra igyekszünk, vessük hát meg a világot; istenült lelket hordozunk, a természet problémáit tehát szorítsuk le a minimumra. Helytelen; ez azoknak az érzülete, kik már készek, kik dolgozni nem akarnak, kik nem látják, hogy a munka az erkölcs atmoszférája s hogy csak ez atmoszférában fejlik ki jól s egészségesen az istenülés magva. Tehát serényen, igyekezve, erőket kifejtve, a világba fektetett istenit kifejlesztve, gazdagabb, teljesebb életet áhítozva s élve… Nem helyes, mert Isten minket e világba állított, tehetségeket adott s kötelességeket tűzött elénk, melyeknek meg kell

[717] Prohászka ezeken a lapokon, a görög egyházatyák szemléletét követve, az istenülést hangsúlyozza, ami a teremtő Szentlélek műve; ez a szemlélet, moralizmuson túlhaladva, a lelki élet természetfeletti alapjait világítja meg. Ugyanakkor óvakodik egy bizonyos szupernaturalizmustól is, amely megveti az evilági valóságokat, elfordul a földi feladatoktól. Ugyanaz a szemlélet ez, amelyet Teilhard de Chardin-nél találunk (*Az isteni miliő = Benne élünk* című lelkiségi könyvében), és amelyet átvett a II. vatikáni zsinat is a *Gaudium et spes* kezdetű konstitúcióba. Az emberi erőfeszítés humanizálja a világot, előkészíti a nagy átalakulásra, amelyet a feltámadt Krisztus Lelke visz véghez.

felelnünk. E kötelességek az élet egész vonalára vonatkoznak s folyton munkára s tevékenységre köteleznek s evilágba állítanak.

[8] c) Szentigaz, Krisztus nem jött kulturális haladásért, az erők kifejlesztéséért, az ész s a természet keretében álló problémák megoldásáért, nem jött szociális reformokért, a Szent Lélek nem adatott, hogy az élet természetes szebb formáit megalkossa, hanem jött a lélek istenülésért s örök üdvért. De mivel ez isteni életből az erkölcs fakad s szinte természetesen lüktet, azért az emberi életnek s kultúrának s haladásnak s fejlesztésnek mint emberi kötelességeknek motora, idege s gyökere lesz, „Isten akarja" … kiáltja a Szent Lelkes ember. „Isten akarja", hogy ne a hitetlenek, hanem Isten gyermekei hordozzák az Isten zászlaját a haladás, a térfoglalás útjain. Nem azért jött a Szent Lélek, hogy a természet szerint, tehát Isten szerint munkára rendelt, hódításra beállított embert hivatása iránt megzavarja, hogy az erők kifejlesztésére utalt embert, ki Isten napszámosa, tétlenségre kárhoztassa. Istenülést adott, de természetes hivatását meg nem másította, s mivel ez istenülés erkölcsi egyensúlyt s nagyobb boldogságot ad, alkalmasabbá tette munkájára. Ne szálljon meg hát a gond, hogy mi már készen volnánk, hogy e világ nem az Isten gondolata s velünk való szándékainak világa! Küzdjünk a hamar nyugalomra szállni vágyás ellen.

[9] Új, jobb világ az által lesz, hogy a világ ésszerűbben, tehát istenszerűbben rendezkedik be; ezt nem kapjuk készen, ez hosszú fejlődés. Nincs fogalmunk, hogy hogyan legyen s mi legyen a jobb világ; nincs is végleges állapot. A szociális reformok is csak folytatólagos javítást akarhatnak. Ezen az evangélium s a Szent Lélek sem változtat; de érzéket ad nekünk, hogy az idő folyamával föltűnő szükségletek, követelmények, változatok iránt nagyobb érzékkel viseltessünk. A Szent Lélek jellege tehát nem az, hogy csak a régit védjük, hogy a haladást rossznak, a változásokat istenteleneknek gondoljuk. Kell belénk nagy mérséklet, önzetlenség, tiszta szándék, fennköltség a világreformhoz, de hol kapjuk ezt inkább, mint itt. Ő a Lelke a Szeretetnek, könyörületnek… rokonszenvnek, szabadságnak. " Ó titokzatos Lélek, nem sietsz, ohne Rast und ohne Hast[718] dolgozol; problémáid végtelen perspektívát nyitnak s mi akkor teszünk jól, ha mindig a Lélek szabadságában elfogulatlanul s önzetlenül követünk… (Pünkösdi cikk. Életből)

[10] *Az isteni életet a Szent Lélek adja.* Adhatná azt közvetlenül a lélek belsőjében véghezvitt átalakítás, tevékenység által, de miután az isteni művekben oly következetes az emberi természethez való alkalmazkodás s az isteni magát az emberi élet szférájának megfelelően adja, azért az isteni nem közli magát közvetlenül, hanem bizonyos jelekhez, szimbólumokhoz kötve. Ezek a szentségek. A szentségek nem üres szimbólumok, hanem hathatós okozók, eszközlői és közlői az isteni kegyelemnek, s mint ilyenek a Szent Lélek szervei; a Lélek árad, ömlik át rajtunk s árad ki ránk. A modern embernek idegenszerű ez a gondolat, de a zsidó régiség s az orientális vallásokban ez a fogalom általános: az Isten csodálatos hatásokat eszközöl bizonyos jelek által. Hogy ez hogy történik, az a régiséget nem feszélyezte, miután nem ismerte a történésnek mechanikai folyamatát. Azért mondja Krisztus is; újjászületni vízből s Szent Lélekből. A Szent Lélek adatik a keresztség által. Adatott nekünk is, adatik a csecsemőnek is, annak is istenült lelke van, jóllehet még nincs öntudatos erkölcsi élete. A Szent Lélek lefoglalt engem. Hogyan nézek a keresztkútra!

[11] Itt születtünk Isten gyermekévé. Krisztus mutatott rá az erőre, mely által: vízből és Szent Lélekből s szent János: adott hatalmat Isten gyermekeivé lennünk…[719]

[12] Az eucharisztikus Krisztus teste és vére; azt enni és inni kell, hogy istenileg éljünk, hogy az örök életbe belépjünk, hogy testünk föltámadjon. E szentség körül a Szent Léleknek csodálatos kettős szerepe van; kettős e szerepben a reá való tekintet. Itt a kenyér s bor

[718] pihenő nélkül és sietség nélkül
[719] Vö. Jn 3,5 és 1,12.

elváltozik, ezt a Szent Lélek teszi… Azután lelkünket táplálja s közvetlen, hathatós kapcsolatot teremt az ember s Krisztus közt. A szentáldozás valóságos zálog, valóságos lelki kapocs; akinek e záloga van, az betér az örök életbe, – akinek e pecsétje van lelkén, annak helye van az Isten országának asztalánál. Tehát a szentáldozás nemcsak emlékezés a mesterre, nemcsak hangulatos visszahelyezkedés az utolsó vacsorára, hanem az áldozó keresztény léleknek szoros kapcsa Krisztussal, melynek következtében vele van az Isten.

[13] Van az eucharistiának még áldozati jellege, Krisztus föláldozta magát értünk; halálával föl akart szabadítani az ördög hatalma alól s át akart vinni az Isten országába. Quotiescunque[720]… az áldozatos halált megjelenítjük s annak az áldozatos Szívnek odaadását Isten előtt megismételjük. A Szent Lélek a tűz, *melyben a krisztusi élet elég… testvéreiért.* Entuziazmusa, lelkesülése, hogy minket megszabadít; a Lélek hevében a mi elgyötört lelkünk képe, kik reá várakozunk, az ő víziója. Dilexit[721]…!

Júl. 22. [1] Tragösben (Balschof-villa) vagyok, a vizek völgyében, a zöld tó, az opálos tavak, a kristály-folyások gyönyörű vidékén, s járok föl a hegyekre s szállok csúcsról-csúcsra, s fürdik a lelkem, főleg a vizekben. Ezek tisztítják az érzéseket s mossák le s viszik el a folyóvíz örökösen megifjuló s minden ponton újra kiváltott mozgási energiájával a piszkot, ami ránk száradt, az állott gondolatot, a fájó s megavasuló érzéseket, mindazt, ami nem lélek, hanem aludt vér s aludt s holt érzés. Jaj, azért szeretem úgy a vidéket s a hegyeket, a helyzet-energiák ez égbemeredő szimbólumait s azokat a mindig friss, soha ki nem fáradó lejtéseket, szökelléseket, a hullámok játékát, kivált, ha az oly tiszta, hogy fenekére látunk. Az ilyen vidék kongeniális a szellemmel, a lélekkel; a hegyeken fölnyúlik s fölegyenesedik, égbe tör, a vizeken pedig fölfrissül, tisztul, s a nimfák elomló, hajlékony körvonalain hajlékonnyá, széppé s tisztává lesz a lélek. Itt vagyok én otthon! Itt lihegek s lélekzem s eltelem, itt gyullad ki szemem s érzésem, itt omlik rá lelkiségem, mintha végtelenbe nyúló s nedves selyempapír s annál is finomabb volna, hogy lekopirozzam magamba a hegyek-völgyek vonalait, az erdők s sziklafalak árnyalatait, hogy felszívjam az áfonya s a páfrány leveleinek harmatát. S azután megint hallgatózó lant a lelkem, de nem hogy szóljon, hanem hogy kifeszült s érzékeny húrjaiba fölvegye azt, ami hangból, zúgásból, panaszból, mámoros élvezet-lélekzésből leng, lejt erdőn, réten, fönt a Sennerinen, lent a Klamm fölséges sziklaszorosában; hogy eltanulja és elraktározza mindenütt e nüánszokat, a hangok e töredékeit, e le nem kottázható törtjeit, e néma, csak itt-ott felcsengő, ünnepélyes szimfóniát. Azt te tudod, Uram, hogy szeretlek és szívlak s élvezlek kimondhatlan; s hieroglif nekem minden bokor s minden ködfoszlány s minden úszó, fehér, kékes, bíboros felhő; csodálom palett-táblád színgazdagságát s ünneplő bemutatkozásod garderóbját; te Úr és Úrnő, »decorem indutus« regina in vestitu deaurato, circumdata varietate![722] Te nem-etlen szellem, férfi és nő, anya és szűz egyben, te Isten, Istenem, Amor et Caritas[723]; vér, harmat és spiritalis unctio[724]!

[2] Ma van a templom búcsúja. A templom csúnya, a védszentje szép. A lelke piszkos lett, de azután megmosakodott könnyben s az Úr szerető Magdolnája lett. Itt tiszteljük. – Nem tetszik nekem itthon valami, amit meg nem írok, csak egy szép mesével jellemzek: Es war eine Bergfrau, die sich bisweilen von einem Menschen freien und heimführen ließ. Aber in der Nacht breitet sie ihr langes Haar, daß wie Mondschein leuchtet, über ihr Lager aus, daß es

[720] Valahányszor
[721] Szeret, kedvel
[722] fönségbe öltözött [az Úr], a királynő arannyal felékesítve, körülvéve különféleségekkel (vö. Zsolt 93(92),1) és Zsolt 45(44),10)
[723] szeretet s „szív” (V. századi latin himnuszból, melyet a nagycsütörtöki liturgiában énekelnek)
[724] szent kenet (Rabanus Maurus Veni Creator Spiritus kezdetű himnuszából)

bis zum Boden herunterwallt wie ein Fluß, und dann darf niemand danachgreifen sonst geht sie auf der Stelle davon, unter Jammer und Klagen zurück in den Berg.[725]

[3] Tehát ha utána nyúlunk, elvesztjük. Ezt bizonyos érzelmekre s magatartásokra alkalmazom. Aki magasabb küldetésben jár, annak az alacsonyabb s ösztönösebb érzéseket nem szabad mutatnia, ha nyilvánítja ezeket, elveszti a misszió. Aki másoknak ideálisan parancsolni akar, annak nem szabad önszeretetét, egoizmusát elárulnia; aki másokat nevel, annak nem szabad ebből a stílusból kiesnie s hozzájuk úgy simulni, hogy nem fölényes többé.

Júl. 23. [1] Nemcsak a növényekben *van gyógyerő* az organizmusra nézve, hanem *a természetben is a lélekre.* Hiszek egy intim vis mediatrix naturae-ben[726]. Be lehet s be kell oltani a lelket fölséges benyomásokkal s tisztulni s tágulni s lendülni s ruganyosságunkat megtartani. Az ember magára maradva elsötétül s relatívvá, korlátolttá lesz, saját gondolataiból s képzeteiből épít magának gátat, fölszántja útjait. Van hajlam az eltorzulásra… hajlam a pesszimizmusra… a fertőzésre. Kell egy antiszepszis s ezt adja a természet.

[2] A valóság pesszimistává tesz, nem bír létének problémájával, öntudatlan a legnagyobb mérvben… egész őserdeje a céloknak áll velünk szemben, tele vagyunk illúziókkal s csalódások jellemzik a legjobbak törekvéseit. – Van azonban bennünk egy ösztön, hogy higgyünk s bízzunk, szükségünk van rá, de jóllehet előbbre visz, de a problémákon nem változtat, folyton le vagyunk borítva az értelmetlenség s a nagy aránytalanságnak leplével, mely van fölfogásunk s a nagy valóság közt. Ennek vannak céljai s áramai s az egyes nézetek mint a hullámok a folyóban, benn vannak, hozzá tartoznak, de inconmensurabilisok.

[3] A Szent Lélek Isten gyermekeivé tesz. A gyermek jellege, hogy tele van hittel, optimizmussal s bizalommal s ugyancsak, hogy a természete neki, hogy néz, de nem érti föl a körülötte való nagy világot. *Egy nagy aránytalanság a tudat s a lét közt.* Azért a szó szoros értelmében eszköz, alkalmas munkása a haladásnak. Nem miatta van a lét, ő van a lét miatt. S csodálatos dolog, hogy ez kell. Kell nagy hit s a hit mindig gyermekded; hit, hogy győzzük, – hogy sikerül a harmóniákat a világba állítani, – hogy sikerül az Isten országába jutni. *S a Lélek szítja, neveli e gyermekdedséget. Biztos, hogy ez szükséges a léthez, szükséges a hit, a bizalom pszichológiája.* A természet adta ezt belénk s az ész nem tagadhatja el. – Így vagyunk mindenütt a haladással, az akcióval, az előretörtetéssel! Hit kell a tudás hatalmába, hogy haladjunk. Nagy hit hordozza a szocializmust. (Bivio 175)

[4] Minden erő, csíra, képesség a tett végett van; feszül; tenni, lenni akar; célt akar érni, valamit a világba állítani. A rügy ki akar bontakozni, a tojás fölpattanni s a fiókról lehullni, a virág színesedni. S azért az szép, az jó, amit tesz. Ha kiadta erejét, akkor lehanyatlik, széthull, elfárad, elhervad. Erősnek lenni, bírni, tenni, ez jó és szép; ezt akarja a valóság, ez teszi a valóságot; gyöngének lenni, nem bírni, nem tenni, ez lehanyatlás, hervadás, ez nem jó, ez csúnya; az egyik optimista, a másik pesszimista. – A magát érző, a valamit bíró, hivatást érző, tettrevágyó, bátor, bízó lelkület optimista; az erejét kiadó, a munkáját elvégzett, a fáradt ember pesszimista. Az optimizmus a természet akcióra való hivatásával, s beállításával jár együtt. Csupa erő és tehetség, mely tenni akar. Csupa munkás, csupa eszköz a nagy célra. – Minél nagyobb az erő, annál naivabb: a) a nagy aránytalanság miatt b) az exkluzív egyre, a maga dolgára való odafordítottság miatt. Hát nem naiv a virágnak tendenciája, hogy szép legyen, mikor oly semmi a nagy világban, s mikor úgy dolgozik ezen az egyen, mintha ez minden volna. S minden is, csakhogy az ő mindene.

---

[725] Volt egy hegyi tündér, aki néha megengedte, hogy egy férfi feleségül vegye, és házába vezesse. De éjjel kibontja hosszú haját, amely mint holdfény világít lakásukban, és a földig leomlik, mint egy folyó. Ilyenkor senkinek sem szabad haja után nyúlni, mert ha ezt valaki megteszi, nyomban jajgatás és sírás közepette eltávozik, visszamegy a hegyre.

[726] a természet bensőséges közvetítő erejében

[5] Lenni, nem ad oly fogalmat a jóról, mint tenni. Jó, igaz értelemben, a tett. Lenni úgy, hogy céllal bírni, erőt a célhoz, nekünk való föladatot… Ez által kitöltődünk. Az üres lét, a cselekvés nélküli lét; a telt lét a cselekvő lét.

[6] Minden lét a tettre van beállítva, akár fizikai, akár pszichológiai legyen; az által lesz jó = tett s nem üres és szép = formás. A tettben kiadja erejét s akkor kihűl, széthull, kifárad, elhervad. Ez az erős, formás lét a lélekben mint jó érzés, erő, bátorság jelentkezik; az ellenkező mint unalom, szenvedés, élettelenség. Az az optimizmus, ez a pesszimizmus. Az első a természet akcióra való beállításával, a nagy akció szükséglet törvényével, minden lét s a lélek legmélyebb ösztönével van adva. Ez bennünk fakad, mint ahogy fakad a rügy s hevül a vér s lelkesül a nagy gondolatok s nagy célok nyomán az érzés. A másik az empirikus s a szó igaz értelmében csak bennünk van. Az ember látja, hogy mennyi ütközés, mennyi értelmetlenség s elveszti naivságát, hogy ez jó s érdemes; – kezdi kevésre becsülni az élet céljait, s az értelmetlenség óriási arányokat ölt, melyek elnyelik őt s elborítják!

[7] Ez téves, mert a lét jó s minden lét érdemes, hogy legyen s tegyen. Mily elenyésző a föld a térben; ez nem baj, s a csillag az égen s a virág a patak szélén. De ez mind több, mint az egész semmiség: a föld több, mint az egész üres tér… Ne nézzük a létet mechanice, nézzük cselekvésében, a nagy törvény alapján, hogy az akció a lét s hogy minden akció jó és szép, mert célt szolgál.

[8] Hangulat, jó kedv.

[9] A Szent Lélek az élet, a tett lelke; az erők lelke. Minden erő a tett végett, s míg tenni bír, míg valamire, munkájára képes, míg bírja, győzi célját s hivatását, addig erő. Övé a feszültség, a teltség, s kikezdés, a lendület. Akar, a célt akarja, tenni, teremteni, létbe hívni akar. A lélekben ezzel a kedv, az életvágy s öröm jár. De minden erő ki is adja erejét, kipattan, kifejti, kitárja, amit bír s aztán lehull; a lélekben ez kedvetlenséggel jár. Az élet nincs ez alól kivéve. Az ifjú az erős ember, aki céllal bír, aki érzi, hogy tud s aki bír tenni; akit elfoglal a tett, a munka, akit kitölt a teremtés vágya s sikere, az kedveli!

[10] A Szent Lélek minket Isten gyermekeivé nevel, mindig gyermekekké, ami a tettre képességet, készséget illeti. Isten gyermekeivé, mint akik nagy célok előtt állnak, a kezdeten, a kikezdésen, akiknek sok a dolguk s akik művüknek élnek; akik naivak, mert hisznek a jóban, szépben, dacára az élet konfliktusainak, akik tavaszban állnak s szépségre törekszenek, dacára a korhadásnak…

[11] A rossz elemet nem szabad fokozni s túlozni, nem szabad az életet vele lehangolni, gyöngíteni, elkedvetleníteni. Természetes, hogy van hervadás, korhadás, hogy az erők kiadódnak… ez az akció törvénye, a szükség, így kell annak lenni. Tegyük mindig azt, amit lehet. Ha kikoptunk, ne búsuljunk, – megtettük a dolgunkat. – Aki tesz, az oly naiv, azt gondolja, hogy ez minden; aki nem tesz, ne legyen oly oktalan, hogy tagadjon mindent. – Ne mondjuk, hogy mit értünk el? Elérni? a dinamikus, a folyamatszerű világban csak dolgozni s tenni lehet, a magunkét tegyük! Ha egy hullám a hegyi patakban elsimulása közben azt gondolná: mit tettem? Rosszul gondolkoznék. Tegye meg a magáét s nyugodjék bele!

[12] A Szent Lélek az életnek mindig nagy célokat ad s nagy erőket, akár fiatalok, akár öregek legyünk. A szép élet, szeretet s fegyelem: ez a mi művünk. Ne feledjük! Ez a legfontosabb. – *Nem vagyunk készek soha, fejlődünk,* alakulunk. – Számtalan kötelességünk van. A természetfeletti erőkből mindig készséggel s alázattal indulhatunk ki művünkre, arra, amit tehetünk. Ne mondjuk: nem sok. Mi a csillag az éjben s a föld a térben s a virág a patak partján? Ha van tartalma, ha tesszük, ha formája van, akkor szép s lélek teremtése.

Júl. 25. [1] A stiglbaueri kocsma mellett sokszor elmentem, ahol 1905-ben laktunk; jobb is volt ott, mint ahol az idén vagyunk, itt fönt az új villában, az erdő alatt. Ezen a hosszú, sokszor poros országúton baktattunk akkor mindennap a misére. Kár volt; ott a Stiglbauer mellett áll a kápolna, elvégezhettem volna ott a szentmisét. No, azóta sok víz folyt le itt is a tragösi völgyön, s nem álmodtam volna róla, hogy ha hét év múlva itt leszek majd, annyi

minden történt légyen velem; püspök is lettem s az indexre is kerültem. Püspök, kit a pápa szentelt – igaz, hogy nem köszönhetem ezt a kitüntetést, csak annak, hogy Zichy Gyulával együtt neveztek ki; és a pápa bélyegzett meg[727]. Ez semmit sem von le mély hódolatomból s alázatos tiszteletemből a szentszék iránt.

Júl. 26. [1] Jaj, de fölséges a Pribicz s a Sennerin közt nyíló Klamm, a mennydörgések e fölséges csapása! Hogy zeng és zúg és recseg és csattogva dörög itt az isten nyila, ha úgy megered! Nem az idő, hanem az aevum[728] néz le ránk e száz és száz méter magas, meredek sziklafalakról, melyek le nem szédülnek magasságukból, mialatt mi elszédülünk, ha töprengésünkből reájuk fölnézünk. Itt sétálgatok s merengek s fölmászom a Pribicz meredek útjain, föl, föl, tiszta magaslatú levegőbe! Elkel nekem. Május 31-én nagyon meghűltem. A budapesti Szent Anna-templomban este 6-kor kongregáció-tagfelvételt végeztem; izzadtam s szakadó esőben elértem a nyolcórás gyorsvonatot; köhögést kaptam, s akkor tört meg erős álmom. Addig este letettem fejemet s elaludtam rögtön s csak reggel ötkor ébredtem. Azóta ez az erőteljes álmom eltűnt! Csak a lelkem erős legyen s bátor, s merész s égbe meredő, mint ezek a sziklafalak tornyaikkal, ormaikkal, erkélyeikkel, bástyáikkal a ciklopszok vértjeivel s finom kőcsipkézetükkel. Nürnberg s Rottenburg s valamennyi vár kőmotívumait látom bennük.

[2] Júl. 26. Komolyan venni a világot, az itteni kötelességeket s föladatokat s kifejteni morális érzékünket úgy, hogy e világ ügyei, a mi dolgaink mind Isten akarata. Csodálatos kontraszt fejlik ki bennünk: vallásunk Istenhez igazít, őt keresi; tudjuk, hogy egy más világnak is vagyunk jelöltjei s hogy sorsunk az örökkévalóba hajlik át; másrészt meg *morálisunk a mi kötelességeinkre, tehetségeink kifejlesztésére, a munkára, a világhaladásra* utal s kötelez, hogy vegyük ki részünket. Aki a morált úgy állítaná be a világba, hogy nem venné komolyan e munkát s föladatokat, az nem tökéletesítené morális érzését s a természet szoros összefüggéseinél fogva, bizonyára megadná ez állásfoglalás helytelenségének árát, mert elmaradna, eldurvulna s alacsony nívójú kultúrát állítana a világba. Mindenekelőtt pedig minden kultúrával jönne ellenkezésbe. Mert ha úgy neveli magát, hogy a világ ügyeit elhanyagolja s azt tökéletességnek tartja, nem látjuk be, hogy miért foglalkozik annyira is, amennyire azt teszi, a földi élet föladataival s miért töri magát egyáltalán valamiféle kultúra után.

[3] (Ezt a szempontot manapság senki sem védi, sőt mindnyájan azon dolgozunk, hogy a vallásos s az erkölcsös élet vagyis az irányzat a túlvilágba s az irányzat az élet itteni föladatainak mint Isten akaratának fölfogása és szolgálata teljesen egymásba folyjék.) E fölfogásnak szükséges kifolyása az, hogy a földi dolgok, a munka, egyre jobban mint morális értékek állnak elénk. A morális bevonul oly régiókba, melyeket szinte kihagytunk befolyása alól: moralizálódik egészség, torna, szépség, ügyesség, munka, kereskedelem. S a moralitás mint hódító hatalom hatja át a világot. A moralitás e hódításán nem akadunk fönn, sőt azt természetesnek találjuk s e térfoglalás arányában történik, hogy a földi dolgokat mint értékeket, mint felsőbb föladatot, mint az emberi hivatásnak megfelelő foglalkozást tekintjük s a világot moralizáljuk.

[4] Valami hasonló történt a munka értékelésével egyáltalában s ez érték fokozódást jól tudjuk szemmel kísérni. Régen a munka csak rabszolga foglalkozás, később az alsóbb osztályok életföladata. Bizonyára a kevesebb szellemi tartalom miatt is, s nemcsak a fáradozás miatt, melytől fáztak. De a munkába idővel egyre több szellemi tartalom szorult, a mesterségek magasabb nívóra emelkedtek, főleg némely mesterségek a művészettel szoros kapcsolatba jutván, a legnagyobb értelmi s erkölcsi igényeket is kitöltik s kielégítik s ezáltal

[727] Vö. ÖM 25,64.
[728] örökkévalóság

új értékkel bírnak s művelt osztályoknak foglalkozásává lettek. Ezek szellemi tartalmat nyertek.

[5] *A világi dolgok ehhez hasonlóan nagyobb erkölcsi tartalmat nyernek.* Nem szakítjuk őket el a túlvilágiaktól; a mi egész életünk Istenszolgálat s az Isten országa nem egy katasztrófaszerű világelváltozás, hanem a nagy fejlődésnek s Isten tervezte világnak s életnek két osztálya, két regisztere.

[6] Ez alapon az egész vonalon az élet komoly s előkelő lesz s elkerüljük az ellentétet a túlvilág s a földi élet közt. Különös is volna, ha a komolyság csak abból származnék, hogy kizárólagosnak tartanók s mindenkinek mondanók a túlsó vagy az itteni életet. Különös volna, ha világot csak az akarná elfoglalni, aki azt mondaná, hogy nincs túlvilág, ha csak az volna igazán világra való; miért? hisz ez erőszakos és vak nézet s kihúzza dolgokból a morális ideget, az isteni akaratot. De különös volna az is, furcsa teológia, ha valaki az örök életben hívén az Istennek innenső műveit kevésbé venné. Mindkettő „mindennek" mond valamit, ami nem minden: az élet itt nem „minden"; de ugyancsak a túl élet nem „minden"; mindkettő valami s az egész az Istennek gondolata s akarata, mely világot teremtett s minket boldogságra hívott.

[7] Pesszimizmus ellen: Nel conflitto tra la vita e la morte, fra il progresso e la decadenza, tutte le nostre energie devono combattere a fianco della vita[729]… nem mintha a jövőben legyőznők a halált vagy nem mondhatunk csütörtököt, hanem csak azért, mert minden morális erőkifejtésnek transzcendens és abszolút értéke van. (Bivio 220)

[8] *A kikezdés erő és optimizmus, a kimerülés vég és pesszimizmus.* Minden, ami kezdés, véges, a pesszimizmus kísértésébe esik. Ha le akarjuk győzni a pesszimizmust, akkor azzal az erővel kell az életbe beleállni, amely nem véges, – mely értékeiben kiemelkedik. Az életnek két oldala van, vagy két része; a fizikai folyamat, melyben a mi egész életünk is lepereg, amennyiben az az agy, az idegek, a vér munkája s a morális érték, melyet mi teremtünk bele. Az előbbi folyamat folytonos kikezdések s bevégzések sora, lejtő hullámok, melyekkel az élet lesiet s ez az ár borít mindent s ebbe az árba vagyunk beállítva mi is. A másik folyamat az el nem múló érték, az abszolút jó az enyém. Nem az, hogy a világot javítja, vagy emeli, esik a latba, nem azon, hogy a haladást hordozza, fordul meg becse; nem azért van, hogy jó legyen a világ állapota, hanem önmagában jó; ebbe a jóba kell fölhatolnunk, ebbe az állandó, empirikus tiszta szférába emelkednünk; ott legyőzzük a rosszat.

[9] A világ múlik, a generációk vesznek, a végtelen szférák csendje elnyeli a munka zaját: itt nem maradhatunk, menekülünk. – Íme a világ s az öntudat maga szorít rá, hogy ne bízzunk a világban, a haladásban s a jobblét paradicsomában végleg s ne tekintsük nekünk valónak, hanem eszköznek. Azért a leglelkesebb haladási és világboldogítási processzusba állítsuk s keressük a morális szférát; ez a mi hajónk. Ha morálisan fogjuk föl s mindenben, a munkában a morális értéket mint a mi sajátos világunkat, jelenünket megfogjuk, akkor győzzük.

Júl. 27. [1] Az intellektualizmus egyoldalúságának a gondolata egyre kísért; szinte bosszankodom az emberi értelem e hóbortján, hogy úgy tudja a fogalmat jelentőségében fölfújni, hogy attól a valóságot szemünk elől veszítjük. Az igaz filozófia szerint a fogalom csak kapcsolat a valósággal, a zaftos, eleven, meleg valósággal; a racionalizmusnak[730], vagy ahogy most hívják, az intellektualizmusnak sikerült az embert a gondolat elé állítani, s a valóságot mögötte elsanzsírozni[731]. Hát aztán megvan a baj; a gondolat játssza a főszerepet – a gondolatból szőjük a szálakat; a szálakból szőjük a világot, a csinált világot; a szerint

[729] az élet és halál közti konfliktusban energiáinknak az élet mellett kell küzdeniök

[730] Prohászka itt helyesen *racionalizmusnak* nevezi az „intellektualizmust", amit bírált székfoglalójában. Ő maga a tettet, az intuíciót és az átélést sürgeti Bergson és Blondel nyomán, akiknek eszméit főleg Ed. Le Roy közvetíti neki. Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 131–137.

[731] elváltoztatni, eldugni

akarjuk kezelni, szabni a valóságot, s kezelni az életet, az embert. Ott a német gondolati pókászok, azaz pókok az első díjat érdemlik ki. Kant, Hegel! A többi utánuk törekszik, míg az egész csinálmány leszakad; a földre pottyant emberiség kidörgöli majd az intellektuális mámort a szeméből.

Júl. 28. [1] Sokat merengek a vizek fölött. Valami mélységes szimpathia húz ez elem felé, a föld vére, a tisztulás eleme felé! Kövek és vizek együvé valók; ahol föld van, ott a víz nem uralkodik, nem pompázik, nem tündököl; jó az Ipolyban is, de nem a hazája: nincs fénye, nincs kedve, nem szökik és nem cseveg; néma, lomha, unott! Ott a hegyek közt! Ott, ott van a víz otthon! ott fiatal és életkedve van! S főleg ezek a tragösi vizek, mily bűbájosak, mily opálosak, zománcos szivárványosak!… S ah, mily piszkos e partokon járva a világ arculata! S milyen a vize, a szennyvize, a kloakáinak a szivárgása, ez a patkány lábvíz!

[2] Egy angol író a népműveltség szomorú esélyeire mutat rá, a sajtóra irányítva a figyelmet. A sajtó – ez a kirakata minden alávalóságnak, ez az arénája minden kegyetlenségnek, kegyeletlenségnek, önzésnek, csalásnak, ez a porondja a canaille[732]-nak. A régi rómaiak lelkére, mondja ő, durvító, tompító, elerkölcstelenítő volt az aréna, ahol kegyetlenségen és véren éldelegtek, mások kínján, rémületén mulattak, s az embert fájdalmában csak a kiváncsi szemek legelőjének tartották; nohát, világ, nép itt az új aréna, a sajtó! Nézd azt a homokot: mit kényszerül elviselni, mily lábak, mily szörnyek nyomát; mily vérontást, mily könnyet, piszkot, szennyet nyelni; mily belek kigyúrását s bűzét rád lehelni; nézd a gladiátorokat, mily piszkos, nem tintába, de méregbe mártott tollakkal hadakoznak, mit fecskendeznek szemeid közé, lelkedbe; nézd, mit tárnak föl, nem sebeket, de kelevényeket, rákokat, varokat, melyeket a primitív érzés is inkább takar, de a szenzációs, no meg a pénzéhes bérenc nem kímél. Mi lesz belőled, népműveltség? Milyenné lesz erkölcsi érzéked; lelkiismereteden mily kérgek, mily bütykök nőnek, durva utak s rossz cipők utálatos tyúkszemei; tyúkszemek nem a lábakon, de ahol a finom érzés lakik, azaz laknia kellene, a lelkiismereten, a kegyeleten!? Mikor testvérnek kellene magad érezned, arra nevelnek, hogy az embert megvesd s ne bízzál benne egy cseppet sem!

[3] Júl. 28. Man soll etwas wollen, nicht alles und nur das seine.[733] A természet szép és friss a sok apró, kis részlettől, a fűszáltól, a virágtól, a hegy és völgy kimért szerénységétől. Ha elégedettek leszünk, akkor formások és frissek leszünk. Mit tudunk írni, tanácsot adni! éljünk egyszerűen, frissen.

[4] Júl. 28. Adjuk át magunkat nagy gondolatoknak. Azok húzzák a lelket föl. A szem fölsiklik a hegytetőkre s húzza a lelket s az oly jó, hogy van magaslat: úgy vagyunk a nagy gondolatokkal, azokon mi magunk is fölemelkedünk, följutunk. Nagy idők, nagy korok nagy gondolatokon föl: most kritizálnak mindent s lehúznak. Kritizálnak s gondolják, hogy jobban csinálhatnák meg, mint Isten tette s a természet teszi. Azt hiszik, hogy ez kontármű s megesik az ember szíve ezen hülyeségen. Hej, ha ránk bízták volna! Ez tisztára önámítás. Az ember mint a nünükebogár, ki mindent bepiszkítani tud s arról azt hiszi, hogy hiszen ő is tud s bír valamit, s hogy a dolgokat így kellene tenni… Ein grosses Wollen ist die Welt[734], át van vele hatva, bele van szőve, rá van hintve… Csupa fakadó erő… Ein grosses Sollen[735]… célokat kell elérni, ami nem kész, azt készre kell csinálni… s a legnagyobb készületlenség az ember, az a legkevésbé kész, ott kell dolgozni… ez a nekünk föladott munka… Lendület kell belém, kiindulás és lüktetés, mely erőimet fölizgatja, új ingerekkel szolgál s fölébreszti tehetségeimet s beleállít a nagy erők világába, hogy tegyek, hogy az akcióban résztvegyek. A kultúra is nagy hasznomra van; amit ember művelt, amit festett, faragott s épített, azon

[732] csőcselék
[733] Az embernek valamit akarnia kell, nem mindent, és csak az övét.
[734] nagy akarás a világ
[735] nagy kell

mindenütt a lélek izzik, a formának háncsa alatt s azon kigyulladok. Ha a középkori dómokat nézem, a lelkem föllendül s a kövek s a vonalak néma zenéje s ékesszólása a nagy gondolatok és eszmék bűvkörébe emel. Ha a föstményeket nézem vagy a műipar tárgyait, hogy szól hozzám az az elnémíthatlan lélek, amely ezt a szépet s nagyot gondolta, mely szerette s lelkesült s faragott s vésett magának formát, mint a növény sző magának virágot. E benyomásoktól ébred a lelkem, ezek nekem olaj és illat s meggyógyulok tőlük; de leginkább érzem a gyógyuló, villanyozó, telítő benyomást, ha a természettel érintkezem. Az a szépség s frissesség, az a gazdagság s üdeség olyan a lelkemnek, mint egy fertőtlenítő erős olaj. A világban beteg leszek, annyi sok sápkóros ember közt én is fertőzöttnek érzem magam; de aztán kimegyek a mezőre, az erdőbe, a hegyek közé, az ormokat mintegy rohamban megfutó fenyvesekbe s az az erő, nagyság, szépség, az az illat és fűszer, az a csendes csodás élet, az a zsongás és titokzatosság, azok az árnyak és fények mintha balzsam volna: erőm megjön, kedvem, a lelkem ujjong. De hát miért? Hát az érintkezéstől, a fölséges természet, melynek én is gyermeke vagyok, a lelkembe nyúlt, s azt a magára maradt, gondolataiban s érzéseiben elsenyvedő lelket kihúzza kuckójából, erőt csepegtet, fenyőfákról legyöngyöző harmatot, az áfonyával, mohhal benőtt földnek párás leheletét leheli arcomba, a remeklő színezés motívumaiból hálót sző szemeimre s mindent szivárványszínekkel fest meg, széthinti gyöngyeit s lépten nyomon új fényt csal szemembe. Megállok s hallgatom e zsongást s elnémul bennem minden diszharmónia, szégyenleném, hogy e konzertbe belerikkantsak. Észreveszem azt is, hogy a lelkem is mozdul s a dicséret és lelkesülés motívumai kelnek bennem… S azután nézem ezeket a fakó, vörhenyes sziklákat, rétegeket s falakat, melyeket ezer éves kultúrtényezők, azok a völgyben siető patakok vájtak s hogy emelkednek föl mintha kőfalak, bástyák s azután erkélyes várfalak, azután tornyok… föl-föl… s leng rajtuk a fenyők mohos gallya… Örülök e nagyságnak s hagyom magam megdolgozni… Húz, emel… imponál… ismét szorít föl, … beleállítja magát elém mint a dacoló, senkinek nem vétő, de önmagában érvényesülő fönség.

[5] Júl. 28. A földhöz való ragaszkodást alárendelni a földtől való elszakadás alá (subordinare); de úgy hogy morális kötelességek kereteibe állítjuk bele az egész életet. A világ csak külszíne, küloldala a belső, a morális értéknek; ez örök! Gubanc.

Júl. 29. [1] Gyönyörű kiránduláson voltunk; a frauenmaueri barlangon át Preuchlbe, onnan Vardenbergbe s Haselegen át haza. Napsugár, virágdísz s a sziklaormokon éldelgő, szökellő tekintet. Győzelmes, elégedett öröm. A Frauenmauer felé emelkedve szemeink elé tárult egy nagy, felénk leereszkedő lejtő, a lavinák csuszkája; sok fát kidöntött s a soká fagyoskodó magas hó a fenyők lombját alul megperzselte. Alfonz sógorom vígan győzi; remek ember, maître de plaisir[736]. Soha senkinek kedvét nem rontja, mindenkinek szívességet tesz; a vakációkban mindig élveztem őt. Filozófiát nem tanult; nincs dunsztja az intellektualizmus hóbortjairól, de annál gyakorlatibb, nemes érzelmű ember. Filozóf is, amennyiben az életet a hit s az erkölcs szempontjából nézi, s a nagy célok szerint igazítja életét, testét a léleknek, lelkét az Istennek hódoltatván meg; megvan benne a természettudományi műveltség iránya is, mely az okok s hatások láncáról meg van győződve s annak szemén tapogatózik el a gyakorlatban; ugyancsak nem éri be ezzel, hanem az emberi közösségben jóindulatú; fegyelemre, rendre s jó sorsok megteremtésére érzéke van; ez pedig a szociális igazság műveltsége. Ez utóbbi lesz majd a jövendő korszaknak s műveltségének a jellege; művelt ember az új korban az lesz, kinek a szociális igazság s közösség, kooperáció iránt oly érzéke van, milyen van a technikusnak a természettudományos, oksági nézet iránt. Az előbbi a mechanizmus, az utóbbi az organizmus jellegét viseli.

[736] szertartásmester

[2] Júl. 29. Magam is voltam a Sennerinen; fönt kecsketejet ittam egy Almon. Azután még feljebb, feljebb, sokáig emelkedő hegyi réteken a csúcsra. Alattam a Klamm örvénye; átellenben a Pribicz; körülöttem virág, élénk, tüzes szemű, színpompás flóra. Ilyenkor kitör belőlem mindig a magaslati, hegyvidéki lélek szenvedélye: Ich bin ein Hochländer[737] – a magaslatok vonalain nyúlik el lelkem!

[3] No hát csináljunk egy bukfencet, de ne a Klautzba, hanem a magyar közéletbe, Tisza István Gróf önkényének, erőszakoskodásának szakadékaiba! Istenem, mily törpe, csunya, erőltetett, hazug világ; a hatalmi önkénynek, s az imperialista bálványozásnak tatárjárása. Hadsereg kell, pénz kell, – az öreg Ferenc Jóskára megint ráparancsoltak Berlinből, hogy hát így, úgy, az európai egyensúly megszakad, az orosz kilöki pánszláv csizmájával Austria fenekét! Hát én nem vagyok politikus, de ezt a köntörfalazást élvezem, mely a pp-kar[738] egyezkedéseiben, a pártokhoz való ide s tova elhajlásaiban, néhány ellenzékinek s azután a mungó[739] – többségnek dörgölőzésében folyt… Mennyivel tiszteletreméltóbb, aki a követ veri szét az országuton, vagy az utolsó bérmunkás is! Mentek is hát deputációk: Csernoch, Glattfelder vezetésével hol ide, hol oda; a prímás otthon ült; Csernoch pedig teljesen tisztában volt, hogy itt csak a Sacratissima Maiestas[740] felé illik orientálódni. Úgy is lett; én nem mentem szavazni a főrendiházba; magam nem akartam ott tüntetni, pedig aztán tudtam meg, Batthyány Vilmos Gróf, ott volt s szavazott az ellenzékkel. Nekem nyakamra járt Batthyány Lajos, nejével, – Zichy Aladár Gr. is igyekezett rávenni, hogy szavazzak és szólaljak fel; ott is járt a Szent Imre budai kollégiumban, ahol Csernoch, kalocsai érsek lakásán volt a konferencia. Nekem meg Tisza István üzente: kért Almássy Dénesné, Grófné útján, hogy azt ne tegyem! Belátom, hogy nem jól tettem, hogy hallgattam. Ha az ember főrend, beszéljen, amikor kell, vagy ne legyen főrend. Én a politikához nem értek, a házba néha napján megyek, polit. körökbe napot-lopni nem járok: így azután csak egyet érdemeltem s velem sokan, hogy a Főrendiházból kidobjanak. Cseppet se bánnám; sőt örülnék neki. Az embernek elromlik a karaktere, ha nem lehet igazán, aminek lennie kell s mégis úgy szerepel, mintha az volna. Mi vagyok én? politikus? … Pedig hát annak is kellene lennem. Nem, nem, amik nem lehetünk, annak a színét ne viseljük! Mindenesetre sajnálom, hogy életem túlságosan négy fal közt folyt le s így jellemem, annak elszánt, lovagias, egyenes, küzdő s irascibilis[741] oldala ki nem fejlett. Megtapasztaltam, hogy „ein Character wird gestaltet in der Welt”, kell a teljesen nemes, bátor karakter kialakításhoz a világban való élet.

Júl. 30. [1] Sokat sétálunk; arrafelé is jártunk, hol 1905-ben, a hasstegi erdőtől a Stiglbauer felé. Emlékszem, itt egy esti sétán szóba került, hogy én püspök leszek. Oly idegen, érdektelen, unalmas szóbeszéd volt ez nekem s teljes meggyőződéssel elütöttem azt, hogy gondolhatnak ilyet? Itt vannak s várnak esztergomi, nagyváradi stb. kanonokok, Csernoch, Walter, etc. Hát ki hitte volna, hogy 3 hónap múlva kineveznek: No, hát ez megint buta dolog volt, de jó szív csinálta, Majláth G. Károly gróf. Fejérváry bárónál[742] szóba került a püspöki kinevezések ügye, s ő engem Székesfehérvárra proponált s azt mondta, hogy ezzel kedves dolgot csinál a katolikus egyháznak! No, kapott is rajta a mindenkor kapkodó miniszterelnök s az öreg „Prohászka” is, (így hívták a királyt) belement. – Akkor Majláth nem akart kalocsai érsek lenni, pedig lehetett volna; most (Városi halála után) sem akart, hanem Csernoch lett.

[2] Júl. 30. Nálunk másképp esik latba az, hogy *valami emberhez méltó* az életmódban, lakásban, ellátásban s azt erkölcsinek is gondoljuk. Azt gondoljuk, hogy nem mosakodni,

---

[737] hegy(i) lakó = magaslatokat, hegycsúcsokat kedvelő
[738] püspöki kar
[739] gúnyos kifejezés a kormánypárti képviselőre Magyarországon a XX. század elején
[740] szentséges fölség (a király megszólítása)
[741] robbanékony
[742] Fejérváry Géza báró, a drabant kormány miniszterelnöke 1905-ben

földön feküdni, piszokban, büdösen emberhez [nem] méltó s azért nem tartjuk erkölcsinek sem…

Júl. 31. [1] Szent Ignác napja! Mennyire szeretem, tisztelem az Istennek e legracionálisabb, legdialektikusabb munkálóját, ezt a self-made-man[743] szentet, ki a szentségbe a lovagias érzést, a férfias erőt, a gazdag természetet vitte bele s azontúl a Szentlélek iskolájában önálló stílusban fejlődött. Első misémet is sírján végeztem[744]; mindig tisztelem s szeretem. Fölséges oltárának vonalai lelkemben vannak meghúzva; óraszámra térdeltem előtte, s tudtam, hogy mily drágakövekből, mozaikokból, hegyi kristályokból áll. Akarok hű fia maradni! Úgy szeretem a Jézus-társaságot is; hálás vagyok a Kalocsán töltött két évért is. Mennyi kegyelmet kaptam ott és Rómában! Az ilyen hálás, lelkes érzés illik ide, a hegyek közé! Föl, föl a lelki emelkedettség magaslataira!… Azért szeretem a hegyeket; kimondhatatlanul húznak, emelnek, ragadnak. Csajka Ernő barátunk ugyan azt mondta, hogy minek menni föl a hegyre, hiszen lent is van sok szép vidék!? Hogyne volna, de nincs az a másik szépség, mely itt fönt tárul elénk! Azért megyünk a hegyekre, hogy azt a fönti szépséget élvezzük! És az aztán páratlan, fölemelő szépség és lobogó, lángoló lelkesedés. Más ám a világ, ha béka-szemmel alulról, vagy sas-szemmel fölülről nézzük a világot. Ó, nézzük, nézzük a színek, az árnyalatok, a láthatatlan s látható fátyolok, a vonalak s domborulatok hullámzó tengerét; nézi azt az ég nyílt s álmélkodó szeme is, attól merevült meg, a szépségtől.

[2] Júl. 31. A világ bizonyára szép is, jó is, de nem szabad az egyes részletet vagy az egyes darabot elszigetelve nézni, hanem az egészet s a részt is az egészben. Szép-e a lepkeszárny, ha nagyítóüveggel nézem s szép-e az arc, ha egy redőjébe, a legszebb Júnónak egy hajfodrába vagy a legfölségesebb Zeusznak szakálbozontjába merevülök bele? Ha szép vidék elé állva, széttépem a kezem ügyébe akadó levelet, fűszálat, bokorágat s azt mondom: hát szép ez? Már pedig ilyenből áll az egész? ha a Tátrát megmászva gyönyörömet a hegyek vonalain, égbenyúló csúcsain, azzal oltanám, hogy a földre nézek, a kőgörgetegre s lökve rajta lábammal egyet azt mondom: hát szép ez? már pedig csupa ilyen dirib-darabka az egész? pedig dehogy, épp az egész hiányzik, s csak ha az egészet nézem, akkor láthatom, hogy szép is, fölséges is. A virág is, arc is, a vidék is valami egész; azt kell néznünk.

[3] A Fölségesnek, a Szépnek, Nagynak át kell magunkat adnunk, hogy vezessenek. Helyes belehelyezkedéssel, a nekünk való szempontra kell állnunk velük szemben; úgy hogy hassanak ránk s különösen, hogy mi általuk jobbakká, nemesebbekké legyünk. Ha úgy állunk hozzájuk, hogy nem hatnak ránk, ha lekicsinyítjük, szétszedjük, kikapcsoljuk magunkat; a természetnek, a nagy létnek kell hatnia ránk, hisz bele vagyunk állítva. – Kell kapcsolat hozzá, még pedig fejlesztő, segítő, minket emelő kapcsolat; részek vagyunk, hát az egésznek imponálólag kell hatnia ránk.

[4] Átadom magam a nagy természetnek; élet- s erőforrás nekem; fölfrissülök tőle, lendületet, kedvet nyerek tőle. Nem állok útjába, nem teszek ellene, óvakodom, hogy le ne üssem kezét, mellyel lelkembe nyúl vagy föl ne zavarjam forrásait, melyek élettel s szépséggel kínálnak. Örülök, hogy belém nyúl, hogy fölüdít, hogy emel. Valóságos erő- s életforrásnak nézem. A hegyek, azok a hatalmas óriások, csupa (egyéniség), önállóság, hatalom, fölség; a kőgörgetegek uszályaik, az erdők sövényeik.

[5] A kétely, a kritika nem adja át magát, hanem szétszedi, azaz hogy gondolja, lekicsinyíti, azaz a maga kicsinységének keretei közé szorítja; helytelenül nézi. Érzem, hogy emel ez a fölséges nagy természet; fölemel… s mikor belefáradok, húz, csalogat, hív, ösztönöz. Mikor szép tájban állok s érzem, hogy a lelkembe nyúl, hogy szépsége változatos benyomásaitól

[743] maga alkotta

[744] Prohászka első szentmiséjét a Chiesa del Sacro Nome di Gesù, Jézus Szent Neve templomban ajánlotta föl, mely a jezsuiták anyatemploma; ott található Loyolai Szent Ignác sírja is.

(hogy belém nyomódik) érzések s hangulatok, élet fakad. Mikor hatalmas hegyek előtt állok s nézem azokat a fakó, vörhenyes sziklákat, azokat a meghasadt kőrétegeket, a geológiai hatalmak ciklopszfalait; mikor fölkúszik a tekintetem azokon a meredek bástyákon, hová a természet az élet törtető hatalma egy-egy megtépázott fenyőszálban tűzte oda zászlaját, mely azt lobogtatja s azt suhogtatja, hogy e büszke ködfalaknak mind egy felsőbb szépségbe kell öltözködniök: hát mintha gyúrná a lelkemet s szinte be nem fogadhatnám, imponál s megdolgoz s örülök, hogy ily nagyság, fölség szól hozzám. Ilyenkor átadom magamat a hozzám szóló nagyságnak; minden hegy, minden liget, minden erdőtisztás élet- s erőforrás nekem; friss vizek fakadnak belőle; voltaképp pedig bennem fakadnak a benyomástól.

[6] Mondhatnám, hogy mindez nem nagy, hogy kicsiny, mikor hegyek előtt állok, lekritizálhatom, mi ez? löknék a lábam alatt tovaguruló köveken. Végig mehetnék az erdőn, széttéphetném a kezem ügyébe akadó levelet, hát itt ez a balzsam, az illat forrása s méregkeverő volnék; epémet, mérges lelkemet keverném bele; keresztes pók volnék a szép erdőben, ki életpárját elkergeti, a szeretetet nélkülözi, aki a kakukkfű, démutka virágra pókhálót húz, s legyeket fogdos.

[7] Csakhogy az ilyen mérges pók-lélek ne mondja, hogy lát és ért; hogy látja a nagyot, a szépet, a fölségest. Dehogy is látja; ő csak lebernyeket, foszlányokat, köveket lát s az egészet nem látja. Pedig a szépség az egészben van… napsugártól átmelegített, illatos tavaszi réteken.

[8] A biblia mondja, hogy Mózes vizet fakaszt a hegyből; ráütött a sziklára s patakzott belőle a forrás, melyből ittak s fölüdült rajta s belőle ember s állat.[745] Mikor a hegyek közt járok, a nap izzó foltjaitól tarkított erdőben járok, mikor az erdő csendje énekel, vagy mikor esti vagy reggeli világításban szemem elé tárják színpompájukat, azoknak a jubiláló színeknek énekét, úgy gondolom, hogy megfordítva történik velem, hogy nem én a hegyekből, de a hegyek a lelkemből fakasztanak forrást, életet, kedvet, örömöt… fakasztják az érzelmek kristályforrását, melyek elárasztják a lelkemet s üdítenek s villanyoznak s harmatos és friss lesz a lelkem… Csodálatosan hathatós, üdítő s teremtő s megindító benyomások ezek s ki nem fogy belőlük az *a nagy természet,* melybe *Isten állított bele minket,* mivel Isten úgy fölszerelt, magikus hatások ébresztésére… lélekelevenítésre, jó kedv gerjesztésre, örömre. Naggyá teremtette, fölségessé, – *szépnek teremtette, bájossá, bűvölővé, magikussá,* … s tele hintette az erőt motívumaival, hogy lelkünkhöz szóljon, értelmet, ésszerűséget árasztott ki, s képesítette, hogy belénk szivárogjon, hogy hozzám szóljon; ne hetvenkedjem, ne disputáljak: ő többet tud, nagyobb; hát szóljon hozzám. Hogy a lelkünkbe nyúljon, s fűszereivel vagy balzsamaival, gyógyszereivel… Néha hatalmas erejében, úgy érzem, hogy a karját, néha a kezét, csak érintését áldásaiban, vagy az ujjainak halk, lágy, hipnotizáló érintését… elsiklását a hangulatok keltésében… Néha a benyomás ujjongássá s zsoltáros lelkesüléssé, néha édes mélázó hangulattá válik, máskor friss, üde életörömmé, majd megint bízó, bátor, küzdő kedvvé; ezt mind ő teszi. Fia vagyok, tudja, hogy kell bánni velem. Játszik a lelkemen s úgy-e, ha ilyen geniusz játszik, hát azon legyen minden húr s hang, hogy jól rezegjen, úgy, ahogy ez a benyomást keltő kéz akarja.

[9] S így tehát az az első gondolatom, hogy adjam át magamat annak a nagynak, a fölségesnek, a szépnek s titokzatosnak; engedjek utat a művészi, isteni hatalomnak; hisz tolakszik, szinte ököllel dolgozik, hogy hozzám érjen, – hisz rám zúdítja… a színek s hangok hullámain mint tenger dagályán jön felém s akar emelni. Azok a hatalmas fenyőszálak, azok az égbe meredő kőszálak mintha egyéniségek volnának, csupa erő és fölség, azoknak szavuk

[745] Az itt következő lapokon (az aug. 10-i jegyzetig) Prohászka világosan vall természetmisztikájáról: szinte egybeolvad a teremtés szépségeivel, és az élmény költészetté szublimált kifejezéseket talál. Az itt olvasható ötoldalnyi naplójegyzetet – némileg tömörítve, stilizálva, átrendezve – Prohászka közzétette az *Élet* 1911-es évfolyamában. (Ezért húzta át a naplóban.) Schütz felvette a Magasságok felé című kötetbe (ÖM 8,127–131) „Kapcsolatban a természettel” címmel.

van hozzám. Mikor századok vízfolyásaitól kivájt, szűk sziklaszorosokban állok s nézek föl azokra a szürke vörhenyes, fakó ormokra… mintha csak gyúrnák lelkemet, belém tolakodó hatalmak, de nem törnek össze, hanem emelik, húzzák, föl, föl, még magasabbra. Hát természetesen átadom magam a körülöttem, a velem foglalatoskodó nagyságnak; hadd húzzon föl, hadd imponáljon, hadd meredjen föl a lelkem is, föl az égbe; hadd legyen erős, magas, lelkes… Hisz ezzel több vagyok: ezen a nagyságon nagy s emelkedett leszek én is, s a szikláról lelkembe vetődő benyomásoktól bennem a nagynak érzése, bámulata, tisztelete válik…

[10] A nagyság s magasság motívumain lelkemben egy szellemi világ alakul ki, hegyekkel, mélységekkel, magaslatokkal, a hegyek, sziklák s lelki hegyek s sziklák, magaslatokká lesznek érzéseim, nagy, bátor érzésekké lesznek, kiemelkednek a köznapi, lapos gondolatok, ó be jó ez.

[11] A másik gondolatom, hogy örülök e kifogyhatatlan fölséges erőnek s szépségnek, mely környékez s hogy tele van gyógyító s erősítő s üdítő esszenciákkal. Ezek a léleküdítő esszenciák megint csak benyomások, melyek leválnak a hegytetőkről, sudaras fenyükről, tele van permetezve velük a hegyek réti palástja, ezt leheli a kakukkfű, a fehér és sárga margaréta, a harangvirág, a szironták, a zsálya, a gyűszűvirág. Ezzel az üdeséggel van teli az átellenes hegyek lila párázata, s ezt lélegzem s úgy vagyok, mintha ez *az egész* nagy természet életét, a maga friss halhatatlan élet lebeit akarná belém s szívom magamba, az öröm, a kedv, a bizalom inhalációit élvezem. Éhes, szomjas vagyok rájuk, mohón vetem magam az élet e sugárzata után, de nem is ösztönösen, hanem inkább áhítatosan, s ügyelek, hogy el ne zárkózzam. Szükségem van ez ingerekre, ez életizgalmakra, e gazdagító, e vért pezsdítő éledésre… s örülök neki, hogy ily közel van hozzám, s hogy miattam van.

[12] Tehetném én ezt másképp is, tehetném botorul és oktalanul. Tehetném, hogy a viszonyomat föl nem találnám ehhez a szép nagy egészhez s gondolnám, hogy nem szorulok rá, – helytelen állást foglalhatnék el s kétkedő, kritikus, elsötétült szemmel nézhetném. Oda állhatnék s azt mondhatnám: nem szép a virág, nem szép a lepkeszárny… Igen, csakhogy én volnék akkor a nagy hamisító, nem találván el a kellő szempontot s ügyetlenségemet, lelki szimmetriámat vinném át reá s képromboló volnék. Volnék a méregkeverő, a képromboló, mert csirke eszem kicsinységéhez szorítanám le, s elfogultságom pókhálószálaival vonnám be a kakukkfű, démutka s a margaréták szépségét… S e benyomásoktól úgy tetszik, mintha tisztulnék s gyógyulnék s mintha az erős s egészséges élet esszenciáitól kivetné lelkem mindazt, ami fáradt, kiélt; ami az akciónak már csak hamva és korma. Mert az ember emberek közt kicsiny lesz, elfogult lesz, beveszi magát apró, mérges gondolatainak kuckójába, pókhálók szállnak a szemére s elveszíti a nagy kilátásokat; a közélet durvasága s laposssága lenyomja a lelket s kik hősöknek indulnak, a szereplés cirkuszában clownokká, bohócokká lesznek, azután az a sok kislelkűség és bosszankodás epekövek gyanánt gyötrik a lelket. Fürdő kell neki, ahol kimossa magából a benne rekedt sok port és iszapot; érintkezésbe kell lépnie a félremagyarázott nagysággal, kapcsolatba a hatalmas üdítő erőkkel; hát én a magasságok, a hómezők ellejtő leheletének tárom ki mellemet, a fenyűfákról leszivárgó olajok, az áfonyás s mohás partok harmata nekem a friss élet kenete; a távlatok kékes lilás, napsugaras fényeitől eloszlik lelkemben az árnyék. A zümmögő, zsongó, zúgó erdő elcsitít bennem minden panaszt, hallgatom e zsongást, megállok; már nem csak a fülem, már a lelkem van tele vele s amely mértékben telik, abban a mértékben zümmög, zúg, énekel ő is; kivész belőlem minden diszharmónia…

[13] S mikor így a körülöttem álló természeten éledek, melyben a nagyság, szépség, fölség ünnepel s átérzem, hogy át kell magamat adnom s rajta élednem s ifjulnom, mikor e nagy életerős benyomások mint antiszepszis hatnak lelkemre s megadják a ruganyosságot; ugyanakkor azt képzelem, hogy a lelkivilágnak is vannak hegyei, vannak magaslatai s azok is mint óriási, impozáns tények, mint felső hatalmak nyilatkoznak meg előttem, melyek szintén

vonzanak s emelnek, sőt éppen arra valók, hogy naggyá, kiválóvá tegyenek. Ilyenek: Isten, a tekintély, a törvény, az erény, az eszmény, a jóság, a lelkiismeret, Krisztus, az egyház, a szentek, a történeti nagy emlékek, a hősök, a jellemek; ezek hegyek; van ott is csillagos, virágos élet, balzsam és fűszer; van ott is szépség s titokzatos világosságok, fények és színek; s ez mind azért áll körülöttem, hogy jobbá, szebbé legyek rajtuk. Föltétlen kelléke a haladásnak s fejlődésnek a tiszta szem, az hogy lássak, hogy csodáljak s hogy átadjam magamat s kívánjam: jobb, szebb akarok lenni. Nem kételkedem s nem kritizálok; tudom, hogy van nagyság s fölség s hogy az nem azért van, hogy félreértsem s eltörpítsem; tudom, hogy van szépség s harmónia s hogy az nem azért van, hogy azt elrútítsam… Természetes, nem tehetem a szépségen s fölségen magán, hanem megtehetem úgy, hogy magamat keserítem s sötétítem el; akkor keserű lesz az édesség s homályos a napfény is. Aki a nagy elé oly szándékkal lép, hogy azt lekritizálja, az tényleg összetöri azt, anélkül, hogy megteremteni s visszacsinálni tudná. Összetörni bármily remekművet lehet, ahhoz csak kalapács kell s mechanikai erő, de elgondolni s megteremteni azt, csak a geniusz képes. Aki a jellem s a szépség elé azzal lép, hogy apró hibáit keresi, az voltaképp a maga disszonanciáit viszi át s arra jut rá, hogy íme ez is olyan, mint én s nem lesz jobb általa. Az ilyen ember csak hernyó a káposztán, melytől nem lesz szebb a levél s csiga a pázsiton, mely azon mászik és piszkít. Az ilyen ember kioltja a fényeket s saját lelke sötétségét önti ki a világra. De ugyancsak hamisít és rombol és mérgez, megmérgezi elsősorban önmagát, mert nem képes az élet rossz s kisszerű, alacsony, hideg benyomásait, a rútság s alávalóság beszürönködéseit erős életáramokkal ellensúlyozni s a fölségesnek azt az antiszeptikus hatásait megízlelni, melyek új életre, új bátorságra képesítenek.

[14] Legyünk meggyőződve: a világ tele van az életet fejlesztő hatalmakkal. Igaz, hogy a halálnak s az alávalóságnak nagy a hatalma; de az erőteljes, Istenben hívő ember a lelke ösztönét követve s a világ ésszerűségében s az Isten kegyelmében bízva lélekkel-szívvel az élet fejlesztését szolgáló hatalmakhoz húz, bízik győzelmükben s önmagán tapasztalja meg az élet, a szépség, a jóság fölényét a halál, rútság s alávalóság fölött.

Aug. 1. [1] Valahogyan úgy tetszik, hogy hegyen állni fönt, mikor fejünk fölött csak az ég, mikor kiemelkedünk mindabból, ami szorít, ami nyom, ami ránk akarna borulni, szimbóluma annak, ahogyan az ember áll az Istennel szemben. Fönt a Pribiczen álltam s kiemelkedtem mindenből s néztem a végtelenbe s szembenállónak éreztem magamat a hatalommal, a végtelennel, a szuverénnel, a szelek szárnyán járó Szentlélekkel, a fergetegekben hatalmát megéreztető Istennel. Igen, itt éreztem, hogyan kell állnom lényem közvetlenségében, lelkem kendőtlen meztelenségében Istenem előtt, e világ ura s az én Uram előtt; hogyan kell megnyitnom lelkem kapuit s minden redőit s mélységeit; hogyan kell állnom s kapitulálnom kegyelemre! Ezt azért, hogy őt tudjam befogadni, hozzá hasonulni, vele azonosodni! Azért, hogy vele szemben igazán fehér lap legyek, melyre ő ráírja akaratát, szeretetének énekét, lelkének ritmusát, melyről kiérezzem kegyelmét s hálásan észrevegyem s élvezzem tetszését! Itt állok, hogy vegyem őt, vegyem, fogadjam, hogy mint vihar jöjjön, s lelkem lobogó s csattogó zászlaja legyen; hogy mint tenger, köd, felhők hullámzó tengere jöjjön felém, s én dagadó s rohanó s lengő vitorlása legyek, s ragadjon, ahová, s amerre akar. Hát itt van tér, van távlat, itt van a meredés, szárnyalás, rohanás nagy stílusának világa! Hol járjon az Isten lelke, hol járjon a szél, ha nem itt a magasban, e sima, akadálytalan rónaságban? Ott lent a háztetők, fák, bokrok, dombok hepehupáján elmegy a kedve; minden szeglet, ág és cafat belekapaszkodik; minden torony, kémény métajelző[746] oszlopul tolakodik fel. Tán az utcák, sikátorok görbeségein kergetőzzék s emelje ritkahajú leányok kalapjait? Beálljon utcaseprőnek és füstszaggatónak, szúnyog- és légy-kergetőnek, ő, a szférák lovasa?! Vagy az

[746] méta: hagyományos magyar labdajáték (rokonságban van vele a krikett)

országúton kanyarítson föl port s pozdorját s szeles szoknyákat forgasson s röpítsen szét szemétté?! Ah, jöjjön fel ide; szélnek, Szentlélek[nek], fergetegnek fönt van a hazája; s mi is iparkodjunk mindnyájan fel, fel! Végtelen látóhatár kell nekünk, hogy igaz, tiszta, nagystílű, isteni emberek legyünk!

Aug. 2. [1] Ezt a tegnap leírt lelkületet iparkodom magamban megteremteni. Elfogulatlan, megértő, szívből jóságos akarok lenni az emberek iránt, de nem akarom ezzel a biztos ítéletet elhomályosítani s az egyéni jellemességet gyöngíteni. Ezen temperamentumon kell nézni mindig mindent, s ez a lelkület az egyedüli interprese[747] minden nyilatkozatomnak másról is, más egyénekről, kikről itt-ott megemlékezem. Lehetne mindent magunkba fojtani; igen, s talán ezt is mint finom, gyöngéd szeretetgyakorlatot végezni; igen, ezt lehetne; de az élet így elvesztené színeit, s az emberek sémák, nevek, fogalmak, de nem innervált temperamentum-keverékek, sokféleképpen köszörült, többé-kevésbé átlátszó üveg-, azaz lélek-hasábok; akkor nem lelkek, erők, ösztönök, érdekek szövedékei. Pedig ők ilyenek s ilyeneknek kell őket látnunk; szívből kell őket szeretnünk; de jól kell jellemző körvonalaikat észrevennünk s azokról helyes képet alkotnunk. Én ezelőtt átlag nem alkottam az emberekről magamnak képet; tiszteltem s szerettem őket, s ha tetszett vagy nem tetszett valami, azt előnyükre iparkodtam magyarázni, vagy az utóbbit semmiesetre sem hátrányukra. De visszatekintve azután az én vélekedéseimre, sokszor láttam, hogy nincs igazam, s hogy ha szerettem s tiszteltem is, de az igazság megismerése, a jellemek meglátása, az illetők helyes értékelése csak gazdagította volna lelkemet s nem húzott volna le eo ipso a felületes ítélkezés vagy éppen a vakmerő ítélet tévútjaira. Az ember oly kombinációkat talál lelki sajátosságokból, jellemző állásfoglalásokból, megfeneklésekből, egyoldalú orientációkból, hogy megdöbben; s egyrészt az egyéniségek gazdagsága s másrészt kiszámíthatatlan, ötletes s irracionális aktuálásuk s formájuk önmagunk iránti lelkiismeretes fegyelmezésre s a lélek mélységeinek s az Isten ítéleteinek megsejtésére figyelmeztet és segít.

Aug. 3. [1] Nagy igényem megfürödni, lebukni, elmerülni, kiterpeszkedni; de nemcsak ezt, hanem kilocsolni, kiöblíteni s azután a folyó víz áramait átbocsátani s lelkemen. Igen, hiszen csak lelki fürdőt értek. Sok a lélekben az üledék, a fenékiszap, az a sokféle érzelmet festő s elváltozásokat felidéző lerakodás. Fájós lesz ettől a szívünk; izületeink közt ott ül az idegen test, s mint köszvény és csúz és gyulladás gyötör. Ah, ki, ki vele! Villámló vízsugarakkal üssünk szét, ami belénk száradt s avasodott; hogy ez az, mit mondott, hogy mint érez, hogy pretereált[748], hogy kicsinyel; hogy ez hogyan működik, mily sikeresen etc. etc. Korrekt, objektív, erőteljes, szívélyes, minden jóban s akcióban nem tartózkodó, közreműködő, érdeklődő, egyenes, csip-csup dolgokon fönn nem akadó, mindenkinek szabadságát fergunáló[?][749] ember akarok lenni; hogy ez ideszalad, odaszalad, hogy ez ebben vagy abban a csillagzatban hisz, hogy ez itt vagy ott nyeri inspirációit, hogy nem nekem hódol – üsse kő, ki törődik ezzel? Padrone[750] – mondom mindenkinek: mulassa magát, s élvezzék egymást – ganz nach Belieben[751]. Elismerem azonban, hogy vannak e részben gubanok és gombócok, melyeket le kell nyelnem, s akkor bizony megfekszi a gyomromat, míg legyűröm. Azért kell hát fürdő; kell a természet Isten-adta, nem emberi, más elemeiben elmerülnöm s kimosnom a lélek edényét! Hej, mennyire teszem ezt itt! A lelki szabadságért, a biztos ítéletért, a független, nemes egyéniségért égek. Ami igaz, abból nem engedni! De fesztelenül! Liszt előtt játszott egyszer egy szép fiatal lány; Chopint játszotta, közönséges dilettantizmussal. Liszt

[747] tolmácsa
[748] mellőzött
[749] megengedő
[750] fogadós = a ház asszonya
[751] ahogy tetszik

föl-alá járt s morogta: Heiliger Bim-bam, heiliger Bim-bam[752]. Mikor vége lett a játéknak, a leányhoz lépett, megcsókolta a homlokán s mondá: Heiraten Sie bald, liebes Kind! Adieu![753] Pompás! Ez az elfogulatlan, biztos tekintet! Tu sanctus es, ora pro nobis[754] – mondotta ily stílben P. Ballerini, mikor Szent Alfonzot hozták fel, hogy az másképp gondolkodik. Szent, de hibázik a tudományban. Szép, de rosszul zongorázik; nos, ez az egész világ egy ilyen potpourri; vegyes kereskedés, tarkaság (pot-putrida[755])!

Aug. 4. [1] Atyám névnapja. Ritka név[756]; azért a losonci kálvinista gimnázium másodosztályú bizonyítványomban e név mint „Dominikán" szerepel. Rettenetes egy elmaradt intézet volt ez; a magyar kultúrának kálvinista gyökvonása! Mi volt ezzel szemben Nyitra, Kalocsa! Losonc csak karikatúra-rajzokat szolgáltathatott éppen alacsony színvonala miatt! Például egy losonci vizsga, amelyen a kurátor beleszólt a der-die-das-ba s vitatott lehetetlenségeket, die helyett das-t. Atyám a hasát akarta fogni; de hát az ünnepélyességhez ez nem gesztus! No, hiszen ünnepély és érzés s az ehhez való gesztus mily sokszor esnek távol egymástól: az ünnepség Jeruzsálem, a gesztus a hagymás Makó!

[2] Volt ilyen diszharmónia máshol is, Rómában is, mikor a doktor-avatásnál a kardinális víg olasz nótázás mellett vonult be a San Ignazio-ba; a németek azt mondták, hogy »Du bist verrückt, mein Kind«[757] dallama volt. Si licet parva componere magnis[758], a porosz Frigyes császár, a száznapos uralkodó naplójában olvasok ily komikumot: »Ich erfahre – írja – Delbrücks Vorbringen der Kaiserfrage, das über alles Mass schwach, matt und trocken war; es war kläglich, als ob er die Kaiserkrone in altes Zeitungspapier gewickelt aus der Hosentasche gezogen«[759]. Remek! De a szegény Delbrücknek is elmehetett a svungja, ha a császár-koronát a nadrágzsebében hordta. Jobb az ilyen üres nadrágzsebekkel kószálni hegyen-völgyön!

Aug. 5. [1] Havi Boldogasszony! Rossz magyarság! Legyen havazó, vagy havas, de nem havi! Hát itt a tájon nem oly paradoxon augusztusban a Havas Boldogasszony. Ah! Aki oly hűvösen s üdítőleg lehel ránk a Dachstein-i gleccser szélén s öt lépésre ránk néz az encián[760] kék mélységéből az igézet erejével!

[2] Van más is, ami hűvössé és fázóssá tesz még aug.-ban is. Ilyen pl. az „Alkotmány"-nak az a száma, mely közli, hogy Samassa József egri érsek óvja papjait s híveit emberektől, kik ha jó életűek is de … de … indexre kerülnek; ezt nem mondja így ki, sem engem nem nevez meg; de hát óvja híveit tőlem… Ő, a bunkóság gróbiánban[761] való megtestesülése. Vir mirae rusticitatis[762], ezt írta róla Zalka győri püspök; – ezt Roskományi püspöknek Rómából P. Ballerinirről, de az finom ildomos alak evvel a talárisba bújt paraszttal szemben. XIII. Leó pápához borotválatlan arccal ment be. P. Steinhuber kard[inális] mondta nekem: Er auch bei mir, hat sich gefallen an einer langen Rede die er hier losliess[763]. Ez a gróbián annak idején jóindulatot mutatott irántam s 1893-ban vagy 4-ben magához hivatott Budapestre s jó

[752] szent bim-bam
[753] Mielőbb menjen férjhez! Isten áldja!
[754] Te szent vagy, könyörögj érettünk
[755] egyveleg, keverék
[756] Domonkos
[757] Bolond vagy, gyermekem
[758] Ha szabad kis dolgokat nagy dolgokhoz hasonlítani
[759] Hallom, hogy szóba hozza a császárkérdést Delbrück, aki minden mértéken túl gyenge, bolond és szemtelen volt; szánalmas volt, mintha egy régi újságpapírba begöngyölt császári koronát húzott volna elő nadrágzsebéből.
[760] tárnics; magas hegységekben tenyésző égszinkék vagy liláskék színű növény
[761] „Szent Gróbián", a durva, goromba, faragatlan emberek képzeletbeli védőszentje nevéből származó elnevezés
[762] Nagyon faragatlan férfi
[763] Nálam is „lenyomott" egy hosszú beszédet.

tanácsokban részesített, melyekre nem emlékszem. 1896-ban a kath. autonómia gyűlésén teljesen kiestem a gráciából[764] […]

[3] Hát csak játszanak tovább; reform itt nem lesz, de majd ökül és fejbeverés lesz. Isten mentse a magyar Egyházat attól a nagyúri főuri oligarcha episcopatustól; ez egy legyőzendő és elmaradt berendezkedés.

Aug. 6. [1] Meleg, száraz a nyár. Esténkint a verandán ülünk s nézzük az aranyos, méla hold eltűnését a hegyek közt! Igazán, mily titok a hold; mily figurákat csinál a föld lakóinak! Kihívhatja-e figyelmünket? Természetesen az égi technikával az asztronómok hamar elkészülnek; de aki érez, az nem készül el; már én is Hoerbigerrel érzek s szeretem a holdat, pedig a világ veszte; leesik s végigloccsant a kultúrföldön ily vízözönt. Mi az, 360 000 kilométer a fényévek birodalmában? Ah, ez a méla szépség a mi fátumunk. Ahogy sok embernek a szépség a veszte, úgy a földnek is az! – Nézzük a felhőket is s mondogatjuk: no, ezek Magyarországból jönnek; tehát ott már esett! Dehogy is esett; ott sem esik. Reggel a templom s a plébánia alatti völgyben a patak mentén haladva látok egy kis völgytágulásban fészket s körülötte ágon-bogon öt darab parti billegényt, fölborzolva, mintha anyjuk mosdatta volna; pufók kis gombolyagok, naiv sárgacsőrök s durcás kelletlenségek; alig kelnek szárnyra, ha feléjük megyek. Már több napja nézem őket, s főleg a madárpsziché rövid szálai, fonalai lepnek meg; az, hogy most még anyjok rájok ismer, egy hét mulva elszakad a kapocs, s nincs közük egymáshoz. Sok gondolatom van erről; írok cikket e címmel: Milyen, jobban mondva, mekkora mélység az üres madárfészek![765]

Aug. 10. [1] Életfejlesztés a nagy érdek s a nagy törvény.[766] Isten akarja s nekünk teljesítenünk kell ez akaratot, mégpedig úgy, hogy ezt mindegyiknek magának önmagán kell végrehajtania. Nem lehet azt a szó oly igaz értelmében máson tenni. Mást buzdítani, oktatni, figyelmeztetni lehet, de az életet mindenkinek magának kell kidolgoznia. Ez a föladat a legelső, isteni hivatás. S ezzel születik s erre születik. Hivatás, mert ezt odaadással kell tenni. S lelkesülés kell saját lelkünk, énünk, s életünk iránt. E gondolatmeneten először is föltűnik az, hogy a legközönségesebb, legáltalánosabb dologról, az életről ily erkölcsileg magas színvonalú öntudati állapotokat emlegetek, amilyen a hivatás, odaadás, lelkesülés s ezzel jelzem azt is, hogy az nincs meg mindenkinél, sőt kevésnél. S ugyancsak sejtetni látom, hogy a dolog, amelyről szó van, egyáltalában nem könnyű, hogy az nem adatik készen s még kevésbé ingyen, hanem hogy az élettudás nagy tudomány, művészet, melyet érteni kell tanulni s mely csak fejlettebb értelmi élet fokán álló embereknek való.

[2] Míg a gyerek inkább tárgy és szám, mint egyéniség, míg a gyerek csak csélcsap, s a nevelésénél inkább csak külső tényezők szerepelnek, amilyen a szülő, a mester, a bot, a szidás, koplaltatás, fenyítés, fenyegetés, addig ott a szó igaz értelmében nevelésről szó nincs. Nem nevelik, hanem szoktatják s dresszírozzák. Így nevelik a dakszlit, a pincsit, a majmot, a papagájt is; addig tehát a Petyi, a Sanyi, a dakszli, s pincsi majdnem egy színvonalon állnak; emberi nevelés ott kezdődik, hol a fiatalkorú növendék önmaga kezdi belátni s a belátás nyomán akarni s sok akarattal önmagát szoktatni a jóhoz; amikor önmaga ember akar lenni, szép, nemes, jó ember, amikor ezt mint az élet eszményeit nézi, mint tartalmat ízlelni s mint értéket nagyrabecsülni kezdi. Mikor önmagát, életerejét s tehetségét szeretni kezdi, – mikor ezek fejlesztésében Isten akaratát látja, mikor ezt műnek, képnek nézi s az egész világot csak rámájának s foglalatjának. Az ilyen lelkületről méltán mondhatom, hogy hivatásra indul s

[764] Némethy a napló kivágott (és elégetett?) részéből ennyit kigépelt.

[765] Vö. ÖM 8,146–158. – Először az Élet 1913-i évfolyamában jelent meg.

[766] Az itt következő naplójegyzet – átfésülve, stilizálva – megjelent a *Zászlónk* 1912–13. évfolyamában „A szellem tűztengerében” címmel (Ezért van áthúzva a naplóban.) Schütz A. felvette a *Magasságok felé* című kötetbe (8,136–139). – Prohászka az általa ihletett Regnum Marianum papi csoportról és *Zászlónk* című ifjúsági lapjukról: ÖM 20,209–212; 22,207–210.

hogy méltó nagyért lelkesül s erre a színvonalra szeretünk rásegíteni s ha már rajta vannak, a szép nemes, tiszta élet lelkes művelőivé s boldog tisztelőivé avatni a Zászlónk olvasóit. S ezt most egy *szünidei* benyomással akarom szolgálni, melyet hegyen völgyön barangolva vettem.

[3] Akinek fejében ez eszmény s szívében e hevület már kigyúlt, annak figyelme forduljon a nagy természetre, mely rokoni is velünk, az életet véve s mely alakításaiban s törvényeiben valahogy szimbolizálja s magyarázgatja, példát ad s utat mutat arra, amit nekünk tennünk kell.

[4] Az első belátás, hogy az élet fényből s világosságból, tűzből s napsugárból él. A fény is tűz, az éleny[767] is tűz, amelyet lélegzünk. E tűzben ez a napvilág csupa rezgés és lökés, mely ingerré lesz… az az élenyözön csupa folyékony tűz, melyben úszik, fürdik a természet, csupa parázs, mely gyújt, csupa inger, csupa lökés, indítás s az élet kiterül réteiben szántóföldein, rónáin, kitárja karjait ágakban, erdőkben kibontja szikeit, levélkéit, lombsátorát, hogy felfogja s el ne vesszen s földolgozza. Így kell tenni az embernek, szeretnie kell a napot s a napvilágot; élnie a napban! Mikor a nap elvonul, akkor az ember is hunyja be szemét. Mit is nézzen? sötétséget? Parányi kis fényforrásait ugyan igénybe kell vennie, de lehetőleg napvilágban dolgozni, napvilágban írni, olvasni. Mindent a napban! Mennyivel inkább kell ezt sürgetni szellemi világunkra nézve, a napot, a világosságot, fényt, tehát fényes világosodó biztató, bátorító gondolatokat. Vannak sötét, kételkedő gondok; gondolatok, melyek nem az élet pártján állnak, gondolatok, melyeknek nincs lengő zászlajuk, hanem lemondó irányzatuk. Gondolatok, melyek bizalmatlanságot árasztanak, kritizálnak s nem világítanak – nem váltják ki a jóra, nemesre a pihenő energiákat. Ide számítom a kételyt, a kedvetlenséget, a kritizáló, mindent lekicsinylő hangulatot. Szeretném, ha a nap szakadna beléjük s ha az éleny, az életet kiváltó elemek szélvésze zúgna át rajtuk s nem ajánlhatok nekik jobbat: fiaim, Krisztus mondja: filii lucis[768]; csak ami világosság, az legyen utatok, arra s legjobb lesz, ha őt lefoglaljátok s ha őt mint az élet megtestesítését s az élet legszebb kiváltását szolgáló hatalmak vezérét nézitek; azon erőket, melyek keresztültörnek, keresztülrepesztenek, melyek érvényesülnek.

[5] A másik az a sok víz, erő, harmat; ez csepeg felhőkből, szivárog a földrétegek csapadékából; a levegő telítve van vele; kell frissesség, üdeség, hegyek, szirtek, föld; viszik felhők, hömpölygetik folyamok, a sejtekben iszom [?] szívom, kell frissesség, üdeség, hajlékonyság, kell fölvevő s alakuló képesség. Azért van az úgy kidolgozva: minden folyékony: a mészkő, az alkáliák, a vas, a foszfor, amiből épül fatörzs s szövődik falevél, amiből a csontváz s az izom alakul; vízben ázik, úszik; legfinomabb oldatokban, parányi szemcsékben. Azért lehet kipontozni s kiszabni s kicsipkézni s kifodrozni az élet szerveit, kifejteni azt a pompát s fölöltöztetni a szépséget, melyben a természet oly pazar. Hogy ömlenek a formák, a vonalak hullámai, mily rengés és omlás, mily rengés és hullámzás erdőn, réten, vetésben. Szeretni a vizet s nem a bort s főleg azt az üdeséget, frissességet, amelyet szimbolizál és teremt s hint szét e csodálatos elem. Frissnek s üdének lenni, hajlékonynak, fölvevőnek; nem merevnek, s kielégítettnek. A kamaszévekben az ifjak a legcsúnyábbak, tagjaik esetlenek, arcukon mintha valamiféle ösztönös, szellemtelen kifejezését s a szellemet: a lélek kifejezését befödő; némelyiken kirakodik a durvaság, a kérkedő erőszak. Ha már keresztül kell menni ez állatvedlésen, essünk át rajta minél előbb s gondozzuk annál jobban az élet ösztönét a fölvevésre, az alakulásra, okulásra. Fogjuk meg a formát, mely az emberben a fegyelem. A kamasz esetlen, az előkelő nemes érzés még olyan rajta, mint az új ruha, melyet nem rá szabtak s vásáron vettek. Bele kell nőnie, magának lefoglalnia s rákényszeríteni a szépség, fegyelem méreteire s ritmusára az embert.

---

[767] oxigén (régies kifejezés)
[768] a világosság fiai

Hajlékonynak, lélekben frissnek… Azt csak az erőteljes, ki nem áztatott bírja. Aki lecsapolja fán és csemetén életnedveit, – aki leperzseli érintetlen érzelmeit, aki elhervasztja a lélek virágait.

[6] A harmadik az a sok olaj, gyanta, az a sok esszencia, mely erőtől való s erőt szolgál. Az a méz és cukor és zamat, melyet levendula és zsálya, gyűszűvirág s ezerjófű szűrnek, mely a virágban fakad s a gyümölcsben érik, az a sok csoda szín és fény és zománc, melyet a sejtekben kever s aztán a párták szirmain gyújt ki a napsugár.

[7] Akárcsak egy boszorkakonyhában állnék, ahol ezer meg ezer tepsiben, nagy- és kifazékban föl az élet leve, sava, borsa, íze meg mérge. S ebből a nagy patikából vesszük mi is az élet gyógyszereit sebre és szemre, gyomorra és fejre; ezek ingerlik idegeinket, megtisztítják vérünket, megkergetik, gyorsabb tempóba hajtják bele a szívet; fölvillanyoznak, fölhevítenek, föltüzelik fantáziánkat s valahogy lelkünk gondolatait és érzéseit kigyújtják. Hát bizony sokféle kapcsolat van közte meg köztünk, valahogy egy közös életet élünk, azt az életet, mely szívós s nem engedi magát, nem hagyja magát. Jár itt is ott is sok baj és betegség, van növénynek sok hernyója, léleknek s lelkületnek is sok bogara; van fájdalom és seb, ütközés és vereség; de e sok baj ellen fakadjon a lélek bensejéből balzsam és olaj, gyanta és kenet (s vonja be a sebeket, hogy el ne szivárogjon erőnk) forrjon föl az energia, az akaraterő sava. Ha úgy érezzük, hogy rendetlen hajlamok ütnek ki rajtunk, vagy kellemetlen tapasztalatok megmérgezik lelkünket, bízzunk az élet életrevalóságában, s hogy azt ki lehet heverni, keressük az Istent, tisztázzuk szándékainkat, hogy csakis őt keressük s szeretjük s akkor aztán járjuk ki, forrjuk ki, vessük ki munkával, és sétával, énekkel és sporttal.

[8] Ifjak, menjetek ki a mezőre, a rétre; mily szomorú az, ha lábatok alatt ropog s törik a kiszáradt fű, ha szemét lesz abból, aminek virágnak kellene lennie, ha száraz avar, ha leperzselt törmelék, pozdorja sárgul körülöttetek. A természet hervadását sokszor meg nem állíthatjuk, de a lélek üdeségét, frissességét mindig gondozhatjuk. Van szárazság a lélekben, van a szellemi világnak sárga pusztasága; de mi ott nem lakunk, azon csak átmegyünk, az csak hangulat, ideiglenes állapot. S ha van is ily kelletlen, kedvetlen hangulatunk, akkor is a kötelességet el nem mulasztjuk, hanem bátran előre. Isten velünk s közel hozzánk s ő majd fölfrissít, fölüdít kegyelmével; addig is, ha gyalog is s nem lóháton, de előre.

[9] Íme a természet ránk borul gyógyító erejével, inspirál szépségével, az Isten kegyelme bugyborékol lelkünkben végtelen mélységekből; erősebbek vagyunk, mint a halál, mert az nem él, s erősebbek, mint az ördög, mert az az Isten szomorú, bár dühös majma, mert majmolója: mi meg fiai vagyunk, – az élet inspirációival, – az örök élet motívumaival, – megfelelő erővel ifjú természettel s kegyelemmel. Isten is úgy akarja, hogy a szép élet megtestesülései legyünk; akarjuk hát mi is: akkor a szép élet meglesz, s a szép eszményi hivatásból, a sok jó szándékból s iparkodásból tett lesz.[769] Lássuk!

[10] Kell valaki, aki nekünk a hidat megépítse a kultúrvilág s a mi hitünk közt. (Ezek az értékek egymás után jutnak szőnyegre, kifejlődnek, megérnek s megoldást követelnek. A modern világnak számos ily igénye van. Az igények is úgy jelentkeznek, amint a társadalom fejlik; más-más stádiumban más föladatok, követelmények, szükségletek és igények. Sie werden reif, spruchreif[770]… Értékek…

[11] Álljunk a fejlődés e szempontján s méltányoljuk ez alakulásokat s e fakadásokat s ismerjük föl: íme a mi dolgunk; a mi zónánkban, a mi korszakunkban lettek; ránk várnak, munkánkra. Értsük e kultúrbetéteket.

---

[769] Itt fejeződik be az előbb jelzett ifjúsági cikk. – A 745. és 766. jegyzetben jelzett cikkek, miként a korábbi „Az én napom” című is (lásd 647. jegyzet), költői remekművek. Nagyon tanulságos összevetni a spontánul felszakadó jegyzetet és a cikknek átfésült, stilizált változatát: Prohászka írói, alkotó műhelyébe tekinthetünk így be.

[770] Megérnek, már beszélni lehet róluk

[12] Értsük meg, hogy az államnak is föladatai lettek, melyek előbb nem voltak… Ne mondjuk: ez a mienk. Hogy fejlődik, azt mi is valljuk, hiszen a keresztény kultúrán oly keménységek s kegyetlenségek vannak, hogy azzal vigasztaljuk magunkat: majd lassanként legyőzzük. Van haladás, de a fősúlyt az emberre s belső világára fektessük, hogy mik az értékei s a vezéreszméi, hogy mi a stílusa s a tartalma annak a bensőségnek s e részben még rengeteg sok a dolgunk. Az ösztönök helye nevelése egy folytonos föladat, mely folyton munkát sürget.

Aug. 11. [1] Sokan mondogatják – hallottam egy gazdag zsidóról is –, hogy nekik nem kell közvetítő a lelkük s Isten közt. Ez egy zsidónál pláne zöld beszéd, mikor népének egész története közvetítőkkel való tárgyalás, üzenet-hozásaik megvetése s az azokért való felelősség s illetőleg bűnhődés váltakozása. Úgy látjuk, hogy Isten kiváló egyéniségek által közlekedik velünk, amennyiben irányítja az egész emberiséget. Ilyen, azaz hogy egyetlen, de azután küldetéssel megbízott egyéniség *Krisztus.* Nem lehet ezt tagadásba venni, hiszen akkor Isten ki nem nyilatkoztatná magát s nem nyúlhatna bele egyéni küldetésekkel a történetbe. Krisztusban ő maga lépett közénk s emberi életben átadta s elénk adta, amit Isten nekünk adott és küldött, s ami oly végtelen sok, hogy az egyes ember azt a maga lényéből s lelkéből soha ki nem tiporhatta s ki nem kaparhatta volna. Saját lelkében is vannak logoi spermatikoi[771], vannak fények és csipetek, verébcsőrökre való fogások, s értékek mennyei özönét önti ránk – új napokat gyújt, új bensőségeket nyit, új motívumokat s az életnek mélységes forrásokat, melyekkel szemben azok a szikrák buggyanások, azok a csirkesipogások édes-kevés és alázatos, koldus garnitura.

[2] Van tehát az emberben Istent megközelítő képesség, de az istenit nem ebben a természeti adottságban s nem ebben az ember természetszerűségében bányásszák; annak más tárnái vannak. Az az ember-kiemelte isteni nem méri ki azt, amit Isten ad, mikor nem emberi pszichék korlátoltságából, hanem őseredeti szuverén megnyilatkozásából lép elénk.

[3] Ilyen őseredeti szuverén s legfölségesebb adat s adomány: *Krisztus* (Hebr. 1,1.). Azután az *egyház,* mint »columna et firmamentum veritatis«[772], ily intézmény lelkek irányítására.

[4] Aztán a *szentségek.* Van isteni, örökifjú egyéniség; az egyház természetfölötti karizmákkal ellátott történeti intézmény; a szentségek a lelki élet külön fakadó krisztusi forrásai és bőségszarui. Azután meg: élni, élni, ez a fő, nem pedig keresni az utat, a módot, hogy hogyan éljünk. Akkor élni rá nem érünk; az egész élet nem elég arra, hogy az élet helyes módját megtaláljuk; azért tehát itt az Isten nagy ajándéka: az egyház az élet iskolájával, kitűnő rendszerével, segítségeivel!

Aug. 15. [1] A Szent Szűz, a Nagyboldogasszony napja. Itt még a rozskalászok aranytengere hullámzik s benne mint arany háttéren a pipacsok lobogó lángjai égnek, a nyár utolsó lámpái… Hat év előtt is itt jártunk s akkor örültünk a jó Pálffy Geraldine grófnő intézkedésének, mellyel Editet … felmentette az iskolábajárás nem neki való nyűge alól! Isten nyugosztalja a jó lelket. Neki is voltak fülében taplói, izzó taplói, a jeles pátertől beadva! Iparkodtam azokat kiszedni, azelőtt is; dehát nem sikerül; égnek azok benne most is! Gyönyörű foglalkozás ez az okvetetlenkedő bakterozás Ohrenbläserei[773], még pedig az izzó taplót fujják! Sajátos naplopás, ha egy embernek ez a dolga, hogy óvja a híveket mástól, még a gyóntatószékétől is.

[2] A Szent Szűz vágya s elhalása a nagy szeretettől, az Istenbe átolvadó élet, átnyúló s átfolyó lélek – valahogy így halt meg! Amore langueo, cupio dissolvi![774] … Ez az érett lélek vágya: a feloszlás; a megéréskor a mag kihull, nem kell csépelni; a jövő szép tavasznak

[771] rationes seminales eszmecsírák
[772] az igazság oszlopa és alapja (1Tim 3,15)
[773] sugdosás
[774] Szerelemtől lankadok, vágyom feloszlani!

méhébe vonzódik, oda siet! Képzelem, hogy angyal jön s köszönti: Ave … et benedictus fructus ventris tui Jesus[775]. S ez most nem jön, de téged vár; nem száll, de téged emel, s engem küld követségbe: én a megtestesülés angyala, készítettem az örök Ige útjait, s én viszem s kísérem át a megtestesülés frigyszekrényét… Jöjj, veni! Ez kell, hogy minden valódi lelki tudatban legyen; vágy a több élet, a jobb élet után! Mi úgy vagyunk szerkesztve, beállítva, a több életbe!

[3] De azt mondhatnák: iszonyodunk az elmúlástól, a haláltól. Igen, az elmúlástól; azt jól tesszük, nem való nekünk! Nos, és a haláltól is? Csak úgy, ha elmúlásnak hisszük. Van azonban a halálban is valami erőszak, elszakadás, fölbomlás, test-lélek elválás; s ezt le kell győzni; Szent Pál: »nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur, quod mortale est a vita« (2.Cor. 5,4). Nem akarunk *levetkőztetni,* de *felöltöztetni.* Vagyis természetes nekünk a testi lét; a lélek ruhája az; de hát rongyos lesz, kopott, elnyűtt idővel. Mi lesz belőle, ha százéves? Gyűrött, ráncos, foltos; hát le kell vetni s ki kell vetni s ki kell reparálni. Az idők, a századok forgandóságában leválik a test porairól minden; ami szenny, piszok, emberszag, izzadság, verejték tapadt hozzá, »absorbetur, quod mortale est«, ami halandó s romlandó, azt a »vita[776]«, az örökélet ereje eltünteti, s akkor kész lesz a ruha. Tehát félünk levetkőztetni? s akarunk felöltöztetni a romlatlan testbe! Nagyszerű theológiája a föltámadásnak. A Szent Szűz Krisztus után ennek is első fakadó virága, primula vernalis, tavaszi kankalin, szőkefejű, arany-glóriás virág! Húsvétja augusztus 15-én van!

Aug. 16. [1] Most meg a visszaútra kell gondolnunk! Dolci memorie, adio![777] Bár itt hagyhatnék mindent, ami bántott, s tudnék feledni minden rossz benyomást. Ez az év tele volt fölborzasztó érzésekkel. Ausztriában a Christlich-sozialek[778] júniusban húsz mandátumot veszítettek! Tehát sem itt nálunk, sem ott nem megy a kereszténység előre! Az oka ennek az, hogy a politikában nem boldogulhat a keresztény program; ha megadják a szabadságot, vegyük fel a munkát a lelki életben, ott van s lesz boldogulás; de hát ehhez is alkalmas idő kell, mely még nem érkezett meg. Talán másféle szenvedések s átalakulások tesznek a lelkiségre s az evangéliumra alkalmasakká! Az kell, hogy mélyebbekké s igazabbakká legyünk; hogy lehiggadjunk s a lelkünk nagy igényeit és szükségleteit megérezzük. Nem fiatalos buzdulásra, nem szalmatűzre, hanem emberekre van szükség, kik a szívük mélyén megőrzik ideáljaikat s azok tiszteletére s megvalósulására őszintén reklám nélkül egyesülnek.

[2] Még valamit, amit meg nem írtam. 12-én fent voltam egymagam a Pribiczen s ott felkeltettem magamban a bánatot általános évi gyónásomra, melyet Grácban végzek. Ott fönn elvégeztem Istennel lelkem ügyét, rendbe hoztam aggodalmamat. Jól lesz, jól; nagyon jól! Ah, az a magasság ott fönn a Pribiczen s az a feltörő himnusa a bánkódó s szerető léleknek, mily élvezet! Schwind (festő) azt mondta: »Jeder Mensch braucht zur wohlgedeihlichen Existenz täglich mindest einen Mundvoll von Musik«[779]. Hát nekem a »wohlgedeihliche Existenz«-hez évenkint kell »einen Mundvoll von Höhenluft«, egy harapásnyi, egy jóllakásnyi lendülés a végtelenbe! Így a hegyekről véve azt! Különben pedig naponkint akarunk egy harapásnyit Istenből, lelkiségből s zenét, olyat, amilyet Fra Angelico angyalai csinálnak. Lendületes lélekkel mentem le a hegyről, az Isten közeléből, mert: »Nicht Malen und Meisseln stillt mein Sehnen; – Die Liebe nur, die selbst den Tod nicht scheuend – Vom Kreuz die Arme uns entgegenbreitet!« (Michelangelo.)[780]

---

[775] Üdvözlégy … és áldott a te méhednek gyümölcse Jézus.
[776] élet
[777] Kedves emlékek, viszontlátásra!
[778] keresztény szocialisták
[779] Minden embernek szüksége van a kiegyensúlyozott létezéshez naponta legalább egy harapásnyi zenére.
[780] Nem festés és vésés enyhíti vágyamat, csak a szerelem, mely még a haláltól sem irtózik. A kereszt karjai kiterítenek bennünket.

Aug. 17. [1] Most pedig megint szépen visszaosonunk hivatalos helyünkre. Szépen és szerényen. Nem akarok reagálni a sok ingerre, melyet másoktól veszek, sem pedig nem akarom kielégíteni mások kíváncsiságát, akik hát ugratni akarnának. Ki is térek alkalmaknak, hol beszélni s félreérteni lehet. Azért nem tartottam meg a Katholikus Sajtóegyesület gyűlésén az elnöki beszédet. Concha volt szíves elnökölni. Így teszek majd a katholikus gyűlésen is. Bene vivit, qui bene latet et – non latrat![781] Mily fölséges emlékek fűznek ezekhez a katholikus nagygyűlésekhez is! Ah, mennyi lélek, tűz és lángolás a keretük. Emlékszem, az elsőn Budapesten (gondolom 1897 januárban) nem voltam; de gondoltam rá délután a szentgyörgyi mezőn a Duna partján sétálván; hideg volt; beállt a Duna. Akkor a polgári házasság stb. járta; nem az én témám; nem is hittem, hogy később majd engem is előrántanak.

Aug. 26. [1] No majd pensioba megyek, S. Ruprecht am Kulm-ba vonulok; fölséges hegyei mutatják, s az a csodálatos harmonikus visszhang az Izabell és nem tudom hogy hívják azt a csúcsot, az én misztikus indulóm.

Okt. 17. [1] A nagygyűlésen voltam, de nem beszéltem; kivéve, hogy elnököltem a Schulbruder-egyesület gyűlésén a szemináriumban Tóth Károly dr. kedvéért. Jó is volt egyszer a könnyebb végét fogni.

Okt. 18. [1] Okt. 6-án volt a Szekszárd-Tolnamegyei Nőegylet ötvenéves jubileuma; azt írják, hogy verőfényes, szép ünnep, emlékezetes és tüneményes. Gróf Apponyi Géza főispán hívott meg; én tartottam az ünnepi beszédet. Ott volt természetesen Bezerédj Pál, a selyemtenyésztési megbízott is és sok más derék vendég. Ebéd is volt s unalmas utazás Sárbogárdra!

Okt. 21. [1] Sokat járok Kallós Ede szobrászhoz, aki márványba vés. Őszintén mondva, nem látom a szerencsés meglátást s eltalálást s – ami különös – még a hasonlatosságot se, vagyis e szobron nincs meg sem a test, sem a lélek formája; pedig mily jó s lelkes emberem ez a jó Kallós s Madonna-arcú neje!

Nov. 23. [1] Megyek esketni Berlinbe; Sz. M. leányát Ch. gróffal.[782] Este hat óra után indulunk Budapestről s az esti homályban az »én hazámon« át (Nagymaros-Köbölkút) fel a Vág-völgybe. Még erre nem voltam Németországban, de mélyen érnek a rokonszenvek a német pszichével mindenfelé, akár a Rajna partján, akár itt Sziléziában. Bármely elemekkel egyesült, magát el nem vesztette, lelkét meg nem tagadta; azt a lelket, mely aktivitás, tudás, filozófia és mélységes érzés. Ez a kettő együtt. Mily különös! S hogy ezt a kettőt könnyelműen szét nem szakította s egymástól el nem különítette. Igaz, hogy a reformációban a szakadás megtörtént: a szellemit, a kinyilatkoztatást, Krisztust, az igét közvetlen leereszkedésekből akarták venni, az érzések s tapasztalatok útján, s a megismerést, mely az utat az Isten-leereszkedés elé csinálja, hogy azután az általa elért végponton alázattal megálljon s az új fény beszürönködését, a Logost vegye, el nem fogadták. Az észt és ismeretet megvetették, kiutasították, s maradt a kedély, a vonzalom, a grácia. Minden a grácia lett: nyelvünk, inyünk ízében, vigaszaink s könnyeink édességében. S Kant ott tart: Isten, lélek, szabadakarat megismerhetetlenek, s csak az erkölcsi ember talál el hozzájuk igényei, követelményei, vágyai útján. Ez az ős lutheránus filozófia. Megindító, megható s egy darab nagy igazság, csak ne legyen tagadó s kizáró! Igazság a pozitív részében, t.i. abban, hogy az ember tényleg vágyai és igényei folytán biztos, elér oda, Istenhez, lélekhez! Van érzékünk, érzésünk; van lelki igényünk, gravitációnk, s oda hajt, arra hajlít a szellemi, ethikai világ; van kilátásunk a végtelenbe, ülünk tengerpartján s érezzük, hogy húz és vonz a végtelen. Ah, úgy

[781] Jól él, aki jól rejtőzködik és – nem ugat.

[782] Prohászka 1911. november 25-én Szögyény-Marich nagykövet leányát eskette (lásd a nov. 25-i bejegyzést és Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 908. cikkely [megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm])

függ a lelkünk rajta! Úgy lóg, belőle nőtt ki, bele kapaszkodik… De ne legyen ebből tagadás, hogy a transzcendentálisba csak az érzés útján s nem az ész útján érünk, hogy tehát nem tudunk róla[783].

[2] A modernizmus e részben túloz; valahogy kisajátítja, száműzi a szellemi világból az észt; erős földszag s matérianehézkesség van okoskodásaiban; fölismerésein megérzik a kantizmus, a lutheránizmus filozófiája. Ezzel sohasem szimpatizáltam; már csak azért sem, mert nem láttam be, mért szorítsuk az értelmet az anyagi világra, az exakt mechanika útjaira. Hiszen minden igazság szupermateriális, az is, hogy minden okozatnak oka van, vagy bármely ilyen; nincs az »igazság« térben s időben, hanem a tér- s időben levőről is egy szellemi valóságot mond ki. Azért mégis objektív s a valóságról van mondva s a valóságban érvényesül: ezek azok a »rationes essentiales«. Tehát szabad utat a szellem felé az észnek! félre az örvényekkel, melyeket szakítanak anyag és szellem a szépen, egységesen konstruált mindenségbe; nem, nem! Értem én, hogy az értelem orgánum, csakhogy ad hoc: ad vitam[784]; de ez a »vita« átér anyagból szellembe, s vonala a mindenségen áthúzódik; *azért* nem tagadunk!

[3] A másik dolog, mit szem előtt kell tartani, a kereszténység sajátos és specifica differentia[785]-számba veendő jellege, t.i. természetfölötti kinyilatkoztatásból folyó volta. Ezt a jelleget elmossa a hegeli fejlődéstörténeti magyarázat s minden oly történelmi s filozófiai fejtegetés, mely azt leszakítja s a többi vallással egy színtájra[786] hozza. Ha a kereszténység csak ilyen vallás, akkor végre is az élet- s a léleknek ethikai eszmék alá foglalásává válik, amilyen lehet sokféle; de bizonyára ezzel elveszti azt az egyetlen s páratlan pozíciót, mely őt azzá teszi, ami, s mely a theológiai fakultásoknak ad létjogot az egyetemeken. Más létjoguk nincs! A természetfölötti kinyilatkoztatási alap az a sibolet[787], melyen megérződik s melyen fordul minden. A racionalizáló theológia, a Straussok, Pfleidererek, Drewesok túrják ki a theológiai fakultást s állítják a kereszténységet egy színvonalra a többi vallással, tehát átteszik a theológiai fakultást a történetibe, a filozófiaiba.

[4] Ilyen alapon modernizmusnak, akár mely a kanti alapon áll, akár mely a hegeli útirányba indul, híve sohasem voltam[788]; de modern eszmék fölszívását mindig szomjaztam, s lelkesültem a tudományért s roppant súlyt fektettem a theológiai fakultásokra, a pestire is, melynek derekassága büszkeségünk s vigaszunk is. Azért hát éljenek; éljen Breslau is, bár ez nem sok jelességet adott. Reggel 5-kor pöfögött itt gépünk!

Nov. 25. [1] Ma volt az esküvő a Szent Hedvig-templomban; beszéltem, hogy az életben, egymásban hinni, bízni kell, hogy krisztusi szeretettel szeretni kell! Utána a követségen ebéd. Ebéd után jött Bethmann-Hollweg is; a császár vadászaton volt. Lukács Gézával s Viszotával Potsdamot néztük meg; igen tetszett. A kastély mintha II. Frigyes lelkének kopott mauzóleuma lenne! Hamar elkészülünk s megyünk innen.

Dec. 16.[789] **[1]** a/ Az erős élet vágya tölt el; az a gondolat, hogy az életet mint örökkévalóságot kell élnem, vagyis arra törekednem, hogy megállapodott s isteni legyek. Ez az élet Isten mértékei szerint alakítandó. b/ Valamint Istent az emberekben kell szeretnem, úgy az istenit a világban látnom s a világ alakításában, a világba való munkásság befektetésében kell az isteni mértékeket kidolgoznom. Aki embert nem szeret, az Istent sem szeret: éppúgy, aki a világon nem dolgozik, az az istenit nem fogta meg. c/ Mindennek

---

[783] Prohászka itt világosan visszautasítja a kantizmust, amellyel egyesek gyanúsítják.
[784] erre az életre
[785] lényegbevágó különbsége
[786] „színta” = Prohászka sajátos nyelvhasználata „szint”, „színvonal” jelentésben
[787] alaptörvény, alapkő (vö. Bír 12,6)
[788] Lásd még Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 123kk.
[789] Lelkigyakorlat

megvan a tevékenysége; a mi tevékenységünk a világ esztergájához s a világfejlődés tempójához van kötve. Kell dolgozni, mert benne vagyunk; jóllehet tudjuk, hogy a formák elvesznek. Az a nagy ember, aki a maga idejének formáiban szolgálja az ideált. Ha hiszi, hogy örökkévalók, téved; ha nem hiszi, mégis megteszi, amit kell, Istenhez közelebb áll. Tehát a fejlődés miatt kell újat hozni, régit letörni, jobbat keresni. d/ Én nem hiszem a mai formák megmaradását; tehát nem a formáért, hanem a tartalomért, az örök, szép, nemes lelkiségért dolgozom. Ez lesz a világ magva. Amit a fejlődés burkot készít, s ahogy sorba dolgozik a burok változatain, az mind leválik, leszárad, s csak a lélek marad. e/ »Egy lélek elég püspökség egy léleknek«; s ez lelkesítsen, nem az, hogy sok lelket, hanem, hogy lelket szolgálok, emelek. f/ Azért mindig örülni kell. Istenem, mennyi ok az örömre! Tömérdek. Ha úgy hegyen állok, a szép világgal harmonizáló szép, erős öntudatban; ha ások a kertben s jól érzem magam s átérzem, hogy az élet tartalma: testi egészség s lelki teltség, vagyis jóság; ha úgy tudom, hogy az emberek szeretetére átlag semmit sem adhatok, de hiányával semmit sem nélkülözök, legfeljebb illuziót; azt pedig nélkülözni annyi, mint pozitívnek, reálisnak lenni: fölemelkedem s tapsolok s énekelek s hirdetem; hát természetesen kell örülnöm, kell, kell. Ne felejts el örülni; ne felejts el az élet egyes öntudatainak örülni.

Dec. 17. [1] Édesen vonzódom a Szentlélekhez; kérem, vegyen át, szálljon meg, tisztítson, neveljen, változtasson át. Tudom, hogy missziója van lelkemhez; Krisztusnak is van. A Szentlélek missziója az, hogy érzéseimbe, vágyaimba, lelkem kedvévé, örömévé vezesse be s változtassa el, hogy életté változtassa, ami eddig ismeret, hit … Több öntudatos közvetlen átélést! Belém olvasztani, velem azonosítani. Az ő missziója olyan, amilyen ő. Ő akarat és érzés…

[2] Az ő szentségei: a keresztség, bérmálás… Lelket ad: a hit lelkét, hogy erő legyen; a szeretetét, hogy tűz legyen. Erő, ami állít, épít, alakít a világba! Szeretetét, mely a törvényt, mértéket készséggé, örömmé, kedvvé változtatja.

Dec. 18. [1] Ma ismét gyóntam X. óta, s ahogy ott a kathedrális dombján széttéptem bűnlajstromomat: úgy most a kályhába dobtam. Nincs szükségem, hogy ezekre visszatérjek; a ma fölvett szentség erejében akarok a halálba menni. Deo gratias!

[2] Dec. 18. Keresztség az a szentség, melyben vízből s Szentlélekből születünk. A szellemi világ úgy alakul, amint a fizikai alakult: vízből; s valamint az Isten Lelke a vizek fölött: úgy itt a Szentlélek. A keresztvíz kiárad a földre, a pogány népekre, újjászületnek, új történetre, új életre, új feladatokra születnek. Szellemük változik el, más, új élet lesz részük. Természetesen ezt nem magában, egyoldalú tevékenységgel, hanem kölcsönös tevékenységgel. A Szentlélek újjászül; de aztán nekem kell kifejlesztenem az életet. Milyen káosz enélkül! A régiségben, bűnben senyvedve; s íme, egy nagy tény s az új rend, új stíl: novus ab integro sanctorum oritur ordo.[790]

[3] *Penitenciatartás.* S hány halott! Halott lelkek! Halott értelmek, kiken nem fog gyökeret az igazság … kopár sziklák … savanyú talajok… halott szívek… kedélyek. Nincs súlypontjuk s nincs orientációjuk! Mi segítse a beteg embereket? Vér, egészség, ruganyosság … Nem parlament, a szociális viszonyaink javulása, nem iskolareform, hanem a vágy s a bánat. Élet kell beléjük. Nagy érzék, hallgatás, s engedelmesség, a nagy motívumok, a hívó szózatok iránt…

[4] Mily kvalitásokat kell a Szentlélekből vennie a jó gyóntatónak? Krisztus szellemét: nagy szeretetet a bűnösök iránt, de nagy gondot, komoly akaratot is … Behatolást az önámításba, önszeretetbe; rámutatást az élet-elfolyásokra, kötelességeink lanyha kezelésére, nehézségeink pepecselő legyőzése folytán … Rávezetni. Néha villám a szó, mely megvilágít mocsarat, szétszakítja az önalélt lélek ködét, burkolatát … Konkrét, egyéni, hathatós emelés s

[790] egy teljesen új szent rend jön létre

rátanítás, hogy fogja meg gyökerén a bajt … Tényleg kiemelni, lábra állítani, komoly lelki önművelés munkájára kényszeríteni … Íme, az alakító Lélek kegyelme. Azután mennyi bátorítás, vigasz, biztatás vagy rémítés!

Dec. 27. [1] Adonyban voltam temetni Zichy Nándort. Ott volt Csernoch, Radnai, Várady. Ráterítettem a keresztes-hadi lobogót; ezt mondtam beszédemben. Apponyival is beszéltem, említette, hogy összehoz a zeneakadémia igazgatójával (Mihalovits Ödön), aki egyáltalában nem hívő, pedig, hogy művész. Ezen nem csodálkozom, hiszen a művészet valami tehetség kisugárzása, mely azonban a belső harmóniának s a kiegyenlített léleknek a művészetétől messze eltér.

1912

Jan. 21. [1] Dehát Alba Regia mégis díszpolgárrá választott s ma volt az ünnepély. Szép volt, s hálás vagyok érte; amit mondtam, az igaz; úgy érzek s úgy fogok érezni. Az ünnepély a Szt. István-teremben volt, de ki csinálta az ünnepet? nem tudom. – Hat év alatt igazán nem szereztem érdemeket e kitüntetésre.

[2] No mindegy, díszpolgár vagyok s szeretnék önzetlen szolgájának lenni e társadalomnak, flastromot adni számtalan sebére.

Febr. 2. [1] M. Józsi[791] írt, itt a levele. Kedves, derék barátom; van benne sok tehetség; problémái vannak s jó lelkipásztor, művelt, szellemes. Hej, de szép volt a primiciája 1888. július 15-én (vasárnap) Nagymaroson; mily meleg, érintetlen eszményiségben, melynek még nem volt sárguló levele, nem elvirágzott virága. Pünkösdi, erős, ép nyár! Én prédikáltam; délután átmentünk Visegrádra, ott Metzker, Koperniczky, Kereszty kvartettet énekeltek. Fönt jártunk a romok között. Másnap Zebegényben ültük a Kármeli Szüzet. Szimbóluma, a nap ragyogóan kelt föl a visegrádi erdőkúpok fölött. Mily kegyelem az ily papság, melyet ki nem kezd sem kétely, sem lanyhaság, s mely a lélek izzását a karakter egyöntetű erős vonalaival kommentálja. Világnézete oly szép, mint a kozmosz, s legsötétebb vonásai ennek is, annak is: az emberek; nem a virágok a koszorúban, hanem a kövek a hálóban; holt teher, mert kevés a lélek bennük. Sohase nézzük őket mint példákat, s forrásaink is lélek és szellem s energia tekintetében ne a miliő legyen; a miliő az igazi léleknek »materia circa quam[792]«. Ily hang cseng e levélből is felém!

Febr. 6. [1] Berlinben járván, Foerster Fr. V.[793] édesatyját is meglátogattam. Ma ezt a levelet vettem s fotografiáját is megküldte. Kedves öreg úr. Ő annak idején az Ethische Kultúr-mozgalom élén állt s távol a kereszténységtől. Fiát is úgy nevelte. Mikor ez iskolába jött, akkor hallott először Krisztusról. Azután is ez irányban haladt, s így tapasztalhatta meg magán a pozitivizmus s esztétizmus üres gondolati világát. Freiburgban (Breisgau) is tanult s elmondta nekem, hogy ablakából látta a dómnak a tornyát, s hogy az égbetörő finomság, mely a követ feledtette s a formával játszott a levegős magasban, szinte kihúzta s magasba emelte a lelkét! Ez is matériával játszik s formát ad neki; de hogy azt bírja, esengő léleknek kell lennie! Isten áldja az apát, mint ahogy a fiút megáldotta! Keresztény pedagógiai tanár a német világban, aki az ethikai kultúrából jött s örül, hogy az élet forrásait meglelte!

Máj. 2. [1] Tegnap kaptam a székesfehérvári nőktől szép ajándékot, ezüst virágtartót a szalón asztalára: »Dr. Prohászka Ottokár püspökünknek, hálás szeretettel tisztelő hívei, Székesfehérvár, 1912. május 1.« fölírással. Emlék és köszönet akar lenni a lelkigyakorlatokért. Ezeket a férfiaknak s nőknek külön tartottam éveken át s akarom tartani ezentúl is. Tettem, amit tudtam, a férfiaknál kevés sikerrel, néhányan jöttek gyónni; de a legtöbbje a nagy marhacsapáson jár. A nők megértettek; az evangéliumot s a lelki élet nyitját s igényeit s föltételeit tárgyaltam. Hiszen ezt tettem már Esztergomban, ezt Budapesten s másfelé; hál' Istennek sok megértéssel. A nők lelke sokszorosan morálisabb, mert érzékenyebb és tisztább; aki nem ilyen, az lesiklik s ily piszkosokkal nem volt dolgom; az

[791] Metzker József (1864–1944). Lásd Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 442. cikkely (megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm).

[792] körülvevő közeg

[793] Foerster, Friedrich Wilhelm (1869–1966) Nemzetközi hírű német protestáns morál pedagógus, pszichológus. Szociáldemokrata politikusnak indult, majd felismerte, hogy az emberiséget mindenekelőtt nevelni kell, így pedagógussá vált. Végül fölismerte, hogy a kereszténység a legfőbb társadalmi és nevelői érték. Nevelési rendszerét a magyar cserkészmozgalom is értékesítette. Prohászka hívta föl rá a papság figyelmét.

egyetlen X. bárónő, tévedt utamba, egy hisztérikus s perverz asszony. Isten látja a lelkemet, hogy semmi közöm sincs hozzá!

[2] Abból a sekrestyéből valók ismeretségeim sok szép, nemes nővel, Madarassy Erzsi, Ellmann Anna, Korányi Sarolta, és sok más, kikkel részben azután is lelki viszonyban álltam. – Kedves nekem ez a templom arról is, mert 1908-ban meghívott Kánter, a jó várbeli plébános, prédikálni az Olt. Egyes. 50-éves jubileumát s ez alkalommal ismerkedtem meg Farkas Edittel, aki csupa lélek és tűz volt, ki nekem pretiosa margarita[794] s kinek élete és működése velem kapcsolódik. Buzgósága a patronage terére vezette őt, ahol a jó Pálffy-grófné lett csillaga és anyja is. A patronage egyre szervesebb és egységesebb szociális tevékenység eszméjét érlelte meg benne s így alakult lassanként a Szoc. Misszió-Társulat, melynek termőföldje a kath. szociális érzés és a lelki élet. Ezt Editnek nagystílű, paedagógiai egyénisége eredeti s erőteljes megmarkolással alakította és sikerült! Deo gratias!

[3] Nagyon sok szép lelket ismertem meg széles e hazában, remek nőket, s Istennek hálát adok, hogy vannak, s kívánom nekik, hogy fejlesszék ki szép lelküket virágos pompában, s ne esse meg őket az érzéketlenség s a lanyhaság hervadása, sem pedig más ragya vagy lisztharmat. Első benyomásaim e részben Esztergomból valók; amikor onnan elmentem (1904. április) adtak nekem ajándékba egy orosz keretben álló szép Madonnát »Emlékül az esztergomi hölgyektől«. No, azután felejthetetlen az első lelkigyakorlat Budapesten az angolkisasszonyoknál, melyet az Oltáregylet rendezett, gondolom 1899-ben. Láttam ott, hogy mit köszönünk az apácáknak, például az angolkisasszonyoknak leányaink nevelése körül, s hogy mily mély benyomások s nagy, egész életre kiható kegyelmek verőfényei vetődnek a lelkekbe s családokba apostolkodásuk folytán. Almásy Mária főnöknőt nagyon tiszteltem s sok szimpátiát találtam nála.

Máj. 12. [1] Sok fiatal kispapom volt, kiket lelkes irányukban fenntartani iparkodtam. Pl. Némethy Ernő, Jezsó, Jaross stb.

[2] Isten a megmondhatója, hogy imádkozom értük. No meg tettem s teszek, de főleg tettem, ami tellett tőlem. Még missziót is tartottam magam a fő-templomban Előadásokat a Kat. körben, l. gyakorlatokat, konferenciákat, – gyóntatok, prédikálok! Ezt mások biztatására mondom, hogy ne hagyják magukat elkedvetleníteni, én sem teszem: az ilyenben a lélek lehülését és a lelki dekadencia tüneteit látom! Távol legyen tőlem; – az nem isteni, krisztusi vonás!

Máj. 15. [1] A lelkigyakorlatokra nézve azt az utasítást adtam papjaimnak, hogy menjenek a szerzet-házakba lelkigyakorlatokat tartani, mert itt most nem tartok. Hát hiszen van nekem e részben sok tapasztalatom. Rómából hazajövet mindjárt belecsöppentem ily lelki gyakorlatokba Esztergomban. Megdöbbentett a fölületesség, mely e parlagi lelkekben nyújtózkodik. Adtam aztán magam is lelkigyakorlatokat. A legszebb eredményeket mint esztergomi spirituális értem el, mikor az ifjú lelkészkedő papságot hívtam össze július elején s én adtam nekik a pontokat. Jöttek azokra máshonnan is papok, Kalocsáról is. Azután jártam Csíksomlyón s Gyulafehérváron 1900- s 1901-ben. Mint püspök is adtam a székesfehérvári papságnak. Adtam itt kezdetben havi konferenciákat is, de aztán abbahagytam. Az esztergomi lelkigyakorlatozást semmi sem érte utól az én lelki tevékenységemben. Sok jó fiatal papom volt, akiket lelkes irányukban fenntartani iparkodtam. Az egyik később azt mondta, mikor püspök lettem: »Önnek mindig spirituálisnak kellett volna maradnia«. Jobb lett volna; csak az bántott, hogy féltem, nem tudom majd nívón tartani a lelki életet. Az egyházmegyei kormánnyal is volt sok visszatetszésem, mert nem kooperálhatott mindig a spirituális szándékaival; más érdekek is beleszóltak a dispozíciókba. Ezt persze nem vehettem rossz néven, de mégis nagyon bántott!

[794] igazgyöngy

[2] No, mindegy; tele van áldással esztergomi életem, s mondhatom, hogy lelkem vetületeivel, fényeivel és színeivel van tele az a vidék; nekem szent föld, s ha a földet nézem, ez a darab föld az a termőföld, melybe lelkem gyökerei mélyedtek. Minden vonal, domborulat, minden szín és árnyalat, a hegyek foltjai, az erdők fodrai a lelkembe vannak örökre rögzítve. Az a bazilika áhítatommal van tele; falain, aranyos boltjain, zúgó, zenélő kupolája fényes vonalain kúszott föl könnyes szemem tekintete, s az egyházi zene hősies fuvalma vagy lágy elomlása lelkemnek tengerhullám volt; vitt, emelt, fölüdített, megtisztított. Mily érzésekkel sétáltam én a bazilika propileumában[795], nappal vagy este, holdfénynél; s ah, mily égbetörő lelkesülés feszítette szét lelkemet, s mint Sámson álltam ott a fölséges oszlopok alatt, nem hogy ledöntsem, hanem hogy erejükből erős legyek. Szimbólum volt nekem az az oszlopsor s győzelmi diadalkapu! Az a szikla, melyen a templom áll, az a nagy ház, ott a hegyoldalon, otthonom, »starrender Fels mein Aufenthalt«; az a folyó, a maga méltóságos őserejével, kultúra-megvetésével, megszentséghetetlen tisztaságával szimbóluma volt az erős, tiszta életnek, mely ha kloakákkal érintkezik is, folyton megy előre … hegyekről jön, tengerbe ömlik. Nem, nem lehet azt mind elmondani; de ami van bennem, az ott bimbózott bele az életbe, a piszkos világba! Mily vigasz nekem, hogy dolgozhattam, járhattam, prédikálhattam, gyóntathattam, írhattam és – nevelhettem sok fiatal embert! Mint püspök folytattam e működésemet Budapesten, Szabadkán, Szegeden, Aradon, Szombathelyen, Pécsen, Kassán. A kassai püspök azzal is kitüntetett, hogy ez idén is meghívott lelkigyakorlatokra. Voltam Kassán 1904 decemberében is, amikor a Schalk-ház[796] vendéglőjében volt a patronázs nagy ünnepe. Este aztán Eperjesre mentünk rettenetes hidegben; s még rettenetesebb hőségben beszéltem ott a katholikus körben! Deo gratias … tele vagyok hálával!

Jún. 5. [1] Jaj, de kínos látni papok bukását s hanyatt-homlok rohanását a nő után. A világiak ezt keményen megítélik; azt várnák, hogy a papoknál ez a pont ne számítson, s ha látják, hogy éppen ezen a légyvesztőn mennek tönkre, nagy kiábrándulás s közöny fogja el őket azt egyház iránt. Így járt Don Romolo Murri is; ez a nagy tehetségű pap, aki a Riforma-t s a Commento-t adta ki, sok jó ideával; most elveszi Ganghilde Lund norvég kisasszonyt. Igaz, hogy az egyház már kizárta közösségéből, dehát a végső konzekvencia egy szép (?) Hilda, die den Gang bestimmt, die Ganghilde![797] Úgy érzem ilyenkor, mintha sok minden kiemelkednék eresztékeiből. Man geht aus dem Leim![798] S hány jeles pap járta meg. Igazán értem, hogy Zichy Nándor gróf (!) azt mondta, hogy csak egy emberért tenné tűzbe a kezét, s ez Molnár János[799]! No, azért van több is, de sohasem tudni, hogy mi lesz belőlük. Célibátus – hogy szidta ezt a különben tiszta életű Somogyi Károly esztergomi kanonok, aki sohasem borotválkozott, csak ollóval nyirogatta szőreit s sohase hivatott orvost, még halálos ágyához sem. No, de nem erről van szó, hanem Murriról. Mi lesz belőle s a Democrazia cristianából?

Jún. 14. [1] Nyilvános vizsgám évfordulója. Mindig gondolok ilyenkor a jó Mazzellára, aki kardinális is. Ritka jó szívvel viseltetett irántam, mint ezt a levele is mutatja. Én sem feledkeztem meg róla s július 18-án, bárhol megyek-járok, róla emlékezem s. Camillus de Lellis, patronusának napján.

Jún. 30. [1] Törvény és jog formák, melyeket az emberi érzés alakít. Az érzés fejlik: az ősembernek nincs érzéke az állandó lakhely s az otthon, a birtok, a család, a munka iránt. Ezek fejlenek benne s ezeknek megfelelőleg állapítja meg az élet formáit, azt, hogy mit kell,

---

[795] oszlopos előcsarnok

[796] Ez a ház, szálló Boldog Salkaházi (Schalkház) Sára családjáé volt, ill. később, mikor részvénytársasággá alakult, ők vezették. Boldog Sára 1899-ben született, ekkor 13 éves volt.

[797] lefordíthatatlan szóvicc: Hilda, aki a menetet (Gang) meghatározza, a Ganghilde.

[798] Az ember szétesik.

[799] Molnár János Iván (1871–1938) Esztergom megyei pap.

mit nem kell tenni, – mi jogos, mi szabad? Ezt az érzés inspirálja, – ez kezdi akarni, látni, kivárni, igényelni. Például hogy a nőt hogyan becsüljük, hogyan nézzük, – észrevesszük-e azokat a kvalitásokat, – értékeljük-e? Hogyan nézzük a természetet s életet? Halálbüntetés; ez tisztára az érzésen fordul.

[2] A lelkiismeret is elsősorban érzék, érzés. Ez az érzés állítja be, sőt kelti az ismeretet, meghatározza, hogy így vagy úgy lássunk, nézzünk, gondolkozzunk. Ez az a moll, lágy, alakuló, ébredő, reakciók alá kerülő, formákat építő érzés…

[3] Az individualizmus is a hajtó, fakadó, észrevevő, érző oldala az embernek; szemben áll a törvény, a szocietás, az objektív elem. Ez kész, az készül és fejlik és előbbre visz. – Sok ember neveletlennek látszik, mert ez individuális oldala, a meg nem kötött irányzata áll elöl.[800]

Aug. 15. [1] Jó darab idő, hogy nem írtam semmit e könyvbe. Azóta bekukkantottam Franciaországba. Svájcon, Genfen át voltam Chambéryben, onnan Avignonban, vissza aztán Briançonon át Turint, Milanót érintve vissza a Gotthardon át Svájcba. Sok érdekeset láttam. Mindenekelőtt meglepett az élet s a városok teljes olasz típusa; ezek mind egy kultúrának a gyermekei, piszkosak, rondák, jókedvűek és cinikusok. Rettenetes cinizmussal kezelik a kereszténységet. A híres hercegi kastély kápolnájának nagyszerű üvegfestményeit kívülről utcai gyerekek kövekkel ütik be; s ezt tűrik, sőt ez tetszik a hivatalos Franciaországnak. A kálvárián a stációk meggyalázva. Borzasztó nép, hogyan nézhet le Krisztus e Golgotákról, templomi oltárairól e modern életre? Mily düh, mily alávalóság, mily gyalázat éri éppen őt, őt és jegyesét, az egyházat a legkeresztényibb országban! Ez a düh mutatja, hogy itt a démon van munkában, s onnan gondolom, hogy XIII. Leót főleg a francia állapotok ingerelhették, hogy a »Sancte Michael archangele, defende nos in proelio«-t előírja[801], s hogy az ördögöt a pokolba kívánja. Nálunk ez imán meg is botránkoztak, sőt kifogásolták, hogy a gonosz szellemeket a pokolba taszítani kéri; de aki látta, az tudja, hogy bizony ördög jár a keresztény kultúrában s vigyorog s gyűlöl kimondhatatlanul. Ez nem pogányság, ez nem hitetlenség, hanem ördögi düh s az »écrasez l'infâme«[802] fogcsikorgató, bestiális ordítása! Azt látni kell! Chambéryben nagyon tetszettek az adorálók; föl se néztek, ha elmentünk mellettük. Onnan kirándultam egy faluba; a templom nyitva, minden rendben; akartam volna már egy vicaire savoyard[803]-t is látni. Csengettem a plébánián, de a Perpétua[804] az első emeletről lekiáltott, hogy nem lehet a curé[805]-vel beszélni.

[2] Azért aztán ott a vidéken láttam Rousseau-nak valamiféle villeggiaturáját[806]. Nem Madame Warens-ét, hanem talán másik választottjáét, aki így írta alá a nevét: »fameu deu gan gaque = femme de Jean Jacques[807]«; szép választás; egészen illet ehhez a hóbortos, szemtimentális, amorális, szétfolyó zsenihez; egy szakácsné, aki a jeles filozóf halála után mindjárt Marquis Girardin kocsisával kelt egybe; s az talán jobban is szolgálta ki nemes

---

[800] A Shvoy-hagyatékban csak ez az egy (jún. 30.) bejegyzés szerepel 1912-ben.

[801] A zsinati reform előtt a mise végén a pap mindig elmondta az ún. Leó-imádságot, amelyben Szent Mihály főangyal közbenjárását, védelmét kérte az „ordító oroszlán" módjára zsákmányát kereső gonosz szellemtől. Az ima szövege: „Szent Mihály arkangyal, védelmezz minket harcainkban; a sátán gonoszsága és incselkedése ellen légy oltalmunk. Parancsoljon neki az Isten, esedezve kérjük; és te, égi seregek Fejedelme, a sátánt és más gonosz szellemeket, kik a lelkek veszedelmére törnek e világon, Isten erejével taszítsd a kárhozatra."

[802] Tiporjátok el a gyalázatost! – Voltaire mondta ezt az egyházról.

[803] savoyai lelkész

[804] házvezetőnő

[805] pap

[806] házát, kúriáját

[807] Madame Warens Jean-Jacques Rousseau jótevője és szeretője; a névaláírás: a száraz torkáról híres = Jean Jacques asszonya (a francia aláírás vidáman rímel, viszont helyesírási hibákkal terhelt)

nőiességét. Hát néztem merengve arra a házra s a júliusi napban táncoló tájékra; itt táncolt hát Rousseau erosza és fantáziája, itt járta bolondját.

[3] A francia szellem megkótyagosodott a XVIII. században, s minden korlátot s mértéket vesztve ötleteknek s exlex[808] eszeveszettségnek esett áldozatul. Az ilyen Jean Jacques is a maga amorális extravaganciáival, azzal a problémákat nem ismerő szemtelenséggel, azzal az Isten-kihívó szabadossággal! A teljes lelki, erkölcsi mértéktelenség és kihágás! S ilyen ember akar nevelni, pláne nőket is. Hát nem érzi, hogy aki ily nagyfokú neveletlenségben szenved, hogy nevelésre maga is alkalmatlan szubjektum; akit nem lehet kinevelni, az csak karikatúrát termelhet. »Lascia le donne, Zanetto e studia la matematica[809]« – mondotta a velencei Julietta; de nem mondhatjuk-e Zanettoról ezt az egész vonalon: lascia le donne, le ragazze, i ragazzi e studia che vuole…[810] bármit, de ezt ne! Mert ehhez ugyancsak nem ért! Mondják, hogy Strassburgban találkozott valakivel, aki dicsekedett, hogy Emile[811]-je szerint neveli fiát: »Tant pis pour vous et votre fils, tant pis[812]« Szép vallomás…

[4] A *Chartreuse* nagy benyomást tett rám, főleg az a vidék emberek nélkül, messze kanyargó hegység rejtekében. Írtam erről is, Avignonról is missziós levelet! Avignon remek vára s izzó fehér napsütése, akárcsak Umbriában! Istenem, mily érzésekkel jár itt egy jó keresztény lélek; mennyi szimpátiával mindazon oktalan gőg, nagyzás s pompa s pénzvágy keretébe állott »lelki hatalom« iránt, s hogy borzadna el, ha az Isten angyala a történelem leplét lerántaná róla.[813]

[5] Roppant meleg volt, s Briançon-on át Itáliába mentem. Ez a fészek a maga padlásra szaladó létra-utcáival, jó mulatós népével – éppen búcsú volt –, templomával, hol katonák – klerikusok – asszisztáltak, lendületes benyomást tett. A latrina publica pedig a francia kultúra külsőségét sem reprezentálta, mert az nemcsak belül volt szörnyű piszok s rondaság – ez ellen legalább a latrinánál nincs kifogás; de kívül is. Ilyet nem lehet nálunk még szagolni sem. Mily szép ezzel szemben bármily szemétdomb. Gondolom, hogy a mi kultúrátlanságunk csak szemétdomb – ez nem utálatos; de a francia kultúra ilyen kultúr-latrina; förtelem, utálat, iszony!

[6] Éjjel a postával mentem a hágón le Olaszországba. Hideg volt, de mégis fölséges út volt ez! Fönt a határon belénk világított a finánc s kérdezte, ki vagyok; »maître[814]« – mondottam. Hogy kit értett belőle, nem tudom; vajjon úrnak tartott-e vagy tanítónak? Altdorfban kiszállva a Klausen-Straßen mentem Canton Glarusba s Baumwaldba! Nagyszerű út; délután fél 2-től forró, rángatózó hőségben elindultam, mentem fél 8-ig; elvesztettem a jegyemet is, s nem jól aludtam a Pless-Höhen. No, de mily vidék, mily kirándulások, mily elém dobbanások, mily ölelések és elnyelések. Elnyelt engem ez a fölség! Ah, Uram Istenem csak egy ily vidékre kell kimenni s végig élvezni a te kinyilatkoztatásaid özönét, azt az egyre előgomolygó s kiapadhatatlan gazdagságot! Tudod, imádlak! Hegyeid a te arcod vonásai nekem; s azután megint homlokomhoz kapok, mikor észreveszem, hogy ez is csak valami – képeskönyv forgatása. Te nagyobb vagy.

[7] Baumwaldban lent laktam a hotel felé egy házban, hol a szobákat deszkafalak különítik el. Szomszédom egy zürichi fodrász volt, aki kis lányával lakott ott s tanította s becézte;

---

[808] törvényen kívüli
[809] Hagyd a nőket Zanetto és tanulj matematikát.
[810] Hagyd a nőket, a lányokat, a fiúkat és tanulj, amit akarsz.
[811] Rousseau pedagógiai művének címe
[812] Annál rosszabb önnek és fiának.
[813] Prohászka itt nyilván a pápák „avignoni fogságára” utal.
[814] mester

franciára is oktatta; »lavez votre figure[815]« – mondotta; de soha Istenről, imáról szó nem volt. Borzasztó emberek, kik Svájcban is Istent felejtenek!

Dec. 22. [1] Ma ülték meg harmincéves írói jubileumomat. Hát hiszen nincs itt mit ülni; de végre is Kuthy József nyugalmazott főigazgató ezt valahogy kisütötte, hogy harminc év előtt írtam meg első cikkemet a Magyar Siónban, s lett hát ünnep. A jó Zádori bácsi nógatott arra, s bújtam egy-két könyvet Assisi szent Ferencre vonatkozólag.[816] Dankó sógora kölcsönzött egyet. Hát szóval lett nagy jubileum. Sok illusztris vendég, s még egy domborművet is kaptam ajándékba. Concha is ott volt s méltányolt. E kitűnő embernek sokat köszönök, azt is, hogy két év előtt az Akadémiába választottak be! Szépen, nemesen méltányolt; amilyen szép, klasszikus a feje, olyan volt ez a beszéde. Nagyon jó benyomást tett. Ismeretségem vele voltaképpen konferenciáimból datálódik. Már először (a királyi palota kápolnában, gondolom 1900-ban) is jelen volt s említette azután, hogy nem osztja véleményemet a magyar nép vallástalanságáról (a múltra nézve is állítottam ezt). No, én meg ezt napról-napra jobban látom. Ez a nép nem vallásos nép. Nem azt mondom, hogy nincsenek vallásos magyarok; de azt, hogy a népjellemnek nem kiemelkedő vonása a vallásosság. Itt volt Alexander Bernát is; tósztozni is akart, de a vonatra való tekintetből csak én szóltam az asztalnál, s megköszöntem még egyszer a hódolatot!

Dec. 30. [1] Talán zárlatul írhatunk valamit tíz évről, ami konferenciáimat illeti. Tíz évet azért mondok, mert érdekes leveleim vannak úgy dr. Velics Antaltól, mint Tóth József postafőtiszttől s attól a névtelen protestáns theológustól, melyek valamiféle kihatásról tanuskodnak. A jó Velics dr.-t, ki úgy hevült s kereste az időszerű katholicizmust, azoknak a hangulatoknak a megpendítőjét, melyek visszhangoznának a modern lelkekben, azóta ismerem közéletünkben.

[2] Nekem sok becses levelet írt, ezekben kiterjeszkedik sokmindenre, amit az Egyházban kifogásolt, többi közt a Jus canonicum mozdulatlanságára is házassági akadályokat véve. – Az orvostudomány szerint már sok idegbaj benne van a nőkben, vagy a férfiakban és ezeket a bajokat, melyek lényegbevágóak, s már a házasságkötésnél megvannak, akadályoknak kellene deklarálni; várhatja; majd talán az új jog, melyet várnak, megmozdul ezirányban. Kánter udvari plébános hívott meg a Zsigmond-kápolnába az első exerciciumok tartására a férfiak részére, gondolom 1900-ban. Azután az egyetemi templomban tartottam azokat, mondhatom, nagy sikerrel. Sok lelket ébresztettem, nem törődve a baglyokkal, csuvikokkal és bakterekkel. Deo gratias! A jó K. Sándor s mások propagandát csináltak; meghívókat küldtünk szét s a hölgyek is buzgólkodtak. Ilyen konferenciákat tartottam Kolozsváron, Pécsett, Szombathelyen István püspök halála után a sedis vacantia alatt[817], Szegeden, Aradon; no meg Székesfehérváron minden évben. Istennek hálát adok, hogy hirdethettem örök szeretetének titkait s a lélek emelkedésének útjait! Reversus est Angelus ad me et suscitavit me![818]

Dec. 31. [1] Úgy látom, a bécsi eucharisztikus kongresszusról megfeledkeztem.[819] Viszotával voltam ott s Wimpffen grófnál laktam am Hohen Markt. Borzasztó idő volt; zuhogott az eső; valaki azt mondta: ez olyan, mintha Ständchent[820] adnának valakinek, s az

---

[815] mossa meg arcát

[816] Zádori János a folyóirat szerkesztője, aki Prohászka első cikkét publikálta *Emléksorok Assisi sz Ferencz születésének 7. százados évfordulójára* címmel (1882). A cikk Pethő Rudolf írói álnévvel jelent meg, mert Zádori, a nagy patrióta csak ezzel a névvel engedte megjelentetni.

[817] a püspöki szék megüresedése; 1910-ben halt meg Vilmos István szombathelyi püspök

[818] visszatért az angyal hozzám és fölébresztett (Zak 4,1)

[819] A kongresszust 1912 szeptemberében tartották. Lásd a *Magyarország részvétele a XXIII. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson – Bécs, 1912* című kiadványt a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k545.htm. A kiadványban található Prohászka előadása *Intelligencia s az Oltáriszentség* címmel.

[820] szerenád

ablakból nyakon öntene! Mint ahogy a franciáknál járja a »Dieu et la France«, úgy itt »die Eucharistie und das Haus Habsburg[821]«. No, tessék e mixtum compositum[822]-ért lelkesülni. A jó báróné az én tiszteletemre összecsődítette a kiválóságokat a kapucinusokkal átellenes hotelben s uzsonnát adott; ott volt Faulhaber, Donders! Én prédikáltam a kapucinusoknál az unalmas P. K. után, akit lecsengettek a szószékről; addig nem végzett! A processzión nem voltam az eső miatt; örültem is neki, mikor a mitrás s pluviálés püspököket esernyő alatt lépkedni láttam – fotografián. A gyermekek áldoztatása a Schwarzenberg-palota kertjében esőben történt; én is esernyő alatt végeztem be a misét… Nem, nem az Úristen lavórral öntött végig rajtunk!!!

[821] a franciák gőgös hangoskodása: Isten és Franciaország, az osztrákokra meg ezt lehetne mondani: az Eucharisztia és a Habsburg-ház
[822] keverék

1913

Jan. 14. [1] Istennel kapcsolatban lenni; ezt hirdetik; mi az? mert nem gondolatban, hanem érzésekben, az élet valóságában, a megtapasztalásban. A gondolat csak kép, tükrözés; gondolatban nem lehetünk valakivel; valakivel, a valóságossal csak konkrét érintkezésben lehetünk; gondolatban lenni = képével lenni. – Az csak az utat mutatja hozzá; az csak az akció medre s irányítása. Folyamágy is… vehiculum[823] is; de a valóság miatt van. Azért sehol sem cél, hanem eszköz: az élet eszköze; példa rá az állatvilág. Az emberben is így kell lennie: eszköze, kapcsa az életnek. Minden tudomány erre való.

[2] A valóság a konkrét lét s élet. Abban lennie s azzal érintkezni nem ésszel, hanem megtapasztalással kell. Természetesen az emberi tudatban is az van, de az ész a konkrét érzésekben, mondjuk az eszes érző, az értelmes érző, vagyis a felsőbb fokon álló érző.

[3] Az értés is érintkezés a valósággal, az értés is az életnek tehetsége, aktusa, de úgy hogy elemel, kiemel egy-két általános elvet, elemet s azzal a nem-életbe, a tükrözésbe eltér. Iránya tehát a valótól, a konkrét léttől elemelkedik; a lét fölött csinál konstrukciókat finom, áttetsző sugarakból, de célja, hogy onnan lenyúljunk s tájékozásai által a valóságban teljesebben éljünk; de az élet nem ott fönn lesz, abban az áttetsző régióban, a fénysugarak konstrukciójában, hanem a valóságban. Istenem! hogy azt bizonyítani kell, hogy az élet valóság s nem gondolat s hogy gondolkozni is csak az élet eszköze, hogy a való teltebb legyen, melegebb, mélyebb, igazabb!

[4] A lélek, az értelmes, önmagáról tudó lélek nemcsak absztrakciók révén érintkezik, hanem lát, – nem fogalmak révén, hanem közvetlenül érez, megtapasztal. Van egy értelmes látás, szemlélet, – van egy értelmes érzés, – van érző megértés. A valóság ilyenkor a maga konkrét formájában s tartalmával érintkezik lelkemmel, lelkem azt tapogatja, tapasztalja, nézi, élvezi…

[5] Az élet maga csupa ilyen önmegérzés, önmegtapasztalás; arról csak intuíció vagyis közvetlen megérzés, csupa konkrét szemlélet van. Van absztrakt is, de abban látni igazán, hogy mily keveset ad, például, hogy mi a gondolat, az érzés, az élet, az ember. Ha kérdezzük a definíciókat, semmit sem nyújtanak. S talán még világosabb, ha kegyeteknek elmagyarázom, hogy mi az atom s aztán az elektron s hogy ez mozgásban van, hogy nekivágódik felületeknek s hogy azokat ingerli s hogy azokban is aztán támad mozgás, rezgés; ha kiszámítom e rezgések hullámvonalát, sebességét s a felületek reakcióját, ha ezt mind képletekbe rakom össze; akkor kegyetek már tudósok, de tudják-e Önök, aláhúzom: tudják-e, hogy mi a látás? mi a világosság, a szín, a csipkerózsa, az almavirág, a vadgalamb, a napnyugta bíbora, violája, azok a lebegő, fölbodrozott uszályai a napkirályné őfelségének.

[6] Ez nem érzéklés csak. Ez az értelmes lélek élettapasztalata. Szent Tamás szerint „convertit se ad fantasmata”[824]; az értelmes lélek teszi azt? Az csak azt jelentheti: az az értelmes lélek lát, tapasztal.

[7] Ez azt jelenti, hogy a tudata más; az értelmes tudata más. Ha ugyanis csak az ő sajátos kategóriáival – például mind minőség, mozgás, tér, idő – fordul a fény érzékeléséhez, a fényhez, akkor nem kapna új tartalmat, de mikor én világosságot, színpompát látok, mikor életet érzek értelmesen, akkor ezt a valóságot a maga konkrétságában fogom meg s ítélek, gondolkozom, beszélek világosságról. A világosság nekem nemcsak kvalitást, mennyiséget, mozgást, formalitást, teret mond, hanem egy sajátos életvalóságot, melyet csak megtapasztalni, érző, értő lélekkel látni lehet… A vaknak intelligenciája ezt a látást

[823] közlekedési eszköz
[824] magát képzeletekhez fordítja

nélkülözi. Nincs meg benne a sensatio lucis[825], ez az élethullám, de megvan benne a kvalitas etc. Mondhatjuk-e, hogy az intelligens lélek inventariuma[826] benne ugyanaz, mint a látóban? Hogy csak a conversio hiányzik? a kategóriák alkalmazása? de hogy az értelmes léleknek a tapasztalata, a meglátása, a megérzése hiányzik.

[8] Íme megtapasztaló, a konkrét világot s valóságot megélő, megérző értelmes lélek. Ez az intuíció.[827]

[9] A valósággal nem absztrakt ideákon át érintkezik például a világosság, az öröm neki nem kvalitas, mozgás csak, hiszen ezzel meg nem közelítené, hanem az, amit mond: világosság, öröm, élet. Tehát ő többet fog, mint amennyit neki a kvalitas stb. ad. Sőt, mást fog, mert konkrét létet fog, amit a kvalitás stb. nem ad.

[10] Saját lelkemet, aktusait, igényeit… „Una vista non è veramente bella se non quando diventa visione."[828]

Jan. 15. [1] Minden értelmi képzet, a hit gondolatai is, absztraktak. Az absztrakció nem a dolog, hanem a képe, a jele. Világít nekünk s mutatja, hogy mit tegyünk. S mi lesz a dolog a hitben? a belső valóság = a lélek teljes megnyugvása, bizalma, odaadása, szeretet; a konkrét megtapasztalás.

Jan. 18. [1] A világot meg kell teremteni. A mi világunkat is. Csak annak van, aki megteremti. Nem lehet készen kapni, nem lehet hódítani. Készen kapni nem lehet, mert a mi aktusunk, az én átérzésem. Nekem kell valamit magamból adnom, tennem. Kezdődik az érzésen. Az én aktusom az. Folytatódik a magam beállításán. Az én világom ugyanis az átélt, a megtapasztalt, a nekem tartalmas világ s azt nekem kell beállítani; az belőlem indul ki. – Legvilágosabb ez a hódítókon. Nép, mely meghódít országot, beleül mások kultúrájába… Vagy a hold föld, mely alig tartott el néhány birkát, racionális művelés mellett sokakat tart el. Az ember több munka által, az intenzívebb gazdálkodás által földet teremt, több holdat. – A gépek által megtakarít időt; időt teremt; többet állíthat bele az életbe, meghosszabbítja életét.

[2] a) A meglátott, megérzett világ; világ, melyre én az élet formalitásaival felelek, melyet lefoglalok látásban, érzésben, s így van világom, az én világom, melyet látok. Ha vak volnék s csak tapogatóznék, sokkal kisebb volna világom. Így vagyunk érzéseinkkel; ha nincsenek, ha nem reagálunk, ha hidegen megyünk; nincs világunk.

[3] b) De látni s csak ösztönösen reagálni, abban kevés a lélek s azért szegényes világ; de gazdagabb, tartalmasabb lesz, ha a magunkéból adunk, ha mi a lelkünket, sajátos szellemi erőinket s értékeinket állítjuk bele. Ez által teremtünk emberi világot, emberi környezetet s minél több lesz ott a mi lelkünkből, annál inkább igaz lesz, hogy ez a mi világunk. Mikor a nomád ember jár birkanyájával vidékről vidékre, már mondhatni, ez az ő világa… de hát nagyon kevéssé, mert keveset ad hozzá, belőle kevés való, de ha műveli azt a darab földet, abban az arányban, melyben belterjesebb a gazdasága, s többet fektet belé értelemből, munkából, annál inkább lesz az ő világa. Semmin sem látni azt annyira, mint azon, hogy pásztor korában az a vidék kevés embert táplálhatott, de… tehát úgy van, mintha csak teremtett volna földet… Éppen úgy régen soká éltek a patriárkák korában; de hát ha vesszük, hogy mit éltek meg, mit tapasztaltak, hol fordultak meg, mit végeztek: de most a gépek által az ember megtakarít időt, teremt időt… Ez a mi világunk. Ez a mi hazánk, és otthonunk.

---

[825] a fény érzékelése

[826] leltára

[827] Prohászka az előbbi jegyzetben megismétli azt az ismeretelméleti tételt, amelyet székfoglalójában kifejtett. Mivel több kritika érte, ill. dolgozata indexre került, ezekben az években több tanulmányban jobban tisztázta álláspontját. Lásd *Az elme útjain* című dolgozatait 1911-től kezdődően (ÖM 14). Bergsonról, ill. az intuícióról vallott nézetét is világosabban körvonalazza. Lásd Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 131kk.

[828] „Egy látvány csak akkor valóban szép, ha látomássá válik."

Világ, mely ha körülöttem van is, de leginkább bennem van: lelkem fészke s világa, érzése és tartalma, értéke és öntudata, egyensúlya és ereje.

[4] Tehát: dolgozni és teremtetni. Nem lehet elhódítani … Nem lehet erőszakkal. A harcos népek, akik másoktól el akarnak venni országot, elvehetik a földet, a városokat, de nem az övék… azután pusztítanak erőt: életet és értékeket, melyeket a több élet, az emberi lét meggazdagítására fordítanak. Magukat is gyöngítik s erőiket fogyasztják, melyekkel nemzeti géniuszuknak megfelelő ipart, művészetet, ízlést, életet „teremtenek".

[5] A harcias népek helyzete tarthatatlan a világon, mert nincs világuk, nem csináltak maguknak. Az a gondolat űzi, hogy hatalmasak legyenek, de nem lesznek, földet akarnak, gazdagságot akarnak; dehát a gazdagság elfogy s gazdagság csak ott van, ahol azt termelni tudják.

[6] Mit kell még e világból csinálnia az embernek? Az tisztára relatív, hogy sok vagy kevés; folyton azt mondják: sokan vagyunk. A pásztornépek, melyek csak a nyájat őrzik s a fogukat szívják, egy-egy darab földön túlnépesedést állítottak be, ahol a földművelés korában azt mondanák: gyér lakosság… Mi lett volna Hollandiából, hány ember élt volna meg azokon a vizes lapályokon s homokbuckákon, ha nem teremti meg a maga világát. Nem a kilométereken múlik, hanem azon, hogy megtaláljuk-e módját, hogy okos, ésszerű s a versenybe alkalmasan beleálló munka által a mi világunkká tudtuk tenni. Mi lett Spanyolországból, Portugáliából?

[7] Van a háborúnak is történelmi funkciója, mint nagy kőtörésnek, kőrepesztésnek, hegyátfúrásnak, hogy a kultúra, a jobb ember világának útját egyengesse. Csakis mint a teremtő kultúra munkásának: a béke miatt, a kard a kalapács miatt…

Jan. 31. [1] Tegnap volt a Pázmány ünnep, – mondhatom, – túlságosan Prohászka-ünnep; a mi derék Mihályfynk olyan beszédet tartott, hogy el kellett volna süllyednem, ha tehettem volna. – No, de ilyeneket mondott –, gondolom, ha nem is bánja azokat, majd megkeserüli. Azt mondta, hogy én egymagam annnyit dolgoztam és tettem a katolikus hitélet élesztése körül, mint egész rendek. – No, Ákos barátom, ez egy végzetes szó … mint egész rendek, tehát a jezsuiták és dominikánusok is? Das schein gefärlich zu sein![829] Jól spicceltem. Az ünnep után, melyen egy szép plakettet felajánlottak, volt a vacsora a Körben. S ott is tósztoztak rám is. No, itt már elsült a bomba. Babéraim piszkálták és szurkálták, először is Rakovszky Stefi. Ez kipattant egy állítmányok körül kapkodó és a közönséget is aggasztó tósztban, s vitatta, hogy bizony Prohászkáé a fő érdem. Aztán jött Barkóczy, s állította, hogy a kongregáció és a jezsuiták se kutya, azután a Nép-pártot ünnepelték. Szóval minden cigány a maga lovát dicsérte, s rólam leszedték a babérkoszorúkat. Én remekül mulattam ezen a nem is kendőzött irigykedésen és ezen a fügefalevél nélküli itt a teremben szaladgáló szemtelenségen. – No, hát ilyen finom tapintat, s a parlam. érzék, a mi vezető férfiainknál. – Én pedig a dicsőség mámorát lemostam magamról a hűs tusokban s mentem aludni! Adieu csúf világ!

Febr. 4. [1] Gondolok arra a mi katholikus reneszánszunkra, mert méltán [így] nevezhetem azt, ami itt körülöttünk feszül s mozog s belebimbózik a világba. Mennyi mindenféle mű és vállalat és iparkodás! Igaz, hogy Isten lát sok hiúságot s hitványságot e mozgalmakban; de hát a polyva közt van sok mag is, s a történelem is így fogja azt megítélni. Én csak hálát adok az Istennek, mikor úgy végiglapozgatok meghívók, értesítések, konferencia- s beszédskémák közt; örül a szívem! Mi mindenről feledkeztem már meg; azután rájövök: hej, hát ez is volt, az is volt! Bizony volt. Az angolkisasszonyok lelkigyakorlatai után elkezdtem a Szent István-Társulatban morális értekezéseket tartani minden hónapban; ez nem tartott soká; egy-két foszlányát őrzöm itt a caritas-ról szóló értekezésnek. Ez volt 1901-ben; azután Pálffy

[829] Ez nagyon veszélyesnek látszik!

grófnénál (Esterházy u. 44.) tartottam egy-két konferenciát; ebből nőtte ki magát a patronázs havi konferenciája a Sionoknál az Elipszen s utóbb a Szent Margit intézetben. Ezek rendezésében és nyélbeütésében az inspiratrix[830] Farkas Edith volt, ez a buzgó kedves lélek, aki szívvel-lélekkel hozzám csatlakozott s igazán leader-spirit[831]. Most is látom a Fortuna utcai patronázs megnyitásánál; ő volt a lady-patronesse; szőke, szép haján a napsugár játszott és én csak soeur Rosalie[832]-nak neveztem akkor. Ő vonzott Budapestre, lelkesített, dicsért, kért… Isten áldja meg! Pálffy grófnő őt szemelte ki műveinek hordozójává és nagyszerűen bevált. Kanter Károly is nagyrabecsülte. A mi reneszánszunkat a világi papságban jellemzik a Regnum Marianum mozgalma a kongregációkkal s a Zászlónkkal. Nagyszerű szellemi támadás volt ez! a derék Sólymos, Krywald, Izsóf, Nagy Lajos stb. vezérlete alatt. Büszkék lehetünk rájuk. A másik emlékezetes mű az egyetemi konviktusok, a Szent Imre kör is, meg az internátusok. Jártam oda is, tartottam exhortációkat, gyóntattam… A sajtó terén a Katholikus Sajtóegyesület, a Pázmány-egylet. Kezdetben kicsinyek, aztán később mégis csak számba mentek. Hát csak rajta! A fiatal piaristákat Schütz, Sík, Sebes stb. ki nem hagyhatom. Főleg az első nagy súlyú ember, pap és tudós. Rendkívül sok fiatal embert neveltek az egyháznak s a keresztény társadalomnak. A Szociális Misszió-társulat fenomenális kiindulásában és tevékenységében párját keresi a katholikus világban. Kevés tagja s főleg arravaló tagja van, de azok megszakadásig dolgoznak s egyre kihatóbban.Van azután számos más jó kikezdés, ilyenek a leány-panziók, a Collegium Marianum, a cselédintézet, a Katholikus Háziasszonyok törekvései. Örülök, hogy a katholicizmus vén törzse annyi sok hajtással kiváncsiskodik bele az új világba; azonban azt kell mondanom, hogy ezek szociális cseppek a tenger vagy – mondjuk – a pocsolyák felszínén! Mindebből kivettem a részemet. Deo gratias!

Márc. 19. [1] Megtörtént a nagy »barát-attentátum[833]«; elsütötték a nagyágyút! Azt mondják, hogy ez a nagyágyú P. Szabó Szádok, egy portentum[834] a Domonkos rendben. Ezt nekem már 1909-ben, ha jól emlékezem, a Pázmány egyesület közvacsoráján újságolta Thym Adolf, hogyhát baj van, a derék Páter fészkelődik. Úgy is volt! A jezsuita tehát és a derék germanicusok. És lett nagy zavarodás »für nichts und wieder nichts[835]«. S ha nem bizonyos emberkék bemutatkozása végett talárban és pongyolában. Nekem mindenesetre ekkor mutatkoztak be a megbizhatatlan jóbarátok, s kivetkőztek az én szemeimben azokból az aranyos és himzett dalmatikákból[836], melyekbe az én véleményem öltöztette őket.

[2] Nekem igazán »Wurst«, hogy ki írta azt a „Mehr Licht" vagy Klarheit" vagy mi a *fene* címe van a füzetkének, mely a „Prohászka-kultusz" ellen feni fogait s belém is vág, azaz hogy nem belém, hanem abba a Popanzba[837], amelyet képzeletének kócából csavart össze[838]. – Hát, barátaim, maguk igazán azt gondolják, hogy erre van szüksége az anyaszentegyháznak, hogy maguk vadkant ölnek bennem, aki az Úr szőlőjét föltúrja és kiagyarazza? Furcsa szemük lehet maguknak, ha azt nézik ki a világból! Csak elfogult s rosszul tájékoztatott emberektől telik ki az ilyen Don Quijote-iáda. Tőlem ülhetnek a babérjaikon, ha azt gondolják, hogy szedtek s arattak ilyeneket. Bennem ugyan kárt nem

---

[830] ihlető (múzsa)
[831] vezetői lélek
[832] Rozália nővér – Boldog Rosalie Rendu (1786–1856) irgalmas nővér után
[833] merénylet (itt a „barát" szerzetet jelent)
[834] nagy tekintély (Szabó Szádok főellensége Prohászkának, fontos szerepet játszott Prohászka indexre tételében)
[835] semmiért, ismétlem: semmiért
[836] a diákonus liturgikus ruhája (az ókorban dalmáciai viselet volt, innen a neve)
[837] madárijesztő; lásd 863. jegyzet
[838] Lásd még Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 119kk, 170, 174–75.

tettek; vagy ha azt gondolják, hogy mégis csak átlyukasztották a felfújt hólyagot, hát ez a hólyag nem én vagyok, hanem azt önök preparálták, fújták is, meg át is lyukasztották; én legföljebb jót mulatok az egészen.

[3] De hát úgy-e kutya-természetem volna, ha csak haragudva fogaimat csattantanám a kőre, mellyel megdobnak, s a botra, mellyel ütnek, s nem néznék ugyanakkor magamba is, s nem volnék kész mondani mea culpa-t. Culpa-t én talán abban látnék, hogy prédikációimban újat akarok adni s a régit is nekünk való formában bemutatni, s így a szokásos sablonokat s matricákat kerülöm, vagyis azokat föltételezem, azt gondolván, hogy ilyet úgyis kapnak másoktól. Így van ez írásaimban is. Lehetséges, hogy ezért aztán újítónak néznek. Különben szívesen elismerem, hogy ez úton kifejezéseim s a beállítás részletesek, s nem mondván itt-ott az egész igazságot, ignorálni vagy tagadni látszanak azt. De csak »látszanak«; mert hiszen a logikus tudja, hogy »propositionis affirmativae praedicatum supponit partialiter«, vagyis, ha valamit állítunk, azzal mást, sok mindenfélét nem tagadunk. Hát e részben a kritikus, pislogó szemű rágcsálók lelkiismereti skrupulusokba eshetnek; én a magam részéről tudom, hogy az egyházi tant soha sehol sem tagadtam.

Ápr. 2. [1] Mennyire érzem, hogy a papságnak nemcsak lelkihatalommal, hanem krisztusi erényeivel is kell ékeskednie. Ez a tátongó űr az egyéniségekben a hatalom, a hivatás közt egyrészt, s a krisztusi élet közt másrészt óriási veszedelmet rejt a kereszténységre nézve; azt a veszedelmet, hogy de facto tagadtatik az isteni elem és erő, vagy úgy elhalványítják azt, hogy nem számít. Nézzük a protestantizmust; az voltaképp kirúgta lábai alól a valóságos, köztünk élő tekintélynek az elvét s azzal elvesztette magát a kinyilatkoztatást. Mert ha az Írást mint kinyilatkoztatást nem az egyháztól mint isteni tekintélytől vesszük, akkor annak természetfölöttiségét, vagyis kinyilatkoztatási voltát be nem bizonyíthatjuk. Bizonyítani akarjuk külső és belső érvekkel. A külsők emberiek; s a belsők? Megérzések. De ha megérzések, akkor a belső kinyilatkoztatás, ezek a Szentlélektől eredő megérzések a fődolog; minek akkor még Írás? Hát a facit[839] az – s ezért írtam azt mind ide –, hogy a protestantizmus tagadja *elvben* vagy teszi tönkre *elvben* a kinyilatkoztatást; sok katholikus pedig *tényleg,* in actu exercito[840]. Innen a katholikusokban a sok gyakorlati hitetlenség, az egoizmus, az a klasszikus, olasz közöny, a hitnek külsőség-számba vétele. Nézik mint instituciót; nem tagadják, de úgy élnek, hogy kompromittálnak vele, s tagadnak *gyakorlatilag isteni kinyilatkoztatást.* Ez az én benyomásom, melyet az olaszokról s más műveltekről veszek. Az európai műveltségen azért van ez a jelleg kifejezve: a racionalizmus. A protestáns egyházak áttörték az elvet tannal, mely elvet sok katholikus gyöngített gyakorlattal. A hitből nem engedett, de Krisztus szerint nem élt. Ismétlem, a modern kultúra e két szabadosság erejében s szellemében fejlik s foglal tért. Mi segíthetne rajta? Csak az átélt kereszténység, a köztünk megnyilatkozó isteni erő; semmi más!

Ápr. 14. [1] Tegnap Budapesten voltam, rettenetes, ítéletnapi idő volt. Hózivatar vágtatott végig a vidéken s elborított mindent a halál szemfedőjével. A gyorsvonaton mentem föl, de nagyon szomorú voltam az időtől s a kártól, melyet ez az áprilisi vihar fában s termésben tesz. Virágzó cseresnyefák a menyegzői sziromdísz pompájában lógatták törni-kész ágaikat! No, azután megtartottam a Petőfi-társaságban beköszöntő felolvasásomat az Akadémia üléstermében: »Milyen mély az üres madárfészek?« címmel. Ezt 1911-ben éltem meg Tragösben; megragadott a madár-lélek kurta lélekzetű élete, az a kurta fonál, mely mint az őszi pókhálószál csak egy-két hétre köt össze madáranyát és fiókot, aztán elszakad; nincs szükség rá. Madarak megfigyelőitől hallottam, hogy a cinege, mihelyt repülni tudnak a fiókok, messzire elviszi, azután otthagyja őket; talán hogy incesztus[841] ne legyen köztük; nem

[839] cselekvés (mert a katolikum cselekvés, nemcsak tan)
[840] a végbevitt cselekvésben
[841] vérfertőzés

a morális, hanem a higiéné miatt. Az Akadémiában »Az intellektualizmus túlhajtásait« 1910. április 11-én olvastam föl nagy, lelkes közönség előtt!

Máj. 3.

[1] Ein kleines Lied[842]
Ein kleines Lied! Wie gehts nur an,
Daß man so lieb es haben kann?
Was liegt darin? Erzhäle!

[2] Es liegt darin ein wenig Klang,
Ein wenig Wohllaut und Gesang
Und eine ganze Seele.

[3] Marie von Ebner – Eschenbach édes kis versét tűzöm ide. Mily egyszerű, mily kedves s mily drága darab életet tud hat sorocskájában elénk döbbenteni. Igen, »ein wenig Wohllaut und Gesang«, de mindig »eine ganze Seele«. S ezen az utóbbin múlik, ezen fordul minden! Erre emlékeztet ez a Goethe-i vers: »Nur wo du bist, sei ganz und kindlich; dann bist du alles, bist unüberwindlich«[843]. Azáltal vagyunk szubjektumok a nagy tárgyi valósággal szemben, hogy a világ központjába az eszmélő és szemlélő, magát adó s saját világát a külső világon megfonó lelket állítjuk. Valamit belőlünk, magunkból! S azután az kell, hogy a világot magunkon áteresztve, megolvasztva s alakítva, szubjektíve stilizálva bírjuk. Mi az mind, ha nem *én* az mind, ha nem általam sajátosan elgondolva, megfogva, végigsimogatva, megszeretve s megcsókolva?

Máj. 5. [1] Egy sajátosan tragikus élet nekem ennek az Ében v. Káplárnak élete. Emlékszem rá 1874-ből; prefektus s filozófiai tanár volt az esztergomi szemináriumban; néhány órát tartott; aztán azt mondták: grófhoz ment nevelőnek (egy Károlyihoz). Benéztem kirámolt szobájába, lent az infirmárium oldalán a Duna felé eső sarkon; csak egy halálfejet láttam; azt itthagyta. Aztán a vadzsenik útjára tévedt; többször találkoztam vele Budapesten; járta a minisztériumokat számológépének patentálása végett. Ide is hívtam egy tanítógyűlésre, s nem váltotta ki itt sem a hozzáfűzött reményt, mert unalmas előadást tartott – megint a számológépről. Aztán megint eljött egyszer ide, s elmondta nekem hitben való kételyeit, melyek nem az észnek nehézségeiből, hanem az isteni rendelkezés – mondjuk – irracionális adataiból valók. »Omnia quaecumque voluit, fecit«[844] – ezt lehet arra nézve mondani, ha kérdik, miért nyilatkoztatta ki magát Isten éppen így, s csak ennyinek; miért engedte meg a bűnbeesést; miért követi a kegyelem elosztásában ezt az utat s nem mást, stb. Ezeket a kételyeket versekbe foglalta, le is kopogtatta s nekem megküldte. Mélyen lelkembe nyúl a »Vének imája«; nem volt nyugodt a hit kételyeiben; megnyugvást a hit odaadásában találhatott volna. Erre nem bírtam rásegíteni őt! Hogy ezek a versek végre is kételyekről zengenek, azt utolsó szavai hozzám bizonyítják: adjon [Isten] itt a földön és a mennyben örömtelt életet! Ó, adjon neki is, ha lépései az élet felé nem is bátrak, hanem gyávák, [ha] a letöröttek botlása is volt! Én nagyon tisztelek ily lelket s imádkozom érte!

Máj. 14. [1] Készülünk a római zarándokútra; Viszota teljes munkában; elég bajos dolog is ezt mind úgy rendezni, hogy »klappoljon«. No, de mi ez egy zarándoklat vezetéséhez képest, milyen volt az 1908-i! Mikor Pázmány-egylettel indultunk ad limina[845]. Most magam

---

[842] Egy kis dal. Miért is van az, hogy az ember ennyire tudja e dalt szeretni? Mi a vonzereje? Mondd meg? Van benne egy kis hangzás egy kis dallam és ének és egy teljes lélek.

[843] Ahol vagy, légy egész és gyermeki; akkor minden vagy, legyőzhetetlen.

[844] Mindazt, amit akart, megtette

[845] a. m. a küszöbhöz; az ad limina látogatás (latinul visitatio liminum): a megyéspüspökök szabályos időközönként kötelező látogatása az apostolok küszöbénél, azaz Szt. Péter és Pál sírjánál Rómában. Be kell

indulok. Megvettem San Gimiano: Siena monografiáját, s éjjel, álmatlanul ülve »auf meinem Bette«[846] olvasom. Hej, ez az álmatlanság![847]

Máj. 21. [1] Még valamit arról a mélységes madárfészekről, vagyis inkább azzal kapcsolatban. Azok a kurta psziché-szálak, melyek a madarak lelki világánál megragadtak, nemcsak a madaraknál, hanem az embereknél is szerepelnek. Igaz, hogy az emberi psziché nagyobb, szellemi lévén; de azért a fogalmai, képzetei, emlékei mégis csak a lelkének pókhálószálai. Nagy pók a lélek; beleakasztja szálait a végtelenbe is, az álló csillagokba, a napba, a hegyek ormaira, a tenger szakadékaiba; de a fölértéstől annyira esik, mint a pók a világ behálózásától. Kurta fogalmak, vagyis inkább ösztövérek; hosszúak, hiszen elnyúlnak, de vékonykák, »timidae providentiae«[848], félénkek, rezgő kapcsolatok. Egyszer, gondolom 1901- vagy 1902-ben, Máriacellből Ambergen át jöttünk haza s egy útszéli kocsmában háltunk meg, irgend ein »Hausen« war's. Reggel kimentem, s a kis fenyvesen rengett s a napsugárban villogott egy tündéri gyémántos fátyol; harmatcseppes pókhálók szövedékével letakart bűbájos erdő volt. Az éj rája lehelte lelkét; az éjfélutáni harmat apró gyöngyökben rengett az ágakon s az ágak közt s a füvön s a virágon. Íme, az ember fogalmi gondolatvilága; a gyöngyök az érzések benne. Most dísz és szépség, mikor gyöngyös és villogtatja a napot; de ha száraz volna a pókhálózat, piszok és szenny volna! Azért a legfőbb parancs: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde… et non: percipe ex toto intellectu![849] Miért? Es kommt wenig dabei heraus![850] Szépség csak az érzések tisztasága-, gyöngyös, villogó pompájától lesz. »Deus in nebula habitat …in caligine«[851]; míg a fogalmaknál maradunk, addig piszokba szántva pókhálószálakat eregetünk s feszítünk ki; csak ha a hit fényében érzésünk gyöngyei fűződnek rájuk, lesz elragadó szépség s gyémántos s drágaköves csillogás s ragyogás rajtuk. Ah, diliges diliges Dominum Deum tuum![852]

Jún. 10. [1] „Je suis toujours un peu dans tous les mots d'amour. Mais tant que ce n'est pas à moi, qu'on les adresse, On ne fait qu'essayer les termes de tendresse."[853] Szeretni kell lelkesen, hevesen Istent; a szeretet árja, sodra feléje megy öntudatlanul, lévén a szeretetben az élet legigazibb megnyilatkozása… Fajsúlyos, temperamentumos, congeniális, magához méltó tárgyat keres: ez a jó, a szép, az ideál. Quocumque feror, illuc vehor.[854] Ezek a szeretetek a lélek tapogatódzásai… kacsóival belekapaszkodik. (Tehát emelkedni, följebb, följebb, mint a sas… de azután úszni ott fönn.)

[2] „Comme l'amour à moi vient habiter toujours, Les coeurs, qu'ont préparés de terrestres amours (az preparáció, inger, de meg nem állhat benne…) Il prend ce qu'il y trouve, il se

---

számolniuk egyházmegyéjük állapotáról a pápának és az illetékes szentszéki hivataloknak. Prohászka ad limina látogatása ebben az évben szeptember–októberben történt.

[846] ágyamon

[847] Lásd a 1911. júl. 26-i naplóbejegyzést.

[848] vö. Bölcs 9,14

[849] Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből … nem pedig: fogd fel teljes értelmeddel.

[850] mert abból kevés jó származik

[851] Isten a felhőben lakozik, a homályban.

[852] Ah, szeresd, szeresd Uradat, Istenedet!

[853] Eme és a további francia szöveg (idézetek egy költeményből) fordítása: „Én ott vagyok egy kicsit minden szeretetszóban. De amíg nem hozzám intézik őket, csak próbálgatják a gyengédség szavait… Minthogy az irántam való szeretet mindig a szívekben lakik, amelyeket a földi szerelmek előkészítettek, megragadja azt, amit talál, használja a dolgokat. Más csokrokat készít ugyanazokkal a rózsákkal. Mert minden engem illet. Előbb vagy utóbb a vásárolt áloé- és nárdus-kenetek, amelyekről a kereskedő azt hitte, hogy az érzékeket csiklandozzák, végül az én fájdalmas lábamon áradnak széjjel. És a bűnért szétzilált haj szárítja fel a kenetet csupasz lábamon… És a szerelmi dal imádsággá alakul át." – E költői szöveg alanya kétségkívül Jézus, és a második szakasz arra az evangéliumi jelenetre utal, amikor a bűnös nő megkente Jézus lábát illatszerekkel. (Lk 7,36–50)

[854] Ahova visznek, oda megyek.

ressert des choses. Il fait d'autres bouquets aves les mêmes roses. Car c'est à moi, que tout revient. Et tôt ou tard, le parfum acheté, d'aloes ou de nard, que pour flatter les sens, le marchand a cru vendre, sur mes pieds douleureux finira par s'épandre. Et c'est par des cheveux défaits pour le péché, que ce parfum, sur mes pieds nus, sera séché… Et la chanson d'amour devient une prière!"

[3] Jún. 10. Kőverésnek mondanám a terminusokat a folyamban; de ez is sok; hanem csak kapavágásoknak, hogy a forrás buggyanjon. Kell, kell, de csak ennyi! Judikációk, hogy hol keressünk. „Si vous demandez humblement et sans attache où est votre Bien-Aimé; les *gardes* (dogmák) vous l'indiqueront. Toutefois le plus souvent, vous ne trouverez Jésus qu'après avoir dépassé toute créature. Que de fois de ma part n'ai-je pas répété cette strophe du Cantique spirituel (Sain Jean de la Croix); ne m'envoyez plus desormais de messagers, qui ne savent pas me dire ce que je veux. Tous ceux, qui s'occupent de vous, sans exception, me parlent continuellement de vos mille grâces. Et tout me blesse encore d'avantage; et surtout ce que me fait mourir, c'est un je ne sais quoi qu'ils ne font que balbutier." Dadogásba, tapogatódzásban ki nem tartjuk. Egyesülni vele, szeretni… megtapasztalt, megélt életet akarunk. Életet mint látást… (Secrétan!) amit nem lehet leírni s megmondani, azt a belső tartalmat, a konkrét megtapasztalást. A fogalmak absztraktak; nem hogy nem igazak, de vékonyak; nem hogy nincs szükség rájuk, de mindig túl kell azokat haladni, nem cáfolással, nem tagadással, hanem kitöltéssel s a kitöltés csak konkrét élet lehet. Kapcsolódni a konkréttel, de a konkrétet csak élni, átélni, tapasztalni lehet; – annak lennie kell önmagában meghatározottnak, tehát nem fogalomnak. A fogalom egy akció, egy neme a megfogásnak, hogy a fogás helyén élet, konkrét tapasztalat fakadjon… (Soeur Thérèse de l'enfant Jésus 292.)[855]

Jún. 14. [1] Érdekes levelet kaptam egy angol házbelitől 1914. május 28-i kelettel[856]. »Szépen« lefesti a magyar cselédeket. Azt mondja, hogy ezek a világ legdurvább s kiállhatatlanabb szemetjei. Szegények! Pedig mennyi a derék közte! Ki tudja, milyen hisztérika az english Miss?

[2] Jún. 14. Én is világosan látom, hogy így Isten gondolataihoz közelebb jutunk, ha a földi fejlődés győzelmében, a jóban itt a földön hiszünk. Az nem isteni gondolat, ha a földet siralomvölgyének nézzük; ezzel a megpoklosodott világgal Istennek szolgálatot nem teszünk. Van itt siralom, de az nem győz, hanem legyőzendő s a temperamentumot akkor neveljük helyesen, ha nem igéz meg a fájdalom, hogy annak melankolikusai legyünk, hanem ha ingerel az erő, a bizalom a haladásban! Istenem, hány heretikusa van a győzelmes rossznak, hány bálványimádója az istenített rossznak.

[3] A földet a rossz birtokában hagyják s maguk futamodnak. E részben azt gondolom, hogy nem kell ezt hirdetni s nem kell bűnt szimatolni mindenütt, hanem mértékre bár, de örömre is nevelni kell az embert. Azért törte át ezt a ránk tapadt, helytelen intellektualista kérget az életöröm, mint vulkán; rossz öntudattal telítették, ami öröm való volt neki, azt

---

[855] Itt Prohászka egy Kis Szent Teréz-könyvből másolhatta át azt a szöveget, amely Keresztes Szent János misztikus énekére, az Énekek énekét „kommentáló" kantikumára utal: a nyájukat őrző pásztorok szerepéhez hasonlítja Prohászka a dogmákat. Ismét csak a fogalmi megismerés és a misztikus tapasztalat közti különbséget hangsúlyozza.
„Ha azt kérdezitek alázatosan és ragaszkodás nélkül, hol van a Szerelmesem, az őrök (a dogmák) megmondják, hogy hol található. Mégis, a leggyakrabban csak úgy találhatjátok meg Jézust, hogyha túlhaladtok minden teremtményen. Hányszor ismételtem a magam részéről Keresztes Szent János kantikumát (*A lélek jegyesi éneke*). Ne küldj már nekem küldöncöket, akik nem tudják nekem megmondani azt, amit kívánok. Mindazok, akik rólad beszélnek, kivétel nélkül állandóan ezer kegyelmedről beszélnek. Ami pedig engem leginkább halálra sebez, az az a nem tudom micsoda, amiről csak dadognak." – Secrétan: francia racionalista filozófus.

[856] Schütz így közli az 1913-as év jegyzetei között. Valami tévedés lehet.

bekormozták, mindenütt az ördögöt lesték. Szóval börtön lett a világ s az ember rab, de oly rab, akit öntudatában vetettek rabságra. Az egyház a bestiát az ördöggel félemlítette.

Jún. 16. [1] Nemcsak hogy ki nem tartjuk a dadogásban, az absztrakciók ürességeiben, amelyek üresek a valótól; de az is baj, hogy időnként szakadoznak e formák, az élet kitér belőlük s akkor nem szabad azt velük lefojtani akarni, hüvelyekkel a rángatódzó, lüktető magot! S most tényleg oly korszakban élünk, hogy minden kötelék szakad, a szellemi kapcsok, a historikus intellektuális leltár. Mit kell ilyenkor tenni? Bensőségesebben kell az élettel, a valósággal egyesülni, – kevesebbet okoskodni s többet élni, tenni, szeretni! Többet megtapasztalni! Lebensverbindung.[857]

[2] Az értelmi konstrukciók harmóniája kiszakad, megzavar; de a jó, s szép élet harmóniája soha. Ha vannak, kik szétütik az értelmi konstrukciók világát; azt a másikát szétütni nem szabad. Tehát kételkedni sem szabad benne. A credók tételeiben lehet kételkedni, de az alattuk rejlő valóságban nem! S ez azt jelenti, hogy ideiglenes a mi érték-konstrukciónk. Krisztus mondja: Non potestis capere modo, Paraclitus autem Spiritus…![858] De hát nem ismerünk-e? igen, de per speculum, in aenigmate[859].

Jún. 19. [1] Es ist ganz schauerlich, was die Weiber treiben![860] No, de így belemászni s elolvadni a pletykás szószokba s azután tele lamentálni a világot, azt már csak nő tudja. Hiába beszél az ember, hogy így, hogy úgy, hogy az egész lamentálásnak semmi köze az Úr Jézushoz; hát az semmi; de annál több köze az érzékenységhez, a féltékenységhez és a hiúsághoz.

Aug. 30. [1] Hányszor vagyok magamnak probléma. Néha sumentes cibum in exaltatione, gratiam habentes ad Deum et ad universam plebem érzem, hogy mennyire le van borítva a lelkem, úgy hogy az igazi, az eredeti, az a fenék-öntudat nem is jelentkezik a sok ránkszakadt gondolat- és érzéstől; a ránk rakódó kultúrrétegtől, szokástól, rutintól. Ah, ha egy igazi darabra akadnék magamban magamból; arra, ami én vagyok s voltam s volnék! Ah, ha úgy sikerülne levetkőznöm a sok ruhát, burkot; ha sikerülne kibujnom a burokból, a gubóból, mit rám szőttek fonalak! Ha a lelkem mezítelen valóját látnám, valódi, szűzies meztelenségében, megpillanthatnám magamat, azt az ismeretlent! Mindenféle embertípusokat különböztetnek meg a filozófok: az igazi és ősi ez: spirituális és animális; a lelki, a tisztult, a derült, a kivált, a kivirágzott ember, s az ösztönös, a mocskos, csatakos, agyagos kófic! A lelkiben lélek, szellem, tehát új csengésű kikezdés, intonáció és ének, új utak, új léptek, új nyomok, melyeken megérzik a szellem könnyedsége, s az, hogy nem tapodták bele a sárba, akik így járnak; a testiben az anyag, az ölelés, a haszon, a letapadás a sárhoz, s a fények is mint kifogások, harapások, kritikák villognak. Hát itt minden lefelé fordult, fej, szív, láb; megvannak ezek is, megvan alakjuk, s orgánumok volnának, melyek felsőbbet hordozzanak, de a felsőbb valahogy belenőtt, hozzánőtt a testhez, a gyomorhoz, a bélhez – anyagias lett! S mennyi lehet az ösztönösségből, a számításból, a profitszomjból, az anyag-, a siker-imádásból egy-egy ilyen homo animalisban![861] Szent Isten, s hová lett a lelke, az az új, felsőbb világ? »Es liegt eine Glocke tief unten im See, zwischen Geröll und Steinen, sie muss in die Höh', wo die Lichter der Ewigkeit scheinen!«[862]

---

[857] Kapcsolat az élettel.
[858] Most még nem értitek, de a vigasztaló Szentlélek megtanít…!
[859] tükör által, rejtélyekben
[860] egészen borzasztó, amit ezek a nők csinálnak
[861] állati ember
[862] A tenger mélyén fekszik egy harang, törmelékek és kavicsok között, a magasba kell emelkednie, ahol az örökkévalóság fényei látszanak.

Szept. 21. [1] Megjelent a „Gedanken”[863]. Nem búsulok; ellenkezőleg ujjongok: Mi hiányzik nekem, ki Jézust szeretem?! Mit vehetnek el, mit adhatnak? s úgy örülök, hogy szívből imádkozhatom ezekért, kik ezt írták, hogy jót adhatok s azt mondhatom: Uram, e jó viszonzásomért adj jobb lelket, mely másokra sugározzék, – élesebb bensőségesebb szívet, hogy forróbban imádkozzam; hogy jobb ember lévén ez által jobban szolgáljalak. Az erényt élvezni kell s íme a keserűségből is lehet erény, tehát édesség. Az én édességem ez: Uram, szívből szeretlek s fölajánlom ezt! Fogadd, kérlek!

Okt. 15. [1] No, hát megint megjártuk Rómát (szept. 26-án indultam). Sokan vészt sejtve kísértek az úton, azt gondolták, hogy megsütnek a Cancellaria Vecchia előtt. Én nagy bátran mentem oda. Fiumében a vonaton már várt Sándorffy s az Est riportere. Ez utóbbinak fricskát hánytam, mert Viszota segítségével a vonat más oldalán kiszállva rohantunk a hajóra, mialatt az bámult s rám leselkedett a tömegben. Ezek az éhenkórászok filléreikért meghurcolnák az embert! Éjjel szeltük át az Adriát; reggel voltunk Anconában, ahol egy olasz »physician«[864] kiállított egészségünkről bizonyítványt s può passare[865] volt a grácia. Rómában a Hotel d’Angleterre-be mentünk; nagyon jó, tiszta ház, bárkinek ajánlhatnám.

[2] Itt voltam az 1908-i Pázmány-egyleti zarándoklattal is. Fel is köszöntöttek ötvenedik születésnapomon s ezüst keresztet adtak ajándékba. Egy ilyet a gútai esperes, Palkovich Viktor is adott 1908-ban, mikor nel fervore di Spirito[866] Gútán Csepeyvel, Erdősyvel missziót tartottunk! Deo gratias! No, aztán megvan még 1908-ból a Szent Péter-templom előtti fényképfelvétel. Ugyancsak akkor a Scala Regián vonultunk föl a Sala regiába, s én ott felköszöntöttem a pápát. Bisletinek ketté állt a füle, mikor hallotta a pattogós beszédet. De hát most csak úgy szerényen Viszotával toppantam ide. A pápa fogadott; én megmondtam neki, hogy fájlalom az index-esetet; de nagyon kérem, hogy tudassák az emberrel előbb, ha van kifogásuk. Rómában nem látogattam meg mást, mint Rampolla kardinálist s Wernz jezsuita generálist. A Kollégium a villán, San Pastorében volt.[867]

[3] Nekem nincsenek illúzióim. Én tudom, hogy a nagyság átlag csinált valami; kiveszem a tudományt, mely igazán olyan lehet, hogy omne tulit punctum[868]. De azért a tudományos presztízs is sokszor csinált. Ez a presztízs leginkább intézmények révén szokott embereket körülglóriázni. Az intézmények múltja, nagysága az embereket is nagyoknak lopja be a nagy tömeg lelkébe, de azok nem nagyok rendesen. A presztízs sok más nagyságból való, ami aztán hiposztálódik ebben is, abban is, akinek a nagysághoz semmi köze. Ezekben »ce sont les morts qui parlent«[869], a régi nagy emberek, a nagy események, a nagy hit s a szentség, mely a kis emberkékre is ráveti örök sugarát. Én azért szeretem és tisztelem ezeket a férfiakat is, ha nem is aranyból valók, hanem csak be vannak aranyozva.

---

[863] Hazai ellenlábasai az index után is folytatták Prohászka elleni tevékenységüket: kevesellték az indexre tétel hatását, kifogásolták, hogy azt valahogy nem hirdették ki az egyházmegyékben (ezt csak Samassa érsek tette meg), s hovatovább Prohászka többi munkáját, egész tevékenységét az index elé akarták utalni, s így lehetetlenné tenni. Ugyanakkor Prohászka támogatókra is bőven talált. Maga a Püspöki Kar is csak egy év elteltével foglalkozott ügyével, s 1912-ben, 30 éves írói jubileumának megünneplése országos kiállás lett az indexre került püspök mellett. Ezt sokallta meg ismét egyik ellenfele, aki Dr. Tátrai Félix álnév alatt *Mehr Klarheit! Gedanken über den Prohászka-Kultus in Ungarn* [Több világosságot! Gondolatok a magyarországi Prohászka-kultuszról] címmel brosúrát jelentetett meg (Frenyó Zoltán: Utószó in Prohászka Ottokár: Élő kereszténység, Kairosz, 199. o.).

[864] orvos

[865] utazhat

[866] a Lélek buzgalmával (eltöltve)

[867] San Pastore (Szent Pásztor): a Collegium Germanico-Hungaricum villája Rómától észak-keletre. A tanítványok itt töltötték vakációjukat aktív pihenéssel.

[868] mindent meghatároz (Horatius, Ars poetica 343)

[869] ezek azok a halottak, akik beszélnek

[4] Hazajövet Subiacoba, Sienába s Pádovába néztünk be. Itt a Santonál[870] misézve úgy raktam magamra a stólát, mint a püspök szokta: »ah, non cosi – mondotta az öltöző fráter – cosi fanno i vescovi.« No, hát megigazítom »da semplice prete«[871]. Hazajöttem; Rómában tiszteltem a pápát; hazahoztam Itáliából sértetlenül hitemet s szeretetemet.[872]

[5] Okt. 15. Még valamit római emlékeimből: Nem volt tripicses kalapom, hanem csak puha szélesebb karimájú kalabrese-féle tökfödőm. Arra biggyesztettem rá az aranyos zöldes pántlikát, a szép kvasztlival[873]. Hát nem föstöttem nagyon monsignore-nek, s vettem is észre, hogy a bronzkapunál a jó svájciak úgy megbámulták a kalabreset, hogy későn vették észre, hogy az alatt püspök rejlik. Azután mégiscsak »Gewehr heraus«[874] volt, dehát elkésve. Mégiscsak jó volna, ha itt még minden térdnadrágban s parókában feszelegne. Gondolom, hogy vén, borotvált inasok, kiket kardinálistól örököl, nagyon erős mentsvárai a tradícióknak; azok tudják, hogyan kell itt forgolódni, legjobban. – Gibbons baltimorei kardinálisnak is meg kellett ezt tapasztalni, mert gyalog járván Róma szent flaszterjén[875], kapott intelmet, hogy kardinálisnak a város falain belül csak kocsin szabad járni; ha lábon akar, menjen a falak elé. Hát eljött a Vatikánba egy konflisen. Akkor megint más intelmet kapott, hogy kardinális csak kétlovason járhat; hát felült az Omnibuszra. Nohát ilyen bandából nehéz kardinálist faragni. – Rakovszky Stefinek azért mégis a kardinális imponál, s mondta nekem, hogyha valami, hát ez szeretne lenni.

[6] Szép is az, olyan bíbor harisnyában; hány őcsényi lány irigyelné meg ő eminenciáik vádlitakaróit, s szép csattos-lakkos cipőben, nem is cipő az, hanem cipellő, aztán a fejen az az ásli, akarom mondani »zuchetto«[876]. A Pater Ballerini vicce is meg Jókai barátunk humora ebben egyezne, mert P. Ballerini elmondta a morális órában a Collegium Romanumban, hogy volt egy kislány, aki nagy vétek tudatával jött gyónni, és nem bírta a nagy bűnt bevallani; a P. buzdította, hogy csak ki vele, akkor végre vallott; vallotta, hogy azt mondta a kandurnak, sei bello come un cardinale![877] – Jókai pedig elmondja: Egy vidéki mulatságon volt Scitovszky kardinális is, ezt meg Janónak hívták és egy rövidlátó írnok abban egyezett meg a babájával, hogy tegyen a hajába piros pántlikát, hogy azon fölismerje. Így történt, hogy az írnok úr Scitovszky őeminenciájába, mint szintén tulipános fejű táncosnéba akadt.

Nov. 4. [1] Mindig nagy érdeklődéssel, s mondhatom, tisztelettel néztem föl a Regnum Marianum papjaira. Van bennük valami iram, a hősiességnek, az Isten-hadseregének páthosza. Úgy törik magukat s dolgoznak s fáradnak s iparkodnak a kereszténységet a világba beállítani, még pedig úgy, hogy ne veszítsen semmit, hanem ellenkezőleg adjon az új miliőben. Az ilyen ifjú társulatoknak s közületeknek megvan ez a szellemük, a primitiae Spiritus[878], a pünkösdi rózsás hajnal, a szent tüzek, Szent György lándzsahegyének villogása, a bátorság, s a föltétlen hűség az eszmény mellett, minden kétség kizárása s a meggyőződés, hogy itt élünk s átvihetjük az eszményt az életbe, bár fúrni kell a sziklát csikorogva és szikrázva! Valami a hegyi patakok tiszta, friss ütemességéből s csobogásuknak a tisztásokon

---

[870] A Szentnél, vagyis Páduai Szent Antal oltáránál.

[871] A testvér figyelmezteti: ne úgy tegye a stólát, mint a püspökök. Prohászka nem vallja be, hogy püspök, alázatosan úgy teszi fel, mint az egyszerű pap.

[872] Ezen a látogatáson X. Pius szinte „rehabilitálta” Prohászkát az index alól. Büttner Ferenc mint a Collegium Germanico-Hungaricum szeminaristája elkísérte Prohászkát a pápához. Az ő beszámolóját erről az eseményről lásd Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 221. cikkely [megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm]).

[873] Lásd 577. lábjegyzet.

[874] fegyverbe

[875] aszfaltozott vagy kövezett útburkulat

[876] zuchetto (olasz): kicsiny, kerek papi sapka (latinul pileolus)

[877] olyan szép vagy, mint egy kardinális

[878] Szentlélek új „rügyei” = hajtásai

visszaverődő visszhangjából. Futásuk az induló hangját s zenéjét adja; lépésüktől zenés lesz a kő, a szikla! – Hálát adok Uramnak, Istenemnek, hogy a fiatal papokra rányomhattam a lelkes papság karakterjét s közreműködhettem a gratia-ban, quae est illis per impositionem manuum presbyterii[879]. Adja Isten, hogy ne öregedjenek, ne lanyhuljanak; adja Isten, hogy az esztergomi szeminárium a szellem hegyláncos vidéke legyen, s hogy papjain megérezzék, hogy a hegyekből jöttek! Mi lesz azonban, ha ezek megöregszenek s nem lesz új folyam, mely törtet és muzsikál?! Accipe et redde! Accipe benignitatem, redde caritatem![880] Kaptam és adtam! Tán tovább kellett volna ott maradnom? Tán végleg ott maradnom?[881]

Nov. 11. [1] A jó Marci nevenapja; érdekes Marci; olyan jó, együgyű, itatós-papír-lélek, mely nagyon jó arra, hogy fölszívja, amire borítják s megtartsa ezer szállal. Emlékszem, hogy azt mondtam neki, hogy az újítások az államokban s az egyházban is mind alulról fakadnak, hogy az alsóbb rétegek nyomják a felsőbbeket s kikényszerítenek tőlük, amit lehet. Újításokat a fiatal lélek, a tavaszi erők ébredése, az élet s a történet iránti bizalom provokál, nem pedig a fáradt, öreg emberek, kik az öreg Téttey nagytétényi esperessel, mikor sorba jöttek jubileumán a felköszöntő deputációk, a hatodiknál már felsóhajtott, mondván: »dabit Deus his quoque finem!«[882]

Nov. 12.[883] **[1]** Ó, ha megörökíthetném az érzést, az édes boldogság ízét, melyet érzek s élvezek, mikor e dátumot írom. Szürke, ködös nap, de édes és fölséges. A tegnapi siker ott reszket a lelkemben, mint ezrek öröme, s a szentek közösségének értékeitől, a kölcsönös szimpátiától lesz különösen becses. Jó, jó nekem, hála érte Uramnak!

[2] Isten I. *a több jóra hív.* Ő maga jót szeret, ő a sugárzó, radikális szeretete a jónak. Aztán van az a vegyes, jót-rosszat sodró folyam, a lét, az a nagy probléma, hogy hogyan lehet belőle. Véges lévén, ő az, s nem ő; ő az, a jót véve; nem ő az, a végességet, a tagadást véve. De azért tudom, hogy ő sugárzó szeretettel szereti a jót. Diligis omnia[884]… Szereti a testi jót, az erőt, a formát, a szépséget; a lelki jót, észt, belátást, emlékezést, akaratot, szabadságot, éneket, művészetet, egyéniséget, kellemet, erőteljt, finomságot, bájt, magatartást; a természetfeletti jót: hitet, reményt, szeretetet, alázatot, türelmet, engedelmességet, irgalmat, igazságot, mértékletességet, okosságot, tudást…

[3] Ellenkezik a rosszal, természetes ösztönszerűséggel s ellentéttel, mint a sötétséggel a fény s a tisztasággal a piszok.

[4] Mi is szeressük a jót. Szeressük mindenkiben, s a rosszat gyűlöljük. Ha valaki jól ír, prédikál, gyóntat: örülni neki … hát nem tetszik a jó?! Ha valaki rosszat beszél, viselkedik: ne tessék, ne nevessünk … hát tetszik a rossz?

[5] II. *Ő az állandó jóra hív.* Nem változik. Mi is. De tele vagy változékonysággal. Jóról rosszra, reményből félelemre, örömről gyászba, hallgatásból fecsegésbe, komolyságból könnyelműségre, szeretetből civódásra, szellemi vidámságból testi élvezetekbe… Aztán magaviseletünk fegyelmezetlen, csélcsap, tartásunk, járásunk, közlekedésünk, társalgásunk fegyelmezetlen, ötletes, kiszámíthatatlan…

[6] III. *Az istenileg értékes jóra.* Ezt belénk nyomja az emberi javaknál mélyebben, hogy a súlypont az istenileg jó legyen; hogy ez, mint vízár, elárassza az emberi érzékenykedések pocsétáit; hogy a vezető s irányító hatalom, mely hatalmas evezőcsapásokkal lökést is, irányt

---

[879] Közreműködhettem a kegyelemben, amely a presbiterek kézrátétele által van bennük.

[880] Kapj és adj! Kapj jóságot, adj szeretetet!

[881] Ez Prohászkánál visszatérő gondolat: spirituálisnak kellett volna maradnia? Lásd például az 1912. máj. 15-i bejegyzést is. Bővebben foglalkozik e témával Barlay Ö. Szabolcs: Prohászka Ottokár életének titka, főleg 37–72. o. (megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k549.htm).

[882] Isten majd véget vet ennek is!

[883] Lelkigyakorlat

[884] mindent szeretsz (Bölcs 11,25)

is ad, az isteni tekintet legyen. Oculi mei semper ad Dominum![885] Tehát, ha valami nem sikerül, az nem baj, hiszen én az istenit azért is bírom; s ha emberek nem dícsérnek, az nem baj, hiszen nem azért dolgozom! Istenért! Istenért!

[7] Isten engeszteléken y… nála »plena redemptio« és »plena remissio«[886]; egy fohásszal rendet csinálhatunk. Nem tesz szemrehányást, nem szégyenít, nem neheztel, nem utal rá, nem idegenedik el, nem szeret kevésbé, nem vonja meg bizalmas barátságát, hanem úgy van, mintha semmi sem történt volna. Kiment az isteni lelkiségből, lecsapódott az óceános folyamból; e kristály mélységekben fönn nem akadt, az átlátszó vízoszlopokban nem akadt fönn. Hát ezért vízhez hasonlít az isteni életefolyam, melyben minden lecsapódik, nem marad benne. Ha belekeverünk itt valamit a folyásba, ezer lépésnyire már a víz kivetette. Nem viszi az idegen, csúf csunyaságot, piszkot. Az idegen neki, tehát kiveti… Ott ezer lépésnyire már nem tud róla, nem cipeli. De jó, hogy nem cipeli, hisz ez az ő korrektsége, önmagában befejezett elegendősége. Érintkezik sok olajjal, sok iszappal, de surran fölötte, s ami beléje keveredett, azon túlad.

[8] Így nézem az isteni ethoszt, ezt a kristályságot; ezt az előkelőséget. Hogy nézem! Van mélysége, fölénye, radikális jósága – az az inkarnált távoltartás; rátartóssága – az a fölötte-állása minden kisszerűségnek, ösztönösen zavarosnak, bűnösen piszkosnak…

[9] Ez akkor történik az isteni ethoszban, mikor én bűnhődöm, vagyis mikor a lelkemből kivetődik a szenny; mikor bennem oszlik a kavargós, zavaros élethullám, s ahogyan bennem oszlik s ülepszik s kiválik: úgy benne… Az emberi ethosz magában csinálja, préludál; e folyamat benne kezdődik s az isteni ethoszban a legtökéletesebben végződik. Ott az emberben kell a rossznak foszlania, áttetszővé válnia a fölkavart életáramnak; az isteni ethoszban már tündöklik a jóság, a kivált kiemelkedett jóság, mely tudott válni, elszakadni, elkülönülni s friss szépségben önmagát megint bírni. Ah, ez a hegyi patak, mikor tisztul, megint a régi szépségében szökell, ugrik, játszik… Ah, mint a gejzirban a mélység letartott temperamentuma, a nagy terhek alatt összeszorult vízsugár szabadságvágya tör ki: úgy bennem az isteni ethosz vágya!…

[10] S mi hogyan bocsátunk meg; vagyis milyen ethosz, a jóság magához-térése, emancipálódása, tisztulása a beállt s átszenvedett sérelmek s zavarok után? Mily nehezen bocsátunk meg bántóinknak! Magunkkal visszük, cipeljük, mint egy piszkos folyás mindent! kavarog benne; minden, ami beleesett, szemét, rongy, hagyma, ami beszűrődött az országútról, a csatornákból, azt el nem ereszti, viszi. Folyton zavarja, újra meg újra szétszedi, újra elhomályosul tőle; nincs az a fénykapacitása, az a tükrözési temperamentuma, az a kiválósága és az a rassz-jósága, mely a rossztól, az idegentől rémül; nem kell neki; felejt, vagyis távol van; nem elegyedik a fajsúlya miatt; a rossztól borzad természete szerint… Ah, nem! Ganajat, trágyát, szemetet nem szedek … rongyot sem … szemetesláda nem fejem, rongyszedő sem vagyok. Azért föl, föl, ki az érzékenység gyulladásaiból, ki a sérelmek túlfűtött pletykakuckójából, ki, ki! Szeretnek sleppel járni, de milyennel; mindenki sértett méltóságának foszlányait hurcolja… Ah, Schleppträger, du Dreckschlepper[887]… Márványcsatornákban piszok-hó levét… rozsdás szegeket, ócskavasat, bársony étui[888]-kben!

[11] Isten beéri, csak annyit akar, mennyit adhatsz… beéri! Tetteket nem kíván, sem nagy penitenciát … elég a könny… Ezechiás sírt (4Kir. 20; Iz. 38) s 15 évet adott életéhez; Péter sírt… De a lator nem sírt, csak kért…

[12] *Isten könyörül.* Minden emberi fogyatkozás iránt résztvevő: vakság, süketség, vagy hülyeség, belátáshiány, félkegyelműség… De nem könyörületes a rossz iránt, mi tőlünk függ;

---

[885] szemeimet mindig az Úrra szegezem (Zsolt 25(24),15)
[886] teljes a megváltás és teljes a megbocsátás
[887] uszályhordozók, szemét, piszok cipelők (utalás a régi, Prohászka korabeli főpapi uszályokra)
[888] táska, tok

akarja, hogy ellene tegyünk: így ha fölösleges dolgok után van vágyunk, ha szomorkodunk a jón, ha megszólunk, mások jó nevét elhomályosítjuk, ha önszeretet, fejesség…, ha az intelmet nem szeretjük, hanem a hízelgést, ha érzékiek vagyunk… Íme, ez ellen »agere«[889], akcióban van az Úr. Ez gondolata, ez törvénye, ebben adja magát … a többet! A jobbat…

[13] *Isten nyugalma.* Fel nem indul. Nincs benne ellentmondó, küszködő elem; hanem csupa áttetsző erő és öröm. Indulat nélkül nem lehetünk, de kell korlátoznunk, mert kár a sok erőért s idegért. Ott lent, ahol az ember kavarog, érzékiségében s zavarában, ki nem kerülhető; de mindig emelkedni kell, Istenbe beleakasztani magát, Istennel társalogni lebilincselően, élénken, sűrűn, s ezáltal elfordulni, ellankadni a más oldal iránt. Kell a szimpathia által apathiába esni. Intentus in Deum sensus[890], s a többi elhaljon. Láthatjuk akkor ezt meg azt, de nem törődünk vele; halljuk, mintha nem hallanók. Ego autem tamquam surdus non audiebam, et tamquam mutus non aperui os meum[891] (Ps. 37,14). Bízzuk az embereket végre is saját lelkiismeretükre, mi pedig Istenre; úgy élünk.

[14] *Isten önzetlen,* vagyis haszna nincs; nem az hajtja, hanem jósága a cselekvésre. Jót akar… a szándék fönséges tisztasága. A mienk is legyen: az ideális cél, itt és most a több lelkiség, szentség: az az Isten akarata! Istenem, mily kevés kerül ebből! Ha majd ő lapátaival szórja a szélbe kicsépelt jószágot, mennyi lesz a polyva benne! Ah, a tiszta szemeket, amelyekben az ethosz, a lelkiség csirái vannak, szeretem. Úgy nézek rájuk, mint tavaszra. Azután azt is, hogy jól tegyünk, jól; lelkünk iparkodásával, odafordulásával, úgy mintha üdvünk, Isten dicsősége függne attól; mintha utoljára végeznők. Ne gondoljunk egyesnél a másikra; ne legyen vágyunk, figyelmünk másfelé.

[15] Én a legfontosabb művemet öntökéletesedésemben ismerem föl: bennható ige: az átható a kisebb, a materiálisabb rész, de az értékesebb a bennmaradó! – Szeretni, de az érzékit mindig kivetkezni. Főleg a másik személy iránt. – Ma, nov. 14-én gyóntam. Deo gratias!

Nov. 22. [1] Annyi tény, hogy az index-história után valahogy idegenül éreztem magamat az egyházban, idegenül, mint ki nem tartozom az egyházat képviselő, inkább a formalitások togáiban feszelgő emberekhez, akik az akták és trakták közt nem törődnek sokat a világ problémáival. Ezek az emberek azt hiszik, hogy nekik csak repetálni kell, ami már meg van mondva, beleharapva mindenkibe, aki csak problémát vet is föl s aki azt gondolja: hát hisz, ha ez a ház öreg, vén, tiszteletreméltó ház, annál több reparálásra lesz szüksége. De meg azért is éreztem magamat idegenül, mert nem lehet biztonságosan és bátorságosan dolgoznom, s azt kell hinnem, hogy félreértések hinárjába kerülök. Mily büszkén s bátran álltam én Samassa előtt, aki azt mondta nekem, mikor mint püspök tisztelegtem nála, hogy indexre tétet: »No, azt szeretném látni!« S íme, meg kellett látnom, amit lehetetlennek s képtelenségnek tartottam.

Dec. 3. [1] A Bibliotheca Vitae[892] jelentkezett s megterhelte számlámat 175 K-val. No, üsse kő, szívesen fizetek, mert nagyon örülök ennek a vállalatnak. Igaz, hogy a Révai-testvérek csinálják. A jó Toma[893] ezekkel állt össze. Az ő gondolata volt az »Élet« könyveinek több sorozatát adni. Így összeállított dolgozataimból is valamit! Nagyon életrevaló ember s remélem, beválik a Kollégiumban is! Kollégium és Élet, ezek ott együtt megvannak a Fehérvári-úton. Még emlékszem a Kollégium fölszentelésére, gondolom 1908-ban, Apponyi Albert is ott volt; Kohl és én. Én szentbeszédet tartottam a kápolnában.

---

[889] tenni

[890] Isten iránt érzett vonzódás

[891] Én azonban, mint a süket, nem hallok, olyan vagyok, mint a néma, aki nem nyitja ki száját

[892] „Az élet könyvei” könyvsorozat az Élet kiadó gondozásában megjelent művek

[893] Toma István, a fent említett könyvsorozat egyik kötetének szerzője, Szt. Imre-konviktusi prefektus abban az időben

Dec. 15. [1] Nem tudom, minek tulajdonítsam, de az én lelkemben a legnagyobb hatalom a szépség, melynek teljesen hódolok. Nem értem az igazságtól s jóságtól absztraháló szépséget, hiszen ilyet nem is fogadnék el; de az igazság- és jóságnak előttem a szépségbe kell öltözködniök, mert míg ezt nem teszik, azt érzem, hogy szegények s nincs ruhájuk, az ami jár nekik. Azt is gondolom, hogy az igazságnak s jóságnak nemcsak ruhája, formája a szépség, hanem hogy fegyvere, sajátos, fölséges felszerelése, kard és nyíl, kétélű, hegyes; igaz, hogy soha öldöklésre, hanem csak hódításra beállítva. A szépség a legnagyobb hódító erő. Kár, hogy az Isten szépségéről semmi fogalmunk; de mi lesz velünk, ha az egyszer elénk lép, s a mi szépség-szomjas lelkünket elárasztja! Nekem a szépség ének és élvezet. Hát ki féltse a szépséget az utilitarizmus- s materializmustól? Lehet azt félteni? Lehet-e félni, hogy ütközéseknél a rövidebbet húzza?

[2] A szépség nekem érték; nem kell, hogy jogilag enyém legyen. Enyém az, minél jobban tudom élvezni. Azé leginkább, aki ittasan tudja nézni s magába szívni. Azé, akinek életszükséglete. Hogy aztán vannak Tolsztojok, orosz diáknők, kik a slampet, piszkos fésületlenséget különb emberségnek nézik, ezek aberrációk, s gondolom, hogy onnan valók, abból magyarázhatók, hogy a szépséggel visszaéltek s azt tisztelni s előtte tartózkodva visszahúzódni elfelejtették. Hát mit mondjak például Thorwaldsen sajátos nő-megvetéséről, aki állította, hogy sohasem volt köztük szűz; hogy alázat és tisztaság abszurditások. Íme, az élő szépség megvetése egy szobrászban; de honnan van ez? Megmondja Schadow[894]: »Er hatte bei seiner Maitresse üble Erfahrungen gemacht. Ausgestattet mit hinreissender persönlicher Liebenswürdigkeit, gemütvoll, reich, schön und eigentlich gutmütig, gelang ihm alles und daß war sein Unglück«[895]. Ezek az emberek nélkülözik a tiszteletet s a szeretetet s a tisztaság ütemességét s a fegyelem mértékét, s így a szépség kiesik a keretből s leesik a piedesztálról. A szépséget is tisztelni kell; csak annak számára marad kincs és érték, aki tiszteli. A tiszteletlenség a komisz emberség ösztönét fordítja ki s hozza felszínre; akkor fuccs, a nagy Pán meghal, a múzsák, s a nimfák elszaladnak a csőcselék csörtetése elől.

Dec. 20. [1] Még valamit az előbbi témáról. Schadownál olvasom, hogy némelyek mindent meztelenül akartak látni, sőt, hogy a hóbortos Bettina[896] egyszer azt akarta, hogy a szentcsaládot meztelenül fesse. Mire való ez? De megint az ellenkező véglet, mely még az Úr Jézust is kifogásolja, ha meztelenül feszítik keresztre. Jaj, jaj! odi profanum vulgus[897]; hisz ez a csőcselék, az érzékiség, a kéj veszekedése. Amit Isten akart s teremtett, azt kell nézni! Azt! »Beschau die Bilder, die Natur mit reinem Auge, so wie das Kunstwerk, Abbild und Ablganz derselben, so rein, wie dieselbe ursprünglich aus des Schöpfers Hand hervorging. Du trägst deinen eigenen, ob reinen oder verderbten Sinn in das Kunstwerk hinein und es wird, ganz abgesehen vom Gegenstand, ein keusches oder unreines Kunstwerk werden.«[898] Tehát a lelki műveltség teszi!

---

[894] Johann Gottfried Schadow (1764–1850) német szobrász

[895] Rossz tapasztalatokra tett szert szeretőjénél. T. magával ragadó, rendkívüli személyes szeretetreméltósággal rendelkezett, melegszívű, gazdag, szép és különösen jólelkű volt, minden sikerült neki, és ez volt szerencsétlensége.

[896] Bettina von Arnim-Brentano (1785–1859) német írónő, zeneszerző, politikai aktivista, „álmodozó”

[897] gyűlölöm a tömeget és megvetem (Horatius Carm. III. I. 1.)

[898] Szemléld a képeket, a természetet tiszta szemmel, úgy mint a műalkotást, annak hasonmását vagy tükröződését, oly tisztán, ahogy azok eredetileg a Teremtő kezéből kikerültek. Te a saját tiszta vagy megromlott érzékedet viszed be a műalkotásokba és az, teljesen függetlenül a tárgytól, szűzi vagy tisztátalan műalkotás lesz.

1914

Jan. 15. [1] Csodálatos ember ez a Hörbiger Hans, Maschinen-Ingenieur! Mennyi levelet írt már nekem, s az ő Glazialkosmogoniája valóban fölséges s összefogó betekintést nyújt a világalakulás problémáiba![899] S az a nagy buzgalom, mellyel meglátását világ-világossággá akarja kigyújtani, hogy az egész szellemi világ az Isten ez új kinyilatkoztatásának fényében fürödjön, megindít! A fanatizmus ereje, az apostolság s a prófétaság lelke dolgozik benne! Tudom, hogy talán nincs igaza; s azért értem P. Fényi levelét is, mely szerint lehetséges, hogy »teljesen eltévesztett, legalább alapnélküli elméletről van szó!« Mennyire fáj ez a mi prófétánknak, aki gyönge oldalát, t.i. hipotetikus kiindulását háttérbe szorítja az ügyes s a dolgokra illő magyarázatok szenzációs sikerei mögé. Azzal már nem törődik, hogy hát igaz-e az alapfeltét: az óriási ősi csillagok pukkadása! Pedig ha ez nem pukkadt, akkor a theoria pukkad.

Jan. 28. [1] Nem mondhatom, hogy mi minden feszeng s feszül bennem, s hogy mily életigények jelentkeznek öntudatomban. Néha úgy szeretnék új életmódot stilizálni magamnak. Tudom, hogy az erkölcsi korlátokat sohasem szabad átlépni, mert az erkölcsi mértékek megállapítására egy emberi élet nem elég, s hogy az egész emberiség mily sokáig küszködött, míg valami világosságot teremtett az erkölcsi törvények kategóriái közé[900]. Ez sajátságosan megalázó s az embert szerénységre intő körülmény, s azután szinte megfélemlít, hogy öntudatunknak sok hegyen-völgyön, szakadékokon keresztül utána kell járnia saját természetünk törvényeinek; hogy egy örökös ködből sikerül néha-néha kiemelkedniök a természet legmagasabb géniuszainak, hogy megláthassák az igazságot, azt, ami szent, ami boldogító nekünk! A többi ember, akik ezt a tragikumot nem érzik, pökhendi módon túlteszi magát mindenen, ami szent, ami tilalomfa, ami lefátyolozott szépség, hogy aztán blazirtan bámuljon saját élete romjaira. A gazdag életek azok, melyek az általános elvek eligazítása mellett sok egyéni s eredeti s változatos adatot tudnak teremteni s azzal tarkítani az általános sablonokat.

[2] Gerely Józseffel egyszer-kétszer voltam vacsorán. Hazamenet elmondta nekem, hogy mi tűnik föl a »Diadalmas Világnézetben«. Az, hogy írójának nem voltak szenvedélyes problémái; a hit ütközéseit átélhette, de az élet, a vér, a társadalom nem ütközött benne; e részben elzárt öbölben élt. Kitűnő kritika, melyet én két kézzel aláírok; s okos, a mélybe ható kritika. Úgy van; én tapsolom meg. Az élet nem ütközött bennem. A szemináriumi élet az én öblöm volt, de nem nyilt tengerem. S ezt Gerely kiérezte. Neki tán más tapasztalatai voltak. Én tisztelem tehetségét, kitartását. Imponált nekem világlátott s világban forgolódott egyénisége. Hallottam róla több mindenfélét, de hát nem tudom, mi igaz abból, mi nem; ütközésnek s problémának mindenesetre való volt ez. Csakhogy most az a kérdés, honnan vegyük papjainkat? Azok közül-e, akik látnak, tudnak, de nem ütköznek; vagy azok közül, akik ütközésben állnak? Ez utóbbiak nem ébresztenek bizalmat a hívekben. A hívek olyan papokat akarnak, kiket a problémák erkölcsileg meg nem viseltek, s a kódex szerint kifogástalanok, s akikről inkább azt mondják, hogy az életet amúgy igazában nem ismerik. Akik meg vannak viselve s talán bölcsebbek, azokhoz nem tudnak föltekinteni; pedig ez az

[899] Lásd ÖM 4,219–238: „Jeges kozmogónia s lelkes világnézet”. (Phil. Fauth: Hoerbigers Glazialkosmogonie,) és 239–256: Új kozmogónia. – Mindkét tanulmány újra megjelent a Föld és ég II. kötetében.

[900] Schütz Antal megjegyzése: Itt természetesen nem az erkölcsi törvények isteni eredete és abszolút jellege van érintve (erre nézve lásd ÖM 14,172. kk., hol témaszerűen védelmébe veszi Prohászka az erkölcsi törvény föltétlen érvényét az evolucionalizmussal szemben), hanem amint az összefüggésből világos, az örök törvénynek a történelemben való kisugárzása és alkalmazása van kérdésbe téve (ÖM 23,363/16).

igény, hogy föltekinthessenek rájuk, ha nem is érdemük, hanem csak kegyelmük, hogy fönt állnak s le nem sodortattak. De hát a Szent Szűz is ilyen!

Febr. 3. [1] Hihetetlen, hogy mennyi tapasztalat van az élet széles s durva szövetébe szőve, amit az emberek nem igen becsülnek, s ami sehol sincs a könyvben. Így például az a sok tudás a háziállatok körül, azok kezelése, azután az emberek s állatok gyógyítása körül. Van bizonyára sok tévely s babona köztük, de sok aranyszemer, mint a patakok homokjában. Például, hogy a tyúkoknak télen meleg vízben föláztatott zabot adnak s attól tojnak; hogy a hólyagbajoknál (kő) teát adnak, vizet, melyben napraforgó-magot főztek ki. Máskor hallottam nagy meglepetésemre, hogy a tyúk petefészke különválva egyik oldalon hegyesebb, a másik oldalon tompább petéket mutat s hogy a hegyesek a hím, s a tompábbak a nőtojásokat adják. Péczelitől hallottam, hogy ezek fölváltva érnek meg s jönnek termékenyítés alá, illetőleg elromlanak, ha nem termékenyülnek; s ő ugyanezt az emberről, az emberi ivarszervről is állítja. Azt is mondta, hogy ki lehet számítani, hogy mikor jön női, mikor hím-tojás létre. Ez igazán valami nagyon egyszerű rendszer; s hiszem, hogy a természetnek az az átlagos arányszáma hímek és nők között valami nagyon egyszerű berendezésen alapszik. Íme, két részre osztott petefészek, kétféle tojásokkal, felváltva érnek meg s termékenyülnek. Ha ezt a rendszert Péczeli kidolgozza s tudományos mázzal ellátja, világhírű ember lesz. Pedig ez a tojás is csak Kolumbus-tojás. Egyszerűbben a folyamat, mely a hozzávetőlegesen egyforma arányokat biztosítja nők és hímek közt, nem mehet végbe.

Febr. 11. [1] Sokszor elrémülök, ha a nagy hivatástalanságot szemlélem a papságban, melynek ijesztő kiadása azokban a kanonokokban s püspökökben látható, kik a mameluki[901] pályán, a Tisza-kormány képviselőiül ültek be a stallumokba. Rettenetes, hánytató látvány! No, odi profanum vulgus hoc![902] Hát pl. az a jeles.

Febr. 15. [1] Dehát az egyház-anyáinkkal, mint az a Hunyadi Imréné özvegysége, nehéz volt boldogulni. Hát így Brühl Jóskának is elfogyott Ürményben a jókedve, s megkörnyékezte a jó Vaszary-t, hogy tegye vicerektorrá. Így is lett, s azután a canonia ölébe evezett. Brühl Jóska, hallom, jól van, bár szemevilágát féltették. No, de adjon Isten neki sok napsugárt. Naiv, talpig becsületes, jó pap. Hej, az az Ürmény! Azok a szép napok Úrnapján s más ünnepeken, mikor ott voltam! Az a kedves kör s a jó tót falu, s Tóth Károly dr., ez a bronzarcú, magyar katholikus az ő nemzetmentő tervével, hogy a Schulbruderekkel[903] helyettesíti a tanítóságot, s lesz megint új keresztény Magyarország! No, meg a k. Testvér Liliosa, süket volt, mint az ágyu, de mindig mosolygott, mint egy Allerheiligen – Strietz[904], a jó mosolygós kalács. Tény egy ideális hely, plébánia és plébános! Kár, hogy elment onnan. Volt az ott gazdálkodás Ürményben, ahol a gazdaasszony naponkint tizenhét liter tejet elgazdálkodott; pedig öten voltak a háznép! No, mindegy. Brühl Jóska azt nem tudta, hogy mennyi az tizenhét liter. De másra emlékszem, amit mondott, arra a pompás dologra, hogy volt ott valahol két plébános, jó barát, kik minden hétfőn meglátogatták egymást. Az egyiknek az volt a szokása, hogy elmondta, mit prédikált tegnap, mármint vasárnap. A másik unni kezdte a dolgot s gondolt egyet. Legközelebb, mikor megint eljött a recitatore, a vendéglátó meregette a levest, s elkezdte mélységes hangon: »Jöjj el Szentlélek Úristen…« a kellő kántori tremulákkal[905]. No, akkor bár kissé kesernyésen, észbe kapott a prédikátor, s

[901] Iszlámra áttért rabszolga katona a középkorban. Magyarországon a XIX. század végén a liberális párthoz tartozó parlamenti képviselők gúnyneve, akik elvtelenül mindenben kiszolgálták a kormányt és annak miniszterelnökét, Tisza Kálmánt annak fejében, hogy képviselőségüket és az azzal járó kiváltságaikat megtarthassák.

[902] ezt a tömeget megvetem (egy előző szólás aktivalizálva, l. 897. jegyzet)

[903] tanító szerzetesrend tagja

[904] fonott kalács, amit Mindenszentekkor volt szokás ajándékozni

[905] kántori fogás, a hangok lebegtetése

nemcsak a levest, de a prédikációt is lenyelte s többé ott már nem szónokolt! – Hát az nem volt pompás, mikor Jozsinkó Udvardon a Szent Anna-kápolnában misézett, s a gyerek nem találván a csengetyűt, úgy csengetett, hogy dalolta: cingilingi … cingilingi? Így Sanctus-kor s az Úrfelmutatáskor is; no, aztán mondja valaki, hogy a parasztgyerekben nincs invenció!

Márc. 1. [1] Ó, miért nem szeretünk erős, bátor szeretettel, isteni szeretettel mindent, amit isteni mértékekkel szeretni lehet? Miért mássza meg lelkünket mindenféle hernyó, és csipdesi kellemetlenkedő szúnyog, azok a kétkedő, aggódó gondolatok, a gyöngeségnek a reflexei? Miért nem vágunk neki, s hagyjuk szétcsipkedni s szétcsipetezni lelkünket skrupulusokkal, reflexiókkal, a tehetetlenség s bátortalanság fattyúhajtásaival? Igen bátor, erős szeretettel szeretni, egész odaadással, ex toto corde, anima, viribus![906] Morális csak ott van igazi, ahol ilyen lélek-egészség, integritás van!

Márc. 3. [1] »Virginem castam exhibere Christo.«[907] A leány átadja magát Krisztusnak, mert csak fél-szerű; keresi kiegészítését s egyesül Krisztussal. Biztos, hogy a szűzeknek más a lelkiállapotuk Krisztussal szemben, mint a férfiaknak; azt érzik; s nekem előadta valaki, hogy igen is az ilyen fölajánlott másképp érez, mint férfi érezhet; mert Krisztusé, – az övé. Dilectus meus mihi et ego illi[908] – ezt csak nő mondhatja, az Írásban is az mondja. Már most zárjunk ki minden vágyat a biológiai egyesülésre, – az természetes; de megmarad a női psziché, ahogy van férfi psziché vele szemben, s a nő keresi felét, s a férfi is fele-ségét. A léleknek ez a vágya nyer kielégülést a szűznek önfeláldozásában. Ő már nem néz férfi után, van neki jegyese, Krisztus. Ez megállja a helyét. A férfi ezt nem teheti, de azért a Krisztussal való egyesülésben mint lépcsőfokot használhatja azt az igényét, hogy ő is fél-szerű, hogy kiegészítést keres, s hogy valamint mint ember az alkata s lelke szerint a nőre van beállítva: úgy e szükségletet s hajlamot a Krisztussal való egyesülésben érvényesíti, nem biológice, hanem sokkal elementárisabban, szenvedélyesebben, mert az ember hevesebben s vágtatóbban akar egyesülni Istennel, mint bárki s bármi mással. Az is egyesülés, ez is; de ez eminensebb s az örökkévalóság páthoszával telítve. Hát egyesüljünk Istennel mint örvénybe szaladó forgács, mint a ciklon által fölkapott falevél, s élvezzük ölelését. Már most az olyan Freud-féle orvosok azt fogják mondani erre, hogy íme a vallás is erosz. Az olyan, mintha valaki azt mondaná: Íme, a pálma is moszat, mert lélekzik az is, ez is.

Ápr. 3. [1] … Felhozhatta volna az isztiméri esperest, (anno dazumal), aki ellen az volt a panasz, hogy nem gyóntat; a püspök megintette; na jól van, – gondolta az esperes, – majd gyóntatok. Hát mikor a gyónók kint voltak már a templomban, ő kinyitotta dühösen a sekrestye-ajtót s kiordított: „Also wer bei mir beichten will, der soll hinein kommen”, mintha hozzátette volna „dem werde ich die Lust nehmen”[909] Nem is jött hozzá senki, – egy lélek sem.

Ápr. 6. [1] Március 11–16-án Újvidéken tartottam lelkigyakorlatokat a nőknek s este a főgimnáziumban konferenciákat a férfiaknak. Sok-sok áldással járt ez a munka, s legnagyobb kegyelmeket talán én kaptam. »Concupiscit et deficit anima mea in atriis Domini«[910]. Nem tudom kifejezni azt a mélységes tiszteletet, hódolatot s imádást, melyet Urunknak s Istenünknek mindnyájunktól kapnia kellene. Néha tényleg teljesen szétfoszlik a lelkem, s érzem azt, amit naponkint a 118. zsoltárban imádkozunk. Ah, a te lelkedet, a szívedet, akaratodat, szent törvényedet nézem, áhítom, rögzítem, megkívánom, s az életemet adnám oda, hogy teljesítsük azt, éljünk érte, benne! Ámon Pál, a mons. plébános szívesen látott. Ő, vagyis szülei, atyja fehérvári. Én mindenkiben teljes naivsággal az egy ívás alapján (Coll.

---

[906] teljes szívedből, lelkedből, erődből (ti. szeresd Uradat, Istenedet; Mt 22,37)
[907] „Hogy tiszta szűzként vezesselek Krisztushoz.” (2Kor 11,2)
[908] Kedvesem az enyém, és én az övé (Én 2,16)
[909] Nahát, aki nálam gyónni akar, az jöjjön be, – … annak majd elveszem a kedvét.
[910] „Lelkem vágyakozva eped az Úr udvaraiba.” Zsolt 84,3.

Germ.-ból való ő is) a testvért látom s percig sem kételkedem őszinte s kritika nélküli jóindulatában! Mikor hazajöttem, már eltemették a jó Kiefler kanonokot. Ez is mint V.[értesacsai] plébános igazi pátriárkája volt népének; jó derék lelki atya; de panaszkodott, hogy alig tud megélni; szó és szósz, minden igaz jelentés nélkül, de V. Acsán ugyancsak megél még a pap.

Ápr. 8. [1] Borzasztó a művészek tolakodása; hogy többen is le akarnak festeni vagy márványba vésni. Istenem, ez is a hiúság vásárából való! Ha az ember felkapaszkodott, illetőleg feltolták az uborkafára – ezt Isten előtt mondhatom, hogy én nem kapaszkodtam a székesfehérvári püspöki uborkafára, – hát megörökítendőnek ítélik. Természetesen nekik az kenyérkereset. Nekem azonban nagyon kínos s valóságos szenvedés, hogy a világban megörökítsenek. Az nekem nem dukál. Az Úr Jézus leplezze le az égben rajtam az ő vonásait; a Szentlélek az én művészem. Ah, Uram, én szegény bűnös, alázattal imádlak s kérlek, törüld le lelkem foltjait, mosd le rólam a hulla-vért, a hulla-szagot! tisztíts meg … te, te alakíts, s nem márványból, hanem lelkiségből, dicsőséged tükrözéséből!

[2] Mennyit jártam 1904–1905-ben a jó M. E. műtermébe, ahol ő festett engem Andor György barátunk akciója következtében, aki tanítványaim körében gyűjtést rendezett, hogy lefestessen az esztergomi szeminárium részére. Az azután rám uszította K. M. barátunkat, akinek itt a püspöki palota kertre néző szobájában negyven, sage[911]: negyven óráig álltam a pulpitusnál, s csinált belőlem oly kemény marcona alakot, hogy magam is megacélosodom rajta, ha ránézek. A kép kétezer márkáért tán még ma is kapható. Azután a jó Kallós Ede szobrászművész gyötört, jártam ki számtalanszor a Honvéd-utcába, a világ végére s ugyancsak el nem talált; kínos műremek! Nem is tudom, hol, merre van; ha alá nem írják, hogy ki ez, rám nem ismernek s felednek. No, de ez kell; ez nem én vagyok. Én csak Te akarok lenni, Te, ki vagy tőkém, forrásom, napsugaram, pálmám, Üdvözítőm; kinek vérét iszom, kinek áldozata, annak tüze, ritmusa bennem vibrál. Én örök Alkotóm!

Ápr. 9. [1] Nem sikereket, de győzelmeket – vagy mondjuk inkább, tetteket akarjunk. Hát a siker nem tett? Igen, az is tett; de nekem egy magasabbrendű tett kell; az, mely akkor is tett, sőt azért nagyobb tett, mert nem siker. Ezek a nagy tettek az Isten akaratának teljesítése, akárhogy föst is a világ, akár rózsásan, akár sötéten, s főleg akárhogy pezseg a vér, s dagadnak a könnymirigyek. Ezek a legnagyobb tettek, azok a fölényes tettek, mert csalódások s sikertelenségek fölött állanak; ezek az erőteljes, hatalmas tettek, csupa izom s erő s lélek. Ide tartozik mint nagy tett a szenvedés, mely emel, tisztít s Istenhez közelebb hoz. Ez a szenvedés tett, melyben legyőzzük a rosszat: tehát valami pozitív aktivitás; »es ist ein inneres Lachen, ein Aufjubeln, im Sinne des Heiligen Paulus und des Armen von Assisi.«[912]

[2] Und das höchste der Güter bleibt mir
Leiden und Reifen[913].
(Philip Witkop).

Ápr. 12. [1] Mily csodája a kegyelemnek ez a Komáromi Erzsi. Ennyi fölény, ennyi emelkedettség s mélység. Szenvedéseiben nemcsak megadás, de jókedv s nagy szeretet Isten iránt. Az ő kezéből veszi a szenvedést s hálát ad neki. Igazán tiszteletreméltó lelkiállapot, melyre szert tehet az egyszerű, szegény napszámosnak gyermeke. A lelki fölényhez s erényességhez nem kell értelmi műveltség, hanem kell az örök célnak erős szembevétele s a nagy keresztény igazságok szerint beállított élet! Itt nem a fogalmak esnek latba, hanem az

[911] mondd (azaz)
[912] ez egy belső kacaj, egy ujjongás Szent Pál és Assisi szegényének szellemében
[913] És a legfőbb jó marad számomra a szenvedés és az érés.

eszmények, a megtestesült fogalmak, a verba Dei[914]! Ha egészséges lenne, szép nő volna; most bizonyos, hogy remek, szép lélek – testben, melyet egyre vagdalnak, s mely csorog.

Ápr. 15. [1] Néha a jó Father Boehm is jelentkezik Amerikából. Kiváló, szögletes lélek, mely eszményi kiindulásokat vesz s azokat sok ügyetlenséggel s csalódással s keserűséggel véghezvinni iparkodik. Tiszta lélek, nehézkes kiejtéssel, durva hanggal; merő jóság, jóságos szemekkel, s egész nap pipával a szájában. A buzgóság vitte; nem bírt megmaradni Nosztrán; őt is hívták látományok, mint Szent Pál apostolt; látta lélekben a szegény magyarokat s tótokat Amerikában, amint nyög a hitük s vész az erkölcsük, s készen volt elhatározása: megyek s segítek rajtuk. Elment; öccsét is elvitte; az szabó. Clevelandba került s hitközséget alakított; ott látogatta meg őt 1904-ben Izsóf, Sebők és én[915]. Éjjel is látogatta híveit a place-eken; mert nappal dolgoznak a gyárakban. Fából épített plébániája tele volt poloskával, úgyhogy én csak az első éjjel aludtam ott ágyban, mikor holtfáradtan jöttünk az Erie tavon hajón; azután prédikáltunk, gyóntattunk. Első éjjel aludtam, azután menekültem a viaszvászonnal áthúzott kanapéra. Sebők s Izsóf pedig az asztalon feküdtek. Ha reggel kimentem a templomba, a jó Father Boehm az ő fekete, hosszú lebernyeges kabátjában ott feküdt lent a szobában a szofán; aludt, ki tudja, mikor jött haza.

[2] Nagy theológiai nehézsége volt, hogy honnan a nagy buzgóság és hithűség az eretnekségben, melyet az egyház annyira elítél, s Isten annyira kegyel, hogy csodálatos áhítatra és erényekre segíti. Erre a theológiának vannak fogalmai, de nincs cáfolata; mert annyi tény, hogy tömérdek sok heretikus százszor jobb, mint sokan közülünk, quorum primus ego sum[916].

[3] Clevelandból Buffaloba ment, miután az a keserű s hálátlan lázadás és affront érte őt, hogy Európából hazajövet (akkor nálam is volt) plébániáját mástól (gondolom Csemnitzkitől) elfoglalva találta. Beleült az ipse, s a hívek Boehm bácsiról, az öregről semmit sem akartak tudni. A püspök nem védte meg jogait, mert azzal fenyegették, hogy kálvinistákká lesznek. Father Boehmnek ez borzasztóan fájt, s nem volt benne az a lelkiség, hogy lerázta volna cipőjéről a port s azt mondta volna: »könnt mich gern haben«[917]; hanem próbálkozott igazságot szerezni magának; nem sikerült. Engem is tribulált[918], hogy küldjem vissza az egyleti védnökségeket a clevelandi hitközségnek; de én ezzel nem zavartam a vizet. Jó, hogy nem kívánta, hogy küldjem vissza az amerikaiaktól nekem ajándékba küldött pásztorbotot (1907-ben vagy 1908-ban küldték). No, ezt nem kívánta. Most már ritkábban ír, de mindig a jó »Karolko« érzelmeivel. Sok-sok kegyelmet vettem a házában, a márianosztrai plébánián! Ah, mennyi áldás s kegyelem szövődik a buzgó, jó papok életébe, ha igazán Krisztust keresik, s nem esnek ki a lelkipásztorok szerepéből a béresekébe!

Ápr. 16. [1] Mennyi kegyelem nekem ezek az egyetemi templomban tartott konferenciák s a nőknek adott lelkigyakorlatok! Ah, Uram, míg szuszogok, addig add, hogy megtarthassam.[919] Ezt a szép visszhangot vettem valakitől, ki nem írt mást, csak ezt az egy kártyát küldte A. de Vigny szavaival:

[2] En verité,
A voir ce que l'on fut sur terre et ce qu' on laisse,

[914] Isten szavai
[915] Vö. ÖM 16,272kk., Boehmről: 291kk.
[916] elsősorban én
[917] akkor lássalak benneteket, amikor a hátam közepét
[918] zaklatott
[919] Megtarthatta. Olyannyira, hogy az egyetemi templomban tartott konferenciabeszéd közben szenvedte el halálos agyvérzését.

Seul le silence est grand; tout le rest est faiblesse.[920]
(A. de Vigny).

Máj. 1. [1] Szent, fölséges május; a mi szent Majánk[nak], nem a pogány istennőnek, hanem a Szent Szűznek az ünnepe! Kápolnám tündéri színeiben, mintha zöld lombsátoron át szivárognának fényei, áll oltáromon Krisztus, s oldalt a lourdesi Szűz! Szentségeim, Istenem s Isten-anyám, ti vagytok Májusom igazán!

Máj. 4. [1] A bérmálás hónapja. Szeretem s imádom a Szentlelket, s úgy szeretném kiszolgáltatni a szentséget, hogy viharozzanak s tüzet fogjanak a lelkek. Lélek-gyújtás, pünkösdi tűz, új világalakítás: ez a bérmálásnak az intenciója. Ezt nem tévesztem szem elől. De az intenciónak olyannak kell lennie, mely a sacramentum-ot hordozza, a feladó, a kiszolgáltató részéről alkotja. Ha az intenció megvan, akkor a tűznek gyúlnia, az égési rohamnak kitörnie kell. Ha tavaszkor a kertben égetem az orgona s bodza-, galagonyaágakat, s a tűz »megfogamzik«, mily ropogó s pattogó erőszakkal nyilal föl; ez a Lélek képe. No, de mi égjen? Mi égjen? Itt a baj. Egy hájas, földies, agyaggal, lim-lommal betapasztott, szellemileg »kretin«[921] nép. Ha összehasonlítom a hindukkal, a boncokkal, a dervisekkel … jaj, Uram, ez a nyugati kultúra az anyagiasság pondrója; azt bámulja, a pénzt s a nemi viszketeget s dürrögést kergeti. Társadalmunk fölött »la caligine del mondo«, »insignis superbia«[922]; tele gőggel, pökhendiséggel a lelkek; a fizika itt szellemi füstté lesz; kormosak lesznek ezek az »emberkék« tőle. »Vidit fumum superbiae similem«[923] – írja Szent Ágoston!

[2] Mindig gyújtani szeretném a lelkeket s nem akarom csak rájuk hárítani a sacramentum hatálytalanságának okát; nem, nem! Az apostolok ráadták a lelket arra, akit bérmáltak, s a Lélek gyújtott, nem kérdezte a keresztényt, hogy akar-e égni. Hát mikor Japánban vagy Indiában a tűzön átmennek félméter vastag izzó parazson, s meg nem égnek! Ahogyan ott lekötik a tűz erejét, hogy ne égesse a lábakat, akár piszkos, akár tiszta emberek lábai; úgy itt is kellene gyújtani a tüzet, hogy égessen lelket, akár tiszta, akár piszkos; hiszen majd tisztul általa! – A theológia természetesen magyaráz okosan s distingvál tűz és tűz, okság s alkalmasság közt… Nem, nem testvérek; én értem a theológiát, de a bérmálásban a Szentléleknek pünkösdöt kell csinálnia, a lelket átformálnia, új világot teremtenie. Hát hol van ez mind? S akarják-e ezt a püspökök? a papok? lelket váró keresztények? Nem szabad lesrófolnunk várakozásunkat, hanem ellenkezőleg fokoznunk kell azt úgy, ahogy Krisztus akarta! A vége mégis csak az, hogy ebben az ember-lápban minden szikra, a szent tűz is, sűrű, békanyálas fertővé lesz; így történt a szent tűzzel az első Jeruzsálem pusztulása után; így a második nagy leromlásban!

Máj. 5. [1] No, a jó Meszlényi püspök is elment már az égbe. Többször gondolok rá, jókedvére, ügyes társalgási modorára, valamiféle szellemességére, jószívűségére s amellett szeszélyességére s alaptalanságára. A szemináriumban Esztergomban nagyszerű elnöke s előlülője volt a társaságnak, huncutkodni s évelődni tudott; de ha a kávé vagy a leves rossz volt, vége volt minden mulatságnak. Különben az akkori szemináriumi társaság a legszerencsésebb kollégium volt: egyetértés, megbecsülés, tréfa, jókedv – no, meg nagyszerű asztal.

Jún. 1. [1] Nincs a léleknek oly reneszánszos kútfeje, mint a szeretet heve. Mitől ifjuljon, ha nem saját buzgóságától? Mitől húzódjék ki s egyenesedjék föl s kitárja karjait, lelkét, ha nem szíve gerjedelmeitől? Az élet s az ének, az öröm s boldogság a szívből fakad, azt tölti el.

---

[920] A. de Vigny: La mort du loup (A farkas halála): Valójában, látni azt, ami az ember a földön volt és amit itthagy, egyedül a csend nagy; minden más gyengeség.
[921] hülye
[922] a világ köde, mérhetetlen gőg
[923] láttam a gőgnek hasonló füstjét

Olyan »duzzogó«, mint az a hatalmas forrás Iskaszentgyörgyön; duzzog, buzog s árad. S oly friss, mint a tavasz, s oly meleg, mint az élet, mint a vér! Ah, szent Communio! Te vagy az én ifjúságom, tüzem s gerjedelmem; te vagy erjedésem, tisztulásom; benned s általad ifjulok s tisztulok meg! Te jössz s illetsz; s mikor érintesz, akkor megrendülök, s átfut rajtam a tűz, az élet, a meleg élet! S ha liliomos s illatos s mámoros az oltár, s ha az erdők zöld árnyai s fényei szállnak végig a kápolnán; ha a szöglet homályában elbújnak s aztán észrevétlenül s lassan megint kigyúlnak… Ah, Istenem, Uram, mit csináljak? Hisz nem érti, aki nem éli. Csak az tudja, aki érzi. Nem is tudja , – mit fogalmak matricái?! – ha nem éli; ő az, az az élő ő, – ő, maga. Ezt így ízleltetőül s kimondhatatlan boldogítóul! Ah, Jesu mi… Jesu, quem diligo, in quo vivo![924]

Jún. 2. [1] Felicitas desideriorum quies[925] (Szent Ágoston). Mikor csend van, de életbőség s életöröm s nem lemondás van! Nem buddhizmus, hanem chrisztianizmus! A »quies« az a győzelmes, muzsikáló szép élet. Az a szép, az a harmonikus, szépen megvonalozott s a lelket madonnás s apollós arcokon sugárzó élet! Honnan vegyük? Isten akaratát s szeretetét s szenvedélyét kell élnünk. Ezt úgy mondják: Isten akaratán való megadás. De e kifejezésen megérzik az iga szaga, a nyiszáló ökörnyak szaga! Nem jó az, hogy megadás, hanem ez a jó: Istennel egyet-akarás. – egyet vele, azt az isteni nagyot és jót, egyet bele, azt a hatalmas szép vonalat; egyet vele, azt a monumentális, örök boldogságba vezető indulatot. Az nagy is, világ- s betegség- s kellemetlenség- s viszontagság-fölényes. Ah, igen, az az a nem-emberi stílus, az az idegenszerű valami bennünk, ami nem mi, anyag és vér, hanem más, ami fölöttünk van. S ami mégis mi volnánk, mi mert az embert Isten a maga képére alkotta, s így az ősarchoz s az ősszépséghez kívánkozik s sír utána; de nem bírja a képet magából kiemelni, kiszínezni, kilelkezni! Ah, bennünk rejlő s kifelé vajúdó kezdetleges istenesség … ah! Titok és tragikum! De rajta! Tegyünk, vajúdjunk, szűljünk … szűljük magunkat!

Jún. 9. [1] »Es gibt keine Glückseligkeit, die im Wiederspruche steht mit dem Seelenadel«[926]. Ezt tartom, s nem is lehetséges, hogy másképp érezzek. Minden viszonyaimban a szépet, jót, nemeset igyekszem szemmel tartani, s lelkiismeretemet ez irányban úgy eligazítani, hogy minden szeretetemben azt vállalhassam: szent az a szeretet, mely hevít! Rólam el lehet mondani, hogy nagyon szeretem a nőt, de mindig úgy nézem, mint szent titkot, mint misztikus berket, mint tiszta forrást. S ez az érzés nem vész bennem, azért, mert nem nősültem. Bennem az értintetlen, s ezért folytonos és nem vész! Ah, akik örökké szeretni akartok, ne ereszkedjetek le; legyen szeretetetek mindig lelki, akkor is, mikor testet szeret! Ezt csak az érti meg, aki teszi; a többi olyan, mint az ökör; lelegeli a hímes rétet!

Jún. 18. [1] Foerster barátunk nyaralásra Wildhaust ajánlja Canton Sankt-Gallenben. Ő még mindig az a furcsa se hús, se hal keresztény; nem katholikus, s nem is protestáns. Így nem jut el az igazsághoz, melyre csak nagy odaadással s átadással lehet jutni. Sok híve van köztünk is; az öreg Pálffy Geraldine is az, némi katholikus fenntartással. Mióta Budapesten 1911-ben az új városházán megtartotta előadásait, melyeken Apponyi gróf is részt vett, azóta sokan tiszteljük s ajánljuk műveit.[927]

[2] Megkaptam a „Mi lapunk” júni 14-én kiadott számát. – Báthory Nándorné szerkeszti. Ez egy kiváló finom érzésű pompás temperamentumú, kitűnő s könnyű tollú írónő. – Az Isten hozta hozzánk. – Oly ideális természetű s oly nyíltszemű s jószívű, hogy nem tartott ki a sivár, hitetlen, ledér s legalábbis léha körben. – Elvetődött Pálffy grófnőhöz s eljött s csatlakozott hozzánk. – Edithez is hűséges, becsüli, bár megmondja a hibáit és kiböki

[924] Ó Jézusom, Jézust szeretem, benne élek!
[925] A vágyak beteljesülése a béke, a csönd.
[926] Nincs boldogság, amely ellentétben áll a lelki nemességgel.
[927] Lásd 793. jegyzetet.

kifogásait. Valóságos Madame Sans gêne, s ha van olyan, Madame Terrible[928]. Mondtam neki írja meg memoárjait. Nemcsak a nagy politikusok irkáljanak, de a szellemdús lelkek is, kik köztünk és velünk élnek s kik szellemdúsak s naivok! „A mi lapunk” közli beszédemet, melyet az Orsz. Kath. Nővédő Egy máj. 20-iki Közgyűlésen tartottam. – A gondolatok nincsenek kifejtve. Az nekem unalmas. Pedig Báthory mama nem szereti ezt a sűrű kását, mondta nekem, ő a pikáns szószokat szereti, a hígakat, – nem ilyen túltömött, ki nem fejtett éppen azért valahogyan nyers gondolattálalást. A Szoc. Missz. t-nak van „Értesítője”, ez fölhörpinti az én havi leveleimet, már t.i. úgy hogy ezek beszűnnek. Hát az Értesítőből mi lesz még? Denique[929] ahol valami mozog, annak sajtótermék is kell, ez vetítőtükre a gondolatnak.

Jún. 20. [1] Tele a levegő mindenféle fülledtséggel, bizonytalansággal. No, nem képzelhetek magamnak lazább talajt, mint ezt az osztrák-magyar nagyhatalmat. Ilyet dirigálni nagy kín lehet; de minek is exisztál ez? No, de Isten veled, politika! Szebbről is írhatok. Van egy nagy tengeri csigahéj-szenteltvíztartónk a kápolna előtt. Az ablak a folyosóra mindig nyitva, s így egy szemfüles (inkább füles, mert buta) muscicapa[930] ott rakott fészket a szenteltvíztartóban! Most ott fészkelődik öt buksifejű fiók egymás hátán. Feljebb akasztottam a tartót. A muscicapa, gondolom, sok szívszorongást állt ki, mikor minket ott alatta járni-kelni látott!

Jún. 25. [1] Hihetetlen, hogy mily kevéssé vagyok én az, aminek lennem kell. Úgy érzem, hogy az az idegenség, mely a püspöki palotát a mindenkori püspöknek csak haszonélvezetre engedi át s megérezteti vele, hogy voltaképp nincs otthon, a lélekben öntudatlanul is mindenféleképpen érvényesül. Nálam t.i. az úgy van, hogy én az adminisztrációt nem becsülöm sokra. Tudom, hogy kell, s megteszem; de én azt hiszem, hogy aki tanít s gyóntat s szolgál személyesen szegényt s javít s jótanácsokat ad igazi lelki készséggel s érdeklődéssel, az többet tesz, mintha firkál aktákat. Én tényleg idegenül járok mint püspök ez utcákon. Látom is, hogy a mi turáni közönségünk – a közvetlen érdekköröket kivéve – mily keveset hederít a püspökre: gondolom, hogy cifraságnak tartja, mégha nem is játszik viola-zöld papagáj divatszíneiben. A mi bögöcseinket, a mi betyár legényeinket nem környékezte meg a tiszteletnek még megsejtése sem. Azt is gondolom, hogy én jobban tisztelem a papságot, mint az engem. Ezzel ugyan nem dicséretet mondtam magamról; de hiszem, hogy igaz, mert minden papnak lábát megcsókolnám. Azokat a nagy várakozásokat is, melyeket az egyénekhez, a trónra lépő királyokhoz s az egyházmegyékben a püspökökhöz kötnek, átlag a presztizs, a nimbusz játékainak tartom; mert amit legjobbat tehetnek, az, hogy új s – adja Isten –, jobb, hozzáértőbb férfiúkat hozhatnak fölszínre, s hogy egyes elhanyagolt irányokat karolnak föl.

[2] Hát Istenem, akiben mákszemnyi érzék s érzés volt, az érezte, hogy azt a mágnáspüspök tempót, melyet örököltünk az ötvenes évekből, meg kellett reformálni, s hogy a papnevelőket szintén lélekkel s szellemmel kellett átjáratni; hogy kellett lelkipásztorkodó papságot a magyar egyházban nevelni. Nem tagadom, hogy sok történt az utolsó negyven év alatt; de haladunk-e úgy, hogy viszont sok erényt s lelki jót, melyet azok a korok bírtak, el nem veszítettünk? A tiszteletet, az engedelmességet, a szubordináció szellemét! Hány fiatal óriás mozog itt a színen, s hány szabadúszó hagyja el a régi gályát?! Szóval a külsőséget, a nagyuraságot, az örökölt előkelőséget nem gusztálom; de a lelkiséget, a szolid egyszerű műveltséget, a munkát s lelkiismeretességet, a tetőtől-talpig, s bőrtől a velőig való becsületességet, azt szeretem. S kívánom, hogy ne fény s pompa s méltóság vezessen, hanem

[928] Madame Sans gêne: valószínűleg Marie-Thérèse Figexeur (1774–1861), a francia forradalmi sereg hősnője. Férfiasságáért és kalandjaiért a Sans-Gêne nevett kapta. Madame Terrible: Rettenetes asszony

[929] végül is

[930] A muscicapa a légykapó (rigószerű, szürke, rovarevő, vonuló énekesmadár) tudományos neve.

reális lelkiség. Ebben a szférában aztán nem érzem magamat idegennek. Végre is kimondhatom, hogy ami engem idegenszerűen érint mindebben, püspöki mivoltomban, főrendiségemben s viszonyaimban is, az a nagy világiasság s a történelmi fejlődés által túlságosan visszaszorított krisztusi élet hiánya. – Tu autem Domine miserere nobis![931]

Jún. 29. [1] Ma este sétára indulva hallottam Ferenc Ferdinánd- s hitvese lelövéséről. Szerb összeesküvők tették. No, most lángban a politika, s lángban talán a világ. Szerencsétlen Ausztria, mely népek törmelékéből áll s brecciát[932], konglomerátumot akar képezni, ahelyett, hogy hagyná s ne nyomorítaná elvből, egy politikai agyrémből kiindulva, a világot. Ezek a mi oltott politikusaink s buta, naplopó diplomatáink hirdetik, hogy ez nemzetközi, világtörténeti szükséglet!

Júl. 4. [1] Tele a levegő, hogy lesz háború, s azt mondják, hogy nem lehet tartani a gazdasági helyzetet, olyan rossz. Azt remélik, hogy ha jól kiverekszenek s minél többet a levegőbe repítenek, ha minél többet fogyasztanak s rontanak s a Moloch száját s hasát tömik, annál jobb lesz. Ebből én ugyan semmit sem értek; legföljebb azt érthetem belőle, amit a rabló tesz, hogy ha nincs neki, hát elmegy rabolni s hoz haza. Hát ha nem hoz, s elverik, vagy ott hagyja fogát? No, de ily nemeslelkű vállalatnál ilyennel is kell számolni.

Júl. 5. [1] Elmegyek Lorchba Ludwighez. Meglátogatom. Jó, hű lélek.

Aug. 4. [1] Lóhalálában jöttem haza Brandból Vorarlbergben. Kapuzárás előtt. Bludenzben már cipelték a nehéztestű s léptű lovakat. Háború, háború! A vonatok tömve. Salzburgban álltam éjjel 12-től 3-ig a rács előtt táskámmal; mikor kinyílt a rács, vágtatva elfoglaltam még egy helyet a második osztályban.

[2] Lorchban jó volt, onnan Freiburgba mentünk a Pfalzon s Titisee-hez föl. Werthmann kalauzolt; Freiburg kedves szép, gemütlich város és a sokoltárú dóm és a Studenten, Bierhaus s a jó sör! Jaj, csak tudnék aludni! De hát mit nekem sör és vacsora, ha aztán nézhetem a holdat! Lorchról csak annyit, hogy rossz benyomást tett rám a sok kiránduló hajó vasárnap, a zene, tánc, dinom-dánom. Ki fog minket magunkba téríteni; vagy igazán nincs mit keresnünk magunkban? Lélek? Szépség? Szentség? Úgy jártam ott a Rajna-parton, mintha kultúránk teljes lezüllését éreztem volna. Gondoltam az áprilisi éjtszakára, mikor a Titanic elsüllyedt. A pompás hajó, mindennel fölszerelve a mélybe szállt kérlelhetetlenül, s táncoltak rajta. A jó Stead[933] is leszállt, s a banda állítólag a »Nearer o Jesus to you«[934] éneket harsogtatta. Hát igen, de mily butaság a vég, még ha vallásos zöngékkel hangzik el a sötétségben? Július 18-án, szombaton elvégeztem gyónásomat Bregenzben a kapucinusoknál. Eddig kísért Ludwig. Ott vasárnap aranyos napsugárban felültem a Sankt Margaretenbe iramló vonatra s két órakor már Buchsban voltam s vártam a póstakocsit Wildhausba. Délután oda érkeztem, egy csupasz, fátlan magaslatra. No, onnan csak elvágytam, s egy hét múlva elmentünk Brandba, gyönyörű helyre Bludenz mellett. Ott is sokat virrasztottam. Fel, a Lüner-Seehez nem értem. Egy hét múlva, uccu neki, haza iramodtunk. Jó volt.

Aug. 18. [1] Esik az eső, s a bakák fölvonulnak s ordítják: éljen a háború! Van-e rettenetesebb téboly s alávalóság? S ez mint hazafiság is fest. Egészen új mentalitás szállja meg az embereket; óriási megfeszülés, erőkifejtés, bátorság, áldozatkészség, hűség! De ez mind a bestializmus szekerén, mely emberhullák fölött hempereg! No, hát erről én nem írok itt. Ezt nem dicsőítem.Tudom, hogy sok nagy érzés fakad a harcok s kínok között, de nem,

---

[931] Uram, irgalmazz nekünk! (a középkori liturgiában a bibliai olvasmányok felolvasása után mondták)

[932] törmelékkőt

[933] William Thomas Stead (1849–1912) angol újságíró, a Titanic egyik utasa és áldozata

[934] Közelebb, ó Jézus, Hozzád – unitárius himnusz. A Titanic óceánjáró süllyedése közben ezt a dalt játszotta a zenekar. Prohászka utolsó konferenciabeszéde előtt is ezt a himnuszt játszotta a karnagy. Lásd Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 504. cikkely (megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm).

nem, nincs közöm az öldöklő világhoz. Nem Istennek, nem Krisztusnak világa ez! Mi közöm hozzá?! E házakhoz s hazákhoz, melyeknek lakói egymást agyba-főbe verik, srapnelezik, gránátozzák! Ah, mily igaz, hogy odi profanum vulgus! Favete linguis![935] Hallgassatok róla s nyelvöltögetéseire s frázisaira azt feleljétek, amit Krisztus mondott: nesciunt quid faciunt![936] Gondolják, hogy kultúremberek, pedig kultúrából egy szikra sincs bennük!

Aug. 23. [1] Az a meglepő, hogy értelmünk úgy be van állítva, dacára empiriának s intuíciónak, a metafizikaiba, abba, ami a tapasztalaton túl van; alapot, egységes alapot keres a világnak, egységes, egyetlen, végső világokot. Eszméinek, milyenek Isten, lélek, halhatatlanság, szabadság s az erkölcsi eszményiség, tartalmában hisz. Ezek a tartalmak valóságok, nem álmok. – Még Kantnál is mily megindító, hogy az értelmi kategóriák csak a phaenomenonokat kezelik, azokat csoportosítják, összekapcsolják s törvényeiket megcsinálják, de elvben ki van róluk mondva, hogy valóságot nem tartalmaznak s azért ha például az okság kategóriáját is vesszük szemügyre, hát igen ez a kategória a maga sajátosságában, tehát mondjuk „okságilag” köt, fűz össze jelenségeket, de jelenségek az én lelkem sajátosságai s bátran álmoknak is nevezhetném, mert hiszem, hogy egy kívül s azokon túl álló „Ding”-nek bemutatkozásai, annak föltevésére nem vagyok fölhatalmazva![937] S Kant mégis, mikor az eszmékről van szó, azt mondja, hogy azoknak igen is van valóságos tartalmuk, mely valóságot az értelme direkt és sajátos erejével ismer föl! Tehát az értelem valóságát megragadja Istennek, az abszolút jellegű végtelen lénynek; magában hordja eszméjét az abszolút valóságnak, mely minden akadály fölött s a végesség korlátait nem ismerve időtlen és tértelen, vagyis örök és végtelen! Ezt a konceptiót nem veszi a tapasztalatból. – Tényleg ez az eszme belőle van; ennek fölfogásához neki sajátos útja, sajátos ereje s érzéke van. Körülveszi a lelket a világ szétforgácsoltsága és ellentétjeinek sokadalma, – kínozza rútság s tökéletlenség, – megtapasztalja a bűnt s az esést és hanyatlást s dacára az empíriának kialakítja a metafizikai, esztétikai, etikai ideált. A tökéletlenség, végesség, rútság, romlás ingereire így válaszol, de ez eszmék nem csak sajátos reakciói, hanem valóság kifejezései. S nem kell azt gondolni, hogy ez az egész kialakítása az eszményinek csak futamodás a valóságból, a látszatból, a realitásból az ideálba s annak következtében ez az idealitás is csak üres vizionális lelki állapot. Mert ezt a fölemelkedést épp az a realitásokat megfogó s realitásokra reagáló ész teszi meg szükségképpen, tehát legbelsőbb természete szerint; a reálist fölismerő természete szerint; a reálisban a végső egység elérésére beállított gravitációjával. Ezek az eszmék az utolsó szó, amit az értelemnek mondani, – az utolsó kilendülés, melyet vennie kell s amily realitás-ismerő, épp oly természetes-szükségszerűséggel gravitál az eszmékbe. Az absztraktban találja meg az egységet, a véget, a végpontot, a realitás s az eszme egységét. A realitásnál meg nem állhat (az empirikusnál); tovább kell mennie; elér az eszmében a metafizika világába. Ez a szükségszerű progressus egészen ésszerű; ésszerűen történik. Ami ésszerűség szerepel másutt, az szerepel itt is; ha tehát bízunk az ésszerűségben s ha minden bizonyosságunk végre is az, hogy ez meg az ésszerű: hát akkor az eszmék ésszerűsége legmagasabb bizonyosságunk, mert szükségszerű ésszerűség vitt el hozzájuk. Ami pedig ilyen, az objektív is, mert az észnek sajátossága az ismeret, tehát a valónak megfogása.

[2] Voltak olyanok is, kik mélyen meggyőződve az eszme valóságáról, mikor filozófiájuk azt kérdezte, hogy honnan vette magát az észben, mely maga is véges, a végtelennek, – mely maga is tökéletlen s korlátolt, az abszolútnak képe, azt felelték, hogy azt az Isten maga, ki a

[935] Gyűlölöm a profán tömeget. Fékezzétek nyelveteket.
[936] Nem tudják, hogy mit cselekszenek.
[937] Prohászka itt ismét azt az ismeretelméleti problémát feszegeti – Kant agnoszticizmusára is hivatkozva –, amelyet székfoglalójában tárgyalt. Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 123kk.

lélekben lakik, ki mindent eltölt, kelti. Hogy az Isten hat a lélekre, a lélekben van meleg akciója; maga ez az eszme metafizikai még keletkezésében is, amennyiben nem az ismeret rendes útján – mondjuk, az érzéki benyomásoktól az értelmi tartalmat kiemelő s az oksági elvet alkalmazó úton – tehát logikus úton, jutottunk el volna hozzá, hanem így hogy az ész Istennel érintkezik.

[3] (Voltak, kik azt mondták, hogy intuícióban fogjuk meg; de ha intuícióban)

[4] Már most, dacára, hogy így bele vagyunk horgonyozva, másrészt oly különös, hogy ha részletkialakításán dolgozunk ez eszméknek s föl akarjuk fogni, szét akarjuk szedni, – ha el akarjuk gondolni Istent, lelket, tehetségeit, azt a metafizikai valóságot, azt a lelki, szellemi világot: úgy vagyunk vele, mint akik nagy fényeket látnak, biztosan fölismerhetőnek látják, de a fény megvakítja; körvonalakat, kapcsolatokat már nem fognak. Oly biztosat s oly elérhetetlent, oly nagyot s oly keveset belőle. S nemcsak azt, hanem telve nehézségekkel, ellentmondásokkal, megközelíthetetlenségekkel, örvényekkel.

[5] Hogy csak egyet említsek, nem különös-e, hogy mikor a szükségszerű ésszerűség a mindennek egységes alapjára mutat rá, ugyanakkor ezzel az ésszerű valósággal szemben az ésszerűtlenségek őserdei sötétlenek. Tele van a világ irracionális elemekkel. Ösztönszerűség, szilaj erőszak nem engedelmeskedik, nem illeszthető bele a mi ideális, nemes követelményeink, világnézeteink keretébe. De hát épp ebből következik megint az, amit itt tulajdonképp kihozni akarok, hogy tudniillik az az abszolút ésszerűség, nemesség, jóság, szépség bár magában ilyen, de bennünk s a világban nem úgy adja magát, mint befejezett s tökéletes lenyomatban, hanem az egész lét s világ s élet s az emberiség s a történelem s a kultúra s azután ez a mostani élet s az azután való élet csak folyam, folytatólagosság, haladás, fejlődés feléje… A természet s a lélek, a szellem is ellentéteket mutat s a történelem tele van kegyetlen harccal a jó s a rossz s a jobb közt. Igen látjuk, hogy ez a világ, ez a darab történelem, ez az életöntudat csak egy-egy szelvény s hogy nem elégít ki, ha csak ezt nézzük s eszméinket rajta beigazoltatni akarnók; hát kit elégít ki egy szelvény, egy-egy korszak, egy-egy élettudat; bizonyos ez mind kevés s mindenki érzi, hogy folytatása van. Így az eszményiség a világ által nem csak nem cáfoltatik, hanem ellenkezőleg, irracionális betétei a folytatás bizonyosságai; mert azt sürgetik. A világ tele van kikezdésekkel; minden tökéletlensége s kegyetlensége az. Épp az abszolút ősok s az ideális realitás mint végok miatt az ellentétek kiegyenlíttetnek. Az abszolút úr fölöttük. De azért az uraság messze van s az ellentmondások jelzik a távolságot.

[6] De ahol a harmónia már most is lehet, az az emberi lélek. Minél alkalmasabb ez az isteni behatásokra, minél teltebb Istennel, annál concentráltabb (központosított), egységesebb s annál inkább lesz úrrá a diszharmónián.

[7] A világot etikussá kell tennünk, alacsony fokait lélekkel átjárnunk, hiányait kitöltenünk, akciónk által lesz azzá. Az etikumot is meg kell teremteni, az ellentéteket el kell simítani. A véges világban szétmennek s ütköznek az érdekek, ott alakul ki az ellentét az ideál s reál tendenciák közt.

Szept. 23. [1] Nincs kedvem írni. Körülöttem ugyan a lelkesedés Izvolszki[938] kitörései fűtik a levegőt, s az embereket valami dühféle ragadja; de ha a mélyre nézek, s kérdem, hogy itt mi történik, hát megborzadok. Ilyen embermészárlást provokálni alávaló imperialista, angol hasakat s zsebeket féltő s cári hóbortokat szolgáló érdekekért: ez igazán ördögi. Lapjaink írnak Izvolszkij s más orosz s francia méregkeverőkről, s már folyik a harc, az öldöklés s a bestializmus. Az újságolvasó közönség izgatottan várja a híreket, mialatt a csontok törnek s a testvérgyilkosság dühébe beleheccelt katonák kilehelik lelküket. Nem, ezt

[938] Alexander Izvolszki orosz diplomata, külügyminiszter, az oroszok fegyverkezését szorgalmazta. Az első világháború kitörésekor állítólag így kiáltott föl: Ez az én háborúm!

elgondolni is borzasztó. Hol van itt a krisztusi szellem? De minek a pokolban Krisztust emlegetni? S ez a szégyen, ah, hogy ég a lelkem, melyben hit és érzés van! No, a »princeps huius mundi«[939] erősen ül székében s kormányoz ropogósan! S ezek a mi lapjaink mint őrült dervisek ugrálják körül a hekatombákat![940] Ezeket kellene odaküldeni, de nem a főhadiszállásra, hanem a gödrökbe! Az is jellemző, hogy a dicső Európa most a japánoktól tanulta meg az árkokat, gödröket ásó háborúskodást.

Okt. 4. [1] Már benne vagyunk a harci romantikában s hősi halál fikcióiban. Hősi halált szenved mindenki, akit ott agyonütnek vagy lepuffognak. Természetesen vannak hősök is; de a hősök nincsenek seregesen. Azt hiába hirdetik. Ez is szópuffancs és frázis. Hős = nagy lélek. Hány van ilyen? Vagy ezek a felhajtott mezei hadak ilyenek? Ne vádoljon senki rossz- vagy beteg-májúsággal, de a józan eszemet nem adom ez áron. Hősiesség nagyság, fölény, s azután hősiesség üdv és béke. Hős, ki békét nem vív ki, tulajdonképpen csak erkölcsi akrobata; ezeket is elnyeli a halál, s az győz fölöttük. Hős az, ki az életet s a halált is legyőzi. Ilyen csak az, aki Krisztusban hal meg s üdvöt talál s a béke olajágából köt magának koszorút. Vannak naturalista jó emberek, – ezek jók, de a bűnt nem győzik le, sem a halált. Vannak, kik bátran halnak meg, de ha hitetlenül, úgy a semmiségbe indulnak s sem üdvöt, sem békét nem találnak. Fides victoria. Caritas expellit timorem.[941] Aki így nem fél, az igazán hős.

Okt. 24. [1] No, a jó Kiefler kanonok talán megfordul sírjában, hogy a házából liszt-, rizs-, köles-raktár lett, a dicső Armee-Intendatur[942] kezei alatt. Valahonnan leszöktek ezek a trének; de jó lábuk lehet, hogy Galiciából ide értek. Ez már a jeles osztrák Rückwerts-Konzentrierung[943] stílusában történhetik. Az újságokból az ember édes-keveset tud. Azok hazudnak napszámba s elhallgatnak minden kellemetlent. Jaj, de utálatos mesterség az újságírás, a legtöbb gazember e tollszár-Bakonyban cserkészget. Mennyit hazudtak s hazudnak ellenünk külföldön, s mennyit hazudnak a »mi érdekünkben!«

Okt. 25. [1] Hogy a sok keserűségbe athéni sót[944] is keverjek, Kereszty bácsi (akit Kreuzernek hívtak – mondják a rossz nyelvek) egy német versét örökítem meg: „Das erste ist des Schiffes größter Feind, Mit dem zweiten bin ich selbst gemeint, Das dritte ist der größte Fluß in Bayern, Mit dem vierten kannst du getrost feuern.[945] Mi az? Poliákovics bácsi szerint: »das End vom per-du«[946]. Ezt valami híres énekestől hallotta. Hej, Náci bácsi és Böske néni és a Luckenbacher fácánjai! Jó dolgunk volt Szobon s Nosztrán, mikor ott kisegítettem!

[2] Okt. 25. Kaptam egy fizikát… selmecbányai tanártól. Hívő, derék lélek, az anima Ecclesiae[947] van s él benne. Ott tartottam a lelkigyakorlatokat április 29-e körül. A templomban az uraknak konferenciákat; onnan az ismeretség. Ó, fölséges tájék, hegyek, kálvária, betlehemes város a hegyoldalon s a völgyekben! Most is az vagy, mint mikor öt-hatéves koromban Rózsahegyről Nyitra felé jövet bedöcögtünk fiákeren macskaköves kövezeteden a vendéglő kapuján… Erre az egy dologra: az esőben villogó kövezetre s a nagyvendéglő kapuba való behajtásra emlékszem, semmi egyébre! Most többre! Deo gratias!

---

[939] e világ fejedelme, ti. a sátán
[940] öldökléseket, emberek tömeges lemészárlásait
[941] A hit győzelem. A szeretet elűzi a félelmet.
[942] hadtápos
[943] gúnyos kifejezés a kényszerítő ok nélküli visszavonulásra
[944] valószínűleg arra utal, hogy Poseidon sós forrást ajánlott, Athena viszont olajfát Athén városának, amikor versengtek a város patrónusi szerepéért – Athena nyert
[945] Az első a hajó legnagyobb ellensége, a második énreám vonatkozik. A harmadik a legnagyobb folyó Bajorországban, a negyedikkel vígan ünnepelhetsz.
[946] a pertu vége
[947] az Egyház lelke

Nov. 2. [1] Bájtalan s kietlen ez a székesfehérvári közvetlen környék. Legszebb őszkor, mikor a napnyugta bűvös, izzó pompát kanyarít magának szemfödőül. Van ott minden szín és fény, zsarátnok és üszök, leheletek, olvadások, a forrasztó erő színpompája. Főleg a lila s bíborszínek tengerei… gomolygó, majd réteges felhők lépcsői s magaslatai, bevonva s átjárva a minden színt és fényt egyesítő napsugár töréseinek lehetőségétől. Ha pedig sétálunk ezen a száraz réten vagy azon a vizes réten, ha kalandozunk Mór felé, hol a Gaja s a Mór s Bodajk felől jövő vízerek nyúlnak el, hát bájból itt kevés van. No, de miért van Tobakos-utca, s minek megy neki a rózsáskert alatt a bodajki víz a Tobakos-utcának? Hát ezek a vizek titokzatos erőt hordoznak, magnéziumot, a bodajki szent magnéziumos tóból jönnek, s ilyen víz kell a legfinomabb bőr (szattyán) kikészítésére. A Reé-család is tímár-család volt; Elzászból jött ide s felfedezte, hogy ez a csúf tobakos csatorna hathatós víz. Hát a csúnya vízbe is intelligens szemmel kell nézni; attól szebb lesz a táj. Mindenütt sok a titok; s a lélek ezeket nézze, szemlélje, csodálja s élvezze.

Nov. 29. [1] Nem szabad megállni az absztrakcióknál s azok notáiból, fogalmi körvonalaiból eredeztetni az eszményi tartalmat s a kötelességeket: például az ember nemesen konstruált, ideális képéből, a jog, az erkölcs fogalmából. Látom, hogy az ember típusai különbözők, ezek konstrukciók, fazekak, de a konstrukciók rászorulnak egy olyan [?] konstruálóra, aki állítja s azután tartja is, hogy össze ne omoljanak. Kell beléjük az a tökéletlent tökélybe húzó, ösztökélő, sodró elv, a jobbnak lelke. Az az ideális hajtó, ébresztő, fakasztó, szépítő, tisztító áram… az a lüktető elv, mely agitat molem[948]… mely a valóságos emberségben, a durva, sötét, zavaros emberanyagban, ösztönös erőszakosságában dolgozik. Ez ad alapot, gyökeret, ez indít forrást, mozgást, ez feszít meg energiákat… De ez nemcsak az ember s az emberről való fogalom, hiszen a fogalom absztrakció s a valóság épp az a mozgatott, de nem kész, fejlesztett, de be nem fejezett, – tökélesbülőfélben, de nem tökéletes lét… Kanttal szemben: kell eszmény, kell bennünk lennie, – kell erkölcsi autonóm elem… , de ez a valóság s nem fogalom, ez a szellemi lét! Az önmagában elszigetelt, a magamagára visszaszorított ember, valahogy fölemészti, megeszi magát, föléli magát. Az öntudat, ha nincs végtelenbe kapcsolva, született nihilista; csakhamar elkészül s fölszámol minden értékkel s nem tudja, minek van. Olyan gyomor, mely ha nincs tartalma, megeszi önmagát. Sajátos jellege, hogy nem elég magának, kell neki más, kell szellemi világ. A magára maradt öntudat kevesli magát, – az emberit átüti; cinikus lehet, – nem imponál neki… Csak ha a nagy egészbe, a fölött álló valóságba áll be. –

[2] A felső hatalmat, a késztető, benne csak megnyilatkozó, neki parancsoló szükségességet, – azt a kényszert, mely nem külső, de benne van, de amely nemcsak önmaga, a létnek e tényleges meghatározásában, hanem az őt meghaladó, de benn is élő, ezen módon, emberi kiadásban megjelenő végtelenség.

[3] „Magamnak tartozom” azzal, hogy jó legyek; igen, de ha ezt a „magamat” nem becsülöm, ha korlátoltságában, ténylegességében nem imponál. Végre is a tényleges lét itt az alap; a tény, ez a forma az, ami elém áll s mondja: ilyen vagyok, belső struktúrám ez, követeléseim ezek, tehát kötelezettségeid ezek. De ha én mondom: ez a lét, ez a határolt, korlátolt valami nem imponál, ezért lenni, öntudattal bírni a korlátoltsága a valamiség öntudata, de az öntudat éppen önmagán vágja át magát, ahhoz a többihez, ahhoz a felsőbbhöz ér!

[4] Mily kevés tartalom: az ember. Hamar elkészül vele s a fenekén van. De hisz ott kezdődnek a kapcsolatok, azaz folytatódnak s mutatkoznak be végtelenségükben!

Nov. 30. [1] A rettenetes csatákról s veszteségekről, no meg a sajtó hazugságairól nem írok. Igazi boszorkánytánc a hatalom trónja s az aranyborjú körül. Rettenetes, az ember

[948] a tömeget mozgatja

szégyenli magát, hogy ember! Odi profanum vulgus et arceo![949] Hanem az advent felé fordulok … Ah, mily más, léleknek való levegő-ég van itt, s mily emberek! Emberek, kiket így jellemeznek: hic venit ut testimonium perhiberet de lumine[950] … A nagy hivatása az embernek, a prófétának: a tanúskodás a világosságról. A szellemi világban járnak a nagy éjszakák, mélységes sötétségek, fekete viharok, s ez volna a hivatásunk, hogy tanúságot tegyünk a világosságról … mi mindnyájan! Tenebrae eum non comprehenderunt[951] … azok nem értik; tanúskodnunk kell, hogy értsék. Azért akarta az Úr: sic luceat lux vestra, ut videant opera et glorificent[952] …

Dec. 7. [1] Tegnap meghalt Andor (Anhäupel) György esztergomi kanonok. Kedves szőkefürtű diákom volt 1883–84-ben Esztergomban. Rómába segítettem. Nagyon jó, igazi germán kedély, nem annyira mély, mint inkább szórakozott, de a szíve arany volt. Hetyey esztergomi irodaigazgató kiemelte őt esztergomi szemináriumi tanárkodásából, s az aulába került: fölmászott a polcra. Azután a minisztériumba került. Szép volt tőle, hogy mikor indexre kerültem, eljött hozzám s szinte bocsánatot kért, hogy cenzúrázta az Intellektualizmus kinövéseit. No, de hiszen nem baj; s a skóla szerint az nekem dukált. A János-szanatóriumban halt meg. R. i. p.[953]

[2] Dec. 7. Mindaz a szörnyűség, ami a háborúban történik, egyre utal, hogy a rossznak hatalma rettenetes a földön, a másik Isten ez, aki voltaképp itt uralkodik, itt erőszakoskodik, princeps mundi hujus[954]. A gyökeres rossz, a rossz, az alávaló mindenek fenekén; a tulajdonképpeni intéző, a súgó. Minden lélek megérzi a kritikus helyzetet, melybe kerül: vagy azt mondja, nincs Isten, ördög az úr, vagy azt mondja: a rossz érthetetlen misztérium; nem értjük, hogy miért ily nagy az uralma, de győzzük le azt magunkban. Így az Isten országa voltaképpen itt csak mint kiindulás, mint elindulás, mint ébredés, összerezzenés és szabadulás van. Az evangéliumon is ez az árny, – Krisztus lelkén is. A „mundus”[955] neki kín és panasz és teher és botránykő.

[3] Ez a fölfogás fényes bizonyítást nyer a történelemből, amennyiben minden iparkodás és haladás és kultúra az irracionális elem – ilyen az erőszak is – óriási, megtörhetetlen hatalmát mutatja. – Csak a mód változik; másképp üti fejbe a troglodita[956] a troglodität, mint az orosz a magyart… a tárgy is más leheté az tán mogyoróért verte fejbe, ez egy darab földért… az ideológiai beöltözés is más lehet; de a dolog, az eljárás értelme, az eredménye, alapjában a fölfogás ugyanaz: vagyis az erőszak érvényesítése, öntudatos és skrupulusnélküli gyakorlata.

[4] Erőszak lévén a háború, az teljesen kifejti a természetét, tudniillik nem tekint s nem ismer más korlátot. Győzni akar, tesz, amit lehet. Nem kímél semmit. Ezt is fényesen kimutatta a háború. Genfi egyezmények kártyavárak lesznek és semmiféle tekintetért ezekre nem tenné ki veszélynek egyetlen győzelmi kilátását. Ha kell, keresztül gázol bármin, megteszi; kultúra itt nem számít. S méltán, hiszen e kettő teljesen idegen egymáshoz. A kultúra erkölcsöt, jogot, szellemet hoz és hirdet; az erőszak ezt nem ismeri. S mert nem ismeri, nem fog rajta. Meg lehetsz győződve, ez így lesz mindig, míg e kettő találkozik, a kultúra a rövidebbet húzza.

[5] De hát lesz-e erőszak mindig? Ez lenne a legnagyobb haladás, ha ez letűnnék, – ha a népek eszmélnének, ha szégyenkeznének.

---

[949] Gyűlölöm a profán tömeget és elkerülöm
[950] ő azért jött, hogy tanúságot tegyen a világosságról – Jn 1,7
[951] A sötétség nem fogta föl – Jn 1,5
[952] Úgy világoskodjék a ti világosságtok, hogy lássák jóttetteiteket és magasztalják mennyei Atyátokat (Mt 5,16).
[953] Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 170–172.
[954] e világ fejedelme
[955] világ
[956] barlanglakó

[6] *A legszomorúbb az, hogy konstatálni kell, hogy a fölmagasztalt kultúra teljesen csődöt mond, legalábbis úgy, hogy minden rossz épp úgy úr és hatalom most, mint azelőtt!* Hatalmán, életdegradáló, embert állatiasító, értékeket pusztító hatalmán nem esett csorba! Ahogy állati az ember a gyomrában, beleiben, ösztöneiben, úgy megvan változatlanul a szarv, a fog, az agyar, a karom, a pata, az izomerő funkciója, csak orgánumait változtatja a nyers erőszak alkalmazásában s kifejtésében. A rosszal nem bír.

[7] Míg a rossz (a háború) fönnáll, míg az erőszak elismert mód és eljárás, addig a technikai, a civilizációi berendezkedés nem billenti le a mérleget az ember előnyére. Mit használ automobil, aeroplan[957], mily keveset mond ez a kiadása s érvényesülése az „emberi szellemnek", míg az erőszak nem ellenkezik érzéseivel, míg ez lehetséges. A brutum[958] kinyilatkoztatása s izzó lángjegyei rajta s történelmén s azoktól elhomályosul minden egyéb! A brutum túlteng benne.

[8] Ez úgy is igaz lesz, hogy az ilyen emberben a brutalitás mindenféle más alakban is megnyilatkozik, az erkölcsben, – kegyetlenségben, önzésben, kíméletlenségben, szeretetlenségben, gyűlöletben…

[9] Azt sem lehet mondani, hogy a háború korlátolt s a kultúra mellette áll s más ember, ország. a) nem igaz, hogy a háború mindent fölfordít és tagad, amit a kultúra állít; nem elszigetelt, különálló tombolás van s azután jól elszigetelt külön álló ország az eszményi, erkölcsi, kulturális világ. b) a kultúra át nem engedheti önmagát erre, mely ellenkezik mindennel. – Az ideológiai komédia, mikor valaki háborúról és kultúráról mint két kategóriáról beszél, mint két edényről vagy két eszközről, hanem az egyik víz, a másik méreg s aki vízre született, az mérget ne igyék.

[10] *Tanulság.* Hogy Isten ezt hogy engedheti, a rossznak ez uralmát, nem értem, – hogy a rossz rossz, hogy ellenkezik velem, hogy a jót szeretnem kell, tisztelnem kell, – hogy ott találom föl magamat, hazámat s erőmet, – hogy a rossz lelkem összes érzéseivel ellenkezik s attól futnom kell, – hogy nem szabad megmerevülnöm Medúza arcától[959], nem szabad lemondanom a jóról, hanem szenvedélyesen szeretnem kell, – nem lehet szememet róla leakasztani semmiféle sötétség miatt, – a legkisebb jót, a rugóit is ápolnom, a szikráját ki nem oltanom!

[11] [Mégis csak a jóval vagyok lelkem fenekén rokon s a rossz mellett (anyag) ugyanabban a mélyben, de új iránnyal indul ki a jó.] Nem szabad a jónak kis sikerei miatt hozzá hűtlenné válnom, s kritizálnom vagy elhidegülnöm, még szemrehányást sem tehetek neki, hogy így, hogy úgy, hogy miért nem jobban, hol marad? hanem mivel a lelkem java s vére s levegője a jó, még jobban szeretném a jót. – Még valamit: a túltengő rossz miatt sejteni fogok valami különöset e világban s e világ esélyeiben; ezen a diadalmas antiszellemiségen, antijóságon s így antiemberségen meghőkölök s úgy igazodom el, hogy nagyon keresem a segítő jobbat, az erősebb jobbat, azt az erős jót: a szellemet! Istent!

[12] *Ez a fuldoklása a jónak csupa kiáltás, figyelmezetetés* és segélyt kérő. Tele van vággyal a jó után a világ. A kevés jó, a sok rossz örökös s örökölt vágyódásba helyez bele; megóhajtatja magát velünk. Desiderium sui[960]… ebben nyúlik el az emberiség… a vágy szenvedélye… az emelő, szabadító erő után.

[13] *S tenni kell, szolgálni a jót.* Indítani rajta a világban. Legnagyobb erkölcsi szolgálat volna a nagy undor, a nagy penitencia a háborúk gazságai fölött. Ez volna tisztulás. A másik tisztulás csak járulékos és esedékes, nem folyomány, de kísérő tünet, a minden megrendítő eseménynél van, halálnál, földrengésnél, bányaégésnél.

---

[957] repülőgép
[958] a rossz, a gonosz
[959] ijesztő külsejű nőalak, fején haj helyett kígyók tekeregnek; látásától az ember kővé dermed
[960] önmaga vágya

[14] *S azután önmagunkban kialakítani* minden jót. Annyi bizonyos, hogy az Isten országa a lélekben van s hogy ott kezdődik s ott alakul ki! Bennem, bennem, s szeretem ezt a világomat; nagyon tisztítom a rossz világot beszürönközéseitől; más teljesen különböző elveit, vonásait becsülöm. Öntudatában vagyok e különbségnek, e fölényességnek, e kiválóságnak.

[15] A világnak tapasztalnia kell, hogy a rossz nagy, titokzatos, félelmetes hatalom a földön… föl kell födöznie, hogy átjár mindent, hogy beleereszti gyökereit, hogy befon, összekuszál; olyan az emberi élet, mint a nád, gyökere, csupa szál, csupa ág, gumó, csomó. Tanquam Deus… abominatio[961]… Ezt a rettenetes tényt a szentírás nagyon kiemeli…

[16] A kultúra optimisztikus hangulatokat ébreszt s értékeinek termelése és kultusza által feledteti a rosszat; sokat el is törül. De kérdés, hogy a rosszat legyőzi-e? Eddig nem győzte le. A rossz az úr.

[17] Míg a rossz ily hatalom, addig a kultúra más tereken való érvényesülése külsőséges értékű. (Mit használ repülni?) Magában a szívben, az egyéniségben mint kultúrtagadás érvényesül. S tényleg csak más beállítása a régi vadságnak (troglodita).

[18] *Tanulságok:* gyökere a lét… hatása a lélekre az, hogy a valóság fölé, a szellemi világba emelkedik.

Dec. 8. [1] Dúl a harc, az átok: s a »király ruháját« viselő »hősök« egymást ütik fejbe; amellett az ember-állat összes ösztöne! A háború nagy sötétség, de világító, vagyis útbaigazító s kinyilatkoztató sötétség; kinyilatkoztatja, hogy hányféle ember van: van vad ember s van szelídített, de vadságba visszahanyatló ember; s van lelki ember. Vakard meg az úgynevezett kultúrembert, s kiverődik rajta a vadállat. Nekem már beszélhetnek kultúráról; a kultúra már letűnt, s maradt a szemétdomb, a vérbajos, szifilises, buta, gőgös erőszak. A kultúra megveszett, s dühösebb, mintha farkas volna; kegyetlenebbül is pusztít. S végre is mi szimpatikusabb: a veszett eb vagy a farkas? Hej, Tolsztoj, ha ezt még láttad volna! Csakhogy tudod, mi a baj? Az, hogy a te farkasaid is megvesztek. Szóval, massa damnationis![962]

Dec. 19. [1] »Esik még a kutyára a dér«, bunkózzák egymást az európai kultúra fiai. Az ember azt hinné, hogy a legrémesebb irtó harcot folytatják; nem robbantanak sziklákat úgy, mint embercsontokat. Nekem egyáltalában megáll az eszem, s ha a háborúra gondolok, nem találok más megoldást, mint azt, hogy aki magát felmagasztalja, az megaláztatik. Az európai kultúra, melyet az értelmi fejlődés szédülete hitetlenségbe sodort, voltaképp mindannyiszor a nihilizmusba téved. A háború gyakorlati nihilizmus. A nihilizmus az a hazugság s blazirtság, mely a lelket megszállja; az a nirvána, melyben nem csak életcéltudatot, hanem eo ipso emberi méltóságunk tudatát elvesztjük. Nos, ha az elvész, nincs akadálya az egymásirtásnak. Nézzétek ezeket az ember vadászokat! Egy tiszt elmondta nekem, hogy biztos fedezékből hogyan lőtte le az oroszokat. Jó lövő volt; a bakák nyújtogatták neki a Manlichert[963] s ő egymásután lepuffantotta az »embereket«. A kultúra tépelődik a közjó fölött; tanult, művelt embereket nevel, de az Isten, vagyis a dolgok folyásában megnyilatkozó isteni akarat azt mondja rájuk: Non est mihi voluntas in vobis![964] Elismerem, hogy van hősies vonás a bátor katonában, az, hogy életét nem tartja legfelsőbb kincsnek; de ez nem a kultúrából való, sőt abból az ellenkező való.

Dec. 21. [1] Jött az isteni szeretet s lángba borítani akarta a világot: ignem veni mittere[965]… égő földet akart. – Ehelyett más tűztől ég a föld! Az önzés, az ösztönös élet tüzétől… az idegen s nem testvéri ember érzéseitől, mondjuk gyűlöletétől. Az idegenség, a

[961] mint Isten … utálatosság
[962] kárhozat tömege!
[963] Ferdinand Mannlicher német fegyverkészítő, róla elnevezett puska
[964] Nincs bennetek akaratom.
[965] tüzet hoztam

nem testvéri teszi… Külön állunk, messze állunk, más-más körülményekben, idegen nyelvben s érdekekben lefogva… A testvér az ideál… Ezzel szemben áll a munka szüksége s annak szükségszerű, benső törvénye szerinti kifejlődése, – a szorgalom és tunyaság, a kifejlődés kellékeinek változatos eloszlása: egyiknek termékeny, másiknak sovány földje, – egyiknek érce és kőszene, másiknak homokja s lápja van. A testvériség szinte képtelenség… az egycsaládiság, az egyenlőség… s mégis ez kell, ezt csak erős és hű szövetkezés által lehet, melyben ne legyen egyeseknek világuralma!

Dec. 25. [1] Laus tibi parvule Christe![966] Mi mindent gondoltam már rólad; de ahogy így fekszel, te édes csöppség, hát igazán csöpp vagy, s ha gyöngédségedet, titokszerű bájodat s tisztaságodat nézem, »sicut stillae super granum«[967]. Milyen is volt az a harmatos »Királyrét« Murány vára körül? Mennyi virág s harmatcsepp! Hát édes Jézus, a te barlangod s a te szereteted engem arra a harmatos, még le nem kaszált, csupavirág rétre emlékeztet … emlékeztet a hajnali harmatra. Olyan a te lelked s a te evangéliumod, oly naív, oly friss, oly szent, oly misztikus s oly bájos. Ah, gyermekem, emberem, Istenem!

[2] *Reakció a rossz ellen*

Dec. 26. [1] *A rossz nagyhatalom, de azt le kell győzni.* De nem úgy, hogy egyáltalában ne legyen rossz a világon, mert az lehetetlen, hanem úgy, hogy az ember az ész s az értelem országát az egész vonalon fölállítsa. Ez kétféle: szabadulni a rossztól, melyet megszüntethetek (megszüntetni a rosszat, ez a cselekvés ideális iránya és föladata) föléje emelkedni a rossznak s érvényesülni benne etikailag vagyis a önnálló rosszban, melyet meg nem szüntethettünk, fölényesen megállni, kötelességhűen s kitartóan eljárni s hinni a végleges jóban.

[2] A rossz bemutatja magát. Revelációja neki. Van máskor is rossz; gyűlölködés és önzés, elnyomás és zsarolás. – van máskor is kín, seb és pusztulás és halál; de ilyenkor van ünnepélyes felvonulása, bemutatkozása… két fő érzelmünk vele szemben: a) a rémület a fölött, hogy ez a rossz igazán van! Protestálunk, botránkozunk, nem értjük, de hiába. De erre a megjegyzés elég: máskor is van! Nagy úr, nagy hatalom. Titok, hogy mennyire fogjuk legyőzni, de aligha egészen, nekünk tehát b) etikailag kell győzni! A jobb után törni. Az emberiségben megvan a képesség, hogy jobbá legyen, hogy az alsóbb fokról a felsőbbre emelkedjék. A pesszimizmus hiba; vét a logika s a tapasztalat ellen! A történelem folytonos küzdelem az értelem érvényesüléséért, melyet nekünk öntudatosan kell megvívnunk! Man glaube an das grosse Sollen, das über uns steht![968]

---

[966] Dicsőség neked Kisded Krisztus!
[967] mint harmat a vetésre
[968] Az ember higgyen a nagy kell-ben, amely felettünk áll.

1915

Jan. 2. [1] Már Roger Bacon fektetett nagy súlyt a tradiciókra abban az értelemben, hogy nagyon gyarlónak tartotta az értelmet, s azt hitte, hogy Isten a régieknek sok ismeretet adott a természet, a csillagok, a növények, a kövek körül, s bár van értelmes ismeretünk (ő azonban ezt is per illuminationem és nem per abstractionem[969] magyarázta), de azért a nagy folyama a tudásnak az ősi tradició. Ez jut eszembe, ha Makfalvy[970] államtitkár »ősipásztorára« gondolok, meg egyáltalában arra az óriási tudás- és ismeret-kincsre, mely a népben van. Van itt sok babona is, de sok-sok ismeret. Azt is gondolom, hogy kiváló gyógyításoknál és az állatokra való behatásoknál nagy szerep jut a médiumos psziché kisugárzásának is. Vannak ráolvasások s kiolvasások (a mi losonci malacunknak is kiolvasta a férgeit egy kanász, és semmiféle terpentint nem használt ott); vannak csodás behatások juhászoknál, tradiciók, műfogások és lelkiségek. Ezt az orvosok nem veszik számba; csak ha néha-néha föltűnik valaki, akinek megvan a karizmája a »curationum«[971]-nak (Kneipp bácsi[972]), aki a vízben, a papsajtban, pitypangban stb.-ben csodaszereket lát; akkor hajnalodik a doktor-éjjeleken is. De hát – ami nincs a könyvben, az nem igaz. Quod non est in actis, non est in mundo[973]. Hát az »ősi ember«, aki gyógyít? Hát döngetik az Ősibe való járkálás divatját papjaink; de Istenem; nemcsak babona s butaság lesz az, hanem valamiféle psziché-sugárzás. No, de vissza Makfalvy őspásztoraihoz. Ez karácsony éjjel a nagy akolban s a vele egy tető alatti istállóban Isten-tiszteletet tart az állat-állománnyal együtt. Oltárt csinál, lámpásokat gyújt, oda jönnek aztán a juhászok, bojtárok, cselédek, s ő ott valamiféle imákat mond: egy bizonyos ponton egyszerre bőg és béget az egész állatsereg. »Már csak hárman vagyunk őspásztorok« – mondja a somogyszéplaki őspásztor. Mi mindent olvasni a minisztériumokról, az Orpheusok befolyásairól, a mithosz regéiről, kövekről, csillagokról! Multa sunt in mundo, quae non sunt in libris![974]

Jan. 5. [1] Und willst du den Himmel auf Erden, so sollst du Kapuziner werden.[975] Nem is kell, hogy az légy, csak szentmisét-mondó vagy misére járó s áldozó keresztény légy, s mennyországod lesz. Hej, ez a sacramentum óriási erő és áldás! Néha sav nekem, mellyel kiöblíthetjük az avas edényeket, a záptojásízű s szagú fogalmak s érzések kategóriáit. Néha meg tüzes csóva, mely végigszalad lelkünk pókhálói közt; aztán olyan, mint az ekevas, mely hasítja az egérutas avart. Uram, mily buta a világ, hogy nem az élő vizek forrásait keresi, hanem másfelé jár s mást szaglász! Innen voltak a rugók, reakciók, a felfrissülések, az epedések, a lelkesülések s a hajlíthatatlanságok ifjúsága! Az örök ifjúság nagy stílusa, a megújhodás titka és ereje; a kedély tavasziassága, mely tele van virággal és készséggel. Ezt a világot hordozzuk magunkban s élvezzük s kiáltjuk: Io triumphe![976]

Jan. 10. [1] A jó Báthory mama időnkint meglátogat s mint a csacsogó patak keresztülszáguld a rezidencián. Emlegette Kacsóht, a János vitéz zeneszerzőjét. No, erről én is tudok mesélni. Fölszentelésem alkalmából Rómában volt ő is (1905. december 20.) s a Primaverában lakott nővéreivel, Etel s Micivel. Mikor sehogy sem sikerült neki jegyet

[969] megvilágosodás, nem absztrakció által
[970] földművelésügyi államtitkár, abban az időben Somogy megye főispánja
[971] gyógyulás
[972] Sebastian Kneipp (1821–1897) német pap nevéhez fűződő természetes vízgyógymód (főleg a hidegvíz hatásainak s a gyógyfüvek ügyes kombinációja).
[973] Ami nincs az aktában, az nincs a világban
[974] Sok van a világban, ami nincs a könyvekben.
[975] Ha mennyet akarsz a földön, akkor kapucinusnak kell lenned.
[976] Éljen!

szereznie a Sixtinába, gondolt nem nagyot, de érdekest. Kikölcsönzött magának egy lakájlibériát, azt magára vette, fölpattant a mieink kocsibakjára s bevonult a hölgyek felöltőjét tartva karján a Sixtinába; ott a többi inas közt posztolt s vetette magára – kálvinista létére – balkézzel a kereszteket. Dolci memorie![977]

Jan. 15. [1] Természetesen a harc dúl. Szerbiából kiverték Potiorek s Frank Liboriusékat alaposan. A trottli osztrák generálisok remekelnek; az egyik fölszalad győzelmesen, nem tudom, Lublinba, hogy aztán lába se érje a földet, úgy inaljon visszafelé; a másik őfelsége születésnapjára akarja letenni a fölség tyúkszemei elé Szerbiát; azután úgy ütik kupán, hogy még azt sem mondja: cupassz. S így megy ez az egész vonalon. Ezek mind a tehetetlenség s copfok kretinjei! Mibe kerül ez?! Mennyi vérbe, kínba! Mennyi lelkiismeretlenség s fenékig való kegyetlenség kell az ily világtörténelem csinálásához. Azért igaz, én is irkálok s nézem a háborút sok mindenféle oldalról. – A bolondos Izsóf Alajos is belerögzíti magát a háborúnak mint valami ősi erők megfeszülésének viziójába. Voltaképpen ez mind állatiasság, alávalóság, őrület s Isten átka. Mondják, hogy az ember imádkozni is megtanul. Hát hogyne kiáltana, mikor a vadállatiasság s kegyetlenség behemótjának a talpa alá kerül; de Isten ments, hogy a háborút a vallásosság iskolájának tartsam. A pokol nem az ima-tanítás helye; a háború pedig annak tornáca. Ezt tartom szem előtt akkor is, ha írok a háború »nevelő« hatásáról. Uram, ne a dögvészben taníts a kegyelem szeretetére, s nem a kaini bélyegek szemléletével vezess be a gyermek Jézus arcának rózsái közé! Nem, nem, semmi köze Krisztusnak s az evangéliumnak a háborúhoz, a kartácsokhoz, a srapnelekhez s a nagy szomorú pusztításhoz. Hál' Istennek, én sehol se szerepeltem mint hadbavonulók megáldója, mint zászlók szentelője s mint a hősök megbámulója; sehol, soha! Ez evangéliumi vigaszom is!

Febr. 1. [1] Az én képem a Fra Filippo Lippi imádó Madonnája. Az erdőszélen a virágos gyepen fekszik az Isten-adta gömbölyűségek kopkája, a mi Urunk Jézus, az isteni gyermek; a két kezecskéje a szája körül, nem hogy szégyenkeznék, de göngyölödik, jól érzi magát s nem tudja, hogy mi lesz. Azaz dehogy, ő még nem gondolkodik, hogy mi lesz, hanem időn kívül áll s hempereg. Még pólyácskája sincs, úgy szereti a virágos gyepet. S mellette a fenyőszálak, a piniák állnak őrt, no, meg egy kis pintyőke is érdeklődik s nem fél. Mert kérem, ez egy darab paradicsom; bűnnek nyoma sincsen; hol is volna, a bambino s a Madonna itt az emberiség! S még a patak is, az oly tiszta, hogy világít; bizonyára az onnan jött, ahonnan az ősi Eufrát és Tigris, s oly jókedvű, hogy a másik oldalon fölszalad a hegynek. Közel van ide az ég; a fenyőgallyak közt kezdődik a nyár, az ember elérné a kezével, s a nyílt égből lenéz a jó Isten; jaj, de milyen jó, csak az arcába kell nézni. A Szentlélek meg akárcsak vadgalamb volna s a piniák közt volna a fészke. Az élet kegyelmét s a lélek energiáit sugározza az édes, kis fűben-hempergőre. No, de az édesanya is tud róla, hogy mi ez itt, hogy ez a fia, de imádnia illik s a szíve térdre hullatja. Így van ez minden oltárnál, ahol a szentmiseáldozat folyik. A gyertyák akárcsak fehér piniák volnának, s már lángjuk a nyilt égbe világít. Ott, hogy a kezed is eléri, már a nyílt eget láthatod, s az édes mennyei Atya néz le jóságos arccal arra a szent titokban, fehér korporálén hempergő kis jószágra, s a Szentlélek kiárasztja energiáit, az örök szeretet sugarait, a legfőbb égnek csillagsugárzatát; s attól van itt élet, kellem, szépség, virág, illat, égbeszökellő vizek, hegynek folyó patakok, s mély adorációba merült Madonna.

[2] Jó Steécz György barátunk Rómában felolvasott a »magyar iskolában« egy theológiai dolgozatot, melyben fejtegette, hogy a Krisztus jelenléte az Oltáriszentségben együtt jár a Madonna jelenlétével, mert hogy »a dilectus[978]-ra néz a kerítésen s a palánk deszkaközein

[977] Édes emlékek!
[978] szeretett (ti. Jézus)

át«. Jó theológus a mi egylábú Gyuri bátyánk; csak azt nem mondta, hogy hol, merre van a Madonna? Én azt gondolom, az imádkozó Madonna az imádkozó hívő lelkében suttog s belőle néz; az Orante[979] mi vagyunk, ha azt megértjük, hogy mi van itt.

[3] Hát szent oltárok, katholikus templomok, s ami fölöttetek van, nyílt mennyországok! fessetek nekem mindig úgy, mint Fra Filippo Lippi erdőszéle, virágos gyepűs, kiváncsi pintyőkés s imádkozó madonnás erdőszélei. Ez lebegjen a miséző papnak s ez minden Oltáriszentséget imádó léleknek szeme előtt! Hogyan nézzük akkor Pákozd, Sukoró, Dinnyés, Velence, Nadap, Pázmánd fel-feltünedező tornyait! A Meleg-hegy s a másik Ördög-hegy, az a trachit-hegy Pázmánd felé, azok tölcsérek alulról fölfelé, úgy hogy a tölcsér vége a csúcs; de a katholikus templomok fénytölcsérek, a csúcsuk az oltárok, s fölfelé tágulnak s befogják az egész eget! Mily nagyszerű geológia az ott a hegyekben, de mily fénytölcséres s mennyeket nyitogató theológia az ott, az oltárokon kezdődő s égbe nyúló s egeket hasogató csúcsok világa, kráterek világa! Szem kell hozzá… Ah, Uram, tele van a szemem fénnyel s a lelkem ábránddal s pintyőkedallal s a patakcsörgéssel s piniák karcsúságával s gyepek selymével s a Madonna szerelmével! Hívek, áldozárok, anyaszentegyház, új világok, új geológiák, uranológiák meglátói; csak a karotokat emeljétek fel, ott kezdődik a nyílt ég, az arany felhőzet; a templom boltját már nem látom, arrafelé már az Atyaisten, s a Szentlélek kifeszített szárnyai fogják meg a szemet, hát még a szívet.

[4] Van-e ily világításban szentebb, nagyobb, titokzatosabb s mélyebb, mint az Oltáriszentség? s van-e illatosabb, kedvesebb, égbegomolygóbb imádás, mint a szentmise? S van-e adomány, mit az Atya jóságosabb s a Szentlélek indulatosabb szívvel fogadna, mint a korporálé[980] gyepjén gömbölyödő kis jószág, s a szeme s a szája s az arcocskája? Bizony úgy lesz, hogy az a majszoló kis gyermek a legközelebbi pillanatban tapsol majd s úgy szökik fel az Atya karjaiba. De mit csinál akkor a Madonnácska? Mit? Az is tapsol, s akkor megint lejön az istenadta édes kis felfújt! Hát így játszik ég s föld: Atyaisten és Fia; Isten-anya és Fia, s a szegény ájtatos áldozó hívő s Istene s Ura! Játsszunk, tapsoljunk, örüljünk, pintyőkézzünk, ugráljunk, repüljünk; itt az Isten! Olvadnak a szirtek, viasz lesz belőlük; ha olvadnak, akkor égnek is; gyertyaként. Tapsolnak a fák; ha tapsolnak, akkor táncolnak is; táncol minden, erdő, fa és bokor… Ha táncolnak, zene is van, az is van; énekel az ég, a szférák, a pintyek, a csobogó patakok – minden énekel. Istenem! itt a lelkem, a gyepen fekszik s térdel, a fán ül s énekel, s nézi ezt a csodavilágot s a te másik teremtésedet: Fiadat, Madonnádat s titkaidat. Amen!

Febr. 15. [1] A régi bölcseséget szeretem, nem a tételeit, nem is az élesre csiszolt fogalmait, hanem vezető nagy elveit, inkább mondom: ideáit s intuicióit. Például azt, ahol Sokratessel megmozdul a lélek s rendezni akar s érteni; de mily bölcsen, »játszva«! Ah, fölséges emberek, kik azt mondtátok, hogy a bölcseséget, a filozófiát így kell űzni, παιδιάς χάριν, játszva, kedvteléssel, fölényesen, megérzéssel! No meg ha tudták volna, hogy a sapientia »ludit in orbe terrarum«[981], hogy a világ is »játszó, kedvtöltő művésznek alkotása«. Ezek a bepillantások minden thézisnél többet érnek; a szellem fókusaiból pattannak ki. Hogy pedig eltalálják az igazságot is, az onnan van, mert a lélek is isteni. Isten teremtett, alkotott. A teremtés, a világ nem monista eszméinek dialektikai fejleménye, hanem mű; az ember is mű, παίγνιον θεοῦ Isten játékszere!

[2] Be kell hatolni a műbe; azt tehát csak játszva, a művész játékát ismételve, meglátva, szeretve, csodálva! Mily buta, ki magába zsugorodik s egoista töpörtyű lesz; míg ellenben

---

[979] imádkozó, az ókeresztény művészet kedvelt ábrázolása: szétterjesztett karral imádkozó női alak

[980] kisméretű oltárterítő; a szentmisében és a szentmisén kívül mindig erre helyezik azokat a szent edényeket, melyekben Oltáriszentség van

[981] az (isteni) bölcsesség „játszott a föld kerekén” (vö. Péld 8,31)

mily boldog, aki kitágul s lendül s olyan »anima, quae fit quodammodo omnia«[982], de nemcsak intelligendo, hanem vivendo[983]. – Ez alatt pedig járják a haláltáncot a kultúr-nációk s ütik-verik fejbe egymást. Mint a fidzsi-vadaknak, nekik is vannak előtáncosaik, harsonázóik, költőik.

Febr. 18. [1] Thuránszky bácsi, a nagymarosi esperes jut eszembe; Isten nyugosztalja. Hej, hányszor mentem ki hozzá s aztán a »Fehérhegyen« föl, neki Zebegénynek s Szobnak haza; gyalog. Jó séta volt! Utoljára ily sétám volt 1903 decemberében, mikor átmentem Visegrádra, hogy az ott lakó Kanyurszky egyetemi tanárnak ajánljam magamat, hogy szavazzon rám az egyetemi kathedra betöltésénél. Nem volt otthon, csak visszafelé találkoztam vele. No hát Thuránszky bácsi elkerült Nagyszombatba a jeles káptalanba, a nemcsiszolt-fogalmú, de ötletesfejű eredetiségek közé. P. Riesz tud róluk.

Febr. 27. [1] … A nyitrai székesegyház Szt. Emmeránnak van szentelve! Miféle fölséges kanonokegyedek táboroztak már bástyái alatt: Nécsey, Marci, Gyurcsek… Hát ez a jeles „Hornyák”, aki az apáti misére készülve, mialatt csizmáját lehúzták s a főpapi papucsot akarták lábára húzni, ájtatosan recitálta a „Quam dilecta tua…” zsoltárt, közben nyögvén s figyelmeztetvén a kispapokat: „daju pozor, habeo enim oculus gallinaceos” (tyúkszemem van), „Cor meum et caro mea exultaverunt…” „Jaj, per amorem Dei, ale ved to boli”. „Melior est dies una in atriis tuis…” „Ale nech mi daju pokoj, – sem ti cizmi! – s felhúzta a csizmát … s rogyakodva énekelte: Gla…a…a…aria! – … De a reverentia az öreg Roskományi s Palugyay iránt megvolt. Az ott trónolt s körülötte nyüzsgött az egymást tipró had … kanonok … barátok …polgárok. Pán Susztek a konyhában s a pandurok a várkapuban s a harsonázó s doboló s sipoló zenekar a kóruson. Volt az csinnadratta-bum, mikor az öreg Roskományi a fakó nagy kappában[984] bevonult! Santa fé[985], nekünk szájtató gyerekeknek még a lélegzetünk is elállt. S aztán nézni azt a majestatikus[986] káptalant; mindegyiknek egy „lorgnett”[987]-je s azzal mustrált püspököt és közösséget. A püspök a közérdeklődés centrumában a lornyettek pergőtüzében ült; nem nézett föl. De mi történt? az egyik kanonok szól a másikhoz: musca illum persequitur: ej, a gonosz legye, mely a püspök orrára is ül; a káptalan figyelme oda fordul; a kis Krajcsik is oda néz, a nagyprépost! A püspök odacsap, nem találja el; végre sikerül. „Dobri jáger” mondja Marci s a közfeszültség megoldódik. – Hát bizony, ez így volt s jó volt![988]

Márc. 1. [1] Igen rosszul érzem magam a gyomrommal, s nem alszom; ez már 1911. május 31-től való. Akkor hültem meg a budai Szent Anna-templom májusi ájtatosságán. No, vigaszom, hogy onnan hoztam bajomat, a májusi ájtatosságból; igaz, hogy én voltam az oka. Most már tudom, mik az álmatlan éjek, mik a sötétségek, a nem embernek valók, az »átaludandók«. Bizony már én is mondhatom, hogy »clovek sa obèivi«. Mert bizony »kutya-élet« ez a virrasztó élet. Deo gratias ezért is.

Márc. 4. [1] Úgy szeretném, hogy az én kápolnám, hol ezek a zöld s bíbor s sárga fények járnak s ahol a »Buzenscheiben«[989]-ablakokon sajátos világossági körök s fénykarimák vetődnek ki, volna a legtitkosabb erdei forrása a kegyelmeknek, titokzatos fények erdeje,

---

982 a lélek, amely valamiképpen minden lesz (Aristoteles)
983 nemcsak értelemmel, de élettel is
984 (kanonoki) köpeny
985 Szent Isten! (szó szerint szent hit)
986 felséges
987 lorgnette, lornyett: szemüveg, melyet hosszú nyélen a szem elé tartanak
988 Az egész szakaszban előforduló szlovák és latin szavak fordítása: Vigyázzatok, tyúkszemem van! … Jaj, Isten szerelmére, hisz az fáj! … Dehát hagyjanak nekem békét, – ide azokat a csizmákat! – Szent hit – légy üldözi őt – Jó vadász.
989 koronaüveg (kör alakú üvegdarabokból álló ablak)

bűbájos anemónák[990] selymes gyapja! Innen fakad a forrás, s szivárog és csobog s szalad sokfelé… Mikor imádkozom, az én »asztrál«-testem, az a fényes köd[991], kiterjeszkedik az egész egyházmegyére, Baracstól, Vajtától föl Szárig s Pilisszentlászlóig. Egyszer nagyon kér s esdekel, nem egy, de sok mélységből, sok emeletes pokolból… De profundis[992]…

Márc. 14. [1] Pesszimizmusomat s megvetésemet a háború s minden iránt, ami katonai, nem úgy értem, mintha a háborúban semmi nagyot nem látnék; dehogy is nem; látom a nagy akarást, mely milliókat igazgat, s látok sok hős akarást, mely magára parancsolja másnak parancsát s kitart hóban, fagyban, árokban, sárban hősiesen. Das ist das große Wollen, wo das größere Sollen gebietet![993] Istenem, mily áldozatörvény és fenékhullám! Erről könyvet lehet írni. Azután az oly megindító, hogy hogyan sír, aggódik s kapaszkodik a jövőt nem látó s végtelen távlatait fürkésző psziché! Imádkozik; ments meg … azután bízik s megadja magát. Ez nem a fátum, hanem az Olajfák-hegyének homálya, az az éjtszaka, mely tele van vörös fényekkel, Krisztus világító vércsöppjeivel. Menjünk előre, imádkozzunk s tűrjünk; egy nagy fátum vezeti a világot az Isten kalapácsa alá. Sirassuk-e, ha tönkremegy? Ugyan mit siratnék rajta? Kereszténységét?

Márc. 15. [1] E hét 8., 9., 10-én Sopronban voltam; Csukovics hívott oda; a bencéseknél laktam; a régi minorita-kolostorban s az orsolyáknál s a katholikus körben tartottam beszédeket. Jártam én már ott régen, 1900-ban s utána a jó Pauernénál, s éppen akkor kerültem az orsolyák szép gót kápolnájába, mikor a Crescencia máter, a stigmatizált volt ott kiterítve. Isten áldja meg a jó lelket! S imádkozzék Crescencia Edithért, aki itt nevelkedett. Visszafelé Vanse Rosával utaztam, aki Sopronban meglátogatott. Egy jó hű lélek, Isten áldja őt.

Márc. 17. [1] Egyre jobban érzem, hogy a filozófiát, a világnézetet a lélek sugalmazza. Istenem, hát fölfödözés ez? Dehogy is tartom annak; de jól esik azt látnom, hogy mennyire érzés s érzelem s – mondjuk – lélek, anima, az életfolyam e sajátos ága, a döntő elem. A lélek mindig metafizikus, mert az elérhetetlenre bukik rá, s azt valamiképp állítja; s ez az elérhetetlen alapjában maga az Isten. S ezzel a metafizikával dolgozik mindenben, fizikában is, mihelyt a mélységet éri, az alapfogalmakat. Lévén pedig született metafizikus az anima humana[994], azért vallásos is. Onnan van, hogy minden tevékenysége, akár a tudományban, akár a művészetben, vallásos jellegű. Erre nézve kitűnő bizonyíték Terentinus Varronak a római religióról írt s Caesarnak dedikált műve, ahol három theológiát különböztet meg: *theologia civica*-t, a nyilvánosan elismert hitet; *theologia mythica*-t, a költők s művészek képzeleti világát, s a *theologia physica*-t, a filozófiai spekulációt. S ez mind theologia, igen, az alapfogalmak mind lelki alakítások. Örvendek e titkon s e valóságon.

Márc. 21. [1] Meghalt a mi derék özv. Pálffy Geraldine grófnőnk, a patronázs-anya, a csendes és fáradhatatlan apostol. Mi mindent tett?! Azt itt nem sorolom föl. Csak azt említem, hogyan talált rá Edithre[995], mint ismerte föl benne az alkalmas organumot, hogyan szabadította föl az iskolától, alapítványt tevén le részére! Imádságos, arisztokrata, lelkes s emberszerető nő volt. Nagyon tiszteltem s szerettem őt, bár velem szemben is többször hallgatott katholicizmusom kifogásolóira. Az volt panasza, hogy a lelkigyakorlatokban nem vagyok eléggé katholikus. Mondom neki: hát nem beszélek bűnről, gyónásról,

---

[990] kökörcsinek

[991] Prohászka csak az „asztrál”-test (csillag-test) kifejezést kölcsönzi a spiritizmustól. A spiritizmust magát Prohászka egész életében mindig a legélesebben elutasította. Lásd ÖM 20,136 és még élete végén is: ÖM 13,284.

[992] mélységből (l. 130. zsoltár)

[993] Az a nagy akarás, ahol a nagyobb kell parancsol.

[994] emberi lélek

[995] Farkas Edithről van szó, a Szociális Misszió Társulat alapítójáról.

szentáldozásról, kegyelemről, alázatról, bánatról? Igen, feleli, de nem a pápáról. No Istenem, mondom, a mi embereink azért tartanak lelkigyakorlatokat, hogy a via purgativán[996] Istenhez találjanak. De hát legyen; ezt is beleveszem; s meg is tettem.

Márc. 22. [1] Az Úr Jézus Annás előtt – hol az írástudók, a törvénymagyarázók, szóval a zsidó tudomány, a tradicionális műveltség ül törvényt Krisztus fölött. Azt mondhatni: Krisztus a tudomány fóruma előtt. Édes, megkötözött Jézusom, ha anyád itt volna, azt mondaná: »Fiam, mit csinálsz itt? Nem jó helyen vagy itt. Gyere!« – Hát igen, nem jó hely. Ez a gőg, s az elkapatott lélek parádés szalonja, s a te kínzóhelyed. Jézus a tudomány fóruma előtt… az előkelő zsidó világ, nemzeti öntudat, a vezető osztályok előtt! Szegény Úr Jézus, vádlott vagy te itt! Hogy néznek rád! Érdekled őket, te idegen szellem, s mégis lenéznek. Ők úgy érzik, hogy nyeregben ülnek erősen, hatalmasan. Ők szabadságot hirdetnek, de téged megkötnek s ide hurcolnak, te sas; sas a magasból! S itt ér téged a legrútabb megaláztatás; a szolga arcul csap – s látszik, hogy úgy tartják, hogy jól teszi – s megfedd téged, korrigál: »Te nem tudsz viselkedni a zsidó előkelőség színe előtt!« Édes Jézus, hogyan álltál a XVIII. századi felvilágosultság zsidós, hitetlen korifeusai előtt, e véka alól kiszabadult kormos gyufalángok előtt; s hogyan álltál a XIX. század hatvanas-hetvenes éveinek liberális nagy felfujtjai előtt! A szenzualizmus nyelvöltögetései, a tintakulik arculütései közt! Ah, Uram, hogy ezt is elszenvedted értem, szabadságomért, lelkem nagy hitéért, az égi szférák szabad tengeréért; hogy így megszégyenítettél s azt akartad, hogy ne szégyeneljelek! Nem… soha!

Márc. 30. [1] Írok hébe-hóba cikkeket a háborúról. Van benne páthosz is, s az a rettenetes csak félig éber öntudat, hogy ez a halál útja. Mikor kiabálták az ablakaim alatt, hogy »éljen a háború«, mintha csak azt kiáltották volna: »éljen a halál«. De azért ezek nem vértanúk; hisz ezek ölni s nem meghalni akarnak. Egy vértanúban több elszántság van, mint az ármádiában. – Nem Uram, a háború nem a te gondolatod! Igaz, hogy az Isten fogalmunkba be nem fér; azt folyton tapasztalom, s az emberélet a maga nemében olyan béka-, vagy denevér-, vagy futonc-, vagy nünüke-élet; tele van relativitással. Mikor így egy-egy gondolati s érzelmi struktúránk szétmegy, s hápogva s sápogva másfelé kapaszkodunk, akkor jön öntudatomra, hogy ez az egész filozofálás csak olyan, mint annak a jó tejes nénikének mondása: többször másfelé gondolok, s valami mást keresek, de aztán az ember visszatér megint ahhoz az ő Istenéhez!

[2] Különös, hogy hogyan szállja meg néha a lelkemet egy-egy halottam emléke (Tóth Jean-é v. Madarasy Erzsikéé); mintha eljönnének s a lelkembe szállnának. Ki tudja, szószerint is így lehet. Imádkozzunk! Itt a kápolnám, s benne az én Istenem; itt a zöldes színek s fények szent-helye. Mindenféle zöld világosság rezeg ott, parkettről a szőnyeg fénye, a Buzenscheiben-ek zöldes fénye, a Meergrün[997] felszíne… Igen, az én forrásom fiatal s tavaszi bükkerdőben [fakad], az én fényeim tükröznek rajta. Itt foglalom össze az én világomat, élőket, holtakat; innen árad ki telepathiával, tele-charis[998]-sal s szárnyain a lelkem!…

Ápr. 5. [1] Bámulom az esőt; egyik legtitkosabb s csodálatosabb tüneménye a világnak. De bámulta azt Stolz Albán, aki esőben szeretett sétálni; sőt bámulta az ősi Jób, akinek az Isten »pater pluviae, et qui genuit stillas roris«[999] (38,28). Hát nem elragadóan szép: Én Uram, ki nemzed a harmatcseppeket. S bámulta, hogy a víztömegek nem jönnek le egyszerre, hanem cseppenként! Bámulta a zápor iramát s azt a csendes esőt, mikor az Úr számlálni látszik a cseppeket. »Dabit vehementissimo imbri cursum… (3,25) et pluviae guttas dinumeravit«[1000]

---

[996] a földi életben Istenhez találjanak
[997] ablaküveg (koronaüveg) zöldes fénye (l. 989. jegyzet), tengerzöld
[998] kegyelem, öröm
[999] az eső atyja, ki nemzette a harmat cseppjeit
[1000] csatornát hasított a sűrű zápornak (Jób 38,25) és megszámlálta az esőcseppeket (Sir 1,2)

(Eccl. 1,2). Ah, csak legyen szemünk a harmatcseppek isteni nemzedékének meglátására! Akkor értjük, hogy Emmerich Katalin fölemelte a harmatos réten szoknyáját, hogy ne üssön le a virágról, levélről isteni gyöngyszemeket.

Ápr. 6. [1] S mi van a háborúval? Lázadásban vagyok, de nem az Úr, hanem az emberiség ellen, hogy erre tart, hogy ily bestye, ily vérszomjas ördög! Írok arról, hogy a háború hogyan hat a lélekre: a) reményt élesztve; menedéket keres az ember s kiált a *mélységből* az Úrhoz; aztán b) nagy kötelességek teljesítését, az áldozatot sürgetve, mert sok-sok fog elpusztulni, sok golyó talál; aztán c) megadva magát a tragikus sorsnak, az ἀνάγχη hatalmának, a megfeszítésnek. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?![1001] S mi történik a Kárpátokban s följebb, hová a német erő már kitolta a harcot, s áll az orosz fronttal szemben?! Rémséges küzdelem!

Ápr. 15. [1] A pokol kiszabadult s az emberek ördögök lesznek. »Ecce gigantes gemunt sub aquis«[1002], mondja Jób (25,6), s Tárkányi jegyzi, hogy a vízözönkor föllázadt szörnyek ezek. Hát a szörnyek most a vérözönben lázadnak minden ellen, ami emberi és szent. Istenem, s ezt, amit háborúnak hívnak, az emberiség egy elfogadott fogalommal konstatálja, azt mondja: ez a háború; s tovább megy. »Madame, c'est la guerre«[1003], mondotta egy generális a panaszkodó asszonynak! Emberiség, ez a bűn s annak átka! Ez a degradáció és az elfajulás. Milyen szende ezzel szemben az az ördög, »ki árnyékban aluszik, a nád rejtekében s a nedves helyeken« (Jób 10,16), a szelíd Behemót, de még a Leviathán is, a krokodil! Az ördög nem a Sárréten, nem a Velencei-tóban, hanem a királyi udvarokban, a diplomaták karosszékeiben fészkelődik.

Ápr. 29. [1] Hány ember küszködik most a lét rémségeivel s az érthetetlenség éjtszakáival! Küzdő emberek s szellemek vagyunk. Gondolkozásunk éjtszakából éjtszakába téved, sötétségből sötétségbe. Borzasztó problémák, kétségek s nehézségek állják el utainkat Isten felé… a Gondviselés felé, az örök jóság és szeretet felé. Ezekből itt a földön keveset látunk. Az élet útjai keservesek, s az öntudatok képtelenségek szörnyűségeivel telnek meg. De úgy-e a bajok, az ellenségek, a szörnyek ellen kell küzdenünk, melyek ki akarják irtani a hitet, degradálni az előkelő szellemiséget, lerontani a fölséget s az embert sötétté s komisszá tenni? Úgy-e ezek ellenséges hatalmak, melyek ellen elsősorban kell küzdenünk? A hősök azok, kik e küzdelmekben megállják helyüket, s magasba emelik a pajzsot, mely isteni fények ércsugaraiból van fonva. Nem arról van szó: van-e Isten, nincs-e Isten, hanem arról, hogy mily fogalmunk van róla, s hogy helyes-e; a modern világot elbíró s a problémákat megoldó fogalmunk van-e róla? Az igazság igazság; a kinyilatkoztatás kinyilatkoztatás; de kettőre kell figyelnünk: a) hogy a kinyilatkoztatást meg ne hamisítsuk s el ne torzítsuk; b) hogy a megfelelő modern szembeállást, a helyes elhelyezkedést az örök igazsággal szemben megtaláljuk. Ez az utóbbi a mi theológiai napszámunk, melyet a gondviselés ránk rótt, melynek nagystílű terve az erőket s tehetségeket folytonos akcióban tartani s azáltal az örök igazság kincseiből újabb s újabb értékeket, új meglátásokat, új elragadtatásokat juttatni az emberiségnek. De e modern feladat-oldásnak mindig kereszténynek, vagyis alázatosnak, tehát elfogadónak, felemelkedőnek, Isten felé törtetőnek kell lennie. Mi nem adunk hozzá a kinyilatkoztatáshoz, hanem kapunk tőle; mi nem húzzuk a krisztusi nagy tradiciókat le magunkhoz, hanem fölemelkedünk hozzájuk.

[2] Nekünk az egészet, a teltséget kell ambicionálnunk s a mi hiányosságainkat kipótolnunk s a mi ferdeségeinket kiegyenesítenünk. Ez éppen a theológiai föladat, sőt ez az első. Így például hinnünk kell, hogy van gondviselés, hogy Isten mindent tud és intéz, de hogy ez intézés a küzdelmet s a szenvedést éppenúgy akarja, mint a békét s a győzelmet. Ez

[1001] Istenem, Istenem, miért hagytál el engem? (Mt 15,34)
[1002] Íme, nyögnek az árnyszellemek a víz alatt (Jób 26,5)
[1003] Asszonyom, ez a háború

az intézés számol azzal, hogy az erők s inak megfeszülésével menjünk előre. Mint ahogy a hidak az örvények fölött csupa egymásba kalapált s kifeszített s ellentállásba beállított vasrudakból állanak: éppúgy feszülnek s nyúlnak egymásba lelkek, életek, erők s energiák. Az én küzdelmeim is ily kifeszített rudak. Én csak a feszülést, a szenvedést, a küzdelmet tapasztalom meg, de hinnem kell a történelem isteni technikusában s művészetében. Ha hiszek, már emelkedem; akkor már éjtszakáimat világosságba helyeztem bele; akkor a rosszat már győzöm, mert jóvá változtattam. Hogy is mondja Szent Pál? »Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.«[1004] Íme, a vizek borrá változtatása, a keserű könnyek mézcseppekké, az éjtszakáknak napsugarakká változtatása; Krisztus a vizet borrá, a könnyet édességek gyöngyévé változtatta. Az egész kereszténység a krisztusi csodaerőt ambicionálja, mert az élet posványos vizeibe lelket s a lapályos gondolkodásba hegyeket teremt!

[3] Íme, tehát a hit állítás, teremtés, tett; a hitből való gondolkodás igazi alakítás, s mikor kegyelem által Istenhez s igazságaihoz emelkedünk, akkor éjtszakáink helyébe fényeket állítunk s a tehetetlenségek szörnyűségeit leküzdjük. Csak feljebb-emelkedéssel válhatunk a helyzet uraivá.

Máj. 10. [1] Élni, élni, igazán, mélyen, természet, azaz istenadta közvetlenséggel, s amit bírunk a jóból, szépből, mértékesből őseredetileg kialakítani, mintegy magunkból kigyűrűztetni: az legyen értékünk s örömünk. A természet az Isten kegyelme által, s a századok, vér, verejték, lélek s küzdelem keverékéből: a nagy, szép és édes adat. Gyökerem fa, hát viruljon. Azt a fölemelt s lényegében megnemesített valóságot megélni a mi feladatunk; a valóságot (mily nagy szó!) a maga lét- és helyzetenergiáival, érzékeivel, ösztöneivel, intuicióival, érzéseivel, orientálódásaival; azt a mi rectitudónkat[1005], a jó lelki növésünket, egyensúlyérzésünket; azt a csodálatos iránytűzését a léleknek a nagy dolgok, az ideálok, a nagy valóságok – Isten felé! Ah, ez nem fogalom, fogalmi konstrukció; ez a lélek valósága! Erről is van fogalom; miről nincs! de ez nem fogalom, nem az értelem reflexe, hanem az élet hulláma.

[2] S most kettőt mondok, ami a modern embernek kellene:

[3] a) az, hogy élje meg önmagát; – a lelkét, a nagyra hivatott s a végtelenbe eldelejezett lelkét; a mélységeket … a jobbat … a finomat! Élje meg magát arányossági, ethikai igényeiben … miszticizmusát … azt az érzést, hogy a nagy valósággal, a végtelennel szemben áll s megérzi azt, hogy ő csepp, az pedig mindenség. Megérti akaratát, mely isteni utakon jár s az emberre rádiktál, s melynek törvénye nem az, hogy alkalmazkodjék az emberhez, hanem hogy az embert fölemelje. Az emberre ez mindig megtisztelő: férfiúvá, hőssé avatja. Den Göttern Mann und Held bleiben.[1006] Ez tragikum, de fölséges s természetes. Tragikum valaminek s nem mindennek, embernek s nem Istennek lenni. Mily fölségesen van ez kifejezve Wagner operáiban. Sok szenvedéssel jár az emberi sors; hősiesen elviselni s azt önmagunkban legyőzni. Ah, Demény Dezső echt intellektualista, száraz embernek mutatta be magát, mikor Wagnert kritizálva fölhányta, hogy minek szenved Lohengrin és Selma? Minek? A nagyság súlyától s a hősiesség végett és miatt.

[4] b) a második, amit a modernnek ajánlok. Legyen élete *mű,* s ne munka; vagy jobban, legyen munkája mű. A munka az technikus szétszóródás, lelketlen gépszerűség, üresség, gépesítése az embernek! Művet … művészetet! Magából alakítani, a méchané-ban magát a lelket keresni! Ezt nem értették Marx Károly s szocialisták s a nyomukban burjánzó munkaiszony és a lustaság. A XX. század teljes dekompozícióba rohan bele. A csavarok, a szegek, pántok lázadnak; bennük nem az egész él, hanem a rész, tehát az oszlás, bomlás! Csupa probléma, melytől az embernek elmegy a munkakedve. Ez is dekadencia, ellaposítása

[1004] Az Istent szeretőknek minden a javukra válik. (Róm 8,28)
[1005] egyenesség
[1006] istenes embernek es hősnek maradni

az életnek, mely minden fokon önmagától dolgozhatnék s önmagának élhetne! Különös dolog, wo alles gemacht und nichts gewachsen ist, dort wird alles social und historisch-materialistisch, d. h. gar nicht organisch und ebensowenig historisch.[1007]

Máj. 11. [1] Rettenetes világ; áttörték a poroszok az orosz frontot Gorlicénél, s pusztul az ember, mint a koraőszi fagyban az erdő levele. Ez győzelem! No, mi lesz még? Igazán a világ csikorog a rettenetes megfeszülésektől; most aztán szorítják vissza az orosz mángorlót, s ők kerülnek maguk a kerekek alá. Nagy ujjongás mindenfelé. De hogyan hangzik ez Isten füleiben? Zene-e ez? Károgás? Visítás? »Pulli corvi clamant ad Deum«[1008] (Jób 38,41); ez is clamor ad Deum[1009] … véres lelkek, néplelkek ordítása … reng a föld. Mi is kiáltunk, de emberséges hangon: Domine miserere![1010]

Máj. 12. [1] Az igaz, hogy valamit kimélyíteni csak az tud, aki megéli, akinek új megtapasztalásai vannak; pl. Istenről, lélekről, a számról, a zenében új irányokról. Nem hogy új tételeket nem találhat föl, azt teheti; de nem teremt új meglátásokat. A dolgokat át kell érezni, akkor bennük vagyunk[1011]; s nemcsak nézni; akkor ugyanis kívül vagyunk! Ilyen kívülről való nagy tudomány esetében csak rendezni, de nem teremteni tudunk.

Máj. 25. [1] Most, hogy az orosz frontot áttörte Mackensen, kezdődik az előnyomulás, s amit a buta osztrák tábornokok elrontottak – no, ezek igazán Massenmörder[1012] – azt a német pontosság, fegyelem, hűség és erő rendbe hozza. Hogy is lehet hadsereg, melynek nincs nemzeti öntudata, mely se nem német, se nem magyar, se nem tót! Értelmetlen állítás az, hogy ők Österreicher, s azt akarni, hogy a magyar pusztai fiú ezért lelkesüljön. Ez is fikció, mint annyi más. A haladó idő azután szétfosztja ezeket, s a nagy fikció-csinálók mint fészekből kiesett verebek, tehetetlenül vergődnek.

Máj. 31. [1] Nehéz kidolgozni a bibliás ember lelkét. Azt is ki kell vésni a természeti adatok nyerskövéből, mint más szobrot a márványból. Alakot, más alakot; nem követ, nem kőalakot, hanem a szellem formáját kell ráönteni. Mi köze a kőnek mosolyhoz, lélekhez, karakterhez? Ezt rákényszerítette véső s kalapács; szakasztott így van az ember, az X. Y., aki született ilyen vérből, aki fakadt ilyen tőből, aki lélekzik ilyen levegőben, él ilyen miliőben.

[2] »Conformes fieri imagini«, a Krisztus-archoz hasonlóvá lenni, ezt elérni! Tehát a krisztusi, szellemi vonásokat kell átvinni, egyiket a másik után: a fényeket s az árnyakat (problémák), a kemény s a lágyabb kifejezést. Az egyik ilyen nehéz műtét: a providentia s az oratio[1013] hathatósságának hite. Mivel nehéz, azért a művész páthosszal, lélekkel, mondhatnám hévvel dolgozik ez átvitelen. Eddig nem akadtam föl azon a páthoszon: petite, quaerite, pulsate.[1014] Instat orator, vagyis inkább sculptor, fabricator[1015]… Megkezdi a vehementissima instantia[1016] szónoki műveletét. Mert van-e apa, ki kenyeret kérő fiának követ ad … ? És a többi! A »mester« fárad, ügyekszik, erőlködik, megfeszül… Si ergo vos, cum sitis mali etc[1017]. Mily kalapácsütések ezek! Igen, higgyetek s kérjetek, s higgyétek, hogy a kéréssel célt értek. Istenhez akarlak segíteni. Ennek az útja a ráomlás; a léleknek rá kell omolnia Istenére, teljes bizalommal. Nem mástól, természettől s történettől kell várnia,

---

[1007] Ahol minden csinált és semmi sem növekszik, ott minden szocialista és történelmi materialista lesz, vagyis egyáltalán nem organikus és éppoly kevéssé történeti. (Itt Bergson szellemét érezzük.)
[1008] a holló fiai Istenhez kiáltanak
[1009] kiáltás az Istenhez
[1010] Uram irgalmazz!
[1011] Ez Bergson intuíció-meghatározására emlékeztet.
[1012] tömeggyilkos
[1013] gondviselés s a könyörgés
[1014] kutassatok, keressetek, kopogtassatok
[1015] szónok, szobrász, alkotó
[1016] legtüzesebb beszéd
[1017] Ha tehát ti, akik gonoszak vagytok stb. (Mt 7,11; Lk 11,13)

de Istenétől. Annak keblén melegen, belefúrva magát! Istenem, Istenem…! S nem szabad megzavarodnia, hogy nem kapja meg azt, amit kér. Ne törje le az a krisztusit, amit a természethez ráadunk, mit fölébe, hegyébe átviszünk. Ez az elem nem tőlünk, ez a szellemi kifejezés nem a kőből van. Ez idegen, de isteni… isteni légy s ne kételkedjél, hanem kérj bensőségesen, melegen, hevesen! Éld magad bele a krisztusi »Drängen«-be, unszolásba, lázasságba! Ha pedig okoskodol, hogy miért nem kapod azt, amit kérsz, akkor így okoskodjál: Imádkozom, hogy így legyen; de volt-e gondom, hogy az ima föltételei meglegyenek? Például: »Legyen meg akaratod, *miképp* a mennyben, azonképpen a földön is? Bocsásd meg vétkeinket, *miképp* mi is megbocsátunk… Hallgass meg, *miképp* mi is meghallgatunk; segíts meg, *miképp* mi is megsegítünk«.

[3] Hát a providenciánál mily lelkiséget, erőt, hevet visz ütközetbe az Úr? Mondhatnám, soha nem fejtett ki oly erőfeszítést, mint mikor pledíroz[1018], szól, beszél, ágál a gondviselés mellett! Ah, ő tudta, hogy ezt a vonást átvinni az ember-terméskőre, a termés-emberre a legnehezebb. Azt a kifejezést odateremteni a bamba matériára, azt a szellemi tekintetet s fényt kicsalni az állati s világias emberből, az a legnehezebb. Mert, hogy mily világosságot öntünk ki magunkból, ez a mi tettünk, a mi adatunk s teremtésünk: a rosszban jól látni, a felsőbbet kinézni, s nem a ránk boruló természetességben elmerülni. Mikor Chantal bárót meglőtte társa halálosan, s neje, a kedves Szent Franciska kesergett, azt mondta a sebesült: »Regardons le coup de plus haut«. Ah igen, aus der Vogelperspektive – nein, aus Ewigkeitsperspektiven; aus göttlichen Perspektiven – nicht aus Frosch-, nicht aus Menschperspektiven![1019]

[4] A providenciáról evangéliumosan érezni, a legnehezebb; ez lelkiség, fölény.

Jún. 2. [1] Sok mindenfélét írok a háborúról, s most az Élet kiadja dolgozataimat »A háború lelke« címmel. Tavaly ugyancsak az Élet kiadta dolgozataimat »Világosság a sötétségben« cím alatt. Magam ezt nem tettem volna, vagyis nem érdemesítettem volna e dolgozatokat arra, hogy külön kiadassanak. – Még Hlatky Edéről akarok emlékezni. Pauerné nekem adta »Weltmorgen« című könyvét. Érdekes, hogy Madách blazirt és értelmetlen Ember tragédiája bosszantotta s az ösztönözte, hogy tiszteletre tanítsa a blazirt, fenegyerekeskedő Lucifer tiszteletet kioltó mókáival szemben a világot. Volt egy damaszkusi élménye. 1878 nagyszombatján kisétált Pécsett, hol vasúti mérnök volt, a szőlők közé nejével. Ünnep volt, húsvét előtti este. Tavasz volt s visszafelé ballagva találkoztak a föltámadási körmenettel, s az Oltáriszentséget vivő püspök éppen feléjük adta az áldást; megrendült s megtért. Hát Ruffy Pál is beszélte, hogy Aranyosmaróton a megyénél volt tisztviselő s sokat olvasta a Természettudományi Közlönyt, mely mindig nagytudományú allürökkel léha hitetlenséget árult. Lehangolt kedéllyel olvasta egy tavaszi délután, bele az estébe s töprengett, hogy hát mi lesz, hogy lesz. Töprengésébe beleszakadt az utcáról fölhangzó néptömeg éneke: »Föltámadt Krisztus e napon« (ezt énekelték tótul), s akkor ő is megrendült s hagyta a piszokbogarakat mocskolni a papírt, s lelkes hívő lett; az most is. Így lett húsvétja!

Jún. 18. [1] Folyton írhatnék, hogy ennyi esett el, máshol annyi, s a sok rémhírről, az elállatiasodásról, a piszokról s a szörnyűségekről, melyeket csinálnak a bestia-emberek. A halál s a pokol arat; egyetlen menedékünk az Úr irgalma és igazsága. Ő tudja, mily befektetés ez, hogy minek büntetése, s mily szántás egy jobb néptavasz felé. Bár ami azt illeti, szinte rámkényszeredik a gondolat, hogy a világ az ördögé. Krisztus nem a világot, az intézményt váltotta meg, hanem az egyest. »Salvemus animas nostras«[1020] – ez a nagy föladat. Különben

[1018] védőbeszédet mond

[1019] Nézzük a lövést magasabbról… Madártávlatból – nem, az örökkévalóság távlatából; isteni távlatból – nem pedig béka-, emberperspektívából.

[1020] mentsük meg lelkünket

pedig a rossz győz, – a rossz! Itt az győz, a materializált s eldurvított »lélek«. Azt gondolom, hogy minden lélek, kiben az erény s az Isten-szeretet kerekedett felül, ha soká él s megöregszik, ezt a keserű igazságot ízleli. Ez a bölcs élet szájíze; nem annyira az »amara mors«, mint inkább az »amara vita«[1021] ízével búcsúznak az érettek! Menjünk, mert sürget a lélek, mely ezt a kínt kitartja, de a problémát mégis a diadalmas Isten javára oldozgatni kívánja. Ez a »malum triumphans«; ezek az Istenség alól emancipált, tehát romoknak induló exisztenciák rémítenek. Mennyit kell imádkozni holtakért, élőkért, az elesettekért s a halált kerülő s minden gonoszságba elmerülő élő, bűzhödt holtakért. Ó Isten, mi lett teremtésedből, hogy azt az ördög így elrontotta, hogy a divina commediának ily diabolica tragediává kellett lennie. Rommá lett egek az angyalok bukásában, s rommá lett földek az emberek elördögösítésében… Minden, ami szent, ördögi lett, s ami szép volt, az dög lett.

[2] Jún. 18. Nous ignorons ce que c'est que la vie. Supposons que, demain l'on produise une cellule par synthèse, l'ignorance demeurerait la même relativement à la nature intime des énergies employées. (Le Divin, Hébert)[1022]

[3] Egyáltalában végtelenül távol esünk a lét komprehenziójától s annak is van jogosultsága, hogy valaki mondja, hogy végre is relatív (emberi) világnézetünk föl nem öltheti amúgy igazán a valót s hogy legfontosabb az életirány s az életenergia jó beállítása. – Ez az irány az eszményit szükségképpen keresi, sőt épp azért keresi, mert relatív lévén, magában a benne föltalálható eszményi tartalomban… ebben a néhány grammnyi lelkiségben, meg nem nyugodhatik. – Hogy azután az ennek következtében beálló konstruáló, szintetikus munkában megint sok a relatív és sok-sok fog kiselejteztetni, az elkerülhetetlen! Ezt mutatja a fogalmi kifejezésnek változandósága, – lassú más-más tartalommal való kitöltődése; például a finalitas transcendenciája immanenssé lesz, – az Isten s a világ másképp helyezkedik el. De bármint legyen is, azért az Istent ezzel a mi grammnyi szellemiségünkkel azonosítani nem lehet.

Jún. 19. [1] Kezembe kerül a selmecbányai exkurzió emléklapja. Ott is jártam s adtam, amim volt. Ah, mily jó az, járni tele szívvel s a jó papokat felemelni s a híveket megerősíteni. No, meg a hegyeket meglátni, s inteni nekik s tapsolni Szitnya felé s fölmenni a bazalt-kúpon, ahová az áhítat, a tisztelet s imádás stációit emelte a szenvedő édes Jézus meg-megállásának színhelyein.

Jún. 30. [1] Elmegyek Karlsbadba, mert egészségi állapotom olyan, hogy segítsek rajta így is. Manninger Vilmos tanárnál voltam a villában; de hát folyton azt hiszem, hogy fekélyeim vannak; dehogy is vannak. Köszönöm neki szeretetét. Jendrassik dr. ajánlotta Karlsbadot. Jól van, elmegyek.

[2] Hát itt mi van? Háború s vöröskereszti szeretet. Öldöklés nagyban s azután totyogás lavórokkal, vattával, gézzel… Hát nem komédia ez? Ölni s gyógyítani? Sebeket vágni s sebtapasz-kultuszt űzni; tiszta hóbort. S mi mindent adnak! Itt a Szent István-teremben vannak a Szociális Missziónővérek s dolgoznak.

[3] Én nem bírok szabadulni attól, hogy az ördög a hasát fogja s úgy röhög a háborún és kultúrán és filanthrópián, s ami van még más divat. Május 30-án volt egy könyörgő körmenet is a Szent István-bazilikából. Én prédikáltam. No hát bennem nincs soviniszta páthosz. Azt hirdettem, hogy mit szenvedünk, s hogy Isten mitől szabadítson meg. Legjobb volna, ha az egész hazug kultúrától tudnánk menekülni! Teljesen elfordult a lelkem az alávaló világtól. Annak az anonimusz-hölgynek, ki levelet írt nekem, melyet a »Vallásosság jelentkezései a háborúban« című cikkemben közöltem[1023], érzéseit sokban osztom: utálattal s undorral van

[1021] keserű halál, keserű élet

[1022] Nem tudjuk, mi is igazában az élet. Tételezzük fel, hogy holnap szintézis révén előállítanak egy élő sejtet, de a tudatlanság ugyanaz maradna az alkalmazott energiák benső természetét illetően.

[1023] ÖM 10,268–271

tele a lelkem. Azért ezzel a véres farsanggal nem törődöm, s hogy májusban áttörték az orosz frontot, s szalad a muszka s hátrál, s hódít a német, nem nagyon érdekel; kivált, ha a hazug sajtó hadjáratát, ennek a zsidó kuli-tintahadnak a piszkát s agyváladékát nézem. Pfuj Teufel!

[4] De hát mit is álmodott Sokrates? »Csinálj zenét, Sokrates, szeresd a zenét s ápold azt!« S Sokrates aztán utolsó napján verset próbált csinálni: hátha ezt a zenét s nem a lelkek harmonizálását követelte tőle az istenség?! Én nem csinálok verseket és nem ringatom a nyirettyűt[1024] s nem kalapálok a zongorán; de azt a másik zenét szeretem. Ah, igen azt a zenét … azt, azt; az Úristen harmóniáit… azt! Erre buzdít az őrangyal, az angelus … a Musa, kinek neve is muzsika. A muzsika meg a »mo«-törzsből való, mely mozgást jelent. Musa, aki mozgat, aki agitál… Ha nem teszi, nincsen mozgás, az a legszebb mozgás még kevésbé: a muzsika! Hát angyalom, Múzsám, Szentlelkem, muzsikálj; s akkor ezt a csúfságot nem látom s a lármát nem hallom! Milyen Musatól jöhet a harc, a srapnel, a hörgés? Tudom! a »Ronda körömtől«!

Júl. 15. [1] Fogalmakkal nem lehet kifogástalan vagyis mindentmondó, a dolgot kimerítő kifejezést adni. Azért oly igaz, hogy die Weltanschauung ist eine Folge der Religion[1025] – az a nézet már az álláspontól függ, – függ attól, hogy a lélek hol áll, hogy hová emelte vagy sodorta az élet, a valóság árja, nyomása. – Egyes példákban jobban ki fog domborodni ez a nézetem; például a szabadság és kegyelem, – a test és lélek, – a fizikai történés s a szabad akarat… az ezekről való nézetek például molinizmus, tomizmus, – spiritualizmus materializmus… mind csak szelvények s metszések; az egyik erről, a másik arról az oldalról nézi s az örökös ellentét s a megnemegyezés épp az álláspontok egyoldalúságára vezethetők vissza. A tomizmusban éppúgy van herezis, mint a molinizmusban, az ellenfelek rá is mutatnak s kifejtik, hogy a szisztémák elkerülhetetlenül bizonyos felsőbb igazságok tagadására visznek. Hogy pedig sem a tomizmus, sem a molinizmus nem herezis, az csak azon fordul, hogy az azokat vallók szavakkal manoeuvriroznak s állítják a szabadságot szóval, melyet szisztémájuk tényleg vagyis a fogalmi következetesség révén okvetlenül tagadna s megfordítva állítják a kegyelmet szóval, de az isteni akarat szuverenitása s abszolút ereje kiesik a fogalmi meghatározásokból.

[2] A baj mindig az, hogy a fogalom valamit mond s azt a valamit azután mi mint mindent (abban a beállításban) kezeljük, például a lélek szabadakarata s a többi „tehetségek” mint különálló s egymással szembenálló realitások szerepelnek, mint fiókok, mint önálló erők. Az értelem fogalmai mint nehezékek vagy súlyok képzeltetnek, melyek meglendítik az akaratot s így mechanice történik a „választás”. De hát ez az egész beállítás mechanikai s a fogalmi elkülönítés, az a sajátságos s elkerülhetlen „de-finiálás” vagyis korlátozás s körülkerítés csak ily egymásra hatást enged meg. De hát a „tehetségek” ilyen fogalmi elkülönítésének nem felel meg a lelki valóság. Ha a lélek szellem, ha az ismeret élet s az akarat élet, akkor nem ily külsőséges indítások s lökésekkel kell és szabad az akaratot magyarázni, hanem *úgy, hogy az ismeret is a lélek reakciója s az akarat is az – s a lélek ezzel is, azzal is dolgozik, de az már nem mechanika, hanem más,* – külön sajátos világ, mely kiemelkedik s mely önálló s ez önállóságot más-más fokon, vagyis különböző mérvben érvényesíti vagyis mint ide-oda lépegető tyúk vagy mint önállóbb, például öntudatos ember. Az élet reakciói az önállóság s öntudatosság más-más mértékével bírnak, de közös vonásuk az, hogy a mechanikától különböző történés jellemzi őket.

[3] Júl. 15. Nagyon föltűnő, hogy csak ésszel, kellő szívbeli rezonancia nélkül sem életet, nagyot és szentet, sem filozófiát, összefoglaló világnézetet konstruálni nem lehet. Látni filozófokon, kiknek nem volt szívük, legalább nem elég belőle, hogy világnézeteik

[1024] vonót
[1025] a világnézet a vallás következménye

mechanikusok, – hogy dacára nagy elmeélnek mindenütt, lépten-nyomon elégteleneknek bizonyulnak. Mesterséges, összetákolt rendszerek. Nem lehet filozófiát teremtneni fogalmakkal, hanem ahhoz szív is kell. Milyen például Leibniz praestabilita harmóniája. Lehet szellemdús, de nem teremtés, csak tákolás! Életet csakis az egész igaz valóságnak megfelelő élet ölel föl, ész és szív.

Aug. 15. [1] Visszajöttem Karlsbadból, ahol Viszotával voltam. Nem kivánok ügyesebb, szolgálatkészebb utitársat, ki kezemre járna. Tudom, hogy szeszélyes és sok a készsége, praejudiciumokra[1026]…, de azután jó is és szeret és vannak Anwandlungjai[1027] a keresztény tökéletesség felé.

[2] Karlsbadban legkedvesebb volt az erdő, s ahol a kultúrából – érts: hotelek mögül – előbukkant a fekete bazalt, a Tepl-völgye. Szent a hely, ahol állasz, ahol a föld mélységei áldott kiszökelő zúgásban megnyilatkoznak. Ah, mily rétegek, melyeket e forrás és szökelés mos! Mily üregek s barlangok, melyeket kiváj, s mily gőzgépezet, mely a vízsugárt ugrasztja! És mikor romlik majd el, hogy a gőz nem szorul s nem ugrat, s az áldott víz másfelé folyik? – Hazajövet Szabovics bácsi halálának vettem hírét! Verus israelita[1028]; jó, s ami legkiválóbb benne: ájtatos pap volt.

[3] Aug. 15. Szent Szűzem! A katholicizmus áldása s előnye is, hogy a dicsőült szép asszony elmaradhatatlan belőle s tőle. Az asszonyé a szeretet, s az asszonyhoz vonz a vonzalom, széphez s nemeshez. Így lett az asszony a szeretetnek, annak a nemesbe, tisztába, ideálisba való törekvésnek szimbólumává. Ezt jelenti az erosz. Az erosz a tendenciát s a methodust jelenti, mely az embert fölfelé viszi; a görög papnő, Diotima, kinek Sokrates volt tanítványa, erosz alatt ezt értette. Plátónál is az erosz ugyanezt jelenti: ez a plátói szeretet; az, mely az ideális magasságok: a szépség, jóság, igazság felé tör. Voltaképp az Isten-szeretet plátói szeretet: erosz – annál hevesebb, mert ez az ideál valóság. Ránk nézve a szépség s a kellem a nőben lép elénk, s azért ezeknek ideális szimbóluma a nő. Az igazi szeretet, az erosz az ideális nőt is szereti, mert az abszolut ideál szimbólumává, az Isten-szeretet visszfényévé a nő lett. Az erosz így alakul: erosz = törekvés az ideálba = Istenbe; a földön az ideális szépség a nőben lép föl a férfira nézve. A nőt, mint az örökszépség szimbólumát kell szeretni. Az igazi kultúrában a nő emel, a nő fölvezet. Ez van Dantéban, azt mondja Goethe: Das Ewig-Weibliche (das Schöne) zieht uns hinan.[1029] Istenem, hiszen akkor Isten-szeretetet kell az ideális nő szeretetében gyújtanunk. Ezt idézi föl szívünkben a Szent Szűz szeretete, az eros marianus. A szó gyökje is érdekes: ἐρωέω folyni, áradni; ἐρωη gyors, erős mozgalom, mozdulat, tolakodás, vagy rögtöni hátrálás, lendület… De ki mer e gondolatokkal előlépni egy előadáson, hol sok a skrimpicia s az eszményi szépnek semmi nyoma? Vagy feminista, intellektuel nők előtt, kikben a szépségből semmi s az észből nem sok van? Ez is olyan, mit az ember szívébe zár s nem sokat magyaráz. Az ember tényleg egész eroszát a Szent Szűzre viheti át, azt az eroszt, melyet föntebb jellemeztem, s mely nem »erotikus«.

Aug. 20. [1] Szent István királynak nálunk semmi emléke. Gyűjtöttek itt valami szoborfélére, de az nem felelne meg a helyzetnek s kultusznak. Ide kápolna kellene, még pedig a mi kertünkbe bemenettel s kellő szép kerti keretezéssel az utcáról. – Azalatt pedig az osztrák generálisok csinálják a bolondságokat. Jó, hogy most már német kézbe kerül a vezetés.

Aug. 30. [1] Mialatt öldöklés folyik s a sok frázis- és kartács-puffogtatás, mialatt a Vöröskereszt, hazafiság, kereszténység – pardon – mint kis dummer-augustok[1030] mozognak

---

[1026] előítéletre
[1027] késztetései, indításai
[1028] igaz izraelita
[1029] Az örök nő felemel minket.
[1030] bohócok (sürögnek-forognak, de nem csinálnak semmit vagy mindent elrontanak)

a sínen, s a kultúremberiség mint taraját tépett s egymást vérző kakas lépeget s kukorékol, akkor az ember kérdezi: hát hol az isteni? Ah, az isteni! No, érdekes kérdés e zagyvaságban. Az isteni ott van, hová a nagyzó emberi nem ér. Mi legyen az? Az az élet, mely szeretetből tesz, s a jót úgy teszi, mint az Isten; nem érdekből, nem haszonból, hanem jóságból. Bonum diffusivum sui[1031] – ez az isteni akció forrása és methodusa. Bonum agentes in gaudio[1032]… Isten végtelen örömből tesz… Akik szeretetből s az Úrban örvendezve tesznek, azok folytatják az isteni akciót. Isten bennünk s általunk tesz tovább. Ezek az isteni értékek, ez a gyöngyfodrokat hányó élet-folyó; ah, mennyi a zene benne s az öröm s a gazdagság!

Szept. 1. [1] A szociáldemokrácia nagy tévedés, nagy métely, nagy öldöklő méreg: tagadja a lelket. Mi lesz az emberből, ha lelke nélkül állítjuk a világba? Ha minden viszonyát tekintet nélkül a lélekre formáljuk? Mi lesz a társadalomból, ha az egyes s a lelke s a géniusza s a szabadsága »sifli«[1033]? Hát veszem az elsőt! Mi lesz a munkás orientációja a világban? Föld, pénz, szerződés; minél többet kapni bért s minél kevesebbet dolgozni! Dolgozni lélek nélkül, dolgozni csak bérért… tehát kedvetlenül s lelketlenül. Íme, az ősi átok revelációja leleplezése! A lelket elsikkasztották! Ahol aztán lélek nincs, nincs megelégedettség. Az ember a rettenetes kényszer, a lélek száműzetése folytán hajóroncs. A munka az átok. Természetesen az Istentől elfordult, a lelket s tapintatot nem ismerő vagy ignoráló orientáció – a sötétbe, a bérszolgaságba. Nem a bér teszi, hanem a lelketlen munka teszi; azt pedig, hogy az lelketlen, azt megint a vérszopó kapitalizmus s az általa lázadásba s vak gyűlöletbe s zsidó-materialista rendszerekbe kergetett embertömeg teszi. A megfosztottak – kenyértől s lélektől; attól a kapitalizmus, ettől a szocializmus fosztogatja meg.

Szept. 20. [1] Meghalt Gerely József egy geschäftig, jól forgolódó egyházi férfiú; jó üzletember, világlátott pap; zsidók voltak a szülei. Nekem tetszett az ember. Volt valami árny az életén, s nehezen lehetett hozzá bejutni. Én temettem s kis beszédet mondtam érdemeiről. Isten nyugosztalja! Róla is igaz s akárhány papnál látom, hogy »au fond de son esprit il sent la présence d'un esprit autre et s'il peut se défendre de cette vision, il ne peut s'en défaire«[1034] (Cochon). Nagy dolog, ha a természet, hit, hivatás mind egy vonalban feküsznek s egymást erősítik. Voltaképp csak ilyenek az egész emberek; a többi meg van repedve.

Okt. 10. [1] Ismét születésnap és elöregedésem határköve. Megyünk tovább; nem akarom, hogy az Úr Isten azt mondja nekem: Ej, ez a jó szolgám, hogyan húzódik el tőlem! nem is akar az örök boldogság felé menni! Nem, nem úgy van! Készen vagyok, Uram, sőt vágyódom utánad. Készen, vagyis készségesen megyek, ha hívsz. Nem vagyok kész! De azért szívesen veszem öregedésem ez éveit, mert úgy látom, hogy az ember is tisztul, higul, hogy a világfölény s az isteni hivatás sajátos jellege domborodik ki a lelken. Ily körülmények közt öregedni nagy kegyelemszámba megy. Ezt a kegyelmet kapom Istenemtől. A világot nem szeretem; hisz annyi a komédia s piszkos benne! Az emberek testek inkább, mint lelkek; s kevés még a szép test is köztük. Néha mondom: Jó Istenem, engedd meg – de ilyen rongyos a te országod! Ha ennek is vannak megfelelő periódusai, mint a geológiának, akkor igazán még csak a sárkányok s a szauruszok idejében tartunk. De ez könnyeket csal ki szemembe, mert Krisztus már itt járt, s az ország máris oly rongyos? Dolgozzunk s imádkozzunk! Ah, hogy telik meg a szívem, mint a gejzir tartálya, s hogy feszül meg bennem a lélek a vágytól, hogy emeljem s megszenteljem az országot! Belevágódom e sárba, mint a meteor a napba s alapokat akarnék rakni palotáknak. Nekilendülök, mint egy szétrobbant csillagzat roncsainak, a szellemi ürességnek. De hát munka ez, Uram? Munka? Ó, igen, mikor a lélek emelkedik s

[1031] a jó szétterjed magától (Aquinói Szent Tamás)
[1032] örvendezve jót-tevők
[1033] semmiség
[1034] Szelleme mélyén érzi egy másik szellem jelenlétét, és védekezni tud e látomástól, nem tud megszabadulni tőle.

imádkozik egyházért s papságért s hívekért s a szétfoszlott nemzetért s a bálványok körül kutyálkodó emberiségért, s mikor kiáll megfeszülve s könnyes szemmel, nagy munkát végez s meghallgattatik. Amen!

[2] Okt. 10. Őszi vasárnap reggelén, nyirkos sárguló lombtól takart utakon sétáltam a kámi parkban, körülöttem magány és csend, melyen átrezgett a magányos falusi templomból kiáramló ének s orgonaszó. Párák, aranyos barna színfoltok tarkították a levegőt… Lelkem eltelt hálával ez 58. születésnapomon. Hálát adtam s mondtam: szívesen megyek, mert már soká járok, 57 év elég nekem. Nagy készséggel várom a jövendőséget… nézem érdeklődve, hogy mikor ötlik fel a jövendő város ércfala és kapuja… Egyre azokon a hidakon jártam, melyek por és szellem, idő és örökkévalóság fölött ívelődnek, – ezeket a fonalakat fontam, szőttem… Csak pók voltam s ha bánatos éjszakák, őszi nyirkos éjek borultak is rám, azok is a könnyekből gyémántos füzéreket varázsoltak szálaimra. Rendületlen a hitem a jóban, az ésszerűben, nagy célban, az élő Istenben s azért hálát adok neki, hogy vagyok, hogy élek, hogy a végtelenbe bizalommal nézek… Quae retro sunt obliviscens[1035]… nemcsak ezeket, hanem quae infra sunt… quae inferiora, minus valentia sunt[1036]…

Okt. 19. [1] A hit finomabb miliőben, finomabb szálakkal szövő takácsmester, inkább pók. Egymás fölött terülnek el az anyag nehezebb régiói… az élet régiói… Az egyes fokokon erők, hatalmak érvényesülnek… durvák, finomabbak… A természetes élet sok keménységgel, erőszakkal van konstruálva, egymásra épül, egymást hordozza, emészti, fogyasztja. A fejlődés az elhasználás törvényén, az öregnek, a gyengültnek le-, az erősnek, újnak feltűnésén fordul s törhetlenül érvényesül… Az ember is, a társadalom is darab természet, immanens szükségesség… mechanizmusa; az élet s érvényesülés gravitációjával. Sokszor meghőkölünk, hogy eszméink, teoriáink oly vékony szalmaszálak, s az élet áttör rajtuk vagy hajlítja s idomítja magához. Az élet s a történelem erősebb minden teoriánál s igényeit keresztülviszi. Azért van lent sok törés, sok háborúság. Ezért azután van ellentét is sokszor a régiók követelményei s elvei közt! Mindegyik a maga elveit érvényesíti, s voltaképp ellentét sincs köztük, hanem csak akkor, ha az egyik elveit a másikba átvisszük, például ne álljatok ellent a rossznak… ez a morális élet elve… ott fönt igazságot, szabadságot, erényt, vallást ne erőszakkal, ne erőltetni! lent azalatt kell harc és háború erőszakkal is. Jézus az Isten országát nem terjesztette erőszakkal, de azért – si regnum meum de hoc mundo esset[1037]… Tehát harc is erőszakkal [lent] az élet és nagy megértés és lelki feszülés erőszak nélkül fönt.

[2] Úgy gondolom, hogy egymás fölötti régiók… folytatások… új értékekkel s tulajdonságokkal s törvényekkel. S mikor oda föl, az igazi lelkiségbe jutunk, akkor is ez a tünet, hogy a lélek folytatja kiépíteni világait, legyőzni az ellentéteket, reagálni az ütközésekre. Mikor sírhoz, halálhoz jut, akkor is átnyúl rajtuk… a túlsóba… s mint erő lép fel s öntudatot gyújt, pátoszt s nagy állítást s képesít új kiindulásokra… Ezzel a sajátos lelki hajlandósággal és szükségességgel dolgozik mint életünk s létünk nélkülözhetetlen kiegészítése. Ezen az egészen dolgozik. Kárpótol, kiegészít. S így lesz legyőző s fölényes erővé.

[3] Mily világosságok és fények! Bánatos lélekkel állunk az őszben, hullnak a levelek, cseppek, melyek nem harmat, inkább az agónia hideg verejtéke. Szinte megütközünk azon a színpompán. Mily színek, románcok, mily új természetkiáradás. Nem érteném, hogy ez csak az enyészet pompája volna! Nem, ez mélyebb, itt is erő és élet az alap! Itt is élet rejlik. A színen, látszaton át kell nyúlni! Ezt mint szépet kell nézni, örömittasan, győzelmesen. De így csak az erőből, az életből, a teljből kell kinőni…

[1035] felejtem ami mögöttem
[1036] ami alatta… ami alacsonyabbrendű, kevésbé értékes
[1037] ha az én országom ebből a világból volna (vö. Jn 18,36)

[4] Annak szép az ősz, ki a tavaszt hordja lelkében… az pihen meg az elmúlás etapjánál[1038], sírnál, ki az életet hordozza… a diszharmóniák harmóniába olvadva szépek.

[5] Az a felső világ néha kiszakad, szálai szétfoszlanak, finomabbak, semhogy kibírnák a betörést. Nem értjük, hogy mi az értelmük, hogy igazság, jog, erkölcs szerint méretnek, sehol semmi nyoma a léleknek. Mint a tenger zivatara – úgy a történelem vihara keresztül gázol mindenen; ennek sajátos törvényei vannak. Természet törvénye a sor, a fokozat… az egymáson épülő emeletei a létnek s életnek. Lent durva, darabos minden – fönt finom szövetbe, szépségbe öltözik… lent daróc, fönt selyem… lent szolga, fönt királyleány. *Mikor az enyészetet, erőszakot, gyilkolást látom, fölsír a szívem s kérdem, hol az én világom,* eszményeimnek, hitemnek, reményemnek világa. Itt lent csak az ösztönt, a vadságot, az állatot látom. De hát a felelet az lesz, hogy menj följebb… ez a te városod. Itt is élsz ugyan. De valahogy idegenben, – ez nem az a te tulajdonképpeni, igazi, végleges otthonod. Sok minden van itt, ami nem emberi, sőt megtagadása az emberinek s letörése az életnek. A vasszükségesség, a kemény ütközések, a kegyetlen szakadások föllázítják kedélyünket, de bármit teszünk, el nem kerülhetjük azokat, belénk vágnak a természet törvényszerűségének s a történelem vaslogikájának erejével. Az ember élete a nagy természet egy kis osztálya, darabja s abban is az uralkodik, aminek nincs értelme, nincs irgalma, hanem csak vak törvénye, – az anyag, a mozgás, az élet, növekvés, hanyatlás, egészség, betegség törvénye. E törvény alatt állunk, de el nem férünk lényünkkel ott, – mert magunkban finomabb szálakból szőtt világot hordozunk, a gondolat, az eszmék, a hit, az akarat, a jóság, az erény, a könyörület és buzgóság világát. Ez is a mi világunk s ezzel is kell érvényesülnünk, de erre nézve azt mondják nekünk, menj följebb. Hová? A porból szellembe, – a történésből a történelembe, – a világból az emberi életbe. Igen, azt mondom: ott lent az ütközésekben nincs maradandó városom, megyek hát följebb! *A történelembe!* Igen, de a történelemnek is mily viharjai. Valamint a természetben keresztül vágtat a vihar: úgy a történelemben; ott sem férek el, mert kimondhatatlan kínok közé sodródom. Olyan vagyok, mint egy hajó, szép fenyűfa deszkákból, de melyet a vihar sziklákhoz ver, s kiszakad az oldala. Az én létem nem tartja ki az erőszakot a küzdelem, a taposás, a gázolás viharában. Ilyen a háború vihara. Lelkem elsötétül e feketeségben… szétmálik a kemény roppantásoktól… a népek ütközéseinek rettenetes erői ki vannak vetkőztetve érzésből, indulatból, jóságból… az egyes, a lélek, az igazság, a szellemi világ fölbillen, mint a pehely mázsás súlyokkal szemben. – Itt állok azután abban az én tört világomban… hol semmi nyoma a léleknek… itt állok e viharban, mely tép; itt a háborúban, a történelem viharában, mely nem ismer semmit abból, amit értékelek, szeretek. – A keresztény a lelket értékeli… az nem veszi semmibe; nekünk az élet kincs, drága idő, annak akár a légy… mi igazságban hiszünk, az igazságot nem ismer… mi finomságot, erkölcsöt vallunk, annak a puskatus s a csizmasarok az argumentuma… Ez durva, kegyetlen, gyilkos világ, … az részvét, könyörület motívumain indul… Ott megfagy a vér… itt a vér lélekkel telítve…

[6] S mit tegyek itt? Megálljak? azt mondjam-e, hogy itt a helyem, hogy sötétség, kegyetlenség, ínség az én világom? Nem, hanem hallom: nincs itt maradandó város… Természetes, hogy a felsőbbet keressük! Lelkünk is oda eltapogatódzik… új folytatásokra van érzéke… Ért hozzá az elszakadt szálat fölvenni… az elmosódott nyomot feltalálni… megsejti, hogy merre van az orientációja. Az emberi lélek önmagától kipótolja, ami lent hiányzik… kiépíti, ami dirib-darab s abba maradt világ…! Reagál az ütközésekre úgy, hogy felsőbb, magasabb színtájakra emelkedik… átnyúl s átíveli az örvényeket, mert jelszava: excelsior[1039], – fajsúlya a szellemiség… hivatása és sorsa: alacsonyabb világokból föltörni a

[1038] állomásánál
[1039] magasabbra

tiszta, lelki magaslatokra s ez által magával emelni a világot… A nagy tagadásokban nem törik le, hanem reagál rájuk nagy állításokkal, de felsőbb fokon. Földön jár, porban, sárban, de mikor a földnek vége s a tengerhez ért, akkor nem mondja, hogy mindennek vége, hanem aki földön járt, az most hallá lesz s úszik az új elemben. Vagy: a világ egy csodafa, melyen az élet puha, meleg fészke van, de a fa gyökerét egerek rágják, az ár viszi a földjét, a fészek az én világom, városom, de ha vég környékezi, a léleknek szárnya nő s annak lendülete lesz, új ereje, új kedve, új taktusa, temperamentuma.

Okt. 21. [1] Igaz, háború is van, rettenetes fazéktörésjárvány. Az elesettek koponyáiból rémes »monte testaccio«[1040]-t lehet föltorlasztani. Vas perditum, repedt tört fazék! Hamlet is, vagy a sírásó okoskodik a koponyák fölött, de inkább blazirtan. A repedt fazekakról azonban másképp is lehet okoskodni. Repedt, tört fazekak – azelőtt szép, formás edények voltatok, s lőre is, piszok is, avas üledék töltött ki. Amennyiben piszok töltött ki, megérdemeltétek sorsotokat; de amennyiben tüzes, tükrös, igaz gondolatok és hitek forrtak bennetek, annyiban nagy rejtélyek – nem, hanem misztikumok vagytok. Igen, azok vagytok. Hová lett a borotok, s mi lesz veletek? Hogy mi lesz, azt látom, de hogy minek voltatok, ez a misztérium. Ha tiszta, lelkes ifjaké, az eszmék apostolaié voltatok, ha igazán Krisztushívők s vértanúk voltatok… ? Haj, a törött fazék zörög, ha a pajkos ember rúg rajta egyet; zörög, s a zörgése azt mondja: Itt titok rejlik, … titok … ti … ti … .tok … tok … tok. Hát nem a tartalomért van az edény? S mindegy, hogy mi a tartalom? Ha lőre, ha burgundi, ha tokaji, ha rózsamáli?! Nem mindegy! S ha nem mindegy, egy legyen-e a vég? A tört fazék sors legyen a vég? Nem, nem; itt nincs vég, hanem nagy célok feszülnek, egy más világ kezdődik: veritas, bonitas, pulchritudo, virtus, vita aeterna![1041]

Okt. 23. [1] Mindig érzem, hogy a növekvésnek, fejlődésnek tér, szabadság kell. Tavaszkor a természet új, de nem az alak; az a régi, de az élet hulláma, – az inger nem a szép forma, melyet ismerünk, hanem a megtapasztalt átérzett, még itt nem volt életvalóság. Ez új, ez van s ebből lehet megint sok minden… minden, sőt ebből lehet valami, ami még alak szerint sem volt. A most átérzett igazság, – a bennem nyilatkozó valóság, – a most kinyiladozó, lelkemet most eltöltő érték, báj, öröm, élvezet…! Erre nézve az kell, hogy az ember az igazhoz, mint ősi útirányhoz ragaszkodjék, de az ne feszélyezze, a valóság átélését s megtapasztalását. Ma tapasztalhatok meg azon s mást másképp abból, amit az igazság absztrakt formájában ad. Például, hogy kicsoda Krisztus nekünk moderneknek, kik a mi szükségleteink s igényeinken át nézzük őt vagy egyik-másik tanát. Nem a tan alakíttatik át, hanem az eleven élet más-más tekintet alá veszi a régi tant vagy elmegy sok tan mellett, melyet nem tagad, de nem reagál rájuk. Hány dogma van, mely most nem vonja érdeklődésbe a világot, pedig a régi világot ugyancsak érdekelte. – A fő dolog a jelenben átérzett s úgy nekünk valóan átérzett igazság, melyet úgy érezünk meg s érezzük át.

[2] Az igazság ebben nem feszélyez s ezt nem tagadja; kellő távolságban áll az alakító valóságtól; a távolság adva van az igazság absztrakt voltával… fönt van, légies… fönt, csillagtávolságban; mily távolság, mennyi űr és tér az alakításra, a friss erős élet s megérzés műterme! – El nem szakadhat sem a földtől, sem az égtől. A föld a történés szükségszerűségét, de ugyanakkor változatos kombinációit adja, amelyek az esély s az ötlet önkényével fölérnek. Ez a történés ingereket szolgáltat az életnek, melyekre reagálunk… Ezekre az alakítás ösztönei felelnek… Jelszavuk voltaképp az „újság”. Az élet mindig új, mindig valami, ami még nem volt… a forma elve pedig a régi, de azért új meg új a föllépés, az alkalmazkodás körülménye; tehát másképp mutatkozik be!

[1040] Az ókori Rómában mesterséges domb, mely a kereskedelemben megsemmisített, összetört amforák gyűjtőhelye volt.

[1041] igazság, jóság, szépség, erény, örök élet

[3] De a felfogásban megvan a kellő mérséklet is, mert aki újat mond, az azt is mondja, hogy az, amit ő hozott, nem minden s jön utána még más új. S ez a szabadság a jövendőség szabadsága. Aki a jelen újságban hisz, az hisz a jövendőben, tehát hisz abban is, hogy az övé nem minden; sőt hogy nem lehet minden s hogy hogyan kell érvényesülni… Előttem hullámok, mögöttem hullámok, én pedig a felvetődő s elsikló hullám az előttem siető s elmúlt valóságok s a mögöttem megnyilatkozó szükségletek valamiféle funkciója…

[4] Az igazság a jóság föléledésének, – az új formák s igények jelentkezésének, – a vágyak kitörésének, a lelkek feszülésének úgy kell örülnünk, mint a tavasznak; az mindig új élet. Ha feszül, ha áhítozik, ha kitágul s nyújtózkodik, az mind élet. Az mind mutatja, hogy nem merev, nem rostos, nem kövült meg. Csodálatos két nagy hit vezeti az emberi lelket: a hit a régi nagyságról s a jövendő szebb világról. Hegyek mögöttünk, onnan jöttünk… hegyek előttünk, azokra feltörünk. A vizek hegyekről jönnek s mindig lefelé; a lelkek hegyekről jönnek s mindig fölfelé, de soha hátra, hanem előre! Föl, de előre = ez lélek, – föl, de hátra, ez képtelenség, tehát lelketlenség, tehát meg nem értett lélek!

[5] A föladat az, hogy az elévülhetetlen igazságok napsugárzatában állva az élet s az egyéniség új szép formáit alakítsuk. Az igazság bennünk van mint irány, alakfölvételi képesség, alakíthatóság, egészség, reakció; de a konkrét valóság több és más; azon alakot kap, azon új fényeket szór, új tüzeket sziporkáz az igazság!

[6] A kultúra a világ lefoglalása az ember számára abban a mértékben foglalja, amennyiben érti s idomítja. A jobb értés visszahat az intellektuális tájékozódásra a világ s eszményi célokkal szemben elfoglalt állásfoglalásaira. Elváltozik világképünk… ezzel új fölismerések föladatokról és kötelességekről. Ezzel kapcsolatban új elhelyezkedés, a valóságos életnek új ingerei jelentkeznek, amelyek kielégítést követelnek. – Tehát új meglátások, új beállítások, új észrevevések, új érzékenységek s megérzések… Ezek körül egy elkészülő s egy folyton újnak nekiinduló tendencia.

[7] A kultúra két elemet mond: világot, mely nem emberi s azon s abban az ember térfoglalását. Ez a térfoglalás a sajátos emberi elemek erejében: ész s érzéssel történik, de azért nem emberi valóság a létben megmarad; azt ki nem küszöböljük… ennek a valóságnak is megvan a maga fejlődése – ez történés – s az emberi világ alakulásának is megvan az egymásutánja – ez a történelem; ez a kettő vegyes, egymásba szőve, mint két hullám, majd egymás mellett lejtve, majd ütközve, majd taréjokat növesztve, majd éldelgő elsimulásban… Az ember a történés fölött úrrá akar lenni s a maga történelmét alakítani, – a maga kultúráját kiépíteni.

[8] A fejlődés szükségképpen új alakulást hoz magával… Tehát az újság felé van hangolva… szimpátiával, éberséggel telítve, néz ki, hogy mi pattan, mi fakad, mi kopog… Ezzel szemben konstruál kész világnézetet, kész tanokat, kész morálist.

[9] a) A legnagyobb igazságokkal szemben is új meglátásokat… megérzések: például ember, öntudat, kötelesség, társadalmi élet…

[10] b) új fölismerések a valóság körül

[11] c) új elhelyezkedések, miután meglettek új állapotok. Tudniillik a világi történés is fejlett, – új állapotok, új élet – s érdekcsoportosítások. Például az alsóbb csoportosítások fokozatán a háború erkölcsbe nem ütközik; a felsőbben ütközik… Mit kell minden történelem számára biztosítani? a) a teret, a szabadságot… b) az ingert, az érzékenységet…

Okt. 28. [1] A háború sok jóra is indít; népünk sokat ad a Vöröskeresztnek, s amint vallásos áhítattal fogadták tavaly az első sebesültek vonatát a pályaudvaron Budapesten, úgy kihat ez a szellem még most is. Van is sokféle mozgalom, ünnep, hangverseny, mely az

áldozatkészséget éleszti. De aztán ilyen indián s zulukaffer kép… Pfuj, Teufel, mondom én rá! Ilyenre kár adni! Minek csinálnak sebeket? Ha nem csinálnak, nem kell tapasz rájuk[1042].

Nov. 4. [1] Valaki írt nekem s akart velem oly közösséget, amilyen tilos. Válaszoltam, hogy az bűn, s nem szabad tenni. Erre ő megint felelt, hogy zseniális emberekre nem kötelező a közönséges morál. Tehát van zseni-morál, az, mely korlátokat nem ismer s nem ismeri az isteni mértékeket s nem méri le azokon a vágyak s ösztönök kitöréseit? Igen, a zsidó Salamon király s az őrületbe esett Nietzsche, no meg sok fiatal óriás godolkodik így, de a fiatal Salamon mást kért az Istentől: Tanulékony szívet, befogadóját az isteni gondolatoknak, nem fölcserélését az emberinek az istenivel. Akkor ő a nemi szeretetet is csak szimbólumának gondolta az isteninek, s költötte az Énekek énekét. Ez kikiáltása a szeretetek s a szerelmek hierarchiájának. Minden szeretet, a szerelem is valamiképpen az erosz, az a föltörő s tisztító s Isten-szeretetet megsejtő, tehát arra segítő áramlat! A nő, a jegyes, a szerelmes, a tisztuló, emelkedő s Isten szeretetében magát s mindenét feltaláló lelkület: íme, a fokozatok, melyeken a psziché felfelé tör, s oda ér.

Nov. 11. [1] Van még hősiesség, vannak hősök a világon, ebben a mészárlásban is. Hogy ezt kik indították, – alávaló diplomaták, fanatikusok és nacionalisták s imperialisták s az ördög más fattyai: Isten megfizet nekik. De jönnek a sebesültek vonatai, s az egyik német vonat berobog egy champagne-i pályaudvarra, szétszaggatott emberekkel. Ezek megtudják, hogy itt a császár s rágyújtanak a »Wacht am Rhein«[1043]-ra. Nagyszerű emberek, kik a komiszságot nem nézik s a fájdalom dacára a császárnak triumfusról énekelnek. Nem megrendítő vonás ez?

Nov. 30. [1] Megszégyenítő az emberiségre, hogy a háború nemcsak a lovagiasságot pusztítja, hanem szétszakítja egyesek között a barátság szálait, sőt a tudósok közösségeit egymást exkommunikáló keleti zug-konciliumok nívójára süllyeszti. E részben is a franciák vezetnek. Julie-nek felmondták a barátságot francia ismerősei, kiket Freiburgban megismert. A német tudósokat kizárják a francia tudományos egyesületekből. Itt tisztára a nacionalista fanatizmus végez kecskebakszökelléseket.

[2] Itt-ott felhangzik a vád, hogy hát a katholicizmus oly gyönge-e, hogy nem bír gátat emelni a szenvedélynek? Hát bizony oly gyönge, hogy nemcsak hogy nem emel gátat, hanem a francia papságban, kezdve a kardinálisokon végig az utolsó curé-ig, a gyűlölködés lángját szítja. Ez tehát nem katholicizmus. De különben is gondolom, hogy mikor keresztény népek vagy keresztény néposztályok állnak szemben, akkor az a kereszténység annyira nacionalista vagy osztályérzelmű, hogy döntő szerepet nem játszhat. Ilyenkor érzem azt, hogy a kereszténység feladata minket Istenhez s a túlvilágra vezetni, s hogy a földi, nevezetesen politikai vagy társadalmi kérdésekben más faktorok a döntők. Azt úgy is mondhatnám, hogy bár érzület szerint a kereszténység a jobb s igazságosabb helyzetet sürgeti, de tulajdonképpen bizonyos passzivitás jellemzi a társadalmi vagy politikai történés igazítására nézve. Ez volt úgy-e Szent Pál apostol állásfoglalása is a rabszolgák problémájában? A keresztény rabszolgák talán élénkebben érezhették, bizonyos emberségi irányt nézve, méltatlan helyzetüket; de ha sorsuk javítására egyesültek volna s Szent Páltól tanácsot kérnek, azzal a tanáccsal emancipációjukat elő nem mozdították volna. Magának a rabszolga állapotnak géniusza volt hivatva ez esetben a jobb állapotok kivívására. Úgy vagyunk, gondolom, a kereszténységgel a szociális kérdésben, a népszövetségben, a békekérdésben. Mindezekben azt a mentalitást s azt az érzületet ápolja, mely az osztálynak s az emberiségnek javára válik, de faltörő kos, utat nyitó reform-hatalommá nem lesz. Talán ezt mondja az Úr: Az én

[1042] Mellékelve volt egy kis propagandakép K. u. K. Infanterieregiment von Hindenburg No 69 fölírással: a földön fekvő orosz, kibe egy fölötte álló magyar katona beledöfi szuronyos puskáját.
[1043] német hazafias ének (a francia-német ellenségeskedésben gyökerezik)

országom nem e világból való. A világra okvetlenül nagy kihatása lesz, de nem lesz forradalmasító hatalom.

Dec. 16. [1] A szentírásban mindig az, ami egyesít: unus Deus, unum baptisma, una fides[1044]… a legfőbb s legmagasabban járó érdekek összefűznek szent egységbe. Isten mindnyájunk atyja… gyermekei, tehát testvérek vagyunk… ez fides, a felső világosság, a nagy fények, amelyek mindnyájunk égboltján ragyognak s ott az égen nincs geografia… Vonznak, világítanak… ez a felső szabadság átragad szelekre s felhőkre… a természet nagy ökonomiája vámsorompók szerint nem igazodik… Itt a földön is az egyház, a lelki közösség temploma áll s ajtaja, a keresztség, nyitva mindenkinek. Tudomány is, kultúra is…

[2] Csak egy neme az intézményeknek, amelyek jogot s erkölcsöt mint főszabályt el nem ismerik: az államok. S a kérdés az, vajon a népek életére is alkalmazható a jogszabály? – Eddig ez a kérdés csődöt mondott, mert a népek életét a háború, az erőszak reguláz ta. Elismerik in abstracto, de „non valet pro praxi”[1045].

[3] Mi nem mondhatunk le az igényről s a reményről, hogy a népek viszonyát is ész s nem erőszak, jog s nem háború rendezi. Hiszem, hogy ésszerűtlen, eszeveszett dolog, azt már csak nem kell bizonyítani. Ellentétben van joggal, erkölccsel, gazdasággal. – Nevetséges, ha morális buzdításokkal s regulákkal toldozzuk, foltozzuk a szakadásokat. Akárcsak csirizpapírral a repedező falakat, a sziklákat. Ilyenek „sei Hold und nicht Dieb”. „Sei Hold, nicht Mörder”, „Sei Hold Nicht Frauenschänder”[1046]. (Kitűnő Kronenberg Kunst 29)

Dec. 21. [1] A legrövidebb nap. Tartunk ezen is mindenféle Mozart-rekviemet belépti díjjal. Van Auguszta gyors-segély, van aranyért vas, van mindenféle pumpoló készülék, s azalatt folyik kint a frontokon a csata. Rémséges dolgokat beszélnek a németekről is. No, a kultúra, az ugyan kirakatba teheti vívmányait! Ah, Monsieur Sulzer vous ne connaissez pas la maudite race, à la quelle nous appartenons[1047], mondotta Nagy Frigyes! No és nem a népvándorlás rémségei s a római dekadencia vetette-e azokat a sötét árnyékokat Szent Ágoston lelkére, melyekben a »natura« teljes megbízhatatlanságát s a »gratia« egyedüli értékességét látta meg? »Mir graut’s vor dem Menschen!«[1048]

[1044] egy az Úr, egy a keresztség, egy a hit (Ef 4,5)

[1045] nem érvényes a gyakorlatban

[1046] „Derék ember legyél, ne tolvaj”, „Derék ember legyél, ne gyilkos”, „Derék ember legyél, ne asszonygyalázó”.

[1047] Ó, Sulzer úr, Ön nem ismeri azt az átkozott fajt, amelyhez mi tartozunk.

[1048] „Irtózom az emberektől!”

1916

Jan. 1. [1] Glorioso nomini Jesu adoratio et honor![1049] Nem védekezem a rémséges gondolat ellen s rámnehezedő borzalmas érzéstől, hogy a magyar nem győzhet. Ez a káromkodó nép okvetlenül megadja az árát, akármit csinálunk, ha körmeneteket is tartunk; a magyar földről, magyar nyelven emelkedik az égre a legutálatosabb s legalávalóbb káromkodás. A pokol káromkodása után Magyarország káromkodása öltögeti rákfenés nyelvét Isten s az ő szentjei ellen. Nem a »lovak nyelve« ez – állítólag V. Károly mondta volna –, hanem az ördög képviselőinek a földön nyelve. Úgy képzelem, hogy mikor ezt a büdös és utálatos felhőt látják a szentek az égből, melynek bodraiban férgek, giliszták s kígyók nyüzsögnek, melyből iszákos, rossz gyomrok gőze és szaga gomolyog szerteszét, az istenkáromlás összesűrített földi kigőzölgése; s mikor a hangokat hallják, a nyelvet, mely attól híres, hogy a végtelen Fölséget gyalázza, a ragyogó napsugaras szépséget piszkítja, s kérdik, milyen nyelv ez a rettenetes emberi nyelv, mely még emberi, de teljesen ördögi sugallatok hangoztatója? … Imádkoznak még e nyelven, melyen így káromkodnak? Énekelnek még e nyelven, mely az átok s őrület diszharmóniáit csattogja a világba? Nem tanulnak más nyelvet, ha imádkozni akarnak, mikor annyira meg van szentségtelenítve a káromkodás által? E nyelven akarnak áldást fegyverre, védelmet ellenség ellen, győzelmet s életet? Ha káromkodást hallok vonaton, a rothadó lelkek s a rákfenés s vérbajos emberek bűzét érzem, s iszonyodom.

Jan. 25. [1] Hogy mi az Isten-félelem? Igen, félni az Istent s félteni lelket, örökkévalóságot, boldogságot. Félteni… Mi nem félünk Istentől csak úgy, hogy büntet, hanem tele vagyunk féltéssel – féltjük magunkat. Isten-félelem = érzékeny lelkiismeret; meg nem szokni a rosszat s el nem tompulni. Isten-félelem = érzékeny reakció; élet, finomság, tisztulás, kialakulás … a művet féltem. Így kell gondolkozni. Az Isten-félelem nélkül durvaság, hájasság, a finom szerkezet elromlása, lélek-elmeszesedés. Oh, be kár az ilyenekért! Istenfélelem nélkül = Isten nélkül, fények, meglátások, elérzékenyülések nélkül élni, tengődni; mikor már nem forr a lélek s minden seprűt elnyel, s abba fúl.

Jan. 26. [1] Kérdem, mit nem tartott már jónak az ember, ha szenvedélyei fűtötték? Nincs gyöngébb tehetség, mint az ész az érdekek s ösztönök ellen. Teljes trottli[1050]. Mindenre rámondja, hogy úgy van; igazi marazmusban[1051] szenvedő trottli. Azért nem lehet rábízni a nagy érdekeket. Neki csak a theória, a tudomány való; méregessen s szót fosszon; csináljon papiros világot, tépje össze s csináljon újat. Vasat is olvaszthat és ilyen meg olyan vegyi úton tisztíthat s jobb acélt is csinálhat, de az élet áramába ne ártsa magát s oroszlánokkal ne kössön ki, mert – csúffá teszik. Trottlisága abból is nyilvánvaló, hogy egyszer ezt, máskor az ellenkezőjét tanítja. Azután az is fokozza a komédiát, hogy többnyire terhelt, perverz vagy egyoldalú, úgynevezett zsenialitások vezetnek, Voltaire, Rousseau, Kant, Nietzsche, Tolsztoj – mindent összevéve mégis csak nem sikerült emberek, amikre a nagy valóság rácáfol. Vannak, akik finom érzéssel, esztétikával, hosszú, finom kezekkel s mandula-körmökkel tippelnek s billegetik az élet vad hegyeit s mohos durva szikláit. Ezek-e az Orpheusok, a népvándorlások megállítói, a titánok, kik a romlásnak parancsolnak; a parasztlázadások lefogói? Hiszen nagyokat lehet mondani, azt is, amit Horneffer: »Wir brauchen keinen

[1049] Jézus dicsőséges nevének imádás és tisztelet!
[1050] bárgyú, ügyefogyott
[1051] sorvadásban

Christus, wir haben Kant«. Ja, ja wir haben Kategorien und Postulate und einen deutschen Philister bei Sauerkraut und Leberwurst. Wir brauchen nicht mehr![1052]

Febr. 4. [1] Nem tudom, hol mindenfelé ütik agyba-fejbe egymást az emberek; no és a sajtó és társadalom csinálja hozzá a muzsikát. A legvadabbak a franciák, kik a kultúra nevében harcolnak a barbár boche-ok ellen. Sehol annyi fanatizmust, mint e hűbele-balázs népnél. Cseppet sem védem a németeket; azok is úgy lopnak, mint a szarkák; de bizonyára majd a háború barbárságát mind rájuk fenik; van hátuk hozzá s a plon-plon s piu-piu hősfiak tisztán kerülnek ki a vérfürdőből, talán mint az a Saint-Cyr-i hős, aki fehér kesztyűt húzott még föl az ároktöltésen, s úgy indult neki a németnek gavallérosan – három lépésnyire. Még a vén Szent Ferenc-tisztelő, de nem követő Paul Sabatier is háborús húrokat penget, s a másik umbriai zarándok, a dán Johannes Jörgensen is szurkálja a németeket. Szóval a pacifizmus szörnyhalállal halt meg, s egyelőre szegre akasztották az elveit. Ez is divat s ömlengés.

Febr. 16. [1] Ismerek egy tehetséges embert, aki mindenféle inaszakadtságban szenved, s mikor beszéltem vele Istenről, lélekről, pantheistának mutatkozott be: minden isteni a földön, Isten realizálása a történés, nem tudom miféle istenülés felé halad a világ – ez a szerencsétlen, aki csak akkor juthat el székétől az asztalhoz, az asztaltól az ágyhoz, ha valaki nyakába veszi kihízott, szőrös testét s úgy cipeli. Biztos forrásból tudom, hogy ez a szőrös »istenke« a bordélyházba is cipelteti magát. Van-e undorítóbb s természetellenesebb helyzet s cselekvés? Az emberi rút szenvedély a maga izzadmányait isteneknek gondolja, mint az indiánok az ő fából faragott s rikítóan kifestett szörnybálványaikat isteneknek hiszik. Európában a szörny-alakítás fogalmi világban grasszál; a filozófia az, mely emancipálta magát Istentől, s következőleg az ötletes, a szertelen, a fajtalan s degenerált embert ott alázza meg Isten saját csúf alkotásában. Perdam sapientam sapientium. Ridebo in die novissimo.[1053] Lesz ez kiállítás, lesz ez műcsarnok, mikor az ember kitárja kegyetlen undokságait s káromkodó butaságait! Csak az isteni rend, mely a teremtményeknek kijelöli a helyét, magasztalja föl az embert. Ne azt higgyük, hogy istenek vagyunk, s mindent tehetnénk, amit akarunk, hanem azt, hogy e félszeg, csél-csap lelket Isten akaratához idomítsuk. Ez az út az istenüléshez.

Márc. 5. [1] Kaptam egy darab fekete márványt, valami hegyi patak gyaluja faragta s fúrta, s egy darabot símává tettek, s az áll rajta: »Doberdoi emlék 1915–1916. 17. h. gy. e.« Volt itt egy kiállítás a 17. h. gy. e. hősi tetteiből, s emlékül ezt vettem. Rettenetes dolgokat beszélnek a kavernákról, a gázkiömlesztésről, a rémes agyonszurkálásról s robbantásokról. Akik ott elestek, azokat ott temetik; kikről tudják, hogy mi a nevük, kikről nem. S.-né fiától is kaptam rózsát, szivartartót mindenféle lövedék-héjból formálva. Úgy látszik, De Maistre-nek van igaza, hogy a háború egy isteni világítélet, rémséges büntetés. Nekem az bevilágít, hogy a káromkodó népeket Isten így sújtja. Egymást gyilkolják … bár meg is térnének! S mikor nem lesz háború? Talán, ha a népszövetség teremt békét? No, ez a 10%-ra szifilitikus társaság aligha fogja azt létesíteni!

Ápr. 15. [1] Nincs rémségesebb tapasztalat, mint élni e rettenetes világban s látni az »emberek« őrjöngését. Százezrek s milliók pusztulnak el, rémséges szenvedések s rokkantságok, sötét sorsok szakadnak más százezrek nyakába; s mindez a pénzért, a gazdasági érdekekért, a népek gyűlölete, s utálatos barbársága miatt. Az ember a rémülettől s utálattól szörnyet halhatna; magam sem tudom, hogy hogyan élhetek, hogyan nem sül ki a szemem, hogy nem nyel el a föld, hogy nem fagy meg a vérem, az a ronda, csúnya, ezer méreggel inficiált vér, mely végre is az emberiség vére. Hangzik felénk az isteni szó … vigyorog ránk az ördög. Megkörnyékez néha az ég, Fölség, azután meg megnyílik a pokol s

[1052] „Nincs szükségünk Krisztusra, nekünk van Kantunk." Igen, nekünk vannak kategóriáink és posztulátumaink és egy német filiszterünk savanyúkáposztával és májas hurkával. Nincs szükségünk másra.
[1053] Elvetem a bölcsek bölcsességét. Vidáman nézek a jövő nap elé. (vö. Péld 31,25)

okádja émelyítő füstjét… Hallom a concupiscenciák[1054] rettenetes átkát; de hát a világ szalad előre, s öl s gyilkol s poklokat kanyarít maga körül. Hát meddig tart a halál s gyűlölet e tatárjárása, s mikor fárad ki a fanatizmus? Mi lesz az, ami megfordítja az embert? Embert fordítani nem a külvilág, hanem a belvilág szokott; de a külvilágnak is meg kell fordulnia a jobb emberektől. Azután meg, mily izzó kín és szégyen nekem, hogy ezek keresztények!

Ápr. 24. [1] Lehetséges, hogy azelőtt, a béke idején az ember jobban bízhatott magában s az emberiségben s az értelemben, s elhihette, hogy ez a haladás csillaga. Mióta azonban a világkatasztrófa ránk szakadt, mióta milliószámra pusztítják egymást, mióta nemcsak fiatalemberek, házasok, édesapák, tudósok, nagyreményű sarjak holttesteivel vannak megrakva harcterek, árkok, völgyek, hanem az özvegység, árvaság, a csonkaság s rokkantság ezerféle gyásza s gyötrelme üli meg Európát; mióta az állatiasság teljesen kiverődött az emberiségen s az erény helyén a düh, a gyűlölet, a bosszú, a szifilis burjánzik: azóta az egész úgynevezett kultúra máznak, fityegő rongynak, tehetetlen flancnak bizonyult, s a jobb embereket is a bűn, a romlás, a züllés taszigálja lefelé. Mi lesz velünk, ha majd meglep a drágaság, ha nem lesz kenyér? Az emberiségnek a színtája az érzéseket, a jóságot véve egyre lejjebb száll, s a sok szenvedéstől s az állati sorstól a jóindulat, a szívesség, a finomság a durvaságnak, komiszságnak ad helyet. Nos és mit csinál az ész? Összekunkorodik, mint a tüzes széndarabok gyűrűjében a skorpió; nem bír a helyzettel. Nem bír a dölyffel, a szenvedélyekkel, az önzéssel, a bálványokkal. Nem bírja megállítani a züllést, a romlást; s azért oly bizalommal nézek föl az egyházra, s Pál apostolra gondolok, aki »introgressus in synagogam cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans et suadens de regno Dei«[1055] (Act. 19).

Ápr. 25. [1] Még azt sem jegyeztem föl, hogy elsütöttem a nagy ágyút az Omge[1056] gyűlésén s beadtam a földosztásról indítványomat. Röviden jeleztem s okoltam meg, hogy miért. Örökbérletet gondoltam, mert másra nincs pénz; s ezt az örökbérletet úgy, hogy ne érezze a bérlő, hogy törlesztett, hanem valami »örök«-ké övével áll szemben. Nekem ezeket a gondolatokat Malcomes Gyula, bécsi külügyminiszteri titkár vagy tanácsos adta; övé az egész terv; én csak egyházi szempontból tettem kifogástalanná. Máris megkezdődött a sajtóvélemények árama; a Világ is borzasztóan kifent, s kapok iratokat s telegrammokat mindenfelől. Igazán nagy követ dobtam a »Velencei« magyar tóba, ebbe a széles, sekély vízbe. Most kavarog s gyűrűzik. – Lehet mindenféle kifogást emelni e javaslat ellen; de azt el kell ismerni, hogy a népet magyar keresztény irányban kell földdel megtámogatni, – no és a latifundiumok igazán megértek a megosztásra már nálunk is.

Ápr. 30. [1] A féleszű kultúrdivatok közé számíthatom méltán a »japán-kultuszt«. Azt se tudtuk, hogy honnan egyszerre ez a hasonfekvés »Nippon« előtt. Igen, a cseresznyevirágos, krizantémos bölcs emberkék, – az a fölény mindenben a keresztény kultúra fölött, ez az örök fiatalság a lehervadt Európával szemben, és Kukuzo[1057] szentimentális erkölcsi tisztasága a döglődő nyugati civilizáció bűzével szemben! Hát ez a bűbáj is szétfoszlott, s ahelyett a materialista, fölmetszett hasú, harakirit művelő sárga sakálokat látjuk. Jó a kijózanodás is; nekünk a harakiri igazi kikiriki-szózat.

Máj. 15. [1] Jóllehet tele vagyok a háború iszonyatával, azért nem becsülöm alá azt az óriási erőt, amit a világtörténetbe állít bele a világháború; s bár most elállt a pacifisták

---

[1054] kéjvágyak

[1055] bejárt a zsinagógába, bátran tanított három hónapon át, és meggyőzően vitatkozott Isten országáról (ApCsel 19,8)

[1056] Országos Magyar Gazdaegylet

[1057] Kukuzo (vagy Kokuzo) japán istenség, Buddha határtalan bölcsességét szimbolizálja, mely átjárja a világegyetemet. Hívei elsősorban bölcsességért, azon kívül az emlékezőtehetség fejlesztéséért és művészi adottságért imádkoznak hozzá.

nyávogása, s ők is úgy tesznek, mintha bámulnának, én föltétlenül meghajtom pálmámat e rettenetes történésben megnyilatkozó lelki erő előtt. Egymást leszúrni rémség; de győzni akarni s legyőzetni nem akarni, a nyers erőkkel, időjárással, éhséggel, álmossággal megküzdeni tudni, – helyén kitartani s azt soha el nem hagyni: az ugyancsak érdemel elismerést. A háború állati dühbe foglalja az ember hősiességét. A kereszténység elismeri s tiszteli a kardot, a keresztény morális igazságos háborút ismer. Kinek lesz igaza? Vagy tán a háború is gyermekbetegsége az emberiségnek, s kultúrája kiveti belőle az erőszakot? Lehet-e ezt hinni annak, ki tudja, hogy a kultúra alatt ott lappang az eredeti bűn, a nagy bukás? Ezt a bukást meg nem szünteti semmi.

Jún. 4. [1] Father Boehm botránkozott, hogy hogyan adhat az Isten annyi kegyelmet, áhítatot és buzgalmat az amerikai szektáriusoknak, akik apostolkodnak, áldozatokat hoznak etc. Hát az Isten kegyelmet ad az egyház testén kívül állóknak is, de hogy ily túlzott mértékben is, az más kérdés. Nem akarom lekicsinyelni a szektáriusok buzgalmát; de szó, ami szó, ki tudja azt, hogy az Isten mily természetfölötti kegyelmet s mennyit ad? Úgy látom, hogy a kegyelem a lélek legbensőségesebb kialakulására adatik, a finom szövetekre, a világ előtt esetleg sehogy sem latba eső lelkületre. Ami az embert tisztává, alázatossá, önzetlenné, áldozatossá teszi Isten előtt, arra adatik a kegyelem. A többiben, ami a külső hatásra vonatkozik, annyi lehet a természet, a természetes akarat, a szenvedély, a vállalkozási lendület, az egyéniség súlya, hogy igazán nehéz meghatározni, hogy mi van kegyelemből, mi természetből. Vegyük az egyháztörténet nagy alakjait – a nagyot úgy értem, hogy hatalmas – például Marciont, aki a II. században már »megreformálta« a kereszténységet s fölfödözte »az idegen istent«, s oly »egyházat« szervezett végig az akkori világban, hogy a katholikus egyháznak szervezeti kiegészítésére agit adott[1058]. Ez bizonyára nagystílű organizátor volt. Nos, mit mondhattak róla a II. századbeli Father Boehmök? Nem értették a kegyelmek bőségét, a buzgalmat, a vértanúságot (ilyen is volt!). Azt gondolom, hogy a kegyelem az ember lélek-magvát szövi, az élet leggyöngédebb szálait, melyek összekötnek az Istennel. A »rumli«, az »akció« s agitáció, a »népmozgalmak«, még a Salvation Army utcai tüntetései, a prédikátorok sikerei is esetleg kevés természetfölötti, vagy mondjuk, túlsok természetes elemet foglalnak magukban. Ebből következik az objektív elemeknek, a tannak, az egyházi kereteknek szükségessége.

Júl. 9. [1] Ne zavarodj meg, hogy ennyi a kislelkű, alacsony ösztönű ember, – annyi, kin az ideál fénye át nem tör s ki valójának öntudatára nem ébred. Ezek az örökös álcák és pondrók, kikben a lélek szárnyai nem bontakoznak. Bennük az emberiség szellemének családfája ott tart, ahol az állatvilág fejlődése a hüllők, békák fokán; ah, az a nyálkás, nyálas, nyákos existencia! S nem ilyen-e az egész világ sora és sorsa?! Hol tart a társadalom az igazságot, a testvériséget, a vér igazait s egyenlőségét véve? Ah, mily pocsolya ez a világ s a hullámzása piszok és sár fecskendezése! Mennyire nem tör át rajta az Isten szelleme? Mily kevéssé világít s villámlik benne! Ó szellem, és lélek, hiszen tudom, hogy kategóriáim viaskodnak veled s végre is mint a küzdő Jákobnak nekem is bázisaim inognak meg, a térdem csuklik s azt kérem tőled: áldj meg engem. De ha nem is értlek; – mindenekelőtt s fölött nem értem a tempódat, azt a lassú végtelenséget, s azt a végtelen lassúságot, mellyel szellemed a nyers tömeget áthatolni „siet”. Hisz fény vagy, villám vagy … sebességed végtelen, hát mit piszmogsz, – mit tükröződöl s nem kristályosítasz? Vagy igazán hát sár, iszap, piszkos folyam vagyunk… hát igazán a lét, a szellem örvényeiben kavarodunk, hová csak sziporkáid, égő, lángoló nyaradnak szentjánosbogárkái érnek le? hát igazán egy oly massa damnationis[1059] vagyunk, amelyből a cserepes csinál fazekat… az agyagot tapossa s a

[1058] felbátorította, alkalmat adott
[1059] a kárhozat tömege

cserepeket sorba földhöz vágja… Csak úgy nyekkennek a szívek, a lelkek. S mégis hinnünk kell benned s magunkban, – de alázatos hittel, – hittel, mely látja ezt a Te végtelen fölségedet s ugyancsak ezt a mi kimondhatatlan silányságunkat. Ah, e két sark közt repked ijedezve, csapkodva a lélek. Hisz, hisz alázattal, – de minél alázatosabb a hite, annál inkább vár tisztultan az öntudata az iránt, hogy hitványak s gyengék kategóriáink, hogy árnyékszerűek ismereteink. Ez a körülmény érteti meg velem azt is, hogy mit mond Szent Pál a római levélben: a vajúdó, a fohászkodó s vágyódó természetről és világról, mely a jobbat keresi.[1060]

[2] Hát kell törni a világot, de csak a jobbért. A törés fáj, sebez, – a törésben erőszak dolgozik, – de a program s az élettartalom szent és nemes és tiszta legyen! Ah, hogy nem haragszom azokra, kik másképp gondolkoznak, – más formulákba, metaforákba öltöztetik a végtelenről való gondolkozásukat, hogyha csak megvan bennük az isteninek krisztusi formája, öntudata… Ezzel semmit sem tagadok, sőt nagyon is állítok, – állítom, hogy mindaz amit gondolunk és hiszünk, valami… „videmus in enigmate”[1061]. Az Evangélium, s az Egyház is nekem tiszta vízforrás… Isten fakasztotta, hogy igyunk belőle; – de azért tudom, hogy a forrás a lelket, a szellemet üdíti, frissíti, s hogy a friss, üde szellem él, küzd, elhelyezkedik, – fogalmai nem fétisek… jeleznek, irányítanak, – az akciót, a mozgást szolgálják. Löknek rajtunk majd így, majd úgy… s mi megyünk.

Júl. 12. [1] Az egyház hajója holt tenger vizén ténfereg. Különös állítás, mikor a világtörténelem vizein evez, melyek ugyancsak kavarognak, de a benyomás mégis az, mintha alatta járnának… Alatta múlt, csendes mélységei, alatta az ideológiák merevsége s nem bírja befogni vitorláiba az idők, a világtörténelem szelét. Ezt kell megérezni. Az élet a világba s annak harcaiba s annak követelményeibe való beletalálástól függ. Nem mondom, hogy nem reagál a támadásokra s az ellentétes állásfoglalásokra a korszellem hitetlenségével s blazírt amoralizmusával szemben, de az bizonyos, hogy nem reagál, nem érzi meg a világtörténelem szükségleteinek, a nemzeti s gazdasági átszerveződésnek s annak nyomában jelentkező igényeknek szelét! Ha ezt érezné, akkor Magyarországon saját érdekeit a haladó s fejlődő nép érdekeivel kapcsolná össze, – nevezetesen az emelkedőfélben levő osztályok érdekeivel. Igaz, itt ellenséges áramlatokkal is szembe kerülünk s nem ülhetünk fel bármely hullámra s nem bízhatjuk vitorláinkat bármely fuvalatra; de hát azt az ellenséges áramlatot is nem az által győzzük le, hogy a merev hagyományosság álláspontjára állunk, hanem ha alkalmazkodunk. – Aki belátja, hogy a világ organizmusa alakul s tagozódik s hogy a differenciálódás által a gazdasági állapotok, mondjuk, a földfelosztás is, föltartóztathatlanul módosulnak, – aki látja, hogy a gazdasági állapotok, a birtokviszony is csak substratuma a vele kapcsolatos társadalmi konstrukciónak, mondjuk superstrukciónak s hogy ha ez elváltozik, akkor az egész társadalom új elhelyezkedést, új egyensúlyt sürget: az természetesnek találná, hogy az egyház is ez új igényeket méltányolja s kielégíteni fogja. – De hát a vitorlák lazán lógnak, – az áramok dübörögve rohannak s az egyház hajója áll egy helyben… Mi lesz a sorsa? Aki nem megy előre, azt tolják, mégpedig úgy, mint azt Szent Péternek mondotta az Úr: alius cinget te et ibis, quo tu non vis.[1062] Ezen a képtelenségen érzik meg az egyház öregsége… öreg, nagyon öreg s nincs benne az örök ifjúság érzete s tudata.

Júl. 25. [1] Fontos, hogy a lélek szabadságát megőrizzük s hogy az élet tengerét szisztémák deszkáival el ne rekesszük. Ne gondoljuk, hogy logikai eljárással kimerítjük mélységeit s hogy a legmagasabb ismeret mellett is nem érvényesül a lélektan. Mi a logika s mi a psziché? Mily keveset érne el, aki csak logikai úton, a képzetek s fogalmak erejével s asszociációiknak súlyával akarna hatni! S a mellett még ott az egész élet, a psziché sajátossága, érzelmi világa.

[1060] Vö. Róm 8,19kk.
[1061] rejtvényben látunk (vö. 1Kor 13,12)
[1062] Más övez fel téged és oda mégy, ahova nem akarsz.

Mily tenger, mily hegyek, – mily végtelenség! Legjobb volna, ha a tudomány, a filozófia csak tájékozást nyújtana, csak éntudatébresztési inger volna; de ne akarná megkötni s formákba gyúrni az életet. Az élet, az érzés a világ megtapasztalása, a valóság megélése az igazi. Hogyne volna igazi, mikor ez van s a többi csak tükrözés… még pedig organuma az életnek! – Úgy éreztem, hogy rám is sokszor ráült a filozófia sablonja s imponált kusza vonalaival… s azt éreztem, hogy íme, ez az, – elvégezték, megvan minden! Istenem, egy csepp friss, igaz élet több, mint az a sok kategória; neki szolgálnak; használja ki, kezei, szárnyai legyenek; semmi egyéb.

[2] E részben a filozófok presztizse is baj! Mily terhek! Hány tanon adtunk volna túl s hány ötleten, ha nem tudnók, hogy Aristoteleshez vagy Kanthoz fűződnek! Tehát a tudás csak az élet organuma, nem célja!

[3] Ezek után mondom: *a logikai világ* tiszteletreméltó szertár, eszközök, műszerek raktára (rengeteg sok benne az ócskavas, – bár a föld elnyelné, hogy ne tudnánk róla); az erkölcsi világ fakadás s akciónk világa… azután van még a sajátos psziché, a lélektani oldala, kisülési felülete az élet villámának! Ó tartsuk ezt szemmel, – s óvjuk meg frissességében, mert a lét súlypontja bizonyára itt van! Azon fordul minden, ha a pszichét számtalan, történelmi bűbájos befolyásoltatástól, számtalan elfogultságtól, elhomályosodástól, copftól, parókától megszabadítjuk. Nem mintha emancipálódhatnék tértől és időtől, de a helyét megtalálja a világban s ne maradna idegenben s az idejével haladna s ne ténferegne hátul-messze! Itt, ahol a lélek helye s nem a lelketlenségé… a megérzésé… a melegé s most, most a jelenben s ne a múltban. Ah, mily múltat és idegenséget cipelünk magunkon!

[4] Az ember a majomban látja önmagát… hiszen folyton majmol gondolatot, tartást, életmódot… ruhát s az udvari bolondban, aki a külsőségnek, a nem igaznak, a látszatosnak fóliája…

[5] Azért vagyok úgy, hogy néha fölsikítanék, mint a túlterhelt teve… mennyi teher énem, szívem, lelkem, életem… s ledobnék magasról mindent s a meztelen testemet s lelkemet állítanám oda a takaródzó farizeus világ elé! Félredobnék könyvet, kultúrát… azután meglátom, hogy ezt is mértékkel! Nem hagyom elrontani örömeimet mások misantropiájával… érzéseim folyásába nem zavarom bele a kultúra szennyvizeit… érintkezem, hogy gazdagodjak, de nem, hogy kislelkű legyek, hogy X-Y rámüljön bon pointjeivel…

Júl. 26. [1] Ne szakítsuk el a lelket a fizikumtól; hiszen egyek vagyunk s nem kettők. A logika, erkölcs s a testi szervezet győzelmes összhanga olvadjon. Erősnek lenni s mérkőzni! S viszont soha a fizikumot el ne szakítsuk az erkölcsi esztetikai, logikai alaptól. Az a tudomány, mely absztrakt tudósokat, félszeg embereket, holdkóros, világtól elfutó alakokat nevel, az voltaképp üvegházi kultúrát állít a világba. „Az üvegházi babér, a télikertek pálmája” nem eszmény.

[2] Kultúra, tudás, műveltség csak ingere legyen az életnek, – csak festék a palettán, – csak kalapács és véső a bárdolatlan, ki nem alakított tömegélettel szemben.

Júl. 29. [1] A civilizáció tüneményes, csillogó formái, ezek a szép ruhák és kárpitok, a szervezésnek csodálatos összefüggései, a gazdaságba, forgalomba, kőbe, vasba átültetett gondolat mögül kibújik, mint szeg a zsákból, a régi bestia. Nem oly erős, de oly gonosz, – nem oly érintetlenül vad, de oly ösztönös! Istenem, a civilizáció külső fény és látszat, tapéta és színes spanyolfal; abból van elég; de a kultúrából, a lelkiismeret s a belső gondozott világ szépségéből annál kevesebb!

Júl. 31. [1] „Es kommt auf das Gemüt an, ob ihm ein Gegenstand etwas bedeuten soll.[1063] Amilyen a lélek, olyan az értelem, – amilyen lelkületen át nézünk világot, létet, olyan a szín,

[1063] Az érzéstől függ, hogy neki egy tárgy jelent-e valamit.

fénye s kincse vagy értéktelen volta. – Azért a nagy s szent szeretet teremt, elváltoztat mindent, – fényében kigyúlnak értékek, kincsek… a lélek sziporkázik s mint ahogy az Isten, mikor szeretett s szeretetét a teremtésbe sugározta, szép világokat projiciált[1064] magából, úgy minden szellem. A világ nem ad hozzá az Istenhez semmit, hiszen az ő lényének projekciója… ő az által teremt, hogy gondol… az ő gondolata s akarata tett, tény. A világ az ő sugárzata… Nem kell ide állni mérleggel s kilókkal. Több-e az ember az által, hogy szerető, lelkes kedélye, szép, kedves világot teremt a világon. Mi csak sugárzatot, lelki fénykoronákat, szivárványos kereteket tudunk magunkból kiárasztani… lelkünk szikrázását: Belőle pedig szikrázik a lét. Nekünk kell egy substratum, hogy azon kigyulladjon, súrlódjék s ütközzék a lélek s reakcióit belevesse a külvilágba: az ő substratuma a nem lét. Teremtést, szellemet s világot csak saját lényünk analogiáin tanulmányozhatunk.

[2] Júl. 31. Mindig azon a színtájon állni, melyre hitünk, eszményeink, erkölcsünk öntudatában kiemelkedtünk… ez etika; mindent, ami szép és édes, ami fáj és örvendeztet, szóval, ami világ, ez alá foglalni, ez a fölény etikai substrukciója a nemes egyéniségnek. Körülöttünk sürög-forog minden, hullámzik és zajlik, zsibong és kiabál, – de a vezető s kiáltó hang, mely a vezényszót adja, lelkünkből tóduljon. Meg kell rázni sokszor a gyeplőt, már csak azért is, hogy öntudatára ébredjünk annak, hogy van ilyen s hogy tartjuk, s hogy erős és kitart s hogy aki tartja, nem alszik… Ezen szellemi s erkölcsi energia által különülünk egyénekké; emelkedünk ki karakteres magaslatra s tesszük lelkünket alkalmassá arra, hogy egyáltalában értsen. Mindegyik azt érti, ami megfelelő vagyis valamiképpen ő; a mi nem ő, arról torzképek vetődnek lelkére. Tehát belső tisztulás s nemesbülés s átszellemülés képesít rá egyáltalában arra, hogy azt a szellemi világot elérjük, vagyis hogy abban részünk legyen.

Aug. 21. [1] Megerősít Schopenhauer abban, hogy az ész csak evező és organum azon megjegyzése által: „Auf Erhaltung des Individuums allein ist der Intellekt berechnet und in der Regel selbst hiezu mir notdürftig ausreichend. Aber weislich ist die Natur mit Erteilung eines grössern Masses sehr karg gewesen: denn der beschränkte Kopf kann die wenigen und einfachen Verhältnisse, welche im Bereich seiner engen Wirkungsphäre liegen, mit viel grösserer Leichtigkeit übersehen… als der ungleich grössere!”[1065] S valóban az a sok millió ember mit produkál észben?! Aki az életet nézi, az meggyőződik, hogy az ész olyan, mint a bogár csápjai, a közvetlenre van beállítva.

Aug. 23. [1] Stendhal azt írta Mezzofantiról: Quoique si savant, il n’était pas bête[1066]. Ezt azonban nem lehet minden tudósról mondani, sőt az elsőértelemben az: savant, donc bête! Ilyen bête sok tudós ember. Filozofál, de világtól s valóságtól elfordulva… Das reine Denken[1067]; okoskodás egy fejben, melynek minden salugáterje le van eresztve. Az ilyen tudománytól borzadok!

[2] Az életrevalóság jó elve az is, amit Karl von Löwenstein egyik nevelőjének mondott a nevelőnek édesatyja; azzal bocsátotta el fiát nevelő szerepére: Mach, daß der Fürst sich nie vor einer guten Flasche Wein, aber auch nie vor einem Rosenkranz fürchte[1068]. Német életrevalóság!

Aug. 26. [1] Történt valahol, hogy sváb községben a plébános buzdította az embereket, hogy menjenek templomba, mert hisz az Isten látja őket, miképp támaszkodnak neki a

---

[1064] vetített

[1065] „Csak az egyén fenntartására van beirányítva az ész, és rendszerint számomra erre is alig elegendő. De egy nagyobb értelmi mérték osztásában a természet bölcsen nagyon fukar volt, mert a korlátolt fej a szűk működési körébe eső kevés és egyszerű körülményt sokkal könnyebben tudja átlátni, … mint egy összehasonlíthatatlanul nagyobb fej.”

[1066] Jóllehet olyan tudós volt, nem volt ostoba (barom).

[1067] csak puszta (üres) gondolatok

[1068] A herceg sohasem féljen egy jó üveg bortól, de a rózsafüzértől sem.

templom falának s ácsorognak a téren. Erre egy jó asszony azt mondta: Ja, Herr Pfarrer, die Männer gehn jetzt nicht in die Kirche, weil sie im Krieg eine grosse Pein gehabt, und da sagen sie: Wenn uns der Hergott im Schützengraben nicht gesehen hat, wird er uns auch vor der Kirche nicht sehen![1069] Íme, a gyakorlati nagy botrány; a hit a szenvedésen hajótörést szenved. Már most olvasom, hogy az Isten hogyan dicsőíti meg szentjeit *halálukban:* vértanúságot vagy nagy szenvedéseket küld nekik. Pál apostol recitálja: sancti sunt, in occasionem gladii missi sunt.[1070] Be kell állni Santo Stefano római templom[1071] közepére s végignézni a vértanúk kínjait: die große Pein[1072], az ott is volt. De milyen! De lélek volt hozzá, hűség, szeretet, nagy hit, nagy várakozás az örök kapuk előtt, nagy hősiesség; csupa éthosz! Ahová nyúlsz, éthosz fakad! A szenvedésben megmarad a tentáció[1073], melynek az Úr kifejezést adott: Deus meus ut quid dereliquisti me[1074]; s a kedves görög leány, Agatha: agonem suum Domino commmendavit[1075]; s Ágnes: expansis manibus ad Deum orabat[1076]… Érezték [a szenvedést], de nagyon láttak más világot, s nagyon szerettek. No, a gondolkodónak nincs nehézsége abban, hogy a katonákat a vértanúkkal össze ne hasonlítsa. Dort ist die Pein ohne Licht und Gott; hier die Pein in der Liebe Gottes.[1077] Mily más fogás a szentek fogása, mellyel a kínhoz nyúlnak s Istentől veszik, s azok fogása, akik éppen Istent nem látják ott, s csak a rossztól kótyagosodnak meg. Hát természetes, hogy a lélek minden … minden. A sötétségen át örök világosságot s a vértanúk kínjaiban az Isten dicsőséges kegyelmeit látja. Laus Deo![1078]

[2] Itt az örök jubilus[1079], a győzelmes élet hömpölygő folyamának a szépség s a bravúros művészet harsogó és vakító formáiba való lefogása … az igazi barokk! A lelkek élete barokk stílban emelkedik, hullámzik, leng, lendül, táncot karikázik, cikázik s hömpölyög az Istennek látványosságul! Ezen örülni, együtt lengeni, énekelni, tombolni, cikázni s harsogni kell. Együtt, együtt… S ha szenvedek, akkor gondolok arra, hogy kigyulladt s fölzaklatott lelkem a szellemiség, a legyőzött anyag mesteri szépség-formáiba öltözik … Io triumphe![1080] Uram, szenvedésem, bajom ezután már csak a barokk-templomok mennyezetén nyiladozó mennyországok stílusában fejezhető ki … abba nő bele, úgy virágzik ki…

Szept. 13. [1] Viszonyaiban minden természetes és tiszta, tele tisztelettel az Isten gondolatai és művei iránt s másrészt ingerek elszenvedése következtében sok konfliktussal. Meg kell tapasztalnom itt is, hogy a fogalom kaptafája vagy rezes, bádogiccéje nem mérheti

---

[1069] Igen plébános úr, a férfiak most nem mennek templomba, mert a háborúban sokat szenvedtek, és azt mondják: a templom előtt nem fog látni minket.

[1070] szentek, kardélre hányva megölték őket (vö. Zsid 11,37)

[1071] A Santo Stefano Rotondo, a Szent István első vértanúról nevezett kerek templom a régi, pogány Rómában mészárszék volt, kegyetlen, véres, undorító. A kereszténylldözések idején a vértanúk kínoztatásának helye lett. Régebben a magyarok temploma volt az Örök Városban. Állítólag Szent István király, aki elzarándokolt Rómába és nagy tisztelője volt az első szent vértanúnak, Szent István diákonusnak, maga kérte a Szentatyát, hogy a Santo Stefano Rotondo a magyarok temploma legyen. 1058-tól a pápai bullák egész sora beszél a templom magyar vonatkozásairól. A bullák sora megszakad VI. Pius pápával, aki 1771-ben beszélt a Santo Stefano Rotondóban épített Szent István király kápolnáról. 1578-ban XIII. Gergely, aki a német és a magyar kollégiumot egyesítette, javadalomként az egyesített kollégiumnak adta. Mindszenty bíboros tituláris templomául választotta 1946-ban (Füzér Julián: *Mindszenty bíboros, a szent* [megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k467.htm]).

[1072] nagy szenvedés

[1073] kísértés

[1074] Istenem, miért hagytál el engem.

[1075] haláltusáját az Úrnak ajánlotta

[1076] Kitárt karokkal Istenhez imádkozott.

[1077] ott a szenvedés világosság és Isten nélküli, emitt az Isten szeretetében dicsőség

[1078] Dicséret Istennek!

[1079] ujjongás

[1080] Éljen!

ki a tartalmakat, – sőt hogy ezek az élmények és tartalmak, tehát az öntudat adatai egyáltalában nem férnek beléjük. Ez ellentétet sokszor megtapasztaltam s azért nem ragaszkodom a személytelen s a valóságos történéstől eltekintő fogalmi meghatározásokhoz; hanem veszem az élményt magát, a belőle kitörő sugárzással, a maga saját igaz bemutatkozásában, a maga megvilágításában. – Nem tennék jól, ha az általános fogalomba gyúrnám bele a psziché eredeti, naiv fakadását. Föltéve mindig, hogy az erkölcsi törvény korlátai közt marad, amint maradnia kell. – Ezt az ütközést a fogalom s a valóság közt… a valóságnak meg nem felelő fogalom s a folyton új tartalmak közt szenvedik egyesek és korok s ezekből kell kiemancipálni az egyest s a nemzedéket.

[2] Hogy ezt jól tehessük, a régi morálisnak 3 fémjelző tényezőjét kell szem előtt tartani: a célt, a tárgyat, s a körülményeket. – A cél a nemesbülés, haladás… a több, eszményi ember, – a tárgyak jóságát meghatározza, mely más javakkal s a rend nagy vonalaival nem ütközik… – a körülmények, hogy itt és most, hangulatot, miliőt, szemlélőket résztvevőnek véve nincs-e ártalmára az erkölcsi jónak.

[3] Eine grosse Herzensreinheit[1081]… ez az ideál; de aki ezt akarja, annak fölényesnek kell lenni, mert különben ő piszkítja be az egészet. Aki szűkkeblű, aki aggályos, aki mindenfelé csak azt látja, hogy ez nem szabad, az nem szabad. Aki irodalom s művészet tekintetében bagoly és fut a világos, nagy művektől, az tiszta nem lesz. Aki a szeretetben is fél attól, hogy gyöngédség, szépség, tűz leperzseli azt, az nem boldogul.– Aki a nemi vonzódást szellemmel át nem járja, hanem azt kiirtani akarja s fogalmak műkövecskéit taszigálja ide-oda, ahelyett hogy intuitive meglátná s fölfogná a helyes mértéket, az tiszta nem lehet! Nem a vonzódáson s szereteten, hanem annak eldurvulásán, szellemből kivetkőzésén fordul meg minden. Magától érthetődőnek kell lennie a tisztaságnak a férfiúban is… megbecsülésének a hűségnek, a női léleknek… önmegtartóztatás, önfegyelem, önuralom… szóval mérték, korlát… s az, hogy ne az ösztön legyen az úr.

[4] De hát más! Ha az ösztön egyfelől oly nagy hatalom, nem kell-e közreműködnie a nőnek s az erős férfit megváltani? Ha élettárs, nem kell-e az életet támogatnia? Neki tehát bizonyos tekintetben az erkölcsi érzéket véve, felsőbbsége, fölénye van, hát beállította-e azt már a problémáknak megoldásába, melyek közösek…

Szept. 19. [1] Mikor a nap felkel, fényétől kialusznak a csillagok… vagy mikor a villám közelünkben üt be, ragyogásától megvakulunk: így van a nagy érzésekkel, mikor azok lelkünket elárasztják, akkor a fogalmak mécsei elhalványulnak s nincs jelentésük. Így vagyunk, ha hegyen állva nézünk vidéket, mélységet… tengert… mikor óriási erők pattannak ki s villognak fel körülöttünk… mikor nagy édes szeretet tölt el: hiába kérdezik, hogy mi volt az? hogy a hegyen mit láttunk… hogy a tenger viharja milyen? Arra nincs szó és fogalom; csak érzés és indulat. Ez az élet hulláma!

Szept. 22. [1] Ez a háború kinyilatkoztatás… apokalypsis… egymás után tárulnak föl a nyomorúság s vadság örvényei… s pattannak ki mélységekből, melyek bennünk nyílnak, vörös, fekete, fehér lovakon száguldó lovasok, kik egyre csak bajt hoznak… nem újat, de a meglevőt, azt szemünk elé tárják. Hogy mi a kultúra s annak eredménye, a gyümölcse ennek az ezredéves emberi munkának, hogy mennyi szószátyársággal és simogatással dolgozott, mint egy tehetetlen banya… hogy milyen a testvériség s nemzetközi egység s harmónia s hogy az egyesekben mennyi az etikai s esztetikai tartalom. Ah, azok hogy kacagnak, kik mindebben eddig sem hittek s kik azon a filozófián túl vannak, hol még újság van s csodálkozás és pathos! De mi is oda kerülünk, minket is a csodálkozásból kiemel a meglátás, az apokalypsis? S az apokalypsis mindig szomorú, mert fin de siècle-t mutat, világvéget… belebukást, beletörését az összes bicskáknak, a vésőknek… gépeknek! Fájdalma

[1081] nagy szívtisztaság

kijózanodás… megalázódás… szégyen s hová meneküljek kínommal, mely gyötör, mikor az ideálok s a valóságok ütközéseit látom… ideálok szappanbuborékok, pufók arcok eregetik s gyönyörködnek bennük… de minek?! Mindegy: ecce homo![1082] Megváltás kell neki! Ő maga fölsült s csődöt mondott a maga önmegváltásával az egész vonalon!

[2] Félek, hogy esteledik; kialudt a napfény, a meleg s a szeretet. A nagy nemzettestekből mintha jégbefagyott bolygók volnának, hideg sugárzik s ami meleg van bennük, az befelé vonult; csak a magukét, csak magukat szeretik… Így tesz a jég… a hó, alatta melegebb van, de fölötte rémes hideg lehet… s így állnak egymással szemben: s mi mindent állítanak bele e hideg-fejlesztésbe? a lourdes-i szent Szűzet… a nemzetek Isteneit… s imádkozni akarnak, mikor gyűlölnek s rosszat kívánnak?!

[3] Csodálatos, mily szellemek fagytak meg… mily kritikusok, esztéták, költők, misztikusok… mind belefagytak a gyűlöletbe… Ha még az újságokban kóvályog a gyűlölet fagyasztó hóviharja, de könyvekbe megörökítve mit akar? El akarjuk tenni ezt a hideget? Eh, hogy még kegyetlenebbek legyünk?!

[4] S rámutatnak az ellentétre Krisztus s a világ… Evangélium és patriotizmus… hegyibeszéd és lövészárok és harctér közt. Teljesen érzem ezt; Krisztust nem állíthatom a lövészárokba… Az Evangélium megtapasztalása, hogy az nem múlt, hanem jelen s hogy Krisztus él s köztünk s velünk él, s hogy nekem közvetlen személyes kapcsolatom van vele, – de e kapcsolatból ki kell lépnem s az életközösséget meg kell szakítanom, ha ölni, gyilkoni, robbanni indulok! – Ez azonban nekem nem annyit teszt, hogy az Evangélium csődöt mondott, hanem azt, hogy nem értem az Evangélium magaslataira… nem hogy a keresztény kultúra tönkre ment, hanem hogy ez a kultúra még nem keresztény… még nincs ott fenn! Még nagyon lent van! Nagyon!

[5] Épp azért tehát sürgetni az elmélyedést… fejlődést… s az ideiglenes, történeti akadályok megszüntetését! Egyike a nemzeti állam! Ez nem testvér, ez kalóz… nincs erkölcse, betyár, hitszegő… orvul hátba támad…

[6] Arról a fokról, ahol áll és küzd, följebb kell mennie… ott ki nem tartja, hiszen az pellengér és máglya; de ne azt mondják, hogy szakadjon el attól, ami eddig vezette, hanem, hogy ismerje be történeti lekötöttségét s relatív voltát s tegye meg a lépést továbbra! A teljesebb emberséget, azt, amelyet az evangélium inspirál. Ne az inspirációk ellen, hanem velük tartva, irányukban haladva…

Szept. 24. [1] Aut mori, aut pati… non mori, sed pati – az Úr Jézus jegyeseinek fölséges megnyilatkozásai… ez pedig mind voltaképpen azt jelenti: aut mori, aut amare… non mori, sed amare[1083]. Igen, valahogy ezt jelenti – azzal a hozzágondolással, hogy azután még inkább szeressünk; örökké, nagyon. Mivel a szerelem az Istentől való s az egész emberiséget leginkább egybekötő, összefűző és boldogító kötelék, azt kell gondolnom, hogy az Isten-szeretetnek is a legédesebb s legérthetőbb szimbóluma. Azért az Énekek énekében is a páros szeretet az Isten-szeretetnek a legfölségesebb s legbeszédesebb hasonlata. Ez az erosz azt a másik nagy eroszt ismerteti meg velünk. A materialisták ezt csak úgy magyarázták, hogy az égi szeretet csak travesztiája a földi szerelemnek. Nem így van; de a legédesebb szeretet a leghívebben világítja s közelíti meg a felső eroszt. Ez még édesebb, ez még tüzesebb, még andalítóbb, emelőbb s kielégítőbb.

[2] Sokan botránkoznak az Énekek énekén. Miért? Hogy erosz? Hogy a jegyes átöleli a jegyesét? Hogy szívja ajkát s összecsókolja? Tény, ezt teszi a földi erosz; de ez mind csak analógiája annak az édességnek, bűbájnak, annak a közelségnek s meghittségnek, mely a lélek Istennel-egyesülésében bennünk áradozó boldogsággá lesz. Az ószövetség szerette a két

[1082] íme az ember!

[1083] Vagy meghalni, vagy szenvedni … nem meghalni, hanem szenvedni … vagy meghalni, vagy szeretni … nem meghalni, hanem szeretni.

eroszt egymáson nevelni; a keblen az Isten keblét, az ajkon az Isten ajkát, az édes ölelésen az ő ölelését merte elénk állítani. Igen, merte. Gondolom, hogy a tiszta szerelem Istenhez emelheti a szerelmeseket, lelkeiken a tűz fölfelé világít, ajkaikról Isten mézét szívhatják. Ha pedig egy leány Krisztus jegyese lesz, akkor ez nem az Énekek éneke esete, hanem az ilyen átviheti minden, a földi szerelemre irányítható érzését is az Úrra; azonban ezek a tendenciák csak lépcsőfokok, melyeken az igazi krisztusi szeretethez eljut, mely önmegtagadást, áldozatot, szenvedést akar, mint az igazi s hamisítatlan szeretetnek zálogát, mondjuk fémjelzését! Amen! Jesu, rex virginum, miserere nobis![1084] – Nemcsak nem gondolom következőképpen, hogy az égi erosz csak lenyomata és visszfénye legyen a földi erosznak, hanem mivel az égi az alap s a földi a funkciója, azt gondolom, hogy a földi erosz kimondhatatlanul édesebb, fölségesebb, tisztultabb lesz, ha az égi erosz járja azt át. Istenem, szeretni … minden földi eroszt Istennel átjárni s áttüzesíteni!

Okt. 5. [1] A fogalom s a fogalmi ismeret az emberi élet színtájának jellege; itt az viszi a szerepet. Mint ahogy van kő, bronz, vaskorszak s van a gazdasági világ korszakainak sajátos, jellemző tényezője: úgy van növényi s állati s az állatiban ismét sokféle fokozat, más-más műszerekkel, más-más erőkkel. Az emberi érvényesülés kő vagy bronz vagy vas eleme a fogalom. Jelentősége abban áll, hogy a jelenségek tömkelegében általa eligazodunk s hogy az élet új jelenségeiben belőle következtetünk. A fogalom tehát absztrakt ugyan, de nagyon is gyakorlati; sőt egész struktúrája s jellege ad hoc, vagyis a gyakorlati élet győzésére s az ember hatalmának fokozására szolgál. – Így tekintve a dolgot, a fogalmi ismeretnek kellene világítania s nekünk utat mutatnia, amint meg is teszi; de másrészt amikor a fogalom nem ragaszkodik egészen a tárgyhoz s mikor az elméletben kiépítjük fogalmainkkal rendszereinket, megint a gyakorlat, az objektív világ s valóság rostálja meg magát a fogalmat, – kimutatja, hogy reális-e, hogy megállapodott s megbízható-e. Mi ugyanis alkothatunk emléleti világot azzal a követeléssel s jogigénnyel, hogy ahhoz alkalmazzuk a mi világunkat. Némely irányban például a jogban s részben az erkölcsben s gazdaságban indulhatunk is szerinte, de bizony ott is megtapasztaljuk, hogy a valóság nem igazodik sokszor, sőt, kényszerít hogy változtassunk rajtuk. Hányféle teória van jogban s erkölcsben!

Dec. 9. [1] Megtartottuk a megyei közgyűlést s elparentáltuk a királyt, Ferencz Józsefet, ki november 20-án meghalt. Én voltam a szónok. Mondtam sokat, ami minden szempontból elfogadható volt, s amivel tartozunk neki. Aki ilyen zúgban él, mint mi, annak kár okoskodnia, s bár kell hinni egy nemzeti hivatásban, azért lehetséges, hogy a hivatásnak már megfeleltünk s most még lézengünk. Isten nyugosztalja a királyt; nem ítélek, hiszen egészen más világban s más levegőben élek; mit tud a libella[1085], mely a víz színén karikázik, a csíkok s a pontyok s a békák életéről és indulatairól! Ah, csak föl a tiszta érzések s a hamisítatlan élet levegőjébe! Föl, föl, az Isten átlátszóságába! ott van igazi élet, a többi labor et dolor et … rubor![1086] – De meghalt az egyház főkegyura Magyarországon s előtte elmentek azok a Simorok, Samassák, Schopperek, Ranolderek, Kovácsok, Rimelik, Moizesek, Palugyaiak, Roskományiak, Zalkák… no, meg a káptalanok, a Majtényiak, Feketék, Krajcsikok, Fertsekek, Marcik, Gyurcsekek, stb. óriási dependenciás, aranykeresztes sorai. Most ott van köztük a Sacratissima Majestas[1087]…

[2] Mondhatni, hogy a magyar egyház saturnusi korszaka bevégződött, s új korszak kezdődik. Erre azonban, úgy látszik, lesznek előkészítő tapasztalataink. Istenem, Istenem, hogy minket csak hátbaütésekkel s külső megpiszkálásokkal lehet előbbre vinni! Így van az egyházfejlődés nem belső erők feszülésétől, hanem külső stimulusok behatásától függővé

[1084] Jézus, szüzek királya, irgalmazz nekünk
[1085] szitakötő
[1086] munka és fájdalom és … szégyen
[1087] szentséges fölség (a király megszólítása)

téve. Az egyház talán azért is így van beállítva a világba, mert külső dolgokkal, például jobb vagyonelosztással, paragrafusokkal, rendeletekkel úgy sem lehet rajta segíteni; az ő regenerációja a lelkek fölborzolása; az ő motorát a szentek szelleme fűti. Ezt a hatalmat pedig nem korlátozza semmi. Azért hát Raum für die Heiligen, freie Bahn für die Helden! – Requiescat Sacratissima Majestas cum tota sua curia episcopali et canonicali in pace![1088]

[1088] Teret a szenteknek, szabad pályát a hősöknek. Nyugodjék békében Ő Szent Felsége egész püspöki és kanonoki kúriájával együtt!

1917

Júl. 16. [1] „Lösungen des Welträtsels werden nicht gelehrt, sondern erlebt.”[1089] (Heinrich von Stein) Mennyire igaz ez! Ez az a régi igazság, hogy az élet élet s nem fogalom! S hogy aki meg nem éli az életet, az eo ipso ki nem virágozhatik az élet teljében s harmóniájában; ami végre is valamiféle megoldása lesz az élet rejtélyének!

Júl. 17. [1] „Hunger nicht nach einem neuen Stil, sondern nach einem bedeutenden Verhältniss zwischen Mensch und Gottheit brauchen wir.” *(Lienhard)* [1090] A hit egy genialis tett, hogy így s nem úgy lesz, – hogy erre megyünk s nem arra, – a hit nagy lénia, belevágva őserdőkbe… országút; bele építve pontusi mocsarakba… A hit kiméri s elsövényezi az ember otthonát, telkét, kertjét… fölállítja tűzhelyét égbemeredő hegyek közt: haec requies mea in saeculum saeculi. Hic habitabo, quoniam *elegi* eam. Ego memet hic fixi…![1091] E végtelen óceán partján… e zúgó erdőkben… e rónaság határtalanságában… Itt vagyok; az nem függött tőlem, hogy legyek; de itt vagyok s hiszek, bízom, szeretek… a mókust megsimogatom szemem tekintetével s mondom: én is csak úgy ágról ágra szökellek, bár másképp mint te s a liliomot is megcsókolom s azt mondom: én is csak így nyílok s lelkemet árasztom a világba, bár másképp mint te, – de azért mégis mókus-, liliomöntudat valami pont, valami ilyen s nem olyan s mindegyiknek nekivalóság, kellő föld, erdő, miliő kell.

[2] E tettben megfogtam magamat, hogy szét ne hulljak s hogy ne robbantsanak szét a kétely millió ötletei… Érzem, hogy ez elhatározásom, az érzés s akarat erejében valami újat tettem; kibuggyant mint forrás, mint új jövevény az idegenben a hit s a szeretet. Ugyanakkor megfogtam az Istent, – azt a végtelent, kihez kapcsolatban állok, – kivel szemben érzek, „Inveni, quem diligit anima”[1092] s akit csak szeretettel vagyis a szív elhatározásával közelíthetek meg. „Justus ex fide” [1093]. Ezek „juste”, jól alakítják az életet. Ezek eltalálták. Beszaladtak a szent helyre, mint a gyerek a piacról a régi gót dómba, körülnéz s nem ijed meg s keresztet vet s imádkozik. Körülötte maradnak a nagy pillérek, oszlopok… a fülkében állnak a mereven elmélázó nagy alakok, a kőszentek… Hátha még látná, hogy a nagy világ gót dómját a magashomlokú Isten-keresők, létkutatók, gondolkozók, disputálók hosszú sorai környezik… akik a világ peremét bejáró sapientia[1094] nyomait keresik… akik a végtelenség örvényei fölött ülnek „et intuentur abyssos”[1095] s akik azért mégsem lesznek „just”-emberek, igaziak, igazak, hanem csak kedvetlen Isten-cserkészek, kiknek a vidék cserkészetéből nincs egyebük, mint batyujuk a háton s valami furkós botjuk a kézben, mellyel úton-útfélen kotranak s rongyot szednek.

[3] *Ez a tett szabadító, megváltó tett.* Mitől szabadító? Attól, hogy ne kérdezzünk tovább, hanem nyugodjunk meg. Ah, arra tán még nem is ügyeltünk, pedig mily jó, mily isteni… tovább nem kérdezni. Mily jótétemény: szabadulni az örökös problémáktól. Sokat mondanak, hogy boldog ember az, aki olyan vagy olyan … de azt is állítani: boldog ember, aki már nem kérdez…, de nem úgy, hogy nincs felelet, hanem, hogy van s azt ő adta úgy, hogy a lelke kibuggyant, mint forrás… kipattant bimbója… föllendült s a por és füst alacsony rétegeiből föllendült a napsugárba!

[1089] A világrejtély megoldásait nem megtanuljuk, hanem megéljük.

[1090] „Nem valami új stílust, hanem az ember és az istenség közti jelentős viszonyt kell éheznünk.” – Lienhardot később is idézi: *Wege nach Weimar.*

[1091] Ez az én nyugalmam mindörökre. Itt lakom, mert ezt választottam. Itt állapodom meg…

[1092] megtaláltam, akit szeret a lelkem

[1093] „Az igaz (ember) a hitből él” (Zsid 10,37)

[1094] bölcsesség

[1095] szemlélik a mélységeket

[4] *Ez gyógyulás.* A kételyből is mértékkel… Nem arra való az ész, hogy elsötétüljünk, elkedvetlenedjünk, lemondjunk. Ez a mértéktelenség betegség. Úgy is, hogy fegyelmezetlen erő-pocsékolás (észben), – úgy is, hogy tehetetlen cibálás, s ide-oda rángatás (akarathiány) s ezt mind kivárni… meglátni mint kinyilatkoztatást… bemutatkozást… in aenigmate et symbolis[1096], végre is dialektikai kifejezés nincs; a világ Isten *symboluma.* Egy eset, mely törvényt revelál, szintén symbolum, „Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis."[1097] Egy kedves, szeretett ember elváltoztatja nekünk a világot. Rajtuk át nézve, fénybe, szépsége öltözik…

Júl. 20. [1] Tiszta, magas célok s gondolatok gyógyító hatásúak, – fölemelnek s villanyoznak, – tisztátlan, alacsony gondolatok lenyomnak s puhává s önzőkké tesznek. „Et ego claritatem dedi eis[1098] (Ján. 17,22) (!) s az én lényem átsugárzott rájuk. – Lélektől lélekre, lelki benyomások áradnak. – Az ilyen ember szemben áll a természettel, amennyiben föl akarja emelni… szemben a tömeggel, melynek polaritását képezi. Ez nem annyit tesz, hogy megveti a tömeget, hanem azt jelenti, hogy kiemelkedik a benne is érvényesülő tömegből. Tömegember vagyok én is, te is, – a tömegnek része van bennünk; de azt a tömeg-elemet, – az önző, ösztönös elemet le kell győznünk. – Úgy emelkedik ki minden, ami géniusz az öntudatból, mint a felhő a földről s vele szemben áll, villamossággal telítve, áldást vagy villámot reá szórva!

Júl. 22. [1] Az ismeretelmélet kérdése azon fordul, hogy mily része van abban a világnak s milyen az énnek. Hát én azt gondolom, hogy a kettő lényegesen egymásra van beigazítva és beállítva s hogy elválaszthatatlan. Mit válasszunk szét a színes s verőfényes érzeteiben a látásnak s mit a világról való felfogásainkban? Nincs mit! A szem organuma a fénynek s az ész is organuma a valónak. Az is, ez is hat s visszahatásaik élet! – Így gondolom, hogy a vallás is ily sajátos reakciója a léleknek a létre, – öntudatunk szükségleteinek formája. „Wer das höchste will, muss das Ganze wollen; wer vom Geiste handelt, muss die Natur, – wer von der Natur spricht, muss den Geist voraussetzen, oder im stillen mitverstehen."[1099]

Júl. 26. [1] Az általános tételeket csak akkor lehet helyesen és igazság szerint konkrét esetekre alkalmazni, ha azokat individualizáljuk. A valóság, tehát az igazság a konkrétság. Vissza kell tehát valósítani az absztrakciót s csak így ítélni. – Ez sehol sem annyira igaz, mint a morálisban, ahol a valóság az egyéni, az individuális akarat; s így ha valahol, hát itt kell egyénesíteni az absztrakt bölcsességet, ha igazán el akarjuk érni az igazságot. Itt végre is mindenki más. Az absztrakt jó elv vagy általános tétel magában igaz, de azután ezt a különleges, egyes esettel azonosítani nem lehet.[1100]

[2] Ezt ajánlanám figyelmébe mindenkinek, ki morálissal foglalkozik s emberek morális tartalmát meghatározni akarja. Ezt minden egyesnek, ki lelkiismeretét vizsgálja s aki a „tükörbe" néz, hogy lásson. Ez a „tükör" absztrakt fogalmak tükrözése, általános elvek s tételek jegeceiből áll; de mondhatom, hogy a valóságot nem tükrözi. Nem az elvet kell nézni s azzal a különleges esetet összehasonlítani, hanem az elvet tudni, az egyre szebb s nemesebb érzések s magatartás szabályait kutatni, de azután a különleges esetet, vagyis azt a konkrét akarást s magatartást kell nézni, mely az öntudatban megvan. Tudom, hogy az ember

---

[1096] tükörben és jelképekben

[1097] Minden elmúló csupán csak hasonlat (Goethe).

[1098] a fényességet átadtam nekik

[1099] „Aki a legmagasabbat akarja, annak az egészet kell akarnia; aki a szellemtől értekezik, annak fel kell tételeznie a természetet, – aki a természetről beszél, annak a szellemet kell feltételeznie, vagy legalább hallgatólagosan odaértenie."

[1100] Prohászka ezeken a lapokon olyan igazságokat hangoztat, amelyeket az egzisztencializmus „fedezett fel" és alaptételekként hangsúlyozott. Az individuum (egyén) kimondhatatlan, a konkrétban van az igazság (valóság), a zárt eszmerendszerek csak az általánosat (és felületeset) regisztrálják. Vö. Szabó F.: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 131kk.

szenvedélyei tüzelnek s színeznek s eltelnek s ezáltal disorientálnak s ezekkel szemben fölvilágosításra s helyes beállításra van szükség, de ez nem annyit tesz, hogy az „esetet" tisztára az elv mértékével mérjük; nem, hiszen abban a különleges esetben egy különálló moralitás van, melyet ha tévesen is, ha elkábítva s elfogultan is, de ez a konkrét akarás s cselekvés határozza meg.

[3] Kitűnő példa erre „Görgey Artúr ifj.[1101] és fejlődése a forradalomig" 239. l.: „feszült figyelemmel olvastam el leveledet és benne sok, igen sok igazat találtam; csakhogy *téves alapon.* Te általános, magában véve helyes tételeket minden egyénítés nélkül állítasz egy egészen különleges esettel szembe… azt hiszem, ahhoz, hogy egy bizonyos egyénnek cselekedeteit helyesen lehessen megítélni, egészen bele kell magát gondolni (beleélni érzéssel, kedéllyel) annak helyzetébe, nem pedig abból indulni ki, hogy egy bizonyos, általában jó és bölcs tanács *minden különös körülmények közt* föltétlenül elfogadható."

[4] Hozzájárul, hogy egy általános tételnek más-más formát lehet adni, vagyis a külső cselekvésnek s magatartásnak egy teljesen önálló, szuverén tartalmat. Tudom, hogy ennek határai vannak s lesznek tartalmak, melyeket nem lehet ilyen vagy olyan cselekvésben beállítani, de másrészt lesz különféle tartalom, mely ugyanabban a konkrét külső magatartásban nagyon jól megvan. Így ha valaki lerészegszik orvoslási tekintetből – ugyanezt nem mondhatni a virtusról, akár egészségi, akár szerelmi tekintetből, mert ott már a gyermek, egy harmadiknak érdeke kerül szóba.

[5] Az általános elveket súlyoknak nézem, melyeket lelkemben elhelyezek, hogy az egyensúlyt megtartsam. Az élet a maga ösztöneivel egy rohamos, természetadta erő, ennek nekem kell irányt adnom; nem szabad egyoldalúan tájékoztatnom azt, hanem egyensúlyozva. Az elv ne szippantsa fel a szenvedélyt s a szenvdély ne vegye semmibe az elvet!

[6] Mily okos kijelentés erre vonatkozólag: „Die Liebesfähigkeit jener grossherzigen Frau bedurfte der philosophisch–religiösen Gegenbelastung: genau so wie die heißherzigen Naturen des Mittelalters des religiösen Kultus bedarften, wollten sie nicht den Leidenschaften erliegen! Das sinnlich sexuelle Element trat bei so veredelnden Einflüssen zurück oder leitete sich in Formen, die das Gleichgewicht der Kräfte nicht sprengten." (Lienhard. Wege nach Weimar. VI. 183. über Karoline Humbold.)[1102]

Szept. 17. [1] Faust magyar kiadásában a 68. lapon a tudás s a tapasztalás közti különbség.

[1101] ifjúsága

[1102] „Minden nagyszívű nő szeretetre való képességének szüksége volt a filozófiai-vallási ellensúlyra: éppúgy, mint a középkori vallási kultusz forrószívű embereinek szükségük volt, nem akartak a szenvedély alatt leroskadni! Az érzéki szexuális elem ilyen megnemesítő befolyások hatására visszahúzódott, vagy olyan formákat öltött, amelyek az erők egynsúlyát nem robbantották szét."

1918

Febr. 28. [1] Miért nem győzhet most a vallásos irány? a gazdasági vágy teljesen előtérben áll s leköt minden figyelmet. Gondolom a nagy nyomorúság s a gondok miatt. A szenvedés s ínség, ha túl nagy, ha nem emberi, akkor lehetetlenné teszi az erkölcsöt. Ennek is atmoszféra, hőfok kell… Különben tönkre megy. Most az atmoszféra fullasztó, a hőmérsék fagypont, a lelkek sötétek, elkeseredettek. Borzasztóan szenvednek. Lehetetlen exisztálniok; lopniok, csalniok kell. A társadalmi disszolució, a lerongyolódás, a züllés stádiumában állunk. Vedd hozzá az idegességet, a bosszankodást s keserűséget a képtelen helyzetekben, melyekben nem boldogulhat senki… Mit beszéljünk erkölcsről, jóságról, tisztességről?! Tehát a lelkek nincsenek erre disponálva, nincs bejutása az efféle gondolatoknak s nincs súlyuk, sem gyökerük. Nem rezonál tőlük a lélek!

[2] A valláserkölcsi élethez csend, megnyugvás, magábatérés kell; a sollicitudo megöli a hitet! Jólét kell, hogy ráérjünk – jólét, hogy gondolataink szét ne szóródjanak.

[3] De hát az egyszerű népnél mindig hatalom a vallás? Igen, de csendben, nem viharban. Ha támadják, ha új világ készül, akkor nem. – Ha más gondolatok ékként hatolnak a zárt lélek ideológiájába… ha a vihar belecsap, eloltja e kis lángokat. Mert ez a hit gyönge készültség s erős csak az elzárkózottság által lehet. Mily könnyen mossa szét nagyobb műveltség e televény kis talajt, ha támadólag léphet fel. Már a rossz példa is, az urak példája, hogy szedi szét sok helyen a hitet!

[4] Vedd azt a szegény tolnai embert, fél lábú, két géppuskával dolgozott. Az inkább a főorvosra nézett, mint rád. Attól többet várt.

1919

Ápr. 24. [1] Ligatus bestiis ie. militibus[1103]; szent Ignác idejében is így volt ez már. – Gyönyörűek a húsvétheti miseoraciók: „Ab omni nos vetustate purgatos, sacramenti tui veneranda perceptio in novam transferat creaturam…”[1104] Tehát *ab omni vetustate*… a tegnapitól is, – a szájíztől, – a rossz benyomástól… a nehezteléstől, az ösztönszerű reakcióktól… in novam creaturam… a ma nyíló rózsa, a most fakadó forrás, a lejtő patak… Ezt akarom mindig! Mai szentáldozásom, – mai érzésem. Eo ipso nemcsak „proveniens”, fakadó, hanem „praeveniens” megelőző… Nem vár, míg húzzák… míg gyújtják… míg piszkálják! „In simplicitate cordis laetus obtuli universa…!”[1105]

Máj. 4. [1] *Das Individuum ist massenfeindlich.*[1106] Az individuum a valóság; a jobb, szebb érzés, a fejlődés és haladás benne jelentkezik. Az előnyös individuum a maga jó körülményei közt kifejlődhetik, jó természet, nevelés, vallás, társadalmi helyzet befolyásolja s éppen e sajátságos és kiváltságos helyzetnél fogva elüt a tömegtől, – különb nálánál. Ha kifejlődhetik, előnyére válik a fajnak, – ha nem, elmarad s elvész s nem lesz új kiindulási pontja az egésznek.

[2] A tömegpsziché egyenlőséget követel s az által ellensége lesz a fejlődésnek, – a kiválók visszahúzódnak; nincs terük. Így volt Perikles korában, az utca, a csürhe került felül.

Máj. 7. [1] „Spiritum veritatis”[1107], az sok és az erkölcs és az igazság veleje van benne érintve – nem a tan az igazság, hanem az igazság lelke, – a lángja, a szelleme! Mindennek megvan a lelke, amely hordozza, élteti; együvé forrasztja, amely karaktert ad s amiben a lényeg kifejeződik. Így van lelke az igazságnak, gyújtópontja és formális elve! Ez a Szent Lélek. Isten az alapja az igazságnak; minden, ami igaz, az ő metafizikai szükségességén, belső valóságán fordul s épül. A Szent Lélek az igazság sugárzója a világba, – a glóriája, kitörő lángja, annak ami van s nem lehet, hogy ne legyen s aminek neve: vagyok, aki vagyok, – aki van! Imádlak, lángja, sugárzása, fénye az igazságnak, lélek, Szentlélek.

Máj. 9. [1] Némely ember lelke piszokfészek, – köpőláda, mások fantáziájának, ösztöneinek, alacsony elveinek köpedelmével tele. Gyűjti azt, ami piszok, – benne találkozik több kloaka szennyvize. –

[2] Némely ember vallásossága olyan, mint a kiskacsa szárnya, csökevény, – a bendője nagy, az dolgozik s telik; a szárnya pihen. Ha néha felágaskodik s verdesi szárnyait, annál mutatósabb a tehetetlensége. Így tesznek azok, kik vallástalanok, vagy elhanyagolják vallásukat s néha aztán mégis imádkozni vágynak. Kacsaszárnyaik s vergődésük az elmaradottság, az elfejlődés szomorú következménye.

Máj. 10. [1] Adj Uram veritas-t s caritas-t[1108]. Wahrhaftigkeit, hogy fordítsuk ezt? főnév nincs, csak melléknév: igazi…! Kívül az, ami belül, s belül nem képzelgés, hanem valóság, – póz, szín, látszat, tettetés nélkül. Az, ami! ami valódi, ami igazi! Igazi emberség, igazi jóság, – ami nincs időhöz s helyhez mérve, hanem önmagában áll. Nem reactio, nem függvény, nem nyomat, hanem önmagából, igazi én-jéből való kiindulás és adni-tudás! „Eine unkomplizierte

---

[1103] vadállatokhoz, azaz katonákhoz kötözve

[1104] „Minden régiségtől megtisztítva minket, szentségeid tiszteletre méltó vétele új teremtménnyé tegyen bennünket…”

[1105] „Szívem egyszerűségében vidáman felajánlottam mindent.” (1Krón 29,17)

[1106] Az egyén tömegellenes.

[1107] az igazság Lelke

[1108] igazságot s jóságot

klassische Seele, sagen wir evangelische Seele."[1109] Éppen úgy igazi s nem a lármás, suhogó, tüntető, bodrozott, nyilvánosságból való. Ebben lesz előkelőség, intimség, szépség.

[2] A *caritas* ily lélekben ünnepel, mert legnagyobb értékét ebben fogja találni; az igazi érték a caritas. Szeretet, segítség, jóakarás, jólét. A legmagasabb etika a szeretet, a felebaráti szeretet; nem az Erosz, hanem a Caritas. Az Erosz csak túlérzékeny, izgatott és kopott lelkekben szoríthatta vissza a szeretetet, – a szenvedély gőzét s párázatát önthette a lelkiségre. Szép az Eros, de csak ha toilettet csinál a szeméremnél, a mérsékletnél s az Istenre néz föl, s mi is a szándéka vele. A felebaráti szeretet nagystílű, klasszikus; az eros porcellán, puderes szelencékbe való idill. – S ott azután a *humilitas*[1110] is: „Der Lebenskampf eines jeden Menschen, der ernstlich und heiß nach zu hoch gesteckten Zielen strebt, ist ein schwerer. Was ihm zu seiner Erlösung am nötigsten wäre, erlangt er zuletzt… die Demut."[1111] (Marie Ebner Eschenbach) Az alázat valóság, az igazi lelkiség megtalálása szerénnyé tesz.

[3] Madame Récamier így: pureté, bonté, beauté… veritas (tiszta!), caritas (jóság), humilitas, modestia (alázat).

Máj. 16. [1] Ne nézzék barbárságnak, hogy ide írok egy-két jegyzetet; így legalább el nem vesznek, s aki a régi »kutya-bőröket« forgatja, annak kezébe kerülhetnek.[1112] Az 1919. évről van szó, mikor minden háborúnál nehezebb idők szakadtak nyakunkba az úgynevezett forradalom következtében. Ez az egész forradalom és a nyomában felépült uralom tisztára homokon épült, vagy mondjuk inkább lejtőn, s meg nem állhatván ez alaptalan alapon, egyre jobban csúszott le. Már is lekerültünk, mérhetetlenül le, alább minden nép és nemzet s állam alá. Az Isten-káromló s zsidóságtól tönkretett magyarság borzasztó tragikumba került bele, s régi hírével szemben a jellemtelenség s a gyávaság epidémiája folytán hozzá még köznevetség tárgya lett. Kacag rajtunk a világ, mi meg szégyenkezünk magyaroknak vallani magunkat. A szocialisták kötötték karóhoz az ebet s borzasztó pózzal adták a világgyőzőket. De fölületes agyficamatokon épülve fel egész világnézetük, mialatt feszelegtek s tetszelegtek maguknak az új világ-konkvisztádor szerepben, a többi okoskodó zsidó túlkiabált rajtuk, s a sült galambot váró magyar népet orránál s fülénél fogva az orosz-zsidó agyrémeknek, a kommunizmusnak uszították neki. A szocialisták voltak dajkái s pesztonkái a forradalomnak s kényszerültek most lenni a kommunizmusnak. Akarták is, meg nem is. Míg csak a falra volt pingálva a fekete vagy vörös ördög, addig mondták: Ez a mi angyalunk; de mikor aztán nyakon s orron ütötte őket farkával, akkor már az ördögbe kívánták az ördögöt. Ők hozták; de hogy most itt van, a fenébe kívánják. A szocializmus bábázta ki a kommunizmust, aztán ráfogták, hogy az ördög fattya. Mihaszna (talán Kun Béla!) elhozta, nevelte, s itt volt, s itt kezdte orosz-zsidó-magyar agyrémeit a magyarság orrára aggatni. No, már megelégelték a szocialisták is. A szocializmus a logikának az az elefántja, melynek hátán minden társadalmi hóbort nagy hűhóval közénk költözött.

[2] Mindezt csak elöljáróban jegyeztem meg, bizonyos adatoknak keretet kívánván kerekíteni, mik a püspökséget illetik. Szent József napján, 1919. március 19-én még prédikáltam a szemináriumi templomban s reflektáltam Kunfi[1113] itt járt miniszter zöldségeire, melyekben őszerenitása leszámolt a kereszténységgel, melyhez annyit ért, mint

---

[1109] „Egyszerű, klasszikus lélek, mondjuk, evangéliumi lélek."

[1110] alázat

[1111] „Minden olyan embernek az életküzdelme, aki komolyan és buzgón túl magasra tűzött célok felé tör, igen nehéz. Ami megváltásához a legszükségesebb lenne, azt legvégül éri el, vagyis az alázatot."

[1112] Ami itt következik, azt Prohászka püspöki kinevezési okmányának védő hártyapapír-lapjaira írta. Az 1919. júl. 7-től aug. 2-ig (tehát a proletárdiktatúra bukásáig) terjedő szakasz szép, kiegyensúlyozott írással egy 16x16 cm nagyságú füzetben olvasható. Az eredeti 46 oldal kéziratból, (amelyeket Schütz teljesen közölt, néhány drasztikus szó és egy rövid egyházkritikai szakasz kivételével) később valaki kivett jónéhány oldalt (nagyon személyes megjegyzések és a feudális, maradi egyház kritikája).

[1113] Kunfi (Kunstätter) Zsigmond a Tanácsköztársaság közoktatási népbiztosa

én a zsidó hullamosás mesterségéhez. Azután kiütött köztünk a szocialista tovafejlődés, a szocializmus gubóját átrágták az orosz zsidók, s kirepült nagy kecsesen, s piszkosan a kommunizmus. Márc. 25-én megtiltotta a kongregáció felvételi ünnepélyét Velinszky tanító ő parvenűsége. (Akkor még in floribus, ma, máj. 16., már csak in herbis![1114]). Sárkeresztúr, Ősi s Teés is kommunizáltatott. Ez utóbbiak meglapultak, mint tetűk a var alatt (pardon a hasonlatért, de Böhm úr ő hadügyminisztersége legünnepélyesebb kiáltványában is tetveskedési veszedelmekről flótázik), csak Sárkeresztúr »akaratos és dacos«, mint Kunfi szerint az új magyar ifjúság. (Ez is megvan már, amennyiben a tanonciskolában az egyik fiú már nagyobb szükségét is leadta az osztályban s Rausch [?] igazgató akkor elragadtatásának adott kifejezést az új irány s annak őt boldogító vívmányai felett. Csak élvezze az új boldogságot – parfümjével együtt!) Mi meghúztuk magunkat a püspökvárban s vártuk a szocialista fejek »jaillissementjének«[1115] további sziporkázását. Sok baj volt a hitoktatással, templomokban, sekrestyékben, temetői (Csutora) kápolnákban kellett megvonulni s mindeztŐvelinszkysége miatt, mialatt hír szerint a veszprémmegyei diktátor, aki zsidó, megengedi az iskolában a hitoktatást.

[3] Így jött meg a húsvét. Ennek hetében azonban, ápr. 23-án jöttek az elitcsapatok; a tengerészek, Fabik elvtárs vezetése alatt s néhány betyár, az idevaló Mihály, munkás s katonai megbízott vezetése alatt; sapkájukkal fejükön betolakodtak szobámba s kijelentették, hogy nekik a nagyterem kell s az ebédlő kell; hozzá is láttak a bútortoláshoz s azontúl ott laktak. Volt már addig is, körülbelül március eleje óta, négy baka a püspökségben, akiket kosztoltam, s bennlaktak Viszota szobájában s őriztek egy Hirsch nevű kapitányt s engemet. Ez a négy gentleman betört a pincékbe s kiitták 20 üveg francia pezsgőmet, mely még a Szent István-ebéd idejéből maradt meg, aztán összes boraimat s lerészegedve teleokádták az alsó traktust. Nem tűrhetvén a lármát s piszkot, bűzt, fütyülést, azt mondtam a direktóriumnak, hogy az esetben, ha a kanonokokat összébb rendezik s megmozgatják, én a Streit-házat kérem. Azt meg is kaptam, s ápr. 25-én kezdtünk költözködni. Ez soká tartott; addig a palotában ebédeltünk s onnan néztük május 1-én a maskara felvonulást; volt egy vörös gyalogos s ugyancsak egy vörös lovas (fiakeresrityiz), kik úgy festettek, mint hóhérok s bohócok. Máj. 4-én már új maison-unkban ebédeltünk. Ezalatt ápr. 29-én a jeles tengerészek észbekaptak s elmentek rendet csinálni Nagykanizsára. Kivonultak két vörös zászlóval. Elment szakácsuk is, ki jó potrohos hadfi, s kitől lehetett húst és aszalt szilvát is venni. Ez a szakács reggelenként feljött az emeletre s hozta a fekete levest, azaz kávét s kiáltotta a színmagyar és orosz-zsidó vörösöknek: »Mekasű«. Máj. 7-én azonban megint más »hadsereg« jött, ez is egy marék volt – a tengerészek hatvanan voltak; s ez a másik »hadsereg« civilben feszelgett s pesti hadfiakból, munkásokból, azaz csirkefogókból állt. Ez a banda azután elment, s visszajött máj. 10. körül Fabik elvtárs csordája, s ez székel s piszkít most is. Kultúrpalotának szánták Velinszkyék a püspökséget – ezek a csordák már fel is avatták az új kultúrához méltóan! Várjuk a folytatást!

Máj. 18. [1] Replevit istam domum[1116]… zúgó léleközönnel, úgy hogy kiszakadt minden gáton, túlcsordult s elárasztott világot. Nos és most merre vannak árjai, hullámai, vízlefolyásai, erei? merre kígyóznak, merre szivárognak? Istenem, vaddikat nézünk s karsztfolyómedreket rögzítünk s sivatagba hajló szellemi világon s kultúrán botránkozunk! Lelkem, Szentlélek, világ lelke, hol vagy? Kiszorítottuk, elszáradtak, kiszáradtak s te a mélybe vonultál. Ha Dieballa Géza dr. ötleteiről hallok, hogy a zsidó szellem mindig erjesztő volt, s most is erjeszt s hogy Jézus is erjesztő volt s hogy a rómaiak azért üldözték a

[1114] akkor még finoman, ma durván (akkor virágban, ma fűben)
[1115] kiáradásának, kibugyogásának
[1116] Betöltötte azt a házat

kereszténységet! Santa fé[1117] hát a bomlasztó, erkölcstelen, lázító, rendfölforgató, infekcionáló, fertőző hatása miatt-e? Tán új szociális tanok miatt-e? De a szocializmusról szó sincs, az írásban; tehát miért üldözték? mert minden rosszról, rútról, alávalóságról, istentelenségről vádolták! Hallod? vádolták, de nem volt igaz. Később belátták, hogy nem volt igaz! Mert az isteneknek nem áldoztak, mert a római állami istentisztelettől, szokásoktól tartózkodtak. De tiszták voltak mint a napsugár! Mert az igazságnak hódoltak s a lelkiismeretük szabadságát követelték. Minden hatóságot tiszteltek, engedelmeskedtek, csak bűnösök nem akartak lenni; csak azok ne (Péter II.) Jézusnak semmi köze Rómához s Pilatus ártatlannak ítélte; Pált sem ítélte el a Caesar, csak később bujtogatásra. Az Evangéliumban semmi nyoma bármily rendforgató iránynak. A kereszténység pedig később államellenesnek tartatott a gyűlölet, babona, rágalom, népdüh befolyása alatt. – De hogy vissztérjek, hol a Szentlélek? Más lelkekre bíztuk magunkat; elsötétül az evangéliumi hit s akkor bocsátkoznak szárnyra, puha repüléssel szárnycsattogás nélkül Minerva madarai, a baglyok, a filozófiák. Kinn ülök júniusi estéken az uvarban s hallom már a bagoly rikácsolását; ez az ő éneke, az ő fülemüle éji nótája; nyugat felé száll, ott van még egy világosabb mezeje az égnek s hírmondója a napnak, az esti csillag. Ó csillagom, te látod a napot, rajtad fénylik még, attól ragyogsz, s hírül adod az éjben a fénynek üzenetét. Csillagok rezgő sugarak apostolai, emisszáriusai a fénynek, a világosságnak; beszéltek hozzánk, megérzi szemünk, hogy arról szóltok, ami kell nekünk, fényről, – ami lelkünknek eleme, tartalma, – ami kell, hogy fényesek, szépek s boldogok legyünk. S mit csináljunk a baglyokkal? Ők is tanúk, tanúi az igazságnak; ellentmondó, egymást rontó tanaikkal hirdetik, hogy nincs igazuk, – hogy ők repülnek ugyan, de nem látnak s nem énekelnek, rikácsoló, a naplementekor, az éj beálltakor szárnyra kelő lelkek, ti az éjnek madarai, az éjnek állítói, napot nem látó s az éjről tanúskodó szellemek! – Valahányszor éj lett a földön s lanyhult a hit s fáradt lett az emberiség, kirepültök s szárnyalástok s rikácsolástok új életet, új akciót jelent s a csedes álmot váró emberek hallják is szavatokat, érdeklődnek irántatok, de az életet, a napot nem ti hozzátok. Hegel is úgy tartja, hogy mikor sötét lesz, akkor kel szárnyra Minerva madara; nos és mi lesz e szárnyalástól? az éj éj marad, a fáradt világ fáradt marad s az a kis világosság, mely a baglyok pupillájában ingert vált ki világmeglátássá s új szellemi élet megindítássá nem lesz. Rengeteg a sötétség nap nélkül s amit az a bagoly lát, amit az kinéz magának, az csak egy szomorú élet tartalma és fenntartása, mondjuk tengetésére való. – Veni et reple totam domum, Ecclesiam, mundum… Spiritus vehemens, virtus ex alto![1118]

Máj. 20. [1] Már a másik házban![1119] Ponis mitem ascensum tuum![1120] Felhők, fényes, bodros felhők, a végtelenség tengerén úszó, ragyogó vitorlájú hajók, – napsugárral telített sötétségek… ezek a luminosae obscuritates[1121]… Hitünk dogmái, emberi fogalmak arról, ami túl van, ami Isten és más világ. Természetes, hogy sötétségek is, mert nem lehet foglalni földi fogalmakba égit tisztán, hanem csak így felhősen. Földről való a felhő, de absztrakt a földtől, elvont az itteni világról s most úszik ott fönt.

[2] A hit felhőjébe lép az Úr, az takarja… a dicsőséges Krisztust, a mennyet, a másik világot. Felhő az Oltáriszentség, felhő a test, melyben lakik a lélek. A felhők eloszlanak; eloszlik a szent ostya, édes az ínyemnek s megtapasztalom a bennem jelenlevő Krisztust. – Oszlik a test s a lélek kilép a másik világba. – Oszlik a világ s a másik világ lép elénk! Ah, megsóhajtjuk az eloszló felhőt… Tele van égboltunk úszó felhőkkel, fogalmakban kifejezett hittel… S közbe villog a napsugár s nyílnak az azúrkékség mélységei, tiszták, feneketlenek.

[1117] Szent Isten! (szó szerint szent hit)
[1118] Jöjj, és töltsd be az egész házat, az egyházat, a világot… heves Lélek, felülről jövő erő!
[1119] Prohászka ekkor egy kanonok házába költözött (lásd 1919. máj. 16. [3] bejegyzés).
[1120] Szelíd felemelkedésedet elkezdted.
[1121] fényes sötétségek

Ó édes Uram, ki felhőkön jársz… ó hitem s lelkem, rólad is igaz: Emelkedel felhőkön! Téged édes Uram, felhő vitt át, minket is a hit úszó, ragyogó homályai… Azért vagyok oly szimpatiával az úszó, fehér, ragyogó felhők iránt, azért nézem őket, amint csendes szépségben vonulnak el fejem fölött, – lelkem elnyúlik velük, s úszik s megy velük! Ah Isten, szimbólumokkal aggattad tele világunkat, földünket, lelkünket! Szólaljanak meg, – bontsák ki s tárják elénk üzeneteidet magunkról, magadról, jövőnkről s felhős, úszó s más világok közt lebegő jelenünkről. Ardenter te amo at luminose et sollicite te contemplor, te luminosa obscuritas! „anima elevatur per orationem ad radium supernaturalem obscuritatis divinae" (Pseudo-Dionysius).[1122]

Máj. 22. [1] Istenhez nem ököllel, hanem esdeklően összekulcsolt kézzel kell járulni; sőt kitárt karokkal. Mindkettővel; az egyik az alázatos, a másik magatartás a készséges fölvételt, – a többnek, ami rajtunk kívül van, hálás fogadását s átkarolását jelenti. Az ember valamicske, – kicirkalmazott, alkotmány, teremtmény, – kimérve nemcsak testiben, de pszichéjében is. Azért nem szabad összeszorulnia, sem elfásulnia, sem elrostosodnia. Nagy világ van körülötte térben s időben… és a végtelenségben. Tudni megérteni mást, nemzetet és kort, nagy látókörre mutat; de miért szorítsuk össze e látókört a földre, mikor halhatatlanság s örök életnek szárnya suhog köröttünk!

Máj. 25. [1] Hogyan akarok beleállni az új világba? Úgy mint akinek szemébe csap az Istennek világokat alakító lelke. Tudom, hogy sok holt súly, holt gondolat, holt intézmény, – mondjuk, sok hulla van a hajón, – jaj, de mennyi s hullákhoz ragaszkodni őrület vagy ez természetesen csak a szellemi világban lehetséges – fanatizmus! Sok ember van a világon, ki a régihez ragaszkodik még akkor is, amikor azt elítélnie, attól irtóznia kellene. Meg kellene utálnia önmagát, hogy oly féregverem, békalebuj a lelke, – hogy szeretni tud, amit gyűlölnie s amitől szégyenkeznie kellene! Ó Szent Lélek, egyházad már csak nem lehet ily lelkületű; lehetetlen, hogy ennyire félreértse s meg ne értse a világot, a forgandóságot! Lehetetlen, hogy ki a szántóvető paraboláját hirdeti, az a föld, a világ hantjainak forgását ne értse s abban, ami élet és erő, és fejlődés, a jobbnak győzelmét ne lássa! – sed habeo aliquid contra te, novitas![1123] Az a kifogásom, hogy te mikor új akarsz lenni, régi gondolatok holt, múmiás álcáit zörgeted kezedben, – hogy életről beszélvén a halált karolgatod, a szellemi halált, – hogy ethoszt nem akarsz, hogy az erotikában s a lélekförtelem szabadosságában tombolsz. Azt mondják: ez túlzás, ez a fejlődés betegsége, ez a haladás láza! Nem, nem, ez kimondott tézis és gyakorlati bárgyúság! Alávaló vagy, – a nemtelen, értéktelen elemeket, az utcát, a tömeget, Venus vulgarist, a kamasz és csirkefogó Dionysost, a csürhének komiszságát vezeted be. Piszkos vagy, mert elveid a legrondábbak s csak a körzet, a garnierung humanizmus; de az emberben a fölségest nem érted, sőt tagadod, – szegény ördögnek, piszkos – mocskos ficzkónak bizonyulsz, – kocsmából, gettókból, a bérházak szurdokjaiból, sőt – szagodról ítélve – kloakákból jöttél. – Ez a baj: új világ kell, az az a régi elvek igazabb érvényesítése, de nem elvek tagadásával az ősi követelmények rongyos, szakadt valósítása. – Sokszor mondják, hogy babiloni toronyépítők, – nem azok, hanem cukrász-tortaépítők; erő, alap, struktúra nélkül a kiéhezett ínyek csiklandozására, de nem erős koszttal egészséges nemzedékek nevelésére. – Ez az! S ettől vagyunk félbolondok: akarunk haladni és… meghőkölünk.

Máj. 26. [1] „Grossen Vorbildern mit kleinlichen Mitteln nacheitern."[1124] Sok írónak végzete! Hát ha még a nagy történelmi cselekvésben látjuk ennek hasonmását! Nagy eszméket, magasfokú erkölcsiséget, elsőrangú kultuszszíntájat butasággal, durvasággal

---

[1122] Lángolón szeretlek és fényesen és buzgón szemléllek, téged, fényes sötétség! „A lélek felemelkedik az ima által az isteni sötétség természetfeletti sugaráig." (Pseudo-Dionysius)

[1123] de valami kifogásom van ellened, újság

[1124] „Nagy mintaképeket kicsinyes eszközökkel versengve követni."

kamasz érzülettel akarni elérni. Mi lesz ebből? Nálunk, főleg a hetvenkedő s aktualitásoktól összevissza ráncigált zsidóságban, mely most öszvérre kapott s a magyar nemzet kultúrharcát vezeti, semmi nyoma az erkölcsi kvalifikációnak; mélység, tisztaság, erkölcsi hivatottság nélkül. Ezeknek cirkusz és reklám minden. Látom, hogy az ilyen tohonya magyarságnak a zsidó frivolságnak és viszketegnek injekciója túl erős, – lázban ég a betyárság s a legrosszabb hajlamai most a durvaság, gyűlölet, munkakerülés irányában vannak fölizgatva. A zsidóság – értem az orosz zsidó szellemet – fölpiszkálta s felturkálta a lelkében lappangó százados úr-gyűlöletet s elfojtott minden közösségi érzést a fajrokon, de jobb módú réteggel. A zsidó idegenség, melynek semmi köze nemzethez s hazához, visszhangot s teljes megértést talált a gyűlölet s irigység által szétrepesztett nemzet alsó rétegében. Ez is idegen a felsővel, a vezetővel szemben! Ez is le akarja törni az uralkodó osztályt, – ez a zsidó antikrisztianizmus és antinacionalizmus a legtöbbnél öntudatlan, amennyiben nem ismeri önmagát s a forrásokat melyekből fakad, de ha nevén akarjuk nevezni, akkor így kell azt hívnunk. Fabik szakaszvezető s püspökséget rondító elvtárs mondotta, hogy ő katholikus, de tetszik neki a zsidó szellem, az a szellem, mely idegen keresztség s nemzettel szemben s mely most idegenségében gyűlöletté izgult! A zsidóság mindig vezetett a keresztény népek rossz, erkölcstelen s öngyilkos hajlamainak szításában s azokkal való visszaélésben.

[2] Máj. 26. Vannak gyalázatos s szégyenletes állapotok s azok ellen föl kell lázadni s sorba állni minden erőnek s tényezőnek, – de soha sem szabad öngyilkosságra keseríteni a nemzetet. Remegjünk, reszkessünk mikor állapotunkra gondolunk, de a bête humaine-re ne bízzuk a harcot s főleg ne idegen faj vezetése alatt! Manapság nem is a nép áll harcban, nem a birtokos faj – nép, hanem a kamasz, betyár, munkakerülőkből összeverődött rabló-csapatok! – Egyáltalában tele vagyunk hazugsággal; majd az eszmék napsugaras szépségébe öltözik az erkölcsöt, vallást, tisztes tisztességet tagadó s megfertőző mozgalom, – majd a törvényes rendeletek örve alatt üti fel fejét országszerte a rabló, zsiványság.

[3] Máj. 26. Mily rémes dolog, hogy a szociális szabadságharc metafizikai bebörtönözéssel s letöréssel s békóbaveréssel párosul. Hát nincs itt lélek, szellem, – nincs itt emberség a maga egészében s ember a teljes voltával?! Hogy van az, hogy lemond a jobbik feléről, egész lelkéről? Hogy ignorálja az örökkévalót? Lehet-e új idők szabadságáért küzdeni s a lelkeket a materializmus szakadékaiba legyűrni? Honnan lesznek erőik, s mi vigye erkölcsi magaslaton s nívón az életért való harcot? Hogy sok eszmét s burzsoá fölfogást is össze akarnak törni, jól teszik, de elérik-e ezzel az erkölcsi szabadságot; vagy csak a nyárspolgáriságtól való emancipációra törekszenek? Az nem miliő; e farizeizmusnak romjain megint csak macskazugok s vityillók épülhetnek a nagy stílt inspiráló metafizika nélkül.

[4] Máj. 26. Auch Seelen genesen, – und seelisches. Manchmal scheint etwas in die Brüche zu gehen? dann genest es. Auch Ehen scheinen zu zerbrechen, und dann heilen sie wieder![1125]

Jún. 10. [1] A rablás folyik fenntartás és visszahagyás nélkül; elvesznek mindent »mit Putz und Stingel«[1126]. Sárkeresztúr, Ősi, Teés már kommunizálva vannak; az albérlők és a béresek benn maradtak, de az állam részére gazdálkodnak. Fejükkel játszanak – így hangzik a frázis – minden birkáért. Most a szőlőt kommunizálják; a bort lefoglalják, s amit a vörösök Pogány úr előírása mellett meghagynak, azt állítólag el fogják adni. Bort inni nem szabad – csak a proletár iszik, ahol hozzájut. Most már Berkiné is énekelheti: »Bizony meghalt szegény Berki, mert nem adtak jó bort neki! Nem halt volna szegény Berki, adtak volna jó bort neki.« 9000 koronát fizetett, de a bora a püspöki pincében várja a csapot!

[2] Néhány nap előtt idejött egy terror-csapat, melynek vezetője egy nem tudom miféle Szvetozár, szerb rabló, aki a nezsideri fogolytáborba volt internálva, ott is haldokló társainak

[1125] Lelkek is gyógyulnak, – és lelki dolgok is gyógyulnak. Néha úgy látszik, hogy valami széttörik, de aztán meggyógyul. A házasságok is néha látszólag széttörnek, de aztán ismét meggyógyulnak.
[1126] elvisznek mindent az utolsó szögig

óráit és pénzét ellopta s külön büntetésben részesült; bemutatkozott az itteni rendőrkapitánynak, Zavarosnak, aki Nezsiderben táborfelügyelő tiszt volt: »Hát maga itt van?« kérdi az érdekes zbojnyiktól[1127]. »Igen, a pécsi különítmény élén.« Ilyen rabló zsiványok védik Pogány (Politzer), Harzburger, Böhm, Szamuelli zsidrancokat Magyarország élén. Böhm feketekávét szervírozó őrmester volt József főhercegnél. Maga mondta Békefi Remig apátnak, s az nekem.

Jún. 11. [1] Dinnyésen megállt a vonat, s azt mondták, tovább nem mennek; az utasok ennivalót kerestek a falucskában, egy gazda egy sonkát 1300 K-ért adott el. Modly kúriai bíró beszélte. Velinszky László, az idevaló tanító, a hatalmi hóbortoknak egyik érdekes produkálója, Kúnfi rendeletével szemben a vallásoktatást nem engedélyezi az iskolában. Van neki a hóbortos szerepléseért 30.000 K fizetése; nekem pedig még adós!

Jún. 12. [1] Szamuelli zsidókölyök külön vonaton, szalonkocsiban, étkezővel s egy-két kocsival utazik. Perverz, elfajult eszelősök.

Jún. 19. [1] Mit csinál az úgynevezett zsidó szellem? a) Mi az? Tán bizony valami betétjét értem ez alatt a zsidó vallásnak vagy a zsidó fajnak? Valami tanát, tradícióját vagy jellegét? Ezt értem, hogy idegen a kereszténységben, a világban s ellentétben állt a germán, kelta, román népekkel, társadalmukkal s életükkel. Ez a társadalom, vallás és élet kizárta őket; másrészt keretében, városaiban, gazdasági, társadalmi miliőjében éltek, de mint idegen test; b) hatalmi, önfönntartási vágyuk a pénzre, az üzletre terjedhetett; ott érvényesülhetett, ott hatalommá, ott uralkodóvá, bosszúállóvá, megtörővé, ellentmondóvá, tagadóvá, reakcionáriussá válhatott; c) meg is tette, ahol s ahogy lehetett. Az európai szellem s a kétely, a blazírtság, a tradicionális, erkölcs, fegyelem, szigorú nézetek kikezdése náluk mindig visszhangot keltett; nekik ez nem volt szent, – nekik nem volt tiszteletreméltó, – nem volt az övék, hiszen idegenek voltak s otthonuk éppen abban az arányban lehetett s terjedhetett s tágulhatott, amennyiben az ellenkezőt letörték. Természetes, hogy a tagadó, letörő irányzat volt elemük. d) A gazdasági harcban az elnyomással szemben kifejtett energiák s a lelkiismeretlenség, az öntudatlan ellentét, idegenség s nem jó indulat a kizsákmányolást, az uzsorát s ez által a gazdagságukat szolgálta s őket sok hatalmi eszköznek birtokába juttatta. e) E miliőben erkölcstelenek, élvhajhászók, perverzek, s skrupulusok nélküli szabadúszók és szabadgarázdálkodók lettek; a chimerákat[1128] az agy- és szív-betegségek lázait s gyulladásait, az absztrakt csillogó, irreális ideológiákat ideges szóbőséggel és könnyelmű szátyársággal döntötték s mérték. Hogy mi dől azoktól romba, mi borul lángba, könnybe, az iránt érzéketlenek voltak, hisz nem az ő világuk, hazájuk, nemzetük, tradíciójuk vesz belé. f) Talán már erkölcsileg s logikailag is meg vannak rontva, – az igazságérzetük s a lelkiismeretük beteg és perverz (hiszen ezeket lehet elrontani. Hochland[1129] 14,7,42); tény, hogy minden, ami rossz, erkölcstelen, fegyelmezetlen, könnyelmű, léha; azt szolgálják s megrontják a közérzést, a közvéleményt, az ítéletet, a nézeteket, az életet. – Zsidóvá lett a keresztény intelligencia, átvette a zsidó kételyt, idegenkedést, érzéketlenséget, apatiát, fölvilágosodást s ez által ellentétbe s tagadásába lépett mindannak, ami a keresztény népeknek nagy és szent volt! Léhává s tisztátlanná tette, inficiálta lelkét és érzéseit s ez által adózóvá s kiuzsorázta végleg. Zsidók lettetek érzésben s lelkiismeretlenségben s a zsidók szolgái! Servi dominati sunt vobis![1130]

Jún. 20. [1] Tegnap nagyszerű processio[1131], minden oltárnál Isten áldd meg a magyart! Sie glauben zu glauben[1132], Coleridge mondása; de így is jó! Tegnapelőtt beszélt Kovács J.

[1127] zsivány, rabló
[1128] agyrémeket
[1129] német katolikus képes, havi folyóirat
[1130] A szolgák uralkodtak fölöttetek!
[1131] Az úrnapi körmenet, mely június 19-ére esett az évben.

hittanár, hogy a reálban egy fiú nem felelt a szociolog.-erkölcstelenség tanárának, azt mondta, nem hiszi, megveti amit mond, – ha meg is buktatja, ha ki is csapatja. – Van néhány, aki be nem adja derekát: zavaros tanító, Kecskés kántor, de a többi gregs[1133] a marhacsapásra. Elöl a katholikus tanítók, akik a keresztet leveszik az iskola faláról. A leghitványabb, szolgalelkű nép, tele gyűlölködéssel és felfuvalkodási hólyaglelkűséggel. Alig van köztük ember!

[2] Jún. 20. A proletárforradalom le akarja törni a világot s ítéletet ül fölötte. Neki ezt tenni passzió, szenvedély, gyűlölet is, irigység is, káröröm is és igazság is. Úgy látszik, mintha ő ülne ítéletet, de nem ő, Isten ül, ő csak pribék, az ördög. Qui non credit iam judicatus est. Qui non diligit, manet in morte[1134]… Az ítélet ki van mondva, csak végre kellett hajtani. Ne akadjunk fönn a pribék kegyetlen mocskos alávalóságán, – pribék, arra van nevelve: canaille és vadállat; a vadállatok tépték szét a vértanúkat, de a hitvány bűnösöket is s e vadállatok a kultúrvilág őserdőiből kerültek, – saját nevelésünk. A rabszolga-lelkek építették az ergasztulumokat[1135], a kolosszeumokat.

[3] Hát jól el kell ítélni a hazugságot, mely a világot elrontja. A nagy, alávaló hazugság, az álarc, a farizeizmus, … a kikelt ember. Elrontotta a világot, a társadalmat, – das nicht-warhaftige hat überall Platz gegriffen[1136]. Keresztény lenne, de mi is voltaképpen…

[4] Ítéletet az akarathiányos blazírtságon, mely hitetlenség, – a passzivitáson, mely akcióra el nem szánja magát s minden belátását tudással fegyverzi, – de sír a lelke a ketrecben, szenved s nem érti magát, rosszul kezeli; azt gondolja, az minden, melyet akarnia nem kell; igényeit az akarásra, hitre, odaadásra ki nem elégíti, csak látó akar lenni, hogy buta s bamba legyen.

[5] Ítéletet a nagy akaratbetegség fölött. Inaszakadtak vagyunk, földön mászunk, körben forgunk. Nem tudunk lépni, határozni, … a lépést megtenni. Ki tegye meg? Az akaratnak kellene. De mi képesítse? a szenvedés, tisztulás, belső megrendülés, tapasztalás? Talán az a szeretet, mely önmagunktól szabadít? – Ítéletet a hiperkultúra fölött, az individualizmus féktelensége fölött? Kívánjunk szociális igazságot, egyenjogúságot? De hát az uraság, az úri élet? a sport úri, a vadász úri, az Übermenschet hová tegyük? az esztétákat, e pincehajtásokat ki irtja ki, kik az élvezetet tejfelezik s milliókat nyomnak el. Hát a dámáktól ki szabadít meg, kik a kezük ápolásáért élnek s csak vonzó bájos attrakciók akarnak lenni. Kik kiszolgáltatnak, de nem mint a méhkirályné, mely generációkat szül; ezek erre is képtelenek. S mire képesek? tudnak öltözködni, harisnyát húzni? azt sem, teljes függésben. A tehetetlenség, a hozzá nem értés jellemzi; mint a harcias hangya, ha a harccal fölhagy, elveszti állkapcsát s még enni sem tud, ha nem etetik; úgy ezek a firmák.

[6] Ítéletet az élősdiség, a szívvér szipolyozás, a geseft[1137] fölött. Pénz az úr, az parancsol; annak engedelmeskedik minden…

Jún. 23. [1] Richard Wagner írja Hans von Bülow-nak, hogy Nürnberget szeretné a német művészet központjává: „Dahin gehörte die einstige 'Deutsche Akademie' (Leibnitzét érti?), dahin alles, was in der verrotteten, und im undeutschen Rezidenzen unserer kleinen Louis XIV. nicht gedeihen kann, – dahin die Blüte unseres Deutschen Vergesellschaftungswesens: dahin auch unsere Schule, an die sich endlich eine allgemeine Schule der Kunst und Wissenschaft deutsch und unjüdisch anbinden soll.[1138] (Deutsch und unjüdisch?!) Lehet-e

---

[1132] azt hiszik, hogy hisznek
[1133] falka
[1134] Aki nem hisz, az már megítéltetett. (Jn 3,18) Aki nem szeret, a halálban marad. (1Jn 3,14)
[1135] rabszolgák és adósok kényszermunka-börtöne a római birodalomban
[1136] a nem igazi foglalta el mindenütt a helyet
[1137] üzlet
[1138] „Oda kellene tartoznia az egykori 'Német Akadémiá'-nak, oda mindannak, ami a mi kis XIV. Lajosunk német rezidenciájában nem tud virágozni – oda a mi német közösségünk virágainak; oda iskoláinknak is,

valami még magyar és nem zsidó? A magyar népszellem csődjét jelenti ez a gyalázat, mely a magyarságot a zsidó üzelmekben és hóbortokban érte. Mi Európa előtt teljesen zsidó, most már orosz zsidó karikatúrává fancsalodtunk. Tegnap állt a Népszavában Politzer-Pogány, magyar főhadvezér beszéde, melyben panaszkodik a vörös katona megbízhatatlansága fölött s ennek egyik okát abban a nyugtalanságban látja, mely a hadfiakban fészekelődik a pogrom-hírek miatt. Tehát a „magyar hadsereg" elvesztette lelki egyensúlyát s harci kedvét azért, mert a pogrom kísért, s aggódnak a hadfiak az otthon-maradtak, kik egy ugrásnyira vannak biztonsága fölött. Hát csupa Icig[1139] harcol a fronton? – Tableau[1140]: Politzer, Böhm, Landler, Hamburger, Samuelly magyar hadseregparancsnokok. Bandi (vörös tiszt) itt járt s elmondta, hogy valami görbelábú szürkeség, orosz-zsidó sipkában megszólítja: „Nem ismer – kérdi – maga engem?" „Nem én." „Én Landler, hadtestparancsnok vagy." „Hát mit akar?" „Inspiciálok. Szedje rendbe embereit, támadni fogunk és én vezetem a rohamot." Egy óráig gereblyézte össze Bandi a vitézeket, buzdította, kérte, hogy így, hogy úgy… Végre a csapat készenlétben állt s látta, hogy L. kocsira ült s elvitette büdös páráját másfelé. Volt áldáshintés és kiszólás a bakák közt, hogy az ördög bújjék a zsidó… be, de hát minek kívánni ilyesmit még az ördögnek is?!

Jún. 24. [1] Ha jól emlékszem, Hurita őrnagy révén ma bejelentették, hogy Fabik betyárcsapata kivonul a palotából s visszamehetek; visszaüzentem: A palota nem enyém, arról le nem mondhatok, de állítsák vissza; a rondaságba be nem megyek … azután birtok nélkül palota? Ki fizessen portárst és nyolc cselédet s miből?

[2] Jún.. 24. Idealista vagyok, vagyis hiszek a lélekben s a szellemiben, úgyis mint Istenben, úgyis mint – isteniben mibennünk. Hiszem, hogy a lélek és szellem áthatja a világot s mint forma és szépség és élet jelentkezik. Hiszem, hogy ez az elem egyre jobban győz s alakul ki s mint lényegszerű és értékes hatalom és formális elv halad, tért foglal és győz. Ennek a térfoglalásnak s hódításnak s érvényesülésnek az emberben s az emberi társas világban kell megtörténnie. Itt kell ennek utat törni, – itt az új irányokat, amelyek a lelket s szellemet szolgálják, fölismerni s követni. –

[3] Kettőt hangsúlyozok: a mi különböztetésünk anyag s lélek közt, roppant darabos, – göröngy az egyik s minden lélegzetnél s színárnyalatnál finomabb a másik; így az ellentét is mint állítás és tagadás; de hát így van-e, nem lehetne-e azt gondolni, hogy finom mind a kettő s hogy ha egyesülnek, hát imponderabile[1141] egyesül a szellemivel…?!

[4] A másik megjegyzés: hiszek a bűnben, a romlásban, amint hiszek az isteninek s a szelleminek fokozásában! egyik fok a lélek, másik a megszentelő malaszt. Már most a természet elvesztvén a malasztot, valahogy nem áll meg az anélkül való állapotban, hanem lecsúszik az állatiba. Ezzel szemben a szentség, a több-isteni az aszkéta-ideált, a lefojtott természetet kultiválja. Ez túlzás! De onnan van, mert kevés „spiritualis homo"[1142] van, kikben az ösztönös élet is szép, tiszta s istentisztelet lehet.

[5] A szociáldemokrata ideál, amennyiben a tömegeket emelni akarja, jó kiindulást jelentene, – de amennyiben hitetlen s testi, annyiban a célt s az ideált nem látja, azt szem elől tévesztette. Grandi passus extra viam![1143]

[6] Mindenekfölött hangsúlyozni kell az individuális etikát s a belső aszkézis, az önuralom, a nagylelkűség, a több-lelkiség, a kultur- és haladás-növelés és siettetés

---

amelyhez végre a művészet és a tudomány egyetemes iskolája kapcsolódna, és ahol németül és nem zsidóul képeznek ki."

[1139] gúnynév a zsidókra (az Izsák jiddis becéző alakja)

[1140] A Tanácsköztársaság népbiztosainak tablója

[1141] súlytalan

[1142] szellemi ember

[1143] Nagy lépések a helyes úton kívül!

elmaradhatatlanságával. Így éreztem, ez lelkem mélye és feneke; onnan a tisztaság és erkölcsi értékek szeretete s ugyanakkor a formaszépség, a nő s a nemi élet iránt való idealizmusom. Hál' Istennek, hogy az nem csökken bennem, bár látom, hogy kevés emberben van erre lélek.

[7] Ez az individualista etika annál szükségesebb, mert az ipari, gazdasági élet a maga vastörvényeivel, a maga nem szellemi hatalmaival az individuumból dolgot, objektumot, – a munkásból erőmennyiséget csinál, – kvalitásokat nem ismer, csak kvantitásokat. Ki fog minket megszabadítani az új szolgaságból, – az indusztriális jobbágyságból, – az embergépiesítéstől… ettől a legnagyobb erőszaktól?!

[8] Az individualista etika az egyénben látja a legfőbb értéket s belülről akarja kialakítani az embert s az életet. Folyton kapcsolatokban él felsőbb, érzékfölötti „elvekkel", világgal, mely túl van az anyagin. „Das Wahre, Schöne, Gute soll seiner selbstwegen erstrebt werden; nicht weil es Nutzen schafft, sondern weil es an sich wetvoll ist; nicht weil es Lust bringt, sondem weil es die Pflicht gebietet, am Aufbau einer Welt der Werte mit zu schaffen."[1144] (Hugo Münsterberg) Tehát nem epikureizmus, nem utilizmus, nem pragmatizmus, hanem a szellemi világ kiépítése, – az önteremtés. Munka, törekvés, önlényünk kifejlesztése az út, melyen haladni kell. Ez a magasba vezető út, – a materiális dolgok lapálya alatt lelki mélységeket látunk: „Auch nach Kant erlangt die Seele erst in der praktischen Vernunft einen Zusammenhang mit den letzten Tiefen der Wirklichkeit."[1145] (Frage X. Kiefl.)

Jún. 25. [1] Nil mirari[1146], vagyis az emberek erkölcsi, kedélyi világának kiszámíthatlansága tudatában, változásaikat, magatartásukat nem csodálni. De különben az ellenkező az igaz: mindent csodálni. Hiszen, aki néz, az csodál. „L'âme ne peut vivre que d'admiration." S a lélek szenvedélye a nagynak adorációja. Moleschott Heidelbergben tanult s Shakespeare-t akarta olvasni, 3 hó alatt megtanult angolul. Kézbe vette a „Vihart" s a vallásos érzület egy nemével kezdte olvasni, nyitott ablak előtt a szép heidelbergi vidékről a könyvre vetve tekintetét; minél tovább olvasta, annál jobban megragadta lelkét a csodás nyelv, úgy hogy végre letérdelt s úgy olvasta végig. Íme az embernek igénye az imádás! Gyönyörű az is, amit szent Ágoston mond: „contemplatio est perspicuae veritatis *jucunda admiratio*." – Memoriam fecit *mirabilium* suorum, miserator et miserens Dominus… Deus, qui nobis in sacramento *mirabili* passionis memoriam reliquisti… sui moras incolatus *miro* clausit ordine.[1147]

[2] Admiratio, mely tele van tisztelettel a nagy és fölséges iránt s annak karikatúráit nem tűri. Ezeket csak depravált, perverz elmék izzadmányának tartja. A rend, fegyelem, a fölség tisztelete hosszú generációkon át vérré vált, – kevés van ezzel mondva, mert megszoktuk ezt a mondást; hanem vérré van valósítva, vérré éltetve s élesztve. Ez az a nagy előny! A családokban a családi élet, a hosszú történelmi gyakorlat és megtapasztalás által az illem, az előzékeny s mégis a kellő távolt megtartani tudó finomság, a takt, az illetés, mely nem fáj, mely érint, de nem borzaszt s nem lúdbőröz, vérré, érzéssé, közvetlen élettudássá van rögzítve vagy mondjuk folyósítva. Ahogy az értékről mondja Marx: geronnene Arbeit[1148]… úgy a kultúráról, az érzési előkelőségről azt kell mondani, hogy vérré van kimunkálva s az által kialakítva s határozottan megrajzolva. A zsidóságban mindennek az ellenkezője van a

---

[1144] „Az igazra, szépre, jóra az önmagukért kell törekedni; nem azért, mert hasznot hoz, hanem mivel önmagában értékes; nem azért, mert élvezetet jelent, hanem mivel a kötelesség követeli, hogy az értékek világát felépítsük."

[1145] „Kant szerint is a lélek csak a gyakorlati ész révén kerül kapcsolatba a valóság végső mélységével."

[1146] semmin sem csodálkozni

[1147] Szent Ágoston: „a szemlélődés a meglátott igazság *boldogító csodálata*". Ezután Prohászka az Eucharisztiára vonatkozó liturgikus könyörgésekből idéz: *Csodatettei* emlékezetét hagyta ránk az irgalmas és könyörülő Úr… Isten, aki e *csodálatos* szentségben szenvedésed emlékezetét hagytad ránk… Végül a *Pange lingua* kezdetű himnuszból: embersorban töltött létét / *csodás* módon zárva le.

[1148] alvadt munka

keresztény ideálokkal s erkölcsökkel, illemmel s kultúrával szemben ők csak fűzik magukat, hogy előkelő magatartásuk legyen, de a tartás nem belülről, nem a vérből való.

Jún. 26. [1] Hogy el ne felejtsem! Csajtai és Madocsányi álltak az ajtónál, mikor az Újságírók Otthonának s Rákosi Jenőnek jubileumán én is felszólaltam s mondtam: ma van pálmavasárnap. Az O. P. E. nevében köszöntöm a jubilánst, gondolok Pázmányra, kinek pálmás tolla volt; eszményekért harcolt, etc… Megtapsoltak. Ott aztán az ajtónál mondta Csajtai: Püspök Úr, itt kukoricát s nem gyöngyöt kell rázni a rostában…

[2] A másik: Mihály János, törvényszéki bíró Brassón ítélt egy ügyben; előzőleg eljött a felperes gyáros s 1000 K. bankót hagyott az asztalán; visszaadta neki M. – Aztán az ítélet után ismét jött s hálából akart 2000 K.t. otthagyni. Visszaadta neki. – Egyszer aztán nemsokára a nejével sétált s a feléjük robogó kocsiból kihajolt egy úr s nagyot köszönt: ez 3000 K-t ér nekem, mondotta feleségének. A gyáros volt.

[3] A harmadik: a gutai asszony, ki férje kezét megcsókolta, mikor meggyónt!

[4] Ah, akik oly fölületesek, hogy mindent gondolnak megérteni s kimagyarázni, azok a létet s mélységeit nem ismervén s nem sejtvén, tisztelni semmit sem tudnak. Valamit Henriette Feuerbachtól: „sie wissen ja wohl, daß ich kein Ich-süchtiges Geschöpf bin, dem ungeachtet kann ich das kleine »Ich« nicht völlig aufgeben. Ein Rest bleibt mir immer stehen, das ist das Gesamtbewußtsein… und der Urwille, das Gewissen. Das bleibt mein Ich, ich mag machen, was ich will und Herr Wundt (Essais-it olvasta) mag sagen, was er will, über das kleine Ich, das im grossen »Du« (Isten) aufgeht."[1149]

[5] Jún. 26. Igazi lelki jóságnak s műveltségnek többnek kell lennie, mint szokásnak, elsajátított tudásnak, – vérnek kell lennie. A hitnek is. Ebben óriási a hiány; a régi vér vízzé vált; az európai infekció elnyálkásította; kivált az ilyen népben s intelligenciában, mely kezdet óta, úgy értem, hogy hosszú évek óta szinte kizárólag a zsidó karikatúrák szellemiségéből, ezekből a beteg agy-exsudatumokból[1150] és idegen, frivol érzések excrementumaiból[1151] táplálkozik. Ez se nem magyar, se nem keresztény, hanem modern zsidó… zsidó vér nélkül.

Jún. 27. [1] Már Li-Young Tschaang mondta: hogy reform, mely mindent ledönt, mielőtt építeni kísérelne, orkán. Hát akkor ez a buta erőszak, mely kapkod mint Bernát a mennykő után, mely semmit sem teremt, hanem legfölebb elvesz, másnak is ad, amiből magának tartotta meg a javát – a Károlyi grófi ingeken s szivartárcákon kezdve, égszakadás. Oh, csak törné össze azt, ami korhadt, korrupt, rothadt, lázító és lázfészek volt!

[2] Más kitűnő diktuma: sok ember úgy érez, hogy semmit sem tesz, ha végletekbe nem csap át. Ez szentigaz. Az ifjú szónokokra is illik, kik csak klimaxokon[1152] ugrálnak, mint zergék a sziklákon. A Tátra hómezőiről hangoznak, leugornak – nem a szónokok, de a világreparátorok – Kun-Szent Miklós békapocsolyáihoz. Halált ordítanak vagy csókolóznak; kardot rántatnak vagy kanalat nyújtanak s mondják: tessék, kitűnő a csusza. A bazilika tetejére mennek kukorékolni s Budavárát vörös maskarává öltöztetik ki, máskor meg a szívörvényeibe szállnak nyögdécselni… Így vannak – folytatja a kínai – nagy politikusaink, kik valóságos akrobaták s a világ színpadának egyik végiről a másikra ugranak azzal az érzettel, hogy nosza, így van az jól, megcsinálom…, s pestiesen megmondva!

Jún. 28. [1] Írtam R.-nek, hogy az aszkétaságot nem szeretem. Természetesen nem a fegyelmet, rendet értem, hanem az élet kaptáit, amelyek ha jók és szentek, mégis kapták.

[1149] „Jól tudja, hogy én nem vagyok önző teremtmény, de nem tudom a kis én-emet teljesen feladni. Valami mindig megmarad, ez az össztudat… és az ősakarat, a lelkiismeret. Az marad az énem, megtehetem, amit akarok, és Wundt úr mondhatja, amit akar: a kis énnek a nagy énbe (Istenbe) történő feloldódásáról."

[1150] izzadmányokból

[1151] ürülékeiből

[1152] csúcsokon

Szeretnem kell ugyanúgy a természet változatosságát, az egyedit, az egyénit, az ősi alaktalant, mely természet, s mely formát keres. Akarok neki formát adni, de akarom, hogy azt az örök nagy vonások keretében magának formálja, – ez az egyéni nagy munka, melyben Istennek s a Szent Léleknek kedve telik. – A lélek, az én szinte áhítattal, sejtelmesen és félénken, elfogódva áll e feladat előtt, – az ifjúság sajátos tisztelete a nagy eszmény s törvény iránt s a lélek költői formaérzéke, az élet teremtésének vágya, az öntudatlan individualizmus letörhetlen igénye ihletik. Mindkettőnek kell érvényesülnie, az én-nek s az eszményinek, – a szubjektív s az objektív valóságnak.

[2] Hát nagyon hangoztatom: szeressük az adottat, a természetet, a saját valónkat, – csak ennek adhatunk sajátos formát, – azt, amit fölvehet, nem mást, – azt, amit kialakítani képesek vagyunk. De az a formai elem, az ne szegényítsen, ne törjön, ne sablonosítson, – ne gyárimunkát adjon – s ezt kifogásolom az aszkétizmusban, – hanem az örök érvényű szépet alkalmazza az adott sajátosságra. –

[3] Vallom a lélek, a sajátosság, a sokoldalú természetes hajlam s tehetség valóságát s annak jogát s igényeit. Vallom az elem szuverenitását s ezt tisztelni s nem korlátozni kell; de ugyanakkor vallom a nagy objektív törvényeket s az irányzatokat, – de az irányzatok alatt nem országutakat értek, kellem, szépség, eredetiség nélkül, tele porral és prózával, tele rímtelenséggel és lendületlenséggel, vidék nélkül, harmat nélkül, csak a baktató emberek homlokának harmatával, – azzal a fáradt, testszagú izzadtsággal! Ilyen utak marhacsapások… Kuhwege… de nekem örvények kellenek, az útirány biztonságával, de játszi eredetiséggel… kanyarogva, kígyózva, szökellve, s elfolyva, mint akik nem spórolnak, nem papírra tervezték, nem mérnökök csinálták a vállalkozók profitjának, az építési anyagnak motívumai nélkül. – S ahogy ösvényen haladunk, adagio[1153], muzsikálva, – néha sietős az út, de a szem s lélek legel, – gyorsan szedjük a lábunkat, de azért ráérünk csókolózni fűszálakkal, bóbitás, hosszúnyakú enyelgő virágfejekkel. Ahogy ösvényen haladunk, sok természetességgel, kevés technikával. – Ah igen, lelkek, úszó felhők, kígyózó patakok s ti réti s erdei ösvényszalagok, bennetek látom azt, amit szeretek s amit igénylek, formát, útirányt, szépséget, de nem sablont, nem kényszert, nem kaptát, hanem lendületet, eredetiséget…

[4] A lelket mindig önállónak, önértéknek, egyénnek, eredetinek, tehát lénye szerint ősi függetlennek gondolom. Individuum, charakter, – mi legyen az, ha nem az önálló, független, eredeti forma?! Formája kidolgozott, kimunkált formája a természetnek. A lelket önállónak kell vennem s annak tartanom minden viszonyaiban, minden körülményiben, még a barátságban és a házasságban is. Azt birtokba venni, kisajátítani nem szabad s csak aki a megfelelő „Abstandot”[1154], nézőpontot, elhelyezkedést tudja megtalálni, az érti meg a szituációt s az nyúlhat hozzá helyesen s léphet érintkezésbe tapintatosan. Enélkül keserv, csalódás, baj és hűtlenségi vádak s féltékenységi mániák űzik egymást. – Ezzel ellenkezőleg a szolid szabadsággal az igazi szeretet párosul, – különös, igazi szeretet, mely nem önző, mely azt a másikat nézi s jót akar neki, csak szabadsággal jár. Szabadságot kíván önmagának s szabadságot másnak. Az önzés, az erőszakosság, a kényszer, a lefogás s lefoglalás, úgy a zsarnokoskodónak, mint a szolgának árt. – Hands off[1155]… ezt kell kiáltanunk, mikor lelkekről van szó!

[5] S ha így az egyéninek létjogot s érvényesülést követelünk, akkor azt az egésznek s minden változataiban magát adónak s bemutatkozónak kell megadnunk. Egyik ilyen, másik olyan, – egyik könnyed, más nehézkes, – egyszerű, összetett, – egyenes, kuszált, … napsütéses, árnyas és homályos, – fenékig átlátszó vagy problémás, – pipacs vagy tekervényes orchidea.

[1153] lassan
[1154] távolságot
[1155] el a kezekkel

[6] Ugyanakkor szeretem az eszményt, törvényt, rendet. Elfér az ember az égbolt, a csillagok alá, – az nem szoros, nem szűkkeblű, lelket lenyomó börtön boltozat; hanem harmónia főleg. A mai gyökértelen szellemi világban… ez iszapos Mississippi árban, hol partról kimosott s elsodort fák kavarognak… e jellemtelen világban.

[7] Jún. 28. Ma nálam volt Viczinayné, pompás, kurazsirt asszony; az angolkisasszonyoknál volt Budapesten az utolsó évben 1899–1900-ban, mikor ott lelkigyakorlatokat adtam s szívből hálás. Hát még én Istennek, hogy így dolgozhattam. Múltkor papírjaimat forgatva s a programokat látva előadásokról, exerciciumokról fölcsendült a lelkem s örültem, hogy ezt is, azt is, annyit tehettem. Mera Dei gratia! Gratias ago![1156]

[8] Jún. 28. Ma voltam a forradalmi törvényszék előtt. Balog, volt járásbíró kihallgatott. Kijelentettem, hogy egyházhatósági ügyben nem ismerem el illetékesnek ezt a bíróságot. Biztosított, hogy nem olyan ügy, de nem mondta milyen. Tudtam. Nagy Károly a sárosdi szőlőért kártalanítást kíván. Informáltam a bírót, aki hivatkozott rá, hogy ő (Balog) vallásos ember, presbyter. – Ma VII. 1. a zámolyi tanító Viszotának beszélte, hogy Nagy K. a szószéken felolvasta a vallásszabadságról szóló rendeletet s kijelentette, hogy erről a szószékről eddig a népet csak butították: akkor felállt az iskolaszéki gondnok s mondta: hogy az nem igaz, mert arról a székről csak szépet s jót mondtak, aztán a néphez fordult, mondván: ugy-e, hogy úgy van? S a nép felelte: „Úgy van.” N. K. tovább beszélt; de akkor meg más tekintélyes ember felállt s felszólította, hogy ne erről, hanem az Evangéliumról beszéljen. Mire N. K. a „hiszek tebenned” imát elmondta s lement. Tabló!

Jún. 29. [1] Sokszor mondják: vándoroljunk ki… Hát hiszen oly sok kivándorló van, – olyan is, ki lélekben már kivándorolt; de ezek voltaképpen itt maradnak, de idegenek. A teljes idegenség környékez; környékezett eddig is, mert a világban, ebben a gyökerestül a kereszténységből kitépett társadalomban otthon az ember nem lehetett. Most meg éppen! Nem nézem a nemzetinek, történetinek, művészetinek letörését, hanem az eszményinek, a hitnek, az isteninek eltűnését, – s ez utóbbit illetőleg az elidegenedés, az aposztazia[1157] régi! Ki ne látná azt az európai lelken? Nem éreztük-e a fülledtséget, mely viharban akar megtisztulni; de a fülledtség tele volt kétségbeeséssel, nihilizmussal, szkepszissel, unalommal. Ezt a fülledtséget ha vihar követi is, rólunk azt le nem veszi. Mert a vihar a természet szenvedélyének, a túlfeszített erőknek kisülése, de itt a vihar csak egy tehetetlen bosszú, elkeseredettség, és tehetetlenség tombolása. Kiadja mérgét a szerencsétlen emberiség, marcangolja, tépi magát, dúl, vájkál beleiben; de mi lesz ebből? A kétségbeesés, a nihil környékez. Eszményeink némák. Non est profeta[1158], és ha van, akit így hívnak, hát az a pszichét operálja, szecirozza, az okok eredetét, idegzetét preparálja és konstatál! Részünk a kétségbeesés és a kiüresedés; – tárva előttünk az élet fiziologiája, a szervezet mechanikája és minek? Tragikum és szkepszis jár, kúszik vagy gyűrűzik lustán és vastagon, lendület, akarás nélkül; minek is?

[2] Hát az alap veszett el; Isten, religio lett, mítosz és mese; nem tudjuk, mire támaszkodjunk? Minek? Minek? Ez a varjúkárogás zörög a fülünkben. Ha ritmusos szárnyalásra kelnénk is, megcsendül a cinterem[1159] öreg kertészének kaszája – szétreped a szárazságban a föld, s sír lesz belőle… minek? minek? Ez búcsúztató a hívő világtól! Igen, Istentől el vagyunk hagyatva, mélyen érzem s a démon kötele meg lett oldva. Észreveszem a démonit. Így az egész történést csak a szenvedés, a bosszú pátosza tüzeli, – kilökni, kidobni s a jóba beleülni, – az uzsorát vissza, a vért vissza, – a falatot el ki a szájból… jóindulat nélkül.

[1156] Teljesen Isten kegyelme! Hálát adok!
[1157] hittagadás
[1158] Nincs próféta
[1159] temetőkert

Minden jogosultságát, jogát a rablásra, fosztogatásra, elnyomásra, az elkeseredésből az elnyomás miatt. – Ha legalább a népbe mint egységbe, a nemzetbe, az önállítás, az erős életvágy plasztikus elveibe s reményeibe kapaszkodnának, – de nem, nekik az utálat, nekik nép, haza, nemzet nem kell! Ha legalább az emberibe, az emberiségbe, a lélek mélységeibe vetnék horgonyukat? nem, nekik absztrakt ideológiák kásája kell; ott keverik a frázist s tagadnak s káromkodnak! – Ha volna rendszer, fejlesztő erő, a nemes érzések szövetkezése. De nem; ehelyett kapkodás, hiszteria, iram, rohamban új kultúrának betölcsérezése. Minden készen van, butéliákba lefejtve, csak a fejek s szívek kellenek; no hisz azok úgyis üresek; hát bele az új töltést. Ez nem is gesztus, hanem görcs, – ez nem is póz, hanem saját eszeveszettségük s képtelenségük karikatúrázása, – tehát az igaz vonásoknak a nevetségbe való kiemelése s az által annál élénkebb öntudatra hozása. – Az ember szeretne stílust, nagy vonásokat, – szeretné az új világ szívveréseit, az új tavaszba álló emberiség leheletét érezni, e helyett az irreális, hepciás, lojális zsidó szellem laposságа és kapkodása. E fajta saját ürességét nem érzi, neki az izgalom, a turkálás, a nagyzás, a lárma, a reklám az élettartalom. – Nemzetietlenek, alkotmánytalanokká leszünk, – alaktalanokká; minden jellegünket, vonásunkat letörlik, – az idegen fajta dőzsöl, orgiát ül a nemzetinek elbitangolásában, a neki idegen eszmények csúfságában, – akarja, hogy a buta tömeg is szakítson mindazzal, ami őt nemzettestéhez, hierarchikus fölfejlődéséhez s kapcsolataihoz köti, – akarja, hogy gyökere kiszakadjon s így a hazátlanság, az idegenség zsidó szellemében s szélvészében hányódjék-vetődjék. S minek, ezt nem kérdik, kik gyűlölnek s kik vakmerő és piszkos kézzel törnek s köpködve káromkodnak.

[3] Vagy tán őserők kitörésének tartsuk e mozgalmat?: A szenvedő s irigy rétegek szertelen és rendszertelen s képtelen vakaródzása ez! Csak egy igazuk van, az, hogy jó létünk legyen. A többi mind őrület, butaság és a képtelenségek s tehetségtelenségek farsangja… vérben!

[4] Jún. 29. Ma hallottam, hogy a vörös-hadseregnek legnagyobb búja a Salvarsan-szérum hiánya (vérbaj ellen), 800 ilyen betyár fetreng itt betegen! (A városparancsnok vallomása!) Ugyanakkor a Szovjet-Köztársaság plakátokon rikácsolja, hogy a régi, kapitalista társadalom bűnét, a prostitúciót eltörlik!

Jún. 30. [1] Világiasan szólva az egyház, hogy ne mondjam, a kereszténység vereséget szenvedett s azért szükséges, hogy belső erejének s morális fölényének valami impozáns kifejezést s erőteljes megnyilatkozást adjon; ezt csak híveinek hitében, ragaszkodásában s buzgóságában adhatja. – Adja Isten, hogy erre máris képesek legyünk; de mivel a katolicizmus s a modernizmus közti ellentét óriási s az anyakönyvi keresztények száma légió, szükséges a rostálás. Rostát, rostát s félre a szeméttel! A háború a krízist nem idézte elő; sőt nem tudom, a világnézeti különbözést kiélesítette s vártuk a döntést. De a szocialista, kommunista tatárjárás megnyitja tán a szemeket jobban. Vagy ezentúl is az legyen a jelszó rothadjunk csak jobban! Csak még, még?

[2] Jún. 30. Ki hitte volna ezt a reakciós fejlődést, mely közénk ütött, ezt a zsarnoki, önkényes kihívó, impertinens[1160] reakciót? Értem alatta, hogy az állam, a tömeg hatalmi, caesári mámorában lelkiismeretekben nyúl, tilt, parancsol, – materialista morálist, istentagadást hirdet, nevelési kényszert alkalmaz, kiléptet apácát, barátot. A modern állam már kijózanodott e kultúr-harcokból. Ez a fölcseperedett kamasz-demokrácia nem tanul semmit, mindent jobban tud, s gázol, mint a barom. Nem is kultúr-harc ez, – ez egyáltalában nem harc, nem küzdelem, hanem legyűrés, leteperés, szájbetömés, lebunkózás.

[3] Az impertinencia minden sava és szele rajta, gőgös és buta. Szemét nem iskolázta, a történelem nem köszörülte pupilláját; neki semmi sem imponál, se idő, se lélek, máról holnapra nevel és mázol. Ideológiája a világ világossága, s a perverz zsidó agyvelő kásája az

[1160] pimasz, arcátlan

igazság próbaköve. Napoleon is impertinens volt mint olyan parvenü s impertinenciával pótolta a historikumot, – meg is írta róla Stael asszony; de mi Napoleon impertinenciája az uborkafamászó zsidó bandáéhoz képest?! – Van azonban különbség, még pedig nagy: ott megvolt a forma, a külső, ehelyett itt a trivialitás, a rongyrázás járja. Sehol érzék a forma, a történelmi tradíció, a nemzeti, társadalmi sajátosság, az illem, no hát még az elegancia iránt! Pedig mondanak nagyokat s akarnak jólétet, népszabadságot; de az eszmei tartalom oly komiszsággal párosul, hogy mindenestül a sárba fullad. Minek az eszményit, paradicsomot s boldogságot terrorral s marhasággal képviseltetni. Jó-e kapcsillatos bagariából[1161] tokaji bort inni, – a bornak jó-e, a borozónak jó-e, vagy a hiszterikumnak? Formát mindennek; félre az alaktalansággal. Ki nem állhatom, ha egy meglett asszony libella módjára van fűzve s a dereka mint egy aszott gyerek csípője; de hát reformátorokban sem telik kedvem, ha eszményeket adunk s ripőköknek[1162], duhaj zsiványoknak mutatkoznak be. Kapcabetyárok perzsaszőnyegeket nem loptak, de ezek azzal borítják a büdös irodákat. – De hát sansgęne[1163] vitézek, vörösök, kik a szégyen vörösségében állhatnak majd a világ előtt. Özönvíz és tatárjárás nem nézi, hogy hová szakad, mit borít el, – virágos ágyat-e vagy pöcegödröt, kertet-e vagy disznóólat; beleszakad mindenbe. – Lehet-e itt megértésről, kapacitálásról, meggyőzésről szó? Máskor is kevés az eredménye a disputáknak; de most nem is lehet disputálni; kivel s miről? Ezen a bölcsek túl vannak; itt minden lakatos inas lesajnálja Aristotelest és Kantot is, csak Marx zsidóra bámul; az a bocca della verità[1164]. Ó ha az megnyílik… s populázni kezd, attól falnak állunk, hanem megyünk; ez a szóhabarcs úgy nyakon sóz, hogy a replikát lenyelhetjük; nekik nincs rá szükségük s akkor minek.

Júl. 1. [1] Meller beszélte, hogy egy leány hazatérve az intézetből, dacoskodott anyjával s végre kijelentette, hogy a gyermekek nem kötelesek hálával lenni szülőik iránt, miután nemzésükben úgyis nagy gyönyörük volt. – Horváthné (vasúti) fiacskája (9 éves) hazajött az iskolából s azt újságolta: mama, nem úgy van, ahogy maga mondja, hogy a gólya hozza a gyereket. Már tudom! – Keglevich Miklósné leánykája így beszél magyarul: „Mama, Imre bácsi mondta, hogy az X. Y. (fokszi) fog krig-ni (kriegen) kis gyermekeket.”

Júl. 2. [1] Ne akarjunk restituciót. Az sohase volt egészen, de szociális forradalmaknál teljesen lehetlen. Ne vezessük tovább a rovatok kimutatását, hogy liberális vagy konzervatív feudális vagy demokratikus. Még kevésbé fonjunk reakciós ostorokat a népnek, a csürhének hátára, ezt káplársorban álló katonalelkek szeretik. De ez mind Donquichoteriada. Teljes gőzzel a szociális, gazdasági átalakulásba, ha felfordulás révén jutottunk is e mederbe. Minket talán másképp nem lehetett belehozni. De a felfordulás nem maradandó s azután a felfordulás nem teremtett még meg új világot, – az csak kidöntötte a régi pudvás látszatosságot. Teremteni nem is tudott. Nem szokás teremteni ideológiákkal, akrobatáskodó frázissal. – Kultúrát nem lehet teremteni plakátokkal, – nemi betegségeket megakadályozni: „butaság betegség” című köpködésekkel. Új világot sem azzal, hogy kifordítjuk a régit s hogy ami fönn volt, letoljuk, s ami lenn volt, föltuszkoljuk; az ilyen kapkodások rossz történelmi szántások. Nézzünk szét: megbíznak-e azokban az elemekben, a vezetőkben, a politikai, gazdasági, kulturális törvényszéki új organizációban? Istenem, csupa véletlen akarnokoskodás, és zsidó impertinencia!

[2] De ha így állunk, azok, akik fönn voltak s lekerültek, ne akarjanak oly lelkiséggel megint fölkerülni, amilyenben lejöttek. Semmi szükség rájuk ebben a tarthatatlan s fogyatékos kvalitásosságban! Nem kell az úri tempó, – az úri haszonélvezése Magyarország földjének és a magyar nép erejének, – nem kell a munkaiszony, – igaz, hogy a

[1161] erős, vízálló bőr
[1162] ripők: szemtelen, pimasz
[1163] tekintet nélküli
[1164] az igazság szája

tanácsköztársaság ezt járványossá tette lefelé is s sajátos tünet, az úrhatnámság verődött ki ezen a népen s annak minden osztályán; mert a köznézetben nem úgy festett a demokrácia, hogy éljen a munka s abból éljen kiki, hanem úgy, hogy éljen a dologtalanság, hanem eddig az urak lopták a napot, most mi ülünk a polcra-székbe. – Nem kell a dámaság, ez a nőt fogyasztó, emberségből, erőből, természetből kiforgató karikatúra, – ez a rossz szenvedélyekre spekuláló intézmény s berendezkedés, – ez a lény-elgyötrés. Kínában csak a lábát, itt az anyaságát, nőiességét… Nem kell a korrupció, a lelketlenség, erkölcstelenség, durvaság… nem kell a kivetkőződés erkölcsből, illemből, tisztességből, fegyelemből. – Nem kell a faunok[1165] vigyorgása az Übermensch-bestiával való kacérkodás, mely az életet ösztönnek nézi s az agyvelőt is az ivarszervek szolgálatának kultuszába állítja. Nem kell ez a patologikus, szertelen, idegbeteg gondolat és érzésdivat, mely szabadságot hirdet, de mértéktelenség a szignaturája s szertelenség s dekadencia az életmódja…

[3] Teljes szociális érzés s új irányok érvényesülése, – a múltból a jót, a keresztény kultúra folytatását s kiépítését, – a történelmi, reális beállítás újdonságával, de a szellem, az ideális mértékek megtartásával. Amit az új hozott, az ideológiai, ideális követelmény, – az testvéri pátosz, az elnyomás, a kiuzsorázás reakciójával; de irreális bárgyú beállításban, ugyanakkor telve a lázadás, a bosszúállás brutalitásával s a felülkerekedett canaille, no meg a zsidóság impotenciájával. Emberek ezek a mérték, a fegyelem, a konstrukció, a reális lehetőség iránti érzék nélkül, – hiszterikus gondolkozók, kik a gondolat fényét reális tömörségnek veszik.

[4] Az események csodálatosan rámutattak a tisztikar léhaságára, erkölcstelen s jellemtelen szibarita[1166] voltára. Tisztelet-becsület a kivételeknek, de az egész átlag rothadt volt fenékig. Fölülről jót nem láttak s amit láttak, azt farizeizmusnak kellett ítélniök. Naplopás, flanc, üresség jellemezte e brancsot. Én mindig azt tartottam, – hogy aki erkölcstelen, az nem tud hős lenni, – az jobban szereti az életet, semhogy tradicionális magyarázatokon túl ne tenné magát. Mit szeressen az áldozatban? S miért adja oda életét? Sőt az életet óvni, kiélvezni, a könnyebb végét fogni, a halált s a hősiességet a tartalékos tisztekre bízni, – ez volt a tisztikar be nem vallott, de gyakorolt szelleme. Rémültem iszonyodtam e brancstól; féltettem országot, koronát, kereszténységet, melyek ily karra voltak bízva, „ponit carnem bracchium suum”[1167].

[5] Nos és a nép? Az eszményi célokra nem kapható. A vallást pszichikai igénynek nézi, de csak a falusi templomtoronyról nyíló láthatárban. Keskenyen, szűken. A kultúra, a kereszténység hősies kitartása s vértanúságra nem számíthat nála. – A blazírt és tyúkeszű intelligenciánál ez még inkább az eset. Annak szerepe a meghunyászkodás s a kenyérkaraj melletti megvonulás. Panem… panem! Más probléma nincs. Az erkölcsi eszmény s a kenyér ütközésében, az előbbi inponderabile lévén, quantité négligeable[1168]. Tehát igazán az imponderabiliák az érzésre nézve is… ez a szellemi szegénylegénység.

[6] S ki az oka? A zizaniarum seminator[1169]. (Nézd a Hochland 1912-13. l)

[7] Nos és a kereszténység? Istenem, ez a lelki s isteni elem; de hát elem sziporka, mag tengernyi földben, erdőben, tengerben. S alig érvényesül. Segítjük művészettel, ófrank ceremóniákkal, liturgiával, fénnyel, pompával… de úgy vagyunk vele, mint az olaszok, hogy dacára Szent Péternek, kupolának, Michelangelonak, Rafaelnek, Palestrinának és a többinek; egyházi hatalomnak s a volt egyházi államnak dacára nem mennek a lelkek valami nagy virágzásnak. Pedig az egyház azt a benyomást kelti, hogy hidat ver ég és föld közé s az űrt kitölti Isten s ember közt; nem, nem, a misztérium éje a zenétől s a gyertyalángoktól szét nem oszlik s az ember kicsiny s gyarló, s lélek szerint szegény ördög. –

[1165] kecskebak formájú, de emberhez hasonló félisten, az érzékiség jelképe
[1166] semmittevő
[1167] testi erőre támaszkodik (Jer 17,5)
[1168] elhanyagolható mennyiség
[1169] konkolyhintő

[8] Nos és a papság? Az általános beijedésben s bugyogó töltésben a szerzetesek vezettek; – becsületes kivételt a zirciek, bencék, no meg az igazi rendek tettek; s aláírták a hittagadást. Nem vártam tőlük sokat, fiat illis ut domino Abbati in Bakonybél, olim, qui purgationem judicabat solemne delectamentum. Deus venter et spiritus exulans![1170]

[9] Mindezek után pedig szemmegnyitás kell, látni kell. Vakok vagytok, kik vezettek? Kik lopták el meggyőződésünket, kik húzták ki gerincünket, oltották ki eszményünket, – kik vetettek zizániát? Kik? Kiktől lett rühös és férges a társadalom? Kik hízelegtek a rossz hajlamoknak? Kik? Kik voltak kaphatók mindenre? Kik bukkantak elő mint a patkányok a csatornákból? Kik kezelték a modern kultúra, a nagyváros kloakáinak erezetét, kik úsztak ott s lökték fel a piszkot, a szennyvizet, a mérget? Kik? Van kloaka mindenütt, de az a mélyben van; de kik borították fel a kultúrát, hogy a kloakák fönt legyenek s minden lekerüljön? Kik vezették a kloakát a sajtóba, színházba, érzületbe, nézetekbe, otthonokba? Kik? Kik mételyeztek, azaz metéltek körül minket? a lelkünket? Hutyra őrnagy szerint Klobacsár beszédet tartott tisztjeinek Nagyszebenben: maguk antiszemiták? dehogy is, zsidók, a lelkük az! Azt olvassák, azzal telülnek, azt szopják, szívják, élvezik… maguk zsidók? Aki zsidó újságokon nő fel, zsidó frivolitáson éldeleg, nem is veszi észre, hogy zsidó lesz. Így aztán Fabik fővörös-betyár mondta magáról, hogy ő katholikus, de zsidó érzületű. –

[10] A jeles intelligencia szerepéről csak annyit, hogy nemcsak Pajzs-Pik Pinkeljud érzett s kifogásolta a grófi szagot a vármegyeház termeiben, hanem Kerekes, jeles jellemtelen köpönyegforgató és frázisgyártó h. polgármester a raccsoló grófok uralma végén éldelgett. Kuthy József úrnak problémája sem volt, hogy a kenyérért ne lépjen-e be a szakszervezetbe; az ügyvédi kamara mit Putz und Stingl lépett oda, – a tanárok hallgatták Velinszky László pofaszónok előadását az új nevelésről s megjegyzés nélkül a keresztény erkölcs s hit leszólását. Nos és Schwarzbach Fleur[1171] elment a házasságokat bontó ítélőszékbe tagul. – A szülők küldözgették a mesedélutánokra gyermekeiket s a tanítók? No, erről a leghitványabb brancsról e fehér papíron szó ne essék? Ez Móger[1172]-ország!

[11] Júl. 2. Ma egy hete ment el Fabik-betyár csapata a püspökségből, összerondítva a házat, bepiszkítva, karikatúrákkal beszennyezve a falakat; ellopták Viszota perzsa szőnyegeit (16 000 Kor.), a püspökség rézmetszeteit (hátul római látképek), feltörték az ezredesné szobáiban a ládákat. – Természetesen tegnapelőtt a „forradalmi törvényszék", ez a farsangi idil, kijelentette a panaszos V.-nak, hogy a tetteseket nem bírják kitudni. Tetvesek a tettesek és ezekkel nem mer kikötni a forradalmi törvényszék!

Júl. 3. [1] Madame Staël bat Fichte ihr sein System in kürzester Zeit vorzutragen. Nach 10 Minuten gespanntester Aufmerksamkeit hat sie ihm strahlend versichert sein System sei durch Münchausen der sich einmal an seinem Schopf afus jenseitige Ufer einer Flusses geschwungen, trefilich illustriert. Mirabeau.[1173]

[2] Júl. 3. Ego vici mundum[1174] a) sötétséget az örök élet által, – az értelmetlenséget az ideális célokkal b) a szenvedést a kereszttel. Ezt nem lehet esztetikával kiegyenlíteni; *művészettel* sem részvéttel és szimpatiával – pogány rezignációval; hanem pozitív megadással Isten szent akaratán; így győzünk. Így verünk hidat, szerencse és szerencsétlenség közt. – Nem szerencsés, boldog élettel; a mély boldogság pillanataiban s meghatottság ünnepein

---

[1170] Úgy legyen nekik, mint a hajdani bakonybéli apátnak, aki a hashajtást tekintette pompás élvezetnek. A has az isten, és a szellem száműzetésbe megy.

[1171] Flóra

[1172] Magyar

[1173] Madame Staël kérte Fichtét, hogy rendszerét röviden adja elő. Tíz perc feszült figyelem után ragyogva biztosította őt (a filozófust), hogy rendszerét találóan illusztrálja Münchausen, aki egyszer saját hajánál fogva lendítette át magát egy folyó másik partjára.

[1174] Én legyőztem a világot

érezzük igazán, hogy elfogadók vagyunk. Edények, medrek, ösvények, hogy megteljünk. A természet szépségeitől, az élet nagy tapasztalataitól elfogódva érezzük, hogy kapunk, veszünk, receptívek vagyunk. Csöbörnyi voltunk öntudata el nem hagy.

[3] Júl. 3. Hogyan lesznek fiaink hitetlenekké? a) a fegyelmetlenség, az áhítat, a religiózus aszkézis elhagyása által. Unalmas vagy terhes; elhagyják, – a lélek fásul; túlteszik magukat a belső magatartás, a lélektartás fegyelmén. „Hogyan állsz?" – mondja sokszor a mama gyermekének… „hogyan jársz, mit dülleszkedel?" Hátha elterpeszkedik a lélek, azaz lelketlenség?!

[4] b) szabadon jártatja gondolatait a nagy irányzatok keretein kívül, – képzelete, ötletei szabadon csapongnak, – nincs, ami regulázza s gazba nő a szubjektivizmus. Össze-vissza olvas s össze-vissza ki-be jár nála igaz, nem igaz; az egyedüli passzus az, hogy mi tetszik, mi látszik. Egyszer panteista, majd teozóf, egyszer esztéta, majd naturalista; az ellenőrizhetetlen benyomások, befolyások labdája; hártyák ezek s nem márványok, melyeken ki-beözönlik forrás- és szennyvíz.

[5] c) az olvasmányok vadonja felől a paréj és gaz magjait hordja a szél; öntudatlanul is egyes rikítóbb vagy élesebb gondolatok szerint alakul; a sokoldalúság örve alatt határozatlan és elmosódott lesz, – a race – lélek típusa helyett egy kuvasz keverék, lapos vagy impertinens pofa.

[6] d) az ösztönök s érzések kígyósziszegései s szirénaénekei. Mily hóbortokat kanyarítanak tehetséges emberekből ötletek, szerelmek, Nanák (Feuerbach). Érzések, melyek felemelnek, de el is homályosítanak; e) ezzel kapcsolatban ki akarják magukat vonni az Isten törvénye alól s új kódexeket írnak, disznóbőrbe kötve s lelkes kiindulások s fantasztikus nyaktörések illusztrációival ékesítve!

[7] Aztán jön a Katzenjammer[1175] s a bolond élet után a nagy ideálok s törvények alá való megvonulás, ha nem a blazírt megadás, mely ahogy előbb sokat akart, most semmit sem akar, redves fa, ijeszt, nem világít…!

[8] De azért Schwarzbach Flóra, Blaustrumpf[1176] szerint az egyház túl szigorú, hogy híveitől, ő méltóságaik, a férfiaktól is évi(!) gyónást s áldozást követel. Ez sok! Az ilyen nem tudja, hogy miért nem gyónnak az emberek? Azért, mert minden 9-10. szifilitikus, mert házasságtörő, mert a prostitúciót úgy veszi igénybe, mint a kávéházat; önfertőző a fiatalság, szalad a szerelem rögtön megtapasztalható élvei után s nem akar ettől elállni!

[9] S mi is a vége az ilyen életművészetnek? Mondtam már: nem lelki mélység, nem vágytalan béke, nem átmenet sárból ragyogó felhőzetbe, hanem kimerült, kilúgozott asszonyvadász-skelet, Geck[1177]-ség. Anselm Feuerbach írja: „Aber die andern Herren und Damen der jetzigen Zeit haben auch das Glück nicht erfunden, glaube mir… Heiter kann man für Augenblicke sein und das muß der Vernunft genügen." (Briefe. 5 Okt. 1877) Welch simples Genügen![1178] Hihihi!

[10] Júl. 3. Tegnap mentek el Filbergerék, kik dec. 9-én jöttek s most, mióta kiköltöztem a palotából Mayer püspöknél egy hosszú szobában laktak; nálam kosztoltak; ápril óta fizettek ezért. –

[11] Na mondják: 400 angol tiszt jött Pestre, József főherceg palotájában laknak, hogy a leszerelést ellenőrizzék. Aztán? Vedremo.[1179] Ugyan milyen géniusz vezeti s üli meg most a magyar nép lelkét? Eddig a föld, a jobb, a több kenyér volt, minden szellemi s lelki probléma

---

[1175] másnaposság
[1176] kékharisnya
[1177] Skelet: csontváz, Geck: piperköc
[1178] „De a mostani kor más férfiai és asszonyai sem találták meg a boldogságot, higgy nekem… Egy pillanatra vidám lehet az ember, és annak elégnek kell lennie az ész számára." Milyen szimpla megelégedettség!
[1179] Meglátjuk.

nélkül s ez vitte bele abba a lealacsonyító erőszakos csürhehatalom jármába, mely alatt velőkig a haja csücskéig szégyenkezhetett. Mi lesz most? Félünk-e majd, hogy a bomlás tovább halad, az erkölcsi tatárjárás tovább foglal tért, – a romlás ismét felüti a fejét? Tudunk-e majd aggódni, hogy a nép lelke elromlik? S megérti-e a nép, hogy Magyarországon új rend, de erkölcsi megtisztulás is kell? Én tényleg azt látom, hogy ez idő szerint mi a kultúrát azonosítjuk a gazdagsággal s a standard of life[1180]-fel, – ezek állnak előtérben. A gazdagság vágya és a pénzhajsza, az adók s adósságok kínoztak a háború előtt, úgy hogy a társadalom szinte elgyötörten a háborút is megkívánta s várt szabadulást. Nem tudta hová hajtani töviskoszorús fejét! S íme, megjött a háború s hozott-e kultúrát? Csak ha lelket, új lelket, igazságot, erkölcsöt hoz. Ezt csak akkor s úgy hozza, ha ezért áldozatot tudunk hozni, vagyis e javakat első helyre tudjuk állítani, mint melyek dirigáljanak. Élvezet és jóság, ez nem program, hanem először jóság s amennyiben ezzel párosul: élvezet.

Júl. 4. [1] Tegnap megkaptuk a hivatalos értesítést (valami hakumbakumos normalista aláírással) hogy a püspöki palota elkommunizáltatott. Isten neki! Magamról nem szólok; de itt vannak a ciszterciták; generációkat neveltek s az intelligencia hallgat, mint a csuka; nem az ő gallérja, még kevésbé inge; itt vannak a barátok, a lelkipásztorság gyóntatási munkáját ők végzik, – se hang, se nesz; kidobják őket. – Itt megyeszerte a katolikus tanítók; ők szedik le a keresztet az iskola faláról; e szentségtörő gaztett nem is feszélyezi őket, – hogy a kultúra és saját lelki üdvük a keresztből fakad, – hogy a gyermekek nevelését a kereszt mértékei szabják: nekik ez nem probléma. Ahol a kukorica zörög, arra tart a csorda! Hej, akkor Lizi néni a ciszterciták mosónője más legény, pedig csak 80 K.t kap egy hónapra s ajánltak neki 600-at, ha ott marad, de ő azt mondta: ha 6000 K.t adnak, ilyen zsiványoknak nem szolgálok. A lélek itt-ott csillan meg a kultúra üvegpalotájának letörésében; itt-ott gyémánt van a sok üvegszilánk közt.

[2] De azért nem veszem ki a mi papságunkat sem, főleg a káplánok közül néhányat, akik mindjárt más foglalkozás után néztek: ez asztalosnak (Horvát), az kertésznek, meg nem tudom minek csapott fel. Szerintem ez mind a szalma-széna könnyűsége s a megállás s pláne ellenállás hiánya. Hogy kitartana, s ha kell koldulna… jaj, de minek ilyeket csak gondolni is nép közt, melynek öntudatos s öntudatlan vágya, szeretete s ideálja az urat játszani! Különben Mackónak megmondta P. Schlick S. J., hogy a magyar olyan, mint a szar, falhoz rúgod, ott ragad, aztán leválik. Mások kvasznak mondanák: ez egy fekete kenyér héjakkal erjesztett, savanyú pépes leves. Brr! Nem kérek belőle.

[3] Júl. 4. Lukács József, nagykanizsai piarista járt itt. Rendfőnökük szabadságukra bízta, hogy mit tegyenek és sokan aláírták az aposztáziát. Gyönge legények; szegények nem csak vagyonban, de hitben s erkölcsben! Ő hozta a hírt a postáról, hogy a bizalmiak elmentek; a tetvek költöznek, – a kódis meghalt; így láttam én is az esztergomi kórházban!

Júl. 5. [1] Nem tudom, mi van az én „kétséges” jótevőmmel, Majláth gróf püspökkel? Nem tud róla semmit Zichy Rafaelné, ki tegnapelőtt itt járt. Őszbe csavarodik már ennek a jellemes asszonynak is szögfekete haja. „Kétséges” jótevőmnek mondom, mert ő tett püspökké Fejérváry báró miniszterelnöknél. Ezért később úgy látszik Ferenc-Józsefnél megjárta, aki panaszkodott neki rólam, hogy még színpadon is beszélek. Természetesen nem a színpad s a püspöki méltóság, hanem a tulipánmozgalom[1181] fájt őfelségének, melynek szolgálatában én is beszédet mondtam a székesfehérvári színházban. – Velem is éreztette ezt a király olyan udvari sallang-bosszú formában, mikor 1908- vagy 1909-ben Székesfehérváron volt

[1180] életszínvonal

[1181] A XIX. század elején indult mozgalom, ami szorgalmazta a magyar termékek vásárlását. Prohászka támogatta a mozgalmat, ezért német nyelvterületen gúnyosan tulipán-püspöknek nevezték. Lásd Prohászka cikkét *„A tulipán-mozgalomról”* címmel (ÖM, 13,334–337, megjelent 1906-ban az Alkotmány 1906. okt. 3-i számában).

(gondolom a veszprémi hadgyakorlatok alkalmából) s a pályaudvaron a Széchenyi Viktor gróf főispán beszéde után a honoratiorok bemutatkozása alkalmából először az alispán felé ment, aztán felém. Ha tudná, mennyire sértett meg! Ettől nyugodhatik. – Később úgy látszik megbocsátott, mert Majláth püspök ismét engem proponált kalocsai érseknek s a király elfogadta, csak azután billent a mérleg Csernoch János javára, úgy látszik Zichy János, kultuszminiszter eljárása folytán. No azután jött 1911 s Tisza István erőszaka a parlamentben s a főrendiházban, mikor a legszelídebben opponáló Majláth is (nem jelent meg a főrendiházi szavazásnál) plühre ült a királyi kegyben s még kalocsai érsekségig sem emelkedett. Így fumigálja[1182] a nagy szintetikus (Isten) a kis szintetikusokat, kik másnak akarnak juttatni valamit hatalommal (keggyel), amit később maguk sem érhetnek el, még ha akarják is. Majláth később akart volna kalocsai érsek lenni. No semmit sem vesztett.

[2] Júl. 5. A szerencsétlen Izsóf[1183] néhány hét – talán 2 hónapja – aposztatált s megnősült. Nemcsak bután, de bárgyún cselekedett. Valami oly szamár viselkedés ez, hogy a Zászlónk kibontott füzetei mögött az ördögök fújják a mennyegzői marsot. Aki akarja tudni, hogy azok mily instrumentummal fújják, nézze meg Dante poklát „fece del cullo trompeta”[1184]. Íme a ki nem fakadt, hanem befelé dagadó kelés históriája a pszichében! Ez a kopasz fickó bohém volt, – rendetlen és zseniális! A gyerek- és diáklelkületet szerette, szívta és élvezte, ez inspirálta őt s teremtette meg stílusát. Eredetiség és bizonyos neveletlenség van a lelkében s a stílusában. A szellem mélységei felé járt természetesen ő is s feszegette a világ s a kereszténység problémáit, – volt benne megérzés és elszántság, lelkesülés és erő, – de valahogy ez mind megakadt a gyerek- s a diák-psziché fokán: önmagában világmeggyőzéssé s harmonikus férfiassággá nem emelkedett. Amióta indexre került Tomcsányi szent Lajos (így hívta Szinek lazarista) gyerekes nagyzásából s öntelt egyházbaktersságából, azóta a lelkesülésbe, az odaadásba sok keserűség is folyt s Izsóf lelke oldalbalökést szenvedett. A fickó fájdalmasan felnyögött s meglepetve látta, hogy az őskonzervatív s főleg a katolikus érzést kizárólagos bérbe vett Tomcsányi-féle egyházszámadónak nem kell az ő modern pszichológiája, s a mai emberek érzései s igényeihez alkalmazkodó bölcsessége, sőt azért mindjárt doronggal mennek a légynek s indexre tesznek egy ártatlan felolvasást, melyben a jó Izsóf azt feszegette, hogy a természetnek nagyon is nagy szerepe van a szentségben. Ebből a tudományok Mária utcai itcése mindjárt tézist csinált, s úgy forgatta és faragta és hegyezte, hogy hát Izsófot a pelagianizmus nyársára – azaz hogy gombostűjére – hiszen csak légy volt Izsóf, de légy Tomcsányi magasan hordott orrán – tűzte s a gonosz írók s a veszedelmes tévesztők légy-, rovar-, dongó-, darázs-gyűjteményébe juttatta. Megemlítem, hogy ennek a légy- s bögöly-szurkáló páternek alázatos s feltétlen szófogadó famulusa Rajner Lajos esztergomi kanonok s felszentelt püspök volt, – egy igazán kiállításba való szegletes koponyájú és rendkívül eldeszkázott s új gondolatok fölvételére képtelen ember. Szóval Izsófot oldalba lökték s onnan kezdve életcsónakja sajátos faroló majd megguruló, jobbraoldalgó, de megtévesztett irányban haladt. Voltaképp elvesztette az irányt; csillagairól azt mondták, hogy lidércek s lelkes s odaadó munkásságáról pedig azt, hogy nem kérnek belőle. De hát akkor az a Zászló, kinek s minek zászlaja, – úgy gondolom, hogy azóta az a zászló mindig fátyollal volt letakarva, – szürke is volt a bosszantó elkedvetlenedés színe,

[1182] semmibe veszi

[1183] Izsóf Alajos (1870–1945) pap a Zászlónk szerkesztője (1902–1919), részese a cserkészek híres vági tutajútjának 1913-ban. Prohászkával együtt került indexre *A mindennapi szentáldozás pszichológiája* című munkája miatt. Ellenfelei igen gorombán bántak el vele, annak is az eredménye, hogy 1919-ben elhagyta a papi rendet. Lásd Jandlik József pápai kamarás visszaemlékzését in Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 369. cikkely (megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm).

[1184] S az trombitát csinál az alfeléből (21,139; Babits Mihály ford.)

majd mérges piros volt a lázadás a düh, s a tehetetlenség szégyenkező öntudatának színe. Ő lobogtatta, de pléhpajzsocskát tűztek a mellére: megbízhatatlan. Elveket hirdetett, de úgy kommentálták hivatalosan, hogy alapjában, voltaképpen, tulajdonképpen nem katolikus elvek ezek. Ugyanis erre csak Izsóf maga tudna felelni – nem oldalgott-e ő akkor a kopogtató kisasszony felé s nem lett-e befogadó a rideg, dogmatikus pofoncsapások alatt a női psziché eddig ártatlan, most kedves, résztvevő, megértő közeledései iránt? S lehet, hogy akkor az a természetesség, melynek Izsóf a kegyelem mellett mindig nagy értékelője volt, tért foglalt lelkében s az absztrakt elvek kegyetlen képviselői s szeretetlen érvényesítői a teljes, a korlátlan természetesség felé sodorták?! Így képzelem én Izsóf elfejlődését. Sajnálom, hogy a természetesség trambulinjáról fejest ugrott a világias élet Vagus fluviusába[1185]! Ő a vágparti gyerek ilyen Vágba került; a hosszúfalusi Vág nem ragadta el, ez a „lapos falusi" Vág elsodorta. Végre is nagy éretlenségnek s értelmetlenségnek kell tartanom lépését s siratom azt és őt, a nekem kedves félrelépőt, mivel elveivel, az egyházzal s a kereszténységgel szakított: no hát ez nem logika, hanem (átlépés más létrendbe) tehát szofisztaság, rossz bizonyítási mód! Ezt a ballépést a rosszul kezelt s a ki nem nevelt psziché sugalmazta! Aki így tesz, az az élet ellentéteit hitben le nem győzte, – az a diákindulatosságból a szerencsétlenséget s megalázást megadásban legyőző keresztény férfiasságig nem fejlődött fel. Megakadt a metamorfózisok közbenső fokán; nem lesznek ivadékai… Talán gyermekei sem!

[3] Júl. 5. Borzasztó sivár relativizmusban, érzelmi s gazdasági kátyúban van az egész világ: nyög, szenved, reszket, sír, káromkodik s várja, hogy ki segít rajta. Szegény, lerogyott magyar társadalom, ily tehetetlenségben, – így kipréselve és lelket vesztve, ily kadávertehetetlenségre kárhoztatva még nem volt. De hát ez alatt a világtörténelem epikai pátoszát is ki kell érezni s nem csak panaszkodni s óbégatni, hanem csodálni a kalapáló mestert s örülni a műnek, mely itt készül. Mi az a mű? A nagy történelemben nemcsak anekdoták s személyes tettek s baklövések szövedékét, nemcsak a kuriozumok kirakatát látjuk, nemcsak a hatalommá, no mondjuk, hólyaggá felfújt embernek bravúrjait s a nagy tömegnek hangyaboly-életét nézzük, hanem a nagy metafizikusnak munkáját csodáljuk. Az őserő, a teremtő hatalom stílusában idomítgatja ő most is a világot s nagy mesteri vonásokban kanyarít az eseményeknek alakot. Zűrzavar ugyan minden s törik a világ, de a zűrzavarban nagy célok tendenciái feszülnek s jobb világok eszményei tolakodnak a történelmi öltözőbe. Alakulást, valósulást követelnek. Jól teszik, miért ne követelnék? Elég van-e már belőlük s nem fér ránk több is a jóból? Vagy csak a 19. századnak lesz garderobja s annak volt szabad a rizsporos parókákat s a fecskefarkú frakkokat mindenféle kvasztlikkal s hímzéseikkel a lomtárba utalni? Hát testet kérnek, alakot az új eszmék s eszmények! Ne nézzük, kik öltöztetik; ne nézzük, mily mocskos, piszkos fickók képviselik. A nagy építész cigányt, csirkefogót, zsebtolvajt, betyárt, csalót, zsiványt a jármába fog s közéjük vág: uccu neki!

[4] Higgyünk a nagy mesterben, higgyünk a művében s higgyünk műve folytatásában. Nem is lehet e hitet megtagadni. Credo in Deum, – mondjuk, – hiszek a jóban, a jó hatalomban, a győzelmes jóban, – tehát hiszek a világtörténés folyamán érvényesülő Istenben; dacára bűnnek, ördögnek s canaille-nak, mégis csak Isten az Úr a világban. Ő tartja a kormányt. Nem lehet Isten-hívő, aki nem hisz a történet metafizikájában; a történet is isteni! Ebben nem hisznek a naturalisták, akiknek ez a sammelsurium[1186] a pszichológia vására s akik mindent pszichológiával magyaráznak: emberrel, szenvedéllyel, butasággal, hatalmi vággyal, erőszakkal. Lehetnek hőseik, de nincs eposzuk, nincs epikájuk. Hőseik nagy individuális erők, melyek magukból indulnak ki, mozgatnak, tesznek, ölnek, élveznek; de a nagy eszményi célokat, a hitet s a világtörténelmi történés epikáját nem ismerik. Hős az, aki nem a

[1185] medréből ki-kilépő folyójába
[1186] zagyvalék

részletet, hanem az egészet, nem a diribdarabot, hanem a formát, nem aki bekukkant a világba, mint bolond Istók Debrecenbe – minden korszak, pláne emberélet bekukkantás a világba, – az ilyen az érvényesülő nagyot, a Fölséget, az egészet meg nem értette; nincs is neki igazi inspirációja s pátosza. – Nem hisznek a történelem metafizikájában a szociológusok, kik csak a kézfogással, géppel, a mesterkedő fúró-faragó ember világának esélyeivel dolgoznak; ahol a kenyér, a gyomor, a has, a szív, a hajtókerék s minden egyéb csak e bélrendszernek szolgálata. Ezek e buta létnek öntudati emancipációit lesik, ösztönös kitöréseit a lekerült s lestrapált hasnak, fájdalmas vajúdásait ez új világokat szülni hivatott ösztönös méhnek. Mi a fenébe erőlködik ez a szörny s miért nem pusztul már bele a bestye, – ez az ember benyomása. Van e vajúdó kénytelenségben, e csoda- és szörnyszülöttek termelésében tragédia s komédia, de cél nincs. – E bárgyú laposságokkal szemben csak az lép be az értelmesség körébe, aki összefüggést lát a fölépítésben, látja a művész vonalát az események s korszakok hullámzásában, melyet nem a mechanizmus, nem győzi-marja-felé haladás, hanem a cél, a szándék, az akarat nyelvén szól közbe a bambaságba. Gondolata néha elbukik, eltűnik, máskor kivillan, – egyszer kusza gombolyagban elvész nyoma, hogy megint kiszaladjon. Hasonlít a hosszú, sok kilométeres frontok harcához; itt is, ott is támadás, hátrálás, tüzelés, harc, keveredés; de a főhadiszálláson megvan a tervrajz; a küzdő csapatok nem tudnak róla, de hitük van, hogy vezettetnek, s bizalmuk, hogy jól vezetik őket. Az egészet csak ily hittel s reménnyel lehet megfogni. A nagy vezér, a nagy metafizikus vezet. *Credo.*

[5] Magunk csak eszközök, sakkfigurák vagyunk, az egészet csak hitben fogjuk föl. Az áll a helyzet magaslatán, aki hisz, aki a harcok epikai jelentőségét megérti, azt, hogy itt a nagyvezér vezet. Ebből a lelkületből kell kiindulni, táplálkozni; az eseményeket nem szabad pszichológiává, azzá, mely csak az egyének kis s nagy önzéseit nézi, azzá alacsonyítani. A pszichék megvannak, feszülnek, dolgoznak, de nem ők határozzák meg a történés s fejlődés vonalát, ők csak darabszám-munkások, nem tervezők, nem teremtők. Azért, aki csak a diribdarabokban akad meg s azokat analizálja s felhörpinti, az a nagy történést s annak epikai lendületét meg nem érti. A pszichén kívül itt a főszerep a nagy metafizikusé, aki a legremeklőbb szintetikus! A győzelem mindig a szellemé lesz. Érdekes, hogy a szellemi érdekek harcait nemcsak a jók, hanem a rosszak is vívják, – amint megfordítva a jók sokszor ellenzik a jónak haladását. Legtisztább a helyzet, ha a szellem s a haladás útját s harcait a tiszta erkölcsűek képviselik, így történt ez a római pogányság s a kereszténység ütközésében. A durva hatalom szemben állt a legtisztább, hamisítatlan erkölccsel. Máskor ideális célokat sok gazember, strici és gézengúz, jellemtelen firma is szolgálta. Keresztes hadak, renaissance, francia forradalom, legújabb forradalom. A csőcselék egyes eszmékért, melyek a has s az élvezet vonalába esnek, – a szegények a jobb sorsért, – az alsók a társadalmi elhelyezkedésért; harcokat vívhatnak a jobb világért a rosszak is s kardjuk az intézmények megkövült formáin vagy a hagyományos jogot s jogállapotokat védők vértjein szikrákat csiholhat, melyek a pünkösdi tűzből valók. Lássák be ezek a jó emberek, kik ellent állnak, hogy ez a harc is a jobbért folyik; álljunk ellent a rossznak, de higgyük, hogy ez is a jót szolgálja. A szálló igék emberjogról, egyenlőségről, szabadságról az Evangélium igéi; higgyük ezt s mondjuk azoknak, kik máshonnan indulnak ki s öntudatlanul is a jobb, nemesebb emberség Istenfiúságát mozdítják elő.

Júl. 6. [1] Tegnap Stefanits járt itt rezgő idegekkel; ezek az emberek, mint a rezgő nyárfa. Minden gondolatuk érzésük egy-egy nyugtalankodó levél, a tekintetük is, a magatartásuk is. Igazán tönkrement társadalom. Mondta, hogy a prímás szívesen agyonlövetné magát példaadás és irányítás kedvéért.

[2] Júl. 6. Megint gondolkozom az új alakulásról. – Bizonyára a szociális fejlődésé a világ. Kár, hogy ez teljesen Marx Károly égisze alatt indult meg. Tévely alatt! Abyssus abyssum invocat.[1187] Tévely volt Smith Ádám gazdasági individualizmusa s a kapitalizmus. S tévely Marx Károly szocializmusa. Ott a munkát elnyomták, az volt semmi; itt a munka minden, még pedig a társadalmi munka s az agyonüt embert, individuumot.

[3] Ezt mindig szem előtt tartani: tévely az anyja s gyűlölet s irigység az anyjának két emlője s erőszak az apja; bűn a miliője s bűn s hitetlenség a kísérője.

[4] A kettő közt lesz az igazság. Ennek ki kell fejlődnie. Le kell vetnie a tévelyt, a társadalmi osztályharci beöltözködést s igazán társadalminak s emberinek kell lennie.

[5] Ettől eltekintve *maga az irányzat, az emelkedés, a felszabadítás, az egyenlősítés,* a több igazság kitűnő. S ebben egy immanens etosz s moralitás van. Morális, etikai elemek ezek. Isten gondolatai.

[6] Ez határozottan mind új térfoglalásba, támadásba megy át. Új világot akarunk a letűnt helyébe, új állapotokat; érezzük, hogy mennyi rossz volt a régiben, mily zűrzavar, összekeverés az Isten országában; farizeizmus a társadalomban, élősdiség, uraság, naplopás, erkölcstelenség a burzsoáziában. Kettészakadt a kultúra; mi panaszoltuk, hogy kettő van s nem tudtuk egységesíteni. Hitetlen volt egyetem, irodalom, színház, – hitetlen és aposztata politika, gazdasági élet, – emancipálta magát a finom élet. Így ketté hasadt az európai szellem mint a ketté hasadt fa, hajó… Folyton kúráltuk, kuruzsoltuk. Tudtuk, hogy az ember s a társadalom nem lehet kettő, hanem egy. Egy hitűnek, egyelvűnek kell lennie, tetőtől talpig. Nem lehet más az imában s más az életben. A keresztény elveket a világ megtagadta s a kereszténység nem bírta távol tartani a nagy szakadásokat. Tévtanok jártak, hódítottak s elrontották a világot. Smith Ádám, de előtte Locke, Hume, Hobbes a lelket száműzték a világból. Íme mennyi vízár, piszkos folyás elegyedett az európai kultúra folyamába s ott kavargott s ezt mind keresztény kultúrának akartuk mondani, distingváltunk, magyaráztunk… Tehát ezzel szemben igazán mi is új világot akarnánk.

[7] Ők ezt az új világot fel akarják építeni új etikán, hitetlenségen, hegeli, marxi filozófián. Ezt is természetesen foltozzák, kombinálják, fejelik, kaptára húzzák; de hát új intézményeket, jólétet, élvezetet akarnak s… hódítanak, tért foglalnak, a tömegmozgalom pátosza, a szabadság lelke, pünkösdi viharként… új hitük van s annak lelkesítő, lökőereje van. Az ő világukat meg akarják teremteni.

[8] Mi volna a mi dolgunk? a) concentratio, elvonulás a lélekbe. Ez az új világ is az ördögé, – bűnös, anyagfoltos, – emberi úgy, hogy a bestiába hajlik, illetőleg siklik le lépten-nyomon. Így mint hitetlenséget az Evangélium szigorúan elveti… az Isten író keze s ujja rajta: Mane, Tekel, Ufarzin…![1188]

[9] A *„mi világunk”* külön van; így kellett volna lenni akkor is, most is így kell alakítani: külön. Más az alap most, mint volt, más a miliő; tán jobb; de külön kell. Kitaszítanak, szakítanak… külön kultúrát, nem a technikát, de a lelket veszem. A koncentrációban tan kovász-energiája föléled…

[10] Az a másik világ, a hegeli, a marxi, etikájában csődöt mond. Nincs igaza, nem fogja kielégíteni híveit; nálunk kielégülnek.

[11] Akik e különválás s éles különböztetés nélkül beszélnek etikáról, azok a posztót szövik, a kenyeret sütik, a házat építik, de a gyapjút, a lisztet, a terméskövet s fát, az ősi adatokat, hogy honnan veszik, megmondani elfelejtik.

[1187] Örvény az örvénynek kiált. (Zsolt 45,8)

[1188] Baltazár király palotájának a falára írta ezt föl egy kéz. Mane: Isten számba vette a királyságodat, és véget vetett neki, Tekel: megmért a mérlegen és könnyűnek talált, Ufarzin: feldarabolta országodat, aztán a médeknek és a perzsáknak adta. (Dán 5,25–28)

[12] Ők le akarják törni a régi világot. Ebbe van beleépítve az egyház. A történelemben jó, rossz együtt, örökértékű s ideiglenes forma. Nem különböztetnek. Mily baj ez, hogy mi nem különböztettünk, hogy szemet húnytunk, hogy a tan tiszta volt, de a praxis nem. A praktikusok most is sokat hozhatnak föl amellett, hogy másképp nem lehetett, – a moralisták, hogy így több jót tettünk, a kisebb rosszat, az okosság vezetett. Én se tudom, hogy mit hogyan kellett volna; de azt látom, hogy a túlságos összemelegedés a hibákért való felelősséget is ránk hárította. Aztán pedig beleszoktunk, a hatalommal együtt mentünk, élveztük a hatalom, a possessio előnyeit…

[13] b) klerikalizmus ne legyen választófal, – közelebb a hívőt s a pásztort, ne osztály, ne bürokrácia, legyenek a hívek igaziak, ne név szerintiek. Övék legyen az egyház, éppen olyan tagja, mint a pápa s a papok, ha nem is egy a hatalom. Bár volna, hogy a klérus polgári foglalkozást űzne… hogy hívő lenne!

[14] Júl. 6. Roppant sok a letört s hajótörött ember. Mellerné említette egyik rokonát, akinek beszélt a szociális haladás előnyeiről, a jobb világról, melyet mi talán nem élünk meg, de majd mások. Bosszankodva felelte a férfi: Mit nekem az ily buta beszéd; mit nekem a jobb jövő, mely nem az enyém; nekem legyen jó s addig, míg élek! Stefanitsné összetörését említettem. Jaj, felelte, nő vallás nélkül; előkelőség jó életben, rokonságban, zsúrozásban. – Ezek mint a kitépett fák, gyökerestül kitépve s sodródva az árban. Hány ily hajótörött van, kik nem hisznek! A jobb világban nem, mert mit használ nekik szerintük, ha nem az övék. A másik világban sem! Ellenben mily jó hinni, hogy ez mind csak utazás, hajózás tajtékzó tengereken, ütközéseken, kalandokon át. Ad astra per aspera![1189]

[15] Júl. 6. Az új társadalmi rendet csupa részletmunka vezetheti csak be a világba. Az, hogy hogyan tiszteljük, becsüljük egymást, egymásban, magunkban az embert, – a cselédet, a közt! Mellerné áldomása leányaival (alkalmazottak) házbeliekkel, Ihos kocsissal és feleségével, kivel együtt ettek, Ihosné kenyérrel a tálat is kitörülte. Este jöttek hozzájuk megrakodva Bittera Gyula sárkeresztúri intéző kincseivel; ott is háltak. – „Szólnok” nekik nem kell s ők is beszélnek, mert van „szavalatuk”! Ihosné így tartja! Hát az emberségi, testvériségi öntudatot érlelteti bennünk ez idő!

[16] Júl. 6. Foerster etikáról beszél, de nem jelzi, hogy hol a forrásai. Készen veszi s pozitíve mind úgy adja elő, mint az Evangélium, de a hitéletre mint föltétlen alapra nem mutat rá. Úgy tesz mint Marc-Aurel, aki a kereszténységből átvette a téziseket, törvényeket; de nem vezetett a forrásokhoz. Az jó, például tisztaságról, önfegyelemről beszélni, a romlottságra, a tragikumra az emberben rámutatni; de ki tesz tisztává? Csak kegyelem által lehetünk azzá; azt meg kell mondani; ha nem mondjuk, tényleg rossz, vagy félig jó szolgálatot teszünk híveinknek; sőt rosszul orientáljuk őket, mert azt mondhatják; „szép, szép, de nem lehet.” S nincs-e igazuk? Igazuk van; így természetes ideálokat előadni s a praxisba való átvétel egyedüli lehetőségét meg nem adni, – mondjuk, ki nem jelölni, a kompromittálás veszélyébe állítja az eljárással a jóakaratot!

[17] Júl. 6. Mennyi rossz s jó vegyesen a múltban; együtt vettük, tűrtük… Mennyi rossz s jó, új-jó a mai harcokban! Itt az új jót a szociáldemokrácia hozza, de a rosszat is. Vigyázzunk, hogy se ők, se mi igazságtalanok ne legyünk. Ha ők összetörik a rosszal a jót a múltból, oly igazságtalanok lesznek, mint mi, ha a jóval vegyes új jónak ellentállunk.

[18] Júl. 6. A részletmunkát látom itt főfeladatnak. A keretet, melyet az új szociális törvények s intézmények teremtenek, ki kell tölteni *élettel.* Ez az élet az etikai élet, a motívumok, intenciók élete. Jó a keret; segít sokat, de nem elég. – Eddig ily keret nélkül állítottunk a világba sok étoszt; adja Isten, hogy a keret segítsen több étoszra. De a világ sora,

[1189] Nehézségeken át vezet az út a csillagokba. Seneca: Hercules furens 437.

haladása s emelkedése csakis ezen fordul, ettől függ! – Főleg azok a keretek segíthetnek, melyek a miliő törvényénél fogva visszahatnak az életre s elrontását megakadályozzák.

Júl. 7. [1] Új elhelyezkedésre lesz szükség sok tekintetben, jogi, társadalmi, de főleg – ezt tartom legszükségesebbnek – lelkipásztorkodási tekintetben. Az új világba a régi isteni erőt, az istenemberi, az igazán emberségi s egyenlőségi hitet s energiát beállítani! Ellenségesnek látszik ez az új világ; érzület szerint, ahogyan a sok kampós orrú képviselője azt kigondolta, kereszténységtipró világ akar lenni. E részben rövidlátónak s echt pozitívistának, vagyis orránál tovább nem látó világintézőnek bizonyul, amennyiben összetéveszti a lényeget s a szellemet a történeti beöltözködéssel. Hát hiszen az a beöltözködés olyan, hogy lehet a dilettánsnak azt bőrnek is venni, s mi is úgy tapadunk a »korszerű« kosztümhöz, mintha húsunkat szaggatnák; pedig hát csak a ruháról, az egyház mai társadalmi s állami viszonyairól van szó. No, majd csak elmúlik az öltözettől való megfosztás fájdalma; s akkor jobban látunk.

[2] Nagyon érzem itt a nézet- s a helyzettisztulás szükségét.[1190] Konstatáljuk: elvitték mindenünket, amit a történelmi hatalmak adtak; most tehát a belső lényeg és szellem jegecesítse ki magának az új formát. Az egyház az ilyen megrablást mindig exkommunikációval sújtja. Gondolom, ezzel csak a végrehajtó eszközöket ítéli el, de nem kételkedik az Isten gondolatainak érvényesítésében. Tudja, hogy a világ nem kész, s hogy azon bűn s erény dolgozik!

[3] Hát mi a lényeg az egyházban? Az, ami a kereszténységben az égből jött s mint isteni erő lépett a világba; szellem és lélek és élet volt, s történelmi csak akkor kezdett lenni, mikor emberi viszonyok közé lépve azokban elhelyezkedett. Sok alakja volt, azon kezdve, mikor az egyházat így jellemzi: credentium autem erat cor unum et anima una.[1191] Jus canonicum, egyházi szervezet, tekintély megvolt lényegben, de a kapcsolatot a »cor unum et anima una« jellemezte a gyakorlatban. Sok-sok alakot öltött azóta is végig a történelmen; másokat keleten, másokat nyugaton, s ugyancsak különbözőket a klasszikus, a középkori, az újkori egyházban. Ezeket a történeti formákat az államok, az uralkodó nézetek, a társadalmi fejlődés, a gazdasági élet határozták meg. Ezek jönnek-mennek; maguk is változnak s változásukkal az egyházi formák reformját magukkal hozzák. Így lehet valami bizonyos időben egyházi s egyházias, ami előbb nem az volt, s megfordítva: lehetséges, hogy valami megszűnik egyháziasnak lenni, ami előbb az volt. Annak megítélése azután, hogy mikor kell valamit s hogyan behozni, hogy mi jó és korszerű, mi felel meg az igényeknek, úgy hogy a lelki életet fejleszti, nagy nézeteltérést s különféle állásfoglalást tűr meg, s főleg két irányban osztja el a szellemeket: haladi és maradi irányban, aszerint amint némelyek inkább a múltnak megszentelt hagyományait akarják fönntartani még akkor is, ha azok nem szolgálják a lelki életet, s azokat ősi garnituraképpen a szeszélyes idők forgandóságának feláldozni nem akarják; míg ellenben mások nem kisebb szeretetből az egyház iránt, de talán nagyobb megértésével az új idők igényeinek, az új formákat sürgetik. Ez utóbbiak szeretetének bátornak is kell lennie, mely nemcsak küzdeni kész a konzervatív elemek nehézkességével, de a rossz értelemben vett modernizmus vádját is tudja nagylelkűen elviselni s a gyanúsítást szívére nem veszi[1192]. Így volt ez mindig; sokféle félreértés, ragaszkodás és féltés hatalmi

---

[1190] Ami itt következik, dogmatikailag egészen korrekt; következik ugyanis abból, hogy az egyházban változatlan isteni és változó emberi elemet kell megkülönböztetnünk. Ami szokatlanul hangozhatik benne: a történeti távlatokba néző, nyílt, szinte prófétai tekintet. Nem szabad felejteni, hogy e sorok akkor születtek meg, mikor minden talaj megrendült. Ha az akkori állapotok csak egy-két évtizedre megmaradtak volna, ma mindenki magától értetődőnek tartaná, ami itt mondva van – amint akkor a magyar egyházfők mindenestül el is fogadták és őt bízták meg a továbbvitellel.

[1191] A hívők sokaságának egy volt a szíve-lelke. (ApCsel 4,32)

[1192] Prohászka forradalmi nézeteit már kifejtette az 1907-es „Modern Katolicizmus”-ban, amely 1911-ben indexre került. Lásd Szabó, in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 73kk.

vágy, egyéni érzések, rokon- és ellenszenvek és szenvedélyek járnak az egyháztörténetben is. Miért is ne? Hiszen emberi története az isteni erőnek! Hányféle géniusz, sötét és fényes, imperiális és demokratikus, arisztokrata és népies öltötte magára az egyház vecsernyeköpenyét, Weber szerint: Dienen muß der faltenreiche Kirchenmantel hundert Zwecken; Ehrsucht, Habsucht, Machtgelüste, Haß und Rache muß er decken (Dreizehnlinden 17,5.)[1193]

[4] Ily körülmények közt az igazi s felvilágosult egyházi érzésnek lehetőleg magas és nemesen céltudatos szempontra kell helyezkednie s okulnia kell az egyháztörténetben megnyilatkozó fejlődés változatain, az eszmék szerencsés v. kevésbé szerencsés beöltözésén, a félreértéseken; s ezeken okulva, a kellő ítéleti látókört magának megnyitva ítéletet mondania arról, hogy a mai korszellem uralkodása alatt, a lelkek ily állapotában, ilyen szellemi áramlatok mellett mire volna szükség, mily reformra. Reformra az akcióban, a magatartásban, az eljárásban, a jogok megadásában, az egyházi érzés és szellem kifejlesztésében. Nem az isteninek, a lényegnek, az örökértékűnek háttérbe szorításáról van szó, hanem arról, hogy emeljük azt ki s érvényesítsük igazán; nem az egyetemi szervezet megváltoztatásáról, hanem az egyházban letett isteni erőnek kiemeléséről, a pünkösdi melegnek jobb kiárasztásáról; arról, hogy mily formában közeledjünk, hogy a kor ízlését eltaláljuk, hogy érzékét fölébresszük; arról, hogy mily eszközöket használjunk az örökérvényű célra.

[5] A főindulat a szeretet az egyház iránt. Szeretjük az egyházat, benne gyökerezünk, belőle élünk. Mint Szent Athanáz és Görres József, az isteni erőnek megtestesülését látjuk benne végig a történelmen – a történelmi ballépésekkel, hiányokkal, gyarlóságokkal. Osztjuk s azt akarjuk érezni, amit Möhler mond Szent Athanázról: »Er stand mit allen Wurzeln seines Lebens, so tief und so weit sie sich auch verbreiten mochten, in der Kirche; er schaute sich stets nur in der Gemeinschaft der Kirche, und in ihrer ganzen Vergangenheit an. Denn er lehrte, Christus habe sich innigst mit der Kirche verbunden, ähnlich wie mit der Menschheit, mit welcher er eine Person ausmacht, so daß sie Christus selbst gleichsam ist«[1194]. (Athan. der Große. Mainz. 1827. S. 122.) Hiszem, s örülök, hogy az egyházban isteni erő és lélek lüktet.

[6] Mivel ezt hiszem, kívánok a) nagy műveltséget, apostoli szellemet és bátor, nemes kollegialitást a papságba. Hol vannak jó papnevelő intézetek? Ahányat felhoznak, annyi ellen tudok kifogást; de nem is gondolom, hogy a papokat falak közt, könyvekből lehet eléggé megnevelni. Minden nevelés csak kezdet, irányítás, telve relativitásokkal, egyoldalúságokkal; ha valaki falakból megint falak közé, könyvek elől ismét könyvek elé kerül, félbemaradt, ki nem alakult ember lesz. Istenem, mennyi ok az alázatra s arra, hogy feltétlenül s kizárólagosan Isten irgalmára s kegyelmére apelláljunk, ha az ember botlásait s bornirtságát, dölyfös s buta élni-nem-értését és tragikus életrontási ügyességét azaz ügyetlenkedéseit nézem! Nem ezt akarta-e az Úr? A vas perditum az általános stílus, a repedt fazék! Tehát hogyan és hol nevelünk? Hát én a legalaposabb tudományos műveltséget adnám mindenkinek s nem sajnálnék sem időt, sem pénzt s küldeném Párizsba, Bolognába, Oxfordba az ifjakat, adnék melléjük zseniális és spirituális skolárokat, kik egyenként neveljék s ne elszigetelten, hanem a kultúrközösség csatornái s vízművei közt.

[1193] A bőráncú egyházi köpenynek sok száz célt kell szolgálnia: el kell takarnia a dicsvágyat, bírvágyat, hatalomvágyat, gyűlöletet és bosszút.

[1194] Életének minden gyökerével az egyházban állt, – bármily mélyre és messzire nyúltak azok –; csak az egyházi közösségben és annak egész múltjában szemlélte önmagát. Mert azt tanította, hogy Krisztus a legbensőségesebben összekapcsolta magát az egyházzal, miként az emberséggel, amelyet egyetlen személyébe vett fel, úgyhogy az egyház mintegy maga Krisztus.

[7] b) Ugyanakkor pedig azt szeretném, hogy a papok ne tartozzanak ahhoz a klérushoz, mely osztályt, pártot, elszigetelt társadalmi osztagot jelent. Szeretnék papokat, akik a „bonum opus desiderant”[1195], de bent állnak a népben – régi kézműves, rabszolga, fölszabadult, vagy patricius prezbitereket. Most a klérust fal választja el. Azt mondják, hogy a szentség izolációja. Ha csak az volna; de nem az; inkább a tekintély, a jog, a vagyon, a joghatóság izolációja. Ez izoláció hideget hoz nép és papság közé s eltávolítja őket. Több meleget és szeretetet nép és klérus közé; többet a Szentlélekből s a testvériségből; ezt nem házasság, hanem a demokratikus intézmények behozatala által. Ne a tekintély, a joghatóság, hatalom, parancs, hanem a belső elv, a szeretet dirigáljon. „Cor unum et anima una” – mily kevés van itt jogból, szétkülönbözésből! Nem alattvalók, hanem a testvérek viszonya, a hierarchiából, az archéből keveset, a hierosból sokat[1196], s úgy bánni s úgy beszélni és megnyilatkozási szabadsággal egymáshoz közeledni. Nem a tekintélyt akarom ledönteni, hanem azt, hogy a tekintéllyel kooperálni lehessen, s így a tekintély éppen e koncertnek, e kooperáló karnak karmestere, de nem szólózik. Nem kell [olyan] koncentráció, mely a tagokat kizárja, az erőt, az érdeket egyben koncentrálja; ez a perifériáknak s a szubaltern központoknak elhalását jelenti.

[8] c) S mi szabadítana meg ettől? Úgy vagyunk nevelve, hogy ne kritizáljunk, hanem lelkesüljünk és szeressünk. S én akarom ezt tenni, de azért az egyház javát s szabadságát s életét még a meggyanúsítás s az anatémával való fejbekólintás árán is akarnám szolgálni. Hát hogyan? Íme, most az új idők viharja mindenütt új helyzetet teremt; a hívek bevonulnak az egyházi keretekbe. Ne féljünk ettől, hanem higgyük, hogy az Úristen kalapácsa segítségünkre jön. Higgyük, hogy erősíteni akarja az egységet, melyért imádkozott, mely programja volt. Higgyük, hogy ezek a népek dolgozni készülő erők, s hogy iskola nyílik számukra, s hogy feladataik vannak.

[9] Az állammal szemben se vezessen minket a hagyományos jog, még kevésbé a hatalmi érdek. Ki tudja, mi marad meg a jogból, s ugyan mit akarunk most hatalmi érdekeket az állam, a hitetlen állam által biztosítani? Ezeket csak önerőnk, a nép által lehet. Minket nem politika, hanem a nagy közérdek vezet állammal, társadalommal szemben is. Tudjuk, hogy szolgálhatunk neki, s hogy a tiszta erkölcsöt csak mi biztosíthatjuk. Ettől függ állam, társadalom, ettől rend, fegyelem, boldogság. Hát ha valami kapcsolatba lépünk majd, íme az egyetlen érdek szempontja vezet s igazít el akkor minket e viszonyaink rendezésében!

[10] d) Azután szükséges a nép nyelvének használata a liturgiában. A misét kivenném; de a szentségekben, főleg a keresztelés-, házasság-, áldozásban, s az avatási, temetési szertartásokban! Nem nemzeti s nemzetiségi viszketeg dolgozik most e kívánalomban, hanem a természetes érzés. Hogy eddig úgy tartották, az nem argumentum a jövőre. Különben az érvek Möhler életrajza végén remek lefejezésben részesülnek. A trienti zsinat tilalmáról azt kell mondani, hogy azt a reformáció ellen hozták.

Júl. 8. [1] Tegnapelőtt vettem a tinnyeiek adományát „Prohászka püspök javadalmazására”. Ez oly megindító, mint Tóth János dr. 50 forintja felszentelésem alkalmából azzal, hogy a székesfehérvári püspök szegény!

[2] Júl. 8. Úgy szeretnék e nagy lélekzetvételeimmel a világtörténelemnek kooperálni. Először is hitemmel! Hiszek a nagy világalakulásban, metafizikai Tervezőjében s örömmel

---

[1195] derék dolgot kívánnak (vö. 1Tim 3,1)

[1196] A hierarchia összetett szó, szó szerint szent (hieros, ἱερος) uralmat vagy hatalmat (arché, `ἀρχη) jelent. Prohászka itt kevesebb „uralmat” vagy „dirigálást” és több „szentséget” kér. XVI. Benedek pápa ugyanezt mondta 1996 ban, amikor a zsinatról kérdezték: „Ha a pápaság, püspökség és papság lényegileg uralomnak tekinti önmagát, vagyis ha uralkodni akar, akkor valójában kifordult önmagából és eltorzult… Ahol elkényelmesedik, veszít hihetőségéből. (Lásd Joseph Ratzinger: A föld sója, Szent István Társulat, Budapest 2005, 155–157. o. és Barlay Ö. Szabolcs: Egyház a mában, Székesfehérvár 2006, 40–41. o.)

nézem éthosza előcsillanását itt-ott. A tervet nem értjük; a terven dolgoznak automata fejlődések, etappok, de éppenúgy egyének, pszichék, kik mind nem tudják, hogy mi lesz s hogy hol kötnek ki. VII. Eduard, Izvolszky, Clemenceau, Wilson, ezek a nagy kismiskák! Hogy akartak, s mit értek el! A nagy történelmet az Isten csinálja; hiszem, [hogy] kigöngyölíti az idők vásznát s ráveti zseniális alkotással tervrajzait. Emberek az ő napszámosai; ott szerepelnek lelkükkel, szenvedélyeikkel; villannak gondolataik, jelentkeznek vágyaik – imperialisták, nacionalisták, pánszlávok, revanche-isták; s mi sül ki? éppen az ellenkező!

[3] Hát bizalom a világalakításba: jó erős kézben van; bizalom, ha a szociális állam körvonalai bontakoznak, ha karaktere fejlik, ha jobb elhelyezkedést, tyúklevest s borsót mindenkinek hoz; az Isten megcsinálja. Most csak a mocskos fickókat látni öklükkel, s hallani s szagolni mosdatlan szájuk köpködését; de azért az új világ közeledtét érezzük, a sorsa fordulását, a világtörténelmi dráma új felvonását! A vihart már látjuk; a néplélek sóhajából vihar lett, tetterő s önállítás a jellege. Felzúg benne a jobb élet szenvedélye, mint ahogy felzúg az erdő, s dagad s lejt a tenger, mikor a vihar ereje fekszik rá. Felzúg a vágy, a világboldogítás, a kulturális önmegvalósítás vágya; a járszalagon vezetett, a fonott jártatóba fogott néplélek emancipálódik; bátor, szilaj lesz, meg is vadul, kirúg; de ezek csak farsangolások, s mögöttük jön már a nagy kötelességek érzete!

[4] Nos és a program? Minden jó: absztrakt gondolatok a valósulás lehetőségének minden igazolása nélkül. De hát itt is először falat kell dönteni. Jó, döntsék a gőg, igazságtalanság, egyenlőtlenség, kapitalizmus, rendi világ, úrhatnámság, diplomácia, korrupció falait; de ne az individuális erők, tehetségek, különbségek, a nemzeti egyediségek falait! Aki ezeket is döntögeti, az zsidó doktrinér. Nincsenek-e emlékeink, otthonaink, történelmünk? Hevülünk-e Heidenstamm svéd époszáért, Reymont „Polnische Bauern" mithoszi époszáért, a svéd, a lengyel néplélekért? Hát az, hogy valami a „mienk", a mi házunk, nemzetünk, mégis csak elem, hatalom! Nincs-e a népeknek is lelkük, mithoszuk, époszuk?

[5] De hát hol a programban az éthosz? A materializmus tán? S ki teszi e csürhét emberségessé? Ki teszi nemesekké, jókká? igénytelenekké, munkaszeretőkké? Ki nevelje fegyelemre, szeretetre, tiszteletre, jóindulatra? Hát ezek az új emberek? Ezek a bestiális népek, kik az új eszmék komédiás kosztümjét vetik panyókára? Hiszen ezek régiek, új, rajtuk fityegő ruhákban! Ne legyünk komédiások. Sokan nem tudnak beleilleszkedni s beleidegződni az újba; maradjanak őszinte régieknek s ne röstelljék, hogy elfeledve kell meghalniok. Az nem baj; s aki arra kész, a nagy Istent imádja! Furcsán állana a díszmagyar Steiner Jákón, de furcsán a frigiai sapka is Károlyi Józsefen! Suum cuique![1197]

Vannak letűnt világok s azok lakói; ha aztán az egyik-másik túléli, az ne káromkodjék, hanem álljon alázattal félre az Isten útjaiból; kérjen kegyelmet s boldog kimúlást. Én nem állok félre; volna is szerepem; az éthosz, – azt bevinni a világba! El is bírnám az újat, kooperálnék vele, anticipálnám a vajúdásokban azt, hogy a Szentlélektől való; de a mostani canaille-al, csatornatörvénnyel, szennyvízcsőcselékkel kooperálás lehetetlen. Tele van abszurditással, alávalósággal, cinizmussal.

Júl. 9. [1] Most a barátokat akarják kilakoltatni e nyomorfickók. Óvást emeltem ez ellen! M(agdics) kanonok elmondta, hogy több úrnak szólt, akik a zircieknél tanultak, hogy menjenek el legalább megköszönni a zirciek százéves munkáját; nem, fél ez a szaros közönség minden szusszanástól. No de Treszka néni[1198], a kofa, az kiállt a barátok mellett s nem enged. S ezt mind egy ilyen dervis, amilyen ez a szamár Velinszky, volt katholikus

[1197] Mindenkinek (megadni) a magáét (ami őt megilleti)!

[1198] Gyümölcsárus a püspöki palotával szemben elterülő téren. Lásd róla Bilkei Ferenc visszaemlékezését in Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 13. cikkely (megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm).

tanító, aztán városi tanító csinálja. – Most jön V(iszota) s mondja, hogy a katona- és munkástanács, ez a megközelíthetetlen s láthatatlan társaság az én írásomat nem fogadja el, mert hogy az ügy kizárólag Velinszky őfölöslegességéhez tartozik, tehát autokrata, megfellebbezhetetlen elintézésére van bízva.

[2] Júl. 9. Isten ne vegye bűnül, de nem fojthatom el magamban a gondolatot, hogy bármennyire becsülöm Foerster Fr. W.-ot, s hálát adok Istennek, hogy van, feltűnik nekem az ő kifejezési módja. Kifejezés, forma, nyelvművészet – hiszen ez is kiválóság s eredetiség s próféták sajátja – de valahogy mértéktelenül. Amit mond, az egyszerű dolgokat is, úgy alakítja, hogy nem mindig mesterkéletlenül, sőt sokszor igazán esetlenül [hat], mert koturnusban és erőltetve vannak beöltöztetve. S itt megtaláltam a szót: beöltöztetés. Mindent sajátos nyelviségbe öltöztet be, s ezáltal oly nehézkes, oly ünnepélyesen szögletes s oly impozánsan tudományos a legtriviálisabb dolog is. Például ahol a szüzességről beszél az „Erziehung und Selbsterziehung”[1199]-ban, az ember érzi, hogy keresi, hol s hogyan foghatná meg nem-közönségesen, sajátosan, de nem az érthetőséget szolgálva. – Gondolom, hogy ez a beöltöztetés, ez a professzori koturnusba-állítás babonáz meg sokakat! Nem az étel, hanem a tálalás! Ezzel nem akarom tagadni, hogy gyakran remekel ebben a nyelvi kifejezésben s intuicióit valóságos művészettel testesíti meg. Hallom, hogy mindennap lovagol; nem adja-e ez is azt a magas lóháton való s valamiképpen mégis feszes magatartást?!

Júl. 10. [1] Nagy bizalommal kell lenni a sacramentum ereje, tisztító s megszentelő kihatása iránt. Ez a Krisztus érintése s lelkének reánk árasztása. Ajkunkat s nyelvünket megtisztítja, mikor vesszük, s tüzes érzésekkel kiégeti a gazt s a penészt szívünkből. Ezt meg kell tapasztalni! Istenem, mily gyönge és pókhálós világ a fogalmak világa. Azért kitárom lelkemet s erős vágyakat, érzelmi hullámokat vetek ki magamból a világ ellen, az ellentállások ledöntésére, az ördög retyemutyájából emelt torlaszok ellen! Kilököm magamból, hogy másokat emeljek, mossak, megszenteljek; hogy tőlük a rosszat, ármányt, kísértést elsöpörjem. Jézus szívének indulat-dagályai s apályai járnak lelkemben, s hiszem, hogy megtisztultam s egész ember lesz belőlem „in justitia et sanctitate veritatis”[1200]. Leomlom lábaihoz s esdeklem hozzá, hogy tegye jóvá, amit lelkeken, magamon s másokon rontottam! Adoro te, Jesu mi!!![1201]

[2] Júl. 10. Igazán az entente-ról való hírek csak kacsák, s hogy a Kun-kormány leköszön, az már oly kopott, oly zsíros fogású, mint egy ősrégi misekönyv vagy szemináriumi breviárium! De Isten ments, ha megint az „urak” jönnek, s ha nem lesz új világ! Isten ments! Törj össze minket, nem kell nekünk a rossz! És segíts, hogy jók legyünk, szegényesen bár, de evangéliumosan! Csak nagyobb bajok ne legyenek! Korpás őrmester Zichy Gyula püspökről mondja, hogy veszélyben van az esetben, ha a pécsváradi bányászok Pécsre törnek, mert akkor mint ellenforradalmárt felakasztják! Parce nobis Domine![1202] Tegnap írt Csernoch J.; megköszönte a gratulációt, panaszkodik, hogy a bazilikától a várba 600 K-t kért a fiaker, s azt a hívek fizették. Utolsó magyar kardinálisnak mondja magát.

[3] Júl. 10. A nép s korok kultúrákat építenek különböző stílusokban és gyakran ízléstelen kapkodásban. Bizonyos ideig tisztában vannak a nagy vezető eszmékkel, a szépen meghúzott irányvonalakkal, s századokon át faragják kövüket s építik emléküket, azaz, hogy alakítják ki lelkük gazdagságát s formaképességét. Azután valahogy ráunnak. No, a civilizációt véve, a valóság, az emberek, a zűrzavar s mértéktelenség az eszméknek életében s hatalomban való megvalósítása körül diszkreditál sok fölségest. Nézzünk csak a középkori Egyházra, nem tudtak mértékletesek, tapintatosak lenni, s diszharmóniába csaptak át, mikor a szellem az

[1199] Köznevelés és önnevelés
[1200] igazságosságban és az igazság szentségében (Ef 4,24)
[1201] Imádlak Téged, Jézusom!!!
[1202] Kímélj bennünket, Uram!

egyháznak állam és földi érdek fölött álló eszméjéből az Egyház uralmát, főhatóságát hozták le állam és királyok felett. Íme az eszme tévútjai. A fölségesség nem jelent uralmat a többi fölött, csak kiválóságot, mely irányt ad.[1203] Egy hegy nem ülhet más hegynek a nyakába azért, mert magasabb! Hát szóval a hibák s bűnök elhomályosítanak eszméket, diszkreditálják őket s fölébresztik az érdeklődést a másik, az ellenkező irányban fekvő áramlatok iránt. Így történt a reneszánszban.

[4] A középkori, keresztény kultúrstílus a maga tisztaságában feltétlenül s alkuvás nélkül első helyre állította a lelkeket, az üdvöt, az igazság, jóság, szépség, szentség ideáljaival, s ezért kész volt mindent odaadni. Ez indított világáramot, épített civitást, nevelt embert, tisztában volt céllal, értékekkel, s mindent azért tett s annak rendelt alá. A zászló lobogott, ellene tenni bűn volt; másképp tenni nevetség, képtelenség. Jól ismerte a lelket is, tudta, hogy bukott, és hogy alkudni nem lehet. Ezt tették a szentek – Szent István is. Aztán századok múltak, s kevertek sok vizet, sőt iszapot a borba; de azért alkudozva, trafikálva el volt ismerve, hogy az az igazi. Csak a XIX. században emeli föl fejét a tagadás s első helyre a jólétet, az életet teszi; ez a program, értsük meg. De akar ideálokat is. Igen, de csak mellékesen. Volna-e Roosevelt 24 óráig népszerű ember, ha azt hirdetné, amit a középkori szentek? Hát Wilson, ha eszményeivel állt s bukott volna?[1204] Nem, nem; értsük meg, miről van szó; határozott frontváltoztatásról.

Júl. 11. [1] I(zsóf Alajos) a világháborúról írt lelkendező, az emberiség összes erőit s erőfeszítéseit ünneplő himnusokat, de hát kopasz feje nem tudta, hogy ez a sok erőfeszítés hová evez. De ki lelkesülne ezért a katalauni[1205] kegyetlenségért? lelkesüljön inkább a régi romlott társadalom fölforgatásáért! Amerre az ember néz, csak rossz oldalait látja; kiforgatva, elfajulva, kilúgozva, kiáztatva áll előttünk a nyomorfi. Nagyzási hóbortok, őrületek ragadták majd le, majd fel. Főleg a fejét tapogatta s akarta megkoszorúzni a világuralom koronájával. Tudományára volt büszke s intellektualizmusa dithirambokban ünnepelte önmagát; de élni, lenni elfelejtett. Ideálja tudomány, művészet, észbeli műveltség, eszthétikai finomodás, jó élet, de az eredmény? Csupa tanulás, előkészület, évekre, 28–30 évre terjedő készületlen stúdium, elszigetelés az élettől s iskolapadokba szorítása a meglett, a serdült embernek. 30 évvel lesznek az emberek végre valamik s apjuk zsebétől függetlenek. Nemi élet,[1206] akarati élet, munka-élet, erők összhangzása, sokoldalú tehetség-fejlesztés nem létezik. A 15 éves ifjú serdült, s várnia kell még 15–20 évig, míg nősülhet. Ezt az egyoldalú irányt veszi az egész kultúra, s a pályák egymásután iparkodnak előkészületüket kihúzni; patikusnak kell 8 osztály, marhadoktornak nemkülönben; no meg mi lesz a tanítókkal, kiknek fejébe szállt az új világ gőze és mámora? No és az egyetemeken az a divatos, izolált naplopás!

[2] Az ideál csak az ember összes tehetségeinek harmonikus kiképzése lehet; de ezt csak a valósággal való sokoldalú érintkezése által, nem tudomány által, nemcsak sportolás, lovaglás által (ez úri hajlamokat, elnyomó, dresszur-irányzatokat képvisel), hanem munka által lehet csak; a fizikai munkát mindenkinek gyakorolnia kellene. Nem kellenek szobatudósok, sem úri-lovasok; nem lehet ész-kultúra, hanem egész embernek kultúrája! Élni, dolgozni, akarni, tenni, tapasztalni.

[3] A ferde alakulásoktól szenved a morális. Nem lehet tiszta nemzedék, de nem jól nevelt nemzedék; nem lehet erős, természetes érzésű, ítéletű, melyet csak szóval, csak ideálokkal, kontemplációval nevelnek; nem lehet szociális, ha a munkát, a gondot, a fáradalmat nem ismeri. Nem tudja értékelni a kézimunkát s az azzal párosuló érzelmi világot, ha maga nem

[1203] Itt a szöveg világos tanúsága szerint nem uralkodásról általában van szó, hanem az eszmék, illetve kultúrjavak rangsoráról.
[1204] Theodore Roosevelt (1858–1919) és Woodrow Wilson (1856–1924) amerikai elnökök
[1205] utalás a véres ütközetre 451-ben a katalauni síkságon Attila és a rómaiak között
[1206] A folytatásból világos, hogy az idejekorán való házasodásra gondol.

dolgozik. S hogyan neveljünk a munka szeretetére, ha nem a belátás által, hogy az ember ideáljához a munkaszeretet éppen oly nélkülözhetetlen vonás, mint az értelmi műveltség; ha nem degradáljuk a doktrinér, hamis kultúr-(ész)-ideálokat, s nem mutatunk rá vértelenségére, tehetetlenségére, függőségére, gyámoltalanságára?! A szociálista irányzat jól teszi, hogy a kettőt egyesíteni akarja: legyen ideje a munkás embernek a többi tehetségek kiművelésére is; csak vigyázni kell, hogy ebből ily elvet ne faragjanak: csak minél kevesebbet dolgozni! Nem 10 órát, nem is 8-at; hanem? Nem 60 évig, nem is ötvenig; hanem? Ez megint munkaiszony; ott leszünk, ahol voltunk az intellektualista helytelen eszmény-kitűzéssel. Az igazság ez: mértékkel, de mindent szeretettel s nagyrabecsüléssel!

[4] Júl. 11. Nem szeretem a nemzetek elnemzetlenedését, ezt a nemzeti öntudat kiherélését. Ha ez sikerül, akkor a nációk mint az eunuchok fáradt, pléh-bádog arcokkal járnak, mind sárgák lesznek! Miért legyen az eredeti, a nem közös tiltva? Másrészt azonban mire is büszkésítsük a magyart; hol az a nemzeti egységes kultúra?

[5] Júl. 11. A lelki embernek bizony a nagy stíl mellett kicsinyesnek, pedánsnak, bolhászkodónak kell lennie – a gyakorlatban. Aszkézis nincs „ohne Andacht zum Kleinen”, mint ahogy Jakob Grimm mondja a filológusokról: Silbenstecher! Ohne diese Pedanterie und Silbenstecherei kommt man in der Philologie zu nichts Großem (Auch in der Askese zu nichts)[1207].

[6] Júl. 11. Új bolondéria az úrnapi himnus-éneklés ügye. A forradalmi hóbortos törvényszék Balog-Balek elnöklete alatt meghívta Kistelekit, a gvárdiánt, H(ajós)t, Holeksit, P(intér)t, hogy vegyék tudomásul, hogy a tanácsköztársaság helyteleníti a himnus éneklést. (N. cisztercita remekül felelt már azelőtt, meg lévén szintén citálva: a himnust ezentúl is énekelni s dirigálni fogom – ha tanár leszek; mert „Isten áldd meg a magyart”, ezt mindenki énekelheti; még az akasztófa alatt is énekelem!)

[7] A gvárdián is kivágta a rezet, hogy így meg úgy, ő is magyar ember, és szégyen-gyalázat, hogy a himnust megtiltják. Balog-Balek is kihúzta a brúgós regisztert, de aztán fuvolázott, s aláírták, hogy tudomásul veszik.

Júl. 12. [1] Az ember életét nemcsak gépszerű meghatározottságban, jól fungáló szisztémának kell venni, hanem *fejlődőfélben* levőnek tekinteni. Fejlődés, haladás, erőknek bizonyos irányban való kifejtése: ez az életből nem hiányozhatik. A testnél azt mondanám, a cél immanens; az erők a típust ki akarják alakítani; de az ethikai, a karakteres életben a cél az, ami s szellemi világban érvényes: az igazság, a jóság, a tökéletesbülés. Ez az, ezzel bele vagyunk állítva a szellemi világ végtelenbe futó tengelyei közé; *az* igazság, *a* jóság, *a* tökéletesség – abba a magában meghatározott minden-lelkiségbe vagyunk belekapcsolva. A tendencia a „proficere”[1208], ez van az erkölcsi akcióban; a több, a jobb! Ezzel szemben a kötelességteljesítés mintegy elvonatkozva az egésztől, a folyamtól, valami részletkivágásban adja az egyes mozzanatot; mintha valaki a folyó egy hullámát megrajzolná, elemezné vonalát s kimutatná, hogy ennek így és nem másképp kell emelkednie s elomolnia, de ignorálná azt a lökő, vágyó, célba szaladó tendenciát, a sietést, a folyást, mondjuk a haladást! „Ne sim reus”[1209] mondja a kötelességtudás; de ez nem minden, ez a bemutatkozás, a korrekt kirajzolódás, de a mélység erői, a lökő tendenciák nélkül. A tendencia a célból jön s a célba visz. Ettől van a lendület, az öröm is, s az igazi akciót nem hordozhatja csak a száraz, doktinér elv, a kötelesség; hanem kell kenet is belé. Más szóval „ne sim infelix”[1210]; a végtelen jó vonz, s arra felé van beállítva az éthosz.

[1207] Aszkézis nincs „a kicsikkel szembeni áhítat nélkül”; Szőrszálhasogatók! E pedantéria és szőrszálhasogatás nélkül az ember semmi nagyot nem művel a filológiában (sem az azkézisben).

[1208] előrehaladás

[1209] Ne legyek vétkes

[1210] ne legyek boldogtalan

Júl. 13. [1] Az egyik bordélyháznak 10 leánnyal egy hónap alatt 100.000 K-án felül volt jövedelme. Bizonyára lesz itt több is, s több százezer K. megy a bűn s métely oltárára. Ez belevilágít a mai világnak, a férfivilágnak erkölcstelenségébe; s akkor Schwarzbach Flóra arról esztétizál, hogy az egyház túlszigorú, amikor évi gyónást követel.[1211]

Júl. 14. [1] Erant omnes perseverantes[1212] … mégis csak azon múlik, hogy az Isten lelke elvonul az emberiségtől. Az Isten lelke a népmozgalmak, a szellemi áramlatok hullámai fölött jár, a történelem irányzataiban nyilatkozik meg, melyek majd tőle, majd más szellemből indulnak ki. Manapság azt kell mondanom, a Szentlélek nem indít; elvonult. Ami van áramlat, az a concupiscenciák[1213] forró lehelete. A Föld szelleme a tűzhányók rémületes leheletével rálehelt az emberiségre; a doctrina apostolorum-ot kikezdte a XVII. századi deizmus, naturalizmus, skepticizmus, a XVIII. századi voltaireianizmus, a filozófia; a Föld szellemétől mámoros emberiség; a fractio panis[1214] teljesen hátraszorult, s a panis mintha penészes, kemény kéreggé száradt volna! E panis-tól a friss vér, a piros arcszín, az egészséges életkedv, a tiszta ifjúság virágzott valamikor; de ahol ezekből van még valami, az elenyésző; s sokan, kik akarnak ilyesmit, más forrásokat, sportot, kultúr-ethikát keresnek e népéleterők számára. – A superbia vitae[1215] elnyomta az oratiót, az apostoli község lelkének pihegését, melytől megremegett s reszketett a környezet, a világ s mindenekelőtt saját lelkük. Motus est locus … intimi sensus, anima, cor … a lélek ereje vibrált s rengett bennük. A kereszténység világa most olyan, mint köves Arábia, a folyók helyén kiszáradt folyammedrek, a termékeny búzaföldek helyén kopárság, vízfolyásoktól, pisztrángos patakoktól öntözött völgyekben árnyékot csak az égbemeredő kopár sziklák vetnek, s ahol kertek pompáztak s a szellők a virágillat olajától voltak átitatva, ott most a sivatag ijeszt. De a sivatag is the Garden of Allah lehet, s a beduinok imája az Isten nagyságát látja, s hirdeti s ridegségében az áhítat az örök Fölséget imádhatja; de a mi európai sivatagunk rettenetes; szellem, lélek, áhítat nincs benne, s hiénák tanyája!

[2] Azért gondolom, elvonult az Isten, s más lélek jár századok óta az európai piszkos vizek, az új kháoszok fölött! Elvonult, azért lettünk szegények és alávalók, azért nem tudunk imádkozni, azért kemény s erőtlen a fractio panis, azért borult el a hit mennyországa. Te vagy a causa prima, Te, nem mi; mi csak rászolgálhatunk, ha hűtelenek s alávalók, ha önzők s komiszak lettünk. Majd, ha megtapasztaljuk, hogy mit bírunk, mit nem; hogy tonzurás hiénák s pénzzsákokon ülő Mammon-papok vagyunk, hogy a társadalmi élet egyik legnagyobb budget-tétele a prostitúció űzése, hogy farizeusok vagyunk, egész kultúránkkal csak port hintünk, morálist hirdetünk, melyet komolyba nem veszünk, s az Isten lelkét még önmagunkban sem emeljük egyéniséget, érzületet átjáró s színtiszta életáramokban fürdő s napsugárként aureolákkal játszó hatalommá – majd ha ezt mind megtapasztaljuk külön-külön s aszerint elváltozunk, akkor talán megfordul s teljesíti, amit kérünk: Emitte spiritum tuum et creabuntur[1216] …

[3] A Szentlélek eleme, melyet megszáll s eltölt, a Szentlélek vízcseppje, melyet megtisztít s megindít, mégis csak az egyéni lélek, az egyes. A tömegmozgalmak már csak az egyformán orientált s megindított egyesekből verődnek össze. Az égből cseppenként jön a víz, mely a Dunában lejt, mely a Balaton opálos tükréből néz felénk álmos, édes s mégis elnyelő tekintettel; a Szentlélek is az egyes lelkekre száll, egyenkint gyújtja, melegíti őket; aztán ébreszti fel bennük a tömegmozgalom pszichéjét, s áram s mozgalom jár nyomában.

[1211] Lásd az 1919. júl. 3. [8] naplórészletet is.
[1212] Állhatatosan kitartottak (vö. ApCsel 2,42)
[1213] kéjvágyak
[1214] kenyértörés
[1215] az élet gőgje
[1216] Áraszd reájuk lelkedet, és ismét életre kelnek (Szunyogh Xaviér ford.)

[4] Ő nem a tömegre, hanem az egyesekre száll s a tiszta cseppekből akar folyamot és tengert, s a kristályjegecekből napsugárban álló, fölséges dómot; egyes lelkeket tisztít, fölvilágosít, indít, egyesekből építi templomát, halmozza fel tömegerejét. Azt kellene tehát mondanom, s oda akarok konkludálni, hogy szinte most jutottunk bele a Szentlélek methodusának zónájába, az egyesek kezelésébe. A tömegalakulatok, a fikciók szétmállanak, s az egyház az egyesekkel szemben látja magát. Hozzájuk van missziója. Az egyeshez. Nem a tömeghez. A tömegalakulat elállta útját; fal, görgeteg, vándorszikla volt, mely akadályozta. Íme tégy!

[5] Az a kérdés, hogy hogyan tegyen? S itt csak azt emelem ki: sokaknak kell lenniök. Gyermekeket nevelniök, tanítaniok, írniok, élniök, szolgálatot tenniök. Annyi az apostol, amennyi az ember, kiben lélek van, ki ráeszmél a lelkiség kötelességére. Nem prezbiterek csak, nem diákonusok, hanem a fratres, a sancti, mindnyájan[1217]. A lelkipásztorkodást is tehát demokratizálni kell, nem azáltal, hogy tagadjuk a rendi, szentségi hatóságot, funkciókat, hanem azáltal, hogy feltárjuk az elfeledett papságát s lelkipásztori missziót az egyeseknek. Akinek lelke van: szülő, tanító, jó ember, embertárs, felebarát, legyen is az, akiből lélek szól és ragyog; az mind hasson ki. Hiszen a fényt nem kell külön a világítás missziójával megbízni, s a tüzet a melegítés karizmájára figyelmeztetni; nos és „vos estis lux mundi, sal terrae…”[1218] Kell-e buzdítanom rá, hogy világoskodjatok, hogy álljatok ellent a romlásnak? Általánosítani a lelkipásztori akciót, a lelkiség kötelességeit teljesíteni, a Szentlélekkel kihatni!

[6] Veni Sancte Spiritus! A Szociális Missziónak is írtam: legyenek fel nem szentelt, de a Szentlélektől áthatott lelkipásztorok… A szülő tanítja a gyermekét imádkozni. [Két gyerek]: a nagyobb leányka kézen fogta kisebb öccsét; 4–5 éves csemeték lehettek, láttam őket a barátok templomában júl. 9-én; maga mellé térdeltette, aztán ketten egymás mellett álltak egy darabig, aztán fogta megint s elvezette a Szent Antal oltárához, krajcárt dobatott vele a perselybe; aztán a főoltárhoz mentek, ott a nővérke korrekt térdhajtást csinált, öccsével is megtétette, s kivonultak a felső ajtón! Szülő, gyermek, nővér, fivér. Édesatya! Hermann Bahr német író elbeszéli, hogy milyen benyomást tett rá édesatyja, mikor minden este letérdelt. Hermann akkor jogász volt s tele liberális doktrinérizmussal; de a benyomás nyomás volt, s alakította lelkét. Ha a családban a keresztény érzés lakik, ha az iskolára rá nem cáfolnak, akkor lesz keresztény nemzedék.

[7] Júl. 14. A dolgok logikája független a cselekvők szándékától; annak immanens törvénye van s aszerint pereg le s sodorja magával a világtörténést. Hatalmunkban áll sokszor a logikai egymásután folyását megindítani vagy nem, mint ahogy hatalmunkban áll a zsilipet felnyitni, a boglyát meggyújtani; azontúl azonban a törvény, az erő nem kérdezi már, hogy mit akartunk, hanem végigvágtat medrében. Így van az mindenütt, a pszichében is. Valaki jól vagy rosszul kezelhet lelkeket, helyes vagy helytelen ösztönök- vagy érzéseknek nyithat utat; de ha helytelenül fogta meg őket, eljátszhatja presztizsét, befolyását – varázsa elmúlt. Így van az a barátságban, a házasságban, lelki vezetésben; ez utóbbiban főleg akkor, ha az érzéki szeretet keveredett valamiképpen vezetésükbe. Aki ezt így teszi, annak kezeiből a lélek kiesik, mert azt Szentlélekkel s nem ösztönnel lehet csak vezetni. Ez a psziché logikája! Ily rettenetes logika van a nézetek[ben], a szellemi áramlatokban s azok egymást-hívásában. Azok is rokonok, vér, lélek köti össze őket, s egyik a másikát hívja s vonzza maga után. A hitet megvető, azt lekritizáló, az indifferentizmust valló liberalizmus a szabadosságot, a kiüresedést, az esztétaságot, a theozófiát, a kételyt, a kiáztatott, látszat-kereszténységet; az

[1217] Prohászka e téren is megelőzte a II. vatikáni zsinat tanítását.
[1218] ti vagytok a világ világossága, a föld sója (vö. Mt 5,13.14)

individualizmus az erőszakot, a gyöngék elnyomását, a szociális kötelességek félreismerését, tagadását, a tömegek tompa moraját, szervezkedését s lázadását eszközli.

[8] De a legvilágosabb példa ez a mostani történés nálunk. Azt mondták a durva, kuvasz szociáldemokraták, a zsidó Népszavától beteggé mételyezett s gyűlölséggel megmérgezett utcai hordák, hogy ők csinálták meg a forradalmat, nekik nem kell se nemzeti, se keresztény érzés és elv, nem kell társadalmi kooperáció. A többit majd megcsinálják. Megindult a futóbolondok missziós utaztatása, minden faluba szaladtak kőmíves és ács és nyomdász-legénykék s szaladtak városokba a nagy bolondok, Kunfiak, Garbaiak, s hirdették, hogy nekik Isten, lélek, kereszténység nem kell, nem kell erkölcs hit alapján; kell új tanítóság, új nevelés (no hiszen igaz, hogy kell, de milyen?); kell akaratos, szilaj, dacos ifjúság, kell új kultúra; s azt rögtön ott kezdték ki, ahol leginkább viszket náluk, a nemi fölvilágosultságon, a svéd-fürdőzésen – nálunk inkább cigány-fürdőzés az ilyen –, az iskolás fiúk tanácsán, a gyerekek bizalmi gyerekességein; csupa sült szamárság, hóbort, és ugyancsak teljes hivatatlanság pedagógiára és népnevelésre – pace tanti viri[1219] (Kunfi), aki közoktatásügyi miniszter. No hát megindult a kapkodás, a cigánykerék-hányás, a tótágaskodás; gimnáziumokba fiatal jogászokat, firkászokat küldtek az új erkölcs tanítására; nyálas szájú, pelyhes ajkú és lágy agyvelejű fickókat ültettek katedrákra, kiket üdvözöltek a tanulók, hogy szervusz Pista, mit akarsz itt, hátat fordítottak nekik. Zűrzavar, komédia, farsang lett az iskola és nevelés! Jó, hogy kivették a keresztet, hogy ilyet ne lásson! Aztán jött a visszaszívás. Kunfi pokolba ment, s Pogány (kávé-szervirozó a frontmögötti barakkokban) lett kultuszminiszter; ehhez is ért. Hát szivatták vele vissza, amit még szívni lehetett a moslékvályúkból, mint ez adalék mutogatja! (Kivágott újságcikk, mely az iskolai nemi felvilágosítást akarja szabályozni.)

[9] És mi lett a politikában? Mit hozott a zsilipfelhúzás logikája? Jött a világváltó szociáldemokrácia zsidósága; az a kampós orrú társaság azonban csak elefánt volt, még pedig nem az az okos elefánt, mely állat, hanem az a buta elefánt, mely ember, ember, aki arra jó, hogy a hátára másszanak s őkelmének akár tetszik, akár nem, a hátán mások bejöjjenek oda, ahová a maguk lábán nem jöhetnének. Például a naplopó, zsivány, tolvaj kommunizmus már csak nem léphet be egy európai társadalomba anélkül, hogy ki ne rúgnák, s az anarchia, a részeg orosz lélek vadsága a farkascsorda ideáljával be nem csörtethetne a nyugati országokba; ahhoz éppen elefánt kell, a szociáldemokrácia! Gőgösködik-e majd, hogy ő hozta ezeket? Hogy ő elég magának? Hogy ő csak egyet kurjant, s lesz rend, mint a karikacsapás? Sz[rozsin] Miska ő proletársága [vagy] csak Kis-Miska, olyan függő s függvényes Miska, aki tehet ugyan valamit, de csak éppen valamit; valamit, ami nagy törvények alatt áll, aminek farka is van, folytatása, dialektikai sorskövetkezése van, s ha ebbe beleállt, megtanulhatja majd a folytatáson, hogy mily lélek lakik benne, hogy mily tüzet tud gyújtani, melyet nem tud eloltani, s mily piszkos áramlást tud megindítani, melyet nem tud visszaszívni, ha gőzfujtató is volna a tüdeje! Talán megtanulja a szociáldemokrácia is, hogy ő is szolgája a világfejlődés hatalmának, s hogy ő is csak olyan Kis-Miska, aki a maga dolgát végezheti, de ha egymaga s kizárólag akar világot intézni s csak a tagadás szellemét idézni, akkor felfordulást teremt. A szociáldemokrácia ostoba autokráciája s erőszakoskodása hozta ránk a kommunizmust, utána az anarchiát. Sült szamarak, egyoldalú frázis-akrobaták és vérszomjas zsidó skriblerek csináltak itt rémuralmat, amilyet olvasták, hogy csináltak máshol Dantonok s Robespierrek. Úgy látom, hogy a szociáldemokráciának meg is nyúlt az események folyásában az orra; vajjon megjött-e az esze is?!

[10] Júl. 14. Tegnap írt R. egy kedves, szerető levelet. Ott dolgoznak, szervezkednek, tesznek; nálunk még semmi sincs. Legnagyobb kínom: így vesztegelni s nézni, az általános züllést. Hát bizony most van a letörés s lerontás munkája: piszkos csőcselék, sehonnai zsidók,

[1219] ennek a nagyszerű embernek a békéje

nemzetietlen kóbor cigány intellektuelek dolgoznak most; ezek a pöcegödör-turkálók, de nem tisztítók. Büdösséget tudnak csinálni en gros és en detail! Mi majd azután teszünk! Mit? Az őskereszténységet léptetjük föl: perseverantes in doctrina apostolorum, in communicatione fractionis panis et orationibus![1220] Új községeket! Csak hívekkel! De mit a bűnösökkel?

[11] Júl. 14. Még azt a szociáldemokrata viselkedés logikájához: [hogy] alaposan leszarták a kapa nyelét; mert ezidőszerint ez az öntudatos, világmegváltó falanx éppen úgy nyög a budapesti Kunok és Kónok hatalma alatt, mint nem tudom milyen őskonzervatív, táblabíró famíliák. Nyögnek a megváltók, s röstellik és szöknek a miniszter urak: a hadvezérek. Csak élvezzék egymást! Azt mondják: ezt ők nem akarták! Elhisszük, de megtették, s oly szamarak voltak, hogy előre nem látták, mit tesznek. Hogy is van az a parabola az egyező felekről? Kiegyeztek, de a furfangos fél a tagbaszakadt féltől hűsége részére kérte jobb karját; vágja le, ha szereti; neki elég már az egyik kar is, küzdeni nem fognak, no hát minek? A doktrinér frázishősök levágták Magyarország karját, a hadsereget; egy karja maradt: a népakarat, – szervezkedés, parlament-alakítás. Minek neked az; itt vagyunk mi, szociáldemokrácia, mi csináltuk a forradalmat, a szabadságot mi védjük; bízzál bennünk s add ide balkarodat; mi etetünk! Levágták! Itt állt a sereg és alkotmányos képviselet nélküli ország, a szociáldemokrácia-fejjel, a buta fejével; s most folytatódott a logika: fejére nőttek a szabadság, fegyelmezetlenség, üres tirádák, lehetetlen szisztémák hóbortosai, s Kun Béla, Pogány, Weisz, Szamuelli, Böhm, Ländler, az új, már megváltott Magyarország méltó képviselete levágta Magyarország bolond, buta fejét is. Tán így fejvesztetten megtalálja az igazságot?!

[12] Júl. 14. Lássunk csak világosan. A szociáldemokrácia külön akarja építeni városát. Nem a civitas Dei-t, hanem nélküle, ellene; ethikát, kultúrát Isten s az isteni elem, a kegyelem nélkül. Tapasztalataik nem feszélyezik; Franciaország teljes logikával emancipálta magát. Úgy látszik, ez kell a kereszténység regenerációjához, isteni erőinek emancipációjához sablón, szokás alól. Csodálva nézem ott a katholikus reakciót. Hogy azt úgy győzi s bírja! A régi keretek pusztán, üresen állnak, a tömegkeretek, diecézisek, plébániák; de vannak külön kiindulások! Hát csak ne kössük meg az éledő kiindulásokat a régi formákhoz! Előttem egy nagy visszatérés, a felhőkből, a …ból a földre.

Júl. 15. [1] Tegnapelőtt egy maroshegyi leányzó köszönt, mosolyog, három lépéssel elhagy s megáll, visszafordul s kérdi: „hogyan lehetne maguknak – V(iszotá)val jöttem a szanatóriumból – egy ludat küldeni?” „Nem kell ez most még”, válaszoltam nevetve; de V. rögtön kész volt elfogadni, s azt mondta: „Vármegyeház-utca 9. szám”.

[2] Júl. 15. Hogy a Szentlélek hogyan remekelt, azt az Apostolok cselekedetei hirdetik. „Omnes etiam, qui credebant, erant pariter et habebant omnia communia!”[1221] Mintha villám csapna közénk, úgy olvasom ezt a mai kommunista világban! Mily mozgalom, mily durrogása a mélységeknek, mily fakadása a tengereknek! Erant pariter = testvérek; et habebant *omnia* communia = nincs semmi, ami az enyém, csak ami a mienk! Hát hisz ezt akarják ezek itt köröttünk. Ezt, de hogyan, s mily lélekből! Az ott: belülről elváltozva, szeretetben áttüzesedve, a Lélek izzásától; itt: reagálva a nyomorra s a zsarnokságra, és nem adva, de másoktól elvéve halmozzák. Ott azok adnak, akiknek van; itt: azok vesznek, akiknek nincs. Ott kommunizmus van, szeretetből kiinduló megosztás; itt erőszakból kiinduló s zsiványbandák által végrehajtott megrablás! Ott átkarolás, itt elnyomás; ott az egésznek kooperációja, itt irigység, gyűlölet és – eltulajdonítás. Horváth Jancsi „báró”, az itteni főispánutód, Károlyi József gróf nadrágjaiban feszeleg; Velinszkyné a grófné ingeit piszkítja és sárgítja!

[1220] állhatatosan kitartottak az apostolok tanításában, a kenyérszegés közösségében és az imádságokban (ApCsel 2,42)

[1221] A hívek mind ugyanazon a helyen tartózkodtak, és közös volt mindenük. (ApCsel 2,44)

[3] Tehát a kereszténységben a belső elv a szeretet, mely ad, megoszt, mely segít s testvérként érez. Ó imádandó Szentlélek! Te mindig így, belülről dolgozol, mozgatsz, fakadsz; a te kötelékeid a szeretet, szívesség, indulat, bensőség. Te nem hordókat pántozasz, nem kazánokat szegezesz, te nem enyvezesz, nem csirizelsz; a te kötelékeid, fúrásaid bensőségesek. Te bimbókat fakasztasz, s nem nyirsz és varrsz csinált virágokat; te lelkeket olvasztasz s öntsz egybe, s nem foncsorozasz ólmot és aranyat! Ó filozófok, szociológok, ha eszméitek vannak is, ezek az osztályharcból valók, mint bevalljátok; s azért hódításton elnyomás s eszméitek enyv, de nem vér. Ti filozófiátokban enyvet főztök, zsinegeket sodortok, de nem idegeket. Jó szegkovácsok vagytok, de a patát meg nem növesztitek, csak megpatkoljátok! Tudom, hogy kell harc is, s hogy az osztályharcnak van jogosultsága; de azt ne mondjátok, hogy a kereszténység osztályharc volt, s hogy kommunizmusának valami köze van hozzátok… Annyi van, mint nektek a Szentlélekhez! Ti is mozgalmat csináltok, felhajtotok százezreket; de a ti mozgalmatok a gyomorból, s hasból, a concupiscibilis s irascibilis[1222] beleiből való, de nem a szívből, a szeretetből! Ha az Írást elmélkedve olvasnátok, mint pőröly-ütést éreznétek a szót: erant pariter et habebant omnia…[1223] Itt mindnyájan egyek, egy a szívük, a lelkük, az útjuk: „dabo illis cor unum et viam unam”[1224].

[4] De micsoda mozgalom és lélekforradalom és szív-egybeforrasztás s új világalakítás! Lelkem, Szentlélek, te akkor lejöttél s a szeretetet kiöntötted s *bizonyságot tettél* Krisztusról. A szívek szeretetben való elváltozása a te bizonyságod. Hol van az most? Ó, lelkem, hol késel? Krisztus rászorul a bizonyságra; egymaga áll, s nincs tanúja. Egymaga áll evangéliumával; de hát az élet igéje-e ez vagy csak betű, filozófia? Hát a tanúsága a szent élet, a hevülő szeretet, az áldozatkészség, az expanzív indulat-kiáradás; kell neki ez! Enélkül nem hódít. De hát jöjj, kérlek, jöjj! Jöjj, legyen tanúság, legyen pünkösd! Legyünk annyian, amennyien igazán igazi, valódi tanúk vagyunk. Nem is keresztény az, aki nem tanúskodik Krisztusról. Hát igaz kereteket, igazi szerető lelkeket. Jaj, igazit, valódit! A régi keretek üresednek; de csak azért, mert nem volt igaz kereszténység, valódi szeretet a tartalmuk. Igazi kereszténységet akarok; a program megvan: perseverantia in doctrina apostolorum etc. Sokféle tehetségű, hajlandóságú, természetű, foglalkozású ember, de a Szentlélek tanúskodó erejével telítve: ez a tanúskodó erő – erant pariter, et habebant omnia communia. Az összetartó segítő szeretet: ez a közös facies; ez a község arculata. E faciest felölteni, de úgy, hogy nem maszk, hanem fakadó lelkiség megnyilatkozása legyen! Nem facies hypocrita, – az egyszersmind facies Hipocratica![1225] Hanem facies decora, et vox tua dulcis![1226] Jaj, csak az fáj, hogy erre rá kell eszmélni; ezt mintegy a lomtárból kiásni, a történelem pergamentjéről belénk olvasni; az fáj, hogy nincs bennünk, s hogy nélküle ellehetünk; ah, az fáj, hogy holtak vagyunk, mikor élnünk kellene, s hogy az élő halottak mély fájdalma tör ki belőlünk, mikor ráeszmélünk, hogy mi vagyunk, mi nem?!

[5] Júl. 15. Találó megjegyzés. „er zerzüpft das Nervensystem der Jurisprudenz in Billionen Anmerkungen”[1227]. Ballerinirőll mondták, hogy a morálishoz írt *jegyzetekben* van Gury *textusa.* No, ez még szerencse; de ha a jegyzetekben szétráncigálják a szöveget, tehát a szervezetet, az már baj. – A filozófia manapság nem is egyéb, mint az értelmes lét idegzetének végleges szétcupfolása. Csupa életrajz s bolondos s megbolondult filozófok vajúdásának kórtörténete; a theológiából meg vallások történetét akarják csinálni; hát sehol part, sehol biztos sziklarév és talaj; minden mozog és hullámzik. Dehát az ember nem béka,

[1222] bujaság s lobbanékonyság
[1223] lásd 1221. jegyzet
[1224] „egy szívet és egy utat adok nekik” (Jer 32,39)
[1225] Nem képmutató arc, – az egyszersmind a halál arca!
[1226] Hanem bájos arc és a te édes hangod!
[1227] Szétszedi a jogtudomány idegrendszerét billió lábjegyzetbe.

se nem stockfis, hogy mindig ázzék; neki hajlék, terra firma, senso di sicurezza[1228] kell. Volna-e emberi kultúra, ha csak tenger volna, s nem szárazföld? Nos és a szellemi világban ezt csinálja a relativizmus és pragmatizmus; vizenyős, kiáztatott, elázott.

[6] Júl. 15. Filozófia, van-e rongyosabb s levitézlettebb alak? Hát milyen a filozófiai fakultás, modern filozófiai egyetemi tanítás, van-e hozzáfogható zsibvásár, Sammelsurium és kosztüm-raktár, áruház? Itt azután mindenki elvesztheti a fejét, mert a filozófia tényleg elvesztett mindent: igazságot, értelmet (értő tehetséget), való theóriát; az ész megette önmagát s theóriákban, melyekből egész rakpartra valót rakott ki, büdösít! A filozófia az észnek fenerákja, mely az észt megette; nem hiszünk igazságban, fölismerésben, valóságban; fogalmakban szétszedünk mindent.

[7] Érdekes, hogy ezzel szemben áll a természettudomány, s most már annyira van, hogy kizárólag magát tartja tudománynak, ami érthető a filozófiai lipótmezővel szemben. Úgy érezhet a lipótmezei kertész is, aki krumplit és kelkáposztát termel, ha esetleg hallja a bolondok politizálását és okoskodását, s a diósúti meg kishárshegyúti Lizi néni, aki salátát öntöz és csibét nevel, ha elvetődik a Lipótmező felé s valami világmegváltó dikcióját hallja. Ezek kérem a reális emberek; ezek fognak valamit, termelnek s tenyésztenek, főznek s esznek, s biztos szisztémájuk van s tudják, hogy nem járnak felhőkön, hanem földön. Hát így különül el a praktikus világ tudománya az álmok s frázisok szóáramától! Már most azt gondolom, hogy a hit világának is így kellene tennie. Ez is élet, tapasztalat, erkölcsi lelki igények nemes, nagyszerű kielégítése; psziché világa, a maga csillagaival és gravitációjával; hogy azok ott túl a zsibvásáron miről szavalnak, hogy a fogalmak akrobatái mily kavarodásokat végeznek, mibe ugranak bele s mint fajulnak, kékülnek, sárgulnak el az absztrakt gebulyáktól és bolondgombáktól, mint változtatnak vesszőparipákat, mint nyelnek késeket s okádnak tüzet: azt annak a tiszteletreméltó múlttal, de kilátástalan jövővel s nyavalyás jelennel bíró cégnek tetszésére kellene bíznunk. Ahogy a természettudomány a filozófiára – Geistes-Wissenschaft, talán Geistes-Verrücktheit-ra vonatkoztatva kiáltja: Hie Wissenschaft, hie Philosophie, úgy mint: Hie Glauben und Geist, hie Verrücktheit![1229]

Júl. 16. [1] Szeretettel emlékszem meg M(etzker)ről, érte miséztem s minden papért, kinek fölszentelésében valamiképp közreműködtem Esztergomban. Tegnap volt 31 éve M. primiciájának Nagymaroson, és ma 31 év előtt, reggel mentünk Zebegénybe. A reggeli nap fölemelkedett s a visegrádi hegyek ormáról rásütötte aranyát a száraz útra, mely ott kanyargott a Duna fölött. Isten áldása kísérjen mindnyájunkat és – irgalma!

[2] Júl. 16. Úgy érezhettek a barbárok betörésénél a rómaiak, mint mi manapság. Ők is egy halálra érett kultúrában éltek, melyből nem volt kiút; kiapadtak a regeneráció vizei, nem voltak mentő és megváltó kilátások; úgy vagyunk mi is. Higgyük el, hogy a kultúráknak is megvan a sorsuk; azok is csak akkor pusztulnak, mikor el kell pusztulniok; akkor szakadnak le, amikor rákorhadtak a leszakadásra. Az kevésbé fontos, hogy a végső lökést mi adja meg, vajon a barbár kívülről, vagy a barbár belülről; azonban igaz, hogy barbárnak kell lennie; barbárnak, vagyis idegennek és ellenségnek. Idegen a szociáldemokrácia is; idegen, mert teljesen elidegenedett tőlünk; köztünk lakik, belőlünk való, de zónák választják el. Íme, az idegenséghez nem kell geográfiai távolság, elég a pszichológiai. Idegen azonban abban is, hogy a kultúra, mely eddig vezetett, filozófia, theológia, kultúrnézetek, tradiciók neki nem imponálnak; megveti azokat s a maga tudományával s lelkével szemben siflinek tartja, rá se hederít. Ők más kutakból merítenek. Így voltak a régi barbárok. Van azonban egy nagy különbség: hogy a régi barbárokat vonzotta az a kultúra, Itália, melyet ők szintén letörtek; alattuk még előbb szakadtak le ágai és törzse; de ők mégis tisztelettel néztek rá s nem akarták

[1228] szilárd talaj, biztonságérzet

[1229] Szellemtudomány = talán szellembolondságra vonatkoztatva kiáltja: itt a tudomány, ott a filozófia = itt a hit és szellem, ott az ostobaság!

letörni, csak tényleg letörték. Ma nincs így; ezek le akarják törni, megvetik azt, farizeizmusának irrealitását ráhúzzák az egészre, s ezért leteperik az egészet.

[3] A nem-szociáldemokrata közönség mindebben nem látja a történelmi logikát, a halálra-érettséget, hanem érzi a betörést s a letörést; úgy tesz, mint az öregapó unokái, kik a halál kaszáját okolják az ősöreg elpusztulásában! Hát csak lássunk világosan, mi, akik a kultúrát halálraváltnak hirdettük évek óta, s kik azt egy percig sem szerettük. Ne haragudjunk nagyon a barbárokra; ne nézzük csak durva, lélekben barbár voltukat; ne nézzük mint aleman, frank vörhenyes hordát; Isten küldte őket.[1230]

[4] Isten csinálja ezt; ismerjük el. Másban nem találjuk okát! Ha ugyanis az utolsó idők lángelméinek kultúrproblémáit és munkáját nézem, abban kell azt összegeznem, hogy keresik a harmóniát, a jobbat, a harmadik országot: Goethe, Byron, Ibsen, Nietzsche, Tolsztoj; mi mennyországnak, Isten-országának hívjuk. Számunkra az készen van adva elveiben, eszméiben, erőiben s céljában. De ezeknek nincs megadva, tehát keresik. Faustnak, Brandnak (Ibsen) útjain; végre is a szeretetben kell azt valahogyan megtalálniok (Nietzsche sehol sem találta); Faustok, Don Juanok, Brandok sem találják meg a maguk módján. De az Isten „Deus caritatis”[1231], s Tolsztoj már fölolvad e caritasban; a mi kultúránk is elvileg, érzelmileg a caritasban, a humanizmusban találta a megoldást; mondjuk inkább, e *követelményt* statuálta. Igen, de mit csináljunk a nyers valósággal, a megtestesült szeretetlenséggel, durva önzéssel, kapitalizmusnak szolgáló államisággal, ezzel a hideg, hitetlen, önző, korrupt kultúrával? Hallgat-e ránk? Enged-e a harmadik országnak? Átadja-e helyét? S átadhatja-e? Nem lesz-e a kontraszt szeretet és rideg valóság közt kiáltóbb, rettenetesebb? Nem kerget-e bele kétségbe, tagadásba? Vagy csak oly tehetetlen Tolsztoj-szerepben járjon a harmadik ország apostola?! Íme sötét, kétségbeesett, üres lélek és lelkület vett erőt rajtunk; nem tudtunk segíteni! Jött erre egy új hatalom, a gordiusi csomót szétvágó hatalom; az erőszak soha nem látott, minden érzést lázító kiadásban, a szakszervezetbe, politikai pártba való felhajtással, az intellektualizmus levetkőztetésével; dőzsöltek benne, élvezték jellemtelenségét, gyöngeségét, hajlították gerincét, mintha rétes-tészta volna; s hajlott s szégyenkezett. Erőszak átmenet nélkül, szemérem nélkül, meztelenül, kíméletlenül, kacagó szemtelenséggel. Oroszországban az állomásokon nyilvánosan közösültek; itt a pózból, a pofából, a prozopopeiából[1232], a nagyzásból, a látszatból vetkőztették ki, s láttuk, hogy akik erkölcstelenek voltak – átlag ilyenek –, azok durch die Bank[1233] jellemtelenek. Herden-Menschen, blonde und braune Bestien![1234]

[5] Júl. 16. Andrew Dickson White hirhedt művéről, „Geschichte der Fehde zwischen Wissenschaft und Theologie in der Christenheit”[1235], melyet nagy érdeklődéssel olvastam, az a véleményem, hogy a szerző vagy elfogultan, vagy nemtelenül jár el, mikor a theológiát választja Prügel-Knabe-nak[1236], s azon veri el a port az igazság ellen való tusakodásáért. Én éppen egy ilyen című könyvet írhatnék: „Geschichte der Fehde zwischen Wahrheit und Wissenschaft in der Menschheit”[1237], ugyanolyan tendenciával; s kimutathatnám, hogy mint ragaszkodott a tudomány hóbortokhoz fizikában éppenúgy, mint filozófiában, orvostanban éppenúgy, mint történelemben. Hol van több herezis s több tévedés: az orvostanban-e vagy a theológiában? S mint küzdöttek tudósok az újítások ellen minden téren?! Hogy szánták meg a

---

[1230] A barbárokról, illetve kultúrarombolókról való eme fölfogás Izaiásra megy vissza (Iz 12–14. fej.).
[1231] a szeretet Istene
[1232] nagyképűsködésből
[1233] egytől egyig
[1234] Csorda-emberek, szőke és barna bestiák!
[1235] „A tudomány és a teológia viszályainak története a kereszténységben.”
[1236] verés-gyereknek
[1237] „Az igazság és a tudomány viszályainak története az emberiségben.”

futóbolondokat! Tehát nem a theológia teszi, hanem lelkünk természete, mondjuk az a gravitáció, mely arra késztet, hogy a mi világunkat kiépítsük, hogy amit tanultunk s megszoktunk, ahhoz ragaszkodjunk, hogy újat, ami kellemetlenséggel jár, elkerüljünk. Hogy ezt a hajlamunkat a theológiánál szentírási citációkkal is készek vagyunk támogatni, az igaz; de az nem a theológiától jön, hanem minden oly tudásról áll, mely in possessione érzi magát. – Nagyon érdekes, hogy Foerster évekkel ezelőtt leszólta előttem ezt a művet, de csak azért, hogy nem alapos. Ez a nem-alaposság a nem-igaz s nem őszinte állásfoglalásban s beállításban nyilatkozik meg!

[6] Júl. 16. Valami különös előny az, ha valaki a tendenciák s az áramlatok tisztulásának oly zónája alatt él, amikor képes egybefűzni, egybekapcsolni azt, ami a kikezdésben, a tagadásban s támadásban mint ellentét mutatkozik be. Hát hiszen vannak éles ellentétek, amint vannak ellentmondások és tagadások, melyek közt nincs kapcsolat, nincs híd! De átlag úgy vagyunk az emberi eszmeáramlatokkal, hogy vagy valami igazat is mondanak, vagy legalább valami pszichikai igényt árulnak el; pl. igényt a több szabadságra, igényt s jogot a másképpen való meglátásra és megérzésre. Ha a XVIII. században itt-ott egy deista vagy naturalista irat nekiront a fönnállónak: igaz, a thézise hamis, de az igény, melyet a gondolatrestség elleni reakció, vagy a ráúnás a túlságos patronázskodásra a több szabadságra támasztott, teljesen méltányos. Ha aztán a szellemi ütközések legyöngültek s az indulatok leapadtak, akkor az ember összefoglalhatja a jót, ami itt is, ott is föltalálható s teljesebb szinthézis által több igazságra s főleg igazabb, nemesebb emberségre, s fölényesebb öntudatra tesz szert.

[7] Így vagyunk a társadalmi s lelkiségi áramlatokkal is. Látjuk, hogy a nagy városok dagadnak s elvonják a falu népét; a városokban romlás és elfajulás a nép sorsa, s a vidék elbutul s elszegényedik. Igen, de a városokban halmozódik az erő és tehetség, feszül az új világalakítás vágya, belőle indul ki a technikai hódítás s az ember uralmának mámora. Ez is nagy s fölséges világ! Ezeknek az áramlatoknak is lehetnek hullámzásai, örvényletei, hullámtorlódása és hullámtörése, s azokban evezni s azokon magát átvágni nagy erőhöz, s azokat alakítani s versben, prózában művészi kifejezésre juttatni: költői faladatok megoldására méltó. Hát mikor e kettő ellenségesen s egy oldalról megítélve, félszegen áll egymással szemben, sok indulatosságot válthat ki, de csak féligazságokat állít a világba; mikor azonban egy felsőbb szinthézis lehetőségére érlelődtünk rá, hogy látjuk a jót s a rosszat ebben is, abban is, s felfogjuk az elmaradhatatlanságát a városi fejlődésnek is: akkor méltányosabbak kezdünk lenni, s belátjuk, hogy ebben a városi fejlődésben is isteni gondolatok szövődnek, s hogy e tusakodásban fölséges célok szolgálata váltódik ki, s arra a következtetésre jutunk, hogy „auch da gibt es Götter”[1238]. Lehetnek itt is isteni célok, isteni érzések, mélységek, s itt is lehet erőkiváltás, melynél jobbat nem kívánhatunk. Hát nem is fogjuk akkor mondani, hogy fel, fel s el, el: a falu, a vidék, a természet az isteni élet színtere; hanem azt: mindenki a maga helyére, s aki itt a városi kultúrában tud telni s jobbá s igazabbá lenni, az menjen oda, vagy maradjon ott. S aki érzi magában az Isten s a természet tiszta s jóságos erőit, az öntse ki ezeket a nagyvárosi élet hullámzó tengerére, s ne vágyódjék csendes berekbe fülemülének vagy szellős dombhátakra kakuknak.

[8] Tartózkodjunk a végletektől s az egyoldalúság radikalizmusától. Ezt néha egyházi beszédekben is észlelem, ha pl. kiemelik, hogy a repülőgép és telefónia dacára az ember elégedetlen és földhöztapadt lehet; igaz, de ilyen lehet minden technikai elmaradásban, lehet piszokban s nyirkos, vertfalú házikók kietlenségében is. Vagy ezek talán alkalmasabbak a szellem és lélek kialakítására? Szó sincs róla: ezek talán csak jelzik azt, hogy aki vityillóban lakik, az nem lesz öntelt; s azzá könnyebben válik az, aki a technika vívmányai folytán úrnak

[1238] ott is vannak istenek

érzi magát. Igen, de ez csak jelzése valaminek; de az igazi tökélyt s harmóniát sem az egyik, sem a másik nem adja; azt ide is, oda is a lelki ember állíthatja csak be; az, aki a lélek énekét tudja fütyülni.

Júl. 17. [1] Bármi lesz, álljuk a sarat s kitartunk ideáljaink s hitünk mellett! Ez éppen a mi óriási s utolérhetlen előnyünk s erőnk, hogy a célt tisztán látjuk s biztosak vagyunk róla.

[2] Cél, cél: ez a nagy, erős, eligazító s alakító tudás, ez az a biztos sastekintet a napba. Lélek, melyben ez nincs, az fattyú, az veréb vagy bőregér. Milyen a többi cél, olyan az ember. De miféle ember lehet az, kinek célja a nem-cél, a látszatos, a képzelt cél? Miféle emberi élet, mely ködbe vész, ködbe vesző lehetőségek közt, gomolyog maga is? A filozófiák nem adnak célt, csak az Istenben hívő filozófia adja azt! Azért aztán nincs is friss s folyton sugárzó, az embert megkapó, mindig fölfelé emelő s alakító erejük. Ember s emberiség úgyis valami hihetetlen potencialitás, igazán az az ősi nec-quid, nec-quale, nec-quantum[1239], amennyiben formát s minden formát, tartalmat s kitöltést szomjaz. Szenvedélyes, örvényes potencialitás; s kultúra s nevelés e potencialitásnak aktusba, valóságba s formába átvitele. De hát ehhez erőforrások, alakító elemek s tényezők kellenek. S ezek közt az első cél, a causa finalis[1240], a jóba, a tökéletesbe, a boldogítóba s világ-legyőzőbe, a diadalba való kapcsolódás mint célba. Ez a kapcsolódás aktív; nemcsak statikus, mint a kikötése a csónaknak, hanem dinamikus; csupa lökés, vonzás, húzás, ragadás – elragadás! Lényünknek, természetünknek őselve, elgondolója, tervezője eo ipso a célt kitűzte, azt beleszőtte mint tendenciát, mint programot; e tendenciának kifejlesztése, felfejlődése, explicatiója[1241], felgördülése az élet. Az élet minden pontján, a kikezdésben éppúgy, mint az út más pontjain mindenütt a cél az első alakító s gördítő elem! A tökéletlen lét csakúgy, mint a tökéletesedés s tisztábban látó öntudati állapot egyformán a cél ingerei s vonzása alatt áll. Embernél alakról, karakterről, megfelelő elhelyezkedésről, magatartásról, morális konstrukcióról nem lehet szó a biztos s egységes s egyetlen célkitűzés nélkül. Csak akkor indulhat meg az alakulás, az alakítás s a nevelés! Azért tűzi ki Szent Ignác is első meditációul: de fine hominis[1242], s Foerster minden jellemnevelés első eleméül a céltudást, melyet a vallás ad!

[3] Lévén azonban az ember a nagy céltudás mellett is sokoldalú teremtés s lévén erkölcsi világa is sokoldalú, a főirányzat a célba sokféle erkölcsi típust enged meg s majd ilyen, majd olyan stílusban alakíthatja az embert s a nemzedéket. A főcél alá az emberi, társadalmi élet, hivatás, különböző lélek- s életirányításokat állíthat bele; lehet benne több vagy kevesebb a világból, több vagy kevesebb lelki s testi erők fejlesztéséből, azok kombinációjából; mint ahogy vannak festőiskolák, építészeti stílusok; a közös cél alatt nagy gazdagság, változatosság s eredetiség fér meg. Így találkozunk azután más-más ember- s nevelési típusokkal: a középkori ember, a modern keresztény, az aszkéta s a világi ember alakjaival.

[4] Magamat véve azt látom, hogy bele lettem állítva az örök célba a kevés változatot ismerő s az életet szűk mederbe szorító aszkétizmus receptje szerint. „Initium sapientiae timor Domini”[1243] – ez nálam vezető elv volt. De most látom, hogy jobban kellett volna tudatára jutnom, hogy az csak az „initium”, s annak folytatása van; az a gyökér, de a törzs s az ágak, virágok, a napsugárözön, a levelek csendes, de képzeletet meghaladó laboratóriumában kifejlő erő s munka, az követi az initiumot. A karakter is nem initium, hanem a kitárt, felgöngyölített, s az életviszonyok szerint gazdagon kiformált s kidolgozott alak. Hiába, ezt a kolostor, a szeminárium, a kongregáció nem adhatja; ezek kitűnő szerek,

[1239] nem-valami, nem-valamilyen, nem-valamekkora (vagyis az ember csak potencialitás, ami lényegét, milyenségét és méretét még nem kapta meg, de szomjazza)
[1240] végső ok
[1241] megmagyarázása
[1242] az ember céljáról
[1243] A bölcsesség kezdete az Úr félelme. (Zsolt 11,10; Péld 1,7; 9,10; Sir 1,14)

remek indítások, de a szó igaz értelmében karakter-műhelyekké, mondjuk műtermekké, csak az élet változatosságával s küzdelmeivel való kapcsolatban, igényeire, körülményeire s viszonyaira való visszahatásban lesznek. A karaktert az élet eredeti közvetlenségében kell kialakítani. Karakter nem üvegházi termék; az a hegyen vagy a sziklán, vagy a mezőn, a völgyben, de szabadon, szabad légjárásban, napsugárban és viharban alakul ki. Innen a karakter gazdagsága is, innen a karakternek sokoldalú kimunkáltsága s az a sok szép, nemes s változatos oldala s jellege.

[5] Lehet valaki karakter mint Szent Alajos, lehet fölségesen, logikus ethikával s stílszerűséggel fölépítve; tehát fölséges mint a sziklacsúcs, nagyszerű, mint the garden of Allah, a puszta, az Isten kertje! De a lelkiségnek tarka, színpompás flórája, a gyümölcsöskert s az erdő botanikája, a variációk játéka az élet szabad s ösztönös alakítását s ahhoz járuló alakító művészetet tételezi föl. Mily változatos jellemi sajátságok lehetnek a világban, melyek a kolostorok jellemeket nevelő, de típusokhoz kötött miliőjében nem lelhetők fel! Fölösleges példákra hivatkoznom, de a kiváló, ethikus karakterek oly csodálatos sorával találkozunk minden állásban s hivatásban, hogy nekem legnagyobb élvezetem életrajzokat olvasni s gyönyörködni azon a hatalmon s alakító zsenialitáson, mellyel „ludit in humanis divina sapientia rebus”.[1244]

[6] E részből én okolom is nevelésemet, hogy nem fejtette ki a világban kifejlődő és az életben szükséges karakteres vonásokat. Jobban s igazságosabban szólva: hogy nem figyelmeztetett azokra – mert hiszen a kifejlesztés azután igazán csak a világban vár azokra; hogy nem ébresztette fel azok becsülését, nagyratartását, s azok kifejlesztésének szükségét, az arra irányuló kötelességtudást. Ezt elmulasztotta az elemi aszketikus alapok túlságos s egyoldalú hangoztatása által, ami észrevétlenül is azt a nézetet s érzületet kelti, hogy ez minden. Hoc est enim totus homo[1245] – igen, de megint csak úgy, hogy fundamentaliter és initialiter, de nem totaliter, expletive, perfectionaliter[1246]. Az ember a bűn kerülésére be van állítva – hál’ Istennek fölségesen, világot legyőzően; de az ethikai életet, a karakterességet, a sapientiát egy gazdagon tagozandó s minden irányban kiépítendő életbe nem vittem be. A becsületérzést nem fejtettem ki a maga ethikai tartalmasságában, emberekkel, világgal szemben; azt mint szép jelleget nem dolgoztam ki; nem láttam benne különös értéket, sőt inkább hiúságot, önzést. Azt gondoltam: mit nekem az, hacsak Isten látja; sőt jobb, ha az ember nem látja vagy még rosszabbnak lát – íme, az evangélium hullámverése s igaz erényes elemek; a művészet a karakterességben éppen abban fog állni, hogy az egyiket tartani s a másikát el nem hanyagolni. Ilyen a lovagiasság, bátorság, egyenesség, ha kell, támadó erély; ezek az én morálisomban herbarium, de nem flóra; s nem flóra, mert nem voltam ránevelve.

[7] Szinte kacagásformán visszhangzik most bennem Kunfi beszéde, hogy ők (szociáldemokraták) akaratos, bátor, dacos ifjúságot akarnak nevelni. Ej, ej, hiszen én is ezt panaszolom, amit ő, s bizony konstatálom, hogy az akaratosságot s dacot – mondjuk a lovagiasságot, a bátorságot, erélyt inkább csak olyan természeti, magától értetődő alakulásnak tartottuk, melyek spontán is meglesznek, ha az ember a fegyelmezést, az önmegtagadást s alázatot gyakorolja.

[8] Ez nem helyes s innen eredeztetem jellemem hiányosságát, melyet – sajnos – nagyon későn s csak jóformán most látok meg. Az aszkétaság szemüvegén ezekben nem láttam erényt s bűnt! Ezt a hiányt magán feltünteti többé-kevésbé minden nevelés, mely intézetben, legyen az akár a Collegium Germanicum, folyik. Istenem, csak ne vegye ezt senki vádnak, támadásnak s panasznak tőlem; hiszen oly hálás vagyok mindazért, amit kaptam, s annyira becsülöm a nagy javakat, miket ott is, másutt is vettem; ezek nélkül semmi, céltalan, zavaros,

[1244] Játszik az isteni bölcsesség az emberi dolgokban
[1245] ez ugyanis az egész ember
[1246] alapvetően és kezdetlegesen, de nem teljesen, kiteljesedve, tökéletesen

kapkodó, karikatúra volnék; de a nagy alapok s a nagy vezetővonások mellett ezeket is kellett volna kiművelnem (amiket említettem).[1247]

[9] Ebből látni azt is, hogy mily nehéz valakit igazság szerint megítélni, mily kétséges a szimpathia, antipathia, az egyéni nagyratartás, a becsülés mércéje! Mindenki önmagában mérték s azzal mér le, fejel s lefejez másokat. A pap ítél világit, a célebs a férjet, a száraz aszkéta a szerető tüzes kedélyt – típusok, melyek úgy passzolnak egymásra, mint a háromszög s a négyszög! Igazságos csak az lehet, aki a korlátoltságból, az ilyen alakultságból, amilyen az övé, ki tud emelkedni, s aki szeretettel nézi a különbözőt s becsüli azt. Il faut aimer les hommes, pour les comprendre[1248] (Pascal); s ha valaki annyira van, akkor rá van képesítve a különféleségét az erkölcsi világnak élvezni is. De nemcsak papiroson, életrajzokban, hanem a való életben; innen azután a meglátás az emberismeret, a sajátosságokba való beletalálás!

[10] Megemlítem, hogy ahol az ellenkezést, a bátor, lovagias fellépést a velem szemben álló bűn kívánta, azt imperterrite[1249] megtettem, nyilvánosan is (pl. a mexikói erdővédházhozi egyik kirándulás); de embertársaim iránti lovagiasságra nem voltam ránevelve. Valahogy mondhatom, hogy az Istennek lovagja voltam, de nem a felebarátoknak. Tu autem Domine miserere nobis![1250] S emelj ki a bűnnek s erénynek emberekre s azok viszonyaira nem vonatkoztatható korlátoltságból! Ethika legyen mindenütt; az ethika levegője lengjen s fújjon s sarkantyúzza magát viharrá mindenütt; az élet lapályain, lankáin, hegyein, tavain, völgyein és – tengerein! Nevelők, ti a fejet, a koponyát már nem préselitek; de ne préseljétek a szívet s a gerincet sem; nőjön minden!

Júl. 18. [1] Összes tanítóimért, kezdve Moison, miséztem; Szent Kamil, a jó P. Mazzella névünnepe hozta eszembe. Pax vobis et refrigerium![1251] Ma megint fújt az a szél, mely ott s akkor kél szárnyra, amikor s ahol akar[1252], – az a szuverén lélekjárás. De el is bájolt s annyi „aromata”-t fújt rám, hogy beleszédültem. Először is annak az ősi jeruzsálemi községnek a látképét gördítette fel, mesteri vonásokban. Az összetartó, testvéri gyülekezet bontakozott ki kétezeréves múlt ködéből, s úgy tűnt fel mégis, mint egy kies falu virágzó gyümölcsfák ezüstös derűjében, pacsirtadaltól hangosan. „Erant omnes pariter…” „erant perdurantes unanimiter…”[1253], azaz lelki harmónia, pax et gaudium néma szimfóniája, melyet lelki érzékünk hall meg… Minden lélek egy-egy húr, s mind összehangolva gyönyörű koncertje, kara a Szentléleknek. A Lélek szereti a zenét. Nagyon kiemeli Szent Athanáz és Szent Krizosztom, hogy „amico di sacre poesie”[1254] (Scaramelli, Direttorio), szereti a ritmust a lelkekben – omnia: et animas, et homines in numero et pondere et mensura[1255]… Azok az ütemes emberek, kiknek hangja, nevetése, kedve zene, azok az énekesei, zenészei a nagy karmesternek. Ah, mily koncert ez ott!

[2] Azután azok a barátságos emberek, mindenben s mindenre kiöntve a lélek, a közéletre, étkezésre, a közlekedésre, másokkal való társalgásra: „sumentes cibum in exaltatione, gratiam habentes ad Deum et ad universam plebem”[1256]. Ó drágakövei az Írásnak, a lélek

---

[1247] Ez a július 17-i jegyzet jelentős állomás Prohászka önvizsgálatában. Érdemes összevetnünk a római germanikus vagy az esztergomi spirituális lelkigyakorlatos feljegyzéseivel.
[1248] Szeretni kell az embereket, hogy megértsük őket
[1249] rettenthetetlenül
[1250] Te pedig, Uram, irgalmazz nekünk!
[1251] Béke és vigasztalás nektek!
[1252] Jn 3,8
[1253] Együtt voltak... egyetértve kitartottak (vö. ApCsel 2,42.47)
[1254] a szent versek barátja
[1255] mindent: a lelkeket és az embereket számban, súlyban, mértékben
[1256] örvendezve vették magukhoz a kenyeret (Oltáriszentséget), hálát adtak Istennek és minden embernek (vö. ApCsel 2,46–47)

gyöngyei, a Lélek gyöngyei, első visszhangjai, első énekei és mosolyai. Íme, hogy áradt ki a Lélek az emberre: mint harmónia, testvériség, barátságos, kedves, mosolygós arculat. Kell is a Szentléleknek külre áradnia, kell; rossz nevelés – szintén valami elhanyagolása volna ez a szép élet s belső lelkület külre való folytatásának. A lelket folytatni, folyatni, kiárasztani kell. Lehet-e egyáltalában a lelket, a fényt, az illatot, a hőt, a tüzet lefogni? S ha ezeket nem lehet, mennyivel kevésbé lehet a lelket. Az áttetszik mindenen: szemen, arcon, magatartáson, műveltségen vagy egyszerűbb, falusi formákon; megcsendül a hangon, megérzik az emberen s viselkedésén s valamiképpen ott incselkedik a száj szögletében! Die Frauen mit dem freundlichen Blick[1257], nevezték a kínaiak a Heilsarmee[1258] nővéreit. J. M. azt írja anyjáról, hogy a szája szögletében mosoly játszott, ott ingerkedett. De hát lehetne-e másképp? Lehetséges volna-e, hogy a lélek villanásai, tavaszi éledése, hogy a spes immoralitate plena[1259] telítsen lelket, s hogy az meg ne érződjék rajta? Ez is tehát annak az elhanyagolt, az elvekben rekedt, s ki nem fejtett nevelésnek egyik hibája az, hogy nem értjük: déployer les richesses spirituelles de la foi[1260]. A Szentlélek elömlik apostolokon, mint tűz, de a híveken, a községen mint testvériség, barátságos, jóságos indulat, kedvesség, kellem, gratia ad Deum et omnem plebem.[1261]

[3] Júl. 18. Két hibás állásfoglalást látok: egyet a szociáldemokráciában, mely teljesen a hivatalos filozófia- és hitvallásra van felesketve, sallangra, melynek semmi köze a gazdasági fejlődéshez. De hát hegelián lévén a mai internacionálának vezető szelleme, Marx, aki mondta: Moi, Marx, je ne suis pas marxiste[1262], természetesen német adjusztirungban, a kellő filozófiai megalapozással és felöltöztetésben jár a világ deszkáin. A német Minerva ugyanis nem Zeus fejéből, hanem a hallei s más katedrák faládái alól kerülvén ki, nem sisakos és vértes, hanem kopasz és fáter-mörderes[1263], fekete nyakkötős és slicces lebernyeges kabátban mutatkozik be. A szociáldemokrácia magán hordja a német filozófia kosztümjét, a theoriákat s szisztémákat szövő gondolatdivatot! Nem is hiszi, hogy mily burzsoa benne, a német katedra-burzsoaziából való! Schiller is, a poéta, a weimari udvarban aranyhímes ruhában, panganétával[1264] oldalán kényszerült megjelenni, miért is Mad. Staël[1265] őt generálisnak nézte. Hát minek nézzük hallei s azután londoni frakkjában a szociáldemokráciát?

[4] Bizony nagy baj ez a historikus materialista garnirung; ezt bevenni, hivatalból beadni s nagyképűen megemészteni akarni. Pedig ez most a törvény! A vallásszabadság korában a szociáldemokrácia, állama és minden hivatalos intézménye vallástalan, materialista, s kezdi a sikanériát[1266] az egész vonalon. Oltalma s financirozása mellett megindult a köznek s a tanítóságnak megdolgozása. Ki akarja pótolni az elmaradottságot, száműzni az idealista bornirtságot, a spiritualista helytelen tájékozást; új világosságot ont és dönt mindenre; ifjú óriások szaladgálnak fáklyákkal földeríteni a sötétséget; előadásokat tartanak s kikorrigálják nagysebesen, amit a szerencsétlen keresztény világnézet s az eddigi tudomány bajból, elfajulásból, elnyomorításból elkövetett. Hamar világosságot a fejekbe, gyorssegély a butítás ellen, a világ a végét járja, rá a historikus materializmus piócáit s purgót neki és klistirt![1267]

[1257] barátságos pillantású nők
[1258] Üdvhadsereg
[1259] halhatatlansággal teljes reménység
[1260] kibontani a hit lelki gazdagságát
[1261] hála Istennek és minden embernek
[1262] Én, Marx, nem vagyok marxista
[1263] apagyilkos
[1264] szuronnyal
[1265] Madame de Staël (1766–1817) svájci írónő, a XIX. század fordulójának európai irodalmi ízlésére volt hatással.
[1266] cselszövést
[1267] hashajtót és beöntést

Igen, tisztulást, purgációt! A jó magyar táblabírók is vettek purgációt, hát a sovány magyar intelligenciának is kell egy tudományos purgó! Megindító e sok csoda-doktor, csoda-tudós, csoda-író, előadó; mily fanatikusok, hogy sietnek s mily naivok! Előttük a világ – ez víziójuk – szürkületben úszik, nem csontvázak, de tökfejek mindenütt; dehát itt az elixir; meg kell őket lékelni s készen áll a norimbergi tölcsér[1268], bele kell diktálni, ami beléje fér. Diktálják is; egész reformációt csaptak a tudományban. A theológiának kicsavarták a nyakát, a léleknek is, a többit pedig megreformálták: történelmet, szociológiát, földrajzt. S amit itt a „tudósok" csinálnak, azt azok a durcás, és durvaarcú fém- és vas- és más egyéb bőr- és famunkások nézik – az ő országukról van szó; jól teszik, csak csinálják, s ők majd kommentárt dobolnak hozzá ököllel! A vékony tudomány s vastag ökül két fóliója az új bölcsességnek! Csak aztán ne ártson a tudománynak úgy, hogy éveken át nyögje ezt a sok bediktálást; no, meg a szegény prepa[1269]-agyvelők ne lágyuljanak el ettől az erős páctól. Mert a sonkának jó, ha öntözgetik a sós lével, de mi lesz az agyakkal?! Legjobban járnak a prozeliták[1270], ezek a fanatikus naivok; a világmegváltás lázába nem pusztulnak bele, s ha megöregszenek, tán még kiheverik a sok gebulát, amit bevettek. Itt ugyan nincs tág, még kevésbé végtelen láthatár!

[5] Hát ez az egyik baj! a másik a katolikus táborban van. Itt tulajdonképpen azt kellene kérdezni, hogy félreálljunk-e a kuckóba, ahová tényleg állítanak, mikor azt mondják: „Önök elvégezték a dolgukat, most nincs mit keresniök. S úgy látjuk, hogy nem is akarnak valamit, ami irányt adjon s világot reformáljon. Szent Vince-cipókkal s karitatív injekciókkal még Ozanam-i lelkesülés[1271] sem segít". Némelyek tényleg az egyházat csak megfeszített Krisztusnak akarnák nézni végig a századokon, engesztelő, fölséges, de társadalmilag passzív magatartásban: nagyszerű orante a káromkodásban, melyet el nem csitíthat; fölséges áldozata a világnak, de a világfejlődést nem befolyásolva. Ez a felfogás Donnoso Cortez[1272] keresztény pesszimizmusa s az újabb francia regényirodalom misztikus, áhítattól s kompassziótól átitatott miliője. Ott járnak s szenvednek az „Immolé"-k,[1273] de a világra ki nem hatnak. Tehát nem „lux mundi", hanem „tenebrae sacrae"; nem „sal terrae", hanem „lacrimae confixorum, con-punctorum".[1274]

[6] Ez *kell,* de ez csak valami! A lux mundi, a sal terrae, a fermentum[1275] más; az *aktív,* megértő erő. Én ezt külön tartom, elválasztom a gazdasági fejlődéstől, de igenis mint religiót s ethoszt s mint lelki igényt s kultúrszükségletet, kultúralapot s ethika-forrást aktív elemnek, befolyásoló, hódító hatalomnak tartom. Elválasztom a gazdasági fejlődéstől, mert *per se* a munka fejlődése, a technika s az azzal járó termelés s megint az ettől függő munkás-csoportosítás s társadalmi rétegzés nem-keresztény népnél is lehetséges; de a lelki kultúra, az ethosz vallás s végcélok s ideálok s főleg erőforrások nélkül nem adatik. Nem akarom tehát, hogy a kereszténység ambulancia legyen, Szent Vince-konferenciák s szamaritán egyletek szolgálataiban kimerüljön, hanem lássa nagy hivatását a jelenben is. Mi kell ehhez? először is a megértés, hogy mi az idők ízlése, mi a világba-behelyezkedés stílusa? Ezt érezni kell; csak aki érzi, az érti. Lehet-e most egy nagybirtokos-egyház? Lehet-e most az óriási különbségeket

---

[1268] v. nürnbergi tölcsér, melyen a legenda szerint a költészet és bölcsesség ismeretét be lehet tölteni az ember agyába

[1269] tanítóképzős

[1270] a hitre újonnan áttért személy

[1271] Boldog Frederico Ozanam (1813–1853) a szegények gondozásával foglalkozó Páli Szent Vince Társulat megalapítója

[1272] Juan Donoso Cortés (1809–1853) spanyol író, diplomata. Eleinte Rousseau hatása alatt a liberalizmus szószólója, később ellene fordult, és a katolikus Egyház egyik jelentős védelmezője.

[1273] Utalás Émile Baumann (1868–1942) francia író L'Immolé c. regényére. Főhőse meghalt apja bűnéért áldozza föl magát.

[1274] nem a világ világossága, hanem a szent sötétség, nem a föld sója, hanem a felszegezés, átszúratás könnye

[1275] élesztő

feltüntető beneficiális rendszer? Értik-e az Isten gondolatait, kik a mai világban azt akarják, hogy változatlanul megmaradjanak a „bona mobilia sive immobilia singulorum beneficiorum” etc.![1276] Nem, ezek a holdban élnek, s a világ majd rendet csinál a „bona immobilia et mobilia” körül! Nem látják az isteni rovásokat (hieroglifokat), az eszmék széles barázdáját, melyet az idő törtető gőzekéje tör.

[7] Júl. 18. Még valamit erről a most folyó egyházközség alakulásról. Én csak az olyanokat szeretném benne, akik hisznek, szentségekhez járnak s imádkozó lelkek. Így, ahogy ez csinálódik, nem forrásvizek fakadnak s futnak össze alpesi patakká, hanem öblögetési vizeket öntenek össze; állóvizek tele békanyállal, cinikus, rothadó sűrűséggel, apathiával! Mit csináljon e sűrű, rothadó vizekkel a lélek? Fodrozza? Nem reagálnak! Hullámokat torlasszon? Büdös vizek nem csapnak fel a magasba még szélviharban – még pünkösdi szélvészben sem! Látom, hogy miféle Istent, lelket tagadó népek jönnek ide… Tu autem Domine, miserere nobis!

Júl. 19. [1] A világ szellemi árama teljesen intellektualista; azért, mert a tudomány által reméli meghódítani a földet s az életet; ettől a divattól, melyet sokszor mámor izgat és sok igaz találmány büszkévé tesz, elfelejt voltaképpen jól s nemesen élni. Nem veszi ugyanis észre, hogy az életet, a célt, az eszményeket, a morálist nem bírja kianalizálni, s hogy az élet egy mixtum compositum: van benne tudás, van morális, van kedély, van gyakorlat; de a jó, nemes életnek punctum saliens-e[1277] az enthuziazmus, a lelkesülés, a szeretet s az ezektől inspirált odaadás!

[2] Az intellektualizmus, mikor hitről van szó, a tant nézi: Istenről, Krisztusról, Oltáriszentségről, föltámadásról, s gondolja, hogy kimeríti, ha kérdi: igaz-e ez? Jól teszi, ha kérdezi; kell is kérdeznie; de ez nem meríti s mondja ki a hit problémáját, mert a hit problémája ez: *elfogadjam-e ezt?* adjam-e át magamat ennek? hódoljak-e? s előzőleg ez: megvan-e a kereszténységnek a történeti bizonyossága? Ha igen, s ha akarom, úgy ezt elfogadom. Tehát a hit nem kétszer kettő-négy. Intellektualizmus tehát az is, ha valaki csak észből s elemzésből kívánja megismerni. A gyakorlatot nem elemzésből, hanem tapasztalásból ismerik. Aki nem teszi, nem ismeri.[1278]

[3] Ebből következnék, hogy a *helyes methodus* a hitéletre a hitélet gyakorlata; ez a valóság s a vele való kapcsolat megóv az absztrakt fogalmakban való útvesztéstől; azután megadja a helyes érzéket a hit értékelésére, mikor megtapasztaltatja velünk erejét, édességét, fölségét. Így írhat aztán Ozanam: „Ich fasse den Katholizismus absoluter auf; ich sehe darin eine Formel des Christentums, wie mir das Christentum eine notwendige Formel der Menschheit scheint. Ich glaube, daß sie Kirche über den Dingen dieser Erde steht; ich glaube an den Kultus als Glaubensbekenntnis, als Symbol der Hoffnung, als irdische Verwirklichung der Liebe Gottes auf Erden”.[1279]

[4] Én tehát szükségesnek tartom az intellektualista igényt kielégíteni, a hitet methodice előkészíteni; de azután azt [kell] mondani: most pedig jön a valóság, a tett, az akarás, mellyel rászánom magam s megtapasztalom. Ha az intellektualistákkal megértetem, hogy tenni, gyakorolni, élni *is* kell, s hogy ezt a fogalmi holdas éjszakába való merengés nem adja, hanem ez más, s ezt tenni kell: akkor kizökkentettem őket a sivatagos útról s a helyes

---

[1276] minden egyes egyházi javadalom ingó és ingatlan javai

[1277] lényege

[1278] Ez Prohászka székfoglalójának témája. Lásd Szabó: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 88 kk.

[1279] Én abszolút módon fogom fel a katolicizmust; a kereszténység egy formáját látom benne, miként a kereszténység az emberiség egy szükséges formájának tűnik nekem. Hiszem, hogy az egyház e világ dolgai felett áll; hiszek a kultuszban mint hitvallásban, mint a reménység szimbólumában, mint Isten szeretetének földi megvalósulásában.

methodusra (tehát útra) vezettem, hogy a hitet a megtapasztalásban lássák s a fogalmaknál horgonyt ne vessenek.

Júl. 20. [1] Még mindig találkoznak emberek, kik szinte sajnálják, hogy nem ők s a katholikusok csinálták a forradalmat, s akik irigylik a dicsőséget a szocialistáktól. Hát adja Isten, hogy ezek igazán dicsekedhessenek! Előttem az tisztán áll, hogy a katholikusok forradalmat nem csinálhatnak s nem csinálnak s nem fognak csinálni. Divisiones gratiarum et operum sunt![1280] Ez [nem] a mi mesterségünk! Új idők, forradalmak ott készülnek, ahol forronganak agyvelők, temperamentum, szenvedélyek; szikrák ott pattannak, ahol ütköznek érdekek. Természetesen a szenvedésben! Az egyház rendesen nem a szenvedő s ütköző rétegben van. Arról a hatalom legalább eddig úgy-ahogy gondoskodott; azután az egyház a gazdasági harctól mégis csak távol áll. Mi a mi híveinket türelemre, legföljebb passzív rezisztenciára tanítjuk, de nem inszurrekcióra[1281]. A katholikus érzés tehát a hatalmat tiszteli, szokta a körülményekben Isten akaratát látni s a forradalmat elítélni; inkább a „miei prigioni", mint a „les paroles d'un croyant"[1282] álláspontjáról nézi a gyötrő rosszat. Az egyháziak furcsa helyzetbe, sőt ellentétbe látszanának jutni tanaikkal, ha forradalmat indítanának. Az egyházi tan a maga statikus, örök elveivel inkább a meglevőt nézi, s új, állami, gazdasági rendnek felforgatás általi megteremtésére nincs páthosza, agilitása és – tág lelkiismerete. Az ő kezében a mértékek „omnia in numero et mensura", s az a világ, hol még a khaosz s az utcai munka s a piszok özönvize dolgozik, nem az övé. E részben soha se tartsuk a katholicizmust als Prinzip des Fortschritts[1283]; kikezdés, feldöntés nem lesz tőle; de ha majd az ár leszalad, az emberek lelkének formálása igen. Tehát mindenki tegye a magáét, a dinamit s a napsugár, a kráter s a szív! Társadalmi revolúciókat a szenvedők csinálnak, az osztályharcosok; akik oldalt állnak, beleágyazva s idegeződve a fönnállóba, azok ezt nem fogják feldönteni.

[2] Ezzel azonban nem akarom azt mondani, hogy idővel be [nem] látjuk e helyzetet, s hogy ha nem is vagyunk forradalmárok, de teljesen vallhatjuk a forradalom elveit, a francia forradalomét, a 48-asét, az 1919-ét.[1284] S ezt öntudatunkra kell hoznunk. Szabadság, egyenlőség, testvériség nem az evangélium elvei-e? A több gazdasági egyenlőség, a kamattilalom nem keresztény elvek-e? Nem szabad tehát „sub specie aeternitatis" úgy nézni a világot, hogy azt megmerevítve lássuk! Ez nem isteni gondolat! Harc, újság, alakulás, fejlődés az Isten gondolata, s ez valósul a korszerű, a népszerű, a szükségszerű általános követelményekben – természetesen megrostálva mindezt. De ne mondjuk, hogy az Isten ezt vagy azt kívánja, amivel aztán megkötjük a világot. Lehet a katholicizmust úgy beállítani, hogy szembenálljon minden újítással – az örökkévalót a világforgással, a testet a lélekkel, az alázatot a bátorsággal, az aszkézist a természettel; lehet, de ez baklövés. Van az emberiségben pogányság mindig elég, de van benne jó; az egyiket úgy kell üldözni, hogy a másiknak révén, melyet megragadunk, fölemeljük s átemeljük a pogányt a kereszténységbe.[1285]

[1280] A kegyelmi adományok és a szolgálatok különfélék! (vö. 1Kor 12,4.5)

[1281] felkelésre

[1282] Inkább az „én börtöneim", mint „egy hívő szavai". Utalás az „Egy hívő szavai" című műre, melyet Felicite Robert de Lamennais (1782–1854) francia pap, filozófus, elméleti politikus, a katolikus liberalizmus korai képviselője írt. Művében elítéli kora társadalmát, az elnyomott tömegek felszabadítását hangoztatja és kifejezi elszakadását az Egyháztól is.

[1283] a haladás alapelvének

[1284] Természetesen csak amennyiben nem ellenkeznek tételeik kinyilatkoztatott tanításokkal. Ezzel a fönntartással az egyház is el szokta fogadni idővel (lásd XIII. Leó állásfoglalását a francia rojalisták ügyében).

[1285] E jegyzetekből ismét kiviláglik Prohászka modernsége, minden pozitív haladás, „forradalom", reform felé való nyitottsága!

[3] Júl. 20. A politikától mindig irtóztam, s jó géniuszom megbuktatott 1896-ban a krudélis[1286] Bánffy-választások évében a vágvecsei parton, ahol Markhót Gyula, volt iskolatársam szerencsésen kivágott ellenem 140 többségi szavazatot s felkaptam a kocsira a derék dr. Tóth-tal s mentünk el mint egy kis Caesar-jelölt egy vesztett csata után.[1287] Elhagyatott, s még égő pásztortüzek világítottak, aztán vártam a vonatot Tarnócon s valamikor egy órakor éjfél után felkapaszkodtam rá. Reggel a szemináriumban a csütörtöki szentséges mise éneke hatott a szobámba – vigaszul s szégyenem enyhítéseül. No bene! Deo gratias! Nem nekem való; de ha politikus nem is vagyok s nem akarom politikához kötni az egyház sorsát (hol van politika, mely előbb-utóbb sok kifogás alá nem esik s alávaló praktikákba nem elegyedik, a német centrumot s a magyar néppártot sem véve ki?!), de fölértem a filozófiai követelményt s megértem a történelem tanúságait, s ez alapon vagyok híve a szabadságnak s a haladásnak s a szocializmusnak, s ebben az irányban akarom befolyásolni a kereszténységet. Nekünk szabadság kell. Az miliője a szellemnek, enélkül légüres a tér, megfúlunk. Tehát szabadságot az egyháznak, s ne kombináljuk az egyházat nagyon a nemszabadság elvével, a hatalommal. Tudom, hogy jó, ha a tekintély s a hatalom elve s a szabadság- s a szellem-képviselő intézmény, az egyház megértik egymást, s ha támogatják; hiszen ez a dolog rendje, hogy szinthéziseket keressünk a különböző s mégis emberi, emberségi tényezők közt; de, de – minél kevesebbet; mondjuk, annyit, amennyi éppen kell ebből. Nem szeretem ezt az ölelkezést, ha Mars fia ölelgeti az Ecclesiát, s ha az Ecclesia túlságosan kapaszkodik a Marsba! Mi lesz ebből főleg a társadalmi forrongások, a törekvések korában? óriási félreértések és baklövések. Mi lesz kormányformák változtakor? S jó benyomást tesz-e az, ha az Ecclesia minden úrhoz szegődik; pedig elve: omnis potestas a Deo[1288]? Hisznek-e majd neki? Elismerem, hogy Konstantinok nagy szolgálatot tettek neki – Szent István a magyar egyház Konstantinja –, de ezen a stíluson már túl vagyunk; a modern európai érzés jobban szét akarja tartani a szabadság s a hatalom, a lélek s az ököl szféráit. Gondolom, hogy amennyiben ez azt jelenti, hogy az egyház hivatalosan ne politizáljon, egyre jobban meggyőződünk ez irány helyességéről; de más tekintetben is, ti., hogy lehetőleg el az államtól, ez is átszürönködik a történelmi nézetek és vélemények ködén. Azon dolgozzunk, *hogy legyen keresztény demokráciánk,* hogy népünk keresztény legyen! S szabadsággal telíteni mindent, az egyházközséget is! Nem erőszakkal, ököllel dolgozni, soha, sehol. Csak híveket, akik hisznek, fölvenni!

Júl. 21. [1] Über die Korruption … citálja a P. Lloyd Varga Jenő cikkét a Népszavából; panaszkodik ez a jelesség, hogy bizonyos korrupció most is van, s hogy azt üldözni kell, s hogy a komisz elemeket le kell magunkról ráznunk. Éljen! Mily jótékony erkölcsi fölháborodás; nyakig állnak a szennyvízben s kezdik érezni, hogy büdös; fölkeltettek minden utálatos érzést és ösztönt, bizonyára az érintetlen tisztaság s a feddhetlen tisztesség birtoklásának tudatában; gyűlöletet, utálatot prédikáltak, az altruizmust az ajkon, a kereszténységet persziflálták[1289]; bemocskoltak mindenkit s hazudtak, rágalmaztak napszámba s most az ethikai bánat keserű könnyeit hullatják a kikelt új virágos Pannonia fölött. Minden városban s faluban a szemetet kotorták fel; Esztergomban egy atyagyilkos zsiványt (Szabót) emeltek a város székébe; Szamuelli, ez a zsidó firkász, aki a tintásüvegből is csak disznóságot kotort fel s most a piszok áradatában kongenialiter vezet, Esztergomba ment, s ajánlta Szabót, hogy hisz a gyilkos tisztességes ember, az csak indulatból tesz, ami

[1286] kegyetlen
[1287] Prohászka a Néppárt zászlaja alatt indult a parlamenti választáson 1896-ban, ahol a liberális kormány választási csalásai miatt megbukott (lásd Barlay Ö. Szabolcs: Prohászka az alkotó [megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k229.htm], 174. kk.).
[1288] minden hatalom az Úrtól származik
[1289] kigúnyolták

rosszat tett. – A jó elem átlag visszavonul, s az intelligenciának vagy csak agylágyult esztétái, vagy csak blazirt cipóvadászai állnak be a sorba. „Ethika?” – válaszolta nekem Sz. fiatal budapesti ügyvéd, – „no ezt a szót ezidőszerint korai félreértések fölkeltése nélkül megemlíteni sem szabad”. Teljesen igaza van! Az ilyen Varga-ságok csak nevetséges héberedések a közromlás fölött, melyen ugyanazok háborodnak, kik minden betyárral és zsivánnyal kezet fognak.

[2] Júl. 21. Olvastam, a „Das Neue Reich” cikkét a magyar katholicizmus összeroppanásáról. Ezt valami elmaradt, teknősbéka-életet élő, pozsonyi katholikus írhatta. „Pozsonyi katholikus”, ez egy érdekes típus, mely Magyarországon van, de el van szigetelve az országtól, főleg a katholikus mozgalmaktól, s lehetőleg maga külön rajzolgatja s vágja ki papírból világot győző seregének katonáit. Legerősebb oldaluk a kritika, mely főleg a papság silányságára vonatkozik. De ha a magyar katholikus összeroppanásról akar valaki írni s rámutatni az ürességre s a lelki erőtlenségre, melyet nem a háború hozott, hanem mely háború és sok évtized előtti, sőt talán örökös, annak nem szabad elkerülnie s figyelmen kívül hagynia az egyháztalanság s hitetlenség általános tüneteit.

[3] Kevés a katholikus férfiú, igaz; miért? Mert nincs a püspöki karban organizáló erő? Ah, Istenem, hisz ez egy európai s nem magyarországi tünet. Eredménye ez annak az egész szellemi áramlatnak, mely a lelkekben a zűrzavart, az iránytalanságot, a megkavarodást, s az erkölcsben vagy a szabad életet „sans phrase”, vagy az immoralitásnak fügefaleveléül szolgáló individualisztikus kódex-alkotását, az önálló „meggyőződés” fegyelmezetlenségét hozza be. Vegyünk egy modern embert, doktort vagy főügyészt – nehézségei lesznek a hitben, rossz értesülései a zsidólapok vagy az ultrakonzervatív katholicizmus révén, s ezek után eklekticizmus vizenyős árja szakad bele; gát nincs, mert cél nincs; vizenyős sárrét a világ, kisebb-nagyobb pocsolyákkal, melyeket az ipse alaposan megtapasztal. Vagy őserdő az a betűvilág, melybe nincsenek országutak építve, hanem a tájékozatlanság, a kapkodás, a jó, rossz benyomás váltakozása indítja meg a kedvetlen „haladást” s tarkítja az életet! Minden ilyen modern ember egy kietlen lapály, melyen út nincs, hanem keréknyom össze-vissza. A kereszténység ezidőszerint még nem találta meg a szervezkedésnek azt a kulcsát, mely csak a híveket, csak a hitvallókat állítsa körébe. A probléma ez, hogyan nevelhetnénk híveket, illetőleg hogyan kellene a hitközségeket megalakítani, hogy ne legyen benne senki, aki nem lépett be azért, mert keresztény. A tény most ugyanis az, hogy a hitközségben benne van a keresztelt, de akár keresztény lelkületű, akár nem!

[4] Nos, és a modern világban hogyan alakítsuk ki s neveljük a keresztény öntudatot? Azt komoly tanulmányok nélkül elérni nem lehet. Kell filozófia, kell világnézetek megértése és kritikus lemérése, kell a keresztény elveknek jó, időszerű beállítása. Egyik másik jogtétel megváltoztatása a házasságjog fejlesztése, az orvostud. felvilágosítása szerint.

[5] A modern világ forgása is fölvilágosít sokról, amit most másképp kell tenni, mint 250 év előtt, amikor ezt megtanulniok még nem volt alkalmuk. Az ilyen tanulságok levonhatók az egyház viszonyára az államhoz, a nemzeti érzéshez, az önálló gondolkozni szeretéshez, a misztikumhoz, a klérusnak és a laikus társadalomnak kapcsolódása. De íme ezek mind az általános egyház kötelességei és igényei, illetőleg hiányai. Ezzel természetesen összefügg, hogy kellenek püspökök a kor színvonalán. Adminisztrálni! Mit? A szellemet, a lelkeket, a felfogást, a fegyelmezetlen, iránytalan lelkiséget; a tudományt fejleszteni, az egyetemi tanárokat gyöngyöknek nézni, a szemináriumok helyett magas színvonalú egyetemeket! Enélkül azok a szervezkedések mind csak hurkatöltések; közvacsorákra, formalitásokra jók, de különben nincs bennük élet!

[6] Ezt kellett volna a kritikusnak feszegetnie. Hogy azután a jó Koperniczky István, pozsonyi prépost nem adta oda házát a katholikus egyleteknek, ahhoz nem tudok mit szólni, de attól aligha virult volna fel a magyar kereszténység, ha ki is költözködik s mindenét odaadja; amint gondolom, hogy nem lett katholikusabb Nagyvárad sem Belopotoczky

bácsi[1290] nagylelkűségétől, mellyel az ottani katholikus kört bőrbútorokkal látta el. „Tiefer graben” ez itt is a jelszó; nevezetesen tanulmányozni a modern szellemet s kitűnő katholikusoknak magatartását, problémáit s azok oldozgatását vele szemben.

Júl. 22. [1] Hallottam, hogy Steiner Jákónál a szőlőben összejöttek P.-ék, W.-ék s cseresznyét vagy barackot szedtek, s hogy az egyik zsidó kölyök fönt a fán rákezdte a „keresztények sírjatok” éneket. A textus azonban nem volt jól komponálva; mert ha vallásosnak veszem a vonatkoztatást, akkor így kellett volna énekelni: „Vallásos emberek – keresztények, zsidók egy kutya” – sírjatok a nagy vallási dekadencia fölött, „über die religiöse Not”; ha pedig a zsidóknak nevetniök illett az éneklésen, akkor így kellett volna szövegezni a nótát: „Ázsiai és turán népek sírjatok… aki nemzetéhez hív”. Délután nálam volt dr. P.-né lelki ügyben s elmondta, hogy egy társaságban, hol Horváth Jancsi „báró” itteni kőmíveslegény és főispán is volt, együtt disputáltak, s a „báró” azt vitatta, hogy tíz év múlva senki se fogja gyermekeit vallásra taníttatni. P.-né teljes elszántsággal vallotta, hogy ő fogja, bármint lesz is!

[2] Júl. 22. Csodálatos, hogy A. R. karaktere mily szegényes. Azt mondanám, néhány elven épül, s mindent, amivel kapcsolatba jut, e vastengelyek közé akar szorítani. Az ilyen emberek merevek, hajlíthatlanok, alkalmazkodás s simulékonyság nélkül, inkább nyársak, mint lombok! Kitartani, tagadni, állítani is tud elvei mellett s talaján, de másnak lelkébe behatolni, azt megérteni nem képes. Mondják ugyan neki, egyik-másik híve, hogy értse meg őket, így S., így F.; dehát nem bírja; elveit hangoztatja s engedelmességet kíván; de nézetem szerint az engedelmesség föltételeit elvetette, azokat ignorálta s rosszul kezelvén a szuszceptibilis[1291] lelkeket, a föltételeket elvesztette. Nem lehet azon a ponton aszkézisről szó, hol oly intimitás foglalt helyet; nem mondom, hogy bűnös a helyzet, de lecsúszott s el nem visel oly kezelést. Nem piszkos hullámokról van szó, melyek itt összecsaptak, de a közlekedés s az érintkezés oly formáiról, melyekkel a tekintélyes fölény s a gyermeki hódolat meg nem fér. Szerintem az atya lehet leányának jóbarátja, de nem lehet jegyese. Ez csak az Isten lehet. Az Istenség végtelenségére s minden emberi keretet meghaladó gazdagságára vallanak a „nuptiae spirituales”[1292], melyet a katholikus misztika csodál; itt az atya jegyes is! Még csodálatosabb, hogy mint W. R.[1293] egyszer vitatta előttem, hogy ez határozottabban s teljes értelem szerint csak a nőknél lehetséges Istenükkel szemben, s nem a férfiaknál. De ezt talán úgy kell érteni, hogy egy Loyolai Szent Ignác, egy Szent Athanáz nehezebben képzelheti el magát jegyesnek, mint egy leány, asszony; a pszichológiájának ez a kép s ez a viszony nem felel meg; azért az apácák „sponsae Christi”, míg ellenben az apostolok „amici Christi”, „fratres Christi”.[1294] Szent Pálnál (2Kor 11,2) mindnyájan eljegyeztetünk Krisztusnak, de mint „virgo casta”, tehát leány-lelkek! Érdekes, hogy W. R. a női pszichéből kiindulva ezt a viszonyt egészen másképp vindikálja a nők részére, mint a férfiakéra. Ő azt mondja, hogy ezt az odaadást csak a nő tudja megtenni. E részben igaza van. Ez is érdekes illusztrációja a natura és gratia viszonyának!

[3] Júl. 22. A rómaiak a legyőzött népek Isten-képeit saját templomukba vették fel, jelezni akarván, hogy ami azoknak legszentebb, azt nem akarják letörni, hanem megtisztelni … egyetértést, együttérzést teremteni a különbözők közé. No, hát mit csinál ez a rablóbanda, ez a proletár (szemétdombi) diktatúra? Ezzel a folyamatos gúnnyal, durvasággal, üldözéssel a vallás megvetését bizonyítja, de egyszersmind tehetetlenségét mások megnyerésére s megértésére. Ez a hatalom nem hódít, csak pusztít; nem egyesít, hanem keserít!

[1290] Belopotoczky Kálmán (1845–1914) nagyváradi kanonok, tábori püspök
[1291] fogékony, érzékeny
[1292] lelki házasságok
[1293] Wense Róza bárónő
[1294] Krisztus jegyesei, Krisztus barátjai, Krisztus testvérei

[4] Egyáltalán egyre világosabb, hogy nem a szavakon, hanem a tartalmakon fordul minden. Mi az a demokrácia? Ha a szabadságok s javak megnyitása s feltárása mindnyájuk előtt (fölülről nézve), vagy az utak megnyitása a tehetségek előtt (alulról nézve az impulzust), teljes igazsága van a szép elvnek; de ha demokrácia annyit jelent, mint hatalomratörekvést, hogy elnyomják azokat, kik eddig elnyomók voltak s érdekeiket keresztülszorítsák most ők, mint eddig mások az övéket; ha az osztályharc érdekharcot, plebejus érdekharcot jelent, szemben a másik érdekharccal, melyet az uralkodó társadalomnak tulajdonítanak; akkor csak eben gubát cserélünk – los mesmos canes, los altros collares helyett mondja: los mesmos collares, los altros canes![1295] A kutya más, de kutyálkodik éppenúgy.

Júl. 23. [1] Barbárjaink új kultúráról énekelnek – újról minden ízében; hogy ezt mily következetességgel akarják megcselekedni, meg kell várni; most tényleg úgy tesznek, mint kik a régiből semmit átvenni, vagy legalább is a legfontosabbat nem akarják. – Kultúra, mi az? Nem jó szó, nem pregnáns, nem kifejező eléggé; a magyar „műveltség” csak fordítás, s az ember legföljebb ekére, járomra s unalmasan elhúzódó barázdára gondol. Jobb a német „Bildung”; itt a formával állunk szemben, s ha a kultúrát emberről értem, a „Bildung” annak a kifejezője, mert emberformáról, annak a megfelelő, nemes, szép formájáról emlékezik s azt adja s állítja elém. „Csináljunk embert” faciamus, mondották régen a személyek hárman[1296]; csináljunk, mondjuk mi is, s mindjárt úgy is nekikészülődünk karjainkkal, kezeinkkel, mint akik hozzáfogni, tenni, gyúrni, alakítani akarnak. Mi lesz már most az ember formája, vagyis inkább mint formáljuk, s mily formát adjunk neki: más nem lehet, mint hogy a német emberség eddig megnyilvánított legszebb bemutatkozásai szerint formáljuk s hogy azokat az értékeket gyúrjuk beléje? Ezek a megnyilatkozások a vallás, ethika, filozófia, művészet költészet, történelem, nyelv, nemzeti élet terén találhatók; ezek azok a humaniórák, melyekre tanítani kell a nemzedéket, hogy szépen, nemesen ember lehessen. Tehát ami bennünk fel-feltörő nagy igényeket kezelni s azok kielégítésében irányt adni tudjon: ez lesz az alakítás problémája és … művészete.

[2] Mik a rossz irányok? a) minden naturalizmus, vagyis materializmus, akár monizmus legyen. Naturalizmus, vagyis ami adva van s ami a természet kémiai s fiziológiai erőinek keretébe fér. Tehát eszmék föltörtetés, felfejlődés, magunkból való kilépés nélkül; fizika metafizika nélkül; determinizmus szabadság s annak céljai nélkül; ösztönösség éthosz nélkül. Így aztán művelik az észt is, de leszorítva azt a természettudomány nivójára. Adnak magatartási, önfegyelmezési „műveltséget” nagy perspektívák nélkül. Technika kívül s technika bennük (észben s akarásban) – ez minden. Ide tartoznék az olyan művészet is, mely voltaképp artisztika, kéz- és szemügyesség, utánzó képesség – naturalizmus felsőbb célok nélkül!

[3] b) Ide tartozik minden dekadencia, mely lemond eszményekről s harcról, s orosz passzív fatalizmusban, az agyonpálinkázott alogusok[1297] nedvesszemű s tehetetlen jószívűségében s a világon nem segítő szeretetnek oly elképzelésében s beállításában áll, melyet ráborítunk mindenre, mocsárra, sebekre, bordélyházakra, az egész deliriumos, perverz és dekadens emberiségre; de e szeretet hímes leple alatt patkányok, férgek vígan nyüzsögnek, a rothadás bűzei a felső c-ket sivítják, s az ördög a markába nevet. Kell reakció, erő, ellenkezés a rossz ellen s szeretet, mely nem csíp be szentimentalizmusból, hanem tesz, harcol s legyőzi a rosszat!

[4] Ki nem mondhatom, mily émelyítő nekem ez az orosz, pathologikus okoskodás, festés és nyávogás a regényekben. Az egész világ egy pálinkamocsár, s az orosz psziché egy

---

[1295] ugyanazok a kutyák más nyakörvvel helyett mondja: ugyanazok a nyakörvek, más kutyákon!

[1296] vö. Ter 1,26

[1297] Alogusok = II. századi Logos-ellenes eretnekek; a reformáció idején a Krisztus istenségét tagadó szociánusok is hasonló tanokat hirdettek.

berugott, deliriumos béka; brekeg és muzsikál egy gégeszálon; jószívű, de beteg; idegbeteg, pathologikus béka! Hogy írnak ezek az emberiségnek deliriumban és prostitucióban való legyalázásáról, hogy tárják fel a sebeket, nézik és piszkálják, szagolják is, s ahelyett hogy gyógyítanák, azt mondják, hogy nem lehet! Hogyan is tudják bemutatni az emberiség lerongyolódásait, leomlásait, elszegényesedését – ahol az ember csak azt nem látja megokolva, hogy hogyan lehet hát annyit elpazarolni s elverni, s nem védekezhetik a gondolat ellen, hogy: tehát kellett előbb gazdagoknak is lenniök azoknak, kiknek ily eszeveszett hajahujára tellett, s tellett oly soká; s honnan voltak hát gazdagok? Hiszen akkor gazdagságnak, erőnek forrásai is kellettek; hát hol vannak? Miért nem megyünk vissza hozzájuk? Kell ily állandósított bolondházban, pathologikus őrültek közt élnünk?

[5] c) Ide tartozik a dekadenciának nyugateurópai kiadása, mely eszmények helyett naturalizmust – ha nem is Ostwald W.[1298] monista-kiadásban (erről az első pontban volt szó), hanem francia ledérségben s élvezetvágyban nyujt. Művészet helyett artisztikát, energia, embernevelés, küzdelem, önmegtagadás helyett lemondást vagy – felvilágosítást ad.

[6] A mi irányunk mindig az ember, aki önmagában találja meg a természet keretein túlra való iparkodást; természet itt a testet, a fiziológiát s az ösztönös lelket s experimentális pszichét jelenti, azt, amit fogni, mérni lehet. A mi irányunk a célok kitűzése a szabadakaratnak s azok elérésére való nevelés. Nevelés mindig egy felsőbb fokról az alsóbb fokra leereszkedő, felénk fölülről jövő s minket fölfelé ingerlő irányítás. Az emberiséget nevelni nem lehet a természeti adatok s erők mechanikus kifejlesztése által; – az egész processzus nem nevelés; a növény virágzása sem nevelés, a test növekedése sem nevelés; – hanem a nevelés a fölöttünk álló értékek felé való indítás, s önnevelés az önindítás és indulás. Nagy szavak, nagy programok! De a bányásznak nem szabad megijedni a hegyektől, melyeket föl kell tárnia, hogy drágaköveket találjon – s nekünk sem a korszellem törmelékes morénáitól, sem a vakondtúrásokat hegyeknek néző hamis theóriáktól, hogy igazi értékeket, a valódi, arany-értékű emberséget, humanitást találjunk.

[7] A korszellem úgy tesz, mint a pocakos hegymászó; megalkuszik, hogy a hegynek tart – ha tart, ha nemesebb ívású – s egy bizonyos magasságban sátrat üt s kihirdeti, hogy ez a non-plus-ultra. Természetesen a hegyeket azért le nem degradálhatja, sem azt nem teheti, hogy ne kelljen rájuk néznie – tehát fölnéznie. Ott vesztegel egy ideig s kényelmesen berendezkedik, él, eszik, iszik, szaporodik; azután úgy van, hogy hébe-korba mintha egy-egy zivataros, villámló förgeteg ereszkednék le onnan felülről s kacskaringós sistergő villámostorral közéjük csörtet az ember-kolóniáknak ott a letapogatott hegyoldalon; a fergetegben próféták szólalnak meg: Faustok, Brandok, Divina Commediák, Ember-tragédiák nyelvén, s a blazirt nyárspolgárság szíve és hája megremeg, fejéhez kap s mondogatja: Igaz, hisz ez is van, s nekem ahhoz közöm is van! Hát gyerünk!

[8] Az igazi ember mindig olyan valaki, aki harcra kelt Istennel, úgy értve ezt, hogy a nagy problémákkal s célokkal küzd; de azután a vége az, hogy mint Jákob patriarka kéri áldását, vagyis a minden-szépnek s jónak meghódol s az Isten szeretetének hitében s érvényesülésében megnyugszik. Est Deus caritatis!

[9] Júl. 23. Ma úgy hallom Velinszky L., a direktórium feje bevonult a püspökségbe, s úgy látszik ma majd Caesarnak álmodja magát. Emlékszem, mikor őt, Sárkány Ferencet, Palkovicsot s az elesett Varhaneket, négy Széchenyi István-köri tagot ebédre [hívtam] (talán 1908-ban), buzdítani akarván őket a szociális munkára. No hát nem pipálja le az élet a fantáziát? Ki hitte volna akkor, hogy 11 év múlva a püspököt kidobják, s Velinszky L. eszeveszett polyák ül itt?

[1298] Wilhelm Ostwald (1853–1932) német fizikai kémikus, Nobel-díjas, az energetizmus megalapítója. Filozófiájának alapja az energia, mely anyagtalan, tiszta mozgás. Elnöke a Monista Szövetségnek, mely az egyházak elhagyására próbálta az embereket rávenni.

Júl. 24. [1] Jobb világ, új világ! Szép szó? Mikor lesz s lehet? Ha az igazi, lelki emberség, az erkölcsi emberség szerez érvényt az egész vonalon, tehát a nyilvános, a társadalmi, az állami életben; ha az egész szervesen épül fel magas erkölcsi elveken; ha a nagy célok a hódolat s egymásba nyúlás rendjét, az erős élet e hierarchiáját meghatározzák és kivívják. Erkölcs, igazság, munka, szabadság, tehetség érvényesítése, organikus kiépítés, kooperáció – ezek minden emberi élet és szervezet és haladás alapjai és tengelyei és irányai. Hogy ebből mi van a mostani proletárdiktatúrában s mi lesz a jövő államban, ez a bökkenő; mert a proletárdiktatúrában ebből semmi sincs. Átlag csupa erőszak, jogfosztás, vallásüldözés, buta emberek kapaszkodása, ostoba rendeletek özöne és – éhség! A nép eldurvulás rohamos, a náluk úgyis sekély erkölcsi érzés kiszáradt folyamágyban szivárgó s bujdosó vízérhez hasonlít! S mi lesz a népművelésből? Látom már; csupa fogalom és doktrinér elv szerinti tanítás és irányítás. Lé, erő, vér nem lesz benne; pedig éppen az életet szeretnék növelni, erősíteni és emelni; de a liberális fogalmikört fölváltja a szociáldemokrata ideológia: gondolatot gondolat, egyik mögött sincs élet és valóság!

Júl. 25. [1] Minden radikalizmus valamiképpen intellektualizmus vagyis theória, fogalmi pókháló! Átültetési kísérlete az ideológiának a való életbe! A theóriák tiszta, fehér belek, formák; s ebbe szorítják bele az életet, – töltögetnek. Így lehet hurkát készíteni, de az életet, a nemzetet nem lehet így kezelni! Mily nehéz az embereket az absztrakt elvek egyoldalúságától óvni; kikapnak egyet, pl. a haladást, azt általánosítják, s eszerint formálnak. De a haladás csak egy s nem általános s más elvekkel kombinált, s azoknak is valóság felel meg. No hát, pokolba a jelszavakkal; hiszen ezek nem irányítók, de úttévesztők; s ha nem kombinálódnak s nem egyensúlyozódnak más tényezőkkel, bajba visznek. – A theóriák azután olyanok, mint a kupolák s boltívek perspektívás freskói, melyek törvényszerűen egy nézőpontra beállítva készülnek; de más a valóság, éppen abban más, hogy mindenféle szempontból más-más képet ad. Tehát kombináció kell; a valóságot sok nézőpontból (theoretikus, fogalmi szempontból) kell nézni.

[2] Szegény népek, mintha csak házinyulak volnának elevenen való boncolásra. Kipróbálják rajtuk a gyámoltalan, ostoba theóriákat. Az abszolutizmus s a radikalizmus s a szociáldemokrácia egy kutya e részben; bölcsessége s rendszere ugyanaz: kaptára húzni a népeket. Így lett Napoleon, így – no mondjuk – kicsit Kun Béla! He-he-he! S a fölséges nép? Az máról-holnapra, kézből-szájba él, s míg van mit harapnia, addig talán birka- és házinyúl-sorsának megfelel.

[3] Júl. 25. Tegnap szieszta helyett olvastam a „Ma”-t; desperát, érzelem-borzasztó kotyvalék. No, ez nem tesz kárt senkiben! Oly bárgyú, tartalmatlan, erőtlen erőlködés. Okvetlenül beteg, meghibbant s mégis vérszegény agyvelők görcsös vonaglása! Rám nagyon rossz benyomást tett; megsajnáltam e szegénylegényeket! Nincs bennük semmi természetesség, semmi erőteljes konstrukciónak vonala. Új formát látszanak keresni, de csak formátlanságba keverednek; se ész, se kedély, se lendület nincs bennük; az egész sovány komédiások ugrálásának látszik, vagy még annak sem, inkább éhes verebek szökdécselésének licium-bokron. No, ez nem hajnal, hanem kótyagos rémlátás; ez nem tavasz, hanem strupirt színésznők majálisa!

[4] Júl. 25. Pompás kis kalitka ez a nagypréposti ház; csinos szemre; sokszínű üvegkapuja (az udvarra nyíló) pláne szemfényvesztő; aztán fönt hall, virágkoszorúk patrónjaiból kerültek ide díszei. A hall kápolna is; a pécsi Krisztus-szobor áll ott s kiterjeszti karjait a látogatók felé. Az emeleti szobák az utca s a szomszédság tekintete ellen védenek; de minden fel- és áthallatszik: hogy S.-éknál mit főznek, hogy a „Diandl” csókravalóságát énekli halavány ajkainak, hogy az utcán mit beszélnek, arra nézve nincs titok. M[1299] kanonok dörmögése,

[1299] Magdics István (1850–1937)

szegény Treff kutyájának vonaglása éppoly megyeházutcai motívum, mint éjjel a tornyokból szárnyrakelő bagoly csikorgása. De még azt is hallom, hogy hogyan mosakodnak s megpacskolják testüket, hogyan fújják az orrukat s kergetik a pagátot[1300], szóval a kisvárosi görbe utcák stílja! Nos és az udvar, a két fa árnyékával, s alatta a végén a Zwinger[1301], a baromfi-árok s túl a kert, a régi posványos fenék. Az udvar végén a Zwinger fölött vasrács, s ott az iszalag lombvánkosa rajta, hogy páholyból lehessen nézni kakast, tyúkot, ajándékludat, s túl a kertben a fenyvest s a jázminbokrokat s azontúl a szép Hal-tért! Föl is iratom a fáskamra fölötti falra: purior hic aër, late hinc prospectus in urbem![1302] No és az éjjeli csend mekkora, mikor Treff nem vonít, s a macskák nem zengnek a kertben s az udvaron! Hát csak telítsük kedélyességgel s „szájszéli mosolyokkal" az otthont. Így lesz emberi, sőt biedermeieri lak!

[5] S még van itt valami; nemcsak festett virág, de sok nyíló virág; ma is, hogy kiléptem, hát szörnyű fehérség patyolatából bólongtak felém szőke arany margariták, egész csokorral. Jaj be szép ez a sok tündöklő fehérség, s középen a szőke arcok – szép fehérbeöltözött szőke leányok! Nem kacérok, de sugárzók; felénk látszanak iramodni s várják a hódolatot: úgy-e, hogy szépek vagyunk? Igen, igen, nagyon szépek, s örülünk a szépség közösségének, mert ők szépek s nekünk szépek, mert a lelkünk alapjában olyan, s rajtuk kivirágzik öröme! Tehát szép lesz tényleg!

[6] Júl. 25. Anyám nevenapjának előestéjén olvasom ezt Dosztojevszki „Karamazov" regényében s megilletődöm: „Es gibt nichts, was höher, stärker, gesunder und nützlicher für das Leben wäre, als eine gute Erinnerung aus der Kindheit, aus dem Elternhause. Man wird euch vieles über eure Erziehung sagen (ti. hogy milyen legyen), aber eine schöne und heilige Erinnerung aus der Kindheit kann noch die beste Erziehung sein. Wenn der Mensch viele solche Erinnerungen hat aus seiner Jugend, so ist er gerettet; und wenn er nur eine hätte, so kann auch diese einmal zu seiner Rettung dienen"[1303]. A jó, türelmes édesanya, aki úgy volt, hogy szinte nem tudtuk, hogy van, s akit annyira nélkülöztünk, mikor nem volt… R.I.P.

Júl. 26. [1] Az Athenaeumban filozófál Varjas Sándor, egy megrészegült ditirambistája a szociáldemokráciának arról, hogy Marx Károly a megváltók legnagyobbika; s miért? Mert szerinte a fejlődés mindentől, az államtól is felszabadít; „a modern társadalomnak" szét kell törnie az állam bürokráciáját és a katonai gépezetet. Nos, és ehelyett a bürokrácia helyett mit tenne? Ezt nem lehet tudni; – csak nem az anarchiát?! De amikor az ilyen „legnagyobb megváltókról" szónokolnak, a legkisebb emberi, egyéniségi, lelkiségi értékelést árulják el. Megváltani az emberiséget nem lehet tömegmozgalommal, nem lehet a lelkiségnek csak funkcióul való kezelése, tehát a historikus materializmus kaptái szerint; tömegmozgalmak tömegalakulásokat, társadalmi alakulásokat adnak; egymást eszik ezek a formák; a revolúciók mindig nagy nyelők, elnyelik ami volt s szülnek újat, s ha lesz nem tudom milyen társadalmi alakulás, annak is a terméke, a gyönge ember, annak öntudata, ethikai, vallási egyéniségének kiformálása lesz. Az ember az ősi adata minden alakulásnak, mint a tégla a boltívnek; az ember egyszersmind a célja s virága minden emberi törekvésnek; mi is lehetne más? A tömeg? A tömeg csak akcidentális összefoglalás, s emberi benne az ember!

Júl. 27. [1] A reformatio az egyh[ázi] újítások mellett politikaiakat is hozott, s az akkori érdeklődés mind a kettőt vívta, s leste, kapott rajtuk; a mostani pol. s gazd. reform pedig eo

---

[1300] a tarokk legkisebb kártyája

[1301] ketrec

[1302] itt tisztább a levegő, innen szélesebb a rálátás a városra!

[1303] Nincs semmi, ami magasztosabb, erősebb, egészségesebb és hasznosabb lenne az élet számára, mint egy gyermekkori jó emlék a szülői házból. Sokat fognak mondani majd nektek neveléstekről, de egy szép és szent emlék visszaidézése a gyermekkorból még a legjobb nevelés. Ha az embernek sok ilyen emléke van ifjúságából, akkor meg van mentve; és ha csak egy ilyen van is, ez is egyszer megmentésére szolgálhat.

ipso egyh. s lelki életi újításokat ígér és hoz. S tényleg legkevesebb és sürgősebb a vallási s egyh. élet kimélyítése és föllendítése. Az egyh. községi forma az csak mechanikája, mely az egyházi szervezet időszerű módosulása, a külső körülmények nyomása alatti külső elváltozás; alkalmazkodás, melyet az elváltozott világ tényezőinek nyomása hoz létre; de amit e külső formába bele kell állítanunk, az már nem annyira az előbbi formából a mostaniba átöntött élettartalom, hanem új élet! Kár volna az új tömlőkbe a régi bort, azt, mely már elerőtlenedett: alkoholját kilehelte, önteni. Friss, új, pezsgő, cukrát, édességét életlelkesülését életerővé, hév-erővé erjesztő bor kell beléjük! Az ilyen keretezést, akár új, akár régi legyen, csak eszköznek (soha célnak) nézhetjük. Nem sajnálom a régit, megcsinálom az újat, de ami érdeklődésemet fölkelti, az az újban megnyilatkozó szellem és élet. Bár lenne az új forma olyan, hogy az újságot szolgálja, a régiből semmit se vegyen át, csak a leltár miatt, csak forma a hiú tradíciók tekintetéből. Ne gondoljunk arra, hogy a régi mutatósságot s külső méreteket az addigi egyh. struktúrájának…[1304]

Júl. 28. [1] Sokszor úgy érzem, hogy kicsinyes volt életem s kevés plasztikus erő dolgozott bennem; nem mondom, a problémák megértésében s komoly felfogásában, melyeknek fejtegetésére magyarországi viszonyok közt elég munkát is szenteltem, de inkább saját karakterem s a gyakorlati élet akcióját véve. Úgy látom, hogy föl-föltűnik naplómban az a hajlam, hogy ezt kipótoljam, hogy a körülöttem való életnek domborművi, plasztikus alakot adjak s levegőt emlékeim képei köré – azáltal, hogy azokat ne vézna optimizmusba, hanem emberi érzések, hajlamok, érdekek atmoszférájába állítsam. Jól esik nekem így csendben, senkitől meg nem figyelve magamnak számot adni embereimről, kiket szeretek s tisztelek, hogy voltaképpen kik is ők, mik ábrázataik, milyen a lelki termetük s a súlyuk. Valójukhoz szeretnék érni a szubjektív benyomások ködéből s az aszkéta altatásokból. Ezt úgy értem: abból a beállításból, hogy mindenkiről mindig csak jót gondoljunk – de hát ne az igazság s a valóság kárára. Tudom, hogy az embert úgy kell nevelni a túltengő szubjektivizmus ellen, s ebben éppen a valóságra s a valódiságra való nevelés nyilatkozik meg; de minden nevelés a teljesebb s gazdagabb valóság miatt legyen! Tehát tisztába jönni az emberekkel! Igényem, hogy e részben igazságot szolgáltassak magamnak, s hogy korrektúrát gyakoroljak képeimen. Annyi sok nem igaz, általam költött, általam interpretált vonást látok rajtuk, s most úgy vagyok, hogy nem bírom el ezt a sok pózt, ezt a csinált, mesterséges alakítást, ez üres optimizmust. Látom, hogy kulisszafal-világ van fejemben. Tehát csalódtam s kijózanodok? dehogy csalódtam, rendkívül sok jót, barátságot, szívességet élveztem, amit meg sem érdemeltem; de az igazságérzet kiált bennem, s a szemem megnyilt; hát látok s jó kedvvel látok. Jól esik így körülnéznem s látnom a színpadot s észrevenni, hogy az színpad, s hogy ott szereplők vannak, s hogy a színdarabot én csináltam, én komponáltam (ez volt az, amint én képzeltem el a dolgokat); most pedig egyszerre észreveszem a csinálmányt s látom a színész mögött az embert, az én alakításom mögött őt és őket és a történést. Néha mintha a felhőkből esném le, mikor rövidlátásomat a realitás tiszta meglátása váltja fel, s kezdem észrevenni azt a sok mást és mindenfélét, amit akkor nem láttam.

[2] Ami nekem egyháziaknál feltűnik, legyenek azok akár borókák, akár ecetfák, nélkülözöm bennük a pondus vitae-t, die Wucht der Persönlichkeit[1305]; ezek az úttörők nem sziklafúrók; várják, amit a világ hoz, különben pedig nem lendítenek rajta. Ah, Uram, adj Atlaszokat, kik nyögnek a világ súlya alatt; adj munkásokat, kik a nagy realitással kapcsolatban józanul néznek s látják a hegyeket, melyeken át kell törniük.

[3] Júl. 28. Tegnap, vasárnap reggel a kertben ülök s a mi vén kandurunk homéri felsülésének tanúja vagyok. A kandur visz egy egeret s a mogyorófa alatti tisztásra vonul fel.

[1304] a kézirat itt megszakad
[1305] az életerőt, az egyéniség lendületét

Ő hős, s most lovagjátékot rendez; vasárnapot, ünnepet ül a győzelmes hódító; hát ahhoz tér, aréna kell; az ott volt a fa alatt. Elereszti az egeret, s uccu neki, megfogja; megint elereszti s nagyszerű kandurfordulatokban játszik vele; kunkorodó farka vége még külön izeg és kacérkodik. Nagy élvezete lehet! Megint elereszti az egeret, az szalad; a macska utána; de közel eresztette az egérlyukhoz, melyben az egér – eltűnt. Tableau, kandur-felsülés, lefőzés!

Júl. 29. [1] Foerster Fr. V. a zsidókról ír „Politische Ethik" c. művében: általános ethikai szempontokból. Nálunk nem ez a fő, hanem az, hogy megesznek, s védekeznünk kell a cape-rape[1306] s a poloskajárvány ellen. Teljesen igaz, hogy vannak derék zsidók; de a zsidóság idegen, a kereszténységet leszorító, honfoglaló, minket kisajátító, idegen hatalom. Tény, hogy általános emberszerető s liberális elvek alapján a kétszer-kettő négy dialektikájával megesznek. Már most mit hirdessünk? Azt, hogy igazság, testvériség, munka, haladás…? De hiszen ezen győz a rafinériájuk, más lelkiismeretvizsgálatuk, talmudi világnézetük! Csak folytassuk így, akkor plüre esünk. Zengjük hát az ethika elveit, kössük be szemünket selyemkendővel, üssük a dobot saját kilicitálásunkhoz s induljunk a vágóhídra, s magunk fújjuk az indulót hozzá? Itt egy rafinált, romlott, hitetlen s erkölcstelen faj garázdálkodásáról van szó, poloska-inváziójról, patkány-hadjáratról; egy kérdés van: hogyan védekezzünk? Lehetséges-e a védekezés, vagy adjuk át az országot? Lehetséges-e az csak ethikai újjászületés, munka által? Van-e jogunk kitiltani idegen elemeket, kik hirdetik, hogy új országot alapítanak a Duna-Tisza közt?

[2] Júl. 29. Hitközségek – nekem formák, vagy mondjuk orgánumok az istenes élet célszerűbb művelésére. A jog adja, csinálja; de a lélek használja, a léleknek a lelki életnek céljaira. A lelki életet, a vallásos érzéket ki kell művelni; a lelket ebben az irányban is hangolni. Képességgé, temperamentummá, életet intéző hatalommá csak így lesz. De kell ezt tenni minden tehetséggel. Rettenetes, hogy mily barbárok vagyunk, a vallásos érzékkel szemben. Ehhez a léleknek önmagába kell fordulnia, bensőségessé, lággyá kell válnia! Ki kell indulnia e régió, e kinyilatkoztatás, e források felé. Ki kell nyílnia, s be kell fogadnia az újat, a benyomást, amit Isten adni akar. Így kell a művek, remekek, természeti szépségek, fölségek felé járulnia. Így a hegyek tetejére [menni] a felénk jövő végtelenségnek, így az erdők sűrűjébe a körülöttünk zsongó misztikumnak, így a lobogó patyolatú margaritának, a parázsos muskátlinak eléje menni, a démutkához lealázódni, a harangvirág tit[kos] kongását ellesni! Igen, így! Ha idegenszerű is, annál inkább ügyelek: „si quomodo attrectent illum"[1307]; nyúlok, kitárulok, lágyulok s veszem, s fogadom s reprodukálni igyekszem magamban a köröttem elomló csodákat – ami nem én, hanem ő, Ő!

[3] Júl. 29. *Historikus materializmus* – ez a vasból fakarika és kutya-macska asszociáció. A história nem materializmus, hanem csupa élet, lélek, szenvedély, szenvedés, melyet nem lehet materializmusból kimagyarázni; a materializmus pedig amennyiben igazság, nem filozófia, hanem a természettudomány, a mechanikus, mathematikai módszer és eljárás, mely alá lehet fogni a lét egy darabját, a materiát, de a többit nem. A kettőt tehát kombinálni, s azt mondani a história materializmus: szemfényvesztés.

[4] A bizonyítása ez abszurdumnak úgy történik, hogy a termelésből mondják függőnek a társadalmat s annak minden lelki tartalmát. Ez azonban megint egy absztrakt fogalommal való játék, s a függőség és kapcsolat pedig okságnak van beállítva. Az absztrakt fogalom a „termelés". Ugyan mit mond az? vajon csak a munkaenergiának munkába való átöntését? Dehogy, a termelés a valóságban az ember munkája, lelke, vergődése, művészete, ügyessége, öntudata – vágyaival, lázadásaival, igényeivel; akár gép elé állítva, akár eke szarva mögé, de a konkrét élet! Nem termelésről van itt szó, hanem termelőről, ez munkájából élni akar,

[1306] vedd-ragadd
[1307] hogy hogyan éreznek ők

megérzi családi, társadalmi, erkölcsi igényeit, összehasonlításokat tesz. Ez mind benne van a termelőben, s ezt belecsempészik a „termelésbe" (absztrakt fogalom); természetes, hogy akkor ki is húzhatják belőle. Tehát „termelés" az egész historikus világot mondja a maga lelki s társadalmi adataival, melyeket materialista alapon kimagyarázni nem lehet. Kapcsolatos ez mindennel.

[5] Csak akkor bizonyíthatnának e részben, ha az Ostwald-féle energia-elméletet[1308] tudnák megvalósítani s aszerint kimagyarázni a szellemi funkciókat. Ez tiszta munka volna. Tehát mielőtt a historikus materializmussal előállnak, hozzák előbb mathematikai kifejezésre az emberéletet! Itt a bökkenő azután az, hogy egy lépést sem tehetünk, mert nincs mértékegységünk a lelki funkciókra s értékekre nézve. Összehasonlítani a különbözőket csak úgy lehet, ha a lelki élet jelenségeit, e lelki törteket egy nevezőre vezetjük vissza; de hát hol s mi lesz a kifejezési, a számlálási egység gondolat és gondolat, érzés és érzés, érzelmek, élvezetek közt? Hogy fejezzem ki közös szóval, hogyan mérjem egységes, ugyanazon mértékkel a csevegést kávésmamák közt s a szűkszavú Moltke[1309] beszédét? Hogyan a műremekek s egy orfeumi diva táncának élvezését? Hogyan egy kedves otthon s egy hotel halljának érzelmi tartalmát?

[6] Tehát ha akarunk világnézetet s fejlődés-megértést, vegyük fel annak a *historizmust.* Amit az eleven, valóságos élet s annak tartalmai nyújtanak, abból lehet kimagyarázni a történést, de nem absztrakt formulákkal. Ilyen naív agy-buggyanás az a Laplace-i kijelentés, hogy hát majd valamikor egy képletre hozzák vissza a világot! Sült tökvirág!

[7] Júl. 29. Szentigaz, amit Foerster mond: „Man kann die allgemeine Lage unserer Kultur vom seelsorglichen Standpunkte so definieren, daß man sagt: die Reize von aussen sind in's Ungemessene gewachsen, die innern Widerstandskräfte sind ebenso rapide zurückgegangen"[1310]. (Polit. Ethik. 490.) Világos, hogy a vallásosság volna a legnagyobb s leghelytállóbb ellenálló erő. Azzal kellene párosulnia az erkölcsi kultúrának, úgy lelkiismereti, mint a jellem s a társadalmi élet tekintetében. Egészen más tüzetes, erkölcstani nevelést kellene adni! Istenem, ha gondolok olyan Stupf, meg Palásthy, Müller – morálisokra, melyekben csak fogalmakat, de meleg valóságot, azt az igazi életet s annak a szépségét meg nem találjuk. S így ha arra reflektálok, hogy én morálist tanultam-e, azt kell mondanom, hogy nem. Egész erkölcstani értesültségem a prédikációkra s az otthoni konviktusi buzdításokra, az olvasmányokból s a meditációkból merített fölvilágosításokra szorítkozott; de ez mind nem elég; mert egyrészt rendszeres, másrészt meleg, gyakorlati útbaigazításra volna szükség. Itt e részben óriási feladata volna a theologia morumnak[1311].

Júl. 30. [1] Mondják, hogy nagy korszakokban az emberiség ismét megpillantja s látomásokban szívére veszi legfontosabb céljait, azt, hogy miért él? Ha ez igaz, akkor ugyan nagy korszak-e ez a katasztrofális idő? Itt csak a katasztrófa nagy, de meglátás még nincs; hiszen csakis arról van szó, hogy jól együnk, ne dolgozzunk, szépen lakjunk; tehát a célok kompromittálásának kora ez. Én nem látok aszcenziót! Csak léhaságot s dekadenciát. Források azok, melyek mint Irland melegforrásai elapadnak; de megint nem fakadnak idők múltával úgy, mint ezek. Én nem látom, hogy mi fakassza? Erős egyéniségek mély hatásokkal? Vagy hitközségi buzgalom? S ez honnan várható?! De ha nem is tudom, hogy mi hozza ezt ránk, azt annál biztosabban tudom, hogy mi kell nekünk a jövőre nézve; tudom,

---

[1308] Lásd 1298. jegyzet.

[1309] Helmut Karl Bernhard von Moltke (1800–1891) a porosz haderők vezérkari főnöke. Szűkszavúsága és jó nyelvérzéke miatt (hét nyelvet ismert), ez járta róla: hét nyelven hallgat.

[1310] Jelenlegi kultúránk általános helyzetét lelkipásztori szempontból úgy definiálhatjuk, hogy ezt mondjuk: a kívülről jövő ingerek mérhetetlenekké növekedtek bennünk, a belső ellenállóerők pedig éppen olyan gyorsan csökkentek.

[1311] erkölcsteológia

hogy a gyakorlati, közvetlen célokon túl nagy örök célokba kapcsolt lelkület, szellem és lélek, az emberi igények teljes megértése kell. Nemcsak technika, hanem a belső lelki világot mindenkiben megteremtő szellem kell. A stílus pedig ez: mechanizmus, technika fölött emelkedjék az erkölcsi, lelki világ, a scénák, bürokrácia, államiság, szervezetek ne üssék agyon az egyéni életet.

Júl. 31. [1] Hála, áldás Szent Ignác atyámnak; fiúi szívvel, lelkesen üdvözlöm s hódolok neki! – Ami a tegnapi thémát illeti, kérdem, honnan várhatni keresztény reneszánszot? a) Talán a mai szociáldemokrata kampány s a zsidó anarchiában vergődő kommunizmus abszurdumaitól; lehetséges, hogy a lelkek elundorodnak e túlzásoktól s biztos alapokra térnek. b) Hasonlóképpen talán megeléglik a zsidó szellem cinizmusát, indifferentizmusát, blazirtságát és terméketlenségét. A művészetből artistaság s a naturalizmus laposság s indifferentizmus lett. Belegázoltak mindenbe, lelegeltek virágot, vigyorogtak eszményre s lélekre, s így elnémítottak mindent, kiszárítottak forrást; telet hoztak erdőre, mezőre; a természet őserői ellen vétettek; ezek elvonultak, visszavonultak. Majd ha megint tisztelő, bűntelen emberek lesznek fönt, kik áhítattal tudnak nézni a nagy mindenségre, kiknek lelkük nem kritizál s nem a maga ürességét dönti ki, hanem azt telíteni vágyik: akkor lesz neki megint mondanivalója, s a források ismét dagadni, túlcsordulni s a fák fakadni, az erdők suttogni s énekelni tudnak! S az ember ráeszmél a végtelenre, a misztériumra, relativitásra, s néz majd és lát, meglát!

Aug. 2. [1] A hitközség felé reménnyel nézek; hát hiszen tudom, meg kell azt csinálni, meg kell szerkeszteni és szervezni; jól kell ennek az orgánumnak lennie, hogy jól fogja meg az embereket, a híveket; de tartsuk szem előtt, hogy ez mind csak edény, ez csak keret és szerkezet, s hogy abba élet, lélek, meleg érzés, lelkesülés, fények, meglátások, hevülések, elváltozások csak a lélekből jöhetnek. Megújhodt élet, hódító, vonzó s megragadó élet csak a lélek mélyeiből, annak kigyulladásából való. Át kell élnem nekem s nekünk a hitet s a szeretetet, s a hívő s szerető egyéniség lesz vezetője s megvilágítója másoknak. Itt és most, aki él és ég és világít, aki úgy köztünk él s oly örökkévalóságszerűen a magasságból valóan ég és szeret; nem aki közénk jött messziről, távol korokból – az csak papiros hős, csak rajz és festék; nem aki letűnő korok elhaló anyjának későn született fia, virág az őszi dérben, nem az, s nem olyan kell; hanem aki nagyon szeret itt és most s tud szeretni s világítani a maga lelkéből, az tud segíteni rajtunk!

[2] Hitközségtől csak akkor várok valamit, ha a szerkezetből szervezet lesz, ha minden tag élő sejtje lesz, ha nemcsak fizet, de él, résztvesz, dolgozik. Másik gondolatom: szeretném, ha az állami általános védkötelesség mintájára általános keresztény életkészség, életvágy, életöröm, érdeklődés lépne fel köztünk. Erre nincs kötelesség, hanem ez járvány, infekció s inspiráció!

[3] Aug. 2. Ma hirdetik ki az új minisztériumot; Peidlnek hívják a miniszterelnököt, a nagy embert. Ha ez is olyan mammut-ormótlanság, akkor nagyot haladtunk megint lefelé. Kun Bélát megtapsolták; fölálltak beszéde végén s tüntettek a hálás balekek; talán hogy sótalan kenyeret eszik már a magyar, és 400 korona egy kiló zsír? Soha ilyen buta és totya népet nem láttam. Tegnap itt járt X. józsefvárosi káplán, aki Hock Jánosról beszélt. „Hah, uraim – szólt Hock – én csinálom most a magyar történetet.” „Én – nincs maguknak fogalmuk, milyen érzés az.” A legfrivolabb svindler ez – mondotta a káplán – én ismerem. No, csakhogy ettől is megszabadult a magyar egyház. Nyugalmazták s elment Amerikába! Szerencsés utat és megtérést, de ne hozzánk, hanem Istenhez! Istenem, ilyen szemétzsákokkal megterhelve úszik az egyház hajója![1312]

[1312] Hock János (1859–1936) szabadelvű országgyűlési képviselő, szabadkőműves, 1918-ban, mint a Nemzeti Tanács elnöke, ő jelentette be Magyarország függetlenségét és a köztársaságot, józsefvárosi plébános 1919-ig, mikor külföldre megy, 1933-ban tér haza, és nemzetgyalázásért és kormányzósértésért börtönbüntetést kap.

[4] Aug. 2. Tegnapelőtt kaptam X. bárónénak ezt az itt mellékelt[1313] kártyáját. Hál' Istennek, hogy ez a szemtelen némber, aki a mi „jeles" újságíróink, a piszkos Népszava et consortes révén világgá kürtöltette, hogy viszonyom volt vele, ismét férjhez ment és kibújdosott. Szerencsés utat! Az aláírás megindító s a teljes bolondra vall, mert mint „lelki gyermeke" búcsúzik. No, minél kisebb legyen az ilyen „lelki familiám".

Aug. 4. [1] Atyám nevenapja. R.I.P. – Mi vagyok s hogyan tűnöm magamnak? Néma kutyának tán? „Nem lehetünk néma kutyák", mondogatta X. s néhány vérszegény visszhangja, s azért kezdtek ugatni – ellenem. Hogy az honnan származhatott, hogy némelyek meg engem tartottak néma kutyának, abból magyarázom, hogy a hangos kutyák bizonyos nyalási motívumait nem igen műveltem…

[2] Aki az egyház jogait igazán alaposan akarta volna védeni, s a védelmet megszervezni, annak mindenekelőtt nálunk az államtól a s. Majestas öleléseitől való szabadulást kellett volna sürgetni. Az bizonyos, hogy a XIX. században végig az államhatalom mindenféleképp szutyongatta s nyomorgatta az egyházat. Mennyi panasz Ausztriában, Poroszországban, a kis duodec hatalmasságokban, im Musterlande Baden! A kultuszminiszterekkel mennyi zsörtölődés, és nyílt téren meg levélváltás arénáin mennyi bikaviadal! Hányszor hallatszott majd egy öblös szájú dignitáriusi program, majd egy mokány kuruc jelszó a szabadságról! A cezaropapizmus bürokratikus papírkísértése, okvetetlenkedései ennek a clown-nak most természetesen inkább nevetségesek, de akkor bosszantók, vérig sértők voltak. Mit nem kellett eltűrni! Türelem és gyötrődés nélkül most sem leszünk. De hiszen nem azt magyarázom, hogy most rózsás az állapot, hanem hogy békók közt voltunk, melyektől mindig szabadulni akartunk.

[3] E békókat most már mind tördeli a katasztrofális történés, a kereszténységet s hitet tagadó forradalom, a szociáldemokrácia, s ami sátáni gyűlölet s kegyetlenség felvetődött s betolakodott a pokolból a világtörténés áramába. Erre mi mind egy szívvel, lélekkel kiáltjuk: íme, az ördög, a pokol, a tagadás, a hazugság, az önkény, a rémuralom! S igaz, ezek a fekete, mocskos legények vannak a világintéző bölcsességtől ideállítva. Nemcsak a jók, hanem a rosszak is szolgálják az Isten szándékait! Az ilyen katasztrófában össze-vissza jó, rossz; alkotó s rontó hatalom; sötétség és világosság; tűz és erdei lehellet! Ennek a vén Európának a vére még most is pezsdül; azt kell mondani, nincs több ilyen bolondos leányzó, mint ez; a többi mind józanabb; ez van beoltva mindenféle nadragulyalével! Azért aztán ezen eret kell vágni többször. Napoleonról mondták, hogy mielőtt grand seigneur lett, volt grand saigneur, nagy érvágó; hát erre az egész kultúrára illik, hogy nagyot, szépet akar, de folyton kell eret vágni rajta; ő maga vág eret magának!

[4] Mi már most a dolgunk? E békóktól megszabadulva, a történelmi alakulások paragrafusaiból és kosztümjeiből kiosonva arra kell állnunk, ami lényeg. A kereszténység szellemét kell az európai társadalmi fejlődés ezen a mostani, új, történelmi fokán vagy plattformon fölléptetni, a krisztusi hivatással.

Aug. 5. [1] Csodálatos az absztrakciók üzelme az ésszel; szinte azt mondanám: óvakodjunk az általános fogalmaktól; de mindenesetre százszorosan óvakodjunk az általánosításoktól, vagy egy-két fogalomra való visszavezetésétől a világnak. A világnak van ős-teremtő oka, vagy vég-oka és célja; de a fogalmak sem az egyik, sem a másik. A fogalmak absztrakciók s valamit adnak; adják a szemlélet egy képét, a valóság egy oldalát. Nagyon szemembe tűnt ez ma Sokratesről. Ez a jó ember azt hitte, hogy a bűn nem egyéb, mint tudatlanság vagy hibás nézet! E tekintetben a nemi fölvilágosítók komája. Hát íme a tett, a valóság egy elvre van visszadisputálva, a nem-értésre. Az olyan jó ember, mint Sokrates, kinek akarata őszintén jó volt, így érzett, hogy ő minden jót meg is tesz. De a nagy világ, az emberiség nem így van!

[1313] nincs mellékelve a kéziratban

Ezen a valóságon kell megkritizálnia a fogalmak érvényességi körét. Az élet nem annyi, mint értés; van ott más is! S mit szóljunk Kanthoz: „Ehe wahre Weltweisheit aufleben soll, ist es nötig, daß die alte sich selbst zerstöre”. Ez nem méltó a valósággal kapcsolatos gondolkozóhoz, csak egy német fogalmi szálakat fonó s szisztéma-pókhálókat sodró szobatudóshoz. – Kitűnő Otto Willmann Haeckelről: „Sinn der Dinge? Unsinn. Zwecke in der Natur? zweckloses Suchen. Vernunft? Gehirnsekretion. Begriff? Strohseil, um Wahrnehmungen zusammenzuhalten. Formation (vonatkoztatva arra, hogy a forma substantialis nemcsak statikus „formula”, hanem formáló elv)? Macht sich von selbst, wenn man ihr ein paar Millionen Jahre einräumt. Göttliche Intelligenz? vielleicht der Aether. Denkarbeit? Luxus. Wahrheit? für jeden, was er meint”.[1314]

Aug. 6. [1] Teljes oktalanság volna részünkről a kapitalista rendszerért lelkesülni. Hisz nincs senkinek oly elvi álláspontja, mely jobban kötelezné harcra a kapitalizmus ellen, mint a kereszténységnek; senkinek sincs oly kötelezettsége visszaemlékezni s öntudatába hívni az erkölcstan parancsait, a tisztesség alapkövetelményeit, melyek mind e rendszert kárhoztatják s azt letörőnek, a keresztény erkölcsök megmételyezőinek, a középkori becsület és tisztesség megrontóinak tartják s kimutatják. Tudom, hogy ha így nézzük a kapitalizmust, ekkor azt minden földszagú vagyonharácsolásban, minden gazdagodási törekvésben láthatjuk, mely a vagyonosodást mint célt, nem mint eszközt nézi, s ezáltal azt az erkölcs szabályai alól emancipálja. Ilyen a kapitalista szellem mindig volt, s főleg a zsidóság képviselte azt. E szellemnek vaskarjai s karmai lettek a gépekben s mindazokban a kereskedelmi s forgalmi intézményekben s megnövelték a világ gazdagságát, s ugyanakkor eszközöknek bizonyultak a kapitalista, aranyimádó ösztönök [számára]. A zsidó, kufár szellemnek ütött az órája, az arany fénye elvakította a világot, s a zsidó szellem az aranyfény s bódulata által tért foglalt s győzött!

[2] Érdekes tárgyalásokat írnak a kapitalista szellemről, azokról a tényezőkről, melyek azt az utolsó századokban fölszították s naggyá növelték. Max Weber a kálvinistaság racionalista aszkézisében lát ilyet. Azáltal, hogy minden örömet, még sportot is, megbélyegeztek s gáncsoltak, az embert csak munkára s kötelességteljesítésre állították be, a munkát, a szerzést tették száraz úrrá az ember fölött. Az ember le van kötelezve két kezének, mesterségének, ő is termelési gép. Úgy rászabadították az embert a földre. Hasonló bepillantásokat tesz Werner Sombart, mikor a zsidó vallásban s erkölcsi nézetekben látja a mai kapitalizmus egyik lendítő kerekét. – Manapság tény, hogy a kapitalizmus legkifejezettebb, legjellemzőbb képviselői a zsidók. Vallási nézeteik ráképesítették őket a féktelen s feszélytelen vagyonszerzés minden üzelmére és fogására és fortélyára. Fölszabadították az üzleti életet minden ethikai elfogódottságtól, s ezt a tért és mezőt kivették az ethika fönnhatósága alól. Szabad lett a vásár, s olyan az élet és szokások, hogy egyre azt kellett a tradicionális ethikával szemben mondani, hogy ezt meg azt nem lehet az üzleti életben alkalmazni, vagyis így külön ethikája lett!

Aug. 8. [1] Tegnap hallottuk, hogy befellegzett a zsidó proletárdiktatúrának s elpárologtak a „nagyok”, Szamuelli, Pollák-Pogány, Boehm, Ländler, Hamburger, s akik mögöttük álltak. A nagy Fabik, ez a proletár-zsivány az ő mustracsapatával már három nap előtt elillant, az aggintézet udvarán rakták gulába fegyvereiket s a mundurt elhányták. Ezzel a Knall-effekttel[1315] ez a füzet is záródik! Tu autem Domine miserere nobis![1316]

[1314] Kant: Mielőtt az igazi világ bölcsessége életre kelne, szükséges, hogy a régi önmagát elpusztítsa. O. Willmann Haeckelről: A dolgok értelme? Értelmetlenség. Cél a természetben? Céltalan keresés. Ész? Agyváladék. Fogalom? Szalmakötél, hogy egybetartsuk észleléseinket. Alakulás? Önmagától alakítja magát, ha az ember azt néhány millió évre osztja be. Isteni értelem? Talán az éter az. Gondolkodó tevékenység? Luxus. Valóság? Mindenki számára az, amit vél.

[1315] csattanó

Aug. 10. [1] Tizenegykor kapom József főherceg üzenetét (tiszt hozta át), hogy menjek föl Budapestre a mótoron, melyen a szegedi kormány küldöttei utaznak. Elmentem, félórát vártunk, akkor megjött a mótor, Teleki Pál gróf és Dömötör néppárti képviselő volt rajta. Ezek Szegedről segítőgépen jöttek Siófokra s onnan a mótoron. Elmentünk (Sréter ezredes is velünk volt) Budafokig, onnan villamoson a Ferenc József hídhoz, s onnan gyalog (Sréter és én) föl a várba; a várból a Bristolba, onnan megint a várba, s a miniszterelnökségen beszéltem József főherceggel; kérte az egyház támogatását s említette, hogy kultuszminiszternek akartak; mondtam, hogy azt úgy sem fogadtam volna el. – A prímás szombaton este jött, vasárnap voltam nála. Ajánltam, hogy az egyház mondjon le javairól; nem akart tudni róla. Természetes, hiszen nem is reméltem, hogy hajlik szavamra. Vasárnap, augusztus 10-én a Misszióban szentmise s beszéd; este 6-kor elmentem, s 1/2 9-kor Fehérvárra értem. Itt már románok voltak, fogdossák a közélet jeleseit s kenyéren és vízen tartják s priccsen altatják. A lap aug. 11-én fog megjelenni.

Aug. 20. [1] No, ezt ide szúrom, mert elfelejteném! Fölséges ünnepünk volt bandériummal, gimnáziumi zenekarral! A Simor-utcán végig, megkerülve a Vörösmarty-szobrot! Prédikáltam, ahogy tellett tőlem a rettenetes időben, Magyarország nyilt sírja fölött. Rettenetes az elkeseredés a zsidók ellen; nem szabad feledni, hogy mily csúfot űztek az országból ezek az orosz grejzlerek! Pesten is folyik a szervezkedés!

Aug. 24. [1] Reparálják a palotát. Istenem, a kis-bibliothéka Krisztus szobrát lövőcélnak használták! Mily érzésekkel megyek vissza e házba? Azért térek vissza, hogy Krisztusnak ezért elégtételt nyújtsak. Mélyen megrendülve nézem sebeit – hisz ő nézte bűneimet! Domine miserere! Ott akarok hálni, abban a szobában! A városnak megfizetem az épületújítás költségeit!

Aug. 25. [1] Ma a Jézus Szíve templomban volt verejtékezésem; beszéltem a hitközség megalakításáról. Kell ez nekünk, nem annyira az egyháznak, mint a lelkeknek. Ne legyen más érdekünk, mint a lélek érdeke. Ah, e részben sok tisztító gondolat kell. Nem papi érdek, nem állás és kenyér, nem szinekurák[1317], nem hatalmi szervezet, nem propaganda-szándék, hanem nevelés, több lélek!

[2] Van az evangéliumban az egyházszervezet révén még sok áldás, melyben részünk lehet, források az életre, éltetésre, a bensőséges öntudatra…

[3] Ma egy hete ugyanezt tettem a felsővárosban, d. u. 3-kor, rettenetes izzadással! Szétfolynám szívesen, csak gyújthassak.

Aug. 26. [1] A püspöki konferencián természetesen a Papi Tanács is lefejeztetett; voltaképpen mikor már meghalt. Ez igazán szomorú tünete volt a mi papságunk szellemének és segélytelenségének. A hatóság le nem intette, sőt az volt a nézet az esztergomi konferencián (1918. nov. 20.) is, hogy küldjünk oda jó papokat s így vegyük elejét a bajoknak; ez is megtörtént. Én magam fölmentem a gyűlésre (novemberben vagy decemberben?) s beszéltem mérsékletről; de hiába, másnap a skandalum teljes lett. Ezen az esti ülésen P[feifer Miklós] kassai kanonok is tartott egy lapos beszédet arról, hogy az egyház, ha megértette az idők jeleit, győzött; applikáció: Nagy Konstantin, a középkor – mind rossz applikációk voltak. Csodáltam ez ember fölületességét. Még inkább csodálkoztam, mikor hallottam, hogy a szociálista pártba belépett.

Aug. 27. [1] Ma Tésen voltam. El akartam intézni a birtokeladást. A valuta ingása nagy akadály lesz. Azért inkább mívelni, amit lehet, s felesbe kiadni a jobb földeket.

[1316] De Te, Uram, kegyelmezz nekünk! A kérdéses füzet 1919. júl. 7. – aug. 2. anyagát a *Soliloquia I*-ben (309–361) közölte Schütz. A *Soliloquia II*-be csak ez a hét sor került át. Az új füzet az 1919. szept. 13. – 1923. aug. 21. közötti időszakot öleli át. A kéziratos „könyv” szétszedve, sok lapja hiányzik.

[1317] kevés munkával járó jövedelmező állás

Instruálásra[1318] a mai viszonyok közt alig gondolok; minek? Hogy egy félév múlva ismét elvigyék? A kastély üres, mindent széthordtak; a kert vadaskert lett! Mi lesz itt megint egy év múlva?

Aug. 28. [1] Fölírom magamnak: honeste vivere, suum cuique reddere, neminem laedere. – Matrimonium totius vitae consortium.[1319]

Aug. 31. [1] Tegnap este Sz. D. előadásán voltam a Szent István-teremben[1320]. Sokan voltak. Furioso oratore[1321] – híre megelőzte. Szidta a zsidót. Kimutatta, hogy „minden baj e rettenetes fajtól vagy kooperációjától van. Végzete Magyarországnak, ami szerencséje a zsidóságnak. E gaz népet ítélőszék elé kellett volna idézni a háborúban való alávaló lapulása és uzsoráskodása miatt. Bűnei az égre kiáltottak haza, nemzet, vér s élet ellen: íme, akiket agyon kellett volna ütni, azok a halál, az öndöglés szagával kajmós orrukban va banque[1322]-ot kezdtek játszani, s ahogy a zavarosban mindig halásztak, úgy a forradalom tébolyában hősök maszkjába bujtak, s kik fegyvert nem fogtak, hogy az ellenséggel szembeszálljanak, most a szabadságot akarták kivívni s mint zsidó makkabeusok gerálták magukat, lődöztek a levegőbe, rémítgették az embereket, vadították a fegyelmetlenségbe s hanyatt-homlok rendetlenségbe kergették az országot. Akkor aztán jött a Hock János világtörténelem-csinálásának farsangja. A szájpadlás-nélküli gróf Károlyi fej-padlásnélkülinek is bizonyult, s mindenféle zsidó verébnek, kan- és nősténynek szabad ki-begyűlése volt e vezető üres padlásába! No, ott csapraütötték a zsidó bölcsességet; volt vállalkozó elég mindenre, külügyre, belügyre; került zsidó rüfke Bédi-Schwimmer Róza adósságcsináló, kosorrú magyar követnek Bernbe, ahol a hotelben s a virágárusoknál csinált adósságait tán még most is fizeti Szilasy! Jászi Oszkár, ez őstehetség mindent eladott Magyarországból, ami eladható volt oláhnak, csehnek, szerbnek s e Saxlehner-palackokra emlékeztető, megyéket elhajtó purgó-politika még Clémenceau úr szabási terve előtt körülmetéltté tette Magyarországot. Természetesen kiebrudalták a szelídebbeket a vadak, a „nagytudású” zsidókat a fészkelődőbb s ha kell, vért szomjuzó zsidók, s miután az orosz zsidók, a Leninek[nek], Trockiaknak napja világtörténelmi zenitre mászott, hát „unsere Leut”[1323] itt is érezték a világreform, vagyis világnak tótágasra való állításának viszketegét. Kun Béla, ez a fölséges csillag[zat] szórta butaságát s a szegénység faszcinálását e szerencsétlen országra. Miért ne legyen kommunizmus nálunk is? Tetszik egy kis kommunizmus? Azt mi megcsináljuk; mit is ne tudnánk mi csinálni? Nü? felfegyverezünk aztán megint sereget s megyünk török-tatár ellen? De minek mennek? Hisz pokolba kívánták a háborút!? Hisz leszabdaltak darabokat s odadobták önként románnak, tótnak? Nü? csinálunk háborút; akarunk Magyarországot s azután egyesülünk az orosz bolsevistákkal, azután csinálunk bolsevizmust Ausztriában; döntjük a pénzt, milliókat számítatlanul s leszünk nagyok, Napoleonok, mi Hamburger, Ländler, Pogány-Pollák!” – Hát nem rettenetes dolog ez?! S most jön Vázsonyi és a fejérvármegyei gyűlésen „Elek” úr, s mondja: ne felekezetieskedjünk!

Szept. 3. [1] Ma megint harmatos reggelem van. Tegnap néztem a növekvő holdat, ezt az aranymisztériumot, ezt a csillogó hieroglifet, ezt a néma, sokatmondó, világítéletet hozó csillagzatot, amint Sárpentele kékesszürke ködös vidéke fölött lebegett. Állt; nem látszott, hogy halad; egy-két felhő mint szétfoszló sóhaj, mint a végtelen vásznon a lelkek

---

[1318] a gazdaságot a szükséges felszereléssel ellátni

[1319] tisztességesen élni, mindenkinek megadni, ami jár neki, senkit meg nem károsítani. – A házasság egy egész életre szóló közösség.

[1320] Valószínűleg Szabó Dezső volt a szónok. Figyeljük meg, hogy – a rövid bevezetőt és a következtetést kivéve – az egész idézőjelben van, tehát Sz. D. véleménye.

[1321] Heves szónok

[1322] az egész bankra fogadni

[1323] a mi embereink (zsidóink)

vonulásának vonala húzódott fölötte; de nem állt vele szóba az aranyos profil s nem lett fátyolos – mosolyogva hirdeti a világvéget! Azután ma reggel a mély alázat áhítata, a könnybelábadt szemek s az azon csendesen csepergő cseppek … a léleknek érintkezése a sacramentum kegyelmével s a szellemi világgal! Reversus est angelus, qui loquebatur in me et suscitavit me quasi virum ex somno…[1324] Ah, azok a járó-kelő angyalok, azok a húzó szellemek, kik a lélek alvó szellemiségét fölébresztik, mint a villamáram a delejes vonzást! Trahis me post te angele et reverteris passum et suscites me! Salve soci vitae aeternae, salve civis spiritualis mundi, peregrinus in nostro mundo, nos suscitare est officium tuum[1325]. Ez az alvó szellemiség … s hol vannak az angyali lelkek, kik ébresszenek? Ó, jöjjetek, ébresszetek, nézzetek lelkünkbe ébresztő hatalmas lelketekkel!

Szept. 4. [1] Még azt elfelejtettem. Augusztus elején meglátogatott W. gróf[1326] s beszéltünk politikáról, Károlyi Mihályról, Festetics Sándorról. Egyszer csak kipattantja: „Miért van önnek oly sok ellensége?” Én feleltem neki valamit, hogy nem vagyok sablónos, s kivánok realitást! De hiszen az mellékes, hogy mit feleltem; a fő a vallomás. Ő idegen itt, de hall eleget, sőt jobban figyel meg mindent, mint más valaki – főleg az arisztokráciában.

Szept. 7. [1] Az ancien régime[1327] kiváltságosairól mondták, hogy iparkodtak maguk is, hogy szülessenek, vagyis érdemes volt születniök. Hát hányról lehet azt mondani: érdemes-e születnie? Minek születtünk? Már Jób panaszkodik: minek? Ah, ha sírok mellett megyünk e gondolattal: érdemes volt-e ennek, annak? Csak, ha üdvözült! Mily értékelés! Hát értsük! A Szent Szűz ilyen volt. Iparkodott születni… Életfriss hajtás volt! Tiszta, nyílni kívánkozó rügy! Fellegtelen, gyorsan kivirágzó hajnal! Ah, mily biztatón s kedvesen világított piros, rózsás fényekkel a világba bele! Sicut aurora consurgens… canticum cantativum … idea Dei muliebris pulchritudinis, salve, salve![1328] Ah, hogy nézek az ilyennek szemébe s eléje, az ilyen életbe sietőnek; én, ki inkább kifelé mennék, mert itt oly kevés visszhangra találok, oly kevés embert, aki igazán olyan enyém, nekem való, s akiről szintén nem tudom, hogy mit akar itt. Mit? Mit? A legtöbb ember agitur, non agit![1329] Mások gondolatai, századok érzései, öntudatlan reakciói, érzelmi torlódásai, törik, nyomják, ütik! Ah, cseppek vagyunk.

[2] A gondolatoknak, eseményeknek is vannak fátumaik, s mit tehetünk róla – gondolnám –, hogy dekadenciájuk völgyében élünk! De szeressünk, azt tehetjük! Jaj, de mennyit szenvedek a szellemi dekadenciától, az eszmények halaványságától, a lelkek fehér-halálától. Száraz, fehér betegség és halál körülöttünk! Ezt is úgy kell magyarázni: a korszakok öröksége, a régi s új bűnök s blazirtságok, a megszentségtelenítések rettenetes átka. Nem lehet vétkezni büntetlenül, s a bűnnek van szociális bűnhődése is! Az is! A levegő lesz rossz, a világosság fakó, az energia lanyha, fáradt… Vesző élet! Ah, Madonna mia!

Szept. 10. [1] Itt járt H[adik János] gróf. Jó magyar ember, s most már ő is látja Magyarország veszedelmét a zsidóságban. Nem hiszi, hogy a mostani kormány a keresztény nemzeti pártprogrammal boldogul; a zsidók mindent megtesznek, hogy lehetetlenné tegyék s hogy a világot telekürtöljék, hogy nem képviseli a nemzetet, nem rendezhet választást, elnyom, pogromokat hirdet stb. A „Neue Freche Presse” 7 milliót kapott. Az entente-missziókat a zsidók traktálják és kenik. Azután elmondta, hogy a „radikális párt” voltaképp a zsidó uralmat szolgálja, s először úgy volt, hogy a gazdag zsidók is mind egy követ fújtak

[1324] Visszatért az angyal, aki hozzám beszélt, és felébresztett úgy, mint amikor álmából keltenek föl valakit. (Zak 4,1)
[1325] Magad után vonzasz engem, angyal, és visszafordulsz és felébresztesz engem. Üdvözlégy az örök élet társa, üdvözlégy a lelkivilág polgára, zarándok a mi világunkban, feladatod az, hogy felébresszél minket.
[1326] Wenckheim gróf Csurgóról, Károlyi Józsefné bátyja.
[1327] letűnt rendszer
[1328] Miként a felkelő hajnal… zengő ének, a női szépségről alkotott isteni eszme, üdvözlégy, üdvözlégy!
[1329] A legtöbb ember csak fontolgat, nem cselekszik.

velük; de amikor túldemokraták lettek, akkor a pénzeszsákok visszahúzódtak. A radikális párt azt akarta, hogy mivel a magyar intelligencia túlsúlyban zsidó, hát ennek kifejezése és képviselete is legyen végig mindenben! Erre most a felelet, hogy a zsidót ki akarják dobni! Azt is mondta, hogy a nála járó zsidóknak megmosta a fejét s rájuk olvasott, hogy a vallást mint támadták, papi uralomról szónokoltak; hát hol az a papi uralom! Ők a felekezetieskedők.

Szept. 12. [1] Maria dulcis carissima salve![1330] – Nem mondhatom, hogy mily rosszul érzem magamat sokszor, valóságos rosszullét fog el s mélységes undor az emberektől. Borzasztó tapasztalataim vannak a rosszról s a piszokról, s nem látom az emelkedő vonalat ezidőszerint. Egy borzasztó ösztönös, kukorica-rázást s nem gyöngyöket kereső schola epicuriana. Hol van itt az evangélium nyoma, hol a szelleme? De ez csak átmeneti hangulat nálam, mert a lélek csakhamar kikívánkozik e lapályból s a szellemi hegyvidékre siet – „abit in montana cum festinatione”[1331]. Kell ez a montán világ, a lélek magaslatai, az emelkedett lelkület hegységei. A lélek nem lélek, ha nem emelkedett; az olaj nem olaj, ha a vízben elbukik.

[2] Minden lélek hegyi lakó; látja maga körül az égbe emelkedő masszivokat s a végtelen kilátásokban elmerül. Mindig föléje kerülni az életnek, a butaságnak, léhaságnak, a rothadó, békanyálas víznek, a millió lelketlenségnek, az üzekedő környezetnek, mindannak a piszoknak, mi agyvelőkből s tollakból folyik, s mindannak a dongásnak asszony-ágyékok körül! Ah, emberek, hogyan tudtok mindent lerántani s piszkítani, hogyan tudtok a természet ősösztönei szolgálatában állni, anélkül, hogy az arcokon átolvadó zenéjét a léleknek, az örök szépnek, az érzelmi dalnak, e vonalak, síkok és domborulatok isteni vonalát tisztelnétek; hanem belevájkáltok és beletapostok. Ti bestiák! s ti azt mondjátok hogy eroszt akartok; ah, azt se értitek; hisz az erosz nagy indulat, s abban is Isten lesz, s ahol a δαιμόνιον ott az ηθος is lesz; mert ηθος άνθρώπψ δαίμων[1332]. A daimoni, isteni, az éthosz is; így az erosz is éthosz lesz, ha a mélyébe nézni s hatolni tudtok. Mindennek fenekén ott az isteni: ami van lét, az e fenéknek dudorodása, vonaglása s elfolyása. Fátyolnak mondták, projekciónak is mondhatták; én bas-reliefnek mondom; mint ahogy az érett nőben domborodnak a formák, a mérgezett s megsejtett anyasági hivatás mélyeiből kiemelkednek az idomok: úgy az egész lét az isteni gondolatok reliefe; azok domborodnak s alakulnak ki, azok emelkednek bele az anyagba. De értsd meg, az alap, a fenék, az alakítás kiindulása a δαίμων, s az természetesen tele van éthosszal!

[3] Ez a felfogás, mely maga is kiemelkedés s domborodás, monumentális vonalakat húz az életbe s beleállít hegyeket: bátorságot, bizalmat, lelkesülést … a lélek fölmered a fölségben, a hősiességben, kiemeli a Jungfrau-kúpjait a csendes kontemplációban, az Istennel való barátkozásban, a csillagos lelkekkel, a szentekkel való testvérülésben… gyönyörű fodrokban s hullámokban omlanak érzelmei mint a hegyek oldalán az erdők övei s fodrai, virágos hímmel s szépséggel kicsipkézve!

Szept. 13. [1] Ettől is, attól is hallom, hogy olvassa a francia forradalom történetét, s hogy ez a mai véres és bolond hepciáskodás is olyan. Hát igen, az emberi hóbort többé-kevésbé mindig ugyanaz, de a mostaniban az a különös, hogy a megkeveredett zsidók űzik itt játékukat; tehát a nevetséges vonások dögiben döbbentenek ránk. A zsidó mindig nevetséges, aszimmetrikus, idegen s ugyanakkor nem-idegent játszani akaró figura. Ami pedig a fölséges népet illeti, az többé-kevésbé, sőt talán nagyon is ugyanaz; annak azonban leitmotivját[1333] Schadow festő leveleiben találom a legtalálóbban ecsetelve, aki az 1835-i berlini forradalmat festi; azt írja, hogy Kranz úr, akkori híres cukrász boltjának vágódott neki a piszkos ár e

[1330] Édes, drágaságos Mária, üdvözlégy!
[1331] „sietve elment a hegyekbe” (Lk 1,39)
[1332] a δαιμόνιον (daimónion) ott az ηθος (éthos) is lesz; mert ηθος άνθρώπψ δαίμων (éthos anthrópó daimón)
[1333] vezérmotívum

kiáltással: Ooch Eis essen! Igen, enni, még pedig fagylaltot is enni: ez a forradalmak mélységén a lüktető ér s a pöfékelő szellem!

[2] Szept. 13. Aki nem áll az emberek fölött, aki nem tudja megvetni s lenézni törpeségüket, önző piszkukat, utálatos haszonkeresésüket, s ha a magasban áll – püspök, nagy úr – beléjük száradt irigységüket gyűlölködésüket: az tönkremegy az – embereken. „Es stirbt der Mensch an den niederträchtigen Menschen”.[1334] Ezt ide írom, mert mindennap tapasztalom, de nem sínylem meg, mert értem azt is: „odi profanum vulgus”[1335]; némelyek ezt gőgnek mondják. Nem tudom, hogyan érzett Horác ő-jelessége; de az bizonyos, hogy az alávalótól óvakodni kell, akár ember, akár poloska vagy patkány legyen; s mégis szeretem az embert, mert isteni alkotásának, paradicsomi kikezdésének nyomát s csíráit hordozza magában. Néha kikel az ilyen csíra: gyönyörű, kedves, világító lélek lesz. Egy ilyen szép emberért szeretem az egészet.

Szept. 16. [1] Rendkívül nehéz az egyháznak helyét s útirányát megtalálni, s nevezetesen állásfoglalását az emberi szabadságokkal szemben időszerűen s helyesen – mit mondjak – megreformálni. Az egyház most is azon szemponton áll, hogy a rossznak szabadságát erőszakkal is korlátozza vagy ha lehetséges, letörje. Ez helyes, ha úgy hisszük, hogy az igazságot az egyház kizárólag bírja; de a mai kor ezt el nem fogadja, s így ferde helyzetbe jut a modern kultúrával.

[2] De különben is gondolom, hogy változott az idők szelleme, amennyiben nem tartják megengedhetőnek erőszakkal benyúlni az erkölcsi világba. S valahogy ez igaz. Ez az érzület pedig megint onnan lehetett általánossá, hogy világos lett idő folytával, hogy nem lehet erőszakkal boldogulni. Az egyháznak most nem használnak Nagy Konstantinok, sem Nagy Károlyok; Szent Istvánok is csak annyiban, amennyiben erkölcsileg segítenek, s nem paragrafusok fütyköseivel. Tudom, hogy ezzel is zsákutcába kerülünk; de ez talán a kisebb rossz. Megáll az eszem.[1336]

Szept. 17. [1] San Francesco nel monte d’Alvernia, ti saluto ed esulto io stesso.[1337] Ismét egy fölséges regulát olvastam: „Bonam animi affectionem ego existimo cupiditatem vehementem placendi Deo, eamque insatiabilem, stabilem et constantem”[1338] (S. Basilius). Mily erő és emelkedettség van ebben, összehasonlítva azt Rousseau s a többi filozóf nyegle s buta nagyképűsködésével, szentimentalizmusával, mely ázik, vagy racionalizmusával, mely száraz, mint a makaróni. Istenem, mily céltudás, mily útlátás, mily iránybiztosság, mily izomzat és kilépés! Elénk döbben, mint Ares az óvodások s mint egy akrobata vérbajos nyavalyások elé! Ah, Voltaire úr erre nézzen, s fogja be foghíjas száját!

Szept. 19. [1] E napokban akasztotta fel magát az aposztata S. Isztiméren. A plébános beszélte, hogy azelőtt egy héttel hozzám akart jönni. Ez mindenesetre jó jel volt; de gratia sufficiens[1339] csak, mely nem használt neki.

[2] Szept. 19. Ha egy kedves nővért itt áldozni látok – nem tudom hogyan hívják, megértem, miért jár annyi pszichológnak a fejében az a gondolat, hogy az áhítat valamiféle erosz. Lehet ennek valami igaz értelme. A hasonlatosság talán az odaadásban van. Ez a nővér nem szép, de mikor szemlehunyva száját kinyitja, a nyelvét szerényen kitolja, valami elragadó vágy s bensőség fejeződik ki rajta. Rendkívül szép látvány. Olyan Hess-nek boldog

---

[1334] Az ember az aljas embereken hal meg.

[1335] gyűlölöm a közönséges tömeget (Horatius Carm. III. I. 1.)

[1336] Prohászka itt egy rendkívül nehéz kérdést pendít meg, melyben vajúdnak a régi egyháznak is legjobbjai, egy Szent Vazul, Szent Ágoston, Szent Bernát stb. (ÖM 24,385/1).

[1337] Üdvözöllek és magasztallak téged, én, Alvernia hegyének Szent Ference.

[1338] Úgy vélem, hogy a lélek jó érzülete abban áll, hogy szenvedélyesen tetszeni akar Istennek, és ez a vágy kielégíthetetlen, állandó és állhatatos.

[1339] elegendő kegyelem (vagyis mindenki megkapja)

Alacoque Margitja. De természetesen éppen ebben a tiszta szeretetben nincs semmi alacsony érzékiség. Odaadás, kitárás, vágy, olvadás, átkarolás igen; de mindez a szellemi nívón.

Szept. 20. [1] Tegnap jött meg váratlanul ismét F[ilberger Gyula]. Nyitrán van családja; ő maga hét hétig internálva volt Illaván Krausz főispánnal, Polónyival. Ott vannak a magyarónok s kártyáznak s búsulnak. Azt mondja, hogy a nyitrai zsidók, olyan Árpási (Gerstl) nemesek is, átlag mind tótoknak vallották magukat. Ezek voltak a Tisza-kormány s a magyarság támaszai!

Szept. 21. [1] Nagymise közben 1/2 10-kor egyszerre riadalom lett; az embereket hazakergették a románok, mert hát közelednek a fehérek. Bárcsak kotródna ez a buta, cigány nép már innen. – Meditációban bámultam a fűszálat, melynek köze van a 140.000.000 kilométer távolságnyi naphoz, s a kis szemideget, melynek köze van a fényévek collstokkján mért távoli állócsillagokhoz: „Und wird in dunkler Nacht – Er aus der Erde steigen, – Auch seinem kleinen Stern – Wird sich der Himmel zeigen.[1340] „Kicsinyek, parányiak vagyunk, de meglátjuk az eget, a végtelent. S a mi értelmünk e szerény kis világító készülék; csak olyan, mint a tenger mélyében lakó halak villamos világító lámpása … viszonyban áll a végtelennel: signatum est super nos lumen vultus tui … azért aztán „dedisti laetitiam in cordibus nostris”[1341].

Szept. 30. [1] Átköltözködtünk megint egy nagy háztartásba szoruló rengeteg retyerutyával, bútorral, csip-csup dologgal, padlást megtöltő lim-lommal. No hát, itt vagyok; de nem otthon; nekem otthonom, ahol úgy volnék, mint kedves, egyetlen körben, nincs. A bútor nem az enyém, a falakról más, itt letelepedett s innen kitépett lakók képei néznek rám, sajátos pózban, gesztikulálva, könyveket szorongatva. S mily kevés közöm van hozzájuk is.

[2] No, de ez nem nyávogás s melankólia! Nem tárom ki a lelkemet ölelni a semmit. Szó sincs róla! Nekem minden ház csak annyi, mint a cserép a virágnak; kell az is; de csak azért, hogy tartója legyen a földnek, az életnek. Nekem minden ház csak ága az énekes madárnak, toronypárkánya magasban lakó galambnak, esztergomi bazilika-oszlopok akantusz kapitélje az ott búgó gerlicének! Nekem minden otthon csak trambulin, onnan ugrom le az élet árjába; megsuhogtatom, hogy lökjön rajtam! Tudom, csak ingereket keresek, simogató s felhorzsoló, csitító s gyújtó, édes és fanyar, kedves, szép illetékeseket! Ah, megrészegülni akarok természettől, ittasulni napsugártól, fakadni a tavasz borulásában s haldokolni az ősz csendes hullásában… Egyet, egyet akarok; istenülve élni, hogy ne kelljen sohasem énekelnem: „miért oly későn… levélhulláskor, daru-távozáskor”. Látni akarom a tavaszi sugárban a naptól részeg hegyek táncát s hallani a téli szél zúgásában a nagy halál fölötti panaszt, melyből itt-ott kicsillan az örök élet reménye s öröme!

Okt. 1. [1] Kedves hónapom, – az angyalok ünnepe miatt; angyalaimnak szentelem. Szeretet, szeretet, az kell a földre, még pedig a szellemek szférájából való szeretet; az érzéki, mely a szép termeten fölsiklik s ujjong, nem elég; szeretet kell, mely a lelket, a szellemet fogja meg s tüzet attól fog. Hát szeressünk, már csak azért is, mert magunkkal be nem érjük; azzal a másikkal sem, aki párunk, vagy az lehet. A kettő, ha egyesül, akkor sem elég egymásnak. Azért kell felsőbb, szellemi szférák szeretetével, az isteni szeretettel egybekötni a szeretőket is, – nemcsak érzelemmel, de szentségi kötelékkel, mely Istenbe köti a kettőt, a párt is bele; Istenbe, az örökbe; Istenbe, a hervadatlan szépségbe; az örök menyasszonyi üdeségbe. „Invicem amare est unum Deum habere”[1342], mondja Szent Ágoston. Így az örök szeretet kivezet a mulandóból s azzal a lét tragédiájából.

Okt. 6. [1] No, most rájár a rúd, csak úgy suhog, a liberális, zsidó, nemzetietlen, kivénhedt, elernyedt társadalomra. Ez a nyomorult száraz-gyökérzetű erdő, hol csak a

[1340] És ha a sötét éjszakában a földről felszáll, kicsiny csillagának is mutatja magát az ég.
[1341] Ránkragyogott arcod fénye, örömmel töltötted el szívemet. (Zsolt 4,7)
[1342] Egymást szeretni annyi, mint az egy Istent bírni (birtokolni).

fogalmak, az intellektualizmus száraz ágai terpeszkednek s a lélek s annak mozdulatai száműzve vannak. Ah, ez az echt zsidó vidék, úgy képzelem, a Holt-tenger vidéke és „flórája”; vagy pedig világ, mely az írók izzadmányából táplálkozik, kik írnak, írnak, de a lelki megmozdulásokat itatópapiroson szűrik át. Az érzés fölösleges, azt el lehet dobni; tehát ami igazán s különösen a legszubjektívebb, a mienk; ami nem közös és sématikus, amilyen a fogalom, az ismeret. Így szögesedik ki lépten-nyomon a túlzás, mégpedig tagadássá!

Okt. 7. [1] „Wer Wissenschaft und Kunst besitzt, der hat Religion, Wer jene beiden nicht besitzt, der habe Religion[1343]”; Goethe szavát úgy kell érteni, hogy a helyes tudomány s az igazi szépművészet elválaszthatatlan a vallásosságtól, s viszont az igazi, mély vallásosságon át vezet a kapcsolat tudományához és művészetéhez. Ez utóbbit a történelem is tanúsítja, hiszen minden művészet és tudomány a szentélyek mellől a szent titkokból fakadt!

Okt. 8. [1] Csodálatos lélek ez a Szent Brigitta; finom, meglátó, bátor, egyenes és szépséges, hódító. Milyen leány lehetett az, milyen idegerővel, mikor egy szentbeszéd után éjjel álmában már úgy látja Krisztust mint a Golgotán. Csodás lelke már testet adott a fogalomnak, a képnek. Máshol a fantázia, az érzés képet s a képbe életet [ad]; de itt a lélek már beszélő, csengő, szót váltó, szeretkező életet állít belé!

[2] Tele akasztottam a kápolnafolyosó falát képpel, hogy akik ott rám néznek, mementót kérjenek; a jó Mihály Jánosné aranyos, tártkarú Jézuska-palláját használom s a Pauer püspök kelyhét, a tizenkét esperesség szentjének zománcképével; akarom, hogy ezek mind kiáltsanak felém: segíts, imádkozzál értünk s velünk! A klérus, a jó lelkek, a szeretett kedves ismerősök mind benne vannak imámban. A bábaasszonyon s a vén Ancsán, ki akkor még fiatalabb Ancsa volt, minden szolgálócskán föl a mai napnak életmegsegítőjéig belefoglalom imámba. S a kisgyerekek, kik oly keskeny ajkacskákkal s naív szemekkel s finom kacsókkal járulnak a szentáldozáshoz, azokért is, meg azokkal is hálát adok a jó Jézusnak; s úgy képzelem, hogy mindnyájan kitárjuk karjainkat s tapsolunk s szaladunk feléje s ő éppúgy felénk, s testvéries lélekközösség, lelkek, a megváltottak s a megváltó lelkek fonódnak, s ölelkeznek, szakadnak egymásba. Ó, igen, szent iram kell és megrészegített lelkiség tánca, rángása; mint ahogy a legyek, az ittas, a napsugár-ittas legyek cikáznak s keverednek s imbolyognak; legyek vagyunk, de legyek legyünk napsugárban, ittas, részeg, táncoló legyek, parányok a végtelenségek delejező fürdőjében!

[3] Okt. 8. Még valamit a tegnapról. Bevonult a fehér gárda, a magyar nemzeti hadsereg, s az oláhok végre kikotródtak. Elvitték az ősi gyapjúnkat is. Je vous fiche mon pied au cul![1344] Ez a cullus! Az bizony átlag száraz volt, úgy értem, hogy sovány csont és bőr! No, de ilyen felszabadítói a nemzetnek! Könnyes szemmel néztem a katonákat; foszlányait a nagyhatalomnak!

[4] Okt. 8. Forradalom? Hát ki forr itt? a vidék? Dehogyis, a subás s szűrös paraszt, az önző kisgazda, az ugyancsak nem forr; gondolom, az 48-ban sem forrt. Hát Budapest? az a sok szegény ördög, hivatalnok, éhenkórász vagy talán a Lipótváros, a cukor-Voltaire, a jasszok és Jászi? Istenem, azok úgy akarnak forradalmat, hogy mások forrjanak, s ők nézzenek s írjanak! Hát aki itt forrt, az néhány bőrébe nem férő zsidó volt, akik felbéreltek s előlegekkel szerződtettek zsiványokat, betyárokat, gyilkosokat! Lemaitre mondja: „Mióta az emberiség él, s a történés folyik, a legnagyobb forradalmak úgy történnek, hogy az emberek 999 ezredrésze nem vesz részt bennük, nem kívánja, nincs haszna belőle s átlag nem is érti, hogy mi ez?” De az úgynevezett forradalom nagy lelki forrongást idéz elő, tisztulást, igyekvést. *Forradalom a tisztesség lázadása* – forradalom az elnémítottak ébredése; forradalom a nagybeteg és félrevezetett, nemzeti érzéséből kivetkőztetett társadalomnak

[1343] Aki a tudományt és a művészetet birtokolja, annak van vallása. Akinek ez a kettő nincs, annak legyen vallása.
[1344] Fenékbe rúgom őket.

betegágyából való kiszállása. Feltámadás! Mi volt ez a társadalom? alélt, léha, veszteglő tömeg, – lajhármorál, sőt egy lappangó malériával vérében: betegsége *álomkór volt. Forradalom* = javulás, reakció belülről – disciplinált, nem pártpolitikai hadseregek! Dolgozó, nem a munkanélküli segítségből élő naplopókat! Dolgozó munkásokat! Bécsben a kormánynál 20.000 ember jelentkezett, mikor Franciaország a pusztulás helyén önmagát rekonstruálni akarván, felszólította a résztvenni akarókat: ezekből 17.000 volt bourgeois, s csak 2500 volt munkás!

[5] *Forradalom,* nem párturalmat, nem osztályuralmat, nem szocialistákat fegyverben a húsos fazékok körül, – az állami jászoly körül. Nem osztályharcot!

Okt. 9. [1] Hát mi lesz a békével? Ez a rabszolgák, a lenyűgözött népek megbélyegzése, megingatása és nem megnyugtatása. Természetesen az egyik fél örül, a másik búsul, s mindkettő gondolja, hogy igaza van.

Okt. 12. [1] Nagy ünnep Székesfehérváron. Bevonult a nemzeti hadsereg. Nálam szállt Horthy Miklós, fővezér. Itt szállt hajdanában Jelasics is. Mély megindulással néztük a halottaiból feltámadó nemzet hatalmának első szervezkedését; az élni-akarás nagy vágya mint izzó érzés hevítette lelkünket. Tehát nem kell meghalni; élhetünk! A vásártéren volt a zászlószentelés, mise, melyet Bilkei plébános celebrált. Azután 1/2 2-kor bankett a vármegyeház nagytermében. Széchenyi Viktor gróf mondotta a tósztot Horthyra; én a tisztikarra. Nemzeti lelket és eszményiséget kívántam nekik! Este lampionos menet, cigányzene, ének! Friedrich István jól beszélt, ő nem enged; gerinc kell a nemzetbe, mely becsülést igényel; ne nyafogjon, álljon, akarjon. Söprőnyelet akar, söpörni. Pompás Lueger-i[1345] hangok!

Okt. 19. [1] Margitligetre[1346] utaztam s vasárnap kimentem; az idő nem volt szép, de a cseresznyefák gyönyörű pirban égtek, minden levelük mintha aranypiros mécses, bíboros láng lett volna, s az egész vidéken világítottak s jelezték itt is vagyunk, ott is vagyunk, akik most pihenni térünk, hogy félév múlva ismét fehér virágdíszbe öltözzünk. – Nagyon kedves lelkekkel ismerkedtem meg ott: az ember örül az érintetlen s öntudatos szüzességnek, mely a rosszat sajnálja a községben s a családban, s magát áldozatul ajánlja.

[2] Visszatérve Budapestre, 29-én konferenciát tartottam, s 30-án Várady érsek elnökölt a theológiai karral együtt tartott konferencián. Istenem, mennyire örülök, hogy a theologiai tudománynak a karban oly hivatott s hatalmas képviselete van. Tekintélye is van; bezzeg más, mint volt a 70-es években, amikor alig néztek rá a theológiára a „karok”, s Bognár Istvánnak, a biblikusnak egy-egy egyetemi ünnepélyen konverzáló társa csak valamely hivatalnok, kvesztor[1347] került. Így mondta ezt nekem Winkler József, a doktor romanus.

Nov. 1. [1] A halottak estéjén mindnyájan gyászolunk, mert mindenkinek van halottja: tehát mint kik vesztettek, szülőt, gyermeket, testvért, napsugarat, vigaszt. – Ha otthonainkban ülünk, mintha kihült tűzhelyek körül ülnénk s turkálnánk a hamuban, emlékeink mint felcsillanó parazsak, izznak s elalusznak. Ha szobánk falait ékesíteni akarnók elköltözötteink képeivel, teleaggathatnók azokat és ha idézhetnénk őket, egész városokat népesíthetnénk. Hová az emlékekkel? Temetőbe a kegyelet helyére? Jól tesszük, ha sírjaikat gondozzuk, de gondolnunk kell Sz. Jeromosra, aki a római Pommachiust dicséri, hogy Paulinának sírját nem virággal, babérral, hanem szerető, imádkozó, áldozó lekülettel kerítésezi. Forgandóságba, mulandóságba? ott elnyelné a kegyetlenség emléküket, de vigaszt nem találnának. – Üljünk hát meg az anyaszentegyház vezetése mellett ez emlékünnepet, mint keresztényekhez illik, kiket nagy hit, remény biztat, s kik örök, feledni nemtudó szeretettel. Nektek: föl a szemekkel … föl a szívekkel … segélyre föl a kezekkel.

[1345] Karl Lueger (1844–1910), Bécs polgármestere, az osztrák Keresztény Szocialista Párt egyik alapító tagja.
[1346] Csobánkán, ahol a Prohászka Ottokár Hadiárvaház állt.
[1347] az egyetem gazdasági-igazgatási ügyintézője

[2] A testet a föld, a lelket a hit, szeretet, lelkiség kristályába, aranyába foglaljuk.

[3] I. Föl … nézzük azt a nagy világot, sírontúlit, hol a lelkek élnek … a világnak s minden létnek értelme az élet.

[4] A kövek nem élnek s nem tudnak, a növények, állatok élnek s meghalnak, emberek élnek s meghalnak s tovább élnek, a szellemek élnek s meg nem halnak… Tehát a győzelmes élet, a szellemi világ, a lelkek élete végett.

[5] Krisztus érzéseivel járni a temetőbe: *Nolite mirari:*[1348] Ezt hirdeti a Szentírás: Ego sum resurrectio et vita … credis hoc?[1349]

[6] Jób: tudom, hogy Megváltó Istenem él… Ezt az Úr Jézus: Nolite mirari, quia venit hera…[1350] Ez a hit ad buzgalmat: Sic deservio Patri et Deo meo credens omnibus, quae in lege et prophetis scripta sunt, spem habens in Deum … resurrectionem futuram justorum et iniquorum.[1351]

[7] A másik élet ez a vallás tartalma, melyet megragad, ez életbe befektet, ez az érdek, a páthosz.

[8] Hát ez emelő érzéssel teljünk meg, mikor magunkra és holtjainkra gondolunk, halhatatlanok vagyunk; ők is élnek! Credis hoc? Örök élet az életünk! Két világ az otthonunk! Nézd, az élet végtelen. Ha a tengerparton állok, tudom, hogy valahol föld van s ha a sír szélén, az élet végén állok, tudom, hogy ott is élet van. A levegő tengeren, a csillagfények tengerén túl az örök élet hazája. Mily nagy vagyok, ha ezt hiszem, mily kicsiny, ha ezt nem hiszem! Mily elragadott tekintettel nézek odatúlra s látom őket mindnyájukat.

[9] II. Föl a szívekkel. Vajon csak néző és meglátója leszek-e e csoda életnek: s nem lesz köze szívemnek, nem lesz-e gondja, aggodalma, nem lesz-e dolga a szorgos szeretetnek. Azok a lelkek ott túl ránk szorúlnak szerető, áldozatkész szívünkre, segítségünkre. Mert még nincsenek otthon a célnál. Istenhez csak a teljesen tiszta lélek jut el. Ha valaki élete szent és tiszta vagy ha vétkezett is, de szívből megbánta bűnét. Ha a penitenciatartás szentségében nem szűnt meg tisztára mosni. Ítéljetek.

[10] *Úton tele vággyal:* mint szarvas a hűvös forrás után, úgy lelkem Isten után! Nem fogalom, nem hideg szó.

[11] *Szomorúan, idegenben:* akiknek nincsenek énekeik. Az isteni igazság súlyos keze alatt; aki nem bosszúálló, de büntet s kérdezitek, hogy miért? talán azért, mert csak a szenvedésben gyúlnak ki a lelkek mély tüzű érzelmei, tiszta értékei.

[12] *Ez a szegény lelkek* világa … ez az *alázatos kontemplátorok* világa … ez a nagy vágyak világa. Ó ha ezt látnád, amit ők látnak s azt éreznéd, amit ők éreznek, mily szeretettel fordulnál a temetőkből az alázatos boldogultak felé.

[13] III. Nyújtsd ki kezeidet és segíts: Ha látnád Szt. Rombert Tunis piacán: Könyörülj rajtam Isten, könyörülj rajtam.

[14] A szeretethez fordulnak: szüleid, testvéreid, gyermekeid. Mariana Escobár 40 évig nyomta a betegágyat, sokat imádkozott a szenvedő lelkekért. 7 éves fiúkat látott mintha keresztre lettek volna feszítve: angyaloknak gondolnánk szüleink, de nem azok voltunk… Szülők! Tengeriszörnyek emlőjükhöz engedik fiaikat … Gyermekek! Szüleitek szenvednek s mit tettetek ti értük? Adtatok-e morzsákat éhségük csillapítására.

[15] Mindennel segíthetünk … ima, önmegtagadás, áldó emlékezet; de főleg, hogy Krisztus áldozatát ajánljuk fel értök. Ki vagyok én? Elhat-e könyörgésem a mélységből? Meghatja-e az Urat? Kr. Amit mi nem tehetünk, azt ő bírja! A mi Urunk Jézus Krisztus által.

[1348] Ne csodálkozzatok

[1349] Én vagyok a föltámadás és az élet… hiszed ezt? (Jn 11,25–26)

[1350] Ne csodálkozzatok, mert eljön az óra

[1351] az Atyának az én Istenemnek szolgálok, hiszek mindabban, ami meg van írva a törvényben és a prófétákban, reménységem van az Istenben… az igazak és gonoszak föltámadásában (ApCsel 24,14–15)

[16] Zárjuk szívünkbe: Ím haló porodnak, lelki mivoltodnak, nem hideg kő és érc, hanem szerető szív leszen megóvója, örökké virágos élő koporsója. De még inkább zárjuk Jézus Szívébe. Ez a Szív nem örökké virágos, élő koporsó, hanem boldog, ragyogó mennyország! Ebbe az országba emeld szüleinket, testvéreinket, gyermekeinket, jótevőinket. Hazánk elesetteit, a kommunisták áldozatait, a 100.000, legyenek híveid, – adj nekik nyugodalmat és az örök világosság fényeskedjék nekik.

Nov. 8. [1] B[áthory Nándorné] van itt, kukoricát vesz. Beszéltünk a szónoklatról, s kérdezte, hogy tanulom-e a beszédeket? Kidolgozom a javát, be is tanulom, de nem kötöm magam hozzá. A szónoki léleknek az aktusban kell produktívnak, termelőnek lenni, s szónokolni nem annyit tesz, mint szónoklatot írni. A szónoklat a szó-akcióban van. De jó előkészület, jó anyag és anyagkezelő tudás kell hozzá; azután pedig a szónoki érzéket s lelket szabadjára kell bocsátani; alakítson, teremtsen, szórjon tüzet s szórja magát. Non ex penna, sed ex penu[1352]-nak kell lennie minden szónoklatnak; egy darab életnek, élő műnek; a szónoki léleknek alakítania kell; s azt érezni kell. Aki recitál vagy olvas és pislog az írásba, az nem szónokol.

Nov. 9. [1] Ma esküdött fel a székesfehérvári egyházközség tanácsa a főtemplomban. Az evangéliumból indultam ki: Szabad-e adót fizetni?… Az egyházat, a lelkiséget hová állítsuk? a császár, az állam oltalma alá? Nem, a hívek szívébe s szeretetébe. Tegyük! a) Szüksége van az országnak s a nyugatnak erők forrásaira. Itt a források, energiák! „Hej, mi szegény palócok, mondták Somoskőn 1865-ben, nem becsüljük e fekete köveket s dideregtünk rajtuk. Meg kellett volna gyujtanunk azokat!” Úgy vagy[unk] a kereszténységgel. De b) az egyháznak is szüksége van hívekre. Hívek, kik vallanak hitet életben, tettben. Azt mondják: tizenkét apostola volt az Úr Jézusnak, akiket választott életében; de akiket hívott s támasztott a Szentlélek, milliók voltak. Legyünk ilyenek, hitvallók, apostolok… Felesküdtek, aláírták.

[2] Nov. 9. Itt járt H. gróf. Sir Clark azt gondolta, hogy ő vállalja a minisztériumot, melyben az „internacionale” – értsd a zsidók – bent legyen. Clark urat ezért küldték ide, s ő ezt itt nyakunkba varrni s aztán elpályázni akart volna. De látta, hogy a keresztény ébredés óriási. H[adikról]-ról gondolta, hogy vállalja az entente e zsidószolgálatát. H[adik] látta e tendenciát; tudja, hogy ez a versailles-i bizottság is zsidó befolyás alatt áll, Amerika is. Szépen meghúzza magát az istentelen pénzhatalom akár Albion, akár a yankee szárnya alá. Visszautasította a neki fölajánlt szerepet, hogy az internacionálé zsidó-szociálista gárdáját beállítsa az ő minisztériumába. Okosan ráutalt arra, hogy ő eddig nem szerepelt a forradalomban, hogy távoltartotta magát a keresztény mozgalomtól, bár teljesen approbálja, de éppen ezért nem ő, de Friedrichék vannak hivatva a koalíciós minisztérium megcsinálására is. Ezt meg is tehetnék, s a bizalmat el nem vesztenék, ha tudnának valamit hozni is: kenyeret, fűtőt és valutakölcsönt. Mindenképpen arra kell törekedni, hogy a hadsereget jól megszervezzük s fizetni tudjunk. Ez a pacifizmus, a népek ölelgetésének csendes mámorai után! Ez is beütött s kiütött köztünk! Ó, a sok ideológját és kultúr-holdkórosát Giesswein apótól kezdve föl és le! A realitások után bronzszínű szellemei befoghatják az orrukat ez ideológiai kvargliktól!

[3] A propos, Giesswein apó! Ő külön pártot csinál, azaz nem fuzionál. Hisz igaza van; csak ő ne tenné! Különös dolog, némely ember csupa fél-igazság, félszegség és egész felfordulás! A keresztényszocializmusnak kell külön munkáspárttá lennie; de ha már fuzionáltak, üsse a kő; most ne zavarjuk a vizeket! Így gondolkoznám én, de Giesswein apó másképp; ő a Világ s lipótvárosi Jericho üdvrivalgásai közt bontogat.

[4] Nov. 9. Várady érsekkel konferáltunk, ő is harcos az egyházzal szemben; nem tudom, miért? De ezek az aulikus püspökök a tudományt nem becsülik túl sokra, de többre azt, hogy

[1352] Ne tollból, hanem gondoskodásból.

legyen emberük minél több a dispozicióra. No hát Zubriczky a nyakamba borult hálából, „ezt is csak valamit”, mondotta Szűrös Miska Esztergomban.

Nov. 13. [1] Hazajövet Margitligetről azokkal a színekkel s fényekkel, azokkal a hajlékony látóhatárvonalakkal szemeimben, melyek mögött a pilisi szentek és cisztercita aszkéta alakjait, áhítatos arcait, csuklyás fejeit láttam, elhatároztam, hogy elolvasom Békefi művét, a Pilisi apátság történetét.[1353] Hát olvasom is; elül egy hazafias tirádás előszó, azután száraz adatok, de papyro ad cartam[1354] tudományossággal kiírva.

[2] Hát látott ez az ember valamit, mikor itt járt s szemét a vén Pilis tar tetején, azután az erdős amfiteátrum lépcsőin s a hosszúra nyúló Dobogókőn jártatta? Nem mondott neki semmit, egy akcentusos szót, egy nüánszot hegy-völgy, a Pilis óriás, dachstein-formációs mészkő háta? Nem nyilalt föl szívében az erdők sóhajával az örök vágy, a férfias lélek szépségszomja, mely itt kereste Istent, a békét, s itt énekelt az eléggé soha ki nem ismert psziché sejtelmeiről, s itt imádkozta bele a csendbe, a zúgó erdőbe, a napsugaras izzásba, a levélhulló ősz színpompájába lelkét, nyugtalan szívét, epedését? Nem látta e lelkeket, mint tátott csőrű szomjas madárkákat a keresztény remény fájának ágain ülni s elvétve egy-egy édes, ezüst melódiatöredéket mintegy félálomban kikezdeni? Nem szólt neki semmit az erdő misztikája, a barlangokban duruzsoló régi mesék suttogása? Hiába nézte talán tavaszkor a cseresznyefák fehér virágai menyasszonyi fátyolát, amint bodros s fehér mirtuskoszorúval koszorúzzák az ébredő tavaszt, a legszebb menyasszonyt? Nem szóltak neki a létbe belebomló, a mélázó vidék szőnyegébe szőtt bokrok, a csipkerózsák, kankalinok? semmit nem mondtak neki a természet, az Istenség szépség- és életszomjáról, mely a barátkámzsák közt is föllángol, és a köznap s rögöket szétvágó munka szürkeségét, a kopottságot ünnepi szépségben váltja föl? Nem tudta, hogy e vidéken források nyílnak a trachit s a mészkő ölelkezéséből, ott, ahol a kettő százados érintkezésben egymáshoz tapad s folyton hűs forrást, enyhet, örömöt, vigaszt fakaszt? Semmit? semmit?

[3] S azok a barátok, s azok az eusebiusi[1355] remeték, kiknek szívük is volt, kik itt merengtek, kik talán egy élet viharjainak megtépált hajósai voltak, azok nem leheltek rá lelket, forróságot, lázt, s végre békét? Nem nézett bele a lelkükbe, nem látott képzeletükben rózsás reményeket, bátor kiindulásokat, leányarcokat, lovagjátékok tört kopjáit? Semmit? S hogyan találták itt föl magukat, hogyan készültek el szívük szomjával, lelkük sebeivel, a vágyak, az álmok lázaival? Talán fiatalon nyílt a lelkük az élet tavaszán mint cseresznyefák s meg nem értett sejtelmekkel: az élet iránt szent félelmekkel vonultak a pilisi cellákba, azaz hogy kőpados, kegyetlen termekbe? Vagy tán később jöttek s megtapasztalták, hogy a természet alakjait mindig kettéosztja, azért, hogy társaságban, szeretetben, örök vonzásban lengjenek? Hogy egymás felé tartsanak s az örök egységről s az egység teljéből kinövő kettősségről, s a végtelen Háromságról tanúskodjanak? Az élet a többet, az örök Isten a háromságot, a halandó élet a párosságot követeli, az belőle kibontakozik. Ezzel van teleszórva az élet csodás erdeje s csalitja, ezzel a virágok szépséges kelyhe, pártája…

[4] Ah igen, hát aki a Pilis hegyein járt s történetét akarja írni, az nem tud nekünk semmit sem mondani az életnek itt kifakadó mélységeiről, sejtelmeiről; az nem látott angyal- s leányarcokat, szőrös, torzonborz szakállú s nyitott fejbúbú fejeket maga előtt elosonni? Semmit sem látott, s beszélni akar? Ah, P. Békefi, ön nagy tudós lehet, de a lelke csak szivacs, s a szíve tintatartó, s ön hiába beszél; az ön művében a Pilis, a régi szentség, az élet nem szólal meg; a nyomok porosak, nem mozdulnak meg, s nem nő ki belőlük a meleg, a párás, a tapadó, az éneklő, a turbékoló, az enyelgő élet s ének! (a pilisi apátság a Clara-Vallis

[1353] Az itt kezdődő följegyzések során szinte meg lehet lesni a *Pilis hegyé*-nek megszületését (ÖM 24,385/2).
[1354] papirízű
[1355] Eusebius = Özséb, a pálosok alapítója

hajtása. Clara V.-ból 1131-ben Cherlieu, ebből 1136 Acey; ebből 1184-ben Pilis. Tehát Burgundból!)

[5] Nov. 13. Itt járt J[ády Szigetmonostorról], egy naív, simplex, őszinte, falusi pap. Elmondta, hogy a falujában „hogy piszkítják s aztán megint nyalogatják egymást az intelligencia". Elmondta, hogy B[ossányi Antal] hogyan adta az őrültet Pesten a vörösöknél. No, ez aztán az eredeti exempláris. Ez is a Pilisen él, de nem hiszem, hogy a lába alatt megdobbannak a régi emlékek: a szent hamvak hantjai. – De ott a szomszéd Cornelia! Istenem, valamiképpen oly mélyen emberi, oly tavaszi, s amilyen a kankalin s a cseresznyefa virága s az almafa virága, olyanok azok a fekete hajak s az az áttetsző fehérség, melyen a lélek sugárzik, mint a fény az alabástromból. Mennyi zene és ének a szétvetett karokban, az életre vágyó formákban, azokban a szomjas hullámokban. Ah, nemcsak a tengernek vannak hullámai, más hullámok is visznek s emelnek; s nemcsak a hegyi pataknak van táncos kedve s csobogása, vannak néma énekek és ódák és zsoltárok a szépség, a kellem, a bontakozó életvirágzás stílusában! Vannak, s azok is szólnak ott a Pilisen s Corneliák körül, s megsebzett s szenvedő s önmagukat kárhoztató, bűnös lelkek körül. Miért? Miért ez, ez az ellentét élet, szépség-virágzás s felsőbb szellemi vágyak s attrakciók körül? Miért? s minek? Ó, mily kár értük s fonnyadó s aggódó s egymástól messze futó szerelmekért; kik bármennyire mennek, egymásba nőttek bele! Nekem ily bontott, fekete hajú, könnyes szemű, tépett fehér ruhájú lányok is járnak a Pilis hegyoldalain! Ezek a Jefte[1356] leányai, kik siratják az örök szépséget, örömöt s termékenységet!

[6] Nov. 13. Írtam cikket a „Nemzeti Ujságba" „Mi, a magyarság és kereszténység"[1357] címmel. Meg kell fognunk a nemzeti gyökerességnél a szétbomló, mert megbomlasztott magyarságot. Mindenéből kifosztják; mint ahogy a parasztot az élelmes Icig, úgy szellemi javakból, kultúrájából, zenéjéből, költészetéből a zsidó *szellemtelenség.* A zsidó szellemet szellemtelenségnek kell hívnom, mert tagadása az eszményinek, levigyorgása a fölségesnek. Mindenütt kinullázza azt, ami nem profit, haszon, érdek. Szellemtelen, mert lapos és piszkos. Számokkal dolgozik, s mást nem lát. Erre a műveleti vakságra példa néhány zsidó fiatal-óriás viselkedése az 1907. pécsi kongresszuson a szabad tanítás ügyében. A költészetre került a szó – ott ugyanis mindenről volt szó; nos hát nyilatkozott egy-két galileista-jelölt: „Mi az – mondták: költészet? Rímek, táncoló szavak, nyelvpattogások, szókisülések! Nincs annak értelme, meg kell mondani, hogy az ember mit akar, s azzal schluss!" Mily kótyagos szótáncoltatók voltak tehát Dante, Arany, Petőfi, Vörösmarty.

Nov. 14. [1] No lám, hogy jön össze az ember régi cimborákkal! Hogy a keresztény földmívesek itt tartották nov. 2-án gyűlésüket. A két miniszterrel Rubinek és Sokorópátkai Szabó Istvánnal a földműv. min. áll. titkárja is eljött, Patacsy Dénes… Én már ismerem Pécsről 1907-ből, a szabadtanítási kongresszusról. No, hát az is volt kultúrvásár és zsidóiskola. Volt ott szó mindenről; az öreg Beöthy Zsolt, a fogatlan oroszlán nagyképűsködve ott járt s azt gondolta, hogy ha a nemzeti irodalomról nekiereszti dikcióját, mindent elsöpör. De hát bizony ott csakis a keresztényszocialista irányzat tartotta a lelket s a gátat a zsidó szociáldemokrata s intellektuell özönvíz ellen. Ezek budapesti kulturfölénnyel szóltak le s néztek le mindent, eszméik újak, nyugatosak, arrogánsok; kipécézik a nemzeti gyöngeséget s ezen a szemétdombon ültetik el a sok tökmagot, s aztán serken s terpeszkedik s harsog bele a kultúrátlan falusiasságba, s kritizálnak, lecsúfolnak; nem imponál nekik semmi; ők a világ világossága. No ebben a vadállatok ketrecében látni ezt a Beöthyt s a többi nagyot szánalmas jelenet volt. Izzadtunk ott, vagdalóztunk! S most jön még az egyházi keretezése az egésznek. A legközelebbi pp. konferencián Szmrecsányi Pál nagyváradi püspök figyelmeztet,

[1356] Bír 11,29–40

[1357] Megjelent az 1919. nov. 12-i számban, megtalálható: ÖM 22,213–216.

hogy Egerben nagy megbotránkozás volt ezen, hogy egy püspök, mármint én, ily kongresszusra elmegy. Samassa… félretette a püspöki presztizst…– „Ha akar előadásokat tartani”, – mondta Szmrecsányi, jöjjön Nagyváradra”. Természetesen én csak azért mentem a pécsi kongresszusra, mert nem birtam már magamban tartani az ideológiai teát vagy mustot, – kibuggyant belőlem. Ej, ej, ezek az éretlen zöld, fiatal püspökök. A régieknek ugyan szintén mindenféle színük volt,… s a kesztyűjük volt zöld; de a fiataloknak az eszük zöld.

Nov. 15. [1] Ma van Gertrud; egy kedves tejes-rózsás arcot látok áldozni, csupán lélek és áhitat, bensőség és tisztaság! Isten áldja meg s szász Szent Gertrud! Mily kivirágzásai a szellemnek! Ha költőinket s szentjeinket veszem, mily affektusa, kibontakozása, kivirágzása a léleknek! S ezt egy szakajtóval le akarják borítani s azt mondják: a szellem nem sugárzik, nem hat, nem alakít, az csak melléktermék – kár, hogy nem bomlási termék. Ah, nem, nem! Szent kút ez, szent forrás és források, forrásokban széthasadó hegyek, mélységek! Kell föld hozzá, de mag is; s a mag újság, a mag nem lenyomat!

[2] Szellemet mindenbe! szuverén, iniciatív szellemet! Kiindulást és lelkesülést, lángokat, tüzeket … szellemet! Ah, hogy imádkozom: memor fui super stratum meum, in matutinis meditabar de Te … spiritus, anima, vita, flos, amor, odor … ex imis amavi, de profundis clamavi … et in velamento alarum tuarum exultabo – mint a csibe, mely a kotlós szárnya alól kidugja fejét; exultat … adhaesit anima mea ad Te … me suscepit dextera tua…[1358] És főleg az egyházban kell a szellem! Minek ezek a fejek, melyek nem a testből nőnek, nem a tűzből lángok, nem a hullámból tarajok, nem a szellem villanásai – jus canonicumi enyvvel a testhez ragasztva; kerekek, vendégoldalak a szellemi élet szekerén! De bár csak volna szekér, tüzes szekér; de a szekér is olyan, mint az ötödik kerék! Ah, aki lelket nem tud adni, aki nem lángol, aki csak jog útján jön, akkor a lélek bágyadtan néz ki; konstatálja hogy van, de nem nyílik meg neki. Befordul, s azt gondolja: még tél van, még nem jött el az ének s a napsugár! Istenem, magamra vetek; de látom ezt az elkényszeredett állapotot … fejek tapadás, szimpathia nélkül! A lélek megtapogatja a feje helyét s konstatálja: van is, nincs is; úgy hívják, de nem az! Veni Spiritus Sancte!

[3] Nov. 15. A magyarban a szellemnek nincs mélysége; mindig mondtam ezt. Most még jobban látni ezt; s mily romlás szakad még ránk a megmételyezett ifjúság révén! Iskolát forradalmasítani, mily buta, bornirt szamárság. No, Kunfi[1359] és a többi bocher[1360] letette a vizsgát az arrogáns szamárságból; erre csak a zsidó mentalitás elszigeteltségében élt firma képes.

[4] Nov. 15. Ismét Margitligetre s bűbájos tájára gondolok, de főleg a vidék lelkére, mely ott dobog, álmodik, eszmél, ébred, mereng s ismét elalszik. A vidék lelke a történelem, a régi élet lelke, annak az életnek, mely legtöbbet adott érzésből, örömből s fájdalomból; mely legsajátosabban önmagán át tudta nézni, s magát nézte ki rá; tudott beszélni heggyel, völggyel, s a maga nyelvére tanította rá, az érzéseit kölcsönözte a virágnak s a csillagnak; szóval meglelkesítette. Ezt a vidéket Szent Özséb[1361] remetéi s a keresztény magyar kultúra Szent Bernát szellemében foglalták le s tették völgyeit, hegyeit orgánumukká.

[5] 1184-től kezdve – ah, mennyi pogányság suttogott s kísértett még az erdőkben, hány fa dugta ki még pogány, kemény bokrétáját s feszítette neki derekát, kereszteletlen törzsét az

---

[1358] Fekhelyemen rólad elmélkedem, éjjel virrasztva feléd száll a lelkem… szellem, lélek, élet, virág, illat, mélyen szeretlek, a mélységből kiáltok… Zsolt 63,8: „szárnyad oltalmában vigadozom”… 63,9: Lelkem hozzád ragaszkodik, jobbod szilárdan tart engem. – Az egész 63. (62.) zsoltár az Isten utáni vágyakozásról szól. Prohászka egy-egy verset vagy töredéket idéz belőle, de más zsoltárok reminiszcenciája is felötlik (de profundis clamavi = a mélységből kiáltok, 130. zsolt.)

[1359] Kunfi (Kunstätter) Zsigmond, 1879–1929, a Tanácsköztársaság zsidó közoktatási népbiztosa

[1360] rabbinövendék

[1361] Lásd *A Pilis hegyén* című munkáját (ÖM 8,78–92)

új, még csak jó százéves fuvalmaknak. Az erdők még pogányok voltak, a kétszázéves bükkök, tölgyek még pogány hadak kurjantásainak emlékét őrizték, az még ott reszketett lombjukban! S aztán III. Béla s francia hajlama s a francia szent nagy hatalmas presztizse ide hívta a ciszterciták at. De itt, vagyis ott jobban Szántó felé „juxta triplicem speluncam”[1362] Szent Özséb is élt s remetéi itt imádkoztak. Ez szent hegy, ez a Pilis; a pogány erdőkben az imádság s az aszkézis hegye! Kár, hogy a pálosok ezt meg nem örökítették emlékkel, egyházzal, szent berkek monumentalitásával! No, aztán Szent Erzsébetnek is köze volt e helyhez, itt volt anyja sírja, meráni Gertrudé! Ide járt IV. Béla imádkozni és sírni, s Szent Margit s Jolánta s Kinga királyleányok ide lovagoltak öreganyjuk „tisztes” nyugvóhelyéhez. Nagy Lajos, a francia király-ideál megszemélyesítője, Szent György nagy tisztelője a pilisi apátságban adományozza Gyimót falut a veszprémi káptalannak, hogy a Szent György kápolnában a veszprémi Bakonyban lelkéért áldozzanak.

[6] Jártak itt derűs s fátyolos napok árnyalatai, remegések, dobbanások; s ezektől tanult érezni, sírni és beszélni kő, rög, virág, rengeteg, hegy, völgy. Valahogyan átöleli nagy átható öleléssel ez a régi lélekkiáradás s leköti magának a földet s vidéket. Ah, Istenem, már csak azok méltán tették, hisz egészen azok voltak, s nem oltódott beléjük idegenség; öntudatlanul, önkénytelenül magyarok voltak s magyar életet éltek – Nagy Lajost kiveszem; az nagyszerű francia volt, IX. Szent Lajos lánglelke. Hát ez a fajmagyar lélek e vidékre zarándokolt, itt ömlött ki, itt búgott! Mi pattant volna ki belőle, ha úgy marad tiszta fajiságában s zavartalanul kifejtheti a benne lappangó életidomokat, a vezetőszólamokat, a meglátó, a muzsikáló lelket!

[7] Úgy elnézem sokszor Margitliget körül a szép jegenyéket. Ezeknek is van daluk, de a magyar jegenyének voltaképpen csak magyar fül hallja meg különös dalát. Erről a vidékről is azt hiszem, hogy letompult már benne a magyar lélek, de a szentség lelke, az nem; mert azt még egészen, öntudatlanul is s önkénytelenül is megérezzük.

Nov. 16. [1] Mondtam E.-nek, ha 40 éves volnék mai fejemmel, a janzenizmus históriájának feküdném neki; tiszteletreméltó s tiszta erkölcsű kereszténység. Mi volt vele? Nem volt-e tán visszahatás a racionalizmusra? Mert íme, a második tanulmányra érdemes probléma: a fölvilágosodottság – racionalizmus – elhajlás a kereszténységtől. Valahogy úgy volt, hogy formalizmusba, friss, fakadó lelkület szökőforrásai nélkül, fagyva tengett a kereszténység. Bűnök, alávalóságokkal konniveálva[1363] Franciaországban, főleg az alávaló, katholikus udvarban s másutt is parókák s harisnyák uralma alatt; sehol érzelmi mélységeket nem nyitott, nem elégítette ki a szellemet, azaz, hogy nem tett tanuságot szellem- és lélekről. A racionalizmus volt a francia revolúció alá szántó eke! Ezt az ekét nem a gazdasági fejlődés barma húzta. A racionalizmus a ráció kultusza s annak felmagasztaltatása az isteni kinyilatkoztatással szemben. A ráció fényforrásának nappá való deklarálása az örök fények leszerelésével. Hát hogyan lehet ez? Bizonyára úgy, hogy az egyik fényforrás csillogott, s a másik, az igazi elhomályosodott. Az ész fiatalos, előkelő fölénnyel lépett ki, s az imponált, bűvölt s elvonta a figyelmet, azaz, hogy eltompította az érzést a lét mélységei iránt. Fölületesség nélkül nem lehetünk racionalisták; de hogy ily fölületességbe eshessünk, arra preparálva kell lennünk. Itt is az érzések, illetőleg azok hiánya dönt! A világnak meg kellett tapasztalnia az anarchiában s a bomlásban az isteni erők szükségességét. Carlylenak igaza van: „Európa helyzete az anarchia megtoldva egy zsandárral”. Zsandár erre nem elég. A mi kultúránkban az emberek csak az eszüket hegyezik, hogy bökdöshessenek vele s piszkáljanak mindenben, mint a neveletlen kölyök az orrában. Ki nem állhatom ezt a tiszteletlen rókaszaglászást és huncut fesztelenséget.

[1362] hármas barlangnál
[1363] összejátszva

[2] Nov. 16. Kánternek gratuláltam, fölemlítettem neki, hogy neki köszönhetem, hogy 21 év előtt Bpestre angazsált[1364], most felel, hogy nem ő ebben a ludas, hanem Pálffy Geraldine grófnő, aki hallott rólam, s fölbiztatta őt. Igazán érdekes asszony; sok arisztokrata … s sok buzgósággal. Szinte csak szobáiba vonulva alig ment ki, de éber és reaktív lelke volt… Velem jó volt; … no meg a „saffőr" az fűtött be nála ellenem, hogy nem vagyok katolikus, mert a lelkigyakorlatokon nem beszélek Szűz Máriáról s a pápáról. Meg ami van. Tőle kitelt az ostoba suskus! Azt mondtam a Grófnének: No, most arról is lesz szó; csakhogy megnyugtassam; de aztán kértem arra is, hogy annak a kritikaster[1365]…- nak üssön az orrára! Hallotta, hogy Immaculata napján prédikáltam: „Hát a püspök prédikál Mária napon is?" Íme, mily megdöbbentő hír egy tizenhárompróbásnak kikiáltott modernistáról. Mária napon prédikál! Ej ej? No lám! Igaz, hogy ez nem annyira a Wahrhaftigkeit ellen, mint inkább a Wahrheit[1366] ellen van. O, igen, egészen ellene; totaliter aliter van![1367]

[3] Nov. 16. Mikor úgy Pilisre s a magyar kultúra régi tűzhelyeire gondolok s bánkódom, hogy oly gyorsan hűltek ki s szórták szét romboló kezek zsarátnokaikat, azt látom, hogy a kultúrák s a kultúrközpontok s az élő nagy kultúrhordozók, költők, írók, emberek, szentek mind csak egy ideig fénylenek. Forrásaik kiapadnak. Assisi is valahogy kiapad. De az különös *nálunk,* hogy minden el lett fojtva, le lett tarolva; a források ki nem apadtak, de betemették; a tűzhely ki nem aludt, de széthányták; s így a források még fakadni, gyöngyözni s a parazsak még virítani tudnának, ha rájuk akadnánk, ha megtalálnók, ha fölismernők. Ez a magyar kultúra tragikuma. Így nézem ezt a szent hegyet, a Pilist is. Igazán Pilis – tar, kiégett, kopasz; de csak erőszakosan; volna ott még kultúrerő, lélek, tűz; a magyarság, a kereszténység lelke kinek adta erejét; sok fel nem használt elem, sok szén és lekötött hő várja a feltáró kezét a történelemnek, várja a nagy idők alágyújtását!

[4] Pilis, Szent Márton nem Umbria, nem Campania leperzselt, mészkő-csontvázai a hegyeknek! Csak volnának nagy alakjaink, akik onnan túlról integetnének, világítanának, akik hídfők lehetnének, hogy a nagy szakadékot átívelhessük; akik felé mint mélységben izzó fények felé iparkodhatnánk, akik sugároznák a magyar kereszténységet, a magyar géniuszt. Úgy látom, hogy ilyenek nincsenek. Hát így a Pilis – tar; a konkrét nagy alakok nem állnak rajta, s ez a mi régi kultúránk hiányossága s a mi bajunk.

Nov. 17. [1] A vidéknek megvan a geológiai karaktere, a hegyeknek megvannak lágyan ívelő vonalaik, a ködnek irizáló[1368] leple rávetődik a Csikóvárra[1369], s csodálatos hat-hétszeres árnyalatban mutatja az egymás mögött álló hegyek falait Szent László felé; de a történelmi, magyar karakterét a vidéknek, azaz a rajta hullámzott, rajta elfolyt s hozzátapadt életnek – azt szeretném kiemelni; s azt már csak a meglátó s megérző lélek tudja. A vidék neki csak stafázs[1370], csak gyönyörű háttér és keret; s abba állítja, csoportosítja bele a történelmet. Ha a Pilis hegyét a történelmi múlt homályában nézem, mintha imbolygó lángokat s mécseseket látnék a széles hegyoldalakon; így látta azokat Szent Özséb is s fölismerte a remete-lelkek fényeit, melyeket aztán tüzes gömbben, izzó napban akart csoportosítani. Ez a nap izzik a tar Pilis fölött.

Nov. 19. [1] Miséztem Erzsikéért. Ez az Erzsike is bájos lélek volt. A báj ellenkezik a mélységgel. Aki mélyen jár, az könnyen elborul, vagy legalábbis elkomorodik; a bájhoz a fölület győzelme kell a mélységek konvulziói felett. Ez nem annyit jelent, mintha a báj

---

[1364] hívott; lásd szintén az 1912.12.30[2] és 1913.2.4[1] bejegyzést
[1365] kritizáló
[1366] nem annyira az őszinteség ellen, mint inkább az igazság ellen van
[1367] egészen másként van!
[1368] sok színen játszó
[1369] hegy a Pilisben
[1370] háttér

fölületesség volna, mintha a báj csak takaró, hímes virágdísz volna; nem, a bájban lehet valaki mély is, de nem hozza föl a mélység problémáit; azokat lent hagyja, ha oldozgatta is, s fölül megint virág, finomság, mosoly van. Erzsi ilyen volt, kedves, jó lélek, művészi érzékkel és tapintattal; az meglátszott műtermén. Engem soká festett; nem tudom, mit tartanak a képről. Esztergomban van. A jó Andor indította meg az akciót, hogy megörökítsenek 1904-ben! R. I. P.

Nov. 20. [1] Hát nem felséges gondolat, azt a feketeruhás női girlandot fűzni oda, s azt a 63 Nióbét[1371] állítani fel Horthy Miklós elé az Országház előtt. Ők hozták a 63 megyének bokrétáját a nemzeti hadsereg vezérének. A megszállott megyék krizantém csokrát gyász-krepp burkolta. Kié a gondolat?

Nov. 21. [1] Édes Szűz Máriám! Sötét van reggel mise után az én kedves kápolnámban, csak az oltár terítője világít egy kicsit, s itt-ott az aranyozásokon s a kiálló széleken lobban föl halványan egy kis világosság, mint a láng a nedves fán, mikor nem tudja megfogni; lobban-villan, aztán megint elalszik. Ott térdelek s a lelkemet kiterjesztem mindnyájuk fölé s fölött, kiket szeretek s felejteni nem akarok. Az elköltözöttek úgy tűnnek föl nekem, mint a hadiárvaház szegény, munduros, halvány degenerált gyermekei: sorokban párosával mennek, igazán örülni nem tudnak; ha az ember mosolyog is rájuk, félrenéznek, mintha azt a szeretetet jelentő mosolyt még nem értenék.

Nov. 22. [1] Cantantibus organis de profundis clamavi, ex imis amo, in altis jubilo, super lata me extendo[1372]! Az évek oly hosszúak; azt gondoltam, hogy évtizedek, ha összehasonlítom esztergomi éveimmel: Cingilingi, jetzt geh mir schlafen; cingilingi jetzt geh mir essen. Mi minden történt az idén? Brr! Man soll froh sein, wenn man mit heiler Haut davonkommt.[1373] No, én már mehetek ebből a dzsungelből; a kultúra után s a dicső emberiség után, úgy egészében nem fáj a szívem; igazi bestializmus lakik, feszül, üzekedik, sárlik e tömegben. Az emberre akár Norvégiában, akár Sziciliában nem vagyok kíváncsi. Úgy járok már, mint Palásthy Pál, esztergomi kanonok, e részben apatheia felé. Azt gondolnák, hogy csalódtam s melankólia ágaskodik bennem; dehogy, a legkacagóbb jókedv; de én is mondom Pellet kanonokkal: das Luder kenn ich.[1374] Ő a saját elváltoztatott fotografiájáról mondta ezt; én az „emberről". Ej, Káplár-Eben barátom, minek ugrottál a Dunába kétségeidben; ha ezt mind megéled, nem kételkedel az eredeti bűnben és az üdvözítő szuverén akaratban!

[2] Nov. 22. Emlékszem, hogy mikor 12 éves koromban Nyitrán egy kanonok haláláról beszéltek s mint ilyen gyerek magam is fölvetődtem a „felső városba", az a gondolat nyugtalanított: „Istenem, hogy fog ez előtted megjelenni, mikor kanonok volt?" Éppenúgy mikor mint nyolcéves fiú láttam egy ravatalt Losoncon, gondoltam: „Istenem, mi lesz ezzel az emberrel, mikor házas volt!" Érdekes gyerek-morális, melyben mindenféle érzés és sejtelem kavarog! Ma elküldöm Váradynak Pelényi levelét, melyben beszámol akciójáról a külföldön; értesít s megbizatást kér ő, hogy a katolikusok közt hasonló irányban dolgozzék. No, ez is egy naiv kourat. Aki ismeri a hierarchiát. – Nekem különben az „atyafiakkal" többé nem lesz dolgom. Kétszer volt, tavaly és az idén augusztusban. Összejöttek Raffai, Petri, Kaas, stb, s akartunk egyesülni. – Szép, szép, de … de … s jöttek a sérelmek, a vegyes házasság, a reversálisok… Raffai irodájában láttam egy régi fametszetet, a magyar luteránusok a nápolyi gályákon… Amit itt hallottam, elég volt az atyafiságból.

[1371] A görög mitológiában Théba királynéja. Anyai büszkeségében Leto fölé helyezte magát, s ezért hét fiát és hét lányát Leto két gyereke: Apollo és Artemis elpusztította. Niobe fájdalmában kővé meredt.

[1372] Itt ismét több zsoltártöredéket kapcsol össze Prohászka. 130,1: „A mélységből kiáltok…" stb.

[1373] Csingilingi, most menj nekem aludni, csingilingi, most menj nekem enni. … Az ember örülhet, ha ép bőrrel megússza.

[1374] ismerem a dögöt

Meggyőződésem, hogy míg kath. egyházi javak vannak, nincs béke, hanem irigység. Nos, és az autonomia lehetetlenség; tehát nálunk is a szekularizáció csinálja majd meg az egyházi reformot. Ha lesz katolikus parlamenti párt, az talán be fogja látni, hogy máshonnan reformot nem várhat, s nem fog ellene tenni.

Nov. 30. [1] Itt járt J[uhai]. Ritkán láttam ily önhitt s magával telt embert. Mindenesetre tehetsége van; s akkor egy hozzá fogva alacsonyabb miliőben kifejlik ez a túltengése a saját énjének, okosságának, bölcsességének. Nekem az ily „intellektuell" – mert annak tartom – eszembe juttatja az ökröt, mely nagy, tág szemmel néz, néz, – belefér sok; de azonkívül, amit lát, mást nem értékel. Hogy nézhet az Úristen akadémiákra s egyetemekre? Ezekre az ökörszemű konstatálókra s fel-nem-fogókra! Credo Domine, amo, anhelo, gaudeo![1375]

Dec. 1. [1] Ma oly kedvesen tárta elém kacsócskáit a kisded Jézus jó Mihály Jánosné szépen hímzett pallájáról. Kisded Jézus fehér ingecskében napoktól, ragyogó fénykévéktől körülvéve – úgy örült nekem. S én előtte álltam az én virágos kazulámban; virágcsokrok vannak rajta fehér selyemmezőkben, rózsák, anemonák aranyos virágok. Virágok érzelmeinket jelentik; rózsaszirmok, sötétkék anemónák pártái s az aranyvirág kelyhei mi mindent jelentenek!

[2] Istenem, Jézusom, már én nemsokára abba a másik világba megyek; ó be jó lesz – már eleget vagyok s várok itt s készülök arra az érdekes költöző-madár, költöző-lélekútra. „Mich führt der Sinn, drum wird der Weg wohl richtig sein."[1376] Úgy elgondolom sokszor, mikor a szívem fakad s egyik-másik szép bimbóval beletolakodik az öntudatba, hogy az én testi s ideg-konstrukcióm nem jó föld; úgy értem, hogy nehéz, hogy kemény, göröngyös mint a tési szántás, melynek nagy, darabos hantjai közül nehezen verődik fel a szik, a lélek-szik. Nem vagyok „mediumos" konstitució; igaz, hogy az megint egészség is, természetesség nálam. De ha majd e test letörik, ha széthull, akkor gondolom, hogy lelkem szép vonalakban s mintásan fejlik ki. Úgy szeretném, hogy mindenben finom s tiszta lelki legyek. – Örülök, ha barátaim s barátnőim iránt jóindulat, igazi jóság vezet, s ha nem én várok tőlük valamit, szolgálatot, figyelmet, hanem én adok. Nem hogy ők milyenek, hanem én milyen vagyok – ez gondom!

Dec. 6. [1] Megyek Budapestre, – a Városi Színházban lesz az „Új Nemzedék" matinéje.[1377] Oda vagyok; rekedt. „Je suis tout enroué."[1378] De talán kienged belőlem is a katarus[1379] az automobilon. – Ezt a képet régi írásaim közt találtam. Csejtei Báthory Erzsébet képe. Milyen gyengéd leányarc! Ha ez fagyasztotta a leányokat a csejtei várban, akkor nem értem a pszichéjét; mert nem látszik meg rajta az abnormitás semmiféle keménysége.[1380]

Dec. 9. [1] Tegnap a budapesti Városi Színházban volt az „Új Nemzedék" matinéje. Mondhatom, egy szentelt fájdalom vonult s lengett át a termen. Az erdélyi internált katonák javára tartottuk. Mellerékkel s Schütz-zel voltam a páholyban. Az utolsó szám az enyém volt. Jó hangulatban voltam s kitűnő az akusztika. Megfogadtam a régi retorikai irányítást: „Steh keck auf, mach's Maul auf, und hör bald auf!"[1381] Deo gratias!

Dec. 10. [1] Dec. 8-án X. meghívott vacsorára Horthy Miklóssal és feleségével. Bájos, derék emberek, nemes és jóindulatú. Horthyné beszélte, hogy Siófokon őrizték villájukat s tiszti őrszemek váltakoztak; de hogy volt nekik egy katonájuk, aki minden éjjel reggel 4-ig virrasztott a verandán, ahonnan a házat s a kertet szemmel lehetett tartani. Ezt senki sem

---

[1375] Hiszek, Uram, szeretek, lihegek, ujjongok!
[1376] Az érzület vezérel, ezért az út nagyon egyenes lesz.
[1377] A katolikus lapok kiadására létrejött Központi Sajtóvállalat politikai napilapja, 1918-ban indult.
[1378] Teljesen be vagyok rekedve.
[1379] hurut
[1380] Prohászka jól ítélt, mert ma már bizonyos, hogy rágalomhadjáratot indítottak Báthory Erzsébet ellen, hogy birtokait megszerezzék.
[1381] Állj ki bátran, nyisd ki a szádat, és hamar hagyd abba!

tudta, senkinek másnak nem mondta, mint egyszer csak úgy mellékesen a szakácsnénak. Ez kérdezte, hogy miért teszi, hisz vannak őrök, sőt tisztek? A válasza az volt: A tiszteket nem ismerem; s így mégis úgy van jól, s akkor vagyok nyugodt, ha ezt magam teszem.

Dec. 12. [1] Szeretni, mint régen, mikor gyermekek voltunk s a karácsonynak örültünk – szeretni a kis Jézust s a Szent Szűzet naív, édes, mézes szeretettel. Ah, az jó! Ez az a canticum novum[1382], mely folyton fölcseng szívünkből. A hitnek szeretetben s örömben kell kivirágoznia; radix justificationis – de a justitia a paxxal s a gaudiummal jár együtt.[1383] A hit nem lehet elfojtva, ki kell hajtania; hajtása az öröm, a megnyílt mennyország, a kitárt isteni szeretet s irgalom iránt. Plaudite manibus[1384]… a lelkek tapsolnak vagy nem tudom mit tesznek; de az öröm dagálya emelkedik monumentális méretekben! A hit oly naív, mint a gyermek; gyermeki, mert kikezdés, kiindulás, gyökér, mag! A gyermek Jézus, a megtestesült Ige, mint gyermek testesül; ami nagy s isteni, az bennünk csak a naívság a gyermek allürök, a gyermek magatartás keretében léphet föl! Gyermekvilág, gyermekszoba, gyermeklélek valamiképpen a hit világa! Ezt az Isten, a kegyelem fonja és rakja.

[2] Egy más világra is gondolok, a kultúra világára, erre az embercsinálta világra a maga stílusával, relativitásával, emberkéz formájával. Embernek csinál világot, rak fészket, sző ruhát, csinál utat; ember számára hódítgat egyre többet a földből, tengerből, levegőből, villámból. De azért nemcsak hogy nem függetleníti a természettől, sőt kimutatja, hogy az egész lét, élet, világ a természetbe van ágyazva. Tehát valami különlegesség; elrendezés, előrelátás, gondoskodás, és stilizálás, more geometrico, more humano[1385]: ez a kultúra. Már most van ennek a kultúrának egy sajátos vonása, melyet mindig emlegetnek, s ez az, hogy az embert puhává teszi, hogy támadó, küzdő, bátor jellegéből kivetkőzteti, hogy gyöngíti s ellenállásra alkalmatlanná teszi; a kultúrák embere a munkát és a harcot, s az erős küzdelmeket s a nagy áldozatokat nem állja meg úgy, mint ahogy állta, mikor alacsonyabb fokon küzdelmes, egyenes én-jére volt utalva. Boncolgatván e tünetet, okát rendesen abban találják, hogy a kultúra sok erőt és eszközt bocsát rendelkezésünkre, melyekkel magunkat kiemeljük; megteremti a kényelmet s a komfortot, megóv a természet, a rideg környezet hatásaitól, a munkát könnyebbé teszi, s így az egyén erőit kevésbé harciasokká élezi és élesíti ki. Mi is természetesebb, mint hogy a fészek meleg, a gubó nem széljárta legyen, s hogy a pók is könnyebben iramodjék s kevesebb erőt fogyasszon, mikor pókhálószálain siklik, mint mikor a fa kérgén vándorol?!

[3] De van a tünetnek lélektani oldala is. A kultúra nemcsak fából, kőből, selyemszálból s gyapotból építi s béleli világát, hanem fogalmakból, nézetekből. Összerakja a világát s erre ráüti a bélyeget, hogy az a fogalmi konstrukció igazság – természetesen azzal a ha nem is kimondott, de jelzett vagy érzett mellékértelemmel, hogy ami pedig abban a konstrukcióban nincs bent, az nem is igaz, az téves. Így látom, hogy „emberi" jelleggel s bélyegzéssel lettek ellátva nézetek s felfogások, melyek tiszteletreméltóak; de úgy beállítva, hogy ezek a valódiak, s ami azokkal szemben áll, az mind nem igaz vagy nem méltó hozzánk: határozottan tévesek. Az ember ugyanis azokat a nézeteket választja ki, melyek érzésének megfelelnek, melyek a lágyabb, melegebb lelkületnek megfelelnek. Az emberből a kultúrában esztéta, finom, lágy érzésű s ízlésű lény lesz, aki pl. a halálbüntetést mint zsarnoki erőszakot elítéli, a háborút rettenetes barbárságnak tartja, – a botot, a derest emberhez nem méltó, azt degradáló kényszereszköznek nézi. Nem tagadhatjuk, hogy e nézeteket az emberről való nemes gondolkozás inspirálja. Finom érzések<re>, filozófiai oszlopcsarnokok<ra>, szalónmiliő<re>, előkelő, művelt társaságra gondolunk, mikor ezeket hangoztatni halljuk, és

[1382] új ének
[1383] a megigazulás gyökere – de az igazság a békével és az örömmel jár együtt
[1384] Tapsoljatok
[1385] mértani módon, emberi módon

sohasem mondhatjuk, hogy ezekkel ellenkezünk s azoknak elismerésünkkel nem adóznánk. De hát ez a kultúrvilág, az érzések s a nézetek e lágy, csillogó, e puha s meleg miliője képes-e hordozni a valóságot? Nem absztrahál-e? Nem lendül-e fel étheri magasságokba, elvesztvén a kapcsolatot a realitással? Nemes érzések; de nem szigetelődtek-e el más érzésektől, melyek éppen oly emberiek s nem ignorálhatók? A finomság hatalom, de az erős s kemény a léleknek éppen oly szükséglet; az emberi fejlődést biztató ingerek messze előttünk ragyognak, de a haladás nehéz járású s döcögő kerekei szintén hatalmak, ha nem is ragyognak, hanem sárban járnak. A mi kultúránknak éppen van rideg, kemény szíve-lelke, mint ahogy van édes érzelmi világa. Csont takarja a velőt, s izom és hús és bőr takarja a csontot. Egyik a másikát nem tagadja, de az érzés inkább a lágy, puha hús, mint a csontok s a keménység felé tart.

[4] A mi kultúránk az érzelmi finomodás útján járt, ott konstruálta világát, formálta s gyújtotta ki ideáljait; így mi sem természetesebb, mint hogy a halálbüntetést eltörülte, a derest leszerelte, a pacifizmusnak behódolt s mindezt igazi kultúrának s egyetlen teljesértékű humanizmusnak vallotta. Mi most megkapjuk az ellengőzt haladásunk dugattyúi alá, s a masina lassan fordul. Hajlandók vagyunk megreformálni fogalmainkat s azt hinni, hogy az igazi kultúra az, mely valóságnak, az egész természetnek, terjedelmének, minden követelményeinek megfelel. Igazi kultúra az, mely nem lágyít, nem puhít abban, amiben keménynek kellene lennünk. Igazi kultúra az, melyet az érzelmek félre nem vezetnek, hanem amely az egészből veszi tájékozódását. Igazi kultúra az, mely nem tagadja a finomságokat; de éppen úgy nem zárkózik el a természet s az élet kemény, ropogó pontozatai elől. Csak így lesz képes magát az államot s a társadalmat szolgálni; ellenkező esetben romlásba viszi az emberséget. Ilyen romlás volt a pacifista őrület, az önfeledés s önelvetés a maga alávalóságaival s nyomorúságával. Ilyen romlás volt a cukorbárók s a lipótvárosi szalónok szabadsági és testvériségi bódulata, mely nem a szabad embert, de a bestiát szabadította ránk. Ilyen romlás volt a doktrinér nagytudású politikusok ország-elszabdalása, mely a több igazságot, a nemzetiségek jogait akarta érvényesíteni, s zűrzavarba, összevisszaságba, éhhalálba kergeti a milliókat. Ez az izolált érzések, a féligazságok, az absztrakt követelmények kultúrája; az igazi kultúra az, mely az eszményt magasra kiemeli s a valóság alapján állva mindig őrzi s erősíti a kapcsolatot az eszmény s a realitás közt.

Dec. 13. [1] Az első advent vasárnapon volt az itteni egyetemi hallgatóknak Széchenyi-körré való csoportosulása. Én is beszéltem. Mi kell most más, mint fiatalság, erő és bátorság. A kornak, a haladásnak az kell. Kell érzékenység, mellyel fölfogja s felszívja a benyomásokat, a nagy újságot, melytől megdermed, majd meg lángolni kezd. Ifjúságot, lelket s nem rutint és érdeket. Nyilt szemeket, melyek látnak, bámulnak s új gondolatok s kiindulások magvait veszik! Azután az ifjúságnak is jó ez. Ezt az ifjúságot sok blazirtság környékezte, s nehéz volt neki lelkesülnie ellentétek közt. Az ideálokat hirdettük, de a közöny, a nagy sivatag nem mutatott gyakorlati utakat, hogy merre induljanak. Voltak mindig derék, kiváló fiúk, okosak, gondolkozók, kik viaskodtak a környezettel, de áramot, nagy irányt nem tudtak indítani. Íme, most itt a tönkrement társadalom; romokban hever; a nagy ideálok mint életszükségletek léptek elénk; a gonosz hatalmakat megérezték, mint a vérszagot s a vesztőhelyek bűzét. Eladtak s fölforgattak mindent: hazát, oltárt, lelket, családot… No, itt az ideálok tiszteletének kora! Ezek az ideálok nem parfűm, nem mósusz[1386], de levegő, napsugár; nem abszint, hanem forrásvíz; belőlük élünk! Nélkülük mindenünk vész; mindenünk, amit ember szerethet.

[2] A mi vallástalan modernistáink el akarták törülni a vallást; harcot üzentek minden Isten-hitnek, s minden egyházi intézménynek. Minden frázis és szópuffancs fegyver a kezében s minden alkalom kapóra jön neki, hogy rúgjon egyet rajtunk. Mi álltuk a tüzet;

[1386] pézsma (állati eredetű illatszer)

álltunk a harcok központjában, de mélyebb, átfogó akciót nem bírtunk indítani. – Ugyancsak így voltunk a hazaszeretettel, melyet nemzetköziség, európai szellem, fölvilágosult nivellálás örve, cégére s ürügye alatt támadtak. Valami oly tradicionális, de erőtlen állásfoglalása volt a vezető osztályoknak a hazafiság mellett; de a gúny kőzáporában s a zsidó viccek nyílözönében azt a benyomást tették, hogy leszerelődnek s ócska-vashoz dobatnak. No, de most másképp hangzik a „pro aris et focis”[1387]-kiáltás: vészkiáltás, fölhördülés, sikolya a nemzeti léleknek, mely kiváltja az erős életvágy s elszántság vezető szólamait. Lelkünkből törnek elő.

Dec. 14. [1] Harmadik vasárnapja az adventnek; öröm, csengő lelkek, énekesek, kik szeretni tudnak, kik vidámak; kiknek szent öröm, mosoly van a szájuk szélén! Mily csodaszellem a szent kereszténység szelleme; gyermeki, karácsonyi örömöt hozott, gyermeket, édes gyermeket, akit szeretni kell; ha szeretik, örülnek.

[2] Minden kornak, vidéknek, népnek lelke van. Van lelke, mely belőle csurog, mely köríti mint levegő, mint illat vagy bűz, mint parfüm vagy trágyadomb lehelete. Hát pl. a reneszánsz konkvisztádori, hősi, emberfeletti lelke, hol csak a nagyok, a hatalmasok számítanak, hol az élet csak ormokon jártában mutatkozik be figyelemre- és tiszteletreméltónak. A nagy tömeg, a névtelenek, a nyüzsgő sokaság, azt a köznap szürkesége takarja. A köznap s ami benne feszeng, ami ott él és szenved, az tintát s papirost nem érdemel. Az irodalomban is csak az ösztönök szörnyei s az erények szentjei szerepelnek.

[3] Milyen más a naturalizmus, a realizmus korszaka! Az irodalom a természettudományos megfigyelés módszereit alkalmazza; elemez, tagol, kutat, boncol; se hossza, se vége a polgári psziché, a nagy s közönséges élet ecsetelésének. Nem a tenger teszi, hanem a cseppek; nem a hegyek, hanem a homokszemek; a csepp s a szemer a tenger s a hegyek képlete. Minden érthető lesz, ha szétfejtjük; a lelket is s az életet, az erkölcsöt s a társadalmat. Az idegszálakat szét kell szedni, az érzéseket elemezni, a vérben az ősök bűneit s most is lappangó életét szemlélni!

[4] Hát a kapitalizmus, a manchesterizmus[1388], a korlátlan önzés, a termelési szabad kalózkodás, a szíriai kegyetlen rablóvilág átültetése az európai gazdasági világba! A mammon-imádás, a több-pénz, a gazdagodás szenvedélye fölszítva piszkos, kormos világégéssé, rettenetes pusztítást végez nemcsak a gazdasági, hanem az erkölcsi világban. Az embereket szívtelenekké, kegyetlenekké, önzőkké teszi. A testvériséget csúffá teszi s az osztályharc s osztálygyűlölet rettenetes vezető szólamait kelti föl a kizsaroltak pártján. Logikája a pusztítás s tönkresilányítás folyamata. Ez a rablás, a kiuzsorázás, a feltétlen lekonkurálás, a pénz hatalmának imperialista pajzsra emelése, melynek szolgáljon minden.

[5] Ez a rabló, kalózkodó szellem ráült a világ nyakába; elbódította számaival, technikájával, külső sikereivel a világot – a féligazságok bűbájával, melyek szabadságot, testvériséget, szabad érvényesülést hirdettek, de a gyöngét nem védték; melyek az erők kifejtését ünnepelték, de az anarchiának kaput nyitottak; megrendítette az erkölcsi elveket, meglazította az igazság, jóság hajlamait, meghiúsította az érzéseket; szabadon garázdálkodott s tobzódott.

[6] Ez a szabad garázdálkodás szabad kezet sürgetett, minden szeget, minden srófot kihúzott, minden eresztéket s kapcsolatot lazított, minden konstruktív s pozitív erőt kikezdett, milyenek a tekintély, a rend, a szervezetek, a politikai, a társadalmi alakulatok hierarchiája, – a hit, a vallás, az egyház, a család, az erkölcs, a nemzeti egyediség, a faj, az élet karakterei. Ez neki mind idegen volt és előtte érdektelen és hideg; nem mondott semmit, s csak ellenszenvét s gyűlöletét keltette föl.

[1387] Az oltárokért és tűzhelyekért (azaz a vallásért és a hazáért): Cicero: *De natura deorum* III. 40. (94.)

[1388] a gazdasági élet teljes szabadságát hirdető közgazdasági irányzat

[7] Igen, másféle, egészen idegen érzéssel, idegen lélekkel, saját, különálló nemzetiségi ösztönökkel, elzárkózva családi s faji tradicióinak légkörébe állt velünk szemben. Idegen volt a hit, sőt történeti ellenkezésben látta magát vele szemben. Mivel valláserkölcsi alapjai alig vannak, azért a zsidó psziché minden új gondolatra reagál s szomjasan és éhesen veti magát rá, s minden új, sokszor a legbizarrabb világnézeti filozofálásba hanyatt-homlok rohan bele, úgy hogy az ember a fölületességnél csak a fanatizmust csodálhatja jobban. Ki vannak éhezve, évezredes vágy gyötri lelküket s lázas és perverz érzésük megfontolás és mérséklet nélkül tüzet fog és gyújtogat – dómokat!

[8] S mi lett az erkölcsből, a szavahihetőségből, a tisztességből a sajtó miazmás és undorító s teljesen a zsidó erkölcsöt tükröztető levegőjében! Éppen most van ezt megint alkalmam tapasztalni, mikor az antiszemiták a Népszava nyomdáját elpusztították. Emlékeznek, hogy félév előtt miket írt a „Népszava” s a „Vörös Újság” s a többi piszkos, szőrös sajtkukac az Apostol-nyomda elpusztításakor, hogy ez nincs a sajtószabadság ellen, ez csak a sötétség üldözése! Hát mi volt akkor az utca, az isteni nép, a világítélet? S mi lett belőle most? Söpredék, csürhe. – Emlékeznek, hogyan fujták a sajtósárkányok akkor a tüzet az internálások mellett; s most hogy tajtékzanak olcsó dühtől az internálások ellen? Mi ez? Szenilitás vagy a cserzett erkölcsök tipikus jelentkezése?

Dec. 15. [1] Pompás kritikát hallottam egy modern táncról … hogy ennek utolsó mutatványa a keresztelő. – Istenem, hisz már az, hogy a tánc párosával megy, valami nemiség; no, de azt úgy lehet alakítani, annak oly sok bájos formája lehet, hogy az ember a párosságra s az ölelésre nem is gondol. Vannak azonban táncok, melyekben a párzás kiverődik, s a buja képzelet azokat erotikusan járja. Különben itt is minden a *szellemen* fordul, mellyel táncolnak.

[2] Tegnap voltam a főnöknőnél, a F[erenc] J. intézetben.[1389] Tizenegy nővér ellene van, öt mellette; ő meg nem akar elvonulni. Szatmárból nem jön határozott parancs. De hát nem komédia ez? Így ragaszkodni?! Istenem, én szívesen mennék, ha engem tolnának. De magunkféle embert csak a lelkiismerete tolhat. No, én teljes világossággal látom, hogy én püspöknek való nem vagyok. Mennék is. No, megyek! Azután az is csak gondolat: ki tudja, mily érdemes s alkalmas embernek állok útjában! Tu autem Domine miserere nobis![1390]

Dec. 16. [1] Eusebius[1391] engem nem Vercellire, hanem Pilis hegyére emlékeztet. Szent hegy <ez> nekem; már hogy hegy, azért is szeretem; azután valahogy lelkem vidékéhez, Esztergomhoz tartozik, azután az Ottokár-árvaház egyik uszályára telepedett, s a cseresznyefás árvaházi dombok-, no meg az Oszolyról annyiszor néztem. Magyar szent-hegy; az egyetlen magyar szerzet odavaló, barlangjaiba, szakadékaiba, völgyeibe, berkeibe. Ha így este szürkületkor nézem, úgy tetszik, mintha imbolygó fényeket látnék hatalmas hátán: a régi pálosok mécsesei útban vannak a hármas barlangnál épült „ecclesiolához”: Mily kevéssé van ez úgy beleszőve a magyar lelkekbe s a tudatba, a vidék életébe!

[2] Froh werden seines Glaubens, azt úgy fordítom, hogy a hit a mi örömeink, vigaszaink, felbuzdulásaink forrása legyen. Froh, froh, froh… Öröm, igen, de olyan csendes meghitt, derűs lelkület, oly kiegyenlített nyugalom és béke és harmónia, olyan néma, a lelken elömlő dal. Örüljetek; dalos lelketek legyen; lélek, szépség, mélység, bensőség érződjék meg rajtatok. Ami a motívuma, a vezető szólama e dalos lelkületnek, az, hogy az Isten szeret, s így szeret; az, hogy gyermek lett s karácsonyt hozott, s hogy ez a legmélyebb lelkiség, bensőség, valóság. Szólhat-e biztatóbban, mint gyermeksírás- s dadogásban, biztatóbban arra, hogy ne féljünk? Nézhet-e bizalmat gerjesztőbben mint gyermekszemekkel; adhat-e valamit,

---

[1389] Ferenc József Nőnevelő Intézet Székesfehérvárott, melyet a Szatmári Irgalmas Nővérek vezettek. 1864-ben nyilt meg és 1948-ig működött, amikor államosították.

[1390] Te pedig Uram, irgalmazz nekünk!

[1391] Özséb

ami nem lesz skorpió, sem kígyó, hanem élet kenyere s áldás, méz és tej, mikor gyermekkacsóval adja?

[3] Tehát szívből örvendezni, hogy úgy van, hogy hitünk Betlehem felé, édesanya, gyermek, angyalének miliőjébe állít s azt állítja, hogy általa mi is Isten gyermekei leszünk. Mert hisz ez a főrémület, hogy ördög fattya s pokol-töltelék vagyunk, hogy sziklafalak közt börtönben sínylődünk, hogy halál és kárhozat a végzetünk; hogy nagy ködös tenger, rajta Titanic hajói a kultúrának, s alatta mély sírok s az enyészet nyeldeklője; hogy pöcegödrök és posványok, s lassú belefulladás a vég. Virágokkal ingerkednek, reményekkel töltekeznek, de egy nagy csalódás az utolsó állomás. S ott elhagy minden, s gúnykacaj az elhaló üdvözlet, nem akarom mondani, az Isten-hozott! Nem, nem más karácsonyunk van; Jézuska elviszi bűneinket … gyötrő kínunkat s szívfájdalmunkat… s a poklot is, azt is. S magát adja …! Szent öröm, vígság, derű, csendes dalok járjanak lelkemben. Karácsony van. A kökényágakat adventben levágják, vízbe teszik s kivirágoznak; – szerény, kedves fakadások az örvendező lelken… Hallanak mély tavakból, csendes karácsonyi tájakról harangszót … igen, gyermekörömeink, régi karácsonyaink emléke csendül meg, ezüstcsengéssel harangoz felénk. Örvendezni a hitnek, a megváltó nagy hitnek! Mint Pál apostol és Szilasz a filippi börtönben: véresre verték hátukat, kalodába feszítették lábszárukat, úgy feküdtek a földön, a nyirkos kövön s énekeltek. Erre gondolt talán, mikor később Rómából a filippieknek azt írta: Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete…[1392] Ez a szép, bájos lelkület kinyilatkoztatás legyen a világnak! Nézzék, csodálják … kívánják meg s áldják! Igen… igen… Gaudium et pax in Domino![1393]

[4] Dec. 16. Karácsonyi gyertyák fénye s a kis Jézus, a Szent Szűz ragyogó szeme a mi világosságaink. A gyertyákat elfújjuk, a kis Jézus s a Szent Szűz szeme fényességét ki nem olthatjuk; az biztatóan világít nekünk. Azért nincs nirvánánk, nincs nihilizmusunk. Nirvana Müller Miksa szerint „az a cselekvés, amellyel világosságot kioltunk ráfúvás által”; a nirvánát Burnouf „nihilizmus” szóval fordította. Tudjuk-e már, hogy miért nincs nekünk nirvánánk, nihilizmusunk s más ilyen betegségünk, mely a lélek derűjét elborítja, s mosolyát kioltja? Mert a mi világosságunkat nem lehet kioltani: a gyermek Jézus s a szent éj legszebb kerubinjának, a Szent Szűznek szemevilágát.

[5] Dec. 16. A karácsony bátorít, biztat; lelkemet óvni akarja a csüggedés, az aggság betegségétől. Egész nagy emberi családoknak van öröklött betegségük; legrégibb időktől kíséri őket egy szomorú mentalitás, egy nehéz, ólmos lelkiség, hajlandóság a negációba, a semmibe. Ez a régi India betegsége, s ez az orosz nép lelki bája, a csüggetegségre hajlama. Erőszakos természetű emberekben rombolási dühhé fajul; az ő szemükben minden, ami van, rossz! A többiben mint kedvtelenség, örömtelenség, mint tompa, buta apathia jelentkezik. – A karácsonyban gyermek mosolyog felénk, új élet; nem kimerült, nem kivénült élet; nem kiélt lelkek hagyománya, hanem forrásozó, gyöngyöző élet. Ez az, ami megkap a forrásnál, a hegyi pataknál, a tavaszi fakadásnál: az örök, ami mindig új, a ki nem merült élet. Boldog, kinek lelke forrás, kedélye friss, hegyi patak, szíve tavaszi fakadás. Az a Szentlélektől, az örök élettől, a meg nem zavart, fakadó kereszténységtől van!

[6] Dec. 16. Magyar kultúránál azt kell kérdezni először: mit gondol, mit érez, mire reagál a magyar nép? Mert kultúrát csak úgy lehet csinálni, ha az élet nemesebb formáit kiemeljük; tehát ha formát, megfelelőt találunk. – Ez jó is, mert így lesz sajátos és nemzeti. Másképp nem lehet tenni. Aki másképp tesz, az úgy tesz, mint aki a hajó irányával ellentétes szeleket úgy fog be vitorlákba, hogy ellenkező kurzust kövessen. Így volt nálunk. Fent európai

[1392] Örüljetek az Úrban mindig! Újra mondom: Örüljetek! (Fil 4,4)
[1393] Öröm és béke az Úrban!

kurzust, a nép meg ázsiai kurzust követett. A minisztérium is német példákat <követett>, s magyar földön lehetetlenség lett belőlük.

[7] Dec. 16. Rettenetes ez a locspocs, ez a sár, ez az utcalé, ez a sokszorosan higított föld-csokoládé, ami e szépséges vidék arculatán elömlik. Ott tartunk a magyar kultúrában: körülbelül a teremtés második napja körül, mikor az ég már kész, de a föld a vizektől még nincs elválasztva. Itt ugyancsak nincs: Sár, sár, sár! A szentek is a sárban nyakig! Sárszentmihály és Szentágota – no ezt a fölséges, édes, sírni tudó szentet úgy sajnálom; Szent Miklóst is sárban tisztelik, a szent keresztet is Sárkeresztúron és Sárkeresztesen. Innen, azaz hogy ezzel a sárral, ezzel a tapadós, lusta, piszok élettel van megmagyarázva a falu szelleme, ez a sáros, piszkos, mosdatlan, fésületlen hajadon – zsebkendője a zeke meg az ingújja. Ez a falu, ez a falu… énekelte a bájos Szepesi-leány mint nem tudom, miféle nimfa. No, szegény nimfa, aki egy magyar faluba csöppentél: a pocsolyák, a sárbuckák, a trágyalét folyató szemétdombok, a falukat görbén (mintha lábuk volna) a sárnak nekivető apró, álmos házikókkal s a kocsmai központtal! Hová tegye a lábát e sártengerben a kultúra? S ha teszi, mi lesz vele? Elmehet pucoválkodni!

Dec. 17. [1] Azon megütközöm, ha a „vidámság fűszeréről" olvasok; ez a kifejezés nekem kevés s nem evangéliumi felfogásra, hanem francia lelkületre mutat. Nekünk a vidámság nem fűszer; nem kívülről ható inger, hanem a lélek természetadta kicsordulása, az erő játéka, a szépség fölénye. Ahol a lélek kiverődik s legyőzi az anyag zavaros, ráboruló rétegét, a gondok ködét, az élet terhét, ott mindig vidámság s derű és szépség jelentkezik, s így virágzik ki. Nem időszaki fakadás, melynek tavasza van, dalol, muzsikál, virágzik, hogy azután hervadjon s a szél elszaladjon kóbor levelével. Nem, hanem valami állandó, folytonos, mint az Isten országa, a napsugár.

[2] Istenem, aki érzelmekké, gyöngédséggé, meleggé, hévvé válthatná ki az Isten leereszkedéseit, aki oly médium lehetne, oly bőséges forrás, oly zengő hegység, melyhez csak hozzá kell érni, s árad, fakad, hangzik, cseng és zeng! Színek, érzések, könnyek, lángolások, lírák és dalok epekednek s múlnak el! Valami finomabb lelket és szellemet kellene érlelnie s valami csengőbb s melegebb életkedvet s vidámságot kiváltania! Égjünk; égni ne féljünk, égjünk, melegítsük fel a vén emberiséget. Ne féljünk, hogy elégünk; az az égés élet s az éleny[1394] nem fél, hogy a tüdőben s a vérben elég, s az ajkon csattogó jókedvben s az arcon rózsákban virágzik ki.

Dec. 18. [1] Csak az, ami a második lelkünkbe[1395] hatol s abban életté s örömmé válik, az alkotja én-ünket s tarkítja s gazdagítja lelki világunkat. Az első lélek az ért és csodál s elfogad s elismer, pl. amikor az iskolában a retorika-tanár megcsodáltatja velünk Cicerót vagy más ily szóművészt! De a *másik lélek* által lesz valami a mienk. Mi éljük, mi örvendünk benne; lubickolunk, repülünk. Ott nem szavak járnak s hideg szépségek, nem jégcsapok fényei, hanem meleg, bensőséges élet, öröm, vígság! Újjászületni e második lélekben lehet csak; – az az élet családi, meghitt szobája, első emelete, zárt kertnek lugasa. Az igazi otthon!

[2] Dec. 18. Gogoly, orosz író leír egy nyilvános kivégzést; hogy mit tett ez, mit az, hogyan érzett az előkelő, a gyermek, a lengyel nemes és Jucicája; még a sólyomról sem feledkezik meg a sárgaréz-kalitkában. Azután a néptömegre tér át s azt írja: „Legnagyobb része olyanokból állt, kik az egész világot és mindent, ami benne történik, azt ujjaikkal az orrlyukaikban vájkálva nézik". Hát így van. Mit szóljunk most P[allavicini] kormánybiztos tervéről, hogy tornaklubokat akar falvainkban alakítani; tehát egy eszthétikai kultúrát, mely nem nő ki a néptömeg érzéseiből, mely iránt nem lehet fölébreszteni érdeklődését! Ünnepeket nagy csaták és tények emlékére; vidékszerű alakulatokat a katona-élettel kapcsolatban;

[1394] oxigén

[1395] Itt Prohászka megfogja és megfogalmazza a misztikai életnek és a teológiának egyik alapfogalmát, melyet a régiek apex mentis-nek, scintilla animae-nek is neveznek (ÖM 24,385/3).

Move-egyleteket, ifjúsági csoportokkal; éneket, dalárdát! Mást nem lehet, míg a közoktatást a falun meg nem fogjuk elevenjén, s 16 évig nem tartjuk valamiképp nevelés alatt az ifjúságot! Keressük azt, ami a népet megérinti, a lelkét megszólaltatja: legyen az lent, ha csak egy húrú is.

Dec. 23. [1] Ma reggel jöttem vissza Budapestről, ahol konferenciát tartottam 20-án este, s 21-én a Karácsonyi-palotában a szegények közt kiosztást. Gyönyörű palota, kiáltó kontrasztban a sok szürke folttal, – a szegénységgel. A Misszió nagyszerű gyüjtést rendezett élelmiszerekből s ezt osztották ki. Igazán Karácsonyi-palota volt ez akkor.

Dec. 24. [1] Úgy vagyunk, mintha nem volna levegőnk, vagy csak oly megritkított levegőben élnénk, mint a madár, kit egy légszivattyú burája alatt tartanak. A levegőnkben kevés az éleny, az ethikai oxigén, a táplálóelem, a tüzelőanyag. Mintha kimerült, kiélt, erejét kiadott eszmék, eszmények, motívumok járnának ki-be fejünkben s nem fognának meg s nem gyújtanának. Így aztán betegek, kedvetlenek leszünk, mint akik meg vannak mérgezve! De honnan legyen erőnk, bizalmunk, egészségünk? Honnan gyújtó motívumaink, élenyünk; az erdő s a tenger leheletét honnan? Ah, a lelkek Istenből élnek. Neki kell erős levegőt, egészséges életerőt, égni tudó élenyt, színt adnia! A komisz, alávaló, önző szellem megrontott körülöttünk mindent, inficiált érzést s lelket; igazán beteggé, fád, unott exisztenciákká tett. Hitványságokkal tartott s a friss lelkiséget bornirt s blazirt orfeumi ledérséggé változtatta. Magunkat rontott meg; a lant romlott el, s azért aztán nem hangzik fel az élet mint ének és harmónia! Eszményt és szenvedélyt egy nívóra emelt s minden utat és irányt elsöpört s úttalan s iránytalan szabadosság uralmát teremtette körénk. Se föl, se le, hanem lapos s lápos minden, s a céltalanság ásítozása szorítja a lelkeket! Ah, álljunk Isten elé a szép, nemes élet igényével; ő tegyen, ő disponáljon, ő teremtsen újjá. Itt a tenger; ne panaszkodjál, hogy nincs elég mélység! Itt a kéklő végtelenség, ne zúgj, hogy nem férsz el benne!

Dec. 25. [1] Nem mondhatom, hogy mennyire boldogít az olyan prédikáció, mint a mai. Nagy kegyelem: a szívet megtölteni az örök szent élet vizeinek tartályaiból s aztán gyöngyözni és adni azokat! Említettem ma, hogy 1883-ban Nosztrára mentem Brühl Tónihoz; ágyban feküdt, mert megütötte a lábát, kifordulván a kocsiból. Ágy mellett volt a vacsora, azután lefeküdtem. Éjfél előtt fölkeltett a fegyőr s bekísért a fegyházba. Felcsendült az ének, s mikor azt mondtam: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, itt a bűnösök s gonosztevők közt, átéreztem, hogy a nagy karácsonyi hit éppen az, hogy eljött az Üdvözítő, a Szabadító bűntől s pokoltól. Az egész világ mondogatja ezt; ezt mondogatják a Sacré Coeurben s a jezsuita noviciátusban… Nagy télben állunk, karácsony abból lesz, hogy a téli ág, a fagyos föld csupasz ágacskája, a hit kivirágzott. Mint ahogy kökényágat vágnak s beteszik vízbe, úgy virágzik ki a lélek, s hitében odaáll a jászol mellé, – a kis Jézust üdvözlő kökényfa virág! Add nekem bűneidet, add gyötrelmeidet s add ide kárhozatodat – mondja a kis Jézus Hieronymusnak; bűneidet elviszem, gyötrelmeidet megenyhítem, poklodat bezárom. Ó, édes gyermek, feslő virágszál, ó édes gyermek, szemed karácsonyi gyertyafényünk, s életed a ki nem merült, a nem vénhedett élet, a patakzó élet; hegyekről lejtesz, s muzsikálsz!

[2] Dec. 25. S. desperát levelet ír: a kultúra haldoklását látja, azért kell először a kultúracentrumoknak, a nagyvárosoknak pusztulniok. Hát hiszen a kultúra megdöglik, de a technika s a többi-igazság a pusztulásra érdemes fényes emberirtások helyébe különb energiaforrásokat s gyüjtőhelyeket fog létesíteni. Ki lelkesüljön a mostani nagyvárosért, e sírgödörért, e pöcegödörért, e nagy proletumért s a döglődő proletárok hulla-torlaszaiért?!

Dec. 27. [1] Magyar kultúra a szó igaz értelmében, magyar művészet nincs; mert nem volt ideje, hogy kifejlődjék. A szellem, az ízlés kifejlesztéséhez idő kell, nyugalom és folytonosság kell; ez nem volt meg nálunk. Minket folyton fölriasztottak, a barbár betörések elpusztítottak sokat, ami mint kikezdés, mint csira már megindult. Valahogy úgy jártunk avval, mint az elnyomorodott fácskák, azok a törpeségre s vénségre, vén gyermekségre

torzított exisztenciák. A japánok azokat a kis fácskákat úgy produkálják, hogy a csemetét mindennap megrázzák, így finom gyökereit mindannyiszor elszakítják, s újra meg újra hajt s szakad a hajszálgyökér, s nem lesz belőle szépen kifejlődött gyökérzet. Így alakulnak azok a játékszámba menő tölgyek, bükkök, melyek lelke bizonyára szégyenkezik saját törpe mivolta miatt. Magyar kultúra, géniusz, művészet! hányszor rázott meg tégedet török, tatár, kun, labanc betörés; nem volt magadbatérésre idődd; lelkednek nem volt alkalma kifejlődni; szavadat nem hallathattad, magad szemébe nem nézhettél; ami kikezdéseid voltak ma, azokat holnap szétszakították. Folyton kezdetben s kezdetlegességben éltél, jártál, a kezdet buzgalma s a kiindulás ifjú heve nélkül. Elpazaroltad erőidet… Vagy talán nem; benned rekedtek; nem volt idejük s alkalmuk, lehetőségük kipattanniok; – reméljük, benned vannak, ki nem fejeződtek! Bár így lenne! Bár, bár! S bár jönne egy korszak, hol magadra találnál s géniuszoddal maradnál csendben s elmondhatnád s kiadhatnád, ami lelkedben jár, ami mint forma testet ölt, színt és bájt!

[2] Mi volt itt, mi volt itt?… azt ismételgetem, mikor kultúránk romjai közt, szentelt vidékein járok… Fehérvár, Esztergom, Szepes, Pilishegy… A Corvinával csak a florenci Laurentiana vetekedhetett. Könyvnyomdánk megelőzte Angliát és Spanyolországot! S azok a karthauzi, bencés zárdák, Pannonhalma, Látókő, a Lapis refugii! No, ne bolygassuk! Ez volt! Ránk tört az a buta kelet, nemcsak janicsárjaival, s a félhold-imperializmusával, hanem vallási fanatizmusával; mert mint Baumgarten besztercei jegyző írja (1543), a törökök azt hangoztatták, hogy meghódítják mindazokat a népeket, melyek képeket imádnak. No hát éppen ez kellett nekünk még! Ez a keleti vallási reform. Bár, sajnos e részben a nyugati reformációval kezet foghatott! Hát a török is érzett magában annyi vallásreformi missziót; s azért aztán disznóólakká, kutyaketrecekké, lóistállókká lettek a paloták, templomok! Hej, mi is sóhajtozunk Szapolyai János vajdával, kiről Leslic, I. Leopold Konstantinápolyba küldött követe, mikor Budán végigmegy 1666-ban, írja: „pusztulásukat s mostani iszonyú romlásukat most jobban siratná meg János vajda, ha élne, aki a város első elpusztítása után 1526-ban nem tudta nagy sóhajtások nélkül szemlélni”.

Dec. 28. [1] Edit fölkért, hogy írjunk a pápának, indítson ő is akciót a magyar gyermekeknek Olaszországban való elhelyezése iránt. Szívesen megteszem, mert mennyi áldás, mennyi élet háramlik az elnyomorodott nemzedékre ez úton. Csak menjenek minél többen le, Itáliába. Menjenek és éljenek! Én már nem kívánkozom oda; még csak a hegyekre. Nem kívánkozom, mert mégis csak idegen nekem az a fölületes, latin szellem, a maga kegyetlenségével s tiszteletlenségével. Onnan nem veszek inspirációkat, nem úgy mint az, aki írta: „Ach, Freund! Nur ein Stückchen blauer Himmel, eine Nase voll Orangenduft und eine Auge voll Farben und Gestalten und das Ding sollte schon gehen”[1396] (Wilhelm von Schadow). Hát igen, az égbolt, illat, szépség; de én azt a Pilis-hegyén is megtalálom vagy a Hűvösvölgyben, amikor felém jönnek tagbaszakadt, friss arcú nagykovácsi lányok! Istenem, „pleni sunt coeli et terra gloria et pulchritudine tua!”[1397]

[2] Dec. 28. O … édesatyja meghalt. Meg van most törve az az érdekes, kedves leány. Nekem ő egy példája a szív érzelmi elhelyezkedésének. Tisztesség és tisztaság s modern igények vívódnak benne. Nem találta meg szép, igaz nőiességének helyét, s oly irányba terjeszkedett érzelmeivel, hol csalódás érte, pedig ott is csak jót s szépet akart. Rajta látom, hogy a női lélek problémája sokkal tisztább s lelkibb, mint a férfié. A nő szeretetet s megértést akar; a férfi a testet is akarja, s ez zavarja meg az ideális viszonyokat. Már több esetem volt, melyeknek tragikuma ez a nagy különbség, melyből aztán ethikai megzavarodás lesz. Ezért nem lehetségesek a József-házasságok; sok, sok nőnek elég volnának; a férfi nem

[1396] „Ah, barátom! Csak egy darabka kék ég, egy szippantás a narancsillatból, a szem tele színekkel és alakokkal, és már jobban mennek a dolgok.” (W. von Schadow)
[1397] „tele van az ég és föld a Te dicsőségeddel és szépségeddel”

érné be vele. Így járt a jeles Cordula Wöhler is, aki József-házasságot akart kötni s Schwalzban meg kellett aztán tapasztalnia, hogy azt kettőnek kellett volna kötnie, kik – mint mondják – mindketten nők volnának! De hát, az meg nem házasság. József-házasság csak lelki életet élő, magas kultúrájú, ideális férfi és nő közt lehetne. A korrekt és pulchra dilectio férfi és nő közt mindenestre sok formát ölthet, s azokat egy kalap alá szorítani nem lehet. Azt mondhatom, hogy e részben életem s érzéseim olyanok, mint vasrácsokon felfutó rózsa; a vasrács a katholikus morál elvei, a rózsa a lelkem. E szempontból teljesen elítélem azokat, kik az elvek vasrácsait szétvetik; de nem kérek abból sem, hogy a vasrácsot nézzem, tapogassam s rózsákkal be ne futtassam. Ha az ember szép, nemes életet s azt mint maga életét akarja élni, akkor ne emelje azt ki thézisekből s világnézeti ködökből, hanem lelki mélységekből. A gazdag és egyéni élet nem lehet tanoknak recitálása és elveknek áthozata; hanem a tanszerűnek s az elvi elemnek nem szabad feltűnnie, azt egészen ellepi az élet rózsaszövevénye. Szóval, nem lelkesülök életekért, melyek stilizált elvek s tanok legyenek, hanem olyanokért, melyekben az elvek s tanok csak mint életet adó s ingert vezető idegek szerepelnek s az egyéni kialakítást nem akadályozzák.

Dec. 29. [1] Az én hálaadási triduumom első napja. Akarnám, hogy én legyek az adoráció s az engesztelés s a hálaadás „praesul”-ja, előtáncosa, az örömnek intonálója, az adoráció tömjénjének szétszórója. Vezetni akarok karokat lelkekből s lejteni akarok előttük s tapsolni s ritmusba izgatni s rángatni az egész diecézist.[1398] Legyen kápolnám harang, lüktesse szét magából az adoráció, a dicséret, a hódolat szólamait, égbecsapó, ezüstszoprán csengéseit, fakadjon itt forrás, mely árad s dönt sivatagokat, melyből szent Nilusok erednek s dagadnak, – terjessze ki innen imádó s imádkozó lelkem karjait s szárnyait, hogy beárnyékolja az országot, hogy hipnotizálja s magnetizálja! Igen, legyen így, öröm, ének, taps!

[2] Ha visszagondolok holtjaimra, ezekre a mi nyárspolgár keresztényeinkre, igazán Isten bocsáss, de fintorokat s torzulásokat látok inkább, mint krisztusi hasonlatosságokat. No, de ahogy a gót dómokon s még a kórus padjain dísznek ott sunyítanak és vigyorognak és lapítanak mindenféle griffek és rókák, cickányok, hát a mennyei Jeruzsálemben is lesznek tán ilyen díszletek! S ugyan segíthettem volna-e rajtuk? Dehogy, ezek belefásultak s belegumósodtak s belebütykösödtek saját komikus alaktalanságukba!

Dec. 30. [1] M[ayer Pál]né írt Nagykomlósról. Levelébe bele volt téve ez a kis cédula egy ambulans póstatiszttől <mely kifejezte hódolatát és háláját a püspök iránt>.[1399] Örülök a lelkek e közösségének. Ezt a lélek s a jó sajtó csinálja. Istenem, hová jut el a gondolat s az indulat a kultúra vezetékein!

[1398] egyházmegyét
[1399] E kiegészítés idegen kéz írása.

1920

Jan. 1. [1] Te Dominum confiteor Jesu Christe, servus et testis tuus![1400] Tegnap rengeteg nép volt a Szilveszter-ájtatosságon; minden teli volt, minden! Deo gratias! – Küldöttség jött hozzám, fogadnám el a képviselő-jelöltséget. Nagy Ignác könyörgött és kért; elfogadtam; mást nem tehettem. Szívvel-lélekkel teszem, mert különben a keresztényszocialisták csillaga itt alkonyul. Kecskés buzgó, de intranzigens, s nem tudja egyesíteni a társadalmat, sőt ellenszenvessé teszi a keresztényszocializmust. Ezt nem szeretném!

[2] Ma, jan. 1-én Irma s Ilonka egy-egy élő malacot, nemzeti szalaggal felpántlikázva karjukon hordva jöttek gratulálni. Ennyi szerencsét még nem jelképeztek, s így még nem gratuláltak nekem soha. No, akkor az idén tán még felakasztanak!

[3] Jan. 1. A jó doktor Tóth Károly, ismerősöm s protektorom jut eszembe, ki úgy kitartott mellettem 1896-ban, mikor Vágvecsén megbuktam. Ő jött velem s sorba látogattuk a községeket. Mikor aztán Markhót Gyula, volt osztálytársam s nyitrai svihák mint választási elnök engem mesteri fogásokkal Széchenyi Aladárral szemben megbuktatott, éjjel 11-kor kocsin jöttünk Vágvecséről Tarnócra. Égtek itt-ott még a tüzek, de az emberek már elbujdostak. Én az állomáson vártam a vonatot, Tóth hazament bús honfiúi szívvel. Pedig milyen jó volt az a bukás. Deo gratias! Szerda volt. Reggel a szemináriumba érve éppen szentséges misét énekeltek! No mit fog szólni most dr. Tóth, ha meghallja vállalkozásomat? Ő Sopron-Loretomban ül, cseh alattvaló nem akar lenni! Hátha onnan is kiüldözik; no akkor ide hívom! Nálam legyen a derék férfiú.

Jan. 5. [1] Rendkívül érdekes kis füzetet hozott kedves Neria nővér. Megvette a nyugati pályaudvaron olvasmánynak, mikor Esztergomba utazott. Címe: Keresztényszocialista beszéd a kommun alatt. Az én jó Lóskay barátom, a félkezű pincér mondotta. Érdekes, lelkes ember. Augusztusban Pesten járva, kirohant a Ritzből, mikor látott s elkísért az utcán, fennhangon szónokolva, hogy így, hogy úgy; hogy ő is proletár, de keresztény s hogy az egyik karját Doberdón hagyta, de a másikát a hitért adná.

[2] Jan. 5. A belénk nevelt erkölcsi aggodalmak, mint általános elvek elénk toppannak, s veto-juk éppen az általános elv erejében hangzik felénk; de ha a konkrét eset más, ha a lélek épül s élvez, akkor azt mondja az általánosítónak: Uram, ön eltévesztette az ajtót s a címet; itt nincs mit keresnie! Hány ember lett lelki koldussá azáltal, hogy nem distingvált elv és valóság közt, s azáltal, hogy a szép, tiszta valóságot az elvvel agyonütötte. Az élet oly sokféle s az elv általános; ilyen általánosságban legföllebb irányító vagy határt jelentő s jelző jellege van s sajátossága van. De az esetet magát nem minősítheti, azt pszichikai tartalma teheti egyedül. A lélek morális finomsága abban nyilatkozik meg, hogy ezt a két dolgot széttartani s mindegyikét a maga helyén s a maga jelentősége szerint érvényesíteni tudja. Minden egyéb magatartás nem morális, s azok legkevésbé morálisak, kik az általános elveket kizárólag érvényesítik s beleszáradnak s belehalványodnak egy absztrakt, vértelen akarásba![1401]

Jan. 7. [1] A reggeli angyali köszöntés a feltárt karokkal, az örvendező hír fölött szárnyait bontogató lélekkel, az angyal temperamentumát s Erzsébet repeső örömét s tiszteletét átérző szívvel végezve, új áhitat forrása. Magyarul szeretem legjobban elmondani most az angyali üdvözletet, mert a szavak súlyát érzem, azt a kitörését a léleknek abban az

[1400] Téged Úrnak vallak, Jézus Krisztus, szolgád és tanúd!

[1401] Amit Prohászka itt mond, az a katolikus morálisnak egyik alaptanítása, hogy ti. minden egyes konkrét esetet csak az összes konkrét egyedi mozzanatok tekintetbevételével lehet egészen igazságosan elbírálni. Aki a sok ágúbogú valóság figyelembevétele nélkül, pusztán az elvont elv szerint akarna itt ítéletet formálni, igazságtalanná válnék: Summum ius, summa iniuria. (ÖM 24,385/4)

„áldott vagy te” és „áldott a te méhednek gyümölcse!” Igen nyomós, súlyos szavak, – hatalmas igék után vágyom – nem pelyhek s pihék, nem leheletek után. Keresek köteleket, alattságokat, láncokat ég és föld közé, nem pókhálószálakat. A szentmise imáiban is ezeket a súlyokat találom: „Offerimus tibi calicem salutaris”.[1402] Ezt kézre fogom s emelem, hisz az egész világ üdvéről van szó, – arról a hivatott, erős, helyét megálló, meggyőző hatalomról! Krisztus nyoma, lelkének zivatara, súlyos szava, élete, metsző igéje… ide rakom le én, aki „Wirklichkeiten”, valóságokat, nem színrehozást, drámai jelenítést, emlékeztetést keresek… Nagy, súlyos valóságokat… szakramentális jellegét életemnek, imáimnak… azaz isteni mély, titokzatos, amennyiben fölfoghatatlan; de valóságos!

Jan. 11. [1] Elmondtam a programmbeszédet d.e. 11-kor a Szent István-teremben; ott voltak ám sokan, Andrássy Gyula gróf, Wenckheim Béla, Károlyi József. Délután 3-kor a nőknek a városházán. Csilléry András volt közjóléti miniszter úr mindkét helyen beszélt. Azután elkisértek haza s énekelték a kapu előtt az Isten áldd meg a magyart. Margit nővér[1403] itt volt és nagyon jól beszélt. Szeretem ezt a finom, gyengéd, zseniális leányt, igazi finom lélek; csak nagyon radikális és az alacsonyabb néposztályok életmódját és szokásait könnyen felveszi, pl. roppant igénytelen, mindennel beéri, földön is elalszik stb.

Jan. 12. [1] Hát hogy mi érheti az embert, azt volt alkalmam ma megtapasztalni. Elhivatott Horthy fővezér, autón mentem nagy locs-pocsban; bementem hozzá, fogadott Berzeviczky lovas tábornok jelenlétében. Előadta, hogy mily nehéz a helyzetünk és? és? én leszek a miniszterelnök! Hát leesett az állam! Mit? én, miniszterelnök? Nem értek én ahhoz; nem tudok én emberekkel tárgyalni, tanácskozásokat vezetni, parlamentben elnök szerepében minden tárcába vágó ügyekben felelni, nem értem én a parlamenti életet; szóval, fogjanak maguknak hozzáértő embert s ne hajdút harangöntőnek. No, de hát, így meg úgy, volt erre a felelet! S én ott ötöltem-hatoltam s végre azt mondtam: ha katonai őrjárattal elhozat, engedelmeskedem; másképp nem! soha, soha, nem! Valahogyan nyugodt vagyok. Az is baj volna, ha még egyszer eltolnák a választásokat; teljes apáthiába süllyedne a magyar nép. S csak a demokratáknak használna.

Jan. 17. [1] A vértanúnál az Isten s a lélek az az izzó gondolat, mely előtérben áll s elhomályosít minden mást; az a vezető, szférákat, életet rendező gondolat és eszme, tele érzéssel, tengermélységekkel, tele tűzzel, mennyországgal. Attól elhomályosul minden s nem jut szóhoz; elveszti a súlyát s kiüresedik s hitvány lesz. Pl. Kuthy és Szabady a forradalomban hozzám jöttek, s Kuthy kijelentette, hogy kenyérről lévén szó, természetes, hogy beáll s megtesz mindent, amit kívánnak. Ez nála természetes volt, vagyis Isten, a lélek, az erkölcsnek nincs súlya, az nem nyom a latban. A pondus aeternitatis[1404]-nak, semmi nyoma. – K-né beszélte, hogy a férje összebeszélt más tíz úrral, hogy nem lépnek be vörös katonának, bármi legyen; férje meg is tette, ellógott, a többi kilenc másnap már mind belépett, mert hát – a kenyér. De hát a többi? Annak a többinek, amilyen a jellem, a hit, nincs súlya; az nem nyom a latba! Tehát ami súlyos, ami nyomós, ami tartalmas. Azért mondja az Írás: „substantia sperandarum”[1405], es ist etwas substantiöses; pondus aeternitatis. „Pondus salutis”[1406]. Ez a pondus megérezteti magát, azt nem lehet eltitkolni, sem ignorálni…! Éppenúgy, ha az eszme oly közel áll hozzánk, hogy magukkal visszük, hogy környékez, mint *levegő;* nemcsak olyan, mint a világosság, hanem olyan, mint a levegő, a *legközvetlenebb* hozzánk, ami mindjárt elénk pattan, nem kell keresni, emlékezni, gondolatok láncán hozzá kúszni. Ezt magunkban neveljük, ezt alakítjuk meditálás, reflexió, ima, gyakorlat által.

[1402] „Felajánljuk Neked az üdvösség kelyhét” (a szentmise fejajánlási imájában)
[1403] Slachta Margit
[1404] az örökkévalóság súlya
[1405] amiben remélünk (Zsid 11,1)
[1406] Valami lényeges; az örökkévalóság súlya, „az üdvösség súlya”.

[2] Erre nézve a legjobb példa a Szent Szűz lelke lehetett, aki magába vette és szívébe zárta és konferálta s magáévá tette, lelkébe szőtte, feldolgozta s önmagával, életével azonosította Krisztus szándékait, nagy kegyelmeit, küldetését, titokzatos mivoltát, életét, példáit. Ő ugyancsak sajátosan nézte s látta s meglátta; őt mindenütt láthatatlan jelenlétek környékezték; neki az, hogy a gyermek Isten, hogy üdvözítő, hogy vére által lesz Istennek dicsőség s az embernek megváltás stb. nagy lelki valóságok, az *igazi világ* volt. „Qui invisibilem Deum tamquam videns sustinuit.[1407]" Ő látó, léleklátó, üdvötlátó, istentlátó, értékeket látó lélek…! Mit s hogyan látott ő Betlehemben; mit s hogyan, mikor gyermekét fölajánlotta a templomban; mit látott a Keresztfán – ezt a legendák hozzák öntudatra az olvasónak. Pl. mikor a Szent Szűz a gyermekkel Heródes elől a pusztán át Egyiptomba fut, éjjel megy szamáron ülve, József fogja a szamár kötőfékét, de tudják-e az utat? A legenda szerint kis fiúk álltak sorfalat s gyertyákat tartottak s világítottak. Az apró-szentek lelkei voltak; életüket Heródes kioltotta, de a lelkük világított az isteni menekülőnek. A Szent Szűz így nézte az utat, a pusztát, a vértanúi halált.

[3] A harmadik: beleélni magát a szellemi valóságba: Istenbe, a jelenlevőbe, a világot igazítóba, az Atyába, Gondviselésébe, a krisztusi közbenjárásba: Agnus Dei, qui tollis peccata, aki elviszi… ah elviszi! Evoe! Mily kiáltás, milyet nem tudott kiáltani sem Pán, sem Dionysos: elviszi a bűnt! Puer, qui in diebus suis preces supplicationesque cum lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia![1408] Megragadni a nagy szellemi valóságot… Imádkozni úgy, hogy *töltsük* lelkünk hydráit az örök élet forrásainál; megtölteni, erősnek, bátornak, bízónak lenni; imádkozni úgy, hogy akkumulálni az isteni energiát s kiárasztani a világra (intercessio) … Imádkozni = megfogni, lefogni, magunkévá tenni az istenit, nem mint járulékot, mint accidenst, hanem kiemelni magunkból s meglelni azt, rájönni arra magunkban; pl. a szentmisében az offertorium nagyszerű valóságai: „pro innumerabilibus peccatis et offensionibus et negligentiis meis et pro omnibus circumstantibus, sed et pro omnibus christianis vivis atque defunctis", „calicem salutis, ut pro nostra, totius que mundi salutis cum odore suavitatis ascendat"[1409]… Kihámozni a szavak zörgő hüvelyéből s a fogalmak száraz selyempapirjából az élő valóságot.

[4] *Ily reggeli megtapasztalásaim* kárpótolnak mindenért s a legmélyebb, szent csendes gyönyörrel töltik el lelkemet. Olyan az, mint a tengerszem csendes, erdős hegyek gyűrűjében, telve a mélység titkával s a végtelen égre való áhítozással; s az egész egy szem, tele gyönyörrel s fénnyel.

Jan. 18. [1] Ma Meller volt itt, innen Tésre, Ősibe s Sárkeresztúrra megy. Igazán nekem nagy áldás Rudi és Henriette; látom benne, hogy hívek és hivők, hogy igazán iparkodnak teljesen megfelelni a nagy kegyelemnek, melyet nyertek. Ők kezdetben csak esztéták voltak és Goethe volt eszményük; később a Törökbálintra került Notre Dame első főnöknő is nagy behatással volt rájuk s vonzotta nemes lelküket. A szó igaz értelmében „veri Izraelitae, in quibus dolus non est,"[1410] s kik éppen ezért megkapták a szent hit kegyelmét. Velük született nemességük itt most teljesen érvényesül. Apropos, francia főnöknő. Szegény kopott volt, de arany lelke volt. Mikor Zsámbékról Törökbálintra került, annyi pénze sem volt, hogy kiválthatta volna a vasúton málhájukat; futott boldoghoz-boldogtalanhoz, sehol sem kapott

---

[1407] (Mózes) *kitartott,* mintha látta volna már a láthatatlan Istent. (Vö. Zsid 11,27)

[1408] gyermek [Jézus], aki azokban a napokban imáit és könyörgéseit könnyek között felajánlotta és meghallgatást nyert

[1409] „[Fogadd el az adományt…] számtalan bűnömért, sértéseimért és hanyagságaimért; fölajánlom minden itt körülállókért, sőt minden keresztény hívőkért, élőkért és holtakért", „[Fölajánljuk Neked az] üdvösség kelyhét, [és kérjük, hogy] a mi és az egész világ üdvösségéért édes illattal szálljon föl." (A szentmise felajánlási részéből.)

[1410] igaz izraelita, akiben nincs álnokság (lásd Jn 1,47)

semmit; végre este rászánta magát és elment a Meller-kastélyba. Csak Henriette volt otthon. Szívesen látta s köszönte, hogy megtiszteli őket; „ah – pattant ki a szegény főnöknő – bocsásson meg, én nem tisztelegni jöttem, hanem kérni” s előadta baját. „Ah, mondta most megint Henriette – hisz ez a legkevesebb,” s mindjárt 3.000 – koronát adott át neki! Gondolom, le is mondott róla, hogy visszakapja.

[2] Ó, és azok az osztrák lányok Henriette-nél. Van kettő, három, milyen dolguk van azoknak, Henriette anyjuk nekik!

[3] Ma kérdeztem Rudit, ki fivéréről beszélt, hogy hol gazdálkodik az; azt mondta: Nagymányán, Bars megyében. Nevettem, mikor ezt hallottam; eszembe jutott, hogy egy vadkerti esperest, talán Mészárost, anno dacumal IX. Pius pápa kérdezte olaszosan? „est -ne tua parochia mánya (magna)?” – Non est Mánya, sed Vadkert[1411] – volt rá a felelet.

Jan. 19. [1] Némethy Ernő itt járt, az én leghívebb tanítványom, okos, mérsékelt, megértő; megbecsül, de önérzetesen s ami nagyon tetszik, van mindenben saját véleménye s non iurat in verba magistri[1412]. Biztattam őt, hogy a pálosokkal s Pilis hegyével foglalkozzék; szívesen vette. – Elmondta, hogy valami híres budai orvos házában megfordult, aki többi közt szóba hozta, hogy bizonyos emócióktól a testek, az emberi testek fénylenek. No, ezt láttam én Margitligeten két noviciuson[1413]. Határozottan áttetsző, belülről áradó élet, fény járta át a tiszta fehér arcot s nyakat. Ezt egyszer láttam rajtuk; máskor bőrük sárgás – de nagyon kevéssé – nüanszú. Érdekes volt ez, s nagyon szép!

Jan. 24. [1] A nagy nap előestéjén! Hát bizony én is ezt „Istennyilával üttetném, fenével etetném, ördöggel bujtatnám”, hogy erre rászántam magamat; most azonban a kolompot fölkötöttem, hát megyek! Hogy aztán miképp találom ott föl magamat, az más kérdés; mindenesetre ott ki kell lépni s az akcióban részt kell venni! Támadni is kell, mégpedig csattanósan, hogy megérezzék s össze ne zavarják simogatással s valamiféle doktrinér disszertációval. Tisztán kell látni. Azt kell meglátni, hogy a liberalizmus melegágyat talált a magyar nembánomságban s laissez-faire hagyományokban. Nem kellett itt sokat biztatni az embereket, hogy szabadságot mindenkinek; ha nem bántják a pipaszót, s neked békét hagynak, tehetnek, amit akarnak.

[2] Az intézmények kérlelhetetlen szentsége s keménysége sem állt oly parancsoló módban, hanem inkább a hagyományok tisztaságában szemeink előtt; hogy ezen nem szabad változtatni, hogy nem szabad lazítani, hogy a társadalom, a házasság, az iskola nem vén gyökerek, melyeket ki kell szántani, hanem hajthatatlan parancsoló szükségességek; hogy ezek pántok s kötelékek s hogyha ezeken lazítunk, mi magunk pusztulunk bele: ez nem volt sziklafal; nem volt hegylánc, melyet ne lehetett volna megtörni. A liberalizmus nyugatról ide táncos, jókedvvel lebegett be. Mert hát nyugaton azt már elintézték; a haladó irányt Mill, Gladstone, Victor Hugo, aztán Björnson és Ibsen és Strindberg a magas északon győzelemre segítették. Csakhogy itt minálunk azt az egész névcsoportot valamiféle szolidáris társaságnak nézték s nem különböztettek a haladás követelményei és a hóbortok közt. Nem különböztettek reformok és tagadások, Nietzsche-i túlzások közt. Pedig ha az ember veszi ezeknek az embereknek az életművészetét, elmegy a kedve a rendszertől. Hogy Nietzschét ne említsem, hát Strindberg milyen? Kirántotta a család, a magántulajdon, az állam, a társadalom pilléreit, s mit tett helyükbe? Háromszor házasodott s végül nejeitől s gyermekeitől elhagyatva, a nacionalizmusba gyökerezett bele. No, hát bizony bolond lyukból bolond szél fúj!

[1411] A pápa megkérdezte, hogy nagy plébániája van-e (a „nagy” fonetikusan „mányának” hangzott), és a válasz: Nem Mánya, hanem Vadkert

[1412] nem esküszik a mester szavára (vagyis nem „fejbókoló”)

[1413] Törölve egy sor.

[3] Jan. 24. A lévai rendőrkapitánynak apósa különc, jómódú gazdaember, zsíros ködmönben járt, ruhát alig váltott, hátul az udvarban lakott; oda vitték az ételét. Mikor nagy beteg lett, kérte leányát, hogy meg ne mossák a testét, hanem úgy temessék el. Meghalt s a derék asszony úgy tette ködmönében a koporsóba. De hát hol a pénz? Gazdag ember volt, búzaföldjei, rétjei voltak, s egy krajcárt sem adott semmire! Kutattak, kerestek; hiába, nem találtak semmit. A jó leány pedig letérdelt a koporsó előtt s imádkozott s nézte a holtat. Akkor villant át agyán: testén lesz a pénz! De hol? Hát a púpja alatt, mert púpos ember volt. Megemberelte magát az asszony, felemelte a holtat, a púpja alá nyúlt s kihúzott egy köteget. Pénz volt, 36.000 frt. Mind a szegényeknek adta. A piszkos embernek ilyen tisztalelkű leánya volt. Bár tisztult volna meg a lelke az apának a leánya tisztaságában!

Jan. 25. [1] Pál-fordulása; megtartottam programmbeszédemet, azaz hogy a palota erkélyéről szóltam választóimhoz, miután küldöttségileg meghozták a választási jegyzőkönyvet. Legyen ez fordulása a magyar télnek szebb tavaszba. Meglesz, ha összetartunk s ha a „művelt" világ rothadásából kiválunk. Ez a rothadás ráült szívére, hitére, az izmaira, az agyvelejére. Az agya dolgozik, de pozitivumokat nem állít a világba; csupa relativitás, gyöngeség, erőtlenség, alulmaradás. Hanem a haszon, a profit, no meg az élvezet – az vezet.

Jan. 28. [1] Érdekes, Montalembert is írja: „Les petites villes devenues ailleurs la citadelle des esprits forts et du respect humain"[1414], Lengyelországban vallásosak. Sehol a félműveltség<nek> s a birkaságnak az a cintányéros bemutatkozása, mint a kisvárosokban. Az eszmék járása, kigyulladása s hamvadása a bennünk elraktározott erők viszonyaitól függ. Az eszmejárat olyan, mint a tenger hullámzása, vagy inkább mint a szél vagy szélvész járása. Jön s megy, elül egészen. Mikor úgy jön s nekifekszik az emberiség lelkivilágának, nincs hatalom, mely azt lefogja vagy lekösse s ugyancsak addig nincs nyugalom, míg ki nem tombolta magát s ki nem adta a mérgét… Ez a méreg mindannyiszor valami reakció az ellentétes elvek s eszmék által felgyülemlített rossz ellen. Van az eszmejárásban tehát a szellemi erőknek valami mechanikája; érvényesül bennük az akció s reakció törvénye. Természetes, hogy a mechanika sohasem adhatja az egész igazságot, s főleg nem a szellemi világ által igényelt igazságot. Igazság nincs a viharban, mely a túlfűtött felhők szárnyain repül; igazság nincs a kazánrobbanásban, mely a túlfeszített erők, gőzök önkénye; az elvi, az esz<mei>, a társadalmi viharok is kazánrobbanások és <inkább> az elfojtott élet s a felgyülemlített szenvedés ösztönös lökéseit, mint az egyensúly helyes mértékeit nyilvánítják. S azért úgy érzem, hogy az immanens erők küzdelmét s azoknak aztán helyesen s célszerűen való egyensúlyozását nem is az ember intézi. Az ember küzd s kell neki; küzd a történeti helyzet energiája s orientációja szerint, utasításai szerint; de a végleges elintézést, a megnyugtató lelki egyensúlyt a szellemi világnak a harcok sorozata, a feszült erők kisülése adja.

[2] Tegyük meg kötelességeinket! Küzdjünk a kor, a hit, a hivatás, az őszinte jóindulat igényei s inspirációi szerint s higgyük, hogy mi a gályáinknak csak evezősei vagyunk, mert

[3] Bár fölül van a gálya s lent a víznek árja,
Azért a víz az úr.[1415]

[1414] „A kisvárosok másutt az erős szellem és az emberi tisztelet citadellájává váltak".

[1415] A Petőfi-vers (Föltámadott a tenger) pontosan így szól:
Habár fölül a gálya
S alúl a víznek árja,
Azért a víz az úr!

[4] A küzdelem végén belátjuk, hogy rendesen mindkét fél túlzott; az új eszmék rajongói éppenúgy, mint a régi nagy igazságok tisztelői. Mindkettőnek meg kellett érteni, hogy a világ folyton új alakot ölt; mondjuk, modern lesz; de hogy minden, a modernség is, amennyiben észszerű, végre is annak az örök emberinek ideiglenes alakja. Modern = emberi a mi zónánkban! Adjuk hát át, azaz hagyjuk meg a világkormány gyeplőit az Isten kezében, mi pedig foglaljuk le magunk számára a kötelességteljesítés Isten-szolgálatát s ne okoskodjunk, hanem higgyük, hogy ő nagyobb nagy gondolatainknál, s hogy mi kisebbek vagyunk minden leereszkedő irgalmánál.

Jan. 29. [1] A tegnapi jegyzéssel kapcsolatban mégis az a gondolatom van, hogy az Úristennek a világ mégis csak egy „Narrenschiff”[1416] lehet, s hogy főleg a parlamentek igazi cirkuszok, ahol egy-két műlovas és rengeteg sok a clown! A „dummer august”[1417]-ok termőföldje az a porond; no és a komoly póz pláne fölségessé teszi az isteni komédiát. Azt gondolom, hogy az olimpusi isteneknek nem volt ily „spectaculum”-uk, mint a honatyák őrangyalainak. Most meg képzeld el, hogy minden ilyen szellemi felfújt béka, honatya és alkotmányos puffancs mögött, a nagyzó pofák mögött az őrangyalok égi arca, tele gyötrelemmel és kábulattal; főleg pedig, ha szólásra emelkedik az ilyen honvédő, azt gondolom, hogy az angyala a padra üti fejét s fel se néz, de az ember érzi rajta, hogy szégyenben ég! Angele Dei, non sim tibi pudori, – suscita me, sicut suscitatur dominus e somno suo[1418]!

Febr. 8. [1] Náci bácsi[1419] elmondta, hogy atyja, mikor az édesanyja – tehát Náci bácsi nagyanyja – meghalt, s az koporsóért ment kocsin, rossz idő keletkezett s akkor az apja a koporsóba feküdt bele az eső ellen. Ennek a pendant-ja D. atya, aki mikor halálán volt, koporsóját meghozatta, s miután meggyógyult, almát tartott benne. Ezeken úgy szokás rémülni; pedig végre is ládáról van szó, s azt erre is, arra is lehet használni. N. bácsi is egy relikviája a régi Fehérvárnak.

[2] Febr. 8. Az én édes Szent Ágotám ünnepére nézve megjegyzem, hogy megragadott emlékénél, hogy már 1600 éve világít s hogy mi lesz hát velünk 1600 év múlva? Ó, örökkévalóság s örök élet s boldogság, mit nem adnék érted s mit nem szenvednék el érted! O quam magnum est regnum Dei et ingens locus possessionis ejus[1420]! Azután gondoltam a Nofelsi Agathe-ra, der Wirtin von Frohsinns Einkehr![1421] A Bangs-ra s a rohanó Rajnára, melyen átmentünk Svájcba. Agatha sancta, dulcis virgo et gloriosa![1422]

Márc. 6. [1] Sancta Perpetua, dulcis mater et gloriosa soror, salve![1423] Már nem is érek rá írni. Három hétig Budapesten voltam s forogtam mindenfelé, szalónokban, Urániában, színházban, nemzetgyűlésben, pártkörökben! Febr. 26-án beszéltem a keresztény nemzeti egyesülés pártjának nevében az alkotmányosság helyreállítása- s az államfő hatalmára vonatkozó törvényjavaslat alkalmából. Jól ment.[1424]

[1416] Bolondok hajója (középkori szatíra, ill. ebből származó fogalom). A képzőművészet egyik kedvelt témája. Lehetséges, hogy valóban előfordult, hogy hajóra pakolták a bolondokat, és tengerre bocsátották őket.
[1417] Paprika Jancsik (sürögnek-forognak, de nem csinálnak semmit vagy mindent elrontanak)
[1418] Isten angyala, ne okozzak neked szégyent –, ébressz fel engem, miként feltámad az Úr álmából.
[1419] Nagy Ignác
[1420] Ó, mily nagy Isten országa és hatalmas uralma helye!
[1421] Nofelsi Agathe, a Jókedv fogadó háziasszonya
[1422] Szent Ágota, édes, dicsőséges szűz
[1423] Szent Perpetua szerető anya és dicsőséges nővér, üdvözlégy!
[1424] Az ennek kapcsán elhangzott parlamenti hozzászólását lásd *Prohászka Ottokár parlamenti beszédei* c. kiadványban (Írások Prohászkáról sorozat 4. füzete, Székesfehérvár 2006; szintén megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k478.htm).

Márc. 11. [1] Szívem megint túlcsordul a szenvedő Úr Jézus iránti szeretetből. „Et statim gallus cantavit et conversus Dominus respexit Petrum."[1425] „Statim", az Úr Jézus úgy rendelte, hogy mindjárt szóljon a kakas; – mindjárt – s azután megfordult s ránézett. Istenem, mennyi lelkiség, gyöngédség, finomság! Mily érintések! Ez az érintés kell, mellyel az Úr illeti a lelket; az a tekintet, melytől a lélek rezzen meg! Mit használt volna a kakasszó, ha az Úr nem tekint s nem szól a szívhez. Ez az emberi lélek története. Körülötte a sok kakasszó, az ébresztő szó, a filozófia kakasszava, a morális, az életbölcseség kakasszava! Hány kakas parádézik és kukorékol bele a világba. Ébreszt, figyelmeztet; az nem elég. Más kell; nem kukorékolás, nem a csilingelő szép szó, hanem „ducam in solitudinem et loquar ad cor". „Ad cor", non ad aures, ad intelligentiam, sed ad cor.[1426] Úgy szólni, hogy szívünkre vegyük, necsak észrevegyük.

Ápr. 1. [1] Hosszú távollét után ismét itt vagyok; hihetetlen, hogy mi minden akadt utamba; megtartottam a férfiak konferenciáit, a szentségekről, nagyon jól ment. Sokan voltak s gyóntak. A nemzetgyűlésre is eljártam. Az a gyűlés a kis koponyák s a nagy akarnokok gyülekezete. Tele vannak ambicióval és elbizakodottsággal és – panamákkal; s végre is ez a gyülekezet kompromittálja az embert tehetetlenségével.

Ápr. 4. [1] Elvégeztem húsvéti gyónásomat. Lelkem tele van a szenvedő Krisztus s a föltámadt édes Üdvözítő iránti szimpáthiával. Bár végezné el sok hívünk a gyónást! Sokan elvégezték a misszióban, melyet febr. 28-tól márc. 8-ig tartott P. Jámbor és Szittyay itt s más két páter a Felsővárosban. Nagyon jól sikerült; gyóntattak szakadásig. Egy prédikáció volt a gyónásról. Kimutatta a páter, hogy a papok sok mindenfélét találtak fel, de a gyónást nem. Nem, nem; a papoktól a gyónás ki nem telt, ahhoz lélekmélység s isteni lélekszomj kellett.

Ápr. 19. [1] Ma megint hazavetődtem. Egyre kiállhatatlanabb nekem a nemzetgyűlésben való tartózkodásom, mely egy irreális, kapkodó és fölületes társaság benyomását teszi rám. Hány férfi van ott beleállítva a semmittevésbe, a folyosók tiprásába, az intrikálásba, a buta hatalmi aspirációk pókhálószálaiba!

[2] Hazaérve meglátogatott Békefi Remig apát s elmondta, hogy a zirci apátságban a legutóbbi időkig székely katonák, előbb meg román banditák táboroztak. Ezek mindennap 1–2 hektó bort ittak meg. A tiszt azt mondta, hogy mindent meg fognak fizetni. Hát ezt leshetik! – Jaj, Istenem, emberek, emberek, barmos és erőszakos fenevadak; minek ezeknek ész és lelkiismeret, mikor ennyire kivetkőzhetnek ebből is, abból is. Tu autem Domine, miserere nobis!

Ápr. 20. [1] Nagyon kedves jellemző vonást jegyzek föl a jó Scheirich Antal kanonokról. Valent székesegyházi sekrestyés beteg volt, s a jó kanonok elment helyette reggel harangozni! Megdícsértem őt, s ő szerényen arra utalt, hogy ez természetes: Valent nem győzi, s helyettest nem tarthat.

Ápr. 22. [1] Ma volt itt Győry Teréz grófné. Érdekes dolgokat beszélt a múltból. Farkas Imre püspök jóbarátja volt atyjának, s 1857-ben, mikor a koronát megtalálta Karner őrnagy, éppen Nagyperkátán volt s kinyitja az újságot s olvassa, hogy megvan a szent korona s egymás nyakába borultak. – Széchenyi István gróf azért beszélt a pozsonyi diétán magyarul, mert nem tudott diákul; egyáltalában semmit sem tanult, 17 éves korában már katona lett. – Cziráky Mózes Antal fölkiáltott a diétán: per amorem periclitantis patriae[1427], s nem akart vámot fizetni a hídon; inkább csónakban ment át a Dunán. – Dicséri Győry Teréz Apponyi György grófot, aki hangolta a királyt (Ferenc Józsefet) s a „Debatte"-ban vágta Schmerling minisztert! – Kár, hogy ez a főnemesség úgy elhajlott a magyar néptől, fölfelé hajolván a

[1425] Azonnal [statim] megszólalt a kakas és az Úr hátrafordult és rátekintett Péterre (Lk 22,61)
[1426] „kiviszem a pusztába, a szívhez szólok". „A szívhez, nem a fülekhez, az észhez, hanem a szívhez" (lásd Óz 2,16)
[1427] a veszélyben forgó haza szerelmére

királyhoz; magyarul se tudott sok; itt is „cherchez la femme”: feleségeik osztrákok, sziléziaiak, csehek voltak. Dicsérte Hunyady Józsefet, az ő unokáját, nővérének, Felicitasnak fiát, Károly király főudvarmesterét. Ő hozta el a kir. gyermeket Wienből autón. Mikor arról volt szó, hogy IV. Károly elmenjen Wienből, a király s királyné jelenlétében telefonált Beuer kancellárnak: „Ich benachrichtige Sie, daß Ihre Majestät der Kaiser und die Kaiserin heute nachmittag Wien verlassen.” A király megijedt: „mit csinál?” – mondotta; míg a királyné azt mondta: Graf Hunyady, ich möchte Sie umarmen. „Ja, – mondta Hunyady – der Kaiser kann nicht fliehen!”[1428] (Az idén Hunyady hazajött Schweizből, ahol nőül vette Bellegrada grófnőt, a királyné udvarhölgyét. A király s Miksa főherceg voltak tanúi; Bellegrada grófnőt a királyné s Józefa kísérte az oltárhoz.)

Ápr. 23. [1] Ma R. dr.-nál voltam; beteg; székben ült, pokrócba takarva. Ő maga kezdte, hogy amit Isten rámért, azt elviseli. Örültem neki s buzdítottam kitartásra, hitre. Azt mondta erre, hogy ő mindig keresztény volt s az Úr Jézus híve. Vannak korok, évek – mondtam –, mikor balgák lehetünk; a 70-es években a liberalizmus járványa sok embernek megzavarta s tönkre tette hitét. „Igen, mondja, de sohasem vétkeztem a családi hűség s tisztesség ellen.” Hál’ Istennek! Hát jó, ha az ember megöregszik s lehiggad.

Ápr. 24. [1] Ma beszélte a főispán, hogy egy zsidó bérlő fölajánlt 200 holdat a hadiözvegyeknek s rokkantaknak, s hogy fölkérte a gazdákat, kiknek ökrei kint legelnek, mert már elvégezték a munkát, hogy szántsák föl a szegényeknek. Nem és nem; ilyen semmi-embereknek nem teszik. Ajánlt nekik aztán holdankint 50 koronát, hogy ő fizet… Nem és nem! Ó, a bögőcs, szúró, tövises lelketlenségét!

Ápr. 26. [1] Isten áldja a mi Szentatyánkat, XV. Benedeket. Kétmillió koronát küldött gyermekeinknek; ebből Fehérvár 100.000 koronát kapott. Elosztottam!

[2] Megemlékszem még egyszer arról a nagy kegyelemről, melyet ez idén a fekete vasárnap hetében az egyetemi templomban vettem. Tartottam konferenciákat a szentségekről: a regeneratio, a reformatio stb. sacramentumairól. Nagyon jól ment minden. Sokan jöttek gyónni. Azután a nőknek adtam lelkigyakorlatokat. Ezeken is nagy áldás volt. Quid retribuam Domino![1429] Valahányszor gondolok ezek áldozására, elfogódottság tölti el lelkemet. Mennyi fölséges érzelem telíti azt az egyetemi templomot! Mennyi lélek tapad e falakhoz! Most már nem megyek szerte az országban, de ide függesztem trófeumaimat. Legszentebb emlékeim!

Ápr. 30. [1] Előestéje a májusnak, Szent Szűzem virágos hónapjának. Ahogy térdeltem régen esztergomi kápolnánk oltára előtt, úgy most, ugyanazzal a szeretettel. Salve Virgo! Ma volt itt Végh Endre, meghívott a bérmálás alkalmából, hogy nála szálljak. Említette a jó Bezerédj Pált, a selyem-kukacot Tolnában. Ah, de érdekes ember volt ez; nála voltam évekkel ezelőtt. Csupa lelkesülés a kukacért, de még inkább a munkásokért – Isten áldja meg! Hát még az a vén barát, aki Hidján nála lakott, no az volt ám az exempláris. Sanctus Pater Franciscus certe delectabatur super talem jovialem franciscanum[1430]. Ez egyszer felutazott Bécsbe, s a Hotel Metropolba vetődött; alig tudott németül s kért egy kis szobát. Elvezették a lifthez, hogy fölszállítsák; ő pedig azt gondolta, hogy ez lesz az a neki szánt kis szoba, azért azt mondta: Das ist zu klein![1431] Nagyszerű katekéziseket tartott, melyekben a patriarkák és szentek mind hidja-apáti divatban szerepeltek.

Máj. 1. [1] Virgo gloriosa, dulcedo et spes nostra, amo te, amore Brigittae, Franciscae Romanae, Catharinae Senensis, amo te, amore omnium mulierum, virorum, juvenum; amo te

---

[1428] „Közlöm önnel, hogy a császár és a császárnő őfelsége ma délután elhagyják Bécset… Hunyady gróf, szeretném megölelni… Igen, a császár nem menekülhet.

[1429] Valamit visszafizetek az Úrnak!

[1430] Szent Ferenc atyánk biztosan örült ennek a joviális ferencesnek.

[1431] Ez túl kicsi!

et ad pedes tuos concido. Tu me eleva et leva in montes Dei[1432]! – S ki jut eszembe? A jó Komáromi Erzsi! Édes, szép mezei virág! Nos és még ki? A tavalyi borzasztó május, a förtelem, a nagy aposztáziája a magyarságnak minden eszményétől s behódolása a zsidó-orosz vérbajnak. Emlékszem arra a rémes, pokoli felvonulásra, melyet ma egy éve rendeztek itt is, felhajtva az urakat is, a törvényszéket, a hivatalokat. A konflises Franci (ha jól tudom) vörös kelmével bevont lovon ült mint vörösbe öltözött lovag, s nem tudom, mit vitt, zászlót-e vagy kardot; ott ment két más komédiás is, nagy kalapáccsal, s előtte gyerekek egy nagy zsákot vittek, az a pénzeszsákot jelképezte, melyet ez a képtelen mozgalom majd összezúz! Rémes volt e látvány, nem attól, hogy a pénzeszsákot és a kapitalizmust akarták összetörni – bár tehetnék, segíteném őket; – de rémes ettől a leszakítástól, ettől a vérző leszakítástól, az erőszaktól, gyűlölettől, ettől a nyilvánvaló belső meghasonlástól s lázadástól eszmék, hit, hagyományok ellen …ugyanakkor pedig ez az egész történés tele volt nevetségességgel, hóborttal, karikatúrával, kiröhögni való pózokkal s ügyefogyottságokkal, úgy hogy az a gondolatom van, hogy sehol sem lehetne annyit nevetni, mint a pokolban, ha nem volna ott a mérhetetlen szenvedés. Mert a pokol karikaturája a világnak, fonákja mindannak, ami szépség s rend, ami illem és harmónia! Azért hát Dante is a pokoli zenét az ördögök szeleinek búgásából, sivításából és változatos eregetéséből komponálja össze. Erről a jó Poliákovics Náci, szobi plébános azt mondta, hogy ez a „sonus epulantis”[1433]. R. i. p.!

[2] Máj. 1. Amerikai barátaink, papjaink s a hitközségek most az irgalom, a könyörület érzéseibe öltözködnek. Fojtán 75 750 K-t, Rickert, Eördögh, Gallerani élelmet s pénzt küldtek. Mihók barátunk is megszólalt s 1000 K-t küld, hogy prenumeráljam számára az Új Nemzedéket, a Képes Krónikát, s a többit a Huszár-akciónak szánja. Deo gratias.

[3] Máj. 1. Kiültem a kertbe s kinéztem magamnak egy kis májust. Már nagyon kellene nekem hegy, völgy, szikla, végtelen kilátás; víz, folyás, hullámzó kristályok árama… Nem bírom eléggé kifejezni, hogy mily titokzatos szimpathiával nézek a vízre, a csermelyre, a kristályos folyásokra. Ezek hajtanak gyárakat s termékenyítenek vetéseket. Erős és csendes munkásai Istennek, s ha piszkolódnak is, mindig sietnek tisztulni s vasárnapi tisztaságban szolgálni.

[4] Nem akarok fúrni, „grübeln”[1434]; akarok egyszerű, igaz természetességet. Akarok lelket, mely érzékeny, szemes és szemfüles, csupa érzék és megértés. Mondják, a természet nagy könyv; igen, de a természet a mi kedves nénénk: öregebb nővérünk, aki tanít, figyelmeztet, sejtet! Nem anyánk, de nővérünk. Betűzök benne s vele, s kibetűzöm, hogy hinnem, szeretnem kell! Ha hitem van s szeretetem, akkor van lelkem a természet iránt s lelkem az élet iránt. E lélekkel fülelek. Igaz, amit Charles Marie Dulac mond, hogy Szent Ferenc himnusát a naphoz s a Benedicite-t nem énekelni, de hallgatni kell; azt mások éneklik – lombok, fák, színek, füvek, virágok, vizek, szelek, egek, földek, hegyek, völgyek… Látni, nézni kell a kipattanó fényeket, az ezüst s arany-színek sugárzását, a virágok meztelen, közvetlenül kitáruló szépségét – ezt az eszthétika s kommentár nélküli pompát s bűbájt; ezt a sok nekünk világító, szemünkbe szökő ingert! Igen, igen, kell már nekem hegy, völgy, tenger, ég!

[5] Máj. 1. A gyönyörű május meglobogtatja fölöttünk napsugárból s ezer és egy színből szőtt pompás lobogóját … rajta a hit s a szeretet szimbolumai: a mi eszményeink, Isten, Krisztus, Szent Szűz, szentek, haza, nemzet, egyház, Róma s Buda … mind ott tárul s feszül redőiben. Ah, ez szebb, mint ma egy éve Streit kanonoki házán a piros zászló (Pfuj Teufel),

---

[1432] Dicsőséges Szűz, édesség és reményünk, szeretlek, Brigitta, Római Franciska, sziénai Katalin szeretetével szeretlek, minden nő férfi és fiatal szeretetével; szeretlek és lábaidhoz borulok. Emelj fel engem és repíts Isten hegyeire!

[1433] a lakomázások hangja

[1434] töprengeni, tépelődni

no meg hogy a vásáros bódé teljesen meglegyen, a kaputól balra az ablakba kiterített s kifeszített germanikus talárisa Viszotának. Eja Popeia![1435] Régi, csúnya nóta!

Máj. 12. [1] Megint tíz napig elvoltam: Budapesten Tarnay-koncert, melyen beszéltem a szibériai hadifoglyok érdekében, azután fényes kültag-fölvétel a budai királyi várkápolnában s utána Horthy Miklósnál tisztelgés. – Aztán szombaton, 8-án elmentem Válba; másnap, vasárnap bérmálás; este és vasárnap is prédikáltam. Hatalmas eső zuhogott a bérmálás alatt; alig tudtunk hazamenni. Gyönyörű sekrestye-fölszerelés van Válban, úgy tudom Majkról, a kamalduli kolostorból. Más darabjai állítólag Tatán s Komáromban a ráctemplomban vannak! Remekek! Aztán mentem Alcsutra, Felcsutra; itt már szintén szép a templom. Alcsuton a főhercegi kastély nagyon szép templomában folyt a szertartás. A park gazdag és pazar, a föld s a napsugár kegyelméből. Egy fája sem több, mint 100–110 éves. József nádor ültette! Este Verebre Véghékhez, ott most az új földesúr Végh Endre; 1918-ban szeptemberben Rábakövesden dr. Velincz-cel összeadtam a lányát; most már egy édes fiúcska csügg a fiatal mama keblén. Sokat kiviszik, s az itteni szép park vegetációja szövődik lelkébe! Méhzsongás és madárdal! No, minket nem neveltek ily intenciókkal; de ha úgy visszatekintek, hogy gyermek lelkemre mi hatott leginkább, azt kell mondanom, az áradozó, zöldes, kékes, fenékig tiszta, átlátszó víz, a Revuca, a Vág. Talán onnan a nagy előszeretet a felséges áramló kontinuum iránt; onnan az élvezet, mellyel a stájeri s tiroli vizek s a mélységek titokzatosságát nézem. Vidi aquam… elementum grande![1436] Sármándon (máj. 11.) is szép volt a bérmálás, de kevés ember a templomban! Bandérium, fiúk is kengyel nélkül egy darab pokrócon ülték meg a szép lovakat. Alcsuton azt is hallottam, hogy „Grünt die Eiche, vor der Esche, hält der Sommer grosse Wäsche”[1437], vagyis esős nyár lesz, s annak most az idén kellene lennie!

Máj. 13. [1] Hogy események, történések, tapasztalatok mily befolyással vannak a szellemi életre, a világnézetre s filozófiára, annak egyik kitűnő illusztrálása a „relativizmus”, mely még az abszolut igazságokat is kétségbe vonta s a παντα ρει[1438]-t bevezette a tudományba. Még a logika is a fejlődés útjának változatait tünteti föl állítólag magán. Ez az általános szellemi ragály a darwinista fejlődéstanban s a monizmusban bírja alapját és inspirátorát. Valami nagy, népszerű elvet akarnak érvényességre juttatni és fölfedezni a lét minden országában, tehát a logikában is. Csak az a különös, hogy az értelem oly kevéssé tud ellentállni a divatnak, s mindenre kapható! Így járnak pedagógiai divatok is köztünk: az egyéniség korlátlan respektusa – valamiféle kultusz! Akkor háttérbe szorul az általánosan érvényes, a szolidaritás, a szociális elem; s csak az egyénit rögzítjük. Máskor megint befellegzik ennek. Gondolom, most is!

Máj. 14. [1] Hoerbiger Hans barátom jelentkezett; most már külön kozmotechnikai társulatot alakított Bécsben a glaciálkozmogónia tanainak terjesztésére. Akarta, hogy feljöjjek. Írt megint pompás levelet világvégi szentírási citációkkal tarkázva s szellemdús megjegyzésekkel az ő hitetlenjeire, kik közt a jó süket P. Fényi[1439] vezet; mert ez az ő tanát „jégherezisnek” tartotta.

[2] Máj. 14. Károlyi József elmondta, hogy menyegzőn volt Fehérvárcsurgón, ahol 340 ember evett és ivott; leöltek egy ökröt, 2 borjút, egy sertést, 6 malacot, 140 tyúkot, s ki tudja mennyit sütöttek s ittak meg. Éppen megkaptam Trentonból (Észak-Amerika) az újságot, melyben könnyeznek a magyarországi éhség fölött. – Van valami butább, önzőbb s

[1435] német altatódal
[1436] Nézem a vizet, ezt a nagy elemet!
[1437] Ha a tölgy a kőris előtt zöldell, nagymosást tart a nyár.
[1438] panta rhei
[1439] Fényi Gyula (1845–1927) világhírű jezsuita csillagász Kalocsán

kegyetlenebb az embernél, annál az átlag „homo animalis”-nál? Nos és akkor hová szálljon a Szentlélek s kit s mit gyújtson meg?!

Máj. 29. [1] O sacrum convivium![1440] Mintha megakadna gondolkozásom s érzésem folyama, mintha fölszívná s fölszippantaná minden fogalmamat az a fölfoghatatlan nagy misztérium, s az ember csak dadogja: o sacrum convivium! Vendégség, öröm, mélység, titokzatosság, egy – élet! Nincs keresztény ember, aki Krisztussal, a köztünk élő Krisztussal igazi, szívbeli, életbeli kapcsolatban nem áll, aki e titokzatos, eleven jelenlétből nem merít, akinek ahhoz nemcsak köze van, hanem teljes életközössége. Krisztusi emberek Krisztustól elszigetelve – szinte lehetetlenség; ez az öreg Boehm bácsi egyik nehézsége[1441]. Ez is talán azoknak a „krisztusiaknak” lehetetlen helyzete által oldódik meg, hogy ad absurdum deducuntur.[1442] Mert itt állnak, vallják a krisztusi közösséget, de in concreto nem találják meg. Minek a krisztusi ígéret a velünk-maradásról, ha nem találunk rá flagráns, megtapasztalható kapcsolataira? S milyen szembeszökő e részben a katholikus egyház Krisztussal való élete az Oltáriszentségben!

[2] A világnak négy nagy tartozása van Isten iránt: a *dicséret* tartozása a rajta elömlött isteni megnyilatkozásért; a *hála* tartozása a végtelen kegyelemért; az *engesztelés* tartozása a bűnökért; a számtalan baj, szükség, szenvedéssel szemben az *égrekiáltás,* a „de profundis”. Ki tegye? Hol a nyomós egyéniség? Nálunk sok a szó, az ember-aprólék; de nála <Krisztusnál> a föllépés, az eltalálás, az ég s föld közti eligazodás: földre, tisztítótűzre, szenvedésre, betegágyakra kiömlő lélek.

[3] Vagy mi a szentáldozás? Az emberi lelkivilág tápláléka! Ami munka folyik, az életért folyik; a föld barázdái a kenyérért vannak fölhasogatva, a napsugárt, mint áldást a búzamag aranyában vesszük, s ami feszül s dolgozik, az az életért van. Hát akkor a szellemi, a lelki életben mit jelent a Krisztusból s Krisztussal való élet, – a belőle s vele való táplálkozás? Jelenti az életfolyamatok tartalmát s erejét; lelkeket táplál, erősít, emel, tökéletesít. Ha egyetlen egy szent embernek munkateljesítményét veszem, azt, amivel magát jobbá, nemesebbé tette, ha azokat a harcokat elszámlálom, melyeken keresztülvágta magát, s zátonyok s szirtek közt erős s ügyes kézzel forgatta s vágta az evezőlapátot s nem lehetett a nélkül – s mégis mondja a szentáldozás ezt mind magában foglalja, ezt mondja, ezt adja, *mindenre telik belőle.*

[4] Mily forrás, mily fakadó hegy ott! Weichselboden körül! S mindenért kárpótol … mindenért! Minden naggyal s nemessel kongeniális. Aki áldozik, az annyiban a szentek közé, a vértanúk közé, az angyalok közé tartozik. – Nézem az életet, annak piszkos folyásait, csatornáit, lagúnáit; de vannak tiszta források, kutak; vannak csendes, kristály mélységek, s van eső, desztillált párák lecsapódása; s abból élünk, azt isszuk, az élő szervezetek azzal töltekeznek – nem politikával, sajtóval, piszokkal, hanem tiszta források vizével. Nos, Oltáriszentség, *erre* telik belőled; sőt csak úgy dől!

Jún. 2. [1] Holnap van Úrnap! Bejártam Nagyperkátát, Nagyhantost, Sárosdot, Moórt, Bakonysárkányt… Istenem, bár lenne nyoma! De holnap van Úrnap, ez magában véve dicsőség, imádás, ünnep, erő, ujjongás! Ah, igen ez ünnep! *Az áhitat a lelkiélet, az erős öntudat, az Isten-tisztelet ünnepe.* Ego enim accepi a Domino[1443]… Lehet a világnak sötét korszaka, vigasztalan, elkényszeredett helyzete, de a lelkek vágya s törekvése, kisarjadása s virágbaszökése akkor is igény, szükséglet; akkor is átreszket a szívek mélyén a tudat, hogy az Isten velünk s bennünk, s hogy az embernek belőle kell élnie! Kell áhitat! Mi az? Krisztus

---

[1440] Ó szent vendégség!

[1441] Lásd a Napló 1914. ápr. 15. [1] bejegyzését. A kérdés, melyről itt szó van: Miért ád Isten az eretnekek közt is annyi kegyelmet? (ÖM 24,385/5)

[1442] ad abszurdumig vive a dolgot

[1443] Ën az Úrtól kaptam (ti. a papságot)

jellemzi: Intra in cubiculum et Deus, qui videt in abscondito[1444]… Vonulj el és találd meg a legbensőbbet, a legtisztábbat, a legigazabbat… Az áhitat meleg bensőséges hódolat, imádás, odaadás a legigénytelenebb közvetlenségben. Az áhitat kapcsolat a hozzánk leereszkedő Fölséggel… Az áhitat, mikor térdenállva ölelünk át valakit, akit nagyon tisztelünk és szeretünk. Az áhitat a Fölség tiszteletével teljes, de amelyet a meghittség, a barátság, a bizalom fölszív; imádás, mely szeretetben s ölelésben virágzik ki; hit, mely meleggé, erő, mely életté s örömmé változik.

[2] Az Úr Jézus ezt az irányzatot szolgálja: a majestas kiadását bensőségben! Azért igénytelen mindig! Mily igénytelen Betlehem, s az utolsó vacsora, a Golgota – egy ember születése, édes búcsúzása s keserves szenvedése! De mi lesz ebből a szívekben! Nem mint szélvész jön, hanem mint vox coelestis, vox angelica, vox humana;[1445] nem mint a tenger árja, hanem mint harmat s esőcsepp; nem mint a Niagara vízesés, hanem mint pohár friss víz és forrás! Ah, édes Jézus, ez kell: Deus appropinquans és homo Deo proximus[1446] … az Isten felebarátja, Jézus kenyeres barátja… Ilyen Isten kell nekünk: mint a kenyér, a levegő, a pohár víz, a meleg, bensőséges érzés! Ez az áhitat tendenciája az Oltáriszentség körül! Ez az iskolája.

[3] Hát azután? Az erő s öntudat ünnepe. Krisztus nem ment nyomtalanul <végig> a világon. Nézd, ezt a világot a tengerek járása csinálta, a mész s homok s palahegyek óriási tömegei abban képződtek; a kőszén, a petróleum, a földgáz az ő hatalmas, erdőket, állatok hulláit összesöprő munkájából való; de a hegyek kemények, szirtek, kőpadok voltak, s dolgozott az eső, a fagy, a köd, a szél s pattantotta le a murvát, s jöttek a nagy jégekék, a gleccserek s gyalultak s őröltek s csinálták a löszt, az agyagot, a humuszföldet. Hát jártak hatalmak a földön, s van nyomuk! Nos és a történelemben ne legyen nyoma a Krisztusnak? magába akasztotta értelmünket, eszményiségünket, lelkünket, szívünket; pszichénk összes ösztönei feléje nyílnak, tőle kérjük s várjuk, hogy segítsen. Hitünkben bele gyökerezünk; a vonzalmakat fölfelé, a lökőerőket a mélységből tőle vesszük. Az ő evangéliuma a földet járó szél, mely nem tör, de a vágyódó lelkek vitorláit dagasztja s viszi őket s ragadja. Ő a világ világossága, napsugár is s Sarkcsillag is; ez utóbbi csak egy pont az irányításra, az előbbi az energiák pazar sugárzása a föld összes bűbájának s pompájának előteremtésére. S mit csinál Krisztus a lelkekben? Mennyit? Mit jelent egy szentnek lelkivilága? Mit jelent a lelki finomság s remeklésbe fektetett munka, törekvés? Mit jelent a diszciplina harmóniája? Mit a szűzi tisztaság liliomos fehérsége? Mit az apostoli tüzes lelkek hősiessége? Mit a vértanúk hajlíthatatlan hűsége? Mit az egyszerű, igénytelen tisztesség önkorrekturája? Mennyi erő, indítás, kiindulás, mennyi önmeggyőzés van ebbe belefektetve? A szentáldozás elindulások, önmegemberelések, tisztulások, finomulások, buzdulások forrása; Krisztus így akarta. Ez kenyere, ez acélossága az életnek, ez egészsége és frissessége a lelkeknek! Ez termékenyítő behatása: In hoc clarificatur Pater, ut fructum plus afferatis et sitis mei discipuli![1447] Mily eszmény: egyesülni Krisztussal; mily fölemelkedés, mily nagyság és fölmagasztalás! Nagyobb-e a király koronázása, bensőségesebb-e a jegyesek hűségesküje, fölségesebb-e a nemzetek békeszerződése, nagyszerűbb-e országok egybeolvadása, mint a „sacra communio”, a szent egyesülés s elmerülés?! S ha mindezt mondtam, megmondtam-e, amit akartam? Nem játszottam-e szavakkal, nem pergettem-e homokszemeket, nem számláltam-e a Bakony leveleit, hogy azt, ami mérhetetlen, megmérjem s közelebb hozzam? S végül: az Isten-tisztelet lelke és heve. Ah, a világ sokkal tartozik; nagy adósságai vannak a dicsőség

[1444] menj be a szobádba és az Isten, aki a rejtekhelyen is lát…
[1445] égi, angyali, emberi hang
[1446] a közeledő Isten és az Istenhez közeledő ember
[1447] Azáltal dicsőül meg az Atya, hogy sok gyümölcsöt hoztok, és tanítványaim lesztek (Jn 15,8)

kiárasztásáért, a „lumen vultus Dei”[1448] kiömléseért, – a jótettekért, a bűnökért, s aztán a lélek s a test s a nemzetek kínlódásáért. Ezt az adósságot Krisztus törleszti – mindennap; fölkel mint a nap s áldozatában végigmegy a földtekén. Sacrificium matutinum … vespertinum … meridianum![1449] Az emberiséggel jár s törleszt… A Krisztus keze s kegyelme vele… In odorem suavitatis jube perferri per manus Sancti Angeli tui[1450]… Nagy áldások forrása![1451]

[4] Ó, ébredj magyar nemzet! Ma egy éve megmozdult a lélek; megrezdült; megvonaglott a nemzeti érzés s imában s énekben tört ki, himnusainkban! Akartunk élni, lenni, szorosabban Krisztushoz … forrásaihoz…

Jún. 5. [1] „Boni et mali mores = boni et mali amores”[1452], Szent Ágoston szava; mennyire igaz.

[2] „Però là onde venga lo intelletto
Delle prime notizie, uomo non sape,
E de’ primi appetibili l’affetto;

Che sono in voi, sì come studio in ape
Di far le mèle: e questa prima voglia
Merto di lode o di biasmo non cape.”
(Dante, Purg. c. XVIII, 55–56)[1453]

Jún. 9. [1] Megjártam Balassagyarmatot. A megyeházán tartottam beszédet a Jótékony Nőegylet meghívására. Autón mentem oda, Huszár Elemér autóján Budapestről d.u. 4-kor indultunk s 6 óra után ott voltunk. Láttam Cseh-Szlovákiát az Ipoly mentén. Szomorú látvány! Rendkívül kies, kedves ez a nógrádi világ; csak a sok dzsentri a baja; no azokat a zsidó eszi! – Éjfélkor Nógrádgárdonyba értünk Majláth Géza grófhoz. Igen szép, kedves hely. Itt nevelősködik a mi papunk, Gerencsér; jó, komod élet! Itt találkoztam X. ősrégi kőhídgyarmati káplánnal, ki azután ide a szomszédba, Marcalba ment plébánosnak; jóízű ember! Emlegette Poliákovics Nácit, a szobi plébánost, ki sequestrumba[1454] került s sequestori kurátora Szűcs, helembai plébános lett, aki megint utána került seqestrumba! Ezek aztán egymást huzigálhatták ki a kátyúból!

Jún. 14. [1] Hiszen van sok fikció és misztifikáció; de olyan alig van még, mint amilyen a nép-szuverénitás s az általános választójogból kikerülő demokrácia. Mikor ilyen jogász-ideológiát hallok s nézem a szónokot, a fuvalkodó békát élvezem benne! A kemény nézésű szemek, a gőg szellemétől átjárt arc s nagy szópuffancsok, melyek szájából gomolyognak… No az isteni nép, az isteni kanászok s kuvaszok, a kisgazdák s a többi remeklő nem kisgazda

---

[1448] az Isten arcának fénye
[1449] reggeli, esti, déli áldozat
[1450] A kedvesség illatát fogadd kegyesen szent angyalod kezéből
[1451] Ez az *Élet kenyerének* első preludiuma (ÖM 24,385/6).
[1452] jó és rossz erkölcs = jó és rossz szeretet
[1453] Babits fordításában:

Azért nem sejtem, hogy első fogalmam
honnan származik; sem hogy honnan ébredt,
ami szívemben legmélyebb ohaj van.

Miként ösztöne vezeti a méhet
mézet csinálni; – ezt az ősi ösztönt
nem éri ilymódon sem gáncs, sem dicséret.

[1454] bírói zárlat alá

társadalom képviselete ott abban a nemzetgyűlésben, fölfordítják az ember gyomrát. „Emberek, akiknek pofájából érlelődött mérges gombák nőnek!” Klébelsberg el van keseredve. Rakovszky őt egy szeméthunyorgató kanárihoz hasonlítja. Elmondta nekem, hogy a jeles alelnök, Bottlik, azzal jött feléje, hogy pártolja őt a belügyminiszterségre s akkor Klébelsberg kultuszminiszterségét majd ő mozdítja elő.

[2] P. beszélte, hogy exhumáláskor Budakeszin egy hulla szájából nagy gombát láttak kinőni. Dante poklában a képviselőknek nincs még zsirójuk;[1455] ezeket nem ismerte; de ha ismerte volna őket s a budakeszi szimbolumot, hát alighanem ily büntetésben részesíti.

Jún. 18. [1] Tudom, érzem, mi van holnap: Julianna napja, a nagy szeretőnek névnapja, aki úgy megérezte Krisztust az Oltáriszentségben, s új kifejezést adott, új nüánszot az áhitatnak. Hiszen értem, hogy kellenek s hogy elmaradhatlanok ezek a médiumok, ezek a meglátók, megérzők, ezek a meggyulladtak s kitüzesedtek… elmaradhatatlan! Ha Jézus oly közel jön s oly észrevétlenül jön, ha rejteke oly művészi s hatásai oly ingerlők, természetes, hogy akkor a lelkekben csodálatos tünetek s megélések lesznek. Különös a szeretetnek e manőverje, e magatartás, e magaviselet: hogy így akart rejtőzni s ily igénytelenségben köztünk lenni; bizonyára, hogy az egyeseket s csak az egyeseket megközelítse. Nyilvánosan nincs szava, ő csak négyszemközt kapható. Hódítása nem erőszakos, térfoglalása nem harsog; olyan ő, mint a gyökér, mely gyökérszálait beleeregeti a szomszéd rétegbe. Ő suttog; csak az hallja meg szavát, aki csendben elmélyed. Mélység ő, nem a felületeseknek való, s így akart hatni, hatolni, suttogni, gyújtani, visszhangot kelteni, szeretetet szítani, karjainkat reflexmozgásokkal maga felé kinyújtani. Ez az ő élete s modora s módszere; ő csendes foglya a nagy szeretetnek, mely a lelkek felé gravitál, s terjeszkedik s azokat a magányos, egyedüli, négyszemközti lélekkiáradásra képesíti. Szentek, fölségesek, mélységesek – igazi emberek, férfiak s szerelmes nők, főleg ti; de ki tesz túl közületek is Szent Paszkálon, aki nyitogatja szemét s kopog koporsója falán Úrfölmutatáskor!?

[2] S ezzel kapcsolatban eszembe jutott, hogy mily szükségünk van új meglátásokra s felfogásokra s hogy ezek a fogalmak <olyanok>, mint a rőzsék, melyekben az érzés kigyullad. Kell tűz, de a tűzhöz fa kell, száraz fa, száraz fogalom!

Jún. 30. [1] Megkaptuk az amerikaiak meghívását a valláskongresszusra. Volt ilyen már 1893-ban Chicagóban. A katholikus egyház, mely dogmatikáját tartja, nem mehet ily kongresszusra. Mit csináljon ott? A kongresszus egységet akar; de akarhat-e igazán dogmatikus egységet? Lehetetlen, hiszen akkor mindegyiknek valamiről, még pedig a jellemző tanról, a kontroverz tanokról le kellene mondania, amit nem lehet remélni s nem lehet még célul sem jelezni. S másféle egységet a vallás-kongresszus nem célozhat. Hiszen abban egyek vagyunk, hogy testvérek vagyunk, hogy egy Atyánk van, hogy imádjuk őt; de már abban sem vagyunk egyek, hogy Krisztusban van a legfőbb kinyilatkoztatás; ezt Kína, India, a török el nem fogadja. Erre pedig kongresszust csinálni fölösleges. Nos és mit csináljon a kongresszus az Isten-tisztelettel, a ritusokkal? Hagyjuk ezeket; mi, kik Istent imádjuk, gyermekéveink óta megszoktuk e liturgiákat: belénk vannak szőve s lelkünk darabjait törnők le, ha ezektől el kellene válnunk. A kongresszus ne akarjon egységet ott, ahol a lélek erdőben nőtt ki.

[2] Jún. 30. Tegnap jöttem meg Budapestről; jún. 28-án d.u. Edith Mellerék, Stoffer Mici, Schütz, Zimányi, Némethy, Geigerné társaságában. Visegrádon voltunk hajón. Ott uzsonnáztunk és megvártuk a visszatérő hajót s azzal visszatértünk Budapestre. Megint megláttam egy darabját éltem színterének: Nagymarost s a Fehérhegyet, amelyen át Zebegénybe siettem s onnan Esztergomba; ezt mind gyalog! Ide Visegrádra is gyalog jöttem,

[1455] zsiró=giro=kör, vagyis egy kör Dante poklában

mikor az egyetemre pályázva Kanyurszkyt látogattam meg.[1456] Meghalt a minap! – Mily fölséges és bájos és gyönyörű szép ez a vidék, s a tölgyes mily haragos zöld élettel s erővel vonja be a kúpokat, s a visegrádi rom mily jellemző vonalakat húz ebbe a duzzadó, örök életbe – a romok vonalait, a foszladó emlékek szürkeségét; az egyetlent, ami itt csúnya, az emberi történelem nyomait! Minek ágaskodik a rom, az, ami csúnya, ami hulla? Feküdjék le, a hulló lomb eltemeti. Emlékeinkben is temessük el azt, ami csúnya, ami hulla. Hulljon el, s hulló lomb takarja be!

[3] Jún. 30. „Keresztény kurzus" kereszténység s keresztények nélkül! Ez a baj: hogy e hordónak nincs feneke; e pártnak nincs alap, szirt a lába alatt. Azok az emberek nem keresztények. Igaz, hogy elvben, theóriában elfogadják a kereszténységet, de tettekben nem vallják. Zsidónak adnak ki mindent. Így van ez mindenfelé; a zsidók megcsinálják az üzleteket, s a keresztény kurzus lobogója csattog a levegőben. A levegő az övé, de a gseftet más viszi el.

Júl. 7. [1] Megint fölcitáltak Budapestre. Este a pártkörbe mentem; ahol V. és T. barátom azzal lepett meg, hogy engem ajánlt miniszterelnöknek. „De hisz én ehhez egyáltalában nem értek" – mondottam, „Nem baj, – felelték – Kegyelmes Uram olyan »Anziehungsgröße«[1457] most." No szépen vagyunk.

Júl. 9. [1] Olvasom Geissl, kölni érsek életrajzát, s speyeri kanonok korából éppen azt, hogy az odavaló püspök mily ellentétekbe s boszszúságokba keveredett a káptalannal. Panaszkodik, hogy így, hogy úgy keserítik az életét. Szegény feje! Minek hagyta magát! Úgy látszik, a káptalanok többé-kevésbé ugyanolyanok, mint a speyeri.

Júl. 12. [1] Itt járt egy pap, igazán a nevét sem tudom, s lamentált, hogy a katholikus szervezkedés cseppet sem halad. Munkásai közt a „Népszava" a hangadó, mely azt érteti meg velük, hogy csak kitartás, majd megjön a mi időnk! Ott ezalatt természetesen a buta bolsevizmust értik, a demokráciát mint a görög bölcsészet értette, t.i. az osztályuralmát a démos-nak, az utcának. Hát ez nem a haladás ideje; de hát a haladás ideje-e ez a mai állapot? Isten ments! Hol itt a kereszténység? – Tegnap rémületes benyomást vettem a káromkodó magyar házról. Ez típus! M. rémségesen káromkodik, dühöng otthon, ezt mondja neje és sógorsága, „Mama – mondja az őrület szélén álló anyjának fia, a nagyobbik –, miért nem káromkodik s nem átkozza meg azt az öreget ott fent; akkor jobban lesz." Hát ilyen dögletes méreggomba tölti be e fiatal naplopónak a pofáját; ez a kegyelet anyja iránt! A fiatalabb gyerek folyton játszik s nem tanul. Ily szörnyű családok, törzsek … az irreligiositas, az areligiositas posványában. A magyar társadalomban ez gyakori.

Júl. 13. [1] Ilyenkor egy éve izzadtunk a Streit-házban. Vágtuk a fát; a kert már fel volt ásva; Viszotáról csurgott az izzadtság. A nagy drágaságban így segítettünk magunkon, nem tudván, hogy meddig ér a takaró; pedig a jún. 24-i ellenforradalom már mutatta, hogy a talaj reng. Esterházy Miklós Móric külön megemlékezik füzetében e favágásról.

Júl. 31. [1] Hazajöttem. Nyolc napig Margitligeten is voltam. – Júl. 27-én voltam S.-el Pilisszentkereszten s belenéztem abba a forrásba, melybe királyok, királyleányok, barátok és lovagok, tatárok és törökök, favágók s utoljára utánuk a kis tót Terka nézett s látta magát. Visszajövet roppant melegben s utána megéreztem, hogy 62 éves vagyok. Hej, másképp szaladtam 25–28 év előtt fel a Dobogókőre. – Az egyesült párt megválasztott elnökének. Helfe, was helfen kann![1458]

Aug. 30. [1] Hát így szalad az idő! Hányszor volt azóta írnivalóm, de nem volt időm! – Volt most alkalmam megint tapasztalni, hogy hogyan keletkeznek a mithoszok. Itt járt egy fiatalabb jezsuita s beszéltünk egyes kitűnőségeikről. Apropos! Páter Urraburu! No, a derék

[1456] Lásd a napló 1915. febr. 18. [1] bejegyzését is.
[1457] nagy vonzerő
[1458] Segítek, amit segíteni tudok.

karlistát én is ismertem. Ki is adott filozófiát. A páter azt beszélte róla, hogy az bizonyos tekintetben oly csodaember, hogy pl. Valenciában rektor volt s írt a szobájában könyvet; lehívták a portára, beszélt a felekkel, s mikor elvégezte, fölment s ott folytatta a mondatot, ahol elhagyta; no, hogy ez csodálatos, bámulatos tehetség! Mily szívesen csodálkozunk s csinálunk csodálatos embereket, csoda-tudósokat etc! Ezt látván, átéreztem a hérosz-igényét az emberiségnek. Így van ez, s így csinálódik az ember nagysága.

Szept. 6. [1] Az én kedves hónapom a Szent Szűz születése s aranyos napsugárzata miatt.

Okt. 17. [1] Csak ma írok megint. Időm nem volt s sok undorom volt. Az élet s a körülmények silánysága s üressége elveszi kedvemet a sorok rovásától.

Okt. 19. [1] Ilonka sógornőm, beszéli, hogy van Nyitrán özv. Bócz Antalné, aki szellemlátó. Tíz év óta jelentkeznek nála. Különben semmi rendkívülit s kiválót nem látni rajta, sem elmélyedést, sem finomságot, sem idegérzékenységet. – Együtt ültek: Ilonka, Bóczné s egy médium, s a médium transzban írt. Ír valakiről. Egyszerre Bóczné mondja: íme itt jön egy magas, csúnya katonatiszt (a szellem). Ki az? kérdi Ilonka. Nem tudom, csak látom, hogy magas, csúnya s éppen rád hajlik. Ugyanakkor a médium írja „Baumgarten Pál". – „Ah, Pali bácsi" kiáltja Ilonka, s a médium kitörli a Baumgartent s oda írja: „Pali bácsi."

[2] Két esetről tud Ilonka. Két temetéssel találkoztak Bóczné és Szalóky leányok. Kérdi: ezek ugyan kit temetnek? Kérdezzük meg! „Ne kérdezd – mondja Bóczné – hisz látom: egy öregasszonyt fején fejkötővel; látom, a koporsó mögött megy." Máskor azt mondja hasonló esetben: „egy férfit, be van kötve fáslikkal a feje". Úgy is volt; a kórházból temettek valakit, akinek operálták a fejét s be volt fáslizva.

[3] Metzger gyógyszerész (előbb nyitrai) eljött felesége sírját meglátogatni. Este együtt vannak vacsorán Bócznénál, két piarista is. Vacsora után kimegy Metzger s nemsokára fölkiált Bóczné: ah, Istenem, Tomkó (ez volt a férje) siessetek ki, Metzger meghalt, ott fekszik a folyosón; úgy is volt, lebukva találták.[1459]

Okt. 22. [1] A nemzetgyűlés az ösztönösség, az önteltség, az elkapatottság s a neveletlenség kirakata. Ezek az emberek a nemzet színe előtt csak felmagasztaltatásukat élvezik. Ők képviselők, de hogy mily kultúrát, diszkréciót, megfontolást s hozzáértést állítanak be küldetésükbe, aziránt nincs skrupulusuk. De mivel az ember mégsem hajlandó felnőtt embert lelkileg neveletlennek tartani, folyton feltételezem, hogy talán mégsem olyan, amilyennek látszik; hogy nem gyerek, hogy nem önző szimatú kutya; hogy nem színvak, aki csak a maga kupakjának orientációját veszi; hogy nem holdkóros, félőrült; hogy nem piszkos, korcs és habzószájú; hogy nem intrikus huncut – ah, Istenem, a lelki kultúra, a szenátushoz illő fennköltség s fölény csak egy-két emberben jelentkezik. Értem Apponyit, hogy nem megy e gyülevész nép elé. De én ez alatt nem a tisztességes, egyszerű gazdákat és keresztényszocialistákat értem!

Okt. 24. [1] Ünneplik Rákosit[1460]. Emlékszem, mikor még mint Krebs megkezdte s megindította a Budapesti Hirlapot. Volt az érdeklődés; mindent dicsértek rajta. Alakjával is új szellemi fürgeségre mutatott a nagy hagyományos lepedők közt. No, meg magyar, magyar akart lenni. Jól tette; csak az a baj, hogy a magyarságért mint olyan soproni Bohnenzüchterbe ojtott magyar s hozzá még a budapesti kávéházi s írói klubbokba belefeküdt magyar, fajdkakas módjára lelkesülvén, nem jól fogta meg a magyarság ügyét. Azt mondhatnám, hogy frázisokkal, nagy szóval, puffancsokkal fogdosta, s ez tetszett a magyaroknak. Magyar szellemet, magyar géniuszt akart, lelkesülést és sok magyart akart. Harminc milliónál alább nem adta, s magyar impériumot akart, s annak Budapesten a kaszinókban s a középosztály fantáziájában oly nimbuszt teremtett, hogy több magyar ugyan nemigen lett, de annál több

[1459] Ez nem spiritiszta képzelgés, hanem az, amit a parapszichológia second sight-nak, ill. claire-voyance-nak nevez. (ÖM 24,385/7)

[1460] Rákosi Jenőről ír.

vakult a magyarok közül. Neki mindegy volt, hogy ki micsodás, hogy milyen a lelke; még az is mindegy volt, hogy milyen a vére; elég, ha magyarul beszélt s ha Magyarországért lelkesülni látszott. Azok a hatalmak, melyek nemzetet és életet elsősorban hordoznak: hit, erkölcsiség, lélekrokonság, faji tisztaság, neki nem mondtak semmit. Hogy a szó nem teszi s hogy a tószt se teszi, de még a rakétás vezércikk se teszi – az a mi publicista bölcsünket nem környékezte meg. Csak később vette észre a nagy idegenséget s írt, harcolt ellene. De mily megértéssel, mily megtéréssel? A legfölületesebb vén geck[1461] módjára tette ezt is, mert jóllehet láthatta, hogy az idegenség igenis a vérből sugárzik, mikor láthatta, hogy vérrel vért rontani s idegen faji géniusszal magyar géniuszt rontani hogyan lehet; mikor láthatta, hogy az általa kilátásba helyezett magyar impérium helyett egy elzsidósodott Magyarország mászik ki a gazdasági fejlődés méhéből: akkor is zsidó liberalizmusában bent rekedt; lapja a zsidót védi s szolgálja; azt mondhatnám: zsidó menedékhely sovén magyar cégér alatt. Azt mondják, hogy ifjú, hogy nem vénül, hogy dolgozik s szikrázik; hát igen, vénája, esprit-je van; de orientációja teljesen hamis. Az „alap", melyen áll, alaptalan, s minden zsidó örülhet a frázisok s az illuziók s a konfuziók ez atyamesterének! No és ott szónokolnak nagyjaink.

Okt. 30. [1] Apponyi Albert grófot díszpolgárrá választották itt s ma volt az okmány ünnepélyes átadása. – Kiváló tehetségű, finom kultúrájú, nemes s teljesen katolikus életű ember; de aki a liberalizmusban született s élt s abban fog meghalni. Hasonlít Montalembert grófhoz – mondják, – Igazán különös ez a hasonlítás. Hiszen Mont. csupa tűz és harc volt az egyházért; folyton a kath. pártnak volt zászlósa és championja. S Apponyi soha, soha! Előbbi polit. szereplésében az egyház mellett alig szólalt fel s környezete nemhogy kath., de keresztény sem volt. Hódy, Horánszky, Szilágyi Dezső, ugyancsak nem montalemberti staffage. Nem, Apponyi Mont.-hez csak a liberalizmus szeretetében hasonlít, de Mont. a liberalizmus által az egyházat emelni és szolgálni akarta, s azt mint dárdát és pajzsot kezelte az egyház érdekében, míg Apponyi ezt egyáltalán nem tette. – Ő privát katolikus, – de nem katolikus államférfiú. Gondolom a másik világon pályáját szent ágostoni szemmel nézi: „Grandipassus"[1462] – szónoklataira vonatkoztatom ezt és parl. szerepeire – „extra viam" – Itt már az Isten Egyszülött Fiát is emlegette! Azért Apponyi mégis mindenkinek imponál, – de mindenki megsajnálja.

Nov. 13. [1] Éppen ma egy éve írta a király, hogy elvonul, s amilyen kormányformát választ az ország, annak nem lesz útjában, s ma volt a szomorú ratifikálása a neuilly-i békének[1463]. Sokan sírtak. Teleki Pál miniszterelnök nagyon tárgyilagosan s szívből adta elő a dolgokat; nem tehet – mondta – másképp. Felhozta, hogy Magyarországot hiába kiáltják ki feketének; van feketébb foltú állam más. Utalt Angliára s Írországra; utalt a német városok zavargására. Azután vád alá helyezését kérte. Ezt nem tudta a kormányból senki. Azután az igazságügyminiszter a kormány nevében szólt s azonosította a kormányt Telekivel. Az indítványt el nem fogadták.

[2] No, de mi volt tegnap?! Mennyi tanakodás s zöld beszéd; hogy hogyan is csináljuk? Akartuk, hogy senki se beszéljen; csak az előadó, akit sors útján jelöltek; azután lett belőle ez. X. barátunk is okvetetlenkedni akart, mert ő és ők nem ratifikálnak. No hát ne tegyék. De ki is akarná tenni ezt, ha nem muszájna? Mennyi hazugság ebben az úgynevezett demokráciában! Csupa nagyhangú puffancs. A nép az úr. Hol? S ki az a nép? s milyen az urasága? az-e, hogy szamarakat vesz a nyakába? A parlament is mily kritérium nélküli gyülekezet! Kik kerülnek oda be? Van-e arra kiválasztás? Ha valahol, hát itt kellene szelekció. Nos és milyen az? ez az egész irreális világ, ez az egész kritikátlan összetévesztése

[1461] piperköc
[1462] „nagystílű"
[1463] A Neuilly-i béke Bulgáriának jelölt ki új határokat az I. világháború után, kb. 10%-kal megcsonkítva területét.

az absztrakt gondolatoknak a konkrét valósággal, hogy pl. demokráciának vagy egyenlőségnek mondjanak állapotokat, s folyamatokat, melyek szavak tartalom nélkül, megbosszúlja majd magát, főleg abban, hogy képtelenségnek bizonyul; s maszk mögött járó hitványságával, melyet a tömeg végre is fölfedez, megrendíti a bizalmat az igazság s az erkölcsi rend iránt. Most a hazugság uralkodik! Az újságírás is csupa hazugság; a stílusa túlzás, szuperlatívuszok s szenzációk torlasztása, lelkiismeretlen szószátyárság. Mi lesz a közönségből, melyet ily moslékon tartanak?

Nov. 14. [1] Ma este bankett volt az Országos Kaszinóban Teleki Pál gróf tiszteletére; én is mondtam tósztot. A vacsora különben potom 180 K-ba került. „Mich schauen's gut an, mich sehn's nicht bald wieder."[1464] Puhatolóztam, hogy mi lesz a kormánnyal. Úgy látszik, csirizelnek s enyveznek s mázolnak majd tovább is. Nem is hiszem, hogy mást tehetnének.

Nov. 16. [1] Horthy bevonulásának Budapestre, évfordulója! Hogy írtunk, hogy bíztunk s mit vártunk akkor! Hát igaz, felszabadító sereg volt az ő serege, vöröstől s román rablótól, s akár csak Szobieszkyt Bécsben, úgy fogadták őt Budapesten; de hiányzott a keresztény nemzeti programm mögött a keresztény nemzet s főleg a kereszténységet élő nemzetgyűlés. – Isten bocsássa meg e kritikát; de hisz keresztények volnánk! S ezt elsősorban az életben kellene kiváltanunk; de éppen az élet s a valóság hiányzik, s így a szereplők nem férfiak, hanem álcák, lárvák, Sancho Panzák! Rozinantiken lovagló vitézek!

Nov. 17. [1] Tegnapelőtt volt a ratifikálás harmadszori olvasása. A törvény kész, az ország lenyakazásáról szóló békekötés alá van írva. Ausztria is szétment, de egy ország sem úgy, mint ez a mienk. – Nekem többször volt „Ahndung"[1465]-om, hogy ezt a káromkodó népséget az Isten összetöri; megkaptuk. Az Isten-káromlás nálunk folyik a legszemtelenebbül s a legiszonyatosabban; káromkodni, az semmi. Mindenki káromkodik s mily piszkosan, mily kanászosan! Hát ez is világítélet!

Nov. 18. [1] A Turán az én egyik ingerem. Glattfelderrel beszéltem, aki mondta, hogy a tiszamenti nép valami fatális érzéketlenséggel viseltetik a kereszténység iránt, s hogy a piszkos Tisza e lusta, apathikus, szellemtelen életnek a tükre s tempója. Azt gondolja, hogy ezek az átlag kunok, a népvándorlás utolsó hulláma és söpredéke – népvándorlási cigányság; utánuk már csak a cigányok jöttek, akiknek egyáltalában semmi tehetségük a kultúrára! De a cigány legalább muzsikál; de mit tesz a kun? Bamba létben, elszigeteltségben, lelki sivatagban él.

[2] Kultúrája a tanya, most és ezer év előtt! Turáni esti ima: Mondd fiam: Jézus, és dögölj. Merre van hát a magyar és a nem-kun nép? Talán a Mátrában vagy a Dunán túl?

[3] Nov. 18. A magyar káromkodás a népisme, a Folklor (Volks-lehre) egyik fontos problémája. Ez mutatja az Isten-idegenség rettenetes fokát. A magyar káromkodás a legmegbecstelenítőbb nyelvlázadás, nyelvöltögetés az Isten ellen. A tisztelethiánynak s az ellenséges érzületnek oly rémítő kinyilatkoztatása, melynek mása csak a pokolban lehet, ott, hol minden arc fintor s minden fölség a disznóól s a hidas stílusába van foglalva. De mily alávaló, érzéketlen, mily hideg s kegyetlen, mily durva s állatias lehet az a néplélek, mely oly termékeny talaja lett e dudvának, a lélek e teljes lefokozásának, kivetkőzésének és malacságának?! Ah, ez az átok földje lehet csak, s ha az Isten nyila valahol üt le a világra, ez a büdös, szégyenletes néplélek lesz az attrakciója. Nem tapasztaljuk máris az események e logikáját?! De reszketnek itt-ott e földben is szent hantok s szent hamvak, a szentek sírjai, – régi monostorok temetői! Igen, de ezeket is elpusztította a török, maradt rom és cigányfajta nép a romok között. Mely ökrösszekéren gubbaszkodik. Köpköd s kiált: „Csálé, hü-né."

[1464] Jól nézzenek meg engem, mert nem fognak egyhamar viszontlátni.
[1465] előérzetem

[4] Nov. 18. „Demokrácia”, az is hit; de milyen hit? Olyan, milyet az ösztönök, a szenvedés nyilatkoztattak ki. Minden éretlen e demokráciában, főleg pedig éretlen a démosz a kraciára, az okos uralomra. Így azután jönnek az akarnokok, a hóbortosok, a habzószájúak, a holdkórosok, s intézkednek s gyertyatartóra tűzve büdösítenek s füstöt s émelyítő szagot terjesztenek fény s világosság helyett.

Nov. 19. [1] Szent Erzsébet napja! Ma nemcsak rá, hanem anyjára is gondolok s a pilisi kolostor romjaira. Ott van eltemetve. Rom, rom, csalit, zsíros fű, bokrok, kövek összevissza; semmi sem maradt a múltból; csak a tiszta, kristály forrás. Ez tükrözi most is a napsugár téveteg szikráit s a fényeket, melyek a fák árnyékában ellopóznak hozzá. Ah, a forrás, a régi forrás! Mit tükrözött hajdan, mi mindent! Merani Gertrud temetését is, vagy csak egy könnyesszemű ifjút, vagy leányt, ki oda tért? Ah, forrás; öreg s örökké ifjú tükör, ráncok nélkül, tele üdeséggel és élettel, mi mindent őrizesz? Mennyi képet, arcot?! Csak beléd kell néznem azzal a mélázó, történeti szemmel, azzal! Ha körülötted el is változott a világ, te rajtad látom a múltat! Belőled néz ki a magyar történet géniusza, a keresztény magyarság angyala; azért ragaszkodom hozzád. Cseppjeidben a magyar érzés az emlékek gyémántjait csillogtatja meg. A történelem elmúlt, az idő s épületei letörtek, csak a forrás maradt, vele maradtunk, magunkra hagyattunk; nézzük, nézzük ez őstükröt, melyek néztek Árpádok, Anjouk … tatárok, törökök… S látjuk, hogy korok képei emelkednek felszínre csendes, tiszta méhéből. Van itt egy láthatatlan jelenlét is, mely a forrásba néz: Szent Bernát lelke s a francia források szelleme onnan Clairvaux vidékéről! S körülöttünk az a júliusi csend (akkor voltam ott), egy-két madár elnyult szava, füvek zizegése, távoli harangszó, méhdongás – no meg nagy idők halk sóhaja.

Nov. 21. [1] Megjártam Debrecent, a Nagykunságot azzal az ő végtelen unalmával, laposságával s néma, szegénylelkű tanyáival. No itt a régi sátor helyett áll a ház; sokszor egy fa sok, az sincs mellette. A purgatóriumnak lesznek ilyen tájai, wo die armen Seelen wohnen.[1466] Debrecenben a vezető ipar a csizmadiaság, akárcsak Losoncon. Alighanem úgy verekszenek is, mint azok ott, a losonci fürdőben. Ezekről a debreceniekről azt mondják, hogy tatárok. Tehát a magyarság = tatárság, kunság, török, sváb, tót keverék; hol a magyar? Talán Győrmegyében vagy a Csallóközben? Kein lebendiger Fels des Volkstums[1467] … törmelék!

[2] Nov. 21. Meghalt a jó Kánter prelátus. Egy skrupulózus, buzgó, türelmes ember. Sok jót tett, kifogyhatatlan volt buzgalma. Kár, hogy Budáról elkerült Gránba![1468]

Dec. 2. [1] Kaposváron jártam s konferenciákat tartottam. H. A.-ék nagyon kedvesen fogadtak. Ott találkoztam T.B., hajdani kalocsai konviktorral, aki elmondta, hogy 1879-ben ott volt az angolkisasszonyok templomában a májusi ájtatosságon; Haynald föllépett a szószékre, imádkozott, utána köhintett, levette a pápaszemét, körülnézett, törülgette; ez kínos tíz percig tartott; azután azt mondta, hogy kívánja Isten áldását mindnyájuknak s azt, hogy Isten ne hagyja el őket, mint ahogy őt most az emlékezőtehetsége. – Ezt már hallottam többtől, de végre egy szemtanútól.

Dec. 3. [1] Megint kifordultunk a kormánnyal. Most a királykérdésről van hascsikarásunk. De ilyen pártban az nem is lehet másképp. Az ember itt szívből megutálhatja a világot s megérti, hogy miért van purgatórium.

Dec. 4. [1] Mikor abban a szép nemzetgyűlési gót-teremben ülök s szétnézek m. t. képviselőtársaimon, a kiszámíthatatlan indulatok vízfelületén libegő papírhajócskákhoz hasonlítanám őket. Sose tudni, hogy mikor fordul föl a járművecske.

[1466] ahol a szegény [kárhozott] lelkek laknak
[1467] Nincs élő sziklája a [magyar] néptörzsnek.
[1468] Esztergom német neve. Kántert 1915-ben nevezték ki az esztergomi főkáptalan mesterkanonokává.

Dec. 6. [1] Folyton eszembe jár, hogy mi az a nemzeti érzés, faji öntudat s lelkesülés; s egyre jobban érzem, hogy az akkor s addig van, míg egyáltalában a lélek, hit, kegyelem – Isten lakik bennünk. Míg az ember hisz, addig a lelke fiatal, addig gyökerei vannak s örök forrásai; addig van ifjúsága, melyet a világ nem hervaszt, s érzelmei mint csendes mélységek fakadó forrásai, ki nem apadnak; van tükrük… E tükör örök, s ami tükrözik azon, az mind mulandó; vagy mondjuk, a tükör elnyel minden képet, tükrözést s a mélyben elhelyezi, s ha kell, előhozza. Emlékezet – mulandóság és tartósság! Pilisi forrás, örök tükör; s mennyi kép ment el fölötte!… A lélek ifjúsága ugyanaz, ami a nemzeté s viszont; a lélek lelke a nagy hit, a hivatás érzete, a küldetésben való járás tudata, a vatesek kora, a szent könyvek presztizse, az Isten-velünk öröme! A lélek ifjú, míg halhatatlan; halhatatlan addig, míg hite van s Isten lelkéből él. A nemzet is, a kultúra is; ezek csak variációi a léleknek. Kultúrák halnak s nemzetek vesznek, ha vész a lelkük, a hitük, a naív erkölcsük, szűzi lelkesülésük; egészen úgy, mint az egyes emberben. Az élet nem emlékezet, hanem jelenvalóság. Mikor a hitet s eszményeket csak emlegetik, akkor már vénhednek. Azért nem lehet történelemből élni s a régi hagyományok emlékünnepeiből életet várni; csak ha az, ami régiség, tehát emlékezet, egyszersmind valóság s jelenvaló érzés, akkor használ a történelem, mert világít, hevít, s annak, ami valósággal bennünk él, régi, biztató bemutatásaival szolgál.

[2] Tehát *nemzeti érzés* etc. = a nemzetben élő lélek, s ami nélkül lélek, ha él, nem lehet: eszmények, hit hivatási tudat …

[3] A *nemzeti élet* ugyanolyan, milyen *az egyes ember élete;* forrásai, pszichéje, higiéniája, elváltozásai, korszakai ugyanazok; tehát Istenből kell élnie, hitből; örökifjú vizek szöknek, s majd smaragd, majd lapis-lazuli tükreiken tükrözik a világot s az eszményeket.

[4] Továbbá: következőleg a nemzeti élet lelke, az nem lehet csak természet, kultúra, művészet; mert ez elhervad, vénhedik, letörik. Nem természet, de Isten! És nem lehet eo ipso csak emlékezet, csak a múltnak ráborulása s ráomlása s ihletése s lehelete. Akkor ugyanis a vének is fiatalok volnának, ha fiatalságukról emlékeznek, s őszbe nem csavarodnék a természet, ha múlt tavasz elég volna a szép élethez.

[5] Tehát az élet, akár egyesé, akár nemzeté, csak a bennünk jelenvaló Istenség ihletése, tüze, lüktetése. – Durch Erinnerung gelingt nicht der Sprung zurück zu jenen Tagen, wo du noch jung, voll Kraft und Schwung das Höchste konntest wagen![1469] Emlékezet csak kép, csak tükrözés; a fakadó, halhatatlan forrás kell; az tükrözni is tud, de nem tükrözés, hanem a mélység friss, üde élete!

Dec. 8. [1] Ó, édes Szent Szűzem, fölséges jel az égen, örök szép nőiességben kifejezett duliája az Istennek, nagy, szép Isten-tisztelet, milyet a szeplőtelenség, a bűntelenség, az érintetlenség tart! Ah, virágos szőnyeg a földre lépő Isten lábai elé terítve … ah, szentély, egyetlen a romok közt … ah, gyönyörű királyleány az általános prostitucióban … ah, pacsirta a nagy némaságban … s egyetlen édes anyai tejforrás a profanált s inficiált anyaság márvány keblén! Ó, Szűzem, Királynőm! – Két gondolat van a szeplőtelen fogantatásban kifejezve: a) hogy a világ romlott, büdös, vérbajos prostituált, s hogy azt gyűlöli az Isten s elfordul tőle, s semmi köze hozzá, s külön világot teremt magának a kegyelemben; b) hogy a világ akármily szépségben (kultúrában) virágzik ki, üdvöt nem talál; hervadás és halál a vége. Emberek, géniuszok, nemzetek, kultúrák, meghalnak; csak a kegyelmi hitből élők élnek. Alleluja!

Dec. 10. [1] Az öreg Nagy fölpanaszolta, hogy eltűntek a régi plébánosok s a táblabírák; benne az utóbbiakból van még egy példány. A plébánosokat illetőleg is igaz, hogy eltűntek s eredeti alakok voltak. Az anyaszentegyházba kevésbé illettek bele, mint a dzsentri-világba. Nagy, az öreg azt is beszélte, hogy két tanára volt Bécsben. Philipps és Pachmann, az egy

[1469] Az emlékezés révén nem sikerül visszaugorni azokba a napokba, amikor még fiatalon, tele erővel és lendülettel a legmagasabbra merészkedhettél.

fatalista, a másik episcopalista, s hogy ő a vizsgán, mikor azt mondták neki: Sagen Sie etwas über das Pfründwesen der Kirche, – nem tudván semmit így kezdte: „Das Pabst … nagy derültség fogadta e tudós kikezdést s Pachmann szólt: „Wenn der Pabst auch nicht heiraten darf, so ist er doch nicht generis neutrius!”[1470] Ez volt az egész felelet. Látták, hogy semmit sem tud. – Azután ment könyörögni Pachmannhoz azzal, hogy „Ich bin ein armer Stipendiat”[1471] és áteresztette. – Nagyéknál minden ebédnél olvasták a Szentírást! Igen derék keresztény magyar családot alapított.

Dec. 11. [1] Nagykanizsa (Gross Flanzendorf, a zsidó mach dich Grosz-okra való tekintettel[1472]). Mi mindent akasztottak itt a nyakamba! 3-kor konferencia a nőknek, 5-kor előadás a közönségnek, másnap 9-kor beszéd a katonákhoz. – H. nemzetgyűlési képviselő házát is még teljesen a magyar paraszt egyszerűsége és a finom flanc-nélküliség jellemzi. P. Jeromos barát, ott hatalom.– Kanizsa egyenlő canissa[1473] egyenlő kutyavásárhely, római úti kolónia. Festetich Pál gróf (magyar arisztokrata) föllépett vidéken s igy szólította a közönséget: „Tiktek kentek!” Zichy Aladár gróf pedig így: „Tisztelt parasztok”. Ezek a magyar néptől igazán annyira vannak, mint Makkó Jeruzsálemtől.

[2] Az a magyar falu! Szent Isten, ez az igazi Balkán és Turán! Emelni a falut s megtartani erkölcsét! Eddig Budapestet emelték – a zsidók, a falut pedig zsebelték! A legszükségesebb probléma a falu emelése. A kultúrát a középosztály hordozza; de ezt a kultúrát lefelé kell megéreztetni s lefelé vezetnie, mert különben elszigetelődik a saját népétől s erejének forrásaitól. Eddig ez így történt: a paraszt „tiktek, kendtek”-nek maradt, a tisztelt középosztály pedig elszigetelve állt, alulról a paraszttal, fölülről a zsidóval garnírozva.

Dec. 12. [1] Gödöllőn is voltam 8-án: előadást tartottam a községházán. Dec. 9-én a póstásoknak a budapesti vármegyeházán. Rossz idő volt. – Isten segítsen rajtunk, hogy valamire vigyük.

Dec. 14. [1] Ezt nem szabad felejteni, mert érdekes kép. A Rákosi-jubileumon Apponyi üdvözletére Rákosi azt felelte, hogy valamint Nagy Sándor egykor fölkiáltott, hogy boldog ifjú (Achilles), akinek Homér volt dicsőítője: úgy mondhatja el ő is magáról, hogy boldog, mert Apponyi üdvözölte. Hát ez a jó vén Achillesünk a többi közt az ősi Achillestől abban is különbözik, hogy az ősi Achillesnek csak a sarkán volt sebezhető helye, míg a mienk tele van Achilles-sarokkal.

Dec. 15. [1] Vihari úr szerencsésen megbukott Sárbogárdon. Ez is kunsztstikli[1474] ilyen helyen föllépni! – Meglátogatták őt Disznódról (Ózd körüli falu) a plébános, aztán Czene János bácsi s más ily híres ember, s ő vezette őket Budapesten; többi közt a királyi palota udvarára is elvetődtek, hol Czene körülnéz s mondja: no, itt rossz világ lehet, sehol egy tyúk, egy csibe, kakas vagy malac. Azután az utcán találkoznak szekérrel, mely meg van rakva tyúkketreccel: lássák – mondja a plébános – milyen buzgó hívek ezek a pestiek, viszik a párbért a pesti plébánosoknak!

Dec. 25. [1] A gyermek Jézus összes édessége van szívemben – karácsony! Igaz, az a barlang nem a mesék marcipános háza ott az erdők mélyén, hanem kemény szirtű barlang s bárdolatlan jászol, de ez a „mel de petra” „et lac de saxo durissimo”.[1475] Vágyom, vágyom az én karácsonyom, a másvilágban való születésem után! Jöjj, Úr Jézus. Az is kemény s szenvedés lesz; de jó lesz. Mai beszédemről egy parasztasszony azt mondta, hogy

---

[1470] Mondjon valamit az egyházi javadalmak rendszeréről… Ha a pápának tilos is házasodnia, mégsem semleges nemű.
[1471] „Én egy szegény ösztöndíjas vagyok”
[1472] Gross Flanzdendorf – utalás a flancoló zsidók városára: zsidó, csinálj magadból nagyot
[1473] canis = kutya
[1474] művészi mutatvány
[1475] méz a sziklából, és tej a kemény kőből

„értelmesen beszélt”. No, hál’ Istennek, hogy mikor tűz az ember lelke, akkor értelmes beszédét dícsérik!

Dec. 26. [1] „Az Új Nemzedék” megint eltalálta a kürtszót. „Apponyiról ír, hogy ki akart menni Amerikába.” (Utinam!) De hogy itthon marad s a dolgok élére áll, mert hogy nem megy itt a verkli! Reszkess Bizánc! No, az nem Apponyi Leitmotivuma![1476] Ez az európai ember nem való a csatákba, s az a ködös liberalizmus, mely szép álmokba minden ember iránt és minden nézet iránt türelmességbe ringatja, nem gyakorlati, pláne manapság erős nemzeti alkotás lelke! Róla is igaz, amit Vogüe Turgenjevről mond, hogy ne csodálkozzunk, hogy a finom lantok hamis hangokat adnak, mikor a politika otromba keze téved húrjaikba; egyszerűen nem kell reájuk hallgatni. Így helyes úton maradunk Plató köztársasága közt, mely a költőket száműzte, s az 1848-i francia köztársaság, no meg átlag a modern államalkotás közt (szocialista, kommunista etc.), mely ugyan nem költőket, hanem rabulista[1477] zsidókat ültet elnöki székekbe! Természetesen, hogy ezek legkevésbé sem valók oda, de a naiv liberalizmus sem.

[1476] vezérfonala
[1477] csűrő-csavaró

1921

Jan. 1. [1] Laus Deo et dulcissimo nomini Jesu![1478] Kezdjük az évet! – De azután van nagy újság! Vértesyék mondják, hogy a somogyszéplaki pásztor, az ős-juhász meghalt. Nagybeteg volt, s kérte urát, hogy engedje meg, hogy ha meghal, temetésén az állatok elkísérjék. Makfalvay megengedte. Nos, a koporsó után mentek az ökrök, tehenek, a juhnyáj s elkísérték a határig; ott megálltak, nagyot bőgtek s visszatértek. Az ős-juhász lelke ment bizonyára a koporsó után s az vonzotta, azután visszaterelte őket. Ez nem természettudományos világnézet, de factumos világnézet.

Jan. 8. [1] Ma temettük F. nyug. plébánost. Isten nyugosztalja! Ez is úgy került a papságba, mint az ilyen fészekben 30–40 év előtt még divat volt, hogy az iparos családok egy papot is adtak az Úrnak. Hát ez ugyan nem hívás s nem hivatás; de így volt. A világ az ilyen papoktól nem lesz jobb, s az egyház tehetetlenebb.

Jan. 9. [1] In Epiphania Domini[1479] prédikáltam. Most olvastam valahol, hogy az epiphaniát keleten „Festum sacrorum luminum" -nak hívták; az illuminációk ünnepe! S Dante írja a Paradiso 7. énekében: Superillustrans claritate tua felices ignes horum Malachot[1480].

[2] Animae beatae = felices ignes![1481]

[3] „A világon nincs nagy igazság, az régi dolog; de legyen az a kevés igazság legalább provokáló!"

Jan. 21. [1] Tizenöt év előtt volt az installációm… Azután a „Pantoffli-ba" mentem szemben a Rókussal, hol a Zászlónk, Nagyasszonyunk s a Kis Pajtás szerkesztősége voltak teán; sok derék fiatalember! Blaskó Mária, Jancsó Margit, Sík Sándor, Radványi stb. Santa Fé, nem akarnám mind újra átszenvedni… Hát jó, hogy nem hallom a sok áldást s kritikát ősz fejemre, melyet rám olvasnak. Tudom, hogy szegény ördög vagyok, s az Isten kegyelmének kenyerén élek. Egy van bennem: túlságosan tisztelem az embereket, papokat. Nem atyáskodom, tisztelem tevékenységüket, jó véleménnyel vagyok róluk. Igaz, hogy 15 év múlva sokat látok, amit régen nem láttam, amit feltételezni nem mertem! Nekem igazán „tisztelendő" a klérus, sőt nálam nem az, hogy *tisztelendő,* hanem mélységesen *tisztelt!* Nekem a szentmise ünnep, mindennap zöldcsütörtök, Úrnap, Fête de Dieu…[1482] Nem

---

[1478] Dicsőség Istennek és Jézus legédesebb nevének!

[1479] Vízkereszt ünnepe

[1480] Par. VII.1:

„Hosanna, sanctus Deus Sabaoth
superillustrans claritate tua
felices ignes horum malachoth!"

Babits fordítása:

„Hozsanna, seregek szent Istene,
aki fényeddel megvilágítod
ezeknek az országoknak boldog tüzeit."

[1481] Prohászka naplójának kézirata itt nagyon foghíjas; Schütz kihagyott jan. 9. és jan. 21. között egy olyan részletet, amely a magyar püspökök kritikája. A következő töredék itt olvasható:

„te a püsp. székekbe. S azok mind teljes öntudattal ülnek; voltaképp ők püspökszéki töltelékek! Nem tudok ily rendszert tisztelni s szégyennek tartom. No az öreg Samassának én bev. (?) teszek az orra alá a túlvilágon is. (nem tudom, hogy Dante mely csillagzatra tenné a »boldogultat«, talán Jupiterre! Jupiter bonus!!) Szóval a mi derék két kollégánk…"

[1482] Zöldcsütörtök: Nagycsütörtök, az Eucharisztia megalapításának ünnepe; Fête de Dieu: Isten napja, azaz ünnepnap.

köznap, igazi ünnep, s akik azt bemutatják, ünneplő emberek, férfiak, a misztériumok emberei. De kellene őket erre rásegítenem, s ezt sokféleképpen teszem; de, de, de – lelki életet injekciókkal élni nem lehet!

Jan. 26. [1] Gejzir – ez a kép éledt föl bennem, s azt gondoltam, hogy a szentmisében s utána a gratiarum actióban minden nap lelkem egy evangéliumi gejzir, melyből kitör s égre szökik az imádás, hódolat, áldás, hálaadás, engesztelés és kérés feszülő s feszültséget áttörő érzelme. Kassa körül volt egy fürdő, s abban még Alfonz sógorom korában egy gejzir; nem tudták, mikor szökik a vize, – egyszer előbb, máskor utóbb. Úgy töltődik a lelkem is szeretettel s tisztelettel s közbenjáró jóindulattal; azután a sacramentum energiái szivárognak s tódulnak belém… s azután égre törnek. Ó be jó ez a fölséges szakramentális alkata a kereszténységnek; ezek a titokzatos, reális kapcsolatok, ezek az öntudat alatti folyások; ezek a láthatatlan kiömlések s áramok, gejzir hegyek … erő, feszülés, szökés, „fons aquae salientis”[1483]… hegyi folyamok, Rajnák Schaffhausennél, vágtató, jókedvű, kacagó lélek – az is! A gejzir nem könnyek szökése, hanem feszültséggel, vággyal, a mélységek nyomásával telített tiszta vizek égretörése! Tegnap járt itt Turi Béla és elmondta a keresztény nemz. egyesülés lezüllésének történetét. – Hát ez igazán Puck tábornok hada Nagyidában…[1484] Magyar parlag politikai kiadása; koponyák gyűjteménye, melyek csupa bütyök és görcs… Hihetetlen mennyei arrogancia, hiúság és felelősségérzeti hiány hancurozik a ker. szoc és keresztény…[1485]

Febr. 6. [1] Itthon vagyok; hazajöttem a nagy tragikomédiából, amit nemzetgyűlésnek hívnak. Arra jó volt: a/ hogy megszüntem pártelnök lenni, b/ hogy úgy aludtam, mint a bunda 3/4 7-ig! A parlament a legmulatságosabb kabaré. Sohasem hittem volna, hogy felnőtt emberek nagy dolgot ennyi hercehurcával kezeljenek. Ebből is látni a hazugságokat, melyek közt egyike a legnagyobbaknak a demokrácia.

Febr. 8. [1] Úgy iszom az Eucharisztia titkából, mint a hegyi forrásokból, – az én forrásaimból: a mexikóiból… pilisszántói majoréból … pilisszentkeresztiből; három forrás: csendes, örök, friss valóságok.

Febr. 12. [1] Nekem a szent ostya olyan, mint egy csendes forrás erdők közepén, sziklaméhből fakadva, kőágyban szivárogva. Aztán kolostorok épülnek melléje, Pilisszentkereszt vagy Zobor; aztán romba dőlnek, s nem marad más, csak az édes, hűvös, tiszta, tükrös forrás! A fölött tükrözik minden korszak, építkezés s rombadőlés, tavasz és ősz! Olyan az Eucharisztia s a szent ostya: új adat, sacramentum… Istennel tele s egyszerű, mint a lét. – Ha a fákra fölnézek s látom a sziporkázó napsugárt s azt a művészetet s glóriát, amit ott produkál – sacramentum, új bemutatkozása a titkos, mély létnek. Titkos, de orrom előtt van; mély, megfúlok benne. Ily sacramentum, csakhogy páratlan, Krisztus, a puha, lágy, érzelmes szemű, a nagy akaratú, a nagystílű lélek, az ember, ki Istent takar, úgy hogy ő… ő… ő az!

[2] Ma megoperált Berzsenyi dr., a rút szibarita vázakat üldöző költő unokája. Hát belém is vágott ügyesen, s kijött a gonoszság, mely bennem lappangott 1913 Schadming óta. Mikor ott fölmásztam arra a vizes, palakőzetű hegyre, mely mintha vízkórban lett volna, csurgott minden oldalról, ott nyomta meg a cipő a lábamat. – Most e napokban nem misézem, csak áldozom! Deo gratias!

Febr. 22. [1] Hát a meaux-i sas, a nagy selyemkappás Bossuet s az Isten szentjeinek kvietizmusában gyönyörködő Fénelon[1486] s azok a nagyúri püspökök s apátok – tudták-e mindezek, hogy a népélet mélységeiben mi örvénylik az akkori Franciaországban? Tudták-e,

---

[1483] felfelé törő víz forrása

[1484] Arany János *A nagyidai cigányok* c. művére utal.

[1485] Hiányzik a kézirat

[1486] Bossuet, Jacques-Bénigne (1627–1704) francia teológus, egyházpolitikus, szónok, Meaux püspöke, kvietizmusként üldözte Fénelon, François (1651–1715) francia érsek tanítását.

mily elkeseredés föl ott, mily gyűlölet s szenvedés töri a Gaulois-népet? Ah, Uram, mikor az ott felbuggyant, ami erjedt s a mi rothadt volt! Mikor a francia forradalomban a faubourgokból kiömlött a párizsi utcákra s a Tuilleries-palota folyosóiba s termeibe mind az a piszok; mikor ott felvonulást tartott a rongy, az éhség, a prostitúció, Théroigne Méricourt s a furiák hada, nem a francia dicsőséges egyház asszisztenciája mellett történt-e az a fölvonulás?! Istenem, ki a rossznak oka? S mit tegyen a jó hatalom, az evangélium, ha nem a népet emelni? De emelni nem lehet, ha elaltatják, ha passzivitásba ringatják; hanem föl kell ráznunk, – mondjuk, – föl kell lázítanunk. Ily lázítás folyik a szociáldemokráciában is. S különös, hogy ez a buta s lélektelen szisztéma van megbízva a Gondviseléstől, hogy a népet lázítsa az elnyomó plutokrácia ellen. Ez a világ ördöge, ki a mai emberiséget fűti, mint amilyen ördög volt – mert szintén buta s egyoldalú tévedés volt – a felvilágosodottság. Mily pofák, mily arcok, mily sötétségek, mily sorsok?! Istenem, rettenetes ördögökre bíztad a bêtes humaines[1487] lázításait, – vadállati, bikai, vadkani ösztönösségre! Rettenetes bűbájjal dolgozó kígyókra s marásokra, melytől generációk lelke gennyesedik. Ilyenkor érzem, hogy az evangélium nem támadó, nem harcos hatalom, hanem harcban s békében a magához tért emberiségnek fénysugár s örök forrás. Az állatnak ki kellett magát tombolnia, hogy az evangéliumot, – a lelke szavát, – az öntudat ligetében zenélő fuvalmakat hallja. Igen, hirdetni kell azt, de világot lázítani vele nem kell, mert nem lehet. Hogy is lehet láz napsugártól s a pilisi kolostori forrástól? Láz az infekciótól, a piszoktól, az élet ellen harcoló alattomosságtól van. Isten veled, meaux-i sas; csak csattogj! De hogyan nézesz le most palotádra és – parókádra?!

Febr. 23. [1] Berzsenyi dr. beszélte, hogy konziliumra hívták egy beteghez; odament több kollégával, s a kezelő orvos így nyitotta meg az ülést: ennek a betegnek 15.000 koronája van, ezt magunk közt arányosan elosztjuk, hogy fáradalmainknak jutalma is legyen… Dr. B. protestált, hogy konziliumot tartanak a betegség s nem a beteg zsebe fölött… Ez a jeles kezelő zsidó volt. Ez bepillantás az erkölcsi világba. Akárhány orvos (43 zsidó és 8 keresztény van) fejős tehénnek tartja betegét s úgy kezeli; nem is gyógyítja igazán, hanem úgy, hogy minél tovább kezelhesse. Ha aztán későn van, operációra küldi! „Becsület, becsület” – így hirdette azt Gerezenits dr.; a doktornál is a becsület az első; e nélkül átok s nem áldás a tudomány is.

[2] Ma láttam a „Képes Króniká”-ban dr. Strobár,[1488] arcképét. Emlékeztet a mi kedves kesztölci plébánosunkra, a mosolygó teli-hold arcú S.-ra, ki fivére volt. Íme két fivér: az egyik vad-marci, orosz-tudó; a másik istenfélő jó pap. – No, de a tudomány megcirógatta azért reszelősen a dr. S. miniszter urat mint rózsahegyi doktort, mikor a Vágba dobott nyúzott medvét embernek anatomizálta! Elment aztán Tolsztojhoz s ott végleg megkergült. Hej, szegény tót legény, inkább krumplit kapáltál volna!

Márc. 2. [1] Van-e hitványabb dolog, mint a politikai üzem, melybe belenéztem! Emberaprólék fortyogása! Üres fejek döngése, mikor egymásba ütköznek. Mint tartalom pedig? pelyva, szemét, moslék, kóc és fűrészpor. Csupa hulladék! Ezt mind kavarja, keveri, rágja és falja s okádja a legbutább pártszenvedély. Fuj, fuj, fuj! Mi más a szellem kultúrája, a lélek! az a tükör, mely a világot tükrözi; az a forrás, melyből az ismeret titokzatos sugárzata árad! Titok, új világ, azaz, hogy dehogy új, hanem a „világ”, a lét!… a mi metafizikai érzésünk s az érzések által inspirált fogalmaink s fölfogásunk világa. Dante…Newton világa… Goethe világa! – A sok csip-csup filozófok, akik mint a kandúrok összevissza gabalyították a gondolat szálait, azt a gombolyagot, mely a nagy lelkek motoláján, a nagy csillagkörök motoláján s azután a mély metafizikai megérzések tengelyein napsugárszálakban

[1487] emberi (formában élő) állat
[1488] cseh-szlovák miniszter

gombolyodott le… Na beszéljetek sokat; nem értitek, mi az atom, a tömeg, az erő, a mozgás; hiszen ezek mind, ahogy így állnak előttetek, szimbolumok, alakítások, titokzatosságok. A tömeg, az atom mint hordozó, az erő, a mozgás mint benne s rajta érvényesülő, mint continuum az öntudat szüleménye. Lélek gyúrta azokat, lélekpászta ez mind!! „Az erő az a mechanikában, mint az akarat a lélek-világban s az Isten a világ-képben" (Spengler). S azért csak a látó, érző, a világnak értelmet adó lélek s annak sugárzásai a fők. Igen! „Also eine intuitiv geistige Vorstellungswelt, das ist der tiefe Sinn des Seelenlebens."[1489] Az, hogy hogyan érzek s nézek – de természetesen összefoglalva s harmonikusan győzve a világot. Feje-farka legyen, s mondjuk, objektív legyen, és sugárzó az az én világom. – Tény, hogy aki egy ideát ki akar mélyíteni, annak azt nem elég ismernie, hanem éreznie kell; magában éreznie s nemcsak magán kívül látnia. Az idea akkor teremt, akkor ölt alakot, új alakot, amikor él.

Márc. 5. [1] Mily kegyelem ez a mindennapi csend, ez a mise a kápolnában sekrestyések, locsogások confráterek kellemetlenkedése nélkül! Ego dilecto meo et dilectus meus mihi![1490] Azért bensőségesen kell imádkoznom, repesnem, szárnyamat csattogtatnom, nemcsak magamért … sokakért!!!

Márc. 9. [1] Egyik szentem napja! Az Oltáriszentség több mint a Commedia Divina, vagy Faust vagy Parzival. Azok alkotások, ez élet; azok képek, allegoriák, ez valóság. A mély tisztelet, a lélek térdhajtása, a hit, remény s szeretet mély meghajlása jár neki! Ez itt forrás, ott ének van; ez itt valóság, az ott szó és gondolat. Itt inni kell lelket, életet, üdvösséget, ott beszélnek vízről, üdülésről, egészségről. Itt van a szent mélység s a nyitott mennyország! Abba beleereszkedünk az élvezet omló érzelmi hullámain, – nyel minket, örvényez; ebbe fölnyilallunk szélvészek karikáin s kerekein! Minden e szent titokért van; ahogyan a dómok a főoltár végett vannak, annak foglalatjai: úgy az egyház az Oltáriszentség szent, művészi burka! szentek, fények, villámlások, színek, tüzek, opálos-gyöngyös könnyek, rubinos-véres korallok, rubinok, drágakövek körítik. Minden érte és belőle, tehát miatta. De a legszebb hódolat a szempillán rengő könny, s a legszebb fény a könnyben megtört s opálos, gyöngyházas fényű tekintet. Léleksugár, mely a bánat s meghatottság könnyeit elváltoztatja gyémántos drágakővé! Ó Uram s kenyerem, szívem megilletője, a legtitkosabb vágyak keltője s édes elaltatója, hogyan szeresselek?! Szeretnem kell téged az Oltáriszentség igézetének való teljes behódolásommal; szeretnem kell téged az imádás alázatával; szeretnem a nagy misztérium lelkemre omló súlyának megérzésével, s azzal, hogy nem szerettelek azzal a sajnálattal, hogy nem értettelek, azzal a fájdalommal s azzal a nagy adósság elvállalásával, hogy a szegény világ úgy kutyagol el melletted, örvénylő remeke az Istennek, mint egy pudli vagy egy foxi gót dómjaid mellett. Amo te, – sero te amavi, utinam quia sero, tandem serio semel![1491]

Márc. 14. [1] Krisztus szenvedése iránt mély részvéttel vagyok s megilletődöm a finomságoktól – a passziflóra[1492] illatától. Édes fájdalommal kell mindig szívemre vennem, hogy az a szenvedő Úr Jézus nem haragszik, hogy nem kesereg s nem keseredik; ő – szereti a megváltó kínt, gyötrelmet s gyalázatot. A „megváltót" – ezen van a hangsúly; ez adja a fényt s a színeket; ő ezt virágpompában, „mennyei rózsa" szirmai közt látta. „Faciem meam non averti a conspuentibus … Dominus Deus auxiliator meus et ideo non sum confusus".[1493] Itt

---

[1489] Tehát egy intuitív szellemi elképzelés a világról; ez a lelki élet mély értelme.

[1490] Én a kedvesemé vagyok, s a kedvesem az enyém (Én 6,3)

[1491] Szeretlek Téged, – későn szerettelek meg, bárcsak mivel későn, végre egyszer komolyan! (A „Későn szerettelek meg" utalás Szent Ágoston *Vallomásai*ra.)

[1492] golgotavirág

[1493] Arcomat nem rejtettem el a köpködés elől … az Úristen megsegít engem, és ezért nem ér gyalázat (Iz 50,6–7)

nincs confusio. A gyalázat nagy, de az Isten dicsősége, mely ebből kivillan, mindent elhomályosít. Mindaz, ami itt lesz; szürcsöli – epedő ajkkal … égő arccal … lázas szemmel… Ah, s az a nagy elhagyatottság … maga van, de beláthatlan sokadalomért: Vidi turbam magnam de omnibus gentibus…[1494] Az a csütörtöki éj mily szent éj; lelkek tüzei égnek benne. Akárcsak karácsonyi éj volna; de más ragyogó fényességben. S rettenetes a szitok s az átok; de mily suttogásokat, epedéseket váltott ki végig a szent kereszténység századaiban. S így bármit nézzek, a sötétség mögött a világosságot, a meggyalázott facies mögött a megdicsőült Urat kell néznem.

[2] S ha a compassiót veszem a passzió nyomában, ah, mily tiszta, lágy, meleg lelkiség jár ott. Az első a Szent Szűz, a pietà. Mihelyt hallotta éjjel, hogy szent fiát elfogták, szomorú lett a lelke, s – prolixius oravit.[1495] Lelke, vére könnyeiben szivárgott, cseppekben pergett. Itt van a compassio viasza; a hegyek, a keménységek, a szívek utána viasszá lesznek. S mikor hallott az ostoroztatásról s a töviskoronáztatásról, – hát az ő lelke lett tele ostorsuhogástól, s szívébe szúrtak tövisek. Így kell nekünk éreznünk! Ah, bűneink a tövisek; azok minket szúrnak… compunctio … confixio! S ah, a töviskoronázásnál az az aktus, hogy nem dobta el az Úr a nádvesszőt, az ő jogarát; hanem hogy fogta gyalázatát; mily örvény ez! Örvénye az édes alázatnak. Hát ahol fölszedi ruháját az ostoroztatás után! Hogy lehet ott hozzá kúszni s imádni szent sebeit s segíteni neki mint egy nagy betegnek!

Ápr. 11. [1] Mi minden történt utolsó jegyzésem óta! A bolondház sokféleképpen fordult. A kisgazdák szemétdombján a kakasok verekednek, s aztán szélkakasoknak mutatkoznak be. Felbomlott a kormányzó párt, s örülök, hogy abba a nagy ketrec-palotába föl nem kell mennem. Ekel, Ekel.[1496] De nem mintha a népet kicsinyleném, de a rendszert, azt, amit demokráciának hívnak; ezt az ostobaságot s hazugságot. Ó, Istennő – mondta Demosthenes – mily csúf három állatot szeretsz: a kígyót, a baglyot s a démos-t! Dabit Deus his quoque finem![1497] A politika is erkölcs volna; inkább erkölcs, mint jog; de kevés van belőle benne! A szegény király is bejött. Hát kik azok a v.b.t. tanácsosok, kik ezt a tájékozatlan „Karl der Plötzliche”-t „Karl der Kindische”-vé avatták?[1498] – Én borzasztóan tisztelem az embereket, de látom e nemes fajnak mindenféle bütykeit is.

Ápr. 14. [1] Facér vagyok, nincs nemzetgyűlés, felborult a helyzet; a hangyaboly sürög, a vezérhangyák izzadnak mérget. Tisztára komédia; s ez az a híres demokrácia. Látni ott is, az embernek van verekedési ingere; vagy a kocsmában adja ki, vagy pl. a nemzetgyűlésben. Kellett nekem ez a panoráma, hogy a homo sapiens-nek insipiens betéteit megismerjem. Nagyon kevés a bölcsesség a világban s az igazi értelmesség; még kevesebb az erény s az eszményi magaslaton való állás. – A demokrácia mint ellenőrzés a kény ellen s mint szükséges kielégülése az ember önrendelkezési vágyának, érthető; de tele van lehetetlenséggel, mert az uralomra való képességből semmi sincs benne. – Nekem ez a belátás szükséges ellensúly a túlságos embertiszteletem mérséklésére. Az az igazi demokrácia, mely az embert, szabadságait tiszteli s mely jobbá s boldogabbá akarja tenni.

Ápr. 15. [1] A volt székesfehérvárcsurgói grófi orvos az egykét üldözte, s a faluban él az emléke. Egyszer elhívták egy gyermekét elhajtó asszonyhoz, aki vérében fetrengett. A küszöbön megállt s ordította: „dögölj meg, aki az Isten ajándékával így tettél”. Nem ment be hozzá; mire Csákberényből hívták az orvost, meghalt az asszony. – Azt gondolom, Magyarország kipusztulna, ha kálvinista volna. Ezek a kálvinista, gyermektelen faluk, lábukat húzó, gyermekelhajtás átkával borított faluk, a kereszténység minden nyoma nélkül!

[1494] Nagy sereget láttam minden nemzetből (vö. Jel 7,9)
[1495] kegyelemért imádkozott
[1496] undor, utálat
[1497] Ennek is véget vetett az Isten! [= végre valahára, befejezte a politizálást a parlamentben]
[1498] „hirtelen Károlyból” „gyerekes Károllyá” avatták [IV. Károly kétszer vissza akarta venni a hatalmat]

Ápr. 16. [1] „Du sollst mich nicht befragen!”[1499] – énekli Lohengrin. Voltam az operában s élveztem a jeleneteket s a mithosz sugárzatát: Ne kételkedjél, – higgy! Nem leszesz boldog, ha kételkedel. Nem leszesz ember, világot, az ütközések s szenvedések tengerét győző ember, ha kételkedel. – Ennek pendant-ja az evangéliumi: „Modicae fidei, quare dubitasti?”[1500] Szent Péter a tengeren járva, de csak Krisztussal, a hittel! Az egyéniség kiemelkedik s állítja s teremti magát az őt kiemelő hite által. Tengerből, földből, fizikából, tömegből egy más felsőbb világba átlép az ember a hit által. Ott találja meg egyensúlyát, helyét, tengelyeit… ott miliőjét s erőit!…

Máj. 18. [1] Tele van a lelkem a májusi napsütéses hársfák fénylő árnyaival, az élet mélységeinek megérzésével. Sokat nem írhatok. Jártam hegyen-völgyön, bérmáltam; imádtam, megnéztem Krisztust tabernákulumaiban – ah, ahol jó papi kézre van bízva, ott énekelnek az angyalok! Legyen úgy, – tedd ezt, édes Jézus! Jesu, *dulcis memoria,* édes emlékezés… Emberi sajátság az emlékezés, a hálás szívvirág, sed super mel et omnia ejus *dulcis praesentia:*[1501] ah, de mi az ő jelenléte? super mel et omnia! Hisz ez a *coelum,* ez a *paradisus terrestris.* Ezt át kell élni, ezt érzelmünkké változtatni. Gustate et videte.[1502] Ah, Uram, ha tudnád, hogy mit akarnék, de nem bírok; ezt a mézédes megtapasztalást a szívekbe csepegtetni! Ahhoz alázatos hit, tiszta szív s hódolatos, imádó áhitat kell. A rét, mielőtt kaszálják, a hársfák, mikor virágoznak, tele vannak vele! Es geht der liebe Gott durch den Wald![1503] Mennyire az én érzésem: melior est dies una in atriis tuis![1504] Praesentia … néma, simogató praesentia. Nem kell neki semmit sem mondania; hisz a mondást elvégzi az anyaszentegyház; nem kell neki külön járnia, fáradnia Sichem kútja, a nyolc boldogság hegye körül; példát adott, élt, csak itt legyen s csókolja belénk szeretetét. Dulcis praesentia – a mi őrünk, a mi biztonságunk a bizonytalanság tétovázó, tremolázó akcentusai nélkül; a mi kiolthatatlan szomjunk s kiapadhatatlan kútunk; a mi csendes, befátyolozott öröklétünk.

[2] Tegnapelőtt Lovasberényben voltam a „szent” hárs alatt, elfogódottan, mélyen megindulva 300 éves élet átérzésétől. Mily szent jelenléte a századoknak! Elmúltak, de itt megálltak, – a fában vannak. Ez szent, mint egy régi gót dóm … az idők jelenléte! Így van jelen a Krisztus: dulcis et venerabilis, saecularis praesentia.[1505] A gyökér a Sion-hegyén, azóta kinőtt s elágazott s ágaival elborítja a földet; egy misztikus erdő, zúg az imádás, a hála zsoltára … Lauda Sion … gerlicék búgnak … s hívő s hitetlen fölött a titokzatos hárs: a Krisztus-jelenlét. Nem tűzoszlop, nem, hanem életoszlop, szépségoszlop; illat, mámor, szeretet-oszlop. Nem is oszlop, hanem elem, levegő köz, miliő! Az én édes, édes hársam! Miképp fest most nekem ez a Lovasberény, – mióta a Krisztust látom a hársban s az Oltáriszentség ágas-vállas, törzsökös, egész erdőt kiadó, misztikus fáját. Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi[1506] … Bár volna sok ilyen hárs szerte az országban; jobbak lennénk, – látnánk, – szívünkbe markolna a titokzatos lét, a dulcis praesentia![1507]

[3] Máj. 18. Meszlényi Pál, ifjú öreg v. öreg ifjonc meggyónt s megáldozott a férfiak élén Velencén, könnyezve… Ah, a mi kedves magisztereink s pátereink, kik porladoznak

---

[1499] „Nem kéne engem kérdezgetned!”
[1500] Kishitű, miért kételkedtél? (Mt 14,31)
[1501] a méznél és mindennél édesebb a jelenléte
[1502] Ízleljétek meg és lássátok. (Vö. Zsolt 34 (33), 9)
[1503] A jó Isten áthalad az erdőn
[1504] Jobb egy nap a te udvarodban (Zsolt 84(83),11)
[1505] édes, imádandó, evilági jelenlét
[1506] ülök annak árnyékában, akit úgy kívántam (Én 2,3)
[1507] Ez a máj. 18-i jegyzet a misztikus Prohászka lelkének költői kifejezése: egyházi himnuszok, zsoltárok, szentírási utalások-képek kavarognak az „édes jelenlét” érzékeltetésére. Az alapmotívumot a „Jesu, dulcis memoria” kezdetű himnusz adja, amely Jézus méznél édesebb jelenlétéről énekel. Itt Prohászka természetmisztikája és Eucharisztia-misztikája egybeolvad.

Kalocsán, sokaknak világítanak. Világító férfiak. Sokszor nem látszik a nyomuk, a munkájuk eredménye, de a tiszta, feddhetetlen élet s buzgóság beleszövődött a lelkekbe, s aztán 40–50 év múlva mint a meghatottság s bánat könnye rezeg a szemben. Quorum memoria in benedictione est.[1508]

[4] Meszlényitől hallottam azt is, hogy a rák az első évben hatszor veti le páncélját, később egyszer. Hatéves korában elvonul a remeteségbe s várja végét. A csiga, mikor kicsiny, csak egy finom csavarodást kanyarít magának héjul, aztán hozzáizzadja öblösebb méretekben a többit! Azt is mondta, hogy ezt tanár emberek sem tudják.

[5] Észak-Németországból eljött hozzájuk egy híres ornithológ nejével együtt csak azért, hogy egy ritka költöző madárnak a pákozdi nádasban ezüst füttyét hallja. Meghallotta, s boldog volt.

Máj. 19. [1] Ma bérmálás volt Pákozdon. Ott a jó svádájú Seitz intéző elmondta, hogy hogyan járt itt Rigó Jancsi cigányéknál Chimay hercegnő. Ott lakott s hált a cigányputriban; utána egy más hölgy, Emmerson Käte ugyanígy. Hogy a Rigó Jancsi csúnya, himlőhelyes ember volt; hogy Rigó Jancsi fivére szítt egy túlfinom cigarettát az utcán, s Seitz ráförmedt: „honnan szedted? loptad?" „Dehogyis – volt a válasz – az én bátyám a francia császár feleségének a férje." Pfuj – Teufel, az ember kiköp ily ringyókra! – Most egy menekült székely gyönyörű kis szatyrokat köt sásból; rendeltem négyet.

Máj. 28. [1] Pardon, ezt elfelejtettem. A 75 éves Apponyi Albert grófot ünnepeltük. Én prédikáltam a bazilikában az Isten jótéteményeiről, melyeket adott, s a hivatásról, melyet kapott: ministerium urbis, ministerium pacis. Tiszteletreméltó „great old man!"[1509] Én szívből tisztelem; bár politikai és liberális szerepéért nem lelkesülök.

Jún. 26. [1] Bérmálások! Hatvanhárom falut bejártam; port nyeltem, beszéltem, áldottam! Sok jó benyomást vettem! Gyönyörű dolgaink vannak: szószékek, oltárok, szobrok barokk-stílben, pl. Üröm, Aba, Sárkeresztúr. Sok szép régi könyvünk, melyet össze kell szednünk. Jó papok… akad szegény és ügyetlen! Misereor super clerum et amo, diligo illum et consulo illi, sicut potero![1510] – Tinnyén báró Majthényivel találkoztam; unokaöccse volt a híres Majthényi kanonoknak; magnus dominus! Már udvardi plébános korában volt szakácsa, inasa, huszárja és majma. Senki se tudta, hogy parókája van. Egyszer a majom ráugrott a vállára s incselkedve belemarkolt a parókájába s lehúzta azt. Tableau! Szállást kért tőle egy barát; szívesen látta, de búcsúzáskor megmondta neki, hogy „kutya kutyához, barát baráthoz." Mihi vivere Christus, concordia fratrum mihi fiscus[1511] (az én gazdagságom).

Júl. 5. [1] Ma volt ordináció, avatás, sok szép gondolat, nagy eszme… De ah, mi lesz ebből valóvá? Napnak, ragyogónak kellene lennie minden papnak; napkeletnek kellene lennie életének; s mivé esteledik s mily gyorsan esteledik némelyiknél! Nap, napsugár – pap, papi élet! Az Eccli.(43,2) mondja a napról: Vas admirabile, opus Excelsi[1512]… s a 18. zs. hogy zengi az örvendező, ujjongó napnak, a boldog jegyesnek, az erős gigásznak dícséretét. Uram! napokat adj, sugárzó papokat, ne éjjeleket, hitet vakítókat!

Aug. 17. [1] Ma úgy tartottam meg a gratiarum actio-t sicut in diebus juventutis;[1513] hálát adva mindenkivel, ki Fehérváron áldozik s misézik: hogy a város thuribulum[1514] legyen legalább néhány izzó s tömjént olvasztó parázzsal!

[1508] Áldott legyen az emlékük. (Vö. Sir 45,1)
[1509] a város [ország] szolgálata, a béke szolgálata. Tiszteletreméltó „nagy öreg!"
[1510] Szánom a klérust és szeretem, szeretem és segítem, amennyire tehetem.
[1511] Nekem Krisztus az élet, a testvérek békéje a gazdagságom.
[1512] Csodálatos a Magasságbeli műve (vö. Sirák 43,2)
[1513] Ma úgy tartottam meg a hálaadást, mint annak idején fiatal koromban
[1514] füstölő

[2] Lékán voltam Vasmegyében; gyönyörű a hegy s a vár fölötte s a kanyargó Gyöngyös a réten, mely mint smaragdzöld szőnyeg van a várat hordozó hegy lábai alá terítve. No meg palahegység, palák fémszíneikkel s ragyogásaikkal s gazdag vízerezetükkel! A vár hajdanában a templáriusoké volt s itt a végtelen erdőkben is élt az öntudat, hogy ez a nyugati szent kereszténység kardot is hord, sok lovag és hős grálvitéz kész szolgálatára. Templárius lovagok, kik e tornyokból végignéztek réteken, Gyöngyösön, erdőkön, a ti örök szempillantástok villan elém a vártornyok sötét ablakaiból; a ti szellemetek jár itt, itt a palákon köszörülitek kardotokat. Hallom, hallom; lovaitok itt lent legelnek s elfojtva nyerítenek s az erdő is elfojtja lélekzetét; egy nagy szent múlt áhitata suhog végig rajtuk.

Aug. 18. [1] Itt járt N. I.-né Pécsről s elmondta, hogy mit mondott a pécsi csőcseléknek, mely vörös s Istent tagad: „Hát nincs Isten? Nos, és tudtok esőt csinálni? Hát nincs szükségtek Istenre?" Íme, az argumentum ad homines! A nyomorúság megsegítője, az eső meghozója az Isten! S mi lesz, ha esőt is tudunk majd csinálni? Megérzi-e akkor is az ember, hogy Istenre van szüksége? Hogyne volna! Hisz nemcsak esőből él az ember! Igen, igen, de nekünk tényleg egy nyomorúságainkba leérő s minket szabadító Isten kell! Du Herr und Gott, hilf![1515] Segítség a nagy bajokban; a nagy kiegészítés a nagy hiányosságban: ez a világ theológiája, s végre is igaza van!

Aug. 20. [1] István király napja! Prédikáltam. – A mi problémánk: vagy kereszténység vagy bolsevizmus. A bolsevizmus a kultúra halála, a nyugat halál-maszkja – már készül; tagadás, antikrisztus, hitetlenség s mindennek letörése, ami fölül-építmény; természet, piszok, ösztön, bocskor… Tudom, hogy nagy revanche is azon kultúra ellen, mely járom és vérbaj és farizeizmus s útálat. Óvtam a zsidóságtól; megesz titeket. – Azután hozzám jött a mi K. H.-nénk s azt mondta nekem: „Úgy szégyeltem magam, mikor a prédikációt hallgattam, hogy ne pártoljuk a zsidót. Pedig én is pártolom; férjem beteg, fiam beteg, s Schlesinger dr-t hívatom; az eljön 10 K-ért, más 50-70 K-t kér."[1516]

Aug. 22. [1] A csillagokat a középkor is nézte; nézte piros, zöld, kékes sugárzatukat; nézte, hogy mily csendes titokzatosságban ragyognak az álomba merült föld fölött. Ugyan mit csinálnak? Megtermékenyítik az élet anyját; van csodálatos irradiációjuk, s a föld fogan méhében aranyat, ezüstöt, rubint, zafírt, smaragdot. Az mind a csillagok szerelméből való. S az emberre is kihatnak, a vérére, lelkületére, idegeire… Ki tudja, hogy is van ez mind?

Szept. 8. [1] Először is mosolygunk a mi kedves Kisasszonykánkra, úgy ahogy ő mosolyog anyai boldogsággal a nürnbergi Szent Lőrinc-templom egyik szobrán az édes kis Jézusra, kit karján tart. Kicsit úgy távolabb tartja magától, hogy lássa az egész édes, megváltó cseppséget. Hát az anyaszentegyház a karjára veszi s bemutatja nekünk a Szent Szűzecskét. Mi van abba a képbe, melyet lelkünkben hordunk, minden beleszőve… mi minden!? Bűnösség és bocsátás, kárhozat és megváltás, nyomorgás s üdvösség, alacsonyság s felmagasztaltatás. Az mind ott játszik s szikrázik! Megszületett a legtisztább szűzesség s a misztikus anyaság. Az, ami „ewigweiblich"[1517], az a szívbéli, kedélybeli melegség, a finom érzés, mely mint lelki tisztaság s mint kellem és báj ömlik el, melyet ő hozott: hajnala és

---

[1515] Uram és Istenem, segíts!

[1516] Ehhez kapcsolódik Ribiánszky Józsefné visszaemlékezése:

„Ezekben az években a megyei főorvos, dr. Schlesinger Illés volt. Ő mondta el nekünk, hogy elment hozzá Ottokár püspök úr!

– Megtudtam, hogy szegény híveim mind Önhöz járnak, s mindet ingyen gyógyítja! Meg akarom ezt most köszönni!" (Lásd Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 1152. cikkely [megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm])

Fontos adalék ahhoz, hogy Prohászka nem volt antiszemita. Schlesinger doktor zsidó származású, de Prohászka püspök tisztelettel és köszönettel fordult hozzá. Prohászka a bűnös, rossz embereket ostorozta, a jókat, legyenek azok zsidók is, tisztelte.

[1517] „örök nőiesség"

napkelete a szépségnek. Ah, Szent Szűzem, téged alakítlak, talán szintén sok rajzhibával, a naturalizmus rajzhibáival, de az áhitatom tiszta s gyermekded. Hiszen te tudsz mindent … s tegnap reggel láttam távolról ablakaidat az esztergomi szeminárium kápolnáján, távolról, a túlsó vasútról; undok, büdös zsidó-társaságban! Ah! Jessze gyökere, mi sarjadott ki belőled?! De az az igazi sarj tele volt malaszttal; s az teszi!

[2] Voltam Frankfurtban s beszéltem aug. 30-án über Freiheit, Autorität und Kirche![1518] Jól ment. Más világ! Régi keresztény alapok s egységes nép – fajnép. Ez nálunk hiányzik. Ez a balkáni törmelék a fajnéptől távol van. – A derék Servatius-családnál voltam szállva s találkoztam Steigermann saarbrückeni képviselő nejével! Mily erős s jól értesült asszony ez! Elmondta, hogy a francia tisztek közül sokan mily vallásosak; egy huszártiszt ágyában az ágyazásnál többször megtalálták rózsafüzérét; de hogy azok meg vannak győződve, hogy igazán katholikus nem lehet a német!

[3] Sok germanikus is volt ott, de a conveniat semmit sem ért! A trottyá vénült O. motyogott ott valamit a Collegiumról.

Szept. 9. [1] Istennel nem lehet disputálni; a kegyelmet vagy el lehet fogadni s akkor térdenállva; vagy elmegy fölöttünk, mint a felhő a sivatag fölött! Mindent Isten tesz, Isten ad, – mindenbe kész belekeveredni, – mindent mozgat. A természet rendjében a concursus plupicus-szal, a kegyelem rendjében a praemotio-val. Egyre inkább thomista leszek! Csak azt nem volna szabad mondani, hogy praemotio physica, mert ez a jelző technikai, mechanikai; hanem azt kellene mondani, hogy praemotio divina, transcendentalis, mystica! *Ezt* értik, mikor mondják, hogy Isten mozgat mindent a dolgoknak megfelelően, tehát a szabadságnak is megfelelően. – A kereszténység a meggyőződés, hogy van szabadság; de hogy a kegyelem, vagyis az isteni, könyörülő szeretet mint erő s befolyás kezd is, folytat is, koronáz is, s hogy nélküle a természet célvesztett, értelmetlen lét, tehát pokol! Van világ. Isten teremtette; de a célkitűzésben s a célelérésben teljesen lefoglalta azt, – fölszívta. Ő mozgatja, ő a lelke, a melege. A fölvilágosult lélek magatartása tehát a térdenállás: kitárt karokkal, epedő ajkkal fogadni az áramló istenséget! Ezt inkább kedéllyel, az animával, a művészeti inspirációk lelkével kell elgondolni is. A tiszta száraz intellektus nem fogja meg. A nagy, misztikus valósággal kell érintkezni, azt megélni, „erleben”.[1519]

[2] Akinek nincs kedélye, aki racionalista, az e részben szegény ördög. Hiányzik egy belső érzéke: a mysticum. Azt gondolja, hogy mindent ért! Ez a fölvilágosultság nagy lelki mancó-ja, nagy hiánya. A ezzel szemben a művészet a barokk stílben csapongott, vagyis az áhitat nem mélyült el, hanem külterjes pompában akart érvényt szerezni a meg nem értett s megtagadott bensőségnek. A középkor Szent Lőrinc gót templomát vakolatlan kövekből <emelte>, a barokk a prágai templomokat a kiabáló, a bravúros, az arany s ezüst fényben hőstenort éneklő, a magamagán átcsapó hullám fecskendezését produkálta. A lelkek mentek, eltávoztak, nem volt érzékük s figyelmük; nohát nesze, fogjuk meg őket, csináljunk oly zenebonát, hogy mégis csak megálljanak s elbámészkodjanak. Hát ezt elérték; a tömeg bámul s megérti azt, hogy itt van valami, amiért mások mindent adnak, pénzt, erőt, hatalmat; de a bámulatból áhitat nem lesz. A lélek nem a silentium-ban, nem a magányban, nem csendben s csendes erőben van, hanem a hatalom, a gazdagság, a bravúroskodás lármájában. Én is bámulom a barokk s rokokós fényt, de alázatos, tehát Istent megérző kereszténnyé a csendben, az erdőben, a gót művészetben leszek. S aztán mit mond Adam Kraft Sacramenthaus-a Nürnbergben? Hah, ez a folyton szökellő gejzirje az áhitatnak; ez a „Jesu dulcis memoria” kőben kottázott éneke. A dóm a „Lauda Sion”; a Sacramenthaus a „Jesu dulcis memoria”. A „Jesu dulcis” most nincs benne, a „memoria” ott bong a protestáns – ah,

[1518] szabadságról, hatalomról, egyházról
[1519] átélni, tapasztalni (vö: „Istenben élünk, mozgunk és vagyunk (ApCsel 17,28))

dehogy protestáns – az örökké katholikus miliőben! Szeretni, alázattal hinni… bízni! Ma két hete, szept. 1-én gyóntam Würzburgban! Most már üdvösségemet teljesen Istentől várom, miután a természetet – jót, rosszat – Istenben elegyenlítettem, elsimítottam. Deus est omnia in omnibus! Deo gratias![1520]

Szept. 13. [1] „Pulli corvi clamant ad Deum”[1521] (Job 38,41), hát ez bizony nem valami zenés kiáltás. Elgondolom, nem olyan károgás-e sokszor a mi imánk, tele értelmetlenséggel, bárgyúsággal s keménységgel. De hát vigasztalódhatunk, mert ha a „corachiazzo”[1522]-nak szabad ezzel a hanggal Istenhez kiáltani: nekünk is kell. Azért is a károgás, „de profundis” a nem-szépnek mélységeiből való!

Szept. 16. [1] Tolsztoj barátunkról <Károlyi L.?> budapesti, azaz hogy szegedi művészünk beszélt. Ez eladta mindenét és elment hozzá; az utolsó állomáson szétosztotta még megmaradt pénzét s így köszöntött be hozzá. Németül beszéltek. A művész a tanítvány elragadtatásával üdvözölte Tolsztojt s fölajánlta magát. Tolsztoj hidegen, rosszkedvűen fogadta: „Aber was wollten Sie denn hier? Sie sehen doch, dass ich in der Familie bin, diese nicht lassen kann” etc. Nagynehezen látta vendégül s másnap kitette a szűrét. A művész azután visszakoldulhatta magát Magyarországba. Ezek a nagy puffancsok – a szellemi világban. Más a kalamáris s más a lélek; más a tinta s más a víz! Ki akar még tolsztojánus lenni? Hogy is volt az Mainzban 1866 előtt? Kirukkol a kompánia s az őrmester kimondja: „Wer mit der katholischen Religion behaftet ist, der gehe zur Messe, wer mit der lutherischen, der gehe zur Predigt. Wer aber Dispens haben will, trete vor”. Akkor előállt egy baka s motyogott valamit s kapott egy pofont. „Wer will noch a Dispens?” – kérdi azután az őrmester; de senki sem jelentkezett. „Wer wollte noch zum Herrn Tolsztoj?”[1523]

Szept. 19. [1] Még egy würzburgi ház föliratát jegyzem föl: „Ein Schloss zu Tür und Kasten, – Gibt’s hier zu jeder Stund; Doch was ich nicht kann machen, – Sind Schlösser an den Mund”.[1524] Ez már igaz!

Szept. 24. [1] A providenciára való buzdításban s az imára mint kérésre való unszolásban adta ki Krisztus a legmelegebb szónoki hevét. Petite … quaerite … pulsate …[1525] Tegyétek, próbáljátok… Oly hévvel tegyük, mint amily hevet belőle kiérzünk! Nagy bensőség! De bizonyára, ez a legkrisztusibb, mondjuk legbibliásabb föladat, hogy a lelket ilyenné tegyük. Ezáltal más, mert felsőbb szellem ömlik el rajta. Bármint forgatom: az ily lelkület nem természet, nem emberi, hanem istengyermeki. S az ilyen lelkületben kitartani s azt a természetes nagy törvényszerűségben s technikában érvényre juttatni, a legbibliásabb fénynek s jellegnek kigyujtása lesz. Itt a theológia hiába okoskodik. Neki csak azt kell megállapítania, hogy mi a re-creator, a Krisztusnak irányzata s stílusa; mással nem kell törődnie. A többi magától adódik, pl. az, hogy ez az irányzat új teremtés s új művészet, de nem természet, hogy ez az irányzat új erőkifejtés és munkateljesítés, új tett, új világ; tehát hogy ezt ki kell vívni, ezt reá kell erőszakolni az ösztönös életre. Erre egy pompás példa: H.-nénak van egy lupus-os cselédje, orra nincs. Egyszer H.-né zúgolódásra fogta s kiszaladt a száján: „Jaj, hogy az Isten ilyet megenged?”; s akkor a cselédke: „Tens asszonyka, ilyet ne mondjon; én ezt öt év óta – azóta szenved ebben – sohasem gondoltam”. Nagyszerű tény! Siessünk ez úton. Tegnap olvastam Szent Chantal életrajzában idevágó világlegyőzést.

[1520] Isten minden mindenben! Hála neki! (vö. 1Kor 15,28)
[1521] a hollófiókák Istenhez kiáltanak [eledelért] (Jób 38,41)
[1522] a holló „károgása”
[1523] A szept. 16-i jegyzet német szövegei: „De mit akart Ön itt? Hát nem látja, hogy én családban vagyok, amelyet nem hagyhatok el”… „Aki katolikus vallású, menjen misére, aki luteránus, menjen a prédikációra. Aki pedig felmentést akar, lépjen elő”. „Ki akar még felmentést” – „Ki akar még Tolsztoj úrhoz menni?”
[1524] Van itt lakat ajtóhoz és szekrényhez minden órában; Mégis, amit nem tudok előállítani, az – lakat a szájra.”
[1525] Kérjetek… keressetek… zörgessetek… (vö. Mt 7,7; Lk 11,9)

Szept. 26. [1] Tegnap bérmálni voltam Zámolyon; délután Borbála-pusztán. Ott van Sürger, nagyon derék pap. Ki hinné az országúton haladva, hogy jobbra, a temető alatt s mögött érdekes szép völgyek s erdők terjengnek! Nem ott van András-gyep, hanem a Noé hegye körül a székesfehérvári szőlők mögött. – Aujeczky néni beszélt nekem III. Béla sírja föltárásáról a fejérmegyei takarékkal szemben a püspök-kert mellett 1842-ben;[1526] Kossuth Lajos is itt volt. Csillogó porfelhő emelkedett fel a reggeli napsugárba, mikor a királyné sírkövét fölemelték; ez volt a ruhája. Azután: az ötvenes években járt itt Ferenc József, és az akkor német város községházán ez a transzparent ékeskedett: So 1 wie <egy barát primitív képe> = so áner wie Franz is káner.[1527]

Szept. 27. [1] Tegnap füleltem a szobában a zámolyi gyerekek beszélgetésére. Mily érdekes! Azután néztem a sovány, pléharcú, merev tekintetű asszonyok szemét. Mily idegenség pihen ott. Mily psziché alszik ott öntudatlanul s szövögeti az élet szálait, – azét a megközelíthetetlen életét; a kis ház, a reggel, az est, a munka, a gyerekkezelés s a zámolyi völgyek kis patakánál való őgyelgés! Istenem… egy darab Turán! Hát még a cigány! Azt még kevésbé közelítettük meg. Mily pszichikai hegyek, kietlenségek, meredekségek ez igénytelen lapályokon. Itt is nehéz utak nyílnak, azaz, hogy kellene azokat megnyitni… Ez a psziché, az eredeti; ebben még nincs nyugati betét, „Einschlag”.[1528] Nyelv, ének, öltözet, tánc s háborgás, sírás, kapaszkodás a szegénység örvényeiből kifelé… A népkultúrának ebből a meg nem bolygatott rétegből kell kifakadnia.

Szept. 28. [1] Elmentem Zircre és Bakonybélbe. – A zirci templom gyönyörű barokkstíl; lelkem elolvadt a fények sziporkázásától s a főoltár fölött – pajzsot s zászlót tartva kezeiben – elrepülő Mihály arkangyal fölségétől. Mily faragványok s mily finom s diszkrét stukko-dísz. Egy gyönyörű Magdolna a mellékoltáron jobbra Maulpertschtől, oratórium, és kredenc remek faragványok. Nekem ilyen templom a keresztény kegyelmi erők s tények hatalmas revelációja. Pondus-ok, állítások, teremtések, győzelmes belépések s kiindulások. Mit látok itt is Szent Mihály alakjában? A nagy szellemi harcok frontjait, új erők, új erősségek s hatalmasságok fölvonulását, új lelki erők fölvillanását s elszánt előrerobogását, s amellett azt a tendenciát föl az égbe, a nemes, isteni érvényesülésbe. Szemben azzal a leszakadt egek s az egeket magukkal ragadó szellemek; ezek a boldogtalan tüzek, infelices ignes![1529] A dekadencia, mely a poklok mélyeit kivájja s a boldogság hegyeit, mint leszakadó súlyokat s poklokat vájó görgetegeket használja. Jaj, ha a fölség alávalósággá s a boldogság pokollá válik. Jaj annak, ki Istent megunt, hogy aztán magát tépje. E nagy kontraszt, ez ütközés, ez égiháború a maga villámaival s pokolörvényeivel nemcsak prelúdiuma a szellemek csatáinak a földön, hanem összefoglalása minden összecsapásnak s harcnak s viadalnak, mely a világtörténelemben lefolytatódik. E sorokban küzdünk mi is! mi is fölnézünk a bajnokok elsejére, Szent Mihályra!

Okt. 6. [1] Odi profanum vulgus[1530]… ah, mily jótétemény csendben misézni, csendben dolgozni, hegyen (magányban) lakni; ezt nem lehet fölmérni semmi mással. Azért jól tette Günther lovag is, hogy elvonult Bakonybélben s nem maradt a kolostorban. Megint csak azt mondom: odi profanum vulgus, – a lelkiekben is. Ez a profanum = nem szent, – a léha, az üres, a világias, azt már csak kell „odisse!”[1531]

[1526] Lásd erről Potyondy Imre visszaemlékezését (Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – Magyar Fioretti, 463. cikkely [megtalálható a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtárban: www.ppek.hu/k550.htm])
[1527] Nincs még egy olyan (barát), mint Ferenc.
[1528] behatás, beütés
[1529] Utalás Dantéra (Par. VII, 1), ahol „felices ignes” = boldog tüzek, nem pedig boldogtalanok szerepelnek.
[1530] Gyűlölöm a tömeget és megvetem (Horatius Carm. III. I. 1.)
[1531] gyűlölni

Okt. 20. [1] Ma egy hete jártam a Gerecsén. Nyergesújfalutól indultunk el Metzger[1532] Józsival. Oly jól esett megülni az újjászületés évfordulóját. A plébániatemplom Szent Mihály tiszteletére van szentelve; az oltárképen ott öli meg a sárkányt. Én is a Szent Mihály kápolnájában kereszteltettem. Alig, hogy a gratiarum actióhoz letérdelek, a szentmise után, hallok a sekrestyéből gyermeksírást; no – mondom – ez ugyancsak stílszerű a 63 év előtti keresztségem jubileumára! De csak avatás volt. Azután rém porban kocsin Bajóton át Pusztamaróthig s onnan gyalog föl. Magam mentem a Nagygerecsére; Józsi lent maradt; magam az intézővel. Ah, hogyan mentem; mily jubilus-szal, az aranyos napsugárban! s fönt aranykupolák fogadtak, az őszi aranysárga lombkupolái hatalmas bükktörzseknek. Mentem, megálltam a szent csendben, s énekelt a lelkem. Visszatérve Metzgerhez, ettünk, s kedves unokanővére, egy romlatlan leány „Mädchen von Blut und Milch”[1533] szedte e kis ibolyacsokrot <a naplóban mellékelve>; nem is tudta, hogy kit s mily alkalomból köszönt: nem a püspököt, hanem a 63 éves Isten-gyermeket. Hol lesznek aranyos kupoláim s virágcsokraim, néhány év múlva? Evviva![1534]

Okt. 25. [1] Elesett, hallom, 60 ember Budaörsnél IV. Károlyért. A király szabad ég alatt tartott Isten-tiszteletet, nem tudom, Győrött vagy hol, a síneken térdelve áldozott. Inkább otthon maradt volna kápolnájában. – Hát ezt a 60-at ki sirassa? ki készítette elő a halálra? Ki felelős értük? Másrészt meg, ha beszélsz velük, csupa érzéketlenség s bárgyúság mered rád arcukról, ha nem az embertelenség. Mit kell itt a papoknak tenniök, dolgozniok, fáradozniok, imádkozniok, míg ez a turáni keménység a Szentlélek kegyelmét befogadja! Én nem tudom, de úgy látszik, hogy ami a vallást illeti, a török vér érvényesül e keverékben, amit magyarnak hívnak. – Szombaton, 22-én beszéltem a Redoute-ban az Ébredő Magyaroknak[1535]. Ébredjenek a keresztény hajnalhasadásra!

Okt. 26. [1] „Was mag er wohl damit gewollt haben?”[1536] kérdezte Förster tanár az Oltáriszentségről. A feleletet megadja az egyház: az aktuális szeretet, az intim egyesülés, a legédesebb vigasz s kölcsönös odaadás, az egybeolvadás s egymásért odaáldozás: az az Oltáriszentség hatása, tehát célja. Csodálni kell s nem szabad megszokni, hogy mit nem talált föl, mily utat, mily titkosat, hogy megközelítsen; csodálni kell az álruhát, a leplet, a burkot, mellyel takarta azt, amit adni akart, csakhogy adhassa. Mert ugyan mit ad? In quo habitat divinitatis plenitudo corporaliter.[1537] Itt a Szentháromság, az Istenség. Itt minden attributuma: scientiae thesauri absconditi[1538]… Itt absconditi, ah, mily imádandó, fölséges mélységek… Megborzadunk… Igen, itt a sapientia … az épít és alkot; az végzi a művet; az szó, mily remek hálózatot, hogy az embert befogja. Édes művész, – édes fondorlat, – kiismerhetetlen furfangja a szeretetnek! Ezt nézni, ezt látni kell; a hit mutatja. Emberek, a szív, az isteni szív leleményessége! A Szentlélek legbűvösebb organuma, Jézus szíve, ez eredeti, bensőséges megközelítéssel lép felénk, dobban elénk: Íme, itt vagyok, tied vagyok, benned vagyok! Szép a szentírás hasonlata, ahol az ajtó előtt áll és kopog. Szép a kép, melyen Jézus lámpával kezében, az éjfélutáni harmattól nedves hajjal s ruhával ábrázoltatik. Ah, igen, szeret, kopog, bebocsátást kér! De kér-e itt, mikor a kenyér színében fekszik előttünk? A kenyér nem kér, hanem mi kérjük, mi kívánjuk meg a kenyeret s vesszük s esszük, oly természetes

---

[1532] Helyesen Metzker
[1533] „Vérpiros ajkú, tejfehér bőrű lány”
[1534] Éljen!
[1535] Redoute: Vigadó; az Ébredő Magyarok Egyesülete a Tanácsköztársaság bukása után alakult magyarságvédő szervezet
[1536] Mit is akarhatott azzal?
[1537] Amiben az istenség teljessége lakik testi formában (Kol 2, 9)
[1538] elrejtett kincsek tudománya

megkívánással, oly jóleső érzéssel. Ízlik… Íme: ezt akarta az Úr, a lelkek kenyere, az élet tápláléka. Ezt, ezt akarta…

[2] De mikor tudatára ébredek e művészetnek, e leleményesen édes fondorlatnak, e bűvészi megszállásomnak s elfoglalásomnak, kell, hogy mélységes tisztelet szálljon meg, tisztelet, imádás, hódolat; imádás, ah, imádás a porig s a csillagokig: minden porszem csillaggá legyen, midőn az imádó ember lehelete éri. Imádás s bensőség és áldás! Ah, Uram, a mi templomaink a te édes lelkednek, szeretetednek színhelyei… a mi oltáraink, a szent kövek, melyekre a szeretet olaja s illata ömlik; melyeket angyali szellemek körítenek; s fölöttük az öröm s ujjongás s a boldogság az ihletettség gyűrűi, mint egyre szélesedő tölcsért képeznek, mely az eget befogja, feneke pedig a szent ostya fényes kis karikája. E tölcsérekbe néz bele az Úr s nem látja a világ bűnét s szennyét, csak a fényes pontjait, karikáit az Eucharisztiának. Azokon van a méz s az olaj – Isten számára.

[3] Hívek, ti is így nézzétek oltáraitokat s rajtuk a szent ostyát; fátyolosodjék el tekintetetek, ne lássatok mást. Fátyolosodjék el tekintetetek a könnyektől, az ihletett lélek, a kifeszült lélek e verejtékétől! Ne lássatok mást, csak imádjátok s imádkozzatok. – Kevés van még e tiszteletből itt minálunk! Ah, ha kevés van, pótoljátok ki; imádjátok mélységesen, a mélységeket néző lélek szent borzalmával s az isteni nagyságok s magasságok megcsodálásával! Jöjjetek, imádjuk az Urat, ki itt van, ki köztünk van; jöjjetek – felfedeztük; eljött titokzatosan, de megpillantottuk! Igen, itt van; imádjuk! Sírjunk, öntözzük könnyeinkkel. Legyen sok könnyesszemű imádkozó köztünk. Ne panaszkodjatok, hogy sírni nem tudtok; megjön az is, csak imádjátok Uratokat, hódolattal s tisztelettel. Mikor a templomba bejöttök, ne nézzetek… csak egy helyre, ahol az Úr lakik. Számotokra nincs más jelen, csak az a nagy Úr, a nagy szeretet ura s adományozója. Boldog ember, aki így jár ki-be a szeretet Istenének kapujában.

[4] Okt. 26. Aujeczky-né szerint a Fejérmegyei Takarékpénztárral szemben álló kúttól fél méterre a zsinagóga felé volt az utca hosszát követve két sír: III. Béla és neje sírja. Kossuth Lajos is itt volt. A király és királyné fején ezüst-korong lecsüngő láncocskákon keresztdísszel. Mikor fölemelték a királyné sírkövét, csillogó, színes felhő emelkedett a napsugárba; ez volt a ruhája. Aujeczkyné 15 éves volt.

[5] Okt. 26. Nemcsak finom feltalálás, hanem jóság, szeretet, irgalom és nagylelkűség jellemzi az Oltáriszentséget: *Jóság,* mely magát adja, közli, s amije van, megosztja. Mily diffuzív, mily kilépő s kiáradó. Árad … árad… Mily pihegése s lélekzése a tenger jóságnak: tengerdagály. Csakhogy a dagály attól van, hogy húzza, vonzza a vizeket a hold, tehát a földön kívül álló tényező: itt pedig magából kel ki, nem fér el… sokja van. – *Szeretet,* mely egyesülni akar, eggyé lenni, a szeretetben bent lenni; minket magához ölelni; az a szeretet, mely embert, lelket teremtett s megvált, segít s üdvözít. Csupa átkarolás!… Itt pihen szeretetünkben s vár! – *Irgalom* – ah, Uram, ételt adsz éhesnek, nyugtot a fáradtnak, gyógyírt a betegnek; meglátogatsz s felszabadítsz és vigasztalsz. Te édes Szamaritán… S ezt mind mérték nélkül, liberálisan. Isten-szeretetünknek mértéke Szent Tamás szerint: modus

diligendi Deum diligere sine modo.[1539] Isten ezt teszi, ez az ő módja, a stílusa. Ah, ha ezt mind így bemutatja, az ő „mirabiliá”-it[1540], mily mirabilis ő?!

Okt. 27. [1] Az édes Jézusnak az Oltáriszentségben mily fölséges, megdöbbentő, elragadó az emberisége! Ahogy itt találkozunk vele, e szent kútnál, akár a Gaja völgyében, a csendet, a megilletődést véve. Ha a nagy titokzatos ismeretlennek s mégis lelkünkhöz legközelebb állónak a szemébe nézek – Istenem, mily szemek: „vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum”.[1541] Mily ajkak, mily homlok és arcok … e lelki sugárzások fehér-piros síkjai, tükrei. S mily csodákat tesz, hogy itt legyen?! a színek alatt lélekszerűen! Ah! –

[2] No és a politika! Azoknak fől a fejük! Sokkal többre becsülöm a krumplikapálást, mint ezt a szószátyár, ideges s ösztönös kapkodást, amit politikának hívnak! Majd ez, majd az a nagyság jelenik meg – kövérbetűkkel kinyomtatva az újság lapjain! Huszár, Haller barátunk, – no meg a penészszakálú Simonyi, s a többet mutató, mint rejtő Dömötör! Hát még Hencz barátunk s a … Beniczky! Igazán, Uram, látod szívemet; imádkozom az emberekért, de a mesterségüket utálom. Rakovszky „le profil d’oiseau curagé(?), a király miniszterelnöke… Hát nem paprikajancsiskodás ez?! Mi ez a csúnya világ: hepciáskodó politikus kakasok kis udvara az én kápolnámmal szemben, hová a nap úgy süt be, hogy a domború üvegkarikákon mindmegannyi tűzaranyos liliomot kanyarít, hol zöldes, fehérzöldes, tengerzöldes fények s színes homályok járnak, hol a levegő tele van illattal, s a falak úgy festenek, mintha liliomos erdőt varázsolhatánk ide! Ah, az én kápolnám. Erzsike ezt értette, s oly finom megérzéssel megfestette!…

Okt. 29. [1] Was mag er wohl damit gewollt haben? Kérdezte Förster az Oltáriszentségről.[1542] A felelet világos: szeretett s itt akart maradni, nem akart elmenni. „Er setzt sich, überwältigt von der Liebe, selber an seine eigene Stelle”[1543] – ez remek kifejezés. El kell mennie; kit tegyen a maga helyébe? önmagát tette. Ez az egyik; s mivel a szeretet egyesülni akar, *így* tette s adta magát. Ah, ez a szeretet szentsége!

[2] Ma reggel esett! Mennyi esőcsepp… mennyi dicséret! Minden csepp indulatosan lejön s édesen ömlik el; minden csepp egy kis nyelv – dicséri az Urat, ki fölemelte s szárnyra kapta s most mint áldást küldi le! Mily immenz, végtelen dícséret! Minden csepp suhogása egy édes hárfahúr megrezdülése; minden cseppnek erdők lombján koppanása millió dobok ünnepi pergése. Ah, hogyan örülök s tapsolok, hogy ez így van, e töméntelen húrnak, dobnak, csengésnek a piszok-világban! – A királyt Tihanyba vitték s az ország rángatózik; indulatok járják, – szomorú motívumok, a magyar királyságot sirató búgások! S az a korona? Mintha koponya, üres karika volna, s rúgják vagy gyerekek játszadoznak vele! Tisztelet, emberek, tisztelet; legyetek a hagyományok színvonalán; ne csússzatok le, mikor a korona ügyét s klenódiumát[1544] tárgyaljátok, öltözzetek föl ünnepi ruhába, a nemzeti bánat gyászába, a nagy fájdalmak komolyságába. Hiszen az enyészet angyalának szárnysuhogását hallom e nemzetgyűlés termében. Csonka ország, fogoly király, s még csonkaságunkban is mi rákényszerítve, hogy alkotmányunkkal ellenkezzünk!

[3] Okt. 29. Mily áldott jó gondolatot ad az édes, eucharisztikus Jézus a szentmisében, mily áldott gondolatot: imádkozzál s misézzél a Budaörsnél elesettekért – kiket nem ellenség, hanem testvér ölt meg Magyarország tragédiájában! Lám, te utálod a katonaságot, s ha most ünnepeket ülsz, 40 éves orientációd évfordulóját, s megköszönöd, hogy az Isten úgy vezetett, hogy a nagy kloakától, a katonaságtól megmentett – s az élet pocsolyáitól, melyben hempereg

---

[1539] Isten szeretetének módja: mérték nélkül szeretni.
[1540] csodáit
[1541] „megsebezted szívemet szemed egyetlen tekintetével” (Én 2,9)
[1542] Vö. az 1921. okt. 26. [1] bejegyzést.
[1543] A szeretettől teljesen elárasztva, ő maga ül a saját helyére
[1544] kincsét, ereklyéjét

intelligencia, házasság, nemi élet: akkor imádkozzál e szegény prostituáltakért. Az egész világ egy prostituált; a Kain-bélyeg s a kurva rongya rajta. Nem, ez nincs megváltva! Így is igaz: odi profanum vulgus… s amit az afrikai Ágoston a „massa damnationis”-ról mond. Szent, fölséges pesszimizmus, mely pokolt hisz, de azt is úgy, mint Dante mondja:

[4] Giustizia mosse il mio alto Fattore
Fecemi la divina potestate
La somma sapienza e'l primo *Amore.*[1545]

[5] Isten végtelen szeretet, vele szemben igazságosan az örök rossz, melyet a teremtett szellem visz be a világba; a világ sine Deo = pessimum!

Nov. 8. [1] Voltam Szegeden nov. 6. az „Ébredőknél”;[1546] úgy látszik, ott sem ébrednek igen. –

[2] A szakramentumok nekem erőforrások, s nemcsak arra kell ügyelnünk fölvételükben, hogy mi mit tegyünk, hanem arra, hogy mit tesz s mit akar tenni Krisztus: mi hajtja őt, mily indulat, mily hév és kedv és erő. A kihatás végre is tőle van. Úgy látszik, hogy a kihatás kevés, s hogy többet kellene kapnunk. Ez erőforrások mint a víztelt hegységből omló patakok – vidék csupa bugyborékoló, tiszta vizekkel! Az igazán kevés, hogy mit teszünk mi, hanem hogy bennünk mi történik. Ezek a krisztusi behatások olyanok, mint a tavaszi természet, mely dagad, színt változtat, rügyezik. Itt is ily dagasztó, rügybontó erőknek kell lenniök. Már most erre jó a reflexió, hogy Krisztus Urunk mit akar. Hogyan keresztel s ken föl? Come gusta il signore di cenar con noi?[1547] Ezt a szimpoziont megüljük vele; a fő mégis csak az, hogy come gusta, milyen az ő kedélye, lelke, kiömlése, milyen a szeretete? Okvetlenül a caritast kell kifejtenünk magunkban: Deus caritas est, et qui manet in caritate[1548]… Krisztus e caritast adja, vagyis kelti bennünk. Erre kell vigyáznunk, hogy keltse. Az kell, s annak kell történnie, mert a szentség, a szakramentum, az tűzhely, az tavasz. Isten jár bennünk „in horto deliciarum”. Úgy hiszem, hogy érintésétől fakadnak a belénk oltott erények gyökerei: a hit, remény és szeretet. Gustat Deus, gustamus et nos. A religio megindul a mély tisztelet, dicséret indulataiban; imákban, fohászokban áradok. A szeretet örül, kigyullad, lángol és buzdul. A Szentlélek hét ajándékai fakadnak: a sapientia nagy gondolatokat ad; csodálkozik, ámul, hegytetőkön jár és mélységek fölött. Gyönyörködik az Úrban, az ő szépségein s nagy lelkén! Iszik s töltekezik… Hát ezt kell észrevenni, ezt kell kapni. Ezt adja az Úr; de nem tálcán, hanem konszideráciióban! Wir müssen dabei aushalten, daß sich in den Sakramenten das Leben und die Kraft Christi ergießen.[1549] Csak azt igénylem, hogy erről nem kellene beszélni, hanem ezt kapni… Ne okoskodjunk, hogy a tűz így, hogy úgy, hanem lángoljunk s égjünk s égessünk.

Nov. 9. [1] A nov. 8.-i nehézségre, hogy a szentségekben Krisztus miért nem árasztja ki áramban, hódítva kegyelmét, azt felelem, hogy az inkább technikai erő módszere volna: az a kipattanó tavasz, azok a dagasztó befolyások, azok az áramlások. A szellemi életben pszichével van dolgunk, s annak más a módja. Erői s tehetségei = életek; azok tehát nevelődnek. Ott mindenütt fogékonyság, hűség, kitartó munkásság kell, s nem lehet

---

[1545] Nagy Alkotóm vezette az igazság;
Isten Hatalma emelt égi kénnyel,
az Ős Szeretet és a fő Okosság.
Babits ford. (Pokol III, 4–6.)

[1546] Ébredő Magyarok Egyesülete, mely a Tanácsköztársaság bukása után alakult magyarságvédő szervezet

[1547] Hogy ízlik az Úrnak a vacsora velünk?

[1548] Szeretet az Isten, és aki a szeretetben marad [, Istenben marad] (1Jn 4,16)

[1549] Abban kell kitartanunk, hogy a szentségekben Krisztus élete és ereje árad.

elgondolni, hogy Isten így hasson „ex machina”. Hiszem, hogy hat; de eszmények módjára teszi. Nekem fogékonyan kell megnyitni lelkemet, s azután kooperálni kell – fideliter, perseveranter![1550]

Nov. 10. [1] Egyszóval a krisztusi páthosznak nem felel meg az, amit ad. Ha igaz, hogy sitit sitiri, gustat gustari, optat optari, timet timeri, expectat expectari, festinat festinari:[1551] ennek nem felel meg az, amit ad. Neki adni, emelni, tüzesíteni kellene. Úgy kell tehát gondolni, hogy amit ad, az mag: kell jó föld; szikra, nem pocsolya kell hozzá. Általában azt gondolom, szemlélve a népeket, hogy azok is olyanok, mint az ég zónái … van Lappland borókákkal s van Frankenland fenyvesekkel s van Karszt földalatti folyókkal s Itália a Corfu s Szicilia s az Archipelagus mirtusz s borostyánfa szigetei. – A fogékonyság szemben áll a páthoszhiánnyal, az apatheiával. Cigányok, fellah-k[1552] hiába kuporognak a piramisok s a beduinok Balbek[1553] romjai alatt. No meg a török hiába foglalta el Konstantinápolyt, attól nem kapott ihletet. Azaz kapott, de nem fogadott be ihletet. – Azt gondolom tehát, hogy ily turáni környezetben sokat kell dolgozni, imádkozni, hevülni, agitálni, hogy jobban induljanak meg a népek – a béresek, a bamba, lomha lelkek. Nem is lelkek, hanem anyagiságban fuldokló lélek-potenciák. Hi qui Spiritu Dei *aguntur*… Ipse Spiritus obsecrat *gemitibus* inenarrabilibus…[1554] Tehát a márványhoz kéz, a maghoz föld, a szikrához szalma s pozdorja is kell.

Nov. 19. [1] Giossuè Carducci sátán-himnusának egy strófája: Salute o Satana, O ribellione, O forza vindice Della religione![1555] – Ebben az explozív fortyogó olaszban van meg a kereszténység gyűlölete. Ki hinné ezt! Ezt a himnust énekelték 1887. aug. 27-én a római Teatro Umbertoban.

Nov. 22. [1] Mit hallani szózatot, biztatót, édeset az Oltáriszentségről? Ah, mily tüzes, csóvás, sziporkás szavak: Venite, comedite panem meum et bibite vinum, quod miscui vobis. Relinquite infantiam et vivite et ambulate per vias prudentiae (Prov 9,5.6)[1556] Igazán mintha pörölyöznék a lelket: hagyjatok föl a gyerekeskedéssel, azzal, ami játék, ami bárgyúság, és éljetek és meneteljetek! Éljetek, ne ténferegjetek! Mintha pálmák ágaiból hallatszanának e szavak, s azok a száltörzsek, azok a lengő, ívelt levelek kommentálnák. S ismét: Omnes sitientes venite ad aquas… Audite audientes me et comedite bonum (Iz 55, 1.2)[1557] Képzeld el a gesztust; sitientes – az élet vágyával; venite – jönnek, s a vizek felett hallgatóznak; isznak s eszmélnek … nézik a smaragd, az azúr folyásokat. Audite audientes – akik figyelmesen, feszülten hallgatnak s mohón s szomjasan isznak. Feszült s szomjazó lelkek!

Nov. 24. [1] Liliom-erdőmből jövök… Kápolnám falait liliomok borítják. Ezek szimbolumok; mert hisz különb erdő az én erdőm: arómáim, fényeim erdeje. Különb erdő az érzelmek erdeje, mely ez édes tabernákulumot körülsusogja. Majd lábujjhegyen, minden neszt kerülve, a könnyűség öntudatlan gesztusával, puha léptekkel kerülgeti, majd lelkes, ujjongó táncban perdül körülötte s örül az életnek. Ah, ez különb erdő… S minden édes tabernákulum van így; mert „míg a király pihen, a szeretet s a hűség nardusza illatozik

---

[1550] hűségesen, kitartóan

[1551] Szomjazza, hogy szomjazzuk; tetszik neki, hogy ízleljük; óhajtja, hogy vágyakozzunk rá; siet, hogy eléje siessünk. – „Sibit sibiri Deus”. Nazianzi Szt. Gergely.

[1552] arab parasztok

[1553] fellah: arab paraszt; Balbek (vagy Baalbek) város Libanonban, a római korból (akkor neve Heliopolis) fennmaradt romtemplomaival

[1554] Akiket Isten Lelke vezérel [,azok Isten fiai] … maga a Lélek könyörög értünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal (vö. Róm 8,14 és 26)

[1555] Üdvözlégy, ó sátán, ó lázadás, ó vallást megbosszuló erő!

[1556] Jöjjetek, egyétek étkemet, és igyatok a borból, amelyet nektek elegyítettem. Hagyjatok fel az együgyűséggel, hogy élhessetek, és járjatok a belátás útjain.

[1557] Ti szomjazók mind jöjjetek a vízhez … Figyelmesen hallgassatok rám és akkor jót esztek.

neki!”[1558] S azután mily zene … mily tüzes és átlátszó s ragyogó zene … olyan „limpidezza africana”[1559]; azután meg az a mély értelmű, az élet tragikumától s a heroizmustól megszólaltatott s hordozott wagneri zene… De ez is mind szimbolum, mert a liliom is csak az, s a psalterium, a cythara is csak az; csak jelzi azt a másikát, azt a fölségest, mely a szívben zeng s hullámzik s föltör s ujjongó akkordjaival magával viszi s sodorja a világot. Ahogy a gyorsvonat irama magával ragadja a leveleket s papírdarabokat, a tollat s a szemetet: úgy ez a „hosanna in excelsis”, ez a lengő s vad táncban az Úrnak hódoló lelkiség magával ragadja a világot, az időt, a tért, a csillagokat, holdakat, Andromache-ködeit, a saturnusi gyűrűk megperdülnek tőle. A lélek, az isteni szeretettől inspirált s megrészegített lélek ünnepli nászát, boldogsága glóriás ünnepét. Hozsanna! Hozsanna! Hozsanna!

Nov. 25. [1] Ah, milyen mélység az a szentjánosi szó: „Aki eszi az én testemet … az bennem marad s én őbenne”. *Marad*… Két vendég, én és ő, én nála, ő nálam. Két otthon: az enyém s az övé; s az övé enyém, s az enyém övé, s mindezek fölött az, hogy *marad* … marad. Maradni akar, úgy rendezkedik el. De jó, be jó és édes vendégmaradó szándék; nem is vendég már. Akárcsak azt mondaná: aki eszi az én testemet … abból én leszek … azaz ő én lesz!

Nov. 26. [1] Dávid király bizonnyal „fura szent” volt keresztény felfogás szerint; de aranyos lelke volt s meleg szíve, azt a háremi, a nem szent és pasás keretből is kiérezzük. Pl. a tánc „teljes erőből” az Úr szekrénye előtt, azután Mikolnak adott válasza, hogy „alábbvalóbb lesz még inkább, mint volt” és „alázatos lesz az Úr előtt”, mely bepillantást enged vallásos s áhitatos lelkületébe. Mikor lélekről ítélünk, azt úgy kell kiemelnünk a történeti miliőből, mint a drágakövet a befoglaló sziklákból.

Dec. 6. [1] A karlsbadi forró vízsugár szökell föl szemeim előtt, annak zenéje s csengése zúg fülemben; a mélység lökő ereje ugratja s fölküldi benne hevét s gyógyító erejét. Ah, ezek a szökő, forró, zengő vizek! S az a sugár, s az a tiszta cseppekké, gyöngyökké szétválás ott fönt, mikor a sugár gyöngybokrétává válik, s mikor a legfelsőbb visszahajlik s hátraesik. Ennél a sugárnál érzem át a föld eroszát, azt az áramló, feltörő erőt; a katlanok, a föld gőzkazánjainak lüktetését, a vulkánok hevét, a megolvadt bazaltsziklák feszülését. Hogy tudnék e forrásnál imádkozni, eszmélni s elmélkedni… hevülni, forrni s szökni. Ah szent vizek, misztikus vizek, mélység heve, gyönggyé vált melege! Imádlak nagy Istenség! S ilyen forrás, heves szökés, vulkáni izzás, mélység, feszítő energia az Oltáriszentség… Úgy nézem szökését a csillagok közé s hevét, mely olvaszt köveket s világot, szirteket, keménységeket … hideg lelkeket. Ah, miért nincs a tabernákulum a karlsbadi csarnokban, hol nem lámpa égne, hanem ez az áldott forrás szökne – szimboluma a szeretet meleg mélységeinek s a magasságokba törő boldogítási vágynak. Vagy a Brander-Tal sasfészke előtt kellene állnia egy magas tabernákulumnak, a völgyből kiemelkedve; s ott se égne lámpa, hanem a hívek a sasfészekből kiemelkedő, szárnyát feszítő sast látnák s szívük repesne s szállna … et volabo et requiescam![1560] Édes Jézus, adj hitet! – Igen, adsz; a te adományod az, de meg kell fognunk; a levegő is Isten adománya, de lélegeznünk kell; a kenyér is, de rágnunk kell; a fény is, de a szemünket nyitnunk kell! Igen… Deo gratias!

Dec. 18. [1] Sokszor úgy tetszik, mintha alig volna fogalmunk a kereszténységről. Néha a vallásos megérzésnek hulláma vetődik át rajtam s elborít, s akkor megérzem én is jobban a keresztény lélek mélységeit. Mi az a fenékhullám, ha harminc méter magas is, a tenger mélységeihez! Ezek az Úr Jézus lelke; a hullámok pedig a kegyelmek, melyek lelkéből kiindulnak s minket elborítanak. Igaz az, hogy a szenteknek volt egy titkuk, melynél fogva tudtak szívből alázatosak s buzgók s önzetlenek s tiszták lenni, s az az Úr Jézus Krisztus. Aki

[1558] Vö. Ének 1,12.
[1559] afrikai világosság, tisztaság (Prohászka Szt. Ágostont többször „afrikainak” nevezi)
[1560] elszállhatnék és megpihenhetnék (vö. Zsolt 55(54),7)

belemélyedt s érzéseit megtanulta, az tudott erényes motívumokat s nagy erkölcsi erőket magában megtapasztalni. Ilyen pl. Betlehem s a kisdedben megnyilatkozó alázat, az az örvény, igénytelenség, szegénység, hová az Istenség száll! az a kioltása minden csillagnak s fénycsillámnak, mely a nagyságot elárulta volna, az a radikális exinanitio, humiliatio, hová a Logos került[1561]. A „forma servi", a „forma parvuli"[1562] – mily szédítő mélységek, mily hegyvidék! Ah, ehhez kell szoktatni a mi megvakított szemeinket; nézni kell s mérni kell a leereszkedés e mélységeit. Félre szavak, elkoptatott, zsurnaliszta szemét; félre értelmetlen fogalmi pozdorja! Uram, vetkőzz ki minket e silányságokból, e világias ránk kényszerített zagyvaságból. Lássunk frázis nélkül: Isten gyermek, szegény gyermek lett! S azután nézzük a mi testvéreinket, szentjeinket, mint közelednek s mit merítenek e forrásokból! Milyen lelkiségeket! Mily dallamokban szállnak föl itt pacsirtalelkek! Mint omlanak szeretők az Isten ölelő karjai közé! Mint baktatnak magányos útjaikon e hegyvidék magasságaitól vonzatva azok, kiknek megnyílt szemük, s kidörgölték a fogalmak, a téveszmék pókhálóit szemükből. Szent, szent alázat… imádó, hódoló lelkület… Isten trónja elé vannak érzelmi fonalaiból a legvirágosabb szőnyegek szőve! Ah, az én lelkem is itt, errefelé jár; alázatos mint a régi betlehemi furulyás, az utolsó kis pásztor. Mit gondolt ez a gyerek a jászol előtt? A naív csodálat, az öntudatlan eszeveszettség az én lelkületem is. „Bámulom és fel nem foghatom"; ah … igen, ezek is szavak imakönyvekből; de amit az ember megél alázatos megsemmisülésben, az nem szó, az tett, nagy tett! Az Isten gyermekeinek imája nem fogalom, hanem élet, tapasztalás, mit szóba foglalni nem lehet. Sőt a szó, a kopott szó néha akadály. Talán azért van ellenszenvem az imakönyvírás ellen. Nem, nem, a szó nem kell! A szó hazug, mert üres. A szó látszat, mely mögött a vékonyka valóság az absztrakt fogalom! Pedig nem ez kell, hanem a valóság. Mi az? Amit átélünk![1563]

Dec. 25. [1] Tegnap a fegyházban kihirdette Kövess főügyész az amnesztiát. A foglyok nem tudtak róla; meglepetés volt nekik. Kővé válva, a képtelennek tartott hírrel szemben, szinte bambán néztek; megállt az eszük. „Nem értitek, szabadok vagytok, elmehettek … az ajtó nyitva van … mehettek." A prédikációban rámutattam a mi nagy amnesztiánkra, melyet az egyház ad, s ma is ad az apostoli áldásban. Bűneinket megbánjuk s meggyónjuk s Isten megbocsát; de hátra van az ideiglenes büntetés. A rabok is megbánják s meggyónják bűneiket, de a büntetést el kell szenvedniök. De íme, jön az amnesztia, a büntetés-elengedés, a valóságos búcsú… Ah, Uram, Jézusom, édes kisded Megváltóm, válts meg egészen … bűntől s büntetéstől, a gyónásban s a búcsúk által! Mily érdekes, szinte juridikus eleme a búcsú a katholikus tannak. Αμνηστεια[1564] = feledése a rossznak. Felejts, ne vedd, ne tartsd számon. Te édes gyermek, te ugyancsak felejtesz dicsőséget, s tapasztalsz keménységet … segíts!

[2] Betlehem hegyoldalait benőve látom karácsonyfákkal … milliókkal, s gyertyafények lobognak e tündér erdőkben… Azután látok gyermekeket térdelni Betlehem vidékén; hegyein millió gyermek térdel s imád s örül… – Gyermekek, mi mindnyájan, kik gyermekekké lettünk azáltal, ki gyermek lett értünk: édes gyermek. A barlang nem dobsinai; meleget lehel, pietást; ki van bélelve angyalarcokkal s szárnyakkal; a barlang szája előtt állnak gyönyörű nők: a hit, a religio, az áhitat, a tisztelet, s táncolnak karban a lelki örömök s vigaszok. Ah mennyei harmónia! S ott elmélkednek s hallgatóznak próféták, szentek, költők, dalnokok,

[1561] kiüresedés, megalázódás, hová az Ige került (vö. Fil 2,7–8)
[1562] a szolga és gyermek formája (alakja)
[1563] Ez a beszéd éppúgy, mint a Napló-nak annyi más megnyilvánulása a misztikusnak beszéde. Lásd ÖM 23. kötet: Bevezetés és 25. kötet: Prohászka pályája VI. fejezet (ÖM 24,385/8).
[1564] Amnésteia (feloldozás a bűn alól)

muzsikusok, festők… „Wohl ist dem Sänger, deßen Ohr gelauschet hat an fremder Welten Tor!” Wir lauschen und erschauern und erglühen und singen! Io, triumphe![1565]

[1565] Boldog az az énekes, kinek füle idegen világok ajtajánál hallgatódzott. Mi hallgatódzunk és megremegünk és áttüzesedünk és énekelünk. Hej, te győzelem!

1922

Jan. 1. [1] Laus Deo et dulci Domino meo, Jesu Christo, cui me appropinquare ex corde gaudeo.[1566] Mi az élet értelme? Az örök élet. Azt is mondanám: az elmúlás, hogy az igazi jöjjön felénk. Jöjj, jöjj, Uram! Ez a világ a kábulatok, a bárgyúságok, a torzulatok, a törpeségek, az elfajulások világa. Isten úgy nézheti mint nagy rachitikus kórházat. Az egyenes vonal, a lélek stílusa, a limpidezza[1567], a dialektikai s logikai higiena, a szellemek eugeniája nagyon ritka. Csodálatos bütyköket, daganatokat, utálatos fakadásokat, született gonosztevőket mutat föl a lélek világa. Azután mily menazséria[1568] ez?! Ludak, kacsák, tyúkok! S mit esznek, mivel táplálkoznak, mit vesznek be, – mitől púposodnak, dagadnak, nyálfolyásúakká, gödhösökké lesznek; mily moslék, melyet tudomány s kultúra kever! No és az irodalom!

Jan. 16. [1] Ma megint írok; írhatok is, mikor félsötétben visszajövök az én liliomos erdőcskémből, e rózsaligetemből, ahol az Úrral tárgyalok. Eltárgyaltam azt is, hogy nekem kell az első adorátornak lennem; hogy ki kell nyujtózkodnom lélekben az egész diecézis[1569] fölé; rá kell omolnom. A lélek azt bírja, az ki tud nyujtózkodni Dobogókőtől egész Baracsig! S azután, ahol ez a kifeszített lélek éri az Oltáriszentséget, ott sebe támad, rózsa nő ki belőle, kiszökik az érzelmek égbeszökő gejzírje, s imád s örvend és lejt és énekel, és – „tota deficit”[1570]. Kiadja a lelkét.

Jan. 17. [1] Meghalt R. Gy. Meglátogattam a kórházban. Olyan rezignáltan nézett, mint szárnyatörött madár. Mondtam neki, hogy gyónjék meg. Mint a partéból látom, nem tette.

Jan. 18. [1] Nagyon köszönöm az édes Jézus fölvilágosításait Tököl, Kelenvölgy s hasonlókban. Mimóza akarok lenni fuvallataidra! S azután ami eszembe jutott a szentáldozásnál, az, hogy mily impetust kell mindig gondolnom a kegyelem részéről, mihelyt az akarat csapját megfordítom. Mint az a 15.000 lóerős mótor Csepelen; csendes, de óriási erő feszül benne, ha a csapot eltolják, árad belőle: ez a képe a kegyelemi erőknek. Nagyon megragad, hogy milyen a rólam való isteni kép, mely szerint Isten gondolt s akart engem: Ez az a Dorian-Grey[1571]-féle rettenetes gondolat, hogy az eredeti szép kép mint változik el, csúnyul el, torzul el. Nem volna bátorságom ezt a revelációt megérnem s önmagamnak, ahogy Isten gondolt, szeme közé néznem. Pedig ez történik a halál után; ez az epifania, ez a leleplezés, ez az összehasonlítás, confrontatio! „Conformes fieri imagini”[1572] – mondja Szent Pál: ez több mint hasonlóság; az a „con” és „form” = egyforma. Az csak akkor lesz, ha a lelkem és a Szentlélek egybeolvad, s ha én ő leszek. Nagy, hatalmas szavak. Grandis sermo… égető Logos… áthasonulást teremtő erő! „Was das Heil vermag” – olvastam – das Heil, die Ewigkeit… die brennenden Kohlen.[1573] A vivus sermo et efficax et penetrabilior gladio ancipiti,[1574] mely lelket boncol!!!

[1566] Dicsőség az Istennek, édes Uramnak, Jézus Krisztusnak, akihez közeledve szívből örülök.
[1567] világosság, tisztaság
[1568] állatsereglet
[1569] egyházmegye
[1570] teljesen megsemmisül (Aquinói Szent Tamás *Adoro Te devote* című Oltáriszentség-himnuszából)
[1571] Oscar Wilde *Dorian Gray arcképe* című művének szereplője, aki eladja lelkét, hogy ne ő, hanem a róla készült festmény öregedjen. Kicsapongó életmódja miatt az elváltozó festmény figyelmezteti milyen hatással van bűnös élete lelkére.
[1572] hasonlók legyenek [Fia] képmásához (vö. Róm 8,29)
[1573] Amire az üdvösség képes, az üdvözülés, az örökkévalóság … a tüzes parázs.
[1574] [Isten] szava eleven és hatékony, áthatóbb a kétélű kardnál (vö. Zsid 4,12)

[2] Jan. 18. Teljesen világos előttem, hogy a küzdő feleket nálunk nem így kell elgondolni, hogy katholikus vagy protestáns, hanem világtörténeti s elvi szempontból csak így: katholicizmus vagy szocializmus. Mert a revolúció, az ősi szakadás voltaképp a katholicizmus elleni támadás, a kereszténység elleni támadás volt. Ezt nem szabad szem elől téveszteni; ez nem azt jelenti, hogy a protestánsok nem keresztények egyénileg, de a keresztény elv, a keresztény blok nem a protestantizmus, sőt azt a protestantizmus tagadásba vette. Ez a szembeállítás: katholikus és protestáns szinte anachronikus, valami elkésett s inkább mesterkélt s nem őszinte distinkció. Aki őszintén, úgy értem, jóhiszeműleg csinálja, az nem nyúlt vissza a tulajdonképpeni elvre: *a revolució mibenlétére.* Én is szoktam a katholikus és protestáns kooperációját hirdetni, amennyiben ezidőszerint ezzel is megvédhetőnek gondolok egy-két pozíciót. De erre a kooperációra egy percig sem támaszkodom, mert hogy mást ne említsek, a kath.-nak nem lehet támaszára a prot. és viszont. S azután mi az a közös a hitben köztünk? Pl. akik a nemzetgyűlésben ülünk?

Jan. 19. [1] Nem rettenetes ez a tapadás a földhöz? A tűz sem ijesztette a két banyát, aki nem akart az égő házból kijönni, mert ott volt a kincse. Lelkük nem volt, csak pénzük. Hát a modertárnai (?) pap, ki a nagyszombati defícienciában haldokolva az imazsámolyt nézte, melyben 6000 arany volt? Hát Volánszkyék apósa, vagy vén rokona, aki púpja alatt a ködmönében 38.000 forintot akart sírba vinni?[1575] Leánya a kiterített apa púpja alá nyúlt s úgy emelte ki a csomagot. Heu, heu miseri amplexati sunt stercora![1576]

Jan. 27. [1] Nem keresem, följegyeztem-e[1577] már, amit múltkor egy szegedi festőművész-ismerősöm mesélt, hogy ő Tolsztojhoz elment. Mindenét eladta, nagynehezen odajutott. Az állomáson még elosztotta pénzét s gyalog beállított Tolsztojhoz, s felajánlta magát s mindenét Tolsztoj ideáinak megvalósítására. Tolsztojt kellemetlenül érintette a művész berontása (németül beszéltek); nem tudta, hogyan védekezzék a tolakodó ellen, akit „zum Teufel" kívánt amúgy lélekben. „No, de mit akar – mondá – mi jön eszébe? Hát mit csináljak én magával? Itt nem élhet, nem maradhat." A művész is fejtegette az idealizmust, de csakhamar látta, hogy más az idea s más az élet. Tolsztoj nem volt Assziszi Szent Ferenc s más szent sem. Ő írt és írt, de azt nem élte, ahhoz nem volt ereje. Nem is volt beállítva, hogy komolyan vegye s tegyen ideái szerint. Azok az ideák hozzá repültek, ő azokat felfogta, de a nagy úr, a gróf az íróasztalnál csinált belőlük hűhót, de azok nem csináltak belőle embert. Olyan más idealista-féle, akinek nincs meg az „élet" kegyelme. Beszél, ír, tárgyal; de nem él. Nem radikális, hanem dilettáns. – Művészem fölszedte nem a sátorfáját, de a könnyű batyúját s otthagyta Tolsztojt s mondta nekem: azóta ezek a nagy írók s nagy nevek merő tehetetlenségek s ürességek nekem. – A szegény ördög – értem Tolsztojt – azután végleg megkergült, mert nem bírta sehogy áthidalni azt a nagy űrt a sok ragyogó szó s a teljes tetthiány közt… Melior est dies una in atriis tuis[1578]…

[2] No és Nietzsche … das Tier, amely hörgött s horkolt, mikor a mellékszobában olvasták Zarathustrát?! No és Voltaire, ki a serblit kiitta kétségbeesésében és szertelen vigyorgó dühében? Szép kultúr-társaság!

Jan. 30. [1] Hogy a szent kereszt alatt mi van, mi folyik s hogy mily láthatatlan nagy valóság s jelenlét halmozódik… nem hegy, piramis és dóm, hanem hegyvidék, montes super montes.[1579] Mi legyen az? Lelkek tűzfolyama, vagy gyönyörűségkertje… Lelkek, kik itt életre ébredtek s szépségbe öltözködtek s a vonalak s az alakok, a színek s színezések, a fények s a tüzek szépségét sugározzák! S mily hangok, énekek, dalok, mily Glóriák és

[1575] Vö. 1920. jan. 24. [3] bejegyzést, ott 36.000 frt szerepel.
[1576] Ah, ah, nyomorultak, trágyát öleltek.
[1577] Vö. 1921. szept. 16. [1] bejegyzés.
[1578] Lásd 1504. jegyzet.
[1579] hegycsúcsok hegyek fölött

Credók s mily „assumpták” és tilinkó és Énekek énekéből való motívumok! Ah, Uram, e nem hallható csengő, zengő hősies világ! De azután? Ott a Szent Szűz, a legszebb, a sponsa és amica[1580]; az a külön hegyvilág, az a külön bűvös sziget. Ami itt folyik: megváltás, forró vér, epedés, az mind a Szent Szűzért van. Krisztus úgy szenved, mint aki elsősorban s csak egyedül érte szenved; azután jönnek a szentek … aztán a prolik … a massa, a gente![1581] Ah, igaz kiválóság mindenütt van; arisztokrácia mindenütt; a démos, az a ringyrongy. Igaz, hogy Krisztus ezekért is meghalt; de sok arisztokratikus vonás van mindenütt! A praedilectióban, a predestinációban![1582]

Jan. 31. [1] Most megint csinálunk választójogot, s emeljük a népet. Isten segítse e „darukat”. Folyik a szó jogról, egyenlőségről, szabadságról. De ami a sajtó érdekkörébe jut, az eo ipso vásári lármába fúl. A sajtó arravaló, hogy felvilágosítson. – No, ez merész állítás. Tessék megnézni ezeket a sajtókulikat, ezeket a fejletlen, éretlen hadonázó tökmagokat; nekem ezek úgy festenek, mint a verebek a mi nyárfánkon őszi estéken. Ez a fülsiketítő s verébgégéket repesztő csiripelés, ez a veszekedett rángatózás, ugrálás… No hát élvezzék a koncertet. Ha nagy problémákról van szó, akkor a hivatlan tollszárrágók nekik mennek s ki erről, ki arról az oldalról bök rajtuk. Hasonlók a jóllakott egerekhez, melyek a diókat már nem rágják ki, de zörgetnek velük. Minek is a problémák kemény héját nyitogatni; elég, ha zörgetünk velük!

[2] Jan. 31. A nemzetgyűlés, főleg a keresztény egyesülés pártja teljesen felfordult; fölöszlik. Oka ennek a vezetés hiánya, a teljes szervezetlenség s a sok klikk. Mindenki vezér s tesz a maga feje szerint. Ily társaságban a tömegpszichózis pusztít, s kiszámíthatatlan buta állásfoglalások lepik meg a gondolkozót. A szájhősök s fecsegők természetadta fegyelmetlensége itt szabadon s gyeplőtelenül vágtat, s a parlament igazi „fecsegde”, Schwatzbude, s a parlamentárok szófosó, szólőrecsapos üres fejekké lesznek. – Stupid like a commission, mondja az angol és Schiller: „Jeder, sieht man ihn einzeln, ist leidlich klug und verständlich, Sind sie in corpore, gleich wird ein Dummkopf daraus.”[1583] Azért gondolom, hogy dehonesztáló papnak a képviselőség. Nem illik a tógához, hát még az evangéliumhoz!

Febr. 1. [1] Báró Kornfeldék kis leánya, kik különben igen jó benyomást tettek rám, sok mindenfélét hallván az öregebbek beszélgetéseiben Dantéről, ezt kérdezte édes anyjától: Mama, hogy hívják azt a fürdőhelyet, mely a pokol s a mennyország közt van? érti ez alatt a tisztítóhelyet. Érdekes fölfogás, mely a környezetnek idegenszerűségét is mutatja a keresztény hittől.

Febr. 7. [1] Memoria passionis az Oltáriszentség. A passio Domini mégis csak a legnagyobb esemény, s nagyobb, mint a vízözön s mint a világháború; s az emberiségnek ezt kell legmélyebben lelkébe vésnie. Folyton emlékezni, hogy mit szenvedett az Úr s minden vércseppjét külön imádni, külön liturgiával. Bruxellesben van a Szentvér-kápolna s Párisban a töviskoszorú-kápolna, s az egyházban van a nagy áhitat olajillata. S Jézus is mily pietással volt a passzió iránt! Istenem, mily pietással! S hogy az Oltáriszentséget „in memoriam” passionis rendelte. Lehet-e finomabb vonatkozás s emlékeztetés s figyelmeztetés? Minden liliomom, minden rózsám kápolnám falain s a Butzenscheibenek[1584] mindmegannyi sziporkázó napja mind ezt ünnepli s a dómok, s a vizek a templomos hegytetők körül!

Febr. 17. [1] Hál’ Istennek, megszabadultam a nemzetgyűléstől. „Ó istennő – mondotta Demosthenes – hogy a három legcsúnyább állatot választottad ki kedvenceddé: a baglyot, a

---

[1580] menyasszony, barátnő
[1581] tömeg
[1582] előre szeretésben, előre rendelésben
[1583] Ostoba, mint egy bizottság, mondja az angol és Schiller: Mindegyik, külön nézve meglehetősen okos és értelmes; ha testületben vannak, mindjárt ostoba fej lesz belőlük.
[1584] Ökörszem ablak = kisebb kerek vagy ovális ablak (barokk épületeken).

kígyót s a démoszt!” Ez az utóbbi egy dekadens piszkos társaság, konglomerát minden szenvedélyből, butaságból és komikumból. Jól mondja a német, hogy „dummer Teufel”[1585]; minden ami komisz, az buta is; a legraffináltabb zsidó is buta. De én démosz alatt nem is azokat a jóérzésű csizmásokat értem, hanem az uborkafára mászó akarnokokat. Ó demokrácia, te buta ördögpofa, mikor fordulsz majd föl? De mit helyette? Aztán még egyet sajnálok, azt a szép, gót palotát, melybe beleállítják a makói zöldségpiacot. Ó szép ház! Wie schön wäre Italien ohne Italiener und das herrliche Parlament ohne all das Kraut, das dort gedeiht.[1586] Éljen a demokrácia! Tu autem Domine, miserere nobis!

Febr. 25. [1] Nálam járt K. gr. s elmondta, hogy olvas egy statisztikát, mely szerint 1900–1910-ig a kivándorlás 1,300.000 volt, de a bevándorlás – hál’ Istennek – 1,000.000 fölül, tehát csak 300.000 körül. S ezt a liberálisok nem látják, hogy Magyarország veszte! Jaj, de rettenetes! hogy az agy is úgy megkérgesedik, hogy nem lehet az igazsághoz hajolnia s azt elérnie. Ilyenkor látom, hogy minimális az elfogulatlan ismeret.

Márc. 6. [1] Ignem veni mittere[1587]… Tűzben álljon minden, a világ s mindenki, én is. Tűzben, hévben, szeretetben, buzgóságban! Mikor úgy serceg a száraz bokrokban a tűz, s oly nagy erővel szikrázik föl a lángja, akkor úgy érzem, hogy ilyennek kell lennem; ily bátornak, lelkesnek s hevesnek. Licht- und Feuer-Natur.[1588] Kivált ha rossz papokra gondolok, kik halálos bűnben miséznek – ezek a jégcsapok, ezek a hógombócok; ez a piszok nép az eucharisztia hímes tavaszi virányán; az örök szépség s szeretet csillagai alatt görényutakon járnak!

Márc. 9. [1] Imádkozni, a lelkemet kiárasztani, tüzes vágyak esőjével bepermetezni – ezt szeretném a világgal. S azért mikor harangoznak, s a harang lüktetése kilöki magából a hullámokat, a hanghullámokat, oly szeretettel gondolok arra, hogy azok végiglejtenek városon, behatolnak zárt ajtón és ablakon s kiöblögetnek falat, bútort. Bevetődnek zsidóhoz, pogányhoz, s locsognak s locsolnak; s akkor eszembe jutott, hogy beléjük kavarom a narduszt, az arómát, a parfümöt – beléjük kavarom s keverem a lelkemet, a hitet, a szeretetet, a Krisztus iránti szimpathiát, a kompassziót s azokkal az imádságos hullámokkal, azokkal az illatos vizekkel hintem s öblítem végig a világot. Oly hullámok ezek, melyek nem ütköznek falba, s fába, hanem csak lelkeken s szíveken lesz hangos loccsanásuk. Érzésekké válnak. Deus meus, ad te de luce vigilo – ad te sono, vocifero cum omnibus campanis Ecclesiae![1589] Mily kedves volt nekem, mikor a januári sötét estén a vonat megállt Borsosberinkén, s hallottam a sötétből felém csengeni az esti harangszót. Így is s mindenképpen imádkozunk. Akkor a campana nem „aes sonans”[1590].

Márc. 25. [1] Ma végre megértettem valamit, amit eddig észre nem vettem amúgy igazában. Megértettem, hogy miért szeretem annyira a vadrózsát, azt az elegáns, szépnövésű, lengő derekú csipkerózsát. Hát ebbe szállt Mória hegyén a szent tűz; ez előtt térdelt Mózes, ez hajlongott s rengett a tűz fuvalmában a „szent földön”, terra sancta! Az örökké szép csipkerózsa. Nos és aztán: itt a szimbolizált valaki: a vadrózsás Szűz Mária. Az Annunciata – már benne ég a tűz, s el nem égeti! Megmaradt érintetlenül, megmaradt szent, szabad, független földnek, szűznek. – Sokakra szállt az Isten ereje, sokakat hevített, s kitört lelkük gondolataiban s alkotásaiban világtörténelmi magaslatokra. De senki sem kapta Istent úgy,

---

[1585] buta ördög

[1586] Milyen szép lenne Itália olaszok nélkül és a pompás parlament mindama káposztafej nélkül, ami ott tenyészik.

[1587] Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak [a földre] (vö. Lk 12,49)

[1588] Fény- és tűz-természetű.

[1589] Istenem, hajnaltól hozzád vágyakozom (vö. Zsolt. 63,2) – Neked harangozom, az egyház minden harangjával hozzád kiáltozom.

[1590] zengő érc (1Kor 13,1)

mint a Szent Szűz; s ezért ő lett nem művésze, hanem remekműve Istennek. – S azután a nő lett az; férfi nem lehetett; tabernakuluma, osztenzóriuma a Szent Szűz Isten-anya! Őt, Krisztust, nem férfitól kapta, hanem Istentől; a nő kapta, s így legszebb lett. Ez az erosz vitte őt a csillagok közé. Istené lett ő is, s az egyesülése szebb, mint minden ének. Az Énekek éneke a férfi s nő szerelmét s egyesülését énekli, s abban látja szimbolumát a léleknek Istennel való egyesülésének; de mily ének énekelje a Szent Szűz egyesülését? Ah, az már nem szimbolum, az páratlan s egyetlen valóság. Március 25-e, ez az Isten éje, ez a Szent Szűz éje, Afferuntur regi virgines – íme a háremi kép; ez is szimbolum! De itt több van: affertur regi virgo – unica![1591]

Ápr. 3. [1] Heil Juda! A derék S., zsidó vallástanító, mivel most rabbi nincs, beszédet tartott a zsinagógában az aranyborjúról, s buzdította híveit, hogy ne csaljanak, ne uzsoráskodjanak etc. Lett erre nagy gezéresz[1592] Izraelben. Nü – mondották – nem fizetjük magát! Nem adunk magának 60.000 K-t! S miért nem hagy minket keresni?! Ó, Izrael, te vén tetű, már patkány se vagy az én szememben. S ezekről mondják, hogy a vallás tartja őket. A vallás nem tart, mert nincs! Sz. G. is ezt mondja.

Ápr. 4. [1] Itt járt P. Lassberg. Jó, kedves finom ember. Beszélte, hogy az étkezőben szemben ült egy franciával s beszélgettek franciául. Aztán kérdezte az idegen: úgy-e, ön angol? Nem, német vagyok, felelte. Azután egy szót sem szólt hozzá, s nem fogadta köszöntését. Azt is mondta, hogy az eminenciás urak a konklávéban milyen barátságosak voltak s a teljes béke érzéseit ápolták tereferélés s ebéd közben. No meg azt, hogy mennyi adót fizetnek Itáliában, még a vino dei castelli[1593] is lirákba kerül. Hej, de más világ volt abban az évben – most nem tudom, melyikben – mikor így volt hirdetve: per bere 10 minuti: tanto e tanto … per bere una mezz'oretta: tanto e tanto[1594], vagyis mikor a bort óraszámra lehetett „innya"!

Ápr. 12. [1] Ma tíz éve elsüllyedt a Titanic! Nagyszerű szentáldozással zártuk le a lelkigyakorlatokat. Mondhatom, még emelkedőben vagyunk. Ez az egyetemi templom valami tradicionális szellem szentélye lett nekünk, s a vashollók kint a rácson kínálgatják évek óta a próféták és szentek kenyerét.

Ápr. 18. [1] Jellemző esetet hallottam tegnap az ifjúsági ösztönös pszichére nézve. Itt egy szerencsétlen, kosztot adó özvegy elcsábított egy VIII. osztályos nála lakó fiút és élt vele. A fiú elszáradt s végre egy más jó fiúnak megnyitotta szomorú lelkét; többek közt ezeket mondta: Nem lehet, hogy Isten legyen, aki ily ösztönöket adott az embernek, melyek alatt annyit kell szenvedni. Ő már nem hisz. – Ez a típus. Ahelyett, hogy imádná Istent s folyamodnék hozzá, aki az ösztönöket teremtette, de az ösztönök ellen a lélek s a szép, erős, a nem fonnyadó, hanem a virágzó, a nem megbukó, hanem a tanulmányokat jelesen végző, a nem meghódoló, hanem a fölényes élet gátjait és segítségeit is megadta, ahelyett a posványba gyáván beleakadva, tagadja őt. Igen, a posványban az ördög van a rothadás s a szifilisz pokla van; a gyermektelen s ivadéktalan nemzetek sivataga terül el azután a posványon túl; igen, igen! Hát József hogyan tett Putifár feleségével? Hát Aquinói szent Tamás a hozzá beeresztett kéjnővel? Hol az erős kar? Hol a tűzhelytől kiragadott égő zsarátnok? Hol a küzdő lélek? O quam pulchra est casta generatio cum claritate, immortalis est memoria ejus![1595] De van más oldala e szomorú éremnek. Mily kegyelem a tiszta légkör! Hogy kell az ifjúságot

---

[1591] Hozzák a királynak a szüzeket – íme a háremi kép; ez is szimbólum! De itt több van: a királynak hozzák a szüzet – az egyetlent!

[1592] jajveszékelés

[1593] a castelli vidék bora; kitűnő bortermő vidék Rómához közel (a pápák nyaralóhelye is itt található: Castel Gandolfo)

[1594] 10 perc ivásért ennyi meg ennyi jár … fél órácska ivásért ennyi meg ennyi

[1595] Ó, mily szép a tisztasággal tündöklő nemzedék, emléke halhatatlan.

óvni! Mily rettenetes dolog, mikor X. azt mondta nekem, hogy a bérmálás napján a kapott pénzzel bordélyházba ment! Hát van a csörtető vadnak, van a vérszopó görénynek ily éjjeli útja, mint az ilyen léleknek! Ah, Mária-tisztelet; ah, kongregációs munka!

Ápr. 19. [1] Mily szent, édes, csendes öröm tölti el a lelket húsvétkor. Ez az a győzelmes megnyugvás a nagy diadal után, ez az a mindent engesztelő szeretet s belőle fakadó béke! Pax et gaudium in Spiritu Sancto! Még rokonszenvesebb lesz nekem Szent Péter, mikor őt Szent Jánossal nagy izgalomban, szinte rémületben futni látom a sírhoz. Mi történt? Mit hallunk? Föltámadt, üres a sír? Még zűrzavaros az érzések, az örömök s szenvedések folyása, az a katarakta, mely a lelkén végigzúg! Ragadja őt a mély szomorúságba, gyászba s fájdalomba merültet új remény, érthetetlen nagy remény, örök remény. Képzeteit a Golgotáról, a véres, a rettenetes képzeteket fölzavarja s háttérbe szorítani akarja vakmerő gondolat, hír, jóhír, de hihetetlen hír, hogy ő a győző, s nem ők. A sötét éjt nem villám hasítja, hanem hajnalpír, egy diadalmas, le nem törhető, vissza nem szorítható hatalomnak, az invictus solnak kibontakozása. Nem rózsaujjú, de candidus et rubicundus[1596] s amellett vértől bíboros szép hajnal hasadása! Futott a jó ember, szedte a lábát; a szíve vitte volna, de az ina nem úgy bírta, mint Szent Jánost az övé. S aztán ott megállt, zihált a melle s villogott is, meg könnybelábadt a tekintete; bement a sírba s látott összehajtott lepedőket.

[2] Ah, emberszívek, mi játszódott már le bennetek?! Mily csodás poklokat, még csodásabb mennyországokat hordoztok magatokban. Egy ilyen mennyország a húsvét; megérzése annak, hogy Jézus bűneinket elvitte s Isten örök, boldogító bocsánatát nekünk meghozta. A dicsőséges Jézus hozza ezt, mikor mondja: Pax vobis … Ego sum … s lehel s Szentlelket ad, első adományul, amit hozott: a bűnök bocsánatát. Mily szép és mély, hogy a sacramentum poenitentiae[1597] a dicsőséges, lelkeket vigasztaló, őket a földön az édes béke mennyországába állító Krisztusnak rendelése. Az Eucharisztia nagy szeretet a búcsúzás szomorúságában, a poenitentiae sacramentum a lelkek szabadítása a győzelmes Megváltó fölényes érzéseinek keretében! Édes Jézusom, ezt a lument is köszönöm.

Ápr. 20. [1] A szellemi világ, de meg az egész érzési, gondolkozási, költészeti, művészeti miliő, melyben vagyunk, voltaképp annak az ismeretlen léleknek akciója, az élete. Mi pl. a látás? az a fény s világosság, mely a szemidegben gyúl ki, mert hiszen az nincs kint; kint csak az ingerlő behatás van. Ah, hiszem! Ah lux! Nagy újság s újdonság, mely a sötétből, a koponya teltségéből sugárzik! Ott bent sötét van, csak kint van világos! Pedig dehogyis, bent van világos, kint sötét! S úgy vagyunk minden mással: ésszel, művészettel, zenével, költészettel: Más és más világosságok, melyek ott bent kigyúlnak. Minden attól a belülvaló, csoda-orgánumtól függ. „Steht ein Minstrel mit der Zitter!”[1598] Mi is ily Minstrelek vagyunk, rezgő lélek, rezgő fények citerája a lelkünk! Egy talajból fakad mind e szépség s változatosság! A fények ugyanegy lélek fényei! A mélység villanásai. Ez a talaj s mélység a lélek. Innen vannak a megérzések, az inspirációk s a kigyulladások … s az igazi ember az, aki megérti magát, s e csodavilág fakadásait nem töri le, hanem egybeköti egy csokorba! Tudomány, művészet, erkölcs először sejtelmesen, a mélységből gyöngyöznek s az újságnak igézetével s a titokzatosságnak kultuszával takaróznak; valahogy papi ornátusban öltözködve tűnnek föl. A líra az Istenség érintésétől lesz beszédes; átlag mind religiosus stílusban jelentkeznek, szolgálva a Fölséget! Az inspirációk meg éppen a „numine afflata poesis, architectura, pictura, musica, artes”[1599] szimbolumaiban jelképeztetnek helyesen. Enélkül a festészet a fény s a színek technikája, a képek studiumok, az egész művészet utánzattá válik.

[1596] fehér is, piros is (vö. Ének 5,10)
[1597] a bűnbocsánat szentsége
[1598] Remegve áll egy Minstrel(-zenész) (Szójáték; utalás egy Schumann dalra, amelyben: „Steht ein Minstrel mit der Zither”, vagyis citerával áll egy Minstrel. Zither=citera; Zitter= remegés)
[1599] „istenség ihlette a költészetet, az építészetet, a festészetet, a zenét, a művészeteket”

Nincs bennük lélek. Erről is mondhatni: elvesztette lelkét, vagy a technikai haladás a lelkébe került. – „Also Kunstreich über sich, Erdenreich unter sich, statt Analyse und Asphalt.”[1600]

Ápr. 22. [1] Tegnap tudtam meg, hogy H. M. egész éjjel térdenállva imádkozott értem, mikor 1919 februárjában a vármegyei protestáló gyűlés után, ahol Károlyi József gróf tartotta beszédét, a szociáldemokraták el akartak cipelni engem is. Caritas plus anhelat, quam valet; ast hic valuit.[1601] Isten áldja meg őt!

Ápr. 28. [1] Jól emlékszem, gyönyörű nap volt 1880. ápr. 28., mikor Schlitz-zel San Giovanni e Paolo-ban voltam; ő misézett, én ministráltam; azután hazaballagtunk. A genius loci-t mindig meg kell hívni, mikor az ember valahová megy; néhol olyan, mint az őrangyal, mindig velünk van, akkor is, ha nem hívjuk; pl. Rómában, ha jársz is szent helyeken; máskor s máshol hívni kell. Ezt mondtam ápr. 25-én a Zeneakadémiában az Ottokár-hadiárvaház koncertjén is … hívni a géniuszt! Hát amikor a géniusz elénk jön! ah, „ich folge dem Genius, der mir winkt”.[1602] A megelőző géniusz – a Szentlélek!

Ápr. 29. [1] Tegnap nálam járt a nyugatmagyarországi banditavezér, P. Nagyszerű dolgokat beszélt, azt is, hogy az antant-tisztekkel hogyan bántak, hogy a francia ezredest lehivatta – ő volt egymagában Sopronban, 150 fölkelője pedig kint a városon kívül. Az azt üzente, hogy jöjjön ő fel hozzá. A P. erre azt válaszolta: „Csak jöjjön le az ezredes, még pedig mindjárt”. S lejött az ezredes úr alázatosan. Elmondta, hogy meghagyta az antant-tiszteknek, hogy ne távozzanak. Erre ők: „de hiszen akkor internálva vagyunk”. „Hát igen”, mondá mosolyogva. Az utcán leköpték, nevették őket. Hozzá folyamodtak, hogy védje meg őket. Aztán éjjel fölverték, vizitálták, igazolásra szólították az antant-tiszteket s konkubináikat.[1603] S ez a győzedelmes „pokk” ezt mind eltűrte; ezek a hősök; egy se mukkant. Hát van-e hősiesség s tisztesség hit és erkölcs nélkül? Főelvük a bőrük, a nyomorult, kiélvezett s kiégett bőrük. „Pellis nostra quasi clibanus”[1604]; nincs ezekben lélek. Én tudom, hogy a nyugati kultúra bête és canaille![1605]

Ápr. 30. [1] „Meghót Beöthy Zsót.” R. I. P.! Valami nagy tudós lehetett „in der Silberstecherei”[1606] s más rokon tudományokban. Ezzel a jeles úrral volt alkalmam találkozni. Hál’ Istennek, hogy kikerültem a gimnáziumban nagy alkotásának, Irodalomtörténetének magolását, s hogy Szvorényi 114 lapját srófoltam csak be; e szakmából bizonyára ez is elég. – Nos és aztán láttam Zsolt barátunkat 1907-ben vagy 1908-ban a „szabad-oktatás” kongresszusán Pécsett. No, ez volt mulatságos szituáció! Láttam a nagy komáromit filológus soványságán libegő bugyogójában, amint szaladgál jobbra-balra s tördeli a kezét, ő, a kormány képviselője, akit nevetnek a szociálista, zsidó intellektüellek. No hogy ilyenek is vannak, s hogy még egy egyetemi tanár sem imponál nekik, akinek irodalomtörténetére ők fittyet hánynak, s akiknek történeti materializmusához viszont meg ő nem ért. De a dicső kormány idők-megértését is jellemzi, hogy mikor világnézetek ütközéséről van szó, akkor egy komáromi nemes embert s filológot küld ki. Bizony ennek a bugyogója ott még tágabb, ő benne még soványabb lett. Hogy szaladgált az hozzánk, keresztény szocialistákhoz, s megsegítettük. Azt gondoltam, hogy hálás lesz érte, s hogy ha találkozunk az Akadémiában, tán meg is köszöni. Úgy látszik, hogy nem zárt szívébe.

[1600] Tehát a művészet világa legyen az ember felett, a földi birodalom pedig alatta, nem pedig elemzés és aszfalt.
[1601] A szeretet többre vágyódik, mint amire képes – ebben az esetben képes volt.
[1602] követem a géniuszt, amely int nekem
[1603] ágyasaikat
[1604] Bőrünk úgy izzik, mint a kemence (Siral 5,10)
[1605] vadállat és csőcselék
[1606] a szőrszálhasogatásban

[2] Sőt! történt, hogy 1921-ben a Dante-évben az Akadémia ünnepélyes ülésén Dante Istent imádó Commédiájáról szólva jól levágtam a káromkodó Madáchot, akiben a pietásnak s a Fölség tiszteletének egy szikrája sincs. Ez olyan stílszerű „Divina Commedia”, melyet káromkodó ember írhat – tele szemrehányással az Úr ellen s lepocskondiázásával az ég s föld Teremtőjének. Hlatkyt ez a szemtelen hang inspirálta a Weltendämmerung[1607] megírására. Kimenetkor találkoztam Beöthyvel. Hideg, ignoráló tekintetet vetett rám s elsietett; azt gondolta, azaz hogy nem gondolta, hanem érezte: Mily idegen hang ez a M. Tud. Akadémiában; nem ért ez az irodalomhoz; nem tanult nálam bámulni – blazirtságot s káromkodásokat. De azért nyugodjék a nagy férfiú. – Olvastam, hogy mikor első tárcáját bevitte egy hírlapi potentáshoz, s öt forintot kapott érte s egy ajánló levelet, ez utóbbit mindjárt a folyosón feltörte s elolvasta; az állt benne: „K. B., itt küldök neked egy fiatal írót. Kérlek, tedd el spirituszba”. Gondolom, hogy az öreg író is már bent van a magyar irodalomtörténeti tudományosság spirituszában! Nichts für ungut;[1608] azért imádkoztam érte is.

Máj. 5. [1] Másodikán elzarándokoltam Márianosztrára, gyalog Szobról, szép májusi délutánon. Mily ünnepem volt ez nekem, s mily kiséretben haladtam?! Fényes géniuszok, meleg, sugárzó emlékek! Áhitattal s illattal volt tele a levegő. Nem lehet azt leírni. Nem országúton mentem, hanem hímes réten, s aranyos virágok égtek körülöttem s annyi bájjal s meleggel néztek rám, kedves testvérek szíves arcát láttam belőlük felém fényleni, s a madárdal s a patak csobogásából felém csengett régi gyermeknevetés, édes kacagás. A jó Dominika nővér anyai buzgalma s szeretete, melyet kora már fölbátorított, hogy szeressen s mutassa ki szeretetét fesztelenül. A hála, az imádás elfogódottságával róttam lépteimet, ki nem fejlett, valahogy túlságosan összepréselt lelkem régi évei élményeit, aggodalmait éltem át. A paradicsom – mondja a Kelet – a kardok árnyékában van; – hát talán erre jó volt a sok kard s az árnyék, ez alatt húzta meg magát az ifjú pap tisztasága s paradicsomi öröme. Mert igazán azt élveztem akkor. Mily egyszerű s naív volt itt minden; Böhm apó s pipája, mely reggeltől estig lógott fogai közt, szívbeli jósága s inkább aggódni mint örülni tudó lelke, s Dominika főnöknő s Klotild nővér, ki 61 évig volt Nosztrán s Speciosa nővér s Sarolta nővér s azok a karácsonyi énekek ilyen stílben: „Kit szült nekünk a Szűz a szénán”. Itt csupa naívság s tisztaság lakozott. Hát én bizony gyalog jöttem erre; de voltaképp térden csúszva jött a lelkem, sok évtized imádása, hálája! S a pacsirtákkal énekeltem, s a hegyekkel emelkedtem s a patakkal lassan folydogáltam, mert kár kimenni e völgyekből a hiúság vásárába, amit világnak hívnak… Máj. 3-án prédikáltam, aztán fölmentünk processzióban a Kálváriára, ott miséztem: délután 4-kor föl a „Kopaszra”; ott elvesztettem lila kapuciumomat; jó helyen; a Kopasz tegye föl villámverte fejére! Gratias agimus Tibi ex toto corde![1609] Másnap prédikáltam a fegyházban s Szent Szűzről, ki a szép szeretet, az Isten-félelem s a szent remény anyja. Szeretni Istent s a lelket, Istenben magunkat s magunkban a fölséges Urat. S szent reményben, lombot, virágot fakasztó tavaszban élni. Ez az a feszítő erő. Semmi sem fér a bőrébe a szent remény évadjában: életünkben. Tavaszkor nem fér a bőrébe a fa, a bokor, a gyökér, a bimbó s a rügy; s akiben szent remény dagad, abban nem fér bőrébe a lélek, a szív, a kedély; pattog, nyílik, fakad, nő! Aztán hazamentem 4-én reggel gyalog s Poliákovics Ignác sírját megáldottam, – no meg az öreg Luczenbacherékét.

[2] Máj. 5. Hogy a nemzetgyűléstől megszabadultam, föltűnt még jobban, hogy mennyi a hiúság az ilyen gyülekezetekben. Hiúság vezeti a fölszólalók átlagát. Hiúság az a sok

---

[1607] Eduard Hlatky (1834–1913), osztrák író. Prohászka a Weltendämmerung (A világ alkonya) címmel Hlatky Weltenmorgen (A világ hajnala) című háromrészes művére utal, melynek részei: Az angyal bukása, a Bűnbeesés és az Első áldozat.

[1608] Ne vegye zokon

[1609] Hálát mondunk Neked teljes szívből!

szófosztás, az a sok egyéni érvényesülési vágy, az a mindenféle fészkelődés, sok üres fejnek piedesztálra-állítása. De a nem-üres fejekben is mi minden motoszkál, mert végre is nemcsak szóról, szavalásról, de szereplésről van itt szó. A parlamentek a hiúság színpadjai s vén rókák s irreális idealisták s cégért kereső vagy mázoló fiskálisok s mindenféle üres ember köt itt csokorba pipacsot és csalányt. Ah, mi ezzel szemben egy jezsuita noviciátus, egy Sacré Coeur-ház, a kedves nővérek anyaháza és sok filiálisa, a Collegium, egy jó szeminárium?! Lehet-e lelki realitások tekintetében ezeket bármely parlamenttel összehasonlítani? Már a gondolat is profán.

Máj. 6. [1] Még valamit Nosztráról. A likvidálók közt 1919-ben természetesen ott is zsidók voltak. Volt azonban egy jó zsidó, aki a tartományfőnöknőnek szívességeket tett, pl. póstára vitt leveleket. Voltak betyárok, kik folyton azzal fenyegetőztek, hogy fölrobbantják a házat. S tényleg loptak valahol nagy láda ekrazitet s azt cipelve hozták. Be akarták vinni a fegyházba, de a portán a lépcsőkhöz ütődött a láda s felrobbant s a két cipelőt odamázolta a falhoz; egy zsidót odavágott a sodronykerítéshez s az kérte a nővéreket, hogy kereszteljék meg őt; megtörtént s úgy halt meg; a jó zsidó pedig rendes útján, a póstán volt. Ezek a nővérek a hit s evangélium szellemét sugározzák.

Máj. 23. [1] A papokra rosszul hatnak a tiszteletlenségek bamba s kellemetlenül buta megnyilatkozásai. Tegnap pl. a keresztjáró processzió előtt a városházát tatarozó kőmívesek nem vették le kalapjaikat, hanem tovább dolgoztak. Ez egy olyan jellemző bemutatkozása az ideval kellemetlenül buta pimaszságnak, mely nem tudja tisztelni mások érzéseit. Hiszen valaki nem hisz pl., de azért nem sért. No, ez a csőcselék e részben a műveletlenség teljes durvaságával rakódik ki. Én is beszélhetnék sokat erről tapasztalataimból. De nem ezt akarom, hanem azt, hogy mennyire szükséges a fölény az ilyen esetekben. A mi örömünket a mi kincseink fölött semmi se boríthatja el; azt a csicsergő, azt a lejtő, azt a palotás örömöt, azt az ujjongását a léleknek, melyet magunkban hordozunk s élvezünk: Tanto è il ben, ch'io aspetto, che ogni pen' mi par diletto…[1610] az umbriai pacsirta szava, mikor megvetették s az utcán nevették, s a lelke mégis énekelt, trubadúr volt. Az Úr Jézus terít nekünk s asztalához hív s refectio spiritualist[1611] készít, lelkileg fölüdít és megelevenít. S ezt szembe kell állítanunk a marha-emberek vigyorgásával s a kellemetlenül buta és bárgyú bögőcs viselkedéssel. Ezt az utóbbit a szociáldemokrácia züllő, szellemi söpredékére értem. Ah monsieur, vous ne connaissez pas *la race maudite*[1612]… – II. Frigyes szava.

Máj. 26. [1] Sajátos kedves teremtés ez az egyik Zech baronesz. Elmondta, hogy nem voltak vallásosan nevelve, de hogy a szíve húzta s húzza Istenhez. Hogy jól tud imádkozni s nagy bizalma van Istenhez. Elmondta, hogy egyszer alá kellett volna gyujtani a kályhában, de a forgács leégett s a kemény fa nem fogott tüzet; nem volt már gyufája s betette a kályhájuk ajtaját s szívből kezdett imádkozni – jó soká. Aztán visszanézett s látta, hogy lobog a tűz. – Ezek Szent Zita és Nothburgáék csodái!

Máj. 31. [1] Tegnapelőtt s tegnap megint nagyon levert voltam, mert nagy a szárazság, s nincs eső; imádkozunk, s az Isten nem ad. A meteorológiai intézet pedig hirdeti, hogy ilyen maximum, olyan minimum, s hogy eső nem várható. Régóta nagy depressziója ez a lelkemnek, de nem a gazdasági érdek miatt, hanem a vallási tekintet miatt. Mi imádkozunk, s a természet megy a maga útján. Ez rendkívül lehűt s elkedvetlenít, valami Isten-távolt és bizalmatlanságot teremt. Sokféleképp akartam már ezt legyőzni: úgy hogy buzgón s kitartóan imádkozom, vagy úgy, hogy simpliciter nem törődöm vetéssel s kenyérrel, követve az evangéliumot, hogy ne szorgoskodjunk, mit eszünk s mivel ruházkodunk. Most meg azt gondolom, hogy csodákat rendesen úgy sem lehet kérni, s az esőt adó Isten talán csodát tevő

[1610] Oly nagy a jó, amit várok, hogy élvezetnek tűnik minden szenvedés.
[1611] lelki felfrissülés
[1612] Ó uram, maga nem ismeri ezt az elátkozott fajt…

Isten, ami ellenkezik az egyház érzéseivel; azt a metafizikai magyarázatot pedig, hogy Isten az ő örökkévalóságában imáinkat is látva s azokat számbavéve rendezte a világ folyását, nem nagyon ízlelem s kedvelem. Így mondom, arra is gondoltam, hogy a szükségesen fizikailag lefolyó dolgokért talán egyáltalán nem kell imádkozni, azokat fogadni kell, illetőleg elviselni. Azonban ezúton az egész fizika valahogy ki van véve a nagy Isten szeretetének s a küzdő s szenvedő ember érzéseinek szférájából. Mindent összevetve azt látom, hogy a szív imádkozni kényszerűl s tegye azt, imádkozzék s fohászkodjék, kérje az Urat, de a fizikai lefolyást ne akarja érzései s igényei szerint eligazítani. Az egy darab világ, melynek törvényei vannak. Kizárni azonban a jó Isten intézkedéseit még a fizikában sem kell. A három babiloni ifjú mondása világít nekünk: Isten a tűz ura is, s ő parancsolhatja, hogy ne égjünk; de lehetséges, hogy azt akarja, hogy megégjünk; tegyen, ahogy neki tetszik, de mi hozzá hívek maradunk. Mi pedig azt mondjuk: az Isten erőt adhat, hogy vetéseink meg ne égjenek, de ha nem ad, legyen úgy, amint akarja; mi imádkozunk és szeretünk és bízunk; a szívünk virágos s ily gondolkozástól mindig harmatos.

[2] Ez megint mutatja, hogy a lélek vágyai, igényei, pl. arra, hogy le ne hűljön szeretete s hogy meg ne fogyatkozzék hite, nem találnak elégséges magyarázatot a tudományban, sem a theológiában, sem a fizikában; de mivel itt két egymásra nem illő, hanem egymás fölött álló szféráról van szó, nem szabad azon megütközni, hogy a kettő nem klappol; hanem okos eligazodással és tapintattal mindenáron a felsőbb szférára legyen gondunk, hogy az el ne csenevészedjék.

Jún. 1. [1] Ma esőért ajánltam a szentmisét s úgy képzelem, hogy lelkem, mint egy tüzes gömb száll ég felé, kérvén az Isten irgalmát az ő Fia által, s hogy Fia is könyörögjön nála s adja Szentlelkét s ami a lelket szimbolizálja, jó felhőket, de a májusi esőt, ami elmaradt, adja júniusban. Természetesen, hogy szomorú lelkem megakadt a komisz világon, melyről az Úr mondja, hogy Szentlelkét s igazi áldásait, „mundus non potest accipere”[1613]. Igaz, arra a májusi eső is csak úgy kell, mint a baromra, fölüdül és bőg! Lelkemet halálosan sebzi ez a nagy érzéketlenség, ez a barom-stílus. Szegény emberiség, ki segít rajta?

[2] De mi lesz az európai kultúrával, ha a Szentlélek, ha a lelke elment? Nekem úgy látszik, hogy elment; mert az európai emberiség már nem hisz, s nincs a szentségek vételében s nincs a törvény megtartásában. Ahogy a lelke szétment, úgy bomlik minden más szervezete: az állami szervezetet a demokrácia s a parlamentárizmus teszi tönkre, mely népakaraton, vagyis gyűlölködésen, pártoskodáson, tömegösztönökön, hiúságon épül. Lehet-e komolyba venni azt a parcelláját az észnek s a jóindulatnak, mely a kortesvilágba s a parlamenti fészkelődésekbe szorult? <Bomlik> a *tevékenység szervezete.* Az ember mindenestül a munkába van beállítva; ez erőinek s tehetségeinek szférája, oly szükséges, mint az élet maga. Nos, ezen a téren rettenetes a rianás; a természet lázad a kín ellen, hogy a munkás s a műve idegenül állanak, sőt ellenségesen egymással. A mű másé lesz, s a mű nyomja s kínozza az alkotóját. Kínja, nem kenyere, kényura, lánca, szerencsétlensége.

[3] S *minden bomlásnak gyökere* magában az emberben van, aki kivette magát Isten alól s így önmagával, a lelki igényeivel, a lelke boldogító érzéseivel, az örök vonzásokkal ellentétbe jött. Ki segítsen valakin, ha a vére fölöszlik, hát még ha a lelke fölöszlóban van? A modern emberről lepattantak az abroncsok, a nagy eszmék; a nagy gravitáció leoldódott, s az Isten Szentlelke helyett saját maga bugris s buksi s bárgyú lelkét emelte trónra; azaz dehogy; nem volt ott már trón, ott nem volt rend, hanem anarchia, őrjöngő vagy jóllakott tömeg, mechanikus törmelék, sár és posvány, szenvedély. Ő lélekben a forradalmak bestyéje s a degradált s kultúrából kivetkőzött bolseviki lett.

[1613] a világ nem tudja befogadni [a Szentlelket]

[4] Jún. 1. A kereszténységnek kurta gyökerét <a magyar talajban> s a magyar népnek durvaságát s vadságát jól magyarázza Georg Agricola. De bello adversus Turcas, (Lipsiae 1594. pag. 8.) írja: Necesse itaque est, ut homines, in quos Turca dominatur, maxima ex parte non ita post multos annos plane impii et *belluini* evadant; atque non modo innocentem et sanctam vitam, quod christianos decet, sed ne *civilem* quidem, quod homines rationis compotes, agant![1614] A török hódoltság vaddá és bestiálissá tette a népet; azután jött a nagyúri adminisztráció, s a folytonos szegénység.

Jún. 23. [1] Jézus Szíve ünnepe … a szívek ünnepe. A nagy Szív centruma a szíveknek, s csak természetes, hogy megérzik vonzását. Ah, Szent Szív, vonzz, húzz, ragadj, sodorj minket lángoló szereteted lobogó viharával. Viharok járnak Szívedben s törnek ki. Minden tabernákulum nem hogy örök lámpa, hanem égre törő lobogó vulkán. Ah, mily fölséges vulkános hegyvidék a katholikus egyház; még Alaskában is vulkánok égnek: az Eucharisztiák. Ó, Eucharisztia… Hogy szeretlek nagy, tüzes Szív, s hogy csodálom halálhoz hasonló csendedet, lekötöttségedet! Hogy nem törsz ki magadból, nem gyujtasz meg minket, mint a babiloni kemence meggyujtotta a hitetleneket! Ha pedig a világot nézem, a csirkefejeket, a kakasokat s kappanokat, hát ezek a hitetlenek, ezek a közönyösek annyit értenek az Eucharisztia csodáiból, mint a csirkék, tyúkok s kakasok a világ s a teremtés csodáiból. De mit tegyek én? Hogy énekeljek s imádjak s ujjongjak s rivalogjak s hagyjam magamat ragadtatni a szeretet áramától? Szent, szent, szent az Oltáriszentség! Az egész Jézus s a jézusi áldás, erő és élet itt közlődik velünk.

Jún. 24. [1] Akinek Eucharisztiája van, annak nem szabad keserűséget beengednie szívébe az emberek ellen. Mikor azt az általános tiszteletlenséget s gyűlölködést látom, mely megüli a proletárság lelkét, a Pathos et Distanz[1615] mint megvetés jelentkezik bennem is a canaille[1616] iránt. Nekem ugyan nincsenek azok az édeskés érzelmeim, hogy minden embert, az utálatos neveletlenségét, a Fölségesnek taposását simogassam – annak a jól táplált s szépen frizirozott[1617] újkori Krisztus-arcnak nem vagyok barátja; annak a „ne álljatok ellent a gonosznak” sem, mely mint orosz kvassz[1618] tálalódik a világ asztalán; de elkeseredés, gyűlölet, megvetés ne fészkelje magát szívembe. Ezek szenilis vonások! Foltok s ráncok! Egy hároméves kis leány az úrnapi körmenetről többi közt így szólt: „azután szép kocsiban jött a püspök bácsi és egy tükörben nézegette magát!”

Jún. 25. [1] Ma a vásártéren miséztem. Örülök, hogy a csalások, lopások, hazudozások, a káromkodások „fórumán” tehettem; azt gondolom, ott lángol föl a Szent Szív s pernyévé égeti az emberi szemétdombokat. Ott szökik föl a tiszta vizek forrása s visszafordulva sugara millió és millió áldást hullat vízgyöngyeiben a porra! Igen, porra, melyből lélek, legalább a szellemi elment, s maradt a vérrel kevert por, a homo animalis. No, hát az Úr így tesz; tűzzel, hévvel, vízzel, tisztasággal győzi! S mily elégedett lehet, mikor így a vásártéren szeretete végigcikázhatik s végiglángolhat! Jó, édes Uram, te vagy az egyetlen s az igazi; de meg is látszik még a piszok világában is. Neked vannak legszebb házaid s dómjaid, legszebb kegyhelyeid s képeid, neked vannak legszebb énekeid, a te barázdáidból nő a legszebb búza, a te nyájadban a legszebb bárányok, Ágnesek bégetnek, a legédesebb szőlő a te tőkéden fakad, a legjobb fák a te gyümölcsösödben, – fügét, milyet szeretsz s keressz, a te fügefádon terem, s liliomok s pálmák s olajfák a te kertedben lengnek. Szent Szíved lángjai lobogó

[1614] Szükséges tehát, hogy azok az emberek, akiken a törökök uralkodnak, nem is sok év után, jórészt pogányokká és vadállatokká váljanak; és nemcsak az ártatlan és szent életet, ami a kereszténykhez illik, hanem még az értelmes emberekhez méltó civilizált életet se éljék.
[1615] a pátosz és a távolságtartás
[1616] csőcselék
[1617] kifésült
[1618] erjesztett gabonaital, előnyös élettani hatásokkal, Oroszországban nemzeti ital

pipacsok, szent tested sebei muskátlibokor s rózsák nyiladozó ajkai! Mily szép vagy édes Jézusom – itt a fátyol alatt: „liliosus et rubicundus”[1619]; milyen a termeted, ez a néma szépség, s a teint-ed … áttetsző bőrödön az élet színeiben pirosló s fehérlő, fényeskedő véred. Te tudod, hogy nekem a szépség szeretetét adtad, de csak morális tündöklésben, áttetsző lelkiségben! Te vagy a legszebb… Speciosus inter filios hominum, s anyád „speciosa inter filias!”[1620]

Jún. 26. [1] Úgy vagyok az Oltáriszentséggel szemben, mint aki rémséges szakadék fölött áll s az abyssusba[1621] néz. Georgenbergben oldalt sétálván, láttam a legnagyobb mélységet, mely közvetlenül lábaim előtt nyílt meg; megrendültem s elfordultam… Ily mélység fölött állok s járok állapotszerűen mindig, mikor az Oltáriszentség elé lépek. Rémséges örvények! Hál’ Isten, állapotszerű ez érzésem. S ez örvényekből száll ég felé folyton a legalázatosabb adoráció párafelhője; virágzó fák, s fenyők illata töltötte be ott is az örvényt!

Júl. 2. [1] Az én kedves ünnepem …[1622] a szőke szép Madonna, amint siet föl a hegyek közé. Reggel a nap, este a hold sarlója köszöntötte, s illatfüstölőként lengett minden virág, s énekszóban adta ki örömét a madárvilág. – Hogy milyen erő a hit ereje, azt a bolseviki keleti egyházüldözés mutatja; a nép csődül a lelkek vigaszához, s mikor disputát rendeztek, ez történt: Néhány hónappal ezelőtt Moszkvában a szovjet-vezetők és az egyház képviselői között nyilvános vitát rendeztek. A terem zsúfolásig megtelt hallgatókkal. A szovjet szónokai terjengős beszédekben igyekeztek bizonyítani az Isten létezésébe vetett hitnek a haszontalanságát. Azután egy pap kért engedelmet a felszólaláshoz, akinek meg is engedték, hogy néhány pillanatig beszélhessen. A pap röviden ennyit mondott: „Atyámfiai! Krisztus feltámadott”, és a kijelentésre fölragyogtak a szemek, s a hatalmas tömeg zúgó morajlása válaszolt: „valóban föltámadott”.

Júl. 10. [1] Ah, hogyan némultak el a mi embereink, a harcokban kiáltók, a bátrak, a vezérek! Hogyan némultak el a német centrum toronylakói, a nagy szócsaták vívói; elszálltak, azaz, hogy elbújtak a sasok, a sólymok. Azt gondolták, hogy milliók követik, s azok elváltak; másfelé szaladtak. Hol vannak a mi bátor szónokaink? A Swobodák, az Andlau-ok? Hol a német egyetemi tanárok? A kongresszus cavagli di battagli[1623]-ák? Elnémult ligetünk, s romok közt lézengünk. Tél lett, s lefagytak virágaink. Ilyenkor magába fordul az élet, kifelé éppen csak hogy piheg, s a nyilvánosság terét elfoglalják a kajdászók, a butaság szószátyárjai s az abnormális észjárások szofistái. Be nehéz az ily élet! ez a gyöngelelkűség; ez az erőtlen szónoklás; ez a blazirtsággal határos veszedelem-nem-látás némely híres emberben! – A legtöbb nagyon szenved s tudja, hogy a sötét éjtszakának vértanúságát szenvedi, mikor tanúságot tesz a rend, a gondviselés, a szeretet Istene mellett, de nem lát belőle semmit. A Deus absconditus[1624] csendes vértanui vagyunk … de hányan leszünk s hányan maradunk?

Júl. 11. [1] Ahogy mi kezeljük a végtelent – azt a gyerekesen emberiesítést! Hogy akar, nem akar, hogy kérem s nem ad, hogy miért nem ad esőt, mikor úgy kérjük? Adhat s nem teszi. Hát miféle konok akarat ez? No aztán interpretáljuk, magyarázzuk, húzzuk, csűrjük-csavarjuk; de hát végre is adhat, de nem ad. S az Oltáriszentségben az a nagy szeretet hogyan lángol, vágyik; de az se ad. Mily különös; teheti, de nem teszi. Miféle szeretet ez? S jó úton jár akkor ez az emberke-érzéskedés, ez az édeskés nyávogás? – Hát igazán jobban tennők,

---

[1619] fehér és vörös
[1620] Ékesebb az emberek fiainál, s „anyád ékesebb a lányoknál” (vö. Zsolt 44,3)
[1621] szakadék
[1622] Sarlós Boldogasszony: Mária látogatása Erzsébetnél.
[1623] harci lovak
[1624] Iz 45,15; Pascal: Gondolatok, 194.; 556.; 557.; 585.; 586.

hogy az Urat ne ily emberi közelségbe, ne ily emberieskedésbe hoznók bele. Nem lehet vele úgy bánni, mint „egy jó emberrel”, mint szíves jóindulatú s jóakaratú valakivel. Gondolom, az eucharisztikus közelségnek nem szabad kiváltania ezt a bizalmaskodást; az isteni az Eucharisztiában sem olvadhat meg s nem párolog el. Minden Istenhez való viszonyunkban van egy fenék, kemény ellentállás, melybe ütközünk, s melyet így fejezek ki: Isten ő, Krisztus ő, tud rólunk. Köztünk van, de mint sacramentum. Ezt a kenyeret nem lehet megemészteni s magunkévá tenni, hanem a kenyér esz meg minket. Nagyon keveset kapunk mint segítséget Istentől, sem nagy kegyelmek, sem csodák, sem imameghallgatások; a legegyszerűbb dolgokban Isten nélkül vagyunk; a gondolat, mely üldöz, mindig ez: ezt s ennyit ima, Eucharisztia, szentmise nélkül is állíthatunk a világba. A természet a maga útján jár; az ember imádkozik, de akkor esik eső, amikor azt a meteorológiai intézet mondja, s minden úgy történik, ahogy muszáj; hát akkor minek a lélek e kegyetlen gépezetben?

Aug. 22. [1] Lelkem túlárad szent szeretettől. Istent, a végtelent, óceánját a hangoknak, színeknek, mélységeit, szélességeit, magasságait[1625] az igazság<nak>, jóság<nak> és szépségnek szerethetem, járhatom; örvénylek az egyikbe be, a másikon ki, sine fine! Őt szeretni, nem azért, mert jót ad, nem azért, mert boldogít, hanem önmagáért, azért az immanens fölségért, hogy hozzá közöm van s közöm lehet. Én a gyúrmányából való vagyok, s örülök neki, hogy van, hogy ilyen! Nemcsak akkor szeretem, amikor virágzik s csattog s kéjtől reszket a természet szépségeiben s színeiben s fényeiben, hanem amikor nem ad, mikor hervadunk s haldoklunk. Szeretem őt akkor is, ha az én világom csikorog, ha züllik s tönkre megy. Szeretem őt a történelem katasztrófáiban, a rossz emberek gyűlölködéseiben, az üldözés kegyetlenkedéseiben … szeretem mindezek fölött. E szeretetemhez nem ér föl baj, szenvedés, kellemetlenkedés, világ s világszakadás. Nem ér föl, tehát magasabban vagyok, fölötte vagyok, ki mindenek fölé kerülök, felhők s villámok fölé.[1626] Ó Uram, mily lélekfölény, bennszülött nemesség, mily hivatottság világ-átkarolásra s világ-fölé-emelkedésre! Gyerünk, emelkedjünk, nyilaljunk föl s ússzunk fönt! Ez a magasság való a lélek istenies tüdőjének. Másutt nem győzi szusszal! Föl, föl, föl! Mi húzhatna le?

Aug. 25. [1] P. Szinek lelkigyakorlatokat adott a klérusnak. A lelkiismeretről mondta, hogy az vagy olyan, mint a kerti pad, melyre az ember zsebkendőjével üt s mondja: tiszta, vagy olyan, mint a márványasztal, melyet reggel leporolnak, de egy-két óra múlva az ember végighuzza rajta ujját s mondja: poros. A finomság teszi.

[2] Ha valaki eljönne a másik világból s minden csodát megtenne, millió beteget gyógyítana, kevés kenyérrel ezreket táplálna, tengeren járna gyalog, halottakat támasztana s mondana valamit: hinnénk-e neki? Nos, ecce hic!

[3] Valaki a szőlejét jól gondozta, sok pénzt fektetett bele s gondot s fáradságot, s jött egy jégeső s tönkre tett mindent. Másnap kimegy s látja, ott még a jég, nem olvadt el. Fölveszi s látja, hogy gyöngyök, drágakövek. Hát mi esett, jégeső vagy gyöngyeső? Ez is, az is. Az a természetben, ez a természetfölötti rendben, ha keresztény szemmel nézzük. Örök gyöngyök esője … ki ne akarna belőle. Így ha a mostani szárazságban nem esik s elhervad minden, azt gondoljuk: a világ ugyan hervad, de a lélek virulhat!

[4] Bocsánatos bűn = rossz. Azt tenni nem szabad; ha minden jót elérhetnénk, ha a poklot kiüríthetnők, nem szabadna elkövetni.

Aug. 29. [1] A mélységeket, a De-profundis mélységeit érzem. Mi olyanokban élünk. Ez a nagy árok északkeletről délnyugatra, melyben a Velencei tó s a Balaton fekszik, s az a másik árok, mely Moórtól s Várpalotától a Duna felé terjed, a Sárrét, itt találkoznak. Mélységek, pocsolyamedrek; mélységek, melyek nem örvények, de béka, keszeg,

---

[1625] Ef 3,18; Justinos, I. *Ap*. 55,5; 60,1–7.; Melitón 15.; Tertullianus, *Adv. Marc*. 3,18.; Irenaeus, *Dem*. 34.; 56.; Gregorius Nyss., *Or. cath.* 32.; Bonaventura, *Soliloquium,* Prol.

[1626] E gondolat visszaköszön egy hónappal később, egy vigasztaló magánlevélben. Ld. *Árgus* 1995/4–5. 47. old.

potykamedencék, piócák, csíborok, infuzóriumok nyüzsgő sárfészkei. De e mélységek a morális életet véve örvények, káromkodó, irígy, kaján, szívtelen népség manóival telve… E mélységek hangosak, de Istennek némák; az ördög vihogásától hangosak s a lelkek szennyvizétől büdösek. Ah, mélységek, legyetek hát hangosak az Istent-szerető, őt imádó, szent végzéseiben megnyugvó lélek fohászaitól; az ördög huhogását s a béka pletyka-brekegését váltsa föl az esdeklés alázatos hangja; a sárból gyöngyök világítsanak feléd, s a váladék s a szívek s szájak mosléka helyett az Isten-szeretet s az engesztelés könnyeinek kristály-ere kígyózzék végig a megszentségtelenített földön! Ah szent öröm, áldás, győzelmi érzés emelkedő feszülő szárnyai! Ó, áldott az Úr, hogy szívet adott s szerethetünk szívet, s szemet, a könnyek, a gyöngyszivárgás forrásait! Ki apaszthatja ki azokat? Kicsoda?

Szept. 2. [1] Az én oltárom az én hegyem, s kápolnám hegyvidékem. Látok csúcsokat, hegyeket hegyek fölött; a fölség, a nagyság, a végtelenség hegyeit, melyekről az imádás, a tisztelet s hódolat lila párázata s gyorsan emelkedő felhőszárnyak szállnak az ég felé. E hegyeken van szálfaerdő, – szép nagy, nemes gondolások s érzések vonalai; – a bozót, a kúszó bujaság, az érzések rendezetlen flórája, az lent van; abból kiküzdöm magam. E hegyeken járok s gazdag forrásaikból merítek; e hegyek kristálytartályai győzik, mert felhők döntik hátaikra s hegyoldalaikra dézsával a vizeket. S e hegyek sziklateste ép, erős, s ami leválik róluk törmelék, az ott lent por, sár, szemét lesz. A fölséghez a tisztelet, a csodálat, a hódolat tapaszt, vele egybeforraszt. Boldog lélek, ki e hegyeken jár és lakik. Jézus az Oltáriszentségben e hegyek első lakója, a magasságok járója, szirtek sasa, sólyma! Csak a tisztelet emel. Annak, ki tisztel, megnyílik a szeme, hogy lássa Isten dicsőségét s hallja himnusát; sőt ő maga lesz az Isten éneke. Ah, igen, Isten énekelni akar, remekelni akar, művész lenni akar; hát ne spárgát s kócot, hanem húrt adjatok neki, s ne törmeléket, hanem csengő sziklát hozzatok neki. Uram! mily boldog vagyok, hogy imádhatlak, áldhatlak s hogy kezeidben lant, s vésőd alatt formaszomjas márványkő lehetek! Adoramus Te!

Szept. 4. [1] A komoly, nagy munkát elvégzeni szentmise alatt és után, a nagy tisztelet, a mély hála szolgálatát; azután a gazdagon feltörő forrásokból a sajtározást a szomjas, tikkadt, haldokló lelkek hosszú sorainak. Aki nem imádkozik, az nem sajtároz; az áll és bámul; de aki látja a hegyekből kitörő forrásokat s a tikkadt világot, s megérti, hogy neki kell állnia s a vizeket felfognia és adnia és merítenie és ki nem fáradnia: hej az nekigyűrkőzik és mereget és nyujtogat, és ad és ad s ki nem fárad. – Hát Pilisszentlászlótól Baracsig mit tegyek? Sajtárral nem szaladok, de a lelkem áldott felhővé, olyan szürke, hamvas kilométeres dunnává válik s nem pihét, hanem esőt csepegtet … önt s önt a „terra invia et inaquosa”[1627]-ra! Ah, ez Magyarország „terra invia et inaquosa”. Tehát ezt tenni akarni, dolgozni. Domine dulcis et potens et communicans Jesu![1628]

Szept. 10. [1] Gyönyörű napom volt Bodajkon Mária-nevenapján. Délelőtt a templomi áhitat, délután szeptemberi aranyos napfény és a csurgói fenyves illata. – Áhitat sok van; az egyik neme a Szent Szűz inspirálta áhitat; áhitat, melyet sugalmaz a fölség s a lelki igénytelenség, a lélek alázata. A Szent Szűzet, ezt a tiszta bájos leányt az Isten úgy kikészítette, annyi szépséget, ártatlanságot, oly lelket, kristálylelket, oly tiszta forrás-szemet adott neki, azután pedig fölemelte királyok királyságának fölötte álló méltóságára. Akit így kiemelt, az azt átérezte, szemeiből az az imádandó, hálás, tapadó, szimfónikus lélek nézett s világított ki Ura, Istene, mindene felé. Milyen mély, tiszta dzsindzsa, milyen tiszta bodajki tó, s hogy érzi, hogy ancilla Domini! Imádkozni, átérezni a Szűz áhitatát, alázatát, nézni azt, csodálni mint a vizeket, fényeket, szépségeket, virágokat, alkonyokat, hajnalokat, tavaszokat, éjjeleket, holdtöltéket. Hogy emelkedik mint a pacsirta, hogy szárnyal mint a galamb, hogy

[1627] járhatatlan és száraz (eső nélküli) föld
[1628] Ó édes, hatalmas, közlékeny Úr Jézus!

tapad s kúszik, mint az örökzöld a százados fán! Imádkozni … a szemeivel, a lelkével nézni s látni s a szívével érezni s örvendezni és szenvedni; gyermekét szíve alatt hordozni s az édesanyai keblet tabernákulumnak nézni s azt vinni magában hegyen-völgyön, s Isten előtt állni s az anyaszentegyház előtt – „turris eburnea”[1629]! A gyermeket szeretni s a gyermek sorsában saját sorsát, s a gyermekben azt a hüvelyt látni, melyben a kard, a szenvedés lappang, mely szívét átszegzi. Ah, édes Szent Szűzem! Olvasóm, gyöngysorom, csillag- és rózsakoszorúm, kristályforrások sora, a szent szeplőtelen szépség igézeteket szóró napja!

[2] A Szent Szűz az Isten műremeke, jól kidolgozva. S bár Isten nem fárad, mikor teremt, de mint minden műremek, alázatos és töredelmes munkát szemléltet. A műremekek mind alázatosak és töredelmesek; sok, sok munkába, részletmunkába kerülnek; ki vannak dolgozva színekben és rajzban. S mind sugároz nagy szépséget s hitet a szépség szentségében. Ah, ez az igazi szépség, a szakramentális szépség, mely Istentől való s Istenre utal s róla beszél s tanúskodik. Ő lakik benne s sugárzik belőle. Így nézem a Szűzet, s így nézek minden szépséget; nem szép nekem, hanem szakramentális! Az asszony szépségét is így nézem! Csak ha szép lélek van benne, akkor élvezem; ha nincs, elfordulok tőle; akkor élvezhetetlen nekem, csinált virág, nincs gyökere. A gyökérből való szépség, az élő szépség, a lélekből fakadó s azt sugárzó s azt meg nem tagadó szépség az én ideálom!

Szept. 14. [1] A vallásos élet mint Istennel kapcsolódás, mint fölfelé irányulás, mint az eszmények megragadása és önfegyelem; azután mint Szentgrál-szolgálat, hűség és frontállás; mint a nemtelenek, alacsonyak leküzdése és folytonos gyakorlat; mint különb és kiváló lét, mint differenciálódott érzés és folytonos finomodás – óriási szellemi munka, effort intellectuel et morale. Munka a belső élet, pl. az ima, az elmélkedés, a szürkeségből s kelletlenségből való kiemelkedés; munka az önfegyelem és szép magatartás; s ettől a szellemi munkától átlag szabadulni kíván, vagy ha nem is vallja be, de öntudat alatti eligazodással eltolódik az ember. Istenem! ily lelki magaslatokon élni s ily lovagszolgálatot – modernül: ily frontszolgálatot végezni; vértezetben így letérdelni s a kardra két kézzel fogva markolatját rátámaszkodni s mondani: Tu adesto![1630] A karácsony, húsvét s pünkösdök „pondus aeternum”[1631]-a alatt állni, s azt mint gránitoszlop belső megrendüléssel állni s e teher alól ki nem vonulni, magát ki nem vonni – ah Uram, nincs szó, nincs fogalom, mely ezt győzze! Ezt csak a töredelmes, alázatos szív teljesíti, közelíti meg, aki töri magát s próbálgat fölfelé jutni. Hegymászás ez; vagy ha repülés, hát csillagokon túlra. Ott már csak a fénysugár nyilalása győzi, galamb-, sólyom-, lélekszárnyak kifáradnak; e tengert, e mélységeket nem győzik.

[2] Ah, hogy állok s érzek én sokszor, mikor az égboltra nézek, e merész bakokk-ívezetre, e tért teremtő építésre, e végtelenségeket ívbe szorító s akkor is csak szimbolizáló remeklésre. A nagy építőmester, aki ezt kihúzta s felhúzta s aztán kitöltötte kékséggel, fényekkel, bodros felhőkkel s virágdísz-prémbe vagy menyasszonyi fátyolba takarózó földdel… Gyökeret ver a lábam s könnybe lábbad szemem ez architektura remeklésétől. Nézem, csodálom; úgy hogy a fölség borzalma remegteti meg lelkemet… Azután e csodákhoz búcsút járok; csupa szent hely minden fa és bokor és szikla itt körülöttem, s csodálat az énekem, a csodálat zenéje; liturgiája a silentium … lelkem az ámulattól elnémul. Ah, ez a zene mily jó és szép; ah, ez a szimfonikus csend, mikor minden csodálat a silentium áhitatába olvad…

[3] Uram, Uram, imádlak, csodállak. Csodállak, vagyis szinte megsemmisülök; csodállak, vagyis szinte lángsugárban szökik ki a lelkem feléd, az alkotó, lelkem kigondolója, lényem konstruálója s igazi megértője, a lelkem megértője, szépség s hatalom igényének kitöltője, lelkem andalítója, örök célba fölszívója s viszont lelkem imádottja, szerelmese felé! Feléd, kiből lettem, kitől van szemem, napsugár-szomjam! Feléd, kitől van szépség-vágyam, kitől

[1629] elefántcsont torony (vö. Ėn 7,5, később Szűz Mária jelzője is, lásd pl. lorettói litánia)
[1630] Legyél jelen!
[1631] „örők súly”

van fülem s figyelésem a fények, a vonalak, a termetek, a hangok zenéjére. Nézek, Uram s figyelek, kifeszülök, hallgatózom, fülelek s eltelem… Iszlak, Uram, szépségem, jóságom, világosságom forrása és vágyaim kitöltése, túlcsordulása. Ah, te szuverén fakadás s te diadalmas túlcsordulás. Te duzzogó és dagadó és gyöngyöző s fényeket lövelő ősiség, végtelenség! Szeretlek s csodállak! Mit tettél e csodákkal telt világban, hol minden pillantásom áramlattá s minden tudatom imádássá, minden léptem gyökerezéssé, minden szemléletem elragadtatássá válik – mit tettél, mit állítottál ide be külön lelkem, bűnös, az örökkévalót meg nem látott, sőt elfelejtő lelkem számára?

[4] Mily remeklő, lényedet sugárzó, új kinyilatkoztatásokkal léptél elém! Tüzes s alázatos vágyak s töredelmes hosszú utak prófétai előkészítése után egy gyönyörű szép leány kristály lelkét választottad ki s oda szálltál s véréből testet öltöttél s testvér és tejpajtás s kenyeres-szolgatárs lettél s úgy jártál, hogy megint szerepet cserélt ember és világ. Eddig az ember ámult a világ remekein, belenézett misztériumai mélységébe s reszketett a meglátások kéjes borzalmától: most a világ ámult az emberen, azon az egyetlenen, aki Isten volt. Érezte súlyát: a pondus aeternitatis-t s le akart alatta törni; érezte szíve hevét s perzselő vonzalmaitól el akart benne égni; érezte szíve nagy áldott lelkét; megérezte hivatását, azt a szeretetet, mely őt küldte, s azt, melyet hozott magával, s ügyelt s leste genialitását, szíve kiáramlását, a legmagasabb örök hegyekről a tiszta vizek omlását s azt a frissességet s üdeséget, harmatos lélekvirágzást körülötte s általa. S aztán … aztán … jaj, a szó megint elhal … azaz hogy nem; vagy igen? De ha a szó el is hal, de a fogalom éppen a nagy érzéstől dagad, duzzad s teljesen tartalmas lesz, mint a mag a nedves, meleg földben; tehát aztán szenvedett s meghalt, de értünk halt, vagyis megváltott mindenén – ezen a drága pénzen: szenvedésén, könnyén, vérén, vérehullatásán, leszegezettségének égő kínján s utolsó szomjas epedésén s megadó fejlehajtásán, lelke-kiszakadásán, ezen az egyetlen, páratlan áron megváltott… Igen! Így remekelt; a lelkek értékét, az élet értelmét, a nagy bűnt, az esést, az Isten fölségét s irgalmát, s a nagy remény értelmét s az örök dicsőség napsugaras diadalmas fölényét így mutatta be. Ah, ez sikerült neki. Hogy térdelünk e szent kereszt alatt s száz világok rettenetes súlyaként érezzük, hogy mivel adózunk neki. Ah, itt mindenkinek egymagának kell az imádás, az eszmélés liturgiáját végezni – külön-külön. Itt a világ s a milliárdok s a nemzetek s a történelem nem számít; annak itt nincs helye; itt csak én meg ő… Ő találkozunk!

[5] Das sprach der Ritter, grau von Haar:
Meint Ihr Gott den die Magd gebar?
Der mit so Liebe uns umworben,
daß es für uns am Kreutz gestorben.
Weshalb wir diesen Tag begehen –
Muss Euch das Festkleid übel stehn.
Heut ist Karfreitag, jener Tag,
das alle Welt sich freuen mag,
Mit Ängsten, Not und Reue.
Wo wardje solche Treue,
Als die Gott heut an uns beging
Da er für uns am Kreutze hing.
Euch, Herr, seid ihr getauft,
Wie teuer uns sein Blut erkauft.
Er hat sein schuldlos Leben
für meine Schuld gegeben,
Da durch die Schuld der Mensch verloren
Und für die Hölle ward erkoren;
Und wenn Ihr nicht ein Heide seid

Akkor így szólt az ősz lovag:
Arról az Istenről beszél, akit a szűz szült?
Ő oly nagy szeretettel
rajongott körül bennünket.
Hogy meghalt
értünk a kereszten.
Ma, nagypéntek ez a nap,
Hogy örüljön az egész világ,
Félelmek, bajok és bűnbánat közepette
Hol létezett valaha akkora hűség,
Mint az, melyet Isten irántunk gyakorolt
Amikor értünk a kereszten függött.
Önt uram, ha meg van keresztelve,
Mily drága áron váltotta meg vérével.
Bűntelen életét adta oda
az én bűnömért,
Amikor az ember bűne miatt el volt veszve
És a pokolra szánva;
És ha ön, uram, nem pogány,

so denket Herr an diese Zeit. Gondoljon erre az időre.

(Wolfram v. Eschenbach)

Szept. 15. [1] Vizek, források, vízerek… Hellbrunn und Tragös, valahogy háttérbe szorultok a bodajki kinyilatkoztató meglátás mögé. „Vidi aquam”[1632] – Mária neve vasárnapi napsugarait tükröző, kék kristály, olvadt lapis lazuli-forrást. Ott a molnár kútja, az a nádas mellett. Azt látni, azokat a bugyborékoló kék vízgyöngyöket vagy zöldes smaragd köveket nézni… s azt a tisztaságot s átlátszóságot… Szent Szűz, tudom, neked tetszik Bodajk![1633] Ez a víz, ez a dagadó drágakőkebel a tóban, a kútban, a nádas mellett! Azok a tükrözések, fényességek, színezések, árnyalatok … s az a töredelmes, alázatos nézés, mellyel a „látó” ember nézi. Töredelmesen, vagyis töri magát, hogy fölfogja ezt a szépet; töri magát, hogy fölvegye ezt a teremtő remeklést! Itt Isten dolgozik, ecsetvonásait csodálva nézem; idomító hullámvonásait, a keze járását szemlélem. Letérdelek e vizek mellé s úgy imádlak e kinyilatkoztatásaidban, géniuszod felém-loccsanásában, arcod fátyolának el-ellebbenését látom … ah, megint egy vízfodor, egy rajz, egy fényes árnyalat; ah, megint egy egészen új színelömlés a palettán! Paletta ez a tó s e forrás tükre, s a nagy festő itt élvezi színei keveredését, a tükrök, a hullámtükrök elárnyékolását s aztán kacagó színekben kigyulladását. Ő élvezi … igen, öröme … ah, mennyi lehet az öröme! S én alázatosan nézem s résztveszek bennük – szerény, kis, piszkos famulus.

Szept. 17. [1] Ma kezdődik a lelkigyakorlat Csobánkán. Őszi napsugár, hűvös párázat a platánok alatt s itt-ott egy elsurranó fekete fátyol. Isten világosítsa fel őket! No és az én hegyeim csendben mint nagy gyertyatartók állnak; a lelkem, a szeretetem a mécses, a fehér gyertya rajtuk. És hitem s szerelmem s azok a sötétzöld jegenyék leng némaságukban a pilisszentkereszti szél áramában, s az erdők szőnyege kiterítve az Isten oltárain! A teremtést úgy nézem, mint Isten trónját, s alulról fölfelé számtalan lépcső vezet, s minden lépcsőn állnak teremtmények belső értékük, finomabb, több életük arányában – azok, akik vannak, s a létből egyre többjük van; azután az emberek, akik nemcsak vannak, hanem orcájához a királynak hasonlítanak, s ezek közt ismét fokok fokok fölött: azok, akik látnak, akik fölismernek, akik szeretnek s átszellemülnek. Íme tőle, a legmagasabbtól valók, s arra, hogy a legmagasabbhoz, föl a hegyekre jussanak… Excelsius… Hogy már itt vele tele legyenek, tiszták, világítók, lángolók, s aztán a legmagasabbat érjék el. S szeretet, teremtő, magát megosztó, széles lelki rokonságba kiöntő szeretet, s azután fölvonzó, fölszívó, s örök élet erejébe s dicsőségébe minket bevonó szeretet. Ó! szeretni téged, mily előkelőség, mily képesség, mily képlet és törvény, mily erő és tartalom, mily kincs és szépség, mily boldogság!

Szept. 19. [1] Itt vagyok az édes Jézusnál a szentmise után, s a lelkem alázattal néz föl rá s várja: mit tegyen? Mit akar a nagy Úr tőle? Hát szeretetet akar. A pap szeresse az Urat minden miséző papért s minden áldozóért s minden misehallgatóért. Szeresse s mondja: tegyetek jobban! Úgy tegyen, mintha belefújna a tűzbe s mondaná: égj jobban … jobban! Úgy állok itt, mint nádas előtt. Száraz nádas a világ. No ez kapóra jön nekem. Nádas Pilisszentlászlótól Baracsig s Bakonysárkánytól s Szaártól Beséig. Száraz s suttog, a szél jár benne, a Szentlélek. Édes Lélek, mit akarsz? Úgy-e, hogy meggyujtsam?… Én vagyok a tűz. Fulgebunt justi et tamquam scintilla in arundineto discurrent.[1634] Hát ha nem is vagyok „fulgens justus”, de scintilla discurrens a szívem, epedő tekintetem, suttogó ajkam, mely azt lihegi: igen, Uram, imádlak, szeretlek minden templomodban, nagy nádasod minden

[1632] láttam a vizet
[1633] Bodajk Segítő Mária búcsújáróhely szent kúttal
[1634] Az igazak felragyognak, olyanok lesznek, mint a szikra, amely a nádasban tovaterjed. (Bölcs 3,7)

nádszálában s égni s égetni, gyujtani akarok. Képzeljétek az égő nádast, a szertepattogó szikrákat, a futó, szökő tüzeket… Uram, az én nagy nádasom lápos vidék fölött terjeng; de muzsikálj benne s gyujtsd meg.

Szept. 21. [1] Tiszta fehér, szakadozott felhők siettek reggel fejem fölött el; ah, mily hadak s mily utak, mily mezők, mily tengerek! Folyton bámuljuk a tengert; ah, hisz az csak szimboluma az égnek; aki mindig a tengert nézné s tudná, hogy még a színét is az égtől veszi, áhitattal várná a pillanatot, amikor a valósághoz fölpillanthatna, föl a képtől a nagy realitáshoz, a nagy szépséghez. Az ott fönt az átszellemült tenger; no és rajta a duzzadó vitorlájú hajók – a lelkek hajói. Azok ott fönt úsznak s néznek s gyönyörködnek. Ah, mily látványok, mily kilátások, mily nagy kinyilatkoztatások! Itt Fehérváron nincs hegy; de vannak felhők, a magasságok úszó szigetei … felhők … lengők … zászlók … kárpitok!… Velük szállok…! A nagy ég redői, a nagy tabernákulum kárpitjai…!

[2] Sziklakőn voltam s a gyümölcsöst néztem a vár alatt! Aranyos almák, körték a haragos lombban! Azután Bodajkra szaladtam át s megnéztem a malom mellett a kutat; de már sötétes volt; a fenekére mégis láthattunk. S jaj, ez a sok kristályvíz az itteni csatornákba, a piszokba jut! Az ezüstös homokkal játszó források ideöntik a szépséget. S innen a Nádorcsatornán, a Sárvízen át jut a tóba s aztán a Dunába s aztán a tengerbe. Ott megint lapis lazuli[1635]-vá válik, ami itt fönt smaragd. Áldlak, Uram, vizeidben, forrásaidban, mélységeid lüktető kristályaiban! Ah, ez a te képed, szimbolumod… Te, te vagy a vizekben. Jól teszik, akik lenéznek, s azok az igazi látók, kik a kútban a Szűzet meglátják! Hogyne látnók őt meg!

Okt. 1. [1] Vasárnap, rózsafüzér ünnepe. A természet hullatja díszeit s magába tér s az egyház imára hív – magunkba. A Szent Szűz lábaihoz telepszünk, s ő imádkozni megtanít; Soubirous Bernadettet is, minket is. Ő az áhitat anyja. Az áhitat Isten megérzése, az Isten közelségétől való megremegés; az áhitat elfogódás, ellágyulás, kinyujtózkodás, áhitozás. Nézem a muskátlit, virágát: zöld szárból tolódik ki … a bodajki forrást a mélységből … a rengő vetést – s áhítatos vagyok. Elfogódom! Oly idegen, nem ismert, csodavilág vándora, bűvös erdő járója vagyok. S aztán? Nézem az én misztikus rózsámat, szépségbe öltözve, kiöltözve; nézem a turris eburneá-t, a fölséges asszonyt s élő monstranciát; s nézem koronáit, szőke haja diadémjait… Istenem, ájtatos vagyok … elfogódott…

[2] Ide gyertek! Maga nekem áhitat, mondta valaki. Jaj, ő a Szent Szűz nekem áhitat, mondom én. S aztán olvasót mondani azt jelenti, hogy szemeivel nézni, a lelkén át nézni … világaival, szemeivel, fényeivel, érzelmeivel; nézni a szent evangéliumot, titkainkat: megtestesülést, születést … ünnepeinket ülni! A Szent Szűz a karácsony angyala… Aztán a Sarlós Szűz Mária, a hold sarlója az égen, s az, aki szép, mint a hold, a hebroni emelkedésen; s aztán, aztán az a gyertyalángok hosszú láncaiba foglalt Gyertyaszentelő Szűz Mária! Ki tudja ezt fölérteni? Nem lehet fölérteni, de szeretni és festeni és énekelni lehet. Én is festő vagyok; ideálomat festem, az én turris eburneá-mat; szeretem és nézem és festem minden ruhájában, kosztümjében, foglalkozásában, föllépésében: imája közben s elragadtatásai közben, mikor először hallotta az égi melódiát: Ave Maria; mikor a názáreti ház eresze alatt s az ajtóban áll s mikor tesz-vesz, s kipiroslik arca és fényeket vet szeme. S akkor is, mikor Jézusát szolgálja, dajkálja … kiséri első csodájában s végső menetében. S akkor is, mikor a föltámadott átöleli őt, s mikor elbúcsúzik harmadszor. Először búcsúzott Názáretben, mikor apostolnak indult, aztán Zöldcsütörtökön, mikor áldozatnak indult, s végül mikor fölment, s a magasból még egyszer lenézett a föld legszebb virágjára, az igazi Margaritára, anyjára. Hát csak úgy nézek s festek s pihegek s szeretek s éldelgek. Minden szín beszédes és mézédes, s

[1635] égi kő (kék színű értékes kő, a Szentírásban több utalás történik rá, a Szűzanya szimbóluma is)

minden vonás a szépség dalát zsongja … Ave Maria … gratiosa, Domini sponsa… Mater nostra! Succurre, ora, adjuva, leva, gratifica, salva! salve![1636]

Okt. 4. [1] Az individualitást jól definiálják: totum in se et aliud ab omnibus.[1637] Különös idegenség – aliud ab omnibus. Ez először hidegen érint, de azután mintegy szubstrukcióját képezi a nagy kapcsolatoknak, a szeretetnek, annak a vonzalomnak, mely a csepp-aliud-ot a többihez vonzza. Idegenség s mohó vágy néz ki az individuum szeméből. Neki lenni és szeretni kell; a szeretet legyőzi azt, ami „aliud”; nem tűri, hogy legyen más és más; legyen minden egy! Bármint szeretünk azonban, az „aliud” megmarad; akárhogy akarjuk a szétválasztó ködöket s falakat szétszedni, megvan az aliud. A tökéletes szeretetben, míg s mikor az van és ég, akkor s addig az aliud megszűnik. Az isteni szeretet a legtökéletesebb, mert abban az Isten bennünk s mi benne vagyunk. Azért „otthon”, „magánál” az ember igazán csak a legintimebb szeretetben, tehát Istenben lehet. Ha egy vidéken átutazom, hol minden hegy-völgy s minden fodra a vidéknek beszél, minden fa integet s a folyó, patak rám mosolyog, – ott otthon vagyok. Ha pedig teljesen idegen vidéken járok, ahol nem szól hozzám semmi, nem vagyok otthon. Aliud, aliud az mind… Összekötő füzérek … fényszalagok … selyemszálak kapcsolódnak s fonódnak körénk… Jaj, be édes és puha ez mind. De e részben is az Isten-szeretet a legművészibb; minden levél, fűszál cseveg… akár Tibetben járnék; ső szövőszékén a mester, s hinti színeit gyönyörködtetésemre. Szeretem a takácsot, a selyemszál-sodrót, a fényeket gyujtogatót … az én lelkem lelkét, éltem belső tüzét!… A szeretet enyémmé tesz mást s szerető világot, otthont; a lelkem hazáját teremti.

Okt. 14. [1] Megfog a gondolat, hogy a lelkemmel járjam át világomat, – s mindent, ami körülöttem van: helyet, várost, kertet, falukat, réteket, ligeteket, a moóri s a bodajki vízereket, a Gaját, Csókakőt, ezt a piszkos, nádas Velencei-tavat s a gránit „hegyeket” Sukoró körül. Meg kell látnom őket, megismernem… a lelkem kinyilatkoztatásaivá váljanak, s elém döbbenjenek. Eddig objektumok; de szubjektív alakításaimmá kell válniok. Le kell őket lepleznem, igazi, reális szépségükben meglátnom. Akkor lesznek enyémek s akkor szeretem őket. Tőlem távol állnak, míg csak így vannak, ahogy ökörnek, tehénnek; míg ily szótlanok s míg nem énekelnek s míg szépségbe nem öltöznek – szekularizált világ: Isten, lélek, himnus, szentség, misztérium nélkül; mundus, de nem a kozmosz, hanem az az elpártolt, az a mocskos, az a vérbajos, állatias világ, mely kivetkőzött az Isten-fiak noblesse-éből! Ha ártatlan szépségükben lépnek elém, akkor megszeretem őket.

[2] Ezt a kozmoszt-feltámasztást sürgeti a kultúra. Nézzetek facies-eket … évezredeket; nézzétek az idők alakító munkáját. Nézzétek a flóra kellemét, a gráciát, a földre tapadt s éggel kacérkodó életet… ah a nagy misztérium elömlését, a gyógyerőket, az entelechiákat az útszéleken, az árkokban… ah, a nagy patikát, a csoda-laboratóriumot s azt a soknevű nagy rokonságot s sógorságot a nimfák, a sellők, a manók közt … s az mind itt! Mily keveset tudunk róluk s belőlük! Aztán a misztériumokat a források, a duzzogók, a dzsindzsák[1638] körül; ah, hogy akarják elrabolni s szekularizálni a misztériumot a vizek földalatti tisztulási világából. Tisztító tűzön megy át a lélek, s tisztulási földalatti világokban bujdosik a víz, míg a dzsindzsák fehér homokjából kigyöngyözik. Kérdik: honnan jön? hogyan? De hallgat, s ez a misztérium.

[3] S a nagy történelem emléke, mely mint láthatatlan jelenlét van körülöttünk. Ahol még ősi sziklavárak s falak állnak, ott mintha szétdult tűzhelyek köveit látnók… S ahol úgy a csókakői váralakú szorosban járunk, ott még a lovas vitézek patkócsattogását halljuk. De a történelem olyan, mint a Csepegőből való kődarab a püspökkertben. Hány év bükkfalevél-

[1636] Üdvözlégy Mária… kegyelemmel teljes, az Úr jegyese… Édesanyánk! Segíts, imádkozzál, táplálj, emelj, tölts el örömmel, légy üdvözölve!
[1637] Teljes önmagában, és más, mint minden.
[1638] mocsaras, sáros helyek (rekettyések)

rétege van itt egymáson?! Mind néma, kőforma, de látni erezetüket! Mennyi emlék, szellemjárás, lélekkiömlés; mennyi lélekbujdosás mindenfelé. Ez is szellem, a történelem szelleme. A lelket meg ne öld. Ti lélekgyilkosok, kik kiöldösitek a lelket! Semmiféle lelket ne öljetek. Ne szellemtelenítsétek el a világot. Magatok ellen vétkeztek! Nos és ha mondom, hogy a legnagyobb misztériumot ne törüljétek le róla: az isteni facies tükrözéseit, a meleg, örök nyomokat, az örök értelem csillámait, a nagy boldogság elhaló énekeit… Ne szekularizáljátok el! S a rajta járó embert ne tegyétek bitanggá.

Okt. 17. [1] Úgy érzem, hogy öntudatra, szebb, mélyebb s lángolóbb öntudatra kell ébreszteni a létet, az embert, a nemzet létét; nagyobb tartalmakat s feszüléseket s lendületeket adni nekik. Úgy gondolom, hogy mindennel, ami van, az Isten-szeretetet fűtsük, s az Isten-szeretettel az életet szellemesítsük meg. Ez legyen a fomes vitae, spiritus coelestis.[1639] Ez az életelixir!

[2] Okt. 17. O sancta Trinitas, o individua unitas. Ah, az az ősi minden-egység s azután a minden-élet, az actus primus, perpetuus, sine potentia omnem potentialitatem exprimens[1640] … Élet, erő, öröm, gyönyör és? és? – háromság. Ah, mily megváltó s megnyugtató szózat: Szentháromság. Mily emberi, mily emberi! amilyen a szeretet, a barátság, a szerelem, a társaság. Szentháromság, édes élet, kedves élet; nem magány, hanem közösség; társaság, házasság, barátság! Mindezeknél a bemutatkozásainál a kedves életnek kedvesebb valóság! Nem tudom, hogy mi az; de szeretet nélkül hideg is minden, s nincs áram és folyam és erő és öröm! Nálunk, embereknél azt mondhatnók, hogy ez a végesség s a korlátoltság s a nemiség következménye; de íme nem ilyen okok vannak ott fönn, s mégis ott is kell az élőnek más és más: az Atyának kell Fiú s az Atyának és Fiúnak kell Szeretet! Mi volna a νους a πνευμα[1641] nélkül! S mi volna a πνευμα a νος nélkül? Mi volna a rend, a törvény szellem, ihlet, áramlás nélkül? De hasonlóképpen mi volna az áram, a roham, a lobogás forma s mérték nélkül?

[3] Régóta vonz a teljes Szentháromság; de mondhatom, hogy vonzalmassá a végtelen élet e titkát a szeretet pszichéje tette. Ah, – mondom – Háromság az örök szeretet vonzódásainak, az örök élet más és más folyamának az egynek s benne a szükséges másnak, az életnek s a változatosságnak kifejezése. Isten, örök, végtelen élet; egység belső hármasságban szétáradva, édes viszony, minden baráti, szerelmi viszonyt fölszíva s örök viszonosságban kiáradva. Mindig adni s mindig visszakapni, mindig elkülönülni s folyton egymásba olvadni – mily élet! De ehhez több kell: három. A Fiú öröktől fogva az Atyától születik; a teljéből, elragadtató atyaságából s anyaságából, örök szépsége s fölsége áradásából; s a Szentlélek, a πνευμα, a szeretet dagálya s apálya, az örök lélekzés s egymás keblére borulás, a lélek fölszívása s kilélegzése. – Ah, Uram! adoranda Trinitas et dulcissima vita, generans aeternaliter, spirans et connubium[1642] – folyton egyesülő élet. Ez az örök, szép, szent erosz, melynek a mi nemi eroszunk csak szimboluma… Bocsásd meg e hasonlatokat, hiszen te csináltad ezeket. De hát az ember eltorzítja őket. Én nem a torzalakulásokat, hanem a tiszta szeretetet értem.[1643]

Okt. 25. [1] Mi mindennek örülünk, aminek az Isten, a teljes Szentháromság. Ez örül magának; a föld, az élet összes örömei áradoznak benne. Az ősi örömök: a lét, a közlés, az örök nemzés és adás, az örök egyesülés és kapcsolódás, az atyaság, anyaság, szerelem,

---

[1639] az élet gyújtósa, égi lehelet

[1640] Ó Szent Háromság, ó egyéni egység… Első és örök létteljesség, aki potencia (képesség) nélkül kifejez minden képességet.

[1641] elme a lélek nélkül

[1642] Imádandó Háromság és édes élet, örökké nemző, lehelő és (hitvesi) közösség.

[1643] Efféle gondolatok a szentatyáknál, kivált a görögöknél nem ritkák; sőt mikor egy misztikai lélek közeledik a Szentháromsághoz, eléggé önmaguktól kínálkoznak, mint pl. a misztikai hajlamú kiváló német dogmatikusnál, Scheeben-nél, akinél az egész teológiai rendszert átjáró konstruktív elvvé sűrűsödnek. (ÖM 24,385/9)

barátság. Ah, mily hegyvidéke az az élet s az öröm, az öntudat magaslatainak! Azután örül műveinek: a) Krisztusnak, ki oly érthetetlenül beletartozik ember-természetével az örök Szentháromságba – mint átizzított fénycsomó a nap tüzében! b) az Eucharisztiának mint folytonos létnek, s a szentmisének mint folyton megújított s megismételt aktusnak. Ez az Istenség öröme: minden oltár, szentmise, áldozás. Mily bizalommal s szeretettel kell a Szentháromság ez örömeire gondolnom! Bizalommal, hogy dicsőségét s örömét látva benne, imádhatjuk, áldhatjuk, magasztalhatjuk ez úton bízvást. Minden consecratio a Szentháromság öröme. Ah, Uram! Intra in gaudium Domini,[1644] mikor misézem; tapsolok neki s fölnézek s kérdem: tehát örömödben járok, örömöd forrását fakasztom itt! A Szent Szűz s a szentek világa – bűbáj és szépség országa. Isten szereti s örül rajtuk. A mindenszentek nagy apoteózisa Isten remekléseinek örömnapja!

Okt. 30. [1] Santa Trinità ai Monti[1645] … ordinációm szent helye. Ott, hol a Trinitás hegyen áll; ott, hová irántunk való szeretetében – tizenegyen voltunk – legmagasabbra emelkedett; ott, hol szeretete minden Johannisfeuer[1646] a hegyen lángolt; ott, hol az én csipkebokrom égett – ott mondta az Úr: jam non servus, sed amicus[1647], s rám bízta az Eucharisztiát. Evoé, Evoé! Jubilate … plaudite … exultate…![1648] A Szentháromság a nagy világgal szemben szeretetének fölcsúcsosodó helyén állt, mikor azt teremteni akarta; s ha szándékainak gyönyörteljes szentélyébe nézek, azt látom meg, hogy a lelki világ miatt, tehát Jézus, Mária s a szentek miatt, no és a legmélyebb szándék fenekén ragyogó ideál végett, Jézus végett teremtetett minden. Mint mikor planiroznak hegyet s utat építenek s nagyszerűen öblös s fodros Scala della Trinità[1649]-kat raknak a hegyoldalban s kerteket, hogy aztán templom álljon fönt, a magasban: úgy a Szentháromság ideálja, ami mozgatta, amit szeretett, Jézus fölséges alakja, a világ gyöngye s koronája. Ez a lélek a maga teljes fölszerelésében mint Megváltó, az előretudott bűnös emberiség kereszten meghalt engesztelője, a kereszt, a kín, a halál átszellemesítője és legyőzője. Ezért a Krisztusért volt minden, lett minden; a teremtő szeretet punctum saliens[1650]-e a Krisztus iránti szeretet, a vágy s a lelkesülés szívéért s szíve után. A nagy eszmény, mely világított s indított teremtéseket, Jézus lelke s szíve volt. Mi pedig a teremtett világok porszemei, föl-fölragyogó kvarcszemei. Mi a teremtő Fölség uszályának s hímes szépségének tűöltései, mi lettünk végette, miatta; mi lettünk ahogy lesz a sziporka a fölsistergő rakéta nyomában… Mi vele…

[2] Most értem, hogy a szentmisében föl-fölemlítik azt, hogy az isteni tetszés, a szent Fölség öröme s kedvtelése legyen áldozatunkon, hogy a kehely „in odorem suavitatis”, azután hogy a „dona, munera *accepta sint”;* hogy a *hostia acceptabilis;* hogy *„propitio ac sereno vultu”* nézzen ránk az Úr; mert kiérezték, hogy a Fiú szerelmes Fia, kiben kedve telik, kire gyönyörködve néz, kiben öröme van, ki fényével eltakarta a sötétséget s fölséges szépségével minden rútságot; ki az Isten szeme fénye… Hah Trinità ai Monti, magasba, végtelen szereteted magaslataira emelkedett szent fölséges, végtelen élet! gyönyöreid, örömeid kinyilatkoztatása, bravúros művészi remeklésed bemutatása a te Fiad! Gaudium aeternum … Trinitas! Beneplacitum imum, profundissimum, Trinitas, fruere Teipsa … et anima dulcissima Christi et mihi propitiatio propter illum![1651]

[1644] Lépj be Urad örömébe
[1645] Római templom a Spanyol lépcső felett.
[1646] Szent Iván-i tűz (népi szokás Szent Iván napjának, jún. 24-én éjjelén)
[1647] már nem szolga, hanem barát (vö. Jn 15,15)
[1648] Ujjong… tapsolj… örvendezz…!
[1649] a Spanyol lépcső Rómában
[1650] központja, kiemelkedő pontja
[1651] Örök öröm… Háromság! Bensőséges és mélységes tetszés, Háromság, gyönyörködj magadban … és Krisztus édességes lelkében, és nekem legyen irgalom általa.

Okt. 31. [1] A toblachi gróf Hilduf tömlöcbe vetette Hugbald grófot s megfeledkezvén róla ez ott éhenhalt. Aztán mintha villám ütött volna bele, egyszerre eszébe jutott 14 nap mulva. Lement a torony zárkájába s ott találta nyakában a lánccal s összezsugorodva az éhhalál borzalmaival arcán. Megrendült s leoldotta a láncot. Kardját szegre akasztotta, a láncot saját nyakára kovácsoltatta, várát elhagyta s ment Rómába s a szentföldre penitenciát tartani… Ah, ez erős lelkek s e kemény utak!

Nov. 13. [1] Dies funestus[1652]. Az Akadémiába indultam d.u. 1/2 5-kor <Meller> Rudival; kicsit panaszkodott, de jól kilépett. A Ritz-nél megfogta egyszerre a virágtartó párkányt s leereszkedett, kettőt-hármat lélegezve. Én egyik legjobb emberemet veszítettem el s gazdaságilag kiszámíthatatlant. Imádkozom, s imádkozom érte, ahogy azt a hit s szeretet sugalja. Henriette kitűnően tartja magát; az Isten lelke van benne.

Nov. 17. [1] A jó Henriette 13–14-re nem aludt, mert – mondta – ünnepélyes lelki állapotban van. Ily nagy érzések mellett az ember nem alszik. Nem azért, mert izgatott – bizonyára az is; hanem sajnálja az időt, melyben az érzések nyugovóra térnének. Én sem akartam aludni, mikor fölszenteltek! Ki fogja a mélység s az édesség s a szent öröm áramai elől magát elzárni? Ki fogja a szférák énekét elnémítani s a legszebb tavaszfakadást elfojtani akarni?! Ez a vigilia fogalma s pszichéje! Ah, szent ecclesia, te, ki aludni nem akarsz, ki rá nem érsz, kinek szíve oly tele van szentjeiddel, fölséges ünnepi hangulatoddal! Te vigiliás adoráló! Te édes!

Nov. 28. [1] Imádom Uramat, a nagy Urat, akinek beszéde is tett. Nincs ajka, csak végtelen hatalma… Sault leüti a porba, s szól hozzá. Azok nem fogalmak, azok illetések, érintések, akarás-áramlások. *„Tremens ac stupens”*[1653] áll ilyenkor az ember; Isten dolgozik benne. Nem szól, hanem érinti a lelkét. Ha nem érinti, akkor is vannak fogalmaink, de az nem élet. Viri autem illi, qui comitabantur, *stabant stupefacti* videntes lumen, audientes vocem[1654] – az Isten nem illette őket. Mikor lélek szól a lélekhez … mikor az érinti … szent, szent…

[2] Az ember erről is okoskodik, hogy miért csak Saul, s nem a többi? – Ah, Uram, azt gondoltam, hogy az emberek ítéleteivel szemben az vigasztalhat, hogy nincs a világon ember, kit úgy megítélnek, mint ahogy Istent ítélik, kritizálják s elégedetlenkednek vele! Ki tapasztalta meg az Isten eljárásának különbözőségeit jobban, mint Szent Pál, kit az Isten fölemelt s szólt hozzá, mialatt másokhoz, kik mellette álltak, nem szólt (Rom. 9, 20 21. Rom. 11,33 etc.).

Dec. 2. [1] Jézus vére lángol felém s leheli bűvös ihletét, azt a meleget, melyet az Istenszeretete gyujt benne, s mely egy világ fölmelegítésére jött hozzánk. Viruló rózsák, puha ajkak, tiszta lelkek, gyönyörű erény-flóra serken gyöngyöző cseppjeiből. Ez a vér a Szent Szűz ereiből… A Szent Szűz a szent vér forrása, abból ömlik a praeclarus calixba[1655], Jézus szívébe. A Szent Szív az Isten kelyhe; abból iszunk. Ezt a kelyhet emeljük az ég felé. Mikor a kelyhet iszom, Jézus puha ajkát csókolom… Van-e ilyen édes, piros, puha, szenvedélyesen szerető, virító ajk?! Erről az ajkról szívok mézet, tejet. Jézusom! tejem, mézem, borom, rózsamálim – főleg pedig vérem! A vértől az élet, a szépség, az öröm. Éneklő, csengő vér. Ah öntözd s tápláld lelkemet, s ami azokban nő és fejlik: nézeteinket, érzéseinket, felfogásunkat, erkölcsiségünket. Akik vérbajosak, azoknak nemzetségében eltorzulást mutat az erkölcsi érzés is. Mintha meg volna gyöngítve s mételyezve. Ezt állította Jandáné a sógorságáról, melyben igen jóeszű, de perverz erkölcsű emberek vannak. Dialektikájuk jó, de erkölcsi

---

[1652] gyásznap

[1653] remegve és megtorpanva (lásd Saul megtérése a damaszkuszi úton: ApCsel 9,3)

[1654] A férfiak, akik kísérték, *csodálkozva álltak,* látták a fényt, hallották a hangot [de nem látták senkit] (vö. ApCsel 9,7)

[1655] tiszta kehelybe

alapjuk s téziseik förtelmesek. Ezekben a látás hiányzik, a limpidezza,[1656] a végtelen horizont – Dein höchstes Tun ist dein Empfangen[1657]; de ehhez is a szubjektum korrektsége kell. Ha ez piszkos, förtelmes, degenerált, akkor az Empfangen is el van rontva. Azért kell magunkat a tiszta, nemes s elfogulatlan természet szerénységébe s realitásába állítanunk. Tiszta tükörnek <kell> lennünk, melyről szikrázik a napsugár; nem állott, piszkos ganajfészek-, csatornák s árkok vizének, nem posványos malactúrásban, tehéncsülkök nyomában összesűrűsödött víznek lenni!

[2] Dec. 2. Jön a megváltás… a szent vér már összeszürönközött; az isteni szikra a Szent Szűz alázatának hamvából ki-kicsillan… A kehely kész, a vér benne, Jézus szíve; a Szent Szűz szüzessége s anyasága a veluma[1658], azzal van leborítva. Most már lassan letakarják, azaz a vélumot leemelik. Nincs erre szó és kép: ide csak le kell térdelni naív gyermekséggel, naív kis testvériséggel, áhitattal s lángoló szemekkel s meleg, rózsás arccal s imádó szívvel. A kis Jézus … mennyországunk, megváltásunk jön … jön … Biztos!

Dec. 6. [1] Szent Pál megtéréséről meditáltam. Ah, Istenem, az a húsvétja s pünkösdje Szent Pálnak Damaszkusban. Ő ott támadt föl, őt ott árasztotta el a Szentlélek; ott volt pünkösdje; ott beszélt nyelveken, ott lángolt…S az a ház in vico recto, s az a szent éj, szent hétnek csütörtökje, nagypéntekje s szombatja; s hogy szakította s dobta tűzbe a főpapok levelét, s hogy lett ő eleven levél. Istenem, ki gondolt erre a mozgalmas damaszkusi isteni életre? Hát Damaszkus is Jeruzsálem lesz, ha a Szentlélek lelkeket támaszt hallottakból s meggyujt. Ah, te gyujtogató, lélek-gyujtogató! ha valaki megrakja a forgácsot s a száraz fát, te belényilalsz s fölgyujtod. Édes Lelkem, nekem az egész világ csak forgács s aprózott fa; az életem s munkám aprózott fa, szépen fölrakva, de te vagy a lángom. Édes lángom, én tűzimádó vagyok, Téged imádlak „fons vivus … ignis … ignis!”[1659] Jézus vére is tűz, az láva, folyékony tűz, égő folyó; de hát a tűz benne te vagy, mint lelkiség és szeretet. Édes lángom, tüzem! gyujts meg; égjek; hevem, izzásom sugározzék belém s belőlem! Édes galambom, tudod, mi most az élvezetem? Az, hogy csókolózom Jézusommal oly édes s tisztelettől átitatott csókokkal; akkor mikor a szent kelyhet iszom; az a lágy kis hullám, mely onnan felém nyúlik, édes, puha ajk … illatos ajk … minden fűszer és illat és mámor van benne. Ah, így kell szeretni s így kell csókolni, térdenálló, szomjas, pünkösdi lélekkel. Ez a csók örökélet, szomj s édes-édes élvezet.

Dec. 14. [1] Ma kezdjük az egyetemi templomban az ifjak konferenciáit. Veni Sancte Spiritus! A szentmisében az a gondolatom jött, hogy ahogyan Wotan fiait meg lehetett ismerni a szemük érc-csillogásáról: úgy az Eucharisztiának a tiszta fénye kell, hogy meglátszassék azok szemében, akik azt évtizedeken át szeretettel veszik. Jézus leleményes, istenileg művészi, teremtő szeretete – annak csilláma van a lelkeken.

Dec. 19. [1] Ha fölemelem a szent ostyát s a kelyhet, úgy látszik, mintha az egész mennyország a barokk-festészet csengő, jubiláló, lángoló magatartásában fogadná; együtt forr, lángol, lejt, leng és énekel! Egyetlen minden színben lángoló s minden lejtésben s lengésben ünneplő gesztus. Azért szeretem a barokk-művészetet; ezt a színekben s alakban s lendületben megrögzített dicséretet. Laus Deo – ezt hirdeti, s ezt éjjel s nappal s főleg napsugárban. Ez a művészet: a lélek akcióban való a boltívekre, melyek oltárok s Eucharisztia fölött ívelődnek! Ez a nagy csengő, lobogó, dicséret. Homo creatus est ut *laudet* Dominum![1660] Azért oly találó, hogy a barokk-művészet kifejezést nyert al Gesù-templomban, Szent Ignác sírja fölött. Az íveken repülnek, szavalnak, lángolnak, énekelnek az

[1656] világosság, tisztaság
[1657] Legfelsőbbrendű/legmagasztosabb tetted a megfoganásod.
[1658] kehelyborító kendő
[1659] „élő víz … tűz … tűz!”
[1660] Az embert azért teremtette [az Isten], hogy dicsérje az Urat!

Isten angyalai. Uram, mily fölséges dicséret, mily énekkar, mily orchestrum az ott fönt, az örök szférák közt, ha ily gyönyörű képekben tudja az ember is az Isten dicséretét elképzelni!

[2] Hát a szent ostya s a kehely körül ily tripudium, ily laus et gaudium örvénylik. Minden Úrfelmutatás a dicséret s ének öröme örvényeit kanyarítja föl az égbe. Ez örvényekben lelkek s szellemek, angyalfejek, angyalarcok keringenek s angyalajkak kiáltják világgá a dicsőült teremtés imádását s hálaadását. Jó papok, nézzétek ez örvényeket, melyek csillagok közt szakadnak s keringnek az ég felé! Nézzétek, a Sacramentumból mint kiinduló pontból törnek fölfelé! Nézzétek, mennyi genialitás s művészet, s mennyi erő és hév s a szívek lángolásának mily viharja adja ki azokban erejét! Ha az mind úgy kőben meredne s testi szépségben kifejezést nyerne s csillogó szemekben s lelkes pihegő ajkak zenéjében gyulladna ki! Mit látnánk akkor? Ah, testvérek, legyetek látók, legyetek meglátói az Isten pompájának. Elhiszitek, hogy nem férne belétek, bármily kerekre tágulna ki pupillátok? Legyetek hallók, meghallói a szent zsongásnak, az ezer citerahúr pengésnek; meghallói a suttogásnak, az örök szerelem s szerelmes vallomásainak, s gerjedelmeinek.

[3] Most karácsony lesz, tehát kinyilatkoztatás; fények jönnek közénk, lángok és sziporkás szikrázások. Testvérek, lássuk meg az Urat, az édeset, „a világító gyermeket”; világít a lelke! Testvérek, karácsony lesz, tehát kijelentés, szent titkok kitárása, vallomás, suttogás! Azt hallani kell. Azért van csend, hogy füleljünk s hallgassunk. Hogy is mondják? „Cum medium silentium tenerent omnia et nox in suo cursu medium iter haberet” – mikor minden elcsendesült, mikor az éjtszaka is a sötétség s a csend rengetegébe hatolt bele, bele a közepébe, akkor „sermo tuus de coelo, a regalibus sedibus venit”[1661], akkor jött az Isten megmondani, ami a szívén volt. Eljöttél s megláttalak, te édes világító csecsemő. Eljöttél s meghallottalak, te suttogó, gőgicsélő „infans”-om, aki mégis „fans”[1662]; jaj, de mennyire! Hogy tud a lelkemhez szólni! S hogyan; mit mond? Nagy dolgokat; álomba illő elgondolhatatlanságokat; biztató megnyugtatásokat s boldogító szeretetvallomásokat. Elmondja, hogy „értem” jött… Értem és érted…mindig rám gondolt; hogy nem türtőztette magát tovább; hogy fölszakította az ég kegyelmeinek óceánját s hogy most nem víz-özön, de fény-özön, méz-özön, csók-özön lesz, lesz s így marad s nem lesz lefolyása.

[4] Ah, a gyermek életfakadása az örök élet földön való napkelete s ez a dobogó gyermek-szív annak a vérnek a forrása, mely üdvözít! Édes kehely, Jézus Szíve, tele vagy, te öntöd ki magadat a nagy menyegzős napon… Jézus Szíve, szent forrás, örök életek, miriád lelkek üdvözülésének szent forrása: ah, szent barlang, hol e forrás fakad, ah, szent sziklák, hol az üdvösség vizei szökelnek ki! Szent karácsony, veled úgy sem végezhetek; te mindig fölemelsz s új lendületet adsz. Így vagyok, míg élek s így leszek, ha majd ünneplek ott túl, az örök karácsonyban, a mézédes szeretet s a csókos boldogság s öröm hazájában. Evoe! Evoe! Io triumphe!

Dec. 28. [1] Aki az Úr Jézust szereti, az szökell, mint a hegyek s halmok, s tapsol, mint az erdők a szélvészben, ha elgondolja, hogy ő az Úr Jézust imádhatja a szentáldozás után magába térve s mégis kiömölve, minden miséző pappal, minden áldozóval s azok őrangyalaival s Szent Mihállyal, az Oltáriszentség arkangyalával. Ezek az oltárok is hegyek; jaj, de felszöknek felhőmagasságokba; ezek a miséző s áldozó lelkek is tüzek s tűzvésszé, égbecsapó lángokká növekedhetnek! Ezek a lelkek s érzéseik is erdők, ligetek, harasztok, s azokon végigzúg s muzsikál, aztán meg végig tántorog a megindultság szele. Hogy izeg-mozog, leng, tántorog, támolyog itt törzs, ág, gally, levél! Jézus, Jézus, ne mondd, hogy nem volt itt senki, aki nem szeretett, aki nem énekelt, aki nem égett érted s nem gyúlt ki s nem gyujtogatott… Itt vagyunk és élünk és szeretünk s égünk.

[1661] A latin szövegek a karácsony nyolcadának vasárnapi szetmiséjének bevezetője: Míg mély csend borult mindenre s az éjjel sietős útja közepén tartott, jött a te mindenható Igéd, Uram, az égből, királyi székedből.

[1662] A latin „infans” = csecsemő; etimológiailag: in-fans = nem-beszélő.

[2] Dec. 28. A túloldalon van az én karácsonyi, angyali karom. Barokk angyalok; ah, kedves angyalaim, lehetnek-e önök mások? Vannak-e gót és román angyalok is? Nem, az angyalok lengnek; az indulatok, az emóciók szelében, a szeretet szélvészében állnak; azaz, hogy lendülnek s repülnek. Arcuk ég, sugárzik – facies ejus sicut angeli: spirantis, candentis, fulminantis. Lelkük olvad; szemük, ajkuk, arcuk forró s édes s mélységes élet gödröcskéje, nyílása, tűzhelye. A barokkban van a fény, a tűz, a glória, a tánc, az ének, az öröm, a győzelem! Laus et honor et benedictio et gaudium, pózban, gesztusban, tekintetben, lendületben; s amihez ér, az mind azzá s olyanná válik. Biztos, hogy a mennyország barokk-stílben van tartva. Az Alleluja, a Glória, a Kyrie, a Benedictus, a Sanctus, a volantes Seraphim, Cherubim – mi legyen az más, mint pathos és actio?!

1923

Jan. [1] Laus Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto[1663]. Mély hódolattal imádom s üdvözlöm Uramat. Lelkem nem vesz alakot, nincs művészi kép színekből s vonalakból, amibe belenőnék, hanem hangok, zene, muzsika, szimfónia az, amihez hasonlít. Szín és vonalak túlmerev és bamba közeg; de a hullámzó, a harsogó, az áradó, a jubiláló, az égbe kivillanó hangok és vegyületük s kötésük, párosodásuk, vonzódásuk s szétrebbenésük, együttlejtésük, öleléseik s föl-fölkacagó s jubiláló vágyódásuk, sóhajaik, fohászaik, vulkánszerű kitöréseik, izzó epedéseik s szétbomló imádásaik…! Ah, ezt tegnap este élveztem megint, s elolvadt a szívem s lelkem, s elhittem, hogy ez az igazi művészet, az igazi láng és életöröm és hullám és vijjogó dicséret. Ez az igazi barokk! Minden ilyen kavargó, lendülő s szárnyaló, minden ilyen vakító és harsogó hang-özön barokk-stíl. Laus, veneratio jubilus![1664] … Ah, Szent Szűzem, hogy fejezte ki tegnap az esti litánia, hogy mit jelentenek címeid! Mi mindent lehelt azokba s gyujtott ki azokban. Hogy örültem ez édes bugyborékoló érzésnek s hangok fakadásainak! Különös, nekem is beadták, hogy a barokk-stíl aposztazia s elfajulás. Lehet mindenben ilyesmi; de a barokk voltaképpen az erős, aktív kiindulás s az élet erejének, örömének kifejezése. A jubiláló, ezer tónusban vibráló élet s akció. Ezt nézem s látom a barokkban. Azért oly különös, hogy Vignola mester[1665] Szent Ignác sírja fölött a jubiláló barokk-templomot emelte. Homo vocatus est, ut laudet Dominum[1666], s a művészetben a legcsengőbb laus, a legharsogóbb jubilus a barokk.

Jan. 3. [1] Külön hálát adok a reggeli csendért, azért, hogy a reggeli ködben magam lehetek Jézusommal s elmondhatok neki mindent. Lelkem előtt tornyosulnak a világ, az ország, az egyház, a papság, a hívek s hitetlenek bajai – jönnek felém mint az Óceán hullámai. Mit csináljak velük? Azt mondja őrangyalom: mondd meg Neki; szólj neki róluk! Tárd föl! Ah, Uram, egész lényem nyelvvé lesz s imádó s epedő ajakká; szól, suttog, beszél neked. Imád téged minden oltáron, minden szentmisében, minden áldozóban. Szemeim előtt elvonulnak falusi templomaink Pilisszentlászlótól le Baracsig s Vajtáig; mindenütt imádlak s mindenütt kiáltok hozzád. A haldokolókért is, a betegekért, a szegényekért! Mindnyájukért! Uram, valakinek ezt meg kell mondania – az imádás s könyörgés nyelvén, hogy azután te intézkedjél ezekről a nagy üdvözítő akarás nyelvén! Te, édes!

Jan. 18. [1] Akik sokszor áldoznak s mindennap miséznek s lelküket szent örömök izgalmaival telítik, azok okvetlenül „más” kifejezést nyernek még arcukon is. Lehetetlen, hogy ez a mély, szent s édes öröm, mely annyiszor átfut rajtuk s vérüket mozgásba s idegrendszerüket szent remegésbe hozza, nyomtalanul elvesszen. Nem, annak nyoma, e szent áramoknak árkai vannak, s ezek az árkok a lélek sugárzásával telvék. A Prima is mondja: „et sit splendor Domini super nos”[1667]; hát a leglelkibb splendor az eucharisztikus egyesülésből jön. Az a szent öröm, az a béke s az Isten tetszése átjárja a durva testet s a tompa kifejezéseket. Igen, Uram! A te tetszésed tudata s az afölött való öröm, az az őrangyal két szárnyának zománcain tükrözik s onnan megint a lélekre verődik. Tetszeni a Fölségnek, ragyogni a tetszés tudatától, törni magát a szent tetszés után, s megdermedni a nem-tetszés

[1663] Dicséret az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek.
[1664] Dicséret, imádás!
[1665] Vignola mester (1507–1573) tervezte az Il Gesù barokk templomot Rómában, ahol Szent Ignác sírja található.
[1666] Az ember arra hivatott, hogy Istent dicsérje.
[1667] „és az Isten ragyogása legyen rajtunk”

vagy éppen visszatetszés gondolatától: ezek új, boldogító hatalmak s nagy ethikai erők, melyeket birni, fölgyülemlíteni s érvényesíteni kell!

Jan. 21. [1] Mennyi dicséret, imádás, áldás, megszentelés, kérés, hatalmas folyamai szakadnak ki szívemből e napon s árasztják el a diecézis oltárait, mint gátszakadáskor a Duna, Tisza habjai körülnyaldosnak mindent. S azután mikor a kehely fölött elsuttogom azt, qui effunditur in remissionem peccatorum, akkor megszáll nemcsak a könyörgőnek alázata, hanem a bizakodónak öntudata. Ez nagy, isteni hatalmi tény, az az effusio sanguinis in remissionem![1668] Istenem, ez az isteni erő, ez a pozitív állítás, ez az irgalmas akarás… Nemcsak alázattal, de bízó, s bízni tudó tudattal kell a misében imádkozni; mert tudjuk, hogy itt a nagy misztérium, az erő, a bűnmegtörés, az égbe fölérés, a világmegváltás misztériuma! A nagy állítások, új világok, új tartalmak, új foglalások állításai: Hoc est corpus… Hic est calix sanguinis … qui effunditur … per ipsum … est tibi Deo … omnis honor et gloria[1669]; s ami aztán lelkünkben tovább cseng mint egy barokk-templom ívei alatt: et exaltatio et gaudium et felicitas et tripudium… Evoe! Alleluja![1670] Ah, mily tudattal, világgyőzés, lélek-hajnalhasadások, napkelték, tengerdagályok, napnyugta-bíbor és -lilaszínek s égő egek zsarátnoki tüzeinek, pompájának tudatában lép az egyház, vagyis minden pap oltárhoz! Santa Maria Maggiore karácsonyi Szűz Máriás oltára s az Al-Gesù oltára s a Sacré-Coeur pompázó oltárai csak szimbólumok Nagyhantos, Pilisszentkereszt, Zebegény oltárai számára; de a belső fény s az átlátszó márványok csillogásának értelme megvan minden falusi templomban. O sacrum mysterium, in quo Christus sumitur![1671]

Jan. 22. [1] Az égen egy nap egy a hajnalhasadás, a nap lámpájának s az élet tűzhelyének kigyujtása; de az anyaszentegyházban folytonosak ezek a kigyujtások. Az oltárokon, a szentmisében kigyullad az a tűz, melyet az Úr hozott s itt hagyott s akarja, hogy égjen s gyujtson. Folytonos, szakadatlan égbetörő lélek s szív-kigyulladás a szentmisék sora. Ah, oltárok, hogy el nem hamvadtok, a tiszta terítők, csipkés-abroszok s damasz korporálék, megnézlek, nincs-e égési foltotok. Ah, Uram, nagyon szeretlek! Ez a tűz lelkem melege s vérem forrása s szökellő hulláma; úgy lejt, úgy táncol, mint a Niagara folyó, mielőtt lerohan. Az egész csupa mozgás, iramlás, vonzódás, önfeledés s odaadás a mélységnek… Jézusom, szereteted mélységei vonzanak, s mi táncolva megyünk s lejtünk! Nincs az a friss, fürge leány, aki így siklik s akinek lelke úgy, oly könnyen lejt. A keresztény temperamentum a nagy mélységek vonzásával van telítve. Van a lélek oly omló, oly folyó, oly lágy, oly simulékony s formás, mint a víz; arra való, hogy folyjon, menjen, táncoljon s ki ne fáradjon s siessen s hömpölyögjön az örök mélységekbe. Lám, lám, ez a lélek, ilyen a lélek.

[2] Jan. 22. Il purissimo lenzuolo della santa Umanità[1672] (Da Ponte) – ezt a tiszta, damasz abroszt, a szent-emberséget vette magára a Verbum; ez az ő „stola albája”. Ily tündöklő s omlékony gyolcs, amibe takarjuk azokat, kiket szeretünk, az imádság. Lélekből, érzések, indulatok szálaiból szőjük s ráborítjuk arra; belegöngyölítjük a nekünk kedveseket. Mily jelentős azért, ha a nő sált köt annak, akit szeret vagy meleg takarót. Ez is „scutum bonae voluntatis”[1673]. Az Isten szeretete a pázsitban, az erdőben, a vetésben sált köt nekünk; legmelegebb sálja a napsugaras levegő.

Jan. 24. [1] Rank-fürdőben, Abaujban – hallom – egy gejzir szökik métervastagságú sugárban, azelőtt rövidebb, most már hosszabb időközökben. Ah, az én gejzirom, az én misém s áldozásom, a gratiarum actio! Itt szökik föl a lélek földalatti, örök nyomásoktól s a

---

[1668] a [szent] Vér kiontása a bűnök bocsánatára
[1669] a szentmise kánonjának szövegéből
[1670] és felemelkedés és öröm és boldogság és győzelmi tánc… Èljen! Alleluja!
[1671] Ó Szent Misztérium, amelyben Krisztust vesszük.
[1672] A szent emberség legtisztább leple
[1673] a jószándék pajzsa

fölségnek vonzásaitól. S magával ragad kristályöntésű vizeket, játszi, lepergő cseppeket, s földet és sarat és követ, s mindezt kidobja s fölveti, – mindent, ami piszok és sár és ösztön és rendetlenség, s mindent, ami teher és kő. Ah, a szegény bűnösök s az agyongyötörtek s a betegek s az agyonstrapált, örömtelen asszonyok s az élet-kulik és piszok-kulik s az elidegenedett keresztelt lelkek s a zsidók s a hitetlenek! Íme az anyaszentegyháznak s Szentlelkének a terhei. Nyomják őt; érzi a nyomást s nyög alatta; rémséges súlyok – föld és hegyek. De azután itt a gejzirok vidéke. Itt is, ott is egy, s sorba a világon. A szellemi világ hegyvidék és forrásvidék és gejzir-vidék, ahol a lélek, a szeretet küzd a rossz ellen. Szent gejzirom: Jézus Szíve; kis gejzirom: Jézust szerető szívem! Ilyenek legyünk. Aquae salientes[1674] … élők is, égbetörők is!

Jan. 26. [1] Miért van a szentmise? azért, mert az ember, amint egymaga nem győzi az életet Isten nélkül, – hogy is s mit is győzzön nélküle? – úgy nem győzi a kiáltást, nem győzi az imádást s a bűnök s a lelki rémségek terhét. Mikor misézni megyek, lélekben magam körül látom a világot, azt, melyet nem ismerek, s azt, amelyet ismerek, látom, hogy elkisérnek szeretteim, az egyház, a haza, a lelkek gyötrelme s kínja, poklok és mocsarak – ez mind jön velem. Nincs a nyitrai Matka božán[1675] annyi koldus-kirakat, mint az oltár lépcsőinél a szenvedés s nyomor végtelenbe nyúló sorai. Akármilyen szép az a templom, s patyolatos fényű s lengő csipkés az az oltár, az igazi perspektivában, mely az áldozatot bemutató papnak nyílik, látja az ország, a kereszténység, az egyházmegye, a város és falu kínjának, lelki-testi bajának szimbolumait. Ah, Uram, mily látvány, mily förtelem és bűz! Ah, Uram, látod, mint vánszorgok e teher alatt, e sötétségek rémítő megtapasztalásaitól! Én kiáltsak s én emeljem e terhet? én állítsam meg e mozgó mocsarat? e kloákákat én tisztítsam? a vérbaj penészflóráját én irtsam? Ah, Uram, e pusztaság elkínoz s elgyötör s e teher összezúz! Nyelvem szájamhoz tapad, s szemeim fénye kialszik. Én? Én? Nem Uram, világos, a világ s a lelkek kínja, a förtelem s a sivatag ordító nihilizmusa rossz címhez fordul, ha tőlem kér s vár valamit. Magam is, mint az elgyötört vándor e poklok útján, mint az eltikkadt s fölzaklatott kedély az ellentmondások sziklái közt feléd epedek: forrásom, tavaszi pázsitom, anemonás Zobor-csúcsom! Te vagy, aki kellesz! Te bírsz ezzel! Te kiáltasz, s meghallanak; s bocsánatot kérsz, s adnak. Kik? Az a három, akinek általad és veled és benned mindezek dacára, poklok s kínok, mocsarak, kloakák, vérbaj-penészflóra dacára, végtelen a dicsőséged, az örömöd, a kitörő vigasságod, a csengő, zengő, ragyogó boldogságod, – az imádandó Háromság, a boldog, örök élet, öröm és vígság. Amen.

Jan. 31. [1] Gratias pro universis![1676] Az Isten személy is, valaki is; de ugyanakkor minden: az igaz, a jó, a szép, a magas, a mély, a hatalmas stb. Ha valakinek azt mondom: ó, te fölséges, tiszta, magasztos, fényességes, mégis csak oly valakiről mondom ezt, aki valami is, vagyis egyoldalú, távol a tökélytől. Ő, ha okos, azt fogja mondani egyoldalú dicséretemre: Igen, te lángnak, zseninek nevezesz, igen, ragyogónak s fölségesnek; de ez mind csak egy csepp lángolásról, ragyogásról, fölségességről igaz; ezzel szemben általános kijelentéseid semmitmondó valóságra vannak akasztva, s így nem igazak. Íme, mikor pedig Istenről van szó, ott a nagy végtelen valóságba kapcsolódunk; nézzük a hegyeket: hatalmasak; fölkapaszkodunk a napsugár arany fonalán, ezen a csodatrillázáson, s hagyjuk sütni magunkat; szívjuk a tüzet s azt az égi emanációt, irradiációt; nézzük a forrást s iszunk belőle; a terebélyes fát s árnyékában pihenünk; szóval valóságokat élünk s élvezünk.

[2] A dicséret a megtapasztalt valóság visszatükrözése, az irradiáció visszasugárzása. Mi nem mondani, énekelni akarunk csak, hogy sanctus… Dominus, hanem mi látjuk,

---

[1674] felfelé törő vizek [gejzír]

[1675] Istenanya (a nyitrai Nagyboldogasszony templomnak, búcsújáróhelynek, Fájdalmas Szűzanya kegyszobrára utalhat)

[1676] Hála mindenért

hozzáemelkedünk. Mi neki tetszeni akarunk, mert ez azt jelenti, hogy jók, szépek akarunk lenni. Erre a valóságszerűségre, erre az ontológikus alapra kell állni, ha nem akarjuk, hogy emberszerű beszéd, retorika és udvarszerűség váljék a dicséretből s tiszteletből. Isteni az, ami végtelen. Bennünk isteni az, ami több-valóság. Ez az alapja, s ezt azután személyes viszonnyá kell változtatni dicséretben, vagyis örömteljes, pacsirta-fölemelkedésben – érezvén a valóságot, hatalmát, s erejét s örülvén a fölött, hogy az ott mily nagy, s hogy húz minket… minden érzésünkben, a tisztelet- s szeretetben is a nagy valóságot érezni, azon örülni s azzal kapcsolódni. Így elvész az ima, imádás, dicséret ceremoniássága, s megcsendül benne a nagy valóságok emberszava. Emberi – természetesen, más nem lehet; de nagy, szükségszerű korrektúrával, mely kiküszöböli az „ars ventosa”-t, a „pacta litterarum et syllabarum”-ot,[1677] vagyis a szóbeszédet, az üres pózt s gesztust. Embernek kell lennem, de az emberiből ki kell emelkednem, mikor Isten felé megyek. Magammal viszem szókincsemet és hódoló tiszteletemet és kottáimat, térdeimet és karjaimat, ezek nélkül Istennel szemben sem lehetek; de toto coelo más lesz a tartalom!

Febr. 3. [1] Az az édes képzet vissza-visszatér, mikor a kelyhet veszem s a szent vér az ajkamhoz loccsan, hogy akkor Jézus puha ajka nyomódik ajkamra. Ah, mily csók, az örök szeretet s az üdvözítő barát csókja! Azután pedig a kehely végtelenséggé tágul, s ajkam előtt a tenger, a tej-tenger, a méz-tenger, s belém akarna ömleni… No, de mit fogadhatok belőle? Mit, mennyit?! csak úgy ízlelem s nyelem s egyesülök vele, ki Minden! Itt állok, s szemem rámered, s lelkem örömujjongva kel föl, mint a tengert üdvözlő nap: „Du sollst die Sonne sein! Du sollst mit deinen Strahlen Das farbenlose Meer der ganzen Gottheit malen!”[1678] Ah, Uram, mindenem! S hogy fekszem neked Tenger, s mélyeidbe iparkodom … s hogy merítek belőled, kristálytiszta, feneketlen dzsindzsám! Hogy merítek sokak számára – eszeveszett politikusok, széjjeleső házasok, parázna papok, kislelkű tökmaglelkek számára! Mily merítésekkel! Mily kiindulásokkal a mélyből! Sokszor gondolom, hogy a lelkek sivatagába, az alélt s tikkadt vándoroknak innen kell kutatnom életet, frissességet … erőt!

Febr. 6. [1] Tele van az ajkam csókkal, tele van a szájam ízzel, tele van a szívem vérrel, tele meg a lelkem tűzzel. Miséről jövök. Ah, hegyvidékem és gyümölcsösöm, májusi s júniusi s júliusi kertem… Ah, zuhogó, lángoló, harsogó s vakító élet az erő s szépség formáiban. Tegnap Agatha … Istenem, Agatha, a mamilláját[1679] sirató görög leány, kit az apostol gyógyítani s buzdítani jött, ki a mamillát siratja, de az életét odaadja. Agatha, régi szerelmem, úgy állsz szemeim előtt, ahogy „expansis manibus in carcere”[1680]. Azután ma Titus, az apostol öröme s vigasza; azután Romuáld, a sötét középkor nagy világító embere; azután … azután… Hát ki tud ünnepeket csinálni, ha nem az Úristen, s hol van ünnep olyan, mint az egyházban a harsogó, táncoló, diadalmas élet folyama a „fluminis impetus laetificans civitatem Dei”[1681]? Ah, mily öröm, hogy forog és táncol, hogy perdül s karikázik s zuhog itt az élet, mint a Niagara s mint a Traun, mikor esik, s a schladmingi patak. No meg a Tarpatak! Io triumphe! – Mit csinálnak a világ szilénjei, faunjai s manói s blazirt, monoklis kutyálkodói! – Evoe!

[1677] a felfuvalkodott művészetet, a betűk és szótagok szabályát

[1678] Te legyél a Nap! Fesd meg sugariddal az egész istenség színtelen tengerét!

[1679] keblét (Ágota, III. századi szent, aki tisztaságát védve kínzások sokaságát szenvedte el a börtönben, míg azután levágták mellét. A gaztett utáni éjszakán megjelent előtte Szent Péter és meggyógyította. Végülis a bántalmazások következtében meghalt a börtönben. A legenda megőrizte Szent Ágotának azokat a szavait, amelyeket bírája szemébe vágott, miután az szörnyű indulatában megcsonkíttatta: „Embertelen zsarnok! Nem szégyenled, hogy egy nő testéről azt vágatod le, amiből mint gyermeket anyád téged is táplált? Tudd meg, hogy lelkemben továbbra is épek melleim, melyeket Istennek szenteltem. Belőlük merítek erőt magamnak.” – Szentek élete)

[1680] [imára] kitártad kezedet a börtönben

[1681] a folyó kiáradása megtermékenyíti Isten országát

Febr. 9. [1] Van egy sajátos örömöm, most hogy megtudtam, hogy a Szent Donát-kápolnában az Oltáriszentség őriztetik s így az Öreghegy is Szent Mihály citadellájává válik; szárnyas alakja, mint fölségesen ünneplő öröm s dicséret bodrosodik ott fönt. Azután Sukorón, azután Nadapon, azután Inotán, Kozmán és Isztiméren és Szenttamáson – a mi tűzhányóink. Laus et honor et adoratio et reverentia aeterna. Itt füstfellegek szállnak a hegyekből, sunt montes … et colles aromatum…[1682] Én, Uram! mily csengések s villanások a magasból! A te Fiad misztériuma az imádás felhőjében. Sinai és Tábor és Golgota és Olajfák hegye mindegyik: Montes sancti![1683]

Febr. 17. [1] Egyre jobban látom, hogy a nyomorék s aposztata kereszténység rombadöntésére szolgál a zsidóság. A zsidóság hozza a kereszténységtől meg nem lelkesített, már nem is pogány, hanem elmiazmásított érzületet. Emberileg szólva: kár volt a kereszténységben eltűrni akarni a nem-keresztényt, a kereszténység-tagadást. Annyi ez, mint az organizmusban eltűrni a hulla-vért, az üszköt. Ez az üszök most terjed. De erre azt kell felelni, hogy ez az üszök csak a kereszténységtől aposztatált gondolat s érzés repedéseibe hatol, s ha nem lennének repedések, a poloska csak fönt bűzlenék, s az organizmus megküzdene vele.

Febr. 18. [1] Ah, a páthoszt, az izzást, a hevületet s a lendületet sohasem szabad kifelejteni Krisztus lelkéből. Szíve csupa láng. Ő folyton benne van az ő baptizmusában, hiszen mint jelenben kérdezi a Zebedeusoktól … „et baptismo, quo ego *baptisor,* baptisari”[1684]; igen, de a Megváltó lelkében a lelkesülés s a győzelmi érzés dagálya emelkedik. Az ő lelke az igazi „laus Deo”, egy folytonos ascensio. Ez az igazi barokk lendület; hegyvidék, hol minden hullám égre csap. Ah, mily zene, mily szoprán égbe-lendülések s az orchesterek mily széles körben lejtései, mint a sasok szárnyuk libbentései nélkül meghúzott körei – nagy, féktelen s akadálytalan szabadságban. Ezt ne felejtsük! Ha Jézushoz hajolunk, meghalljuk szívében a legszebb glóriákat s sanctusokat s hozsannákat. Ott vannak a harsogó s a vakító fények, színek s hangok zuhatagjai… Különb mint a Niagara vizeinek zuhatagjai s az a millió ezüsthúr s az a fölséges citera-pengés. Azután itt a szent öröm a megváltás diadala fölött, az égkapu-nyitás mámoros boldogsága fölött, a nyomában mögötte elnyúló léleksávok fölött – a szépség s az erő arany s ezüst pántlikái az ő babérkoszorújában.

[2] Milyen exultatio ez? „Abraham, pater vester, *exultavit,* ut videret diem meum, vidit et gavisus est”[1685]. Végig a világon, a nemzedékeken! Öröm, szent öröm, dicsőség. Krisztust csak úgy képzelhetem, mint győzelmes embert, a lélek diadalának öntudatában, kinek angyalok szolgálnak. Nem mint összeaszott anachorétát, nem mint savanykás aszkétát, hanem mint filius hominis-t: albus et rubicundus et floridus[1686]. A kereszténység óriás kimutatása a tragikumnak, az élet alacsonyságának s fölségének s e két elem rettenetes ütközésének, de egyszersmind páthosz, erő, lendület, hatalom! Krisztus egy mennyországot hordozott magában s menyegzős úton volt. Szent Pál írja, hogy mi volt szándékában: ut faceret sibi sponsam sine ruga[1687]… Oly finom tej-piros teintű menyasszony[1688] utáni járásban járt… Azt szerette, s hogy az a menyasszony olyan legyen, amilyennek akarta, azért szenvedett. Egy nagy erosz dolgozik benne. Danténak s gondolom, minden művésznek az ő művészete a szeretője, égi szeretője, s mikor alakot adott neki szerencsésen, akkor

[1682] Dicséret és tisztelet és imádás és örök hódolat.
[1683] szent hegyek … és jó illatú dombok …
[1684] a keresztséggel, amellyel én megkeresztelkedem, ti is meg fogtok keresztelkedni (Mk 10,39)
[1685] Ábrahám, a ti atyátok, ujjongott, hogy láthatja az én napomat. Látta és örvendezett. (Jn 8,56)
[1686] ember fiát: fényes és vörös és virágzó
[1687] menyasszonyt szerez magának, ránc nélkülit
[1688] Ez nyilván azonos egy előzőekben használt német kifejezéssel (lásd 1533. jegyzet).

menyasszonya lesz. Az Úr Jézusnak, a nagy alakító, új világok s új emberiség reneszánszán dolgozó művésznek van ideálja – ah, Pál apostol, köszönöm; magamtól nem mondanám a profánok miatt – s ő tudja, hogy szenvedése által égi szépségű menyasszonya lesz, s az jön feléje, mikor a keresztfán kiadta a lelkét! Ah, mily feszülések, mily szárnykifeszítések.

[3] S aztán még valami: a páthosz győzelme s teljesen átütő s eltérő ereje! Ah, ez a himnus érccsengése! A legtöbb ember ugyanis, ha nagyot is gondol s aztán alakít, alakításába a konkrét anyag törésföldjén vagy háborgó hullámain keresztül nem bírja az ideált áthozni. Valahogy olyanok, mint azok a madarak, melyek a tengereken szállva a virágos oleander- s mirtusz- s rózsapartokhoz nem tudnak elérni. Tényleg ez volt a XIX. századi romantikának végzete, s gondolom, hogy kevés művész nem érzi magát e részben romantikusnak: nagyot, a legnagyobbat akarta, de messze elmaradt. Jézus nem! Igaz, hogy sok lélek elveszhet, de az ő jegyese, a gloriosa Ecclesia, sine macula et ruga[1689], az szebb nem lehet. Ő pedig a fényes, bájos, győzelmes Isten-ember! Speciosus forma a regina mellett.

Febr. 20. [1] Nincs édesebb s mélyebb s kéjesebb öröm, mint az én szentmisém, áldozásom s hálaadásom. Igazán itt valósul, hogy „laetificat juventutem meam”[1690]. Azt gondolom, hogy higienikus szempontból is ez a folytonos „levari super se”[1691], ez a lendület és tűz, mint életfolyam szalad s szakad át a lelken… hegyi patak, mely zeng és énekel, és táncol. Moóron farsangkor az ifjak kimennek az utcára „juhajzen”, s a kisebbek kérik apjukat: „Vater, laß mich hinausgehen juhajzen”[1692]. No hát ilyen „juhajzen” cseng a lelkemben. Mintha csak a Sonnenschein-alpon ugrálnék a fűszeres, napsugaras, lilakékes levegőben. Uram, mily kicsiny más öröm ezzel szemben – morzsák, kéményből kiszálló szikrák! *Evoe!* Io triumphe!

[2] No meg aztán a nagy pumpa a tisztítótűz tárnái szájában! mint a tokodi vízbefúlt kőszénbányánál. Nem tudom, hány lóerős pumpa akarta itt a vizet kiszívni: úgy vagyok én; pumpálok. Jézus szeretete hevével kiszívom a lelkek keserűségét. Gyertek, gyertek, muszáj! Óriási erő szív föl titeket! Majd meg szárnynak, repülőnek látom magam; az egyház, a haza romjai, a lelkek terhe, a nagy lapály, az intelligencia elidegenedése az üdvözítő, megváltó hatalomtól! Hej! Da braucht’s ein Juhajzen, daß Berge und Himmel wiederhallen![1693] Itt kell a megfeszülés, bátor, nagy akarás! Neki! föl! följebb! Io triumphe! Mikor az Üdvözítő szárnyai elénk tárulnak oltárainkon, terheljük meg azokat! Elbírnak! mótorok! de milyenek! Juhajja!!

Febr. 21. [1] Hát még valamit! Petőfit ünnepeljük. Ez a géniusz a magyar szabadság hullámain fölvijjogott mint a vízimadár a háborgó tengeren s pompás akcentust adott az érzésnek. De mélység nincs benne. A családi érzés is olyan hausbacken[1694] jófiúság! Hát az Eucharisztia körül vijjogó s villámló sasokkal szemben mi ez a kiskőrösi színdarabjelentés-kihordó?! Herr in deinem Reich! Da muss ich auch juhajzen![1695] Hiszen az Oltáriszentség zsenialitása mint a tenger a kiskőrösi pocsolyákhoz! Io triumphe!

Márc. 10. [1] Akarom a nagy valóság megérzését, az örök súlyoknak, Istennek, Krisztusnak, segítségének a megélését… Úgy térdelek le az Oltáriszentség vétele után, mint aki nem bírja el s önmagában megrendül, s azután mint aki e valóságok érintésétől az élet s az emberek kicsinyes illetéseiből kihámlik, mint a tulipán tavasszal a tavalyi levéltakaróból; azután mint aki itt áll a nagy vizek forrásainál, a lüktető életerők s vererek szívénél, s néz s

---

[1689] a dicsőséges Egyház folttól és ránctól mentes (vö. Ef 5,26–27)
[1690] boldoggá teszi ifjúságomat
[1691] maga fölé emeltetni
[1692] Apám, engedj engem [is] ujjongani.
[1693] Most kell az ujjongás, hogy a hegyek és az ég visszhangozzanak!
[1694] házisütésű (lapos, prózai)
[1695] Úr[am] a birodalmadban. Ott nekem is ujjonganom kell!

merít. Merít nem is pohárral, de vödörrel, s önti, amerre lát piszkot s szennyet s szárazságot s sivatagot. Ah, források, ah, vizek, ti új fölséges elemek, ti alázatos hatalmak, ti feltartóztathatatlan fölszívódások s magasba szivárgások és szöktetések! Ah, vizek, kegyelmek, Isten életkitörései, – fényes tengerek; zivatarok, de mindig tiszták s tisztítók! Ó, szent hatalmasságok! hogy emelkedtek dagályban s lesztek még mélyebbek attól, hogy magasabbak! Kegyelmek, isteni élet… hajcsövesség, szívcsövesség… Kegyelmek, szent vizeim, forrásaim, tarpatakjaim s tengereim. Kegyelmek, szent vizek, harmatcseppek s könnycseppek Jézus szemén s a Királyréten fönt Murányvár vidékén. Mit mondjak? azt, hogy szeretlek, nagyon szeretlek, iszlak, élvezlek, s dagadok a bimbó dagadásával, a kitörő élet ujjongásával, azzal a csendes, mély lélekrivalgással! Ezzel lehet imádkozni, úgy igazán nekidőlni, mint az evezőnek, mint a tutajkormánynak s lendíteni. Ezzel lehet úgy nagyon bánni; nagyon, már t.i. nagy szeretettel; mert ezen múlik. A bánat olyan, amilyen a szeretet; nem is a bűn nagysága, hanem a szeretet nagysága szítja azt. Szeretek nagyon, tehát nagyon érzek rosszat, amit tettem – érthetetlenül s minden ösztönöm s örömöm s boldogságom ellen. Úgy kell bánni… nagyon kell szeretni!

Márc. 22. [1] Fölséges nap, mikor az Úr Jézus bevonul a lélekbe mint tavasz és erő és öröm és egészség; mikor az élet tengere mint dagály behat s fölhat a tengerbe siető ereken s patakokon s folyókon, föl a lélek hegyeibe. Ah, szent élet-érzés … örök élet-megérzés … ah, szent lendület … bátorság s odaadás… Azután oly jó, ha a hegyi vizek a hegyek temperamentumával s zöld vizes színeikkel a Dunába érnek, ha ki nem fáradnak, ha a fenyvesek emléke zöldel mélységükben, s ha a csobogó, szökellő hegyi patak tempóját megérezni még rajtuk. A Vág már nem ilyen; a hegyek e bátor táncosát a lapály elálmosítja; a Garam azonban inkább az! Ah, temperamentum, ifjúság, szeretet, formaszépség, üdeség, föl nem őrlött életerő… Szent misztérium, édes kenyér, te ilyen lelkeket nevelsz; s gondolom, hogy szentségi kegyelmed az aktuális szeretet s bensőség lévén, annyira segíted az ifjú temperamentumokat! A rózsahegyi templomban voltam először az Oltáriszentség előtt, az első szentmisén; s ott tovább vágtat neki a Zsebrádnak a Vág… Hát a lelkem a hegyen találkozott a misztériummal; nézte azt naív gyermekszemmel s nem értette, hogy mennyire veszi bele magát az a szeretet, mely a hegyekről jön s a hegyeket nem felejti; sőt megérezni rajta a legunalmasabb laposságban is a hegyek tempóját. Azért megyek bátran s bízvást – mint ki hegyről jövök lendülettel s a hegyek energiáját érzem.

Márc. 29. [1] Oltáriszentség rendelése… Nagy, geniális mű … monumentum. Páratlan. Lehet monumentális egy dal: Stille Nacht… Közelebb hozzád, Jézus… Lehet monumentális egy mű, egy szobor márványból, kehely aranyból. Minden virág monumentális mű. Hát az Oltáriszentség? Ki nem fogyok bámulatból, elragadtatásból. A nagy tudatú mester gondolataiban, a fölényes öntudat súlyának nyomása alatt kell e teremtést s alakítást nézni… Scimus, quia a Deo exivit et ad Deum vadit… Vos me dicitis Deum et Magistrum … sum etenim…[1696]

Ápr. 1. [1] Speculantes gloriam transformamur in imaginem ejus a claritate in claritatem (2Kor 3,18). Akik Krisztust nézik, azok elváltoznak, hozzá hasonulnak. Gondolatai átszövődnek lelkükbe, érzései, erényei. A claritate Christi in claritatem transformamur; vagy pedig fokozatosan: egyre több világossággá. Ah … ego sum salus, vita et resurrectio… Qui factus est nobis Sapientia a Deo et justitia et redemptio et sanctificatio![1697] Nézem; érzem, s aztán próbálom s gyakorlom. Két útja ez ismeretnek: per rationem, elmélyedés, gondolatátvétel által, vagy per sapientiam = sapere, vagyis ízlelni, próbálni. Gustare et

[1696] Tudjuk, hogy az Istentől jött és Istenhez megy… Mesternek és Úrnak hívtok … mert az vagyok … (vö. Jn 13,3.13)

[1697] én vagyok az üdvösség, az élet és a feltámadás …aki Istentől bölcsességünkké, igazságunkká, megszentelődésünkké és megváltásunkká lett (vö. 1Kor 1,30)

videre[1698]… Pál is nézte Krisztust. Ego sum Jesus, s ez égő lángoszlop előtt lerogyott s nézte… itta, vette. Elnyelte őt a láng – a nagy Jézus! Szent Péter is: non doctas fabulas sequentes, sed *speculatores* facti illius magnitudinis[1699] (2Pét 1,16) … Tehát „speculantes gloriam”[1700] és „spectaculores celsitudinis”[1701]. A nagy tények… Ő tényekkel beszél, nagy valóságokkal, szépség, celsitudo, gloria, transformare, transfigurari … claritatem … transvehi[1702] … hatásokkal… Főleg pedig a szent szeretet hatalma s röpte s a vita aeterna örök tavaszi páthosza. Vita aeterna – aki azt átérzi, az transfiguratur! Mily páthosz a tavaszban, hát még az örök életben… Mily erosz, vagyis törekvés, bizsergés, gyöngyözés, fakadás!

Ápr. 3. [1] Homines exspectantes[1703]… lehetnek-e azok, kik itt forrón szeretnek, kik édesanyák, atyák, jegyesek? Úgy legyenek-e, mint sátorban vagy mint állomáson, vagy mint villamos-megállón? Olyan legyen-e otthonuk, mint melyben összecsomagolva mindent, várják a hordárt? Az nem lehet. Ez a föld a mi földünk, s a lelkünk forma corporis[1704], agyagosmester, fazekas; neki kell agyag, a limus antiquus paradisianus. De azért megvan a vonzalom, az örök elmenés-tendencia. Úgy vagyunk földünkön, mint a holdunk; az is ide gravitál s körülöttünk forog; de amellett a földdel a nap felé siet! A föld is a nap felé, s a nap s a bolygók nem tudni hová. Azért nescientes quandonam erit depositio tabernaculi nostri, aeterna ambiamus tabernacula!

Ápr. 5. [1] Karlsbad meleg forrás – miért éppen ott? De ha ott, miért ne lehetne itt, itt a szívben meleg, forró, duzzogó?! Ah, hát lehet-e másképp? Jézus bennünk; Jézus lelke, szíve, melege, lendülete, lökése, vágya?! Íme a meleg forrás szívünkben? Mit csinált a latorral a kereszten? Mit csinál hát velünk? Legalább svungot ad ég felé, hogy bizzunk s törjünk, magunkkal ragadjunk sokakat. Bergson valami élan vital-ról regél, de az mese; ah, az élan vital itt van az Eucharisztiában, s megkapjuk s átveszik a lelkek, kik sodrába kerülnek. Evoe! Evoe!

Ápr. 7. [1] Ah, Eucharisztia, mit írnék rólad s édességedről s fölséges lelki tapasztalataimról veled szemben? Folyton föl-föltör szívemből a hála s imádás érzete irántad, Uram, ki ezt gondolatban alkottad s a valóságban a szeretet remekévé rendelted! Hogy letörtél minden emberi gondolatot és számítást; hogy jöttél föl új szereteted világának látóhatárán tündökölve és lángolva! Hogyan törtél össze minden akadályt, mely közénk s közéd állhatott volna, s azt okoskodta volna ki, hogy így nem lehet, úgy nem lehet, ez nem illik, az sérti a Végtelent. Ah, ezek a cogitationes timidae[1705]… Te pedig eljöttél s elhíttál s asztalodhoz ültettél, s azt mondtad: egy család vagyunk, kik egy asztalnál ülünk bizalmasan s eszünk. Hol beszéljük meg dolgainkat, ha nem ott, hol együtt ülünk, bizalmasan s eszünk. A család szentélye a tűzhely, az ezen készülő étel, a confarreatio[1706], *bensőleg összefűző s egymáshoz kötő* jelentést nyert. Ah, Eucharisztia = confarreatio; étel Jézus szíve tűzhelyéről, mely által bensőleg kötődünk Krisztushoz! – A régi magyarok is Ukkó[1707] poharait itták szerződéseik megkötésekor.

[1698] ízlelni és nézni
[1699] nem kiagyalt meséket követve, hanem az ő nagyságának szemtanúiként
[1700] 2Kor 3,18
[1701] dicsőségének és nagyságának szemlélői
[1702] nagyság, dicsőség, átváltozás, színeváltozás … fényesség … átmenet …
[1703] várakozó emberek (a hívő nem várakozik, hanem élvezi, ízleli az evangéliumot)
[1704] lelkünk, személyiségünk csak formája (edénye) tesünknek (mivel az egyik anyag, a masik szellem)
[1705] félénk gondolatok
[1706] házasságkötés, együtt cselekvés
[1707] Ukkó az ég istene, öreg isten; az Ukkó (vagy Ukkon)-pohár: bizonyság-, áldomás-, kötő-pohár

Ápr. 18. [1] Panis quem ego dabo[1708]… ah, az, melyet ő ad. Anyánk sütötte – az otthon kenyere! A katonák meghatottsággal ették a lövészárkokban az otthoni kenyeret. Mikor azt ették, otthon voltak; együtt azokkal, kiket szerettek. Panis de domo paterna … panis de coelo … omne delectamentum habens[1709]… A halhatatlanság s az erő illatával!

Ápr. 26. [1] Esztergomba készülök, az én hazámba. Ott adott Isten otthont s ott állította be a munkába, abba a jól moderált munkába, melyben az egész és a rész lebeg az ember szeme előtt, s hol az ember el nem vész a dolgában. A munkának olyannak kell lennie, milyennel a lélek folyton kapcsolatban van, melyet ő lelkesít meg. Lélekilletés, lélekkiáradás, lélekadás legyen a munka. Ahhoz pihenni s lélekzeni s lelket megint koncentrálni is kell bírni. Baj az, ha a munka a lelket agyonnyomja, s ha az ember lelketlen gép lesz. Ez a munka nem az övé – idegen neki; a terméke sem az övé, nincs rajta gondolata s tetszése. Ehhez a lelki fényhez, e tetszéshez pihent, magát szívesen adó lélek kell. Akár szellemi munkában – képzelem az újságírást s a lelketlen részletes kutatást s számítást – akár a gyári munkában a teremtő lélek eltompul s meghal. Ezt a gyászos állapotot nehéz elviselni! Ki is viselje el a halált, akármily formában? Goethét is rémítette a nagyváros élete – már akkor! Mit szólna most a tántorgó, kábult, perverz ideg-, izom- s lélekrángatódzáshoz; ezekhez a felhajtott s a munka kényszerében cammogó tömegekhez?

[2] Entbehrst du drin Unendlichkeit und Sinn. So ist dir nicht zu helfen. Azután: Von Euch verlangt man eine Welt zur Welt. Vagyis nektek kell világot a világba vinnetek, a világot kitágítanotok – lelketek expanziós erejével meglátásaitok invenciójával a világot mélyebbé, szebbé tennetek. Du sollst die Sonne sein, du sollst mit deinen Strahlen Das farbenlose Meer der ganzen Gottheit malen.[1710] Az Isten világát s azután a mennyországot – minden igét magában friss erőben hordozni.

Ápr. 29. [1] Ah die realen Mächte des Lebens! Domine non sum dignus, ut intres, sed tantum dic verbo et *sanabitur.*[1711] Ahogy a világ csodáihoz, Pöstyén, Karlsbad, Hévíz forrásaihoz megy a beteg, úgy én az Oltáriszentséghez. Az árkok tele az Isten gyógyító leveleivel s a nagy ég tele az élet hívogatásaival, s mi cammogunk itt gyöngék s nyomorékok! Qui si sana![1712] Itt vannak erők, életrevalók! Ez a mély hit, nem is az, hanem a meglátás, az átérzés, a megfogás kell hozzá, hogy megrendüljünk, s hogy az Eucharisztia mint reális hatalom lép elénk. Hiszen az unott csavargó, ki az árokba dől s nyeli az országút porát, azért nincs megrendülve s azért nem rogy térdre, mert nem lát; mert nem veszi észre az Isten erőit s az Isten gyógyító csodáit, melyek körülötte az útifű s a zsálya s a cickány misztériumában környékezik! Ah, én is útszélen pihenő s pihegő vándor, aki úgy lelkendezik erő s egészség után s ismételgeti azt, hogy „sanabitur anima mea”[1713]; én, ki oly pietással tudok állni a forrásoknál, s lüktetésükből s vízfodraikból zene s elragadtatás lesz lelkemben: én is átérzem az Eucharisztia misztériumát, a gyógyító erőt, a csodafüvet, az igéretet! Én a religiót reális hatalomnak nézem, Jézust s kegyelmét realitásoknak … sanabitur anima!

Máj. 5. [1] Fölséges nekem az első húsvét miliőjét és indulatos, izgalmas életét szemlélni. Mily háborgás, mily rémület, mily őrületes cikázások s hullámzások! Asszonyok sietnek a sírtól, arcukon rémület és öröm, szemük tele angyallátással; apostolok szaladnak s

---

[1708] A kenyér, amelyet adok

[1709] az atyai ház kenyere… égből szállott kenyér… mely minden gyönyört magában rejt

[1710] [Ha] nincs benned végtelenség és értelem. Akkor nem lehet rajtad segíteni. Azután: Azt követelik tőletek, hogy világot [vigyetek] a világba. … Nektek kell a Napnak lennetek, nektek kell az egész istenség színtelen tengerét befestenetek a sugaraitokkal.

[1711] Az élet nagy hatalmai! Uram, nem vagyok méltó, hogy hajlékomba jöjj, hanem csak egy szóval mondd és meggyógyulok.

[1712] Bárcsak ez meggyógyítana!

[1713] megyógyul az én lelkem

lihegnek; Magdolna a szeretet bacchansa[1714]; ólmoslábú tanítványok … szomorúság…; aztán lángoló szívek, kinyilatkoztatások, megismerések, haza-áramlások; aztán feszült várakozás s megint „lélek-látás”, de nem testtapogatás. Mámoros szemek ocsudása, tétova léptek, elragadtatás, szent öröm! Tele rémülettel van a világ, a természet, az ész a Föltámadottnak sírja körül. Rémület, hogy van (!), hogy él, aki meghalt, hogy fénylik, hogy a természet törvényeit töri … Christus est! Ego sum … vivit … vincit… Pascha Alleluja![1715]

Máj. 6. [1] Zászlólengetés a Ranolderban! Nuncius misézett. – Én a húsvét levegőjében, a „conturbati et conterriti”[1716] emberek, a szaladó és lihegő és feldult arcú emberek forgatagában élek. Mi van? Mi lesz? Az „ascendentes cogitationes” közt, az agyrémek, a fantasztikus képzetek közt élek… S azután a nagy állítás leszögező s egy világ alapjait odahengerítő megérzésében s futó, szaladó, karikázó, iramló emberi fantasztikában megállít az „Ego” s az a „sum!” Ez az, ami a földet összefogja s égig ér s dómokat épít!

Máj. 9. [1] Lélekalatti erők emelkednek, löknek fölfelé, feszítik világom kérgét s látókörét. Szeretek nagyon – kimondhatatlanul. Individuum ineffabile[1717]… ah skolasztikusok, nektek az általános fogalmakra orientált ismeretelmélet miatt, – nekem a lélek miatt, a mélység, bensőség miatt! Lehet-e tüzetesen definiálni a pilisszentkereszti forrást, ott a romok előtt, a diófa alatt? S a bodajkit? Nem, az is, ez is individualiter és kizárólagos konkrétséggel fakad, szuverén individualitással. Úgy fakad s lobog lelkem. Az oltárhoz járulok s veszem Krisztust, testét s iszom vérét, s tele van a szám borral, vérrel, tűzzel, mennyei források erejével. S a lelkemet öblítem s kiégetem s minden savanyúságát kimosom s bacillusos oldalait kinyalja a tűz. Tűz … vész … bor … sav … alj … villám! Mi van még? Krisztus pünkösdi lelke. Ah, Uram, dalosod, szerelmesed vagyok; minden szirontáktól[1718] kivirágzik lelkem, – arany párta- s sziromlevelekké, nagyszerű, vert arany-kehellyé! S hegyek közt fekszik váram, Gralburgom, s onnan nézek és szállok… S ha jön felém valaki, a magasból megyek feléje le – mindig felülről, Jézusom! Zöldarany hárslevelű tabernákulumom … az élet szövevénye s misztériuma lengeti a leplet ágai közt… Itt ülök, jobban akarnálak szeretni téged, s szeretném, ha tulipán színek egymásba olvadása, az a finomság, mellyel egybefolynak, volna lelkem érzéseiben s megérzéseiben. S azt a nap, a te szemed sugára festi s olvasztja; s a te lelked pünkösdi sugára ne bírná? Ah, tulipán, versenyre kelek veled; te izgatsz s ingerelsz s azt mondod: nézz belém, ha én az élet s a lélek alsó szikrája így produkálok neked finom érzés- és szeretet-motívumokat, te nem bírnád? Te halhatatlan lélek? Tulipánom, csókom rajtad s szemem gyönyörűsége… Köszönöm suttogásod, szépséged s finomságod akcentusait. Igen, én is szeretem a művészt, az alkotót, a nagy élet-élesztőt, a virtuózt – a Creator Spiritust!

Máj. 14. [1] Tegnap lezajlott a katholikus nap – pompás esőben. Itt volt Eszterházy M.M., Zichy Aladár, Károlyi József, Nagy Pál, főispán etc. De aztán Wollf K, Ernst J. Bangha B., Czettler, Frühwirth M., Székely J., Csik. Ez a külső keret; s a belső? Az én Szentlelkem, melytől a lélek puhul és hajt, lángol és lobog, fakad és folyik, termékenyül, alakul átlátszó és tükör! A Szentlélek igazzá, istenivé tesz, átjár és bennünk lakik. Istenben mi, s a Szentlélek bennünk! Ő a mi országunk, s mi az övé. Az ő háza, szentélye, fészke … itt pihen és költ és dobog. Ő a punctum saliens! Itt az otthonod a lelkem – inhabitans Spiritus![1719] Nem vendéglő, nem szálló, nem heverőhely, nem átmeneti pihenő, hanem otthon… „A mi házunk”, ezt olvastam Monor körül… „A mi házunk”, mondja a Sancta

[1714] kicsapongása
[1715] Krisztus van! Ėn vagyok …él … győz …Húsvét Allelúja!
[1716] zavarodott és megfélemlített
[1717] [minden ember] = kimondhatatlan (csodálatraméltó) egyéniség = egyedi valóság
[1718] réti boglárkáktól
[1719] bennem lakó Szentlélek

Trinitas a lélekről! Mily távol <esik> a protestáns „justum declarare” a sanctum faceretől, s ennek megint bensősége nemcsak a gratia, a donum, hanem a Donator maga[1720]. Nemcsak a vízsugár, hanem a forrás! Erről nem lehet disszerálni, ezt átérezni s birlalni s élvezni kell!

Máj. 21. [1] Veni Sancte Spiritus! Ha a méhecske gazdag mézforrást talál, pl. hársfát vagy nagyon mézes virágú berket, teleeszi magát és issza és szedi magát hímporral és nektárral és visszarepül a kaptárba és jár és dörgölődik és testecskéjével átmászik a sorokon, s azok észreveszik és követik, s elvezeti őket oda, ahol ők is merítenek és gyönyörködnek… In odorem unguentorum tuorum trahe me[1721]… bonus odor Christi![1722] Ez az, aminek kell megérződnie rajtunk: az élet, a szép élet parfümje. Jobban meglátni: nagyobb tisztelettel; jobban megszeretni: nagyobb hajlékonysággal s fölvevő képességgel, készségesebb idomulási hajlandósággal. Ez az a testimonium de Christo: a) a Lélek ilyenné tesz, Krisztus kegyelmét, erejét s szépségét visszatükröztetőkké; b) minket arra képesít. Ő a művészünk; rajtunk mutatja, hogy mit tud; ad világosságot, hogy lássunk, hogy Krisztus szemével lássunk, ítéletével ítéljünk, a jó s rossz közt különböztessünk, a fölséges, igaz utakat jelezzük, a fölfelé törő irányt képviseljük, a szép életet bemutassuk…

[2] Más: Filius Dei venit et dedit nobis *sensum.*[1723] Mi minden ez a sensus? Mi mindent adott s váltott ki bennünk az Úr? Olvasom, hogy mikor a méheknek új királynéjuk megjelenik, a régi attól fél, hogy megölik; de ketten nem maradhatnak, hát pártütésre kell gondolni. Mindegyiknek pártja támad, de hogyan? Hangot ad, magasabbat vagy mélyebbet, s ugyancsak a másik.

Máj. 25. [1] Arguet mundum de peccato et de justitia[1724]… Megfedd, hogy piszkosak vagyunk s távol tőlünk a reális, az igazi Isten-szerűség. Az előbbire gondoltam, hogy a kis kutyákat rá kell nevelni arra, hogy Zimmer-rein legyenek, s nekünk: Kirchen-rein und Altar-rein und Geist-rein kell lennünk[1725]. – Azután a justitia az a reális szentség … az a valóságos! Nem szó, nem érzés, ötlet, hangulat, hanem res; tehát élet. Azt, amit élünk s teszünk, az van oly realitás, mint a kő, a föld, a Duna. Akár ködben áll, akár napsugárban! – A fogalmak, a gondolat mint ismeret s emlékezet még nem realitása annak, amit gondolok s képzelek. Realitás az erény akkor lesz, ha valóságba, életembe állítom; pl. föltétlen kapcsolatom Istennel, rendületlen hűségem, reális alázatom s bizalmam, hűséges, megbízható voltom, tisztaságom.

Máj. 30. [1] Ó, áldott a lélek, mely magára talál s önarcába nézve, a végtelenséget megpillantja. Ah, itt látni az igazi tengert; a végtelent. Mi födte el tőlünk? Talán hegy, erdő; talán hogy síkon éltünk bár, de távol tőle?! Igen, ez az, távol tőle! Istenem, lehetséges az, hogy az ember önmagától, lelkétől, mélységeitől távol éljen? Lehetséges az?! Lehetséges az, hogy a fölséget, a magasságot, melyben áll, ne lássa, s hogy a helyzetenergiák meg ne mozduljanak benne? Igen, lehet! Hegyeken is vannak állóvizek; de mily energiák pihennek bennük! Ha úgy egyszer megindulna a Lüner-See?! S éppen úgy lehetséges, hogy az ember kápát[1726] húz a lélek sólyomszemére, s hogy lefojtja fényét s tüzét s hamuba rejti?! Ich halte mir aber auch wie Goethe lichte Punkte und lichte Menschen fest, das Übrige mag quirlen

---

[1720] A protestáns inkább beszél az igazságról, mi a szentséget [Eucharisztiát] csináljuk … nekünk nem csak a kegyelem az ajándék, hanem az Ajándékozó maga.

[1721] Vonzz magadhoz keneteid illatával (vö. Én 1,3.4)

[1722] Krisztus jó illata [vagyunk] (vö. 2Kor 2,15; lásd szintén „Éreztem az Isten-szagot” [Ady: A Sion-hegy alatt])

[1723] Isten Fia eljött, és értelmet adott nekünk. (1Jn 5,20)

[1724] Meggyőzi a világot a bűnről és az igazságosságról (Jn 16,8)

[1725] Nemcsak szobatisztának, hanem templomtisztának, oltártisztának, lélektisztának kell lennünk.

[1726] csuklyát

wie es will und kann![1727] – Ma, az Oltáriszentség nagy ünnepe előnapján iparkodtam megtalálni lelkemet s az országot, mely bennem van, s az utat, melyen járok, bár csak az árokszélen, távol a tülekedőktől, hogy megérezzem, hogy mi ő nekem, s hogy mit hoz s mit ad szentségében. Hogy mily fényt áraszt tükörlelkemre s mily királyi ruhába öltöztet országomban, s mily zsálya-, pipacs-, kakukfű-szőnyeget borít utamra, az árokszélre!

[2] „Mert az életet két kézzel megfogni
S a pálmaágat büszkén kicsavarni
Még méltatlan kézből sem tudom;
Enyém az árokszél a szent úton!”
(Harsányi Kálmán)

Jún. 4. [1] Tegnap volt a huszárezred zászlószentelése. A nap égetett a kaszárnya udvarán. Széchenyi Viktor gróf hozzám jött s mondta: „Mégis csak kellene csinálni valamit s szólni az Úristennek, hogy adjon esőt, – hisz így tönkre megyünk megint”. Ez a gondolat kísért; mintha engem küldtek volna az Úristen elé: te menj, te szólj! S érzem is, nekem kell szólnom … nekem. A szent oltárhoz így is lépek … terhelten egy világ bűneivel s szükségeivel… Kérem az Urat: segíts! S ha úgy állok ott s azután a szentmise után hálaadást tartok, jár bennem a sok vágy, gyötrődés és epedés, s mint ahogy a gyapjúzsákban oda fordul a súlypont, ahol a beledugott ólomdarab van: úgy az én imádkozó lelkemben az értékek eltolódnak, más valutát kapnak. Azt súgja a lélek: imádkozzál a veszedelem ellen! De mi a veszedelem? Lelkek vesznek el, száradnak el. Imádkozzál! Száradjon el inkább minden vetés, s száradjanak ki gyermekeink erei inkább, semhogy egy lélek vesszen el! Istenem! Istenem! Sőt inkább pusztuljon el a világ, inkább, mintsem hogy egy bocsánatos bűnt kövessenek el! Igen, így van s így legyen! De, Uram, engedd megfordítanom a nyársat, nem Fölségeddel, de irgalmaddal szemben: Mennyivel több lélek vész el a nyomorúságban s többet vétkeznek az inségben?! Ah, Uram, te tudod … respice et fac … respice et adjuva![1728]

Jún. 8. [1] Jézus Szíve ünnepe: Ignem veni mittere[1729]… S miben hozta a tüzet? Szívében… Ah, tűztartó! Szemében a fényt, szívében a tüzet. Du sollst die Sonne sein! Du sollst mit deinen Strahlen, das farbenlose Meer der ganzen Gottheit malen! Du sollst das Feuer sein, du sollst mit deinen Garben die festgefrorene Welt zur Frühlingstochter salben![1730] S mi megyünk nyomában, mi gyujtogatók; nekünk is ugyanazt s ugyanúgy kell akarnunk: gyujtani s a tüzet magunkkal hozni, az arravaló tüzet szívünkben. Ez a vágy égessen: égjen a világ a Krisztus tüzében! Az egész világ! Hej, kétharmad még meg sincs keresztelve; csak egy Istenben hisz (törököt, zsidót beszámítva)! Milyen lehet Jézus Szíve vágya; mily űrök előtt áll! mily tüzek feszengnek benne! Gondolj a selmeci kohókra! A tűz megvan, de szét kell vinni s szét kell szórni! Égjünk s ne okoskodjunk, hogy hogyan is lesz! Égjünk s gyujtsunk, s ne kérdezzük, hogy miért nem ég a világ?! Azzal a mélységes tudattal járjunk: okvetlenül tüzet viszek, tehát gyujtok s égetek; mindenekelőtt pedig magam égek. Ah, ebben nem akadályozhat világ, elfogultság, babona, bűn. Ah, én égek, én szeretek s hevülök. A csalogány magának dalol, s a költő magának énekel, s a méhecske magának szívja a nektárt, s a forrás magának fakad; s aki szeret, magának szeret, s aki ég, magának ég és lobog és dalol – magamnak s Jézusomnak s vele s benne!

[1727] De én, ugyanúgy, mint Goethe, a világos pontokhoz és a világos emberekhez ragaszkodom, a többi csak kavarogjon ahogy akar és ahogy tud!
[1728] nézz körül és cselekedj … nézz körül és segíts!
[1729] Tüzet jöttem hozni (vö. Lk 12,49)
[1730] Napnak kell lenned! Sugaraiddal az egész Istenség színtelen tengerét be kell szinesítened! Tűznek kell lenned, Fénynyaláboddal e keményre fagyott világot tavasz-leánnyá felkenni.

[2] Jún. 8. A Niagara nagyszerű folyam; tiszta a vize s temperamentumos, nem fél a mélységektől s hanyatt-homlok rohan meglelkesülése, gyönggyé s szivárvánnyá való változása felé. Az emberiség, ha úgy látnám folyamodban ezt az eroszt s ezt a páthoszt s véredben ezt a lendületet s vágyat a megboldogulás, a tökéletesbülés, a megtestvérülés után! Hisz van az emberiségben sok-sok jó, szép és nagy; de aztán? Hát keresek ennek fóliát a Niagara körül s megtalálom; jóval a vízesés fölött csatornákba vezetik a vizet s azok megkerülve az esést magát, gyárakba szaladnak, hogy csak megint jóval az esés mögött ömöljenek a folyamba. Ezek a vizek is kiadják energiájukat, hajtanak, löknek, forgatnak, ízzé-porrá zúzódnak, piszkosak lesznek, minden színt játszanak; a technikát szolgálják s a pénzeszsákokat töltögetik. Így vannak befogva az emberiség őserői a politika agyarkodásaiba, Ábrahám utálatos ivadékainak uzsora- és pénzszopásába, önzésbe, piszokba. Szinte látom, hogy azok a tiszta Erie tó-vizek mint borzadnak és megremegnek a piszoktól, mely beléjük keveredik, s az emberiség józan érzése is, amikor magára talál s őrületes hepciáskodásából kicsit eszmél, elundorodik önmagától s siet ősi gravitációi erejében a jobb, a tisztább felé. Hogy veti ki magából a piszkot, hogy tisztul! Ah, ha felejteni is tudna! Istenem, hogy miért kell az undorító élettagadásokon, poklokon átmenni! Ah, hogy ily géniuszok, hóhér pribék szenvedélyek játszhatnak velünk! Chimérák[1731] ülnek meg, belénk vájják karmaikat, s mi visszük őket!

Jún. 19. [1] A bűn az, ami Istent tagad, támad, sért. Rettenetes … s ami fölvértezi haragját, s fölkelti a végtelen Fölséget, fölborzasztja az óceánt, föltornyosítja hullámait; azért van pokol: nem az emberi érzés, hanem az isteni itélet önvédelme, állítása, érvényesülése. Én a kutyát nem értem, s éppen azért másképp tesz, mint én, s erre azt mondjuk, hogy az ösztönét követi; az Istent sem értjük, s azért az is másképp tesz, mint én, s poklot kanyarít. Ah, az emberi gondolatok nem futják, mikor a nem-emberit, az emberen kívülit, a világot, a végtelent fölérteni akarjuk: timidae cogitationes[1732]… A világ energiái is minden számon s mértéken felül valók: non sunt ad usum delphini[1733]. Az a mozgási energia, mellyel a föld mozog, az a súly, mellyel hegyek s tengerek nehezednek, az óceán nyomása: mindez nem emberi mérték. Nos és a végtelennek mi fogjuk előírni, hogy így meg úgy? Ez a csipás, hájas, unintelligens tekintet, a homo animalis, a bête értelmi éle? Ez a szúnyog-szívónyelv, ez fogja az óceánokat fölhörpinteni? Il y a plus de distance entre tel homme et l'autre comme entre tel homme et la bête![1734] Hát még ha a theológiai misztériumok feneketlenségére ereszkedünk?

Júl. 2. [1] A szent vér hónapja, a legtüzetesebb hónap; a vér, az élet, az erő hava. Szent vér – mi minden az? De végre is ez az a res, melyről el kell mondani, hogy elementum materiale redemptionis[1735]. Az Isten s Krisztus s az emberiség megváltásáról s annak történeti eszközléséről gondolkodva, ezt a piros, rubintos drágaságot nézik. Krisztus az Üdvözítő, s váltságul piros vérét adta. A vérkiontás jelezte, hogy életét, hogy magát adta; de a res, amit adott, az a vér! O sanguis realis et regalis… Sang-real[1736] … a szent Grál: kincse a világnak; az új piros nap, óriási energiák napja; protuberanciái millió mérföldekre szöknek; fakulái, ah, fáklyái izzanak és lobognak. Vérét adta nekünk zálogul; ez a mi zálogunk, hogy boldogulunk, hogy élünk halál, pokol dacára! Szent vér, ah, hogy földagadt árja a Szent Szívben; hogy

[1731] szönyeteg a görög mitológiában
[1732] félénk gondolatok
[1733] nem a francia trónörökös használatára (szószerint a delfin használatára) – görög és latin írások 64 kötetes gyűjteménye a trónörökös oktatására (a zászlójában szereplő delfin után kapta a „delfin" címet)
[1734] Nagyobb távolság van az ilyen ember és a másik ember között, mint az ilyen ember és az állat között.
[1735] a megváltás anyagi eleme [Jézus vére]
[1736] Oh valóságos, királyi vér … szent Grál (ófranciában a szent Grál „san graal" vagy „san gréal"; később hibásan a „sang réal"-t, a királyi vért, a szent Grállal azonosították)

áramlott szét Krisztus ereiben; hogy fűtötte szavait, képzeletét – ez a predestinált anyag, melyhez a legtöbb érdem és kegy kötve volt.

[2] Ah, szent res, real, regal sanguis, hogy nézzek rád, legszentebb, leglelkesebb isteni lélektől, isteni vágyaktól legátjártabb szent res. Darabja a teremtésnek, melyben Isten remekelt! Hány barackfa- és almafa- és mandulafa-virágban, liliomban és rózsában remekel! Kiválasztott materiák gyönyörű formák hordozására! Ah, mily kiválasztott, lapis pretiosus[1737], melyet Michelangelo Pietává faragott… Ah, mily kiválasztott falak, melyekre lehelte a Sistina remekeit; ah bűvös ablakfülkék s boltívmezők, melyeket géniusza halhatatlan szépség virágaival hintett be… Ah, van a matériában is kiválasztottság… Ah, szent kő, véres kő, Szent Lőrinc megsült teste nyomait hordozó kő …, Ah szent fa, szegek, lándzsa, melyek kínt is, de nekünk örök pietás ingerlő eszközeit is jelentik… S azután hát a szent vér! Maga az a vér, az melyhez az örök érdem lelkének öntudata s annak minden szépsége kötődött; melyben villogott az örök szeretet, a legszebb emberi lélek legmélyebb érzése. A kegyelmek lánca, a szépségek koszorúja innen fonódik, innen indul ki a Szent Szűzön s a kánon szentjein s az évezredek csodáin át…

[3] Szent vér, szent Grál, onixból, aranyból; ah, ez csak szimbolum; de hogy kegyelte a középkori áhitat a szent Grált, mit épített s mit faragott, s mit kalapált ki számára! Mily várat, mely templom is volt, épített neki költészetében! A hűség-, a szentség- s a gyakorlati Krisztus-követésnek mily gárdájával övezte! Mily magasba emelte tornyait, s tornyainál még magasztosabb lelkiséget nevelt szolgálatára! szent Grál, … szent Grál, én is szomjazlak s imádlak! Szent Grál, te bűvölsz engem is; te vonzasz; megyek, édes és fölséges! Szent Grál, mily hegyi patakok s folyamok ringnak le folyton hegyeidből; mily dörgések rengetik lavináid zuhatagaiban sziklafalaidat! Szent Grál, mily illatos erdők lehelik az élet lelkét a világba – először feléd, hozzád s onnan leereszkedve kapjuk mi.

[4] Szent vér! egy csepped több, mint minden… A világ s a teremtés csak remek foglalat ennek az eleven s folyékony drágakőnek számára: egy cseppnek a Krisztus véréből. Belőle vibrál a tüzes szeretet perzselő sugara! Ah, milyen az energiája! A lelkek váltságát adja millió világok bűnei-, förtelmei-, rémségeivel szemben. Legyőzhetetlen, kiolthatatlan, kimeríthetetlen a tüzes energiája. Isten gyülemlítette, Isten gyujtotta ki azt. Ah, imádjuk, áldjuk, szeressük; bízzunk, örvendezzünk, jubiláljunk! Nagy az Isten, véghetetlen, azért ily nagyok a művei! Fölséges alakító és költő, teremtő és konstruktor; s ebben telt kedve. Hát ezt nézni s meglátni s élvezni kell s fölolvadni benne. Vér, vér, vér, ah, de tüzes vér; vér – rokonvér s isteni érdemet fölszívott vér; a mi vérünk: Frater et sanguis noster[1738], ki e vér erejében (erőt adva neki) a lelkek paradicsomát formálta; különbet mint Fra Angelico … de olyféle tisztaságban, szépségben, kellemben s ezüst harsonákat fúvó muzsikában. Vér, vérünk, megváltásunk, örök életünk. Ez a bolygó „terra” nagy szellemi fakulája; ez leng s lobog rajta, mint zászlaja az admirális hajónak a bolygók, a csillagok hajórajában. Ugyan mit tettél, Uram, ilyesmit más világokban?

[5] Júl. 2. Isten a bűnt végtelenül gyűlöli… Isten gyűlölete! mily megsemmisítő indulat, mely poklokat gyujt! Mit lehet ez ellen szembeállítani, aminek realitási tartalma fölérjen – realitást az Isten gyűlöletének realitásával szemben? Mily hatalomnak kell annak lennie, mely ezt a súlyt elbírja? Az a szent vér! Mily láncnak vagy attrakciónak, mely a szétlökött világokat egybefűzze? Szent vér! Szent vér … lávafolyam. A világ eljegesedett; morális jégkorszakba fagyott bele… E rettenetes légáramok most is járnak – most főleg – s megfagyasztanak minden irgalmat. Mi a pogányság? a magába zárkózott, morális jégkorszak!

[1737] márvány
[1738] Testvér és a mi vérünk

Íme a szent vér mint lávafolyam nyúlik e jégfalak felé … olvaszt … A föld, a lelkek földje föllélekzik… A lávafolyam lehelete más levegőt lehel: meleget, bizalmat, békés fejlődést!

Júl. 7. [1] Minden attól függ, hogy mily világot hordozunk magunkban, s mik annak a súlya s az energiái s csillagai. Pondus aeternum salutis[1739], írja Szent Pál; örök mázsák, súlyok, melyektől fölbillen minden egyéb. A nagy realitások, … quod est[1740]; azzal szemben a látszatok világa, a harmatos pókhálószálak szövedéke, a szép föld nyakéke!

[2] Lelki világ, isteni gondolatok fényei: beatus homo, quem tu erudieris Domine et de lege tua docueris eum, ut mitiges ei a diebus malis[1741]…, hogy megkiméld, hogy elviselhetőkké tegyed neki a rossz napokat. A nagy fények: aki a lelket látja… Pl. gyönyörű a szőlő, s májusi fagy van s a lélek túlsúlyban van: nem okoskodik, <nem> káromkodik, alázattal meghajlik. Vagy gyönyörű a vetés, érik a búza, már júl. 6-a van s este a jég tönkreveri s ezeken a kékes, vörhenyes felhőkön s ezen a pocsékká vert vetésen át az ember lelke néz … a lelket agyon nem ütötte… Vagy szép, kedves feleség s három gyermek a kis fészek fiókjai s az apa örömei, s az apa elmegy reggel s este holtan hozzák haza, s ezen a nagy gyászon át az össze nem tört hit kis lámpása ég; azt ki nem oltottuk!

[3] Justus ex fide vivit[1742], annyit tesz, hogy a *fides* az erő, a bélyegző, a stílus, a képlet, mely az életet, a cselekvést igazítja, fölegyenesíti, az ascensio[1743] vonalában megtartja, fűti. Mondják: elég a morál! Nem, nem! A morál is igazodó, törekvő, élethullámokat hasogató igyekvés. S mi tartsa és fűtse azt? Csak a res, a realitás, az energia, a helyzetenergia, a pondera aeterna et alta, quia coelestia[1744]. Ha a gőzgépet jól megcsináljuk, az nem elég, mert még gőz kell bele. Energiák mindenhová! A napba és a lélekbe is. A napot jéggel fűti az Isten: a lelket kristálytiszta, jéghideg vagyis józan, megtéveszthetetlen elvekkel. – Hogy a lelkiismeret helyes legyen, ahhoz igaz ismeret kell; hogy érzékeny, finom s kedves legyen, ahhoz készség, érzék, élet, receptív természet kell, vagyis érzések, érzelmek, hangolódások, buzdulások.

[4] *Ex fide vivit* – kinek a hit fényei nagy valóságok: nem fogalmak, hanem megtestesülések. Bennünk testesülnek meg a nagy igék: kedélyünkben, érzéseinkben, akarásunkban, jellemünkben, egyéniségünkben. Csak a megtestesülések élnek. Megtestesülés nélkül a fogalmak holtak, – árnyékszerűek, – gyöngék. Justus = kiben a hit megtestesült, életvalóság lett. Krisztus = megtestesült Ige. Justus = megtestesült isteni fény, isteni jó! Pl. földön élni, de úton lenni, útfélen, szent úton. Földön élni = a relativitást tudni, nemcsak annyiban, hogy a föld ennyi kilogramm s ily gyors az irama (25 km másodpercenként), s fordul a nap körül 365 nap alatt; de az Uranus fordul 10.000 nap alatt. 27 év ott egy év. Aki itt 70 kiló, az a napban rettenetes monstrum, s a pehely is mázsákat nyom… Idő, tér, súly relativitások. Szétszakítjuk a relativitásszerűt s más világokba gravitálunk. Kinőni a világból… Justus = hit és erény megtestesülése. Más mértékek, más motivumok. Az állat az ösztönös psziché megtestesülése; a természetes jó ember az értelmes jóindulat megtestesülése; de a krisztusi ember a krisztusi jóságé. Pl. a hegyi beszéd ethikájáé, hol a motívum ez: mindent a belső jóért, a többi lélekért. Vagy pl. amilyen a tékozló fiúról szóló parabolának emberi tévedésekkel, de isteni jóakarásokkal telített pszichéje! prospiciens de longe (hát ki-kinézett arra felé); misericordia motus (elérzékenyült) … Vagy a jó pásztoré s

---

[1739] a megváltás örök súlya
[1740] mi az
[1741] Boldog az az ember, akit te oktatsz, Uram, és megtanítasz törvényedre, hogy megóvd őt a gonosz napoktól (Zsolt 93,12.13)
[1742] Az igaz hite által él (vö. Hab 2,4; Gal 3,11; Zsid 10,38)
[1743] a felemelkedés
[1744] örök és magas súlyok, mert égiek

annak belső, mennyei örömééé … magis erit gaudium in coelo super uno peccatore[1745]. S aztán Szent Szívének érzése … rohamos, sírból azaz, hogy örök győzelemből hozott életárama … a tavaszi fagy és éjtszakák démonjai ellen.

Aug. 21. [1] Ma megragadta lelkemet: „És a seregek Ura minden népnek e hegyen kövérségből szerez lakomát, a szüret, a velős kövérség, a seprű nélküli bor lakomáját" (Isai 25,6). E hegyen s e hegyláncon: az Eucharisztia hegyein. Ezek a kereszténység hegyláncai, a mi oltáraink. Mily Magas-Tátra-csoport ez a Fehérvár … csúcs csúcs mellett… föl az égig! A hegyláncok végig a Sárrét lapályain. Az eucharisztikus szem ily térképet lát: hegyvidékeket mindenütt. S e hegyen a convivium pinguium, így fordítom: a jóllakóké; medullatorum: a szív gyönyörűségeig jóllakottaké; convivium vindemiae: ah szüret, a régi szüreti mulatság s hozzá a vindemiae defaectae, hol színboron mulatnak, szívgyönyörűségen s szemnek s ínynek lángoló színboron! O sacrum convivium…[1746]

[2] A hegyeknek van súlyuk … ah, azok nyomnak a latban; s elmozdíthatlanok, ha át is fúrják őket! Nos és ilyen az Eucharisztia-hegység: lelkemben súly s elmozdíthatlan erősség. Minden fölbillen vele szemben: inség, gond, drágaság, kín… Ah, Uram, mily nagy dolog, megérezni súlyodat s szakramentumaid hegyláncait, s látni lent a hinárt s a bozótot s a lelkiismeretek szövedékét, a sárga paraszt-lelkeket, a lumpokat, a nyegle, kiaszott, kipréselt citrom-, a lagunákon úszó szemét-embereket! De mily érzés, fennköltség, nagy stíl kell belénk; mily nagy szent akarás, mily kifogyhatatlanság jóságban, iparkodásban, vágyban, gyakorlati szeretetben!

[3] Még tegnapról valamit. Szentiványi prépost prédikált s elmondta, hogy a gyémánt szén, s a topáz, a rubin ilyen agyag s a smaragd ilyen magnéziás föld s a türkiz ilyen oxid, olyan oxid. Igen, föld az ember s élete, s drágakövek lesznek belőle, ha úgy jegecesedik, vagyis ha a rend felsőbb törvénye érvényesül; ha a szándék tisztasága elrendezi, ha átlátszóvá teszi az életet.

Aug. 25. [1] Szent Lajos ünnepe. Nézek a hegyre, mely szuverén lelki stílben emelkedik előttem. Tett és alak és teremtés és világ. A breviárium lapidáris vonásai rajta: „mare cum ingenti exercitu trajicens" – hah, a keresztény lovagok érzelmei; ez a tenger a tenger fölött; ennek a fölséges Gaulois-kereszténységnek égre csapó hulláma, mely szégyelte s nem tűrhette, hogy a szent föld szaracént uraljon; tehát megy, Isten jár vele, az egyház áldása, a belátás, a szükségszerűségek bevillámlása. S azután? „primo praelio Saracenos fugavit, sed cum ex pestilentia magna militum multitudo periisset" – hah, mily csalódás egy bátor vitézre, hogy így pusztul el – ! „victus ipse et captus est." Mily mázsás kövek ezek! szavak! hah, hogy elbírja a lélek! Idegenszerű vidéken, idegenszerű napsütésben jár a rab-király! S azután évek mulva? „Sed cum iterum transmisisset bellum Saracenis illaturus" – megint? s nem józanodott ki hitéből, az „Isten is akarja" tévhitből, a nagy agyrémességből? – „jamque castra in eorum conspectu posuisset, pestilentia decessit"[1747], elhívta őt is a fekete szolgáló, a rettenetes bőr- és csont- és kelevény-alak, a pestis. Azt mondta: ki ez itt? Egy frank király botorkál itt; kardja is van, páncélja is; na hát, pozdorja és csont és hamu vagy, rothadj meg. A természet pestise így beszélt; de az őrangyal s Mihály archangel, azt mondta: Isten útjain jár, kereszt a lobogója, a keresztes had jele a mellén, az egyház harcosa, nagyhitű, tengerekkel, vészekkel szembeszálló hős, így pusztuljon? Botrány lesz? De az Isten mondta: ezt a

[1745] nagyobb öröm lesz az égben egyetlen [megtért] bűnösön

[1746] szent lakoma (=Eucharisztia)

[1747] a latin részek IX. Lajos francia király kereszteshadjáratával kapcsolatos a breviáriumban: a tengeren nagy sereggel kelt át [Egyiptomba], … első csatájában a szaracénokat megfutamította, de sok katonája pestisben meghalt, … őt is legyőzték, és fogságba esett… [később] megint átkelt a tengeren [Tunisznál], hogy újra háborúba bocsátkozzon a szaracenok ellen… táborát az ellenségtől nem messze állította fel, de kolerában meghalt.

legnagyobbat kívánom tőle, az ilyen hőstől, lelkem ihletett hősétől, hogy így szolgáljon, s feketeségen, szörnyűségen, rémességben, abszurditáson, tehetetlenségen győzzön. Akarom, hogy a legnagyobbat állítsa a fényes középkori szellemóriások kirakatába, a teljes megsemmisülésben, hóbortban, a szaracén kacajban, a hitetlenség megmakacsulásában az alázatos hitet a provideáló Istenbe! Seregei, tört zászlói, üres hajói… romok, romok fölött a törhetetlen hitnek dómja, a nagy állítás ködbevesző, de égbe emelkedő hegye. Ő az, aki „pestilentia decessit in illa oratione: introibo in domum tuam; adorabo ad templum sanctum tuum et confitebor nomini tuo”[1748]. Neki más ház, más templom nyílt meg; egyiptusi napsütések s letört hadseregek éjjelei fölött más napkeletek!

[2] S ez a bízó, hívő tekintet s ez a stíl s ez az őserő, ez világít; most mindenből ezt kell kiemelni. Az egész világ hüvely, s a természetfölötti élet magvait kell kihüvelyezni belőle. Hogy győzünk-e vagy nem; hogy a szentföldet elfoglaljuk-e vagy nem; hogy pogány lesz-e úr fölöttünk, ez mindegy. Égmagasságokról int a hit s a nagy élet metamorfózisok útja… az itt lent kúszik a hegyek oldalán s tele van szakadékkal, lavinaszakításokkal, ördögugrásokkal (Teufelssprung a Gothardon).

[3] Istenem, Istenem … hitem… Gondviselőm s megsemmisülésemben fölemelőm! Úszom én is a gondolatok, a vágyak, a korszerű eszmék s törekvések áramában, küzdök szent célokért, szentföldért, hazáért, vérért, meleg életért; de lesz-e győzelmem? Az mindegy; hogyha csak úgy állok s úgy esem el, hogy akkor is azt mondhatom: introibo in domum tuam … adorabo ad templum sanctum tuum. Ha szemeim szent örök templomok ragyogó keresztjét látják, s ha vándorutamon a szent templom kapujához érhetek! Az életet ily lélekkel telítem; mert az is csak „vas”, edény; legyen „vas pulchrum et electum”[1749] a belső tartalomból. – Ha azt mondanák; de mirevaló, hisz tán tévedsz? erre feleletem: ha van Isten, minden egyéb intellektuális abszurditást <=nehézséget> (Gondviselés) ez örvény nyel el. Ő végtelen, van és szeret; no aztán a módja nekem abszurd lehet; de végtelenségének abszurditásaim tuskóiból emelek oltárt, s azon égek el, „et introibo … et adorabo…!”[1750] Még ha agyrém volna ez, akkor is gót dómja volna a pszichének; aranyborjúk körül szökellő potrohos, pufók, nyálas manók kis világából, lapályból emelkednék föl… Hochenschwangau sziklák fölött, Magyar bácsi[1751] kertje a Gyerar-patak szakadó agyagpartjain! De így, hogy van Isten és szeret, abszurditásaim szakadékai, érdességei, kegyetlenségei, rémítései közt és fölött emelkedik templomom, hűségem lovagvára, andalgásaim zárt kertje! Isten, Isten segíts, hogy el ne késsem a hit s hűség e templomát építeni!

Aug. 27. [1] Búcsúzom Szent István ünnepétől; tőle nem; hiszen kápolnám az ő régi bazilikája helyébe esik bele. Itt zsong, itt méláz, itt gyullad ki a hagyományos áhitat! Az idén Szentiványi prédikált; én azt mondtam volna: Az evangélium a kiosztott mináról kemény[1752]; jelenti a kooperáció, az operáció szükségességét. Élet = akció; szellemi élet = nagy akció; nagy hivés, szeretés, akarás: a folytonos akció. A szentek lelke = hevülés, törekvés, térfoglalás; hódító, harcias lelkület. Ez a szentek szelleme. E bűvöletet (fascinatiot) érteni, érezni, osztani kell. Tenni, cselekedni, alkotni – tervszerűen, célszerűen; nagy, rendezett akarattal a pogány, féktelen, szertelen akarat, a füstjét levágó, földön mászó földi irány helyett. Tehát a nagy irányok s a nagy akarások lelke. Ezzel teremtett Magyarországot. Óriási mű s megfeszülés! Vezeti őt a nagy hit. Ez az ő meglátásának világossága. Más napsütés,

[1748] meghalt kolerában, miközben ezeket mondta: a Te házadba megyek, leborulok szent templomod felé és áldást mondok nevednek (Zsolt 137,2)
[1749] szép és választott (különleges) edény
[1750] és belépek … és imádlak
[1751] Magyar György (1844–1923) Híres kertész. 1882-től a Margitsziget főkertésze. Csobánkán évelő kertészetet rendezett be, melynek pünkösdi rózsa gyűjteménye országos hírű volt.
[1752] Lk 19,11–27

mint Turán és Etelköz és a pogány puszta fényei. Ezeknek is van lelke, lehe, szenvedélye, de nem konstruktív; legföljebb tengő élet. A ragadozó madár tekintete … a száguldó paripa lehelete… Új világ, új célok, értékek hierarchiája … Puszta, kő s álmos ember; … de aki égi lajtorját lát s megijed: terribilis est locus iste[1753]… Puszta, csipkebokor, mélázó pásztor, … de aki a csipkebokort tisztán látja: a földet szent földnek ismeri föl. Puszta, ház nélkül, csak sátorponyva terül rajta; út nélkül, itt-ott szekérkerék széles nyoma … vágások … s azután alba ecclesia[1754], fehér faragott kövek boltívekbe rakva s csipkékké s virággá faragva… Nagy életkonstrukció, – nagy látomás … hívás és meghallás … vonzás és iramlás! Igen, új világ! Napsugara Krisztus, orientációja örök élet, biztatás az, hogy szeret … és … gondot visel. De végtelen, nem-ember… Értékei nem a föld s a boldogság itt, hanem esetleg mindennek megtörésével a lélek. Új világ, új hegyek, forrásvidék, gejzírok, titkos, szent források mint erdőkben, a csobánkai „Bründli" vagy a mexikói s a pilisszentkereszti: árnyékban, csendben; az a miliője, s az élete a mélységek lüktetése. Az zene és ima! Oltárhegyek … s körülötte források … vizek … kegyelmek! Végtelenül gyönyörű emberség… Krisztus a szíve, a lelke! S ez mind középkori kiadásban, a hit realizmusával! Ezt a világot hordozta s azután alkotott. Népet, életet szervezett: a tekintély borzalmával. Tekintély, mi az? A nagy akarat! A nagy uraság. A nagyhatalom: csak egy az Úr s egy a parancsoló akarat. Tisztelet neki, hódolat s rend… Korona e faszcináció fényében…! Tisztelni intézményeinket … mi: corpus Coronae Sancti Stephani; a nemzet, mely Szent István koronáját hordozza s tagjai a testületnek. S intézményeket: házasság, család, otthon; aztán erkölcs… Nép, melyet becsülni, nevelni, emelni kell… Mi most nézzük az alkotmányt: készen áll; mint ahogy nézzük a kölni dómot a lapos Rajnaparton s Michelangelo festményeit a Sixtina boltján!

[2] Jelleme kemény és gyengéd volt. Nem pacifista, hanem paedagogus-rex, judex-rex, vindex-rex[1755]. Kard és bot, jogar! Középkori büntetések… S gyengéd; irgalom, könyörület, áhitat a Szent Szűz iránt, Alba Ecclesia királynője iránt. Homo Dei … gentis … ecclesiae…[1756] Ha szeretjük a hazát, szeressük őt, tiszteljük. Szeressük művét.

Aug. 31. [1] A művészet, mely alakot ad hangban, alakokban a szépnek, a megsejdítettnek, a fölségesnek, mely kinyilatkoztatásokat nyujt egy felsőbb, szebb világból, a vallással, az örök szép forrásának kultuszával rokon. Mindkettő az örvény szélén ül; érzi a vonzásokat, a szükségességet, az igényt szebbre, jobbra, s az egyik a meg-meglátottnak alakot, a másik önmagát adja. Kiterjeszti karjait, kinyujtja magát mindkettő: a művészet, hogy el-elfogjon egy-egy fényt vagy hangot; a másik, hogy beleolvadjon az örök szépségbe s szentségbe. Azért a művészet is tisztít, finomít s nemesít s emel; s még inkább igaz, hogy azért a művészetnek sehol oly helye, mint a vallásban. Ha ennek liturgiát keresünk, azt csak a művészetben vagy vele kapcsolatosan találjuk meg. – A művészet a tudományt is segíti, mert hangol s a megértésre alkalmassá tesz. Sie gibt „die Erleichterung (hangulat) der Erkenntnis der Ideen der Welt als ihren wahren Endzweck"; segít minket a világ mélyebb felfogására.

Szept. 3. [1] Ah, meglátás és megérzés, lelkem e két lefoglaló gondolata s orientációja. Az öntudat reagáljon, s észre s magába vegyen. Arra való, hogy telíttessék, hogy gyulladjon s lendüljön. Csodálatos preokkupációm: a nagy valóságok meglátása s megérzése. Azt szeretném, hogy nagyságukban, újságukban, imponáló fölségükben omoljanak rám. Ahogy megérzik némelyek a földben a vizet, a szenet, az ércet, azok sugárzatát, úgy érezze meg a lélek a nagy realitásokat: Istent, lelket, túlvilágot. De hiszen még a villamosságot sem érzi; mily szerény, öt kis csappal vagy horoggal ellátott valaki az ember. Horgász fényeket, hanghullámokat, pici olajcseppeket. Hát az Úr, a szellemi nagyvilág? Erre való a kedély s a

[1753] félelmetes az a hely
[1754] fehér egyház (Székesfehérvár)
[1755] tanító-király, bíró-király, büntető-király
[1756] Isten, nemzetség, egyház embere

természetfölötti szerv, a hit belénköntött s ah – bennünk eltemetett tehetsége. Virtus infusa[1757] … az ilyen meglátások a természetes hatásokon túl fekvő belénk-ömlések, azok a nekünk adott igazi megtapasztalások! Krisztus az Oltáriszentségben, Isten jelenléte … hívásai; akarata, a föladatok, mikbe állít, a nagy várakozások… Locus in quo stas, terra sancta[1758]… Itt vagy, örök hívások közt állsz, radióaktivitások, azaz gratia-aktivitások sugárzatában, az örök élet tavaszi vagy őszi, hólepte, széljárta vetésével lelkedben … az Isten-szolgálatnak téged mindenütt környékező liturgiájával. Jársz úton, utcán, szobában, istállóban, konyhában … kötelességeket teljesíteni; ah, s amikor oly érzületre szert teszesz, a közönséges élet színterein is úgy jelensz meg, mintha templomba lépnél, s éppen gyujtogatják az oltáron a gyertyákat s várják a csengetyűszót s az orgona megszólalását… A világ s az élet s a köznap lelket vár, mely különb fényeket hozzon s gyertyákat gyujtson s liturgiát lefolytasson s ünnepet csináljon. Ezt a lélek tudja, az a nagy hivatott Isten-szolga. – Azután az érzések megérzője akarok lenni, … a vonzások, a tűrések, a ragadtatások. Megérezni az örök súlyokat – pondus aeternitatis… Ha a holdkórost húzza a hold s könnyű neki mászni falon, póznán, hát engem nem húz? Én csillagkóros, mennyország-kóros vágyak embere…Trahe nos[1759]… Tegnap voltam Pákozdon iskolaszentelésen s ilyeneket mondottam.

Szept. 5. [1] *(A lefátyolozott Krisztus… A tudás, a tan, a fogalmak; a kenyér s bor színek fátyol s indicatio s azontúl van egy más szféra: a meglátás, a megérzés, a megtapasztalás szférája. Ahogy Krisztuson a táboron átverődik a megdicsőült lelkiség, akik látták, azt a lelkiséget, sugárzatát látták. Úgy lehet, hogy az Oltáriszentség leplén áttörjön. De lehet másképp is! A limpiászi keresztkép fából való kép, tehát jel; de sokan, akik nézték a képet, megelevenedését látták az arcnak, a szemnek, az ajknak, a kifeszülő izmoknak, a kidudorodó ereknek… a szomorúságnak, a komorságnak, a szenvedés, kín mély árnyékainak.)*[1760] A meglátás, a látniakarás szférájába tartozik a szentpéteri szó: „non doctas fabulas sequentes, sed gloriam speculantes”[1761], – a Tábor-hegy, s akik látják az Urat, – kiknek szemén átverődik a lelke, a végtelen fölsége. Ide tartozik a limpiaszi csoda.[1762] Sokan látják a haldokló Krisztust. A keresztfa fakép, de ők a képen, vagyis a lelkükben látják. A keresztkép csak jelez, de a meglátás a lélekben megy végbe. Ez a hit pszichológiája: a fogalmak képek; a fogalmak csak jelzések, de a nyomukban kigyullad a hívőben a látás. Lát valóságot, átérez, megtapasztal. Minden keresztkép, minden credo és tudás róla csak limpiaszi keresztkép; a hit, a megtapasztalt fölség azután a belső látás. – Nem kívánkozom Limpiaszba; elképzelek magamnak templomot a virágzó kövek országában (Hispania, Italia); hány ember jár ott is bambán; olyan kereszt mindenfelé van, de az a kegyelem, mely érthetetlenül ahhoz a kereszthez van fűzve, itt is kigyulladhat a „látó lelken”. Ahogy nem kívánkozom a Sion hegyére, a „nagy étterembe”, az Úrvacsora termébe (mit is csinálnék ott, mikor török foglalta le?); itt van az én oltárom, kápolnám, a „sacramentum (mysterium) mirabile”[1763], amit bámulni, ámulva nézni, amibe elmerülni, amin elmélázni kell, magát felejteni; azután a nagy szférák szemléletében elsodródni és látni, nézni, megint látni. Én viszem a látó lelkemet az

[1757] belénköntött képesség
[1758] A hely, ahol állsz, szent föld.
[1759] vonzz, hívj minket
[1760] A dőlt betűvel szedett sorokat Prohászka apró betűvel az eredeti szöveg fölé írta; ezeket Schütz nem közölte. Csakugyan, a gondolatok ismétlődnek.
[1761] nem kiagyalt mesék, hanem a szemtanú beszámlója alapján [adtuk tudtokra Jézus Kirsztus hatalmát és megjelenését] (2Pét 1,16)
[1762] *Limpiász:* spanyol község. Plébániatemplomának főoltára fölött művészi faragású feszület függ, amelyen 1919. március 30., egy népmisszió utolsó napja óta egyesek csodálatos eseményeket észleltek: a feszületen függő Krisztus szeme s ajka mozgott, arcvonásai a kínhalál különböző fázisait tükrözték vissza. Szubjektív látomásokról volt szó, hiszen egyesek semmit sem láttak, illetőleg a „látók” sem ugyanazt észlelték.
[1763] csodálatos szentség

oltárhoz … mindegyikhez… Nincs a helyhez kötve ámulatom, szemléletem, elmerengésem. A kereszt rajta nem a limpiaszi, de a lélek, mely ránéz, az a limpiaszi meglátások lelke, a Krisztus szimpathiája, a veleszenvedő s küszködő s haldokló. A korporálén nincsenek vérfoltok; a bolsenai csoda[1764] itt nem ismétlődik, de nem is kell; s az orvietói dóm aranymozaik homlokzata sem ragyog bele a lelkembe s nem muzsikál hitet s elragadtatást; de az se kell: csak a paténán s a kelyhen vannak az örök lámpa vörös fényfoltjai; kis emlékei nagy csodáknak. Ami azonban ide is kell, az a látó hit, a hívő nagy látás… Lelkemben elömlő jézusi vér s a nagy pietás, áhitat, bensőség! Mily különös, hogy a látás e kegyelmét mily áron s munkával kell kidolgozni és elérni! Bele kell magunkat törni, – mondjuk, beleszuggerálni. A pszichikai folyamat abban áll, hogy az absztrakt fogalmak meg-megtelnek érzéssel; a drótok, a vezetékek kigyulladnak az élet hevétől; a szép üvegszerviz, a „vasa pulchra et electa”[1765] megtelnek tüzes bortól. Érzés, érzelem, élet…! Különösen a fogalmakban legkevesebb az élet. Azok csak elvont, fölöttünk járó, légies formák. A világ megértését adják, de az élet meleg s erős valósága az érzésben vibrál! Régi meggyőződésem az intellektualista túltengés ellen.[1766]

Szept. 14. [1] P<áter> Bíró tartott nagyon kitűnő lelkigyakorlatot a papságnak. Isten áldja érte! – Volt egy ügyvéd, aki szegény emberek perét ingyen vitte, s akiét vitte, attól jó siker esetében csak egy virágszálat kért s azt eltette a szekrénybe. Mikor nagybeteg lett, azt mondta: fejem alá azokat a száraz virágokat tegyétek, akkor jól pihenek. – Az anyaszentegyház két oszlopra támaszkodik: az imádkozó s az irgalmas szívű emberre, hívőre!

[2] Hogy a bűn mily rossz, azt a kereszten látni: halálos poklot, végromlást hozó rossz. A tüdővész-bacillus addig nem nyugszik, míg meg nem eszi a tüdőt; az üszök is így, a tűz is így dolgozik. A bűn is, még az Isten Fiát is elrontotta – halálba vitte. A bűnt magára vette és meghalt; hát aki magába veszi… S a bűnben látni, hogy Isten mily nagy fölség, mert a bűn azért oly rossz, mert Isten oly jó. Szent … szent … azért van pokol…! (Nézd Chaignon szept. 14.[1767])

[3] Jézus lehel apostolaira; leheli a megváltás lelkét, az örök szeretet lelkét. Accipite Spiritum Sanctum … quorum remiseritis etc.[1768] Nagy és fölséges dolog. Ez pálmája; ez zsákmánya: a lelkek mentése… Alleluja… Pax…

[4] Hogy kell bánni a bűnt? Ibo ad *patrem:*[1769] Nem gondolja, hogy nehéz lesz, megalázó… ad patrem! Hát mi? ad patrem, a quo omnis paternitas.[1770]

[5] A szakramentum teszi … nem én! A hatalom. Krisztus emeli a terhet…

Szept. 15. [1] Rettenetes embersorsok … azok ott a szent kereszten s a kereszt alatt … a Máriák, a Jánosok, az ördögök s a rothadt nép … zivatarok, fekete éjtszakák rémséges ítéletnapján járunk ezekben, mindegyikben úgy megfelelőleg: az imádott Krisztusban, a szent, fájdalmas anyában, a feldult, szerelmes Magdolnában. Ah, hogy ez így van, hogy Isten így akarta, hogy a lelket, e szikrát ennyi sárba s viharba ültette! Hogy az Úrnak ajkára az Eli-Eli sóhajtást adta… S annak az édes szűznek szívébe ennyi keservet! Ő érzi, mi a bűn s mi az

---

[1764] *Bolsenai* csoda: A hagyomány szerint 1264-ben Bolsenában, Orvieto közelében egy az Oltáriszentségben kételkedő pap mise közben feldöntötte a kelyhet, mire a korporálén nagy kerek vérfoltok mutatkoztak. A korporálét az orvietói székesegyházban ereklyeként őrzik. A bolsenai csoda emlékét Raffaelo egyik freskója őrzi a vatikáni stanzák egyikében.

[1765] szép és választott (különleges) edények

[1766] Vö. Szabó Ferenc: Prohászka és a modernizmus in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 88 kk.

[1767] Pierre Chaignon: *Elmélkedések papoknak* című könyvének a Szent Kereszt felmagasztalása ünnepének (szept. 14.) elmélkedésére utal.

[1768] Vegyétek a Szentlelket … akinek megbocsátjátok [bűneiket] … (Jn 20,22–23)

[1769] Elmegyek az Atyához (Jn 16,28)

[1770] az Atyához, akitől minden nemzetség [nevét nyerte a mennyben és a földön] (Ef 3, 15)

Isten … mily végtelen! Az ő gondolatai s érzései is mint a folyók a sivatagban elvesznek … exspirant cogitationes…

[2] Minden lélek, mikor elnyúlik a végtelen felé, akármilyen óceánbőségű, egy kis szétdörzsölt vízfolt. Ah, ő imád; sie begreift auch nicht … aber sie berührt![1771] Más a tengert átfogni s más a csigahéjjal belőle merítgetni. S az ő hite mint nagy fájdalom áll a szent kereszt alatt. – Ott lett anyánk a szülés fájdalma a szent kereszt alatt, a pietà anyasága! S úgy értem, hogy a szent kereszténység azt el nem felejthette, s hogy a Monte Senario[1772] barlangjából a „lugubris vestis”[1773] libériájában az ő szomorúságának nagy kultusza indult világgá! Ah, testvérek, jól beszéltek… Benitius Fülöpök[1774] s mások, ti a szív trubadúrjai, az örök szent fájdalom siralmainak észrevevői; ti, tik felelgettek a Szent Szűz „Thren”[1775]-jeire; ti, máriás jeremiások, szerviták! Mily nemes szolgálata ez a középkornak; ti, a fájdalmas anya lovagjai!

[3] Ein jeder Christ hat ein grosses Herzeleid: des Heilands Kreuz, sein blutiges Antlitz, sein dorngekröntes Haupt, sein flammendes, durchbohrtes Herz! Dies Leid schweigt manchmal, dann wird's wieder auf einmal laut! Ach, wie laut! Und die Jungfrau, die hat ihr inniges Mutterleid.[1776] Non tacet pupilla ejus[1777]… Így megy végig az életen, s a Golgotán a látomásból rémséges valóság lesz. Quis medebitur illi?![1778]

Szept. 16. [1] A limpiaszi csoda egyre jelentősebb nekem. Nézni, úgy hogy lássunk, – hogy fölértsük a valóságot, azt a mélységet és tüzet, melyet a szent kereszt jelez. Igazán csak jelez. Látni a kínt, az epedő szeretetet a nagy excesszust, a nagy égretörést; látni az emésztő rémet, a bűnt, mely végez Krisztussal, látni a szeretetet, mely itt vívódik; a hit szemeivel, a hit fényében a nagy valót. Nos, hogy lássunk, disponálni kell magunkat! Aki hegyre iparkodik, óriási munkát végez … intendere, contendere, extendere[1779]…! Összeszedni magunkat, kell, ez az intentio et contentio[1780]… Azután az önmegtagadás, az áldozatkészség valamiféle hangolása. A similis simili elv s az: wäre das Aug nicht sonnenhaft. Intelligit, qui diligit …et illi nihil horum intelligebant et erat verbum istud *absconditum* ab eis![1781]

Szept. 28. [1] Szent Vencel az én affectuosi sancti[1782]-m sorába tartozik; az adoratio, a devotio, a pietas angyalai járnak vele. Szereti, imádja a szentségi titokban rejtőző Urat, a nagy misztikus szeretetet, a végtelen jót s örvényét, mely incselkedik velünk s hitünkkel s szeretetünk lámpácskáival s lángocskáival. S mi úgy felkészülve járunk s állunk az örvény szélén; érezzük vonzásait az *„inenarrabile donum”*[1783] *jóságos felénknyúlásait,* s várjuk, hogy elnyeljen. Ah, Uram, Uram… mit mondjak még? Te az örvény s én a bolyongó lélek, aki játszik a végtelennel. De inkább te játszol velem … te kapsz föl s eresztesz el … te kúszol hozzám s vonulsz vissza … érintlek, de meg nem foghatlak. Úgy játszol, mint a tenger a parti csigahéjjal. Oly kicsi vagyok, csak csigahéj; fogalmaim pozdorjaszálak, érzéseim a

---

[1771] nem érti meg … de megérinti
[1772] a szervita rend (Mária szolgái) alapítási helye
[1773] gyászruha, a szerviták fekete szerzetesi ruhája
[1774] a szerviták ötödik generálisa (†1285), aki tökéletesítette rendi szabályukat
[1775] siratóének
[1776] Minden kereszténynek nagy szívfájdalma van az Üdvözítő keresztje, véres arca, tövissel koszorúzott feje, lángoló, átszúrt Szíve! Ez a fájdalom néha elcsitul, de aztán ismét felsajog. Ah, mily hevesen! És a Szűz: ő pedig belső anyai fájdalmat érez.
[1777] Ne csillapodjék szemed bogara (vö. Siral 2,18)
[1778] Ki gyógyíthatna meg téged?! (vö. Siral 2,13)
[1779] megfeszíteni, törekedni, fokozni
[1780] szándék és igyekezet
[1781] A hasonló hasonlónak [örül] elv s az: nem lenne napsugaras a szem. Az érti, aki szeret … semmit sem értettek meg és számukra el volt rejtve az ige értelme!
[1782] kedvenc szentjeim
[1783] kimondhatatlan nagy ajándék

tengerparti homok kvarc szemerjei. Mi kerüljön ki ebből? Minden, csak játék lesz; a szeretet játéka, de kapcsolatban a tengerrel, a naggyal, a végtelennel; s kezelni kell téged finom tapintattal, hisz, ismétlem, fogni nem foghatlak meg. – Mily pietás a szentben, ki az Eucharisztia kenyérmagvát veti, aratja, őrli s az Eucharisztia borát ki szűri?! Mily tapadó s elragadó szolgálatok. Szövi a fátylát a szent titoknak, szűri a folyékony tüzet, melytől a lelkek gyulladnak. Az ilyen embernek fagyban is meleg a lábanyoma; belőle való a meleg a hidegben! Az életet, az érzőt, a látást, az érzéket hozza, az átható, a mélységbe behatoló tekintetet, az élet ez erejét az Úr adja. Jól kér, aki kéri: ut videam[1784] … életet, fényes, világító, belevilágító szemeket kér; mert látni mi mindent lehet, csak szem legyen hozzá! Gloriam speculari – ah, mily élvezet! Bonitatem speculari.[1785] Ahogy a belénk öntött melegből vész a fagy, úgy a belénk öntött világosságból a sötétség. A lélek nemcsak szem, melyre a külfény hat, hanem lámpás-szem, kis napocska! S az Úristen gyujtogatja azt.

Szept. 29. [1] A szellemek harcában Szent Mihály a vezér. Annak az ősi szellemharcnak, melyet ő vívott Luciferrel, hullámai el-elömlenek s el-elkanyarodnak fölöttünk; azért nagy pietással kell a küzdőknek az arkangyal iránt viseltetni. Princeps gloriosissime, Dux coelestium exercituum, Ecclesiae admirabilis, grandis excellentiae et virtutis Rector;[1786] ezek aztán a címek, s nemcsak címek, de hatóságok, vagyis hatók, erők. Az arkangyallal kapcsolatban van mindenki, aki az Isten országáért küzd; de jó lesz ezt átérezni mélyen. Ha lankadunk, ő oldalba lök „et suscitat me, quasi virum, qui suscitatur de somno suo”[1787]. S ha elkalandozunk s tévutakra fordulunk, „a coeli errantem semita, ad coeli viam revocat”[1788]. Gondolom, hogy az angyali hierarchiák fény-beszédeire kell ügyelnünk. Ők megvilágosítják egymást; szavaik fények, beszédeik fölvilágosítás. Ez is egy csodálatosan szép gondolata a katholikus theológiának!

Szept. 30. [1] A szentségi Jézus a mi örömünk. Kell az, hogy a szentáldozás szent örömöket váltson ki bennünk; hiszen a kemény Szent Jeromos s a gyermekded Szent Berchmans János ugyanazt mondja: „Hoc solum habemus in praesenti saeculo bonum, si vescamur carne Domini.”[1789] (Cap. 3. Ezech.) S a másik: „ó, édes Jézusom, mim volna a földön a szentáldozáson kívül, ami örömöt s megnyugvást adna”. Igen, szent öröm, lélekteltség s kicsordulás! Az onnan van, hogy Jézus, a fényesség, édesség, fölség, szépség jön hozzám, s a lelkemben csak szent örömöt váltanak ki. Ha a Jézus szent neve litániáját mondogatom s érzelmekké szétszedem, egyik fölség a másikból gyullad, egyik szépség a másikból pattan. Csak hozzá kell látni szétszedni azokat. Scitis, quid fecerim… Vos me dicitis magistrum et Dominum, et bene dicitis… Dicitis me radicem, fontem, lucem, donum inenarrabile … Dei virtutem et sapientiam … ostensionem spiritus et virtutis … et bene dicitis… Scitis, quid fuerim … quid fecerim.[1790] Megérteni, hogy e titkos forrásból fakadt az evangélium, annak minden gyönyöre és gyöngye, fényessége és édessége, a corpus mysticum szűzies bája, szentjeiben égbe emelkedő fölénye, szűzies hava, fénye…

[2] Mily lelkek! Ah, mily lelkek … a gyökért dicsérik a színek, a szirmok, az illatok! Mily lelkek! Az egyház is emberi társadalom, Krisztustól alapítva, de emberi, történelmi formákba szorítva, s dogmái s törvényei vaspántok, bástyák; de a pátokon fölvillan a szentség szabadságában s a szépség ellentállhatlanságával a lélek lángadozása! Mily lelkek! Nehéz az

[1784] hogy lássak (vö. Mt 10,51)
[1785] [Isten] dicsőségét, jóságát szemlélni
[1786] Dicsőséges fejedelem, az égi seregek vezére, az egyház csodálatos, kiváló és erős igazgatója.
[1787] és felkelt engem, mint amikor valakit az álmából keltenek fel (vö. Zak 4,1)
[1788] az égi útról letérve, visszahív az égi útra
[1789] Ebben a világban egyetlen jót birtoklunk: az Úr testével táplálkozunk.
[1790] Tudjátok, mit tettem… Ti mesternek és Úrnak mondotok, és jól mondjátok (vö. Jn 13,13)… Gyökérnek, forrásnak, világosságnak, kimondhatatlan ajándéknak mondotok… Isten erejének és bölcsességének… a szellem és az erő megmutatójának… és jól mondjátok… Tudjátok, ki voltam… mit tettem.

egyházat megreformálni zsinatokkal, törvényekkel, de igen, lehet és kell lélekerők kigyulladásaival. Tiszteljük III. Incét, V. Kelement s III. s IV. Pált; de hát ezek a tartályok; a lélek eleven erupciói Szent Ferenc, Szent Katalin, Szent Ignác… Ezek a benzin-tartályok, lökőerők s kigyulladások! Hát Jézusból, a donum inenarrabile-ből jöttek elő! Scitis, quid fecerim vobis… Ah, akiben ez a gyökér, annak szent öröme van! Tovább: mennyi forma, mennyi művészet?! Hogyan fontak lenszálakat csipkékké, hogyan faragtak ki virágos lombos kőeredőkké sziklákat; hogyan olvasztottak hangokat dalokká, énekekké, hogyan kevertek mélyfényekké festékeket … ott fönt Brabantban. Hogyan építettek templomokat, dómokat; s az ihlető gondolat s az alakító akarat, az mind innen, e forrásból <való>. Most tán romok, s a romok fölött erdők misztériuma borong, s csak a forrás maradt vissza… Csendes romok forrásai, hajdan imádság, buzgóság szentélyeinek forrásai; ah, szent források, berkek, aranyzöld fényekkel telített májusi bükkerdők, csendes hegyoltárok, melyek körül az édes illatok lilás párázata ömlik; ti gyöngyszimbolumai annak, ami Isten-szeretet, inkarnált szeretet, evangélium, kegyelem. Scitis quid fecerim vobis![1791] Hah, ha tudatra ocsúdunk, hogy mink van s mik vagyunk? S ha ízleljük s élvezzük, s belénk szakad a természet, a művészet, a kegyelem életárja?! Ez Jézus, neki örülök, átkarolom, énekelek, dúdolgatok.

[3] Lehet-e, hogy ne csendüljön meg a szent öröm, ha elgondolom, hogy a „Dilectus meus mihi et ego illi.”[1792] Az öröm forrása és áradozása az odaadás. Krisztusnak adom át magam … mindenestül. A szeretet gesztusa az odaadás; a szeretet páthosza élvezni az odaadást. Csak ő, csak neki, csak tőle. Neki élni; motívumot, gondolatot csak tőle. Ami a világban ér, nem imponál; bokámig föl nem ér, mert talpamtól a fejem búbjáig övé vagyok. Hogy keveslenek, hogy nem értékelnek, hogy pletykáznak és kefélnek: haj rá, haj rá! Hozzám föl nem érnek. Akinek a szeme oly magasba akasztva, a nagy Jézusra, a tökéletesre, az Atya gyönyörére, a színében elváltozottra, aki ha nem is Táboron jár, de látomása a dicsőséges Krisztus, s az világít neki, ki minden filozofáláson át a nagy factumot rögzíti; azután aki a szeretőre, az Úr Jézus szívére gondol: hát annak fuvolázhatnak, pletykázhatnak, orrfintoríthatnak; ő „evasit” et „et excessit” et gaudet et jubilat![1793] Amen!

[4] Szegény világ csak egy nyelvet ismer, s minden deklinációja s conjugációja a korona, márka, dollár, font körül forog! Mit gondoltok, ha annyiszor emlegetnők Jézust, a lelket, a kegyelmet, az életet, a szépséget, a fölséget, mint ahányszor a sárga, halvány sarat s a piszkos, zsíros fogású papírfoszlányokat, s ha oly mohón fordulnánk templom, Oltáriszentség, kegyelem források felé, mint ahogy a börze, a Danubius, a Kereskedelmi bank részvényei felé?!

Okt. 1. [1] Vágyódni a nagy jó, a fényes, erős, boldog élet, a minden után: ezt a vágyat oltotta belénk, ez az ő kapcsa bennünk, ezzel húz, vonz a lényünk befejezetlen s befogadásra képes voltával, a teremtésnek, a végesnek öblösségével. Ah, mily tehetség: Istent szomjazni, akarni, vágyni, várni! S ez minden szívben van s zsoltárok éneklik. De mi van velünk, mikor a végtelenség szélére, hol az ember útja kanyarodik, kijött a nagy Ismeretlen s ide ült emberül, Jézusban?! Ah, hogy dagadtak a keblek s gyúltak ki a lelkek, megteltek tejjel a mirigyek s csordulnak s dagadnak s locsognak a vágyak patakjai s pattannak a bimbók, s lehelik az epedés, a kábulás, a félrebeszélő szeretet ihletét! Hát aztán az evangélium titkos forrásai, a szakramentumok… Az isteni hegyvidék bűvös forrásai s nevezetesen a mirabile sacramentum hegyvidéke…Ezek a szimbolumok, az ingerek, az árnyak… járó-kelő árnyak… ezek a fényfoltok, tarka szegfű-színekben… Istenem, „Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi”[1794]. Az ószövetség vágyai a „Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo”[1795]

[1791] Tudjátok mit tettem veletek! (Jn 13,12)
[1792] Egyém a kedvesem és én az öve. (Én 2,16)
[1793] kiszabadult és eltávozott és örül és ujjong
[1794] Árnyékában kívánok megtelepedni (vö. Én 2,3)

… a „cervus desiderans”[1796] a „dilecta tabernacula”[1797] a „concupiscens et deficiens anima”[1798], a szeretet, a szerető vágy indulataivá lesznek az Oltáriszentség felé beállított lélekben. Az Eucharisztia a latin egyházban itt-ott „desiderata”[1799]-nak hivatott. A lélek örök vágya Isten. Ez itt fokozott: édes s ízlelő s édes mámorban ölelő szeretetté lesz. – Mondják, hogy az ember ne vágyódjék más után, csak Jézus után: nekem jobban tesz, ha mondják: a megtisztult s fegyelmezett lélek minden öröme, emléke, benyomása, édessége, passziója, élvezete… régi gyermekségünk útjain andalgás, rózsahegyi hídon bandukolás, a Vág tiszta vizében ficánkoló pisztrángok szemlélete, a losonci egyházban gyermekszemmel széttekintés stb. stb.: ezek mind ingerek, mind kigyulladások, mind illatáramok az egyetlen, az Úr Jézus felé. Ezekkel s ezekben szeretem!

[2] Ha úgy állok az oltár előtt a szentmisében s elgondolom a világokat, az idegeneket, a másokat, más arkangyalok oltalma alatt állókat, más fogalmi konstrukciókkal, más idiómával … ahogy a kivándorló kis hazájából más hatalmasságok országaiba vonul, ahol másképp néznek, beszélnek, éreznek, idegenben, s kell neki passzus, kell más pénz, más hitel – idegenben…! Hát én, a csillagos világokba kivándorló, hol szedem a más nyelvet, az ott is értékes értéket, a hitelt? Csillagos világokba kivándorló lelkemnek a mi Urunk, Jézus Krisztus adja a passzust, vérével van írva, a kincset; ott is ér, sőt ott jobban értékelik; adja a hitelt, végtelen, kimerítetlen hitelt. Ott ha kopogok az Úr Jézus nevében, nyitnak portát s megismernek s fölvesznek … portae aeternales … tabernacula aeterna![1800] Annál is inkább, mert az nem kaland, nem szerencse-próbálgatás, hanem mindnyájunk útja.

[3] Van bennünk kiváncsiság is, s sokszor új világok fölfedezője s sarki utazók vágya lep meg, ha elgondoljuk: új világok, végtelenségek s új teremtések, új életek… Istenem, a teremtő s boldogító Isten sodra el-elkapja lelkünket, s kérdjük: „miért nem megyünk? Mit várunk itt? Mit ténfergünk? Gyerünk!” De mégis várni kell: az itteni feladatok is isteniek; itt is isteni az élet a maga módja szerint. Majd eljön s kiemel! Istenem, mi az: „majd”, mikor örökkévalóságról van szó?

Okt. 2. [1] A szellemi világok ünnepe, a megvilágítások hierarchiája, a boldogságok, erők, szépségek életfokozatai! Stumm schläft der Sänger, dessen Ohr gelauschet hat an ewiger Welten Tor.[1801] Csak elragadással nézek föl, föl és feljebb… Szentáldozást jól végezni, szívvel-lélekkel a dolognál lenni a Krisztus bevonulásánál, a krisztusi fény kigyulladásánál, a nagy világok kiemelkedésénél, s azután részemről a fogadásnál, a szent csipkebokrok lángbakapásánál, a hegyek elém dobbanásánál!

[2] Szent Tamás szerint lehet habitualiter ezt végezni, vagyis a kegyelem s a kapcsolat s a teltség lehet ontológiailag bennünk, s ez olyan „prete sciocco”[1802] daráló miséje, vagy mindez actualiter[1803] cseng meg. Az Úr ez utóbbit akarja, mikor mondja: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Emlékezete nagy jelenvalóság legyen. Jelen legyek bennetek mint nagy hegység, mint éjt hasító napkelet, mint tavaszi életkeringéstől nyujtózkodó gyökér, mint nagy csendek zenéje. Jelen legyek bennetek, mint „excelsa cogitatio filiorum Dei”, mint „Dei virtus et Dei sapientia”, mint „ostensio spiritus et virtutis”. Jelen mint beatus redemptor, mint

---

[1795] Istenem, én Istenem, pirkadatkor már előtted virrasztok (Zsolt 62,2)
[1796] [amint] a szarvas kívánkozik [a forrás vizéhez] (Zsolt 41,2)
[1797] kedves hajlékok (vö. Zsolt 83,2)
[1798] vágyakozó és sóvárgó lélek (vö. Zsolt 83,3)
[1799] kívánt, óhajtott
[1800] örök kapuk … örök tabernákulumok (szentségházak az oltáron)
[1801] Némán alszik az énekes, akinek a füle az örök világ kapujára figyel.
[1802] ostoba pap
[1803] szükségességként, esedékességként

ab inferis resurgens, mint gloriosus ascensor![1804] Jelen legyek mint akinek szívébe öntsétek ki minden gondotokat, bajotokat… Jelen mint bizalmatok határtalan tengerén veletek hajózó, mint ki mélységek fölött vezetlek… Jelen legyek mint ki az egyház berkeiben a hét forrás körül veletek járok, s lelket öntök belétek… Jelen vagyok emmausi utakon is s megvendégellek kenyérrel és szem-megnyitással! In mei memoriam! Amit rólam tudtok s hisztek, az mind jelenvaló legyen s az énekeljen bennetek…S ami kép s hasonlat van rólam, az emelkedjék föl: töltsön el titeket… Memoria múltat mond, de nálunk az emlékezésből aktuális megélés s megtapasztalás lesz. Ahogy ő valóság bennünk, úgy ezek a memóriák átpattannak szemléletekké, figyelmekké, jelen applikációkká, odaadásokká, jelen mai reggeli ünneppé. A memoria mai napi, mai reggeli ünnepem, a multból mint lepelből kibontakozik, ez lehull róla s itt van, s én átkarolom a jelenvaló Krisztust.

[3] Hát ez a különbség a habituális s az aktuális szentáldozás közt; a habitus az az ontológiai élet, az aktus az öntudatot betöltő élet; a habitus a memória, az elmosódott, ködös mult, míg az aktus a memóriában megelevenedett jelenvalóság; a habitus a mag, a gyökér, a virág a májusi éjek álmaival, míg az aktus nem a régi az elmult május, hanem a való, a jelen május szépsége, kéjes, mélységes, illatterhes szerelme!

[4] Memoria, ex qua praesentia, praesens vis, fortitudo, gaudium, jubilus erumpit.[1805] Memória, mely megszólal, memória, mely hangos, színes, mozgolódó, alakuló, emelkedő, szépséget, mosolyt s életet árasztó jelenlétté lesz. Memória, melyből az örök szeretőnek két szeme csillan meg, s arca színesedik meg, s alakja domborodik ki, s két karja tárul elénk, s meleg kezét kézfogásban s meleg, puha ajkát átkarolásában érzem. Exsurrexi et adhuc *tecum* sum[1806]… Memória, melyen át kell törni, mert csak ingerül, csak fátyolul, csak halkan mozgó, még nem beszélő ajkul szerepel… Memória historica, de mely voltaképp azt mondja, hogy a régi praesentia a mostani, itteni szent valóság. Memória, mely tulajdonképp azt mondja: ne menj vissza hozzám, hanem maradj itt s vedd észre, s légy itt mindennel: szemmel, szívvel, ajkkal, lélekkel, s imádj s tisztelj s örülj s vigadj s kérj s meríts!

[5] Ah, megszünt a memória, s a hatalmas, édes, nagy valóság karol át, emel föl s visz… Velem, bennem van! Krisztust veszem s figyelmemmel, éberséggel, érdeklődéssel, feszült odaadással, őt imádó, neki térdet hajtó áhitattal, határtalan bizalommal, sürgölődő, meríteni akaró mohósággal mozgolódom körülötte. Majd megmerevülök imádkozó elragadtatásban, majd meg szökellek, tapsolok, örülök; nagyon-nagyon, szívből örülök!

Okt. 3. [1] Három szó ragad meg az orációban de Ss. Sacramento: Deus qui nobis sub Sacramento *mirabili* … ita nos corpus et sanguinem sacri mysterii *venerari,* ut redemptionis tuae fructum in nobis *sentire* moreamur. Ez a sora a vallásosságnak: *mirari, venerari, sentire!*[1807] Kezdet, folytatás, virágzás! Mirari mint valami újat, nagyot, meglepőt, soha meg nem szokhatót; venerari mély hallgatásban, elfogódottságban, megilletődésben, beszédes csendben; hol a sejtelem, a homály, a nagy lepel beszél a végtelen Fölség közvetlenségében. Erre az öntudatra, ebbe az érzésbe beletalálni magunkat… Ez a sacramentum = titokzatosságtól megkörnyékezett öntudat… láthatatlan valóságok érintése, ihletése… csend hallgatás, nesztelenség, láthatatlan jelenlét ránk borulása, s ez beszél. S én? audiam, quid loquatur in me[1808]… Mintha a kölni vagy a limburgi dómban állnék, vagy a Bösensteinon

---

[1804] „mint Isten gyermekeinek kimagasló gondolata”, mint „Isten ereje és bölcsessége”, mint „a lélek és erény megnyilvánulása”. Jelen mint boldog megváltó, mint halottaiból feltámadt, mint megdicsőült mennybemenő.
[1805] Az emlékezet, melyből feltör a jelen, mostani erő, bátorság, öröm, ujjongás.
[1806] Feltámadtam, és még mindig veled vagyok
[1807] Úrnapi könyörgés: „Urunk… te ebben a *csodálatos* szentségben kínszenvedésed emlékét hagytad ránk; add kérünk, tested és véred szent titkát úgy *tisztelnünk,* hogy megváltásod gyümölcsét szüntelenül *élvezzük*…”
[1808] hallgatom, hogy mit mond nekem

vagy a Pribiczen vagy a tési májusi napsugaras bükkösben… Egészen így, hisz itt domborodik a végtelen szeretet és hit…

[2] S az Úrnak biztosan szava van. Az én szavam: mirari, venerari; az ő felelete: sentire…! csak így értem azt, amit ajánlanak: sich einem tiefen Schweigen überlassen[1809]; de ezt active, vagyis csodálva, mint ahogy silentiumban, kifogyván szavaink, csodáljuk a dóm, az erdő, a vidék szépségét: itt Jézus lelkét, nagy akaratát, nagy szívkiáradását, nagy pedagógiáját, nagy világfoglalásra kiindulását, s ugyancsak nagy kötelességünket s boldogságunkat, mondjuk, szerencsénket, a praedilectio érdemtelen kiömléseit <csodáljuk>. Deus mirabilis, Jesus mirabilis; Sacramentum mirabile; anima mirabilis, sors et vocatio mirabilis, Sacramenti gustatio mirabilis; locus mirabilis, altare, templum.[1810] A fórumon áll a templom: San Lorenzo in mirandis. Minden katholikus lélek az Oltáriszentség előtt: anima in mirandis. Hát jól csodálkozni s megint s még csodálkozni s ki nem fogyni! Memoria mirabilium, a koncentrált csodálkozás az egyház kultusza az Oltáriszentség iránt.

Okt. 4. [1] Az Úr Jézusnak nyelve, szólása van az Oltáriszentségben; van kifejezése; ez végre is nyelv. Elénk állítja Fölségét titokzatos, igénytelen egyszerűségben, ragyogó lelkét, kedélyét méla nesztelen csendben. Csend és fátyol az ő gesztusa. Azután magát adja, egészen s oly kimerítő művészettel; egy nyelés, egy korty, egy édes csók – s benne az egész Isten! S készséges és folytonos és közvetlen a jelenléte és bizalmas a közelsége. S a hozzá-fordulás s az őt-megtalálás s az a szemtől-szembe nézés… S azután azt fejezi ki, hogy velem van – no igazán, ez már csak ki van fejezve, s hogy értem van itt, s hogy az enyém lesz mindenestül, kegyelmestül, érdemestül.

[2] Már most e „kifejezéseket", e kijelentéseket megfelelően fogadom: mélységes tisztelettel, ceremóniás keretezések és selyempapírba való göngyölítések nélkül. A rámbízott fölségnek megbecsülése, megtisztelése bátor, elszánt öntudattal tölt el. Csak bízd magadat rám, hódolatom, Isten-félő imádásom az én liturgiám! Azután érzem a fölséget; ah, hogy nézek e hegyekre! Azután a mélység – ah, hogy gravitálok beléje, úgy, mint ott a georgenbergi szakadék szélén! S mily párbeszédem van a bodajki tóval: il me vise, je le vise[1811]: – nézünk egymásba s átfolyunk… Hogyan nézek az őszi rózsák színpompájába: én beléjük, ők belém ömlenek. S mit felelek a csendnek, az erdőnek, a síkságnak a Szent Donát-kápolna hegyéről? Mit felelek? elcsendesülök s elnyúlok s a végtelenségben elhalok. S mit felelek a csillagos égnek? Nézek, bámulok, emelkedem, lelkendezem! Ah, mily beszédes csodálkozás s mily sokatmondó nemszólás s mily hatalmas lélek-elváltozás?!

[3] Jézus szava tehát az Oltáriszentségben nem hanghullám, hanem óriási tények, nagy szimbolumok s jelentőségek. Csupa kijelentés, csupa kifejezés, csupa akció. Több mint a szó; mert az a fogalomra irányul, ezek pedig a lélekre borulnak rá. Olyanok, mint a természet s a művészet beszéde; ezek a benyomások, a megérzések hatalmával hatnak; az absztrakt fogalom helyett a konkrét kép: pl. e fogalom helyett, hogy szép vagy, végtelen vagy, fölséges – van a virág vagy a Madonna, a tenger vagy a csillagos ég, az erdő s az alkonyat. Ezek beszéde a nagy valóságok benyomásai lelkünkre. Értsük ezt meg: itt is titok, csodanagyság, mélység, odaadás, közlés, jelenvalóság, intimitás, megragadó közvetlenség, szuverén fölényesség és naív természetesség áll velünk szemben. A titokzatos nagy tények! Ah, hogyan fogjam s kezeljem őket?! Ezt a csodavilágot, ezt a gazdag s egyszerű Niagara- jótét-esést?! Ez lelkembe nő bele; belém veszi magát s a katholikus szentségi pietást, a titok csodavilágának megfelelő érzelmi világot ébreszti. A titkot megélem … bennem fölpattan.

[1809] adja át magát a mély csendnek

[1810] Csodálatos az Isten, Jézus, a szentség (Eucharisztia), a lélek, a sors, a meghívás, az Eucharisztia élvezete, a hely, az oltár, a templom.

[1811] ő engem, én őt nézem

[4] Azt is gondolom, hogy minden titok, az incarnatio, a redemptio, a sacramentumok olyan titkok, mint a magvak. A szemnek ezek titkok, – de milyenek: ez a hajnalkamag; ez az őszi rózsa pihécske; ez a tulipán-mag; nézem, forgatom, nem értem; de aztán a meleg, nedves földben s a napsugár rádióaktivitásában a titkok felpattannak. Hát a föld a lélek, s a napsugár a kegyelmes érzelem, s a valósága a titoknak, a megtapasztalása az érzelem! Mirari, venerari, sentire!

Okt. 14. [1] Prédikáltam ma egy hete a Bazilikában a katholikus kongresszus alkalmából. Tárgyam volt az Oltáriszentség: a Sacramentum mirabile; a res mirabilis, a nagy jelenlét.

[2] Ha az Óceánon úszunk s mondják: itt 2600, – itt 8000 m mély a tenger, s mi a lágy habok fölött, a hajó oldalán végig ingerkedő hullámok, a sistergő vízbarázdák ezüst fodrain… Ah, mily jelenlét – a mélység jelenléte. S fönt, az égre nézek – a mérhetetlenség jelenléte! A titokzatos lét, a nagy, kerekszemű kérdezősködés: mi ez? Nem fér szívembe a tisztelet; de mint folytonos térdhajtás, olyan a lelkem gesztusa! Isten van bennem – szerelmesem… Bámulom magatartását s azt az iramot, az indulat iramát, hogy ezt a szeretetét csóknál csókosabban fejezte ki. Eszlek, Uram! – Kenyered vagyok, mondja ő; belédhatolok; karjaidba vetem magamat… Gondolhatod, milyen a lelkem szerelme?! A Szentlélek mint éltető s mozgató megtalálta paraboláját s jött mint Spiritus vehemens[1812]… A vehementia ugyanaz az Isten Fiában; de a szeretetnek más a stílusa, s azt a legbensőbb egyesülés maradék nélkül való kifejezésében alakította meg számunkra. Jövök hozzátok, kebletekre; ajkatokat keresem … a lelketeket akarom elfogni; sőt belétek hatolok, odaágyazódom; véretekké, melegetekké leszek. – Ezt az iramot érezni – sentire: az ölelés, az elmélyülés, az egybeolvadás szenvedélyét… Ez több mint a Niagara; különb mint a japáni földrengés tengerárama. Ott is a mélység keverődött föl s kavarodott meg. Istenem, hát itt? talán csak 8000 m mélység? Nem, különb! Hát ezt átéreznem kell, vagyis az elragadtatást, Krisztus szeretetének hevét, az ő meleg leheletét, a világnak a szentáldozás hevével pehelyszámba menő elfúvását meg kell tapasztalnom… Mi ez mind: világ, föld, egek, hegyek, óceánok – mi ez mind: ez az energia és indulat az Isten Fia zöldcsütörtöki szerelmi kitörésével szemben?! S bennünk a világ és óceán cseppé s pehellyé s minden tudomány s művészet üres csigaházak gyűjteményévé lesz a Deus praesenstől! S Boná-val mondjak: Quid possunt docere libri, quod non Deus praesens melius doceat.[1813] (c. 6.)

[3] Mindezt a fölfogás élénksége, a megragadó érzék, a mélységes átérzés közvetítse s jelenítse s hozza tudatunkra! Megvan itt a kifejezés; de szem s élet legyen hozzá. Érzéseimben mozdul meg a 8000 m mélység; lelkemben tárul ki a mérhetetlenség; a fölség tiszteletemben tükrözik; a jelenlét megérzéssé s tapasztalattá változik. A nagy valóság más csepp-valóságokat elnyom – opprimitur mundus a majestate![1814] Én nézem ezt ki; én hallom ezt ki; én neszelem ki; én csalom s hívom ki; én alakítom ki; rajtam gyullad ki; az én földem reng; az én tengerem mélysége lázong s csap föl az égre. Ah, igen, a Krisztus földje s óceánja s Niagarája az ember lelkét szimbolizálják, s a szakramentumok s szimbolikus beszédük s fluidumos áramaik s mélységből való lökéseik ezt a köteget, ezt a nagy res-t keresik; másra nézve nem léteznek; másba nem ütköznek s így energiájukat ki nem fejtik. Ah, lelkem, Szentföld, tiszteletet, kegyeletet, hódolatot lehelő levegő; lelkem tenger, csendes mélység, de mily világokat söpör, ha megindul! Lelkem szentének, szerelmes dalok s zsoltárok néma gramofonos korongja… Mi minden van beléd karcolva s pontozva s pihen benned; s ha volna, ki azt dalra keltené?! No, de hiszen ezt teszi az Úr: a szentáldozásban rád hajlik, s

[1812] vehemens (erős, teremteni képes) Lélek
[1813] Mit tudnának tanítani a könyvek, amit a jelenlevő Isten ne tudna jobban tanítani. (Bona bíboros)
[1814] a nagyság elnyomja a világot (a matériát)

megered a nagy, mély megindulás, az Isten-ivás, a lélek-megnyitás! Ah, mily boldogok, istenülők, világgyőzők vagyunk … mirantes, venerantes, fruentes![1815]

Okt. 16. [1] Az Oltáriszentség egyszersmind folytatása annak az Isten-tiszteletnek s Isten-dicsőítésnek, melyért Krisztus jött. Jézus Krisztus azért jött, hogy a nonpluszultráját állítsa a világba az Isten-imádásnak. A szeretet excesszusa ez; a kitörése, a végtelenségbe kinyujtott fakulája annak a hévnek s akarásnak s erőmegfeszítésnek, hogy az Isten legfölségesebb dicsérete töltse be a világot. Deus Deum adorat – a legszebb napkigyulladás, a színek bűvöletes tengere, a mélységek s magasságok zenéje, minden virág, levél, forma, szépsége ittasult ajkcsucsorítása; minden géniusz álmának, vágyának egybefolyása; a nagy barokkfény- és színáramok és sikoltozások zenéje áramlik Krisztus lelkéből, a nagy kedvtelést megtalálóból, az örök utakról idevetődött egyetlen trubadúrból, az Énekek énekének egyetlen hivatott énekeséből! Hát hogy a dicsőség, dicséret, imádás, ének el ne némuljon, ezért van Oltáriszentség, szentmise, titkos jelenlét … oltárkő, a nagy isteni aktusok lüktető sziklája, a zengő szikla… Ezért folyik s ismétlődik meg mindenütt a szentmiseáldozat! A nap protuberanciákban virágzik ki s excesszusai az égő fakulák: a földnek protuberanciái hegyek s oltárok, s lobogó fakulái az Úr Jézus szíve lángjai. Lángtengerek suhogásai … tűzoszlopok örök sötétségbe belemeredései… Ah, Uram, a te oltáraid mily titkok, mily látomások színhelyei; elborítják lelkünket sejtelmekkel, villámló fényekkel, 8000 méter mély tengeroszlopok nyomásával … s mégis élünk s térdelünk itt előtted … emberek nagy hitben, az örök szeretet indulatosságának villámló rángásaiban. Húzasz, sodorsz, elragadsz!

[2] Most értsük meg Krisztus öntudatát az utolsó vacsorán: Jesus, quia omnia dedit illi Pater in manus[1816]… Omnia: mint hatalmat, s omnia: mint nagy elvégzendő teendőt … omnia: amiért küldte, azt, hogy az Istent emelje a lázadó bamba világ trónjára; azt, hogy megdicsőítse; azt, hogy lángterekkel világítson eléje s utat szakítson mocsáron, sötétségen s Isten-feledésen át az imádásnak s virágos, örök szép hódolásnak. – Et quod a Patre exivit[1817], még pedig ezért: a tisztelet s Isten-megérzés s Isten-vágyás nyomain; lüktetésekkel, küldetésekkel arra, hogy a világ Isten-temploma legyen, s himnusok olvadjanak föl s el benne, miket szeret az Úr. – Et ad Deum vadit[1818] … s nemcsak maga megy, hanem magával visz. A kapcsolatot a végtelennel, a boldog élettel megcsinálja. S tudja, hogy aki megérti s hozzászegődik, abban e tüzek kigyulladnak, s e vizek beszakadnak, s ő is zengő húrocska lesz, vagy ha nem több, hát pókháló tele a harmat gyöngyeivel s a napsugár szivárványaival. Az is imádó, Krisztussal imádó, tehát szentségi imádó; – az is áldozatot bemutató, azt a világszomjat Isten után kielégítő, tehát miséző s misét bemutató áldozó lesz, az is az ő testének tagja, égő sejtje, feszülő életcseppje lesz… Per ipsum et cum ipso et in ipso adorans, gratias agens, supplicans, propitians … sciens…![1819] Jézus … mily világ, mily napok, csillagok, hegyek!

[3] Azután surgens a coena, coepit lavare pedes[1820] … Két misztérium: a) a tisztaság s az ártatlanság; a tiszta vizek, a ragyogó s világító vizek titkos jelentése… A vizek szenvedélye: lemosni a piszkot s lecsapni azt mindjárt… A nagy vágy az átlátszóság után… S b) a nagy alázat. Mi ez? Miért ministrare s nem ministrari?[1821] miért a testvérek lábaihoz? A nagy radikális Isten-állítás miatt, a nagy radikális önmagából-kikelés s Istenbe mindenestül való

[1815] csodálkozók, tisztelők, örömmel telik
[1816] Jézus, mivel mindent a kezébe adott az Atya (Jn 13,3)
[1817] És ezért jött az Atyától [a világba] (vö. Jn 16,28)
[1818] És megy az Istenhez
[1819] Őáltala, ővele, őbenne vagyok imádó, hálaadó, könyörgő, kérő … tudó(s)
[1820] fölkelt a vacsorától, megmosta lábait (vö. Jn 13,4–5)
[1821] Miért ő szolgál, és nem neki szolgálnak?

kapcsolódás miatt; a nagy, egyetlen, abszolut célkijelentés miatt: Isten minden, ember teljesen hódoljon. Embernek nem jár semmi; sem első hely, sem ülőhely; sem kitüntető előkelőség, sem társai fölé emelkedés – soli Deo honor![1822] Az alázat ezt a nagy realizmust, ezt az abszolut hódolatot, ezt a radikális végcél-szerűséget hirdeti. Az alázat mint lehelyezkedés, mint önkiüresítés, mint megvetendőség, mint utolsó helyen meghúzódás csak szimbolizálja ezt a hierarchikus törvényt és rendet! Aki az alázatot vagy éppen a megalázást s megvetést szereti, annak lelke frenetikus győzelmi éneket harsogtat az égbenyúló lépcső legalsó fokán; az látja az angyalokat jönni-menni, s látja, hogy neki nyujtják a lantot, mely csak az alázatosnak, az Isten abszolut fölsége meglátójának s minden dicsőséget neki vindikálónak ujjai alatt zsendül meg.

[4] Hát íme szimbolizmussal, tapogatódzással, álomból félálomba dőlésekkel, öntudati szürkületekkel, ösztönös karkinyujtásokkal van tele az emberélet. Csak abban lesz igazán gazdag, ki e felsőbb világ prelúdiumait ájtatosan hallgatja s a keresztény erényekben is a lélek tipegéseit s tapogatózásait nézi. – Így a „ministerium" által igazabb, mélyebb, magához tértebb s gazdagabb lesz mindenki; mert a természet s a kegyelem útján, mondjuk, az Isten cselédeinek útján jár. Más út nem a mi utunk; az nem út, az céltalan csúnya, kamasztoporzékolás. A „ministri Dei", a „ministerium Dei"[1823] a mi utunk, s a mi levegőnk, s az alázat ebbe állít bele … helyünkre, utunkra, egészséges levegőnkbe…

Okt. 17. [1] Katholikus érzés … misztikus világ. Nem látomások, elragadtatások, hanem a lélek öntudata, az ő lelkivilága nézeteivel, hitével, hajlamaival, mely nagy vágyak s metafizikai irányítások levegő-áramában hosszan elnyúlt s fölfelé törő lángokban lobog. A Szentlélek levegő-árama, élenye szítja azokat. Életre lobbannak!

[2] Blüh' auf, gefrorener Christ, der Mai ist vor der Tür,
Du bleibst ewig tot, blühst du nicht jetzt und hier.
(Cherub. Wandersmann)[1824]

Okt. 25. [1] A lánchídon mentem át. Teljes szélcsend volt, s egyetlen egy hullámfodor sem mutatkozott a hatalmas folyam tükrén. Az se látszott, hogy folyik, csak valami ideges mozgásféle villogott felületén. Mily erő, mily árok, mily nagy út! Nagy út a „Fekete erdőtől" a Fekete-tengerig. Biztos út, csak a parton végig kell menni, oda érünk a nagy vizekhez! Mély árok, legmélyebb árka a keletre hajló Középeurópának; minden, ami lefelé lejt, erre megy! S erő? hah, mozgathatna minden kocsit, autót, vasutat, fűthetne minden kályhát, tűzhelyet, gőzgépet; világíthatna ezer országnak… Dinnyésen, Isztiméren a Duna világítana, csak vezeték kellene hozzá. No meg átváltoztatni ez erőt!

[2] S mikor így lépkedtem a hídon, szimbolumát láttam a folyóban az Oltáriszentségnek: a legnagyobb erőnek, a legmélyebb ároknak, a biztos történelmi kapcsoló útnak: a coenaculum termétől a mai miséig. Mély árka az Úr Jézus megaláztatásának: Betlehemtől a passzió felé, a tanítványok lábait mosó póztól a kenyérszíne alatt lappangásig… Mély árok, lejjebb s lejjebb s folyton a mélybe lejt. Ah, Úr Jézus, te nagy életfolyam, mely úgy vonzasz mindenkit, kit az Isten nagysága meglegyintett, ki a fölség borzalmától megremegett; te szívből alázatos Úr, te már nem az árokszélen haladsz szerényen, nem tülekedve, hanem az árokban… „Mert az életet két ökölre fogni, s a győzelmi pálmát büszkén kicsavarni a méltatlan kézből sem tudom – enyém az árokszél a szent úton." A te utad az alázat árka,

[1822] egyedül Istennek legyen tisztelet
[1823] „Isten szolgái", „Isten szolgálata"
[1824] Virágozz megfagyott Krisztus, a május a kapu előtt áll,
Örökre halott maradsz, nem virágzol itt és most.
(Angelus Selisius A kerubi zarándok című művéből)

széles, mély árok, – folyam-lélek medre! Mily erő, lelkek világát termékenyítő s öntöző s égbe emelő! Ah, mit mozgat, mit melegít, mit gyujtogat s mit tisztít? A világ terhét s piszkát tisztogatja, mosogatja. Mily erő, hogyan vonz és leköt s átkarol! S mily csendes erő, nem is loccsan! Mysterium fortitudinis et victoriae![1825] S azután a nagy kapcsolat századokon át föl a Krisztushoz! In mei memoriam[1826]… Ezt akarja… A mysterium az Ariadne-fonál századokon, tereken, bozótokon, zónákon, filozófiákon s kultúrákon át. A Duna szalad Württemberg, Bajorország, Ausztria, Magyarország, Szerbia, Bolgárország, Románia, Törökország határain át; mily világok, nemzetek, életek s érzések! s ő, a nagy Duna, a folyó ugyanaz, s odavezet a csendbe föl s az Óceánba lefelé. Jézus szívéből, a misztikus, alázatos szeretetből föl a boldogságba… Istenből Istenbe…

Okt. 27. [1] Sanctissima, gloriosissima Trinitas![1827] Előbb ezt nem hangsúlyoztam s nem tudtam vele mit csinálni, de most egyre jobban gyullad ki lelkemben az isteni élet tengerhullámzása, a világok apadása s dagálya, a beata Trinitas. Kedvem telik az Élet óceánjainak e dagályát nézni s alázattal hinni. Ah, igen, hinni s azt hitemmel, csodáló, bámuló, imádó lelkemmel megtisztelni – nagyon, nagyon élvezni azt, s örülni neki. Élvezni azt a szentjánosi szót: Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit[1828]…, igen, úgy ahogyan lehet s amennyit birunk vele s belőle! Az Unigenitus Filius s az emberi ajk s a fogalmi pókhálóvilág; igen, amit ez elbir a nagy végtelen valóságból; ezt szívesen veszem, s főleg azután azt is, ami ezek nyomán buggyan, fakad: az érzés világát, a tiszteletet, hódolatot, a szent örömöt. Igazán tengerpart nekünk a mi mentalitásunk, s a valóság tengere hullámzik s dagad köröttünk, s úgy örülök a fölénynek, a megsemmisítő fölénynek: Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram[1829]… (Jób 36,26); nem is vincens, hanem csak úgy, mint egy gyorsvonat vágtatása nem ismeri a szembenálló őszi falevelet … elrobog, az pedig fölnyilall s aztán kalimpálózva ismét lehull. Örülök, hogy mily gyerekszeszély tölti el a lelkeket, kik ezt hallják s okosan elfogadják; csigahéjakkal tengerek partján. Örülök, hogy oly nagy, nagy az Úr … s minden Ő.

Okt. 28. [1] A Niagara lejtését érzem, a nagy kegyelmek évfordulójának, az ordinációnak vonzalmait. Ah, Uram! Nincs az isteni szeretetnek jellemzőbb kifejezése, mint Bernini Szent Teréziája, – itt a szemináriumi templomban is! Az a végleges kimerültség annak átérzésében, hogy mi az Úr Jézus szent szeretete, a keresztje s öt piros, tüzes szent sebe. Kapitulálunk; értelmünk s a szívünk is felmondja a szolgálatot; teljesen legyőzött s megsemmisült exisztenciák vagyunk. Úgy indultunk ki, hogy szeretünk s szeretetet viszonozunk, no, de a lángok első fölcsapódása pernyévé hamvasztott; úgy indultunk, hogy felfogjuk örök szeretetének fluidumát, no de mi lett velünk? E folyam iramától elégett vezetékünk. A teljes képtelenség, a végleges kimerültség, a fenékig-égés, a holttá szeretni-akarás – az van e képen és minden keresztény lélekben. Kitárjuk karjainkat s leomlanak; mit is csinálnánk a keresztre szegezett karok feszülésével szemben! Kiáltani akarunk, ékesen szólni kívánunk, s ajkaink néma reszketése s rángása az egyetlen kifejezés, amit kihozunk… Látni akarunk, s szemünk villanásait ráontani a szeretőre akarjuk; de könnybe lábbadnak.

[2] Igen, nem győzzük – az idegek elszakadnak, a vezetékek ellobbannak, a géppuskák csövei kigyulladnak, az ágyúk elrepednek, a puskapor vizes. Nincs szív, ideg, ész, szem, ajk, mely e szeretetnek feleljen! Íme, Szent Ferenc stigmái, s Szent Teréz, az amore languens Teresia[1830] ájulásai, s Pazzi Magdolna kiáltásai a szeretet után s az emberiséghez, hogy

[1825] A bátorság (erő) és győzelem titka.
[1826] Az én emlékezetemre [tegyétek mindennap a szentmisében]
[1827] Legszentebb, legcsodálatosabb Háromság!
[1828] Az Egyszülött Fiú, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki (vö. Jn 1,18)
[1829] Íme a nagy Isten, ki legyőzi [gyarló, emberi] tudásunkat
[1830] a szeretettől elájuló Terézia

szeressen, s az örök szeretethez, hogy nem szeretik. Ah, szentek, ti, kik tüzet fogtatok a pünkösd tűzcsóváinak zivatarában … szentek, becsületünk megmentői, szentek, ti a mély érzések igaz megérzői, ti, kiknek volt szívük, hogy legalább elájuljanak s néma trubadurjaivá váljanak az örök szeretetnek! Szentek, testvérek, dicsőségünk; szentek, lelkek, vigaszunk s az Isten szíve s tekintete pihentetői… Szentek, ah, veletek szeretni s ájulni akarok! Veletek!

[3] Emberek, kiknek minden lapos és ordináré; emberek, ti a blazirtságnak s alávalóságnak gőzhengerei; emberek, ti hájbakötött lelkek! Hát nem peckelitek föl szemeiteket az Isten csodáinak meglátására, az Isten hegyláncainak megbámulására?! Emberek, hát azért van lelketek, hogy karikaturává bambáskodjatok s a Fölségest egy-két idegingerrel letárgyaljátok?! Emberek, meneküljetek az elbutulás s az elállatiasodás rohamos folyamatából, az eliszaposodás s elanyagiasodás mocsárterjeszkedéséből. Nézzetek magatok köré! Szentek vannak köztetek, égbe törő lelkek, nagy tettek megcselekvői, tiszta folyamok megindítói, nagy lelkivilágok kitárói… Emberek, vannak csillagok s örök sarkok; s ti is azok felé vagytok igazítva. Elkoptatok, igaz, – hajótok roncs, s koldusai lettetek a bennetek rosszul fejlett hitnek s győzelmes tavaszi ággá fakadni nem tudott reménynek … Elkoptatok – koldusai, angolbetegei lettetek szüleitek lelketlenségének s bűneinek… Egy ősi bűn marta gyökér véznái vagytok… Ah, igen, igen… Ezt az istállót Herkulesz nem tudná kisöpörni… De van különb valaki, aki az Úr Jézus!

[4] Emberek, tele van a világ nagysággal, fönséggel, hegyekkel, égre csapó, égre járó hullámokkal… Tele Istennel, és szeretetével; de ahhoz szem s érzék s lélek kell. Az most nincs. Azaz, hogy föl kell kelteni; mert van, de beteg, s megijedt s kislelkű lett. Örök igazságok, álló csillagok, a konstrukciók szférái s ívelő ívei s boltjai s az örök célok, mind megvannak, s Krisztus, s a nagy kérdésre: pete tibi signum[1831], mi kell, mondd meg, megvan a felelet: az Isten Fia bizonyítja a keresztfán, hogy Isten végtelenül szeret… A nagypéntek bűbája, bűvölete, édes-bánatos szerelme – szintén a végkimerülésig… Istenem, Istenem, szerelmem, mindenem, hozzád emelkedem mint a legyecske a napfényben s ott úszom, s jó nekem.

[5] A legszentebb hely, melyen Isten tekintete pihen, a Kálvária, az örök istenemberi szeretet tűzhelye. A legnagyobb nap az a péntek, az az áprilisi tavasz; a legszentebb fa a keresztfa… De ugyanígy a legszentebb helyek az oltárok, a szentmiseáldozat szent kövei… Petra electa[1832] … itt adorálnak a kerubinok s szerafinok s itt bodrosodnak az isteni tetszés, szent öröm s ujjongás, illat és mámor felhői, nagy stílben, barokkban, s belenyomulnak az égbe. Minden oltár fölött ily baldachin, nem homályosabb s nem kevésbé illatos a Tábor tündöklő, tavaszi felhőjénél… Sanctus, Sanctus, Sanctus, Kyrie ischyre![1833]

Nov. 5. [1] A Szentlélek az Atyától és Fiútól származik; ő az örök valóság kapcsa: a végtelen lét logikai kifejezése, a „Deus de Deo”[1834]; nem árad ki s nem szeparálódik, hanem magába, az Atyába tér vissza, vagy mondjuk, hajlik vissza. A Szentlélek a kettőnek egyesítése és egysége. A végtelen valóság mint végtelen élet az örök, való önkifejezésben megszereti magát: ez a Szentlélek. Kifejezni magát = Fiúisten; szeretni magát = Szentlélek. – Valahogy úgy látszik, hogy minden élet = valamelyes bölcsesség, kifejezésre hozva a létet; csak akkor boldogul igazán s nem veszít utat, ha a valósággal s önmagával az ismeretet, a fogalmi világot a szeretet, a szép élet, a megérzés s megtapasztalás köti egybe. A szinthézis nemcsak az alany s állítmány logikai egybeillése, hanem egy új elem, a szeretet inspirálja. A logikus részleges, szétszedett mondásokba osztja ki és osztja szét a valóságot; de a valóság nem ilyen objektív szétforgácsolódottság, hanem kozmosz, rend, egység, s ezt a szeretet, a

[1831] kérj magad számára jelet
[1832] kiválasztott sziklák (az oltárok)
[1833] Szent, szent, szent, Uram irgalmazz!
[1834] Isten az Istentől (a Hiszekegyben)

harmónia lelke fűzi egybe. Szeretem s tisztelem a szinthézis, az egyesítés, az egybekötés lelkét, a Szentlelket. Csodálom s élvezem művészetét, remeklő genialitását, egységesítő munkáját. Általa vannak a formák, vagyis a sok együtt; általa lesznek a szervezetek, a testek s testületek, a rendek s hierarchiák, a kozmosz s a szférák. Így a Szentlélek az Atya lelke, a Fiú lelke, a mindenség lelke – a közös szeretet, melyben minden egy lesz s közel egymáshoz s egymást tartó s egymást támogató s boldogító.[1835]

Nov. 9. [1] Kultúra végre is sok befektetett munkát jelent s fejlődési folyamatosságot. Hát magyar kultúra! ha nem találunk, ez előbb lefektetett elv alapján, ne csodálkozzunk! Hogy hol tart a magyar nép, azt Fejérmegyében észlelhetni: Sárkereszturon még élnek azok, akiknek apáik szegény-legények, vagyis hivatásos tolvajok voltak. Amikor a hercegfalvai kormányzó, Vajda (volt apát) Sárkereszturon át hajtott, tisztelegtek nála e bandafőnökök s biztosították, hogy szabad az út Fehérvárig. – Pauer püspök látogatásakor ugyanott (Magdiccsal) megjelent két tagbaszakadt, széles gatyájú betyárféle, s a püspök kérdésére, hogy mi újság? biztosították őméltóságát, hogy míg ők itt vannak, nem lesz baj. De kellett is adni birkát, lisztet, malacot a betyárcéhnek. Ki is mentek a temetőbe, s a püspök kérdésére Saly espereshez, hogy hogyan van az, hogy csupa gyerek fekszik itt, azt felelte ez: Bizony, méltóságos uram, a felnőttek átlag Illaván meg a vármegyeházán halnak el! Hej, be lassan szürönközik a világosság e ködgomolyokon át!

Nov. 15. [1] Epidemia = tartózkodás, eljövetel; egyszersmind azzal az értelemmel, hogy mint idegen vagyok valahol! A rosszról, a maláriás szúnyogokról, a pestises patkányokról ezt helyesen mondjuk, s azok mint idegenek jönnek valahová s tartózkodnak ott. Így vagyunk a téves nézetekkel, az agyalkonyatokkal, a hóbortokkal, az agyrémekkel: jönnek s megszállnak, de csak mint idegenben, s az élet küzd ellenük; az igazság, a valóság ellenzi a megszállást. Még kevés van belőlük, nem tűnik föl; de mikor veszély támad belőlük, akkor harcba szállunk ellenük. Ily agyrémek: a szabadság, a testvériség, egyenlőség; a kultúra, a sport, a liberalizmus, a demokrácia, a szocializmus. Ezek lelki epidémiák. Ilyen a sajtószabadság, a parlamentarizmus, a népfölség; nemzeti életünkben a zsidóság, a külföld-imádás, az angol bódulat. Ilyenek a fobiák: a kereszténységtől, a katholicizmustól, a szentségtől való vonakodás. Ez epidémiák ellen küzdenünk kell; a kóranyagot ki kell vetnünk, a szérumokat használnunk.

[2] A modern világban a legfertőzőbb tényező a sajtó: egy-egy kiadóhivatal és nyomda valóságos mocsár, melyből a maláriás szúnyogok rajai emelkednek ki s szállnak szerteszéjjel. A jó, tisztességes sajtónak ezzel szemben szérumnak, oltóanyagnak kellene lennie. Annál inkább, mert az élet, az agyegészség, a gondolatvilág tisztasága gyönge hatalom, mely alig védekezhetik s állhat meg, ha magára marad. Nagyon sok a tévedés forrása s erősek a beszürönközések; sok az elhomályosodás lehetősége. Kevés az igazán szép arc, szép lélek; éppenúgy kevés az igazán egészséges lélek; a lélekegészség nagyon rosszul áll; ahhoz igaz, nemes, tiszta világnézet, s erkölcsi érzés kell. Már most ezt látván előző koraink, védeni akarták az igazságot, a lelki egészséget a baktériumok ellen, először cenzura által, aztán elnyomás által, rendőri úton. Ez nem sikerült, vagy csak alapvető tanok s tételek körül. – Úgy látszik, hogy csak immanens eszközökkel lehet a bajnak elejét venni; ezek: a) az Isten által rendelt igazság hordozója, az aranygyertyatartó, az egyház s rajta a lucerna lucens[1836]; b) a

[1835] Schütz Antal jegyzete (ÖM 24,385/10): A Szentlélek Úristen Szentlélek-jellege a Szentháromság örök életfolyamán belül érvényesül; kifelé mind a három személy műve közös. Azonban szabad és szokás a teológiában a teremtett világ bizonyos műveit külön is egyes szentháromsági személyekkel összefüggésbe hozni azon az alapon, hogy nagyobb rokonságban állnak vele. Ez az ún. szentháromsági tulajdonítás (appropriatio), milyennel Prohászka is él itt.

[1836] a világító mécses

másik a kulturális munka, az apostoli, fölvilágosító törekvések: Scriptis scripta opponenda.[1837] Ennek az utóbbinak az előbbire kell támaszkodnia.

[3] Vannak a periodikus epidémiák mellett nagy, folytonos epidémiák, ezek a concupiscentiák. Az aranybűvölet, a széptest-bűvölet, a gőg: a cézarizmus, imperializmus, kapitalizmus, hedonizmus. Mindegyik e hatalmak közül csinál mocsarakat s ránk zúdítja a szúnyograjokat. Láttuk a háborúban az arany hatalmát mint elsőrangú intézőjét a népek egymásrauszításának, a gyűlölet szításának, s ezt az alávaló munkát a sajtó által végeztette; látjuk most az éhhalállal való küzdelmekben a pénzért, az aranyért való tülekedést; s e piszokkavarodásokban s nemzedék letörésének e fergetegeiben a legmocskosabb fickó a sajtó!

Nov. 18. [1] Szent Tamás-jubileum! a meglátó és az össze- s egybenézőé; a nagy szép szinthéziseket megcsinálóé. Dómok ezek … gyönyörű alkotmányok! S én bámulom az összefüggést s az égbenyúlást s az oszlopokat s az íveket; de főleg az inspirációt… a lelket. S mi az? A nagy láthatatlan valóság meglátása; a nagy tenger megpillantása … a nagy hegyek vonalának szemmel követése… ezt teszi a lélek! Tamquam videns; azután adorans; sentiens; contemplans; deficiens; languens; ardens; raptus[1838]… Az Istenség tenger; a végtelenségé … a fölség hegyei, aki azokat mássza… A sok megtört, diskurzív, betűsoros, papíros-tudás helyett a látás… Aki a mélységek fölött kúszik, aki a vad természettel érintkezik s küzd vele! Aki a lavinák dörgését hallja, a nagy, erős, eleven szózatokat… Akit megfog s emel, majd meg lenyom a magasság, a nagy jelenvalóság… Akinek a sötétség sejtelmes … tele van leplezett szépséggel, mint annak, ki egy dómban novemberi éjben virraszt: nem lát semmit, de tudja, hogy itt mily csoda, néma, láthatatlan szépség alszik… Ah, igen, olyan az, mint aki még nem látott volna erdőt tavasszal. Alaskából jött, de sokat olvasott, hogy milyen az, s ide kerül kemény télben s mást lát, de tudja, hogy mi jön. Alszik a világ, – s csak nyög, de majd feltámad. – Vagy olyan, mint Andersen királyleánya, ki a tenger mélyén van; látja a világosságot, de nem látja a napot, s a napnyugtát. Más világ, láthatatlan, s mégis a miénk!

Nov. 30. [1] Tegnapelőtt ültük Szent Tamás szenttéavatásának 600. jubileumát. – Engem ez alkalommal megragadott a gondolat, hogy mily híven fejti ki – tán nem is ex industria[1839], de önkénytelenül, vagyis inspiráltatva a Szentlélektől, az ethika mibenlélét, mikor azt mondja: motus creaturae in Deum[1840]. Ez az éthosz az egész természetben megvan – materialiter; azután a szabadakaratban – formaliter. Elgondoltam, hogy az Istenség éthosza a Szentlélek … motus Dei in Deum, spiratio[1841]… Ah, mily fölséges szubsztanciális éthosz, maga az isteni élet, mely önmagába hajlik vissza… A creatura így van elindítva: Istenből Istenbe; fölismeri eredetét s célját, s aztán siet abba vissza. A tökéletes éthosz az lesz, mely minden tendenciában, kinyujtózkodásban, elérni-kiindulásban ezt öntudatában hordja. A javak, az akarati kinyujtózkodások pontjai, terminusai azok csak szimbolumok, jelek; jelzik az utat. csak transzparentek, az örök jó képei; csak ingerek, ideiglenes tanusítványok… Ha ezt tudjuk, s ha törekvéseinkben úgy cselekszünk, mint akik a Szentlélek nagy visszaömléseit a Végtelenbe utánozzuk…

[2] Édes Szentlélek, a te áramlásod elkap s elsodor engem. Aki zúgó, vágtató, minden energiát felülmúló, a bolygók iramlását meghaladó iramodat kontemplálja, az megérzi, hogy mi a szeretet s az örök vágy, az örök lélektörtetés… Most úgy vagyunk, mint a megfagyott Niagara: a helyzetenergiák lógnak a magasban; de ha feloldódnának, ah, mily örvendező,

---

[1837] Írásokkal szembe írást állítsatok! (XIII. Leó jelszava, melyet az *Etsi nos* kezdetű, 1882-ben megjelent enciklikájában hangoztatott.)

[1838] Éppen úgy, mint a látó; azután az imádó; érző; szemlélődő; szenvedő; síró; hevülő; elragadtatott

[1839] nem iparszerűen (nem tudatosan, nem megrendelésre)

[1840] a teremtmény törekvése Isten felé (erkölcsileg az élet Isten, mint végső cél felé való öntudatos törekvés)

[1841] Isten Istenbe fordulása, lélekzés

repeső, föltartózhatlan omlással omlanának, szakadnának a mélybe! Örök szent éthosza az isteni életnek, Szentlélek! ah, te indulatok tengere; te a mélységek vonzása, te a végtelenségnek önmagába-szakadása; te a célba törő energiák összfoglalata! Ex affectu universitatis adoro Te, admiror Te, amo Te; desiderio tui fugio ad Te. Eruptio sum propria expressiva omnipotentiae quae quando ad admirationem pervenit conscientiae, de se ipsa scientiae retrograde tendit illuc, unde profecta est. Tota tunc ventibus in motum mutatur, in motum creaturae in Deum.[1842] Boldog ember, aki ezt a motust mint legtisztább s legmelegebb éthoszt érzi. Illuc feror, quocumque feror[1843], mondja Szent Ágoston. S ez az éthosz a caritas, a Szentlélek bennünk. Nem lehet ezt a Lelket, lelkünk lelkét, lelkünk velejét eléggé szeretnünk. Ethos divinitatis, motus divinitatis in seipsam, rape me, trahe me! Trahe![1844]

Dec. 2. [1] Advent! Folyton siratom a kereszténység rémséges aposztaziáját. Szakad minden … part és kötelék, s a lelkek széthullanak. Hol van az anima Ecclesiae?![1845] Az összetartó kapocs? a nagy közreműködés? Végre is égre nézni könnybeborult szemmel s nagyon kérni! Hiszen eljön, ki a föld színét megújítja, s van bennünk is hit és érzék; s ha mindenki csak a házanépét fogja s viszi, már is jobb lesz. Sok-sok keresztény család tűzhelyén ég a szent tűz; abból nagy lángoszlop lehet, és sal terrae és a lux mundi[1846] széthintve és pislákolva és kihatva az emberiséget járja át. Ah, éljünk a szent advent borzalmában, a nagy felelősség tudatában, tele részvéttel a romló világ s a veszendő lelkek iránt, s éljük azt az egész, komoly, fölséges kereszténységet. Advent van, menjünk; induljunk ki… Advent van a jövendőt véve is, menjünk Krisztus elé! Ma van a hitközség eskü-letétele…

Dec. 3. [1] Szinte nem bírom el az Oltáriszentségben Krisztus közelségét – sub his figuris latitantem Deum[1847]; inkább behúnyom a szemem, s azokban a távlatokban jobban elfér számomra. A hit úgyis a láthatatlan jelenvalóság érzéke; itt van az Úr! Szent öröm, de azután elcsendesedés, eltünés; a végtelennek liturgiája a csend és a homály; a tiszteletnek miliője, levegője a csillagtalan, végtelen éjtszaka. Ebben elmerül s elcsendesül s szinte megsemmisül a lélek; azután pedig az öntudatra ébredés borzongása fut rajta végig, s ajka s szeme nyílik, s feltör a lelkéből az imádás s az öröm egybefont sugara, a hajnal hűs s borzongós homályában, színtelenségében az örök napsugár! s így vagyunk nemcsak az Oltáriszentséggel, hanem az isteni jelenlét nagy szakramentumával, a világ s az élet, az öröm s a szenvedés leple alatt jelenlévő Istenséggel. Behúnyom a szemem, s akkor látom a misztériumot, a láthatatlan jelenlevőt. Tamquam videns sustinuit[1848], mondja az Írás; ah, talán úgyis tamquam obcaecatus et ita illuminatus sustinet[1849]… A hit a jelenvalónak, a láthatatlannak megérzése, megilletése. A hit a szent éj, mely tele van végtelenséggel, s azután fölvesszük e láthatatlannak ránk-hatásait … ut et Deus manifestur in corporibus nostris[1850]… Minél többet belőle s minél közelebb hozzá!

[1842] A mindenség érzelmével imádlak Téged, csodállak Téged, szeretlek Téged; vágyakozom rád, Hozzád menekülök. A mindenhatóság sajátjának kifejező kitörése vagyok, aki midőn öntudat vagyis önmaga tudásának csodálatához eljut, önmaga tudásától hátrafelé törekszik, oda, ahonnan elindult. Akkor teljesen a szelekkel mozgássá alakul át; a teremtmény Istenbe áramlása lesz.

[1843] [Az én nehézkedésem a szeretet,] az szabja meg az irányt, amerre szárnyalok. (Vallomások [Confessiones] 13,9, Vass József ford.)

[1844] Az istenség ethosza, az istenség önmagába térő mozgása, ragadj el engem, vonzz magadhoz engem! Vonzz!

[1845] egyházias lelkület

[1846] a föld sója és a világ világossága

[1847] a színek alatt rejtőző Istent

[1848] mintegy látva [a Láthatatlant], állhatatos maradt (vö. Zsid 11,27)

[1849] az által, hogy elhomályosít, ily módon megvilágosít; éltet (vagyis: behunyt szemmel jobban látja azt, ami élteti, vagyis a misztériumot)

[1850] hogy Isten megnyilvánuljon a mi testünkben

Dec. 5. [1] Aki az oltárnál naponként hallja: Misereatur tui omnipotens Deus[1851], annak kell alázatosnak lennie. Irgalomra, kegyelemre beállítva … végtelen mélységek fölé … tehetetlenül … kapkodva … dadogva … egy rettenetes hatalom polipkarjai közt … a bűn s a mulandóság kimérájával[1852] nyakában! Egész lényem mint a csepp, mint egy sapkaszél … mint egy nyikkanás! Mit csináljak vele? Absztrakt gondolataim tehetetlenségét, árnyszerűségét, elkapatott-voltát mindenütt érzem; azok úgy bevilágítanak efemer és vizipók-életem mélyébe, azaz dehogy, hanem lényegébe. Borzasztó ez a tudomány, ez a tehetetlenség!… Azt mondja valaki: ha kimegyek a természet pünkösdi ünneplőjét élvezni s látom az ezernyi-ezer pázsit-ékességet, gallypompát és bokordíszt … s annak leírására egy szavam van: zöld! Mit csináljak? elnémulok én, az intellektuel. Mit csináljak? egy csöpp vízzel kifejezzem a tengert, egy sapkaszéllel a levegőeget, egy nyikkanással a beethoveni szimfóniát?! Ah, mit látok e fán, a zsenge zöldön, a haragosabb levelen, a napsütötten, a zöldes árnyékok fátyolai mögött? Látok, látok; de kifejezni? hah, azt nem tudom. Fényeket ki tud kifejezni? az alkonyi ég színeit, a homályba merülő vagy az ébredő erdőt, a végtelenség kékségét, a szentjános-bogárkák mécseit, a sötétben világító macskaszemeket, az alvó bokrok s virágok bontakozó színeit?

Dec. 25. [1] Szent, édes karácsony! Édes Jézus! Hogyan birja el idegzetem, hogy ezt a mondatot kimondom: Ez a gyermek Isten? Villamáram, mely minden vezetéket eléget. Nem birjuk el! Beszakad a lelkünk alatta. Pedig ez az Isten fia; egylényegű az Atyával! Ő mondja meg, mit takar a kis gyönge test, a gyermek színe, a kisded tehetetlensége. Állunk a barlang előtt s kérdezzük: ki vagy? Messiás? Próféta? Illés? Minek tartják őt azok, kiknek nem lett világos a szemük az Úr Jézustól? Minek tartják Straussok, Nietzschék, Marxok? ezek a sötétségbe lehajolt üstökösök? Némelyek ennek, mások annak – geniális embernek, prófétának. De minek tartjuk őt mi? Te vagy Krisztus, az élő Isten fia! Ah, boldogság, boldog meglátás, nagy kinyilatkoztatás fogadása: Krisztus az élő Isten fia! Ezzel a boldog, meglátó lélekkel megyünk hozzá a barlangba, s gyermekek leszünk nagy hitben, nagy szinthézisek igénytelen megcsinálói; nagy alkotóvilágba más világot, gyermekbe Istent helyező hitnek vallói. A mi hitünk, hogy a barlangban Isten született. A mi nagy fölemeltetésünk, hogy belénk oltódott, hogy megnemesített: emberséget, embert, édesanyát, gyermeket, családot s örök szent vágyat, azt, mellyel Isten s a végtelen felé nézünk. Most kiegészítést, befejezettséget kapott az emberiség. Az a nagy erdő, mely csupa törzs volt korona nélkül, nem tudott kihajtani; vagy ha tudott, letört az ág, s az új életvágy s életkiindulás égő s élő kín lett. Rózsa volt, melynek tövisei nem a száron, hanem a virág szirmai közt voltak, hogy ezeket széthasogassák. Önmarcangolók, önkínzók voltunk… Ah, édes, kis ág, – oltóág, új élet!

[2] Ez a jel: találtok egy kisdedet: pólyákba takarva… Ugy-e különös, úgy-e sajátos jel? Olyan, mint a nagy szegénység, mely szemet szúr; nagy igénytelenség, nagy fölény s felsőbbségesség, mely föltűnik: jel! Isten jele! Isten úgy jelentette magát, hogy szegény, kis gyermek lett. Ah, szent hieroglif nyirkos barlangfalak hátterével; aranyos, csillogó szemű gyermek! Igen, ez igazán jel; jel, hogy a Fölség kiüresítette magát; jel, hogy benignus et humanus. Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris![1853] Az Isten Fiában való hit Isten-fiakat vezet, hosszú, fölséges sorban; qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati[1854]…! a toll szökell, ugrál a kezemben.

[3] Azután eljött a gyermekben a Megváltó. Ő megvált bűntől, ő szabaddá tesz; ő a mi erőnk! A hit eligazít nagy eszmények, nagy cél felé, új rend felé. Az ég tényleg megnyílt, s az

[1851] Irgalmazzon neked a mindenható Isten
[1852] a görög mitológia oroszlánfejű, kecsketestű, kígyófarkú szörnyetege; rémkép
[1853] Amikor az Üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete megjelent! (Tit 3,4)
[1854] akik nem a test ösztönéből, sem a férfi akaratából, hanem Istentől születtek (vö. Jn 1,13)

Istenség csodálatosan közölte magát… Istenedés napfény-foltjai hulltak s hullanak a világra; egy elváltoztató életáram, – azt kegyelemnek hívják. Ezt azonban tisztára Isten adja, s ember meg nem szerezheti. A kő nem lehet növény, a növény nem állat, az állat nem ember, az ember nem Isten. De ha ilyesmi történnék, ha az élet úgy beleszőné magát, hogy a kőnek szirma nőne, s a növény mozogni s ágálni kezdene s az ember istenülne: ez csak a Teremtő szuverén játéka lehetne, ludens in humanis divina sapientia rebus![1855] Hát igen, ez felsőbbségülés; ez a belső átlényegülés, ez a szent metamorfózis kapja meg az embert. Kapja és viszi! Az erkölcsi élettel is úgy vagyunk: tiszták nem lehetünk s mégis kell lennünk; akarunk is, de ezt az a lelket átszövő, átlényegesítő erő, a kegyelem teszi. Betlehem, a nagy bizalomra s reményre ébresztő, hogy az ember istenileg élhet: nem saját erejéből, de Istenéből; s Isten akarja ezt.

[4] Ah, barlang, azzal a nagy barlangszájjal, kiáltsd világgá: emberek, Isten akarja, hogy szentül éljetek s erre titeket fölbiztatni, erre magával ragadni jött az Úr, az Isten Fia. Köztetek van, köztetek; értitek? Mint egyik közületek; testvértek; oly közönséges, oly mindennapi, mint a csecsemő, a gyermek, testvértek! Nem elszigetelt fényben s fönségben, nem! hanem istállóban, alomszalmán, jászolban. Értitek ezt a közelséget, e közvetlenséget, ez összeforradást? Ezt a jó életet Isten adja; ti nem birjátok; de ő adja; eljött s adja… Értitek: ez leszen a jel… Felhozom a hindu, keresztény misszionáriust, kit Tibetben a lámák halálra ítéltek s verembe dobtak, melynek fönt szűk nyílása volt s ezt vasajtó zárta. Bedobták oda s akkor egy karja is eltört… Ott feküdt s tapogatódzott … hullák, rém bűz; leszegezte őt a tudat, hogy innen ki nem jöhet; nincs hatalma … itt elrothad. Íme, a mi sorsunk: a világ a verem; mi nem boldogulunk; de … de az Isten megteheti! A misszionáriust is kihúzta onnan éjjel valaki; angyal, ember – nem tudni. A mi világvermünkből nézzünk az Üdvözítő felé – a barlangba! Ah, ily közel van a nagy segítő, s megváltó; ily közel: velünk! Velünk … enyém! Birok, birok… mert ő akarja s teszi. Te is birsz; te harmadik, te is, te is… Senki sincs kivéve: isteni nemzedéknek kell itt sarjadnia. Nem az, hogy én csak távolról, a szent kereszténység bagázsija, valami kis koldus kísérője, ki a mennyország ajtónyitásakor beosonhat… Nem úgy! Senki sem legyen úgy! Ti „gens sancta", „populus acquisitionis"[1856], ti nem tűrt exisztenciák, nem Mitläuferek[1857] vagytok. Mindenki a centrumba, az elitbe, Jézus közvetlen közelébe való; mindenki! Így visz az áram, mely a barlangból kiindul: Der Strom, in dem ich bade, ist Überlieferung und Gnade.[1858] (Goethe.)

[5] Ezzel a hittel s reménnyel borulok le a jászol elé: Mit akarsz, édes kis Jézusom? Pénzt, ruhát, lakást, lelkemet, szívemet? Úgy-e, még ez utóbbiakat sem elsősorban; hanem bűneimet, aggodalmaimat, gondjaimat, keresztjeimet, kislelkűségemet? Úgy-e, ezeket akarod? S a bűnöket elveszed s eldobod s a gondjaimat magadéivá teszed, s azok már nemcsak az enyéim, hanem a mieink: enyémek s tieid! S úgy-e, azt akarod, hogy így együtt vigyük? Igen, veled s érted élek!!

Dec. 27. [1] Az Úr Jézusban a nagy misztérium ereszkedett le. A misztérium az Isten, s elrejtőzött a gyermekbe; leereszkedett az istállóba, a szegénységbe, az élet igénytelenségébe; a keresztre feszítette magát s az Oltáriszentségben lappang s az egyházban, mint misztikus testében jár és szenved és küzd. Tehát így lett az Isten köztünk. No már ez felelet a) azoknak, kik kérdezik, hogy lehet-e a vallás tömegmozgalom. Ha úgy értik, hogy való-e mindenkinek, ki a nagy, névtelen tömegben számít, azt felelem, hogy igen; s ez a misztérium karácsonyi bemutatkozása. Nem kell neki intellektualizmus s elvont fogalmi világ, hanem a nagy konkrétumokkal dolgozik. Ahogy dolgozik fűben, virágban, csillagban, tengerkékségben s az

[1855] az isteni bölcsesség játszik az emberi dolgokban
[1856] szent nemzetség, az üdvösség népe
[1857] együtt futók, egyszerű követők
[1858] A folyó, amelyben fürdök hagyomány és kegyelem.

égbolt aranyában, s ez mindenkinek való: úgy dolgozik Betlehemben s Názáretben stb.-ben. – Át kell érezni; a misztérium a szívünket fogja meg; mindenkihez szól. A tömegemberhez is, csak nézzen és lásson. – Aztán felelet b) azoknak, kik a gondviselést nem értik. Van gondviselés, s van kín, szenvedés. Gondviselés szeretetet mond, s e részben sokszor nagyon is nem látjuk azt. A szeretet is olyan misztérium, mint Isten Betlehemben. Megvan a szeretet, de nem látni; ahogyan a csecsemőben Istent s a barlangban a mennyországot nem látni. Nem, sehogy sem látni, de valóságosan ott van. A szeretet van a betegségben, a halálban, a veszteségben, a gondban, kínban, sikertelenségben s szerencsétlenségben, egészen úgy, mint Isten Betlehemben. Hitemben megfogom a csecsemő-Istent, a síró Istent, s hitemben megfogom a keserű, a könnyrefakasztó, a gyermeket, apát, feleséget, testvért elszakasztó szeretetet. A szeretet úgy jár a földön álruhában, mint az Isten az emberi természetben. De ahogyan teljesen eligazodtam a csecsemő Jézussal szemben, úgy igazodom el az örök szeretettel, s eligazodásom megadás s bizalom lesz. Bármi történik velem, azt az Úr vagy pozitíve akarta vagy megengedte, tehát tud róla. És sohasem kételkedem, hogy ami történik, abban Isten-szeretet ne volna.

[2] De ki kell hámozni a keserű héjból az édes magot, a nyilalló szenvedésből s a megrendítő veszteségből a nekem való értéket; s ez az lesz, hogy teljesen odaadom magamat az Úrnak s híven kitartok mellette s úgy fogadok mindent, mint az ő kezéből.

[3] Ezáltal jön le az életembe a misztikum, a nagy szeretet. Ez felülről jön s nem alulról; ezt nem ember gondolta el, hanem Isten jelenti ki. Ezek azok a „schöpferischen Urkräfte”; ez az a „élan vitale” és „vie jaillissante”[1859]. Ezek azok a „veritates non diminutae”, a ki nem forgatott igazságok, az el nem kommentározott eszmei valóságok. – Az emberi ember, az ösztönös, a világias ember, az másképp gondolja; az a maga benyomásai, igényei, vágyai, képzelete s ösztönei szerint gondolja, de a misztériuma az életnek másképp állítja őt be. Felülről kell az embert eligazítani, nem pedig alulról. Az ember nem lehet készen önmagával s életével, ha csak érzékeire vagy kedvesen elgondolt háztartására bízná magát. Mondjuk, hogy a lovat sem kantározzák a farkánál, hanem a fejénél, s ugyancsak rossz beállítása az életnek, ha az ember a felsőbb világosságot kifújja s vakoskodva indul el az élet rengetegének!

[4] Édes Jézus, e nagy bölcsességet kérem; a szeretet misztériumát értsem! Értsem azt, hogy bajban, kínban te vagy itt, te vagy velem, s hogy a kínt s bajt szent megadással vegyem. „Salvum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutae sunt veritates in filiis hominum”[1860]. Ah, ezek a „capite diminuti”, veritate diminuti et caritate homines![1861] Szegény ördögök! Mikor térnek észhez? Veni Domine Jesu![1862]

Dec. 30. [1] Sok érthetetlenség és szenvedés körülöttünk, virágnyílás és hervadás, sok fény- és szem- és lélekkialvás … rémséges sorsok. Mit vesztettek családok s egyesek, s mily keresztek szakadtak nyakukba! Mi volt sok otthon még tavaly ilyenkor, s mily árnyak lopóztak azokba! S azután felülről is mennyi érthetetlenség: hogy ez mind történik, ahogy ezt Isten tudja s küldi vagy engedi; s hogy az Úr szeret, nagyon szeret s hogy gondunkat viseli… Jaj, Istenem, mi lesz a sors, s a kétkedő ész boszorkakonyhájában mindebből mit csinálnak majd?! Hogyan szövögetik az árnyakat éjtszakákká s a küzdelmeket odaállítják lélekgyilkolásnak s a bajokat gyűlöletnek s a világból poklokat gondolnak – a pesszimisták. S aztán mások mást, a kiszámíthatatlan s ellenőrizhetetlen ötletesség s nagyot-gondolás kapkodása szerint! Csináltak is a világból! Ah, mit csináltak?!

[1859] teremtő őserő; ez az az életerő és kiáradó élet
[1860] Segíts meg, Uram, mert pusztulnak a szentek, az emberek fiai között az igaz megfogyatkozott. (Zsolt 11,2)
[1861] élettől, igazságtól, szeretettől megfosztott emberek
[1862] Jöjj, Uram Jézus!

[2] De aztán jött valaki egy nagy képeskönyvvel a hóna alatt s nem beszélt sokat, hanem mutogatta a képeket s nemcsak képeket, de életvalóságokat, s elénk élte az életet, a keserűt s az édeset, a sötétet s a fényeset, a csendest s a háborgót, a mosolygót s a kereszteset. Elénk élte s kért, hogy higgyünk neki. Ne háborodjunk s ne zúgolódjunk … S miután élt 30 évig csendesen, föllépett s beszélt, s aztán, mikor a legnehezebbre került a sor, megint alig beszélt, hanem bement a sötétségbe, a sötétség hatalmasságainak órájába; bement és tett … s a keresztet elviselte s a fejét meghajtotta, s az utolsó szava is egész napsugaras régi lelkét, onnan a genezáreti partvidékről s a názáreti halmokról hozta emlékezetünkbe; mert mindenek dacára Atyát emleget; vagyis nem változott meg felfogása a töviskoszorú alatt sem, s hiszi, hogy ki nem tépnek egy hajszálat fejéről, s a kereszten négy seben függve nem vonta vissza, amit egy szép áprilisban mondott, hogy nézzétek a liliomokat, úgy-e szépek, Isten a gondozójuk; s nézzétek a madarakat, úgy-e dalolnak s nincs gondjuk, Isten az etetőjük; no és ti kételkednétek a meztelenségek ruházójában s a víg lelkek sugalmazójában? Úgy-e nem?

[3] S így már merek gondolkozni és szólni és hirdetni Szilveszter napján: Testvérek, sokat vesztettetek? házatok fölött felhők tornyosulnak? otthonaitokban gondok ülnek, hivatlan vendégek … gyermekeitek … üzleteitek … gazdasági viszonyaitok! Ah, ezek a nehéz, súlyos dolgok s gondok, malomkövei boldogságtoknak! Betegek vagytok, vagy vannak betegeitek, sötét, kilátástalan a helyzetetek? szegények vagytok? nincs ruhátok? Látom, kikandikáló ingetek foszlott – takargatjátok…

[4] S mégis az Úr Jézus nagy képeskönyvét nézve s nem filozofálva most már merek gondolkozni és szólni s hirdetni, hogy bármi történjék, Isten szeret minket; tud rólunk; ő küld vagy megenged mindent, s nekünk azt lélekkel kell fogadni s azzal a hittel, hogy az tőle van. Küld jót, sokat, s ezért hálát adni, s küld rosszat s azt alázattal fogadni…

[5] A sok jót szívesen meghálálni … mennyi az! Ah, mennyi?! van szemem, lábam. Nincs repedt csigolyám.

[6] S a rosszat nagy hittel, hogy ez is az Úrtól <jön>. Ezt az Úr Jézus hagyta ránk: a nagy letörésben, mikor ráborult az éjtszaka s mikor könyörgött: Atyám, ha lehetséges … akkor mondta: tedd hüvelyébe kardodat; vagy nem hiszed, hogy Atyám tizenkét légió angyalt küldhetne nekem? Így azonban mást küld! ő küldi a pribékeket, ő az ostorokat hátamra, ő a töviskoszorút fejemre; ő terít le a keresztre s szegeztet le. Értesz magyarul? tapogasd meg a tenyeredet; – ő a tenyeremre tételi a vasszegeket, s hajtja át húsomon; s csontjaim közt… Ah, ezt mind ő teszi … s a javamra teszi.

[7] S a javam éppen ez, hogy ezt hitben megfogom s magamat megalázom s a bűneimért elviselem, s türelemben mélyebb, tisztább, csengőbb lélek leszek.

[8] Ez a nagy misztériumnak kijelentése s kihirdetése s megvallása, hogy Isten van mindenütt s ő van bennünk s van velünk, he nem is értjük.

[9] S itt megint a legnagyobb Isten-velünk misztériumára kell visszanyúlnunk. Azt mondta az angyal: hogy az Isten lejött s az Üdvözítő köztünk van, annak az a jele, hogy találtok egy kisdedet, jászolba fektetve! Ez az Isten… Ez a felismerhetetlen Isten. Éppen úgy van az isteni szeretettel: lejött, itt van, köztünk van; tudjátok hol van? A szegénységben is, a barlanglakók közt is, a meztelenségben is, a fűtetlenségben is, a lábbajban is, az asztmában is, az idegsorvadásban is, a csigolyarepedésben is – mindenütt; higgyétek … alázattal! Ez az isteni gondviselés misztériuma. A születés misztériuma az istállóban, a megváltás misztériuma a keresztfán, a gondviselés misztériuma a gondban és a bajban. Ő már így szokott járni köztünk, úgy ismeretlenül, vagyis a hit sötétjében!… Hinni ezt!

[10] S még mit? Egy nagyot s jót! Szent János a nagy letörések estéjén a lelkek rengésében lehajtotta fejét az Úr keblére. Ezt ő megengedte; hát tegyük ezt!

1924

Jan. 1. [1] Uram, mutasd meg arcodat! Látni akarlak s többet venni tőled s meríteni belőled, mint eddig. Aki csak a maga fogalmaihoz ragaszkodik s nem fogadja el a másét, az olyan, mint akinek a nap hátulról süt, s így mindig saját árnyékába lép. Nem lelkünk s énünk vetületeit akarjuk, hanem a közvetlen fényt! Ezt add, Úr Jézus! Dein Empfangen soll sein deine große Tat![1863] Keyserling, filozóf is írja, hogy ő nem enged vitatkozást előadásai után; ne úgy hallgassák őt, mint akik felelni s feleselni s el nem fogadni akarnak, hanem úgy, mint akik szívják s beveszik azt, amit kapnak.

[2] Ha a forrásnál ülök, nem turkálom föl iszapját, hanem belenézek s élvezem tisztaságát s megtisztulok benne. Csendesítem a lelkemet. Én fölkavart vagyok, az nem. Azt is lehetne fölkavarni, – van benne is iszap. Ah, Uram, fogadni, venni akarlak!

Jan. 5. [1] Úgy gondolom, hogy lelkem ebből a világból, a lét e mélységeiből a másik világba úgy nyúlik át, mint a föld mélyeiből a forrás. Csendesen ültet s meg-megremeg a víz tükre … titokzatos megremegés, megérzések és adások; ad gyöngyöket. A másik világba átnyúlik s ott fakad fel a lélek; s megremegései az imák és vágyak; s a lelkek úgy nézik, mint mi a forrást: tiszta szemében gyönyörködünk s bársonynál lágyabb fodor-elsimításán elsimul minden aggodalmunk!

[2] Különben is az a vágyam, hogy fölkavarom a más világot, azt a szenvedőt, s belopok napsugárt, erdei hűs s illatos légáramokat; átdobok virágokat, s selymes erdőszéli pázsitok puhaságával takarom a rideg sziklákat… Szeress és táncolj; táncolj, énekelj, örülj, hogy ezt mind teheted s élvezheted. Io triumphe!

Jan. 12. [1] A régi hinduk éltesebb korukban erdőkbe vonultak, hogy maguknak éljenek s az Istennel kapcsolódjanak; ah, a mi erdőnk, szent berkünk a templomok, ahol Krisztus vár ránk misztériumában. Szent, titokzatos berkek, csalitok, pagonyok … telve misztériummal. S ők tegyenek túl rajtunk? Nem, mi megfogjuk a nagy végtelen realitást! Itt a nagy realitás: s a realitással kapcsolódunk, azt fogjuk.

[2] Az erdőkben források, de mélyek, s kellenek, kik merítenek; puteus altus est![1864] Vannak-e igazán köztünk merítők, kik a mélybe leérnek? Az erősek tulajdonképpen az igazán értelmesek; mert mint megyünk kutakhoz, ha nem érünk le hozzájuk? A kereszténység olyan hegyvidék, tele forrással s kúttal; de meríteni kell belőlük! Uram, úgy térdelek le mélyen meghajolva s alázatomban megtörve, mint aki merítek, mint aki lenyúlok és húzok vedreket s erős karral fogom; az arcomba loccsannak, s párázatuk is frissít, s nyujtom, döntöm ki… Ah, de merítő kedvemben vagyok, mikor ide letérdelek! Hogy nézek le megbűvölten, s látom a mélyben az eget. Itt-ott néha egy csepp a kezemben tartott vederről leválik, a tükörbe esik s összetöri magát; de az ég megint elsimul, tört darabjai egybeolvadnak. Ah, hogy nézek az égi mélységbe, az élet elemének kimeríthetetlen szülőméhébe! Ah, itt körülöttem a hőség, a tikkadtság, a fáradtság, a por, az izzó aszfalt, a végtelenbe nyúló országút, a piszkos utcák … a világ s a fáradt ember, a lelki sivatag, a homok s a szétpattogott, meztelen sziklák; s jaj, ezek mind szomjaznak, de meríteni nem tudnak. Őgyelegnek, letérdelnek, ajkaik mozognak, de egy teremtő gesztussal a mohón meglátott kútba lenyúlni s a vizet kihúzni s a vödröt a szájhoz illeszteni s inni … inni … inni, s éledni, azt nem tudnak. S tovább adni a sok rokkantnak, piszkosnak, blazirtnak; a sok szétpattogott kő-léleknek; a sok kiszáradt szívkórónak; s adni s kéjelegni, hogy adunk s folyton adunk s öntünk s döntjük az élet és erő és frissesség vödreit, az arany- s ezüst-vödröket … a teli vödröket!

[1863] A Te befogadásod legyen a nagy tetted.
[1864] a forrás mély

[3] Szent kereszténység, tudod, mi vagy szememben? Zárt források s mély kutak vidéke; kútgémek, szivattyúk, kötelek s vödrök nélkül… Nincsenek vödreid s kútgémeid, s ahol van egy-egy gém, az ostora hiányzik; s azért a szárazság s a fonnyadás gyötri s töri szép világodat! Szerezz magadnak, nevelj magadnak merítő lelkeket! A világ szép atlétákat nevel, acélos, ruganyos karú, combú, hajlékony testű ifjakat, kik a szépséget éljék, s az arénát s a diszkoszt s a lapdát s evezőt szeressék. Édes egyház, a te atlétáid, a te merítőid, az arany-vödör-kezelők, a virtuózok, kik a mélységeket értik s kik lenyúlnak s emelik ki az élet friss elemét, hol vannak?

[4] Szent egyház, tudod mi vagy szememben? Szép matróna egy-két elkésett, lassan le-leiparkodó könnyel arcodon. Elkésett könnyek; a maradék, a nagy emóciók fáradt gőzének lecsapódása… Szent egyház, legyenek gyöngyeid, legyenek könnyeid, necsak emlékei s maradványai a régi, hevülő érzéseknek! Érj rá küzdelmeid közt sírni, meghatottságtól, szent örömtől, elmélyedéstől. Lelked olvadása könnyeidben pezsegjen. Érj rá szeretni … érezni … élni … virágot ültetni s gondozni…Érj rá örülni, énekelni! Érj rá! Ne neheztelj, hogy neked mondom, hisz gyermekeidről értem, azokról, kik tieid s kiket régen úgy híttak, hogy szentjeid… Szentjeid – Istenem, mily megremegtető, nekünk idegen szó. Szentjeid? Nem különös? Hol vannak azok, s kik azok? Hát ezek itt, itt mindenfelé; itt e házakban, sikátorokon, műhelyekben! Ezek azok? Jaj, Uram, ezek furcsa szentek; talán csak olyan szentek, hogy régi szentek nem-szent maradékai: A nevük a régi … de más nincs a név alatt a régiből. Nevek, leltári címek! Ah, Uram, úgy-e érted, hogy a szemeim megtelnek könnyel, s hogy úgy érzem, hogy ezek nem elkésett s maradék könnyek, hanem az örök ifjú s szép egyháznak szívéből gyöngyöznek; az övéből, mely anyám; hisz én is volnék az ő szentje, szentje, úgy mint régen mondták, nem ahogy a kánoni s pörös szenttéavatások értik; régi, szerény szentje, s így sírok s élek s örülök s éldelgek s merítek s iszom; s fogom a vödröt s nyujtom s döntöm …döntöm; a puszta homokját akarnám lefogni!

Jan. 13. [1] Még egy karácsonyi gondolat. Deus erat Verbum, Christus est Deus[1865], s ami van más ilyen, ahol az állítmány „Isten”, édes keveset ad. Mert hiszen az végtelen, és felfoghatatlan és kifejezhetlen; s hívő s hitetlen, Szent Tamás és II. Frigyes megegyeznek: Il est bien plus difficile de parler de Dieu que de l’homme[1866], mondja II. Frigyes; és Szent Tamás: magis nobis manifestatur de Deo, quid non est, quam quid est[1867]. Ah, hol, mennyire elesik képzeletünktől s fogalmaink műhelyétől az időtlen és tértelen „actus purus” s az unitas ineffabilis[1868].

[2] Megfordítva, Krisztus nekünk azért az, aki, mert az Isten benne ember lett s adja magát benne. Akik emberek, próféták, szentek, nem érnek föl a végtelenhez s nem bírnak kapcsolatot teremteni közte s köztük; de minden kapcsolás és elvezetés és odautalás helyett Krisztusban van az Isten. S ez a mi teljes megnyugvásunk.

[3] Szent Tamás állításával szemben állok a jászol előtt; az jár fejemben, az, hogy nem tudom, quid est Deus[1869]; elréved szegény fejem tekintete, mint ki a nagy ürességbe néz; de ha a gyermekre nézek, hamar eltolom azt a birkózást a képtelennel: oda nyúlok az én szemléletemhez s az én világos tudásomhoz s mondom: Deus Christus est.

[4] Hogy irtózik ettől a zsidó, török, ősi képzelet- s kedélyszegény szemiták népe; ők kik a végtelent fogalmi ábrázolásba szorították; ők, kiknek Isten végre is egy historikus, Sionban trónoló dührágta bálvány volt, vagyis csinálmány, fogalmi tákolmány. Képet fából, kőből róla nem volt szabad csinálni; de csináltak fogalmakból s képzetekből, s lett olyan harcos

---

[1865] Isten volt az Ige, Krisztus az Isten (vö. Jn 1,1)
[1866] Jóval nehezebb Istenről beszélni, mint az emberről
[1867] Könnyebben tudjuk elmondani Istenről, hogy mi nem Ő, mint elmondani, hogy kicsoda Ő.
[1868] Isten tökéletességét kifejező filozófiai fogalmak (tiszta aktus és kifejezhetetlen egység)
[1869] mi az Isten

vérszopó Isten, kitől azt is lehetett kérni, hogy a csecsemőket a kőhöz üsse s loccsantsa szét agyvelejüket[1870]. A mi érzéseinknek lett igazuk, annak a természetes, édes ösztönnek, hogy az Isten ember lett, vagyis, hogy a Krisztus az Isten. Az érthetetlen, az örök, a végtelen sub specie oculorum – infantis![1871] Kell, hogy az időt s mindent sub specie aeternitatis[1872] nézzük; de az csak olyan, mint egy elfinomodó s elmosódó fogalom, mely csak irányt ad, de nézést, tartalmakat nem ad. Mi más a Deus sub specie oculorum!

[5] Ez az az erős alap, melyet az isteni kinyilatkoztatás a történelembe beleépít, mely nélkül mult és jövő érthetetlen volna. A mult a maga vágyai az elérhetetlen Isten megközelítése után, s a jövő a biztos emberideál s ideális élet kezelhető mintája s mértéke nélkül. Mult és jövő egy fénybe s világosságba olvad a jászol előtt. S lelkünket nagy, lelkes hálaérzés szállja meg. Nem hihettük, hogy így lesz; pedig így kellett lenni; s ha ez nem lett volna, hiábavaló minden; s ma is valami ilyenféle ellentmondó keménységgel s fölszabadító szabadsággal találkozunk néha lelkünkben, mikor kételkedünk, hogy igazán Isten a Krisztus, azután meg a teljes megbizonyosodás tekintetével nézünk rá s azt mondogatjuk: igen, hiszen csak ez kellett, s enélkül nem lehettünk!

[6] S ez a természetesen, kedvesen emberi- isteni úgy jött le, hogy nem a hatalmat s nem az imperiumot kereste föl, hanem megmaradt ott, hol nem az erőszak s a hatalom, hanem az ember s kedélye s belső világa, a kedves-erős emberélet s embervilág él s küzd s vágyik s szenved. Adjátok meg az Istennek, ami Istené – mondotta, – s a cézárnak, ami a cézáré! De lesz-e még valami a cézáré, ha az Isten maga jön le? Ő azt megoldotta, ezt a problémát; a cézárt hagyta a cézárságban, maga pedig bevonult az „Isten országába”, mely a lelkekben s a lelkek kisugárzási szférájában épül föl! Evoe!

[7] Ha pedig valaki kérdi, hogy értem-e azt, hogy hogyan van az, hogy az Isten Krisztus? Azt mondom, azt nem értem; de a Krisztust látom, értem s követem. A szent mithosztól az emberéletet, a misztériumtól a kereszténységet elválasztani nem lehet; hiszen azáltal nem mélyebb s nem igazabb lenne, sőt elromolnék. Az Úr nem azért jött, hogy a lehetetlent adja, hanem azért, hogy az Isten nagy, fölséges szeretetét közvetítse.

Jan. 19. [1] Ein köstlich Wort: „Stercora sua meditantur scarabaei”.[1873]

Jan. 27. [1] Isten a legjobb atya – mondja Tertullián; s Jézus a legjobb fiú – gondolhatjuk mi hozzá. S a legjobb atya úgy vezet, ahogy kell s a legjobb fiú oly kegyeletesen bánik szüleivel, ahogy kell; s mégis az érzelmes s a testi embernek mily nehéz a gondviselést elfogadni s a jó fiút szüleivel, s anyjával szemben megérteni. Mi botránkozunk a szenvedésen, veszteségen, búbánaton, betegségen, gondon, szegénységen és halálon. Folyton fölsziszeg s fölkunkorodik a lelkünk: hát szeretet ez … s miért nincs csoda … s miért esnek ezek a karácsonyéji misére menők a hóviharban szakadékba … s miért nem jelenik meg az Isten angyala s nem vezeti jó útra? S minek ez a betegség és baj, s mi lesz a három árvával, kiknek Isten elvitte atyjukat? Szóval a mi hitünk befúl az érzéki ember nézeteibe, s a kis pislogó mécsvilágot elnyeli a sötétség; a test, az érzelem, mint ránk omló hullám, mint hegyoldali görgeteg eltemeti a hitet, hogy mégis van Isten, s atya és szeretet.

[2] Mi nem értékeljük a szenvedés és küzdelem s a kereszt lelkeket nemesítő szerepét. A mi nézeteink műhelyében nincs véső és kalapács. Mi nem látjuk, hogy mi mélyít, tisztít,

---

[1870] Ami itt mondva van, csak abban az összefüggésben, vagyis a lelkiéleti hatást célzó szembeállításban felel meg a valóságnak. Hiszen a teológiailag nem tájékozott olvasó előtt ma is így jelen meg az ószövetség Istene; és bizonyos, hogy sok ószövetségi ember is, sőt a próféták előtt esetleg a nép átlaga így fogta föl. Hogy azonban az ószövetségi szentírás maga az Istenről éppoly fölséges és egyetemes eszmét ád, mint az evangélium, azt a szerző nem tagadja itt, és másutt kifejezetten vallja (ÖM 24,385/11).

[1871] a gyermek szemszögéből

[1872] az örökkévalóság szemszögéből

[1873] Fölséges gondolat: A szkarabeuszok saját ürülékükön elmélkednek.

átlátszósít, hogy mitől leszünk szebbek lélekben. Mi csak a nyögést s a kalodát látjuk, s a lélek győzelmes motívumait s a kalodák adta lendületeket nem méltányoljuk. Mi a vértanú alakja előtt azt hangoztatjuk: minek ez? Miért nem jött az Isten angyala? Minek e kín? S miért nem mondjuk: ah, fölséges győzelem, megdicsőülés; ah, nagy tanúság arról, hogy van más s van több s van különb! Ah, csodálatos lelki világok távlata, kristály-mélységek villogása, levegő örök élet s erő irányairól, rózsás, bíboros, lilás színpompák! Nekünk a lelket kell állítanunk; kínban, bajban többlelkűségre iparkodnunk; Istenhez kín-fölényesen, kín-győztesen, éj-győztesen, kísértés-győztesen ragaszkodnunk, Istent a mélyből kiemelnünk; a nagy effort morale-t megcsinálnunk, a Quand-même[1874]-et! Még ha így is, kínban, nyomorban: akkor is állítjuk, imádjuk. A legfőbbet mindennel szemben, farkasszemet nézve a sötétséggel s kínnal, meg kell vallanunk; a legdicsőbbet mindenek dacára tiszta, szép, művészi fogalmazásban kell néznünk, s ami föld sarat, s emberiség akár államban, akár egyházban szemetet, piszkot dobna rá, szeplőtelenül néznünk s tiszta ajkkal csókolnunk.

[3] Ó szatócsok, felcserek, butoncok, fuserek; ó ti torz alakok; manók és ficamatok; ti góklerek és bócherek; ti butoncok és tudósok; ti, kik kupáitok szerint, macskazugok s jajok motívumai szerint, vagy legalább nem mentesen azoktól konstruáltok világokat: nem látjátok-e, hogy szélütött kézzel akartok kötni csipkéket s hályogos szemmel eligazítani górcsöves szövedékeket?! Hagyjuk ezt, Isten nevet, az angyalok kacagnak s az ördögök hasukat fogva röhögnek… Ez aztán a tragédia s komédia! – Tu autem Domine, miserere nobis!

Jan. 28. [1] Az, hogy tele vagyunk magunkkal, fölfogásunkkal s kultúrimádással, mit Welt- und Erdenseligkeit[1875], az okozza, hogy a nem-emberin annyira ütközünk s folyton konfliktusokba kerülünk. Főleg, hogy az embernek nem megy úgy a sora, ahogyan gondolta s nem áll mindenütt rendelkezésünkre a csoda, egy Deus ex machina. Ezzel szemben a legmélyebb bölcsességet tárja elénk a kereszténység, mikor a lelket s az embert áldozatok világába állítja. Az áldozat nélkül nincs tisztult s emelkedett lelkiség; az áldozat s az alázatos, megadó szenvedés nyitja s kövezi az élet aszcenzióját. Nincs nagy élet áldozat nélkül. Az ütközés s a szenvedés nem elég ahhoz, hogy a lélek fajsúlya érvényesüljön s a khaosz fölé kerüljön; ahhoz a szenvedésnek átélt, hogy azt mondjam, öntudattal átelemzett tartalma kell. Test és lélek együtt van; a lélek ütközik és szenved a fizikai, fiziológiai s társadalmi s ethikai rendben; de a szenvedés s ütközés önmagában véve nem emberiesedett s nem lelkesiedett meg; az hatás csak s visszahatás. Hogy lelkiesedjék, ahhoz az kell, hogy az ember a lélek irányát szolgáló lökő s emelő erőt hámozza ki belőle, vagyis hogy ne a lelket összezavaró, azt az anyagba s keserűségbe fojtó erőnek szerepeltessük, hanem fejlesztő erőnek! Ha a természet fölépítésében minden valamiképp a felsőbbet szolgálja, akkor végelemzésben a lélekre irányul s azt akarja kiemelni. Ebbe az irányba s szolgálatba, kell, álljon a szenvedés is.

[2] Sőt ha eziránt megbizonyosodunk, hogy a szenvedésnek is sorba kell állnia s nem lehet exlex[1876] erő, akkor arra a belátásra is jutunk, hogy a szenvedés tényleg nemhogy bontó s robbantó hatalom, hanem ellenkezőleg, éppen arra beállított, mert nagyon is alkalmas a lélek szolgálatára. A szenvedés kultúrhatalom lesz úgy az egyes embert, a lelkivilágot, mint a közt véve. Ez utóbbit azonban már csak az előbbiről visszahatólag, mintegy visszapattanva teszi: a tulajdonképpeni hatása a lélekre, az egyes ember lelki világára irányul.

[3] A szenvedés nagyon alkalmas a több-lelkiség kifejlesztésére, a magábaszállásra, a tisztulásra, az érzéki szövedékből való kiszakadásra, a mámor, az ösztön csalfa játékaiból való kijózanodásra. Az ember mélyebb, bensőségesebb, tisztább, egyensúlyozottabb, s mit

[1874] a nagy erkölcsi erőfeszítést megcsinálnunk bármilyen nehéz
[1875] evilág- és földi boldogsággal
[1876] törvényen kívüli

mondjak még többet – az ember lelkibb lesz. Isten felé, saját szférája felé emelkedik; lehull sok bilincs, sok sulyok.

[4] Schopenhauer a nagy realitást rosszul állította be; nála az nem jó, nem sikerült a lét: önmaga kínja; s azért aztán a kötelesség s a tendencia a nemlét, az a jó s a legnemesebb erény: a létnek, az öntudatnak részvéte a lét, vagyis önmaga fölött. Ez a részvét mély, gyökeres, fojtott fájdalom, lángoló kín. A szenvedésben a lélek nem győzhet; sőt minél látóbb, annál inkább sötétedik el. Nálunk a szenvedésből lelket emelő, szárnyait növelő erő lesz. Istenhez visz. Qui reliquerit domum vel fratres aut sorores[1877] … vagy akinek elvétetik ez mind, s aki ezáltal szabadabb, vér s test kötelékeiből kiemelkedett lesz, az egy más életet hordoz magában. Úgy vagyunk ugyanis, hogy a lelket borítja a test, s a lelkiségnek ki kell hámozódnia, az örök élet szikét ki kell magából hajtania.

[5] Erre semmi sem alkalmasabb, mint az, ami a testet, a vért s a világot s a kultúrbálványokat töri! Hát éljünk a tudatban, hogy nekünk nem csodák kellenek, melyek a rosszból kiszabadítsanak, hanem a rosszat áldozattá elváltoztató lelkület. Az emberre rávág a rossz, s az ember akkor észbe kap; fölismeri, hogy messze van hazája, szférája, s indul feléje.

Jan. 30. [1] Az európai kultúra, tehát a kereszténység elhervad; ezt mondják, s igaz lehet. Miért is tartson valami örökké, amiben annyi az emberi, sőt az isteni elem is emberileg nyilatkozik meg? De az ilyen, nagy komplexumokat összefogó fogalmakban ugyancsak alaposan kell distingválni. Mert mi is hát az a kultúra, s mi benne a keresztény? A kultúra a szép, tiszta lélek s hatalma alá hajtott világ; természettudás és ügyesség által fölhasznált természet; a rossznak letörése, az embernek való lét megteremtése s javítása. De a gyöngyszeme s a gyökere az Istenbe akasztott s önmagára reflektált s ráfordított lélek; az igazán szép, isteni élet: az, hogy érteni s alakítani s hódítani akarunk, hogy a természet bikáját szarvánál fogni s szolgálatunkba szorítani kívánjuk, az minden kultúrában van, jóllehet az elrontott brahmin vagyis a buddhista kultúrában még ez sincs. Tehát a keresztény kultúra fajsúlya a lelkiség, bensőség, istenesség; ez kombinálódik munkával s társadalmi fejlődésekkel, s ezekben is ő az ethikai punctum saliens! Igen, ez a kedves kép: a punctum saliens! Ez a krisztusi lélek s a krisztusi élet, s ez élet s e lélek kiáradása s térfoglalása!

[2] Ezt hirdeti az evangélium és a názáreti ház! Az ember a világ értelme és gyöngye, s csendes, munkás, nyugodt vagy fáradságos, küzdelmes, szenvedő élete a világ értéke. A föld s a lét csak kagylója e gyöngynek. Amit itt kifakasztunk s kialakítunk s színezünk, amit úgy markunkba s magunkban átélünk: az a világ értéke s az igazi kultúra!

[3] Már most, elveszhet-e, elhervadhat-e ez? Ami körülötte s rajta alakult s képződött, az egész jogi, társadalmi, gazdasági rend, az elveszhet; de az az érték nem! Ha van valahol egy remek kőház, s benne terem s arany, ezüst bútorok s szépen terített asztal, porcellán- és üveg-szerviz s evőeszközök fehérezüstös fényben s bor kristálypalackokban és olaj csillogó karaffákban, s a tengerből jön egy fenékhullám, olyan mint hajdan Cadixban, melyről azt írják, hogy felmászott a város falain s bástyáin s elpusztított mindent: igen, de úgy-e ha tengerek pusztítanak is, a fajsúlyok meg nem változnak, s azok szerint van az elhelyezkedés. A tenger színén úszni fog az olaj, a fajsúlya önti oda. Így vagyunk a keresztény kultúrával.

[4] Soha sem tetszik nekem, ha a történelmet képekben adják s ítélnek fölötte nagyjában. Történelem-e Xerxes, Perikles, Marius, Augustus, Cleopatra, Pompadour, Brutus, Wallenstein, Luther, Danton, Robespierre, Napoleon, Bismarck?! Lehet-e ezekkel nemhogy azonosítani, hanem mégcsak képviseltetni is az emberiséget? Az élet a jóságban, jóindulatban, hitben, bizalomban, tisztességben, gondban, keresztben, hűségben, türelemben már csak jobban nyilatkozik meg, mint ezekben a felfújt történelmi bajazzokban, buffókban s

[1877] aki elhagyta házát, fivéreit, nővéreit (Mt 19,29)

előtáncosokban?! A történelem az élet folyama, s tartalma s értéke a lélek – művészetben is, technikában is, társadalmi rendben is, gazdaságban is, de elsősorban *lelkiségben.*

[5] A lázadások is, a sztrájkok is ezt segítik. Mert ha nem bír keresztültörni épen az evangéliumi programm, az élet magva, akkor boronálják vasboronával az áprilisi, a nyílni akaró vetés göröngyeit. Istenem, segíts … s értsük meg; s legyünk bizalommal s tegyünk!

Febr. 3. [1] Rejtett életnek hívják a názáreti ház életét szemben a nyilvános élettel, a külvilág előtti szerepléssel, fölvonulásokkal, gyógyításokkal, tanításokkal. De hát bárhogy hívják, az az igazi élet: az actio immanens, az öntudat, a teltség, bensőség, a fakadások, ömlések, áradások, melegségek, emelkedések világa. Ha valaki az Oltáriszentség előtt Sárosdon térdelve, azt akarná még oda: a kölni dómot, a Szent Pétert, a sixtinai énekkart s az ezüst harsonákat – jaj, Istenem, hiszen ez mind ebből van, ebből nőtt … gyökérből, szívből, tűzből! Mit akar? Mit akar? Hiszen itt az Úr! A szívben van a mélység s a túlcsorduló bőség, a szépség s a szárnyalás; itt a tűzhely s a kohó; itt a szent csipkebokor! Ha ég, akkor is szép; de ha nem ég s májusi reggelen pókhálószálain ezüst gyöngyös szivárványok izznak, hát az is szép, nagyon szép! Ha a szív legyűr rosszat, kínt, s ha oly tűz, hogy szent szeretetben fölemészti a csutkát s a tarlót s a közélet dudváját, s ha úgy küzd a hideg önzés, a lemondások szikes talaja ellen s egyre lobogtatja a győzelmes jónak zászlaját: Istenem, hát hol legyen különb élet?!

[2] Ez a kultúra alaptétele: az Isten, az igazság, jóság, szépség szerint berendezett belső világ az élet; s azután jön a másik: a külvilág, a természet s a társadalom berendezése ugyanez elvek szerint.

[3] Az evangélium az elsőt nyomósítja, mert az mindig, mindenkinek, minden zóna alatt kell és lehetséges; azután azért, mert ez a főelv s az élet tartalma és elsőrendű célja; s mert az ember, a magából s céljából kieső ember rendesen ezt nem szokta becsülni! Sőt ki az, s hány van, aki becsüli?!

Febr. 4. [1] Az életet alakítani s azt jobbá, szebbé, nemesebbé tenni, az élet szenvedélye s táncos kedve. Ez megvan, s azért ha reggel felébredek, s belém csimpaszkodik sötét gond s aggodalom s mások kínja s nyomora, s ha mint chiméra rámszáll a földi lét s szívja véremet, s úgy vagyok vele, hogy tántorgok alatta: hej, futok a hegyekre, melyek fölött az én napom kél, az Eucharisztia! … Katholikus templomok, ti csillagos szent hegyek! az Oltáriszentség a ti csillagotok. Jó jel, reszket, csillog s biztat, s hív, arra a mi utunk! – S azután a világot emelni! Kultúránk vész, mondják; nyomorúság van benne, életereje vész… Mindig érdeklődni s a jobbat akarni! S azután mondják: a fajt kell nemesíteni, a vérét, az idegzetét, a kedélyét; eugenia kell s szelekció! Hogy milyen lehet, nem tudjuk, de amit lehet, azt tegyük. Amerika minden szeszt tilt; hát a dohányt is lehetne; hát a rossz lakást; hát a férfiak vizsgálatát házasság előtt… S mily jó a testedzés és nevelés s a rossz levegő-üldözés s a lármaelleni kultúra… Hej, csillagom… eucharisztikus, friss, temperamentumos emberek e munkában! Rajta!…

Febr. 5. [1] Agatha … sancta, dulcissima soror![1878] Ma megint angyali örömök szöktek a szemembe. Szent Agatha rettenetes szenvedése, melyet nagy szeretete dacára szinte félt, hogy elviselhet, quia agonem suum Domino commendavit[1879], angyalok öröme lett – gaudent angeli in passione ejus[1880]. Ah, Uram, hogy szívja föl szemeikben az örök, nagy szeretet a világ keserűségét! Mint ahogy a tájfun tengereket kavar föl vízoszlopokká, úgy a te szereteted a szenvedés keserű tengereit, s ők csak az erőt, s a hűséget s a szenvedő lelket látják. Ah, mily dicsőséges, alakító, teremtő formák, Urkräfte[1881], az erények, melyek a földi létet, azt a

[1878] szent, legédesebb nővér
[1879] aki szenvedését az Úrnak ajánlotta
[1880] angyalok örvendtek szenvedésekor
[1881] őserők

materia primát, szépségbe öltöztetik. Minden forma szubsztanciálisról azt hiszik, hogy meghatározó, alakító, sajátságokat adó: nos az ethikában is vannak ilyen formák, s alakok, azok az erények! Ily hős, hódító, alakító, világot uraló formán, ily bravuros lelken s lelkiségen örülnek az angyalok; vagyis ez a szellemi világ triumfusa! Io triumphe! Nagy, győzelmes, önkényes, szuverén barokkság az ethikában! Az Assumptán is „gaudent angeli”… a „poenitentiam agens peccator”[1882] is az ő örömük! Ezek a felsőbb, szép alakítások!

[2] Lelkem mélyéből gyöngyözik föl a hódolat, az imádás, a mély elfogódottság, a bensőség, az áhitat. Nézem a világot; olyan az, mint a Csikóvár völgyei télen; nem látni a szépséget, a színeket s leheleteket; pedig megvannak, pihennek a mélyben. A forma-alakító csodaerő nyugszik. S ah, mit tud kankalinjaiban, harang- s gyűszűvirágjaiban s abban a névtelen, ihletett pompában, érintetlenségben s eleganciában! Uram, imádlak, őserő, ősforrás, ősszépség, ősfenség, minden! Édes!

Febr. 6. [1] Valamit írjunk az Eucharisztiáról? Ah, újat, mint fogalmat alig, hanem mint szívből fakadó meglátást s mint érzéktől s tapintattól sugallt megkörnyékezést; valami olyan elfogódott s elérzékenyült, lábujjakon való kiszaladást a szent helyhez; valami oly karikára tágult két naív szemmel való nézését az égő csipkebokornak s a locsogó s omló lökésekben áradó forrásnak, a mélységeknek. Újat mondani? Új éneket dalolni, hacsak nem úgy, mint ahogy tartják a Canticum novumról, hogy mindig új, s a forrás mindig új, s a folyó mindig új. Valami új lendületet, új vágtatást, mint ahogy az Inn folyó vágtat Passau fölött! Haj, huj, hej, hij – ez aztán az áram! Hát tegnap úgy az eszembe szökött, hogy ilyesmit lehet tenni; hiszen jobb szeretem az Urat most, mint a 90-es s a százados években; hogyne jobban is, nagyon is!

[2] Hallom, hogy mily piszok darabokat adnak itt s tele a színház; csak úgy csődül röfögve a „kultúrközönség” a fekete léjű s büdös mocsárba! Ez nem birkaúsztató, ez malacdelelő; ott vakaróznak s ott pöfög a testiség s a pokol gázait eregeti az agyvelőkre. No, meg haszontalan papokról is értesültem, s nagyon sírósan lágy s elérzékenyült lettem; de a kápolnámban, mintha csak a „fluminis impetusba”[1883] ereszkedném, úgy megyek. Az isteni élet árama, a nagy vágtató folyó egy-egy partdarabja az eucharisztikus oltár; parti szikla, s ez örvényben forog, pezseg, siklik, vágtat, ütközik, gyűrűzik, tölcsérezik s tajtékzik az isteni, a krisztusi élet.

[3] Nézzétek, az egész krisztusi életdagály itt áll szemetek elé s a temperamentuma, a tüze, mélysége s a mélység irama s az örvény s annak sodra. Itt halljátok a zúgást, a pezsgést, a feltörő s összetört hullámok sziszegését. S itt a hatalmas úszók s evezők; itt a szentek irama s lángolása; tüzesek e vizek s a tűz folyton a víz reflexeit veti a tükreire… Egy-egy hullámzó láng s lángoló hullám mindenki, ki az iramra rátalált, s benne s vele törtet előre. Agatha, a görög lány, a naív hős, az édesen s félénk bátorsággal szerető; Agatha, kit nem tör meg a kín, s ki börtönében kitárt karokkal agonem suum Domino commendavit – mennyi alázatos, édes gyermekdedség s bizó, esdeklő könyörgés van ebben. Johannes Matha s Petrus Nolascus s Felix Valois s a Baleari szigetekről fekete köpönyegén Barcelonába evező Raymund… Mily kultúra, tisztaság, szeretet és áldozatkészség! Omnes isti se pro redimendis in pretium daturos dictitabant[1884]… Ez a dictitura, ez az álmodozó, nagyot akaró szóbeszéd, melyben nem tudunk hinni; ők is csak úgy hiszik, hogy szeretnék, ha úgy volna, de hát akarja-e azt az Úr? Akarja-e, méltóztatik-e neki elfogadni tőlük ezt a pretium, ezt a mercedem, csak magukat … s azt hegyébe minden másnak. No és még odébb látni Raymundus Nonnatust, az Eucharisztia szentjét, az élő váltságdíjat, az Úr legékesszólóbb néma hirdetőjét, – lakat volt a száján! és a többi, hah, a többi, az égbe törő, égő tűzhullámok … és a többi, a többi… A szó elhal az

[1882] bűnbánó bűnös
[1883] a folyó árjába
[1884] Ezek mind pénzért eladták magukat, hogy kiváltsák a foglyokat.

ajkon, de a szem néz, s folyton csak néz s nem telik be s folyton újat lát … megint újat, még újat. Mit szóljon? Nincs arra szó! S ez mind az Eucharisztia árama, irama s temperamentuma! Hát ne győzzem az életet s a disznókat s a piszkot s a förtelmet s az oltár szikláit megmászó bujákat? Ne győzzem? Kislelkű legyek és szontyorodott? Ugorj az árba; ússzál, evezz… Hadd a fenékhullámot elsöpreni a piszkot, a sarat s a bűzt; hadd nyalja végig a lapos lápot! S lelked mindig ezzel a felsőbbséggel s csillagokba emelkedő tudattal nézze s kezelje a világot!

[4] Minden misztérium egy-egy megnyiladozása a sötét mélységnek, melyből világosság int felénk; egy-egy távlatnyílása a végtelenségnek, mely elénk lobban s közelséget hoz. Tapintom, érzem, lefoglalom s élvezem. Isten és misztériumai – másképp nem is lehet, s előttük a tágra nyilt s epedő, égő ajkkal felé reszkető lélek. Isten és csodái, másképp nem is lehet; ha a természeten, a világon kívüli módon jön s beszél s kezel, akkor már ez is egy új rend a szellemi világban a természetadta erőkön s igényeken túl, s a fizikai világba pedig bele-belenyúl s jeleket ad; ezek a signa, a csodák. Isten misztériumai és Dei signa valami két korrellát[1885] dolog; a természetfölötti Isten-járás nyomai; világító árnyak a misztériumok, Isten-nyomok a természet útjain a signa Dei. Ezeket alázattal vesszük s csodáljuk. Csoda történik akkor s azoktól a lélekben, csodálkozik s hálát ad s érzi Isten közellétét.

[5] De mit mondjunk akkor arról az egész természetfölötti, szellemi rendről, az Isten-közellét, az Isten-odaadás, az Istentől-lefoglalás, fölemelés, meglelkesítés, átizzítás s boldogítás rendjéről? Mit? csodáljuk? Hát a csodák őserdeje előttünk s körülöttünk; a csodák, az áldások, az erők, a fények, a boldogságok, fölavatások, egyesülések, átadások, rendje! Rend is, meg mindent meghaladó, szabad, szuverén akarat s kiáradó tengerlét ömlése. Mit ezekről a csodákról? A kegyelemről s az Isten törzsébe való beoltásról, a fiúságról s a vérnek istenfiúi származásáról, a szépségről, melyben a gratia diffusa ajkon, arcon, szemen elnyeli a szolga-típust s fölragyog a szépség csendes diadalában? Mit a lélekzésről s a levegőről? Istent szívom, lélekzem; s öntudatomban, mint a levegő a tüdőben meleggé s életté, úgy ő s levegője isteni erővé s készültséggé s ihletté válik! S mit a cselekedetek isteni gesztusáról, az érdemről s Isten-tetszésről s a közönséges élet, de keresztény élet tükrein járó reflexekről? Nos, és a vérjegye, nem a szemben a csillám, hanem a lelken a karakter, a krisztusi jel, a keresztségben, bérmálásban, ordinációban odalehelve, s mégis úgy beleégetve, hogy a pokol tüze sem veszi ki s az égi dicsőség sem homályosítja el! S végig az életen s a történelmen s az emberiségen az az odakötöttség a Krisztus keresztjéhez, hogy a Golgota lett a világ sarka, ott fordul, s az a napja, s attól él s éled, s Isten lesz a megmondója s a kinyilatkoztatója az utolsó ítéleten. Ott meglátjuk, hogy a szent vér és áldása és tüze mint ette bele magát a világba s mint emelte azt. Nos és azután … azután ebben az Istenséggel érintkező természetfölötti rendben a köztünk élő Krisztus, az Eucharisztia. Mint csoportosul körülötte mint láthatatlan, fajsúlyok <szerint> rendező erő hatásától minden abban a természetfölötti rendben! Az Eucharisztia a központ, a súlypont, az isteni élet mélységeinek lüktető forrása; vagy tengerszem vagy óceán. Memoria mirabilium; a misericors et miserator Dominus itt adta ki erejét s koszorúzta meg az Eucharisztia fehérségével s a szent bor tüzének fényeivel örök szeretetét.

Febr. 8. [1] Ah, édes, fölséges Johannes a Matha … te jó felfogója a korszerű, isteni áramlatoknak! Úgy örülök, hogy megértetted, hogy mit viselhet, mit nem szemrehányásképpen a szent kereszténység. Mert, hogy vannak lovagok s dámák s viadalok, hagyján; de hogy vannak keresztény rabok a móroknál s ne törődjünk velük, az nem lehet. Édes angyallátó. Hol is pihensz te? S. Thoma a Formisban?!

[2] Mélységes tisztelet az Oltáriszentség iránt; azt el nem engedhetjük. Szent isteni udvar ez; convivium, ahol az Úr ül elül, s az ég királynéját, a tarkaszínű s aranyos ruhás

[1885] Isten misztériuma és Isten jelei két egybevágó dolog (egyik a másikat födi)

napsugárdiadémás nagyasszonyt el nem mellőzhetjük: astitit regina a dextris.[1886] Nos és a kis, parányi, elfelejtődött s abbamaradt szellemiségű s akarat-nevelésű vendégecske, az utcáról fölszedett, sánta, púpos, mafla vendég, ez az ücskös, bugris, az tán – a sinistris? Hát a többi udvar? A szentek s az álló s szárnyukat mozgató kerubinek (Ezekiel); ezek a parafrenieri[1887]-k ott az udvarban, a nagy Isten udvartartásában. Van ott tartás és fönség; s tisztelet s finom modor s provence-i udvari levegő! Nos és mi ebből a nem-szimbolum? Az, hogy az ember szemlesütve, magábafordulva misézzék s úgy hajtson térdet, mint aki imád, s úgy terjessze ki karjait a Dominus vobiscum-nál s hajtsa meg fejét, mint aki kis földi kerubin, s akinek ösztönösen lebben szét a két karja, mert a szíve lendül! Neki is szárnyai vannak: öröm, készség, udvariasság, finomság, figyelem; indulna, de csak a szárny mozog, a lába gyökeret vert! S még valamit. Max Müller: „Nie empfinden wir die Vorzüge unserer Heimat lebhafter, als wenn wir aus der Fremde zurückkehren, und dasselbe ist bei unserer Religion der Fall”[1888]. Hát menj zsidó templomba, menj valami más, ideg imaházba, s azután gyere, hol az Oltáriszentség tisztelete sugárzik falakról, kövekről, patyolatról, virágról s főleg ragyogó, áhitatos arcokról; hol a szemek mint mély kutak, s tükreiben az ég reflexei villognak… Isten és lélek találkozása.

Febr. 18. [1] Tibi silentium, laus![1889] Ha összehasonlítom az Oltáriszentséget a gyermek Jézus bemutatásával s a szentáldozást Simeon gesztusával, mellyel a gyermeket szívéhez szorította, előnyben érzem magam. A gyermek a messiásságtól olyannyira van, mint a szent ostya a Krisztus valóságától; az az igénytelenség, ez a test és vér megtévesztőbb, mint az a kenyér, mely mögött Krisztus áll. S egyáltalában a hit csodál, elragadtatásban néz, szemlél, örül, lángol, de emberi bizalmasságban s otthonosságban. Én itt térdelek s nézek, mint néztem a sankt-georgenbergi mélységet, de ha széléhez mentem volna, elszédülök… Nézem az Urat, mint a hegyeket, s tudom, hogy ez több itt; de az idegzetem nem bomlik föl. Én a limpiászi keresztre is úgy néznék, hogy mondanám: ne, Uram, ne tégy csodát; csodállak én így is, a hit s nem a fölzaklatott idegek csodálásával; csodállak és örülök, mint a tengerparton, mint a Bösensteinon s a lomnici csúcson. Csodállak s élvezlek. Úgy-e, Uram, ez a jó? Nem kell nekem villámlás és csodák látása; a hit csodálása otthoniasságom, s bizalmasságomat nemhogy zavarja, hanem emeli. Silentium Tibi laus, mihi dulcis adoratio et harmonia – cythara![1890]

[2] S aztán a másik elem, ami környez, ami megnyugtat: bűnösségem penitenciás átérzése s gyarlóságom mélybe húzó szégyenlősége. Ah, Uram, érzem, hogy ki vagyok s hogy méltó nem vagyok; de hogyha így érzek, akkor tisztulok s neked kedvesebb vagyok. Poenitens silentium Tibi et Angelis gaudium; mihi dulce solatium.[1891] Hát csörgedező patak az érzésem; friss és kifáradni nem tudó; szökellő és tisztuló és pajkosan csevegő, s örül, hogy nem bámulják, hanem hogy a szépség sugárzik rajta. Amen!

[3] Silentium Tibi laus; az a silentium, mely tele van csodálkozással; azok a néma ajkak, melyek a szív teltségétől meg-megremegnek s indulnak mondani valamit s aztán megint csak megállnak s néznek s néznek; de mit is mondjanak? Kinek mondjanak másnak, mikor Istennek oly ékesszólóan hallgatnak. Laus, laus gloriosa silentium! S lehet-e erről egyáltalában beszélni, erről a nagy, különös, páratlan helyzetről? Azt mondjuk tán, hogy

---

[1886] jobbodon a királyné áll (Zsolt 44,10)

[1887] A rabváltó trinitáriusok rendjének adományozott, Szent Tamás apostolról elnevezett templom. Ez volt a rend kőzpontja és Mathai Szent János, egyik alapítója itt élt.

[1888] Sohasem tapasztaljuk elevenebben hazánk kiválóságait, mint amikor idegenből hazaérkezünk, és ugyanez az eset vallásunknál.

[1889] Neked legyen a csönd – dicséret!

[1890] A csönd Neked dicséret, nekem édes imádás és harmónia – citera!

[1891] A bűnbánó csönd Neked és az angyaloknak öröm; nekem édes vigasztalás.

„zöld”, mikor pünkösdi napsugárban a Margitszigetet nézzük? S azt, hogy „szép”, mikor a tengert szemléljük s azt, hogy „magas”, mikor a csillagos eget nézzük? Ah, hallgass s ámulj s szeress, de azt nagyon!!!

[4] S folyton nézni … és nézni; mert „a thing of beauty is a joy for ever”, ami szép, az gyönyör mindörökre. A szépség, az erkölcsi szépség életben, formában kifejezve – élvezéseért érdemes élni e világon. Erre felé hajt a lét, a formák láncolata, míg a szellemi világban mint öntudat és élvezet és öröm fölébred. A szellem lét az öntudatos lét, melyen a lét két főirányban tükrözik, mint igazság s mint jóság és szépség!

[5] Aki csodálkozik, az be van töltve; csodálkozás betöltöttség; de olyan, hogy folyton árad s telik. Mondjuk, „nem tudok betelni”; inkább az igaz, hogy tele vagyok, s nem fér belém, túlcsordulok…

Febr. 25. [1] Komolyba venni, mint végtelen valóságot és súlyt megérezni, mint végtelen energiának, vagy mondjuk csak egy hatalmas tűznek az erélyét, az iramát, az indulatát megérezni: ezt akarom az Oltáriszentség előtt. Tudom, mi a különbség látás és hit közt bennem. Rendületlenül hiszem s tartom a lelkemmel Krisztust a jelenlevőt, de fátyolon át, a tekintély, a fogalmak, az akarások szőtte takarón át. Itt van, de pszichológiailag mily távol! Az oltár, a deszkák, a fal, a rézgyertyatartók közel vannak, ők a valóságok; de a Krisztust elfödi a misztérium, a nem látott lét, s lelkemben a látás, az eleven valóság helyett a pszichika fogalom- és akarás-konstrukciója. Mi más a Traunstein, ha előtte állok, s mi más most lelkemben a büszke hegy?! De a hegy képe a távolban levő, meglátott valóságé, míg a hit egy komplikált pszichológiai, logikai és akarati konstrukció. Ah, mily távol a természetes, a látó és érző embertől! Lourdes és Limpiász a távoli valóság előretörése, de szintén csak jelek, signa arról a transzcendentális, misztikus valóságról. Jelenések, csodák, meglátások, villantások… Ami pedig a mi életünkbe közvetlenül befoly s mégis isteni, az a kegyelem!…

[2] Édes Jézusom, a tavaszodó nap sugarai sziporkázva és kigyulladva törnek meg a kápolna ólomkeretes lencseformájú üvegkarikáin; ezek izzanak s vakítanak! Szebb ez, mint Szent Péter sírja körül az a száz olajlámpa! Égi sugarak emberi elragadtatásban!

Márc. 2. [1] Ma arról meditáltam, hogy az Úr Jeruzsálembe ment föl, et praecedebat et stupebant sequentes et timebant[1892]…az az Isten mélységeibe, a saját lelkébe merült ember, hogy az ott hogyan ment! Világos: embert feledve s az örök misszió gravitációjával; nehéz szívvel, de szeretve, bátran, bizton. Ah, Uram! Nem a természet hajtott téged, hanem a felsőbb szeretet. Az embert a könnyű, az édes vonzza; te más attrakciók erejében jársz… Te első akarsz lenni – szenvedők, vértanúk, szegények élén … te nagyvezér, te alázatos Lázár és Jób és jó lator! S azután, hogy példát adj, hogy bámuljon a világ – stupebant rajtad, sebeiden, kereszteden, az Istenfia kínszenvedésén; és utánozzon – sequentes. Így kell a kereszt alatt s előtt állni; stupere et sequi… Nem lehet ebből fogyni, hisz tenger itt az érzelem. De a fogalmak gyöngeségét itt érzem kimondhatlanul. Mi más az, mikor átszegez a compassio s magával ragad a stupor, s hűségessé tesz e sequela Christi Domini[1893]. Sok helyen van szó, hogy intellektualizmus vagy voluntarizmus s a fogalmak szerint az elsőé az előjog, a vezetés! De ah mily hideg, téli éjek holdvilága… úgyis csak holdvilág „incerto lumine lunae”[1894]; de amit ad, az absztrakciók pontozott vonalai, leheletszerű indikációk! Szent, isteni, erős élet te, te csont és vér és test és meleg és ajk és szem könny és mosoly… Élet, meleg, szép valóság, ah, hogyne volnál te a fő, a cél; a törekvések, vágyak, a próbálkozások s kísérletezések hivogató, vonzó csúcspontja; te nagy valóság, te élet és erő és ének és egészség! Hányszor sírtam én ezt el, te ösztönös, érzelmes, akaratos meleg valóság! S neked adom a koszorút! Kinek is adhatnám az ember Isten, a szenvedő Szerető előtt? Kinek? Kinek? Az a valóság, az

[1892] elől ment [Jézus], és akik követték bámulták és félték (vö. Mk 10,32)
[1893] mikor átszegez a részvét s magával ragad a kábultság, s hűségessé tesz az Úr Krisztus követése
[1894] a hold bizonytalan (gyenge) fénye

dönt. Hát a valósággal való kapcsolódás mint kép és értés, éppen csak prelúdium az a valósággal való azonosulásra, a tettre, a nagy egybetorkolásra! Élni el ne felejtsetek! De hogy éljetek s kiismerjétek magatokat, lámpásra van szükségetek; a lámpást össze ne törjétek semmiért. A lámpás nem teszi; mi tesszük, erényes, szerető akaratunk! Formáló, teremtő akaratunk! Tisztuló, alakot öltő s a lelket szépségbe öltöztető akaratunk!

Márc. 5. [1] Domine, doce nos orare.[1895] Igen, add a lelked melegét, azt a nagy belső világot, meleget, meglátást. Vedd összetett kezünket, melyet égre emelünk, a te kezedbe, hogy a te szíved lüktetését, véred hömpölygését, lelked lelkendezését érezzük egész ujjaink hegyében. A te meleged láng legyen bennünk s kiáradjon körénk; még a levegő is hullámokban mozogjon s a föld is megmozduljon, s élni kezdjen ami holt, merev s élettelen. Amit nézünk, az ránk nézzen; ami mozdulatlan s élettelen, az megmozduljon. Ha lelkünk ég s a szemünk a belső világosságot szikrázza ki, akkor úgy is lesz! A keresztrefeszített körvonalai élednek, vonásai megelevenednek, ajka nyílik, s csukódik; remegve emeljük föl szent oldalsebéhez kezünket, s a mell emelkedik, nehezen lélekzik, a szívbeli tehertől, a világ, ah, – az én terhemtől. S ahogy a szeme rámszegeződik, az üdvözítő, szerető áldozat szeme s a nyakán az inak megfeszülnek s csapzott haja alatt a halántékon az erek megdagadnak, Istenem, ki győzze ezt! Forró csókot nyomunk sebeire; ah, már tudunk imádkozni!

[2] *Filius Dei venit et dedit nobis sensum*[1896] új, felsőbb *érzéket,* belső *látást.* Henrik Hertz költeményében a vak királyleány látóvá lesz s akkor nem ismeri ki magát a dolgokban; úgy hiszi, hogy az a világ, melyet ő tapintásból ismert, s mely az övé volt, elveszett. Ah, természetesen más a szem s más a tapogató ujjhegy! A mi érzéki, a mi intellektuell, érzékek öt hídján a valósággal kapcsolódó ismertet-világunk korlátolt valami; sajátosan határolt; de lehetnek más érzékek, felsőbb érzékek, s akkor kiesik a másik, alantasabb világ… Előttünk a mysterium, a végtelen, az Istenség … a hit világa … sok prózában titokzatos távlatok … mint egy szegény templomban a reggeli mise gyertyagyujtáskor … új fény.

[3] Vannak köztünk, kik azt a „sensust", az új érzéket kifejlettebben bírják, s akik látnak, s amit lehet, kimondanak. De úgy vagyunk velük, mint Pál apostollal, ki a harmadik égbe ragadtatott s látott csodákat, de nem jelenthette ki azokat; non licet homini loqui! Miért! Mert non potest eloqui.[1897] A misztériummal úgy vagyunk, hogy fogalmaink szinte kivetkőztetik azt, s emberi fogalmakkal dolgozni kényszerülvén, analógiákban, tükrözésekben hozzák hozzánk közelebb. Akik hallják s értik, tisztában vannak a mondatokkal, de hol tartanak a tárgytól! A misztériumot meg kell fogni átérzéssel, feneketlen tisztelettel, a szférák magasságaiba s a mélységek távlataiba vesző tekintettel az elragadtatás önelveszésével. Istent s a misztériumot az egész lélekkel kell megfogni. A léleknek tehetsége az értelem, de ez csak nyitány, s azon át szakad s ömlik az élet.

[4] *Deum nemo vidit umquam, Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*[1898] Ő elmondta, amit látott. Úgy voltunk vele, mint akik egy messzelátóba nézőt körülvesznek; az néz, szeme éle különb mint a környezőké, s néz s néz s csak szaggatott hangokat, a csodálat, a meg-megújuló bámulat, az öröm s élvezet indulatszavaival szól arról, amit lát. Tisztelettel érdeklődve környékezzük; ő lát, ő elmondja nekünk.

[5] Az utolsó vacsorán ülünk. Sokat tett, sok csodát … de az első intézményt, amit a világba állított, amit ő ide behelyezett, ami nem volt s csak tőle van, azt itt rendelte: ez az én testem … ez az én vérem; a folytatólagos Krisztus, a Krisztus-folytonosság, a Krisztus-megmaradás itt. Ő maga, a főmisztérium; az emberfia, aki Isten… az Isten csodálatos epifaniája, világbalépése, az emberfiának észbontó, történelmi józanságában s

[1895] Uram! Taníts meg minket imádkozni. (Lk 11,1)
[1896] Isten fia eljött, és értelmet adott nekünk (1Jn 5,20)
[1897] emberfia nem beszélhet róla [az elragadtatásról]! … Mert nem is képes beszélni róla.
[1898] Istent soha senki sem látta, a Fiú, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki. (Vö. Jn 1,18)

közvetlenségében, az ember a maga testi gyöngeségeivel, verejtékével és szagával, körmös kezével, öt-öt lábujjával… Bármily fölséges, de ember. Ha színpadon látjuk, ha nem szól s hacsak átmegy, átvonul, mint Claudiában, jó; de különben csalódás. Mert Istent várunk s embert látunk!

[6] Óriási *misztérium*… Igaz, hogy patak fakad nyomában, evangélium; de nagyobb a misztérium. Isten gondolta, akarta, itt fejet hajtok. Nos és utána? Mi jön utána? Ráduplázott, hatványozott misztérium; az, hogy ő itt. Ő… Ő… Mást nem mondhatok. Kis templomban, mosdatlan, kuszahajú, fázós, szellőzetlen szobák s dunnák szagát árasztó, foltozott gúnyájú, szegény emberek közt, egyszerű oltárokon, két gyertyavilágnál fölemeli a szent ostyát a pap: Krisztus van itt! Krisztus ő maga s adja magát; bensőségesen vesszük s esszük, annyira a mienk, óriási misztérium! A téli nap lassan bontakozik ködpólyáiból, az élet forgalma megindul, s kiki munkájára tér; de mit hord s élvez, ha hiszi, hogy Krisztust vette s vele imádkozott…!

[7] Az európai kultúrán ez a misztérium borong: a közeli Isten, a testvér Isten, a kenyér Isten… Ki törülhetné ezt le róla? Fénynek, mint a sarki fény, éjben bíboros-violás fölség! Árnynak olyan, hogy átverődik minden fényen s csillogáson … a misztérium árnyéka, s az emberek ki nem bukhatnak belőle. Mi nem lehetünk hellének, sem hinduk, sem inkák, még ha hitetlenek is vagyunk; a hit világosságát s a misztérium árnyékát el nem kerüljük.

Márc. 6. [1] Valaki, aki sokat vesztett, így ír: Wieviel mir auch Gott genommen, drei köstliche Dinge hat er mir dafür geliehen: die Verachtung der Eitelkeiten der Welt, den Sinn für die kleinen Freuden des Daseins und die Erkenntnis wahren Menschenwertes! Die Poesie soll man nicht im Leben suchen, sondern soll sie ins Leben hineinlegen.[1899] (Am Kreuz, Wilhelmine v. Hillern.)

Márc. 8. [1] Mi a tragikum az életben? Az egész ember, az, hogy fölérti a jót s a fölségest, de nem teszi s romokkal van tele a világ! a) Nehéz konstrukciók, nem tiszta fogalmak, sőt óriási dzsungel… ingoványos őserdő; b) gyönge lábon álló, holdvilágos, jégvirágos alakulatok a fogalmak; mély ismeret, mely tart s kitart s mely ellenáll, ritkaság; mihelyt a valóság beletoppan, a vérhullám, az indulat, ah igen, a valóság, az élet, szétfoszlik vagy háttérbe szorul. Mikor van oly ismeretünk, mely háborgáson s csábításon s ködökön át nyilall s verőfény volna? c) Csűr-csavar az indulat s az ismeret s úgy tesz, mint a fa hajtása, mely bármiképpen is a meleg napsugár felé fordul; d) az élet s így a szép élet sokoldalú: egyéni és társadalmi, testi és lelki, hivatásbeli és buzgalmi. Mindenféle körök vágják egymást benne, s igazi ember csak az, ki magát azokban föltalálja s debitor est omnibus[1900]. e) No és a szenvedély fajdkakas-dürrögése, az ösztönök, a baromi lét és kéj örjöngése, ahol már azt sem mondhatni, hogy video meliora, proboque; deteriora sequor![1901]

[2] Ez a tragikum! No és aztán a kín, szenvedés. Mindez két irányba hatott: Plátónál a más világba való kimenekedésre, ahonnan elszakadtunk: a szépség, jóság tűzhelyéhez. Schopenhauernál a lét s élet gyűlöletére, s ami legnemesebb telik tőlünk: a *részvétre!* S nálunk: alázatra, penitenciára s bizalomra, hogy Isten megbocsát s megsegít s üdvözít.

Márc. 13. [1] Az ember, mint kis láng a sötétségben, s mint nagy igények s jogok kikiáltója a kegyetlen s rideg anyagban, mint élet az élet-ignorálásban s -tagadásban, mint értelem s észszerűség az értelmetlenségben, mint új mértékek öntudata a brutalitásban! Sinn zwischen Unsinn, und Leben mitten im Leblosen, und Gefühl und Zartheit zwischen Steinen,

---

[1899] Bármily sokat vett is el tőlem az Isten, három nagyszerű dolgot adott érte: a világ hiábavalóságainak megvetését, a lét kis örömei iránti érzéket és az igazi emberi értékek megismerését. A költészetet nem kell az életben keresni, hanem bele kell vinni az életbe.

[1900] mindenkinek adósa

[1901] Látom a jobbat, helyeslem is; mégis a rosszabbat követem. (Ovidius: *Metamorphoses* VII, 20–21; vö.: Róm 7,19.21)

was soll das werden?! Man soll den Sinn wahren zwischen Unsinn, und das Licht nicht ausblasen in der Finsternis, und die Seele nicht aufgeben in dem Unverstand und sich und seine Ansprüche behaupten trotz all dem Schrecklichen, das über den Menschen einbricht. Man soll in Liebe und Geduld vorangehn. Ach, wohl dem, der diese Einfalt des Geistes sich in dem bunten Wirrwarr der Welt bewahrt!

[2] Darum sage ich: sich, seine Seele fühlen, sich leuchtend, schauend wissen, den grossen, hohen Schatz, der da in der Erde, im Fleische begraben ist, und der zu heben ist.

[3] Und die Welt als das, was ganz anders und verschieden ist, und verständnislos, brutal oder mechanisch und physiologisch wirkt, als den Widerspruch, das Niedere betrachten.

[4] Und aufmerksam hinauslugen in die Finsternis nach den richtigen Wegen, und sehen und ausfindig machen die Schwierigkeiten, Gefahren, die Blödnisse, die Zerrüttungen und Fallstricke, den Schein und die Irrungen, denen der Einzelne so wenig gewachsen ist.

[5] Und unverzagt vorangehen und sich der Liebe erinnern, die Treue hält und auch mit verschlossenen Augen ihren Gott, die Schönheit, das Licht schaut und selbem folgt.[1902]

[6] Igazán az élet, mint egy tőlünk független elem, melyben mi is részesek vagyunk, de nem ismerjük. Olyan, mint a tenger, melynek szigetein lakunk; ki kell ismernünk. S az egyes ezt a munkát nem győzi; s ah, hogy megbánja, ha a nagy tradíciókat megvetve saját magába, fogalmaiba gubaszkodik! Istenem, kitart-e az ily tákolmány?

Ápr. 23. [1] Az Úr születésének legmélyebb motívumát angyali himnus zengi: Gloria. Tehát Isten dicsérete; valami zengő ujjongás, mely a világot betölti; a nagy dicséret, mely a kis Jézus szívébe zárva új registerjét húzza ki minden kultusznak s liturgiának. A legédesebb, legájtatosabb s legesengőbb dícséret, az ő Fia dicsérete. Páratlan, egyetlen pacsirtadal, solo, melyet a leghősiesebb s legszeretőbb énekes mutat be. Nem kellett neked, Uram, már vér, áldozat és állat; Megtestesültem, a Speciosus inter filios hominum[1903] dícsér téged. Miért? hogy van, hogy e lelket, e szívet adtad neki, hogy ily dicsőséges homlokot, ily fényekben úszó lelket s a szeretet tüzében égő szívet adtál neki. Ő a te legszebb műved; a mű dícsér, az öntudatban hozzád emelkedő s a legédesebb, legfölényesebb érzésekben áradozó tudat. Ah, ily dícséret!

[2] S azután a másik ujjongás, mikor föltámadtál, mikor a te lelked a limbusból eljött az angyalok s a kiszabadított lelkek dicsőséges sokaságától kísérve. – Egyszer egy holdvilágos estén úgy kilenc óra tájban kimentem a csobánkai villából az árvaház hegyére s láttam nagyszerű eget. Túl a Dunáról a pomázi völgy fölött egész Pilisig s azon túl egy homályos hosszú sáv húzódott s jobbra-balra bárányfelhőkből két szárny, mintha pelyhes dudorodások és tollak volnának. Egy holdsugaras fehérszárnyú kerubim lebegett fölöttünk. Lefeküdtem a földre s néztem e remekművet. A Krisztusnak dicsőséges lelke, két kerubimszárnnyal, az angyalok s a lelkek két sokadalmával … kijött a limbusból s a sírhoz jött, s azok látták, sírtak

---

[1902] Értelem az értelmetlenségben, és élet az élettelen közepette, és érzés és gyengédség a kövek között, mi lesz ebből? Az embernek meg kell őrizni az értelmet az értelmetlenség közepette, és a fényt nem kioltani a sötétségben, és a lelket nem feladni a meg nem értés miatt, és önmagát és igényeit állítani minden szörnyűség ellenére, ami az embert éri. Szeretetben és türelemmel kell előrehaladnunk. Ah, jó annak, aki a szellemnek ezt az egyszerűségét megőrzi a világ tarka forgatagában!

Ezért azt mondom: önmagát, lelkét érezni, magát világítónak és látónak tudni, tudni a nagyszerű kincset, amely itt a földön a testben van eltemetve, és amelyet ki kell emelni.

És a világot mint olyasvalamit, ami egészen más és különböző, és érthetetlen, ami brutálisan vagy mechanikusan vagy pszichológiailag hat, mint ellentmondásként, alacsonyrendűként kezelni.

És figyelmesen kutatni a sötétségben a helyes utat, és látni és érzékeltetni a nehézségeket, a veszélyeket, az ostobaságokat, az összevisszaságot és csapdákat, a látszatot és a tévedéseket, amelyekkel szemben az egyes ember oly kevéssé állja meg a helyét.

És rendületlenül előremenni és emlékezni a szeretetre, amelyet a hűség megőriz és csukott szemmel is Istenét, a szépséget, a fényt nézi és követi.

[1903] az emberek fiai között az ékes, a tekintélyes (vö. Zsolt 44,3)

s imádták; megtörődtek s hálát adtak. Ah, a két szárny lecsuklott; de azután a következő pillanatban kitárult s kifeszült s lelkes remegésben hódolt s szintén glóriát énekelt, mikor Krisztus dicsőséges lelke testével újra egyesült s azt átjárta s kigyujtotta s ragyogóvá s asztráltestté s halhatatlanná, romlatlanná s gondolatgyorssá, szellemiramúvá tette. Öt szent sebe mint napok, feje s homloka tövisszúrásai mint csillogó gyémántok, szeme s arca s ajka a boldogság tükrévé s a mennyország igézetét sugárzóvá lett. S ekkor csendült meg a dicsőséges Krisztus ujjongó himnusa, az a második laus, az a páratlan dícséret, az a jubilus, melyet az Isten megdicsőült emberré lett Fia zendített meg… a legszebb triumfális ujjongása a teremtésnek, mely benne volt, benne gondolattá, érzéssé, örömmé, életté lett. Gloria! Gloria!

[3] S a harmadik ujjongása a fölséges Krisztusnak, mikor az oltárokon az Eucharisztia színeibe öltözködik s mint misztikus imádó, hálát adó, dícsérő hódol az Úrnak. Ah, az álruhában, misztikus fényekbe öltözötten járó adoráló! Valahányszor beöltözik az áldozat színeibe, végigcseng és zeng az egyházon s égen át az ujjongó, elragadtatott, exsztatikus Üdvözítőnek dícsérő himnusa; elsősorban megint arról, hogy ő van, s hogy így van s ily misztériumos diadalokban végigénekelheti a világon az áldozat himnusát. Neki telik benne legnagyobb öröme, ahogy Betlehemben a gyermek Jézus szívébe zárkózott a legnagyobb dícséret a fölött, hogy ő van; ahogy a szent sírnál a diadalmas Krisztus felujjongott azért, hogy ő van, s hogy ilyen, s hogy így dícsérhet s örülhet: ugyanez a motívuma csendül meg itt az Eucharisztiában más modulációban, de azzal az örök boldogító s olthatatlan pathosszal. Ujjong, hogy van, s hogy itt van s itt dícsér s ujjongó himnusával visszhangoztatja az egeket. Az ő vágya az imádás, az ő szenvedélyes, érzésteljes öröme a hódolat, melyet ad – citharae citharizantis[1904]; sok pengő s csengő húr harmonikus, álmodozó, fölébredő, mélyen letompított s megint örömriadalomban kitörő éneke! Krisztus akar áldozni, mert akar énekelni, dícsérni; s ezt a misztikus, földön fel-feltörő áldozati liturgiát gondolta s rendelte el. Ő szomjazza, hogy gyakorolhassa!

Ápr. 24. [1] Olvasom <a> Goethe-Ackermann beszélgetésekben: a papfülemüle, melynek fészke van a kalitkában, ha kibocsátják, visszatér hozzá. Szimboluma az Oltáriszentségnek: az Úr Jézus, aki ascendit super omnes coelos[1905], ki a kalitkából, az anyag rácsaiból s tömlöcéből, visszatér ide, táplálni kicsinyeit; in finem dilexit[1906].

Máj. 1. [1] Tele van napfénnyel, égi kékséggel, fehér szállongó felhővel a világ … a szent ünnep! Szent öröm kell; az öröm emelő, telítő s lendítő érzés; az erő, a jólét, az egészség, az egyensúly érzete. Öröm, valami felülkerekedő s az egész embert győzelmi fölénnyel eltöltő érzés… Öröm, az élet és lendület fölcsapó hulláma.

[2] Ezt az örömet először is a hit adja, a fölényes, minden fölé emelkedő öntudat. Istenből kinőve, Istennel kapcsolatba, feléje terelődve, bele áradva! A hit is öröm, győzelem is: Fides victoria… A hit örök sugárzás: Lux perp. lucebit sanctis tuis. D. et aeternitas temporum.[1907] Az aeternitas mint napok, kifogyhatatlan izzások sűrített ragyogása. Hej! Akinek az világít, annak van a laetitia sempiterna Aureolája[1908], sugárzása az örök „Laetitia”.

[3] Azután ezt az örömet a készség adja, az a ráeszmélés, hogy mi a dolgunk, a vágyunk, hivatásunk. Soknak erre vagy arra van kedvük: mesterségre, tanulásra, művészetre… Életcéljuknak élnek, keresetüknek, családjuknak; s mi lelkünknek, látásainknak,

---

[1904] a citerák citerái
[1905] felszállt minden egek fölé
[1906] a végsőkig szeretett (Jn 13,1)
[1907] Lux perpetua lucebit Sanctis tuis, Domine, et aeternitas temporum. (Örök világosság fényeskedjék szentjeidnek, Uram, és örökkön örökké.)
[1908] az örök öröm dicsfénye

bensőségeinknek, dalainknak, táncainknak, szárnyalásainknak. Nos elegit Deus in haereditatem sibi[1909], hogy rajtunk felragyogjon, bennünk énekeljen.

[4] Azután adja s bírja a szeretet. Az tűz, az új elem, az átváltoztat, kivetkőztet s felöltöztet, szétárad s átszellemesít. Ah tűz, tűz! S bármit dobunk rá, megbirkózik vele! Kővel is, érccel is; mind tűzzé lesz! A tűz új folyamat, mondjuk új erő. Ha van szeretetem, vagyis tüzem, akkor bírom. A napi munka, foglalkozás, gondok, kellemetlenségek, gyarlóságok olyanok, mint a tűzre dobott avar, kóró, paréj, pozdorja, lim-lom; kicsit lefojtja a tüzet, de azután ki-kitör, majd itt, majd ott, fölcsap s átvetődik s felnyilall s körülnyaldossa azt, ami nedves s ami ellentáll, de végre is győz. – Ah, az Isten-gyermek tudata (hite), a nagy utak vándorának tudata (hite), a nagy világosságok látása (hite), a mélységek, bensőségek tudata (hite), aki az Istent magában hordja… S azután az aureolás ember (laetitia sumpsit super capita[1910]), s azután a nagy kincsek, az Isten haereditásának titokzatos földje, kincseket rejtő föld. Terra sancta! Mióta a lelkem szent föld lett, a Szentföldre nem vágyom; mióta a szent kereszt áhitata s a részvét forrása csörgedez bennem, Limpiászt nem nélkülözöm; mióta a Szent Szűz lábainak rózsáját csókolom ájtatosan, Lourdesba nem kívánkozom! Regnum Dei in vobis[1911]… Üdvözlégy Jézus királyom, Szűz Mária, királynőm, üdvözöllek országodban, szívemben… Ez az Isten országa.

[5] A vallásosság a nagy tudatok s érzések járása s uralkodása a lélekben; a nagy kapcsolatok s vonzások megérzése. Rendületlen alapokon örök célok tengelyei szerint való fölépítése a lelki világnak; világ, melynek monumentális vonalai s napja s harmóniája van; világ, mely világos, erős, igaz és szép. Világ, melyben lélek van, alakító, megszellemesítő. Világ, mely a rosszat legyőzi s űzi, mint a napsugár az éjtszakát, s a meleg a telet s a megértés s jóindulat a félreértést s neheztelést. Világ, mely tiszta s átlátszó, s melynek feneke is nem sötét, hanem azúrkék. Világ, mely életet, fényt, erőt, örömöt, győzelmet, végtelenséget s örökkévalóságot jelent. Világ, mely szemben áll azzal, amit Szent Pál mond: „mert a bűnnek zsoldja a halál, az Istennek pedig ajándéka az örökélet a mi Urunk Jézus Krisztusban” (Róm 6,23). Van-e nagyobb kár és siralmasabb helyzet, mint ha minden, ami igaz, jóság, szépség, erő s élet s öröm lehetne, holt, alaktalan, s éppen ezért unalom és kín és járom? Mert úgy van, hogy az élet, erő s öröm lehetőségeinek tömkelege formátlanul s öntudatlanul pihen, mint a fagyos januári földben a természet minden vonalával, alakjával, rajzával, színével s illatával… egy bűbájos világ az élettelenség boszorkány álmában. Nem kár ezért, ha mindig így volna, ha a Niagarán s a Tarpatak szikláin, a hajdan leomló s áradozó víztömegek mint zöld jéguszályok függnének, ha minden folyó s patak fenékig fagyva aludnék, ha a tengerek gleccserekként merednének, s jég borítaná a földet s ami alatta pihen?

[6] Sok lélek világa ily képtelen kín és szegénység; egyéniségük biológiai adata s külvilág lenyomatai, érzéklések, fiziológiai ingerek s folyamatok; látások, tükrözések; munkájuk öntudatos gépmunka, életük fogalmi zűrzavar, vágy, ösztön, szomj, küzdelem s csontrágás, amit élvezetnek mondanak! Akik néznek, de nem látnak, s akik ahová néznek, ott kioltják a színeket, elmázolják az alakokat. Akik gondolkoznak is, fogalmakat nyernek, szétválasztják s összekötik, állítanak és tagadnak, de a mélyebb értelmeket elkerülik; nem az állítás, hanem a tagadás vigasztalan útján járnak. Akiknek nincsenek ünnepeik, a legnagyobb mélység, az élet, a lélek nem mond nekik semmit. S legkevesebbet pedig a feltüremlett óceánok, kicsi türkisz-pocsolyák s te magad, a netovább.

Máj. 17. [1] Egy protestáns misszionárius Indiában furcsán járt. Mikor háza verandáján hűsöl este, meglátta egyszerre a tigrist, mely lassan jött fel a kert lépcsőin. Jó gondolata támadt a megrémült embernek. A verandán énekoktatásra harmónium állt, odaszaladt s

---

[1909] Az Úr tulajdonává választott ki minket (vö. Zsolt 33,12)
[1910] az öröm felemelt a magasba
[1911] Isten országa bennünk van

rázendített a korálisra: Wie soll ich dich empfangen, Und wie begegn' ich dir?[1912] – A tigris elszaladt!

Máj. 28. [1] Elképzeltem, hogy mentek föl április végén vagy május elején az apostolok, a tanítványok a galileai hegyre. Hej, az volt a hegymászás, szökellés! Anemónák, harangvirágok harangoztak, a lombok allelujáztak, a madarak énekeltek! Hej, hej, be szerettem volna ott lenni! Mons Galilaeae!!! Jézus hegyvidéke: Betlehem, Názáret, Nyolcboldogság hegye, az éji imádság hegyei, a Tábor, Golgota, a mons Galilaeae, s az Olajfák hegye. De annak úgy kellett történnie; Jézusnak hegymászónak, hegyeken imádkozónak, hegyen színváltozónak, hegyen szenvedőnek s hegyről az örök hegyekre átszállónak kellett lennie! A hegyek hullámok, emelkedések, magasságok; a hegyek a léleknek örömbe, ittasságba való elváltozásainak helyei; a hegyek szárnykifeszülésekre lökések; a hegyek a végtelenségbe indulások kikötői; a hegyek partok, hol a vidék, a teremtés tengere csobog vagy hullámokban zajlik… A hegyek a föld pihegésének nyitott ajkai, a vágyak kitárt karjai, az égre néző természet kitárulásai. Az ember csak győzze szemmel, ajkkal, tüdővel, szívvel! Mit lehet hegyeken járva átélni, tapasztalni! S az én hegyeim? Memoria beatae passionis… nec non ab inferis resurr… et gloriosae in coelos ascens.[1913] Az én hegyeim az oltárok, az Eucharisztia! Mily magasságok s távlatok s végtelenségek. A szemembe s a lelkembe fények hullámai csapnak… tengerek a lelkembe! S ah, hogy tágul a tüdő s a szív! Ah, hogy emelkedik a lélek. S mily misztérium mindaz, mibe itt az ember mint hegycsúcsról köd- s felhőszakadáson át a vidékre, itt az Isten szeretetébe s jóságába vet <tekintetet>. Itt is parton állunk s tengerek hullámai gördülnek föl s megint s ismét s újra s kifogyhatatlanul. S ah, hogy az emberek ezt nem látják s nem hallják, s hogy nem ragadja el őket?! Mily szédítő szeretet az Eucharisztia; az hogy Krisztus van itt, itt, itt… Ő, Ő maga! Mily Himaláják! Ezzel a tömeggel el lehetne borítani Európát; ebbe a tengerbe elmerül minden nagyság, művészet, genialitás, szív és lélek, hatalom, édesség, erő, öröm, mint a pitykő. Édes titkom, búgó galambom, némán zúgó tengerem, mérhetetlenségbe ingerem, elszédülésem, elolvadásom, megsemmisülésem!

Máj. 31. [1] Mi a kontempláció? Quid statis aspicientes s folytathatjuk, admirantes, suspensi, attoniti, delectati, exstatici[1914], egy más világot nézve, abba elmerülve, azt csodálva… világot, csillagosat, liliomerdőset, olivzöld fényeset, tavaszi bükk zöldben aranyosat. Világot, nagyot, mélyet… Minden bokor Moria[1915] csipkebokra lesz; s a fák<ból>, a törzsekből misztikusan ezer levél finomságában reszkető élet… S a hegyek? Ah, a hegyek… S a tenger? Ah, a színek, tükrözések s a fények síma táncterme… Ah, ezek a lejtések, ezek a mosolyok, kigyúlások s elzsongások!

[2] Kontempláció, mely az igazi világot látja, azt, melynek ez valamiféle alakja; kontempláció, ott-tapadás, ott-maradás, ott-ragadás. S azután e világba azzal a kontemplált fénnyel szemünkben visszatérés. Ide kell találni…

[3] Kontempláció – et ipsi adorantes, s azután: „regressi sunt in Jerusalem"[1916]. Ah, mily piszok fészek s mocskos fickók bolya volt nekik ez a szentnek nevezett szennyes város! A világ ilyen: csúf s rossz szagú testek, kigőzölgések, undok leheletek, potrohok, büdös tüdők s még csúnyább lelkek nyüzsgő ember-bolya! Brrr!

[1912] Miként kell téged fogadnom, és miképpen találkoznom veled?

[1913] Az első misekánonból: „Megemlékezünk… Krisztus Urunknak áldott szenvedéséről, a halálból való feltámadásáról, dicsőséges mennybemeneteléről…"

[1914] Mit álltok itt [és néztek az égre?] (ApCsel 1,11) s folytathatjuk, ámulók, kétségbe esettek, meghökkentek, elragadottak, extázisban levők

[1915] Hegy, ahol Ábrahámnak kellett feláldoznia Izsákot (Ter 22,1–9), itt épült Jerzsuálem temploma is.

[1916] imádkoztak, s azután visszatértek Jeruzsálembe (vö. Lk 24,52)

Jún. 3. [1] Olvastam Mereskovszkinál, hogy lehet az érzést agyonütni nemcsak racionalizmussal, hanem eszthétikával is. Egyáltalán tehetséget tehetséggel a diszharmóniát vivén bele a szükséges szisztémába! Ha művész lett volna olyan a trójai mezőn, hol a kígyók megtámadják Laokoont és fiait, ki mikor látja a rohamot s a jajveszékelő népet, csak egyre adja a fejét: nézi az izmokat; nem veszi észre a nézők szorongatását, a részvétet s a borzalmat nem érzi; nem moccan meg érzése, hogy segítsen; s az őrjöngő s imádkozó s kiáltozó emberek közt ő az érzéketlen, néző s látó szobor. Ő látni akarja a vergődést, a fájdalmat, az izmok duzzadozását, az elgyötört formákat, a rémület s fájdalom kifejezését. De mindezt csak úgy nézi, mint anyagi formát, fényt s árnyat, dudorodást, rángatódzást. Nem sír: a könnyek elhomályosítanák szemeit; nem jajdul, nem indul meg: az indulat megzavarhatná észrevevéseit. Nem, ő csak szemlélő; nála azért van minden, hogy képzelete megteljék, s ez visszafojt szenvedélyt, érzést, akaratot. Ah, Istenem, hát vannak ily emberek? Íme a l'art pour l'art-féle elv illusztrálása, amennyiben ki akar emelkedni erkölcsből, amennyiben az erkölcsit vissza akarja szorítani, s egyáltalában azt a bűnt követi el, hogy a részletember, annak valamely tehetsége, elfojtsa az egész embert. A többi nem jut szóhoz. Az, hogy valami igaz-e vagy nem, jó-e vagy nem, tiszta-e vagy nem, nem nyom a latban. Mit szólnánk ahhoz a Laokoon-szemlélőhöz? Ember-e az? S igazi művész-e az? Vagy a művészet igazán csak természetellenes hypertrophia[1917], mint a tömés által hízott lúdban a kilós máj? Helyes-e az, ha a genialitás üti az igazságot s Byron-féle őrülteket produkál? Helyes-e az, ha a genialitás elfojtja a lelkiismeretet, tapossa az erkölcsöt s Nietzschékkel szaggatja az erkölcs, a hit láncait? Helyes-e, ha az eszthétika, a szép forma erkölcstelenséggel, alávalósággal, bűnnel töltekezik? Ha a bájos alak, a kellem feledtet lelki szépséget, mértéket és zenét? Ezeknek a felfogásoknak hibája a fölépítésben van; ezek mind nabukodonozori szobrok: agyag lábakon drágaságok; aminek lent kellene lenni, az fönt van s megfordítva, s így az eredmény a rom-ember, a semmi-ember, de aki – s ez a nevetséges – konstruálni, teremteni akar. L'homme n'est rien, l'oeuvre est tout.[1918] S az oeuvre nem az embernek köszöni létét? S van-e benne valami, ami nem az emberből való? S lehetséges lenne, hogy a legnagyobb oeuvre, az ember quantité négligeable[1919] legyen produktumaival szemben? Az igazság ez: l'homme est son oeuvre[1920], önmaga Isten kegyelmével saját maga műve, s ez a mű méri őt; a többi „rien", vagyis játék.

Jún. 5. [1] Ugyan mit ettek ezen a Romain Rollandon? Nekem semmi élvezetet nem nyújt. De hát talán másoknak? Habeant sibi.[1921] Tegnap olvastam Michelangelót tőle. Erre csak egy megjegyzésem: ha az ember ezt olvassa s azután összehasonlítja Michelangelo leveleivel, az ugyanazt a benyomást teszi, mintha a püspöki kápolna stilizált, sovány, szögletes oroszlánát összehasonlítja a valóságos oroszlánnal. Agyonstilizált, egyes sajátságok szögletekké s élekké való kiböködése; azt a benyomást teszi, hogy az nem igaz, hanem csinált dolog. Az egész karakter egy gyúrmány!

Jún. 7. [1] Ma nagyon hívtam őt, – tehát a nevén hívtam – Paraklét, hívott a neve. Ahol nem hívják, ott a nevét nem ismerik. Csak azok állnak szóba vele, akik vágynak s várnak s hívnak, akik ajtót, kaput nyitnak. Ah, lelkem, Szentlélek, ma megmondtam neked, hogy mit gondolok, akarok, kívánok, sürgetek egyháznak, papságnak, embernek, nemzetnek; elsóhajtottam neked, hogy csoda kell. Csoda! „Signa petunt" nemcsak a zsidók hajdan, de a keresztény nép. Jöjj, „ostende Te mundo!"[1922] Rettenetes a világ; a birkanyáj pathológiájával

---

[1917] túltengés, megnagyobbodás
[1918] Az ember semmi, minden a mű.
[1919] S lehetséges lenne, hogy a legnagyobb mű, az ember elhanyagolható legyen produktumaival szemben?
[1920] a mű maga az ember (vagyis annyit érek, amennyit kihozok magamból)
[1921] Legyen nekik.
[1922] „Csodákra várnak" … „mutasd meg magad a világnak"

baktat a poros úton. S tudod, mi fáj? Hogy győzelmes arád oszlopát s szobrát ledönthette a prágai csőcselék![1923] Nem kívánom, hogy a csőcselék egyetlen mosdatlan szaros nadrágosának a hajaszála szenvedjen; de ezt tűrni?! Ne vedd lázadásnak, sőt tudod, hogy imádlak s folyton hirdetem: ut justificeris in sermonibus tuis[1924], azért történik s úgy történik minden. – De, de, ismét de, kell nekünk több lélek, több erő, több győzelmet arató s a világot emelő lendület. Imádlak, Szentlélek; úgy szeretnék elolvadni tüzedben s elmerülni s föloszlani tengeredben![1925] …de ha bensőség, végtelenségérzés, szükségünk érzete, akkor oly igaz… oly igaz…Nem mondom, hogy megsemmisülök, de azt mondom, hogy a végtelenség súlyát érzem, s hogy esem a semmiség fajsúlyával a feneketlenségbe. A végtelenség lenyom, s a semmiségem gravitációja ragad! Így imádlak… Ez is áram, melyben úszom; ez is vihar, mely ragad. A mi viharunk, a mi áramunk, a „caro”, a „mundus”, az „animal” antipód[1926] helyzete s tendenciája, a teremtmény polaritása!

Jún. 15. [1] Sancta Trinitas – a végtelen élet a „vera et una Trinitas”, az „una et sancta Deitas”, a „sancta et una Unitas”[1927]. A lelkemen zúg végig, mintha az egész világ egy orgona volna, a laus Dei; feltör s búg bennem a lét, öntudat és vágy, mintha a mindenség egy búgó gerlice volna. Gondolom, hogy a keresztény ember lelke „feu et flamme”[1928] a Szentháromság ünnepén, s bár Szent Ágoston szerint „vita haec nostra caeca et mortalis”[1929], ezt is érzi, de annál inkább megérzi, ami oly sejtelmesen s hatalmasan mered rá a teremtés fátyolain át! S ilyenkor érzem, hogy mennyire kongeniális nekem Szent Ignác: homo creatus, ut laudet Dominum[1930]; vagyis azzá kell lennie „laudatorrá”, élő laus-szá… Lennie azzá, az a tendenciája az öntudat alatti természetnek is, s a kereszténységben ez diadalmas öntudattá lelkesül. Úgy gondolom: „terra creata ut floribus tegatur” (nem dudvával), „aqua ut limpida decurrat (nem sárosan); marmor, ut formam induat” (nem hogy porrá legyen, törmelékké), organum, ut sonet… (nem hogy repedten por borítsa)[1931]; nos és a „cor”, ez a terra, ez a fons, ez a marmor, ez az organum??!! – Ah, arra valókká kell válnunk! Az az igazi ember, aki az Isten dicsérete s dicsősége! Sok alakuláson, elváltozáson, kísérleten, törésen, emelkedésen át, de feléje s beléje elváltozva… Színváltozva! Adoramus, laudamus, invocamus Te![1932] Mi lesz majd ott? Ha már ez a bolygó s fölötte a holdsugártól áttört felhős ég, ez az igazi rokokó-templom boltív, ez a hatalmasan felgyűrt s felhők zajlásában pompázó ég, ezek a néma holdvilágos éjek, ezek a verőfényes napok így dicsérnek s így zendítenek meg lelkünkben himnust és glóriát… Ha már itt is örvények ragadnak el s táncolnak a lelkesülés s élvezet s öröm tölcséreibe bele; mi lesz ott? ott? Ah, dithirambikus, maniakus öröm és Io triumphe! – „In potentia majestatis adorare unitatem”[1933], a leghatalmasabb fölség s a legfölségesebb hatalom, vagyis az élet s a valóság a három személyes önállóságban fejlik föl; ebben árad ki s magasztosul föl; Atya ingenitus, Filius unigenitus, Spiritus procedens et immanens

---

[1923] Prága Óvárosi terén állt egy Mária-szobor, melyet III. Ferdinánd császár a harmincéves háborút lezáró vesztfáliai béke emlékére állíttatott. Miután 1918 őszén kikiáltották a független Csehszlovákiát, a csőcselék november 3-án lerombolta, mint a Habsburg hatalom jelképét.

[1924] hogy igaznak bizonyulj beszédedben (vö. Zsolt 51,5)

[1925] Itt egy sor törölve, olvashatatlan, majd még kihagyva az itt először közölt sor.

[1926] a „test”, a „világ”, a „teremtmény” ellenpontos helyzete

[1927] Szentháromság – a végtelen élet az „igaz és egy Háromság”, az „egy és szent Istenség”, a „szent és egy egység”.

[1928] tűz és lángolás

[1929] „ez a mi életünk: vak és halandó”

[1930] az ember azért van, hogy dicsérje az Urat

[1931] „a föld azért van, hogy virág borítsa”, „a víz, hogy csillogva folyjon; a márvány, hogy formába öntsék”, „a hangszer, hogy szóljon”

[1932] Imádunk, dicsérünk és hívunk Téged!

[1933] Nagyhatalmú fölségében az egységet imádhassuk (a Szentháromság vasárnapja Introitus-ából)

vinculum[1934], s ez őserdős, s himalájai-őstenyészetű szépség- s mélység- s varietásban, melyből valók a világ színei, formái, illatai s modulációi, imádjuk mi az Egységet, az egyszerűséget, a limpidezzát s az átlátszó bájt. Tudunk-e égni, lobogni, lelkesülni a Fölség kinyilatkoztatásának Niagarájában? Ah, hisz ez az ima!

Jún. 18. [1] Nagyszerű konspektust hord magában a hívő ember: Istent látja. „Si justum est in conspectu Dei”[1935]… Minő más nagy valóságok közt mozog az, aki Istent, lelket, örökcélt, kegyelmet, Isten-fiúságot, örök értékeket lát, kit ezek körítenek, ki azokba ütközik!…

Aug. 21. [1] Az öröm, mely szívünkben a szentmisében kigyúl, egy mindent átjáró, elárasztó érzelem; nagyobb, mélyebb minden másnál, akár öröm, akár szenvedés legyen. Mindent beföd s elönt, felejtet vagy háttérbe szorít. Ha van bajom, ah, mi az, mikor az Isten engesztelő, szívét s irgalmát elfoglaló áldozatot mutatom be? Ha van lekicsinylésem, mi az, mikor Krisztus így fölemel?! Ha mások háttérbe szorítanak, Istenem, mily szárnyaló fölemelkedésben részesít az Úr? Ha van gond s aggodalom, legalább a szentek-szentjének duzzogójában szétolvad az! Igen… igen!… Ez az a gaudium triumphans? Mikor a világot legyőző Io triumphe szakad ki az emberből. Gondolok édesanyákra aggodalmaikkal gyermekeik iránt – félre, most az oltáron folyik a Krisztus actiója; a szegény családokra – félre, elnyel a mélység szédítő reverenciája. Gondolok küszködő Z. bárókra, kik idealizmussal s korrektséggel vértezve itt is, ott is kikopnak, most Kanada felé orientálódnak – félre, az adoráció égnyiladozásában, a veneratio megkövült, de érzésteljes merevségében itt az Úr!

Aug. 22. [1] Io triumphe… Exulto! A szentmise mint áldozat a mi ájtatosságunk, s ez áldozatból eszünk. De ez áldozatot s theológiáját ki kell merítenünk, azaz, abba bele kell mélyednünk, abban elmerülnünk. Aki azt hangoztatja, az az imádás, meghatottság, megrendülés, hódolat, bizalom, ragaszkodás, hála, szeretet, alázat és megsemmisülés, s azután az öröm, a diadal, a krisztusi életközösségben való boldog felgyúlás érzelmi árját, annak a folyamnak minden zsilipjét megnyitja. Jézus az isteni irgalom ajándéka, Jézus a mi adományunk, ajándékunk, áldozatunk, Jézus felé fordul arcunk, s mikor égre néz, Jézus vérpárázatán át az üdvösség csillagai gyúlnak ki szemében, s az a kék mélység, az a feneketlenség s végtelenség mint tele óceánja az isteni szeretetnek vonzza. De ez nagy munkának a kikészített világa. Annyit kell fáradni, égni, finomodni, míg az ember a szentmisét így megfogja! Ez a nagy mű, a szentmiséről való ez a mentalitás, melyet meditálva, megtörődve, szárnyalva lehet csak elérni. Az egész liturgiát ki kell dolgoznunk, lelki értékké tennünk, élménnyé, abban az áldozatban való részesedést, a szentáldozást mint evést (valóságos evést), táplálékot, erősödést, Krisztussal egyesülést, elváltozást, a cibus grandium[1936]-hatás megérzését átgyúrnunk, magunkká gyúrnunk. Csak ha ez a lélek környékez s ha ez sugárzik belőlünk, akkor lesz a liturgia is kifejezés, jelentés, hódító fogalmak fogása számunkra. Beleállni abba nem elég; az egyéni, személyes, belső tevékenységtől nem ment föl. Meghathat mint látvány s emlékeztetés; de nem lesz igazán a mienk. Akik a liturgiát most sürgetik, kell, hogy a meditációt róla, a csendes elmélyedő behatolást beléje s óriási jelentési tartalmaiba is sürgessék. Ah, mint kell földolgoznunk az áldozat adorációs jelentését, azután a megváltási erőt s a Jézus megváltó lelkületét! s ezt a liturgia nem készen adja, hanem csak úgy, mint a könyv sorai, jelenti; ezeket a jelentéseket felfogjuk, megérteni akarjuk. Maga a liturgia keretében megismétlődő valóság, a királyi áldozat is misztérium; s ebbe a titokba hittel s szeretettel, gondolkozva s hitben az akciót megvilágítva kell belehatolnunk. Vagyis megint csak személyes elmélyedés.

[1934] Az ősnemző Atya, az egyszülött Fiú, a Szentlélek, aki tőlük származik és aki az immanens kötelék

[1935] Helyes volna-e Isten színe előtt [ha inkább hallgatnánk rátok, mint Istenre!] (ApCsel 4,19)

[1936] fellnőttek tápláléka

[2] Ennek a személyes elmélyedésnek tere az egész hitvilág, s ezt sehol sem nélkülözhetjük. Természetes, hogy a szentáldozás a mise része, s legjobb, ha a misében áldozunk; de sohasem nyomatékoznám a liturgia gyorsan lepergő akcióját s a megváltás, adoráció, Krisztushoz ragaszkodás gondolatainak s érzelmeinek a liturgia imádságaiban való gyors váltakozását az elmélyedő meditáció rovására. Ezek nagy tartalmait a liturgiában is a meditáló, élményező lélek tevékenységéből bírjuk, s ezeket föl kell öltenünk, ha a liturgiát jól akarjuk végezni. Már ezeket el kell hoznunk magunkkal, azért van a praeparatio ad missam; s ugyancsak ezekbe kell a szentmiséből kilépve elmélyedni, ezért van a gratiarum actio[1937]. S nagyon is kell ezt a személyes elmélyedést sürgetni s nem mondani, hogy a szentmise maga a szentáldozásra való előkészület s a postcommunio a hálaadás; ez sok kárral járna.

[3] Tehát a liturgia rászorul a földolgozásra, tartalmakra, s azokat említi imákban, de készen nem adja.

Aug. 26. [1] Visszafelé haladva az élet s a lét folyam-óceánjain, a folyó óceánokon az ornatus, a selectio művein, az élet filogenezisén, a természet kialakulásainak ditirambjain, a katasztrófákon, suttogva a fák lombjai közt a zefirekkel s elandalogva az ő fejlődésük álmos messziségek azúrkékségébe vesző vonalain… Végigmenve a geológia rétegein, a megmerevült élet mauzoleumain, a trachit, bazalt, gránit hegyek ormaiba, a mészkősziklák oldalaiba vésett karcokon, bandukálva a hegységek szakadékaiban, a föld mélyreszántott redőiben s egyre vissza-visszaszállva, vissza-vissza millió évek multjába s a multak multjába: amikor odaérünk, hogy Isten teremté az eget s a földet, s a föld üres s csúnya vala, sötétség borítá azt – ott akadunk valami újra. De milyen novumra? Mert addig láncok s kötelek s kötések egymásutánja – hogy a láncszemek mily fémből s mily nagyok, s a kötél mily kenderből vagy lenszálból szövött, az ugyanaz s egyféle. De itt, itt, hol mondjuk: „Kezdetben teremté Isten”, ahol a lét, az élet tudata, ahol a kiindulás, a beállítás pontja… ah, a punctum saliens, a *minden!* Úgy mondjuk, hogy silentium (dehogy is az, hanem az örök Verbum, sermo fortis et efficax[1938]), úgy mondjuk, hogy teremtő, művész, mintha üresség lett volna, hiány lett volna, pedig dehogy, hisz ő minden; a világon csak kis szálak, szirmok, szökővízsugarak, cseppek, karikák, víztölcsérek, füstkarikák, s ott van az a Minden, aki akar… s abba vagyok belekapcsolva. A fizikai létem milliónyi, trilliónyi közvetítőn át hozzá vezet. Testemben: az elemek, melyekből állok, s melyek mind tőle, közvetlen tőle valók; a lelkem is közvetlen tőle. De az alakja a testnek, a katarakták[1939] vízcseppje, most ezekből a tömecsekből áll, aztán szétfreccsen s más szinthézisbe lép. A lelkem befektetve a fizikai s történelmi lét s fejlődés harcaiba mint a vaskábel az óceánokba, de lüktet rajta át az isteni kapcsolat és élet.[1940] Ah, Uram, tőled vagyok, hozzád tartozom, minden valóm tőled függ… Elegit nos ante mundi constitutionem[1941]… Kell azonban a végtelenség, az abszolutság, örökkévalóság, elérhetetlen transzcendentizmusába valami kinyilatkoztatás, konkrét valóság, idő, élet, fejlődés, küzdelem … S az a teremtés, a világ, a történelem; s abba is beleállította a lelkét – az istenit: *Krisztust.* A „transcendens” konkrét lett – *ember lett.*

[2] Az imádás, a hódolat, a teremtés ujjongó emelkedése, égbe szökellése, a nemzetek tapsa, a bizalom, az öröm, a testvériség, az istengyermekség temperamentumán át törik meg mint prizmán a napsugár. Per umbras et symbola, per speciem et specula megyünk feléje. Nincs elég képünk, szívünk, hangunk: szivárványai a színeknek s orchestrumai a

---

[1937] a szentmisére felkészülés (előtte) … hálaadás (utána)

[1938] az Ige erős és hatékony beszéd

[1939] vízesések

[1940] Az előző szakasz kozmikus látomása Teilhard de Chardin evolúciós világképére emlékeztet. A „rokonság” Teilhard és Prohászka között a közös bergsoni befolyással magyarázható. Ezt észrevette Dienes Valéria is, a Bergson-tanítvány, aki ebben az időben már Prohászka lelki leánya és szellemi partnere.

[1941] Kiválasztott minket a világ megteremtése előtt (vö. Ef 1,4)

hangoknak… A metafizika világosság, megtörik a teremtés prizmáin, húrjain, orgánumain. Rajtuk emelkedünk föl, a színeken, a napsugár e bájos árnyékain, a hangokon, a levegőhullámok e megzenítésein… föl hozzá, s ott metafizikát iszunk, elbódulunk a végtelentől, megvakíttatunk s fényáramtól, s leszaladunk, menekülünk a teremtés virányos-árnyas utaiba, lugasaiba, csobogásaiba, dalaiba… Ah, Uram, s itt megint álmodunk rólad, dúdolunk neked, szövögetjük szálaidból képeidet…: „Aus Morgenduft gewebt und Sonnenklarheit – der Dichtungschleier aus der Hand der Wahrheit”[1942] (Goethe).

[3] Aug. 26. Isten ad – jaillissement[1943] az egész világ: áradások, óceánok ömlései; Isten ad – adja képét s remekbe készült hasonlóságot, valóságosságos allegoriákat, s a teremtésben magát in imaginibus et umbris![1944] Igazán évolution créatrice[1945] folytonossága …, s aztán adja magát *Fiában,* s aztán a *Szentlélekben,* s aztán akarja, hogy mi ezt mind visszaadjuk neki: a *teremtést,* a *Fiát,* a *Szentlelket* … hitben, imádásban s áldozatban, s tüzes martíriumos szeretetben. A teremtés s a természet szétfolyik… umbrae, imagines, s köztük a botorkáló metafizika: a megfoghatatlannak fogalmakba fogása, s aztán a történelemben a *valóságos* Isten: a Krisztus. Ő megcsinálta a liturgiát … azt az egyetlent a szent keresztfán, s azt a másodikat, a történelmen végig folytatandó liturgiát, a legmélyebb imát s imádást…

Aug. 27. [1] Ah, aki azt érti, akit az csak meglegyintett, hogy mit jelent: Deus meus et omnia.[1946] Aki a fölség villanásait vagy éjtszakáit megérezte s a magasságok temperamentumát s fölemelését, az élet s érzés kigyúlásait s a mélység vonzásait, ah, akit az úgy mint fényes, kékségbe vesző s elolvadó álom megszállt, az a Deus et omnia, s akin az az effectus universitatis átnyilall, amit G. nővér érzett, s ugyanakkor a lefogott s félrevezetett teremtés csikorgását hallotta: az úgy sejtelmesen sejti az Isten-tiszteletét a levegőnek, a csillagos szféráknak, a föld rétegeinek, a tenger mélységeinek, az eltemetett évszázadoknak, az árnyékká foszlott nemzedékeknek. De ez mind csak egy oldala a valóságnak; a másik oldal a Fölségnek megfelelő Fölség, az áldozati, az imádó Fölség, az emberiségbe öltözködött legnagyobb áldozó s imádkozó áldozat s imádás, a természet csikorgását himnusszá változtató, a tehetetlenségét megváltó liturgia: a sanctum sacrificium… a hostia pura, sancta, immaculata[1947], a Krisztus! Aki által itt tűz gyullad ki (Illés oltára)… itt kiváltódik isteni tisztelet, isteni hála, isteni engesztelés… Aki által „creas”: teremtesz láthatatlan, Isten mértékeit, igényeit, fölségét megértő világot, misztériumot; „vivificas”[1948]: életet, erőt, épséget, lendületet, örömöt, éneket, s ki által, kiben s kivel a Szentháromság összes dicsősége isteni stílben s mértékben kigyullad s fogadja az imádás s áldás adóját.

[2] Isten Istennel szemben, Fölség istenítő dicsőséggel szemben… Végtelen hódolatot szomjazó, saját végtelenségének örömétől ittasult Istenség s ez óceáni mélységeket kitöltő s kielégítő hódolat, s imádás s örvendeztetés. *Sitit sitiri* Deus… *sitit adorari, sitit frui* et ut *fruamur* illo! [1949] Ah, nagy szó: dignum sacrificium, digna adoratio[1950]… Ez Krisztus jelenléte az oltáron… Hic „vita est abscondita cum Christo in Deo”[1951] (Kol 3,3).

[1942] „hajnal-párából szőve s tiszta fényből: Költészet fátylát a Való kezéből” (Goethe: Ajánlás című verséből, Rónay György fordítása)
[1943] kitörés, kiáradás, kilövellés
[1944] jelképekben és színekben
[1945] Ez Bergson könyvének címe; Dienes Valéria fordította magyarra *Teremtő fejlődés* címmel.
[1946] Assisi Szent Ferenc mondása: „Istenem, és mindenem.”
[1947] szent áldozat …tiszta, szent, makulátlan áldozat
[1948] éltetsz
[1949] „Isten szomjazza, hogy szomjazzuk Őt.” (Nazianzi Szent Gergely) – Szomjazza, hogy imádjuk, szomjazza, hogy élvezzük őt, hogy élvezzünk őbenne.
[1950] méltó áldozat, méltó dicséret (imádás)
[1951] „életetek Krisztussal el van rejtve Istenben” (Kol 3,3)

Szept. 3. [1] Szent hónapom – melyik nem az? Aug. 31-én Máriaremetén voltam s ott láttam Pilis-hegye új profilját. Nem győzöm nézni!

[2] „Fides christianorum, fides impossibilium”[1952], mondja Tertullian. Mily képtelenség, hogy Isten úgy szeret, hogy emberré lesz. Teremtett s eleresztett, s mentünk, s hagyott s gondoltuk: üsse kő… Jaj, pedig dehogy, más a tény. Eljött s lejött s egyikünk lett s itt élt! Azután áldozatunk lett s szenvedett s meghalt. Mi ez? Nagy felgyúlás, fölkotrás, odaadás és hév, hevület; magába akar fölvenni s azért akarja, hogy együk mi őt; ha bennünk lesz, fölperzsel. S most itt tartjuk a testét, s külön a kiömlött szent vérét, s úgy vagyunk, mint kik szent őrületben járunk, megállunk, magunk elé nézünk s könnybe-lábbadt szemeinket az égre emelve suttogjuk: hostia sancta, pura, immaculata…

[3] Ezt meg kell élni, tapasztalni; ettől kigyúlni s megint elolvadni s áttetszően tisztává, fehérizzásúvá hevülni. Pondera aeternitatis[1953]… az isteni valóság, a lélekre ereszkedő végtelenség; mire támaszkodjék, mibe akasszuk! emberi gondolatok száraz gallyaira? Hová tereljük? kiszáradt vízfolyások trachit-köves medrébe? Hová?! Fides impossibilium, incomprehensibilium, investigabilium[1954] – ha hegyeid alá kerülnék, mivé nyomnának össze? Ha tűzhányóid lávakohóiba esném, mily pernye s buborék lenne belőlem? Ha elégnék s hamvaimat az óceánok mosnák szét, mennyi kerülne belőlük, ha szétoszolnának, ide, oda?

[4] S Istenem, ezeket a végtelenségeket szavakba foglalják s gondolják, hogy mondanak róluk valamit! Hát igen, hiszen mondanak; de mit fognak ezek a fogalmak; ha mondom: idő, tér, távolság? De mi van bennem, mikor a földet járom s gondolok arra, hogy mily távol vagyok Amerikában a Pilis-hegytől s a holdtól s a csillagoktól? Vagy ha azt mondom, hogy idő, s azután életemet veszem, a napokat, éveket, hatvanhat évemet. Hát mit föd ez a kis födő, a fogalom a valóságból? Inkább csak rovatot jelent, amelybe a valóságot így vagy úgy beállítsuk. De aki a valóságot éli, akiben az árad s tör előre mint élet, aki nem a merev, absztrakt eligazításokat nézi, hanem a gördülő, lüktető, formákat öltő, sziszegő, lendülő, ütköző életet tapasztalja, annak az ész mint organum az absztrakciók lámpájával világít (van neki ily műszere), de őmaga s léte s élete, az a valóság, az a történés, a folyam, az áram. Azt a műszert az élet csinálta magának, lett benne, mert kell neki, jó neki; de az öntudat, az értelmes – mondják inkább – a szellemes élet tudata, az nem absztrakció. Az a tudat, amit sensus intimusnak hívtak, az nem absztrakció, de nemcsak sensatio, de szellemi aktus, mely a konkrét valóság<nak> s állapotainak tudata; annak a léleknek tudata, melynek van értelme s absztrakciója, de van más tudata. Ha valaki erre azt kérdezi, hogy mi hát a tartalma? Azt mondom, hogy nem absztrakt nóciók, hanem a konkrét valóság.[1955]

[5] Vivus est sermo Dei – mikor az, amit a fogalom jelez, bennem valóság, engem eltöltő valóság, bennem van, vagyis én-emmé, öntudattá, önéletté lesz, melyet élek, érzek. Mikor a fogalmak valóm tartalmaivá, önadottságommá lesznek, – nem is jól mondom, hogy azok ezekké lesznek, hanem hogy az, amit azok jelentenek, bennem mint adottság jelentkezik. Et efficax – mikor Isten bennem, nagysága bennem tisztasága, szentsége, szeretete bennem, tehát én valahogy; mikor ezt átélem, s visz s eltölt s ragad engem… Et penetrabilior omni gladio ancipiti[1956] (Hebr. 4,12).

[1952] „A keresztények hite a hihetetlen titkok hite”

[1953] az örökkévalóság nagy súlyai

[1954] képtelenül nagy, felfedhetetlen, kifürkészhetetlen hit

[1955] Itt visszatérnek a székfoglaló gondolatai: a misztikus átéli a konkrét valóságot, amelyet a fogalmak csak jeleznek.

[1956] Ebben a bekezdésben a latin szöveg: Isten szava eleven … és hatékony … és áthatóbb minden kétélű kardnál (Zsid 4,12).

[6] Justus ex fide vivit[1957], vagyis az a Justus, kiben a hit nem fogalom, de élő valóság, élettartalom, öntudatát kitöltő s azt terelő, emelő „élan"; kiben a hit fogalmai által indikált valóságok megvannak, mint adott, meglevő konkrétségek. Credere = vivere sic = esse sic.[1958] Megélni az Isten fölségét, szentségét, jóságát, nagyságát …, (mint a hegyekét) … megélni semmiségünk gyarlóságunkat, bűnösségünket … megélni az imádást s a kérés tartalmait: hogy a bűn terhét elvigye … ab aeterna damnatione nos eripi[1959]… Megélni az Istenbe vetett bizalmat, azt, hogy ő ígérte s megteszi … s a megnyugvást … non haesitare … habere fidem Dei.[1960]

Szept. 26. [1] Az Isten felé való orientálódás a lélek öntudatának egészsége s egészséges öntudata. A természetnek is kell már keresnie az Urat; nemcsak várnia a felsőbb kegyet, mely abban van, hogy a hitet mint ajándékot kapja. A természetben rejlő theológiának ki kell virágoznia, ez az energia aztán tért nyit a kegyelemnek. Valami sajátságos egymásután van az erőkben, s bár Isten nem köti magát e létrához, de úgy látszik, hogy az a dolgok rendje. Többször sírtam, hogy Isten, miért nem nyúlsz a békanyálas mocsárba s nem kavarod föl s nem dobod szét vizeit s nem kotorod ki ágyát s nem szárítod ki s azután bocsáthatsz tiszta vizeket bele; de most úgy látom, hogy a természetben lappangó theológiát kell fölébreszteni s azt, ami bennünk végtelen s a végtelenbe van bele állítva, aktuálni. Így mondja Szent szienai Katalin: „mibennünk nincs más végtelenség, mint a vágy s a szív lendülete". Istennek szerinte valami *végtelenképpen* kell szolgálnunk, mivel Isten végtelen, s a tisztelet s szolgálat módjának ilyennek kell lennie: „or vous n'avez d' infini, que le désir et l'élan de votre âme"[1961]. (De l'eucharistie à la Trinité. 103. l.)

[2] Ha az ember hisz Istenben, kell, hogy mély tisztelet s hódolat s készség telítse, azután bűneinek összezúzó érzete s a segélykiáltás!

[3] Szept. 26. Az Eucharisztia körül leng, hullámzik a szent öröm atmoszférája. Az a Krisztus fölényes s áradozó lelkéből való; ebből a nagy himnusból, mely a megtestesülésben fölcsengett minden világon át s fölött. Az erős lét mint öntudat s a teli lét mint erő és élet úgyis öröm. A túláradó, a győző élet annyi mint öröm. A szebbnek, jobbnak fölénye, felülkerekedése, diadalmas térfoglalás annyi mint öröm!

[4] Az Isten annyi mint élet, mely minden, s mint öntudat, annyi mint öröm. Örök, végtelen ujjongás – ein ewiges Jauchzen, de egyben, egy végtelen kifejezésben!

[5] Az Ige az isteni létnek kifejezése, kiáradása s azután a mindenség s teltség indulatának visszacsapása, visszaáradása. Öntudat, mely meglátja magát s önmagát átkarolja, visszarántja s élvezi. Atya, Fiú, Szentlélek = végtelen, öntudatra ébredt s magától örömittas lét s élet: odaadás, s visszaáradás; mint minden élet-mozgás prototiponja: distolé, systolé … az élet árad s örömben visszaárad…

[6] S a teremtésben Isten adja magát, kiárad s műveiben fölcseng az isteni tetszés, az isteni öröm. A teremtés Isten képe, tehát ki van árasztva rá a szépség s az öröm! Az ember is erre van irányítva: a természetben s a természetfölöttiben az örömre.

[7] A történelemben Krisztus a megtestesült öröm; lelke mindenből, ami munka és kín volt, kiemelkedett; ő úgy győzte fölényes lelkülettel, mindent átfogó szemlélettel, hogy látta s élvezte is az Isten győzelmét mindenen, ami hiány s nem öröm. Benne tehát a fájdalom is örömre változott. Emberi érzéseiben megtapasztalt minden diszharmóniát az Olajfák-kertjében való véres verejtékig s a kereszten való lélek-elsötétedésig; de lelkének felső,

---

[1957] Az igaz hitből él (Gal 3,11)
[1958] hinni = így élni = így létezni
[1959] ragadj ki minket az örök kárhozatból (a szentmise kánonjából)
[1960] nem késlekedni … hanem hinni Istenben
[1961] Marie-Vincent Bernadot (1883–1941) francia dominikánus Az Eucharisztiától a Szentháromságig című könyvéből

szellem része, azt mondanám csúcsai kimeredeztek minden bajból s fölértek az Istenség jubiláló szférájáig. A passzió rettenetes elhagyatottságán kívül, melyet magára jönni engedett, Krisztus lelkét nagynak, kiemelkedőnek, diadalmasnak kell gondolnom, melyben minden keserűség s könny, fájdalom s áldozat örömmé, győzelemmé olvadt föl. Ő tudta, hogy minden Isten dicsőségét szolgálja, s az ő embersége koszorúját halhatatlan szépség s érdem babérából köti.

[8] Ez a devolutio s ez az öröm lehet s legyen is bennünk. Sohase legyen a fájdalom egymaga bennünk; törjük át a magburkot: ott a fájdalom kemény héja alatt rejlik a szépség, a virág, az élet szent titka, mint mag, csira. Lelki életünk okos fegyelmezettsége erre is kiterjed, hogy a fájdalom s baj alatt s fölött s mögött az igazi életörömöt tudjuk s azt a Szentlelket bírjuk, kiről az Úr: orabo Patrem et alium Paraclytum mittet vobis, ut *maneat*[1962] (Jn 17,16). A teremtésben föl-fölcsendül … a léttel, a szépséggel az öröm.

[9] Az Isten-tisztelet a nagy öröm. Milyen az óceán s az erdők s a hegyláncok s a csillagos égbolt, vagy a bodros, féktelen, alakító tombolással telített felhőzet kultusza, szeszélyes, játszi tomboló, ordító, dörgő bravurja az alakító géniusznak?! Ah az a bőség, az a tengere a vonalaknak, fényeknek, tükrözésnek, az a csendbe olvadó millió hang, az a lefojtott zene, s az a végtelen pihegés s vágy s az a sikolya az örömnek! „Kérjetek és megnyeritek, s örömötök teljes leszen” (Jn 16,24). Szt. Katalin: „O Dieu éternel, vous êtes un océan tranquille où vivent et se nourissent les âmes. Elles y trouves leur repos dans l’union de l’amour”[1963]

[10] A zsoltárok zenéje, a citera s az ujjongó lélek ezt a kultuszt hirdetik. Szent Pál is (Fil 4,4).

[11] Az Úr Jézus az ő örömét emlegeti: „hogy az én örömöm teljes legyen bennük” (Jn 17,13). Azt kívánja nekünk akkor is, az utolsó vacsorán. Érezzük meg ez óriás (gigas) érzéseit; alkonyatkor is gigasz ő, felhős égen, mennydörgés mögött is.

[12] *S gondoljunk az egyházra.* Ez átvette az Úr Jézus lelkét; vérévé vált, s azért énekel. Liturgiája az ünnepek fölcsendülő öröme, azokat üli, vagyis örül, bármily sorsban s sorban legyen; az ő napjai ünnepek, az ő éve ünnepek, sokszoros glóriás emlékek, hatványozott örömük sorai. Él örömben.

[13] Fiai s leányai, azok a tizenhárom próbások, azok az édesanya arcából vágott, azok az édesanya szeme csillanását szemeikben hordozó igaziak örvendő lelkek. Mind egytől-egyig! Az öröm titka bennük nyilvánult. Kinyilatkoztatásai ők a mélységeknek… Isten jelenléte… Isten bírása… s a felülkerekedő s mindent elárasztó tudat… Ah, ezek az ellentállhatatlanok, győzhetetlenek; ezek a hódítók, apostolok, ezek az életúttörők; ez a repülő had s mosollyal s bűbájjal s kellemmel győzni tudó szépség „Ne vous affligez jamais, car la joie en Dieu est votre force”.(Nehem. 8,10)[1964]

Szept. 30. [1] Istent minden jó benyomás, minden jótékony s fölemelő életinger öntudatában szeretjük. Szeretjük a friss, örvendező létnek érzetében, a természet szépségében, az öröm s a lendület boldogító érzéseiben, az emelkedett, lelkes öntudat ünnepi perceiben. Ez az elit-élet sejteti velünk, hogy mire valók vagyunk, hogy mily tartalmakra, mily érvényesülésekre rendelve: a szép, harmonikus, erőteljes, virágzó emlékekre, mondjuk, boldogságra. Mi a boldogság – kérdezte Serao Matild a savojai pásztort? – „Egészség, békesség”, volt a friss felelet – de felelet hegytetőkön s a napsugárban adva.

[2] Érezzük át, hogy tudatunkba lépnek bizonyos tartalmak, élethullámok; a végtelenből jönnek, minket körülzajlanak, s ami hullámot a mi kis, egyéni életszerkezetünk, ez a kis

---

[1962] kérni fogom az Atyát, és más Vigasztalót ad nektek, aki veletek marad [mindörökké] (helyesen: Jn 14,16)

[1963] Örök Isten, te nyugodt óceán vagy, amelyben élnek és amelyből táplálkoznak a lelkek. Ott megtalálják nyugalmukat, a szeretet egységében.

[1964] Prohászka franciául idézte Nehemiást: „Ne szomorkodjatok, hiszen az Úrban való öröm az erősségetek!”

rádiófölvevőgép, organon, fölvehet, az tudatunkba lép. Mennyi hullám, ami körülöttünk ívelődik s siklik tovább s nem fogjuk föl; de néhány s olyan, melynek hossza nekünk való, bennünk életté lesz. Istenem, amit Szent Katalin írt az Istenség óceánjáról: O Trinité éternelle, vous êtes une mer sand fond, où plus je me plonge, plus je vous trouve![1965] Ezzel az óceánnal <szemben> áll az ember, amint az a természetben adja magát! Nekünk az is óceán sans fond; ki tudja kimérni, ki bírja fölfogni, magába venni? Megbűvölve állunk, mikor egy-egy új csoda karikára nyitja a szemünket, s a csodálkozás mint egy gátját áttört folyam özönlik ki-be rajtunk! Ah, a mi csendes jégsarki lelkünk, mikor a megszokás érzéketlenségében s fagyos érdeklődéstelenségében <áll>, mikor jég és fagy, göröngy és rög körülötte minden; de aztán megint feléje hajlik a nap s szétszedi a jeget, s beleolvasztja a tűz szféráinak titkos energiáit, s megmozdul s szivárog s zsendül s ébred s fakad s éled minden; ah mikor húsvétot ül, föltámadást a természet s csodálkozni nem tudó halálból fölébred nagy csodálkozásra a lélek; mikor megtelik meleggel s fénnyel s mikor látni s szeretni tud – ah, hogy jön ilyenkor az Isten, a lét, az élethullám, a nagy tartalmak tárása! Mit látunk akkor meg új s mindig örök bölcsességből, szépségből, új adatokból! Isten ad s adja magát. Érezzük, hogy ő jó s végtelenül gazdag s hogy kimeríthetlenek a lét óceánjai s az élet hullámai benne; s ki tudja, mily felsőbb s ismét felsőbb szellemek – ezek a különb fölvevő organumok – mily csoda meglátásokban részesülnek, s mily hullámok gördülnek rájuk?! Mindenki közülünk mondja el a „Cherub. Wandersmann" strófáját magának önmagáról: Du sollst die Sonne sein, du sollst mit deinen Strahlen das farbenlose Meer der ganzen Gottheit malen[1966]. Te vagy az a fölvevő készülék, neked kell a végtelen egyszerű, teljességes lét kiáradásait a szem bűvös idegzetén, a fül csoda érzékenységén színpompás, harmóniás világgá változtatni.

[3] De tovább, Isten többet adott; magába az emberi lélekbe, a mi szellemiségünk szférájába új, felsőbb kiáradást teljesített. Finomabb s gazdagabb tartalmakat teremtett. A lelket hangolta föl s ideális fényekben mutatta meg magát s a szívet fogta meg s telehintette magasabb s természetfölötti tüzekkel. Ő a kereszténység mentalitását s érzésvilágát teremtette meg, s mint ahogy a napsugárban fényeket s színeket adott s a tüzéből ízeket, illatokat, formákat, édességet, mézet, s élvezetet pattantott elénk s megtöltötte azokkal a szemet, a szájat, a szívet: úgy ebben a lelki világosság árjában s ebben az égből hullámzó érzelmi tűzben új világot, a természetfölötti rendet teremtette meg. Itt is van öntudat, tartalom, lendület, érzés, tűz, szeretet; s ezt úgy jellemezzük, hogy Isten részeseivé tett végtelen tökélyű életének s a teremtményt, az embert a fogadott-fiúság gazdagságába, éneklő, győzelmes szeretet-öntudatba állította bele. Amit itt nézünk, az nem hegy, tenger, nem csillagos ég, nem holdvilág-árok, nem májusi harmatos reggel, hanem emelkedett lelkek, lélekkiáradások, lélekkinyilatkoztatások, léleklendületek, léleknemesség, lélekkristályság és mélység, lélek-gazdagság folyamai; s amit hallunk, azok a szeretet himnusai, a megtépett s kegyelembe fogadott lelkek gerlice-búgásai, az elragadtatás, az imádás, a hódolat nagymiséje; orchestron, melyben az érzések minden hangja egybefoly; s amit ízlelünk s szeretünk s amit szeretve szeretünk s amitől gyulladunk s ami elragad: az a lélek tiszteletének, hálájának, hűségének lobogása, égbenyúló lángok suhogása… Szép, szent, gazdag új kinyilatkoztatás s befogadás, kigyulladás – új világ!

[4] Ezt a világot a szellemi szférában Isten adta, ráadásul a másik fölé; s úgy adta, hogy több s nagyobb szeretetből szakadt ki belőle.

[5] Ah, természet<nek> sötétségből s semmiségből előhívott szikrás és fény- s tűzáramos, láthatatlan kis pontokból hegyekké formált s óceánokban hullámzó s égboltban új világok tűzesőjében világító világa, szép vagy, csodállak! Te vagy az Úr királyi palástja; de ha a

[1965] Ó örök Háromság, feneketlen tenger vagy; minél mélyebbre merülök bele, annál jobban megtalállak.
[1966] Napnak kell lenned / Sugaraiddal be kell színezned az egész Istenség színtelen tengerét. (Angelus Silesius)

Teremtő arcába nézek s a természet fölött kiáradó szellemiségbe s lelkiségbe tekintek, próféta vagyok, ki világ fölött új világot s az elragadó szépség rónája fölött különb szellemi szépségek, alakok s egyéniségek s belőlük kiáradó lelkiségek óceánjait látom. S ezekben az óceánokban, rajtuk, áramaikban emelkednek föl a lelkek a kettős teremtés, a természet s az isteni élet – kegyelemnek hívják – Urához. Ezekben a fényáramokban villan meg az Isten; meglátjuk őt s ezekben a tüzekben gyúl ki az „istenült lelkek" szeretete. C'est à sa lumière que vous m'avez fait connaître la vérité. – Vous êtes le bien suprème et infini… Bien au-dessus de tout Bien! Bien, qui fait la félicité!… Beauté qui surpasse toute beauté. Sagesse au-dessus de toute sagesse!

[6] Dans l'ardeur de votre amour vous vous êtes donné aux hommes! (De l'Euch. à la Trinité, 129.)[1967]

Nov. 9. [1] Miért nem állhatna itt egy fényes, mesés, Grálvárakra emlékeztető templom? itt a mocsarak közt, a csigabigás sárrét peremén? Hiszen állt is már itt ilyesmi, szép, fölséges építmény! itt köveket rovátkoltak román kapudíszekké; itt hajolt meg alázatban Isten fölsége előtt a művészet s a szépség. De hát azt nem tehetem, nem tehetem, nem futja a pénz. Mást azonban tehetek: mit? tüzet rakok az Úr Jézus oltárán, tüzet lélek, szív erdőiből, tüzet terebintus- s olajfákból, tüzet illatos cserjékből, kéjes, földet átnyaláboló s égre csapó tüzet; lángokat, kacagó, táncoló, harsogó, villogó lángokat, s szellemek, szerető lelkek érzelmei e lángok. Ah, azt tehetem; no, enyém a világ!

Nov. 10. [1] Többször fölvetődik a gondolat, beszéd közben is: a hegyek … a hegyek … nincsenek; nem mehet föl a hegyekre… Ah, Istenem, hegyek? Az Isten magaslatai vesznek körül, végtelenbe nyúló hegyek, szakadékokkal, örvényekkel, fenyvesekkel. Csak úgy tornyosulnak egymás fölött… Ah, ezek az óriások, a nagyság, moles, a hatalom szimbolumai! Itt vannak az én hegyeim: itt van az Oltáriszentség, Isten, a valóságos Krisztus, a kenyér helyén ő maga; itt az ő életének flórája, itt a szépség s az illat mámora, itt a bűbáj, a pompa enthuziazmusa, ami úgy ki van öntve egy virágzó júniusi vidékre, s amit föl kell ébreszteni, hogy öröm és dal és elragadtatás legyen. Itt a fák bokrétái s a bokrok zöldfényes paravánjai mögött az élet s az öröm angyalai; ingerkednek, hivogatnak; kézenfogva húznak: gyertek, mi vagyunk, nézzetek a szemünkbe halhatatlanság átélt kis lángjai – ah, igen, pislogó, kialudni készülő lángok. Uram, Uram; Istenem, hegységem, hegyláncom; magasságom; alta ara[1968] az oltárom! a megsemmisülés liturgiájával, önáldozásával szeretnélek imádni; a hit s az életfolyam fenékig kiüresítésével, fenékig, feneketlenségig akarnálak áldani. Csodállak s kővé merevedem, élő, őrző kőszobroddá – egyet tesz: néz … néz, egész lénye a nézés, a látás; másra nem jut, már egy gondolatra sem… Nem, ne is legyen; hisz a gondolat, az emberi; de a csodálás, az az emberinek fölfüggesztése, mikor csak az isteni foglal el mindent… Azért Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum – tu ipse, in universa terra![1969] Kiömlöm mint a víz, s fölszív a föld, a világ mint esőcseppeket az országút pora… Uram, ez az én liturgiám… Nem bírok veled, s mégis birkózom veled; birkózom, mert te nem eresztesz el engem, te, a végtelen nagy szerető Isten… Hát rád omlom, kiömlöm – te szívj föl engem magadba, életedbe, boldogságodba! Ah, örök élet, olyan nirvána féle, de tudatos, a véges kis valaminek végtelen attrakciókkal elragadtatása abba, aki Valaki és Minden. Imádlak, Uram! Ah itt vagy hát hegyem, hegyláncom, napsugárban, az ég gyönyörében, a minden szép enthuziazmusában fürdő világom. Itt vagy hegyem s ezüstszalagokban, aztán vígan szökellő, morénás sziklákon mohos palástokat dagasztó áramokban elsikló kegyelem-patakom,

---

[1967] „Az ő fényénél ismertetted meg velem az igazságot. Te vagy a világosság minden világosság felett. Te vagy a legfőbb és végtelen jó. Minden jót fölülmúló. Jó, amely boldogít! Szépség minden szépség felett! Bölcsesség minden bölcsesség felett. Szereteted hevében magadat adtad az embereknek!"

[1968] magas oltárok

[1969] Uram, mi Urunk, milyen csodálatos neved szerte a világon (Zsolt 8,2)

Tarpatakom, szépem, malachitos uszályokban királyi palástodat kibontó bűvészem, Uram, te tudod, hogy szem és szív vagyok – tele veled!

Nov. 28. [1] Hálából az őrangyalnak! Tegnap este még asztalomon láttam egy karácsonyi kéziratot, azután kerestem, mindent szétszedtem, de hiába, akárcsak a föld nyelte volna el. Hol van? Nagyon rosszul hat lelkemre a keresés, s a szám íze is rossz lesz tőle. Ma reggel megint csak teszek-veszek, nézek, de hiába. Azt mondom ekkor magamban: „De kedves őrangyalom, legalább ilyenkor tégy nekem jó szolgálatot. Hiszen úgy tisztelem, szeretem, áldom a „felices ignes”[1970], a szellemeket; úgy szeretem a szépségüket – Cecilia angyalát! Erre kihúzok egy fiókot, melyre nem is emlékeztem, hogy néhány nap óta nyitva volt-e, s ott látom a kéziratot… Ah hála, angyalom, mindjárt imádkoztam is. De egy érdekes élményem volt ezzel. Mikor láttam az iratot s megéreztem, hogy angyali kegyelem, ez úgy tűnt föl nekem, s az volt az érzésem, mintha valami nagyon nagy mélységből jönne, vagy ha magamat lent nézem, hát valami nagyon magasból. Éppen csak hogy valami fáradt hullám loccsanásaképpen… Isten, szellemi világ; ah, az, az a másik világ, az a messzi világ. Vannak kapcsolataink is, de rendkívül messziről hallatszik, mintha telefonon üzennének valamit a holdból. Imádlak, Uram, angyalaidban; imádlak végtelenséged e teremtett szépségében; e napsugaras, erős friss élet harmóniáiban. Ah! Uram, köszönöm. Amen!

Dec. 2. [1] Tegnap voltam Tatán, ahol 300.000 köbméter víz buggyan föl naponként a triaszi s liaszi mélységekből. 300.000 köbméter! Fölkiált csepp lelkem ennyi tömeg láttára! Nem szent-e s titokzatos e hely, ez a föld s a mélység? Nem csodásak titkai s a vizek útjai? Azután Walter J.: Isten nagysága a természetben olvasom, ha parányiakká olvasztjuk a csillagokat s távolságaikat, úgy hogy a nap egy jókora gömb, azután egy-két méter távolságba gondoljuk a földet, a bolygókat, mint mákszemeket s borsókat s ribizkéket, s azután az első álló csillagot képzelnők el hasonló méretekben, hát az már nem 1–2 méterre, hanem 3000 km-re, tehát valahová a Kaspi-tenger tájékára esnék.

[2] Ah, nagy, nagy, nagy az Úr, a seregek Ura Istene! A legmélyebb imádásban az exinanitioig[1971] kell mennünk, s akkor is nincs arány! Nincs arány! A fölség tiszteletén fordul a lélek egészséges vallásossága s áhitata. Semmit sem igényelni, joggal, érdemmel megtámogatni, elvárni, követelni … a megsemmisülés, a semmiség levegője, a szférák fölötti mélységek csendje, az exinanitio s a silentium a fölséges Istenhez kapcsol. Nézem titkaidat, utaidat, műveidet; nézem az éjtszakák lángnyelvét; az ékesszóló, orchesztrális silentiumot… Domine, Domine … rex coelestis… Belenézek a föld kérgébe, az építménybe, e számítatlan évezredek megkövült folyamába, vagy a tatai törések ügyeletes, szorgalmas szivárgásaiba, csörgedezéseibe, kis kataraktáiba; vagy a most csendes tufák száraz meztelenségét nézem, a vízszülött, régen öntözött nimfa-padokat! S úgy elszáradok, s oly kicsi leszek, s ez érzésem az albám s a tunikám s a stólám, s e gondolatok lángjelek s cikázó fények. Ah, öröklámpája az Istenségnek, sötétség, sötétségek éjtszakája – mit csináljon a kis szentjános-bogárka itt, mit csináljon? Ah, viselkedjék stílszerűen, s ahol az éjtszakák a gyertyák, s a sötétségek a napsugarak, oltsa ki kis lámpáját s ne akarjon tudni s látni, hisz nem bír vele; hanem tiszteljen, imádjon, hódoljon. Nem való ide szem s látás, rossz helyen applikálnók az absztrakciókat; ide az élet, a lét, a mélység, a végtelenség megérzése kell. S ne szóljon, ne neszeljen, ne csikorogjon, s ne morogjon, s ne nyögjön <ott>, ahol a silentium az Istentisztelet orgonája.

[3] Érted ezt a stílust? Úgy-e, hogy más világ? Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis…[1972] Jelek… világosság… sötétség… Ah, a világosság édes-kevés a világban s a

[1970] „boldog, szerencsés tüzeket”
[1971] kimerülésig, kiüresedésig, megsemmisülésig
[1972] „Csak földi példakép minden mulandó.” (Goethe: Faust, 2. rész, 5. felvonás, Jékely Zoltán, Kálnoky László fordítása)

világűrben, hanem uralkodó hatalom a sötétség: az Istenség dómja, királyi palástja, s oltárának gyertyái a lobogó éjtszakák. Ezek azt huhogják belénk: Nagy, nagy, nagy… fölség, fölség, fölség … végtelen, végtelen, végtelen … telve az ég s a föld az őt takaró sötétséggel! Dicsősége ugyanis legnagyobb, ha megvakít: „Léted világít mint nap, de szemünk bele nem tekinthet”. Ah, én édes éjtszakám, én liturgiám, az én, örök fényektől megvakított lelkem sötétsége; én liturgiám; én dómom s oltárom, én örök lámpáim: fogadd hódolatomat. Akkor látok valamit, ha nem tekintek feléd. Tudom, hogy ezer éjszakák fénysugár vagyis emberi gondolat át nem járt rétege takar. Ezer méteres triasz-liasz sziklák sötétsége néz le rám, hódolatomra, alázatomra; önmegsemmisítésem zsoltárait hallgasd! Villog, villog egy kis reflexió gyertyafénye, s utána végtelen sötétség … megcsendül a hódolat kis kápolnás csengője; azután csend … csend … végtelen csend… Uram, léted egy-egy éjtszakája az én gyertyám, azt gyújtom meg s elmerülök benne … s ez éjtszakában kinyíló virág az én imádásom! Akinek virág kell, nem hord rózsaberket; a látni vágyó napba nem tekint. Így imádlak, ezer s millió éjtszakák éber tudatában! Így semmisülök meg s még folt sem vagyok e színtelen vakságban. Majestas Domini in nebulis![1973]

Dec. 13. [1] Nagy szív, nagy lélek, ahhoz miliő kell – talaj és klima, no meg az isteni mag, a nagy hivatás expanzivitásával. Nem fejlődik ki a lélek, ha macskazugolyos nézetek és kényességek közt tengődik – ahogy az élet nagy pulzusát nem érzi, ki a trencséni kis faluban, széljárta, vesszőfonatos s sárral kitapasztott galibában születik, ott él és meghal. Hej, ha a hadak útján járt s a föld s a világtörténet leheletét s a fogalom ütőerének lüktetését megtapasztalta volna! Van sok ilyen előnytelen elhelyezkedés – magok a tövisek közt.

[2] Arra kell iparkodnunk, hogy az Isten világosságának, a verőfénynek s a pünkösdi égi fuvalomnak kaput s ajtót nyissunk; s azáltal a lelket a legistenibb indításoknak s hangolásoknak kitegyük… Szabadon, szabadon, bizalommal s vágyódva!

[3] Így pl. a szentek közösségébe vetett erős hit a Krisztus testének erős pulzusát érezteti meg velem. Ő a fej s én is a testben test; s a vére lüktet bennem, s a nagy közösség öntudata az élet, a lélek térfoglalásának vágyát érezteti meg velem. Tegyek róla s imádkozzam – ezért is, azért is: a megholtakért, az élőkért, akik elém s utamba vetődtek. Hah, hányan vannak s mily élettelenek! Mily távol a krisztusi élet melegétől, a lelkeket fölépíteni tudó vér szférájától! Hány vörös vértestecske van? öt liter vérben billiók. S ha egymás mellé tennők lapjaikat, kitennének 3250 négyzetmétert, több mint egy kat. holdat! Hát a Krisztus misztikus testében mily életáramok, mily építőerők, mily elevenítő megújítások! Csak bele kell állnom, s megéreznem, hogy én is vihetek éltető elemeket; hogy tódulhatok be és föl és le s imádkozván sokakért, Krisztus meleg életének hullámzását érzem! Egy anya levelet kapott a harctérről: sokakat látunk imádkozni: Mama, maga erre nem tanított, s mi nem értünk hozzá! A fiúk elestek. A mama kétségbeesett, aztán szanatorium és tehetetlenkedés. Most buzgó katholikus, s ugyan miért? mert fiaiért imádkozhatik bízvást. Ezt itt kapta.

[1973] Isteni fölség a mennyekben!

1925

Febr. 5. [1] Agatha, soror gloriosa … agonem Domino commendans… dulcis flos![1974] Gondoljunk bátran a szent kereszténységre, hogy az mit mond, mibe állít bele. Gondoljuk utána merészen, amit úgy gyermekarccal s szemmel mond. Hát többet mond, mint amit az ázsiai s hellaszi szép álmok s félrebeszélések mondanak nimfákról, driádokról; többet mint a mesék virágokról s csillagokról; többet mint amit a görög filozófok, Anaxagoras s Plató s az ős Pythagoras a muzsikáló számokról, mértékekről s azok megszemélyesítőjéről, a muzsákról s a delfi templom érclapokkal födött tetején álló keledónokról, a szárnyas, leányarcú madarakról. Többet, s mit? Hogy Isten emberré lett s hogy mint csecsemő szűztől született, s angyalének hirdette, s csillag gyúlt ki s vezette hozzá a napkeleti bölcseket. Azután egy nagyszerű lelki kitárulás: éthosz, irgalom, szeretet; parabolákból kitörő fénynyalábok, Isten országa; sok csoda; de az élet telve erővel és lélekkel, férfiassággal és jó érzéssel; s azután egy rémséges halál, a nagy ellentét, a nagy ellentmondás, a lefojtás, a letörés, a vég, s azután megint új kigyúlás – halálból, sírból, sötétségből új szent éj. Mielőtt pedig elment, perpetuálta, folytonossá, jelenlevővé tette köztünk létét az Eucharisztiában, s tekintélyét s áldozati akcióját az egyházban. Hát nem mesés, nimfás ez mind? Sőt több!

[2] Íme az örök misztérium s a végtelen s az örökerős, szép, tiszta valóság igaz kinyilatkoztatása. Azok álmodoztak s egyes szimbolumokban tapogatóztak. Ők is misztériumot láttak: a lét, az élet, a tarka valóság, az öntudat, az örök vágyak misztériumát s azt alakították.

[3] Megszünt-e a misztérium? Nem énekelnek már nimfák, múzsák a berkekben, nem kandikálnak ránk forrásokban? Megszünt-e a szférák zenéje, vagy nem mélyült-e ki inkább? Vagy nem nőtt-e meg a csoda? a végtelenség fönt s a mélység az ionok s az irradiációk anyagtörvényében?

[4] Bizony, ha gondolkozom, hogy sötétül el világító éjtszakába a fogalmak állványain bolygó kis fény, hogy lazul alattam a talaj, a kapcsok engednek, a csavarok görbülnek, a mestergerendák kilépnek csapjaikból … akkor körülnézek! S a tények, az élet áramában keresem a segítőt: a pozitívet … „az Istentől *igazolt* férfiút"; (ApCsel 2,22) „mivel napot rendelt, melyen megítéli a világot azon férfiú által, kit arra rendelt és *igazolt* mindenek előtt *feltámasztván őt halottaiból"* (17,31.).

Ápr. 26. [1] Ma megyek Szolnokra: Istenem áldj meg! Ma nagyon megkapott Da Ponte: „Con che mi rincorrerò a confidare in Dio, benchè sia io stato gran peccatore, disponendomi colle orazioni e col fervor della vita à ricevere i suoi doni"[1975]… Mi vár rám? sőt mi áll előttem: a Krisztus misztikus testébe belekeresztelt s Szentlelkével megitatott hívő előtt, akiért Krisztus a keresztfán meghalt, s ki e legnagyobb tett s Isten-kiáradás által engem lefoglalt? Itt állok az Oltáriszentség fölséges realitása előtt… Ah, hogy ez res et realitas legyen, az a hatalmas, erős, bensőséges Istenjelenlét! Ez donum Dei[1976]; ezt megélni, ebben fölszívódni, ezt tapasztalni! S mi vár rám a föltámadásban, s a halálban, a fölszabadulásban, ez új nyitányban! Ah, zene-nyitányok, hangok remeklése és ünnepe és kigyúlása és sziporkázása! Imádok … ünneplek … s diszponálom magam colle orazioni[1977]; tüzet gyujtok

[1974] Agatha, dicsőséges nővér …a szenvedést az Úrnak ajánló … szépséges virágszál
[1975] (Amivel) Istenhez fordulok bizalommal, jóllehet nagy bűnös voltam, imákkal és buzgó élettel készülök fel ajándékai befogadására.
[1976] Isten ajándéka
[1977] imával hangolom (diszponálom) magam

és nézek és sejtek és átolvadok; szóval feszülök és nyúlom. E col farvor della vita… a háborgó, dadogó és bugyborékoló élet…

Máj. 22. [1] Ó én szent könyvem, kinyitlak s rád lehelem a lelkemet. Lelkemet, mely a lelkét keresi, az édes, erős Szentlelket, aki úgy jár és búg és zúg és gyujt. Isteni Lélek, hol jársz? Ki becsül téged úgy mint én? annyira? Ki tart rólad oly sokat mint én, akár a csillagokra, akár az útszéli árokba nézek … az én ambuláns patikámra? S mivel nem mondhatok erre nagyobbat s nem érezhetek megtisztelőbbet, hát mondom: itt vagyok, elmegyek hozzád, hogy meglássalak! Ott majd kitöltesz s betöltesz neked-valóbban? Itt nem birsz velem; azaz én nem bírlak el téged. Sár és agyag vagyok … útkaparó s péklegény nemzetség úgy a múlt század 30-as éveiből?! Édes Lelkem, egész lényemmel imádlak s vágyom utánad!

Jún. 3. [1] A görög szavakba rejtett filozófia. Főleg amit tegnap olvastam, a metarrüthmidzein-t; Szt. Chrisostom szerint Isten kétféleképp teheti: elváltoztatja a természetet vagy energiáját. – Alex. Kelemen: hé didakhé metarrüthmidzein ton anthrópon[1978] (Strom. IV. 23.) Ugyanilyen a metaskeuadzein, metaballein, metaskhématidzein[1979] = elváltoztatni. De a legszebb a mettarüthmidzein azt mondanám: más mértékre, más taktusra hozni. Igazán azon múlik. Magnetizálás abban áll, hogy a vastömecsek más rendbe, a villamos áramok árkai mértéke szerint helyezkednek el, azért kapcsolódnak a sarkcsillagba. Nekünk is a krisztusi rhütmos[1980] szerint kell rendezkednünk. Épp olyan mély az anastoikhein = egymásután állni, újra állni: anastoikheioumenoi = reelementati (stoikhos, elementum). Talán a zene, a rithmus is azt teszi: metarrüthmidzei tén psükhén[1981] csodálatos befolyása a zenének, a szép ritmusnak a lélekre … magnetizál = rendbe hozza a tömecseket, hogy a folyamok s áramok átvonuljanak rajtunk. A lélek átlag sok zavarnak van kitéve; a próféta Elizeus is fölindulásában előbb énekest kért, aki melódiájával rendbe hozza szétszaggatott lelkét.

Jún. 19. [1] Jézus Szíve: szimbolum, Isten-alkotta relief. Én is úgy állok itt, mint Szent Pál: tremens ac stupens[1982]… A nagy kinyilatkoztatás-emlékeztető jel, az örök szeretetnek, a földre vándorolt Istennek sorsát szimbolizáló kép, mű, alkotás. Ez is olyan mint Betlehem s a kereszt… A XVIII. században való meglátás! Ez a meglátó, Szent Margit is „tremens ac stupens”, s mi is…! Itt tövisek közé került s sebes lett a szív! A szeretet! Íme a lángok a csipkebokrok erdejében … a föld, az erdő, a tövises erdő, s azok itt járnak. A tövis-erdőbe tűz kell, a szeretet; az nem égeti el a töviseket, hanem győzi őket. A földön ez a lélek beöltözése: tövis és láng. A tövis itt terem, a láng lejön.

[2] Szent Pál sötétségét, konokságát, vakmerőségét, bűnösségét, szóval éjtszakáját az égi tűz fölszakította s belevillámlott lelkébe … tűz! Látta az ő világát összeroskadni, s mintha szalma volna, fölperzseltetni, perjévé válni, semmivé. Ahogy ő gondolta…! Ah, Uram, ahogy az ember gondolja?! Mit jelent az? Mi a garancia? Hogy kellene várnom a fényeket felülről, mikor itt lent, a tövisgondolatok erdejében járok?! Ez azt, az ezt gondolja; az egyik így, a másik úgy. Mit nyom az a latban? Ah, az emberi gondolatok töviserdeje … s hány akad bele s elvérzik. S ami szintén kár, hiányzik a töviserdőben a szépség. Ezek a gondolatok szúrnak, böknek, véreznek, de nincs virág rajtuk. A természet ereje tövissé alakul. S a másik tövis a szenvedés, a kín, a baj – ah, mily töviserdő. Ne okoskodjunk, hogy miért, minek s hogy hogyan engedheti ezt az Úr? Semmit! Hanem tegyünk róla, hogy a tövis közt tűz égjen: szeretet! „Én nem okoskodom – mondta tegnapelőtt gr. Z. M. felesége, – hanem azt teszem,

---

[1978] tanítás az embert átalakítja
[1979] metaskeuadzein: átöltöztet, metaballein: megfordít, megváltoztat, metaskhématidzein: átalakít
[1980] ritmus
[1981] átalakítja – áthangolja a lelket
[1982] remegve és megtorpanva (lásd 1653. jegyzet)

ami neki jó és kedves”. Istenem, tövis hogy ne legyen, az nem lehet, de hogy több s nagy szeretet legyen s hogy az ember ezt értse, s hogy magát ez értésre s átérzésre s a szent szeretet hivatása megértésére méltóvá tegye. Hogy ezt a misztériumot értse: a tövist s a tüzet…

[3] Sokszor álmélkodtam a damaszkusi kapu előtt én is, s lettem „tremens et stupens” világok összedűlésén, megsemmisülésén, illuziók, délibábok, vélt heroizmusok szétszakításán, összetört remények s emberek kihalt fényeinél, elmult világok békaegérharcainak szemléleténél, alávalóságok, tobzódások kihűlt krátereinél, milliók vére s rothadása bűzében… Van itt értelem? A tűz, mely ég és világít, irracionális, a szeretet az. A sok érthetetlenségbe bele van állítva egy új elem és erő, *a szeretet.* A racionáció, az okoskodás tövisbozótban akad meg; de segítségül jön a tűz, a szeretet. Arra felé nem hatolhatunk előre; az olyan mint a „Berg Kemel”(?) Belgiumban vagy Verdun a poroszoknak; nem lehet előremenni erre felé; de legyőzni új hatóval lehet: a szeretettel. Istenem, tégy méltóvá engem e nagy *tettre,* arra, hogy igazán szeressek! Az én világgyőző *tettem!*

Okt. 18. [1] Nem lehet eléggé tudatára jutni a realitásnak, a valónak, az életnek. Az úgy van, hogy elkrusztásodik, megkérgül, mint az aludt vér! Az aludt élet is olyan, mint az aludt vér: formát ölt, nem folyik s már nem vér. Aludt vér nem vér; aludt élet nem élet. Csak az élő élet = élet. Az élő élet pedig élet, élés, akció, mozgás, érzés. Magasan fogalmak, kérgek, formák fölött: az érzés! A fogalom a megaludt érzés, a megaludt élet, úgy értve azt, hogy mikor az élet pl. a vallásos, igazán élet, mozgás és érzés, igazán mozgató, hevítő, kitöltő élettartalom, mit megérzünk s mi boldogít, addig tele a lelkünk vele, s tapasztaljuk, erősödünk tőle; ez a meleg, bensőséges, áramló valóság fogyhat meg: lüktetése lassú, lágy, gyönge, kihagyó, s végre megszünhetik, s akkor marad még a fogalom, az ismeret, a száraz forma…

[2] Az már nem élet. Ha összehasonlítok egy lelkes noviciátust s átlagos uraink egy-egy kaszinóját, mely szintén a tekintélyek híve, a nagy keresztény eszmények lelkes adorálója, de nem él a keresztény hitből: itt megvannak a fogalmak, ott az élet… Az intelligencia lelki életének ez a processzusa: megaludni, a lüktető, hevülő, boldog élettudaton s Isten-kapcsolatokon túladni; ha nem is teszi készakarva, de külön figyelem s beosztás s kultúra nélkül okvetlenül beáll a hűlés, az áram-lassulás, az élethaldoklás. Megmaradnak fogalmaik…! S ezek nemcsak aludt életformák, de akadékok, koloncok, mert életnek látszanak, pedig nem azok. Sőt veszedelmek, ha folyton sürgetik a tiszta fogalmakat, preciz ismeretet s azt gondolják, hogy ezzel meg van adva az élet. Nincs megadva, sem mint meleg, erős élettartalom, sem mint hatalom, erő és morális.

[3] Vonzások, mozgalmak, hatalmak, lendületek kellenek, véráramok, alkotó, alakító folyamatok, gyakorlat s akció kell. Élő, lüktető, eleven, folyó vérár kell.

[4] Csodálatos, hogy hogyan indul meg a vallásos életben a jeges, merev fogalmak mellől s körül s alatt új életfolyam. Valami új megérzés fakad föl valahol – ez mindig a lelkes, szerető élet talaján, a szentekben; s az a megérzés belecsap a meglevő fogalmi konstrukciókba, s azok újra kigyúlnak s vezetnek; azaz hogy azok a régi helyükön maradnak, s az élet váj magának új árkot s gyujt ki a fogalmi rőzsékben új tüzet.

[5] Ettől vannak azok a nagy meglátások, a komolybavevések, a valóság következetes áttétele s átvitele az akcióba. Ilyesmi történt a XIII. században. Addig a nyugati egyház, mint ezt a keleti mai napig teszi: az Eucharisztiában a kenyeret, az áldozatban való résztvevést, az együttérzés s együttélés kenyeres testvérületét, az egy oltár s egy áldozat s az egy asztal és egy kenyér nagyszerű szakramentális valóságát látta. Hitte, hogy Krisztus valósággal jelen van, de a kenyér formájában s a kenyér rendeltetésével s az étel s az evés föladatával, beállításával; azt venni, abból enni, az áldozatban résztvenni kell, s erre volt berögzítve: amit Pál apostol mondott, hogy Krisztus a kenyeret vette s mondá … s magát kenyérül adta. A kereszténységnek áldozata s oltára van, s valamint mindenkinek Istent imádni, őt szeretni s

azt az áldozatban kifejezésre hozni kell, úgy kell mindenkinek e kenyérből enni. Ez a kenyérfelvétel s kenyérevés oly természetes, mint a miatyánk, mint az ima s az Istenszolgálat. A kenyeret el is lehet tenni, ha marad az asztalbontás után; azt el lehet vinni, abból ha kell megint, adott alkalommal enni lehet. Íme a fölséges realizmus: Krisztus valósággal, de mint áldozat, mint kenyér és bor, a hívek áldozata és étele.

[6] A másik óriási realitás: a valóságos Krisztus e fogalmakba volt lekötve; azokon át nézte, hitte s kezelte őt az egyház. Történt aztán, hogy a hódolatos, tiszteletes és szerető megérzés megeredvén úgy tett egyszerre, mintha újat látott volna meg, mintha egy óriás hegylánc dobbant volna s egy feneketlen mélység nyílt volna meg előtte. A nagy realitás új megérzése, a vele való kapcsolódás új kitapogatása; új, felcsapó áram, élet, öröm, boldogság, diadal…

[7] Lelke előtt kitárult az égbe nyúló realitás, a valóságos Krisztus, az élő, a köztünk sátorozó, velünk érző, munkát áldó végtelen élet kiadása. Mint a mennyben dicsőséges fátyol nélkül, itt ugyanaz a dicsőséges, élő Krisztus lefátyolozva; de itt van, ő az. A kenyér színe a takaró. Ha a takaró mutatja is intencióját s hogy álruhában s inkognitóban van itt s nem a dicsőség villámlásában, de az őt felismerő községnek ez óriási erővel markol a szívébe s érzéseinek új megnyilatkozásait követeli. Észre kell vennie a nagy jelenlétnek adoráló jelentőségét; az ünnepi csendet, az imádás, hálaadás perpetualizálását. Megriadt a krisztusi magánytól, az érző, szerető szív kapcsolatainak hiányától. Eléje léptek, hogy a titkosan se valósággal jelenlevő királynak udvartartás jár, szolgálat, szeretet, viszontszeretet. Fölcsendült a szívekből egy szent öröm; kitört … s ünnepelni akart, folytonos nagy, boldogító ünnepet. Ő van itt, trónra kell emelni, az oltárra tenni, arany, ezüst, gyöngyös, drágaköves, gyertyafényes, virágos mezbe foglalni!

[8] Ő van itt; s most az történt, hogy a kenyeres szakramentum, melyet vászonba kell takarni s eltenni az éléskamrába, most a titkos, győzelmes szeretetnek s a minden akadályt legyőző isteni jelenlétnek, az elszakíthatlan édes kapcsolatnak lett szent titka. Nemcsak kenyér, melyet eszünk, hanem fölséges valóság, jelentős egyéni viszony, s az egyéni jelentőségen túl az egész nagy misztikus testnek, a testnek a fejjel, a fejnek a testtel való kapcsolódásának szemmellátható szimbolizálása. Krisztus van itt; velünk van, szakramentálisan vagyis titokszerűen van; de van, s az csodálatosan öntudatunkra hozza azt, hogy az egyház s Krisztusa, a testület és a feje a szent egység s összetartozás ünnepét üli, abban folyton él, azt élvezi.

[9] Így indult meg az egyházban a XIII. században az Oltáriszentség imádása; így jutott a kenyeres szakramentum az éléskamra szerénységéből a templomok központjába; az oltárszekrény ünnepi sátrába. Így emelték ki Istentiszteletekben az Ostensorium[1983] trónjára, így vitték utcán, téren végig, s ülték a szakramentummal járó hódolat ünnepét. Az Oltáriszentség e liturgiája új epifánia lett; öntudatra jutott, Jézus lépett bele mint közeli Isten: „Deus appropinquans”.

Dec. 8. [1] Hogy a Szent Szűz mit kért volna Istentől, ha mielőtt volna, a hivatásból, a nagy vonzásokból, az örök tervekből, az Isten Fia eljövetelének s kellő fogadtatásának a gesztusából vennők szavát: biztos, a szeplőtelen fogantatást kérte volna. Lelkem tiszta, édes, meleg, egészen tiszta, átistenült legyen… Ah, mit tegyek, mit készítsek az Úrnak, mit? Magamat… Magamat? Úgy, úgy, mint ahogy neki tetszenék legjobban? Úgy-e, úgy…?!

[2] Istenem! Hát így közeledett s intim lett s övé lett. Így az Isten Fia, a Logos kívánt [?] lenni vérrokon, vérközösségben lenni … az érzelmek, az ösztönök, a vér … számító tapasztalatokba belenőni akart … Intimusunk. Fog [?]… Amit csak Isten tehet, egy

[1983] monstrancia, oltáriszentségtartó

személyben … bensőséges egységben … egy lesz közülünk, aki volt… S mi ez? Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis?![1984]

[3] Ez is csak szimbolum. Hisz mi közelebb vagyunk Istenhez. Intimebbek mint Atya és Fiú, anya és gyermek, férfi és nő szerelme, barátság … bensőség, hűség… Mint a Szeplőtelen vonzalma, a fölség varázsa. Mint minden érzés és élvezet és öröm … intimebb ő nekünk. Ezek a szimbolumai a mi közösségünknek … a mi függésünknek… Baléje szakadásunknak, folyásunknak. Ő az ősok és a cél … a vágyak fakadása s azok szent szeretetben koronázása…![1985]

[4] Az övé ez! Isten a szeretet… Diligis omnia, quae sunt… Deus creando exstasim passus est[1986]… De azután kifejtette s kibontotta azt az ősi szeretetet. Fölgöngyölítette azt a végvásznat a creátióban… Szeretett! Azután e creátióba lépett: szeretett… Nagyon fokozottan… Úgy szeretett… Hogyan? Úgy … annyira, oly kimondhatatlanul, oly örvényesen[?], hogy maga is ember lett: de ezek megmutatások: „Úgy szerette Isten a világot…” (Jn 3,16)

[5] De ezt megmutatni a maga valóságában itt nem lehet. …[?], hol belénk szakad. Tehát az a minket magának lefoglalni akaró, az a radikális ősszeretet, ezekben a szimbólumokban szól hozzánk … jelekben. Ez lesz nektek a jel… Ez egy faszcináló jel … ez meghódító jel … ez alkalmas, hogy szeretetre gyúljanak, gyullasztó jel … ez leköt, elbűvöl; ez Istengyermek, a kedves Fiú, Istenfia s emberfia … a kezdet, a mindig érintetlen, szent bűvöletével. Itt is mondhatom: Deus exstasim passus est incarnando… Magánkívül lett … önmagából kilépett: „Qui cum in forma Dei esset … exaninivit…”[1987] Fil 2,7)

[6] Érezni kell a vonzást … a kihívást. Exstazis exstazist szül. Ő vonz e formájában, mondanám e forma alatt. Ezek organumai … művei, magukban remekművek, de organumai és erőapplikációk … emeltyűk, csigák.

[7] Tovább megyek; ez az egész Úr Jézus, az ő szeretetreméltósága, szép lelkének kiáradásai, kivillanásai s az egész forma servi, plena gratia[1988]… Azok a csendülések … kiédesülések … parabolás megzenésítések. Nemde [?] fogások, mondások … édesgetések … vonzások.

[8] Amikor el akar menni a nagy extázisba, a szenvedésbe, hogy mindenkit magához emeljen s leszállva a mélybe mint hatalmas lendületű sas kiragadja s kihozza a kárhozatból föl a szabadság s a tisztaság magaslataiba az ő prédáját, az emberiséget. Szeretetünk ez extázisa előtt egy fölséges szép s lelkes alkotását állította a világba: magát a kenyér színe alatt.

[9] Ez is exstazis és organum.

[10] Ez az egész nagy történés, melyben Isten emberré lett, az Istenáramlásoknak, melyek Istenközléseknek minket térdre késztető legédesebb bemutatkozása. Fortiter et suaviter – mélybehatóan, létünk gyökeréig hatóan, ott hol a vér fakad s a szívdobbanás ered, azokban az intimitásokba … az ösztönös, édes élet mélyeihez, az édes magasság titkába állt bele s onnan indult ki. Ő a minden s a valaki… Mag lett, magzat, csecsemő, gyermek… Így azután abba az egész szövedékbe, melyet az élet sző s abba a lüktetésbe, melyet a szív indít … a punctum saliens … s abba az érzelmi, kedves, szép miliőbe, melyet az érzelmek, a funiculi Ádám, az

---

[1984] Goethe, lásd 1972. jegyzet

[1985] Az előző két bekezdés nehezen olvasható, néhány szót nem tudtunk „megfejteni”. Még kevésbé olvasható az a négy sor, amelyet Prohászka az előző bekezdés eredeti sorai fölé írt nagyon apró betűvel.

[1986] Szereted mindazt, ami van (Bölcs 11,25) …Isten extázisba esve teremt

[1987] az Isten extázisban testesült meg … Magánkívül lett … önmagából kilépett: „[nem tartotta] Istennel való egyenlőségét … kiüresítette magát”

[1988] szolgai forma, teljesen eltöltve malaszttal

emberiséget egybekapcsoló fonalak és szálak hálózata borít… Van anyja, nagyszülők, nénjei, nagybácsii … unokatestvérei … rokonság … véremberek hálói, kapcsai…[1989]

Dec. 24. [1] Az Isten nagy ajándéka … ezt látni. Ha a karácsonyfa tűzben égne s el nem égne, s ha bámulattal odaszegeződnék lelkünk, s néznénk megmerevedve s mégis oly szent élvezettel telítve, ha damaszkusi kapuk előtt elragadó élményekben volna részünk s porba omolva s szétomolva mondanók: ki vagy Uram? s hallanók: én vagyok Jézus, az Isten örök Fia, aki adom magamat … ha közeledését érezném mint reggel, mikor a természet májusa fölött fölkel a nap, vagy mikor ólmos felhőkbe burkolódzik a júliusi déltáj, vagy mikor bíbortüzek gyúlnak ki s lila omlatag palást redőiben búcsúzik az est … s megérzem őt s csodálom s mosolygok s borzadok és könnyek szöknek szemeimbe…

[2] Azután üdvözlöm az Úr Jézust – ezt az oltárt, ezt az injekciót, e cseppet, harmatcseppet, mely belénk oltódott; tiszta élet csermelyét, mely a világtörténelmen áthalad, mindenki aki iszik, tisztul; az örök szomj az igazi szépség, átlátszóság után itt iszik s enyhül; s az élet vágya s az erény itt locsolja föl leveleit s indítja illatait; s aki piszkos lett, itt mosakszik, a lelkét mossa; s aki magát látni, s mikor meglátja, a csúf vonásokat levetni tudja, az belenéz tükrébe…

[3] S az a nagy erős, qui praedestinatus est Filius Dei in virtute, kit predestinált s fölszerelt, fölvértezett s fölavatott erőkkel, lelkiségekkel, fényekkel s szépségekkel belül, s természetet adott neki, gyermektestet, arcot, szemet, ajkat, mosolyt, bűbájt, vonzalmakat, hódító igézetet, ki megszállta lelkünket s telítette szemünket; s kinek gravitációja alatt áll a világ, az is, mely nem ismeri, az is, mely megtagadja s kicsinyli; az is, mely nem hisz, s régi hite szentélyének romdarabjaival hajigálkozik feléje… Az a nagy erős, ki a sátánt egymaga legyőzi, kinek ez az erő jutott az örök szent szándékok predestinációjában; kinek szájából villámlik az ige kardja s patakzik az életerő, erős ige… Az az erős, ki behat a szívek s lelkiismeretek mélyébe s ott szel szét s választ szét velőt csonttól és lelkiségi szöveteket…

[4] Az az édes gyermek, ki az Isten Fia, ki született az örök Atyának a Szent Szűztől, ki minden atyaság és eredések forrása; kitől való minden alakítás s teremtés öröme s kinek az időben ez a Fia lett… Az antiquus dierum[1990], az élő örökkévalóság itt van jelen, a századok, ezredek, milliárd évek egy aktusban való összefoglalása, s méri s számítja, hogy mióta van Fia itt: kilenc hónap óta fogantatott, s ma született. Az újszülött örökkévaló, a gyermek Isten… Ha egy százados torzonborz tölgynek egy makkja volna, s az leszállt a földbe s kihajtott s levélkéit pirosas zöld pompában bontogatja: a százados élet fia… Ha az óceánokból egy gyöngycsepp kiválnék s egészen tisztán s átlátszóan reszketne egy rózsaágon, s a tengerek mélységei azt néznék s néznék szeretettel s tisztelettel s mondanák: te mi vagy? Mi te vagyunk s ősenergiánkat beléd oltottuk…

[5] Szent Pál a Római levél bekezdésében üti meg ezt a hangot, mely a nagy jóhír himnuszává csendül meg s mely szívünket örömmel, kedélyünket készséggel, lelkünket szent hittel, mondjuk karácsonnyal tölti ki. „Szent Pál, Jézus Krisztus szolgája, kiválasztva Isten evangéliumára az ő Fia felől, ki neki nem lett test szerint Dávid nemzetségéből … ki megbizonyíttatott hatalmasan Isten Fiának a megszentelő Lélek szerint a halálból való feltámadás által…[1991]

[6] Amit Pál apostol itt hirdet, azt az Evangélium láttatja … szemlélteti … a karácsonyi csodák a világ Adventjében. A világ is olyan … de harangoznak s ébreszti Szentlélek-járás van az éjszakában… Karácsony = megtestesülése Isten Fiának… Istenkiáradás… Istenadás.

[1989] Az előző, mintegy két oldalnyi szöveget Schütz kihagyta a *Soliloquiá*-ból. Első fogalmazványa – az áhítat és az ihlet első felizzásában leírt gondolatai annak a csodaszép fejezetnek, amely az *Élet kenyeré*-be került át (simítva, kiegészítve) „Emmanuel” fejezetcímmel (ÖM 24,253–258).

[1990] elmúló napok

[1991] Róm 1,1–4

[7] Ad nekünk sokat a természetben … kultúrában, erők kifejtésében … de a legnagyobbat kegyelmében = az emberek megistenülésében. Élni igazán csak az istenítő ember képes … S lebukott s meggyengült … s elvesztett mindent.

1926

Dec. 28. [1] S ezt most egy év mulva folytatom. Ezt az itt említett nagy tettet átélnie lehet mindenkinek. Ez a tett s annak átélése a kereszténység. Előbb én is ahhoz a nézethez hajoltam, hogy a vallás nem lehet tömegmozgalom, mert hogy műveltséget, bensőséget, finomságot föltételez; de azután a meditációban észrevettem, hogy szó sincs róla, mert a pásztorok s a szegények hivatalosak … az utcákról kell hívni boldog-boldogtalant.

[2] Tudom az okát is, hogy miért nem a művelteké a vallás; azért, mert a vallás nem fogalmakban, de élményekben áll, s az evangélium pláne csupa tett, azt látni, élni kell; pl. Betlehem, a Megváltó-küldés, a nagy szeretet, az eucharisztia-evés, a kereszt, a föltámadt Krisztus. Nagy tények átfogása, a várás, Krisztus-várás… Hoc et illud verbum, quod factum est![1992]

[3] Sőt az intellektuellek éppen ebben nem mesterek; ők a faktumokból kigöngyölítik a fogalmakat s az absztrakciók spanyolfalai mögött lelkinyugalmukat élvezik.[1993]

[1992] Ez az Ige, ami megtestesült!

[1993] Schütz Antal jegyzete (ÖM 24,386/12): „1926-ból csak ez az egy följegyzés van. Egészen bizonyos, hogy a naplókból itt semmi sem hiányzik, hanem amint Prohászka nekikezdett az *Élet kenyere* írásának, följegyzéseit, melyek addig is ama mű előmunkálatai voltak, jórészt külön lapokon folytatta, melyek a hagyatékban fönnmaradtak ugyan, de nem naplószerűen. Ami belőlük közlésre alkalmas, az *Élet kenyeré*be került. – 1927-től is csak ez az egy följegyzés maradt; hiszen nemsokára rá megkezdte utolsó előadói körútját.

Az *Élet kenyeré*-ben Prohászka maga a következõ számokat dolgozta ki véglegesen nyomda-érett kidolgozásban: 1–4., 11–16., 22–27.” – Schütz eme megjegyzéséhez (az 1927-re vonatkozóhoz): Valójában a napló utolsó másfél oldalát nem közölte Schütz. Mi most itt az egészet hozzuk. Talán tartalma és szaggatott gondolatmenete miatt nem tartotta „alkalmasnak” közlésre.

1927

Jan. 15. [1] A belső szenvedések, elsötétülések, szárazságok, hangulatlanságok, kedvetlenségek, kiszólások, szomorúság; világösszeomlás, életüresség… Mikor a lélek s a hit s annak mécse egymagukra maradnak, s minden, ami segít s ami rezonál, a háttérben elvész; a sötétség elnyeli… Mikor minden jóleső s emelő tényező hallgat, milyenek lelkesítő távlatok, biztató érzések, buzdító képek… Mikor a természet fölrukkol a teremtés analógiáival, hangjaival, zenéjével… Mikor édes benyomások nyomulnak belénk s elfoglalják szívünket…

[2] Példa … egy gyönyörű táják, – egy májusi, júniusi reggel, Szent Teréz a réten … folyócska mellett, atyja hatása [halála?] … csend és harmónia… a várostól a katonazene hangjait elkapja s hozza a szél … édes melancholia. minden tele Istennel, szépséggel … hálával…

[3] Máskor, a hit magára marad, mint nagy hegység, mely kiemelkedik gránitszikláival s nem födi meztelen bordáit, kupjait gyep, virág … nem borong rajta illat… Ah, az együttzengő pszichikai elemek elváltak … a természetes kimelegedés, az élan és temperamentum. Mikor a természetfölötti magára marad s a természet hevülései s elvonulásai s tapadásai elhaltak, – mikor dagályok, attrakciók nem járnak s a lélek kitart s segítséget kereső karjai lehanyatlanak.

[4] b) Más bajok, – mikor offenzívába megy át az, ami természet s történet s ember s miliő, munka, és követelménye, a siker… Mikor a nehézségek mint előrerukkoló sziklagátak, hogy megfojtsanak s a gondok, mint fekete lidércek szállnak ránk s szivják energiánkat… Mikor a természet szerint az ember a nagy dupa, a nagy szamár, aki buzgott s küzdött s várt s helyébe semmi sincs…

[5] 1) Mit ellene? Értsük meg a folyamatot. Itt állascsere van … bizonyos fogalmak visszavonulnak s az előtérben mások állnak föl. Nem a dolgok változtak, hanem más a szubjektiv fogalmi garnitura elhelyezése.

[6] 2) Betegség az, s hysteria, mikor Pierre Janet szerint kiesik a fogalmakból a fonction du réel[1994]… Így kieshetik „la fonction du précieux.”[1995] Bizonyos fogalmak üresek s kettőből… Hüvelyek és értéktelenek. A tartalom kivonult. Pl. a középkori hit. Az első sorban a nagy realizmus. Wahrheit geht vor Freiheit[1996]… Ha mi most végigmegyünk az avignoni pápai vár termein… mily üresek; nem hogy a falak disztelenek, s a padló szőnyegtelen s a termek üresek, bútorozva nincsenek, hanem az a teltség, … erő … tisztelet, ami itt lakott. – Ha egy intellektualista belép a kölni vagy strassburgi dómba… ha csak a Baedeker vagy a cicerone hideg darálása foglalkoztatja… Milyen a csiga a kagyló az üvegszekrényben s milyen az, mikor kiverejtékezi bodrait…! Az élet hatalma hiányzik. Az lüktető, keringő valóság… Nem fogalmak (a fogalmak a csigahéj). Az intellektus nem csinál életet; az a már készet fogja; azok formák, hüvelyek, keretek… Az intellektus magyarázza a történetet szétszedi pl. szétszedi s praeparálja a liliom vagy az ibolya levélszövetét, – de nem szövi…

[7] A vallás = csiga, növény, mint élet s verejtékezés, – élet és szövés…

[8] A vallás = természetfölötti élet… Istenáramlás … belénk tódulás … megtelés … dagadás … kigyulladás … fölfedezés … kitárulás, – tavasz, megindulás, emelkedés, elmerülés… Föleszmélés…

[1994] a realitás érzéke/érzékelése
[1995] az érték érzéke (az értékes érzékelésének képessége)
[1996] Az igazság előbbrevaló a szabadságnál.

[9] Intuició = más szemmel nézés… mikor tele lesz a szem s a lélek a nagy valóságtól (Szent Ferenc)

[10] Inspiráció = tele szív… Odaadás… Szent, édes viszony. Egybeolvadás. Az a fásultság, sötétség, szárazság, az nem = valóság. Az is megszállás és bűvölet. Az praeoccupatio, – szemfényvesztés. Andersen meséje a tenger Istenleányáról, ki a vízben valamit lát s mikor fölbukik más a világ… Följebb a ködökből a fogalmak, a száraz idea-mauzóleumok, az nem = valóság. Az abstrakt, – jegec, fagy, jég… Azok jégpaloták … vashidak, vasrudak, lécek, srófok … lent megy az áram…[1997]

[11] Épp az ellenkező az igaz: a) az elsötétedés a valóságtól von el minket

[12] b) az abstrakt fogalmi konstrukciók is … az akciótól.

[13] A fogalmak az összeköttetésnek utat csinálnak. Ők föltételek és kellékek; ők csövek és kallantyúk, csapok…

[14] A vértanúk: Jan. 20. Fábián-Sebestyén, 21. Ágnes, 22. Vince 24. Timoth, Polikárp, Simeon Flórián: Krisztusban hittek. – Tudtak róla (mi is) s odaadta magát (mi is tudjuk ezt) s örök élet útjait nyitja (mi is)…

[15] Tehát mi a különbség? a) nagy realitás megfogása, az ráomlott lelkükre s lefogta … s visszaszorított mindent.

[16] Mint tűzoszlopok álltak a fogalmak … mint hegyek… Mint tengerek… Mint erők, attrakciók…

[17] Lehet-e ezt megtenni magunktól? Nem… de készség, tisztelet, halálos komolyba vétel.

[18] b) odaadás, actio. Tenni, élni, gyakorolni… Szeretni… Honnan a tavasz? Ingerektől.

[19] c) az erőket megfogni… Antennák… organumok… hangolások…

[1997] Az itt lejegyzett gondolatokat – bergsoni képeket – Prohászka már hangoztatta akadémiai székfoglalójában és azóta is nagyon gyakran. Most már a misztikus élményekben gazdag, sokat tapasztalt ember ismétli kissé szaggatott gondolatmenetben azt, hogy a fogalmak csigahéja mögött ott van az eleven élet, hogy az intellektualista világ csak jégkéreg, alatta rohan a sodró folyó stb. Vö. Szabó Ferenc in: Prohászka ébresztése I., Távlatok, 1996, 88 kk.

Függelék

Naptár

1877

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 14.
Húsvétvasárnap:	április 1.
Pünkösd:	május 20.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1878

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda: március 6.
Húsvétvasárnap: április 21.
Pünkösd: június 9.
Advent első vasárnapja: december 1.

1879

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	február 26.
Húsvétvasárnap:	április 13.
Pünkösd:	június 1.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1880

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda:	február 11.
Húsvétvasárnap:	március 28.
Pünkösd:	május 16.
Advent első vasárnapja:	november 28.

1881

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	március 2.
Húsvétvasárnap:	április 17.
Pünkösd:	június 5.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1882

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	február 22.
Húsvétvasárnap:	április 9.
Pünkösd:	május 28.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1883

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 7.
Húsvétvasárnap:	március 25.
Pünkösd:	május 13.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1884

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	február 27.
Húsvétvasárnap:	április 13.
Pünkösd:	június 1.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1885

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	február 18.
Húsvétvasárnap:	április 5.
Pünkösd:	május 24.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1886

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda:	március 10.
Húsvétvasárnap:	április 25.
Pünkösd:	június 13.
Advent első vasárnapja:	november 28.

1887

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	február 23.
Húsvétvasárnap:	április 10.
Pünkösd:	május 29.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1888

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 15.
Húsvétvasárnap:	április 1.
Pünkösd:	május 20.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1889

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda: március 6.
Húsvétvasárnap: április 21.
Pünkösd: június 9.
Advent első vasárnapja: december 1.

1890

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	február 19.
Húsvétvasárnap:	április 6.
Pünkösd:	május 25.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1891

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	február 11.
Húsvétvasárnap:	március 29.
Pünkösd:	május 17.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1892

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	március 2.
Húsvétvasárnap:	április 17.
Pünkösd:	június 5.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1893

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	február 15.
Húsvétvasárnap:	április 2.
Pünkösd:	május 21.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1894

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 7.
Húsvétvasárnap:	március 25.
Pünkösd:	május 13.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1895

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda:	február 27.
Húsvétvasárnap:	április 14.
Pünkösd:	június 2.
Advent első vasárnapja:	december 1.

1896

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	február 19.
Húsvétvasárnap:	április 5.
Pünkösd:	május 24.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1897

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda: március 3.
Húsvétvasárnap: április 18.
Pünkösd: június 6.
Advent első vasárnapja: november 28.

1898

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	február 23.
Húsvétvasárnap:	április 10.
Pünkösd:	május 29.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1899

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	február 15.
Húsvétvasárnap:	április 2.
Pünkösd:	május 21.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1900

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 28.
Húsvétvasárnap:	április 15.
Pünkösd:	június 3.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1901

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda:	február 20.
Húsvétvasárnap:	április 7.
Pünkösd:	május 26.
Advent első vasárnapja:	december 1.

1902

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	február 12.
Húsvétvasárnap:	március 30.
Pünkösd:	május 18.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1903

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	február 25.
Húsvétvasárnap:	április 12.
Pünkösd:	május 31.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1904

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	február 17.
Húsvétvasárnap:	április 3.
Pünkösd:	május 22.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1905

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	$\boxed{8}$	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	$\boxed{23}$
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	$\boxed{11}$
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	$\boxed{3}$
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	március 8.
Húsvétvasárnap:	április 23.
Pünkösd:	június 11.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1906

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 28.
Húsvétvasárnap:	április 15.
Pünkösd:	június 3.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1907

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda:	február 13.
Húsvétvasárnap:	március 31.
Pünkösd:	május 19.
Advent első vasárnapja:	december 1.

1908

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	március 4.
Húsvétvasárnap:	április 19.
Pünkösd:	június 7.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1909

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda:	február 24.
Húsvétvasárnap:	április 11.
Pünkösd:	május 30.
Advent első vasárnapja:	november 28.

1910

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	február 9.
Húsvétvasárnap:	március 27.
Pünkösd:	május 15.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1911

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	március 1.
Húsvétvasárnap:	április 16.
Pünkösd:	június 4.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1912

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda:	február 21.
Húsvétvasárnap:	április 7.
Pünkösd:	május 26.
Advent első vasárnapja:	december 1.

1913

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	február 5.
Húsvétvasárnap:	március 23.
Pünkösd:	május 11.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1914

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	február 25.
Húsvétvasárnap:	április 12.
Pünkösd:	május 31.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1915

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda:	február 17.
Húsvétvasárnap:	április 4.
Pünkösd:	május 23.
Advent első vasárnapja:	november 28.

1916

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	március 8.
Húsvétvasárnap:	április 23.
Pünkösd:	június 11.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1917

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 21.
Húsvétvasárnap:	április 8.
Pünkösd:	május 27.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1918

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Hamvazószerda:	február 13.
Húsvétvasárnap:	március 31.
Pünkösd:	május 19.
Advent első vasárnapja:	december 1.

1919

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	március 5.
Húsvétvasárnap:	április 20.
Pünkösd:	június 8.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1920

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda:	február 18.
Húsvétvasárnap:	április 4.
Pünkösd:	május 23.
Advent első vasárnapja:	november 28.

1921

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	február 9.
Húsvétvasárnap:	március 27.
Pünkösd:	május 15.
Advent első vasárnapja:	november 27.

1922

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Hamvazószerda:	március 1.
Húsvétvasárnap:	április 16.
Pünkösd:	június 4.
Advent első vasárnapja:	december 3.

1923

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28				

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Hamvazószerda:	február 14.
Húsvétvasárnap:	április 1.
Pünkösd:	május 20.
Advent első vasárnapja:	december 2.

1924

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29		

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Hamvazószerda:	március 5.
Húsvétvasárnap:	április 20.
Pünkösd:	június 8.
Advent első vasárnapja:	november 30.

1925

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Hamvazószerda:	február 25.
Húsvétvasárnap:	április 12.
Pünkösd:	május 31.
Advent első vasárnapja:	november 29.

1926

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Hamvazószerda:	február 17.
Húsvétvasárnap:	április 4.
Pünkösd:	május 23.
Advent első vasárnapja:	november 28.

1927

Január

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Február

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

Március

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Április

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Május

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Június

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Július

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Augusztus

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Szeptember

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Október

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

November

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

December

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

Hamvazószerda:	március 2.
Húsvétvasárnap:	április 17.
Pünkösd:	június 5.
Advent első vasárnapja:	november 27.

Névmutató

A mutató nem tartalmazza Istent és annak változatait (Atya, Szentlélek stb.). Egyes nevek többféle írásmóddal szerepelnek a naplóban, a mutatóba általában csak eggyel vettük föl őket. Ha a név hibás, a mutató általában a helyeset tartalmazza, de több helyen a hibás is külön szerepel a helyesre történő utalással. Ha a naplóban hiányzik a keresztnév és nem lehet azt megállapítani, a mutató csak a vezetéknevet adja. Szentek, boldogok a keresztnevük alatt szerepelnek. A név előfordulási helyét a következő számnégyes adja meg: év.hónap.nap[bekezdés]. Például 1919.7.22[2] az 1919-es év július 22-i bejegyzés második bekezdését jelenti. Ha a nap nincs megadva a naplóban, a nap helyén nulla szerepel.

Fontosabb forrásmunkák:
A szentek élete (szerk. Diós István), 4. kiadás, Szent István Társulat, Budapest
Beke Margit: *Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006*, Budapest, 2008
Catalogus Religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum 1666–1997, Magyar Piarista Tartományfőnökség, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1998
Egyházmegyei és rendi schematizmusok
Életrajzi adattár (összeállította Mózessy Gergely) in Shvoy Lajos: *Önéletrajz* (Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, 2002)
Internetes honlapok, többek között
www.bazilika-esztergom.hu/anyagok/altemplomban_nyugvok.doc (az Esztergomi Bazilika altemplomában nyugvók névjegyzéke
http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ (Magyar Életrajzi Lexikon)
http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/ (Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái)
http://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes (Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Online-Edition)
http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/ (Országgyűlési Almanach, 1884–1949)
http://www.wikipedia.org (Wikipedia)
Katolikus Lexikon (szerk. Bangha Béla), Magyar Kultúra, Budapest, 1931–1933
Magyar Katolikus Lexikon (szerk. Diós István), Szent István Társulat, 1993–2010
Missziótársulat Archívuma, missziós nővérek visszaemlékezése
Mózessy Gergely, a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár igazgatója közlése
New Catholic Encyclopedia, Mc-Graw-Hill Comp., New York, 1967
Steinhuber, Andreas: *Geschichte des Collegium Germanium Hungaricum in Rom,* 1–2. kötet, Freiburg im Breisgau, 1895

A. R. 1919.7.22[2]
Ábel (bibliai) 1889.2.26[1]
Ábrahám 1910.6.4[1]; 1923.2.18[2]; 1923.6.8[2]
Achilles 1920.12.14[1]
Ádám 1882.3.12[1]; 1891.12.2[1]; 1901.8.28[1]; 1910.6.21[2]; 1910.6.28[2]; 1925.12.8[10]
Agatha, Szent 1923.2.6[1]; 1924.2.5[1]; 1924.2.6[3]; 1925.2.5[1]
Ágnes, Szent (†304k, vértanú) 1922.6.25[1]; 1927.1.15[14]

Ágoston, Szent (354–430, hippói püspök, egyháztanító, a legnagyobb latin egyházatya) 1881.8.13[7]; 1892.11.27[1]; 1893.3.12[3]; 1903.12.22[19]; 1907.10.30[4]; 1911.6.0[14]; 1914.5.4[1]; 1914.6.2[1]; 1915.12.21[1]; 1919.6.25[1]; 1919.10.1[1]; 1920.6.5[1]; 1920.10.30[1]; 1921.10.29[3]; 1923.11.30[2]; 1924.6.15[1]
Ágota, Szent (†251, szűz, vértanú) 1920.2.8[2]
Agricola, Georgius (1494–1555, német tudós, az ásványtan atyja) 1922.6.1[4]
Alajos, Gonzaga, Szent (1568–1591, spanyol jezsuita kispap, hitvalló, egy járvány során, betegápolás következtében halt meg) 1881.6.23[1]; 1888.6.28[1]; 1889.3.3[1]; 1892.5.10[1]; 1892.5.10[2]; 1903.7.7[6]; 1919.7.17[5]
Alexander Bernát (1850–1927, filozófus, esztéta) 1912.12.22[1]
Alfonz, Liguori Szent (1696–1787, püspök, rendalapító, egyháztanító) 1893.7.19[16]; 1911.8.3[1]
Allah 1893.9.27[1]; 1910.6.30[5]
Almássy Dénesné grófnő 1911.7.29[3]
Almásy Mária (angolkisasszonyok főnöknője) 1912.5.2[3]
Amata (kilépett pap) 1887.12.8[1]
Ammon (Dávid fia, lásd 2Sám 13,1-19) 1892.11.27[1]
Ámon Pál (újvidéki plébános) 1914.4.6[1]
Ampère, André-Marie (1775–1836, francia fizikus) 1891.11.27[1]
Anaxagoras 1925.2.5[1]
Ancsa 1919.10.8[2]
Andersen, Hans Christian (1805–1875, dán meseíró) 1923.11.18[1]
Andlau 1922.7.10[1]
Andor (Anhäupel) György (1867–1914, az esztergomi egyházmegye papja, kanonok, a Collegium Germanicum-Hungaricum diákja) 1914.4.8[2]; 1914.12.7[1]; 1919.11.19[1]
András, Szórád Szent (†1009, nyitrai remete, a szkalkai barlangban remetéskedett) 1903.12.22[3]
Andrássy Gyula gróf (1860–1929) 1920.1.11[1]
Anicetus pápa, Szent (?–167) 1882.2.18[1]
Anjouk 1920.11.19[1]
Annás (főpap) 1915.3.22[1]
Antal, Páduai Szent (1190 v. 1195–1231, ferences egyháztanító) 1913.10.15[4]; 1919.7.14[6]
Apponyi Albert gróf (1846–1933) 1911.7.0[3]; 1911.12.27[1]; 1913.12.3[1]; 1920.10.22[1]; 1920.10.30[1]; 1920.12.14[1]; 1920.12.26[1]; 1921.5.28[1]
Apponyi Géza gróf, főispán 1911.10.18[1]
Apponyi gróf 1914.6.18[1]
Apponyi György 1920.4.22[1]
Arany János (1817–1882) 1888.10.2[2]; 1919.11.13[6]
Areopagita Dénes (Dionüsziosz Areopagitesz, Pszeudo Dionüsziosz) (5–6. századi, ismeretlen misztikus író) 1919.5.20[1]
Ares (a háboru görög istene) 1919.9.17[1]
Aristoteles 1895.1.27[1]; 1896.2.9[6]; 1919.6.30[3]; 1916.7.25[2]
Arnim-Brentano, Bettina von (1785–1859, német írónő, politikai aktivista, „álmodozó”) 1913.12.20[1]
Árpádok 1920.11.19[1]
Athanáz, Szent 1919.7.7[5]; 1919.7.18[1]; 1919.7.22[2]
Athanázia 1892.5.10[3]
Atlasz 1919.7.28[2]
Attila 1909.12.26[1]

Augustus császár (Kr. e. 63–Kr. u. 14) 1924.1.30[4]
Auguszta főhercegasszony (1875–1964, az Auguszta-alap névadója) 1915.12.21[1]
Aujeczkyné 1921.9.26[1]; 1921.10.26[4]

Bacon, Roger (1214k–1294, angol ferences szerzetes, filozófus) 1915.1.2[1]
Bahr, Hermann (1863–1934, osztrák író, drámaíró, rendező, kritikus) 1919.7.14[6]
Bakunin, Mikhail (1814–1876, orosz anarchista forradalmár) 1886.3.17[1]
Ballerini, Antonio (1805–1881, olasz jezsuita teológus, Prohászka tanára Rómában) 1911.8.3[1]; 1911.8.5[2]; 1913.10.15[6]; 1919.7.15[5]
Balog (volt járásbíró, a forradalmi törvényszék elnöke 1919-ben) 1919.6.28[8]; 1919.7.11[6]; 1919.7.11[7]
Bandi (vörös tiszt) 1919.6.23[1]
Bánffy Dezső (1843–1911, miniszterelnök 1895–1899 között) 1919.7.20[3]
Bangha Béla (1880–1940, jezsuita szerzetes, hithirdető, író) 1923.5.14[1]
Barach 1885.4.19[1]
Barkóczy Sándor (1887–1961, az esztergomi egyházmegye papja) 1913.1.31[1]
Basil, Nagy Szent (329k–379, egyházdoktor) 1919.9.17[1]
Báthory (vagy Báthori) Erzsébet (1560–1614, áldozata koncepciós politikai pernek, melyet a történelemtudomány már tisztázott) 1891.8.8[2]; 1919.12.6[1]
Báthory Nándorné 1914.6.18[2]; 1915.1.10[1]; 1919.11.8[1]
Batthyány Lajos gróf (1860–1951, Győr megye és város főispánja, fiumei kormányzó, országgyűlési képviselő, a tulipán-mozgalom egyik vezetője) 1911.7.29[3]
Batthyány Vilmos gróf (1870–1923, nyitrai püspök) 1911.7.29[3]
Bauer, Gustav Adolf (1870–1944, Németország kancellárja az 1919–1920 közötti időben, ő írta alá a Versailles-i Békeszerződést) 1920.4.22[1]
Baumgarten (besztercei jegyző) 1919.12.27[2]
Baumgarten Pál 1920.10.19[1]
Bédy-Schwimmer Rózsa (1877–1948, zsidó származású, feminista, a Károlyi-kormány svájci követe) 1919.8.31[1]
Beethoven, Ludwig van (1770–1827) 1910.11.26[1]
Békefi (Brökl) Remig (1858–1924, ciszterci szerzetes, zirci apát, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémi tagja) 1919.6.10[2]; 1919.11.13[4]; 1920.4.19[2]
Béla király, III. 1919.11.15[5]; 1921.9.26[1]; 1921.10.26[4]
Béla király, IV. 1919.11.15[5]
Belial (gonosz, sátán) 1884.7.9[1]
Bellegaro Gabrielle grófnő (1890–1945, cs. és kir. palotahölgy, a Souve Máltai lovagrend tb. hölgye, gróf Hunyady József felesége) 1920.4.22[1]
Bellegrada grófnő, lásd Bellegaro Gabrielle grófnő
Belopotoczky Kálmán (1845–1914, nagyváradi kanonok, tábori püspök) 1919.7.21[6]
Benedek pápa, XV. (1854–1922) 1920.4.26[1]
Beniczky Ödön (1878–1931, politikus, belügyminiszter) 1921.10.27[2]
Beöthy Zsolt (1848–1922, irodalmár, egyetemi tanár) 1919.11.14[1]; 1922.4.30[1]; 1922.4.30[2]
Bergson, Henry (1859–1941, francia filozófus) 1911.6.0[7]; 1923.4.5[1]
Berkeley, George (1685–1753, angol-ír filozófus) 1904.10.0[21]
Berkiné 1919.6.10[1]
Bernadette, Soubirous Szent (1844–1879, lourdes-i látnok) 1922.10.1[1]
Bernát, Clairvaux-i Szent (1090–1153, egyháztanító, a ciszterci rend legnagyobb szentje) 1919.11.15[4]; 1920.11.19[1]
Bernini, Giovanni Lorenzo (1598–1680, olasz építész és szobrász) 1923.10.28[1]

Berzeviczy Béla (1870–1922, Horthy kormányzó vezérkari főnöke) 1920.1.12[1]
Berzsenyi dr 1921.2.12[2]; 1921.2.23[1]
Bethman-Hollweg, Theobald von (1856–1921, német kancellár) 1911.11.25[1]
Bettina, lásd Arnim-Brentano, Bettina von
Beuer, valószínűleg Bauer kancellár, lásd ott
Bezerédj, Pál (1840–1918, mezőgazdász, a selyemhernyó-tenyésztés szakembere) 1911.10.18[1]; 1920.4.30[1]
Bilkei Ferenc (1872–1955, a székesfehérvári egyházmegye papja, felsővárosi plébános, lapszerkesztő, újságíró, hitbuzgalmi könyvek szerzője) 1919.10.12[1]
Bíró Ferenc (1869–1938, szentéletű jezsuita szerzetes) 1923.9.14[1]
Bisleti, Gaetano (1856–1937, olasz bíboros) 1913.10.15[2]
Bismarck, Otto von (1815–1898, német kancellár) 1924.1.30[4]
Bittera Gyula (sárkeresztúri intéző) 1919.7.6[15]
Bittnerné 1892.8.13[6]
Bjørnson, Bjørnstjerne (1832–1910, norvég Nobel-díjas író) 1920.1.24[2]
Blaskó Mária (1891–1956, tanárnő, lelki írónő) 1921.1.21[1]
Bnekle, valószínűleg helyesen Buckle, lásd ott
Bócz Antalné 1920.10.19[1]; 1920.10.19[2]; 1920.10.19[3]
Boehm, lásd Böhm Károly vagy Böhm Vilmos
Bognár István (1842–1910, biblikus, egyetemi tanár) 1919.10.19[2]
Bona, Giovanni (1609–1674, olasz ciszterci bíboros, lelki író) 1923.10.14[2]
Bonifatius (†754k, Németország apostola, vértanú) 1880.10.19[20]
Bosco, lásd János, Bosco, Szent
Bosnyák Zsuzsanna (talán Bosnyák Zsófia, 1609–1644, szentéletű asszony) 1898.8.12[1]
Bossányi Antal (1864–1937, szentelték 1886-ban, a székesfehérvári egyházmegye papja 1908-tól) 1919.11.13[5]
Bossouet, Jacques-Bénigne (1627–1704, francia püspök, nagyhatású szónok) 1921.2.22[1]
Bottlik József (1873–1933, politikus) 1920.6.14[1]
Böhm (Boehm) Károly (1853–1932, Márianosztrán plébános, majd az Amerikába kivándorolt magyarok egyik első lelkipásztora) 1911.5.0[2]; 1914.4.15[1]; 1914.4.15[3]; 1916.6.4[1]; 1920.5.29[1]
Böhm Vilmos (1880–1949, a Tanácsköztársaság hadügyminisztere) 1919.5.16[2]; 1919.6.10[2]; 1919.6.23[1]; 1919.7.14[11]; 1919.8.8[1]; 1922.5.5[1]
Böske néni 1914.10.25[1]
Bradley, Francis Herbert (1846–1924, angol filozófus) 1910.9.19[1]
Brand (Ibsen pap főhőse a hasoncímű drámában) 1919.7.16[4]; 1919.7.23[7]
Brigitta, Szent (1303–1373, svéd misztikus) 1919.10.8[1]; 1920.5.1[1]
Bruno, Giordano (1548–1600, domonkos szerzetes, csillagász, az inkvizíció megégette) 1910.11.26[1]
Brutus (Kr. e. 85–Kr. e. 23) 1924.1.30[4]
Brühl Antal (1842–1898, Márianosztrán plébános, a javítóintézet spirituálisa) 1911.5.0[2]; 1919.12.25[1]
Brühl József (1844–1931, az esztergomi egyházmegye papja, kanonok) 1914.2.15[1]
Buckle, Henry Thomas (1821–1862, angol történész, a befejezetlenül maradt *Civilizácó története* szerzője) 1892.11.22[2]
Burnouf, Eugène (1801–1852, francia orientalista) 1919.12.16[4]
Busch, Wilhelm (1832–1908, német költő, karikaturista) 1908.10.19[2]
Bülow, Hans von (1830–1894, német karmester, zongorista, zeneszerző) 1919.6.23[1]
Byron (1788–1824, angol költő) 1919.7.16[4]; 1924.6.3[1]

Caesar 1915.3.17[1]
Callixtus pápa, Szent (†222) 1882.2.18[1]
Caracalla (188–217, római császár) 1892.11.22[1]
Carducci, Giosuè (1835–1907, olasz ateista, kereszténye llenes, Nobel-díjas költő) 1921.11.19[1]
Carlyle, Thomas (1795–1881, skót filozófus, író) 1919.11.16[1]
Cecilia, Szent (3. századi római szűz vértanú) 1903.7.7[6]; 1924.11.28[1]
Chaignon, Pierre (1791–1883, francia jezsuita szerzetes, főleg a papság lelkiéletével foglalkozott) 1923.9.14[1]
Chantal báró, lásd Rabutin-Chantal
Chantal, Szent, lásd Franciska, Chantal Szent
Cherubim, lásd Kerub, Kerubim
Chimay hercegnő, lásd Ward, Clara
Chopin, Frédéric (1810–1849, lengyel zeneszerző) 1911.8.3[1]
Chorinsky Károly osztrák gróf, Szögyény-Marich Ilona férje 1911.11.23[1]
Chrisostom, lásd János, Aranszájú Szent
Cicero 1919.12.18[1]
Clark, helyesen Clerk, lásd ott
Clemenceau, Georges (1841–1929, francia államférfi, a trianoni békediktátum élharcosa) 1919.7.8[2]; 1919.8.31[1]
Cleopatra (Kr. e. 69–30, Egyiptom utolsó fáraója) 1924.1.30[4]
Clerk, Sir George Russel (1874–1951, angol diplomata, több országban követ, az I. világháború után Magyarországra küldték, később Csehszlovákiában szolgált 1921–1926-ig) 1919.11.9[2]
Cochon 1915.9.20[1]
Concha Győző (1846–1933, jogtudós, az MTA tagja) 1911.8.17[1]; 1912.12.22[1]
Cornélia 1919.11.13[5]
Cornely, Rudolpho (1830–1908, német jezsuita, Prohászka tanára a Gergely Egyetemen) 1882.10.29[1]
Cortés, Juan Donoso (1809–1853, spanyol író, diplomata) 1919.7.18[5]
Crescencia (stigmatizált nővér a győri egyházmegyében) 1915.3.15[1]
Croce, Benedetto (1866–1952, olasz filozófus) 1910.9.19[1]

Cs. 1885.4.15[1]; 1890.7.3[4]
Csajka Ernő (1863–1905, az esztergomi egyházmegye papja, író, főiskolai tanár) 1901.9.1[2]; 1911.7.31[1]
Csajtai 1919.6.26[1]
Csáky Károly gróf (1852–1919, római germanista, esztergomi plébános, személyesen kérte Simor hercegprímást, hogy Prohászka lehessen a káplánja 1882-ben, később váci megyéspüspök) 1889.2.24[1]
Csambál Ferenc (1874–1911, esztergomi szeminarista, majd pap) 1898.8.8[1]
Cselka Nándor (1834–1897, óbudai plébános, c. püspök) 1885.4.19[1]
Csemnitzki (pap Amerikában) 1914.4.15[3]
Csepey 1913.10.15[2]
Csernoch János (1852–1927, esztergomi érsek, bíboros, hercegprímás) 1895.1.14[4]; 1901.9.1[2]; 1911.7.29[3]; 1911.7.30[1]; 1911.12.27[1]; 1919.7.5[1]; 1919.7.10[2]
Csik József (1891–1964, pap, a Katolikus Népszövetség titkára, képviselő, c. apát) 1923.5.14[1]
Csilléry András (1883–1964, közjóléti miniszter) 1920.1.11[1]
Csukovics 1915.3.15[1]

Czeinczinger (esztergomi szeminarista) 1898.8.8[1]
Czen, lásd Czenczik
Czenczik János (1857–1926, esztergomi karkáplán) 1893.7.21[2]
Czene János 1920.12.15[1]
Czettler Jenő (1879–1953, jogász, közgazdász, egyetemi tanár) 1923.5.14[1]
Czibulka 1895.1.18[1]
Cziráky Mózes Antal gróf (1772–1852, kamarás, országbíró, a Magyar Tudományos Akadémia alapító és igazgató tagja) 1920.4.22[1]

D. (pap) 1920.2.8[1]
d'Arc, Jeanne, Szent (1412k–1431) 1892.8.13[4]; 1895.8.5[1]
Da Ponte, Lorenzo (1749–1838, velencei opera librettó író és költő) 1923.1.22[2]; 1925.4.26[1]
Dalai láma 1911.1.17[2]
Dániel 1895.12.24[3]; 1910.11.26[2]
Dante 1915.8.15[3]; 1919.7.5[2]; 1920.5.1[1]; 1920.6.14[2]; 1921.1.9[1]; 1921.3.2[1]; 1921.10.29[3]; 1922.2.1[1]; 1922.4.30[2]; 1923.2.18[2]
Danton (1759–1794, a francia forradalom egyik fő alakja) 1919.7.14[9]; 1924.1.30[4]
Dávid 1879.10.7[3]; 1881.8.23[9]; 1893.7.19[13]; 1910.6.30[5]; 1921.11.26[1]; 1925.12.24[2]
de Escobár, Marina, Tiszteletreméltó (1554–1633, spanyol apáca, a brigitta-rend egyik ágának megalapítója) 1919.11.1[14]
De Maistre, lásd Maistre, Joseph-Marie De
De Maria, Michele (1836–1913, a logika és a metafizika tanára a Gregoriánán) 1882.8.12[3]
de Vigny, Alfred (1797–1863, francia költő, író, drámaíró) 1914.4.16[1]; 1914.4.16[2]
Debóra (prófétanő és a bírák egyike, lásd Bír 4) 1892.12.22[1]
Delbrück 1911.8.4[2]
Demény Dezső (1871–1937, pap, író, zeneszerző, karnagy) 1915.5.10[3]
Demosthenes 1921.4.11[1]; 1922.2.17[1]
Dengel 1890.7.7[1]
di Landoccio, Neri (olasz költő, Sziénai Szent Katalin titkára, követője) 1887.11.2[1]
Dickson, Andrew Dickson (1832–1918, amerikai történész, pedagógus, a Cornell Egyetem egyik alapítója) 1919.7.16[5]
Dieballa Géza (1867–1926, orvos) 1919.5.18[1]
Dionysos (isten a görög mitológiában) 1919.5.25[1]; 1920.1.17[3]
Diotima (görög papnő) 1915.8.15[3]
Dominika nővér 1922.5.5[1]
Don Juan 1919.7.16[4]
Don Quijote 1913.3.19[2]; 1919.7.2[1]
Donát, Szent (4. sz., Arezzo püspöke) 1923.2.9[1]; 1923.10.4[2]
Donders, Adolf (1877–1944, német pap, a szónoklattan tanára) 1912.12.31[1]
Doppelbauer, Franz Maria (1845–1908, osztrák püspök, a Collegium Germanicum-Hungaricum diákja) 1878.8.17[2]
Dorian Gray (Oscar Wilde novellájának címalakja) 1922.1.18[1]
Dosztojevszkij (1821–1881, orosz író) 1919.7.25[6]
Dömötör Mihály (1875–1962, néppárti képviselő, belügyminiszter) 1919.8.10[1]; 1921.10.27[2]
Drews, Arthur (1865–1935, német monista filozófus) 1911.11.23[3]
Drews, Christian Heinrich Arthur (1865–1935, német filozófus) 1910.9.19[1]

Duilhé de Saint-Projet, Marc-Antoine-François (1822–1896, francia apologéta, valószínűleg az *Apologie Scientifique De La Foi Chretienne* című munkájáról szól itt) 1889.7.23[1]
Dulac, Charles-Marie (1865–1898, francia festő, a ferences harmadrend tagja) 1920.5.1[4]
Duval 1882.2.18[1]

E. 1919.11.16[1]
Ebner-Eschnbach, Marie bárónő (1830–1916, osztrák írónő) 1913.5.3[3]; 1919.5.10[2]
Eckermann, Johann Peter (1792–1854, német költő, író) 1924.4.24[1]
Edit 1911.8.15[1]
Edit, Edith lásd Farkas Edith
Eduárd, valószínűleg III., Szent (1004–1066, angol király, hitvalló) 1897.7.25[2]
Eduard király, VII. (1841–1910, angol uralkodó) 1919.7.8[2]
„Elek” 1919.8.31[1]
Ellmann Anna (festő) 1912.5.2[2]
Emmeram, Regensburgi Szent (7. sz–8. sz, bajorországi mártír missziós) 1885.8.19[1]; 1915.2.27[1]
Emmerson, Käte 1921.5.19[1]
Eördögh (Prohászka amerikai barátja) 1920.5.1[2]
Erdősy, valószínűleg Erdősi (Jedlicska) Károly (1873–1945, az esztergomi egyházmegye papja, pápai prelátus) 1913.10.15[2]
Ernst (valószínűleg helyesen Sándor, 1870–1938, pápai prelátus, munkaügyi-, kultuszminiszter, országgyűlési képviselő) 1923.5.14[1]
Erzsébet 1897.7.25[1]
Erzsébet királynő, I. (1533–1603, angol királynő) 1892.8.13[4]
Erzsébet, Szent (Szűz Mária rokona) 1886.7.10[2]; 1888.7.19[1]; 1920.1.7[1]
Erzsébet, Árpádházi Szent (1207–1231) 1919.11.15[5]; 1920.11.19[1]
Erzsike, lásd Madarassy Erzsébet
Eschenbach, Wolfram von (1170k–1220k, német lovag, költő) 1922.9.14[5]
Esterházy Miklós Móric (1855–1925) 1882.11.19[1]; 1883.4.18[1]; 1920.7.13[1]; 1923.5.14[1]
Etel (Kacsóh Pongrác testvére) 1915.1.10[1]
Eucken, Rudolf Christoph (1846–1926, német filozófus, Nobel-díjas író) 1910.9.19[1]
Eusebius, lásd Özséb, Szent
Éva 1899.8.30[2]; 1910.6.21[2]
Ezekiel 1913.11.12[11]; 1924.2.8[2]

F. (nyugalmazott plébános) 1921.1.8[1]
Fábián pápa, Szent (†250, vértanú) 1882.2.18[1]; 1927.1.15[14]
Fabik Ferenc v. Károly (ő vezette a róla elnevezett terrorcsoportot a Tanácsköztársaság alatt, mely a székesfehérvári püspöki palotában ütötte fel a központját) 1919.5.16[3]; 1919.5.26[1]; 1919.6.24[1]; 1919.7.2[9]; 1919.7.2[11]; 1919.8.8[1]
Farkas Edith (1877–1942, a Szociális Missziótársulat alapítója Prohászkával, író) 1912.5.2[2]; 1913.2.4[1]; 1914.6.18[2]; 1915.3.15[1]; 1915.3.21[1]; 1919.12.28[1]; 1920.6.30[2]
Farkas Imre (1788–1866, székesfehérvári püspök, költő) 1920.4.22[1]
Faulhaber Michael von (1869–1952, német bíboros, kiváló szónok) 1912.12.31[1]
Faust 1917.9.17[1]; 1919.7.16[4]; 1919.7.16[4]; 1919.7.23[7]; 1921.3.9[1]
Fejérváry Géza báró (1833–1914, hadügyminiszter és miniszter) 1911.7.30[1]; 1919.7.5[1]
Fekete 1916.12.9[1]
Felicián, lásd Jakabovits (Jakobovics) György Felicián

Felicitás (Hunyady Imréné, Győry Felicitás) 1914.2.15[1]; 1920.4.22[1]
Félix, Valois, Szent (1130k–1212, a trinitáriusok társalapítója) 1924.2.6[3]
Fellermann 1899.12.2[1]
Fénelon, François (1651–1715, francia bíboros, teológus, író, költő) 1921.2.22[1]
Fényi Gyula (1845–1927, jezsuita szerzetes, világhírű csillagász) 1914.1.15[1]; 1920.5.14[1]
Ferenc, Assisi Szent 1884.10.4[1]; 1888.6.17[1]; 1898.8.11[1]; 1892.11.22[2]; 1899.8.30[2]; 1903.12.22[19]; 1912.12.22[1]; 1914.4.9[1]; 1916.2.4[1]; 1919.9.17[1]; 1920.5.1[4]; 1922.1.27[1]; 1923.9.30[2]; 1923.10.28[2]; 1927.1.15[9]
Ferenc, Borgia Szent (1510–1579, spanyol jezsuita, a rend generálisa) 1879.10.19[9]; 1880.10.19[6]
Ferenc Ferdinánd (1863–1914, trónörökös, Szarajevóban gyilkosság áldozata) 1914.6.29[1]
Ferenc József (1830–1916, császár, magyar király) 1911.7.29[3]; 1916.12.9[1]; 1919.7.5[1]; 1919.12.15[2]; 1920.4.22[1]; 1921.9.26[1]
Ferenc, Szalézi Szent (1567–1622, francia püspök, egyházdoktor, lelkiségi író) 1881.11.24[1]
Ferenc, Xavéri Szent (1506–1552, jezsuita misszionárius) 1878.1.13[1]; 1878.3.14[1]; 1878.3.20[3]; 1878.12.2[1]; 1881.8.22[2]; 1881.8.25[1]; 1886.3.7[1]
Fertsek 1916.12.9[1]
Festetich Pál 1920.12.11[1]
Festetics Sándor gróf (1882–1956, politikus, hadügyminiszter; gróf Károlyi Mihály sógora) 1919.9.4[1]
Feuerbach, Anselm (1829–1880, német festő) 1919.7.3[9]
Feuerbach, Henriette (1812–1892, Anselm Feuerback édesanyja) 1919.6.26[4]
Fichte, Johann Gottlieb (1762–1814, német filozófus) 1904.10.0[21]; 1910.9.19[1]
Figexeur, Marie-Thérèse (1774–1861, francia hősnő, férfiasságáért és kalandjaiért a Sans-Gêne nevet kapta) 1914.6.18[2]
Filberger Anna (1838–1888, Prohászka édesanyja) 1888.8.13[1]; 1891.8.12[2]
Filberger Gyula (Prohászka távolabbi rokona anyai ágon) 1919.9.20[1]
Filbergerék (Prohászka rokonai anyai ágon) 1919.7.3[10]
Fischer 1880.9.28[1]
Fischer (valószínűleg Ágoston, 1863–1918, pápai káplán, sok jótékonysági tettel) 1901.9.1[2]
Fischer-Colbrie, Ágoston (1863–1925, Kassa püspöke) 1911.7.0[3]
Flodung 1888.8.1[1]
Flórián, Szent (†304, vértanú) 1927.1.15[14]
Foerster, Friedrich Wilhelm (1869–1966, német protestáns morál pedagógus, pszichológus, Prohászka hívta föl rá a papság figyelmét) 1912.2.6[1]; 1914.6.18[1]; 1919.7.6[16]; 1919.7.9[2]; 1919.7.16[5]; 1919.7.17[1]; 1919.7.29[1]; 1919.7.29[7]; 1921.10.26[1]; 1921.10.29[1]
Fojtán (Prohászka amerikai barátja) 1920.5.1[2]
Förster, lásd Foerster, Friedrich Wilhelm
Fra Angelico, Boldog (1395–1455, olasz festő, domonkos szerzetes) 1911.8.16[2]; 1923.7.2[4]
Franci (konflises) 1920.5.1[1]
Franciska, Chantal Szent (1572–1641, francia, Szalézi Szent Ferenccel a vizitációs nővérek rendjének megalapítója) 1915.5.31[3]; 1921.9.24[1]
Franciska, Római, Szent (1384–1440, özvegy, a bencés obláta nővérek rendjének alapítója) 1920.5.1[1]
Frank, Liborius von (1848–1935, osztrák tábornok) 1915.1.15[1]

Franzelin, Johannes Baptista (1816–1886, olasz bíboros, teológus, Prohászka tanára Rómában) 1878.8.17[1]; 1878.8.18[1]
Frédéric, Boldog, Ozanam (1813–1853, történész, irodalomtörténész, rendalapító, a Páli Szent Vince Társulat alapítója) 1919.7.18[5]; 1919.7.19[3]
Fredrich István (1883–1951, miniszterelnök, miniszter, keresztény politikus) 1919.10.12[1]; 1919.11.9[2]
Freud, Sigmund (1856–1939, osztrák orvos, a pszichoanalízis atyja) 1914.3.3[1]
Frigyes II, Nagy (1712–1786, porosz király) 1911.11.25[1]; 1915.12.21[1]; 1922.5.23[1]; 1924.1.13[1]
Frigyes, III. (1831–1888, német császár, 99 napig uralkodott) 1911.8.4[2]
Frühwirth Mátyás (1889–1949, politikus, eszperantista, a Keresztény Kultúra szerkesztője) 1923.5.14[1]
Fullerton, Georgiana (1812–1885, a katolikus hitre áttért angol írónő) 1892.5.10[3]; 1892.5.10[4]
Fülöp, Benitius (v. Benizzi), Szent (1233–1285, olasz pap a szervita [Mária szolgái] rend egyik szervezője, generálisa) 1923.9.15[2]
Fülöp, Néri Szent (1515–1595, az oratóriánusok rendjének megalapítója) 1894.8.3[7]; 1898.8.11[1]

G. nővér 1924.8.27[1]
Gallerani (Prohászka amerikai barátja) 1920.5.1[2]
Garbai Sándor (1879–1947, a Tanácsköztársaság idején a Forradalmi Kormányzótanács elnöke, egy időben közoktatásügyi miniszter) 1919.7.14[8]
Gedeon (Bírák 6–8) 1905.12.14[9]
Geigerné 1920.6.30[2]
Geissel, Johannes von (1796–1864, kölni érsek) 1920.7.9[1]
Gerely (Geiduschek) József (1871–1915, az esztergomi egyházmegye papja, hittanár, a katolikus sajtóban sokat dolgozott) 1914.1.28[2]; 1915.9.20[1]
Gerencsér (pap) 1920.6.9[1]
Gerezenits dr. 1921.2.23[1]
Gertrúd, Helftai v. Nagy Szent (1256–1301/2, apáca, misztikus) 1919.11.15[1]
Gertrúd, Meráni (1185–1213, magyar királyné, II. András felesége, a pilisi erdőben ölték meg) 1919.11.15[5]; 1920.11.19[1]
Géza 1891.8.9[3]
Ghetti, Tommaso (Prohászka tanára Rómában) 1878.8.17[1]
Gibbons, James (1834–1921, amerikai bíboros) 1913.10.15[5]
Giesswein Sándor (1856–1923, kanonok, nyelvész, filozófus, keresztényszocialista politikus, országgyűlési képviselő, a Magyar Országos Eszperantó Egyesület elnöke) 1919.11.9[2]; 1919.11.9[3]
Girardin, René Louis de (1735–1808, francia márki, Rousseau utolsó tanítványa) 1912.8.15[2]
Gladstone, William Ewart (1809–1898, brit liberális politikus, miniszterelnök) 1920.1.24[2]
Glattfelder Gyula (1874–1943, csanádi püspök) 1911.7.29[3]; 1920.11.18[1]
Goethe, Johann Wolfgang von (1749–1832, német költő, író) 1911.7.16[4]; 1913.5.3[3]; 1915.8.15[3]; 1919.7.16[4]; 1919.10.7[1]; 1920.1.18[1]; 1921.3.2[1]; 1923.4.26[1]; 1923.5.30[1]; 1923.12.25[4]; 1924.4.24[1]; 1924.8.26[2]
Goffine, Leonard (1648–1719, német pap, lelki író) 1891.8.7[7]
Gogoly, Nyikolaj Vasziljevics (1809–1852, orosz író) 1919.12.18[2]
Görgey Artúr (1818–1916, honvédtábornok, a negyvennyolcas szabadságharc hadvezére) 1917.7.26[3]

Görres, Johann Joseph (1776–1848, német író) 1886.9.19[4]; 1919.7.7[5]
Grimm, Jacob (1785–1863, német nyelvész, jogász, meseíró) 1919.7.11[5]
Guéranger, Dom Prosper Louis Pascal (1805–1875, francia bencés, a rend újjáélesztője a francia forradalom után, a liturgikus megújulás atyja) 1888.3.21[1]
Günther, Szent (955k–1045, német lovag, kérésére alapította Szent István a bakonybéli remeteséget) 1921.10.6[1]
Gury, Jean-Pierre (1801–1866, francia jezsuita morál teológus) 1919.7.15[5]

György, Szent (269k–303, sárkányt legyőző vértanú katona, a tizennégy segítőszent egyike) 1892.11.22[2]; 1913.11.4[1]; 1919.11.15[5]
Győry Teréz grófnő (1843–1936, az Egyház támogatója és a szegények gyámolítója, részt vett a jezsuiták fővárosi megtelepítésében, a rend pesti Jézus Szíve temploma felépítése az ő önzetlen és áldozatos munkája eredménye) 1920.4.22[1]
Gyurcsek János (nyitrai kanonok) 1915.2.27[1]; 1916.12.9[1]

H. (nemzetgyűlési képviselő, valószínűleg Hegedűs György (1883–?) Letenye képviselője) 1920.12.11[1]
H. A. 1920.12.2[1]
H. M. 1922.4.22[1]
H.-né 1921.9.24[1]
Hadik János gróf (1863–1933, politikus, miniszter) 1919.9.10[1]; 1919.11.9[2]
Haeckel Ernst (1834–1919, német biológus, filozófus, Darwin művét népszerűsítette német földön) 1919.8.5[1]
Hajós 1919.7.11[6]
Haller István (1880–1964, a Katolikus Népszövetség főtitkára, miniszter, ő készítette elő és terjesztette be a numerus clausus ról szóló törvényjavaslatot) 1921.10.27[2]
Hamburger Jenő (1883–1936, zsidó orvos, szociáldemokrata politikus, a Tanácsköztársaság egyik népbiztosa) 1919.6.10[2]; 1919.6.23[1]; 1919.8.8[1]; 1919.8.31[1]
Harsányi (Hlavács) Kálmán (1876–1929, költő, író, színikritikus) 1923.5.30[2]
Hartman, Eduard von (1842–1906, német filozófus) 1910.9.19[1]
Harzburger, valószínűleg Hamburger Jenő, lásd ott
Haynald Lajos (1816–1891, erdélyi püspök, kalocsai érsek, bíboros, pártfogója a tudományoknak és művészeteknek, nevéhez fűződik Kalocsán a világhírre szert tett csillagvizsgáló) 1920.12.2[1]
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770–1831, német filozófus) 1910.9.19[1]; 1911.7.0[2]; 1911.7.27[1]; 1911.11.23[4]; 1919.5.18[1]; 1919.7.6[10]; 1919.7.6[7]
Heidenstamm Carl Gustaf Verner von (1859–1940, svéd Nobel-díjas költő, író) 1919.7.8[4]
Hencz Károly (1877–1944, képviselő, Szegeden az ellenforadalmi kormányt az ő indítványára alakították) 1921.10.27[2]
Henriette, lásd Meller Henriette
Herkules (=Herakles, Zeus fia a görög mitológiában) 1905.12.14[1]; 1923.10.28[3]
Heródes 1891.11.17[1]; 1920.1.17[2]
Herosz 1903.12.22[11]
Hertz, Henrik (1797–1870, dán költő) 1924.3.5[2]
Herzberg 1888.4.27[1]
Hess 1919.9.19[2]
Hetyey Samu (1845–1903, az esztergomi egyházmegye papja, pécsi püspök) 1914.12.7[1]
Hieronymus, lásd Jeromos, Szent
Hilarion, Gázai Szent (291–371, szerzetes) 1881.8.13[7]
Hilda 1912.6.5[1]

Hilduf gróf 1922.10.31[1]
Hilgers, Josef (1858–1918, német jezsuita, Prohászkával együtt tanult Rómában) 1882.11.22[1]; 1883.4.18[1]; 1883.7.4[3]
Hillern, Wilhelmine von (1836–1916, német írónő és színésznő) 1924.3.6[1]
Hippich István (1841–1922, jezsuita) 1889.7.23[1]
Hirsch (kapitány Székesfehérvárott) 1919.5.16[3]
Hlatky, Eduard (1834–1913, vasúti mérnök, majd író, költő, főműve a *Weltermorgen* bibliai trilógia) 1915.6.2[1]; 1922.4.30[2]
Hobbes, Thomas (1588–1679, angol filozófus) 1919.7.6[6]
Hock János (1859–1936, pap, szabadelvű országgyűlési képviselő, szabadkőműves, 1918-ban, mint a Nemzeti Tanács elnöke, ő jelentette be Magyarország függetlenségét és a köztársaságot) 1919.8.2[3]; 1919.8.31[1]
Hoerbiger, lásd Hörbiger, Han(n)s Pál
Holeksy Ágoston (1874–1940, a székesfehérvári egyházmegye papja, 1929-től címzetes kanonok) 1919.7.11[6]
Homér (ókori görög költő) 1920.12.14[1]
Horác (Kr. e. 65–8, római költő) 1893.3.12[16]; 1919.9.13[2]
Horánszky Nándor (1838–1902, jogász, politikus, miniszter) 1920.10.30[1]
Horneffer, Ernst (1871–1954, német szabadkőműves filológus, filozófus) vagy Horneffer, August (1875–1955, az előző testvére, szabadkőműves filozófus, drámaíró) 1916.1.26[1]
Hornyák 1915.2.27[1]
Horthy Miklós (1868–1957) 1919.10.12[1]; 1919.11.20[1]; 1919.12.10[1]; 1920.1.12[1]; 1920.5.12[1]; 1920.11.16[1]
Horváth Imre (1867–1942, a székesfehérvári egyházmegye papja, itt sárpentelei plébános) 1908.11.2[1]; 1919.7.4[2]
Horváth Jancsi (főispán a Tanácsköztársaság alatt) 1919.7.15[2]; 1919.7.22[1]
Horváthné 1919.7.1[1]
Hörbiger, Han(n)s Pál (1860–1931, osztrák mérnök, a világjég elmélet megalkotója, mely szerint a kozmikus folyamatok alapanyaga a jég, amiből a bolygók, holdak és az éter is áll) 1911.8.6[1]; 1914.1.15[1]; 1920.5.14[1]
Hugbald gróf 1922.10.31[1]
Hugo, Victor (1802–1885, francia költő, író) 1885.6.1[1]; 1920.1.24[2]
Hume, David (1711–1776, skót filozófus, történész, közgazdász) 1910.9.19[1]; 1919.7.6[6]
Hunyadi Imréné, lásd Felicitás (Hunyady Imréné, Győry Felicitás)
Hunyady József, gróf (1873–1942, bortermelő, IV. Károly főudvarmestere, legitimista politikus) 1920.4.22[1]
Husz János (1370k–1415, cseh pap, reformátor, a huszita mozgalmat róla nevezték el) 1892.11.22[2]
Huszár Elemér (1883–?, országgyűlési képviselő) 1920.6.9[1]
Huszár Károly (1882–1941, a magyarországi keresztényszocialista mozgalom egyik megindítója, miniszterelnök, népjóléti miniszter, itt a szegények megsegélyezésére indított 1920-as akciójáról van szó) 1920.5.1[2]; 1921.10.27[2]
Hutira (őrnagy a Tanácsköztársaság alatt) 1919.6.24[1]; 1919.7.2[9]
Hébert, Marcel (1851–1916, francia pap, filozófus) 1915.6.18[2]
Hódy 1920.10.30[1]
Hüninger, Adolf (német jezsuita) 1882.10.29[1]

Ibsen, Henrik (1828–1906, norvég drámaíró, költő) 1919.7.16[4]; 1920.1.24[2]
Ignác, Antiochiai Szent (50k–110-115k, püspök, vértanú, apostoli egyházatya, több levél szerzője) 1879.10.7[2]; 1879.10.7[3]

Ignác, Loyolai Szent (1491–1556, spanyol, a jezsuita rend megalapítója) 1880.4.10[1]; 1881.6.23[1]; 1881.8.22[3]; 1881.8.25[1]; 1884.7.7[2]; 1884.10.31[5]; 1887.4.2[1]; 1892.11.27[1]; 1894.8.4[6]; 1911.7.31[1]; 1911.8.4[2]; 1919.4.24[1]; 1919.7.17[1]; 1919.7.22[2]; 1919.7.30[1]; 1922.12.19[1]; 1923.1.0[1]; 1923.9.30[2]; 1924.6.15[1]
Ihos kocsis 1919.7.6[15]
Illés próféta 1905.12.14[9]; 1923.12.25[1]; 1924.8.27[1]
Ilonka (Prohászka távolabbi, talán anyai ágon „sógornője") 1920.1.1[2]; 1920.10.19[1]
Ince pápa, III. (1160/1–1216) 1923.9.30[2]
Imre bácsi 1919.7.1[1]
Imre, Szent (†1031) 1889.3.3[1]; 1892.8.14[3]; 1892.11.5[1]; 1911.7.29[3]; 1913.2.4[1]
István király, Szent 1889.3.3[1]; 1892.11.5[1]; 1915.8.20[1]; 1919.5.16[3]; 1919.7.10[4]; 1919.7.20[3]; 1919.9.16[2]; 1921.8.20[1]; 1923.8.27[1]
István vértanú, Szent 1881.7.19[1]; 1881.8.25[1]; 1891.11.18[1]; 1916.8.26[1]
István Vilmos (1849–1910, szombathelyi püspök) 1912.12.30[2]
Izaiás 1893.7.19[10]
Izvolszki, Alexander (1856–1919, orosz diplomata, külügyminiszter, az oroszok fegyverkezését szorgalmazta) 1914.9.23[1]; 1919.7.8[2]
Izsóf Alajos (1870–1945, regnumos pap, a Szent István Társulat elnöke, a *Zászlónk* szerkesztője, 1919-ben elhagyta a papi rendet) 1913.2.4[1]; 1914.4.15[1]; 1915.1.15[1]; 1919.7.5[2]; 1919.7.11[1]

J. M. 1919.7.18[2]
Jády László (1888–1958, a székesfehérvári egyházmegye papja, szigetmonostori plébános) 1919.11.13[5]
Jairus (Mk 5,21–43; Lk 8,40–56) 1888.2.24[1]
Jakabovits (Jakobovics) György Felicián (1842–1902, ferences, adminisztrátor Kóspallagon, majd a ferences rendből kilépett és egyházmegyés pap lett) 1911.5.0[2]
Jákob 1916.7.9[1]; 1919.7.23[8]
Jámbor (Jambrikovits) László (1874–1963, jezsuita szerzetes, a rend kalocsai, budapesti és mezőkövesdi házaiban szolgált, 1950–1951-ben internálták Kisvárdára) 1920.4.4[1]
James, William (1842–1910, amerikai filozófus és pszichológus) 1910.9.28[5]
Jancsó Margit 1921.1.21[1]
Jandáné 1922.12.2[1]
Janet, Pierre (1859–1947, francia pszichológus, filozófus) 1927.1.15[6]
János apostol, Szent 1892.3.29[1]; 1911.7.19[11]; 1917.7.20[1]; 1921.11.25[1]; 1922.4.19[1]; 1923.9.15[1]; 1923.12.30[10]
János, Aranyszájú Szent (344/7k–407, konstantinápolyi pátriárka) 1911.6.0[14]; 1919.7.18[1]; 1925.6.3[1]
János, Berchmans Szent (1599–1621, jezsuita papnövendék, vérhasjárvány áldozata lett) 1881.8.13[1]; 1923.9.30[1]
János, Bosco, Szent (1815–1888, rendalapító, a fiúnevelés megreformálója) 1892.8.14[6]
János, Keresztelő Szent 1888.7.19[1]; 1891.7.20[1]; 1891.11.17[1]; 1891.11.18[1]; 1892.3.4[1]
János, Mathai Szent (1160–1213, a fogolykiváltó trinitáriusok rendjének egyik alapítója) 1924.2.6[3]; 1924.2.8[1]
János, Vianney Szent (1786–1859, francia pap) 1892.11.22[2]
János vitéz 1915.1.10[1]
Jaross Károly (1873–1938, az esztergomi egyházmegye papja) 1898.8.7[1]; 1912.5.12[1]
Jászi (Jakubovits) Oszkár (1875–1957, társadalomtudós, történész, politikus, szabadkőműves) 1919.8.31[1]; 1919.10.8[4]

Jászóvári (Schürger) Ödön (1869–1949, pap, a szepesi egyházmegyéből inkardinálva a székesfehérvári egyházmegyébe) 1921.9.26[1]
Jefte (Bírák 11) 1919.11.13[5]
Jehova (Jahve nevének helytelen kiejtésen alapuló változata) 1910.6.30[5]
Jellasics (Josip Jelačić, 1801–1859, horvát bán) 1919.10.12[1]
Jendrassik Ernő (1858–1921, orvos, bel- és ideggyógyász, fiziológus, az MTA tagja) 1915.6.30[1]
Jeromos 1920.12.11[1]
Jeromos, Szent (347 k.–419/420, a Szentírás latinra fordítója, a négy nagy nyugati egyházatya egyike) 1919.11.1[1]; 1919.12.25[1]; 1923.9.30[1]
Jessze (Iz, 11,1–2; Mt 1,5) 1921.9.8[1]
Jezsó János (1874–1913, az esztergomi egyházmegye papja) 1898.8.7[1]; 1912.5.12[1]
Jób (bibliai) 1904.10.0[3]; 1919.9.7[1]; 1919.11.1[6]; 1924.3.2[1]
Jókai Mór (1825–1904) 1888.10.29[1]; 1913.10.15[6]
Jolau 1900.1.10[2]
Jolánta, Árpádházi Boldog (1239–1298, IV. Béla leánya) 1897.7.25[1]; 1919.11.15[5]
Jørgensen, Johannes (1866–1956, dán író, katolicizált, több szentről életrajzot írt) 1916.2.4[1]
Jozefa, Mária (1867–1944, mélyen vallásos szász királyi hercegnő, Miksa főherceg és IV. Károly édesanyja) 1920.4.22[1]
József (Ter 37–50) 1922.4.18[1]
József Ágost főherceg, Habsburg–Lotaringiai (1872–1962, magyar királyi herceg, honvéd tábornagy, 1919-ben kormányzó) 1919.6.10[2]; 1919.7.3[11]; 1919.8.10[1]
József nádor, Habsburg (1776–1847, magyar királyi herceg, 1796-tól haláláig Magyarország nádora) 1920.5.12[1]
József, Szent 1880.10.19[17]; 1881.1.14[1]; 1881.1.17[1]; 1886.7.10[4]; 1887.8.21[2]; 1889.3.12[1]; 1889.7.27[1]; 1900.1.21[1]; 1919.5.16[2]; 1920.1.17[2]
Jozsinkó 1914.2.15[1]
Júdás 1881.3.3[1]; 1888.12.1[1]; 1894.8.2[5]; 1904.10.0[27]
Juhai (valószínűleg József, 1860–1933, színművész) 1919.11.30[1]
Julianna, Falconieri, Firenzei, Szent (1290k–1341, apáca, rendalapító) 1920.6.18[1]
Julie 1915.11.30[1]
Julietta (Rousseau: *Vallomások* című művéből) 1912.8.15[3]
Júnó (római istennő) 1911.7.31[2]
Juvenal, Ancina János Boldog (1545–1604, olasz püspök) 1894.8.3[7]; 1894.8.4[5]

K. B. 1922.4.30[2]
K. gróf 1922.2.25[1]
K. H. 1921.8.20[1]
K. M. (festő) 1914.4.8[2]
K-né 1920.1.17[1]
K. Sándor 1912.12.30[2]
Kaas Ivor báró (1842–1910, protestáns, publicista, politikus, országgyűlési képviselő, Prohászka beszédet mond temetésén) 1919.11.22[2]
Kacsóh Pongrác (1873–1923, zeneszerző) 1915.1.10[1]
Kaifás 1889.3.3[1]
Kain 1915.1.15[1]; 1921.10.29[3]
Kallós Ede (1866–1950, szobrász) 1911.10.21[1]; 1914.4.8[2]
Kamill, Lellisi, Szent (1550–1614, a kamilliánusok rendjének alapítója, életét a betegek testi-lelki gondozására szentelte) 1919.7.18[1]; 1912.6.14[1]

Kant, Immanuel (1724–1804, német filozófus) 1901.8.31[2]; 1904.10.0[21]; 1910.9.19[1]; 1911.7.0[2]; 1911.7.27[1]; 1911.11.23[1]; 1911.11.23[4]; 1914.8.23[1]; 1914.11.29[1]; 1916.1.26[1]; 1916.1.26[1]; 1916.7.25[2]; 1919.6.24[8]; 1919.6.30[3]; 1919.8.5[1]
Kanter Károly (1853–1920, szentéletű pap, kanonok, az Oltáregyesület igazgatója, Budapest apostola) 1912.5.2[2]; 1912.12.30[2]; 1913.2.4[1]; 1919.11.16[2]; 1920.11.21[2]
Kanyurszky György (1853–1920, pap, orientalista, egyetemi tanár) 1915.2.18[1]; 1920.6.30[2]
Káplár-Eben (Ében) 1913.5.5[1]; 1919.11.22[1]
Karger, Titus (osztrák hadbíró százados, az ő vezetésével találták meg 1853-ban az Orsova mellett elrejtett, elásott magyar szent koronát) 1920.4.22[1]
Károly király, IV., Boldog (1887–1922, 1916–1918 az utolsó magyar király, 1921-ben két alkalommal is megpróbált visszatérni a trónra, de sikertelenül) 1920.4.22[1]; 1921.10.25[1]
Károly, V., Habsburg (1500–1558, német-római császár, spanyol király) 1916.1.1[1]
Károly, Nagy (742–814, nyugat-római császár, az Egyháznak óriási szolgálatot tett) 1919.9.16[2]
Károlyi gróf 1913.5.5[1]; 1919.6.27[1]
Károlyi József, gróf (1884–1934, Károlyi Mihály öccse, politikus, főispán) 1919.7.8[5]; 1919.7.15[2]; 1920.1.11[1]; 1920.5.14[2]; 1922.4.22[1]; 1923.5.14[1]
Károlyi L. 1921.9.16[1]
Károlyi Mihály gróf (1875–1955, baloldali politikus, az őszirózsás forradalom vezetője, az első magyar köztársasági elnök) 1919.8.31[1]; 1919.9.4[1]
Karamazov 1919.7.25[6]
Kármeli Szűz 1912.2.2[1]
Karner, helyesen: Karger, Titus, lásd ott
Katalin Anna, Emmerich Boldog (1774–1824, német parasztleány, stigmatizált) 1915.4.5[1]
Katalin, Sziénai Szent (1347–1380, domonkos harmadrendi, szűz, egyháztanító) 1887.1.18[1]; 1887.11.2[1]; 1920.5.1[1]; 1923.9.30[2]; 1924.9.26[1]; 1924.9.26[9]; 1924.9.30[2]
Kecskés 1920.1.1[1]
Kecskés kántor 1919.6.20[1]
Keglevich Miklósné 1919.7.1[1]
Kelemen V., pápa (1264k–1314, az első avignoni pápa) 1923.9.30[2]
Kelemen, Alexandriai (140/150–216k, egyházatya) 1925.6.3[1]
Kerekes (polgármester helyettes a Tanácsköztársaság alatt) 1919.7.2[10]
Kereszty (Kreuzer) bácsi 1914.10.25[1]
Kereszty Viktor Géza (1855–1926, az esztergomi egyházmegye papja, pozsonyi társaskáptalan kanonok, a *Magyar Sion* társ- és főszerkesztője) 1912.2.2[1]
Kerub, Kerubim 1910.1.2[1]; 1903.12.22[1]; 1903.12.22[6]; 1919.12.16[4]; 1922.12.28[2]; 1923.10.28[1]; 1924.2.8[2]; 1924.4.23[2]
Keyserling, gróf Hermann Alexander (1880–1946, német filozófus) 1924.1.1[1]
Kiefl, Franz Xaver (1869–1928, német pap, teológus, filozófus) 1919.6.24[8]
Kiefler (helyesen Keifler) János (1849–1914, a székesfehérvári egyházmegye papja, vértesacsai plébános, 1912-től kanonok) 1914.4.6[1]; 1914.10.24[1]
Kinga, Árpádházi Szent (1224–1292, magyar királyi hercegnő, IV. Béla lánya) 1897.7.25[1]; 1919.11.15[5]
Kisteleki (Knitlhoffer) István (1875–1962, a székesfehérvári egyházmegye papja, a székesegyház plébánosa, 1939-től kanonok) 1919.7.11[6]
Klára 1897.7.25[2]

Klára, Assisi Szent (1193/94–1253, rendalapítónő, az első női szerzetesi regula készítője) 1892.8.12[1]
Klobacsár 1919.7.2[9]
Klobusiczky Péter (1752–1843, szentéletű kalocsai érsek) 1893.7.20[1]
Klotild nővér (1896–?, Melegh Klotild szociális testvér) 1922.5.5[1]
Klebelsberg Kunó, gróf (1875–1932, miniszter, művelődéspolitikus, a magyar oktatás fejlesztésében elévülhetetlen érdemeket szerzett) 1920.6.14[1]
Kneipp, Sebastian (1821–1897, német pap, a természetes vízgyógymód elterjesztője) 1915.1.2[1]
Kohl Medárd (1859–1928, püspök, a Vaszary elleni Csolics-merénylet alkalmával fölfogva a hercegprímásnak szánt késszúrásokat, sebesülése árán megmentette annak életét) 1913.12.3[1]
Kolumbán, Szent (valószínűleg: 521–597, bencés apát, Írország és Skócia apostola) 1897.7.25[2]
Komáromi Erzsi 1914.4.12[1]; 1920.5.1[1]
Konstantin, Nagy (272k–337, az első keresztény római császár, milánói ediktuma engedélyezte a keresztény vallást a Római Birodalomban) 1919.7.20[3]; 1919.8.26[1]; 1919.9.16[2]
Koperniczky Ferenc (1851–1941, pozsonyi prépost, egyházi író) 1912.2.2[1]; 1919.7.21[6]
Koperniczky István valószínűleg helyesen Koperniczky Ferenc, lásd ott
Korányi Sarolta (1868–1935, a magyar katolikus nőmozgalom egyik alapítója, a Szociális Missziótársulat költagja) 1912.5.2[2]
Kornfeld Móric báró (1882–1967, zsidó származású nagyiparos, bankár, a Ganz-Danubius Gyár, majd a Weiss Manfréd Művek igazgatója) 1922.2.1[1]
Korpás őrmester 1919.7.10[2]
Kossuth Lajos (1802–1894) 1921.9.26[1]; 1921.10.26[4]
Kovács (főpap) 1916.12.9[1]
Kovács János (1878–1963, a fehérvári Szent Imre konviktus prefektusa, hitoktató, prelátus) 1919.6.20[1]
Kövess (főügyész) 1921.12.25[1]
Kraft, Adam (1460k–1509, német szobrász, kőfaragó, építész; itt egyik remekművére, egy 18 méteres tabernákulumra utal Prohászka) 1921.9.9[2]
Krajcsik János (1804–1890, kanonok, országgyűlési képviselő, választott püspök) 1915.2.27[1]; 1916.12.9[1]
Kranz (berlini cukrász 1835-ben) 1919.9.13[1]
Krausz (főispán) 1919.9.20[1]
Krebs (helyesen Kremsner), lásd Rákosi Jenő
Krizosztom, lásd János, Aranyszájú Szent
Krywald Ottó (1872–1954, regnumos pap, hittanár) 1913.2.4[1]
Kukuzó (japán istenség) 1916.4.30[1]
Kun (Kohn) Béla (1886–1938, kommunista újságíró, a Tanácsköztársaság vezetője, a diktatúráknak megfelelően elvtársai kivégezték Oroszországban) 1919.5.16[1]; 1919.7.10[2]; 1919.7.14[11]; 1919.7.25[2]; 1919.8.2[3]; 1919.8.31[1]
Kunfi (Kunstätter) Zsigmond (1879–1929, a Tanácsköztársaság közoktatási népbiztosa 1919.5.16[2]; 1919.6.11[1]; 1919.7.14[8]; 1919.7.17[6]; 1919.11.15[3]
Kurz, Selma (1874–1933, osztrák operaénekesnő) 1915.5.10[3]
Kuthy István (1889–1966, a székesfehérvári egyházmegye papja, 1920-tól auilista Prohászka mellett: szertartó és jegyző, a budai Szent Imre konviktus prefektusa, szemináriumi tanár Fehérváron, majd püspöki levéltáros és könyvtáros, 1938-tól szemináriumi igazgató) 1920.1.17[1]

Kuthy József 1912.12.22[1]; 1919.7.2[10]

Lajos király, IX. Szent (1214–1270, francia király) 1919.11.15[6]; 1923.8.25[1]
Lajos király, XIV. (1638–1715, a francia Napkirály) 1919.6.23[1]
Lajos király, Nagy (1326–1382, magyar király) 1919.11.15[5]; 1919.11.15[6]
Lancicius, Nicolaus (lengyelül Mikołaj Łęczycki) (1574–1653, lengyel jezsuita, misztikus, aszkéta) 1894.8.3[3]
Landler Jenő (1875–1928, kommunista politikus, a Tanácsköztársaság egyik népbiztosa) 1919.6.23[1]; 1919.7.14[11]; 1919.8.8[1]; 1919.8.31[1]
Laodiceai angyal (Jel 3,14–22) 1905.12.14[2]
Laokoon (a városvédő Apollón egyik papja Trójában) 1924.6.3[1]
Laplace, Pierre-Simon (1749–1827, francia matematikus, csillagász) 1919.7.29[6]
Lassberg, Max von (1857–1944, német jezsuita) 1922.4.4[1]
Lator, jobb 1924.3.2[1]
Lázár (Lk 16,19–31) 1924.3.2[1]
Leibniz, Gottfried Wilhelm von (1646–1716, német matematikus, filozófus) 1910.9.19[1]; 1915.7.15[3]; 1919.6.23[1]
Lemaître, Frédérick (1800–1876, francia színész, drámaíró) 1919.10.8[4]
Lenin, Vlagyimir Iljics (1870–1924) 1919.8.31[1]
Leó pápa, XIII. (1810–1903, a pápaság és a papság lelki nagyságát magasba emelte az egyházellenes légkörben, fontos enciklikákat adott ki, többek között a *Rerum novarum*ot, amelyben a szocializmussal és a liberalizmussal szemben kifejtette a munkáról és tulajdonról szóló katolikus tanítást, a filozófia és a teológia terén elindította a neotomizmust) 1882.3.2[1]; 1911.8.5[2]; 1912.8.15[1]
Leonardi 1882.10.29[1]
Leontina nővér 1911.5.0[2]
Leopold, I ., lásd Lipót, I.
Leslic, helyesen Leslie, lásd ott
Leslie, Walter (1606–1667, skót származású, tábornok, a Német-Római Császárság grófja, birodalmi követ Konstantinápolyban 1665–1666-ban) 1919.12.27[2]
Li-Young Tschaang 1919.6.27[1]
Lichtwark, Alfred (1852–1914, német művészettörténész) 1900.1.10[2]
Lienhard, Friedrich (1865–1929, német író, újságíró, a német hazafias művészeti mozgalom szószólója) 1917.7.17[1]; 1917.7.26[6]
Liliosa testvér 1914.2.15[1]
Lipót, I. (1640–1705, magyar király, német-római császár) 1919.12.27[2]
Lippi, Fra Filippo (1406k–1469, olasz festő) 1915.2.1[1]; 1915.2.1[3]
Lips, helyesen Lipps, lásd ott
Lipps, Theodor (1851–1914, német filozófus) 1910.9.19[1]
Liszt Ferenc (1811–1886) 1911.8.3[1]
Lizi néni 1919.7.4[1]; 1919.7.15[7]
Locke, John (1632–1704, angol filozófus, a klasszikus liberalizmus atyja) 1919.7.6[6]
Lohengrin 1915.5.10[3]; 1921.4.16[1]
Lorenzo, lásd Lőrinc, Szent
Lóskay félkezű pincér 1920.1.5[1]
Lóth 1881.8.23[9]
Lőrinc, Szent (†258, diákonus, vértanú, lassú tűzhalállal halt) 1881.8.25[1]; 1885.8.20[1]; 1892.11.22[2]; 1921.9.8[1]; 1921.9.9[2]; 1923.7.2[2]; 1923.10.3[2]
Löwenstein, Karl von 1916.8.23[2]

Lucas, valószínűleg Frederick (1812–1855, angol katolikus újságíró, a Tablet nevű folyóirat megalapítója) 1892.11.22[2]
Lucifer 1887.12.8[2]; 1893.7.19[12]; 1915.6.2[1]; 1923.9.29[1]
Lucina, Szent 1882.2.18[1]
Luckenbacher, lásd Luczenbacher
Luczenbacher 1914.10.25[1]; 1922.5.5[1]
Ludwig 1882.11.22[1]; 1914.7.5[1]; 1914.8.4[2]
Lueger, Karl (1844–1910, Bécs polgármestere, az osztrák Keresztény Szocialista Párt alapító tagja) 1919.10.12[1]
Lukács evangélista, Szent 1886.7.10[2]
Lukács Géza 1911.11.25[1]
Lukács József (1878–1964, piarista tanár) 1919.7.4[3]
Lund, Ganghilde, lásd Lund, Raguhild 1912.6.5[1]
Lund, Raguhild (Romolo Murri norvég felesége) 1912.6.5[1]
Luther, Martin (1483–1546, a reformáció elindítója) 1892.11.22[2]; 1924.1.30[4]

M. E., lásd Madarassy Erzsébet
M. kanonok, lásd Magdics István
M. M. 1891.8.7[7]
Macaulay, Thomas Babington (1800–1859, angol történész, politikus) 1897.7.25[1]
Macchabeus 1892.12.6[1]; 1903.12.22[11]
Mackensen, August von (1849–1945, német császári tábornagy, sikeres első világháborús hadvezér) 1915.5.25[1]
Mackó 1919.7.4[2]
Madách Imre (1823–1864) 1915.6.2[1]; 1922.4.30[2]
Madame Sans gêne, lásd Figexeur, Marie-Thérèse
Madarassy Erzsébet (1865–1915, festő, szobrász, Prohászkáról készített portréja az esztergomi szemináriumban függ) 1912.5.2[2]; 1914.4.8[2]; 1915.3.30[2]; 1919.11.19[1]; 1921.10.27[2]
Madocsányi 1919.6.26[1]
Madonna, lásd Mária, Szűz
Magdics István (1850–1937, kanonok, pápai prelátus) 1919.7.25[4]; 1923.11.9[1]
Magdolna, Mária, Bűnbánó, Szent 1880.4.14[1]; 1881.4.25[2]; 1892.3.29[1]; 1898.7.13[13]; 1907.10.30[8]; 1911.7.22[2]; 1921.9.28[1]; 1923.5.5[1]; 1923.9.15[1]
Magdolna, Pazzi Szent (1566–1607, olasz apáca, misztikus) 1923.10.28[2]
Magyar György (1844–1923, a Margitsziget főkertésze, Csobánkán is vezette a kertészetet) 1923.8.25[3]
Mailáth Károly, lásd Majláth Gusztáv Károly
Maistre, Joseph-Marie De (1753–1821, francia konzervatív filozófus, író, diplomata) 1910.5.31[5]; 1916.3.5[1]
Majer 1885.2.4[2]
Majláth Gusztáv Károly gróf (1864–1940, erdélyi püspök, az esztergomi szemináriumban prefektus, Prohászkával együtt sokat tett a kispapok életkörülményeinek javításáért, tagja volt a Regnum Marianumnak) 1891.8.7[6]; 1911.7.0[3]; 1911.7.30[1]; 1919.7.5[1]
Majláth István Géza gróf (1860–1933) 1920.6.9[1]
Majtényi Adolf (1814–1871, esztergomi kanonok, a Pázmáneum rektora) 1916.12.9[1]; 1921.6.26[1]
Majthényi, valószínűleg László báró (1890–1961, földbirtokos, politikus) 1921.6.26[1]
Makfalvy Géza (földművelésügyi államtitkár, Somogy megye főispánja) 1915.1.2[1]; 1921.1.1[1]

Malcomes Gyula külügyminiszteri titkár 1916.4.25[1]
Mammon („minden, ami tulajdonként birtokolható”, Jézus csaknem személyként említi, lásd Sir 31,8) 1893.1.1[1]; 1919.7.14[2]; 1919.12.14[4]
Manning, Henry Edward (1808–1892, angol katolikus bíboros, Westminster érseke) 1894.8.2[5]
Manninger Vilmos (1876–1945, orvos) 1915.6.30[1]
Marci (nyitrai kanonok) 1913.11.11[1]; 1915.2.27[1]; 1916.12.9[1]
Marcion (85k–160k, püspök, eretnek tanokat hirdetett) 1916.6.4[1]
Marcus Aurelius (121–180, római császár, sztoikus filozófus) 1919.7.6[16]
Margit, Árpádházi Szent (1242/43–1270) 1897.7.25[1]; 1919.11.15[5]
Margit, Cortonai Szent (1247–1297, bűnbánó) 1898.7.13[13]
Margit Mária, Alacoque Szent (1647–1690, apáca, misztikus, a Jézus Szíve-tisztelet egyik apostola) 1919.9.19[2]; 1925.6.19[1]
Mária Magdolna, lásd Magdolna
Margit nővér, lásd Slachta Margit
Mária, Szűz 1880.10.19[13]; 1881.1.14[1]; 1881.1.17[1]; 1881.1.18[1]; 1881.5.1[1]; 1881.8.25[1]; 1881.8.28[1]; 1881.11.8[1]; 1881.12.8[1]; 1882.5.7[1]; 1882.5.7[2]; 1882.11.6[1]; 1883.9.15[1]; 1883.10.7[8]; 1884.7.7[3]; 1884.7.8[1]; 1885.5.1[1]; 1885.5.27[1]; 1885.12.8[4]; 1886.7.10[2]; 1886.7.10[4]; 1886.7.10[5]; 1886.12.8[1]; 1886.12.9[2]; 1887.7.5[1]; 1887.8.21[2]; 1887.8.21[5]; 1887.9.18[1]; 1887.9.18[2]; 1887.12.8[2]; 1887.12.15[1]; 1888.3.23[1]; 1888.3.23[2]; 1888.7.18[1]; 1888.7.19[1]; 1888.8.13[2]; 1888.9.12[1]; 1888.9.16[1]; 1888.9.16[2]; 1888.9.16[3]; 1888.9.16[4]; 1888.10.2[1]; 1888.10.2[2]; 1888.10.2[3]; 1888.10.2[4]; 1888.10.31[1]; 1889.1.4[1]; 1889.1.20[3]; 1889.4.9[1]; 1889.5.6[1]; 1889.7.24[3]; 1889.7.27[1]; 1889.7.29[2]; 1889.8.21[1]; 1889.12.18[1]; 1890.5.2[1]; 1891.8.9[2]; 1891.8.12[2]; 1892.3.29[1]; 1892.8.15[1]; 1892.11.5[1]; 1892.11.8[4]; 1892.12.6[1]; 1892.12.8[1]; 1892.12.14[1]; 1892.12.14[2]; 1892.12.14[3]; 1892.12.14[4]; 1892.12.14[5]; 1892.12.22[1]; 1893.9.8[1]; 1895.8.5[1]; 1895.8.6[1]; 1895.9.22[1]; 1897.7.25[5]; 1897.12.22[4]; 1898.8.12[1]; 1899.8.30[2]; 1903.7.7[6]; 1903.12.22[3]; 1911.5.23[2]; 1911.8.15[1]; 1911.8.15[2]; 1911.8.15[3]; 1912.2.2[1]; 1912.5.2[3]; 1914.1.28[2]; 1914.5.1[1]; 1915.2.1[1]; 1915.2.1[2]; 1915.2.1[3]; 1915.2.1[4]; 1915.8.15[3]; 1916.9.22[2]; 1919.9.7[1]; 1919.9.7[2]; 1919.9.12[1]; 1919.11.16[2]; 1919.11.21[1]; 1919.12.12[1]; 1919.12.16[4]; 1920.1.17[2]; 1920.4.30[1]; 1920.5.1[5]; 1920.9.6[1]; 1920.12.8[1]; 1921.3.14[2]; 1921.9.8[1]; 1922.1.30[1]; 1922.3.25[1]; 1922.4.18[1]; 1922.5.5[1]; 1922.7.2[1]; 1922.9.10[1]; 1922.9.10[2]; 1922.9.14[5]; 1922.9.15[1]; 1922.10.1[1]; 1922.10.1[2]; 1922.10.30[1]; 1922.12.2[1]; 1923.1.21[1]; 1923.7.2[2]; 1923.8.27[2]; 1923.9.15[1]; 1923.9.15[2]; 1923.9.15[3]; 1923.10.4[2]; 1924.5.1[4]; 1925.12.8[1]; 1925.12.24[4]
Mariana Escobár, lásd de Escobar, Marina
Marius, Caius (Kr. e. 157k–86, római hadvezér, hétszeres konzul, Róma harmadik alapítójának hívják) 1924.1.30[4]
Markhót Gyula (Prohászka elemi iskolai társa, a vágvecsei választáson ellenfele) 1919.7.20[3]; 1920.1.1[3]
Markovicsné 1895.1.14[3]
Mars (a háború római istene) 1919.7.20[3]
Martha (evangéliumi, lásd Lk 14,41) 1895.8.8[1]
Marx Károly (1818–1883, német kommunista filozófus, közgazdász) 1915.5.10[4]; 1919.6.25[2]; 1919.6.30[3]; 1919.7.6[10]; 1919.7.6[2]; 1919.7.6[7]; 1919.7.18[3]; 1919.7.26[1]; 1923.12.25[1]
Mátrai Bernardin (1881–1924k, ferences szerzetes, fehérvári házfőnök 1916 és 1924 között) 1919.7.11[6]

Maulpertsch, Franz Anton (1724–1796, osztrák festő) 1921.9.28[1]
Mayer Károly (1837–1925, a székesfehérvári egyházmegye papja, választott püspök) 1919.7.3[10]
Mayer Pálné 1919.12.30[1]
Mazzella, Camillo (1833–1900, olasz jezsuita bíboros, teológus, a Gregoriana Pápai Egyetem tanára) 1912.6.14[1]; 1919.7.18[1]
McTaggart, John (1866–1925, angol filozófus) 1910.9.19[1]
Melchizedek (Szálem királya, lásd Ter 14) 1889.2.26[1]
Meller Henriette (Meller Rudolf felesége) 1919.7.6[14]; 1919.7.6[15]; 1919.12.9[1]; 1920.1.18[1]; 1920.1.18[2]; 1920.6.30[2]; 1922.11.13[1]; 1922.11.17[1]
Meller Rudolf (püspöki jószágkormányzó 1916-tól, törökbálinti birtokos) 1919.7.1[1]; 1919.12.9[1]; 1920.1.18[1]; 1920.6.30[2]; 1922.11.13[1]
Mereskovszkij, Dimitrij Szergejevics (1866–1941, orosz író, költő, vallási gondolkodó, kilencszer jelölték Nobel-díjra) 1924.6.3[1]
Meschlich M. 1891.11.21[1]
Mészáros valószínűleg Imre (1811–1865, érsekvadkerti plébános, alesperes, kanonok) 1920.1.18[3]
Meszlényi Gyula (1832–1905, esztergomi kanonok, szemináriumi rektor, szatmári megyéspüspök) 1914.5.5[1]
Meszlényi Pál (1856–1939, velencei birtokos) 1921.5.18[3]; 1921.5.18[4]
Metzger Tomkó (gyógyszerész) 1920.10.19[3]
Metzker József (1864–1944, az esztergomi egyházmegye papja, 1915-től Nyegesújfalun plébános, pápai kamarás) 1912.2.2[1]; 1919.7.16[1]; 1921.10.20[1]
Mezzofanti Giuseppe (1774–1849, olasz bíboros, nyelvzseni) 1916.8.23[1]
Michelangelo (1475–1564) 1919.7.2[7]; 1923.7.2[2]; 1923.8.27[1]; 1924.6.5[1]
Mici (Kacsóh Pongrác testvére) 1915.1.10[1]
Mihalovits Ödön (1842–, a Zeneakadémia igazgatója) 1911.12.27[1]
Mihály (a Fabik-terrorcsoport egyik tagja) 1919.5.16[3]
Mihály arkangyal, Szent 1887.4.2[2]; 1921.9.28[1]; 1921.10.20[1]; 1922.12.28[1]; 1923.2.9[1]; 1923.8.25[1]; 1923.9.29[1]
Mihály János (törvényszéki bíró) 1919.6.26[2]
Mihály Jánosné 1919.10.8[2]; 1919.12.1[1]
Mihályfi Ákos (1862–1937, ciszterci, egyetemi tanár) 1913.1.31[1]
Mihók (Prohászka amerikai barátja) 1920.5.1[2]
Miklós, Szent 1919.12.16[7]
Mikol (1Sám 18,4) 1921.11.26[1]
Miksa Jenő főherceg (1895–1952, IV. Károly egyetlen testvére) 1920.4.22[1]
Mill, John Stuart (1806–1873, angol liberális filozófus, politikus, közgaszdász) 1920.1.24[2]
Minerva (római istennő) 1919.5.18[1]; 1919.7.18[3]
Modly (kúriai bíró) 1919.6.11[1]
Mois (Prohászka első tanítója Rózsahegyen) 1919.7.18[1]
Moizes 1916.12.9[1]
Moleschott, Jacob (1822–1893, holland pszichológus) 1919.6.25[1]
Molnár Nep. János (1850–1919, az esztergomi egyházmegye papja, apát, kanonok, országgyűlési képviselő, Zichy Nándorral megszervezte a Néppártot) 1892.8.14[2]; 1912.6.5[1]
Moloch (az alvilág istene, kultuszát lásd 2Kir 23,10; Jer 32,35) 1893.1.1[1]; 1909.3.11[4]; 1914.7.4[1]
Montalembert, Charles-Forbes-René, de (1810–1870, harcos katolikus író, politikus) 1920.1.28[1]; 1920.10.30[1]

Mozart, Wolfgang Amadeus (1756–1791) 1915.12.21[1]
Mózes 1882.2.18[1]; 1882.2.18[1]; 1884.3.4[1]; 1893.9.27[1]; 1911.2.6[1]; 1911.7.31[8]; 1922.3.25[1]
Möhler, Johann Adam (1796–1838, német katolikus pap, teológus) 1919.7.7[5]; 1919.7.7[10]
Murri, Romolo (1870–1944, olasz pap, radikális politikai nézetekkel, az egyház felfüggesztette) 1912.6.5[1]
Musa (Mózes arabul, lásd ott)
Múzsa 1915.6.30[4]
Müller, Ernst (1822–1888, osztrák püspök, morálteológus, Prohászka itt háromkötetes *Katolikus erkölcstanára* utal) 1919.7.29[7]
Müller Miksa (Friedrich Max) (1823–1900, német születésű, Angliában működő orientalista) 1919.12.16[4]
Münsterberg, Hugo (1863–1916, német-amerikai pszichológus) 1910.9.19[1]; 1919.6.24[8]

N. bácsi, lásd Náci bácsi
N. cisztercita pap 1919.7.11[6]
N. I.-né 1921.8.18[1]
Nabukodonozor, lásd Nebukadnezár
Náci bácsi 1914.10.25[1]; 1920.2.8[1]
Nadig (Nádig) 1892.8.12[3]; 1894.8.1[9]
Nagy 1920.12.10[1]
Nagy Alfonz (1856?–1916, Prohászka sógora, püspöki jószágigazgató) 1891.8.7[7]; 1911.7.29[1]; 1921.1.26[1]
Nagy Ignác 1920.1.1[1]; 1920.2.8[1]
Nagy Károly (1867–1943, karmelita szerzetespap, majd 1896-től a székesfehérvári egyházmegye papja, a Tanácsköztársaság alatti ténykedése miatt Prohászka felfüggesztette, de állami börtönbüntetést is kapott (két és fél év, Csillagbörtön, Szeged) 1919.6.28[8]
Nagy Pál főispán 1923.5.14[1]
Nagy Lajos (regnumos pap, filozófus) 1913.2.4[1]
Nagyboldogasszony, lásd Mária, Szűz
Napoleon (1769–1821) 1893.3.12[16]; 1919.6.30[3]; 1919.7.25[2]; 1919.8.4[3]; 1919.8.31[1]; 1924.1.30[4]
Náthán próféta (lásd 2Sám 12) 1893.7.19[13]
Nebukadnezár (az Újbabiloni Birodalom királya, lásd Dániel jövendölése) 1895.1.11[1]; 1924.6.3[1]
Nécsy (helyesen Nécsey) András (1832–1900, nyitrai kanonok) 1915.2.27[1]
Némethy Ernő (1879–1960, a Magyarok Nagyasszonya Plébánia (Regnum) plébánosa, pápai kamarás, Prohászka lelki gyermeke, Budapesten titkára, állandó kísérője, Prohászka őrá hagyta szellemi hagyatékát) 1912.5.12[1]; 1920.1.19[1]; 1920.6.30[2]
Néria missziós nővér 1920.1.5[1]
Newman, John Henry, Boldog (1801–1890, teológus, bíboros, anglikán lelkész, majd katolizált és pappá szentelik, az újkor egyik legnagyobb hitvédője és hittudományi gondolkodója) 1910.9.21[1]; 1910.9.26[4]
Newton, Isaac, Sir (1642–1727, angol fizikus, matematikus) 1893.3.12[10]; 1921.3.2[1]
Niemoeller (a Collegium Germanicum-Hungaricum prefektusa) 1879.10.7[1]
Nietzsche, Friedrich Wilhelm (1844–1900, német filozófus) 1911.6.0[7]; 1915.10.28[1]; 1916.1.26[1]; 1919.7.16[4]; 1920.1.24[2]; 1922.1.27[2]; 1923.12.25[1]; 1924.6.3[1]
Nióbé (thébai királyné a görög mitológiában) 1919.11.20[1]

Nothburga, Szent (1265–1313, osztrák cselédlány, szűz, a szolgák és földművesek védőszentje) 1922.5.26[1]

O. 1919.12.28[2]; 1921.9.8[3]
O., lásd Okányik 1893.7.21[2]
Okányik (Okánik) Lajos (1869–1944, az esztergomi egyházmegye papja, karkáplán, pozsonyi kanonok) 1893.7.21[2]
Opitz 1892.8.14[6]
Orpheus (a görög mitológia dalnoka) 1915.1.2[1]; 1916.1.26[1]
Ortiz 1891.11.16[3]
Ostwald, Wilhelm Ostwald (1853–1932, német kémikus, Nobel-díjas, az energetizmus megalapítója, filozófiájának alapja az energia, mely anyagtalan, tiszta mozgás, elnöke a Monista Szövetségnek, mely az egyházak elhagyására próbálta az embereket rávenni) 1910.9.19[1]; 1919.7.23[5]; 1919.7.29[5]
Otto, Rudolf (1869–1937, német protestáns teológus) 1911.2.23[5]
Overbeck, Johann Friedrich (1789–1869, német festő, a Nazarénus mozgalom egyik alapítója) 1882.2.26[1]
Ozanam, lásd Frédéric, Boldog

Özséb, Szent 1919.11.13[3]; 1919.11.15[4]; 1919.11.15[5]; 1919.11.17[1]; 1919.12.16[1]

P. 1920.6.14[2]; 1922.4.29[1]
P. B. 1895.1.11[1]
P. K. 1912.12.31[1]
P-né 1919.7.22[1]
Pachmann 1920.12.10[1]
Pajzs-Pik 1919.7.2[10]
Pál pápa, III. (1468–1549, a tridenti zsinat összehívója) 1923.9.30[2]
Pál pápa, IV. (1476–1559) 1923.9.30[2]
Pál, Szent (†67, apostol) 1881.7.19[1]; 1886.4.5[2]; 1889.7.26[4]; 1891.8.7[7]; 1893.7.19[16]; 1898.7.13[13]; 1901.9.1[3]; 1903.12.22[19]; 1904.5.28[3]; 1911.8.15[3]; 1914.4.9[1]; 1914.4.15[1]; 1915.4.29[2]; 1915.11.30[2]; 1916.4.24[1]; 1916.7.9[1]; 1919.5.18[1]; 1919.7.22[2]; 1919.12.16[3]; 1920.1.25[1]; 1922.1.18[1]; 1922.11.28[1]; 1922.11.28[2]; 1922.12.6[1]; 1923.2.18[2]; 1923.4.1[1]; 1923.7.7[1]; 1924.3.5[3]; 1924.5.1[5]; 1924.9.26[10]; 1925.6.19[1]; 1925.6.19[2]; 1925.12.24[5]; 1925.12.24[6]
Palestrina, Giovanni Pierluigi da (1525k–1594, olasz zeneszerző, egyházszenész) 1919.7.2[7]
Pálffy Geraldine (1836–1915, szociális apostol) 1911.8.15[1]; 1912.5.2[2]; 1913.2.4[1]; 1914.6.18[1]; 1914.6.18[2]; 1915.3.21[1]; 1919.11.16[2]
Palkovich (Palkovics) Győző (Viktor) (1850–1930, az esztergomi egyházmegye papja, gútai plébános) 1913.10.15[2]
Palkovics 1919.7.23[9]
Pallavicini György őrgróf (1881–1946, nagybirtokos, politikus, kormánybiztos) 1919.12.18[2]
Palugyay Imre (1780–1858, kassai, nyitrai megyéspüspök, sokat áldozott az éhezőkre, apácazárdát és templomot alapított) 1915.2.27[1]; 1916.12.9[1]
Palásthy Pál (1825–1899, az erkölcstan tanára, c. püspök, esztergomi segédpüspök) 1919.7.29[7]; 1919.11.22[1]
Pán (görög isten) 1913.12.15[2]; 1920.1.17[3]
Parzival (Wolfram von Eschenbach azonos című művéből) 1921.3.9[1]

Pascal Blaise (1623–1662, francia matematikus, fizikus, filozófus) 1919.7.17[9]
Paszkál, Baylon, Szent (1540–1592, spanyol ferences szerzetes, az Eucharisztikus Kongresszusok és Egyesületek védőszentje) 1920.6.18[1]
Pásztorok 1903.12.22[2]
Patacsy Dénes (1877–?, nemzetgyűlési képviselő, kisgazda államtitkár) 1919.11.14[1]
Patasinszki 1887.2.17[1]
Patrizi, Francis Xavier (1797–1881, olasz jezsuita, egzegéta, Prohászka tanára Rómában) 1881.4.24[1]
Pauer János (1814–1889, székesfehérvári megyéspüspök) 1919.10.8[2]; 1923.11.9[1]
Pauerné 1915.3.15[1]; 1915.6.2[1]
Paulina (†397, Szent Pommachius felesége) 1919.11.1[1]
Pázmány Péter (1570–1637, esztergomi prímás-érsek, bíboros, a magyarországi ellenreformáció vezető alakja) 1891.8.7[5]; 1913.1.31[1]; 1913.2.4[1]; 1913.3.19[1]; 1913.5.14[1]; 1913.10.15[2]
Péczeli 1914.2.3[1]
Peidl Gyula, (1873–1943, betűszedő, lapszerkesztő, 1919. aug. 1–6 miniszterelnök a Tanácsköztársaság alatt) 1919.8.2[3]
Pellet József (1823–1903, esztergomi apátkanonok és címzetes püspök) 1919.11.22[1]
Pelényi (esetleg: Pelényi János (1885–1974, diplomata) 1919.11.22[2]
Perikles 1919.5.4[2]; 1924.1.30[4]
Perpetua, Szent (†203, karthagói vértanú) 1920.3.6[1]
Pesch, Tilman (1836–1899, német jezsuita filozófus) 1911.2.4[5]
Péter, Alcantarai Szent (1499–1562, német számazású ferences, a rend megújítója) 1894.8.4[10]
Péter, Claver Szent (1581–1654, spanyol jezsuita, a rabszolgák védőszentje) 1892.11.22[2]
Péter, Nolaszkói, Szent (1182k–1249, a fogolykiváltó mercedáriusok alapítója) 1924.2.6[3]
Péter, Szent (†67, apostol) 1881.2.20[1]; 1881.6.30[1]; 1882.2.18[1]; 1882.2.18[1]; 1882.2.20[1]; 1887.5.30[1]; 1893.7.23[1]; 1895.3.13[1]; 1913.11.12[11]; 1916.7.12[1]; 1919.5.18[1]; 1919.7.2[7]; 1920.3.11[1]; 1921.4.16[1]; 1922.4.19[1]; 1923.4.1[1]; 1924.2.25[2]
Petri Elek (1852–1921, evangélikus püspök) 1919.11.22[2]
Petőfi Sándor (1823–1849) 1888.10.2[2]; 1913.4.14[1]; 1919.11.13[6]; 1923.2.21[1]
Petrus Nolascus, lásd Péter, Nolaszkói
Pfeiffer Miklós (1887–1979, pap a nyitrai majd a kassai egyházmegyében, kanonok, 1956-tól svájci magyar főlelkész) 1919.8.26[1]
Pfleiderer, Otto (1839–1908, német protestáns, liberális teológus) 1911.11.23[3]
Philipps 1920.12.10[1]
Pilatus, Pontius (Júdea helytartója) 1892.3.29[1]; 1919.5.18[1]
Pintér 1919.7.11[6]
Pius pápa, VI. (1717–1799) 1881.8.23[6]
Pius pápa, IX. (1792–1878, ő hirdeti ki a szeplőtelen fogantatás és a pápai tévedhetetlenség dogmáját) 1878.2.8[1]; 1920.1.18[3]
Pius pápa, X. (1835–1914) 1911.7.0[2]
Plató (Kr. e. 427–347, görög filozófus) 1915.8.15[3]; 1920.12.26[1]; 1924.3.8[2]; 1925.2.5[1]
Pogány (Politzer) valószínűleg Pogány (Schwartz), lásd ott
Pogány (Pollák) valószínűleg Pogány (Schwartz), lásd ott
Pogány (Schwartz) József (1886–1939, politikus, újságíró, a Tanácsköztársaság egyik népbiztosa, „Pogány mellett még Kun Béla is egy dzsentlemennek a benyomását keltette”

– emlékszik rá Krausz Nathán) 1919.6.10[1]; 1919.6.10[2]; 1919.6.23[1]; 1919.7.14[8]; 1919.7.14[11]; 1919.8.8[1]; 1919.8.31[1]
Polikárp, Szent (†155, Szmirna vértanú püspöke) 1927.1.15[14]
Politzer vagy Politzer-Pogány valószínűleg Pogány (Schwartz), lásd ott
Poliákovics (Poliakovits) Ignác (1842–1907, szobi plébános) 1911.5.0[2]; 1914.10.25[1]; 1920.5.1[1]; 1920.6.9[1]; 1922.5.5[1]
Pollák-Pogány valószínűleg Pogány (Schwartz), lásd ott
Polónyi Géza (1848–1920, függetlenségi párti politikus, miniszter, a Tanácsköztársaság idején internálták) 1919.9.20[1]
Pommachius, Szent (350k–409/410, római nemes, felesége halála után vagyonát szegénygondozásra fordította) 1919.11.1[1]
Pompadour, Madame (1721–1764, a francia királyi udvar tagja, XV. Lajos szeretője) 1924.1.30[4]
Potiorek, Oskar (1853–1933, osztrák katonatiszt, 1914 decemberéig a szerbiai front parancsnoka) 1915.1.15[1]
Prohászka Domonkos (1817–1879, Prohászka édesapja) 1911.8.4[1]
Prohászka Gusztáv (1862–1927, Prohászka öccse) 1891.8.7[7]
Prohászka Irma (1860–1943, Nagy Alfonzné, Prohászka húga) 1888.8.13[1]; 1920.1.1[2]
Pseudo-Dionysius, lásd Areopagita Dénes
Puck (Puk) tábornok (Arany János: *A nagyidai cigányok* c. művéből) 1921.1.26[1]
Putifár (a fáraó udvari tisztje, a testőrség parancsnoka, lásd Ter 37,36; 39,1–19) 1922.4.18[1]
Pythagoras (Kr. e. 570k–495, görög filozófus, matematikus) 1925.2.5[1]

R. 1919.6.28[1]; 1919.7.14[10]
R. dr. 1920.4.23[1]
R. Gy. 1922.1.17[1]
Rabutin-Chantal, Christophe de (1563–1601, fancia báró, Chantal Szent Franciska férje) 1915.5.31[3]
Radnai (Rillhammer) Farkas (1848–1935, besztercebányai megyéspüspök, címzetes érsek) 1911.12.27[1]
Radványi (Romanek) Kálmán (1887–1943, gimnáziumi tanár, népszerű katolikus ifjúsági író, irányító szerepe volt a hazai cserkész-mozgalom pedagógiai vezetésében) 1921.1.21[1]
Rafael (1483–1520, olasz festő) 1919.7.2[7]
Raffai Sándor (1866–1947, evangélikus püspök, hittudós) 1919.11.22[2]
Rajner Lajos (1842–1920, esztergomi segédpüspök, nagyprépost) 1919.7.5[2]
Rákosi (Kremsner) Jenő (1842–1929, író, újságíró, színházigazgató, lapszerkesztő, főrendiházi tag) 1919.6.26[1]; 1920.10.24[1]; 1920.12.14[1]
Rakovszky István (Stefi) (1858–1931, keresztény politikus, a Néppárt alapítója, a Nemzetgyűlés elnöke 1920 és 1921 között) 1913.1.31[1]; 1913.10.15[5]; 1920.6.14[1]; 1921.10.27[2]
Rampolla, Mariano (1843–1913, bíboros, államtitkár, XIII. Leó államtitkára és legszorosabb munkatársa, annak halála után I. Ferenc József gyakorolta kizárási jogát, amivel megakadályozta pápává választását) 1913.10.15[2]
Ranolder Nepomuk János (1806–1875, jótékonykodásáról neves veszprémi püspök) 1916.12.9[1]
Rausch (iskolai igazgató) 1919.5.16[2]
Raymundus, Nonnatus Szent (1204–1240, a mercedáriusok, fogolykiváltók, rendjének spanyol tagja) 1924.2.6[3]
Récamier, Madame (1777–1849, szalonját a párizsi irodalmi és politikai körök látogatták) 1919.5.10[3]

Reé-család 1914.11.2[1]
Reiterné 1895.1.14[4]
Reymont Władysław (1867–1925, lengyel Nobel-díjas író) 1919.7.8[4]
Rickert (Prohászka amerikai barátja) 1920.5.1[2]
Rickert, Heinrich (1863–1936, német filozófus) 1910.9.19[1]
Riesz 1915.2.18[1]
Rigó Jancsi (1858–1927, cigányprímás) 1921.5.19[1]
Rimely Károly (1825–1904, besztercebányai megyéspüspök) 1916.12.9[1]
Risi, Nana (Anselm Feuerback német festő olasz felsége és modellje) 1919.7.3[6]
Robespierre, Maximilien de (1758–1794, francia politikus, a Nagy Francia Forradalom egyik főalakja) 1919.7.14[9]; 1924.1.30[4]
Rolland, Romain (1866–1944, francia Nobel-díjas író) 1924.6.5[1]
Rombert, Szent 1919.11.1[13]
Romuáld, Szent (951/2–1027, olasz szerzetes, remete) 1923.2.6[1]
Roosevelt, Theodore (1858–1919, amerikai elnök) 1919.7.10[4]
Rosalie, Boldog Randu (1786–1856, francia irgalmas nővér) 1913.2.4[1]
Rosentreter, Ignaz (1857–1931, német pap, diák a Collegium Germanicum-Hungaricumban) 1882.11.22[1]
Roskományi Ágoston (1807–1892, váci, majd nyitrai megyéspüspök, jövedelméből sokat áldozott jótékony, szociális, kulturális és hazafias célokra) 1911.8.5[2]; 1915.2.27[1]; 1916.12.9[1]
Rousseau, Jean-Jacques (1712–1778, francia író, filozófus) 1912.8.15[2]; 1912.8.15[3]; 1916.1.26[1]; 1919.9.17[1]
Róza, Limai Szent (1586–1617, dél-amerikai domonkos nővér) 1887.1.18[1]
Rubinek Gyula (1865–1922, gazdasági író, miniszter) 1919.11.14[1]
Rudi, lásd Meller Rudolf
Ruffy Pál (1854–1934, ügyvéd, az állami gyermekvédelem kiépítője) 1915.6.2[1]

S. 1919.7.22[2]; 1919.7.25[4]; 1919.12.25[2]; 1920.7.31[1];
S., lásd Šrobár, Josef
S. (pap, elhagyta a papi rendet) 1919.9.19[1]
S. (zsidó vallástanító) 1922.4.3[1]
S.-né 1916.3.5[1]
Sabatier, Paul (1858–1928, francia pap, történész, Assisi Szent Ferenc első modern életrajzírója, a könyv később indexre került) 1916.2.4[1]
Safira (Ananiás felesége, lásd ApCsel 5,1-11) 1904.10.0[27]
Salamon király (ószövetségi) 1882.3.12[1]; 1909.12.26[1]; 1915.11.4[1]
Samassa József (1828–1912, egri érsek, bíboros) 1911.8.5[2]; 1913.11.22[1]; 1916.12.9[1]; 1919.11.14[1]
Sámson (ószövetségi, lásd Bírák 13–16) 1912.5.15[2]
Sámuel (ószövetségi, lásd 1Sám 3,1–19) 1898.8.11[1]
Sancho Panza (Cervantes alakja) 1920.11.16[1]
Sándor, Nagy (Kr. e. 356–323) 1893.3.12[16]; 1920.12.14[1]
Sándorffy Nándor (1859–1932, Prohászkával együtt tanul Rómában, tanár, író, kanonok, magyar lelkipásztor Fiumében) 1879.10.7[1]; 1882.11.22[1]; 1913.10.15[1]
Sárkány Ferenc 1919.7.23[9]
Sarolta nővér 1922.5.5[1]
Saul, lásd Pál, Szent
Schadow, Johann Gottfried (1764–1850, német szobrász) 1913.12.15[2]; 1913.12.20[1]

Schadow, Wilhelm von Friedrich (1789–1862, német romantikus festő, Johann Gottfried Schadow fia) 1919.9.13[1]; 1919.12.28[1]
Scheirich Antal (1858–1943, a székesfehérvári egyházmegyében kanonok, nagyprépost) 1920.4.20[1]
Schelling, Friedrich (1775–1854, német filozófus) 1910.9.19[1]
Scherer, Carl Christoph (1871–?) 1911.2.3[2]
Schiller, Friedrich (1759–1805, német költő) 1919.7.18[3]; 1922.1.31[2]
Schleicher 1895.8.3[1]
Schlésinger Illés (székesfehérvári orvos) 1921.8.20[1]
Schlick 1882.11.4[1]; 1919.7.4[2]
Schlitz 1922.4.28[1]
Schlör, Aloysius (1805–1852, osztrák pap, sokat tett az osztrák papság megreformálásáért) 1888.2.11[1]
Schmerling, Anton von (1805–1893, osztrák politikus, miniszter) 1920.4.22[1]
Schneider 1882.10.29[1]
Schopenhauer, Arthur (1788–1860, német filozófus) 1924.1.28[4]; 1924.3.8[2]
Schopper György (1819–1895, rozsnyói megyéspüspök, a liberális egyházpolitika ellenfele volt, a királyi tilalom ellenére kihirdette a tévedhetetlenség dogmáját, sokat áldozott jótékony célokra) 1916.12.9[1]
Schröder 1882.10.29[1]
Schwab, Joh. (diák a Collegium Germanicum-Hungaricumban) 1883.7.4[3]
Schwarzbach Flóra (székesfehérvári zongoraművésznő) 1919.7.2[10]; 1919.7.3[8]; 1919.7.13[1]
Schwind, Moritz von (1804–1871, osztrák festő) 1911.8.16[2]
Schütz Antal (1880–1953, piarista, egyetemi tanár, Prohászka halála után ő rendezte sajtó alá összes műveit 25 kötetben) 1911.7.0[2]; 1913.2.4[1]; 1919.12.9[1]; 1920.6.30[2]
Scitovszky János (1785–1866, hercegprímás-érsek, bíboros) 1913.10.15[6]
Sebaldus, Nürnbergi Szent (remete, Nürnberg város védőszentje) 1885.8.20[1]
Sebes (Streiter) Ferenc (1883–1941, piarista tanár) 1913.2.4[1]
Sebestyén, Szent (†288k, vértanú) 1927.1.15[14]
Sebeszta, vsz. Sebestha Ottó (1871–?, az esztergomi egyházmegye papja, majd elhagyja a papi rendet) 1898.8.7[1]
Sebők Imre (1878–1917, pap, hittanár, Prohászkával és Izsóf Alajossal amerikai misszióban vett részt, a *Zászlónk* című ifjúsági lapnak főmunkatársa) 1914.4.15[1]
Secrétan, Charles (1815–1895, svájci racionalista filozófus) 1913.6.10[3]
Seitz (intéző Pákozdon) 1921.5.19[1]
Selma, valószínűleg Kurz, Selma, lásd ott
Sennacherib (Kr. e. 705–681, Asszíria királya) 1892.12.14[2]
Serao Matild 1924.9.30[1]
Seraphim (hatszárnyú szent angyalok, az Úr trónusának őrzői, lásd Iz 6) 1903.12.22[1]; 1903.12.22[7]; 1910.1.2[1]; 1922.12.28[2]
Servatius 1921.9.8[2]
Shakespeare, William (1564–1616, angol drámaíró) 1919.6.25[1]
Sík Sándor (1889–1963, piarista tanár, irodalmár, költő, egyetemi tanár) 1913.2.4[1]; 1921.1.21[1]
Simeon (lásd Lk 2,25–35) 1924.2.18[1]
Simeon, Szent 1927.1.15[14]
Simogyi-Semadam Sándor (1864–1946, ügyvéd, politikus, miniszterelnök) 1921.10.27[2]
Simonyiné (Csernoch gazdasszonya) 1895.1.14[4]
Simor János (1813–1891, hercegprímás-érsek, bíboros) 1883.1.21[1]; 1916.12.9[1]

Slachta Margit (1884–1974, missziós nővér, egyik alapító tagja a Missziótársulatnak, 1923-ban kiválik belőle a Szociális Testvérek Társasága, melynek főnöknőjévé választják) 1920.1.11[1]
Smith, Adam (1723–1790, skót erkölcsfilozófus, a klasszikus közgazdaságtan atyja) 1919.7.6[2]; 1919.7.6[6]
Schneider, Leonhard 1882.5.23[1]
Socinus (vagy Sozzini), Fausto (1537/39–1604, olasz protestáns) 1894.12.18[1]
Sokorópátkai Szabó István (1878–1938, kisgazdaügyi miniszter) 1919.11.14[1]
Sokrates 1915.2.15[1]; 1915.6.30[4]; 1915.8.15[3]; 1919.8.5[1]
Sólymos (Schmidbauer) Oszkár (1872–?, regnumos pap, később Amerikában lelkipásztora a kivándorolt magyaroknak) 1913.2.4[1]
Sombart, Werner (1863–1941, német közgaszdász, szociológus) 1919.8.6[2]
Somogyi (somogyi Csizmazia) Károly (1811–1888, esztergomi kanonok) 1912.6.5[1]
Soter pápa, Szent (†174) 1882.2.18[1]
Speciosa nővér, 1922.5.5[1]
Spengler, Oswald (1880–1936, német történész, filozófus) 1921.3.2[1]
Sréter István (1867–1942, altábornagy, a Teleki-kormány honvédelmi minisztere) 1919.8.10[1]
Šrobár, Josef (1873–1946, plébános Kesztölcön 1900–1919 között, kanonok, Vavro Šrobár testvére) 1921.2.23[2]
Šrobár, Vavro (1867–1950, szlovák orvos, újságíró, politikus, miniszter) 1921.2.23[2]
Staab, Karl (1875–?) 1911.1.31[5]
Stael, lásd Staël
Staël, Germaine de (1766–1817, Madame de Staël-ként ismert, a francia politikai és intellektuális élet egyik alakja) 1919.6.30[3]; 1919.7.3[1]; 1919.7.18[3]
Stead, William Thomas (1849–1912, angol újságíró, a Titanic egyik utasa és áldozata) 1914.8.4[2]
Steécz György (1853–1921, diák a Collegium Germanicum-Hungaricumban, kanonok) 1915.2.1[2]
Stefanits 1919.7.6[1]
Stefanitsné 1919.7.6[14]
Steigermann (saarbrückeni képviselő) 1921.9.8[2]
Stein, Heinrich Freiherr von (1857–1887, német filozófus, pedagógus, újságíró) 1917.7.16[1]
Steiner Jákó 1919.7.8[5]; 1919.7.22[1]
Steinhuber, Andreas (1824–1907, német jezsuita bíboros, Prohászka tanára Rómában, kétkötetes műve a Collegium Germanicum-Hungaricumról forrás értékű) 1887.8.22[3]; 1911.8.5[2]
Steinhübl Ambrus (1863–1919, az esztergomi egyházmegye papja, a bűntetőintézet spirituálisa Márianosztrán) 1911.5.23[2]
Stendhal (1783–1842, francia író) 1916.8.23[1]
Stern, William (1871–1938, német filozófus és pszichológus) 1910.9.19[1]
Stoffer (Mária) Mici (a Szociális Missziótársulat kültagja, Prohászka lelki gyermeke) 1920.6.30[2]
Stolz, Alban Isidor (1808–1883, német pap, egyetemi tanár, lelki író) 1915.4.5[1]
Strauss, David Friedrich (1808–1874, német evangélikus teológus, író, tagadta Jézus isteni természetét) 1911.11.23[3]; 1923.12.25[1]
Streit Ferenc (1868–1949, a székesfehérvári egyházmegye papja, kanonok, nagyprépost) 1919.5.16[3]; 1920.5.1[5]; 1920.7.13[1]
Strindberg, Johan August (1849–1912, svéd drámaíró, novellista, költő) 1920.1.24[2]
Strobár, helyesen Šrobár, lásd ott

Stumpf, Carl (1848–1936, német filozófus és pszichológus) 1910.9.19[1]
Stupf 1919.7.29[7]
Susztek 1915.2.27[1]
Sürger, lásd Jászóvári
svájci pap 1883.1.30[1]
Swoboda 1922.7.10[1]

Sz. (fiatal budapesti ügyvéd) 1919.7.21[1]
Sz. D., lásd Szabó Dezső
Sz. G. 1922.4.3[1]
Szabady József (ügyvéd, a püspökség jogtanácsosa, 1926-tól káptalani főügyész) 1920.1.17[1]
Szabovics, helyesen Szuborics, lásd ott
Szabó Dezső (1879–1945, tanár, író, közíró) 1919.8.31[1]
Szabó István (apagyilkos, később esztergomi városparancsnok a Tanácsköztársaság idején) 1919.7.21[1]
Szabó Szádok Sándor (1869–1956, domonkos teológiai tanár) 1913.3.19[1]
Szalóky leányok 1920.10.19[2]
Szamuely Tibor (másként: Samuelly, Szamuely vagy Szamuelly, 1890–1919, zsidó származású kommunista politikus, a Tanácsköztársaság terrorszervezetének vezetője, számos embert statáriális módon végeztetett ki) 1919.6.10[2]; 1919.6.12[1]; 1919.6.23[1]; 1919.7.14[11]; 1919.7.21[1]; 1919.8.8[1];
Szaniszló, Kosztka Szent (1550–1568, lengyel jezsuita novícius) 1881.11.13[1]
Szapolyai János (1487–1540, erdélyi vajda, 1526-tól I. János néven Magyarország megkoronázott királya) 1919.12.27[2]
Széchenyi Aladár gróf (1862–1936, politikus, képviselő, az erdészet támogatója) 1920.1.1[3]
Széchenyi István gróf (1791–1860) 1919.7.23[9]; 1919.12.13[1]; 1920.4.22[1]
Széchenyi Viktor gróf (1871–1945, Fejér megye főispánja, elveihez hű, a deáki örökség: „fontolva haladás” híve) 1919.7.5[1]; 1919.10.12[1]; 1923.6.4[1]
Székely J. 1923.5.14[1]
Szenacherich (Szennahérib) (Kr. e. 704–681, az Újasszír Birodalom uralkodója, lásd 2Kir 17–19, Krón 32,1–23) 1903.12.22[11]
Szentiványi valószínűleg (Seuer) Károly (1865–1947, a székesfehérvári egyházmegye papja, prépost) 1923.8.21[3]; 1923.8.27[1]
Szepesi-leány 1919.12.16[7]
Szerafim, Szeráf, lásd Seraphim
Szilasy 1919.8.31[1]
Szilágyi Dezső (1840–1901, jogász, politikus, miniszter, a MTA tagja) 1920.10.30[1]
Szilasz (Silas, Szilás, jeruzsálemi zsidókeresztény és próféta, lásd ApCsel 16,16–40) 1919.12.16[3]
Szinek Izidor Sándor (1869–1925, bencés, majd lazarista szerzetes) 1919.7.5[2]; 1922.8.25[1]
Szittyay Dénes (1887–1957, jezsuita szerzetes, majd a rendet elhagyva a székesfehérvári egyházmegye papja 1925-től, 1926–1927 folyamán Prohászka titkára, később alkoholista és a kommunista párthoz húzó volta miatt Shvoy Lajos püspök felfüggesztette) 1920.4.4[1]
Szmrecsányi Pál (1846–1908, szepesi, majd váradi püspök) 1919.11.14[1]
Szobieszky János (1629–1696, lengyel király, hadvezér, Bécsben 1683-ban legyőzi a törököket) 1920.11.16[1]

Szögyény-Marich László, gróf, ifj. (1841–1916, képviselő, diplomata, a Monarchia berlini nagykövete 22 évig) 1911.11.23[1]
Szuborics Jenő (1844–1915, a székesfehérvári egyházmegye papja, 1896-tól kanonok, majd c. apát és pápai prelátus) 1915.8.15[2]
Szűcs József (1845–1910, az esztergomi egyházmegye papja, helembai plébános) 1920.6.9[1]
Szűrös Miska 1919.11.9[4]
Szrozsin Miska 1919.7.14[9]
Szvetozár (szerb rabló) 1919.6.10[2]
Szvorényi József (1816–1892, ciszterci paptanár, író, az MTA tiszteletbeli tagja) 1922.4.30[1]

T. 1920.7.7[1]
T. B. (kalocsai konviktor) 1920.12.2[1]
Támár (2Sám 13,1–19) 1892.11.27[1]
Tamás, Aquinói Szent (1225 (vagy 1227)–1274, olasz domonkos teológus, egyháztanító) 1889.3.3[1]; 1896.2.9[6]; 1913.1.14[5]; 1921.10.26[5]; 1922.4.18[1]; 1923.10.2[2]; 1923.11.18[1]; 1923.11.30[1]; 1924.1.13[1]; 1924.1.13[3]
Tamás, Kempis (1379/1380–1471, pap, lelki író) 1887.11.10[1]; 1893.7.22[5]
Tárkányi Béla (1821–1886, kanonok, egyházi író) 1915.4.15[1]
Tarnay Alajos (1870–1933, zongoraművész, zeneszerző, az I világháború után jótékonysági esteket tartott a rokkant katonák és azok családtagjai megsegítésére) 1920.5.12[1]
Teleki Pál, gróf (1879–1941, földrajztudós, miniszterelnök) 1919.8.10[1]; 1920.11.13[1]; 1920.11.14[1]
Temerini búcsúsok 1881.5.15[1]
Teréz, Avilai Nagy Szent (1515–1582, misztikus apáca, egyházdoktor, a sarutlan kármelita rend női ágának megalapítója) 1887.1.18[1]; 1881.8.13[7]; 1894.8.3[4]; 1907.10.30[5]; 1923.10.28[1]; 1923.10.28[2]
Teréz, Lisieux-i Kis Szent (1873–1897, apáca, egyházdoktor) 1913.6.10[3]; 1927.1.15[2]
Terka 1920.7.31[1]
Tertullián (Tertullianus) (160k–225k, laikus teológus, termékeny egyházi író) 1924.1.27[1]; 1924.9.3[2]
Téttey (helyesen: Téttry) József (1845–1912, a székesfehérvári egyházmegye papja, 1885-től haláláig nagytétényi plébános, 1902-től esperes) 1913.11.11[1]
Théroigne de Méricourt, Anne-Josèphe (1762–1817, a francia forradalom egyik alakja) 1921.2.22[1]
Thill, Ernst (†1921, német jezsuita, diák a Collegium Germanicum-Hungaricumban) 1882.11.22[1]; 1883.7.4[3]
Thorwalden, Bertel (1770k–1844, dán szobrász) 1913.12.15[2]
Thuránszky Hermann (1811–1896, nagyszombati kanonok) 1915.2.18[1]
Thym Adolf (1874–1929, káplán, hittanár, cserkészvezető) 1913.3.19[1]
Tim 1892.8.12[2]
Timotheus, Szent (†97k, vértanú, Szent Pál tanítványa, egyik levelének címzettje) 1927.1.15[14]
Tisza István (1861–1918, Tisza Kálmán fia, miniszterelnök) 1911.7.29[3]; 1919.7.5[1]; 1919.9.20[1]
Tisza Kálmán (1830–1902, miniszterelnök 1875–1890 között) 1914.2.11[1]
Titus apostol, Szent (Szent Pál tanítványa, munkatársa) 1923.2.6[1]
Tolsztoj, Lev (1828–1910, orosz író) 1911.1.17[9]; 1913.12.15[2]; 1914.12.8[1]; 1916.1.26[1]; 1919.7.16[4]; 1921.2.23[2]; 1921.9.16[1]; 1922.1.27[1]

Toma István (1881–1938, pap, író) 1913.12.3[1]
Tomcsányi Lajos (1846–1926, jezsuita tanár, egyházi író) 1887.4.2[2]; 1919.7.5[2]
Tóth János dr. 1919.7.8[1]; 1919.7.20[3]
Tóth Jean 1915.3.30[2]
Tóth József postafőtiszt 1912.12.30[1]
Tóth Károly dr. 1911.10.17[1]; 1914.2.15[1]; 1920.1.1[3]
Treszka néni (gyümölcsárus a püspöki palotával szemben elterülő téren) 1919.7.9[1]
Trockij (Bronstein), Lev (1879–1940, zsidó származású orosz marxista politikus, forradalmár) 1919.8.31[1]
Turgenyev, Ivan (1818–1883, orosz, író) 1920.12.26[1]
Túri (Tillmann) Béla (1875–1936, esztergomi kanonok, országgyűlési képviselő, a katolikus újságírás egyik vezéregyénisége) 1921.1.26[1]

Uhlárik János (1819–1881, felvidéki plébános, majd jezsuita, Kalocsa apostola, az egyszerű, szegény emberek pártfogója, Prohászka lelki atyja, irgalmassági cselekedetek között halt meg) 1878.10.17[49]
Ukkó v. Ukkon (az ég istene a magyar mitológiában, ki a fellegeken trónol, nem messze a naptól) 1923.4.7[1]
Urráburu, Juan José (1844–1904, spanyol jezsuita, filozófus, Prohászka tanára Rómában) 1920.8.30[1]

V. 1920.7.7[1]
Vágó (Weisz) Béla 1919.7.14[11]
Vajda Ödön (1834–1911, zirci apát) 1923.11.9[1]
Valent (székesegyházi sekrestyés) 1920.4.20[1]
Vanse Rosa (talán Wense Róza, lásd ott) 1915.3.15[1]
Várady Lipót Árpád (1865–1923, győri püspök, majd kalocsai érsek) 1911.12.27[1]; 1919.10.19[2]; 1919.11.9[4]; 1919.11.22[2]
Varga (Weisz) Jenő (1879–1964, a Tanácsköztársaság pénzügyi népbiztosa, kommunista közgazdász, a Komintern gazdasági szakértője) 1919.7.21[1]
Varhanek 1919.7.23[9]
Varjas Sándor (1885–1939, a Tanácsköztársaság alatt népbiztos, marxista filozófus) 1919.7.26[1]
Városy Gyula (1846–1910, kalocsai érsek) 1911.7.30[1]
Varro, Terentius Marcus (Kr. e. 116–27, római író) 1915.3.17[1]
Vaszary Kolos (1832–1915, pannonhalmi főapát, majd esztergomi érsek, hercegprímás, bíboros) 1914.2.15[1]
Vázsonyi (Weiszfeld) Vilmos (1868–1926, ügyvéd, antibolsevista, országgyűlési képviselő, a Monarchia egyetlen zsidó minisztere, aki a Talmudra esküdött, nem a Bibliára) 1919.8.31[1]
Vazul, Nagy Szent (330–379, püspök, a négy nagy keleti egyházatya egyike) 1911.6.0[4]
Végh Endre 1920.4.30[1]; 1920.5.12[1]
Velics Antal (1855–1915, orvos, orientalista) 1912.12.30[1]
Velincz dr. 1920.5.12[1]
Velinszky László (1888–1919, tanító, szerkesztő, a Tanácsköztársaság alatt a komunista hatalom kiszolgálója) 1919.5.16[2]; 1919.5.16[3]; 1919.6.11[1]; 1919.7.2[10]; 1919.7.9[1]; 1919.7.23[9]
Velinszkyné 1919.7.15[2]
Vencel, Szent (†929 v. 935, cseh király, vértanú) 1923.9.28[1]
Venus 1919.5.25[1]

Vértesy 1921.1.1[1]
Vespasianus (9–79, római császár) 1892.11.22[1]
Viczinayné 1919.6.28[7]
Vigne (Vigné) 1895.1.14[5]
Vignola, Giacomo Barozzi da (1507–1573, a római jezsuita Gesù-templom tervezője) 1923.1.0[1]
Vigny, Alfred de (1797–1863, francia költő, drámaíró) 1914.4.16[1]; 1914.4.16[2]
Vihari 1920.12.15[1]
Vince, Szent 1888.7.18[1]; 1891.8.7[7]; 1893.7.19[1]; 1919.7.18[5]; 1919.7.18[6]
Vince, Szent (†304, vértanú) 1927.1.15[14]
Visnu (hindu istenség) 1910.6.30[5]
Viszota Alajos (1872–1938, Prohászka titkára, irodaigazgatója, kanonok, teológiai tanár) 1911.11.25[1]; 1912.12.31[1]; 1913.5.14[1]; 1913.10.15[1]; 1913.10.15[2]; 1915.8.15[1]; 1919.5.16[3]; 1919.6.28[8]; 1919.7.2[11]; 1919.7.9[1]; 1919.7.15[1]; 1920.5.1[5]; 1920.7.13[1]
Vogüé, Eugène Melchior de (1848–1910, francia író, irodalomtörténész) 1920.12.26[1]
Volánszky 1922.1.19[1]
Voltaire (1694–1778, szabadgondolkodó, író) 1916.1.26[1]; 1919.9.17[1]; 1919.10.8[4]; 1922.1.27[2]
Vörösmarty Mihály (1800–1855) 1881.5.17[1]; 1919.11.13[6]

W. 1919.7.22[1]
W., lásd Wenckheim Béla gróf, Károlyi Józsefné, Wenckheim Margit bátyja
W. R., lásd Wense Róza
Wagner, Richard (1813–1883, német zeneszerző) 1915.5.10[3]; 1919.6.23[1]
Wallenstein, Albrecht (1583–1634, cseh nemes, német-római császári hadvezér) 1924.1.30[4]
Walter Gyula (1855–1929, esztergomi kanonok, választott püspök) 1911.7.30[1]
Walter János (1886–1972, piarista tanár, író) 1924.12.2[1]
Ward, Clara (1873–1916, amerikai előkelőség, Rigó Jancsi felesége) 1921.5.19[1]
Warens, Madame (Jean-Jacques Rousseau jótevője és szeretője) 1912.8.15[2]
Weber Friedrich Wilhelm (1813–1894, német orvos, politikus, költő, legismertebb műve: *Dreizehnlinden*) 1919.7.7[3]
Weber, Max (1864–1920, német szociológus, filozófus) 1919.8.6[2]
Weisz, lásd Vágó (Weisz) Béla
Wenckheim Béla gróf 1919.9.4[1]; 1920.1.11[1]
Wense Róza bárónő (†1934, szerzetesnő, ő fordította le németre Prohászka legtöbb írását) 1919.7.22[2]
Wernz, Franz Xavier (1842–1914, német jezsuita, a rend generálisa) 1913.10.15[2]
Wertenberg 1883.2.13[1]; 1882.10.29[1]
Werthmann 1914.8.4[2]
Wessel, Eduard (német, jezsuita, diák a Collegium Germanicum-Hungaricumban) 1883.7.4[3]
Willmann, Otto (1839–1920, német katolikus filozófus és pedagógus) 1919.8.5[1]
Wilson, Woodrow (1856–1924, amerikai elnök) 1919.7.8[2]; 1919.7.10[4]
Wimpffen, Simon von, gróf (1867–1925, Széchenyi Karolina férje) 1912.12.31[1]
Windelband, Wilhelm (1848–1915, német filozófus) 1910.9.19[1]
Winkler József (1860–1909, Rómában tanul, majd elhagyja a szemináriumot, hírlapíró, 1907-ben szívbaj támadja meg, Prohászka püspöki palotájában ápolják, Doctor Romanus álnéven ír) 1919.10.19[2]

Wiplinger (esztergomi szeminarista) 1898.8.8[1]
Witkop, Philip (1880–1942, német irodalmár) 1914.4.9[2]
Wolfgang, Regensburgi Szent (934–994, Regensburg püspöke, a magyarok térítője) 1885.8.19[1]
Wollf Károly (1874–1936, bíró, politikus) 1923.5.14[1]
Wotan (isten a német mitológiában) 1922.12.14[1]
Wöhler, Cordula (1845–1916, vallásos író- és, költőnő, neve később Cordula Schmid, írói neve Cordula Peregrina) 1919.12.28[2]
Wundt, Wilhelm Maximilian (1832–1920, német orvos, pszichológus, filozófus) 1919.6.26[4]

X. 1887.11.10[1]; 1919.8.4[1]; 1919.12.10[1]; 1920.6.9[1]; 1920.11.13[2]; 1922.4.18[1]
X. bárónő 1912.5.2[1]; 1919.8.2[4]
X. (józsefvárosi káplán) 1919.8.2[3]
X. (kőhídgyarmati káplán) 1920.6.9[1]
X. Y. 1915.5.31[1]; 1919.7.1[1]
Xerxes (Kr. e. 519–465, perzsa király) 1924.1.30[4]

Z. 1895.1.14[1]
Z. bárók 1924.8.21[1]
Z. M. gróf 1925.6.19[2]
Z. O. 1895.1.14[1]
Zádori (Draxler) János (1831–1887, kanonok, egyházi író az *Új Magyar Sion* szerkesztője) 1912.12.22[1]
Zakariás (Keresztelő Szent János apja) 1886.7.10[5]
Zalka János (1820–1901, győri megyéspüspök) 1911.8.5[2]; 1916.12.9[1]
Zanetto (Rousseau: *Vallomások* című művéből) 1912.8.15[3]
Zanpieri, Alessandro (Prohászka tanára Rómában) 1879.10.7[1]
Zarathustra (Kr. e. 628–551, perzsa bölcselő, vallási reformátor) 1922.1.27[2]
Zavaros (rendőrkapitány a Tanácsköztársaság alatt) 1919.6.10[2]
Zebedeus 1923.2.18[1]
Zech bárónő 1922.5.26[1]
Zeus 1911.7.31[2]; 1919.7.18[3]
Zichy Aladár gróf (1864–1937, politikus, miniszter) 1911.7.29[3]; 1920.12.11[1]; 1923.5.14[1]
Zichy Gyula püspök (1871–1942, gróf, pécsi püspök, kalocsai érsek) 1911.7.25[1]; 1919.7.10[2]
Zichy János (1868–1944, gróf, politikus, főrendiházi tag, kultuszminiszter) 1919.7.5[1]
Zichy Nándor (1829–1911, gróf, politikus, országgyűlési képviselő, a Szent István Társulat elnöke) 1911.12.27[1]; 1912.6.5[1]
Zichy Rafaelné, Pallavicini Edina, gróf (1877–1960, aktív a katolikus nőmozgalomban) 1919.7.5[1]
Zimányi Gyula (1879–1953, piarista szerzetes) 1920.6.30[2]
Zita, Szent (1218–1278, olasz cselédlány, a szolgáló szeretet hőse) 1922.5.26[1]
Zlatényi 1883.1.1[1]
Zórád, lásd András, Szórád Szent
Zubriczky Aladár (1872–1926, prelátus, hitvédő író) 1919.11.9[4]

Tárgymutató[1998]

abortusz • 1921.4.15[1]
absztrakció • 1917.7.22[1]
Ádám • 1882.3.12[1]; 1891.11.30[1]; 1891.12.2[1]
adminisztráció • 1914.6.25[2]
áhítat • 1919.9.19[2]
ajánlat az emberiségnek • 1915.5.10[4]
alázat • 1879.10.21[37]; 1883.1.24[1]; 1883.7.6[1]
Albano • 1882.5.23[1]; 1884.3.4[1]
áldozás hatása • 1923.1.18[1]
Alm • 1911.7.29[2]
amerikai pénzsegély • 1920.5.1[2]
anarchia • 1911.6.0[7]; 1919.12.14[5]
angyalok • 1894.8.1[11]; 1903.12.22[1]
apostoli szellem hiánya • 1893.9.27[1]
apostolság • 1878.10.17[67]; 1878.12.2[1]
árvíz, dunai • 1892.6.15[1]
aszkézis • 1900.9.23[1]–1900.9.23[3]

Bakács-kápolna • 1883.10.7[8]; 1892.11.8[1]
bánat • 1886.4.1[1]
barát • 1883.1.30[1]
Bécsi Eucharisztikus Kongresszus • 1912.12.31[1]
bérmálás • 1914.5.4[1]
Betlehem • 1903.12.22[3]
betlehemi
  ~ barlang • 1897.7.25[5]
  ~ csillag • 1883.1.6[1]
Beuron • 1892.8.15[4]
Bodajk • 1914.11.2[1]; 1922.9.10[1]; 1922.9.15[1]; 1922.9.21[2]
bölcsek-köve • 1885.5.27[1]
boldoggá avatás • 1881.12.8[2]
boldogság • 1886.7.10[1]; 1887.8.22[2]
Bolsenai csoda • 1923.9.5[1]
bordélyház • 1919.7.13[1]
bűn • 1878.10.17[8]; 1883.7.3[1]
  ~bánat • 1895.3.13[1]; 1907.10.30[2]–1907.10.30[3]
  ~ gyűlölete • 1880.10.19[8]; 1892.3.29[1]; 1892.8.13[2]

caritas • 1921.11.8[1]–1921.11.8[2]
Cavallegeri • 1884.7.11[1]
cél a világban • 1893.7.18[1]

[1998] A tárgymutató *Prohászka Ottokár: Naplójegyzetek 1–3,* Agapé, Távlatok, Ottokár Püspök Alapítvány, második, javított kiadás, Szeged–Székesfehérvár, 1997 kiadásból átvéve.

Chartreuse • 1912.8.15[4]
cigányok • 1921.5.19[1]; 1921.9.27[1]
civilizáció • 1900.2.2[3]
Collegium Germanicum–Hungaricum • 1882.8.12[1]
compassion • 1889.7.28[2]; 1892.3.29[1]; 1921.3.14[2]
concupiscentia • 1889.7.26[4]

csábítás • 1922.4.18[1]
cselekvés • 1911.2.23[11]
csillagok • 1919.5.18[1]
Csobánka • 1922.9.17[1]

de profundis • 1922.8.29[1]
dekadencia • 1921.9.28[1]
diakónus lett Prohászka • 1881.8.25[1]
Doberdo • 1916.3.5[1]
doktorrá avatás • 1878.8.17[1]–1878.8.17[2]
Dorog • 1885.11.1[1]

ecce • 1904.9.29[1]
egyesülés Istennel • 1911.2.7[2]; 1914.3.3[1]
egyház
~ és társadalmi feladatok, kritika • 1911.7.23[11]; 1919.5.25[1]
~ ismertetőjegyei • 1894.8.5[7]
~ szelleme • 1887.4.2[1]
~ellenesség • 1919.12.13[2]
~i reformok • 1919.7.27[1]
~községi munka • 1919.8.2[1]–1919.8.2[2]
~kritika • 1916.7.12[1]
~üldözés a XIX. sz-ban • 1919.8.4[2]–1919.8.4[4]
elégedettség • 1891.11.14[2]
élet • 1910.9.28[4]–1919.9.28[5]; 1915.5.10[1]–1915.5.10[4]
~ értelme • 1889.12.18[1]
~ fejlődése • 1915.10.19[5]
~ harmóniája • 1900.2.2[1]
~ üdesége • 1917.7.17[2]–1917.7.17[3]
elfajulás • 1915.4.15[1]
elmélkedés • 1884.2.24[1]
~ alázatról • 1878.10.17[41]; 1881.10.1[2]
~ bocsánatos bűnről • 1881.8.23[1]–1881.8.23[9]
~ boldogságról • 1893.3.12[14]
~ bűnről • 1879.10.19[8]; 1880.12.6[1]; 1881.8.13[3]; 1881.10.19[1]; 1898.7.13[1]–1898.7.13[16]; 1904.10.29[8]
~ életről • 1894.8.1[3]; 1904.10.29[1]–1904.10.29[3]; 1924.3.8[1]–1924.3.8[2]; 1924.3.13[1]–1924.3.13[6]
~ felebarátról • 1904.10.29[18]–1904.10.29[19]
~ gőgről • 1924.1.28[1]
~ halálról • 1878.10.17[18]–1878.10.17[20]; 1890.2.5[1]; 1890.7.3[3]–1890.7.3[4]; 1892.8.14[1]; 1899.8.29[1]
~ három emberpárról • 1884.7.9[4]; 1885.7.6[1]

~ igazságról • 1893.3.12[4]
~ imáról • 1880.6.9[1]
~ Istenhez való viszonyról • 1904.10.29[11]–1904.10.29[12]
~ Istenről • 1924.1.2[1]–1924.1.2[4]; 1924.1.13[1]–1924.1.13[7]; 1924.1.27[1]–1924.1.27[2]
~ keresztről • 1887.8.24[1]; 1901.8.31[1]–1901.8.31[2]
~ két zászlóról • 1879.10.21[12]–1879.10.21[13]; 1884.7.9[1]; 1887.8.23[1]; 1892.8.15[3]; 1894.8.4[7]
~ Krisztus feltámadásáról • 1892.8.17[2]; 1924.4.23[2]–1924.4.23[3]
~ Krisztus országáról • 1892.8.14[2]
~ Krisztus születéséről • 1903.12.22[1]–1903.12.22[20]
~ lélekről • 1891.8.8[3]; 1891.8.9[1]–1891.8.9[4]; 1891.8.10[1]; 1893.9.27[1]
~ lelkigyakorlatról • 1894.8.1[1]
~ Oltáriszentségről • 1880.5.28[1]; 1888.12.30[1]; 1921.3.9[1]
~ papoknak • 1898.7.13[1]–1898.7.13[16]
~ pillangóról • 1884.9.16[1]
~ pokolról • 1878.10.17[12]–1878.10.17[17]; 1878.10.17[62]–1878.10.17[65]; 1879.10.19[9]–1879.10.19[11]; 1880.6.7[1]; 1880.10.19[22]; 1881.10.19[4]; 1884.7.6[1]; 1891.8.8[4]
~ Szent Szűzről • 1888.8.13[2]–1888.8.13[3]; 1888.9.12[1]–1888.9.12[2]; 1888.9.16[1]–1888.9.16[4]; 1888.10.2[1]–1888.10.2[4]; 1888.10.31[1]; 1889.8.21[1]
~ Szentlélekről • 1880.5.11[1]; 1880.5.12[1]
~ szenvedésről • 1924.1.28[3]
~ tisztítótűzről • 1892.8.13[6]
~ tökéletlenségről • 1893.7.18[11]–1893.7.18[14]
~ vallásról • 1911.7.6[1]
~ világról • 1904.10.29[1]–1904.10.29[3]
élmény • 1916.9.13[1]; 1916.10.5[1]
Énekek éneke • 1916.9.24[1]–1916.9.24[2]
erdő • 1886.5.25[1]; 1913.5.21[1]
erény • 1883.8.10[1]
erkölcs • 1917.7.26[1]
erosz • 1915.8.15[3]; 1915.11.4[1]
erőszak • 1914.12.7[2]–1914.12.7[10]
értés és érzés • 1913.1.14[2]–1913.1.14[10]; 1915.5.12[1]
érzékiség • 1878.10.17[26]; 1881.8.24[1]; 1889.7.27[1]
érzések elfojtása • 1924.6.3[1]
ész kritikája • 1916.1.26[1]
eszmeáramlatok • 1920.1.25[1]; 1920.1.28[1]–1920.1.28[4]; 1920.1.29[1]
esztergomi bazilika • 1884.12.31[1]; 1912.5.15[2]
Eucharisztikus Kongresszus, Bécsi • 1912.12.31[1]
evangélium egyszerűsége • 1882.2.26[1]
evilágiság • 1891.11.26[1]

falu • 1920.12.11[2]
fehér gárda • 1919.10.8[3]
fejlődés • 1893.3.12[9]; 1910.5.31[5]
fénylés • 1911.8.10[4]
feudális egyházkritika • 1919.7.18[6]
filozófia • 1919.7.15[6]

~ és élet • 1916.8.21[1]
~ kritikája • 1886.4.5[3]; 1911.7.27[1]; 1915.3.17[1]; 1916.7.25[1]–1916.7.25[3]
fogalom • 1910.11.26[1]–1910.11.26[2]; 1915.7.15[1]–1915.7.15[2]; 1919.7.24[1]; 1919.8.5[1]
~ és élet • 1911.7.27[1]; 1925.10.18[1]
földosztás • 1916.4.25[1]; 1916.7.12[1]
forradalmár • 1886.3.17[1]
forradalom • 1919.9.13[1]; 1919.10.8[4]
forrás • 1911.7.22[1]
franciák kritikája • 1912.8.15[1]–1912.8.15[3]

gazemberek • 1895.1.14[1]
gondolatok • 1910.9.19[1]–1910.9.19[4]
~ Jézusról • 1883.2.27[1]
gondviselés • 1887.8.22[2]
gondviselés és hit • 1915.4.29[2]; 1919.7.5[4]–1919.7.5[5]
gőg • 1879.10.21[31]
görög filozófia • 1925.6.3[1]

gyermekek • 1911.8.10[2]–1911.8.10[12]
gyógymódok • 1915.1.2[1]
gyógyulás • 1917.7.17[4]
gyónás • 1883.9.11[1]; 1888.9.12[1]; 1914.4.3[1]

háború • 1914.7.4[1]
~ értelme • 1916.9.22[1]–1916.9.22[6]
~ értelmetlensége • 1914.8.18[1]; 1914.12.19[1]; 1915.1.15[1]; 1915.3.14[1]; 1915.3.30[1]; 1915.5.11[1]
~ és halál • 1915.6.18[1]
~ és vallásosság • 1915.8.30[1]; 1916.5.15[1]
~ hatásai • 1915.4.6[1]; 1915.4.15[1]; 1915.5.11[1]; 1915.5.25[1]; 1915.11.11[1]; 1915.11.30[1]
~ ördögi volta • 1916.4.24[1]
hajókirándulás • 1920.6.30[2]
hála • 1894.8.3[5]
haladás • 1910.5.30[1]
halál • 1878.10.17[18]–1878.10.17[20]; 1916.8.26[1]
halálfélelem • 1885.1.1[1]
hálapénz • 1921.2.23[1]
halhatatlanság • 1891.11.30[5]
halott lelkek • 1911.12.18[3]; 1919.11.1[1]–1919.11.1[16]; 1919.12.29[2]
hamvasztás • 1910.9.26[3]
harangszó • 1886.10.13[1]; 1922.3.9[1]
harcok • 1914.12.8[1]
harmónia • 1911.12.16[1]
Havi Boldogasszony • 1911.8.5[1]
hegyek • 1911.7.28[3]; 1919.11.13[2]; 1919.11.13[5]; 1919.11.15[5]; 1919.11.16[3]–1919.11.16[4]; 1922.9.2[1]; 1923.8.2[1]–1923.8.2[2]; 1924.11.10[1]
historizmus • 1919.7.29[6]
hit • 1883.7.7[4]; 1908.10.28[4]

~ ereje • 1883.9.2[2]
~ fejlődése • 1910.6.21[4]–1910.6.21[7]
~élet • 1910.6.28[1]
húsvét öröme • 1885.4.8[3]; 1922.4.19[1]–1922.4.19[2]

idő • 1886.7.8[1]
imádat • 1889.3.3[1]
imádat öröme • 1923.12.3[1]
imádság • 1893.7.20[2]–1893.7.20[3]; 1922.5.31[1]
imameghallgatások • 1924.5.28[1]; 1924.11.28[1]
index • 1911.6.0[1]–1911.6.0[2]; 1911.7.0[1]; 1911.7.0[3]–1911.7.0[4]; 1913.11.22[1]
indifferencia • 1885.7.1[2]; 1886.2.27[1]; 1886.9.20[4]; 1892.8.12[2]; 1894.8.1[9]; 1922.8.25[2]
individualista etika • 1919.6.24[6]–1919.6.24[8]
individualitás • 1912.6.30[3]; 1922.10.4[1]
inkarnáció • 1895.8.5[1]–1895.8.5[2]
ínség • 1918.2.28[1]
intellektualizmus • 1910.5.31[3]; 1911.6.0[1]; 1911.6.0[8]–1911.6.0[14]; 1919.7.19[1]–1919.7.19[2]; 1919.7.19[4]
~ kritikája • 1911.2.6[1]–1911.2.6[9]
intuíció • 1913.1.14[7]–1913.1.14[8]
ismeretelmélet • 1917.7.22[1]
Isten
~ és a jó • 1914.12.7[11]–1914.12.7[18]
~ és a nők • 1919.7.22[2]
~ és a rossz • 1914.12.7[10]–1914.12.7[18]
~ gondviselése • 1908.10.28[1]
~ hívása a jóra • 1913.11.12[5]
~ imádása • 1892.8.22[3]–1892.8.22[6]; 1924.8.26[2]
~ irgalma • 1913.11.12[12]
~ jelenléte • 1887.8.25[2]
~ mindenhatósága • 1922.5.31[1]; 1923.6.19[1]
~ nyugodtsága • 1913.11.12[13]
~ önzetlensége • 1913.11.12[14]
~ országa • 1915.10.19[3]; 1919.7.16[4]
~ szeretete • 1885.6.22[1]; 1896.2.9[17]–1896.2.9[22]; 1908.11.26[1]
~félelem • 1916.1.25[1]
~hez való viszonyunk • 1887.8.25[1]; 1891.11.12[1]; 1910.6.30[1]
~hit • 1919.7.17[1]
~i erények • 1886.12.7[1]–1886.12.7[2]
ítélet • 1878.10.17[20]

janzenizmus • 1919.11.16[1]
japán kultúra • 1916.4.30[1]
jelenlét • 1888.4.27[2]
Jézus
~ arca • 1897.12.22[1]–1897.12.22[4]
~ és a tudomány • 1915.3.22[1]
~ feltámadása • 1891.8.12[2]
~ gyengédsége • 1883.9.20[1]

~ gyerekkora • 1880.10.19[16]; 1880.10.19[17]
~ iskolája • 1884.7.10[1]
~ lélektisztítása • 1903.11.2[1]
~ neve • 1881.1.2[1]
~ országa • 1881.10.21[4]; 1884.7.7[1]
~ Szent Szíve-tisztelet • 1880.6.2[1]; 1885.7.6[3]; 1887.8.20[4]; 1887.8.24[2]–1887.8.24[3]; 1888.5.18[1]–1888.5.18[2]; 1894.9.4[1]–1894.9.4[2]; 1922.6.23[1]; 1922.12.19[4]; 1923.6.8[1]
~ szenvedése • 1881.4.6[1]; 1881.10.24[2]–1881.10.24[3]; 1883.2.16[1]; 1883.2.17[1]; 1885.3.15[1]; 1898.8.11[1]
~ szépsége • 1886.3.8[1]
~ szeretete • 1885.2.2[1]; 1887.2.17[1]
~ születése • 1886.7.10[3]
~ tisztelete Dél-Amerikában • 1891.11.16[3]–1891.11.16[5]
~ vigasztalása • 1883.3.18[1]
jólét • 1883.8.10[2]
juhász temetés • 1921.1.1[1]

Kánai menyegző • 1881.11.8[1]
Kant kritikája • 1911.10.23[1]
kapitalizmus kritikája • 1919.8.6[1]–1919.8.6[2]
karácsony
~ hangulata • 1892.12.22[1]–1892.12.22[2]; 1892.12.25[1]
~ titka • 1920.12.25[1]; 1921.12.25[1]–1921.12.25[2]; 1923.12.25[1]–1923.12.25[4]; 1923.12.27[1]–1923.12.27[4]; 1923.12.30[1]–1923.12.30[10]
káromkodás • 1916.1.1[1]; 1920.7.12[1]; 1920.11.17[1]; 1920.11.18[3]
katakombák • 1882.2.18[1]
Katolikus nap • 1923.5.14[1]
kegyelem • 1880.5.21[1]; 1888.2.11[1]; 1916.6.4[1]; 1921.9.9[1]; 1922.1.18[1]; 1923.3.10[1]
kereszt • 1880.9.16[1]; 1880.9.19[1]
~ alatt • 1880.9.19[1]
~ titka • 1892.8.16[3]
keresztelés • 1882.8.26[1]
keresztény
~ emberek • 1920.5.29[1]
~ kultúra • 1924.1.30[1]
~demokrácia • 1919.7.20[3]; 1920.7.12[1]; 1922.1.18[2]
kereszténység • 1919.7.18[7]; 1919.7.20[1]; 1919.7.21[3]–1919.7.21[4]; 1919.7.22[1]
~ kritikája • 1919.6.19[1]; 1919.6.20[1]; 1916.9.22[4]
keresztképek • 1886.9.25[1]
keresztség • 1911.12.17[2]
keresztút • 1888.2.22[1]
kérő ima • 1922.7.11[1]
kinyilatkoztatás • 1910.6.21[9]–1910.6.21[13]
kispapok • 1912.5.12[1]–1912.5.12[2]; 1919.7.7[6]–1919.7.7[7]
kivándorlás • 1919.6.29[1]
kommün • 1919.5.16[1]–1919.5.16[3]; 1919.5.26[2]; 1919.6.10[1]–1919.6.10[2]; 1919.6.11[1]; 1919.6.12[1]; 1919.6.20[1]–1919.6.20[6]; 1919.6.23[1]
~ bukása • 1919.8.8[1]

~ egyházgyalázása • 1919.7.11[6]
~ és az egyház • 1919.7.7[1]–1919.7.7[4]; 1919.7.20[3]
~ kritikája • 1919.7.14[8]–1919.7.14[9]
~ tisztikara • 1919.7.2[4]
~ vezetői • 1919.6.23[1]; 1919.7.21[1]; 1919.8.31[1]
~ vörös terrorja • 1919.6.10[1]–1919.6.10[2]; 1919.6.28[8]
~ről korrajz • 1919.6.28[8]; 1919.6.29[4]; 1919.6.30[1]–1919.6.30[4]; 1919.7.1[1]; 1919.7.2[1]–1919.7.2[11]; 1919.7.3[1]–1919.7.3[9]; 1919.7.16[4]; 1919.7.17[7]
konkoly az egyházban • 1891.11.16[1]
kontempláció • 1924.5.31[1]–1924.5.31[3]
könyörületesség • 1886.11.15[1]
körmenet • 1922.6.24[1]
környezet befolyása • 1884.12.27[1]
korok lelke • 1883.10.7[1]; 1919.7.23[7]
Krisztus • 1911.8.11[1]
~ alázata • 1893.7.23[1]
~ célja • 1909.3.11[1]–1909.3.11[8]
~ és az angyalok • 1895.12.24[1]–1895.12.24[3]
~ föltámadása • 1885.4.8[3]
~ királysága • 1889.7.26[1]
~ közelsége • 1891.11.12[2]
~ öröme • 1892.8.15[4]; 1892.11.4[1]; 1924.4.23[3]; 1924.5.1[1]–1924.5.1[4]
~ szenvedni-akarása • 1882.3.31[1]
~ szeretetreméltósága • 1889.7.27[2]
~ születése • 1910.1.2[1]
~ titka • 1890.4.21[1]; 1909.12.26[1]; 1925.10.18[5]–1925.10.18[9]
~hoz való viszony • 1885.7.7[2]; 1887.9.22[1]; 1915.5.31[2]
~i ember • 1910.6.21[2]
kultúra • 1913.1.18[5]; 1919.7.23[1]; 1919.7.29[7]; 1919.12.12[2]; 1919.12.12[4]
kultúra kritikája • 1919.7.23[3]
kutyák • 1886.10.24[2]–1886.10.24[3]

Lainz (Bécsnél) • 1887.8.18[1]
lakodalom • 1920.5.14[2]
langyosság • 1904.12.14[2]
lanyhaság • 1887.8.20[1]
lator • 1892.3.29[1]
lélek
~ bensősége • 1886.5.20[1]
~ durvasága • 1893.1.19[1]
~ élete • 1911.2.23[1]–1911.2.23[8]; 1919.9.12[2]; 1919.12.18[1]; 1920.3.11[1]
~ ereje • 1911.7.7[2]
~ értéke • 1884.11.4[1]; 1884.11.4[2]; 1919.11.15[2]
~ létezése • 1911.7.7[2]
~ méltósága • 1919.6.28[3]–1919.6.28[4]
~ mélysége • 1922.4.20[1]
~ magány • 1886.10.21[1]
lelki
~ program • 1887.8.20[2]

~ tükör • 1917.7.26[2]
~ vezetés • 1919.7.14[7]
lelkigyakorlat Kalocsán • 1892.6.16[4]–1892.6.16[9]; 1892.8.12[1]–1892.8.12[8]; 1892.8.13[1]–1892.8.13[8]; 1892.8.14[1]–1892.8.14[6]; 1892.8.15[1]–1892.8.15[4]; 1892.8.16[1]–1892.8.16[5]; 1892.8.17[1]–1892.8.17[2]
lelkiismeret • 1912.6.30[2]
lethargia • 1886.9.20[4]
lévai rendőrkapitány halála • 1920.1.24[3]
liberalizmus • 1919.11.14[1]; 1919.12.14[4]; 1920.4.23[1]; 1920.12.26[1]
liliomok • 1921.11.24[1]
liturgia • 1924.8.22[1]–1924.8.22[3]
~i ruha • 1919.12.1[1]
Lovasberény • 1921.5.18[2]

Ma • 1919.7.25[3]
Machut • 1883.5.3[1]
Madách kritikája • 1915.6.2[1]; 1922.4.30[2]
madarak • 1913.4.14[1]
madárfészek • 1911.8.6[1]
Madonna-kép elemzése • 1915.2.1[1]
Magnificat • 1887.9.18[1]
magyar
~ jellem • 1887.3.13[2]
~ jellem kritikája • 1888.6.27[1]
~ kultúra • 1919.12.16[6]; 1919.12.27[1]–1919.12.27[2]; 1923.11.9[1]
~ népjellem • 1912.8.15[5]; 1919.7.4[2]
Magyar Sion • 1882.8.21[2]
Margitliget • 1919.10.19[1]; 1920.7.31[1]
Márianosztra • 1883.1.1[1]; 1887.1.11[1]; 1887.11.27[1]; 1888.2.11[1]; 1889.1.4[1]; 1911.5.0[2]; 1922.5.5[1]; 1922.5.6[1]
materializmus • 1891.11.26[1]; 1919.7.18[3]; 1919.7.29[3]
meditáció • 1883.9.2[1]; 1885.12.8[2]
~ bűnről • 1889.7.24[1]; 1889.7.25[3]
~ erőről • 1911.1.17[2]
~ hegyekről • 1911.7.28[3]–1911.7.28[4]; 1911.7.29[1]–1911.7.29[2]; 1911.7.31[1]–1911.7.31[8]; 1911.7.31[10]; 1911.8.1[1]
~ levegőről • 1919.12.24[1]
~ Oltáriszentségről • 1889.1.9[1]; 1890.1.5[1]–1890.1.5[2]; 1890.7.8[1]; 1907.10.30[4]; 1921.10.26[1]; 1921.10.26[3]; 1923.10.2[1]–1923.10.2[5]; 1925.12.8[2]–1925.12.8[10]
~ pokolról • 1889.7.24[1]
~ sárról • 1919.12.16[7]
~ természetről • 1891.7.20[1]–1891.7.20[2]; 1901.8.27[1]–1901.8.27[2]; 1908.5.0[2]; 1909.12.26[1]; 1910.5.0[1]
megismerés • 1915.6.18[3]
megtestesülés • 1884.7.7[3]; 1887.8.21[6]; 1895.8.5[1]–1895.8.5[2]; 1897.7.25[2]; 1925.12.24[1]–1925.12.24[7]
megújulás • 1911.1.10[1]; 1915.10.23[1]; 1916.12.9[2]
metafizika • 1910.9.29[2]
Mi lapunk • 1914.6.18[1]

mise börtönben • 1919.12.25[1]
misztikai megérzés • 1911.1.29[6]–1911.1.29[10]; 1922.1.16[1]
Mondragone • 1880.9.28[1]
munka • 1885.2.19[1]; 1913.1.18[3]–1913.1.18[4]
~morál • 1919.7.11[3]
Münster • 1885.9.15[1]
művelődés • 1893.9.27[4]

nacionalizmus és egyház • 1915.11.30[2]
nagygyűlés • 1911.8.17[1]
naivitás • 1911.1.29[1]; 1911.2.2[1]; 1911.2.3[1]–1911.2.3[2]
Nána • 1888.7.10[1]
nap • 1886.1.24[1]
názáreti ház • 1884.7.8[1]
nemzetgyűlés • 1920.10.22[1]; 1921.2.6[1]; 1922.2.17[1]
néplélek • 1886.4.5[2]; 1919.12.14[2]; 1920.12.6[1]–1920.12.6[5]
~ kritikája • 1914.5.4[1]
népnyelv a liturgiában • 1919.7.7[10]
Népszava • 1919.12.14[8]
Niagara • 1923.6.8[2]
nőegylet • 1911.10.18[1]
nővérek • 1911.5.0[2]
Nürnberg • 1885.8.20[1]

Nyitra • 1882.8.12[4]; 1889.1.4[1]; 1915.2.27[1]
~i apát • 1915.2.27[1]

odaadottság • 1879.2.2[1]; 1894.8.2[1]
Oltáriszentség
~ előtt • 1886.1.7[1]
~ erőforrás • 1880.10.11[1]; 1893.3.12[17]
~ és a tudomány • 1886.5.30[1]
~ imádása • 1882.8.18[1]; 1883.2.22[1]; 1885.7.6[3]; 1886.7.13[1]; 1886.10.21[2]; 1887.5.28[1]; 1889.7.28[1]; 1915.2.1[3]; 1923.1.22[1]; 1923.1.26[1]; 1923.1.31[1]–1023.1.31[2]
~ öröme • 1888.8.1[1]; 1888.9.16[4]
~ tisztelete • 1882.8.18[1]; 1919.7.10[1]
oroszok • 1919.7.23[4]; 1919.12.16[5]

önmegtagadás • 1878.10.17[31]–1878.10.17[36]; 1888.2.23[1]
öntudat • 1910.6.4[1]
őskeresztténység • 1919.5.18[1]
őskeresztténység hite • 1891.11.16[2]
ősz • 1895.9.22[1]
örökbérlet • 1916.4.25[1]
örökkévalóság • 1893.7.19[6]
öröm • 1913.6.14[3]; 1919.12.16[2]; 1922.10.25[1]; 1924.5.1[1]–1924.5.1[4]; 1924.8.21[1]; 1924.9.30[1]
~ a hitben • 1896.2.9[1]–1896.2.9[17]

pantheizmus • 1916.2.16[1]
Pantoffli • 1921.1.21[1]
pap
~ imája • 1892.6.15[1]
~i szellem • 1882.10.12[1]
papok
~ buzgalma • 1889.1.24[1]; 1890.7.2[1]
~ és a nők • 1912.6.5[1]
~ gyónása • 1883.9.11[1]; 1886.7.14[1]
papság • 1912.2.2[1]; 1913.4.2[1]
~ a kommün alatt • 1919.7.2[8]; 1919.7.4[1]–1919.7.4[3]
~ kritikája • 1883.9.11[1]; 1885.2.26[1]; 1885.4.19[1]; 1886.2.27[1]; 1888.8.1[4]–1888.8.1[5]; 1919.7.28[2]; 1920.12.10[1]; 1921.7.5[1]
~ lelkigyakorlatának szükségessége • 1888.8.1[4]
passzionista • 1884.1.2[1]
Pázmány-ünnep • 1913.1.31[1]
példabeszéd
~ inaszakadtról • 1885.11.22[1]
~ szamaritánusról • 1887.8.20[4]; 1908.10.5[1]
~ szőlőmunkásokról • 1880.10.8[1]
~ vetőmagról • 1891.11.14[1]
Petőfi Társaság • 1913.4.14[1]
pieta • 1923.7.2[2]
Pincio Mózese • 1884.3.4[1]
Piszke • 1883.5.3[1]
pokol • 1878.10.17[10]–1878.10.17[14]; 1880.10.19[9]; 1886.7.9[2]; 1895.8.4[3]–1895.8.4[5]; 1907.10.30[5]
politikai elemzés • 1911.7.29[3]
Potsdam • 1911.11.25[1]
Pribicz • 1911.7.26[1]; 1911.8.16[2]
próféta • 1910.9.28[1]
Prohászka
~ ábrája belső fejlődéséről • 1878.10.17[45]–1878.10.17[46]
~ áhítata • 1882.8.12[1]
~ akarategysége Istennel • 1908.12.22[1]
~ alázata • 1878.10.17[41]; 1880.1.4[2]; 1880.2.29[1]; 1880.3.27[1]; 1880.5.17[1]; 1880.10.19[15]; 1880.10.19[19]; 1889.4.30[1]; 1891.11.27[1]; 1892.8.14[6]
~ Albanóban • 1882.5.23[1]; 1884.3.4[1]
~ anyja halála • 1888.8.13[1]
~ apjáról • 1911.8.4[1]
~ apostolsága • 1878.10.17[67]; 1878.12.2[1]
~ az elmélkedésről • 1892.8.14[4]
~ az Oltáriszentség előtt • 1879.10.21[32]; 1879.11.30[3]; 1884.9.26[2]; 1891.11.24[1]; 1892.11.11[1]
~ díszpolgár • 1912.1.21[1]
~ doktorrá avatása • 1878.8.17[1]–1878.8.17[2]
~ egyházkritikája • 1914.6.25[2]; 1919.7.11[1]–1919.7.11[4]; 1919.7.14[1]–1919.7.14[2]
~ egyházszeretete • 1919.7.7[5]
~ életcélja • 1878.10.17[52]–1878.10.17[55]; 1878.10.17[67]; 1892.8.12[4]

~ élete Istenben • 1890.7.5[1]; 1895.8.6[4]; 1895.8.7[1]
~ elmélkedése a bűnről • 1878.10.17[8]–1818.10.17[14]
~ elmélkedése Istenről • 1887.4.2[2]
~ elszántsága • 1904.12.14[3]–1904.12.14[4]
~ emberismerete • 1911.8.2[1]
~ érzelmei • 1889.7.23[3]; 1889.7.27[3]
~ és a férfiasság • 1890.7.3[1]
~ és a fiatalok • 1919.12.14[1]
~ és a hírnév • 1890.5.2[1]
~ és a Jézus Szíve-tisztelet • 1880.6.2[1]; 1880.12.15[1]
~ és a Jézustársasága • 1882.10.17[1]; 1892.8.14[6]
~ és a külső megjelenés • 1879.10.21[10]–1879.10.21[11]; 1913.10.15[5]
~ és a modemizmus • 1909.2.15[1]–1909.2.15[3]
~ és a művészet • 1923.8.31[1]
~ és a nemzetgyűlés • 1920.4.19[1]
~ és a nők • 1912.5.2[1]–1912.5.2[3]; 1919.12.28[1]–1919.12.28[2]
~ és a papság • 1912.2.2[1]; 1914.6.25[1]–1914.6.25[2]
~ és a Regnum Marianum • 1913.2.4[1]; 1913.11.4[1]
~ és a szeminárium • 1888.4.27[1]; 1919.7.7[6]; 1919.11.22[1]
~ és a Szent Szűz • 1880.10.19[13]
~ és a szentmise • 1879.10.21[21]; 1919.12.25[1]; 1920.1.7[1]; 1924.8.22[1]
~ és a természet • 1884.4.15[2]
~ és az arisztokrácia • 1920.4.22[1]; 1920.6.9[1]; 1920.12.11[1]
~ és az egyház • 1891.11.27[3]; 1892.11.8[2]
~ és az emberek • 1911.8.2[1]
~ és az engedelmesség • 1878.10.17[38]; 1878.10.17[39]
~ és az írás • 1889.7.26[2]
~ és az Oltáriszentség • 1879.10.21[19]; 1886.2.25[1]; 1891.8.11[2]; 1920.5.29[3]; 1920.6.2[1]; 1921.2.8[1]; 1921.3.9[1]; 1921.10.26[3]; 1921.10.26[5]; 1921.10.27[1]; 1921.11.22[1]; 1921.12.6[1]; 1922.2.7[1]; 1922.6.24[1]; 1923.3.29[1]; 1923.10.14[2]–1923.10.14[3]; 1923.10.16[1]–1923.10.16[4]; 1924.2.6[1]–1924.2.6[5]; 1924.2.8[1]–1924.2.8[2]; 1924.2.18[1]–1924.2.18[5]; 1924.2.25[1]–1924.2.25[2]; 1924.3.2[1]; 1924.3.5[1]–1924.3.5[7]; 1924.5.28[1]; 1924.9.26[3]–1924.9.26[8]
~ és írásai • 1887.8.19[1]
~ és Krisztus • 1892.3.29[1]; 1892.8.15[2]
~ és Samassa • 1911.8.5[2]
~ Esztergomban • 1882.8.18[1]; 1882.9.10[1]
~ félénksége • 1878.1.13[1]–1878.1.13[2]; 1882.2.8[1]; 1882.3.31[1]–1882.3.31[2]; 1886.7.8[1]
~ forradalmi nézetei • 1919.7.7[4]; 1919.7.8[2]–1919.7.8[3]
~ fölszentelése • 1881.3.3[2]; 1881.10.30[1]; 1887.10.30[1]
~ föltevései • 1883.10.7[8]
~ Franciaországban • 1912.8.15[1]–1912.8.15[5]
~ gondolkodásmódja • 1880.7.4[1]
~ gyónásai • 1881.8.13[1]; 1881.9.9[1]; 1881.10.21[1]; 1886.7.14[1]; 1887.8.21[2]; 1894.8.4[1]–1894.8.4[2]; 1911.12.18[1]; 1920.4.4[1]
~ gyóntatásai • 1882.8.20[1]; 1882.8.22[1]; 1883.9.22[1]; 1887.11.10[1]; 1888.3.7[1]; 1911.12.18[3]; 1920.4.1[1]
~ hangulatai • 1885.3.21[1]; 1889.7.27[1]

~ harcai • 1881.12.26[1]
~ hatása • 1895.11.12[1]
~ hibái • 1878.10.17[59]–1878.10.17[61]; 1880.10.19[20]; 1887.11.2[1]
~ hite • 1880.1.4[2]; 1885.7.7[1]; 1885.12.8[2]; 1919.12.12[1]
~ hódolata Isten előtt • 1900.9.12[1]; 1923.1.1[1]; 1923.1.3[1]; 1924.1.1[1]; 1924.12.2[2]
~ imádságai a Szent Szűzhöz • 1889.1.4[1]; 1919.11.21[1]
~ imádságai Jézushoz • 1878.7.7[1]; 1878.10.17[5]; 1879.10.19[4]; 1881.6.28[1]; 1881.8.22[1]; 1881.10.19[2]; 1892.8.16[2]; 1920.1.17[3]
~ imája • 1885.8.11[1]; 1886.2.2[3]; 1886.12.24[2]; 1889.1.4[1]; 1922.9.14[3]
~ istenszeretete • 1878.2.2[2]; 1878.10.17[6]–1878.10.17[7]; 1880.12.10[1]; 1881.1.30[1]; 1883.9.18[1]; 1892.5.10[1]–1892.5.10[2]; 1922.8.22[1]; 1924.2.6[5]
~ istenszolgálata • 1880.2.1[1]; 1886.3.8[1]; 1886.7.12[1]; 1887.8.18[1]; 1889.7.23[2]–1889.7.23[3]; 1892.8.12[3]; 1892.8.12[5]
~ jellemzése önmagáról • 1883.7.10[1]
~ jelzői Jézusról • 1904.12.14[10]
~ Jézus-szeretete • 1880.10.19[23]; 1920.6.18[1]; 1923.9.30[1]; 1923.10.4[1]–1923.10.4[4]
~ jófeltételei • 1878.10.17[31]–1878.10.17[36]; 1882.5.7[2]
~ kapcsolata a jezsuitákkal • 1890.7.4[1]–1890.7.4[2]
~ kapcsolata a Szent Szűzzel • 1889.4.9[1]
~ kapcsolata a Szentlélekkel • 1911.12.17[1]
~ kapcsolata Istennel • 1884.4.15[1]; 1885.7.8[2]; 1923.5.30[1]
~ kápolnája • 1919.10.8[2]
~ kegyelete a pápa iránt • 1878.2.8[1]–1878.2.8[2]; 1882.3.2[1]
~ kézírása • 1877.11.0[1]
~ konferenciabeszéde • 1920.4.4[1]
~ költői imája • 1904.12.14[10]
~ költözködése • 1919.9.30[1]
~ Krisztus követése • 1879.10.21[10]; 1889.7.29[2]; 1899.8.30[1]; 1901.8.31[2]
~ kritikája a kormányról • 1919.9.10[1]; 1920.6.14[1]–1920.6.14[2]
~ küldetéstudata • 1882.1.6[1]
~ lakása • 1919.7.25[4]
~ lélek-kezelése • 1910.9.29[3]; 1911.1.29[2]
~ lelke • 1885.5.27[1]; 1885.5.31[1]
~ lelki hangulatai • 1880.10.3[1]; 1881.3.3[2]; 1881.5.18[1]; 1884.10.31[1]–1884.10.31[5]; 1911.2.8[5]
~ lelki mélysége • 1919.7.11[2]–1919.7.11[7]; 1919.7.12[1]
~ lelki öröme • 1881.8.15[1]; 1884.9.16[1]
~ lelki szárazsága • 1883.7.4[1]
~ lelkigyakorlatai • 1878.10.17[1]; 1884.7.5[1]; 1886.6.1[1]; 1892.6.16[4]–1892.6.16[9]; 1892.8.12[1]–1892.8.12[8]; 1892.8.13[1]–1892.8.13[8]; 1892.8.14[1]–1892.8.14[6]; 1892.8.15[1]–1892.8.15[4]; 1892.8.16[1]–1892.8.16[5]; 1892.8.17[1]–1892.8.17[2]; 1893.7.18[1]–1893.7.18[14]; 1893.7.19[1]–1893.7.19[5]; 1893.7.23[1]; 1893.7.24[1]; 1898.8.7[1]–1898.8.7[4]; 1904.10.29[1]–1904.10.29[29]; 1907.10.27[1]; 1913.11.12[1]–1913.11.12[15]
~ lelkigyakorlat-vezetése • 1882.8.10[1]; 1882.8.29[1]; 1891.8.7[1]–1891.8.7[7]
~ lelkiismeret-vizsgálatai • 1877.11.0[1]; 1877.12.2[1]–1877.12.2.[4]; 1877.12.30[1]; 1878.1.13[1]–1878.1.13[2]; 1878.2.2[1]–1878.2.2[4]; 1878.2.8[1]–

1878.2.8[2]; 1878.2.11[1]–1878.2.11[2]; 1878.3.3[1]; 1878.3.14[1]–1878.3.14[2]; 1878.3.20[1]–1878.3.20[3]; 1878.3.31[1]–1878.3.31[2]; 1878.4.28[1]–1878.4.28[2]; 1878.6.10[1]; 1878.7.7[1]–1878.7.7[4]; 1878.8.4[1]; 1878.10.17[1]; 1878.10.17[30]–1878.10.17[39]; 1878.10.17[47]–1878.10.17[49]; 1879.1.5[1]; 1879.3.9[1]; 1879.7.6[2]; 1879.8.3[1]; 1879.8.31[1]; 1879.9.28[1]; 1880.1.4[1]–1880.1.4[2]; 1880.2.1[1]; 1880.2.29[1]; 1880.3.27[1]–1880.3.27[2]; 1880.4.7[1]; 1880.4.10[1]; 1880.4.14[1]; 1880.5.2[1]; 1880.5.5[1]; 1880.5.9[1]; 1880.5.11[1]; 1880.5.12[1]; 1880.5.13[1]; 1880.5.14[1]; 1880.5.17[1]; 1880.5.19[1]; 1880.5.21[1]; 1880.5.26[1]; 1880.5.28[1]; 1880.5.30[1]; 1880.6.2[1]; 1880.6.5[1]; 1880.6.7[1]; 1880.6.9[1]; 1880.6.15[1]; 1880.6.25[1]; 1880.6.26[1]; 1880.7.4[1]; 1880.7.14[1]; 1880.7.23[1]; 1880.8.1[1]; 1880.8.27[1]; 1880.8.29[1]; 1880.9.4[1]; 1880.9.16[1]; 1880.9.19[1]; 1880.9.22[1]; 1880.9.28[1]; 1880.10.3[1]–1880.10.3[2]; 1880.10.5[1]; 1880.10.8[1]; 1880.10.9[1]; 1880.10.11[1]; 1880.10.15[1]; 1880.10.16[1]; 1880.10.19[1]–1880.10.19[26]; 1880.11.17[1]; 1880.11.24[1]; 1880.12.6[1]; 1880.12.10[1]; 1880.12.14[1]; 1880.12.15[1]; 1881.1.2[1]; 1881.8.7[1]; 1881.10.18[1]; 1882.5.7[1]; 1885.3.15[4]; 1885.7.1[1]; 1887.8.23[1]; 1893.7.19[11]

~ lelkipásztori munkája • 1889.7.25[5]

~ magányossága • 1882.9.21[1]; 1883.4.1[1]; 1892.3.29[1]

~ magáról • 1919.9.4[1]

~ meditációi • 1879.10.21[8]–1879.10.21[18]; 1881.8.22[2]; 1881.8.22[4]; 1881.10.21[4]–1881.10.21[9]; 1891.8.7[6]–1891.8.7[7]; 1893.7.18[5]

~ miniszterelnökségre jelölése • 1920.1.12[1]

~ mise közben • 1887.8.18[2]; 1888.3.21[1]; 1922.6.25[1]

~ misztikus lelkülete • 1922.4.20[1]; 1922.9.14[1]–1922.9.14[4]; 1923.8.25[2]–1923.8.25[3]; 1923.10.1[1]–1923.10.1[2]; 1923.10.17[1]–1923.10.17[2]; 1923.10.25[1]–1923.10.25[2]; 1923.10.27[1]; 1923.10.28[1]–1923.10.28[5]; 1923.2.18[1]–1923.2.18[3]; 1923.2.20[1]–1923.2.20[2]; 1924.9.26[1]

~ nagylelkűsége • 1885.7.4[1]

~ nehézségei • 1878.1.13[1]–1878.1.13[2]; 1927.1.15[1]–1927.1.15[6]

~ odaadottsága • 1879.2.2[1]; 1880.10.19[1]; 1884.7.7[1]

~ Olaszországban • 1912.8.15[6]

~ operációja • 1921.2.12[2]

~ önmaga lelke nevelési terve • 1878.10.17[45]–1878.10.17[58]

~ papi imája • 1891.8.7[7]

~ pappá szentelése • 1881.10.30[1]

~ politikai helyzetelemzése • 1920.1.24[2]

~ politikai kritikája • 1893.9.27[1]; 1911.7.29[3]; 1921.3.2[1]; 1922.1.31[1]–1922.1.31[2]

~ politikai programbeszéde • 1920.1.25[1]

~ püspöki konferencián • 1919.8.26[1]

~ püspökké szentelése • 1904.12.14[1]–1904.12.14[13]; 1911.7.30[1]

~ Rómában • 1913.10.15[1]–1913.10.15[2]; 1913.10.15[4]–1913.10.15[5]

~ sírása • 1882.9.1[1]

~ spirituálisként • 1912.5.12[1]–1912.5.12[2]

~ Szentháromságról • 1880.5.26[1]

~ szentségre törekvése • 1881.10.18[2]; 1882.8.29[1]; 1885.11.8[1]; 1885.11.15[1]–1885.11.15[2]

~ szíve gazdagsága • 1887.12.11[1]; 1922.12.28[1]
~ születésnapja • 1915.10.10[1]
~ társadalomkritikája • 1914.5.4[1]; 1919.7.6[1]–1919.7.6[18]
~ tenni akarása a szemináriumért • 1884.12.29[1]
~ természetmisztikája • 1885.4.30[1]; 1889.2.26[1]; 1922.5.5[1]; 1922.9.21[1]–1922.9.21[2]; 1922.10.14[2]; 1924.1.12[2]–1924.1.12[3]
~ türelmetlensége • 1914.5.4[2]
~ ujjongó imája • 1922.12.28[1]
~ vágyai • 1887.8.19[1]
~ vigasztalansága • 1879.10.21[2]
~ világszemlélete • 1911.1.17[1]–1911.1.17[11]
~ visszatekintése • 1915.10.10[2]
~ vonzódása Jézushoz • 1880.10.19[12]; 1882.8.23[1]
proletárdiktatúra vége • 1919.8.8[1]; 1919.8.10[1]
proletárok sorsa • 1884.10.4[1]
pünkösd • 1919.7.15[4]
pünkösdi lélek • 1887.5.28[1]; 1894.5.13[1]–1893.5.13[4]; 1904.5.26[1]–1904.5.26[8]
püspökök kritikája • 1896.9.1[1]

Regensburg • 1885.8.19[1]
Regnum Marianum megálmodása • 1885.12.8[1]
relativizmus • 1920.5.13[1]
reliqua • 1894.8.1[3]
retorika • 1888.4.27[1]
Révai testvérek • 1913.12.3[1]
róka • 1888.12.1[2]
románok • 1919.9.21[1]
rossz • 1903.8.7[1]–1903.8.7[6]
rózsafüzér • 1880.10.3[2]; 1887.10.2[1]; 1888.10.2[2]; 1921.9.8[2]

sáfár • 1880.9.22[1]
sajtó • 1886.9.20[4]; 1920.11.13[2]; 1923.11.15[2]
Stiglbauer • 1911.7.25[1]
Süttő • 1883.4.29[1]

Szamárhegy • 1884.2.24[1]
szárazság • 1885.4.18[1]
szegénység • 1892.8.14[6]; 1893.7.22[1]
szellem
~ látó • 1920.10.19[1]–1920.10.19[3]
~ léte • 1914.11.29[1]–1914.11.29[4]
szeminárium kritikája • 1883.1.6[4]; 1883.9.14[1]
Szent Család élete • 1881.1.14[1]; 1881.1.17[1]; 1924.2.3[1]
Szent Ignác, Antiochiai levele • 1879.10.7.[2]–1879.10.7[3]
Szent
~ Pástor • 1883.7.10[1]
~ Szív • 1922.12.2[1]
~ Szűz • 1921.9.8[1]; 1922.3.25[1]; 1922.9.10[2]; 1922.10.1[1]
~ Vér • 1923.7.2[1]–1923.7.2[4]
szentek • 1887.2.23[1]; 1887.8.23[2]

Szentháromság • 1922.10.17[2]–1922.10.17[3]; 1924.6.15[1]; 1924.9.30[2]
Szentlélek • 1887.5.22[1]; 1887.5.28[1]; 1887.5.30[1]; 1904.5.26[1]–1904.5.26[8]; 1904.5.28[3]; 1919.5.7[1]; 1922.6.1[2]; 1922.12.6[1]
~ ajándékai • 1883.5.9[1]; 1911.7.7[1]–1911.7.7[4]
~ és a zene • 1919.7.18[1]
~ hatása • 1911.7.19[10]–1911.7.19[13]; 1911.7.23[3]–1911.7.23[12]; 1919.7.14[3]
~ működése • 1911.7.14[5]–1911.7.14[7]; 1911.7.16[3]–1911.7.16[5]; 1911.7.17[2]; 1911.7.19[1]–1911.7.19[3]; 1911.7.19[10]
~hez ima • 1887.5.22[1]; 1923.11.30[2]; 1925.5.22[1]
szentségek • 1911.7.19[10]–1911.7.19[13]; 1911.8.11[4]; 1921.11.9[1]
~ ereje • 1880.10.11[1]; 1880.10.16[1]
szentté levés • 1885.11.8[1]; 1894.8.2[6]
Szeplőtelen
~ fogantatás • 1881.12.8[1]; 1920.12.8[1]
~ Szűz • 1881.12.8[1]; 1882.11.6[1]; 1884.11.22[1]; 1887.12.15[1]; 1919.9.7[1]
~ Szűz lelke • 1920.1.17[2]
szeretet • 1883.10.28[1]; 1892.8.15[2]; 1919.10.1[1]
~ ereje • 1883.10.28[1]–1883.10.28[2]
~ fejlődése • 1883.12.31[1]
~ Lelke • 1919.5.10[1]–1919.5.10[2]
szilencium • 1883.1.6[4]
szivárvány • 1886.5.20[2]
Szob • 1886.12.9[2]; 1887.12.8[1]
Szociális Misszió Társulat • 1912.5.2[2]
szociáldemokrácia • 1919.6.24[5]; 1919.7.14[11]–1919.7.14[12]; 1919.7.16[2]–1919.7.16[3]; 1921.2.22[1]
~ kritikája • 1915.9.1[1]
szocialisták etikája • 1893.1.1[1]–1893.1.1[2]
szocializmus • 1893.7.22[2]
szomorúság • 1898.7.13[5]
szónoklat • 1919.11.8[1]; 1919.12.9[1]
szovjet nagygyűlés • 1922.7.2[1]
Szűz Mária
~ fájdalmai • 1888.3.23[1]; 1883.9.15[1]; 1889.1.20[3]
~ lelke • 1887.9.18[1]
~ szenvedése • 1883.9.15[1]; 1888.9.16[1]; 1898.8.12[1]
~ szépsége • 1886.12.8[1]
~ szeretetreméltósága • 1883.9.15[1]; 1915.8.15[3]
~ szíve • 1885.12.8[4]

Tabernákulum • 1910.1.2[4]
tanúságtételek • 1921.9.27[1]; 1922.7.2[1]; 1922.7.10[1]
társadalom
~ bomlása • 1884.10.4[1]
~kritika • 1886.4.5[1]
Táth • 1885.4.8[1]–1885.4.8[2]; 1886.4.1[1]
tavasz • 1888.4.4[1]; 1883.4.17[1]
temető • 1886.10.24[1]; 1886.10.24[4]
templom • 1892.12.8[2]
~búcsú • 1911.7.22[2]

tenger • 1886.10.27[2]
Teremtés Könyve • 1891.11.30[1]
természetesség • 1888.4.12[1]
természet
~fölöttiség • 1919.5.20[1]–1919.5.20[2]
~misztika • 1885.4.30[1]; 1911.7.31[8]–1911.7.31[14]; 1919.9.3[1]
~szeretet • 1921.10.20[1]
természeti erőforrás • 1911.7.31[4]
testiség • 1911.1.21[3]
tettek • 1917.7.17[3]–1917.7.17[4]
Titanic • 1914.8.4[2]
Tragös • 1911.7.6[1]; 1911.7.22[1]
trianoni béke • 1920.11.17[1]
tudás • 1911.7.10[1]–1911.7.10[2]; 1919.7.16[5]; 1919.7.18[3]–1919.7.18[4]
~ és élet • 1911.2.6[8]
tudatalatti • 1910.9.28[1]–1910.9.28[3]

Úr napja • 1920.6.2[1]; 1921.1.21[1]

ünnep • 1901.9.1[1]

Vágvecse, választás • 1920.1.1[3]
vallás • 1910.6.28[2]
~ és műveltség • 1911.2.4[1]–1911.2.4[9]; 1926.12.28[1]–1926.12.28[3]
~i kongresszus Amerikában • 1920.6.30[1]
vallásosság feltétele • 1881.6.22[1]; 1881.6.23[1]; 1881.6.27[1]; 1881.6.28[1]; 1881.6.30[1]; 1881.7.3[1]; 1881.7.4[1]; 1881.7.19[1]; 1881.8.7[1]; 1881.8.11[1]–1881.8.11[4]; 1881.8.13[1]–1881.8.13[9]; 1881.8.14[1]; 1881.8.15[1]; 1881.8.16[1]; 1918.2.28[2]–1918.2.28[3]; 1924.5.1[5]
valóság és fogalom • 1910.11.26[1]
városiasodás • 1919.7.16[7]
vigasztalás • 1910.1.2[2]
világ állapota • 1886.5.24[1]; 1916.7.9[1]
világiak szerepe • 1919.7.14[5]
viselkedés • 1885.3.5[1]; 1886.7.8[1]
víz • 1911.7.28[1]
vizitáció • 1886.7.10[2]; 1888.7.19[1]
Vörös Újság • 1919.12.14[8]
Vöröskereszt • 1915.10.28[1]

Walhalla • 1885.8.19[2]
Wolkonsky-villa • 1884.3.4[1]

Zászlónk • 1911.8.10[2]; 1921.1.21[1]
Zebegény • 1888.4.4[1]; 1888.7.19[1]
Zeliz • 1888.9.12[1]
zene • 1919.7.18[1]
zöldcsütörtök • 1892.8.16[4]

zsidó
~ psziché • 1911.8.11[1]; 1919.11.13[6]; 1922.4.3[1]
~k idegensége • 1919.6.19[1]
~król • 1922.5.6[1]; 1923.2.17[1]

Utószó

Ez az utószó a három kötetben megjelent *Napló* egészére vonatkozik. A Prohászka-kutatáson belül mindig is – immár közel száz éve – a legproblematikusabb rész a Naplók kiadása körül zajlott és zajlik ma is. Mint a mostani Napló kiadásnak felelős szerkesztője, tanítványa és a mai napig legnagyobb tisztelőinek egyike vagyok Schütz Antal piarista professzornak. Így bizonyára nem érhet vád a következő bekezdés miatt.

Schütz Antalnak legnagyobb problémája épp az volt, hogy Prohászka *Összegyűjtött Munkái* sorába felvegye-e a Naplókat, melyeket Prohászka kispap korától kezdve élete végéig írt. Sokan voltak legnagyobb tisztelői között is, akik nem helyeselték a közreadást. Ő mégis úgy döntött, hogy bizonyos cenzúra alkalmazásával két kötetben a nyilvánosság elé tárja *Soliloquia* néven Prohászka drámai feszültségekkel teli naplóját.

Mi, akik évtizedek óta tudományos felkészültséggel kutatjuk a kéziratokat, egyhamar ráébredtünk arra, amit különben Schütz professzor is néhány mondatban feltárt olvasói előtt, hogy ti. egyedül ő tette mérlegre, mit vesz át a kéziratokból, és mit hagy ki, vagy egy-egy mondatot, kifejezést hogyan módosít. De túl ezen, meg kell kockáztatnom azt az állítást is, hogy a 25 kötetből álló összkiadás egyik legvitatottabb nyomdai anyaga épp a Soliloquia. A mai napig nem találok magyarázatot arra, hogy Schütz Antal miért siettette ezt az emberfeletti munkát igénylő összkiadást, különösen a két kötetből álló Soliloquiát, amikor még ő is tudni vélte, hogy lehetnek lappangó kéziratok (mindössze két év alatt végezte el a munkát). Tudjuk ugyanis, hogy Prohászka 1927. április 2-án halt meg, a Szent István Társulat pedig 1929-ben már kiadta a 25 kötetet. A feltünően gyors kiadás margójára azt is oda kell írnom, hogy Schütz professzor rendkívül kényes volt tudományos kiadványainak pontosságára, a bibliográfiai precizitásra, a közölt dokumentációk hitelességére.

Mindezt azért kell világosan látnunk, mert magyarázattal tartozom a Naplók mostani, 2013-as kiadásáért. Hiszen közel húsz évvel ezelőtt (1997-ben) P. Szabó Ferenc S.J. felkérésére én magam is szerkesztője voltam annak az új kiadásnak, mely három kötetben jelentette meg a közben megtalált új kéziratokkal kibővített Naplókat. Míg én az első kötetben közel kétezer szóval egészítettem ki Schütz 1929-ben közreadott anyagát, addig P. Szabó az úgynevezett Shvoy-hagyatékot külön, önálló kötetben jelentette meg.

Ezek után jogosnak tűnhet a kérdés: van e elegendő ok egy újabb Prohászka-napló kiadására? A válasz: a tudományos kutatás szempontjából jelen kiadásunk nélkülözhetetlen forrás-bázis lesz. Felsorolom vázlatszerűen mindazt a pozitív elemet, amely jelenlegi kiadásunkat a Prohászka-kutatás számára fontossá, magát a kiadást pedig szükségessé teszi:

1. Pontosítja az 1927-es és az 1997-es kiadások szövegét.

2. Kronológiai sorrendbe rendezi az eddig közreadott teljes anyagot, beleértve az 1997-es kiadás ún. Shvoy hagyatékát is. Ezzel nemcsak kezelhetőbbé tettük a nyomdai szöveget, de visszaállítottuk az eredeti állapotot, vagyis egy helyen található mindaz, amit Prohászka ugyanazon a napon írt.

3.A bibliográfia megkerülhetetlen írott szabályai szerint névmutatóval, tárgymutatóval és az eddigi kiadások közül a legbőségesebb jegyzeteléssel adjuk közre a Naplókat. Pontos bibliográfiai módszer alkalmazása nélkül ugyanis idők folyamán a legértékesebb anyagok, előadások, új eredmények is kezelhetetlenekké válnak.

4. Visszahelyeztük a Naplóba azokat a sorokat, melyek az 1997-es kiadásból valami ok miatt kimaradtak, habár az eredeti, 1929-es kiadásban megtalálhatók, és a felfedezett nyomdahibákat javítottuk.

Eddig Napló-kiadásunk technikai kérdéseire adtunk választ. Ekkora értéknek, drágakincsnek újabb közreadása azonban megkívánja, hogy legalább érintőlegesen szóljunk tartalmáról is. Mivel ez túlmutat a magunk elé tűzött célon, csupán két vallomást, véleményt

idézek. Az egyik attól a Schütz Antaltól származik, aki a Naplók első kiadása elé (1929) bevezetőt írt (23. kötet, V–IX. o.). Ebből részleteket emelek ki:

„Ezeknek a följegyzéseknek egyik felbecsülhetetlen értéke, hogy megnyitják azt a szentélyt, amelyben alakul, fejlődik, izmosodik Prohászka, a lelki ember, az apostol, a gondolkodó…”

„Egy másik nagy értéke, hogy közvetlen közelből bemutatják Prohászkában a misztikust…

Hogy egész lelke és minden törekvése mennyire Isten-szolgálatra volt beállítva… hogy tüzes és amellett mérhetetlenül gyöngéd lelke mily bensőséggel, intenzitással és egyre növekvő kizárolagossággal Istenben és a hittitkokban, kivált Jézus legszentebb Szívében, Szűz Máriában és az Oltáriszentségben élt, azt a naplóknak úgyszólván minden lapja láng betűkkel vési az olvasónak lelkébe. Tartalmuknak jó része nem is más, mint egy teljesen a természetfeletti világba merült lángoló és finom, gazdag és erőteljes léleknek Istennel és a mennyei udvarral folytatott magánbeszélgetése: Soliloquia”.

„Épp ezek az élet közvetlen melegét sugárzó és egy nagy egyéniség és nagy író teljes varázsában égő imádságszerű megnyilvánulások, valamint a lelkigyakorlatok döbbenetes elszántságot lehelő elmélkedései teszik a Soliloquia-t páratlan lelkiolvasmánnyá…”.

A professzor, a teológus után következzék egy Párizsban sok évet töltött, egyetemet végzett lánynak a vallomása, aki ismerte Prohászka minden művét. Elekes Ilona missziós nővér visszaemlékezéseiben ezeket írja róla, illetve Prohászka Naplójáról:

„[Egy előadáson] megismerkedtem egy bájos, fiatal lánnyal, néhány szót váltottunk, valahogy irodalomra került beszélgetésünk sora. Megkérdeztem: mit olvas szívesen … Kérdésemre azt mondta, hogy Prohászka műveit. Hirtelen feltettem neki a kérdést: Mit gondol, melyik könyvéből szerez bizonyosságot, hogy ő szent volt?

Csak két percig gondolkodott, és azt mondta: A Soliloquiá-ból. Teljesen igazat adtam neki”. (Horváth Kálmán: Prohászka a szívekben – II., Jubileumi sorozat, 3. kötet, 198. o., 1013. cikkely)

†

Ezzel a tudattal vegyük kezünkbe a magyar irodalom és benne a vallásos irodalom eme páratlan drágakincsét.

Barlay Ö. Szabolcs